Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 282 (10267) | 1976 чылдың декабрь 1, среда | 1925 чылда гидевилеттишкеп | Өртээ 2 коп.

Сүт комбинадының коллективиниң күш-ажылчы чедиишкини

Тыванық сүт комбинадының коллективи СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин база оңгу беш чылдың планның даалгаларын амыдыралга чедиишкинниг боттандырып, чорудар дээш күжениишкинниг ажылдаанының түннелинде ажыктыг чоруктун болгаш шынарның беш чылының баштайгызының планын хуусаадан эрте—1976 чылдың ноябрь 25-те күүсеткенинниң дугайын СЭКП Тыва обкомунга, республиканың Министрлер Чөвүлелинге рапорттаан.

Продукция сайгарар планын сүт комбинадының коллективи 100,2 хуу күүсеткеш, тодаргайлаарга, 4320 мун рубльдиң продукциязын сайгарар планныг турган болза, ону херек кырында 4350 мун кылдыр ажыр күүсеткен. Ол ышкаш нииги продукция бүдүрелгиниң планы база күүсеттингенин дыннадып турар.

СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976 ч.) Пленумунуң шиитпирлериниң сорук кирбишаан, Тыванық сүт комбинадының коллективи чыл төнчүзүнге чедир ам-даа 260 мун рубльдиң продукциязын планга немештир сайгарарын хүлээнип турар.

ОКТЯБРЬНЫҢ 60 ЧЫЛ ОЮН ТӨЛЕПТИГ УТКУУР ДЭЭШ

Часкы хову ажылдарынга белеткелди бедик деңнелге чорудар

ДААМАЙ ХӨӨНДЕН ҮШТҮНАР

«Шанзаның чайын септе, тергенна кыжын белеткеш» деп чолдуун мерген сөзү бар. Ындыг болганда, бо хүнде-ле көдээде бир чүтүлә ажыл болза, часкы тарылгага белеткел. Дүжүттүн салым-чолу белеткелдеп хамаарагыр. Ону Барыын-Хемчиктиң тараажылары эки билир.

Часкы сезонга белеткелде харылаан турар кол организацияларның бирээзи «Сельхозтехника» салбыры. Шинчилгаш районда септелгенин аныг байдалын билип алыр дээш ында септелге мастерскаазынга Хортек Аймыр-Санаа-биле ужуражып, ажыл-ишти сонуургадым.

— Бистиң «Сельхозтехника» салбырының механизаторлары Бии-Хем районнуң колхоз, совхозтарының «Сельхозтехника» салбырының болгаш Чадаанада «Сельхозтехника» кыттыжышкынының механизаторларының, ажылчыннарының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының инициативазын чоокта чаа хуралга чугаалажып, боттарывыс немелде хүзээлгелерин алган бис. Дөртүү кварталда бистиң мурнувуста соруглаар улуг. Ниитизи-биле бо кварталда 55 трактор септээр тургаш ам чүгле 16-ны септеп алган бис. Бистиң мастерскаяга кодуунда Чоон-Хемчиктеп хой тракторлар кирип турар, а бистиң райондан эвээш —деп, од чугаалай-дыр. Мастерская эргелекчизиниң чугаазындан алырга, салбырда байдал мындыг-да эки эвес хире дээрэ билдингир-дир. Мастерская септелге планын күүседир дээ, хүнде-ле бир тракторну септеп аппаар. Ол берге херек. Барыын-Хемчиктиң ажылагыйлары «Сельхозтехникаже» ам-даа септелгир машина-тракторларын эккелбейн турар. Оон үжурупза дөртүү кварталдың бирги чартынында «Сельхозтехникага» ажыл-агыйларын чүгле чеди трактор септеттинген.

Ажыл-агыйларның боттарында септелгенин байдалы канчыгыл?

«Хемчик» совхоз септедир техниказын «Сельхозтехника» салбырынче ой-шаанда чоруткан, а боттарында септээр үжурулуг кодээ ажыл-агый машкыларывыс септелгенна базалыг чедиишкинниг эгелээн. Дөртүү кварталда бо совхоз адды трактордуу септээр тургаш, оон үжүн септеп алган. Оон ангыда ангдаын болгаш сеялкалар септээрин база-ла чедиишкинниг чорудуп турар. Ынчалза-даа механизаторлар машкыларының артык кезектеринде чедиишпезинге хомудап турар. Бо талаазы-биле «Сельхозтехника» салбырынга чагыгны киирген, од мынчага чедир боттапмайн турар. Ангдаын болгаш сеялкаларның артык кезектери оске ажыл-агыйларда база чедиишпес.

«Барлык» совхоз дөртүү кварталда 15 трактор септээр үжурулуг. Ам оон түгле бежин септеп дооскан. «Сельхозтехника» салбырынга ол совхоз 12 тракторну бо кварталда септээр тургаш, түгле үштү септеткен. Тракторларны септелге мастерскаазынче торуттайн турар.

«Шекпээр» совхоз дөртүү кварталда септээр 10 тракторнуң дөртүн септээн. Мында база-ла септелгенни темпизи куду.

«Дон-Терезинь» совхоз часка белеткел дугайында чугаазы ам-даа эгелезээн, ында кандыг-даа техниканың септелгезин чоруттунмаан.

Ниитизи-биле Барыын-Хемчикте часкы тарылгага белеткел кошкак деп дөрт чугаалап болур-дур. Районнуң ажылагыйларының чамдык удурткучулары-биле чугаалажырга, часкы тарылга ам-даа эдек, уе бар, белеткениң чаттыгиптер бис дээр янзылыг хөөннер бар. Ол шын эвес.

Ажыл-агыйларда септелгенин графиги өмга чедир тургустунмаан. Ажылды органнастап турары кошкак. Мастерскаяларда септелгени дүрген доозар дугайында бижээн лозунг-плакат болгаш коргузуглер чок.

Механизатор кадрларынга мергежилии бедидер, чаа кижилерни өөредир дугайынга СЭКП обкомунуң бюрозунуң шиитпири бар болгай. Ам районда байдал кандыгыл? Районнуң ажыл-агыйларында бар техниканы ийи эдилеп билдингир-дир. Мастерская септелге планын күүседир дээ, хүнде-ле бир тракторну септээр аппаар. Ол берге херек. Барыын-Хемчиктиң ажылагыйлары «Сельхозтехникаже» ам-даа септелгир машина-тракторларын эккелбейн турар. Оон үжурупза дөртүү кварталдың бирги чартынында «Сельхозтехникага» ажыл-агыйларын чүгле чеди трактор септеттинген.

Ажыл-агыйларның боттарында септелгенин байдалы канчыгыл?

«Хемчик» совхоз септедир техниказын «Сельхозтехника» салбырынче ой-шаанда чоруткан, а боттарында септээр үжурулуг кодээ ажыл-агый машкыларывыс септелгенна базалыг чедиишкинниг эгелээн. Дөртүү кварталда бо совхоз адды трактордуу септээр тургаш, оон үжүн септеп алган. Оон ангыда ангдаын болгаш сеялкалар септээрин база-ла чедиишкинниг чорудуп турар. Ынчалза-даа механизаторлар машкыларының артык кезектеринде чедиишпезинге хомудап турар. Бо талаазы-биле «Сельхозтехника» салбырынга чагыгны киирген, од мынчага чедир боттапмайн турар. Ангдаын болгаш сеялкаларның артык кезектери оске ажыл-агыйларда база чедиишпес.

ХҮЛЭЭЛГЕЗИН ЧЕДИИШКИННИГ КҮҮСЕДИР

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң механизаторлары кодээ ажыл-агый техниказын 1977 чылдың хову ажылдарынга белеткээр ажылы эгелей берген.

Септелге мастерскаазында токарь Николай Кимков, дуза-аалакчы Николай Дьяченко болгаш өскелер-даа бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турар.

Күш-ажылдың хоочуннары Николай Федорович Нелюбин болгаш Владимир Кольянович Лисовскиң олар септелгенни эң эки шынарлыг чорудуп, эдилеп нормазын доктаанал ажырып турар. Хоочун механизаторлар техника септелгенин доостурга, часкы, чайгы, күскү хову ажылдарынга ажылдазыр. Күш-ажылга чедип алган бедик коргузуглери дээш Н. Ф. Нелюбин Күш-ажылдың Кызыл Тук, а В. К. Лисовскиң — Ленин орден-биле наградталган.

Бо мурнакчылар СЭКП Төп Комитединиң чоокта чаагы октябрь Пленумунга эң Леонид Ильич Брежневтиң чугаазын таныжып, ону чугаалажып коргеш, улам кодурлүүшкүнүг ажылдап киришкеннер.

— Социалистиг чарыштың соругазы болза ажыдда хожуткан турарларны мурнакчылардың денгеелинге чедир кодурүп тургаш, бүтүү коллективке ниити бедик коргузуглерни чедип алыры болгай. Шинчилгаш социалистиг чарыштың үзээшкинин, эки үре-түлелдевин чедип ап тургаш, оңгу беш чылдың баштайгы чылының планыг онаалдаарын түгле хөлүүр эвес, харын ажыр күүседир дээш ажылдаары — бистиң кол хүлээлгевис — деп, олар чугаалап турдулар.

Олар боттарының хүлээлгезин чедиишкинниг күүседир даярааште чигзиниг турбас.

ЧУРУКТА: (солагай талдан) В. Лисовскиң болгаш Н. Нелюбин олар-дыр.

А. КОЙГУНАКТЫҢ фотозу.

АЙТЫРЫГ: артык кезектер

Совхозтар ажылчыннарының ижи ам суурларда хайыкпаан. Механизаторлар — машина-трактор мастерскаяларында. Олар келир чылдың часкы тарылгазынга белеткелип, техника акаа тура дүшпейн ажылдазын дээш бүтүү күжүн мөөнкеп, комбайннарның, тракторларның септелгезинче хаара туттунган.

— Септелге талаазы-биле ажыл чаа шуудан олур — деп, Улуг-Хем райкүүсекомунуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң Александр Ниилитч Неволин чугаалады.

— Чижээ?

— Валерий Садыров деп кижи арагалаш, элээн хой хопук үскен. Ону одакчыже шидчиттинзе. Ол дугайты совхоз директорунуң ат салган дужаалы-даа бар. Соолгу үеде бичии эттиле берген хевирлиг, чурум үревейн тур.

«УТКА 25 чылы» совхозтуң механизаторлары бо чылдың төнчүзүнге чедир алды комбайн септээр хүлээлгелиг. Бо хүнперге чедир үжүн септеп алган. Ындыг-даа болза, оларны хүлээп алган дугайында күрүне комиссиялының таңма баскан бижии чок. Ат кырында күүсеттингеп.

Ол комбайнларны септеп алган деп санаалы. А чангыс ай иштинде ам-даа үш комбайнны септеп ап шыдаар бе?

Ол айтырыга А. Неволин мынчаар харыылады:

— Артык кезектер... Олар чедиишпес-тир. Оон ыңгыда чамдык кезектерни бар шоодайга холуштур тырып каап болур, оларның чамдыкызы бар, оскелери чок... Быладгыя ДТ-75 деп тракторларның шинчедиктилерин септээр айтырыг бисте база бергедеп тур. Ажылчын бүрүзү шак, минутаны чөп ажыглаар болза, ук соругга күүсеттинериге читинниг чок.

Машина-трактор мастерскаазының эргелекчизиниң чугаазы чөптүг. Шимчедиктилерни Шагаан-Арыгның «Сельхозтехника» кыттыжышкынының олар чыдыын чорудун келген. Анаа септелге арткан бир А-41 деп шимчедикти дээш совхоз барык 600 хире рубльдя төлеп турар. А чамдыктары ийи неделя хире ажылдап чоруй үрелии каар, оларны боттуң күжүң-биле катап септээр үжурга таварыар.

Ук совхозтуң механизаторлары-даа, тараажылары-даа «Сельхозтехника» кыттыжышкынының адрезинге улуг хомудаддыг болдузар. Бо чыдың күзүлүүде дүжүт ажаалдазынче кирер изиг-түлүм ойде ук кыттыжышкының 3 хире комбайнны чогуур ойгаанда септеп дооскаан. Оон ыңгыда ангдаын болгаш сеялкаларны мастерскаяында септелге ажылды тудуп. Септекчи механизаторлар септелге ажылын эгелээринин будуүзүнде хуралдаш, часкы ажылдарга тракторларны, кодээ ажыл-агый машиналарын шынарлыг белеткээрэ дугуруушкап. Ынчангаш септекчилер ийи бодукке хуваагтыгаан. Трактор-лар септээр ажолуу Сат Шоова, кожуг машиналарының звеновузун Иргит Шериг удуртуп турар. Ында кижи бүрүзүнүң күзел-соруу ажылды шалыкшы, шынарлыг чорударынче, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын хандырарынче угланган...

МТМ эргелекчиин Сат Сеңек-Доржу механизаторлар арагында кандыг-бир артык кезектер эккелген, бир-ле кижиниң ажылынга дузалажып каап чоруп тур. Колхозтуң шижеери Э. Лопсан ДТ-75-тердиң ажыг ижек бар. Оларны хайгаарлаар ажылчыннар дүнеда, хүндүү-дээ ижажата турар болгай.

— Ол дугайын совхозтуң удуртукчуларынга чеже-даа катап чугаалап, дилеп шаг болдувус. Бистиң бо хомудалывысче сагыш салыр чай чогуу ол чүве пийкпе, черле харылаавас чүве-дир—деп, олаа алыспчыл чугаалады.

Теректе инектер амга үеде чер өттээп турар. Теректи девискээринде хар улуг. Оон адывдан чем тып чиири ынчаар, оон кезектерни адыртап, аштаан турда таварыжы бердим.

— Оңгу беш чыдың ийиги чылы онзагай чыл. Ол Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл ойнун бүрүлелиишкүн чылы. Анаа төлептиг күш-ажылчы оон ылгыр ажылдаарывыс септелгенин шынарлыг чорударындан бага хамаарыжыр. Бистиң мурнувусту саддынган соругга болза, техника септелгезин 1977 чылдың февральдың 23-те шынарлыг доозары—деп, Монгуш Кертик-оол өөрүне чугаалады.

— Ындыг-дыр. Турунтут, организастыг ажылдаарывыстап-па хамаарыжыр—деп, техника үзүге кылайтыр дозуланган комбинезоннуг эр чугаазы бадыткавышаан, аңаа немедя.

Ажылчын хептиг хөрээжен торлар техника септелгезин ажыдда хожуткан турарларны мурнакчылардың денгеелинге чедир кодурүп тургаш, бүтүү коллективке ниити бедик коргузуглерни чедип алыры болгай. Шинчилгаш социалистиг чарыштың үзээшкинин, эки үре-түлелдевин чедип ап тургаш, оңгу беш чылдың баштайгы чылының планыг онаалдаарын түгле хөлүүр эвес, харын ажыр күүседир дээш ажылдаары — бистиң кол хүлээлгевис — деп, олар чугаалап турдулар.

Олар боттарының хүлээлгезин чедиишкинниг күүседир даярааште чигзиниг турбас.

ЧУРУКТА: (солагай талдан) В. Лисовскиң болгаш Н. Нелюбин олар-дыр.

А. КОЙГУНАКТЫҢ фотозу.

ДЕМНИГ КҮШ-БИЛЕ

Тракторларны болгаш кодээ ажыл-агыйның кожуг машиналарын 1977 чылдың хову ажылдарынга чогуур үеликте эки шынарлыг белеткээр, оларны бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар талаазы-биле Башкир АССР-ниң, Иваново областың «Сельхозтехника» бүдүрүлгелериниң механизаторларының болгаш ажылдакчыларының кыйгырыыны дедикээн Бии-Хем районнуң колхоз, совхозтарының, «Сельхозтехника» салбырының болгаш районнар арагаының Чадаанада «Сельхозтехника» кыттыжышкынының ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының, албан-хаакчыларының инициативазын Чоон-Хемчикте «Искра» колхозтуң механизаторлары тапшыкап. Кыйгырыгга күш-ажылчы ижи-биле харылаарын шиитпирлээн, колхозчу механизаторлар техника септелгезинче демниг киргеп.

Колхозтуң машина-трактор мастерскаязында септелге ажылды тудуп. Септекчи механизаторлар септелге ажылын эгелээринин будуүзүнде хуралдаш, часкы ажылдарга тракторларны, кодээ ажыл-агый машиналарын шынарлыг белеткээрэ дугуруушкап. Ынчангаш септекчилер ийи бодукке хуваагтыгаан. Трактор-лар септээр ажолуу Сат Шоова, кожуг машиналарының звеновузун Иргит Шериг удуртуп турар. Ында кижи бүрүзүнүң күзел-соруу ажылды шалыкшы, шынарлыг чорударынче, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын хандырарынче угланган...

МТМ эргелекчиин Сат Сеңек-Доржу механизаторлар арагында кандыг-бир артык кезектер эккелген, бир-ле кижиниң ажылынга дузалажып каап чоруп тур. Колхозтуң шижеери Э. Лопсан ДТ-75-тердиң ажыг ижек бар. Оларны хайгаарлаар ажылчыннар дүнеда, хүндүү-дээ ижажата турар болгай.

— Ол дугайын совхозтуң удуртукчуларынга чеже-даа катап чугаалап, дилеп шаг болдувус. Бистиң бо хомудалывысче сагыш салыр чай чогуу ол чүве пийкпе, черле харылаавас чүве-дир—деп, олаа алыспчыл чугаалады.

Теректе инектер амга үеде чер өттээп турар. Теректи девискээринде хар улуг. Оон адывдан чем тып чиири ынчаар, оон кезектерни адыртап, аштаан турда таварыжы бердим.

— Оңгу беш чыдың ийиги чылы онзагай чыл. Ол Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл ойнун бүрүлелиишкүн чылы. Анаа төлептиг күш-ажылчы оон ылгыр ажылдаарывыс септелгенин шынарлыг чорударындан бага хамаарыжыр. Бистиң мурнувусту саддынган соругга болза, техника септелгезин 1977 чылдың февральдың 23-те шынарлыг доозары—деп, Монгуш Кертик-оол өөрүне чугаалады.

— Ындыг-дыр. Турунтут, организастыг ажылдаарывыстап-па хамаарыжыр—деп, техника үзүге кылайтыр дозуланган комбинезоннуг эр чугаазы бадыткавышаан, аңаа немедя.

Ажылчын хептиг хөрээжен торлар мурнуун буланашкан шыкаш боттарының ээлчээн мынап турлар. Ожуг машиналарында оон ижи соруккуг ажылдап турар. Олар 10 андызының, 40 илкирии, 5 сеялканы, 5 кожугну септээр. Септеттинген кодээ ажыл-агый машиналары база боттарының туруштарында.

Колхоз баштаар черн септекчилериң ажылдаарынга тааримчалыг байдалды тургузуп, олардың колхоз столованыңдан чемгерерни организастаан. Септекчилерден Монгуш Кертик-оол, Владимир Монгуш, Ховалыг Эрес-оол, Иргит Шериг, Алексей Ховалыг болгаш оон-даа өскелер кымнаак ажылдап турар. Оларның үлегерип адаргаа септекчилер хой. Ындыг болганда часкы хову ажылдарынга киржир бүтүү техниканың чогуур үезинде белеп болурунга бүзүреп болур.

М. СЕЗЕП.

ҮЛҮҮН КИИРГЕН

Сүт саалдазын ковуделир дээш Бии-Хемде «Саяң» совхозтуң сүт-бараан фермаларының ажыл-ишчилери бо чылдың эгезинден бээр кызымак ажылдаанар. Шаңгыя саар инектерни ажаалда, чемгерилгезин экижиткен. Оон уламыңдан сүт саалдазы белзин. Ноябрь 15-те медээ өзүгаар алырга, күрүнеге немелде план-биле 18300 центнер сүт салар тургаш, 18361 центнерни садып, чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен. Бир саар инектен он айларда оргумаа-биле 1720 килограмм сүттү саап алган, бо болза чылда саап алырынга чоокшулай берген.

Ажыл-агыйның планныг онаалдазын күүселирингe Могай сүт-бараан фермазының коллективи улуг үлүүн киирген. Фермалар арагында социалистиг чарыштың бирги олуруунда могайжылар чоруп турар. Күрүнеге 4830 центнер сүт салар чыл планын ажыр күүсеткен. Саалчылар оргузунда чарышка бо-ла Ферманың саалчызы Галина Михайловна Самусь бирги черни алган. Бир саар инектен оргумаа-биле 2250 килограмм сүттү саап алган.

Бо ферма кышка хынамчалыг белеткенген. Саар инектерни турлуу азырап турар. Оларга бээр чем аймаа четчири-биле бар. Мал чеми белеткээр цех ажылдап турар. Саваанны оске концентраттар-биле каны мыбырапы хайындырган. Берип эгелээн. Фермада кулукту казып алган, инектерни чылыг сүг-биле суггарын турар.

Ферманың коллективи сүт саалдазын кудулаттаас дээш бүгү-ле хемчеглерни ап турар.

Х. АЛАШ-ООЛ.

Кыштаглаашкын—

ТААРЫМЧАЛЫГ БАЙДАЛДЫ ТУРГУЗАР

хүннүң айтырыы

Чайын-даа, кыжын-даа дожмас, даады-ла шудуртказыңай бадып чыдар кара суглуг, улуг-улуг чоон-чоон теректерлиг Терек деп черде «Ак-Туруг» совхозтуң бода мал ыыттаа бар. Аңаа чеде берген кижи бүрүзүнүң караңга малга болуун чемнер белеткээр агрегаттың улуг, чалгай хевирл ыдыгер. Ону капчаар ажыглап турарын дораан-на сонуургап айтырдывыс.

— Эрткен чылын ажылдап турган агрегат болгай. Бо чылын шуут турун берген, уредим. Одче сагыш салыр кижи совхозтуң удуртукчуларында чок ийин—деп, инек кадарлазы Дамба Кок-оол чугаалады.

Ук кыштагга ыыткы кежи дүшкеңде барган бис. Кажаа иштап бакылаарывыска, чүдээ козулбес. Дүмбей. Сайгызаап чок. Ында ажылдап турар ниижилер эртеш, кежи инек арагында фонарьлар, керосин лампалары тудуп алган кирип турар. А ында түс че-чыыннар тур. Чамдыкызы кайда барганыл?

— Дүүн шалың үнген болбазыкпе. Бо үеде «чиде бээр» халаптыг аврыглыг улус бис, ону уяткаар дээш бар-ла хемчегерни ап келдивис. Чамдык кижилерни куду толевирлиг ажылга-даа киирип келдивис. Ам база богун, даарта орта ажылдаар кижи чок болур-дур — деп, ук мастерскаяның эргелекчизи Александр Ниилитч Неволин чугаалады.

— Чижээ?

— Валерий Садыров деп кижи арагалаш, элээн хой хопук үскен. Ону одакчыже шидчиттинзе. Ол дугайты совхоз директорунуң ат салган дужаалы-даа бар. Соолгу үеде бичии эттиле берген хевирлиг, чурум үревейн тур.

«УТКА 25 чылы» совхозтуң механизаторлары бо чылдың төнчүзүнге чедир алды комбайн септээр хүлээлгелиг. Бо хүнперге чедир үжүн септеп алган. Ындыг-даа болза, оларны хүлээп алган дугайында күрүне комиссиялының таңма баскан бижии чок. Ат кырында күүсеттингеп.

Ол комбайнларны септеп алган деп санаалы. А чангыс ай иштинде ам-даа үш комбайнны септеп ап шыдаар бе?

Ол айтырыга А. Неволин мынчаар харыылады:

— Артык кезектер... Олар чедиишпес-тир. Оон ыңгыда чамдык кезектерни бар шоодайга холуштур тырып каап болур, оларның чамдыкызы бар, оскелери чок... Быладгыя ДТ-75 деп тракторларның шинчедиктилерин септээр айтырыг бисте база бергедеп тур. Ажылчын бүрүзү шак, минутаны чөп ажыглаар болза, ук соругга күүсеттинериге читинниг чок.

Машина-трактор мастерскаазының эргелекчизиниң чугаазы чөптүг. Шимчедиктилерни Шагаан-Арыгның «Сельхозтехника» кыттыжышкынының олар чыдыын чорудун келген. Анаа септелге арткан бир А-41 деп шимчедикти дээш совхоз барык 600 хире рубльдя төлеп турар. А чамдыктары ийи неделя хире ажылдап чоруй үрелии каар, оларны боттуң күжүң-биле катап септээр үжурга таварыар.

Ук совхозтуң механизаторлары-даа, тараажылары-даа «Сельхозтехника» кыттыжышкынының адрезинге улуг хомудаддыг болдузар. Бо чыдың күзүлүүде дүжүт ажаалдазынче кирер изиг-түлүм ойде ук кыттыжышкының 3 хире комбайнны чогуур ойгаанда септеп дооскаан. Оон ыңгыда ангдаын болгаш сеялкаларны мастерскаяында септелге ажылды тудуп. Септекчи механизаторлар септелге ажылын эгелээринин будуүзүнде хуралдаш, часкы ажылдарга тракторларны, кодээ ажыл-агый машиналарын шынарлыг белеткээрэ дугуруушкап. Ынчангаш септекчилер ийи бодукке хуваагтыгаан. Трактор-лар септээр ажолуу Сат Шоова, кожуг машиналарының звеновузун Иргит Шериг удуртуп турар. Ында кижи бүрүзүнүң күзел-соруу ажылды шалыкшы, шынарлыг чорударынче, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын хандырарынче угланган...

МТМ эргелекчиин Сат Сеңек-Доржу механизаторлар арагында кандыг-бир артык кезектер эккелген, бир-ле кижиниң ажылынга дузалажып каап чоруп тур. Колхозтуң шижеери Э. Лопсан ДТ-75-тердиң ажыг ижек бар. Оларны хайгаарлаар ажылчыннар дүнеда, хүндүү-дээ ижажата турар болгай.

— Ол дугайын совхозтуң удуртукчуларынга чеже-даа катап чугаалап, дилеп шаг болдувус. Бистиң бо хомудалывысче сагыш салыр чай чогуу ол чүве пийкпе, черле харылаавас чүве-дир—деп, олаа алыспчыл чугаалады.

Теректе инектер амга үеде чер өттээп турар. Теректи девискээринде хар улуг. Оон адывдан чем тып чиири ынчаар, оон кезектерни адыртап, аштаан турда таварыжы бердим.

— Оңгу беш чыдың ийиги чылы онзагай чыл. Ол Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл ойнун бүрүлелиишкүн чылы. Анаа төлептиг күш-ажылчы оон ылгыр ажылдаарывыс септелгенин шынарлыг чорударындан бага хамаарыжыр. Бистиң мурнувусту саддынган соругга болза, техника септелгезин 1977 чылдың февральдың 23-те шынарлыг доозары—деп, Монгуш Кертик-оол өөрүне чугаалады.

— Ындыг-дыр. Турунтут, организастыг ажылдаарывыстап-па хамаарыжыр—деп, техника үзүге кылайтыр дозуланган комбинезоннуг эр чугаазы бадыткавышаан, аңаа немедя.

Ажылчын хептиг хөрээжен торлар мурнуун буланашкан шыкаш боттарының ээлчээн мынап турлар. Ожуг машиналарында оон ижи соруккуг ажылдап турар. Олар 10 андызының, 40 илкирии, 5 сеялканы, 5 кожугну септээр. Септеттинген кодээ ажыл-агый машиналары база боттарының туруштарында.

Колхоз баштаар черн септекчилериң ажылдаарынга тааримчалыг байдалды тургузуп, олардың колхоз столованыңдан чемгерерни организастаан. Септекчилерден Монгуш Кертик-оол, Владимир Монгуш, Ховалыг Эрес-оол, Иргит Шериг, Алексей Ховалыг болгаш оон-даа өскелер кымнаак ажылдап турар. Оларның үлегерип адаргаа септекчилер хой. Ындыг болганда часкы хову ажылдарынга киржир бүтүү техниканың чогуур үезинде белеп болурунга бүзүреп болур.

М. СЕЗЕП.

Чогаадыкчы планнар

Бистиң чуртувуска аграр эртемнин докгаамал хөгжүдер дугайынга партиниң болган чазактың улуг сагыш салышкынының илерлешкини болза «Кадаа ажыл-агый эртемнин үрет-түлелдиниң улам ынай бедизериниң болгаш бүдүрүге-биле оон харызааларын быжыглазарының талазы-биле хемчегер дугайынга» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докгаалы болур. Ол докгаалды күүседирибиле эртемденнериң төлевилел турар планнарының дугайын **КАЗЛАБА**-ның президентизи П. П. Лобанов СЭТА-ның корреспондентизиниң чугаалаан:

— Ол чугула партийжи документ институттарның болгаш дуржулга станцизларының коллективтериниң изиг чүүлдүгүнүшкүмүн алган. Ол докгаалды амыдыралга боттандырар талазы-биле төлептиг ажылхерелерни эртемденнер төдевилээн. Мироновскиле Кызыл-тастың селекцизының болгаш урелиг ажылының эртем-шинчилел институдунуң коллективи. «Эртемден, бүрүзү — беш чылда чогаадыкчы планныг турар» деп үнелиг ергелекчи чоруктуң үндурген. Академик В. Ц. Ремесло-нуң удуртулгазы-биле ястуруп үндурген — «Мироновская-808», «Мироновскаябилейная», «Ильичевка» деп сортларны дө бистиң чуртувуска 7 миллион гектарда болгаш ЭДЧ-ниң чуртталарында ийи миллион гектарда тарып ястуруп турар. Оңгу беш чылда ол институттуң чогаадыкчы планнары — чаа культураларының чаа ой сортун күрүне шенеделгинге дамчыдып бээри болур. Ол соругга боттандыраарынга шинчилекчи бүрүзүнүң киирген салышкынын оон хуузунда санныг биженип турар. Эртемденнериниң хуузу чогаадыкчы планнарынга — шинчилелдерни доозарының болгаш доолуган эртем шинчилелдерни будурулгеге шиитпирлерин дүргедедириниң, чаа сорттарны колхозтарның база совхозтарның тарып ястуруп үжүрелиг ажылдаарынга коргузуглерниң талазы-биле хүзээлгелер кирип турар.

Арбай селекцизының лабораториязының ергелекчизи кодээ ажыл-агый эртемденниң кандидады А. С. Майданник болуунуң чогаадыкчы планынга гектардан 60—70 центнер дүжүттү бээр чазын чажар арбайның ийи база күзүн чажар арбайның бир сортун ястуруп үндурген, шенеделге дамчыдып бээрин баш удур көрүп турар. Кодээ ажыл-агый эртемденниң кандидады Ф. П. Литвиненко погаан массаның база сигенниң хой дүжүдүн бээр судан сигеннин чаа сортун алыры-биле ажылдап турар.

Мироновчуларның эгелээшкинин чүртта калбак-биле деткээн. Үнүп ажылының Н. И. Вавилов аттыг Бүгү-эвилел эртемчинчилел институдунуң (Ленинград), Кодээ ажыл-агыйны электрификастаарының Бүгү-эвилел эртемчинчилел институдунуң (Москва) эртемденнери, РСФСР-ниң кара хөрүнүүг эвес зоназының, Сибирьның, Украинаның, Казахстанның болган чүртүүн оске-даа районнарының эртемденнерин хуузу чогаадыкчы планнарын ажылдап кылгаш. Чер ажылының зона бүрүзүнүң ажыл-агыйларының кодээ ажыл-агыйлыг хөгжүлеринге чаа чеминиикиннерни чедип алырынга хуралдаарын эртемденнер боттарының хүлээлгези деп санаар турар.

К. БЕЛОВ.

Социалистиг чарыштың ЭКРАНЫ

Күш-ажылчы идепкейни көдүрериниң, ажыл-агыйжы сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээриниң күчүлүг, шылгаттынган бызазы — социалистиг чарышты ай, квартал онаалдаларын ажыр күүседиринче, материалдыг болгаш сан-хөө курлавырларынга, чиг-этке, оттулар чүүлге болгаш энергияга камналга чурумун күштелдиреринче угландырар ужурлуг.

(СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң чугаазынган).

КОММУНИСТЕРНИҢ АВАНГАРДЧЫ РОЛЮ

«Тыва кобальт» комбинаттың коллективи онгу беш чылдың биргн чылын чедиишкиннинг доозарынче бүгү күүжүн мобилизастап турар. Бо чылдың октябрь айда продукция сайгарарының планын 102,9 хуу, ниити продукция бүдүрери 100 хуу күүседкен.

Планның онаалдаларны күүседиринге биче эвес салымшкының комбинаттың коммунистери ишкирип турар. Бисте партия кежигүнери 240, кежигүнге кандидаттар 30 кижи.

Социалистиг чарыш болза бо хүнерде комбинатты бүгү коллективиниң чедиишкиннинг бурунгаарларынга көскү саддарны чедирип турар. Участок, бригада бүрүзүнүң болган ниити коллективиниң социалистиг чарыжының бир ай негелдезин бисте ажылдап кылган. Социалистиг хүлээлгелерин бүдүрүлге болгаш партия хуралдарынга чугаалажып киргеи. Пертком болгаш партия эш организациялары социалистиг чарышка удуртуганы тодаргай угланыышкыныг чорудуп турар. Коммунистерниң чарыштка авангардчы ролюн бедээн. Партияның XXV съездиниинң шиитпирлеринге сорук киргеи коммунистерниң инициативазы-биле бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш продукцияның помларын бедиктиринче, планның онаалдаларны күүседиринче угланган патриотчу эки ажыл-херектер ыялдынган.

Түс-түс кижилерниң болгаш ниити коллективтиң социалистиг хүлээлгелерин хүлээп алыры, оон күүседкенин сыналары, мурнакчы дуржуганы пропагандалаары, хожудан турарларга дузалаары, материалдыг болгаш моральдыг шагнал-мактаалы ажылтазы — бо бүгү ажылдар парткомнуң кичээнгейиниң төвүнде. Бисте коммунистерниң хой келиш — социалистиг чарыштың мурнакчылары. Олар чүүлге боттары күш-ажылга бедик көргүүлерин чедип ап турар эвес, а харын партия кежигүнү эвес эштерин боттарының сөөлдан үдертип турар. Чижээ, Хову-Аксының автобүдүрүлгезинин чоланачызы Ю. И. Попков чүү сөөртүр тазазы-биле бүдүнүң бо чылтаа планын өртеп айның эгезинде-ле күүседип, пландап ажыр 800 тонна ажыг чүктү сөөртүкеи болгаш 185 рубльдин артык кезектерин кагнап алган. Бригадир коммунистин үлегерин бригаданың дежигүннери эдергеп. Чоланачылар В. П. Гондаренко, А. Е. Чупин олар бодунуң чылда социалистиг хүлээлгезин бо айның эгезинде күүседкен.

Оң ышкаш транспорт-белетиел цехинде чоланачы коммунист И. С. Холырев чүк сөөртүлгезиниң чыл планын октябрь айда күүседкен. Даг негинде ажылчын Күш-ажылдың, Кызыл Тук орденнин ийи дакыр эдилекчизи коммунист А. Т. Шадрин планның онаалдаларын чыл бүрүзе чедиишкиннинг күүседип келген. Бо чылдың планын болгаш хүүда социалистиг хүлээлгезин база октябрь айда-ла күүседипкеи.

Сентелге-түдүг негинде быжачы-бетончулар бригадазы 22 кижилиг. Ында 5 коммунист бар. Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугчузу коммунист А. П. Глуховтуң удуртулгазы-биле олар бо чылдың тудуг-монтаж ажылдарының планын хүүсеа бетинде күүседип, шүдүрүг ажылдаан. Партбюро кежигүнү Г. К. Карлаевтиң удурткаиы даг негинде бригада чыл планын бо хүнерде чедиишкиннинг күүседип турар.

Коммунистерниң чарыштың эрганизакчылары болуп турар мурнакчы ролюнуң өске-дээ чижектеери хой. Сентелге-механика негинде аныяк коммунист Ю. Лысенковтуң ажыл-херээ мактадыр. Ол сонгу беш чылды — дөрт чылдаа деп доозу-биле ажылдаар дээш эгелешкинни үлүгрен. Ындыг эгелешкиннер бисте элээш эвес. Бо дээрге коммунистерниң бүдүрүлгеге, чарышка мурнакчы ролюнуң херечизи. Комбинатта партком болгаш партия эге организациялар коммунистерниң чарышка киришилгезин чугула партийжи даалга деп санаар турар.

Бисте коммунистерниң хой-ниитизи ажыл-чорудулгазы соң-биле кыыставарлаймайн турар. Оларның дыка хойу — пропагандистер, агитаторлар, үлүсчү контроль бөлүктериниң болгаш янзы-бүрү комиссияларның, эш-не алдар-хүндүзүлерин партком чедип ап турар.

Коммунистерниң авангардчы ролюн бедидерин хандырып турар чүүлге чүүл оларны бүдүрүлгеге шын тавыштыр турүзары болур. Бистиң парткомнуң үчёдунда коммунистерниң 170 кире хуузу бүдүрүлгеде шуут ажылдан турар. Шиитпирлер участок бүрүзүнге күш-ажылга хүүда үлегери-биле оң чедиишкиннерни чедип алырынче өскелерни эдертпеи, социалистиг чарышка сорук киирип шыдаар үеттүде адаанывыс ышкаш ыыдыг идепкейлиг коммунистер ажылдаан турарын партком чедип ап турар.

Социалистиг чарышка авангардчы рольду чедип ап турарынын, СЭКП Уставының негелделерин, планның онаалдаларын күүседип турарының дугайында коммунистерниң отчёттарын партия хуралдарынга дыңнап турар бис. Бо айтырыг үргүлүү кичээнгейниң төвүнде.

Ол ышкаш коммунистерниң политиктиг болгаш мергежил шайы-биле биилии бедидер дугайында партия организациязының сагыш салымшкыны чарышка биче эвес ужур-дузалыг. Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң, аныяк коммунистер школдазының, партия организацияларының секретарьларының болгаш оларның оралакчыларының өөредилгезин бисте организастаан.

Чарышка коммунистерниң мурнакчы ролюн чедип алыры партия организациязының организакчы болгаш идей-кижизидиргелиг ажылындан шиитпирлин-биле хамаарыжыр болгай. Комбинатта социалистиг чарышка партийжи удуртулгада четпестер аазы эвес. Моральдыг болгаш материалдыг ыдыг берииткиннерни ам-даа чогуур деңнелге ажыглаар, чаржык турарларны бедик бүдүрүүлүг ажылдаарынга тааржымалыг байдалдарны тургузар ужурлуг бис. Чедип алган чедиишкиннеривисти быжыглаар даап олгу беш чылда бүдүрүлгенин ажыктыын улам бедидеры, ажылдың шынарын экижидери, ында коммунистерниң авангардчы ролюн бедидери биргн сорузга болур.

В. ЖЕСТОВСКИЙ.

«Тыва кобальт» комбинатта партком секретары.

Төөвү Шыдыраа — бо чылын төрүүр 100 хөйга онаалтыр 98 хураган камгалал алыр хүлээлгезин 107 ыыдыр күүсетиеш, республиканың мурнакчы хөйшуларының өдуруунда кирген. Ол норгузуглериниң талазы-биле «Ак-Эрик» колхозтуң мурнакчы хөйшуларының ийиги черин эзээзэн.

ЧУРУКТА: Т. Шыдыраа.

САГГАН СҮДҮ САВАЗЫРААН

Чөөн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхозта ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады Монгуш Алдын-кыс удурткан Доргун сүт-бараан фермазының коллективи чыл мегелеринден бөөп бир саар иинекке онаалтыр 2685 кг сүттүг, а Бай-Хем районда «Кызыл тараачы» совхозта Михаил Седов удуртқан Туран сүт-бараан фермазы 2054 кг сүттүг саап алган, социалистиг чарыштың мурнакчу одурүүнда киргеципер. Үстүнде мурнакчы сүт-бараан фермаларының коллективтеринде саанчы, кадарчы бүрүзү сүт будүреринин база олу күрүнге садарының талазы-биле алган хүлээлгелерин боттандырар дээш кызымак ажылдап турар. Ол коллективтерде партия, комсомол болгаш профсоюл организацияларының болгаш бөлүктериниң социалистиг чарышты бедик деңнелге организастаар туругскацыядан оларның норгузуглерин ай, квартал санында бедик болуп келген. Ынчангаш ниитизиниң хөрээ дээш кижи бүрүзүнүң ажылга тура-соруу көдүрлүп, коллективке күш-ажылчы чедиишкиннер немеенин турар.

Доргун сүт-бараан фермазының коллективи эртеп он айларда республиканга калбартаан чарышка бирги черни халаан. Коллектив эртеп айларда 540 тонна сүттү саап будүргеш, күрүнге 605 тоннаны сатаан. Ферма социалистиг чарыш калбартаан. Саанчылар Омдар Дүктүг, Монгуш Долума, Зоя Монгуш, Монгуш Момаа болгаш оскелер-даа мурнакчыларның одурүүнда. Ферма көргүзүг самбыралары, плакаттарыны, диаграммалары кымып турустыган. Саанчы бүрүзүнүң күнде саап турар сүдүнүң көрүгүүнү доктаамал биижип, чарлап турар. Чарыштың түнелеме декададан, айдан үндүрүп, мурнакчыларга шаңнал-мактаалдарны коллективтиң хуралдарынга тыныжып турар. Ол ышкаш хана солуннү үргүлүү үндүрүп, айда чедерчетпестерни чырыдып келгеп. Бо бүгү хемчеглер коллективтиң будурунчуут ажылдаарынга чедиишкинни бергеи чүүлдүр.

Доргунчулер кышка бүгү талаа-биле белетеенин алганнар. Ферма коллективи чаның боттарының күжү-биле 75 тонна сигнин бээшеп. Ниитизи-биле 100 тонна сигеп, 500 тонна сенаж, 3400 тонна силос белеткеттинген. Оларга хереглээр ыяш, хомур-даш дужурүтпеген. Саанчылар, кадарчылар, бөлүк ажаакчылары кажаалариның чылыглаашкынныг дооскан. 60 тонна кургат одеиин белеген. Шак ыыдыг деминт болгаш ыяшталыг коллективтиң ажыл-ижи кезээде мурнакчу одурүүда турарны чеп.

Бай-Хем районда «Кызыл тараачы» совхозтуң Туран сүт-бараан фермазының коллективиниң саалданы агрегат-бээде чорудуп турар чергелериниң бирээзи. Ол бо чылдың эрткен айларының саалда планын ажыр күүседкен. Машиналыг саалда мастерлериниң бешки республика слеңдүүн кирээкчизи комсомолчу Надежда Маңналкина, аныяк саанчыларның республика чемпионзу Мария Сат болгаш оскелер-даа эки түкпелдерлиг болган. Чижээ: Н. Маңналкина он айларда — 2358 кг, Зоя Седипей — 2739 кг М. Сат — 2685 кг сүттүг бир иинектен саап алгаш, республиканың мурнакчы саанчыларының санында кирген.

Бо фермада чарышты бедик деңнелде организастаан. Косңу агитациядан аазында хүүде кылган ажылдарының түнелелерин доктаамал үндүрүп турар. Четпестерни илередип, оңу болдурбазының хемчеглерин ап келгеп.

Бо хүнерде республиканың сүт-бараан фермаларының коллективтеринде саанчылар, кадарчылар СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976 ч) Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң тоску чыынының бешки сессиязының материалдарын болгаш шиитпирлерни амыдыралга боттандырар дээш сорук киирип, оңгу беш чылдың бирги чылында алган социалистиг хүлээлгелерин хүүсеа бетинде күүседир дээш кызымак ажылдап турар.

Чедиишкиннер-биле чергелештир, чамдык колхоз, совхозтарның сүт-бараан фермаларында социалистиг чарышты эм-даа эрегей чорудуп турар фактылар бар. Оон ураңгудан эрткен айларда республика ниитизи-биле 1977 чылдың деңнелинге чедир 1928 тонна сүттү будурбазаң, 200 тонна сүттү чедир сатпазаң. Бо чылын «Революциянын чалбыыжы» совхоз 389 тонна, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз 165 тонна, С. К. Тока аттыг, «Көк-Тей», «Алдан-Маадыр», «УТКА 25 чылы» совхозтар 84—52 тонна сүттү эвээжеткен. Бир иинекке онаалтыр саттаан сүт база кызырылган. Бо норгузуг эрткен чылдаавышкыда Тандыда — 134, Өөрүүк — 108, Бай-Тайгада 62 килограмм эвээш болгаи. Сүт-бараан фермаларында зоотехниктиг ажылдар база ишкаш, саанчыларга, кадарчыларга болгаш оске-дээ ажыдчиннарга материалдыг болгаш моральдыг идик берииткиннерни суда.

Фермаларда кыш бүрүүзү-биле дүшкеп. Иижекти чогуур рацион бүтаар чемгерип, оңу кымымак ажаап-тежээр уе бо. Бо ажыкче кол кичээнгейни чер-черде ажыл-агыйларның удуртукчуларының, кодаа ажылагыйның түскай эртемнигерни угландырып, ол дээш саанчылар, янзы кадарчыларның оргузунга социалистиг чарышты колбартыры чугула.

Ч. СҮЛДҮМ.

КУРЛАВЫРЛАРНЫ ДОЛУЗУ-БИЛЕ АЖЫГЛААР

Күш-ажылдың бүдүрүкчуүүн бедидип, бүдүрүлгениң хемчээлин улгаттырарынга социалистиг чарыштың шиитпирлиг ролюн СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниң онаалап демдеглээн. Оон төөгүлүг шиитпирлерни амыдыралга боттандырар дээш совет кижилериң күш-ажылчы чарыжы соңгу үеде чүгле хевирииниң эвес, харын база утка-шынарыныы-даа талазы-биле чаартынып, ажылчы чонларның тывылганы — чарыштың кайгамчыктыг түнелеи ол бооп турар.

Оңгу беш чылдың мурнакчыларының дугайында самбыралан хун, ай болгаш квартал бүргүүнүң чарыжының түнелерин үргүлүү көрүп болур. Ниитизи-биле чыда оңгу беш чылдыы 3—3,5 чылда доозар-биле — 19,.а 4 чылда доозар дээш — 63 кижи ажылдап турар.

Даараныкга фабриказының инженер-экономизи Л. Уварованың беш чылды хуусаадан эрте күүседир дээш шимчээшкиннинг эгелекчилериниң дугайын сонуургаарывыска мынча дээн:

— Бисте мурнакчылар-ла хөй. Эң-не мурнакчы, тывыштыр ёзу-биле ажылдап турарлары адап болур бис. Ол дээрге, бир дугаарында Светлана Ховалыг-дыр. Ол бо беш чылды үш чылда доозар дээш бодунуң хуула планын болгаш социалистиг хүлээлгезин херек кырында чедиишкиннинг күүседип турар. Кажан ол беш чылды үш чылда күүседир дугаймыда хүлээлге алырга, чамдык кижилер оны чигзинииг-биле көрүп турганнар. Көрүнер даан (ол демдеглел депгерин үштүп келген) — Ховалыг ам 1977 чылдың апрель айының үлүүзүде ажылдап турар-дыр. Черле ыяшаң, ол дээрге бистиң эң мергежилдиг даараныкчыларывыстың бирээзи. Ол — соглээн сөзүнге эң бооп ыыдаар-даа. Чүге дээрге, С. Ховалыг тоску беш чылды үш чыл алды ай иштинде күүседипкеи болгай. Бо дээрге, оон даразында, улам улуг сорулгазы ышкажыл.

Шынап-ла, Светлана Ховалыгның салгакчыларының санының бо беш чылда өскеии таварылга эвес. Ол база-ла социалистиг чарыштың кайгамчыктыг чаагай түнели деп болур. Чижектен көрээлидер. Даараныкчы Я. Мусаева бо хүнерде фабриканың социалистиг чарыжының мурнакчу одурүүнда чоруп, 1977 чылдың июль айының даалгазын күүседип эгелей берген. Ол бодунуң хүлээлгезинде оңгу беш чылды үш чартык чылда күүседирин бижыы-биле шиитпирлээн. База бир мурнакчы даараныкчы — Кызыл хөөрай Советиниң депутады, комсомолчу А. Ломгак боон, турар. Ол база-ла келир чылдың май айының онаалдазын күүседип турар болгаш беш чылды 3 чылда күүседир дээш өске эш-оорук кыйгырган кижилерниң бирээзи болган.

Кызылдың даараныга фабриказының социалистиг чарыжының үшкү кварталда болгаш он айларда түннедерин бүгүлаар бирги черде Н. Петрованың удурткаиы комсомолчу-аныяктар бригадазы чоруп турар. Ийнгизинде Л. Гуркинаның удурткаиы комсомолчу-аныяктарның шалыпчы бригадазы ат дээш демисежип турар бригада болган.

Маңаа айтып каар бир онаагай чүүл болза, бирги болгаш ийнги черни алган бригадалар вымпелдерден аңгыда шаңнаткан акшазы-биле культпоходту кылыр азы кандыг-бир мом-дептер, кааспталга-шимелде бараанпарды салып алыры болур. Бо дугайын дараазының түннедерин үндүрерде база барымдаалап турар. Ол ышкаш чарыш түнелин кылырда алгылдаар болгаш чурттаар черинин арыг-шеверин, а будүрүлгеге — даараан кылыгларының шынарын, сан-түнүн чаап-ла көөрү чамчыл апаргаи.

Кызылдың даараныга фабриказының коллективи бо чылдың он айларының продукция сайгарар планын 106 хуу күүседкеш, оны 1 миллион 824 мун рубльге будүрер тургаш, 1 937 мун рубль чедирген. Моон алгаш коорге, фабрика коллективи оңгу беш чылдың баштайгы чылының планын хүүсеадан эрте доозар дээрзинге чиглиниг чок. Оон бадыткалы — инда социалистиг чарышты даалгар кылдыр организастааны болур.

М. ТОПЧАА.

Чүк сөөртүр № 1 автотранспорт будүрүлгезиниң коллективи оңгу беш чылдың баштайгы чылының планнаг онаалдаларын хүүсеа бетинде күүседир дээш кызымак ажылдап турар. Ыланғыы республиканың транспортунуң алдарлыг ажылдакчызы А. Н. Шевченконуң удурткаи чоланачылар бригадазы социалистиг чарышка доктаамал типдекчи бооп келген.

ЧУРУКТА: А. Шевченко.

А. ЗАЛЦЕВТИҢ фотозу.

Тес-Хемниң «Чодураа» колхозунуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазының коллективи нүрүнеге сүт садарының планын нолбрь 16-да-ла 128,5 хуу күүседкен. Мурнакчы саанчы Санаймаа Эртине ферма коллективинде хүндүтмелдиг кижилерниң бирээзи. Ферманың планнаг онаалдаларын күүседиринге ол төлептиг үлүүн киириштирип турар.

ЧУРУКТА: З. Санаймаа.

М. КАЛЧАННЫҢ фотозу.

УЛАМ ЭКИЖИДЕР

Хову-Аксының автотранспорт будүрүлгезиниң коллективи бо чылдың эрткен он айларында будүрүлге планын хүүсеадан эрте чамдык хемчеглерни ап чоруткан. Чүк сөөртүлгезиниң планы 100,2 хуу күүседтиигеи, ааы 221,1 мун тонна чүк сөөртүгеи болгаш 1.719,5 пассажирлерни аргыштырган.

АТБ-ниң коллективи «Тыва кобальт» комбинатка херектиг янзы-бүрү чүктерни, хомур-даштыг болгаш тудут-материалдарын, дериг-херекседелерни, а оон — комбинаттың продукциязын сөөртүп турар.

Бо АТБ-де шуптуу 72 автомашина бар. Олардан 60—62 машина рейсче хуу бүрү үнүп турар. Автомобильдерни шуугүмче үндүрериниң коэффициентизи планнаг деңгээр 0,85 турган болза, херек кырында 0,848 болуп турар. Ол болза автомобильдерниң техниктиг белеенин будүрүлгениң коллективин эки байдалда туруузуп турарындан хамаарыжыр. Техниктиг белеенниң коэффициентизи 0,864 азы планнаг көрдүнгеннидеи 0,08 хөй болуп турар-дыр.

Хову-Аксы АТБ-ниниң коллективи СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин ышкыбиле деткиивлаан, ажыл-ишке кыйгырыг кылдыр оны хүлээп алгаш, улам күүседиишкиниг ажылдаарын шиитпирлээпер. Ангы үеде АТБ-ниң чоланачылары сөөлгү кварталда хожудаашкыны болдурбас, планның онаалданы күүседир дээш сорук киирип, социалистиг чарышты улам калбартаан. Коллективтиң социалистиг хүлээлгезин бо айның эгезинде күүседкен.

Оң ышкаш коммунистерниң политиктиг болгаш мергежил шайы-биле биилии бедидер дугайында партия организациязының сагыш салымшкыны чарышка биче эвес ужур-дузалыг. Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң, аныяк коммунистер школдазының, партия организацияларының секретарьларының болгаш оларның оралакчыларының өөредилгезин бисте организастаан.

Чарышка коммунистерниң мурнакчы ролюн чедип алыры партия организациязының организакчы болгаш идей-кижизидиргелиг ажылындан шиитпирлин-биле хамаарыжыр болгай. Комбинатта социалистиг чарышка партийжи удуртулгада четпестер аазы эвес. Моральдыг болгаш материалдыг ыдыг берииткиннерни ам-даа чогуур деңнелге ажыглаар, чаржык турарларны бедик бүдүрүүлүг ажылдаарынга тааржымалыг байдалдарны тургузар ужурлуг бис. Чедип алган чедиишкиннеривисти быжыглаар даап олгу беш чылда бүдүрүлгенин ажыктыын улам бедидеры, ажылдың шынарын экижидери, ында коммунистерниң авангардчы ролюн бедидери биргн сорузга болур.

В. ЖЕСТОВСКИЙ.

«Тыва кобальт» комбинатта партком секретары.

ШАЛЫПЧЫЛАР

Өөрүүк районуң «Кызыл тук» колхозунуң төвү Кызыл-Тей суурда аш-чем аймаанын ийи магазинин ажыктан турар. Кыс Ооржак оларның бирээзинде элээп үр үеним иштинде садыгаан келген. Оңаашкан ажылынга бедик харымсалгалыг мурнакчы садыгжы ай, квартал сайында будүрүлге планын 130—130 хуудан кудулаттайн турар. Ол чүгле садыгаары-биле кызыгаарлаттынмайн, хойнинги ажылдарынга идепкейлиг киржип, чоннуң чаагай байдалын кодурүп, хогжүдериниң херээнге төлептиг салымшкынын киирип чоруур.

К. Ооржак — Саглы кожуун Советиниң депутады. Чоннаа идегээн болганда, депутат хүлээлгеин ак сеткилдиг күүседири — садыгжы Кыс Оолаковнаның хүндүлүг сорулгаларының бирээзи. Ол ону шудурту ажыл-херектер-биле бадыткап, чаңгыс чер чурттуглариның хүндүткелин бүдүрелдиг чаалап алган.

Сундуй Маадыр-оол — аныяк садыгжы. Ол аш-чем магазинииге садыгаан киртеш, хамаарышкан ажылының үгшиин чоорту таныш биле берген. Садыш алыкчыларга эвилеи-эвилек, ажылдап келген үеэинде өре-шире кылбаан келген. Бо садыгжының артадуржулгазында оңгаган чүве — чон-биле бижыг харылзаалыг болуп, негелде, хомудаларга дыңнангыр чоруун коргүүн турарында. Ынчангаш од бараан саарыгталының планын күүседип турар. С. Маадыр-оол саглыжылар чагыг киирерге, ону демдеглеп дептерине киир бижээш, райпо шугумун дамчыштыр ол барааннарны алгаш, суурга эккеп, садыш алыкчыларга чедирип бээр.

Сундуй Маадыр-оол — аныяк садыгжы. Ол аш-чем магазинииге садыгаан киртеш, хамаарышкан ажылының үгшиин чоорту таныш биле берген. Садыш алыкчыларга эвилеи-эвилек, ажылдап келген үеэинде өре-шире кылбаан келген. Бо садыгжының артадуржулгазында оңгаган чүве — чон-биле бижыг харылзаалыг болуп, негелде, хомудаларга дыңнангыр чоруун коргүүн турарында. Ынчангаш од бараан саарыгталының планын күүседип турар. С. Маадыр-оол саглыжылар чагыг киирерге, ону демдеглеп дептерине киир бижээш, райпо шугумун дамчыштыр ол барааннарны алгаш, суурга эккеп, садыш алыкчыларга чедирип бээр.

О. ДАЛБЫЙ.

Чурупча суур чурттуг Николай Саргыдаев (чурукта)— Якутияның эң дээре аңчыларының бирээзи. Ол 1975 чылда мурунеге пландан ажыр хөй-хөй ондатра, диниң, ас кештерин думаваган. Онгу беш чылдың баштайгы чылында Н. Саргыдаев ийи чартын планны нүүседирин хүлээнген. Николай аңчы мергежиңи дуржулгалыг аңчы ачазындан өөренип аяган. Мурнунда ачазының аңнап турганы эвбек аң-меңниг чөрлер ам оглунче шилчээн.

С. БЕЛЯВОЙНУҢ фотозу.

ЧЫЛГЫЧЫНЫҢ СЫДЫМЫ

Үстүү-Ишкинниң бажы. Аът кулаа көзүлбес каранғы дүн. Долганнар куржаангы хаяларлыг кадыр-берт даглар, чүгле сылдыстарның көк-көк оттары үзүктел чок чивеңнешкен. Соок күштелип, чывар чылгычының чавктарын ажыннадыр суйбап турган.

Аныяк чылгычы Монгуш Тас-оолдуң кадарган беш чүс ажыг чылгыны хем иштиниң ажык мүгүлдүрүнда дүннеп турган. Дүүн дүне чылгыже бөрү үзөөлээн. Чылгычига дүвүреңгир-ле болган. Алыс дуржулгалыг, эрес кижи болгаш аптаңгы көкаларактарга чакгыс күдүн-даа бербаан. Каранғы дүпе келеп келгеш, халдаан чаяы үлдуруктарны боолап тургаш, тарадыр сывырыкка.

Ынчан көзан чылгының баштыңы улуг дорт аскыр сезиктиң-биле богбу-чавааны белеңни боле сывырыны эгелээн. Оон соонда талкы-даа тыртым четпээнде, чылгы диг кылдыр бир хөйгөн. Чылгының үстүү талазында каранғы өзеп ишкинден баштай дөрт карак көөреннээри көзүлгеш. Олар тарадыр чүгүртүшкен соонда, хоруг аскыр киштей каапкан. Көкаарактарның карактары ында-мында көөреңнешкен.

Чылгычы Монгуш Тас-оол ол аразында ийи-үш аткан. Көкаарактар дезе бергеш. А хамык чылгы хемни куду маңнажыптарга, оларның бажын арай боорда дозуң четтиккен. Хойган чылгы ышкаш девиленчиг чүве кайда боор. Дагдан төктүп, чүглүп баткан көшке-биле дөмей-ле. Оларны кижи доспас болза, чалым туруглан-даа, кадыр эллең-даа шуптукан уу-биле ажыр шуражы берип болур.

«Чүнү ырлап чоруур сен?» деп тыва кинону тыртырар дээш чедип келген «Ленфильмниң» бөлүү-биле кады Тас-оолга чеде берген мен. Эрес-омак чылгычыга чедер дээш, ыракузак, кадыр-кашпал орукту эрткен бис. Кадыр чалым-туругга ийи талазындан дүглай кызаалаткан. эриктери хардош-биле чалактылып дона бергеш, терең, шапкын даг хеми— Үстүү-Ишкинни үжен чедир ай-дедир кежип чоргаш, барык бүүп хүн эрткенде, аңаа четтирис.

Ортумак сынныг, салгынсырыгга күдер-хүрең кылдыр додуккан шырайлыг хүргүл карактарлыг, аваангыр-кашпагай чылгычы-биле танышып, оон-биле ийи хүн хөөрешип келдивис. Шынап эрес кижи ол чорду. Хүлбүс мойнаа тос кулаш сыдым-биле ол эмдик, чаш малдарны шалбалап турда, чүгле чангыс каар. Агаарга сыдым сыг кынган соонда, каракудак чок октадыр шураң эртken мал шагда-ла аргамчы ужунда турар.

Эрес чылгычы Тас-оол эмдик малды өөредип турда, оңда чангыс катап магалап көргөн болзунарза! Эмдик малдың ооргалының кырынга ол хартыганың кашпагайы-биле хона каапталга, чүгле карак олу кызаннаар. Опу көрүп турган улуг чылгычынга кажан-на черге пет улар ирги деп сагыш човап, холлеп турар. Чок! Ыпдыг хоомай кижи чылгычылап чоруур боор бе? Ол ору-куу шураан эмдик малдың кырындан салдынмас.

— Адам-нем шаг-таанзан, ух-тоогүүнден тура малчын улус-ла болгай. Ынчангаш мен гала-ла малчын болганым бодур—дээш, чазык-чаагай хумузурду.—Бо чылгыны каларгам, дөрт чыл ажа бердим. Чылгым оңча-менди өзүп келди. Баштай ийи чүс ажыг чылгы хүлээп алган кижи мен. Ам бо чылгы алды чүс баш ажыг тур.

Тас-оол баштай төрээн совхозу «Сүт-Хөлге» хой кадарып ажылдаан. Аңаа алды чыл ажаткан. Аныяк хөйжүлдер бригадазының бригадири турган. Эрес-кежээ болгаш өөрүүн бедик хүлүүткелии чедип ап, мактадып-даа колген.

Оон соонда бир-ле катап совхоз директору ону келдиртип алган, чылгычылап көөрүн дилээн. Аныяк бригадир маргыжып-даа орбаан. «Идегел, бүзүрел ыңыг чүве болза чылгычылап-даа болур ажылдаар мен» деп чөпшээрешкен.

Чүгаа ол-да болган. Тас-оол шак ынчаар чылгычылап эгелээн. Баштайгы дээрезинде чылгы кадарары аныяк оолга берге болган. Чылгы мал айзангыр-кашпагай болган кайнаар-даа арды баар. Олар хой дег-оорум өзүлел, ховбас. Ыыштың соогунда чылгы дүннедирге, бергезин канчаар оңу. Узун дүн туроа-ла турар. Чагы кедип алгат, чылгыны долгандыр чоруп тура хонар сен.

Чайгы үеш кандыг дээрил! Хат-чаъс, шуурган, үер-чайыкта-да болур. Үш-дөрт хөндүр чаггаш туруптарга, өзээнга киир оде бергеш чоруур сен. Хүлөңгени күштүг болгай. Ынчангаш чылдың кандыгда үезинде кадарган чылгындан чарылбас сен. Ынчангаш, чүгле эрес-дидим, могаг-шылаг билбес, кан-кадык тура-соруктуг кижи чылгычылап шыдаар.

— Чамдык улус: «чылгы кадарарда чүү боор оңу. Аңаа чыраа-сайн аътгап солуп мунуп, аалдар кежип, шайлап ижип, таап чоруур чүве ышажыла» деп чугаалажыр. Мен бодап көөрүмге, ол черде ыын эвес чүве-дир—деп. Тас-оол чугаалады—Мен улуг дуржулгалыг чылгычы ажым Ондар Шойдаа-биле кады ажылдап турар мен. Оон-биле чайгы үеде сиген бага кезер-дир бис. Кок сигенни төрүүр белерге часкаар кыжын берип турар бис. Төрүүр чеде берген белерни тускай үскеш, алараары база чугула. Ынчангаш чылгычы кижиниң чымыжы улуг дээрзи биздингир. Мен бодап көөрүмге, бистиң республикавыстың бүгү девискээринге чылгы малды эндере өстүрүп, кадарза эки деп бодаар мен. Оларны кадыр-берт, ырак-узак оруктарга машина-техника чедип албас черлерге ажыгларын черле чугула. Тыва улустуң ыындыг үлегер чугаазын сактып келдим. «Чылгычыг кижи омак». Оон ыын чүве турбас. Бистиң амгы бо үевисте хойжулар, инек кадарчыларынга чангыс сес-биле малчын улуска аът-дөл чок чүве болза, ажылдары берге. Чылгы мал ол хире ажыктыг.

Тас-оол бо чылын он беш тонна кок сигенни кескеп, чылгызын кыптадыр, чазагладыр черлеринде сөөртүп аппарып алган.

Тас-оол Конлаевич чыл саныңда-ла чаш кулуннарын оңча-менди доруктуруп өстүрүп келген. Бо чылын ол төрүүр чүс бере онаалтыр 87 кулунну алган.

Эрестиг чылгычы чоокта чаа ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйынга чедишкинниңерииң дедлегелинче чоруур халас путёвка-биле шаннаткан.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Бухарестиге найыралдыг ужуражыышкынналар

СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң Румыния Улус Республикага найыралдыг аян-чоруу эрткен неделяда чаагай үре-түнелдиг болуп доозулган. Румынияның Коммунистиг партиязының Чиигине секретары, Румыния Улус Республиканың президентизи Н. Чаушеску-биле Л. И. Брежневтиң чугаалажыышкынналары, аян-чорукчуг үезинде содупкан эвилел, найыралдыг чугаалар, СЭКП-ниң болгаш РКП-ниң, Совет Эвилелиниң болгаш Румынияның аразында кады ажылдажылгавы база акы-дүнма найыралды улам ынай сайзыраар дугайында Бухарестиге ат салдынган Медеглел кожа-келбээ социалистиг ийи чурттарның аразында харылзаалаарының бедик деннелиң тодаргай хөреңилеп турар. Бүгү социалистиг дем каттыштырылгазының ажыдыралдының эң чугула айтырыгларын, ол дем каттыштырылгазының делегей ареназынга тайбыны быжыглаар дээш, делегейниң айыыл чок чоруу дээш демиселиниң онза чугула сорулгаларын үк документилерде база илергейлээн.

Совет-румын найыралдыг митингизинге чугаазында Л. И. Брежнев мынча деп айыткан: «Бистиң сонал-оналаа солчуулкунувус ажыктыг болгаш үре-түнелдиг болган. Бо чугаалажыышкынналар бистиң партияларывыстың аразында бот-боттарын биилир төрүктү улам калбартып, ханылаткаш бүзүрежир чорукту быжыглаар, ынчаарга ол бүзүрежир чорук бистиң акы-дүнма харылзаалаарывысты улам ынай быжыктырарынга онза чугула ужур-дузалыг. Бистиң кады ажылдажылгавыстың кол чугула угланыышкынналарының талазынга, ол дем каттыштырылгазының ажыдыралдының эң чугула айтырыгларын, ол дем каттыштырылгазының делегей ареназынга тайбыны быжыглаар дээш, делегейниң айыыл чок чоруу дээш демиселиниң онза чугула сорулгаларын үк документилерде база илергейлээн.

Совет-румын найыралдыг митингизинге чугаазында Л. И. Брежнев мынча деп айыткан: «Бистиң сонал-онал солчуулкунувус ажыктыг болгаш үре-түнелдиг болган. Бо чугаалажыышкынналар бистиң партияларывыстың аразында бот-боттарын биилир төрүктү улам калбартып, ханылаткаш бүзүрежир чорукту быжыглаар, ынчаарга ол бүзүрежир чорук бистиң акы-дүнма харылзаалаарывысты улам ынай быжыктырарынга онза чугула ужур-дузалыг. Бистиң кады ажылдажылгавыстың кол чугула угланыышкынналарының талазынга, ол дем каттыштырылгазының делегей ареназынга тайбыны быжыглаар дээш, делегейниң айыыл чок чоруу дээш демиселиниң онза чугула сорулгаларын үк документилерде база илергейлээн.

Совет-румын найыралдыг митингизинге чугаазында Л. И. Брежнев мынча деп айыткан: «Бистиң сонал-онал солчуулкунувус ажыктыг болгаш үре-түнелдиг болган. Бо чугаалажыышкынналар бистиң партияларывыстың аразында бот-боттарын биилир төрүктү улам калбартып, ханылаткаш бүзүрежир чорукту быжыглаар, ынчаарга ол бүзүрежир чорук бистиң акы-дүнма харылзаалаарывысты улам ынай быжыктырарынга онза чугула ужур-дузалыг. Бистиң кады ажылдажылгавыстың кол чугула угланыышкынналарының талазынга, ол дем каттыштырылгазының делегей ареназынга тайбыны быжыглаар дээш, делегейниң айыыл чок чоруу дээш демиселиниң онза чугула сорулгаларын үк документилерде база илергейлээн.

Ол угланыышкынналарны Л. И. Брежневтиң болгаш Н. Чаушескуның ат салганы Медеглелде айыткан. Үк угланыышкынналарының эң чугулазы—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Румынияның Коммунистиг партиязының аразынга кады ажылдажылганы калбартыры, эң-сеткил каттыжылгазын быжыглаары боон турар. «Марксизм-ленинизминиң болгаш пролетаржы интернационализминиң базалдан эргенин принциптеринге, бот-боттарынга идегежириниң болгаш хүндүлежириниң бүзүнга үндезилээн бодунуң эң-хүүгүнүн кады ажылдажылгаазын моон соңгаар-даа бүгү талалбиле хөгжүдеринге, ССРЭ-ниң болгаш Румыния Улус Республиканың үндезин национал эрге-ажыктарынга, тайбың хөреэнин, демократияның, национал хамаарышпас чоруктуп болгаш социализмниң өргеажыктарынга дүгжүп турар совет болгаш румын улустарның акы-дүнма найыралын быжыглаарынга СЭКП болгаш Румыниянын Коммунистиг партиязы бүрүн шиктиприлиг» деп ол документиде онзалап айыткан.

Ийи чурттарның аразынга экономиктиг кады ажылдажылганы улам ынай хөгжүдер талазы-биле сорулгаларны аян-чоруктуң үезинде чугаалажып дүгүрүшкен. 1980 чылдың соңгуже үеде экономиктиг кадыл ажылдажылганың перспективтиг программазын ажылдап кылыр, ынчангаш ол кадыл ажылдажылганың бүгүде калбарыышкынын, бүдүрүлге кооперациязының болгаш специализациязының дүргеи хөгжүдезин база экономиктиг харылзаалаарының нимти хемчээлинге оларның улуг-хуузун бедидеерии хандырар сорулга салдынган.

Европага тайбынны быжыглаарынче, Хельсинкиге хүлээп алдынган Түнел актыга ат салган бүгү күрүнелер ол документиде айыткан бүгү негелдеерии чайгылыг чокка күүседири дээш демиселче угланган ийи чурттарның кадыл кылыр күжениишкиннериниң эргежок чугулазың Бухарестиге болган чугаалажыышкынналарның үезинде онзалап демделээн.

Совет-румын найыралдыг тодаргай көргүзүү болган Румыния Улус Республикага Л. И. Брежневтиң аян-чоруу— Советтериин чуртү-биле, оон чоңу болгаш партиязы-биле найыралдың база кадыл ажылдажылганың политиказын Румыниянын калбак улус массаларының бүрүн чүүлүгүзүнүп, деткиг турарының хереңизи-дир.

Европага тайбынны быжыглаарынче, Хельсинкиге хүлээп алдынган Түнел актыга ат салган бүгү күрүнелер ол документиде айыткан бүгү негелдеерии чайгылыг чокка күүседири дээш демиселче угланган ийи чурттарның кадыл кылыр күжениишкиннериниң эргежок чугулазың Бухарестиге болган чугаалажыышкынналарның үезинде онзалап демделээн.

Совет-румын найыралдыг тодаргай көргүзүү болган Румыния Улус Республикага Л. И. Брежневтиң аян-чоруу— Советтериин чуртү-биле, оон чоңу болгаш партиязы-биле найыралдың база кадыл ажылдажылганың политиказын Румыниянын калбак улус массаларының бүрүн чүүлүгүзүнүп, деткиг турарының хереңизи-дир.

Португали коммунистерниң эгелекчи чоруу

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португалиянын Коммунистиг партиязының ТК-зиниң Социалистиг партияның Национал Комитединге чоруткан чагаазын ында парлап үндүрген. Португалияда байдалды тодаргай аналиэтеп көөр, берге политиктиг болгаш экономиктиг байдалдан чуртту үндүрер сорулга-биле чогуур хемчегерии кады ажылдап кылыр, а ол ышкаш ийи партияның аразында харылзаларының айтырыгларын чугаалажыр дээш ийи партияның делегацияларының ужуражыышкынын чоокку үеде чорударын ПКП ТК саналдан турар.

Португалияда политиктиг байдалдың дорайгаанынче, барын үзелдиг күштериин өңчүк-чөңгээлиг ажыл-чорудулгазының идепкейжиңинче кичээпгейии чагаага үгландырыы турар. «Фашистиг политиктиг полиция ПИДЕ-ниң мурнундагы ажылдакчыларын, а ол ышкаш чуртка чазыдырышкынналарны база кижилериин амы-тынычка халдаарын организастап турган болгаш боттарының ол кем-бурууларын хүлээп көрген, террористиг үүгедиишкиннериниң киржикчилерин хоругдаган хостап үндүрүп турар чорук күүдээшкинниң чаа үүгедиглериие идиг болур магат чок» деп ПКП девгелеп турар.

Барын үзелдиг парлалгада фашистиг пропагандаңың идепкейжиңии, радиода болгаш телевиденнеде, а ол ышкаш көрүнешиң контрольдап турары парлалга организацыларында антикоммунистиг кампаниянын күштелгении ПКП ТК-ның чагаазында айтып турар.

Улуг саң капиталы-биле болгаш помещик чер эдилелиби-ле харылзаалыг болуктер боттарының туруштарын катап тургузарын чедип ап турар деп чагаада оон ыңай демделээн. Ол дээрге революциянын чаалап алышкынналарын болгаш демократтыг хостал-таларын узутпаары-дыр. Күрүнениң контролюнге болгаш эргелелиге турган дыка хөй бүдүрүлгелерни мурнундагы ээлериниң холуңга дамчыдып берип турарын ПКП ТК оон-биле холбаштыр шүгүмчүлээн.

Чагаанның түнелиинде чугаалап турары болза: эрге-чагыргаиын чер-чер организацыларынга соңгуулда талазы-биле кампаниянын бүдүүзүнде, чоон үзелдиг бүгү күштериниң бот-боттун биилир чоруун база чангыс эвин чедип алырыкол үжүр-дузалыг апарган байдалдың үезинде, революциянын чаалап алышкынналарын кампалаар болгаш социализмче угланыышкын-биле хөгжүн ыдаар аргалыг демократтыг Португалияны тургузарын хамдырар соруулга-биле кады үндүрер шиитпирлерин ажылдап кылыры-биле коммунистерниң болгаш социалистерниң аралыга чугаалажыышкынналарны эгелээри эргежок чугула.

Диванда тайбың катап тургустунуп орар

Тайбынны катап тургуузарынга боттуг идегел хамаатыдайынга качыгдаан Ливанда бар апарган. Чүрттүк найысылалы Бейруттуң кудумчуларыйда амыдырал катап дирлип, чанчыкчыл шимээн-даваң, чугаа-соот дыннадып эгелээн. Ливанның транспорт шугуманары ажыыдай берган. Чамдык үлетпүр бүдүрүлге черлерии ажылын катап эгелээн, магазинner ажыттынган. Бүдүк араб күрүнелериин удуртулуларының чөвүлел хуралының шиитпиринге дуушпур Ливанче кирген айыыл чок чоруктуң каттышкап араб күштери чүрттүн бүгү районнарынга тайбыны хандырып турар.

Империализминиң, сионизминиң болгаш иштики реакциянын оскүдүн үндүрүнга хамааты дайынга Ливанга кайгамчык улуг караажа-когарал-биле чаа сорулгаларны кады тодаргайлап айтырыг чедип алган бис».

Ол угланыышкынналарны Л. И. Брежневтиң болгаш Н. Чаушескуның ат салганы Медеглелде айыткан. Үк угланыышкынналарының эң чугулазы—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Румыниянын Коммунистиг партиязының аразынга кады ажылдажылганы калбартыры, эң-сеткил каттыжылгазын быжыглаары боон турар. «Марксизм-ленинизминиң болгаш пролетаржы интернационализминиң базалдан эргенин принциптеринге, бот-боттарынга идегежириниң болгаш хүндүлежириниң бүзүнга үндезилээн бодунуң эң-хүүгүнүн кады ажылдажылгаазын моон соңгаар-даа бүгү талалбиле хөгжүдеринге, ССРЭ-ниң болгаш Румыния Улус Республиканың үндезин национал эрге-ажыктарынга, тайбың хөреэнин, демократияның, национал хамаарышпас чорук-туп болгаш социализмниң өргеажыктарынга дүгжүп турар совет болгаш румын улустарның акы-дүнма найыралын быжыглаарынга СЭКП болгаш Румыниянын Коммунистиг партиязы бүрүн шиктиприлиг» деп ол документиде онзалап айыткан.

Ийи чурттарның аразынга экономиктиг кады ажылдажылганы улам ынай хөгжүдер талазы-биле сорулгаларны аян-чоруктуң үезинде чугаалажып дүгүрүшкен. 1980 чылдың соңгуже үеде экономиктиг кадыл ажылдажылганың перспективтиг программазын ажылдап кылыр, ынчангаш ол кадыл ажылдажылганың бүгүде калбарыышкынын, бүдүрүлге кооперациязының болгаш специализациязының дүргеи хөгжүдезин база экономиктиг харылзаалаарының нимти хемчээлинге оларның улуг-хуузун бедидеерии хандырар сорулга салдынган.

Европага тайбынны быжыглаарынче, Хельсинкиге хүлээп алдынган Түнел актыга ат салган бүгү күрүнелер ол документиде айыткан бүгү негелдеерии чайгылыг чокка күүседири дээш демиселче угланган ийи чүрттүң кадыл кылыр күжениишкиннериниң эргежок чугулазың Бухарестиге болган чугаалажыышкынналарның үезинде онзалап демделээн.

Совет-румын найыралдыг тодаргай көргүзүү болган Румыния Улус Республикага Л. И. Брежневтиң аян-чоруу— Советтериин чуртү-биле, оон чоңу болгаш партиязы-биле найыралдың база кадыл ажылдажылганың политиказын Румыниянын калбак улус массаларының бүрүн чүүлүгүзүнүп, деткиг турарының хереңизи-дир.

Ливанда дайын чорудулгаларын соксатканы оң чүрттүн девискээринин бүдүн болурупка, хамаарышпас чоруупка болгаш бүрүн эргежок үлдезилээш апла быжыг тайбынны хандырарының мегаргаларын берип турар. Дайын чорудулгаларын соксаткан чорук—Ливанда чорудээге кирер тыртырган удурланыышкак талаларының арагынга ийи дең чепшээрежилгезинин түнелги дээрэн чаяк, ынчангаш чогум-па эге аргелер дугайында чугаа боор турар.

Ливанның национал-патриоттуг күштери (ЛПК) удурланыышкынның падестин шимчээшкиниң (УШП)-биле эвилелдежип, холга боо-чеделээн тудуп алгаш, бодунуң дөмей-гайында белеңни боо-биле найыралдыг күрүнелер илергейлээн

С. П. Королёвтуң төрүттүнген хүнүнден бээр 70 чыл болганынга

МАҢАА КОЛ КОНСТРУКТОР ЧУРТТАП, АЖЫЛДАП ЧОРААН

Академик С. П. Королевтуң төрүттүнген хүнүнден бээр 70 чыл болур оюн калбаа-биле демдеглеп эртинер деп шийтпирни ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы хүлээп алган. Бүгү-де үелериниң эртемниниң болгаш техникалының ондур улуг чаалап алышкынныгының бирээзи— космос делегмип кижи төрелгетпинин шинчээдип алырының эразын ажытканы С. П. Королевтуң ады-биле холбашкан.

Байконур космодромда бир бажыңның эргинин артап кире берген кижини делегей космонавтиказынга С. П. Королевтуң киирген улуг салымшкынының дугайында сөстер үткүп турар. Аңаа кол конструктор хой айларда чурттап, ажылдап турган.

—Чангыс каът ыяштан ыылган, ханаларын агартыр чугайлап каан, ййи катташкак серилиг аңаа бажың. Ол харын тараачын удустуң бодүүн болгаш таарымчалыг бажыңы кылдыр сагындырар. Оон беш минута чоруурта-ла —космодромнуң салып үндүрүлге төлүг. Сергей Павлович Байконурга келген санныдала ол бажыңга чурттап турган. Салып үндүрүлге комплекстерин түгэе чаа тудуп эгелеп турган хүнерде-даа, Черниң баштайгы кылымал спутнигин салып үндүрериң удуртуп база космосче баштайгы кижиниң — Юрий Гагариниң ужудуушкунуп белеткеп турган үедо-дээ ол демги бажыңга чурттап турган.

— Сергей Павлович ол бажыңга оңаа инек турган — деп. 2-ги космонавт Герман Титов сактып чугаалап турар. —Юрий Гагарин-биле бистин ужудар мурнунда чурттап турган бажыңывыс оок-биле кожа үүве. Сергей Павлович биске эпти-ле кээп. сагыш-сеткиниинң ханызындан чугаалажып турган. Бис оонуунга барып, чеже-даа катап хөөрешкен бис. Космосту шингээдириниң планнарының дугайында, черниң кижилериниң, оон алыр ажык-дүзазының дугайында оок сорук киргеп состерин уттур арга чок.

Ам ол-бажында — мемориалдыг музей. С. П. Королёвтуң овур-хевирин сиилбип кылган калбак ыяштыг ханада быжыглаган.

Кол конструкторнуң удурткулгазы-биле ажылдаар ужурга таварышпаан-даа космонавтылар болгаш эртемденнер, космос шинээчилерин С. П. Королевту хүндүлээринин ёзулалы кылдыр ол бажыңга барып турар. «Союз-Аполлон» болгаш «Радуга» программа ёзугаар боттандырган шенелдеге киришкеп дашпыкы специалистер-даа аңаа барган.

Сергей Павлович ол бажыңга оңаа инек турган — деп. 2-ги космонавт Герман Титов сактып чугаалап турар. —Юрий Гагарин-биле бистин ужудар мурнунда чурттап турган бажыңывыс оок-биле кожа үүве. Сергей Павлович биске эпти-ле кээп. сагыш-сеткиниинң ханызындан чугаалажып турган. Бис оонуунга барып, чеже-даа катап хөөрешкен бис. Космосту шин

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 283 (10268) | 1976 чылдың декабрь 2, четверг | 1925 чылда үдезиялеттингеш | Өртээ 2 коп.

Л. И. Брежневтиң АКШ-тың сан министри У. Саймонну хүлээп алганы

Америк-совет садыг-экономика чөвүлелиниң элетеглиг хураалыңга киржири-биле Москвада чедип келген АКШ-тың сан министри У. Саймонну СЭКП ТК-ның Чиргизе секретары Л. И. Брежнев ноябрь 30-да Кремльге хүлээп алган.

Болган беседаның чорудулгазында Совет Эвилелиниң биле Американың Каттышкан Штаттарының аразында садыг-экономика харылзааларының талазы-биле херектиң байдалының дугайында айтырыгны, а оң ышкаш совет-америк харылзааларының өске-даа талаларын чугаалашкан.

ССРЭ биле АКШ-тың аразында харылзаалар кайы-кайымаңга сонуургалдыг болуп турар бүгү-ле талаларга тайбың болгаш туруш үндезинге чогумчалыг угланышкын-биле хөгжөөн турарынга Совет Эвилелиниң туружу хажык чок дээрзин Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн.

Талаларның бүрүн деп эргелеп барымдаалап, ийи туруттуң аразында садыг-экономика харылзааларын болур-чогууру-биле калбартырының база ышкыр болдурарының чугулазын ооң-биле хөлбаштыр демдеглээн турган. Ол харылзааларыны шынаар хөгжүдүрииниң бот-туг болдунар аргалары бар болуп турар.

Совет Эвилелиниң биле бот-бодунга ажыктыг кадыкалажылганы хөгжүдер АКШ-тың чаазының күзелин У. Саймон илергейлээн болгаш АКШ-тың ажылхерекчи болуктериниң ыядыг хөгжүлдеге херек ырыында сонуургалдының демдеглээн.

Беседа наймаалдыг, ажыл-херекти байдалга эрткен.

Аңаа ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличев, СЭКП ТК-ның Чиргизе секретарының дуза-лакчызы А. М. Александров, АКШ-тың президентиниң экономика айтырыгаарының талазы-биле чөвүлекчизи У. Сидмэн, АКШ-тың сан министрлиин оралакчызы Дж. Парсия, АКШ-тың ССРЭ-де херектиңге тур бүзүреттирген Дж. Ф. Мэтлок киришкен. (СЭТА).

ҮЛЕГЕРЛИГ КОРУМ-ЧУРУМ ДЭЭШ

Кызылдың автосептелге заводу бүдүрүлге даалгаларының көргүзүглерин онгу беш чылдың бирги чылында ай, квартал санында доктаамал чедиишкинниг күүседип келген. Маңаа ук бүдүрүлгеде чаа дерилгелерниң, технологияның бар апарганы, күш-ажылды организастаарын экижиткени кол салдарны чедирген. Ооң-биле чергелештир заводтуң дирекциязы, партия, профэвилел, комсомол организациялары чедиишкинче базымны дүргедедириниң база бир чугула быразын билдилиг ажыглап турары бедик көргүзүглерниң социал үндезини боол турар.

Бүдүрүлгеге бедик культура, үлегерлиг сагылга-чурум дээш чарышты коллектив бо чылдың эгезинде көдүргеш, боттуг хемчеглерни ажылдап кылгаш, тодаргай хүлээлгелерни алган. Аңаа дүүштүр хөй-ниитн организацияларының ажылын идепкей-житкен. Алган хүлээлгелерни күүседири дээш шудургу демисежирин бүгү коллективтиң болгаш ооң кежигүнү бүрүзүнүң ыяап-ла күүседир хүлээлгезин болдурган. Ол хемчеглерни болгаш алган хүлээл-гелерни амыдыралга боттандырып турарындан коллективте күш-ажылдың болгаш ниитиниң сагылга-чурумун үрээр чорук кызырылган, бүдүрүлгениң эстетиказы, кааспалга-шимелдези экижээн, ооң дезискээриниң болгаш чоок кавызының чаагайжыдылгазы үлегерлиг. Ол бүгү коллектив кежигүннерин кижизидеринге, оларның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга улуг салдарны чедирип турар.

Бистин республиканың партия, совет органнары, хөй-ниити организациялары бо айтырыгже чогуур кичээнгейни салып келгенин СЭКП обкомунуң II пленумунуң база Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң сессиязының шиитпирлери тодаргай көргүзүп турар. Ол документилерге үндезилээш, республиканың партия, совет болгаш хөй-ниити организациялары чер-черге чогуур организакчы, тайылбырлыг болгаш профилактиктиг ажылдарны калбартып чоруткан. Оларның баштайгы үре-түнелдери илереп, чамдык Эрзин, Бии-Хем, Таңды ышкаш районнарда, хөй санныг суурларда, бүдүрүлгелерде, организацияларда ниитиниң корум-чурумун бижыпып, хоорай, суурларның чаагайжыдылгазы, аян-шинчизи экижип турар.

Ынчалза-даа ниитиниң корум-чурумун бижыглаары болгаш хоорай, суурларның чаагайжыдылгазы үр үени болгаш доктаамал кичээнгейни, боттуг ажыл-херекти негээр айтырыг дээрзин билдингир. Ооң-биле кады профилактиктиг хемчеглерниң четпес чоруттунуп келгениндеп чамдык черлерде арагалаар, оорлаар болгаш ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар эвээжевейн турар, чамдык чурттакчылыг суурларның чаагайжыдылгазы, арыг-шевери куду деннелле болуп артпышаан. Харын мооң ужурунда бо чугула айтырыгже республиканың партия, совет органнары чугула кичээнгейни үргүлчү салып, чаа арга-хевирлерни дилеп тып-даа турар.

СЭКП обкомунуң бюрозу «Бедик культуралыг, үлегерлиг корум-чурумнуг хоорай, суур дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында» доктаалды хүлээп алгаш, ол чарыштың негелделерин, шаннал-макталын бадылаан, тускай комиссияны тургускан. Ол болза партия обкомунуң II пленумунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң үшкү сессиязының шиитпирлерин күүседиринге база бир чаа болгаш чугула хемчег болуп турар. Ук доктаал аразында харылзаалыг ийи чугула айтырыгларны — корум-чурум камгалалы болгаш хоорай, суурларга, коллективтерге бедик культура дээш демиселди кады чорударын айтып турар.

Амгы үеде республиканың районнары, бүдүрүлгелери, колхозтары, совхозтары, хоорай, суур болгаш көдээ Советтери чылдың түнелиин үндүрүп, дараазында чылдың планнарын, социалистиг хүлээлгелерин ажылдап кылып турар. Оларга хоорай, суур коллектив бүрүзүнге, үлегерлиг арыг-шевер, чаагайжыдылга дээш чорудар хемчеглер, кылыр ажылдар тодаргай айыттынган турары эргежок чугула.

Бедик культура, үлегерлиг корум-чурум дээш социалистиг чарышты организастаарын чер-чер Советтеринге дааскан. Үк айтырыг—Советтериң хүн бүрүде кылыр ужурлуг херээ. Мооң-биле кады Советтер боттарының девискээринде коллективтерин удуртуп, баштап турар болгаш бүгү ажылдың чонбиле сыры харылзаалыг. Ынчангаш оларда эргелер-даа, аргалар-даа четчир.

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Соведи хоорай чаагайжыдылгазының беш чыл планын ажылдап кылгаш, сессияга бадылаан. Ол чугула болгаш шын кылдынган хемчег. Республиканың районнар, хоорайлар, суурлар болгаш көдээ Советтери үстүнде демдеглээн чарыштың негелделериниге дүүштүр хоорай, суур, чурттакчылыг чер бүрүзүнге бедик культура, үлегерлиг корум-чурум талазы-биле, кылып чорудар ажылдарның перспективтиг азы чыл планнарын ажылдап кылыр, амыдыралга боттандырар үе келген.

Келир чылдың үлүүнде

«Тиилелге» соехозтуң төп сүт-барзын фермазы чүгле рәйопда эвес, республикада эки көргүзүглүг фермаларның бирээзи. Сырый каттышкан, демниг бо коллектив онгу беш чылдың баштайгы чылында планның онаалдазын хуусаа бетинде күүседкенинин дугайын шагда-ла рапорттаан. Ферма ниитизя-биле күрүнеге 736 тонна сүт садар планын 746 тонна чедирген болгаш ам 1977 чылдың үлүүнде ажылдап турар.

Мында саанчыларның, кадарчыларның, бызаа ажаакчыларының аразында калбарган социалистиг чарыштың ачызында хөй-хөй ажылчылер бедик көргүзүглерни чедип алганнар. Ылаигыя ипек саарының дуржулгалыг мастерлери Эктен Монгуш, Оңдар Норжунмаа, Куулар Бочунай олар биле кады ышык саанчылар Чечек Лакпа, Зоя Донгак, Семис Оңдар болгаш ооң-даа өскелер боттарының үлүүлгезин ажыр ажылы сүт саалдазын көвүдедиринге дээштиг салдарны чедирген. Ниитизя-биле ферма-ны шиектерге чем четчир. Ында төрүүр инектериниң турар черин база ангыдаан. Чаш бызааларны ажаарынга Чечек Комбу, Монгуш Чечекмаа эрес шудургу чоруун көргүзүп келгеннер. Ынчангаш чаш бызаалар дүн-хүнде өртүмаа-биле 800 грамм немелде деңзинге ап турар.

«Фермади ажыл-херекти ооң эргелекчизи, көдээ Советтиң депутады Чимит-Доржу Карак биле билдиглиг организастап, ажыл-ишчилерни чаңгыс ажыл, демниг, сырый каттышкан коллектив кылдыр тургузуп ап шыдаанындан үстүнде чедиишкиннер чедип алдынган.

Совхозтуң № 1 сүт бараан фермазының бо коллективи СЭКП ТК-ның октябрь Плевумунуң шиитпирлерин, ийи партия Төп Комитединиң Чиргизе секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган соруглаларны танышкаш, бедиткен үлүүлгезин ап, планнан ажыр чыл төнчүзүнге чедир 100 тонна сүтту күрүнеге немей садарын хүлээгеннер.

ЧУРУКТА: ооң талазында ээн эки саанчылардың бирээзи Куулар Бочунай, солагай талазында мурнакчы бызаа ажаакчызы Чечек Монгуш, адаанда (солагай талазындан) Кадарчы К. И. Кууларлар биле ооң дузалакчызы Ю. Х. Монгуш.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ сээн болган фотолары.

Фоторепортаж

ХУУСАА БЕТИНДЕ КУУСЕТКЕН

«Тыва кобальт» комбинатының дараа дегиниң ажылчыларының 10 айларның түнелиниң-биле алырга, руда казып тывар планын шыракта ажыр күүседип алганнар. Бо хүннерде дагжы бригадалар ажылдың бедик темпизин тудуп, 1976 чылдың планнарын хуусаадан эрте күүседир дээш демнежип турарлар. Хоочун дагжылар Анатолий Семыкиниң болгаш Евламдий Мухиниң бригадалары беш чылдың бирги чылының руда тывар планын ноябрь 15-те-ле күүседипкеш, ажыл хүннерде 1977 чылдың февраль айының үлүүнде ажылдап турар.

Оларның мурнакчы дуржулгазын эдерип, В. С. Митюкетүң дагжылары, В. П. Грошелевтиң проходчиктери чыл планның база-ла ноябрьның 19-та күүседикпин рапорттааннар. Дагжыларның күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруун комбинаттың дирекциязы, партком болгаш ажылчын комитедиң шаңы-биле байыр чедирип, оларга туракаадың тускай «Чаңнықты» үлүргеннер.

СЭКП-ниң XXV съездазының шиитпирлеринге сорук киргеп дагжылар техниктиг дериг-херекселдерниң күүзүрин, чогаадыкчы болгаш чаартыкчы аргаларын билдиглиг ажыглап, ажылынга кызымаккай чоруун боргүзүп турар. Чыл планын хуусаадан эрте күүседир дээш чарышка комбинаттың мурнакчылары электрик-слесарь Иван Кәбрианович, проходчиктер Н. Вовк, Прилуков, дагжылар В. Брежнев, Д. Межсков, А. Катушев, электровоз машинистери Я. Монгуш, Х. Монгуш олар эки түнелдерни чедип ап, 1977 чылдың үлүүнче киришпеннер.

О. КОРОДА.

* * *

Тожуңун кооперацияның ачыыр-тывыш ажыл-агый черинин ажыл-ишчилери онгу беш чылдың бирги чылының планның онаалдаларын декабрь 20-де күүседир хүлээлгезин алгаш, ону хуусаа бетинде күүседкеш. Тодаргайларга чыл дургузунда ниитизя-биле 309 мүң рубльдиң тывыкшын ажыр тургаш, 319 мүң рубль чедирген. Ооң ниитиндеп 120 мүң рубльдиң өлүүн күрүнеге дужаар планын 130 мүң рубль ажырган.

Чыл төнчүзүнге чедир планнан ажыр ам-даа 20 мүң рубльдиң өлүүн садарын коллектив хүлээлгеген.

Чыл планын хуусаа бетинде күүседкен дугайында СЭКП райкомунга болгаш райкүүсконга кооперация ачыыр-тывыш ажыл-агый черин ноябрь 29-та рапорттаан.

Ачылардың эң эки көргүзүглерин Х. Бараан, К. Доңдума, А. Спирин, И. Селин болгаш өскелер-даа чедип алган.

Д. БАЙЫР-ООЛ.

Перу ниитилелдиң алдын медалын Л. И. Брежневке

ЛИМА. (СЭТА). Культура харылзааларының перу-совет ассоциациязының тураскаадыг алдын медалы-биле СЭКП ТК-ның Чиргизе секретары Л. И. Брежневти шаңнаан.

Од таварылга-биле хөлбаштыр пайысхалдың ажылчы чоннарының организациялары-ның база хөй-ниитизяның толээлекчилериниң байырлыг хуралы Лимага болган. Перуның Компартиязының (ПКП) удуртукчулары болгаш социалистиг чуртталгың элчин чөрлекчилериниң толээлекчилери хуралга база киришкен.

Ассоциацияның даргазы А. Кабальеро Мендестиң медегзээни болза, эш Леонид Ильич Брежнев улус Лениниң херээниң төлептиг уламчылакчызы, совет коммунистер партиязының Совет күрүнениң шылтаңгай удуртукчузу. Делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чаварыдырары, ниити-бүрү күрүнелериниң улустарының аразында найыралды болгаш кады ажылдажылганы биижиг-дезилээш, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

РСФСР-ниң районнар (хоорайлар) судтарының улус төлээлекчилериниң Тыва АССР-ниң девискээринге сонгулдаларын 1977 чылдың январь 10-дан февраль 10-га чедир үениң ниитизинде эрттирер.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ

Кызыл хоорай, 1976 чылдың декабрь 1.

Россияның колхозтарының соруглагалары

Колхозтарның Бүгү-россия чөвүлелиниң хуралы ноябрь 30-де Москвага болган. СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң шиитпирлерибиле болгаш СЭКП ТК-ның Чиргизе секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган чүүдер-биле база түңнелдер-биле холбаштыр РСФСР-ниң колхозтар чөвүлелдериниң соруглагаларын анаа чугаалажып көргеп.

Көдээ ажыл-агыйның ажылдакчыларының эрес-шудургу күш-ажылының, хоорайларның ажылчы чоннарының идепкейлиг дузалажылганын ачызында республиканың тараа культураларының чаагай дүжүдүш өстүргеп болгаш ажаан алган деп, иделекчилээн РСФСР-ниң көдээ ажыл-агый министри, колхозтарның Бүгү-россия чөвүлелиниң даргазы Л. Я. Флоренъев болган санаа бергенгеп демдеглээн. 1976 чылда тарта бүдүрүлгениң көвүдедир талазы-биле бедиткен социалистиг хүлээлгелер ажыр күүседтингеп. Төрээн чурттуң шыгжарылгазынга 3 миллиард 205 мөлүйон пуд тараалы үргеп.

Россияның чер ажыддыгхарының болгаш малчыннарының мурнуда улуг соруглалар туруп турар. Чедип алдынган чедиишкиннерни чүгле быжыглаар эвес, харын оларны улам-на көвүдедир, чоокку чылдарда тарааларның республикага өртүмаа-биле гектардан 20 центнерден эвээш эвес дүмүдүн чедип алыр, мал ажылының продуктуларын, техниктиг культураларны, картофельди, погаанарны, фруктуларны будуреринге дыка көвүдедир ужуралуг.

«РСФСР-ниң кара хөрзүнүг эвес юналарының көдээ ажыл-агыйын улам шаңай хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын күүседир талазы-биле Горький областың колхозтар чөвүлелдериниң ажылынга дугайында айтырыгны база чугаалажыпкан.

(СЭТА).

РСФСР-ниң районнар (хоорайлар) судтарының улус төлээлекчилериниң сонгулдаларын Тыва АССР-ниң девискээринге эрттирер хуусааларының дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

РСФСР-ниң районнар (хоорайлар) судтарының сонгулдаларының дугайында Дүрүмүнүң 70-ги үүдүн елүглер база РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1976 чылдың ноябрь 12-де «РСФСР-ниң районнар (хоорайлар) судтарының улус төлээлекчилериниң сонгулданың эрттирер дугайында Чарлыңга үе-дезилээш, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

РСФСР-ниң районнар (хоорайлар) судтарының улус төлээлекчилериниң Тыва АССР-ниң девискээринге сонгулдаын 1977 чылдың январь 10-дан февраль 10-га чедир үениң ниитизинде эрттирер.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ

Кызыл хоорай, 1976 чылдың декабрь 1.

АЖЫЛДЫ ШЫН ОРГАНИЗАСТААР

Сүт саалдазын кудулатпас дээш

Онгу беш чылдың бирги чылының күш-ажылты эдилээнге турушкаш, Чөөн-Хемчик районда «Большевик» совхоз (директору В. Ооң, партком секретазы С. Доңгак), профвилелдиң ажылчын комитедиң (даргазы К. Каян-оол) сүт бүдүрерин көвүдетпишаан, күрүнеге немелде* опаалда-биле катай 3250 центнер сүт садар чыл планын ноябрь 20-де күүседипкен.

Сүттү бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле совхозтуң журшунда салдынган соруглагы боттандырары чүгле Арыг-Бажы сүт-бараан фермазына опазшкан. Коммунист Иргит Күдер-оол эргелекчилээн сүт-бараан фермазының коллективиниң ажыл-агыйның күрүнеге сүт садар опаалдазын хуусаа бетинде күүседирине күш-ажылчы үлүт-хуузун киргеним демдеглээри өөрүшүүт. Чыл төнчүзүнге чедир опаалдадан дашкаар 500 центнерден эвээш эвес сүттү күрүнеге садар дээш большевикчилер соозун бергеннер.

Ферманда слар инектер доктаамад азыралда. Чемерлигниң рацион баазаар организастап турарындан сүт саалдазы бедик турар. Ол айларның түнелиң-биле сүт күүседип турар. Оларның чамдыктары бо чылдың эрткен айларында бир инекке онаалдыр 2000-2100 кг чедир сүттү саап алганнар.

К. И. Кууларга удурткан кадарчыларның бригадазы дөрт чүе ажыг инекти ажаап, кадарлар талазы-биле шудургу ажылдап келген. Оларның ажылы сүт саалдазын көвүдедирииниң дээштиг салдарны чедирген. Ниитизя-биле ферманы шиектерге чем четчир. Ында төрүүр инектериниң турар черин база ангыдаан. Чаш бызааларны ажаарынга Чечек Комбу, Монгуш Чечекмаа эрес шудургу чоруун көргүзүп келгеннер. Ынчангаш чаш бызаалар дүн-хүнде өртүмаа-биле 800 грамм немелде деңзинге ап турар.

«Фермади ажыл-херекти ооң эргелекчизи, көдээ Советтиң депутады Чимит-Доржу Карак биле билдиглиг организастап, ажыл-ишчилерни чаңгыс ажыл, демниг, сырый каттышкан коллектив кылдыр тургузуп ап шыдаанындан үстүнде чедиишкиннер чедип алдынган.

Совхозтуң № 1 сүт бараан фермазының бо коллективи СЭКП ТК-ның октябрь Плевумунуң шиитпирлерин, ийи партия Төп Комитединиң Чиргизе секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган соруглаларны танышкаш, бедиткен үлүүлгезин ап, планнан ажыр чыл төнчүзүнге чедир 100 тонна сүттү күрүнеге немей садарын хүлээгеннер.

ЧУРУКТА: ооң талазында ээн эки саанчылардың бирээзи Куулар Бочунай, солагай талазында мурнакчы бызаа ажаакчызы Чечек Монгуш, адаанда (солагай талазындан) Кадарчы К. И. Кууларлар биле ооң дузалакчызы Ю. Х. Монгуш.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ сээн болган фотолары.

Фермада слар инектер доктаамад азыралда. Чемерлигниң рацион баазаар организастап турарындан сүт саалдазы бедик турар. Ол айларның түнелиң-биле сүт будуреринин чыл планын 102 хуу күүседкен СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхоз күрүнеге сүт садар чыл планын 102 хуу күүседкен СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхоз күүседкен.

Күрүнеге сүт дужаалдазы кандыгыл? Сүт саалдазын эки життиейн, амгы темп-биле ажылдаар болза, район 1976 чылда күрүпе мурнуга алган опаалдазын күүсетпейн барып болуур хире байдал тургустунган. Ноябрь 16-га чедир район күрүнеге 2660 тонна сүт садар будурер чыл планын чүгле СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхоз күүседкен.

Күрүнеге сүт дужаалдазы кандыгыл? Сүт саалдазын эки життиейн, амгы темп-биле ажылдаар болза, район 1976 чылда күрүпе мурнуга алган опаалдазын күүсетпейн барып болуур хире байдал тургустунган. Ноябрь 16-га чедир район күрүнеге 2660 тонна сүт садар планын чүгле 82,1 хуузун күүседкен. Күрүпеге сүт садары эрткен чылдың бо үеэнин деңнелиңден 3 хуу кудулаан. Бир инекке опаалтыр районда сүт саалдазы эрткен чылдынындан 29 кг эвээжээн.

«Искра» колхозтуң Арыг-Бажы фермазы (эргелекчизи коммунист Д. Лүңдүп) районда эки ажылдыг фермаларның одуруунче кодурлуг орган. Фермаңың баалдынында мал чемиинң курлаавыры кажангыындан-даа хой. Ындыг турбуже, саалда ында бедиквейн турар. Мал чеми болбаазырадыр пек ажылдап турар, чем четчир. Саап ажылдың ажыктеринин хемчеглери, ында күш-ажылды организастаанны куду деңнелде. Чамдык саапчылар ажыл шагы үзер, саар инектерни доктаамад азыралга тургуспаан чорук сүт будурерин бедиквейн келгеп. Ында саап турар 142 инектиң бирээзи-ле хүнде ортумаа-биле 3,8 кг сүт берип турар. Инектериниң чемгерилгези багай, норма-чиңек чок, үе-шаак барымдаалаваз.

Ферманда кызыл-булуң эзинзергей. Политиктиг болгаш экономиктиг соредилге организастаттынмаан. «Чыраа-Бажыңнар» Шык-Бажы, Доң-Терек фермаларында бала ыдыг. Шык-Бажы фермазының эргелекчизи коммунист К. Хомушку сүт саалдазының куду болуп турар чылдагаанын сааң турар инектериниң тыныжын шынары багай, назыны улгатпаан, эвээш сүт берип турар дээр хөөн-биле тайылбырлаар. Инектер агыш чыдар соок сүт ишкеш, дидиреп, доңуп турар. Бажаалар чылыттаашкыны болгаш өске-даа чедир кылдыынмаан ажылдар хөй. Инектерге (оларның хөй болгаш эвээш сүткүрүг ылгал чокка) хүнде-ле 25 кг силос азы сенаж, 5 кг чарба берип турар. Саваң сүстүме турда-да, ону малга бербейн турар.

«Алдан-Маадыр» совхозтуң Ак-Даш, Ортаа-Тал, Сарыг-Булуң фермаларында саар инектерниң чемгерилгези суда. Мал чемин камнаар дээш хөөн-биле инектерниң чер одералдыг турар. Малга чем ылбырадыр боорлуг аргазын эм-даа ажыглаваан. «Сүт-Хол» совхозта сүт саалдазы 1975 чылдыя он айларының деңнелиңден көвүдезеңок, сүт-бараан фермаларында күш-ажылды организастаары ажыкшаза. Кара-Чыраа, Ак-Тал-Аксы фермаларның ажылында четпестер хой. Совхозтуң күрүпе мурнуга алган хүлээлгезинге 60 ажыг тонна сүт четпес. Инектер чартык азырапда турарда болза, бир инекке опаалтыр саалда Ак-Тал-Аксыда 3,5 кг, Кара-Чыраада 4 кг болуп турар.

«Октябрь 30 чылы» колхозтуң удуртукчулары сүт саалдазының херээн ала-чайгаарлаашкынче киирген. Будуң-Терек фермазында күш-ажылды организастаан турары негелеге четпес. Сүттү албедиринин организастыг хемчеглерин албас болза, колхоз күрүнеге сүт садар чыл планын опаалдазын күүсетпейн барып болур. Чыл төнчүзүнге чедир 60 ажыг тонна сүт садары пегеттинин турар. Ленин аттыг колхозта сүт саалдазын бедидериниң хемчеглери алдынмайн турар. Инектерге эвээш силос берип турар. Башкарар кижи чогундээп мал чеми болбаазырадыр пек ажылдавастаан.

Партия райкому, райкүүсконг сүт саалдазын көвүдедириниң шалыпчы ийиң чарлаап, чарыштың негелделерин ажылдап кылган. Ажыл-агыйлар удуртукчулары, зоотехниктер, сүт-бараан фермаларының эргелекчилери мал кыштаглаашкынының бойдынын экижиттиишаал, сүт будурер болгаш күрүнеге садар талазы-биле алган планның опаалдаларын чедиишкиннерни күүседир дээш саапчылар ортузунга чарыштыг дээштиг организастаар ужуралуг.

М. СЕВЕН.
(«Шынның» корр.).

АЖЫЛДЫ ЭКИЖИДЕРИНИҢ ДЭЭШТИГ ЧЕПСЭЭ

«Кандыг-даа организациянын, азы ажылдакчының ажыл-чорудулгазының бүгү талааларын шын үнезеп көөр, четпестерин узутпаар дээш оны бүгү талазы-биле анализтээри, четпес чүүдерин болган анаа бурууллуг кижилерин аныктаарын каар, хемчег албас чоруктарны болдурбас дээш оде деп, СЭКП XXV съездиниң СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелиниң эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Ынчангаш парторганизация бүрүзүнүң, ажылдакчы бүрүзүнүң ажыл-чорудулгазының бүгү талааларын шын-биле үнезеп көрүп, четпестерин чайладыры-биле бүгү талалыг анализтээри партия организациялының ажылынга чугула соруулга болур. Кижилерге бүзүрел болгаш хүндүткел оларга даайдыртан херектиг. Бедик негелдеп-биле кадыр-ашаткан болур дээрзин партия айыткан.

Партиянның Тес-Хем райкому болгаш ээ организацияларының СЭКП-ниң XXV съездиниң айтымшынналыр боягаш «Партияның Тамбов область организациязында шүгүмчүлелдиң болгаш бот-шүгүмчүлелдиң байдалының дүгайында» СЭКП ТК-ның докталаам удуртулга болдурган. кадрларым, бүгү коммунистерни ажыл-херекти шүгүмчүлекчи ёзу-биле көөрүге кижилерни үе-бе турар. Шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелдиң хөгжүдеринге тааржымалыг байдалды тургузарынче докталаам кичээнгей салып, партия райкомунуң пленумнарынга коммунистерниң кыйган шүгүмчүлелдиг саналдарынга хамаарыштыр шыңгыы сайгарылганы кылып турар. Оларны партия райкомунуң бюрозунга көрүп, күүседир чүүселдерни болган күүселдиктиерин тодарадып, күүселдениң боттанышынкынынга контрольду тургускан. Шүгүмчүлелдиг саналдарның боттанышынкынының дүгайын партия райкому болгаш ээ организациялары коммунистерге доктаамал дыннадып турар.

Чижээ, «О. Шынаа» совхозта, «Ак-Эрик» колхозта партия ээ организацияларының отчёт-соңгудалыг хуралдарынга партийжи-организастыг болгаш полит-массалыг амылда бага херек эмгелеринин талазы-биле ажылдарда, партынга хүлээп алымнакын айтырыттарында, аныяк коммунистер-биле ажылда, ажылагийга коммунистериниң авангардчы ролун белиер талазы-биле база кадрлар-биле ажылда четпестерин коммунистер партийжи принципиалдыг ёзу-биле шүгүмчүлээн. Од партия организациялары коммунистериниң шүгүмчүлелдиг саналдарынга үндезилээп ажылдан кыягын хемчеглерниң боттанышынкыны дээш ажылды чорудуп турар. Ынанныш партийжи хүрээленнин өстүрер талазы-биле ажылды күштелдирген. «О. Шынаа» совхозта партия организациязы отчёттуг үеде партия кежигүнүнүң кандидадымга 12 кижини хүлээп алган. Оларның 66 хуузу мурнакчы хойжулар болгаш механизаторлар, 50 хуузу комсомолду дамчыштыр киргеп.

Үстүнде партия организациялары аныяк коммунистер-биле ажылче улуг кичээнгей салган. Оларның отчёттарын партия хуралдарынга дыннап, хууда беседаажыш, даалгаларны берип, ону контрольдап турар. Аныяк коммунистерниң идейлиг кижиназыкшынынга ол улуг ужур-дузалыг болган.

Бо партия организациялары шүгүмчүлелдиг саналдарга үндезилээп база Устаавтың негелделерин ёзугаар партия хуралдарын өртүрерин чедип ап, оларның ижилекчи ролун бедиткен. Ооң түнелинде партия хуралдарынга коммунистерниң идевкейн күштелгеп.

«О. Шынаа» совхозта партбюро кадрлар-биле ажылдың денгеелин бедиткен. Ортумак звеноның кадрларын партбюронуң сүмези, чоннаарели чокка солуур чоруктуг болдурбас болгаш ажылдан үндүрерикиперин чүрүмчүткен. Аныялагийда специалистерни партбюронуң номенклатуразынга тургусканы оларны кайы хамаан чок солуур чоруктуг болдурбазынга, харысалгазын бедидерине идиг бергеп. Ортумак звеноның специалистери болгаш бригадирлери-биле, ажылында четпестерлиг коммунистер-биле беседаажышкынны үстүнде партия организациялары ажыктыкен. Мооң түнелинде «Ак-Эрик» колхозта С. Намзырай, С. Даваа, «О. Шынаа» совхозта У. Дазыл болгаш өске-даа ажыл-ижинде, сагылга-чүрүмүнде чамдык четпестерлиг турган коммунистер ындыг байдалдарын этпеп.

Амгы үеде каяа-даа политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге улуг ужур-дузалыг. Кайы-даа партия организацияларының хуралдарынга хойжулар болгаш механизаторлар оргузунга экономиктиг өөредилгеин четпес чорудуп турарын шүгүмчүлээн. Маңаа дүүштүр партия организацияларының ажылдарының чугаалаан көргеп. Социалистиг чарыштың дээштиниң бедидер, түнелдерини доктаамал удуртулгаларын, мурнакчыларга материалдыг болгаш моральдыг деткимчеңи көргүзер талазы-биле ажылды ажыктыкен.

Бо бүгүнүң түнелиниде «Ак-Эрик» колхоз районунуң ажыл-агыйларының арагында социалистиг чарышка бо чылдың биргиң, иишгиң, үшкү кварталдарының түнелиң-биле СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чедип алган. Колхоз коозэ ажыл-агый продуктуларын будурер болгаш күрүшеге садар талазы-биле планның онаалдарын болгаш социалистиг үдээлгелерин чедишкинниг күүседип турар. Күрүнеге дүк болгаш сүт садарымын чыл планнарын ажыр күүсеткен, эгт садарының чыл планын күүседир чоокшулаан. Иниттинин малының баш санын өстүрериниң чыл планнарын бүгү чүүзүн аайы-биле күүседипкен. Колхоз эрткен чылга бодаарга 1000 тонна ажыг сигнин, 25 тонна будук-бүрүнү нейиү белеткеп алган.

Шүгүмчүлелдиг саналдарны амыдырала боттандырар, оон дээштиниң бедидер талазы-биле партия организацияларының ишкылында чедир шинчилерттиниң ажылдар амдаа хөй. Чижээ, районга чер ажылын хөгжүдер талазы-биле ажылда улуг четпестериниң барын партия хуралдарынга коммунистер чидин-биле шүгүмчүлеп турган. Ынчалза-даа ажыл-агыйларда партия организациялары маңаа партийжи негелдеин кошкак тургускан. Чер ажылын хөгжүдеринге экономиктиг хаңы аногиа кылбайн, суттаттыг чөрлерни чөп ажылгаар талазы-биле кошкак хемчегер алган. Бо чылын районуң ажыл-агыйлары гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 4,5 центнер дужуттуг алган. Бир эвес чер ажылынче бүүдүг партийжи ёзу-биле сагыш салып турар болдур, ынза аларның куш-ажылчы чедишкинни, идеинейн тодаргай кескү болур дээрзин ажыл-агыйның удуртушчулары эки билирлер.

— Коммунист кижи бүрүзү СЭКП-ниң XXV съездиниң материалдарын, партияның боттандырып турар политиказын хандыр өөренип, бодунуң кылып турар ажыл-ишкы-биле холбаар, аңаа дөрт удуртулга болдурган турар учурлуг — деп, партия организациязының секретары М. Монгуш чугаалады.—Бисте партия чырыдыышкынын коммунистер ортузунда багай эвес организастаан. Партия нөжигүннери шупту политиктиг өөредилгеге хаара тутпаан, туснай эйттынган программа ёзугаар өөренип турар. Оларның идепкейи бедик.

Механизаторларның өөредилгезин пивдельникте эртен-не эгелей бээр. Баштай совхозтуң хей чылдарда ажылдаан дуржулгалыг механизаторлары нөдээ ажыл-агыйның машина-техниказының септелгезин херек чырында кылып көргүзүп тургаш, аныяк трактористерге арга-сүмезин айтыр. А комсомолчуның бөлүшактан эгелеп коммунист механизаторлар туснай өрээлге чыглып келгеш, теория эйтырыгларын өөренип эгелээр. Мында хаара тутпаан 48 кижини улуг агроном Хертек Кара-оол, машина-трактор мастерскаязының эргелекчизи Михаил Аиан-оол елэр өөредип турар.

Политиктиг билиглерниң эге звенозунда 21 дыңнанчы хаара тутпаан. Өөредилге чылы эгелезинден бээр чаңгыс-даа кичээл үстүп көрбээн. Пропагандистер Үндеш-оол Монгуш, Сурун Адыг олар кичээл бүрүзүн хаяы утка-шынарлыг, бедик идей-политиктиг деңнелге эрттирип турар.

Ортумак звеноза колдуунда специалистер, бригадирлер өөренип турар. Оларның пропагандизи Уфа Чавычак кызымак ажылдап, нөдээ ажыл-агыйны эргелеп-башкарарының өөредилгезин база-ла солун, бедик утка-шынарлыг кылдыр чорудуп турар.

Партия организациязы комсомолчу-аныяктар кының өөредилгезинче база улуг кичээнгейни салып турар. Комсомол өөредилгезинде шупту 46 кижи бар. Олар неделя санында кичээлдеп, боттарының политиктиг билиглерин доктаамал бедидип турар. Пропагандист К. Хертек кичээлдерни аныяк кижи бүрүзүнүң сонуургалын, иинти билининиң деңнелин барымдаалап, кичээл бүрүзүн совхозтуң бөгүнгү ажыл-ижи-биле холбап эрттирип турар.

Бо хүннерде шамбалыг-жыларның мурнумда турар кеп соруглаварының бирээзи болза, келир чылдың чазгай дужуудун тарып өстүрериңе бүгү талалыг эки белеткеп, үрезинни бүрүн арыгаап ап, машина-техниканы мартта-ла шупту-зун септеп двозары болур. Бо чугула ажыл-херекти будуреринге, салган соруглаарны боттандыларынга политиктиг өөредилгениң дузалыг болуру чугаамок.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

Политиктиг, ЭКОНОМИКТИГ өөредилге

СОРУЛГАНЫ БОТТАНДЫРАРЫНГА

Кызыл районнуң «Шамбалыг» совхозунуң партия организациязы бо чылын коммунистерниң политиктиг өөредилгезинче кол кичээнгейни салып турар. Кайда-ла коммунистерниң идейполитиктиг кижизидилгезинче доктаамал салыш салып турар болдур, ынза аларның куш-ажылчы чедишкинни, идеинейн тодаргай кескү болур дээрзин ажыл-агыйның удуртушчулары эки билирлер.

— Коммунист кижи бүрүзү СЭКП-ниң XXV съездиниң материалдарын, партияның боттандырып турар политиказын хандыр өөренип, бодунуң кылып турар ажыл-ишкы-биле холбаар, аңаа дөрт удуртулга болдурган турар учурлуг — деп, партия организациязының секретары М. Монгуш чугаалады.—Бисте партия чырыдыышкынын коммунистер ортузунда багай эвес организастаан. Партия нөжигүннери шупту политиктиг өөредилгеге хаара тутпаан, туснай эйттынган программа ёзугаар өөренип турар. Оларның идепкейи бедик.

Механизаторларның өөредилгезин пивдельникте эртен-не эгелей бээр. Баштай совхозтуң хей чылдарда ажылдаан дуржулгалыг механизаторлары нөдээ ажыл-агыйның машина-техниказының септелгезин херек чырында кылып көргүзүп тургаш, аныяк трактористерге арга-сүмезин айтыр. А комсомолчуның бөлүшактан эгелеп коммунист механизаторлар туснай өрээлге чыглып келгеш, теория эйтырыгларын өөренип эгелээр. Мында хаара тутпаан 48 кижини улуг агроном Хертек Кара-оол, машина-трактор мастерскаязының эргелекчизи Михаил Аиан-оол елэр өөредип турар.

Политиктиг билиглерниң эге звенозунда 21 дыңнанчы хаара тутпаан. Өөредилге чылы эгелезинден бээр чаңгыс-даа кичээл үстүп көрбээн. Пропагандистер Үндеш-оол Монгуш, Сурун Адыг олар кичээл бүрүзүн хаяы утка-шынарлыг, бедик идей-политиктиг деңнелге эрттирип турар.

Ортумак звеноза колдуунда специалистер, бригадирлер өөренип турар. Оларның пропагандизи Уфа Чавычак кызымак ажылдап, нөдээ ажыл-агыйны эргелеп-башкарарының өөредилгезин база-ла солун, бедик утка-шынарлыг кылдыр чорудуп турар.

Партия организациязы комсомолчу-аныяктар кының өөредилгезинче база улуг кичээнгейни салып турар. Комсомол өөредилгезинде шупту 46 кижи бар. Олар неделя санында кичээлдеп, боттарының политиктиг билиглерин доктаамал бедидип турар. Пропагандист К. Хертек кичээлдерни аныяк кижи бүрүзүнүң сонуургалын, иинти билининиң деңнелин барымдаалап, кичээл бүрүзүн совхозтуң бөгүнгү ажыл-ижи-биле холбап эрттирип турар.

Бо хүннерде шамбалыг-жыларның мурнумда турар кеп соруглаварының бирээзи болза, келир чылдың чазгай дужуудун тарып өстүрериңе бүгү талалыг эки белеткеп, үрезинни бүрүн арыгаап ап, машина-техниканы мартта-ла шупту-зун септеп двозары болур. Бо чугула ажыл-херекти будуреринге, салган соруглаарны боттандыларынга политиктиг өөредилгениң дузалыг болуру чугаамок.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

1976 ЧЫЛДЫҢ КҮРҮНЕ ШАҢНАЛЫНЫҢ ЛАУРЕАТТАРЫ

КЫРГЫС ССР. Социалистиг Куш-ажылдың Маадыры Искендер Осмонкузовтуң чээрби ажыг өөренижилери Талас районнуң № 113 күрүкеазымдылганың ааг заводунда хөйжу болуп ажылдап турар. Ону беш чылдың башгайгы чылында олар бедик будүрүлгечи көргүүлгелерин чедип алган — төрүүр чүс хойга онаштыр ортумаа-биле 150 хураганны дорукторган. Өөренижилериниң чаңгыс-даа башкылыңга чедип шыдаваан. Ол чүс хойга онаштыр 165 хураганны, хой бүрүзүнден 4,8 килограмм дүүтү алган.

Ат-сураглыг малчын чүгле ажыл-агый херектерин кылып турар эвес. Ажылчы чоннар депутаттарының район Советиниң депутадынга соңгуушпаан, чаңгыс суур чүрттүүдары И. Осмонкуловка үш катап бедик алдарны көргүзеен. Искендер Осмонкулов ажыл-агыйның хөй-ниитин амыдыралынга идепкейлиг киржип, аныяктарга хөй кичээнгейни салып турар. Бодуңуң мергежилиниң дүгайында, ажыл талазы-биле эштериниң дугайында сураглыг хойжунуң чугаалы аныяктарны төрээн черинге ыпаклыга, күш-ажылдың кижизин хүндүлээринге кижизидип турар.

Күш-ажылга шылгаракгай чедиишкиннерни, мал ажылының бедик ынналыг продуктыларын будүрериң дыка шүүлдеткенин дээш И. Осмонкуловка 1976 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдың тыыскан.

ЧУРУКТА: Искендер Осмонкулов (солагай талазында) бодуңуң өөренижилери — аныяк хойжулар — Жапыл Рыскулова, Жунушбек Базыкеев болгаш Зоотбек Калыкеев олар-биле.

М. ДРОНОВТУҢ фотозу.

Шүдүлүү Геворг Эминге «Үе. Чер. Ынакшыл» деп шүлүктер иому дээш 1976 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдың тыыскан.

ЧУРУКТА: Геворг Эмин. Б. НЕМРУТТУҢ фотозу.

КҮРҮНЕ ӨРТЕКТЕРИН ХАЖЫТПАС

Бистиң республиканың колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге садар эт, сүт, дүктү квартад аайы-биле кордүзеп план ёзугаар дужаап турар. Ол саттынып турар мал продуктуларының шынарының аайы-биле өртектер яжы-бүрү болгулаар дээрзи билиглиг. Ону доктаатпкан чурум ёзугаар белеткел чөрлерге ажыл-агыйлар-биле саналжып турар.

Сөөлгү чылдарда мал продуктуларының өртектери кашдаа катап өскерилген. Чижээ, күрүнеге сүттү садарда 13264—70 дугаарлыг күрүне стандартын барымдаалаар дээш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң № 43 доктаалы бо чылдың январь 16-да үнген. Ында күрүнеге дужаагын сүттү, хой болган өшкү эдинн чаа улгаттырган өртек-биле төлээрин дыкпаткан.

Бистиң республика күрүнеге сүт дужаар талазы-биле ол чедиги зонага хамаарыжыр. Бирги сорттуг бир тонна сүдүн 273 рубль, а ийгилиин 255 рубль стандартка тааржыпас сүттүг 242 рубль-биле садын ап турар бис. Ооң аңгыда Тес-Хем, Эрзин, Өвүр районнар күрүнеге саржат дужаап турар. Саржат 95 хуузу арыг үстүт болза, 1 килограммның өртээ 2 рубль 70 көпеек болур.

Өртектерге доктаатқан чурумнарны белеткеп организацияларга таныштырар хүлээлгелиг. Ындыг түрбүже бо үеде чаңгыс-даа аңылагий чаа доктаатқан өртектерни билбес болган. Ооң удамыдан дыка хөй колхоз, совхозтарның түскей эртемнигнери белеткел организациялары-биле сачажылга кылбаан.

Бо чылдың эрткен айларында Кызыл-Мажалыктың, Чөдааның, Шагаан-Арыгның сүт заводтары Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик болгаш Улуг-Хем районнарның чамдык ажыл-агыйларына 52689 рубльди чедир төлөвээн, а чамдык колхоз, совхозтарга 854 рубльди артыкка төлөөн болуп турар.

Бистиң республиканың ажыл-агыйлары күрүнеге мыйыстыг бода малдың күүжүнүң айы-биле 70—80—23 дугаардыг күрүне стандартын ёзугаар хүлээп алыр. Ында Тываның ажыл-агыйларындан бир тонна тергиин семис ыяк ээдин 1370 рубль-биле, шээр малдың бир тонна тергиин семис ээдин 1760 рубль-биле хүлээп алырын көргүскен.

Бо чылдың ийгиг чартыныдан эгелеп Кызылдың эт комбинады мыйыстыг бода малдың болгаш хой, өшкүнүң ээдин шынарын болгаш деңзизин барымдаалап хүлээп эп турар апарган. Бо чаа арга мал ээдинин орыг деңзизин тодарадырынга улуг идиглиг биоп турар. Кол ээттин өртээ база улуг. Ону бир тоннада тергиин семинин (шээр малдың) 4361 рубль, а ий ергының безин 2528 рубль-биле хүлээп алыр.

Шак мындыг өртектерни ишы сагып, ону эптүү-биле агыглаар болза, бистиң республиканың экономиказын бижыглаарынга улуг идиг болур. Ындыг түрбүже, «Скотопром» трест ажыл-агыйларны, ыялыгны мал семиртир совхозтарны чаа өртектер алыгнан лептерлер-биле четче хандырбайн турар. Ооң түнелиниде мал семиртир совхозтар чамдык ажыл-агыйларга бо чылдың эртнеи айларында 58228 рубльди чедир төлөвээн.

Тыва АССР-ниң чамдык колхоз болгаш совхозтарының мал бухгалтерлери болгаш өске-даа специалистери белеткел организары-биле санашпайн турары чөрле ишк эвес. Ооң удамыдан мал дужаакан ажыл-агыйлар улуг когарелга тааржып турар.

Чамдык ажыл-агыйлар планнан ажыр сатқан продуктизының бежен хуу кылдыр улгаттырган өртээн негеп албайн турар тааржылгалар база бар. Чижээ, Кызыл районда «Шамбалыг» совхоз планнан ажыр киирген дүгүүн өртээ сес муң ажыг рубльди—ол ажыл-агыйның бухгалтериниң харысалга чогундан ап шыдаваан баргап. А «Тоора-Хем» совхозтуң саржаан самолёт-биле сөөрткеп. оон үндүрген чарыгдалын Кызылдың сүт заводу база төлевейн туруп берген.

Моон кайдыг түнелиг үндүрериң? Тыва АССР-ниң Кыдаа ажыл-агый министерствозу белеткелдер организары-биле дутурушкаш, чаартынган өртек бүрүзүн ажыл-агыйларга тарадып, бухгалтерлериниң болгаш өске-даа специалистериниң өөредилгезин организастаан турар болза экэ. Ынчан ажыл-агыйлар караажага душпес.

Х. ЧЫМБА.

Кыдаа ажыл-агый продуктуларын садарының болгаш шынарының талазы-биле Тыва АССР-де күрүнеңиң кол инспекторунуң оралакчызы.

НОГААЖЫЛАР

Оңгу беш чылдың баштайгы чылында «Күш-ажылдың хостуур» совхозтуң төп салбырының ногаа бригадазы (бригадири Ауурак-оол Доспан) план ёзугаар бо чылын 25 гага янзы-бүрү дөгээларны, 60 гага картофельди тараан турган.

Түнелиниже 235 тонна картофельди, 25 тонна капустаны, 8,7 тонна немидерни, 2,2 тонна огуреции ажаан алган. Бо дээрге, эрткен чылдың деңнеженнеп ыраакта ажыг дүүүр болган.

Совхозтуң дирекциязы ногаа шолуунуң девискаарынге 4 километр дурттуг каажаны кылдырган. Оон ынай ногаа аймаа шыгжаар бир бажынны, 8 сеннын 480 погон метр демчээлдиг ногаа өстүрер парниктерни кылдырган.

Ногаажылар ам келир чылдың дүүдүрге белеткелдерни чорудуп эгелээн. Ногаа шолуунге 500 тонна өдек төгер, оон башкылының сөөртүп эгелээн. Ол ишкаш ногаа өстүрер чылдылга бажынның болгаш картофель, ногаа шыгжаар чер кылырын планнап турар.

Т. ОЧУР-ООЛ.

Улуг-Хем район.

Беш чылдың кижилери

Тес-Хемниң «Ак-Эрик» колхозунуң ажыл-ишчилери ниитиниң малының беш санын өстүрер, оңгу беш чылда малдан алыр продуктуларны көвүдеидир дээш кызыман ажылдап, ыыштаглаашкынны организастыг чорудуп турарлар. Ылаңгыя Агар хөвүзүнде, Шара-Нуур чоогунда хөйжулар ыышка белеткелди эки эрттирген болгаш ыыштагларында кээп хомгулапкан.

Райониуң хөйжу бригадаларының газында чарышка үшкү кварталда биргн черни эзлээш, СЭКП райкомунуң болгаш райүүсөнмунуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган № 2 хөйжу бригадазының (бригадири Эрендей Орус-оол) хөйжузу Соян Хайыңның ыыштаа Агарның Ак-Өдекте.

— Эртнеи чылын төрүүр 100 хөйга онаштыр 96 хураган алыр, хой бүрүзүнден-не 2,2 кг дүн кыргыырын хүлээнген бис. Ону 113 хураган, 2,3 кг дүн кылдыр күүсеттивис — деп, хөйжу ог-бүленин ээзи, ийиги кадарчы Быжынды Бүзүрейовна Сандынмаа чугаалап орар.

Соян Хайыңның ог-бүлези бо чылын төрүүр 100 хөйга онаштыр хураган намгалап алыр талазы-биле районда эң дээре көргүзүгнү чедип алганы ол.

Амыл-ишчи хөйжуларның кызыман ажылы төлептин-биле үнелеткен: олар кайызы-даа «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эзиленчилери.

— СЭКП Төп Комитединиң октябрь

(1976 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин улуг сеткия ханыышкын-биле өөренип тур бис. Аңаа соруң кирбишаан, келир чылын төрүүр 100 хойга онаштыр 100 хураганны камгалап алырын хүлээндивис—деп, хөйжу ог-бүленин ээлери чугаалады.

ЧУРУКТА: Маадыр-ие Б. Сөндүнмаа.

М. КАЛЧАННЫҢ сөзү болгаш фотозу.

Үш кварталда улаштыр

Бөрбү Балчырович Серен садыг шүгүмүнге ажылдаа-ла оң чыл ажыл турар. Бо аразында чонга херегжел бараанарын үзүктел чон хөндүрар дээш чүткүлдүүн, улуска эптиг-эвилелин коргускен. Оон кедайы Соскербее Маныйг-Дарыевна Серенде база-ла төлептиг садыгжыга савадын келген.

Садыгжы ог-бүле амгы үеде Өөрүүн Чаа-Суурда холушкак барааннар магазининде ажылдап турар. Магазинге нирии көөрге, ырыг-сылын, чыдыы, барыынарны чараш, чүүм-чыскаалдыг кыдыр белгиин хереглекчилериниң кичээнгейин дораан хаара туда бээр. Мурнакчы садыгжыларны магазинга кезээде мындыг, чүге дээрге негелде мындыг болгай.

Бөрбү Балчырович биле Соскербее Маныйг-Дарыевна хереглекчилериниң тагыгларын кичээнгейлиг өөренип көрүп, ону хандырар дээш кымыңнан ажылдап турар. Магазинге бараанарны чонуң чагыгларын, хереглелин ёзугаар экен турарынга саарыпта чоокаүр чытпас. Оон түнелиниде планның онаалдарын ай, квартал санында ажыр күүседип турар.

Магазин бо чылдың эрткен он айларында 272 муң рубльдин үлегүүр болгаш ажыл-чем барааннарын сатқан, планның 107 хуу күүсеткен. Октябрь, ноябрь айларда даалгазын база ажыр боттандырган.

Өөрүүн хереглекчилер шинчилеңнин баштаар чери, партия, профсоюлел организациялары магазинниер оргузунда социалистиг чарыштың негелдерин, шаңнап-маңнаарынын хемчегерин ажылдап кылгаш бадылаан. Бирги черни алган коллективке шилчиир Кызыл тук, акша шаңналын тыпсырын доктаатқан. Бо шилчиир Кызыл тукту Чаа-Суур магазинин 1976 чылдың эрткен үш кварталында үлаштыр чаалап алган.

Садыгжы ог-бүле хөй-ниитиң ажылында идепкейлиг киржип турар. Улуг садыгжы Бөрбү Серен Чаа-Суур нодээ Советиниң депутады, Соскербаа Серенде район Советиниң депутады. Кайызы-даа боттарының хамаарышкан округтарынга барып, сонгукчулар-биле уламжылыг, отчётгарын берип, чагыгларын күүседир дээш кымыңнан ажылдап турарлар.

Оңгаашкан ажылынга болгаш хөй-ниитиниң херезинге төлептиг ажыл-ижи база үш-ажылчы чедиишкиннери дээш Бөрбү Балчырович Серен бо чылын Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңналган.

Оңгу беш чылдың бирги чылынның планның онаалдарын түүсаа бетинде күүседир база чонуң негелдерин доодуу-биле хандырар, садыгның культуразын бедидер дээш садыгжы ог-бүле бо хүннерде ажылдап турар.

Т. ХЕРТЕК.

ДҮВҮРЕНЧИГ МЕДЭЭ

БУРУУЗУ КЫМДАЛ?

Чадаана—бистиң республиканың барынын талазында чыл бүрүде озуп орар хоорайларының бирээзи. Ол—орун-харылзаанның бедидери. Хоорайның үстүү талазында, озалаан черде, коммунал будүрүлге комбинадының ейи кап-бажыңы бар. Ында чүнар-бажың хоорайжыларга, кодаа шинчилерге баraан боюн турар.

Сөөлгү чылдарда чүнар-бажының ажылы эңнежир хамаан чок дорайтан орар. Эр болгаш херээжен улустарының чүнар өрээлдерине мурнунда тургулаан дүштар шуут ажылдавастаан. Чүнукчуларның хеп үптүр болгаш бетгинер өрээлдерине мурнунда тургулаан хеп салыр, кижи олурарынга аптиг-даа, чегчирлээ олуттарны ап каапкан. Олуттар чедиштистин харааш-биле чүнукчулар хеп үштүрүнге база беттинерине маңажыр, а чамдыктары сымарлажыр чүнүн ап турар.

Өрээл бүрүүлүе панг, соок сүт аксыр краннар үрелек. Чамдыкта шуут ажылдавас. Сүт чамдыкта акпас, чүгле пинг азы шуут доглп дег соок болгулаар. Чүнар таатары хирлиг, чамдыктары оңбак болгулаар. Эр улустуң чүнар өрээлиниң эжиниин аксында соок сүт үргүлүү хөлөбектели бергеп чыдар.

Хеп үштүр, беттинер өрээлдиин шалазының чамдык маңазылары хөөрүк, кижилер ыыштаптажырга, конгуртканнып, шимчеп турар. Көзенөөнин шилв бузук, оон соок хадып турар. Чүнар-бажында буфет бар. Ынчалза-даа ол доктаамал ажылдарас.

Ноябрь айның баштайгы он хонуунда чадаанажылар ийиүт хүн дургузунда чүнар-бажының соок өрээлинге чыыбай сүт-биле чунган таварылга бар.

Чадаана хоорайның чүнар-бажының ажылын үүнүктүр тургузарынче райкүүкомунуң даргазының оралакчызы В. Кузнецов, Чадаана хөөрүүскомунуң даргазы В. Сарыглар сагыш сээлп көрээ?

Коммунал будүрүлге комбинадының начальнигинде сөөлгү үеде В. Червоусов ажылдап турар. Оон ажылы база-ла шуудавайн, үре-түнней чок бөөп турар. Чүнар-бажының багай ажылы чогум ыяның бүрүүзүү?

М. СЕВЕН,
«Шыннын» корр.

Өндүр улуг хоорай— чурагайлар-биле

Бет чыл мурнунда партияның XXIV съездиниң видиригден Леонид Ильич Брежнев мынча деп чугаалаан: «... Москва дугайында онзалап чугаалаары күжениглидир. Бистиң Төрөл чуртувустуң пайысылалы, үлетпурүнү, культураның болгаш артемниң эң улуг төвү, бистиң социалистиг улуг күрүнелистиң демдээ болганы-биле Москва бүгү совет кижилерге эргим үнелиг... Москваны үлегерлиг коммунистиг хоорай кылыры — бүгү совет улустуң алдарының херээ».

«Москва чурагайлар-биле» деп парлалгадып чаа үнген ном харын ол төөгүлүг сорулганы канчаар күүселип турарының дугайында чоога бир янзы отчёт болуп турар, эрткен беш чылда бистиң пайысылалывыстың хогжүлдезиниң дугайын ында тоожуп бижээн.

Москва—бо дээрге хамыктың мурнунда 7 миллион 734 муң москвачилар-дыр. Наңысылалдың чурттакчы чомугуна бет чыл дургузунда 546 муң кижи немешкен. Ажылдап турар чүс кижи бүрүзүнден-ле 28 кижи чүгле дипломлуг специалистери бээн 247 муң кижи болуп турар заводтарда болгаш фабрикаларда ажылдап турар. Эртемде, чырыдыышкында, ниитиниң чемненилге черлеринде ажылдап турарларның санының көвүдээнинде уламыдан хоорайның үлетпүрүнүң ажылдакчыларының саны бет чыл дургузунда элээп кызырылган-даа болза, үлетүр бүдүрүшкүнүнүң хемчээли 37 хуу немей оскеп. Ынчангаш москвачылар техниктиг дешилгенниң оруу-биле бүзүрелдиг бүрүнгаарлавышаан, боттарының күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидип турар.

Наңысылал индустрииның күчүзүн болгаш хемчээлдерин мындыг чурагайлар көргүзүп турар: 1975 чылда Москвага чүс-чүс муң чипк болгаш чүк автомобильдерин, барык чартык миллиард рубльдиң парын приборларын, автоматизация керекселдерин болгаш электрон-саналга машиналарын, чартык миллион чыгаа электрә-шимчедикчилерниң 745 муң телевизорнуң, 11,4 миллион шакты, 0,9 миллиард метр шүлтерин, оске-даа хой-хой чүүлдерни кылып үндүргеп. Оон-биле чергелештир москвачылар поделя санында-ла ладыгы-ла янзы чаа машиналарны, нарын механизмнерни болгаш аппаратураны бүдүрерин шиктээдип ап турар.

Москва—эртемниң улуг төвү. Мында ам дипломнуг 1,6 миллион специалистер, оларның аразында барык 300 муң эртемден ажылдап турар.

Барык 50 националдарның төлээлекчилери — 860 муң ажыг ооллар, кыстар Москвадың дээди оөредилге черлеринде болгаш техникумнарында оөренип турар. Ол оөредиге черлерин чыл санында 145 муң аңнаң спецыалистер доозуп үнер.

Бүгү ажылдап турарларның оннуң бир кезээ болур тудугжулар болгаш төлевилел-шинчилел организацияларының ажылдакчылары — Москвадың ажылчы чоннарының сан талазы-биле үшкү отряды. Олар харын бистиң наңысылалывысты делегейниң эң-не чаагайжыды түттүнгән болгаш чараш хоорайларының бирээзи кылдыр хуулдуруп турар.

Москва 878,7 дорбелчин квадрометр делгемзеңде таттылып чоруткан — ол дээрге революция мурнундагы Москваның шолуунден беш катап улуг-дур. Ол-не найтамчыктыг чүве чүл дээрге, хоорай девискээриниң үштүң бир кезээн парктарның, сквердиктериниң, аяннарының эзлеп турары болур. Бодунуң ногаан үнүштериниң болгаш агаарымның арыының талазы-биле бистиң найысылалывыс делегейниң улуг хоорайларының аразында бирги черде турар болгаш ол талазы-биле маңаа декпеңмир хоорай-даа чок.

Чүгле сөөлгү беш чылда бээн москвачылар тудугжулардан ёзулуг-ла амгы үениң негелделинге таарыштыр тутуунган болгаш ажыктыг шаңы 25,8 миллион дорбелчин метр чаа чурттелга бажыңнарын алган—бо дээрге революция мурнундагы Москваның бүгү чурттелга төлүүнден барын бүдүн чартык катап хой болганы ол-дур. Бо чылдың эгезинде наңысылалга 2.281 муң квартира санаттынып турган, оларның дең кезиин сөөлгү он чылда туткан. Делегейниң болгаш социалистиг хоорай тудуунун бүгү-ле эң дээре дүржулгазыны бодунда шыңгээткен чиңгине планы ёзугаар Москваны тудуп турар.

Москваның хоорай транспорту хүнүң-не 14,7 миллион пассажирлерни сөөртүр, оларның үштүң бириңден хөй метрога оналажыр. Москваның вокзалдарындан хүңде-ле ортумаа-биле 1,63 миллион пассажирлер хоорай чоогунуң поездилери-биле болгаш 63 муң— пассажирлер ырак оруктарның поездилери-биле чоруп турар. Ол алдан үш муң кижиниң хөй чурууу Москваның аалчылары болуп турар.

Бистиң наңысылалывысты культураның эң улуг төвү кылдыр көргүзүп турар бир каш чурагай мындыг. Москвада 25 профессионал театр, Культураның 339 ордулары болгаш клубтары, 119 кинотеатр, шилги ном фондулуг барык 300 миллион экземплиар 4.304 библиотекалар, 65 музейлер бар. А оларның аразында — В. И. Ленинниң Тоң музейи, Кремльдиң музейлери, Третьяков галереязы, чурулга уран чүүлүнүң А. С. Пушкин аттыг музейи, СССР-ниң Улус Ажыл-агый чедиишкинниериниң делгелгези, Улуг болгаш Бичe академиктиг театрлар, Москваның уран чүүлүнүң академиктиг театры болгаш оон-даа оскелер бар.

Дөрт чыл эртken соонда Москва Олимпиада оюннарының наңысылалы болу бээр. Ынчангаш спортчу Москва дугайында каш чурагай: 1,4 миллион ажыг күш-культуржулар-ның эргеинде 49 стадион, гимнастиканың 1.235 залы, 25 бассейн, футболдуң 550 болгаш хоккейниң 106 шөлү, төпке ойлар 185 черлер бар. 60 муң аңнаң москвачылар 172 спорт школаларында оөренип турар. Келир Олимпиадага ытыштыр хөй-хой спорт тудугларын Москвада тудуп турар.

Москва—тайбың тугунуң тудуктуузу, маадыр хоорай, ажыл-ишчи хоорай, ол чылдың-на улам чараш, чаагай шинчә кирип кел чыдар.

И. ПАВЛОВ.
СЭТА-ның корр.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Шиитпирлерни чүүлдүг деп көрген

ВАРШАВА. (СЭТА). Варшава Керээниң кирижикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралынга киржип чорааш польша делегациязының отчёдун ПКАП ТК-ның Политбюрозу чугаалажып көргеш.

Чөвүлел хуралдың Декларациязы болгаш оске-даа шиитпирлерни ПКАП ТК-ның Политбюрозу чүүлдүг деп көрген. Варшава Керээзиниң күрүнелериниң чаңгыс эптиниң болгаш сырый каттыштыңгазының, социалистиг дем-каттыштырыңгазының аймың чок чоруунуң болгаш Европага тайбыныңың идегелдиг магадылалы болуп турар боттарының камгалал-политиктиг заявлениң удам ыңай сайзырангайжыдарының херээнге нады ажылдажыр деп анылуңна чүүлдүг партияларының болгаш чазактарының шиитпирииниң Бухарестиге болгаш чөвүлел хурал бадыткаан деп, ПКАП ТК-ның Политбюрозунуң хуралының дугаймында дыңнадыгда онзалап демделгээн.

Политиктиг консультативтиг комитеттиң документтилериңде ийил үндүрген эгелекчи саналдар Европага аймың чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың Түңнел актызының принциптерин база шиитпирлерин амыдыралга хажык чок боттандырарыңче, чепсекти эдерге будуреринң соксадырының аргазы-биле делегейниң дүшкүүрүг чоруун чавырылдырарының чорудугазын ханыладырыңче, ук дииже тайбың кады ажылдажылганы удам бижыглаарынче утланган.

Социализм болгаш тайбың аңгылаттынмас

Даштыкының массалыг информация чепсектери Варшава Керээниң кирижикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралының түңнелдерин чугаалажырын үргүлүлеп турар.

БЕРЛИН. ПКК-ның чөвүлел хуралының түңнелдериниге Герман Демократтыг Республика өөрүшкүлүг-биле бөйүр чедирип турар. Делегенниң чавырылышкынның ханыладыры дээш, «соок дайынның» артымышкыннарын үзүткээры дээш, тайбының база делегейниң кады ажылдажылгазын бижыглаары дээш демисеңге күжениишкиннерни идепкейлиидер дээш бир деңниг шиитпирлиг чорук ГСЧП-ниң IX съездиниң угланыышкынынга дүгүлүп турар дээш, «Нойес дойчланд» бижээн.

ПРАГА. Бухарестиге күлээн алган Декларацияга дайын болбас болгаш бижыг тайбың тургустуткан турар чаа Европаже бурунгаар ийиктырып турар. Тайбың дээш демисел — социализм чурттарының бедик гуманизминиң илерээшкини. ССРЭ-ниң болгаш социалистиг дем-каттыштырылгазының оске-даа чурттарының дөштыкы политиказы бижыг тайбының байдалдарын хандырарының политиказы болуп турар дээ «Руде право» бижээн.

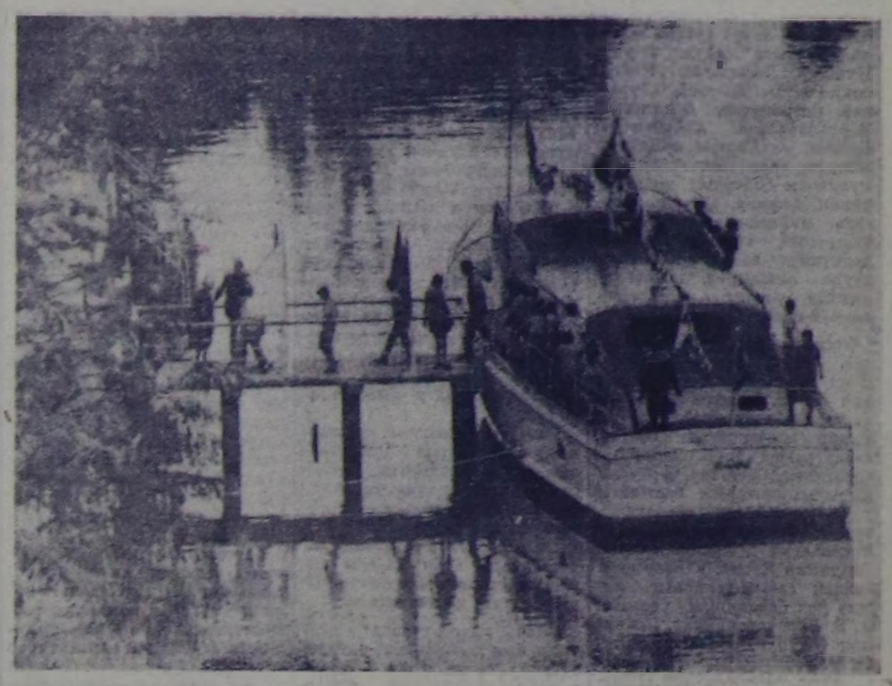
(СЭТА).

Бөгүн—Куба Республиканың Революстуг чепсектиг күштериниң хүнү

Фидель Кастроның командылалы-биле куба патриоттарның «Граңма» катерден Орьенте мөңгүге кээп дүжүрүтүнгениниң бээр 1976 чылдың декабрь 2-де 20 чыл оон болган. Ол болуушкун болза Кубага Батистаның диктаторжу ёзу-чурумунга удур маадырлыг демиселлиң чаа үе-чадалының эгези болган. «Граңма» катерге ол сураглыг рейске кириишкеннериң хөйү олген, ынчалзажок алган маадырларның орнунга муң-муң чаа патриоттар турупкан. Бижыг-туруштуг демиселлиң түңнелинде 1959 чылдың январьда Батистаның ёзу-чурумуп дүжүр онтаан, куба улус тиилеп үнген. 1956 чылдың декабрының 2-ни Кубаның Революстуг чепсектиг күштерииниң төрүттүнген хүнү деп санап турар.

ЧУРУКТА: ат-сураглыг «Граңма» катер Гаванада Альмендарес хемде.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Ёзулуг демократия дээш

ПАРИЖ. (СЭТА). Кортежтерии ийи палаталыг конгресс-биле солуурун болгаш оон кежигүннериң бүгү-ниити дөрт сөөгүлдә эргеинге үнделиглээн, чажыт бадылаашкап-биле сөөгүүруп баш удур көрүп турар политиктиг реформа дугайында хөөлбу толевилелиниң талазы-биле Испанияга декабрының 15-те болур референдум-биле холбаштыр. Испанияның Компартиязының ТК-ының Күүсекомунун кежигүнү Симон Санчес Монтеро «Юманите» солунга питервью берген. Референдумга белеткелдиң чорудулгазында хостуу-биле митингилер болгаш хураалдар организастаар, бодунуң туружун радио база телекидение дамчыдылгаларынга тайылбырлаар эргеин Испанияның бүгү-ле политиктиг партияларынга магадыларын ол иегээн. Ынчаарга амгы үеле демократтыг партиялар, оон иштинде Компартия, хоруглэттырган, телевидение болгаш радио чүгле арте-чагыргаларының эргелинде туруп турар деп, Санчес Монтеро демделгээн.

Элементарлыг демократтыг хостылгаларны магадылаас болза, референдум мөге-хоозун чүве болу бээр, ацаа коммунистер кандыг-даа киржилге кылырын күзевебөй турар деп, Санчес Монтеро чугаалаан. Оппозиция-биле чугаалажышкыннар кылырынче чазакты албадаар болгаш демократияга үнделин-суурну шынап-ла тургузар деэш улусту мобилизастаары-биле демисежип турар бис. Амгы демократтыг оппозицияның ёзулуг толээлекчилери киргеп турар коалициялыг чазакты тургузарын коммунистер иеген турар.

Соңгулда кампаниязы

ЛИССАБОН. (СЭТА). Бо чыл дургузунда үшкү соңгулда кампаниязы Португалияга декабрь 1-де эгелээн. Бо үлээда португалилер фашистиг диктатураны дүжүргенинiң соонда бир-ле дугаарында эрге-чагырганың чер-чер органнарынче боттарының толээлекчилерин соңгуур. Соңгуулалар декабрының 12-де болур. Бүгү-ниити дөрт бадылаашкын-биле соңгаан эрге-чагырга органнарының системазының чуртка тургузарының чорудулгазы оон-биле доостур.

Соңгуулаларга 11 политиктиг партия болгаш соңгулда блоктары киржир. Оларның аразында португали коммунистериниң, оске-даа демократтыг чүүтлерниң төлээлекчилериниң киржилгези-биле тургускан улустуң чаңгыс эви дээш деп соңгулда фронтузу бар.

Бодунуң принципиалдыг эчис сорулгаларын—бүгү демократтарның, антифашистерниң болгаш патриоттарның чаңгыс эвин быжыглаарын, реакцияның күштеринге удур эчиселди чорударын тодаргайы-биле медегленишаан, улустуң чаңгыс эви дээш деп фронт херек кырында бүгү-ле соңгулда округтарынга кандидаттарны депшидип турар.

Социалистиг партия, социал-демократтыг партия болгаш социал-демократтыг төп база-ла боттарының кандидаттарының данзылын идип үндүрген.

ЛИВАНДА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Хүн келген түдүм-на Бейрутта амыдырал улам чогумчалыг болуп бар чыдар. Захранда нефть болбаазырадыр завод ажылдап эгелээн, кыжар чүүлге чүрттүн зерегледиишин 40 хуузун оон продукциязы дуглап турар. Суг хандырыгазының системазы бүрүнү-биле катап тургустунган. Электри дамчыдылгазының шугуманарын септээри доостун турар, декабрьден эгелээш, электроэнергияны Бейруттун чурттакчылыг районнарынче хопукта 15 так дургузунда берип эгелээр.

Хамаатты дайынның үезинде кожалында араб чурттарже чорутkан ливаннар чуртунче чанып кээп эгелээн. Соонгу ийи неделя дургузунда ливанскиви кыныгзарда чүгле Маснаа пунктуну дамчыштыр чүс муң кижи Ливанче өткеп. «Аэрофлоттун» самолёттары Бейрутче рейстер кылырын катап эгелээн. Дөрт ай узактелиишкининиң соонда совет лайнер «ТУ-154» аналь ноябрь 29-та кээп хонупкан.

Ливанга байдалды чогумчалыг болдурарының даразыында үе-чадазы улурланчып турар талалардан аар бодарны хуралп алырын болгаш чаа чазакты тургузарын баш удур көрүп турар дээ, солуннар демделгеп турар.

«Шынның» материалдарының изи-биле

КВАРТИРАЛАР ЧЫЛЫГ

Наңысылалдың төвүнде Топография кудумчузунда № 1, 3 бажыңнарның чамдык квартираларының батареялары изиннес, соок дээрбин октябрь 22-де «Шынның» рейдизи илереткен.

СЭКП Кызыл хооркомунуң сөвретары Б. Свинцовтуң рейдиге хамаарыштыр редакциңга бижээни:

Топографиг кудумчузунда шугуммүлеткен бажыңнарның одаалазын ажыктарының хемчеглерин алган. Амгы үеде ол бажыңнарның квартираларыдески чылыг. Катап хынаалда үезинде чуртакчылардан хомудал киргээн.

Эртем—бүдүрүлгеге

МОСКВА. Хамаатты ужар чүүлдүг шүрүмнең Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденниг эртем-шинчилел институду алырның эртем-шинчилел организацияларының аразынга социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Чаа болган чаарты кылган ужар чүүл техниказын калбаа-биле шингээдириң хандырар, ужудуушкуннарның аймыл чогун, үзүктелиишкин чок болган кампалгадымын бедидер шинчилелдерин ында чорудуп, бистиң чуртувуска хамаатты ужар чүүлдүг перспективтиг хогжүдериниң эртем талазы-биле үндезилеттинген планнарын ажылдап кылып турар.

ЧУРУКТА: «Внуково» аэропортта.

Б. КОРЗИННИҢ фотозу.

Революцияның чаалап алыышкыннарының камгалалында

1956 чылдың ноябрьның 24-тен 25-че дүнеинде «Граңма» дээр улуг эвес катер мексикан далай ортээлэ Туспаядан үзүген. Кубаже шөлдөй чорукчан Фидель Кастрога баштаткан 82 куба революсчулар ол катерге чораан. Тура халыышкыш үндүрер армиязың келир үезеги даймычылары: төрээн чурттуң империалистиг кулдалыышкындан хостаар аза одур деп карачаңгыс эчис сорулга-биле хайның залгаан далайдан эжиндирии бар чорааш. Декабрының 2-де демисел отряд Орьенте мөңгүнүң мурнуу эриниде Лас Колорадастың районунга кээп дүжүртүнген. «Граңмадан» дүжүртүнгениниң ол хүнүн Революстуг чепсектиг күштериниң төруттүнген хүнү деп санаар болган. Социалистиг Куба улус национал байырлал кылдыр демдеглеп эрттирип турар.

Кат борбак дидимнериниң эрикке кээп «Граңмадан» дүжүртүнгениниң хүнүлеп бээр 20 чыл эрткен. Ынчалзажок революсчуларның улус маадырлыг чоруу куба улустуң бодалыдан кажан-даа үттүнгүдүрбес. Америк танкалар, самолёттар, артиллерия-биле деретпишкен диктатор Батистаның шеригнеринге удур Сьерра-Маестра даглырынга чепсектиг демиселди патриоттар чүгле чеди автомат-биле болган хол-биодары-биле эгелээн.

Улус массаларның деткимчезинге даянган революсчулардың чаңыш-сыпшын чок тура-соруу, эрес-дидимни, маадырлыг чоруу оларга удур октаан күчүлүг шерит машиналыдан артык күштүг болган. Ийи чылдың бижыг-туруштуг демиселиниң соолунде, туңа халыышкың үндүргенериниң армиязы каргыс ёзу-чурумга буза таңмышкыныыр аштырыышкынны таварыштырган. 1959 чылдың январь 1-де революция тиилээн. Фидель Кастроның болгаш оон эштериниң кодуруп үндүрүнгеи хосталгалыг тугу Кубаның бүгү девискээриниң кырынга холбөктедир кииский берген.

Чоп чаа амыдыралдың тургузуушкунуже киришкен. Революстуг чаалап алыышкыларны, чуртту девискээриниң четче-бүрүн турар болгаш хамаарышпас чоруун камгалаар чаа хүлээлге тура халыышкың үндүргенериниң армиязынга оналашкап. Ол армия революцияга бердингеп турган. Фидель Кастро Кубаның Компартиязының 1 съездиниң чүве чугаалаан, мынча деп онзалап демделээн: «Бүгү революстуг күштериниң эвилелдээ, соолаарлар тыптып келген партия-даа чок турган хүнлерде тура халыышкың үндүргеп армия бүгү улустуң чаңгыс эвин сырый каттыштырарынга идегин берип, чоптуг шиитпирлерди тургузарының оруунче киргеп эрес-дидим база бичe сеткилдиг чоннуң чедиишкиннериңе реакция болган империализм кыжанын келгенде ол ажылчы чоннарның эрге-чагыргазын болган революциязын бодунуң догуиашкының хандырган.

Революциянын тиилээнинин соолунде баштайгы чылдарда империализм болган реакция революстуг чорудулганың хогжүдезинге, демократтыг чартылгаларны боттандырарынга шиитпиктарның кандыгда ниеы орналдажып келген. Бүгү-ле аргаларны: ажылды сандарадырын, хоралакчы торуктар кылырын, чажыды-биле амы-тынга халдаарын ажылдап турган. Контрреволюциянын хоралакчы ажылчорудулгазы, америк империализмниң талазындан халдаашкынның өлүп турар кыжанын Революстуг чепсектиг күштерге коштаан дивес кичээнгей салырының, оларны бедик дайынчы белеп байдаага тургуларының эргежок чүтүлазын болдурган.

Куба революциязының дайынчыларының семьезиннери бүрүнү-биле бүүрап дүшкен. Революциялың чаалап алыышкыннарынга кыжанышкын Кубаның армиязының болган улузунун улам-на удуу-биле сырый каттыжарынга, оларның аразында ыяк белдирлерин бижыглаарынга чедиргеп. Алыычыннардан, тараачыннардан, студенттерден тургустунган «милисиано» отрядтарны бүгү чуртка тургузуп турган. ТРЭ-ниң өөретkенi болгаш чеспелээни контрреволюсчуларның дээробчи болуктерин дайынчылар «милисиано»-биле кады Экамбрай даглырынга болгаш чуртту оске-даа районнарында истепсүүп турган, удуткан чок чаргылыышкың чок белеп турган.

Бодунуң эргелинге танкаларлыг, самолеттарлыг, артиллериялыг турган ТРЭ-ниң холбилешкенчилерининң дээробчи болуктерин 72 шакты эвээш үезинде дургузунда чыча шаап кааи Плайя-Хирон тулчуушкуннарынга Революстуг чепсектиг күштериниң дайынчылары онуп читпес алдар-биле боттарын шыптынган. Америк империализмге баштайгы апытырыышкынны америк диктин бодунга таварыштырган. Кубаны хогжүддезиин социалистиг оруундан чайладыр деэн империализмниң оралдажмышкыны буураашкын-биле доозуллаан.

1962 чылдың октябрь кризизиниң үезинде Каттышкан Штаттарның чайлаг чок кылдыр сагындырын турган халдаашкының ойтур шаварынга армия бүгү чоп-биле кады чаргылыышкың чок белеп турган.

Чурттуң камгалалынга улуг кичээнгейни салып турар бодунуң чонунга хамаарышпас хүлээлгелиг медереллиң-биле билир Революстуг чепсектиг күштер нарын экономиктиг айтырыгларны чоннуң шиитпирлеринге чакыыр үдээ эвес дузалажып келген. Революстуг чепсектиг күштериниң дайынчылары экономиктиг акылаашкынның чылдарында болгаш ажылчын нүжү чедиишпеэн турган үелерде эки турачы ажылчы чоннар-биле кады саффага— чигир тростиңгин ажаап алырынга идепкейлиг киржип, а ол мынаан чурттуң экономиказын улам ынай хогжүдеринге идегин бербишаан, оске-даа улус ажыл-агый сорулгаларын күүселип турган.

Куба улус бодунуң чепсектиг күштерин быжыглаар дугайында доктаамал сагыш салып, хамаатты камгаладыр идепкейлиг киржип турар. Империалистиг агрессиялерге болгаш оларның холбөдешкинчилеринге ойтур шаанмышкын бээр чаңгыс вай база сырый каттышкан латерь кылдыр Куба кыска хуусаа иштинде хуула берип шыдаан.

Богун Кубаның Революстуг чепсектиг күштери болза чурттуң хосталгазының болгаш хамаарышпас чорууның шинаныптыг чөлегижизи болуп турар. Оларның дайынчы белеңи доктаамал өзүп турар. Шеригнең чепселеннииткиннеринң эң-не болбаазын хевирлери-биле: үнген дүргенүүгүр реактивтиг ужар чүүл-биле, камгалалга кордүгеп ракета техниказы-биле, күүлүг куяктыг дүргеп чорүктүг танкалар-биле, янзы-бүрү октарлыг артиллерия-биле дераэп. Олар кандыг-даа, эң-не нарын-даа байдалга дайынны чорудуп, ол үеде бедик дайынчы өөредилгелиин, амгы үеде тулчуушкуннуң дүргеп өскерлин турар байдалдарынга тааржытыны алыр мергежилиин көргүзүп, чепсекти бүрүнү-биле ажыглап билир болуп турар. Чепсектиг күштериниң бодунуң составын партияга, социалистиг күрүнеге болгаш чоннуңга чижеглээр чүве чоокка берилиринин ёзулуурга кижизидип турар. Офицер корпузунуң 85 хуузу Кубаның Компартиязының кежигүннери болгаш аныяк коммунистер эвилелиниң кежигүннери болуп турар.

Кубаның бодунуң камгалаңыр аргалыың быжыглаарынга Совет Эвилели доктаамал деткимчелиг көргүзүп турар. «Совет Эвилели амгы үениң хөй санныг чепсээн биске бергеш, бис ам оңу аңмыглаан билир бис, аны-дунма деткимчелиг көргүскеш бодунуң теряг специалистерни биске база чоруткан. Ол дээш, а бага ол шилип бистиң чуртувуска көргүскеп хөй талалыг дузалаачымы дээш, бистиң социалистиг революциязыстың камгалалыр аргалыың быжыглаарыга үелиг болган шиитпирлиг салыышкының дээш, Совет Эвилелиниң партиязынга, чазаанга болгаш улузунга бистиң ханы көргүп чеэтирииткиннивисти илерткеп турар бисе деп, Кубаның Революстуг чепсектиг күштериниң министри Рауль Кастро чугаалаан.

Кубаның Революстуг чепсектиг күштериниң 20 чыл болгаш оон мынаг-ла үр эвес үе-дир. Кижиге 20 хар болза, чаа-ла чедиишкиниң үезинде. Кубаның РЧК-зынга—ол дээрге маадырлыг ажылхереткериниң болгаш будурүшкүннериниң, төрээн чурттуувуп, бодунуң чоннуң мурнунга хүлээлгезин хажыы чокка күүсетkенiниң төөгүзүдүр.

«Граңмадың» эрикке кээп дүжүртүнгениниң алдарлыг оюн куба ажылчы чоннар турүп көрбээн политиктиг бодак кодурлуушкуннуң болгаш сорук киришкиниинiң байдалынга үткүп турар. Революциянын тиилелгези-биле, национал болгаш сотсиал хосталмышкын-биле доозулган куба улустуң хосталгадыг демиселлиниң төөгүзүнге чайыналчак эрыныы кииp бижээн. Фидель Кастрога баштаткан революсчулардың улус маадырлыг чорууң чөп болур-тогуунуу-биле үнелеп көрүп турар.

Кубаның алдарлыг Революстуг чепсектиг күштери сопиалистиг ниитилелдя бүзүрелдиг турузуп турар куба улузунга бистиң ханы көргүп чеэтирииткиннивисти илерткеп турар бисе деп, Кубаның Революстуг чепсектиг күштериниң министри Рауль Кастро чугаалаан.

Ю. СВЕРДЛОВ.
(СЭТА-ның корр.).

Гавана

◆ ЧЕЧЕН ЧОГААЛ БУЛУҢУ ◆

САКТЫЫШКЫН „ЧОГААЛДАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Мемуарлар дээрге оңу бижип турар кижилерниң амыхууда ийикпе хөй-ниити амыдыралының, бодувуң үезинде херечиин аазы киржикчиин болуп чорааны болуушкуцларның дугайында сактыышкын хевирлиг бижиттинген литературлуг чогаалдар болур. Шынаны-биле бижиттинген мемуарлар тоогу талазы-биле чугула ужур-дузалыг, олар чүгле хамаарышканы үениң социал-политиктиг байдалын тодартайдап турары-биле эвес, харын оңу төлөдеп турар кижилерниң амгы талазы-биле үзел-бодалдарынга, оларның арасында харылзааларынга үнелелди берип турары-биле ооредиглиг, кижиндикчи утка-шынарлыг.

Бо талазы-биле дешпилелиг орус херээжен чогаалчы Авдотья Яковлевна Панаеваның орус нинтилел амыдыралының дөрт оң (1819—1893) чылдарын хаара туткан мемуарлары дыка солуң. Оортан Пушкин, Лермонтов, Некрасов, Гоголь, Толстой, Тургенев, Островский, Белинский, Чернышевский, Добролюбов, Герцен, Салтыков-Щедрин ышкаш, уран состуг болгаш мурнакчы бодалдыг кижилерниң, Глинка, Щепкин чергелиг композиторларның, артистерниң, чүгле нинтилел-политиктиг эвес, харын амыхууда амыдырал, аажы-чаңындан үнелиг медээлерни номчукчулар билип алыр.

Эрги делегейни чаартыр, чаа культураны тургузар дээш демисежин тура, ол үениң эң шылгарангай кижилери-биле ужуражыл, оңнуктежир аас-кежиктиг болган, совэзүредир В. И. Ленинниң соратнигы, Советтер чуртуның чырыдышкынның баштайгы улус комиссары, револючуу, эртемден, чогаалчы Анатолий Васильевич Луначарскийни Владимир Ильич: «Ховар дээн байлак салым-чаланныг кижи» деп бедин-биле үнелээн. А. В. Луначарскийниң, Ленинниң боднуун, оон чоок эштери Свердловтуң, Дзержинскийниң, Урицкийниң, Володарскийниң, пролетариаттың улуг чогаалчызы Максим Горькийниң, делегей культураның сургалыг төлээлери А. Барбюстуң, Р. Роллянның, Г. Уэлстиң болган оске-даа хой-хой кайгамчыктыг кижилерниң ондүр, чайынапчак, кижизиг амыдыралын тода, уран-чечен чүүл көргүскен мемуарларын эстетиктиг хандыкпыл-биле номчуур бис. Оглунга бир чагаазынга Луначарский хөй номчууруп сүмелевишаан: «Сенээ херектиг чүүлдерден аңгыда, кижилерниң намдарларын, сактыышкынарны арбыдадыр номчуп чор. Олар менээ улуг таалал, ооредиг болуп чораан болгаш ыпчаар арткан-даа чүве» -деп бижээн.

Улуг Октябрьның чаалап алышкынарын камгалаар, кижи торелгетенни империализмниң болгаш дайынның кыжапынган чайладыр дээш, хамааты база Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында коммунистерниң, бүтүү совет улустуң, оон алдарлыг Чеңсектиг Күштериниң дайынчыларының тоогуде чижеглээр чүве чок эрес-маадырлыг деңиселин болгаш тиилелгелерин көскү партия болгаш күрүне ажылдакчызы А. Микоян, сураг-хаак полководчулар С. Будённый, Г. Жуков, И. Конев, А. Василевский, дипломаттар А. Колонтай, И. Майский, Н. Федоренко, В. Березиков болгаш «скелердаа боттарының мемуарларынга алдаржыткандар.

Аныяк Тыва республиканың шак мындыг тоогулуг үелери, дозеп-салгаарынга төлептиг кижилери база-ла бар. Ылангыя Алдан-Маадырларның дугайында классиктиг шин «Самбажыкты» В. Ш. Кок-оол коруктүлерге бараалгаткан. Ол-ла темага бистиң хоочун чогаалчылларывыстың бирээзи С. А. Сарыг-оол улуг хемчээлдиг ажылды бижип турар. Тывага национал-хозяйственный революциянның кол шынчедикчи күштериниң дугайында С. К. Токаның «Арат-тың сөзү» тоожузу, К. Кудажының «Уйгу чок Улут-Хем» деп эпопея-романы, О. К. Сагаан-оолдуң «Оттуушкун», С. Б. Пюрбюнүң «Кызыл үер» болгаш В. Кок-оол-биле демнежин бижээнин «Найырал» деп шиилерин, М. Пахомовтуң «Таңды сыныңы эдектериндее», В. Ермолаевтиң «Элеспкей» деп тоожуларын, Ю. Кюзегештиң «Ынакшылдың болгаш килениңиң ыры» деп шүлүглерин ышкаш, улуг хемчээлдиг чогаалдар бижиттинмээн.

Бо үүлге ажылчы чоннарның, эң ылаңгыя аныяктарның, идей-политиктиг, патриотчу, интернационалчы үзел-бодалдың хевирээринге эргежок чүгула мемуарлар (оларны моон соңгаар сактыышкын чогаалдары деп адаары эптиг) жанрының чамдык айтырыгларынга доктаксадым.

Тыва литературада сактыышкын чогаалдары, оларны тускай бижип турар кижилер-даа амдыызында илереевейн турар. Оон чылдагааны тыва үжүк-бижиктиг, оон-биле кады чечен чогаалдың орайтан тывылганы-биле, оон кадрларывыс, аныяа-биле, база ол ышкаш хоочун салгалдың төлээлериниң револючуу, дайынчы, күш-ажылчы арткен оруу ам-даа долу шинчилеттинмээнин-биле тайылбырлаттынар.

Ынчалзажок чамдык тыва чогаалчыларның, ылаңгыя С. К. Токаның тоожуларында, орук демдеглелдеринде болгаш очерктеринде сактыышкынарның элементилери атсураа тоогу-биле холбашкан кижилериң нүүрү-биле кезек-кезек эпизодтар хевирлиг таваржып турарын эскерип болур. Чижээлээрге, «Араттың сөзүнде» интернационалчы эп-найыралдың иперээшкинин болуп киргең моол күрүне ажылдакчызы Элдев-Очирниң, Д. Сухэ-Баторуң кадайы болгаш оңнүү чораан Янжиманың, шылгарангай түрк чоогаалчы Назым Хикметтиң, Коминтерниң сураглыг ажылдакчыларының бирээзи Ван-Минниң портрет-характеристикалары оларның тургузукчузуңуң чогаадыкчы холунуң үжүү сактыышкыннар бижикчилериниң аяңынга кандыг-бир хире-чергези-биле домейлежип турар. Бир эвес нам даргазы Күрсееди, шериг чанчыны Будчүү, кызыл партизаннар командири Кочетов, эртемден Пальмбах (база-ла «Араттың сөзүнде»), райком секретары Дылгыжек («Хайыраканчыларда») оларның овур-хевирлерин оон-даа дедереткеш, болүктептер болза, бир шаанда А. М. Горькийниң саналдап үндүргени «Кайгамчык кижилерниң амыдыралчуртталгазы» деп сериянын баштайгы тыва өзээ деп болур ийик. Шыназа-даа «ырыдан сөс казыттынмас» деп дүрүмчээн домакта ышкаш, чогаалда тудуш болуп сиинникеп овур-хевирлерниң бүрүнбүдүн туружун эскертир дээш ол эвес, чүгле ажыл-чорудулгазы чоп, кижилер-биле шуут сырый холбашкан коммунист чогаалчының кезээде онзагай үүлү болуп келген, оон маадырларының дириг, амыдыралчыдыр, оларның мозу-шыпарларының сактыышкын стилинге чоогун айтыр соругга-биле мону мында киирдим.

Сөөлгү чылдарда бистиң чогаалчыларывыс, журналистеривис дайынның, күш-ажылдың, партия, совет, комсомол (арево), культура ажылының хоочунналарының алдарлыг эртикеп оруктарының дугайында намдарыктыкан үүлдерин, очерктерин чурумалдарны бижиглээн, оон чижээнге «Уттундурбас чылдар» деп номну, очерктер чыындыларын, түс-түс авторларның номнарын адап болур.

Боттарының эзчээнде хоочун салгалдың кижилериниң сактыышкын хевирлиг бижээн үүлдерин номнарга, республика солуннарының арынарынга парлаттынып турар апарганы оорүнчүт. Адаа С. Токаның, А. Чимбаның, Х. Анчыманың, О. Лопсанчаптың, К. Кудажының, Д. Данзын-оолдуң, М. Момбужайның, В. Дамдын-оолдуң, М. Ондар-оолдуң, С. Таповтуң, И. Бадранның, Х. Чүргүй-оолдуң болган оскелерниң-даа үүлдерин хамаарыштырып болур. Мында холбаштыр сактыышкынарны бижип турар кижилер пинтилел амыдыралынга боттарының киржилгезин чылдар, болуушкуннар аайы-биле дес-дараалай шын дамчыдып бооруңден аңгыда, бодувуң үезинниң кижилериниң ажыл-чорудулгазынга, хууда амыдырал, аажы-чаңынга солун, болдунары-биле уранчыткан үнелеп, портрет-характеристикаларны бээрп күзенчиг.

Сактыышкын чогаалдарын тураалаан-на кижи бүрүзү-ле белеңи-биле бижип болур даап. Аңаа уе, дуржулга, шудургу ажыл хөрек дээрэн билдингир.

Сайчак МОЛДУРГА.

Кайы-бир ажыл-ашчы бригадаларга хомуп-дүжүп, кандыг-бир кижилер болүглежи берген черге кулак салып дыңнап чоруургa, бир-ле кижи эскет чокка солуп чугаалы үндүрүп кээр, бир-ле кижи аңаа уламы бээр. Оон-на хорлолеп алгаш чай бээр. Мага хандыр дыңнап-да орукпанчыг. Чугаа бүрүзү кайдыг-даа үг-ширгe чоруп турар. Ол бүгүнү дыңнап олурда: «Моон чонум аразында кандыг магалмыг, солун болгаш мерген чугаалар тыптып кээп турар чоор?» деп чайгаар-ла магадап кээр сен.

ДОЗУГ ЧУГААЛАР

Дыңнап олура, бодувустуң төрөөн дылывысты канчаар кайы-хамаан чок ажыглап чоруурувусту эскерип каар сеп. Оңу кыска шоодуглар аянныбиле илереткеп болгулаар. Ол сөс дозугларының чамдыызын мында киирер бодадым.

* * *

Эскит-оолдуң сөңге келген кижи оон орнуңун бажында тургузу салып каан турган бооже айтыкаш:

— Боон дээрэ кайы хирел мон?—дээн.

Оозу чиктин кончуг хүлүмзүрүй каапкаш:

—Үттүг чарын биле калбак чарын аразында дээп-ле чоруур чүве, дээрэ-ле од боор он.

* * *

Бир кижи Эскит-оол сутта хоореп олурун-олурун, улуг тынгаш:

— Дөрт кижи Сана ажыр хой сүрүн ажырар-дыр бис, бергезин ай.

— Паа, дөрт кончуг эр чаңгыс хой сүрүн алгаш канчан ажар боор, кодан хойлар эвес... Машинага салып чорудупса?

* * *

Орук ара Эскит-оолга бир чорумал үтүжүп келгеш, айтырган:

— Кажан үндүн мол, эжим?

— Аалымдан үнге-ле 57 чыл болдум! (Төрүттүнге-ле ыпча чыл болган).

* * *

Кожуу чок «Беларусь» деп трактор көстүп турган. Бир кижи ону көргеш:

— Чүзү-даа чок дөңгүр трактор-дур аде.

Эскит-оол ону дыңнап тура:

— Эжеп-ле бо, тракторларның мыйыстыгары база бар боор чүве бе?

* * *

Эскит-оолдуң коткасы эр оон сөңге салып кээп-тир. Өске чугаа-даа чокка дилээн:

— Меңи ап алам, акый! Чадырым эдлеп, шайың хайындырып берип чоралай-да мен...

— Сени чоор мен, бо кадайым бар ышкажыл!

— Дыңнаэринде ааң?

— Аа, дем-не ыпча дизе!...

* * *

Бир катап Эскит-оолдуң боозун база бир кижи суйбап олурза, айтырган:

— Канчаар дээр боол бо?

— Боо канчаар дээр боор, көргеп черинче-ле дээр ыйпаан.

М. ОЛЧЕЙ-ООЛ.

Дыңнадыг

Бо чылдың ноябрь 28-те Аэрофлоттуң Москвадан Ленинградче рейс кылыр дээш самолёду Шереметьево аэропорттуң девискээринге катастрофага таварышкан. Катастрофаның болу берген чылдагаанын тускай комиссия хынап көрүп турар.

Өлген кижилерниң дергүлөрелдериңе база чоок кижилериңе Совет чазак кажыдалын илергейлеп тур.

«ВОЛЖАНКА»—УЛУСЧУ АНСАМБЛЬ

ЯРОСЛАВЛЬ. Ярославльдың мотор заводунуң Культура ордузунуң «Волжанка» дээр улустуң ханцы ансамбллиг-ин овун коргузуглери улуг шептеренгей болуп турар. Ол ансамбльдиң концерттери дыштыкта-даа—Чехословакияга, Румынияга, Финляндияга, Венгрияга чедиишкинниг ёртккээн.

ЧУРУКТА: «Орус гармонынуң» ансамбльдиң херээженнер бүгүнүң күүседин турары.

Б. САРАНЦЕВТИҢ фотозу.

„ШҮЛҮКЧҮЛЕР ШЫНААЗЫНЫҢ“ ОГЛУ

Бистиң пайыралдыг кожаныс Даг-Алтай автономнуг область Кызылдың деп чер бар. Од аныяк чогаалчы Борис Укачиниң төрөөн чери. Сибирьниң сураглыг чогаалчызы А. Кожелов оңу «Шүлүкчүдер шынаазы» деп адаан. Чүгө дизе, Даг-Алтайның өске ийи шүлүкчүдери Аржан Адаров биле Эркемен Пазкин база од шынаага төрүттүнгеннер. 1937 чылдың кыжынында доорбаштан кыпсан, дыт чөвүрөөзи-биле дээвирлеп каан алтай огге төрүттүнген оол, амгы үеде ады-сураа алгын бар чыдар Борис Укачинович Укачинге ужурашкан мен.

Алдын-Хөлде туристер соорту турар Яков Беляев аттыг теплоходка Чолушман бар чорумда, арынында хүдүмаүрүг чайнаал, ортумак сынныг, ак шырайлыг кижи кирип келеш, ында олурганнар-биле мендилешкеш, моон чанынга олурупту. Дораан таныш каантым. Укачинниң чуруктарын оон номнарындан көрген болгай мен. Аттар кииптежин танывгар, кижилер чугаалажып танывжар деп үлегер домак аны-дунма алтайларда база бар. Адымны айтырды. Согдеп бердим. «Моэң адым бээ «Борис»—деп од чугаалады. Студентилериниң тудугжу отрядының формалын кедип алган чораан мендеп кайда ээрешип турарымны сонуургады. «Кызылда башкы институдунда ооредип турар мен. Силерниң шүлүктеригерни тыва дылче онуудургап мен ийин»—дептеримге, шүлүкчү мөнче элдепсинген хевирлиг көргеш: «Кайы, силер тыва кижи силер бе?» диди...

Борис Укачин Москванын пом үндүрер черлеринге үнгеп бөш чымындының автору. Совэлгү үеде калбак чогаалдар бижип эгелээн. Тооружларының болгаш чечен чугааларының чымындызы «Элиг даглар» деп ат-биле бо чылын Барнаулга парлаттынып, бүгү эвилел номчукчузуның хөлүнге кирген.

1975 чылдың апрель 2-де «Литературная газета» солунга П. Ульяновтуң үүлү парлаттынган. Ында Борис Укачинниң дутайында мынчаар бижээн: «Б. Укачин хөлчөк көскү шыйыглар болгаш хевирлер таварыштыр төрөөн черинден, тоолчургу чугаада дег чараш амгы Алтайның овур-хевирин көргүзүп турар. Не черинң деңгем болгаш поэтиктиг чуруун «Дагларда дүн» деп шүлүгүнде көргүскен:

Дүне.
Алтай,
Дээрде ай
сырга-дыр.
Даглардың кашпалдары
улам тода көскү-дүр.
Дыказа тээкпиңы
аяар тикпектиг
Дүпкан-на сылдыска
кыпсып ап болуур-дур.

Мен бодларымга, бо одуруглар хөй национал совет литературага алтай литератураның паспорту болуп шыдаардыр»—деп бижээн. Улуг-ла үнелеп! Чечен-херген салымчаанының кадын түлүк чечелиишкинниң үезинде ажыдап турар шүлүкчү болгаш прозачы Борис Укачин 60 муң санныг бичии алтай чонуң, төрөөн черни моон-даа сонгаар алдаржыдар дээрэнге идегел улуг. Аныяк чогаалчының шүлүүн тыва дылче очуулдуруп, номчукчуларга бараалгаттым.

Б. КҮЖҮГЕТ.

* * *

ЧУГААЛАЖЫГ

— Авай, авай, ынакшылдың Алыс оңу кандыг ирге?
— Балдыңгыр-ле, кыпкан от дег,
Кымыл боор деп бодаар-дыр мен.
Бистиң туткан тугувус чоп
Кымыл хаяа чүүлдеп ийик.
— Авай, авай, аас-кежик
Кандыг оңнуг эдилээнил?
— Канчан билир, башкы
хар дег,
Ак-даа болуп чадавас боор.
Ынчалза-даа диле, оглум,
Ыпап оңуң ынчап көөр сен.
— Авай, авай, бадыг
шынның
Алыс оңу кандыг ирге?
— Аас хүнүң херели дег
Алдын боор деп бодаар-дыр мен.
Чырыдыптар, чылыдыптар
Шынның ноп-ноп
шинчилери ол.
— Авай, авай, меге-хопчуң
Алыс оңу кандыг үүнел?
— Чылан шыкаш кежип
солуур,
Домейлежипее үүнеп чок.
Шынын бодап айтыр болза,
Домейлежир оңу оон чок!

АГААР

Кызылдың агаар станциязының дыңнадып турарын үзүглаар алырга, бөгүе республикага шокар будуттаар, хар чагбас. Хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы даглыг черлерге 10—15, өскелеринге 20—25 градус соор.

Кызылга шокар будуттаар, хар чагбас. Янзы-бүрү утпаныышкынның хаттың дүргели секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 20—22 градус сеок болур.

Автоорукгарга эртен быскан хар чаар.

СӨӨЛГҮ КИЧЭЭЛ

Москва областың Руза районунуң Богородск сее чыл школазынга ол школага хөй чылдарда орус дыл болгаш литература башкылап чораан Александра Владимировна Булычеваның адын тыывскан.

Кажан бо черлерни дайын таварып келирге, А. В. Булычева партизан отрядынын хайгыылчыны, а оон бажыңы партизаннарның чыгыр чажыт бажыңы апарган. Эрес-дидим башкы бамыгыткан дайынчыларны болгаш командирлерни школага хөргедээн, эмнеп, партизан отрядынче чорударынга дузалажып турган.

Өскерликчиниң хөлүг медээзи-биле фашистер оңу тудуп алгаш, суурнуң чурттакчыларының каравага-ла шилжээлээн киян. Шак мынчалдыр башкы А. В. Булычева амыдыралында эң сөөлгү болгаш эң кол кичээлин— олүм чок болгаш патриотчу чоруктуң кичээлин эрттиргеп.

Богородск школазында тургускан туреакаал самбыра башкының ыыдырыг чоруунуң дугайын сагындырып турар.

А. СИВЦОВ,
СЭТА-ның корр.

Руза, Москва область.

Шыдыраа

ДОРФМАННЫҢ УДУГЛАРЫ

Бир эвес Таль шыдыраа талазы-биле чуруттуң чемпионадының ийиги салымында Куперейчик-биле соңгаарлаттыгаан оюнун удуп алза, делегейниин экс-чемпионну алыр ужурлуг ийи сандан ийиги алыр апаар. Ынчалза-даа дээдө лиганың шыдыраачыларының арасында бир дугаар ойнап турар Дорфман баштайгы салыгларда-да 2 саныг апарган. Ол оларны каразы-биле делегей гроссмейстердеря Романишиин. Ваганяңга удур салгаш, алган. Романишин чүгле бо чылын белиң ийи улуг делегей мартыыдаазынга бирги черип эдээн. Ваганян чуруттуң чемпионадынга ам-ла удаа киржип турар. Оон удурлашкыларын ол хире сүрүүчарлыг турда-ла, 24 харлыг Львовтуң шыдыраачызы шаэл хаддаар чараш көштерни кылып, бодунга бүүредиг ойнаан.

Баштайгы ийи салыгның түүнели мындыг: субботада Свешников Гедлерни, Таль Петросяняны, Дорфман Романишиинни уткал. Рашковский—Карпов, Цешковский—Полугаевский, Григорян—Багирян, Балашов—Захаров хайымнашкан. Куперейчик—Смыслов, Тайманов—Гулько оларның салыгларын соңгаарлаттыгаан.

Воскресеньеде болган ийиги салыгда Свешников Балашовка, Ваганян Дорфманга уттурган. Смыслов Романишиин утказын. Карпов—Тайманов, Захаров — Петросян, Гулько—Геллер, Григорян—Цешковский, Полутаевский—Рашковский олар боттарының аразында хайымнашкан. Таль—Куперейчиктиң салыы соңгаарлаттыгаан.

Делегей чемпионну А. Карпов мастер Н. Рашковскийге удур кара талазы-биле ойнаш, хайымнашкан. Делегейниң экс-чемпионну Т. Петросян база-ла экс-чемпион М. Таль-биле ойнап оргаш, халдаашкынны күштеңдирер соругларыг бир бодазын халаска каап бергеп. Таль каап бериишкинин хүлээп алгаш, ээлээ каш кежүн чоруй бодунуң бодалын «белек» кылдыр халаска сунган. Оон соонда од «шаап халдаашкынче» кирсеш, чогумчалыг тиилелгеин чаалап алган. Карпов ийиги салыгда гроссмейстер М. Тайманов-биле хайымнашкан. Од бүүдүг-ле чидиг демисеглин хайымы болган.

Бо оюнар ноябрь 27-де Москвада агаалзон шыдыраа талазы-биле ССРЭ-ниң 44-кү чемпионадынын баштайгы салыгларында болгулаан. Солун спорттуг демисел барып бүүн ай хире үргүлчүзээр.

(СЭТА).

ЧИҢГЕЛЭЭШ, СЕГЭЭН

Эмчиниң демдеглелинден

(Эгээн №№ 278, 279, 280, 281, 282 «Шынла»).

Мындыг ооруп четтиришкиннер, чылыг состер эмчи кижиин оон берге, харысалгалыг ажылынга кел-аът киирер чугаажок. Бис оларга чүгле эки чылыг состер-биле эвес, а оларны бүгү тала-биле деткип, камгалаар, хей-аът киирер ужурлуг бис деп бодаар мен. Мен адазы-даа болзумза, чиңгелээш, эжиргээнимге Маргарита Монгушевна, оон аваазы Тывадың база бир баштайгы фельдшер эмчилериниң бирээзи Бармыдмаа Лопсановна олар чаагай салдарлыг болганын медереп билип, оларга база-ла өске олардан эмчи дузаламчызын алган кижилер ышкаш ооруп четтиргенимни илередир мен.

Ынчангаш эмчиниң сеткили адазынга ышкаш мындыг болур дээринге үстүнде улустуң мээң уруум эмчиге чедиргеп чылыг состериндеп-даа, ылаңгыя мени кезип эмнээн эмчилериминиң сеткили кандыгын деп чүвени билдим. Кижилериң күзээшкинин ышкаш, кезип, эмнеп, эжиртккен эмчилеримге бүгү таланың экизин күзеп ооредим, ооредип-даа чор мен. Оларның аттары бо: профессор Анатолий Иванович Пирогов — эң-не чугаакыр, баштаксымаар, сеткилиниң таагайын, бичезин, эртеминиң улуун, сайгыраңгайын кижи магадап хапмас. Артында мени «спортсмен» деп шолалаан.

Эмчилер мындыг кончуг экидир. «Сээң окпе-чүрээң, эштага-бодун кандыг-даа аарыг чок спортсмен кижи-дир сен» деп, мээң чиңге аарыг кызыгөөмүнү кезип октапкан эмчилерим бирээзи, медицина эртеминиң доктору Александр Харитонович Трактанберг шыңганнарым тудуп коргеш, өттүр соглээр, эндевес чорду. Ынчангаш медицина эртемнериниң докторлары Анатолий Сергеевич Мамонтов, Иван Батинов дээш оске-даа эмчилеримниң мени баштактаныш «спортсмен» деп шолалаанын күзелдим-биле хүлээп алгаш, ам физкультураның сула шимчээшкинилерин, гимнастиканы кылып, спортсмен адым сыкпас деп шинтпирлеп алган мен.

Ажылга-даа, амыдыралга-даа, кадыкшылга-даа тускай доктаатшыган санитар-гигиена эртеминиң чурумнарын эвээш бичe билир-даа болзумза, өскелерге ооредир, чагыг болуп дээш хой чүве чугаалап, хөрээм көвүдээнин оваарып көрүнер...

Түңнел

Бистиң республикада амгы үеде кадык-камгалал талазы-биле улуг ажылдар чоруттуунуп турар. Суму, район, хоорай бүрүзүнде эмнелэг албан черлери, эмчи кадрлар ажылдап турар. Ынчалза-даа чамдык кижилерниң-даа, харыдаа чамдык эмчилериң-даа талазындан чылда бир катап эртер эмгинниң хыналда көрүлделерин чогуур үезинде чорутпас, эртпес, эмчилевес, «кадык мен» дээр хоонперниик бары харааданчыг.

Эмчилериң көрүлде шинчилгелерин кадык-даа кижи эртер, а кадык эвес кижи эмнедир ужурлуг. Өрт ооскүй бээрге, ону ожүреринң кылыт-пайн, а ортту баш бурунгаар болдурбазының аргаларын чорутса эки деп чугаа бар-болгай. Аарыглар база ыдыг. Шынап-ла Монгуш Лопсанович-тиң бодунуң аарып эртикен аарыының дугайын «бижип көр» деп сүмезин күүседири моңээ кончуг нарын болду. «Ам дөрт чыл чедип туре» деп ол үргүлүү сагындырар турду. Ам канчаар, мынчаар бижээш, номчудуп, эдерчазаар, таарымча чок чүвелер бар бе дээрэн сүмезектикен бис. Оон бодалы-биле алырга, «Амыдырал-дыр, ажырбас» дээн. Чиңгелээн кижи экирээн. Медицинаның амгы сайзыралының бир бадыткалы, дириг хереглиг — Монгуш Лопсановичиң солун кижи болбайн аан, а «келир үеде аарыг деп чүве турбас азы аарыгдан кижи олбес, оларның-биле баш бурунгаар демисежир» деп медицинаның совет кадык камгалалының сорулгазы мынавыла күүсетиннер дээрэнге ол бүүредиг. Күүсеттиниң турарыдаа ол-дур.

Д. КУУЛАР,
РСФСР-ниң алдарлыг эмчизи.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Копьёлуг кижилер» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Маугли» 9.20, 14.55, «Оолчугаштың капитан деп адаан тургалнар» 10.40, 16.15, «Зорро» (2 серналыг) 12.25, 18.00, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Золушкага үш тооруқ» 15.00, «Ыпакшылдың чалбыыкы» (2 серналыг) 16.50, 19.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хамаарышпас сутлар» 15.00, «Бистиң квартылдың фюрер» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ДЕКАБРЬ 2-ДЕ

МОСКВАДАН

8.00—«Документалдыг экран». Шүүлүкчү Р. Рождественский дамчыдылганы чорудар.
9.15—И. Кашежеваның шүлүктеринге А. Островскийниң ырлары.
9.30—«Усть-Илимни тудуп турар». СЭКП Иркутск обкомунуң бирги секретары Н. Б. Банников дамчыдылгада киржип турар.
10.00—10.10—Чаңсар.
10.10—«Патаева» деп национал ансамбльдиң күүселдези-биле Лаостуң ырлары болгаш танцылары.
10.40—«Чурук бүрүзүнде—хүш».
10.55—«Горнистер, харылаңар!».
11.40—Уругларга фильм. «Ак азыг». Уран-чечен фильм.
12.00—Медээлер.
13.10—«Миллионнарның ленинчи университединде». «Баштайгы колхозтардан амгы хүнгерниң аграр комплекстеринге чедир.
13.40—ССРЭ-ниң профсоюзтарының бот-тывыгыр уран чүүл киржикчилериниң концерти.
14.35—«9-ку студия». Политиктиг хайгаракчы Валентин Зорин дамчыдылганы чорудар.
15.35—«Ак-кок хылыштарның» кубогу. Фигурлуг чугулаашкынга делегей мартыыдаазы. ГДР-дең дамчыдылга.
16.20—«Патаева» деп национал ансамбльдиң күүселдези-биле Лаостуң ырлары болгаш танцылары.
16.50—17.00—Чаңсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Усть-Илимни тудуп турар». СЭКП Иркутск обкомунуң бирги секретары Н. Б. Банников дамчыдылгада киржип турар.
18.00—«Музыкалыг абонемент». «Аныяк күүседикчилер». РСФСР-ниң алдарлыг артизи Г. Борисова ырлаар.
18.40—«9-ку студия». Политиктиг хайгаракчы Валентин Зорин дамчыдылганы чорудар.

КЫЗЫЛДАН

19.40—Телемедээлер.
19.50—«СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин—амыдыралга». Дамчыдылга.
20.10—Киножурнал.
20.20—«Кадыкшылга». Дамчыдылга.
20.40—«Кислородту камналар». Документалдыг фильм.
20.50—Телемедээлер.
21.05—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

21.10—«Ак-кок хылыштарның» кубогу. Фигурлуг чугулаашкынга делегей мартыыдаазы. ГДР-дең дамчыдылга.
21.55—«Дириг клетканың чажыттары». Эртем-неттередилгелиг фильм.
22.05—«ССРЭ-ниң профсоюзтарының бот-тывыгыр уран чүүл киржикчилериниң концерти.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчуузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторүүн 2-24-63, редакторүүн орлаакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, подаа ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлегүүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуу киллистериниң 2-30-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериниң 2-12-45, секретариат тын 2-23-35, солун келбейн баргында 2-32-75 телефонче болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1803.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы биле эргеленнинең типографиязы (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчуузу, бажың № 1). ТС—01123.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 284 (10269) | 1976 чылдың декабрь 3, пятница | 1925 чыдаа үдезилеттингеи | Өртээ 2 коп.

СЭКП Төп Комитединиң Политбюрозунда

Югославияның Социалистиг Федеративтиг Республиказынга эш Л. И. Брежневтиң найыралдыг аян-чоруунуң түңнелдериниң дугайында

СЭКП ТК-ның Политбюрозу СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң ЮСФР-ге 60 чылдың ноябрь 15—17 хүннеринде шайыралдыг аян-чоруунуң түңнелдерин чугаалажып коргеш, ЮСФР-ниң Президентиниң, ЮКЭ-ниң Даргазы эш Ю. Броз Тито болгаш оске-даа югославтың удургучулар-биле ооң кыдатпы уре-түңнелдиг чугаалажымышкыннарының түңнелдеринге сеткил ханыышкынын илереткен.

Ол аян-чоруктуң үезинде ат салган Совет-югослав дыңнадыгда Совет Эвилелиниң болгаш Югославияның улустарының арасында найыралды моон-даа соңгаар улам быжыглаарынга СЭКП-ниң болгаш ЮКЭ-ниң шиитпирлиин бадыткаан, ийи партияның болгаш күрүвениң чаңчыл болган кады ажылдажылгазын дең эргелиг, хамаарышпас чоруктуң, бот-боттарының иштики херектеринге холгараласпазының шылгаттынган принциптеринге, Маркстың, Энгельстиң, Ленинниң идеалдарын дээш демиселге интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазынга үндезилээш, улам хөгжүдеринин тодаргай углапмышкыннарын айтыкан.

Ийи чурттуң төөгүзүт оруунуң болгаш иниитилел-политиктиг хөгжүдезиниң опаагай байдалдарын барымдаалап тургаш, коммунистиг болгаш социалистиг тургузуушкунуң соруглаарын шиитпирзеевишаан, ССРЭ биле ЮСФР эң чугула адырлар: политика, культура талазында, бүдүрүлге кооператавашкыны калбарын, бараан сагырлгазы чайгылыын чон улустың турар экономика-даа талазы-биле боттарының арасынга харылзаалаарын улам хаптадырытка калбак ярганарлыг боот турарының дугайын демдеглээр аргазы аян-чоруктуң түңнелдери берип турар.

Делегейде байдалдың болгаш делегейниң коммунистиг база ажылчыи шинчээшкиннин айтырыгларының талазы-биле бүгү талазыг саналл-оналл солчуушкунуң кылганы, делегей политикалының чугула айтырыгларының талазы-биле ийи партияларның үзел-бодалдарының дүгжүп ваы чоокшулажып турарын илереткен чоруу тайбыңнын, демократияның, национал хамаарышпас чоруктуң болгаш социализмниң улуг соруглаары дээш демиселге оларның арасынга кады ажылдажылганы улам быжыглаарынга ниити болуру чугаа чок.

Эш Л. И. Брежневтиң ЮСФР-ге аян-чоруунуң түңнелдери СЭКП биле ЮКЭ-ниң арасында туруштунган чаагай харылзаларны улам быжыглаар, совет болгаш югослав улустарның амыдыралчы эргежыктарынга, ниити эчис соруглага—коммунизмче оларның бурунгаар шинчээшкиннин дээш найыралдыг кады ажылдажылгазынга чаагай салдарын чедирер даргазынга идегелди СЭКП ТК-ның Политбюрозу илереткен.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮННЕРИ

Техниканы бедик шынарлыг септээр

ЧЫЛДЫ ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗАР

Улуг-Хем районда «УТКА 25 чылы» совхозтуң механизаторлары ооңгу беш чылдың ийиги чылының часны тарыгазын чогуур ой-шаанда, бедик шынарлыг чорудар дээш амыгаштан эгелеп кызымаи белеткенип турар. Олар бо хүнерде техника септелгезинче био деминг киргеи.

Механизаторлар СЭКП ТК-ның 1976 чылдагы октябрь Пленумунуң шиитпирлерин, аңаа Леонид Ильич Брежневтиң чугаазын танылып нэгеш, улам бедиткен хүлээлгелерни ап, ооңгу беш чылдың башгайы чылын чедиишкинниг доозар дээш кызымак ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: совхозтуң мурнакчы механизатору, дагдынакчы Доржу Түлүшевич Баазың. Ол хүн нормазын дөрттаамаа 150—200 хуу нүүседип турар.

И. РАСЕНКТИҢ фотозу.

ЧАРЫШТЫ КАЛБАРТКАН

Чөөл-Хемчик районда «Аддан-Маадыр» совхозтуң механизаторлары келир чылдың часкы хоюу ажылдарынга белеткелди күжениишкинниг чорудун турарлар. Олар Бии-Хем районнуң колхозунуң болгаш совхозтарының, «Сельхозтехниканың» салбырының база Чадаанының «Сельхозтехника» каттыжышкынының механизаторларының инициативазын дөткип, боттарының арасында социалистиг чарышты калбартканнар.

Совхозтуң Бора-Тайга салбырының механизаторлары келир чылдың январь 1-ге чедир тараа чажар машиналарының септелгезин бүрүнүбиле дооза болгаш МТЗ-50 деп ийи тракторну ол-ла хуусада ажыглалга киирерип хүлээлгеннер.

Ооң аңгыда келир чылдың часкы тарылгазынга ДТ-75 деп тракторларны, темиртчидиге чажар машиналарны болгаш ийиргелерни, СКД-5 деп ийи комбайнны чогуур хуусадал эки шынарлыг чыдыр септеп дооза. Хову-трактор бригадазынга бүс-биле ажылдаар бир чувар-бажыңны болгаш элдеч чем складын механизаторларның нүжү-биле ажыглалга киирер соруглаиы салган.

Х. НОРБУ, салбырда профсоюзтар комитединиң даргазы.

ИЙИГИ АРЫГЛААШКЫН

Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозтуң ишчилери эрткен чылын үрезин арыглаашкынын эки шынарлыг чоруткан. Ооң үламындан бо чылын дүжүттү орапчок хойну алган.

Ажыл-агыйның тәраажылары келир чылын бир муң га ажыг черге тараа культураларын тарыыр. Анаа 300 тонна үрезин чажар планныг. Амгы үеде колхозтуң төп шаңында үрезин арыглаашкыны кидиң түүлүк. Ында хаара туттунган ажылчыннарның арезинде социалистиг чарыш калбарган. Мурнуку чылдарда тиилекчи болуп турган Лидар Салчак удуртқан звено бо хүнерде база мурнакчыларның одурунда. Ук коллектив бо хүнерде 40 тонна арбайның, 54 тонна кызыл-тастың, 120 тонна суда үрезиниинин бирги арыглаашкынын дооскан. Ам ийи гизинче киирипкен.

Ынчангаш «Мурнакчының» ишчилери келир чылын ооңда бедик дүжүттү алыр дээш кызымак ажылдап турарының бир хереглиг бо.

К. АРБАЙ-ООЛ, шин эргелекчизи.

АҢЧЫЛАР РАПОРТТААН

Кыштың башгайгы хүнүндө партияның область комитединиң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң адрезинге ыракка Тожудан өөрүнүүр медээ келген. Партияның XXV съездиниң болгаш СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң тоогулуг шиитпирлерин амыдырала боттандырбышаан, ооңгу беш чылдың башгайгы чылында планныг даалгаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш Тожу районнуң ишчилери күжениишкинниг ажылдап турар деп мында чугаалап турар. Чамдык чедиишкиннер тодиа алдынган. Районнуң аңнаыр-тывыш ажыл-агыйларының аңчылары октябрь 29-ка чедир белеткеп сазырлагазының планын күүсеткен, ан-олук тывыжының планын ажырган, күрүпенің хүлээп алыр пунктуларында 176,8 муң рубльдин өлүүн дужаваан, планныг даалганы 108,4 хуу күүсеткен.

Тожуда кооперацияның аңнаыр-тывыш ажыл-агыйының аңчылары 103,8 муң рубльдин өлүүн киирген. Сметыг-Хемде күрүпенин аңнаыр-тывыш ажыл-агыйының аңчылары планнын ажыр 3 муң рубльдин өлүүн дужаган.

Районнуң аңчылары чыл тоңчүзүнө чедир ам-даа 25 муң рубльдин ан-олуун дужаарын шиитпирлээн.

Найыралдыг байдалга

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев ноябрь 30-де Кремльге америк-совет садыг-экономиктиг чөвүлелдиң дөртку хуралын Москвага эртирери-биле холбаштыр дүштеки шайлалга тургускан.

Дүштеки шайлалгага барганнар:

совет таладан — чөвүлелдиң хүндүлүг директору, дашткы садыг министри И. С. Наголичев, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, чөвүлелдиң башгаар черинин совет талаадан даргазы, ССРЭ-ниң Курбанызымның башгаар черинин даргазы В. С. Алхимов, дашткы садыг министрининг бирги орлакчызы М. Р. Кузьмин, И. Ф. Семичастнов, чөвүлелдиң совет талаадан директорлары болгаш оске-даа албан нижилери;

америк талаадан — чөвүлелдиң хүндүлүг директору, АКШ-тың сан министрі У. Сиймон, АКШ-тың президентининг экономика айтырыгларының талазы-биле чөвүлекчизи У. Сиймон, чөвүлелдиң башгаар черинин америк талаадан президентиниң, «Пепсико инк» компаниянын президентиниң Д. Кендалл, америк-совет садыг-экономиктиг чөвүлелдиң башгаар черинин даргазы Г. Скотт, АКШ-тың ССРЭ-де херектеринге түр бүзүреттирген Дж. Ф. Мэтлок, чөвүлелдиң америк талаадан директорлары болгаш оске-даа албанның нижилери.

Дүштеки шайлалгага СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев түвө чугаалаан.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг америк адамчылар! Эштер!

Каттышкан Штаттарның болгаш Совет Эвилелиниң үлетүүр-садыг болуктериниң ажыл-херекчи нижилериниң болгаш чазактар толээлекчилериниң бо хүндүлүг чыжыныш—америк-совет садыг-экономиктиг чөвүлелдиң элчелиг хуралының киржикчилеринге байыр чедирерин чоп-шөөреп көрүңер.

Адамчыларның аразында бодумнуң мурнундагы танышпаларымны—АКШ-тың сан министри, чөвүлелдиң хүндүлүг директору дээрги Саймонну, чөвүлелдиң америк таладан даргазы дээрги Кендалды болгаш чөвүлелдиң президентиин дээрги Скотту ташып турмен. Олар шуптузу бистиң чурттар аразында экономика талазы-биле кады ажылдажылганы хөгжүдеринге эвээн эвес күжүн үндүргеннер.

Чөвүлелдиң хүндүлүг кежигүннери, бистер маңаа, Кремльге, силерниң-биле ийи чыл мурнунда база ужуромнан болгаш бис. 1973 чылда Вашингтонга америк үлетүүр-садыг болуктериниң сураггаан төлээлекчилери-биле кылганым эки беседа-чугаам шыпкан, ол ужуражышкыл медээ база үттүндүрбес.

Мындыг ужуражышкыннар хамыктым мурнунда политиктиг үнелеп көрүүшкүл-биле алыр болза, чугула деп сананыр турарымны чугаалаар ужурлуг мен. Чүге дээрге күрүвелер аразында, улустар аразында тайбың кады ажылдажылганы тургузарынга үлетүүр-садыг болуктериниң кижилериниң ойнаар болуру улуг роллюн эки билир мен. Президент Фордтуң богун медээ дамчыттынган чаагазында база-ла мынаар көрүп турарын илереткен болду.

Сөөлгү чылдарда совет-америк харылзааларының нииитизиниин чогумчадыг боот кел чыларының үезинде садыг-экономиктиг харылзаларже база чогуур кичээнгей салдыынган турган. Садыг-экономика болгаш эртем-техника талазы-биле кады ажылдажылганы хөгжүдер дутаймында чазактар аразынга элээн кат чугула дугуржуулгаларны бистиң чурттарывыс аразынга чаргаиын биижир болгай сылер. Ниити организастаашкын талазы-биле багай эвес үндезинна тургузуп, ажаа дээнын алгаш, бистиң чурттарның кайызынга-даа ажыктыг ниити-бүрү харылзаанар кадарын эгелээн болгай.

Бир эвес ССРЭ биле АКШ-тың аразынга бараан сагырлгазының бир миллиард долтар чедер дей бергенин 1974 чылда демдеглеп турган болзувусса, ол 1975 чылда ийи миллиард четкен, а бо чылын — ийи чартык миллиард ажа бээр шыкаан. Америк фирмалар-биле элээн кат улуг хемчээлдиг керээлерни чарган, ооң иштинде чоокку чылдарда биске барык бир миллиард рубльдин читы-бүрү дериг-херекселдерни бээрин оларда айтып турар.

Бир эвес ажаа америк талдан таарымчадыг байдалды тургузар болза, келир үеде перспектива багай эвес боот болур-дур. Бистер шиитпир-биле бо беш чыл дургузунда, тодаргайлаарга, 1980 чызга чедир сайгыраңгай капиталистиг ангы-авгы чурттар-биле садыгны 30 ажыг хуу кылбартыр деп турар бис. Бистиң организациялыгыстың санап турары-биле алырга, АКШ-биле бистиң садыывыстың шиитпирлеттинген турул болбайнаан. АКШ-тың чазааның бо талазы-биле 1972 чылда-ла кылган азаашкыны амыдыгаа чедир күүсеттинмейн келген. Ол чорук бистиң силерниң-биле садыглажырывыска база экономиктиг харылзааларны хөгжүдеринге-даа дыка шаптыктап турар.

Хүндүлүг дээрбилер: бистер кандыг-ла бир чинчилеринге дугайында, Совет Эвилелиниң садыг талазы-биле кандыг-бир хостуг чорукту тыпсырыныы дугайында айтырыгны салбайн турарывысты биилеп көрүп сүмелеп тур мен. Бистер АКШ оске күрүвелериинг хөй кезии-биле канчаар солдыглажып турар ийик, шак-ла ындыг эрге-дүрүмнерге үндезилээш, ооң-биле садыглажырын күзеп турар бис, тодаргайлаарга, бистер силерниң чуртуларыңар канчаар көрүп турарывыс шыкаш, ылгай көрүп, кылаңдаар чөрүктү болдурбазын күзеп турар бис.

(Уланчызы 3-кү арында).

НАЙЫРАЛДЫГ УЖУРАЖЫЫШКЫН

СЭКП ТК-ның чазааны-биле кыска үеиин найыралдыг аян-чоруун кылып Москвага чедип келген, ББП ТК-ның Бирги секретары, Болгар Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы эш Т. Живков-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң ужуражышкыны декабрь 2-де Кремльге болган.

СЭКП-ниң XXV съездиниң база ББП-ниң XI съездизиниң шиитпирлерин күүседириниң чорудулгазында чаа масштабтыг апаргаи болгаш Совет Эвилели биле Болгарияның улам ынайгы чоокшулажышкыны-биле тодаратгынып турар совет-болгар кады ажыллажылганың кол-кол айтырыгларының талазы-биле санал-онал солчулгазын эштер Л. И. Брежнев биле Т. Живков кылган.

Делегей айтырыгларын чугаалажыр үеде эштер Л. И. Брежнев биле Т. Живков Варшава керезининг киржикчилерин күрүнелеринин Политиктиг консультативтиг комитединиң чоокта чаа болуп эрткен чөвүлел хуралының түңнелиниинге онза кичээнгейни салган. Бухарестиге хүлээп алган «Делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга чаа базымнар хакыл. Европага айтыыл чок чорукту быжыглаары болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдеринге дээш деп Декларацияда Европаны тайбыңнын болгаш деп эргелиг чаагай кожа-хелбээзи харылзааларының диин болдурарының эрге-ажыктарынга бүгүде европа күрүнелеринин күжениишкиннерин каттыштырарынга боттуг платформа болуп турар дээрзин ооң-биле холбаштыр онзалап демдеглээн.

Эштер Л. И. Брежнев биле Т. Живковтуң ужуражышкыны чүректин ханызындан хүндүлежириниң чылыг байдалынга эрткен.

ББП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы эш Т. Живковка алдар болдуруп, СЭКП ТК-ның Политбюрозу дүштеки шайлалга кылган.

Эш Т. Живков оң-даа хүн көрбөн чуртунче эзеп чөрүпкен.

БУР-нуң болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шимеп-каастаан Внуково аэродромга эш Т. Живковту эштер Л. И. Брежнев, А. А. Громыко, Н. В. Подгорный, К. Ф. Катушев, а ол ышкаш СЭКП ТК-ның кежигүннери Б. Н. Бугаев, К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның аппаратының харыысалгазыг ажылдакчылары уткуп алган болгаш үзеп калы.

Аэродромга БУР-нуң ССРЭ-де элчизин Д. Жулев база турган.

(СЭТА).

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕН, ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДАН БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕН

Шылгаргай шериг ажылдакчылы, Ада-чурттуң Улуг аймынның идепкейлиг киржиктизи, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, Совет Эвилелиниң Маршалы Иван Игнатьевич Якубовский ур үеде аар нарааның соңда, аммыдыралының 65 харлыында, 1976 чылдың ноябрьның 30-да мөңгүнни Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хаяы калыымдал-биле дыңнадып тур.

СЭКП Төп Комитединиң ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуның ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң

БЕДИК ОРГАНИЗАСТЫГ ДЕННЕЛГЕ

Барыын-Хемчик районуун партия эге организациялармында отчёт-сонгулдалар доозулган. 24 парторганизацияның коммунистериин 94,5 хуузу отчёт-сонгулдалыг хуралдарга киришкен болгаш 170 кижи санал бергеи.

«Хемчик» совхозтуң партия комитединиң үүдүнда коммунистер отчёттуг хуралга чүс хуу киришкен. Оң ышкаш Шекпээр орутмак, Кызыл-Мажалык сеткил школаларының, районуң, районуң харылзаа салбырының партия эге организацияларының отчёт-сонгулдалыг хуралдары организастыг болгаш идей-политиктиг бедик деннелге болуп өттүкпээн.

Партия эге организацияларының ажылчы чоннар оргузунга организаксыг болгаш идей-кижизиидилгелиг, культура-массалыг ажылдарының деннели бедээнин отчёт-сонгулдалыг хуралдарга демдеглээн, чедир шинтипирлеттинмейн турар айтырыгларже коо киржикчилериң үгланды-ргаан.

ПАРТАКТИВ ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

СЭКП Бай-Тайга райкому райомуун партия активиниң семинар-өөредилгезин организастап эрттиргеи. Анаа партия комитетериниң, эге организацияларының секретарьлары, оларның оралакчылары, партбюро кежигүнери киришкеи.

«СЭКП Төп Комитединиң октябрь Пленумунуң шинтипирлерин, анаа эң Л. И. Брежневтиң чугаазында айытқан сорулгаларын амыдыралга боттандырар талазы-биле партия организацияларының сорулгаларының дугайында» илеткелди партия райкомуун бирги секретары Д. С. Дапзын-оол кылган. «СЭКПниң XXV съездиниң болгаш партийжи идеологтуг ажылдың амгы үеде коо угланымышкынмарының дугайында», «Партия болуу — коллективтиң организаксыгы» деп болгаш өске-даа темаларга лекцияларны семинарның киржикчилери дыннаан. Лекцияларны СЭКП райкомуун секретарьлары болгаш кылдыстер эргелекчилери кылган.

СЕМИНАР БОЛГАШ КИЧЭЭЛ

Партияның Мөңгүн-Тайга райкому партия эге организацияларының секретарьларының, оларның оралакчыларының семинарын организастаан.

«Административ-территориаль ажыл-чорудулгаам партия организацияларының контрольдаар эргээ», «Коммунистиг партия — совет ниитилелдиң удуртуучу болгаш башкарыкчы күжү», «Аныяктарның коммунистиг кижизиидилгезиниң талазы-биле комсомол организацияларының ажыл-чорудулгазы», «Ленинчи стиль — партийжи ажылдың кол негелдези», «Улуусчу контроль организларынга — партийжи удуртулга» деп темаларга лекцияларны ол семинарның киржикчилери дыннаан.

* * *

Од-да районуун төвүүге болгаш «Мөген-Бүрен» колхозта аныяк коммунистерниң школаалары ажылдап турар. Чоокта чаа район төвүүге оларның задчеглиг кичээлинге «СЭКП кежигүнериниң эргелери болгаш хүлээлгелери», «СЭКП-ниң Уставы болгаш Программазы», «СЭКП-ге кежигүн болурунуң ленинчи принциптери» деп темаларга лекцияларны дыннаан.

ЭКОНОМИКА ТЕМАЛАРЫНГА

Тандыы районда экономиктиг семинарның даазы звеноунуң кичээли болуп эрткен. Ында районуун удуртуур ажылдакчылары өөренип турар. Кичээлдиң кол темазы — «СЭКП-ниң XXV съездиниң амгы үеде чадада партияның экономиктиг стратегиязының, аграр политиказының дугайында» болган.

Партияның экономиктиг стратегиязының, амгы үеде экономиканың коо айтырыгларының, өөредилгезиниң коммунистиг боттандырар талазы-биле комсомол организацияларының ажыл-чорудулгазының, «Ленинчи стиль — партийжи ажылдың кол негелдези», «Улуусчу контроль организларынга — партийжи удуртулга» деп темаларга лекцияларны ол семинарның киржикчилери дыннаан.

Оң-да районуун төвүүге «Мөген-Бүрен» колхозта аныяк коммунистерниң школаалары ажылдап турар. Чоокта чаа район төвүүге оларның задчеглиг кичээлинге «СЭКП кежигүнериниң эргелери болгаш хүлээлгелери», «СЭКП-ниң Уставы болгаш Программазы», «СЭКП-ге кежигүн болурунуң ленинчи принциптери» деп темаларга лекцияларны дыннаан.

Оң-да районуун төвүүге «Мөген-Бүрен» колхозта аныяк коммунистерниң школаалары ажылдап турар. Чоокта чаа район төвүүге оларның задчеглиг кичээлинге «СЭКП кежигүнериниң эргелери болгаш хүлээлгелери», «СЭКП-ниң Уставы болгаш Программазы», «СЭКП-ге кежигүн болурунуң ленинчи принциптери» деп темаларга лекцияларны дыннаан.

Парторганизацияларда отчёттар болгаш соңгулдалар

ШҮГҮМЧҮЛЕЛДЕН ТҮҢНЕЛДИ ҮНДҮРЕР

Онгу беш чылдың бирги чылында совхозтуң мурнунда салдынган ажыл-агый болгаш культура түргүзуушкунуун талазы-биле соруглаларны шинтипирээринче партком болгаш партия эге организациялары партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылын үгландырган. Бо дугайын «Сүт-Хол» совхозта коммунистериин отчёттуг хуралынга илеткелинге партком секретары В. Сат болгаш санал бергеи коммунистер сайгарын чугаалашкан.

Совхоз будурүлгезиниң эң чугула айтырыглардың партком кичээнгейнин төвүүге түргускан. Бо талазы-биле организастыг ажылдың түңнелинде чамдык чедиишкиннер чедип алдынган. Мал чеминиң белеткелинге совхозтуң коммунистери болгаш ажыл-ишчилери организастыг киришкеи. Оон түңнелинде ниитиниң малынга четчир санныг чемни белеткеп алган. Тараанның ниити чылдазын эрткен чылдан үлээн көвүдеп, бир гадан-на 8 центнер дүжүттү алган болгаш күрүнеге тараа садар планны ажыр күүседткен.

Күрүнеге эът садарының эрткен айларда планның база багай эвес күүседткен. Совхозта 16 малчың төрүүр чүс башка онаалтыр 90—100 анай, хураганны камгалап алган. Оларның иштинде хой, ошку кадарчылары О. Чамзырың, С. Мортуң-оол, Т. Дадар-оол, Е. Ондар олар бар.

Парткомуун ажылында шинтипирлеже чогуур чугула айтырыгларже отчёттуг хуралдың киржикчилери кичээнгейни үгландырган. Ында совхозтуң экономиказынче партком болгаш эге организациялар чедир ханылап кирбейн турар. «Сүт-Хол» совхоз — Чөөн-Хемчик районза сүтгаттыг шөл-биле байлак, тараалаң ажыл-агыйларының бирээзи. Ындыг түрбүжө ында чер ажылынның культуразын бедитпейн турар. Чыллагааны? Сүттарылганы багай организастап, чемиштидилгени четпес ажыглап, черни агротехниктиг бедик негелдеге дүүштүр болбаазыраарын чедип албайн турарында. Организакчы ажылдың четпезинден, техниканы будурукчулуут ажыглавайн турарындан дүжүт ажаалдазы үзамдыгып, чамдык участоктарга тараны чидирилгиг ажаап алган. Техника септелгези чаа эгелээн, үрезин арыглаашкыны ала-чайгаарлашкында кирген.

Мал ажылында шыгыы четпестер үзамчылавышаан. Партком малчындарның ажылынче кошкак кичээнгей салбын, совхоз будурүлгезинин чугула участоктарында ажыглап турар коммунистерниң ролюн болгаш харыысалгазын бедидер талазы-биле четпес ажылдарының отчёттуг хуралга санал берген коммунистер шыгыы шүүмчүлээн.

Совхоз малдың баш санын өстүрер планын чедир күүсетпээн. Чылдагааны чаш малды чедир албайн турарында. Бо чылын совхоз төрүүр чүс баш малга онаалтыр 75 хураган, 71 анай алган. Чамдык хойжулар харыысалга чогуулан малдың чаш төлүн эң аазынга ап, совхозтуң экономиказынга карожа чедиргеи. Малның үнезазын экижидер талазы-биле специалистерден негелде кошкак. Оон хараазыбиле сүт, дүк, эът будүрери күүдүлгедиле. Тос айлар дургузунда 2590 баш мал өлүп хораан, 1269 баш мал читпеи.

Социалистиг чарыштың түңнелин үндүрерде оон негелделерин барымдаалаас, түңнел санаар көрүп, ону барымдаалап турар чорукту коммунист В. Тойлуг-оол саналынга шүүмчүлээн. Партком болгаш эге организациялар хойнинти организацияларының ажылынга удурүлганы кошкаткан. Ыланғыя культурачырыылышкын албан черлериниң ажылынга эптежир аргажок четпестерге хамаарыштыр шынгыы шүүмчүлеелер өттүктүг хуралга болган.

Малчыннар ортузунга агитас-массалыг ажылдың чаңыс деннелдиин, солуун, сеткүүл чедирилгезинде, автолавкаларның малчыннарга бараан кандырылгазында четпестерин коммунистер Б. Түлүш, М. Сертен-оол, Т. Ондар олар саналынга шүүмчүлээннер. Мурнакчы дуржулганы нептередири, кескү агитациялыг көрүштүт, дээштиг кыдыр тургузары негеттинин турар.

Партком коммунистериин болгаш ажылчы чоннарның политиктиг база экономиктиг өөредилгезин организастаар талазы-биле чамдык ажылдарны кылган. Партия чырыылышкынының школааларында болгаш семинарларында 152 кижи, комсомол өөредилгезинде — 81 кижи, экономиктиг өөредилгеге — 240 дыңнакчы хаара туттунган.

Бо чугула ажылда четпестер база бар. Комсомолчу аныяктар өөредилгезинге партийжи удурутулга кошкак. Политөөредилгеде хаара туттунмаан аныяктар ам-даа хой.

Сүт-Хол, Ишкин кодээ Советтериниң күүскомнарының, ажылчын кооперациизының, эмнелге, үрүглар албан черлериниң, школаалардың ажылында, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизиидилгезинде, ыраа-хоойлу пропагандазында, хой-ниитиниң коруумчурумун үрээр, хулиганнаар чорук-биле демиселде четпестерге хамаарышпыр шыгыы шүүмчүлелдер отчёттуг хуралга болгулап, ону чайлазырының оруктарын тодаратқан.

Парткомуун болгаш эге организацияларның ажылын удам ыңай экижидер, коммунистерниң авангардчы ролюн болгаш даандырган ажылга харыысалгазын бедидериниң тоорагай хемчегларын айытқан доктаалды отчёттуг хуралга хүлээп алган.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корреспонденти.

Делегейде эң күчүлүг

МОСКВА ОБЛАСТЬ. Продукциязын ажыктыын болгаш шынарын бедидери дээш демиселге улуг чедиишкинни Коломнада аар станок тудуунуң заводунуң коллективи чедип ап турар. Ук будурүлгеде ийи муң хире ажылчынар продукциязын эң бедик шынарлыг кылдыр дужаап турар. Үшкү ставок бүрүзү. Күрүнеэнин шынар демдээбиле аттестаттынган. Станок тудукчуларының продукциязы эң-не ылаавалдыы-биле болгаш идегелдии-биле мызгалыг турар болгаш оларны делегейниң 40 чурттарынче чорудуп турар.

Завод болгаш оон техника талазы-биле албаны эртемшиничилел институттарыы-биле чогаадыкчы хөлбаалыг болгаш олар-биле кады станоктарының парын чүүлдерин тургузар, технологиияны бодбаазыраңгайжыдар талазы-биле дилеп тывыышкыпнарны кылып турарлар.

Будурүлгеэнин каннаар салбырының ажылдакчылары Украин ССР-ниң Эртемпер академиязының электрокацпалганың Е. О. Патон аттыг институдунуң специалистери-биле кады кан талазы-биле кылымышкыннарны будүрүп алырының чаа аргазын ажылдап кылган, ол бодза экономика талазы-биле улуг ажыкты берип турар.

Металлургия машина тудуунуң Бүтү-эвилел эртемшиничилел институдунуң төлевилелиин заводта II 5650 деп прессти тургускан, ону Күрүнеэнин шынар демдээ-биле аттестаттаан.

ЧУРУКТА: заводтуң дагдыныкчылар човуланнының даргазы, Социалистиг Күшажылдың Маадыры А. И. Федосеев (оң талазында) аныяк слесарь-кацпакчы ажылчынар М. П. Горбунцев болгаш А. М. Фоломин олар-биле чугаалажып тур.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Мергежилин бедиткеннер

Кызыл районда «Тиилелгэ» совхозтуң сүт-бараан фермаларында инек саар талазыбиле мергежилии бедик саанчылар хөй. Оларның аразында совхозтуң мурнакчы саанчылары Норжумаа Ондар, Эктек Монгуш, Дамдың Чылбак, Раиса Тевик база Мөнеп Күүлар бар. Чоокта чаа саанчыларның инек саар мергежилиниң класын бедидериниң шылгалдазын совхозтуң түскай комиссиязы чоруткан.

Түңнелинде ниити белеткел талазы-биле № 2 сүт-бараан фермазының саанчылары ыяш белеткелдиин коргүскемнер. Ниитизи-биле айтырыгларга ыяш харыыны берип, 1,2 класстың саанчызы атты 9 кижи дужаап шыдааннар. Эң ылаңгыя Эктек Монгуш, Сима Ондар, Зоя Донгак, Чечек Лапка олар билеттериниң айтырыгларын 4—5 демдектерге харыылаавнар.

Боттарының хууда билиин бедидип, класстыг саанчылар бөөру улуг ажыктыг. Ол болза көвей сүттү саап, планның ажыр күүседип, оске ышөөрүнге үлегер-чижектиг болуру-дур.

З. ТЕЖИТ.

Эки түңнелдерни берген

Онгу беш чылдың бирги чылында күрүнеге кодээ ажыл-агый продуктуларын садарының планныг онаалдаларын декабрь 25-те күүседир социалистиг хүлээлгени өвүрде «Коммунизмче орук» колхозтуң ажыл-ишчилери алган. Ону күүседири-биле малдың баш санын өстүрер, продуктулуг чоруун бедидер хемчегларын чыл дургузунда чоруткан. Ол эки түңнелдерни берген.

Ажыл-агый күрүнеге мал ажылынын продуктуларын садар чыл планын дүкүү — 121 хуу, эттии — 100,2 хуу, сүттүү — 100 хуу күүсеткен.

Чаш мал төлү камгалап алыр талазы-биле хүлээлгезин багай эвес боттандырган, ынчангаш мал бажын өстүрериниң даалгазын чүзүн аайы-биле күүсеткен. Хойжулар Монгуш Намбар-оол, Монгуш Калга-оол, Ооржак Сарыг, Бисиний Дажы-Доржу, сарлык кадарчызы Монгуш Шидар-Белек эки көргүзүлгелиг болган. Мурнакчы хойжулар чүс баш төөрүүр хойга онаалтыр 100—120 хураганны дорукторуп ээстүвген.

Мал кыштаглаашкынын организастыг арттирер дээш бүгү-ле хемчегларын колхозтуң ажыл-ишчилери ап турарлар.

К. ООРЖАК.

Эки түңнелдерни берген

Онгу беш чылдың бирги чылында күрүнеге кодээ ажыл-агый продуктуларын садарының планныг онаалдаларын декабрь 25-те күүседир социалистиг хүлээлгени өвүрде «Коммунизмче орук» колхозтуң ажыл-ишчилери алган. Ону күүседири-биле малдың баш санын өстүрер, продуктулуг чоруун бедидер хемчегларын чыл дургузунда чоруткан. Ол эки түңнелдерни берген.

Ажыл-агый күрүнеге мал ажылынын продуктуларын садар чыл планын дүкүү — 121 хуу, эттии — 100,2 хуу, сүттүү — 100 хуу күүсеткен.

Чаш мал төлү камгалап алыр талазы-биле хүлээлгезин багай эвес боттандырган, ынчангаш мал бажын өстүрериниң даалгазын чүзүн аайы-биле күүсеткен. Хойжулар Монгуш Намбар-оол, Монгуш Калга-оол, Ооржак Сарыг, Бисиний Дажы-Доржу, сарлык кадарчызы Монгуш Шидар-Белек эки көргүзүлгелиг болган. Мурнакчы хойжулар чүс баш төөрүүр хойга онаалтыр 100—120 хураганны дорукторуп ээстүвген.

Мал кыштаглаашкынын организастыг арттирер дээш бүгү-ле хемчегларын колхозтуң ажыл-ишчилери ап турарлар.

К. ООРЖАК.

ДОКТААМАЛ КОМИССИЯЛАР — КҮҮСКОМНУҢ ДАЯНЫР КҮЖҮ

Чөөн-Хемчик районуун Хөндергей кодээ Советиниң чанында чедип доктаамал комиссия ажылдап турар. Оларның кылып чорудуп турар ажылдары Советтиң ажылынга боттуг дузалы чедирип турар. Кодээ Советтиң сессияларынга олар ээдериичи илетиелдерни кылып, яныы-бүрү айтырыгларны сайгарып, оларны сессия болгаш күүском хуралдарывга белеткеп турар. Ол ышкаш сонгукчуларның чагыгларын күүсевип боттандырар талазы-биле ажылга оларның киржилгезин үлүг.

Олар комиссияларның хуралдарынга бадыызаан план ёзугаар ажылдап турар. Ай саанында бирден аазаң эвес хурал база рейдилерни комиссияларның кежигүнери организастап чорудуп турары чаңчыл апарган.

Комиссия бүрүзү ажылды план ёзугаар чорудуп, ооң түңнелдерин үндүрүп, чугаалажып турары оларның ажылчорудулгазынга улуг дузалыг чедирип турар.

Эки ажылдыг комиссияга казы четпестер болгаш аныяктар аразынга ажыл чорудар комиссия (даргазы А. Э. Сат) хамаарыжыр. Олар СЭКП Тыва обкомуниң II пленумунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң IV чыыжының III сессиязының шинтипирлерин амыдыралга боттандырар дээш чөй ортузунга чогуур ажылдарны кылып турар.

Ада-иелер болгаш школачылар, аныяктар аразынга ангы-бүрү темалыг лекция, беседаны, спортту болгаш культура ажылын эки тургускапынаң сууда чурум кескүзүүбиле экижээн. 1000 акша-биле эстрадалыг оркестрнин херекселдерин сатказ, «Чечек» деп ансамбльди тургускаиы эки ажылдың база бир хереглиин.

Улус өөредилгезинин, кодээ ажыл-агыйның, кадык камгалалының комиссиялары база багай эвес ажылдап турар.

Чедишкиннер-биле черге-лештир комиссияларның аразында четпес ажылдап турарлар база бар. Суур чаагайжыдылгазының (даргазы Ч. А. Сат) база социалистиг хөйлүүну болгаш хой-ниитиниң чуруумун камгалаар талазы-биле комиссия (даргазы Б. О. Монгуш) багай ажылдап, чаагайжыдылга айтырыын, эң хүргүн судгарының база улусчу дружинаның ажылынга удурутулгазын кошкаткан. Суур чаагайжыдылгазының талазыбиле комиссия чаагайжыдылга ажылын чүтле чаазын, чүүл чорудар дээр болза ол шын эвес.

Чедип алган чедишкиннерге доктаавайн, четпестерин чайладып, бар аргаларны чап ажыглап турган ажылдаар болза, кодээ Советтиң ажылынга комиссиялар улуг дузалы чедирер деп оон кежигүнерянин санап турары-даа чөптүг.

М. САТ,
Хөндергей кодээ Советиниң күүскомуунуң даргазы.

Черни химизастаары дээш

«Сельхозтехниканың» Киров область каттыжылышкынының механизастаттынган трези «Кировагрохим» деп атты алган. Оон салбырлары агрохимиктиг бүгү ажылдарның комплекизин: чемиштидилгелерни хүлээп алырын, садагалаарын, чедирерин болгаш хөрүүге тогеринге, торф тывыжын болгаш аарыглардан база хералакчыларда уныштеринге химиктиг камгалалын кылып турар болуп берген.

«Сельхозтехниканың» специализастаттынган албаны болза черниң үнүш-дүжүдүн бедидери дээш демиселге коо чүүлдериин бирээзи апарган. Чижээ, шаанда болза ажыл-агыйларның шөлдеривче чедиң миллион төнналан хөй эвес органиктиг болгаш ийи чүс муң тонна минералдыг чемиштидилгелерни төп тургап, ам ол сан барык ийи катап ковүдээн.

Сомгу чүк крайында тарылга шөлүүнүң 91 хуузунга чугай төгери негеттинип турар. Чоокка чедир-де бо ажылды бүгү ажыл-агыйларга эвээшти чорудуп тургап, ол чорук дүжүттүн улуу-биле бедидиринге мөөнзак боон турган. Амгы үеде чугай төгерин түскай план ёзугаар кылып, ылаңгыя ону тараа культураларын өстүрүп турар районнарга бирги эдегелге кылып турар.

Онгу беш чылда Киров область агрохимия хандырылгазының талазы-биле ажылды будүп-чартык катап ковүдиири көрдүнген. Оон-биле холбаштыр үк трестиге ам-даа 32 специализастаттынган салбырларны тургузар. Ол болза 1980 чылдың төнчүзүнге чедир бүгү колхозтарны болгаш совхозтарны агрохимиктиг хандырылганың комплекизи-биле хаара тудар арганы бөгөр.

СЭТА-ның корр.
Киров хоорай.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

УКРАИНА

Одессаның аар кран тудуушкунуун Январь тураскаалышкынының аттыг заводунда Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Чербаевтиң бригадазының токарьлары Ада-чурттуң баштайгы 40 тонна гидравликтиг крамныга ажыглаар гидроцилиндрлер комплектизин белеткээрингее нормада көрдүнгенниден ийи катап эвээш үеже чагыгдаан. Ажылдаар чер бүрүзүнге будүрүлге курлавырларын ажыглаары дээш социалистиг чарыштың түңнели шыдыг болган.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады В. Чербаев ажыл шагывын минута бүрүзүн удам чөп ажыглаарыңга таарыштыр бригадага күшажылды шак ынчалдыр организастаарын саналдаан. Чаңгыс аай бригада нарядтыңга үндезилээш бүгү токарьлар үзүк чок ажылдаар график ёзугаар ажылдай бергеи. Олар станоктарны ара доктаатпайн, эзлегеин бот-боттарынга шуулда ажылдап тура дамчыдып баарлер. Ам чаңгыс аай бригада участогунда станоктарны улам ажыктыг кылдыр таарыптыр тургускапы база ажыл шагын эки камнап алыр арганы берген.

СЭКП ТК-ниң октябрь (1976 чыл) Пленумунуң болган ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бешки сессиязының шинтипирлери кранвар кылыкчыларының социалистиг чарыжынга чаа чоягадыкчы идигин берген. Коммунист В. Чербаевтиң бригадазының кежигүнери будүрүлгениң ажыктыын бедидериже угланган чаартыкчы сапаалдарының слёдуп ирак заводунга бир-ле дугаарында ажыттаан.

АЗЕРБАЙДЖАН

Республиканың тараажылары күзүн чажып тарыыр тараалар тарыпазын чажып дооскан. Кызыл-тастыг болган арбайны 600 муң ажыг гектарда тараан.

Дыка хөй районнарның тараажылары күзүн чажар тараа шөлдерин дыка калбарткан. Тарыыр черлерге хамаарыштыр культура-техниктиг хемчегларын болгаш мелиоративтиг эжикидилгелерин чоруткапының түңнелинде тарылга шөлүн калбартыр арганы чедип алган.

Бүгү шөлге эргежок чугула хемчеелдиг минералдыг чемиштидилгелерни төккеп, биология талазы-биле идениккейлиг тур дээр препаратты база чедиртеп. Тараан шөлдүң хөй кезиин «Кавказ» болгаш «Безостая-1» дээр сорттарның үрезиннери эзлээн. Арткан шөлдерде база-ла тус черниң хөрүүн-климат байдалдарынга тааршыкан, үнер шынары хынаттынган үрезиннерни чашкан.

РСФСР

Горький область химиктерниң хоорайы — Дзержинскиниң будүрүлгелери ам улустуң хереглел барааннарының яныы-бүрү чартык муң ажыг хевирлерин кылып үндүрүп турар. Оортан үжен хевириниң бараанпары магазинперге чүгле бо чылын чаа кестүп келген. Ынчалза-даа бо даарге бараанпарның ассортиментизин чаартырының чүгле эгезидир, чүге дээрге ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Соведи бо талазы-биле оны сагыш салып турар.

Бараанпарны будүрүп үндүрериң улам ыңай көвүдедириниң болгаш шынарын экижидериниң айтырыгларын хоорайның индустриалдыг будүрүлгелери ыңыда эң идениккейлиг хандырылгадың турган шинтипирлеп турар.

Калбак хереглел бараанпарының эң даарге хевирлериниң делегелгезин бо чылдың төөрүшкен, үнер шынары хынаттынган үрезиннерни чашкан.

РСФСР

Горький область химиктерниң хоорайы — Дзержинскиниң будүрүлгелери ам улустуң хереглел бараанпарының яныы-бүрү чартык муң ажыг хевирлерин кылып үндүрүп турар. Оортан үжен хевириниң бараанпары магазинперге чүгле бо чылын чаа кестүп келген. Ынчалза-даа бо даарге бараанпарның ассортиментизин чаартырының чүгле эгезидир, чүге дээрге ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Соведи бо талазы-биле оны сагыш салып турар.

Бараанпарны будүрүп үндүрериң улам ыңай көвүдедириниң болгаш шынарын экижидериниң айтырыгларын хоорайның индустриалдыг будүрүлгелери ыңыда эң идениккейлиг хандырылгадың турган шинтипирлеп турар.

Калбак хереглел бараанпарының эң даарге хевирлериниң делегелгезин бо чылдың төөрүшкен, үнер шынары хынаттынган үрезиннерни чашкан.

АЗЕРБАЙДЖАН

Республиканың тараажылары күзүн чажып тарыыр тараалар тарыпазын чажып дооскан. Кызыл-тастыг болган

«АГИТАТОРНУҢ БЛОКНОДУ»

СЭКП Тыва обкомуунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң органы «Агитатор блокнодуунуң» задчеглиг номери үнген.

Агитаторларга болгаш политинформаторларга дузалаамчы кылдыр элээн кан материалдарны мында бергеи. Тес-Хөлде «Ак-Эрик» колхозта № 2 хойлуу бригаданың мурнакчы хойжуузу, агитатор Сосан Мичиимиевич Алдын-Хереллиг ажылының дургузугазының дутайын Ч. Суллумында биижип турар. «Чавырлыышкын болгаш дашпыкы экономиктиг харылзаалар» Ф. Жолио-Кюри аттыг «Тайбичиник» алдын медальныг» темаларга болгаш өске-даа материалдарны парлаан.

Бистиң корр.

«Шынның» материалдарының изи-биле

СОВЕТТИҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

«Кыштаглаашкын болгаш Советтер» деп мурнуку чүүл ноябрь 18-те «Шынга» парлаттынган. Чамдык черлерде кыштаглаашкында четпестерни аймтакшаа, анаа белеткелдерниң амдыгаа чедир багай чоруп турары ол чүүлде шүүмчүлээн. Ындыг черлерниң чижээнге Кызыл районуун «Х Улус хураа» колхозуун база киирген.

Баян-Кол кодээ Советтиң күүскомунуң даргазы Э. Серенниң редакцияга дыннаткаңы:

Бистиң черге хамаарыштыр мурнуку чүүлде четпестерни шын көргүскен. Кодээ Советтиң күүскому ук материал парлаттынган соонда чамдык ажылдарны кылган. Күүскомунуң шинтипирин бүгээр фермаларның, бригадаларның кышкы байдалын хынаар 7 кижи составтыг комиссияны тургускан. Кол болгаш ортумак звеноунуң специалистерин күүскомуун хураллырынга каш удаа дыннаан, кыштаглаашкынны эки эрттирээринче бүгү кичээнгейни үгландырган.

Кодээ Советтиң чылдың соңгу айында болур сессиязынга кыштаглаашкынның чоруп турарының дугайын чугаалажыр. Анаа колхозтуң кол зоотехниги эң Шараптың өлеткелин дыннаан. Кодээ Советтиң күүскомунга болгаш сессияларынга 1976 чылдың дургузунда мал ажылынын талазы-биле чугула беш айтырыгны чугаалаштқап.

Төрээн чуртта: Москва. Бородина көвүрүүнүң талазындан Смоленск кудумчуже көөрге хевирип. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Найыралдыг байдалга

(Төнчүүг. Эгелг 1-гн арыда).

Бир эвес байдал амгы уеде ышнаш хевшер турар чүве болза, ол байдал совет-америк садыгга кандыг-даа эки чүл авааайн турар-дыр. Улегцүрсадыг болуктериниң кижилери болганывларда, силер-биле шуут дөрт чугаалажыр апаар мен. Амдыгыында таарымчалыг ышнаш бооп турар шинти түлеел турыа-даа, АКШ-биле бистиң экономиктиг харылзаадарывыстың шинти хемчээли амгы уеде эвээжеи бар чыдардыр. Бистер дыка хой дугуржулгалар талазы-биле таарымчалыг болгаш деп эргелиг чорукка удезилеп бистиң-биле ажылдап турар чурттар-биле харылзажырын кол барымдаалап турар бис. Ылгай көөр чорук бистиң бараанарывыстың АКШ-ка сайгарарынга шаптыктын, садыгга дибалапетыг чоруктү улгаттырып, америк рынокка бистиң сонуургалывысты кошкадып турар.

Ол бүтүүнүң түнелгипде, чамдык сан-түннерин сөугаар алыртга, америк фирмалар чүге соолгу пин чыл дургузунда бистиң чуртка шинти түңү будун-чартыктан йиа миллиард чедир доллар чагыдарлы оскуунан бооп турар. Ол хой бе азы эвээш бе дээрдин боттарынар-да корүп көкер, ынчалаа-даа ол хире хой акша-хореглг аваа-ла черге токтуп чытпас деп чугаалаарда болгай.

Бир эвес ыпча деп чугаалаар чүве болза, бистер амгы уеде колдуунда эрги капиталывыс-биле чурттан турар бис. Чижээлээрге, бистер химия комплекстериниң, КамАЗ-тың, демир рудазы байлакшылдар заводтуң болгаш оон-даа оске объектилериниң дериг-херекселдерин АКШ-тың садыг чурумунуң талазы-биле ылгай көөр хоойлуну хүлээп алырының мөрүнүнде контракт ёзугаар алган бис.

Ынчангаш бо талазы-биле ышнаш эвес чүүлдерни эде көөрү чүге америк талаадан хамаарыжыр. Янзы-бүрү адырларга экономиктиг харылзаалары моон соңгаар-даа хогжүдеринге база улуг болгаш ортумак фирмалар-биле садыглажышкын кылырынга бис белеп бис, ынчалажок ол садыглажышкыннар деп эргелиг болгаш бот-боттарынга ажыктыг үнделеинге болдунар ужурлуг. Оон-биле черге-лештир садыг-наймааны кандыг-даа политиктиг байдалдар-биле холбаштырар деп кордалдарга шуут удур болгаш боттарывыстың иштинки керектеривиске кандыг-даа холгаарлашкынны кылдырбас бис. Ол кымга-даа кезээде билдингир болур ужурлуг.

Экономиктиг харылзаалар-ны ылгай көөр чорук бистиң политиктиг байдалга кандыг-бир салдарны чедирер азы бистим ажыл-агый хогжүдениске саат ужураштыра бөөр боор деп бодап турар кижилер дыка чазыя тураалар. Бо керектерге хамаарыштыр Совет Эвилеи бодун барыын талаку даштыкы күрүнелерден хамаарылгалыг кылдыр кажап-даа тургузуп корбоон. Бодувустуң оңгу бем чылывыстың планып үдетпүр-даа, көдээ ажыл-агый-даа талазы-биле эки күүседип турар бис. Бем чылдың ондүр улуг сорулгаларын ыяап-ла күүседир бис. Оон бижыг магадылалы — миллион-миллион совет кижилериниң чогаадыкчы энтузиазмы болур. Социализмниң акы-дүүмэ чурттары-биле бистиң бижыг кады ажылдажылгавыс кончуг чогумчалыг хогжүп орар. Хельсинкиге болган дугуржулгаларывыс, ден эргениң принциптерин херек кырында сагып турар дыка хой капиталистиг чурттар-биле экономиктиг харылзаалар-ывыс багай эвес тургустунуп турар.

ССРЭ биле АКШ-тың арасында садыглажышкынның байдалдары орталавып көөр болза, оон хогжүдезиниң перспективазы эки болурун билип турар бис. Садыгныг хемчээли моон мурнунда төлевилеттиниң турганыдан мракта ажар.

Экономиктиг харылзаалар-ның дугайын чугаалап тура, үшкү дүүрүмелер арасында политиктиг харылзаалардың иштинки байдалдарын база кажа болбас даярын бо бүтүн бодуткап турар. Бо угланывышкы-биле алырга, Америкавың Каттышкан Штаттарынга хамаарышпас бистиң туружуус билдингир болгаш чайгылыын чок. Оң бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң тейбиңга ынакшылдыг даштыкы политикавыстың база бир илергейдээшкини болур. Ол санаалдың харылзыын малап, аңаа чүүлдүг дээн харылзыың кээринге идеген турар бис.

Ынчангаш АКШ-ка хамаарыштыр Совет Эвилелиниң айтылдыг планнары бар дээр дугайында чугаалар аңаа даап бодаашкыннар-дыр. Ындыг чүүлдерни ажыглап алгаш, шериг бюджеттерни улам улгаттырып, чепсегленишкинин калбартып турар. Ол айтылдыг. ССРЭ-ниң дугайында даап бодаашкыннарны өскүдүп турган, АКШ-та чамдык кижилер «баштайгы согугнуң» планын боттандырыттарының дугайын бодап турар чадавас, индыг кижилерниң ол чорукту эчис-түңнели кандыг болурунуң дугайын эки билбейн турары билдингир.

Совет Эвилелинге хамаарыштыр чүл дизе, ол—оңу бүгү шинтирлин-биле катаптаксан тур мен— идеолүг дайын ышкаш, шак индыг авантюристиг бүгү хөделенишкинниерниң бузурелдиг удурламыкчыны болуп келген болгаш болур-даа. Идеолүг дакыны болдурбас дугайында АКШ-биле дугуржулгавыска шыяы бис. Бо дугуржулга талазы-биле бодунуң хүлээлгелерин америк тала база күүседир дээрэни барымдаалап турар бис.

Ядролуг дайының айтылын кошкадыр талазы-биле бистиң иен чурттарывыстың кады кылган чүүлдерин бедин-биле үнелеп турар бис. Америк таа администрациязынбиле кады ажылдажылгага, бир эвес, ол бо-ла болу-биле ажылдаар күүседиг болза, бо оруб-биле моон соңгаар-даа чоруурунга белеп бис. Владивостокка шагда-ла дугуржуп чопшоорешкенивис ёзугаар стратегтиг шаап халдашкын чепсектерин кызыгаарлаар дугайында чаа дугуржулганы чарар талазы-биле күжениишкиннерни идепкейжиттен турар ужурлуг деп. Совет Эвилели санап турар. Бо чугула айтырыгны Вашингтонуң барык бир чыл хире үеде «доңгуруп» келгенин соксадыр уе келген деп бодап тур мен. Ядролуг чепсектиң бөмбүрзекке тарап үнерин ажыы-биле болдурбае, а ол ышкаш ядролуг дайының айылын аввэжедиривче углавган оске-даа хемчеглениң талазы-биле болгу дег чаа базымнарны чугаалажып көөрүнге Совет Эвилели белеп.

Эргим аалчылар! Бир эвес экономика харылзаалары политиктиг байдалдан хамаарыжыр болза, оларның хогжүдели бодуңуң эллээнде, политиктиг климатты экижидеринге болгаш чогумчударыңга дыка дузалап турар болгай. Ажыл-агыйлыы кижилер бо талазы-биле түгле боттарының фирмаларывга эвес, харын боттарының улустарывга кижи торелгетениң тейбиң болгаш чаагай чоруурга дыка хой ажыктыг чүүлдерин кылып болур. Ол дугайын сактып бодавышаан, конструктивтиг ажыл-чорудулгавын ЦСРЭ-де үнелеп турарывыс, америк-совет садыг-экономика чөвүлелиниг чаа-чаа чедишкиннерни сеткилим ханывындан күзеп тур мен.

Дашка кодүреким болза:

— Совет Эвилелиниң болгаш Американың Каттышкан Штаттарының арасында чаагай харылзаалар дээш!

— Делегейге быжыг тейбиң дээш!

— Мында олуржуп турар бүгү кижилериниң кадыы болгаш чедишкиннери дээш!

• • •

АКШ-тың сан министри У. Саймоң харыы сес ап, үүе чугаалаан.

У. САЙМОННУҢ чугаазы

Дээрги Чингиие секретарь!

Силериниң бөгүнгү мааза чугаанар дээш үдүү-биле четтирдим. Маңаа кээп, Силерниин-биле ужуражыры меңээ кайчаар-даа ажык алдар боон турар. Бодуңуң Силер-биле арамарда тургустуна бергеи биличиишкин харылзааларын белин-биле үнелеп турар президент Фордтуң эң чылыг күзээшкиннерин эжелгеи мен.

Меңээ хамаарыштыр хоочун болгаш үнелиг онаштер-биле, база-ла мен ышкаш, бистиң ийи чурттарывыстың арасында садыг-экономика харылзааларын быжыглаар херектиг шинтирлиг талаалакчыларыы боон турар онаштер-биле бага кагап ужуражыры меңээ кезээде сеткил ханыышкынын болдуруп турар.

Экономиктиг кады ажылдажылгавы болгаш тейбиңны быжыглаары — бот-боттуңга харылзаалыг үүлдер болур дээрэнге бүзүрел, индыг болур ужурлуг деп санап-даа турар бис. Ынчангаш бистер бистиң экономика харылзаларывысты быжыглаар дээш туруштушпаан, бо дээрге быжыг тейбиңны чедип алырының херээнге чедишкиннин болдуруп турар үүе деп санап турар бис.

Совет-америк садыг-экономика чөвүлелиниң хуралынга одуржур база бо кайгамчыктыг болгаш кончуг чугула организация-биле эрги дыка хой харылзааларны катап эгелээр арганы меңээ бергенин онаштер-биле бедик үнелеп тур мен. Каттышкан Штаттар бо чөвүлелдя болгаш садыглажышкынны бистиң ийи чурттарывыстың арасында садыг-экономика харылзааларын быжыглаар херектиг шинтирлиг талаалакчыларывы боон турар онаштер-биле бага кагап ужуражыры меңээ кезээде сеткил ханыышкынын болдуруп турар.

Меңээ болгаш моон бүгү оорумге Силериниң кезээде көргүзүп келгеиниер чылыг аалчы ёлунуң хүлээп алышкыны дээш Силерге оруң четтирииишкинни илергейлеп тур мен, дээрги Чингиие секретарь.

Каттышкан Штаттарда Силерниң-биле кады ажылдажылга чорудар болгаш ужуражыр улуг алдарлыг болгаш аас-кежиктиг болган кижилер Силериңи баштакчы-удуртукчу болгаш турарынарың чугуланың биилп турар. Тодаргай айтырыглар талазы-биле бистиң арабыска чамдык чөрүлдээлер турган-дыр болза, бистиң сорулгавыс — чаңгыс: быжыг тейбиң. Бистер моон соңгааргы чылдарда-даа Силерниң талаңнардан биз-чиишкиниң маңап турар бис.

Дашка кодүреким болза:

— Чингиие секретарь Брежневтиң кадыы дээш!

— Бистиң ийи улуг чурттарывыстың арасында харылзааларны быжыглаары дээш!

• • •

Л. И. Брежневтиң болгаш У. Саймоның чугааларын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш үргүлчүлеллиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Дүштеки шайлаашкын ийи-ярлдыг байдалга эртикен.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ССРЭ-ниң Дээди Соведиииң делегациязы Кубада

ГАВАНА. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Соведиииң Президиумунуң кежигүнү, СЭКП-ниң Ленинград обномунуң бирги секретары Г. В. Романовна баштатнан ССРЭ-ниң Дээди Соведиииң делегациязы улус эрге-чагыргазының национал ассамблеязының бирги сессиязынга киржири-биле Гаванада чеде берген.

Найысывалдың «Хосе Марти» аэропортунга совет делегацияны Кубаның Компартия ТК-зының Политбюрозунуң база ТК-ның Секретариадының кежигүннери Блас Рона болгаш Хосе Рамон Мачадо Вентура, албанның осно-даа кижилери уткуп алган.

Куба Республиканың Революстуг чепсектиг күштериниң 20 чыл өөн байырлаарынга киржири-биле Кубада чеде берген, ССРЭ-ниң намгавал министриниң бирги орааанчызы—Чепсектиг Күштериниң Коя штабының начальниги армия генералы В. Г. Куликовна баштатнан совет шериг делегациязының кежигүннери, а ол ышкаш ССРЭ-ниң Куба Республикада элчини Н. П. Толубеев утказаннарның арезынга база турган.

Социализмниң тургузуушкунуңуң чылдарында Румыниянын химия үлетпүрү өскен. Оөң тургустунарынга болгаш хогмүүрүнге Совет Эвилелиниң аны-дүүмалышны дузалаачызы улуг рольду ойнаан.

ЧУРУКТА: Бразилде нефтехимия комбинады.

Аджерпресс—СЭТА-ның фотозу.

Л. И. Брежневтиң чугаазының дугайында

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк-совет садыг-экономика чөвүлелиниң дөртку хуралын Москвага арттирери-биле холбаштыр Кремльге болган дүштеки шайлаалгага СЭКП ТК-ниң Чингиие секретары Л. И. Брежневтиң чугаазынга америк парлалга улуг кичээнгейни салып турар.

Совет-америк садыглажылганың айтырыгының дугайында Л. И. Брежневтиң чугаалаан чүүлдерин «Нью-Йорк таймс» тодаргай тайылбырлаан. Ийи чурттуң арезынга садыг-экономика харылзааларын хогжүдеринге кызыпкыяр кызыгаарлаашкынны АКШ-тың конгрезининң киирегининиң түнелинде, түгле соолгу ийи чыл дургузунда безин америк фирмалар ниитти түңү 1,5—2 млрд. доллар чагыларны Совет Эвилелинге чидирген дээрэнииң дугайын ол солуун сагындырган. «Садыгны политиктиг йөгелдеер-биле холбаштырар дээр кызыпкыяр политиктаны АКШ сокстапас болза, Совет Эвилели-биле Каттышкан Штаттарының арасында садыглажылганың өзугээнишкиннерни каттыштырарынче. АКШ-ты Л. И. Брежнев кыйгырган деп, «Нью-Йорк таймс» демдеглеп турар. Ол солуунуң бодап турарыбиле алырга, АКШ-тың президентизиниге сонгуулаа Дж. Картер стратегтиг чепсегленишкиннерни кызыгаарлаар дугайында чугаалажымшкынаарже бирги чергениң кичээнгейин салыр дээрэниге идегледи совет удуртукчуңуң медеглели илергейлеп турар. Л. И. Брежневтиң чугаалаан түүлдери ол чугаалажымшкынарга «депшилгени чедип алырынче негелделиг кыйгырык кылдыр» чангыланып турар деп, пайысылал солуну «Вашингтон пост» онаалап айтыкан.

Коммунистер съездизинге белеткенип турар

РИМ. (СЭТА). Сан-Мариниың Коммунистиг партиязының Төп Комитеди документ парлап үндүрген. Ук документ СМКП-ниң декабрь 10-да ажыттынар IX съездизинге дискуссиязының үнделгинниге салынар. Ол документиде демдеглээни болза: Коммунистиг партия ниитилелде дыка улуг ат-алдарны чаалап алган болгаш боттарының эргелери дээш демисежип турар ажылчын аңгының база калбак улус массаларының авангарды болуп турар. Соолгу бүгү-ниитии соңгуулдаларда оон кандидаттары дээш соңгукчуларның 23-тен хой хуузу бадылаан.

Коммунистиг партияның кол сорулгазы болза хостуг, хамаарышпас болгаш демократтыг ниитилелди тургузары дээш, чидыг экономиктиг болгаш политиктиг кризиске удур демисежири болур деп. СМКП ТК-ның документизинде онаалап демдеглеп турар. Ону чедип алыр төлээде, бүгү демократтыг күштер-биле, депшилгелиг политиктиг партиялар-биле ыяк кады ажылдажыры эргежок чугула. Социал болгаш экономиктиг реформаларны бат удур көрүп турар аазап каш тодаргай саналдарны компартия идип үндүрбеи.

Европага айылы чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хурал дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлышкынының чорудулгазына болгаш берүүлер база улустар арасында кады ажылдажылганы калбартырынга чаа уе-чаданың эгези болуп турар деп, делегей айтырыгларына хамаарышкан кезекте чугаалап турар. Чөвүлел хуралдың Түнелел актызының ат салган бүгү күрүнелерге Политиктиг консультативтиг комитеттиң саналдаанынга Б. Седер доктаагаан. Моон чуртуң ядролуг чепсектиң ажыглаарынга удур туржуп турар болгаш оңу кызыгаарлаарынче угланган саналдарны деткип турар деп, оон-биле холбаштыр министр онаалап демдеглээн.

КУДР. Чурукта—Пхеньянда культураның улусчу ордузу. ЦТАН—СЭТА-ның фотозу.

УТБКХ-ниң Доктаамал комитединиң хуралы

ПЕКИН. (СЭТА). Улус төлээлекчилериниң бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң хуралы аңаа ажыттынган. Хуралды комитетиң даргазының оралакчызы Сун Цин-Лин даргалаан.

«Дөртүн болүүнүң» ажыл-чорудулгазын шынгызы-биле шүгүмчүлээн, УТБКХ-ниң Доктаамал комитединиң даргазының оралакчызы У. Дэ-ниң чугаазын Доктаамал комитет дыңнаан. Ол болук «чарылдырыкчы чорукту болгаш янзы-бүрү нүүл-негеин кылып, партияга удурланып, партияга болгаш күрүнеге дээш эрге-чагырганы кажарлакчызынга Дэң Иң-Чаову (Чжоу Энь-Лайның кадыы) томуйлаар деп саналды КБП ТК-ның өөнүүзиниден киирген.

Комитеттиң хуралы үргүлчүлеп турар. Чарлаттынган хүн чурумунда өске айтырыглардан ангыда, персоналдыг «томуйлаашкыннар болгаш халаашкыннар-биле» холбашкан айтырыг база бар болуп турар.

АШТЫРГАН СООНДА

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Нагбрьда болган сонгуулаларга аштырганының соонда республиканчы партияның кол ажылдакчыларының баштайгы улуг чөвүлел хуралы—штаттар губернаторлары — республиканчылардың конференциязы аңаа болган. Ам 50 штаттың чүгле 12-зинде губернатор эрге-хүзээлдарны ол партияның төлээлекчилери эзлеп турар.

Сонгулда кампаниязының чорудулгазында иштики болган ол ышкаш даштыкы политиканың талазы-биле реакциячы туруштардан хелеелип турган партияның кедергей барыын үзелдиг болүү аштырышкын дээш харысалганы хүлээр апаар деп, чижээ Орегон штаттың губернатору турган Т. Макколл ышкаш, чүвечи сарыылдыг бодаар болуктүн төлээлекчилери ол конференцияга демдеглеп турган. ССРЭ-ге хамаарыштыр «доңгуп шүгүмчүү» база «күш дөгээрнин политиказын» чорудар, дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлышкынынга удурланыр дээн үнмер чогум-на кедергей барыын үзелдиг ол болуктүн талазындан чангыланып турган.

Ол конференция партияның удуртулгазы дээш ажык демселдин ареназы болу бергеи. Президент Дж. Форд конференцияның киржикчилерин Ак бажыпга хүлээп алгаш, партияга келир уеде-даа «кончуг идепкейлиг роль» ойнаар бодап турарын тыныатказ.

БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

ВЬЕНТЬЯН. (СЭТА). Национал байырлалга — Лаос Улус-Демократтыг Республиканы чарлаанының бир чыл оонга тураскаатказ ажылчыннарын, тараачыннарын, Лаостуң улустуң хостага армиязының дайынчыларының, хөй-нийт организациаларының болгаш аныяктарның төлээлекчилериниң байырлыг хуралы декабрь 1-де Вьентьянга болган.

Чылганнарның чылын-биле утказы, Лаостуң Улусчу-революстуг партиязының ТК-зының Чингиие секретары Кейсон Фомвихан аңаа делегеренгей чүве чугаалаан. Республиканың догуунан келген бир чылының дургузунда чуртка социал-экономиктиг чаартылгаларның программазын күүседиишиниң түңнелин ол үндүрген болгаш келир үениң сорулгаларын салган. Чуртка революстуг чаартылгаларга шаптыктаарын орналаҥхып турган империализмниң база реакциязының күштериниң семээшкиннерин бүрүүң-биле буурап дүшкениниң дугайын чедип алган чедишкиннер перечилеп турар-дыр деп, К. Фомвихан демделээн. Улусчу-революстуг партияга удурткан чоннуң эрес-шүдүргү күшажылының, бедик патриотизминиң болгаш төрээн чуртунга ынакшылының, а ол ышкаш Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг дең каттыштырылгазының оске-даа чурттарының үнелиг база үреттүнелдиг дузаламчызының ачызында ол чедишкиннер чедип алдынар аргалыг болган. Бистиң тиилелгевис болза, марксизм-ленинизмниң идеаларының, Индий-кыдаттың аскы-дүнма улустарының найыралының болгаш ынак кады ажылдажылгазының тиилелгези-дир деп, ол чугаалаан.

Стокгольмга парлаага конференциязы

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). Европага айылы чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың, а ол ышкаш чепсегленишкиннерни кызытаарлаар талазы-биле амгы уеде болуп турар чугаалажымшкынынарның улуг ужурдузазын Швецияның даштыкы херектер министри Карин Седер онаалап демделээн. Ачаа болган парлаага конференциязынга ол чугаазынга ындыг чугаалажымшкынынарны чорутпас болза, чепсекти эидере бүдүрери улам-на улуг хемчээлдерниг болу бөөр ийик деп медеглээн.

Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң Бухарестиге болган чөвүлел хуралынын документилери-биле танышкан деп, даштыкы херектер министри чугаалаан. Бот-боттуңга удур ядролуг чепсекти бир дугаарында хереглевес хүлээлгени бодунга алырын Европага айылы чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың Түнелел актызынга ат салган бүгү күрүнелерге Политиктиг консультативтиг комитеттиң саналдаанынга Б. Седер доктаагаан. Моон чуртуң ядролуг чепсекти ажыглаарынга удур туржуп турар болгаш оңу кызыгаарлаарынче угланган саналдарны деткип турар деп, оон-биле холбаштыр министр онаалап демделээн.

ПАРЛАМЕНТ КОМИССИЯЗЫНЫҢ ШИИТПИРИ

РИМ. (СЭТА). «Локхидтиң» чаргылыг херээнге — бодуңуң самолёттарын Италияга болгаш оске-даа капиталистиг чурттарга эң-не ажыктыг кылдыр сайгарар сорулга-биле министерстволарының албан-дужаалдыг кижилерин база политиктиг ажылдакчыларны америк ужар чүүл компаниязының хээли берип садып ап турганының дугайында херекке киришкен деп бурууза-лышкынны мурнунда Италияның Министрлер Чөвүделиниң даргазы турган М. Румморга удур идип үндүрген. Парламентиниң болган чазактың кежигүннериниң эрге коруи-чурумун хажыткамының таварылгаларын чугаалажып көөр доктаамал парламент комиссиязы итали чазактың мурнундагы баштынынга хамаарыштыр истелгелерни эгелээр дугайында шинтирлин бодуңуң хуралынга хүлээп алган.

«Локхид» компаниязының хээли берип садып ап турганының дугайында херекке мурнунда министрлер турган — христиан-демократтыг партиядан парламент депутады Л. Гуминн болгаш социал-демократтыг партидан парламент депутады М. Танассинин холбашкынын парламент комиссиязы мурнунда-ла тодаратказ турган. Элээн каш министерстволарның улуг эрге-дужаалдыг болук албан-хаакчыларын эрге-дужаалын шын эвес ажыглап, америк самолёттарын Италияга садарымын кажарлаавышкынарыга киржип, хээли ап турган деп бурууза-кааш, соолгу айларда суд эргечагыргаларының шинтирлеринге үнделеелээш түүүн хоруглаан.

ТУДУП ХОРУГДААШКЫННАР

ДАККА. (СЭТА). Чурттуң 11 политиктиг ажылдакчызын туудуп хоруглаанының дугайын Бангладештиң информация агентилели (БСС) дыңнаткан. «Күрүнеге хора чедирип турар ажыл-чорудулгазы» деп олардың бурууладып турар. Туудуп хоруглаанварның арезында мурнунда Бангладештиң президентизи турган К. М. Ахмед, Национал ассамблеяның спикери турган А. М. Укил, «Авамилиг» партияның чингиие секретарының хүлээлгезин күүседип турар С. Чаудхури, «Иттифак» солунуң редактору М. Хоссейн болгаш өскелер-даа бар.

Н. С. Тихонов бөгүн 80 харлаан

ТАЙБЫҢНЫҢ СОЛДАДЫ

Николай Семёнович Тихонов Петербургка парикмахер болгаш дааранывкы от-бүлеге XX бекке чедир дерт чыл четпес турда төрүттүнген. Оон амыдыралының оруу үш революцияны болгаш беш дайынны өттүр шойлуп эрткен. Ук болуушкуннарның дортүнге ол киришкен. Биргы делегей дайынынга чөөрби харлыг ооп аътты шериг болуп, Прибалтиканың хан-чин төгүлген шалбааларынга болгаш хову-шолдеринге ёзулуг дайынчы боон дадыкан. А 1919 чылда ол кызыл шеригжи шинель кеткеш, кызыл гвардейжилер отряды-биле кады Родзянки биле Юденичиниң ак шеригларының Петроградче шургуткан оруун дүй шавырынга киришкен.

Н. С. Тихоновтуң 1922 чылда парлаттынган «Орда» болгаш «Брага» деп номнары ол үеним салгакчыларының эң хандыкшын номчуур чогаалдары апарган. Ылангыя фронтудан чаа ээп келген номчукчуга оон кыска-кыска шулүктери, хүлерден шуткүп күткан ышкаш балладалары чүрекке чоок, тода билдингир боон арткан.

Хамык маадыр
кижилерден
Кадаг шуткүп кылган
болза,
Калтагайга оон бижыт
Кадаглар-даа кайын
тыптыр—

деп одуруглар кыска, тода овур-хевирлиг болгаш революцияның солдадының кадыг бижыг харакterин көргүзүп турар.

Баштайгы дайыннарның соонда Николай Тихонов чаа маадырны чогаалга тургузар дээш берге болгаш шүүттүг оралдакыышкынварны кылгылзан.

20—30 чылдарда Николай Тихоновту Кавказтың харлыг-меңги баштарын атакалап турар альпинистерниң, Закавказьеның баштайгы электростанцияларының тудугжуларының, чоннуң тайбың күш-ажылын камгалап турар кызыгааржыларның болгаш эң баштайгы колхозчу чаа тракторларны алган ортаакы азий республикаларының улустарының аразынга кадрүп болур турган. Ол хүннерде шулүкчүнүң, прозачының, публицистиң үнү түлчүп турарларның аразынга, Неваның эриинде бөлүүн маадырының көргүзүп шыдап турар хоорайның аш-чудуның, өлүм-чидиминиң аразынга өткүт-чидиг чангылаптан. Дайынчыларны демиселче кыйгырган тихоновчу одуруглар, улуг конга даажы ышкаш, мынчаар чангыланып турган: «Өлүр бис, мынчалза-даа дайзынны хоорайже, өргээвисче кирбес бис» дел бистиң дангыраавыс Неваның унуп дургазар, чаңнык ышкаш, чыжырт кыннып тараай аан».

Дорт дайынның киржикчизи болгаш амыдыралчы арга-дружугазы байлак Николай Тихонов ала-чайгаар-ла тайбың талалакчыларының Бүгү-делегей шимчээшкинниниң удуртукчуларының бирээзи боол, тайбың камгалалының Совет комитеди чөөрби беш чыл дургузунда халажыпа чок баштап келген. Мынчалза-даа оон хөй-ниити ажыл-чорудулгазы чүгле оон-биле кызыгаарланмас. Тихонов—литература, уран чүүл болгаш архитектура талазы-биле Ленинчи база Күрүне шаннадларының талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң дыка хөй чыштарының депутады, Националдар Совединиң Даргазының орталакчыларының бирээзи.

Бистиң улуг өнүүвүс—Социалистиг Күш-ажылдың Маадырының сезен харлаан алдарлыг оюн таваръштыр бистер, совет чогаалчылар, оон миллион-миллион номчукчулары-биле бир демей, оон сагыш-сеткилиниң чалыы, чаагай болганынга көрүп, аңаа кан-кадык болган омак-сергек болурун күзедивис.

А. СҮРКОВ.
Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.

ООҢ ЧОГААЛДАРЫ ТЫВА ДЫЛДА

Сураглыг чогаалчы болгаш күрүне ажылдакчызы Николай Тихоновтуң чогаалдары-биле тыва номчукчулар шагда-ла танышкан. Оон алаын хөй чогаалдары тыва дылда хөй-хөй тиражтыг кылдыр парлаттынып үнген. Бети чижээ, шулукчүнүң индус оолдуң аар-берге хөдел амыдыралының дугайында «Сами» деп балладазын чогаалчы С. Сүрүн-оол тыва дылче очулдурган. Ол тускай ном боон, 5000 тираж-биле 1953 чылда үнген. Индус оолдуң аар-берге салымчолу тыва бичии номчукчуларның сеткил-чүрээнге дээп, чырык чер кырында бодүүн кижи бүрүзүнге-ле чаагай ачы-дузаа чедирер, карангыны чырыдыптар мерген кижи — Ленинни Саминиң бодап-сактып турары оларга кээргенчиг боон артар. Саминиң Сагиб дээргиге чалчалааш, олут орбас, чыдын чытпас аар-берге ажылга дужадып чораанын мындыг одуруглар көргүзүп турар:

Саммне чаңгыс каректап
хыйыртап havp,
Чаңгыс удаа четтирдим деп
соглеп мөрбзэн,
Сами күмүр чүүлүттүнер
суун чылдып,
Сагибтиң элчигенин эзертеп
бээр...
...Сами хөөкүй чеди хонуп
эртмен соонда,
Салаа, буду шыймантелган,
хеви самдар;
Өскүссүрээн анай ышкаш
чудай берген,
Өлүгшеге аштап-суксаам
ээп келген.

Ынчалза-даа чырык күзел Самиде хайнығып чоруур. Ук балладаның мындыг одуруглары ону балыткап турар.

...Орта Ленин албан хатган
ужурумда
Оранчарда кым-даа киши
бере албас,
Сарыын кимирер, суртаал
бөлгаш аңша бээр:
Сами бүгү-ле дээргилерни
чөк кылыр!

Бо дээрге өндүр чаагай чорукка бүзүрел сиңген одуруглар-дыр.

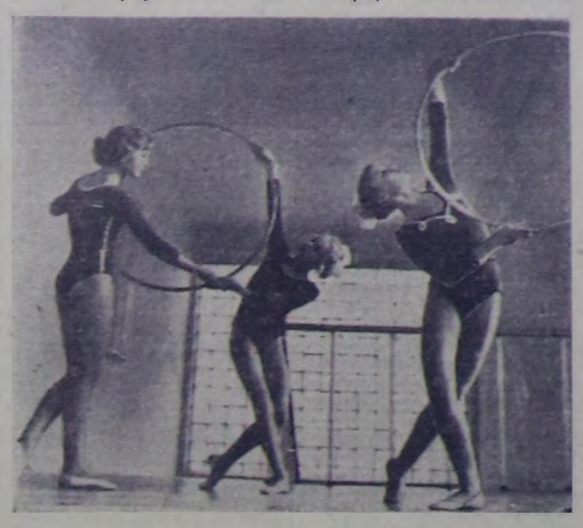
Улуг Ленинни Сами бодап
көзерге:
Карны дээрги кымчы-биле
моон соңгаар
Каманда-даа сомпас ышкаш
боол турган.

Николай Тихонов чырык черге быжыг тайбыңның хөрээн камгалажыр сорулга-биле делегейниң кайы-даа чуртталарынга хүндүлүг адыгы болуп чеде бээр, оон аяа-чоруу төнчү чок. Ол Пакистанга чораанының түнелинде публицистиг чогаалды бижээн. Ол «Пакистан дугайында чугаалар» деп номну тыва дылга 1955 чылда М. Кенин-Лопсанның очулгазы-биле парлап үндүрген. Сураглыг чогаалчының өске-даа чогаалдары хөй-хөй тиражтыг кылдыр тыва дылга үнгүлээнин — тыва номчукчуларга үнелиг белек.

Э. КЕЧИЛ-ООЛ.

СПОРТ

КАДЫКШЫДЫЛГА ЦЕГИ

МОЛДАВ ССР. Бендериң торгу комбинадының бүдүрүлге корпустары-биле кожа «Шелковик» дээр спорт Ордузунуң бажыны туруп турар. Ажыл хүнүнүң соонда анда бүдүрүгенниң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары көөп турар. Кадыкшымдыгаакын ол пеглиин деңгем чырык заадарынга хары угда волейболистер, футболистер, штангистер, чиик атлеттер, гимнастар, теннисчилер, фехтовальщиктер—спорт-биле дайыралдыг бүгү кижилер ойнал турар. Бензериниң торгужуларының урутлары база-ла анда көөп спортка өөренип турар.

Цехтериниң спартакиадаларын чорудары бүдүрүгеде эки чаңчыл апарган. ГТО-ның спорт комплексизин тургускынга болгаш шинээдип алганы дээш комбинаттың күш-культура коллективинге ВЛКСМ ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң спорткомитединиң «Комсомольская правда» солунунуң шаңналы дээш «ГТО-ның хөй хевирлериниң талазы-биле ССРЭ-ниң бирги чериниң киржикчизи—эң дээре коллективке» деп вымпелин чоокта чаа тывыскан.

ЧУРУКТА: уран гимнастика талазы-биле кичээлдерде.

Б. КАШИНИҢ фотозу.

ЧЕДИИШКИННИГ КИРИШКЕН

Хостуг хүрешке ССРЭ-ниң алдарлыг тренери Александр Челидзеге тураскаатқан Бүгү-эвилел маргылдаазы Москва хоорайның «Крылья Советов» деп спорт ордузунга болуп эрткен. Аңаа чеди эвилелдешкен республикадан, Ленинград, Москва хоорайлардан болгаш оске-даа черлерден 235 мөге киришкен. Оларның хөй кезии ССРЭ-ниң спорт мастерлери болгаш аңаа кандидаттар.

Шак ол Бүгү-эвилел маргылдаазынга бистиң республиканың шилиндек беш мөгези киржип чорааш. Эң чиик деңгеге Кызылда башкы институдунуң физика-математика факультединиң ийиги курузунуң студентизи Аркадий Анай-оол кончуг эки хүрешкеш, чүгле чаңгыс мөгеге октаткаш, ийиги шаннадлыг черни алган.

Хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастериниге кандидат Сергей Мартына 52 килограмм деңгилиг мөгелериниң аразынга хүрешкеш, ийиги черни эдилээш, ССРЭ-ниң спорт мастериниң нормазын күүсеткен. Кызылда башкы институдунуң студентилери, спорт мастериниге кандидат Александр Оюн биле бирги разрядчы Олег Сат олар 62 килограмм деңгенге хүрешкеннер. Маңаа Олег Сат эки хүрежин, шаннадлыг үшкү черни алган, ССРЭ-ниң спорт мастериниге кандидаттың нормазын күүсеткен. Александр Оюн алдыы черни эдилээн.

68 килограммга бистиң республиканың шырак мөгелериниң бирээзи, Кызыл районуның «Тинелиг» совхозунуң агровому, спорт мастериниге кандидат Александр Монгуш шаннадлыг черни албаза-даа багай эвес хүрешкеп.

Хостуг хүрешке ССРЭ-ниң алдарлыг тренери Александр Челидзеге тураскаатқан Бүгү-эвилел маргылдаазынга бистиң республиканың мөгелери багай эвес хүрешкенин маргылдаанын судьялары демдеглээн.

Ө. ОНДАР,
команданың тренери.

ЗОНА МАРГЫЛДААЗЫ

Шыдыраага РСФСР-ниң Сибирь зоналының бирги черн дээш маргылдаазы Иркутск областың Усолье-Сибирск хоорайга болуп эрткен. Аңаа Сибирьниң аңгы-аңгы хоорайларындан 54 эң пиллиндеп шыдыраачылар киришкен. Оларның аразынга шыдыраага ССРЭ-ниң алды спорт мастери, 30 спорт мастериниге кандидаттар ойнаан.

Шак ол зона маргылдаазынга Тыва АССР-ниң шыдыраачылары база ойнаар ужурлуг турган. Бистиң республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиң шнаар шыырак ойнакчылары чоруптаанын черле четпес. Шыдыраа спортунче чогуур кичээнгейни салбайн турар.

Оюнуң баштайгы салыгларындан эгелээш-ле чемпион ат дээш спортчу демисел шыгыы болган. Бирден сеска салыгта чедир 15—16 харлыг ашык шыдыраачылар ат-сураглыг, хоочун спортчуларны удуп ап турган. Кемерово чуртту, алаады оолдар аразынга РСФСР-ниң чемпиону Миша Меркузов, Красноярск хоорайның чемпиону Лев Псахис олар онгу салыгта чедир өскелерни мурнап, турнир таблицазын баштап органнар.

Зона маргылдаазынга шаннадлыг черлерни алган шыдыраачылар Сибирь зоналының шилиндек командазынга киврер. Ынчангаш маргылдаанын соонгу салыгларны шыгыы спортчу демиселге болуп арткан. Түнелинде Красноярск чуртту, шыдыраага ССРЭ-ниң спорт мастериниге кандидат Лев Псахис чемпион атка төлептиг болган. Ол соонгу оюнларында арга-дружугалыг шыдыраачылар, спорттуң бо хевиринге ССРЭ-ниң спорт мастерлери И. Глинский, Ю. Шилов оларны база утказын.

В. КУДИНОВ,
маргылдаанын судьязы.

Мастерлер мурнай берген

Шыдыраа спортулуң дээди лигазында бир дутаар ойнаш турар мастерлер Дорфман биле Захаров бо чылгы ССРЭ чемпионадының үшкү салыы эрткенде шилиндектеринге одуруунче кирген. Дорфман 2,5 санныг (эң дээре коргузуут). Ол хире санныг гроссмейстерлерден түгле Балашов чедип алган. Захаров делегей чемпиону хөрээн Таль биле делегейниң бирги черн дээш кордакчылар маргылдаазының киржикчизи Полугаевский шыкаш 2 санныг. (Ийиги түнел).

Львов чуртту 24 харлыг Иосиф Дорфман «Буревестникти» чемпиону чорааш болгаш база Чепсектиг Күштериниң ийи дакпыр чемпиону. Ростовта-Дондан келген 33 харлыг Захаров бо чылдың Бүгү-эвилел шилилге маргылдаазының типлекчизи.

Үш салыг соонда таблицада арткан черлерни шыдыраачылар мынчаар эллээн: Геллер, Григорян, Гулько, Петросян, Рашковский, Смыслов, Цешковский — 1,5; Ваганян, Карпов, Купрейчик, Романишин, Свешников — 1; Тайманов — 0,5 санныг.

Бо түнелдер соңгаарлаттынган салыглар соолунде биилдине берген. Аңаа Гулько Таймановту, Купрейчик Смысловту утказын. Таймапов, Купрейчик олар соңгаарлаттынган салыгларын катап ойнаваан, Полугаевский биле Талһа дүжүп бергенин сапылдаанывар.

(СЭТА).

УЛУСЧУ ГАЛАНТЫЛАР БАЙЫРЛАЛЫ

Улусчу талантылаарның бирги Бүгү-эвилел фестивалының киржиичилериниң түнелел коргузуглери бо чылдың декабрьда эгелээр. Декабрь 1-де Москвага фестивальдың оргкомитет хураанынга үн шиитпирни хүлээп алган.

Аңгы-аңгы жанрларның коллективтериниң көрүлделери, конкурстары болгаш чогаадыкчы отчёттары эртер. Бүгү-эвилел фестивалының түнелел хемчегилериниле чергелештир шупту үш эзлячегиниң лауреаттарының отчёттуг концерттери чорудары нардынган. Келир чылдың апрельден сентябрь чедир эң эки агитбригадалар, үрер хөгжүм болгаш эстрада оркестрлери, ырның болгаш танцының ансамбльдери, цирк коллективтери, академиттиг хорлар болгаш улустуң хөгжүм херекселдериниң оркестрлериниң дээш оске-даа хөй-хөй коллективтер эвилелдешиен республикаларның найысылалдарынга ойнаар.

Үш түнелел көрүлделиң киржиичи коллективтерин шаңнап - мактаары - биле «Алышчы чоннарның бат-тывынгыр улусчу чогаадыкгазының 1975—1977 чылларда бирги Бүгү-эвилел фестивалынга чедишкиннери дээш» деп вымпелди тургускан.

Келир чылдың март-апрельде Москваның Төп делгелге залынга бат-тывынгыр чуруукчуларның болгаш каасталга уран чүүлүнүк мастерлериниң ажылдарының делгелгезин эрттирер дугайында шиитпирни база хүлээп алган. Делгелгениң бүгү-эвилел комитедин ССРЭ-ниң Чуруукчулар эвилелиниң баштаар черииниң даргазы Н. А. Пономарёвту баштадыр тургускан.

(СЭТА-ның корр.).

Хан базыышкынныында Эмчиниң сүмези чемненириниң чуруму

Кандыг-даа аарыгдан аараанар чангыс гай чурум-биле чемненирни аарыгны чедишкиннинг эмнээриниң база бир кол пегелдези болур.

Хан базыышкыны улгадыр аарытны эмчиниң тургусканы чемненириниң тускай хүн чуруму-биле эмнээрде, ук аарыгның чадазының аайы-биле чорудар. Бо аарыгдан чаа аарыл эгелеп чоруур аныяк болгаш кижи ортузу хире назылыг улуска чемненириниң тускай хүн чуруму—диетаны доктаатпас. Чемненириниң чангыс аай чурумун тургускаш, дүстүг чемнерни ажыглаваска-да четчир.

Хоолулуг чемнер-биле хүнде 3—4 катап, чангыс ол-ла өйде доктаамал чемненир керек. Үдуур мурнунда 2—3 шак бурунгаар чемненип, сүттү, кефирни азы фрукт согун бир стаканны ижер.

Ийиги болгаш үшкү чаданын аарыг улустары диетаны сагыыр ужурлуг. Аарыг кедереп, үдегээнде 3—4 неделя иштинде чемге дүстү шүүт ажыглавас, оон соонда, аңаа кижи дүстү 12—15 граммны чемге ажыглап турган болза, чоорту хүнде 5—7 граммны хереглээр. Аарыг кижиге чемни шүүт дүе чокка белеткээр, ону аарыг кижи боду бичинилеп дүзээ алыр. Бир хонукта чемге хереглеп турарывыг хлебте безин 2 грамм хире дүс барын үтпас керек. Чемге дүстү ынчаар эвээшти ажыглаарга, бүүректерниң, нерви системазының ажылының ниити байдалы экижилир болгаш артерия ханының базыышкыны чавызай бээр, кижиниң организминде минералдыг солчулгалар өйүнде чоруп турар ашаар.

Диета сагыырга, кижиниң организминге калийниң, магнийниң дүстары ковүдээр, а калий хлорлуг натрийниң организмден ылгалырын ковүдедир. Хлорлуг натрий организмден хөй ылгалып үнер болза, артерия ханының базыышкыны чавылай бээр.

Фруктулар, ногаа аймаа, ылангыя үзүм, курага, картофель, капуста, ногаа аймаанын болгаш фруктулар согу калий дүстары-биле кончуг байлак. Отрубиде, морковьта, ыт-кадында, гречка крупазында, чинге-таразда магний кончуг хөй.

Кижиниң денгизин артыкка улгатканда неделяда 2 катап, бир хүнде-ле творогту 500 граммны, 2 стаканнан эвээш эвес кефирни, хүнде 1,5 килограмм яблокту, 1,5 килограмм ногаа аймаандан (огурец, капуста, помидор) кыпкан сметаналыг, дүзү чок салатты чемге ынап ажыглаза эки.

Бир эвес чүрекке хамаарышкан чамдык четпестер (тыныштаар, чөдүрер, хавыраар) костүп келзе, диетага сүттен кылган чемнерни киирер: 2 шак болгаш-ла чартык стакан чылыг сүт ижип, хайындырган картофельди, творогту, сүтке хайындырган рис кашаны, ак хлебтин чемге ажыглаар.

Сүттен кылган, дүзү чок чемнерни диета ёзугаар эллээн каш хонукта шыңгыы сагыыры кончуг ажыктыг. Оон түнелинде хан эргиддезинден шын эвес түүлдер чидип, артерия ханының базыышкыны күдүлап, кижиниң артык денгизи эвээжээр.

Аарыг кижиниң диетазын шын тургузуп, ону хынап, меңюга витаминнерни четчир санныг тургузары чугула.

Диетаны шыңгыы сагывас төрүк ук аарытны эмнээрине шаптык болдурар.

Эртенги зарядка, арыг агаарга, арыг иштинге селүүдээри—нерви системазын дыштандырары, чүрек ажылын быжыглаары-дыр. Эмин эртпир тургузу ажылдап болбас. Ол кижиге ажыктыг эвес, а хораадыг болур.

А. ДЕРВОЕДОВА,
эмчи.

Төрээн Тываның делгемнеринде. Кара-Хөл.
А. ЗАГВОЗДКИННИҢ фотозу.

САГЫШ САЛЗА...

Почтачының хүлээлгези—номчукчуларга солуннарны, журналдарны ой-шаанда, дүрген чедирери. Ынды турбуже Чөөн-Хемчик районуның «Чыраа-Бажы» совхозунун Хорум-Даг салбырында малчыннарга почта чедирип турар почтачы С. Х. Ооржак ам үш чыл иштинде чаңаг солун дажып келген. Малчыннар аалдары суур чону ышкаш чаңгыс черге турум турар эвес, ылангыя чайгы үеде чажыпкан тараа ышкаш деп болур. Чылдың дорт эргилдезинде безин оларның турдаалары база ангы-аңгы черге турар болгай. С. Ооржак малчыннарның солуннар, журналдарын озалдатпас дээш чадаг кылаштап, чорумал машинадар дозуп чоруп турар. Чайның изинде, кыштың соогунда кандыг таварылгалар турбазын? Чоңга чедирер далаштыг чагаа, телеграмма тургузаар.

Бо ажылче совхозтуң дирекциязының талазындан сагыш салыр ой келген.

Г. ХИРБЭЭ.
Чөөн-Хемчик район.

АЭРОПОРТ ТУДУП ЭГЕЛЭЭН

Шушенскоеде чаа аэропорт тудуу эгелээн.

«В. И. Ленинниң Сибирь полулгезинге турганы» деп музей девискээрин көөр дээш кээп турар совет болгаш дашкы туристер үргүлчү өзүп турар. Аңгы үеде Шушенскоениң самолёттар ужудуп үнер, хонар шолуңге эзээш олуттуг АН-2 болгаш ИЛ-14 дээр самолеттар хүлээп ап турар. Чаа аэропорт болза аңгы үениң АН-24 болгаш ЯК-40 дээр самодеттарын хүлээп ап болур, ол болза Шушенскоениң авиашугумнарын чүгле Красноярск, Абакан-биле эвес, харын Новосибирск, Барнаул, Иркутск-биле база холбаштырар арганы бээр.

(СЭТА-ның корр.).

Агаар

Бүгүн республикага шокар булуттаар, соңгу районнарга туманнаар, чагбас. Хат кошкак. Агаарның температуразы дагыг черлерге 9-14, өскелеринге—16-21 градус соор.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хат кошкак. Агаарның температуразы 20—22 градус соок болур.

Редактор
В. С. ШАРАВИИ.

Телевидение

ДЕКАБРЬ 3-ТЕ
МОСКВАДАН

8.00—Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Солдаттың мемуарлары» 4-кү фильм—«Сапёрлар эвес болзаа».
9.00—«Уран чүүл мастерлериниң концерти.
10.00—10.10—Чаңсар.
10.10—Мультфильмнер программазы: «Сеня, шиңме!» (5-ки 6-гы, 7-ги үндүрүлгелер).
10.45—«Ак-көк хылыштарлыкка» кубогу. Фигурлуг чуругулаашкынга делегей маргылдаазы. ГДР-дең дамчыдылга.
11.30—«Хоглуг нөталар».
11.45—«Бистиң намдарывыс». 1921 чыл.
13.00—Медээлер.
13.10—Камера концерти. И. Бахтин чогаалдарын Бородин аттыг квартет, делегей конкурстарының лауреады В. Спиваков болгаш канада ыраажы Г. Габора күүседир.
13.55—«Москва болгаш москвачылар».
14.05—Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Солдаттың мемуарлары». 4-кү фильм—«Сапёрлар эвес болза».
15.05—Хат спортунга маргылдаа.
15.45—Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Анаа ай». 1-ги серия.
16.50—17.00—Чаңсар.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Тараажы И. Ш. Иванов дугайында тоожу». Телефильм.
18.00—Телемедээлер.
18.10—«Неделяда болуушкунларның таймылбыры». Дамчыдылга.
18.25—«Аңы-дуңмалыышкы чоруктуң болгаш шыгыдаларның чылдары». Документалдыг фильм.
18.45—«Тывавың неделязы». Информастыг программа.
19.00—Чараалдар.
19.05—«Беркутчи дугайында чугаа». Телефильм.
19.30—«Совет демократияның байырлалы». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—«Бистиң намдарывыс». 1921 чыл.
21.30—21.40—Чаңсар.
21.40—«Тренер». Уран-чечен фильм.
23.00—«Үе». Информастыг программа.
23.30—00.35—Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Анаа ай». 1-ги серия.

КИНО

ДЕКАБРЬ 3-ТЕ

«ЧАЙЫРАЛ»: «Дарганың оглу» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ШИОНЕР»: «Мауган» 9.20, 14.55, «Ойлуғуштуң капитал деп туруннар» 10.40, 16.15, «Зорро» (2 сериялыг) 12.25, 18.00, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Золушкага үш тоорук» 10.00, «Бир эвес ол ынакшыл болза?» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Валерий Чкалов» 15.00, «Ынакшылдың чалбыжы» (2 сериялыг) 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдазының 2-31-75, харысаалгалыг секретарьның 2-23-54, партийже амыдырал кылдазының 2-37-13, культура кылдазының 2-23-54, кодээ ажыл-агый кылдазының 2-21-47, үлетүр эллизинин 2-22-64, чагаа кылдазының 2-41-27, информацин база совет тургузуг кылдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретариат тын 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1804

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл. Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—01126.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 285 (10270) | 1976 чылдың декабрь 4, суббота | 1925 чылда үнелевип эдилгеннең | Өртээ 2 коп.

Часкы хову ажылдарынга белеткел

Бии-Хем районда «Өви» совхозтуң машина-трактор мастерскаяларында техника септелгези кижин түлүк. Бо хүнге чедир он трактор ажыл-дааарынга белен. Арткан тос тракторну келир чылдың январь 1-ге чедир бүрүн септеп доозар деп бедиткен социалистиг хүлээлгени алар алганнар.

Септекчилерниң аразында калбарган чарыш-на тракторист Николай Кызыл-оол биле Ширшов Сонам олар тиилекчи болуп турарлар. Олар ыыс-кы дүмүт ажаалдазының үезинде-ле тергиннер-ниң одуруунга тургулаан болгаш ам-даа ол темпизин кошкатпайн, хүн үлүүн доктаамал ажыр күүседип турарлар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) мурнакчы септекчилер Ш. Сонам биле Н. Кызыл-оол олар.

А. КОЙГУНАКТЫҢ фотозу.

СЭКП Төп Комитединиң Политбюрозунда

Эш Л. И. Брежневтиң Румынния Социалистиг Республикага найыралчы аян-чоруунуң түңнелдериниң дугайында

СЭКП ТК-ниң Чиргине секретары эш Л. И. Брежневтиң бо чылдың ноябрь 22—24 хүнүнде Румынния Социалистиг Республикага найыралчы аян-чоруунуң түңнелдерин көргеш, СЭКП ТК-ниң Политбюрозу РКП-ниң Чиргине секретары, РСР-ниң Президентизин эш Н. Чаушеску-биле болгаш өске-даа румын удуртукчулар-биле ооң кылган чугаалажыыпкынарының ужур-дузазын, СЭКП-ниң болгаш РКП-ниң, Совет Эвилелиниң болгаш Румынияның аразынга кады ажылдажылганы бөге аки-дуңма найыралы үлам ыңай хөгжүдер дутайында хүлээп алдынган Медегледи бедик-биле үнеледи.

Медеглел болза, Найырал, кады ажылдажыга болгаш дузалажылга дугайында 1970 чылдың керээзинге бага ында таймылыралттынган сорулгаларга болгаш принциптерге үндезилендир тургустувуп турар совет-румын харылзаалары хамыладырының болгаш бүгү талазыг хөгжүдениң үр хуу-саалыг калбак программазы болуп турар. Ийи талазыг үндезинге-даа, Варшава Керээзиниң организациязының болгаш Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң шугуму-биле-даа ядын-бүрү талаларга Совет Эвилелиниң болгаш Румынияның аразында харылзааларны хамыладырының перспективтиг угланылышкынарын тодаргайлавышаан, ол Медеглел совет болгаш румын улустарының чаңчылчаан аки-дуңмалыкы кады ажылдажылганыга чаа ар-галарны ажыдып, экономиктиг харылзааларны боттуу-биле калбартырының, бүдүрүлгени кооперастарын болгаш специализастаарын дүрген хөгжүдери-ниң эргежок чугулазын айтыш турар.

Марксизм-ленинизминиң болгаш пролетарлыг интернационализминиң дең ергелиң принциптеринге үндезилеп, кайы-кайызынга бүзүрежириниң болгаш хүндүлежириниң ёзулуунга СЭКП-ниң болгаш РКП-ниң деминг хөделиишкинерин улам ыңай калбартыр талазы-биле төлевилеттинген хемчегерниң чугула ужур-дузалыын СЭКП ТК-ниң Политбюрозу онзалап демдегледи. Партиялардың Төп Комитеттеринің, чер-черниң партия организацияларының, партияның эртем-шинчилел төп-терииниң болгаш массалыг информация чер-лериниң аразында үре-түңнелдиг харылзааларны бодунда каириштирип турар од деминг хөделиишкин совет-румын кады ажылдажылганы хамыладырыпта тодарадыкчы ролдуу ойнап турар.

Ийи чурттуң даштыкы политиктиг чүткүзериниң ниити болуп турарын СЭКП ТК-ниң Политбюрозу сеткил ханыышкын-биле демдегледи, ыңдыг ниити чорук бижыг тайбың болгаш делегейге айыыл чок чорук дээш, чепсегленишкинерни эңдере бүдүрери соксадыры дээш, бүгү улустарның хостуг, хамаарышпас хөгжүр чарлың болбас оргелери дээш социалистиг өске-даа чурттар-биле кады ССРЭ-ниң болгаш РСР-ниң ниити демисселиндең илергей-летгинин турар.

Эш Л. И. Брежневтиң Румынияга аян-чоруунуң үезинде чедип алдынган дугуражуушкуннарны амыдыралга чайгылыш чок боттандырары совет-румын харылзааларны чаа, улам бедик деңнелче көдүрер, янчангаш совет болгаш румын улустарының эрге-ажыктарынга-даа, социалзам чурттарының сырый каттыжышкынын болгаш чаңгыс эвен улам ыңай бижыглаарының, делегей херектериниң чорудулгазынга оларның дугуржуушкуннуг политикалыын салдарын өстүрериниң эрге-ажыктарынга-даа таарыштыр болуру чугулуг чок.

ПАРТОРГАНИЗАЦИЯЛАРНЫҢ ДАЙЫНЧЫ СОРУЛГАЗЫ

СЭКП ТК-ниң октябрь (1976 чыл) Пленумунуң түңнелдериниң болгаш Пленумунга партия Төп Комитединиң Чиргине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазынга холбаштыр партияның область организациязының сорулгаларының дугайында айтырыгны чоокта чаа СЭКП Тыва обкомунуң пленумунга чугаалашкаш, үүскей доктаалды хүлээп алган. ТК-ниң октябрь Пленумунуң шиитпирлерин болгаш аңаа эш Л. И. Брежневтиң ханы үткаллыг чугаазында түңнелдерин болгаш сорулгаларны республикаашы бүгү коммунистерни болгаш ажылчы чоннарны ыяпы-биле деткип, түүлдүтүүнүң турарын айыткышаан, оларны партияның область организациязының ажыл-чорудулгазынга хажык чокка удуртулга болдурар, дайынчы программа кылдыр хүлээп алыр деп ыпла айтып турар.

Партия Төп Комитединиң Пленумунуң шиитпирлери болгаш эш Л. И. Брежневтиң чугаазы СЭКП-ниң XXV съездиниң ажылдап кылганы социал-экономиктиг сорулгаларны амыдыралга боттандырар дээш демисселге Тыванның коммунистеринің, бүгү ажылчы чоннарының чаа-чаа күш-ажылчы хереглеринге чогаадыкчы идепкейин база пиш-натпазының чайыктырган. Ооңгу беш чылда республиканың улуг ажыл-агыйы улам ыңай бүгү талалыг хөгжүүр. Беш чыл дургузунда улуг ажыл-агыйынга 680 миллиондан эвээш эвес рубльдиг капитал салыышкынын киирер, ол болза тоску беш чылдың-дан 280 миллион рубль хой болуур. Продукция бүдүрери үлетпүрге — 1,5 катаң, көдээ ажыл-агыйга — 1,3 катап көвүүлөр.

Ооңгу беш чылдың даалгаалары-рын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыштыг калбартышаан, республиканың ажылчы чоннары бо чылдың планнарын болгаш со-циалистиг хүлээлгелерин күү-седирингө чамдык эки түңнелдерни чедип алган. Республиканың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери дүк, тараа садарыпкы чыл хүлээгээш, сүттүг сайгарарының доктаатка-ган планын күүседипкен. Республиканың үлетпүрүг продукциязының хемчегериниң хой нуруузуун бүдүрериниң он айлар планын күүсеткен, ол-ла үеде түүл организациялары түүл-монтаж ажыдарының хемчөлиниң планын 1975 чылдың ол үезинге деңнээргө 8,7 хуурга улгаттырган. Үүрмектеп садар бараан саарылганының, коммунал болгаш чонга ачы-дуза чедирериниң планнары ажыр күүсеттинген.

Ооң-биле чергелештир партия Кызыл хооркому болгаш райкомнары, парткомнар база совет органнар, министерстволар болгаш ведомстволар улуг ажыл-агыйын удуртуп балыкчар талазы-биле ажылдың стилин болгаш арга-методун ам-даа ожуум сайзырангайжыдын турарын ол доктаалда айыткан. Олар бүдүрүлгенин ажыктыын бедидер, эртем-техниктиг дешнилгенин дүргедир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрөр, ажылга шынар коргузүглерин эңжидер талазы-биле коллективтерниң журнуида салдынган сорулгаларны боттандырар дээш түс-түс черлерге бедик негелделиг болгаш харымсаалгалыг болур чоруктуң хемчегерин четпес боттандырып турар.

Капитал тудугнуң чорудулгазында улуг четпестер бар. Түүл материаддарының базалын быжыглаар, ооң үлетпүрүн хөгжүдер, түүл объектилерни чогуур ойунде ажыглалга киирип, шынарын бедидер, мурнакчы арга-дуржулганы пептередир, архитектура болгаш төлевилел организациларының харыысаалгазын бедидер талазы-биле хемчегерин четпес боттандырып турар.

Үлетпүр бүдүрүгелиниң ажыктыын бедидеринде четпестер хой. Чамдык бүдүрүлгелер продукциязының бүдүрер хемчөлиниң-даа, ооң шыпар коргузүглериниң-даа талалыг-бын күүне планның күүсеттейн турар. Республиканың үлетпүрүнде фонд эгидилгеан, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чавыс болуп артпышаан. Автотранспортта четче ажыглаттынмаан курлавыр-лар хой.

Көдээ ажыл-агыйның хөгжүдериниң чугула айтырыгларында шиитпирлеттинмээн түүлдер хой, аңаа киирип турар капитал салыышкынының эгидилге берименчеи ам-даа куду. Чамдык колхозтар болгаш совхозтар черии, техниканы, минералдыг база организа-циялаттынган чеминчидилгени багай ажыглап турар. Малдың баш саны ооржум өзүп, ооң про-дуктулуг шоолуг бедиивейн, оларның кызыраар болгаш өлүп хораар чоруу хөй болуп артпышаан.

Садыг, чоннуң амыдырал хандырылга будүрүгелериниң болгаш организациялары-ның ажылында база-ла шынгы четпестер бар.

Күш-ажылчы коллективтерге организаакчы болгаш политмассалыг ажылды эңжидеринге партия эге организациялары-ның дайынчы аргашинзээнин, чер-чер Советтерииң, профсоюзтар болгаш комсомол организациялары-ның ролюн бедидер талазы-биле хемчегерни СЭКП хооркому болгаш райкомнар, парткомнар четпее чорудуп турарын пленумнуң докладында айтып турар. Шынгыя партия комитеттеринің талазындан хүлээп алдынган шиитпирлер күүсеадегин контрольдаарын болгаш хынаарын чогуур вегелдеге чедир тургузилаан.

СЭКП обкомунуң пленумунуң доктаалынга ажыл-хереглиг-тиң чедишкинниг-даа, четпее-даа талаларын хандыр ынаныгээш, моон сонгаарга со-рулгаларже, партийжи-орга-низастыг болгаш идей-ниижи-зидилелиг ажылдың дедиселин улам бедидерииниң айты-рыгларынче улуг кичээнгейни салгаш. Ниитилеп-биле ооңгу беш чылдың планын хүүеаа бетинде күүседир төлөзөге, будүрүлге, организация, күш-ажылчы коллектив бүрүзү бо чылдың онаалдаларын че-дишкинниг доозарынче база 1977 чылдың планнарын чугаа чокка күүсеткен турарынче ажылчы чоннарның күжүн мо-билизастаарын партия, совет болгаш ажыл-агый организа-рынга, профсоюзтар, комсомол организацияларынга шленумнуң докладының хүлээндирип турар.

Хожудан турар чаңгыс-даа будүрүгее, түүл колективи, колхоз база совхоз, район турбазын дээш чарыштыг калбар-тыр, бүгү будүрүлге коллек-тивтерни үткыштыр планнарны болгаш бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгаш, оларны боттандырарынче онза кичээнгейни салыр херек. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылын төлептиг үткүүр дээш массалыг социа-листиг чарыштыг организастаары эртежок чугула.

Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн докладтаалга бедиткенинге, чаа будүрүлге күүлерии чоп-түүр ойунде ажылдаалга киирип, ону долу шинээдии алганының, ажылдан турар будүрүлгелерни эде дерип кылганының, техниктиг дешнилге-пиян хемчегерни боттандырганының, будүрүлгени, күш-ажылды организастаарын болгаш эргелеп башкарылганы улам ыңай сайзырангайжыт-каанының ачызында ооңгу беш чылда үлетпүр будүрүлгенің хемчөлин 50 хуу, капитал тудуг 50—55 хуу, автотранспортка чүк соңгулгеан 50—52 хуу, чонга ачы-дуза чедиреринің хемчөлин 70 хуу, түрмектеп салар баралт салгалгазы 28—30 хуу көвүдөр. Үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 25—30 хуу бедиреп көрүп турар. 1977 чылда үлетпүр продукциязының хемчөлин бо чылын чедип алырынга деңнээргө, барык-ла 20 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 10 хуу көвүдедирип көрүп турар. Үлүг ажыл-агыйынга капитал салыышкыны 130 миллион рубль болур.

Ниитилел будүрүгелиниң ажыктыын улам бедидер база үлүг ажыл-агыйының бүгү звеноларынга ажылдың шынарын эңжидер талазы-биле күш-ажылчы коллективтериниң бүзенишкинин улгаттырарынче пленумнуң доктаалында партия, совет, профсоюзтар, министерство, эргелел болгаш будүрүлге, ажыл-агый удуртукчуларының кичээнгейин уландырган.

Капитал тудуг—ажыдың эң чугула участогу болур. Ынчангаш маңаа тускайлаан акша-хөреңгини, материал-техниктиг курлавырларны бидарадып, чашкапнаар чоруктуң болдурбас болгаш план чүрүмүн хажыдар кандыг-даа фант бүрүзүнге холбаштыр шынгы хемчегерни алыр херек. Ооңгу беш чылдың төпчүзүнде тудуг-монтаж ажыдының ниити хемчөлиниң керээниг бригада аргазы-биле күүседир ажылдың хемчөлин 40—50 хуу, тудуг ажылчыннарының шаңналдыг ажыл төлевирээн 80 хуу чедирерин, тудугнуң сметтиг өртээн 1,5—3,0 хуу чиигедирип көрүп турар.

Ооңгу беш чылда республи-каның көдээ ажыл-агыйын хөгжүдер талазы-биле хөй түүлдер кыадынар. Аңаа удуртулганы эвилелдир, будүрүлгени специализастаарынга болгаш концентрастаарынга, химжидилгени нептередиринге, черии мелиорастаарынга, мал болгаш чер ажыдын механизастаарынга үндезилөөш, 1976—1980 чылдарда көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдерин, ооң продуктулуун бедидерин хандырар. Ооңгу беш чылда республикага чылда тараанын ортумак чыыдалын 251 муң тонна чедирер. Беш чылдың төпчүзүнде сыстаттыг черлерниң бир гектарындан-на 20 центнер тараа-ны, 300 центнер кукурузаны, картофельдин болгаш погаанны 120—125 центнер чедир алыр-ыл айтып турар. 1977 чылда күрүнеге 50 муң тонна тараанын садар.

Малдың болгаш күштүң баш саның улам өстүрбүшаан, про-дуктулуун бедидер талазы-биле хемчегерни алыр. 1980 чылда саар бир инектен сүт саалдаанын ортумаа-биле 1800-теп—2000 кг, бир хойга онааштыр дүк кыргылдазын 2,3—2,4 кг чедирер, кыс дагаадан 220 бөрбак чуургаан алыр. Чыл саныңда төрүүр чүе малга онааштыр 85-тен өрү бызаавы, 90 хураганны алыр сорулганы салып турар. Күрүнеге садар малдың ортумак деңнээни ыяпыгыр бода малдың—350—360 кг, хой, ишкүнүүн 42—43 кг чедирер. Кезер чылын күрүнеге республика 50 муң тонна тараапы, 29 муң тонна эттүг, 24 муң тонна сүттүг, 3030 тонна дүктүг, 12 миллион дагаа чуургаын садар.

Коммунаа болгаш амыдырал хандырылгазының, садыгның, харылзаалың база культуразың, улус өөредилгезиниң, ниитизи-биле чоннуң чаагай байдалының деңнелиң бедидер талазы-биле бо беш чылда ажок улуг ажылдар кылдынар.

Партияның Кызыл хооркому болгаш райкомнар, парткомнар СЭКП ТК-ниң октябрь (1976 чыл) Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган түңнелдерни болгаш сорулгаларны хажык чокка удуртулга болдурар, ажыл-агый, культура тургузуушкунунга партийжи удуртулганың деңнелиң бедидери. партийжи организастыг болгаш политмассалыг ажылды улам ыңай сайзырангайжыдары эргежок чугула. Партия эге организацияларының организаакчы болгаш политмассалыг бүгү ажылының ажыктыын бедидер база шынарлык эңжидер, оларның дайынчы арга-шинээзин күштедирер, бүдүрүлгеге болгаш хөй-ниитя ажылынга коммунист бүрүзүнүң авангардчы ролюн бедидеринге холбаштыр хемчегерни боттандырар. Хүлээп алган шиитпирлериниң күүседеди-нин контрольдаарын болгаш хынаарын сайзырангайжыдар, даандырган ажыл-херек дээш кадрларның харыысалгазын, оларның күүседикчи сагыыла-чурумун күштелдирер, бүдүрүлгенің ажыктыын бедидеринің, ажыл-агый тургузуушкунунуң сорулгаларын шиитпирлериниже чер-чер Советтериниң, профсоюзтар, комсомол организацияларының, үүсүчү контроль органнарының ролюн улам ыңай көдүрер херек.

СЭКП ТК-ниң октябрь Пленумунуң шиитпирлерин, партия Төп Комитединиң Чиргине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган сорулгаларны, партия Тыва обкомунуң III пленумунуң докладының коммунистерге, ажылчы чоннарга хаңы-ары-биле таймылбрлап таныштырары, саадынган сорулгаларны боттандырарынче массаның бүгү күштерин, билинин база энергизиин мобилизастаары, ооңгу беш чылдың планның онаалдаларын чедишкинниг күүседир дээш сопиалистиг чарышты бүгү чердерге улам калбартып, ону удуртуру—партия организация бүрүзүнүң дайынчы сорулгазы болур.

Эш Т. ЖИВКОВТУҢ чугаазы

Хүндүлүг эш Брежнев!

Силерниң 70 харлаарыңарны таварыштыр Болгар Улус Республиканың Маадырының ады-дың сылдысын база Георгий Димитров ордениң ийи удаа тыпсырыы болгаш болгар коммунистерниң база бүгү болгар улустуң Силерге ханы хүндүткелиң болгаш чүректен ханыышкылаң аки-дуңма ханы ынакшылың илерге-йдеш чугаалаар хүндүлүг сорулганы Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Болгар Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш чаагай мөзүн даскаң чүве, ону мен сеткил ханыышкыны-биле болгаш өөрүшкү-биле күүседип тур мен. (Адыш часкаашкыны).

Үш чыл мурнунда Болгарияга аян-чорук кылып чорааң үеңерде ол сагыш-сеткилдиң ханылыңга болгаш шынныңга бүзүрээр арганыг болгаш Силер, эргим Леонид Ильич, Совет Эвилелиниң, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязыңга, өвүдүр чурттуң улуг оглу, Ленинниң олум чок хөрээнин толептиг садагчызы болгаш уламчылакчызы—Силерге Болгарияның онуп чыт-пес өөрүп четтиргишкинин болгаш шынактылыг бистиниг дараазында чеде бергеш, бодунарның караалар-биле ба-за катап көрүп, чүрээлер-биле мөгереп болур Силер. (Адыш часкаашкыны).

Бүгү-делегейниң ажылчы чоннарының бодунуң хуузунда ада-чурту кылдыр кыы-гаар чок чергаарланып турганы, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның баштайгы күрүнээзи тургузарыгга эң аныяк чылдарындан эгелээп-ле, тиилээн Октябрь революциязының кызыл тугукун ядаа-биле чорааш, бодунуң чалгы насының, күштерин болгаш сорук кирииткинин киирген од маадырлыг совет салгалга ам, Силерниң 70 харлаарыңарның бүдүүлүнде, болгар улус байыр чедирин турар.

Ада-чурттуң дайынының үезинде бистер, болгар коммунистер болгаш комсомолчулар, партизан отрядтарынга, полициянның аспаанга, фашистиг кинданнарга тура, бодувустуң «бичии черлеравистиг» камгалап, Кызыл Армияның келирии маңаа дүрген бис. Эш Брежнев Силер Үшкү украин фронтуунуң дайынчылары-биле Болгарияга барбаан силер. Ынчалзажок Силерниң күүгүнерден совет дайынчы—кижи төрелгетеннин фашизмден хостакчының, 1944 чылдың сентябрьның аяк хүнүнеринде биске чедип келир дээш. Совет Эвилелиниң кызыгаарларындан Болгага болгаш Кавказка база Кавказтан болгаш Волгадан Совет Эвилелиниң кызыгаарларынга чедир орукту зар-бергө тулчуушкуннар-биле эртикеп дайынчыны көрүп тур бис. (Адыш часкаашкыннары).

Болгар Улус Республика бирги социалистиг чурттуң бызыг деткимчезин үш он чылдар дургузунда үзүктел чок ап келди. Биске баштайгы тракторларны болгаш комбайннарны чорудуп бергеш, бистиң эң улуг заводтарывысты тудуп бергеш болгаш бүгүде чүүлдерге биске өскерилип чок дузалаш келген совет кижиннә—ажыл-ишчинин Силерниң күүгүнерден көрүп тур бис, эргим Леонид Ильич.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Силерниң баштап келгенигер он ийи чыл болгар-совет найыралдың хөгжүдениинге онза үре-түңнелдиг болгаш. Болгария биле Совет Эвилелиниң аразында харылзаалар болган: амыдыралда боттанган социалистиг интернационализмниң үлегер-чижээ-дир дээш Силерниң состеринер болгар улустуң түрээлде сиңнинге бергеш. Ол харылзааларны тургузарынга көз ачы-хавыяа бистиң партиялар-ывыска болгаш улустарывыска онаажып турар. Бир эвес улурттукчуларның киирген салыышкынының дугайын чугаалаар чүве болза, Силерниң салыышкынынар эң-не улуг болуп турары маргылдаа чок, янчангаш бо хүннерде болгар улус Силерге бодунуң хаяы өөрүп четтирипшкинин база катап илергейлеп турар.

Кижи төрелгетеннің салымчолунга төөгүлүг саалдарлыг болуп турар шиитпирлерниң болгаш хөделиишкиннериниң үелеринде Силер эң-не күчүлүг политиктиг организациянның болгаш делегейниң эң-не күчүлүг күрүнеэзиниң бажында туруп турар-дыр силер, эш Брежнев.

Шаанда делеген большевиктерни Ленинден көрүп турган. Богун делегей совет коммунистерни, совет чонну хамыктың мурнунда Силерден көрүп турар-дыр, эш Брежнев. (Адыш часкаашкыны).

Совет Эвилелиниң, бүгү талалыг күүгүзүн өстүрери, социалистиг дем-каттыштырылгазының сырый каттыжышкыны болгаш нөдүралүшкүүш, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң чаңгыс эвэн, хостагга, хамаарышпас чорук болгаш со-циал дешилге дээш демисселиң турар улустарны детки-рии дээш, ядын-бүрү ниитилел тургузуглуг чурттарның аразынга тайбың кожа-лелбээ шаанаа мерээ кончуг эргим болуп турзажок, бо хүндүлүг шаңналдан чүге мээң хууда ачы-хавыяамны хүлээп көргенин эвес, харын хамыктың мурнунда Маркстың, Энгельстиң, Ленинниң улуг идеяларын амыдыралга боттандырары дээш демисселге бистиң чурттувустуң, бистиң партиявыстың бедик ролюн хүлээп көргенин көрүп тур мен. (Адыш часкаашкыны).

Ол кайчаар-даа ажок улуг төөгүлүг ажылга бис хол-холувустан туттунчуп алган демниг хөделиш турар бис. Бүгү совет-болгар кады ажыл-дажыга бистиң найыралывыстың байлак төөгүзүнүң бөлүн кажан-даа көрүп корбозун шак ындыг бүгүвү хамаа тудуп турар болгаш хөй талалыг характерлиг апарган. Ол дээрге бот-бодунга бүрүвүзиле хүндүлежириниң болгаш үре-түңнелдиг кады ажыл-чорудулганы аңаа күүсөп.

(СӨГА).

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эш Живков!

Эргим эштер болгаш оңдуктер!

Акы-дуңма Болгарияның талалыдан мөзээ ийи катап тыпсыы турар бедик шаңналдың Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Политбюрозунга, Болгар Улус Республикамың Күрүне Чөвүлелиниге хамызыбиле өөрүп четтирип тур мен. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының дугайында база мээң ажылымның дугайында чугаалаан чаагай сөстөри дээш эш Тодор Живковка өөрүп четтирдим.

Мээң биографиям — ол дээрге бистиң улуг социалистиг Төрээн чуртувустуң биографиязының чамдыкы-дыр. Мээң биографиям ленинчи партия-биле, коммунизмниң тургузарывыс ажылчы-чорудулгазы-биле бүрүн холбашкан. Ындыг болганда, кижи ёзулуу-биле алырта, бо шаңналды мерээ кончуг эргим болуп турзажок, бо хүндүлүг шаңналдан чүге мээң хууда ачы-хавыяамны хүлээп көргенин эвес, харын хамыктың мурнунда Маркстың, Энгельстиң, Ленинниң улуг идеяларын амыдыралга боттандырары дээш демисселге бистиң чурттувустуң, бистиң партиявыстың бедик ролюн хүлээп көргенин көрүп тур мен. (Адыш часкаашкыны).

Ол кайчаар-даа ажок улуг төөгүлүг ажылга бис хол-холувустан туттунчуп алган демниг хөделиш турар бис. Бүгү совет-болгар кады ажыл-дажыга бистиң найыралывыстың байлак төөгүзүнүң бөлүн кажан-даа көрүп корбозун шак ындыг бүгүвү хамаа тудуп турар болгаш хөй талалыг характерлиг апарган. Ол дээрге бот-бодунга бүрүвүзиле хүндүлежириниң болгаш үре-түңнелдиг кады ажыл-чорудулганы аңаа күүсөп.

Ынчангаш Силерниң адыыр делегейге «тайбың» болгаш «социализм» дээш сөстер ышкаш ындыг күштүү-биле база магадыы-биле чаңгыланып турар.

Ынчангаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының база Совет күрүнениң, бажында Силерниң турарыларың од фактыны ниити төрелгетеннің тайбың болгаш аас-кежиктиг кезиг үезинге ыяпышты болгаш бүзүрелди делегейге ыяпын-ыяпын кижилерге болдурун база бижыглаар турар. (Адыш часкаашкыны).

Силерниң 70 харлаарыңар-биле болгаш Болгар Улус Республиканың Маадырының адын Силерге ийиги удаа тыпсыкаы-биле, Георгий Димитров ордени-биле шаңналаны-биле холбаштыр, болгар ажылчын аңгының, көдөө ажыл-агыйның ажыл-ишчизеринің, улустуң интеллигенциязының омуразиниден, болгар коммунистериниң, болгар чер ажылдыг улустуң эвилелдиң кежигүнериниң, ада-чурт фронтучуларының, комсомолчуларның болгаш пионерлерниң омуразиниден, бистиң бүгү чопувустуң омуразиниден Силерге изиг байырны чедиреринің база ам-даа хөй-хөй чылдарда бижыг кадышкылы бүгү чүрөктиң ханыышкыдан Силерге күүзүрни медээ чөпшээреп көрүнер, хүндүлүг болгаш эргим эш Брежнев.

(Адыш часкаашкыннары).

Эш Брежнев Силерниң, Болгар Улус Республиканың Маадырының адын Георгий Димитров ордениниң ийи удаа тыпсыры болгаш болгар коммунистерниң база бүгү болгар улустуң Силерге ханы хүндүткелиң болгаш чүректен ханыышкылаң аки-дуңма ханы ынакшылың илергейдеш чугаалаар хүндүлүг сорулганы Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Болгар Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш чаагай мөзүн даскаң чүве, ону мен сеткил ханыышкыны-биле болгаш өөрүшкү-биле күүседип тур мен. (Адыш часкаашкыны).

Үш чыл мурнунда Болгарияга аян-чорук кылып чорааң үеңерде ол сагыш-сеткилдиң ханылыңга болгаш шынныңга бүзүрээр арганыг болгаш Силер, эргим Леонид Ильич, Совет Эвилелиниң, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязыңга, өвүдүр чурттуң улуг оглу, Ленинниң олум чок хөрээнин толептиг садагчызы болгаш уламчылакчызы—Силерге Болгарияның онуп чыт-пес өөрүп четтиргишкинин болгаш шынактылыг бистиниг дараазында чеде бергеш, бодунарның караалар-биле база катап көрүп, чүрээлер-биле мөгереп болур Силер. (Адыш часкаашкыны).

Бүгү-делегейниң ажылчы чоннарының бодунуң хуузунда ада-чурту кылдыр кыыгаар чок чергаарланып турганы, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның баштайгы күрүнээзи тургузарыгга эң аныяк чылдарындан эгелээп-ле, тиилээн Октябрь революциязының кызыл тугукун ядаа-биле чорааш, бодунуң чалгы насының, күштерин болгаш сорук кирииткинин киирген од маадырлыг совет салгалга ам, Силерниң 70 харлаарыңарның бүдүүлүнде, болгар улус байыр чедирин турар.

Ада-чурттуң дайынының үезинде бистер, болгар коммунистер болгаш комсомолчулар, партизан отрядтарынга, полициянның аспаанга, фашистиг кинданнарга тура, бодувустуң «бичии черлеравистиг» камгалап, Кызыл Армияның келирии маңаа дүрген бис. Эш Брежнев Силер Үшкү украин фронтуунуң дайынчылары-биле Болгарияга барбаан силер. Ынчалзажок Силерниң күүгүнерден совет дайынчы—кижи төрелгетеннің фашизмден хостакчының, 1944 чылдың сентябрьның аяк хүнүнеринде биске чедип келир дээш. Совет Эвилелиниң кызыгаарларындан Болгага болгаш Кавказка база Кавказтан болгаш Волгадан Совет Эвилелиниң кызыгаарларынга чедир орукту зар-бергө тулчуушкуннар-биле эртикеп дайынчыны көрүп тур бис, эргим Леонид Ильич.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Силерниң баштап келгенигер он ийи чыл болгар-совет найыралдың хөгжүдениинге онза үре-түңнелдиг болгаш. Болгария биле Совет Эвилелиниң аразында харылзаалар болган: амыдыралда боттанган социалистиг интернационализмниң үлегер-чижээ-дир дээш Силерниң состеринер болгар улустуң түрээлде сиңнинге бергеш. Ол харылзааларны тургузарынга көз ачы-хавыяа бистиң партиялар-ывыска болгаш улустарывыска онаажып турар. Бир эвес улурттукчуларның киирген салыышкынының дугайын чугаалаар чүве болза, Силерниң салыышкынынар эң-не улуг болуп турары маргылдаа чок, янчангаш бо хүннерде болгар улус Силерге бодунуң хаяы өөрүп четтирипшкинин база катап илергейлеп турар.

Кижи төрелгетеннің салымчолунга төөгүлүг саалдарлыг болуп турар шиитпирлерниң болгаш хөделиишкиннериниң үелеринде Силер эң-не күчүлүг политиктиг организациянның болгаш делегейниң эң-не күчүлүг күрүнеэзиниң бажында туруп турар-дыр силер, эш Брежнев.

Шаанда делеген большевиктерни Ленинден көрүп турган. Богун делегей совет коммунистерни, совет чонну хамыктың мурнунда Силерден көрүп турар-дыр, эш Брежнев. (Адыш часкаашкыны).

Совет Эвилелиниң, бүгү талалыг күүгүзүн өстүрери, социалистиг дем-каттыштырылгазының сырый каттыжышкыны болгаш нөдүралүшкүүш, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң чаңгыс эвэн, хостагга, хамаарышпас чорук болгаш со-циал дешилге дээш демисселиң турар улустарны детки-рии дээш, ядын-бүрү ниитилел тургузуглуг чурттарның аразынга тайбың кожа-лелбээ шаанаа мерээ кончуг эргим болуп турзажок, бо хүндүлүг шаңналдан чүге мээң хууда ачы-хавыяамны хүлээп көргенин эвес, харын хамыктың мурнунда Маркстың, Энгельстиң, Ленинниң улуг идеяларын амыдыралга боттандырары дээш демисселге бистиң чурттувустуң, бистиң партиявыстың бедик ролюн хүлээп көргенин көрүп тур мен. (Адыш часкаашкыны).

Ол кайчаар-даа ажок улуг төөгүлүг ажылга бис хол-холувустан туттунчуп алган демниг хөделиш турар бис. Бүгү совет-болгар кады ажыл-дажыга бистиң найыралывыстың байлак төөгүзүнүң бөлүн кажан-даа көрүп корбозун шак ындыг бүгүвү хамаа тудуп турар болгаш хөй талалыг характерлиг апарган. Ол дээрге бот-бодунга бүрүвүзиле хүндүлежириниң болгаш үре-түңнелдиг кады ажыл-чорудулганы аңаа күүсөп.

Ынчангаш Силерниң адыыр делегейге «тайбың» болгаш «социализм» дээш сөстер ышкаш ындыг күштүү-биле база магадыы-биле чаңгыланып турар.

Ынчангаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының база Совет күрүнениң, бажында Силерниң турарыларың од фактыны ниити төрелгетеннің тайбың болгаш аас-кежиктиг кезиг үезинге ыяпышты болгаш бүзүрелди делегейге ыяпын-ыяпын кижилерге болдурун база бижыглаар турар. (Адыш часкаашкыны).

Силерниң 70 харлаарыңар-биле болгаш Болгар Улус Республиканың Маадырының адын Силерге ийиги удаа тыпсыкаы-биле, Георгий Димитров ордени-биле шаңналаны-биле холбаштыр, болгар ажылчын аңгының, көдөө ажыл-агыйның ажыл-ишчизеринің, улустуң интеллигенциязының омуразиниден, болгар коммунистериниң, болгар чер ажылдыг улустуң эвилелдиң кежигүнериниң, ада-чурт фронтучуларының, комсомолчуларның болгаш пионерлерниң омуразиниден, бистиң бүгү чопувустуң омуразиниден Силерге изиг байырны чедиреринің база ам-даа хөй-хөй чылдарда бижыг кадышкылы бүгү чүрөктиң ханыышкыдан Силерге күүзүрни медээ чөпшээреп көрүнер, хүндүлүг болгаш эргим эш Брежнев.

(Адыш часкаашкыннары).

Эш Брежнев Силерниң, Болгар Улус Республиканың Маадырының адын Георгий Димитров ордениниң ийи удаа тыпсыры болгаш болгар коммунистерниң база бүгү болгар улустуң Силерге ханы хүндүткелиң болгаш чүректен ханыышкылаң аки-дуңма ханы ынакшылың илергейдеш чугаалаар хүндүлүг сорулганы Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Болгар Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш чаагай мөзүн даскаң чүве, ону мен сеткил ханыышкыны-биле болгаш өөрүшкү-биле күүседип тур мен. (Адыш часкаашкыны).

Үш чыл мурнунда Болгарияга аян-чорук кылып чорааң үеңерде ол сагыш-сеткилдиң ханылыңга болгаш шынныңга бүзүрээр арганыг болгаш Силер, эргим Леонид Ильич, Совет Эвилелиниң, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязыңга, өвүдүр чурттуң улуг оглу, Ленинниң олум чок хөрээнин толептиг садагчызы болгаш уламчылакчызы—Силерге Болгарияның онуп чыт-пес өөрүп четтиргишкинин болгаш шынактылыг бистиниг дараазында чеде бергеш, бодунарның караалар-биле база катап көрүп, чүрээлер-биле мөгереп болур Силер. (Адыш часкаашкыны).

Бүгү-делегейниң ажылчы чоннарының бодунуң хуузунда ада-чурту кылдыр кыыгаар чок чергаарланып турганы, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның ба

Идеологтуг фронтунуң дайынчылары

ПРОПАГАНДИСЧИ СӨС

Конкурска

Коммунистиг партиялың болгаш Совет чазаптың бүгү талаяыг иштинги, даштыкы политиказын боттандырып, аныячы чонуң идейлиг инижиндиргезин улам нүштелдирип, политиктиг болгаш экономиктиг ооредилгезин удуртуп чорударынга партия обкомунуң шынчы дузалакчылары — пропагандистерниң олуруу чыл келген тудуш хаяы билиг, мөөреядиг янгилер-биле чаартынып озуп орар. Оларның арказында партийни даалгазын ак сетиглиин-биле күүседип чаңчыккан, пропагандисчи аныяга бердингеннер янзы хой. Ындыг кижилерниң кызымаккай аныя-херээ партия, чазаптың бедик үнелелин ап турар. Оон бир тодаргай хоречиим болза, СЭКП Тыва об-

КОРРЕСПОНДЕНТ:

— Сизер ам оң чыл ажыр пропагандистер ажылдан келген-дир силер. Ол хире ур ажылгаавыңарны чүүнүн-биле таймыбырлап болуруг?

АДЫГ-ООЛ ХЕРТЕКОВИЧ ДОРЖУ — (Бай-Тайга районнуң Шуй ортумак школазының директору, марксизм-ленинизминиң үндезиннерин ооренир школаның пропагандизи, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиниин эдилекчизи):

— Партийжи чырыдыышкын системазынга пропагандист кадрны партия организациязы боду пиилеп ажылдадыр болгай. Шынчаргаш ол — партийжи даалга-дыр, коммунист кижи бүрүзү оны лажык чок күүседир апаар. Ийиде, бистер, башкылар — кодээ интеллигенциянып оза, судал-дамыры — чонну бистер билиргге ооретпес болзувусса, кымнар ооредирил? Доозуп алган эртемнивис, шилип алган мергежилгевис-даа ол-дур — ооредикчи. Оон ангыда пропагандист кижи ажылынга, дыңнакчыларынга шуут чаңчыгып каар чүве болгай. Анаа олурарга, кежээлер батпас, үе-шактың эртери чыдбас шыкаар сагындырар. Шынчаргаш ол ажыл амыдыралдың негелдээн болу бзар. База бир кол чүве: боду кызыл билигиг кижи өске улуска чаа билиглер берип тыдавас деп чүвени кым-даа билир. Шынчаргаш пропагандист дыңнакчыларны ооредирип-биле кады боду база ооренир, инти билиин доктаамал бедидер анаар. Амыдырал-биле дерге бзар деп чугаанның утказыда ындыг шыкажыгай. Бо-ла бүгү чылдагаанывардан үр үеде үзүктел чок пропагандистер ажылдап келген мен.

КОРРЕСПОНДЕНТ:

— Пропагандистиң ажылынга хамаарыштыр кандыг-кандыг бижиттинмезин дүрүмнер барыл? Оон ажылынга эң-не кол чүве чүл?

ТИРА САРЫГЛАРОВИЧ ЧИМИТ-ДОРЖУ — (Барыын-Хемчик районнуң Ак-Дашты сес чыл школазының башкызы, теоретиктиг семинарның удуртукчузу, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиниин эдилекчизи):

— Эң-не кол чүве — дыңнакчыларга бижиг билигни бзарл. Катаптайын: бижиг билигни. Ол соруглга чүүле пропагандист боду бүгү талаяыг хаяы билиглиг түрда чедип алдынар. Бодумуң иштин билиин бедиттпес, пропагандист күзелдегинге харымсалгазы кошкак, дыңнакчылар чыглың кезерге, орта чүве-даа ооретпес, чүүле кичээл арттырган аттыг боол каар ийи-чаңгыс пропагандистер ам-даа барыл чижыт эвес. Ындыг кижилер дыңнакчыларга кажаа-даа бижиг билиг берип, оларның сонуурганын чаалап ап шыдавас. Шак ындыг харымсалга чок чорук-биле демисежир херек.

База бир кол чүве болза, теоретиктиг айтырыгларны боттуг амыдыралдың болуушкуннары-биле холбап тайылбырлаары болур. Кижилерниң хүн бүрү ажыл-амыдыралдан алган тодаргай чижектер, республиканың, районнуң, совхозтуң ажыл-ажилгы көргүзүглери дыңнакчыларга дүрген чедиңгир, билдингир, ол арганы бодумуң пропагандист ажылымга үргүлүү ажыглап келдим.

Пропагандист кижи теманы чеже-даа билир болгаш, дыңнакчыларга билдингир кылдыр тайылбырлап шыдавас болза, ажыы бичге. Шынчаргаш оон ам-не идегелдиг дузалакчызы — дыллы, сайзырайгай чугаазы болур ужурлуг. Хөй терминнер, ном сөстери ажыглап, чугаанын тургузуун нарыдадырга, дыңнакчызарының ойлап-бодап айтырыг бүрүзүн хаяы сайгарар апаар болгай. А ооредилге чыдыг доозуп турда, кижи бүрүзүнүң билиин шилгап, ынчёт дужаадыр.

КОРРЕСПОНДЕНТ:

—Кичээл эрттиреринге кандыг белетгенип турар силер?

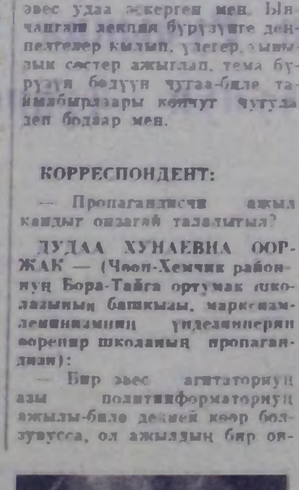
АЛЕКСАНДРА ПЕТРОВНА ДАМДЫН — (Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозунуң Кызыл-Даг салбырында мал эмчизи, экономиктиг билигзеринң үндезиннерин ооренир школаның пропагандизи):

— Келир кичээлде ооредир дээштиң темазы катап-катап ломчуп турган, ооң кол-кол айтырыгларын дыңнакчыларга билдингир сөстер-биле дамчыдып „бзар кылдыр шингээдип зарын бодаар мен. Ылаңгыя мээн удуртуп турар школамның дыңнакчыларынга — Кудукта хойжу бригаданың малчыннарынга — амыдыралдан алган чижектерге үндезилээн, бөдүүн сөстер-биле тайылбырны кылып турар мен. Оларның шиитп билиг-медерелиниң деңнели-даа ындыг болгай. Эдээтеиги кичээлге белетеиниң оргаш, немелде литератураны — брошюраларны, эрус, тыва дылдарда солунарлары, журналдарны хөйүбиле ажыглаар кижи мен. Чаңгыс-да ооредилге ломубиле кылыгаарлаттынга бзар болза, кичээлдер солун эвес эртер болгаш амыдыралдың чугула болуушкуннарын эскербейн эрттиритип болур. Пропагандист кижиге од дээрге караажа-дыр. Шынчаргаш кежээдерде эвээш эвес үе-шакты чарыгдап, парлаттынган дыка хөй чүүлдерни ломчуур апаар-дыр мен. Шынаар ажылдаары ылаңгыя улгады берген кижиге белеп эвес. Оон кадында кижиниң хуу амыдыралы, ог-бүзеяинде ажылы, ажы-төлүнүң кижилиидилгези база бар болгай. Шынчалз-даа иштиниң херээ боттуң хөрээдел чугула дээп бодал сеңээ демей-ле оожургал бербес.

КОРРЕСПОНДЕНТ:

— Пропагандистиң чедишкинин чүүнүн-биле хемчээттинерил?

ВЛАДИМИР ЧАКТАР-ООЛОВИЧ ШАРЫЙ-ООЛ — (Өөрү районнуң Чаа-Суур сес чыл школазының директору, Коммунистиг кижиидилгечиң, ооредилгениң алгы үедези айтырыглары дээш теоретиктиг семинарның пропагандизи, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи):

— Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, пропагандистиң чедишкинин дыңнакчының билиниң деңнели-биле, өөренип эрткен материалын кайы хире шингээдиин билип алганыбиле хемчээттинер деп бодаар мен. Ол бүгү ооредилге чыдыг доозуп, түңнелдерин үндүрүп турда көстүр. Ийиде, дыңнакчыларның арказындан билиглерже чүткүлдүг, кызымаккай болгаш ынытырбын күзелдиг кижилер сөөлзуреда боттары пропагандистер, агитаторлар, политинформаторлар, лекторлар апаргылаар. Чижээ, мээң удуртуп турар семинарымның школаның пропагандизи):

— Келир кичээлде ооредир дээштиң темазы катап-катап ломчуп турган, ооң кол-кол айтырыгларын дыңнакчыларга билдингир сөстер-биле дамчыдып „бзар кылдыр шингээдип зарын бодаар мен. Ылаңгыя мээн удуртуп турар школамның дыңнакчыларынга — Кудукта хойжу бригаданың малчыннарынга — амыдыралдан алган чижектерге үндезилээн, бөдүүн сөстер-биле тайылбырны кылып турар мен. Оларның шиитп билиг-медерелиниң деңнели-даа ындыг болгай. Эдээтеиги кичээлге белетеиниң оргаш, немелде литератураны — брошюраларны, эрус, тыва дылдарда солунарлары, журналдарны хөйүбиле ажыглаар кижи мен. Чаңгыс-да ооредилге ломубиле кылыгаарлаттынга бзар болза, кичээлдер солун эвес эртер болгаш амыдыралдың чугула болуушкуннарын эскербейн эрттиритип болур. Пропагандист кижиге од дээрге караажа-дыр. Шынчаргаш кежээдерде эвээш эвес үе-шакты чарыгдап, парлаттынган дыка хөй чүүлдерни ломчуур апаар-дыр мен. Шынаар ажылдаары ылаңгыя улгады берген кижиге белеп эвес. Оон кадында кижиниң хуу амыдыралы, ог-бүзеяинде ажылы, ажы-төлүнүң кижилиидилгези база бар болгай. Шынчалз-даа иштиниң херээ боттуң хөрээдел чугула дээп бодал сеңээ демей-ле оожургал бербес.

КОРРЕСПОНДЕНТ:

— Аныяк пропагандистерге чүүнүн-биле хемчээттинерил?

Ол айтырыгга холбаштыр хоочун пропагандистерниң күзээшкинин:

— Идеологтуг фронтунуң мурнуку одуруунга ыяжыы шактар кажаа-даа турбас. Тайбың үелиг «психологтуг дайынныңга» күүдүг чепсээ бомбалар, ракеталар эвес — пропагандисчи сөс апартаан. Шынчаргаш партийжи сөстүң оперативтиг, дээштиг, шынарлыы дээш демисеглиң бирги одуруунга силер турар ужурлуг силер, аныяк пропагандистер. Бистиң күзелливис ындыг. Билиглерже, пропагандисчи ажылдың чаа-даа бедиктерниже чүткүл, кызымаккай чорук — кезээде үдекчидер болзун!

Чугуртарны интервью ыяган автор тырттырган.

Чүнү тарыыр чүве ирги?

Кедээ ажыл-агый будурүлгезиниң ажыктыың улам ыяжыл бедидериниң эрегжок чүгүдазының дугайында чүгүда сорулгаяы СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976 ч.) Пленумунга салган. «Кол-да чүве—тараа бүт дүрериниг чедип алган чедиишкинивиз ыяжыглазары болгаш хегжүзери. Беш чылдың төнчүзүнде 235 миллион тонна тараа будурериң четип алыры — бистиң кол сорулгавыс болур. Ону чедип алырда тарыла шөлдериниң структуразын экижидип, дүжүттүр чорудуу бедидер дээш демисешпишаан, чер ажылының культуразын бүгү тала-биле экижидер херек» деп, эш Л. И. Брежнев демдеглээн.

Келир чылдың часкы тарылгазынга белеткелди экижидер төлээде үрезин уярын чогуур негелдеге тургузары чугула. Колхозтар болгаш совхозтар чазыя чажыр культуралардың сөртүг үрезиниерин четкири-биле белеткээн, оларны тарылырының бирги болгаш ийги ыяжыга чедирер үдүүлүг.

Дүжүттүң үндезини— эки үрезинде

Чамдык ажыл-агыйлар бо чугула ажыяче чогуур кичээнгейни утпаңдырбайн турар. Чөөн-Хемчик район үрезин уярының планын 98,8 хуу күүсеткен. Шынчалзда «Чыраа-Бажы», «Тыва», «Алдан-Маадыр», «Большевик» совхозтарның үрезин фондузун долуузу-биле хыпаваан. Оперативтиг медээлер ёзугаар алырга, районда тарылырының кондициязынга чедирбээн үрезин 71,5 хуу, оон иштинде чедир ярыглаттынмааны—67,6 хуу боол турар. Ол үрезиниерде шуут апататтынмас бөктар чок, шынчаргаш бүгү үрезиниерни чүс хуу кондиция чедирер арга бар.

Ол-да районда «Тыва» совхозта (кол агроному Ховаяыг Кочбуй-оол) тарылыр кондициязынга чедирген чаңгыс-даа центнер үрезин чок, «Сут-Хөл» совхозта (кол агроному Монгуш Докур-оол) байдал база ындыг. Чөөн-Хемчик районга тараа культураларының үрезин өстүрер СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта (директору Тимофей Пичен-оол) үрезин үрүшкүнү багар байдалда. Совхозту үрезин бүдүрер ажыл-агый кылдыр 1972 чылда бадылаан. Үк совхоз бедик шынарлыг үрезиниер-биле чүгле болуп хандыртынар эвес, харын чыл санында-да күрүне курлавырынга 400 тоннадан эвээш эвес сорттуг үрезинни киирер ужурлуг.

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз бо чылдың февраль 2-де Чадаанының тараа хүлээп алыр пунктузу-биле керээ чаргаш, Мильтурум—553 деп кызыл-тастын 46750 рубль эртеткиг 400 тонна үрезинни дүжаарыг хүлээнгеп. Совхоз 838 тонна бөдүүн тарааны дүжаап, сорт чок тараа дүжаагаш, карыдгалыг болган. Кымның буруузу-биле бо чорук болганыл?

Негелде ёзугаар кандыг-даа тарааны тарыырының мурнунда оон үрезинни шенеп тарыыр, ол шенеелиниң чоруткан хугайында Чадаанының тараа хүлээп алыр пунктузунга киирер турган. Совхозта агроном-үрезин өстүрүкчүзү эш Кызыл-оол ону чоруткаан. Совхоз үрезин өстүрер ажыл-агый болгамы-биле республиканың Бедик ажыл-агый Министерствозунуң хувааганың ёзугаар 1975 чылда Мильтурум-553 деп кызыл-тастын 60 тонна үрезинни Дүжүлгө станциязындан садып алган. Оон ортаа 108,90 рубль болган. Үк үрезин бо чылын багай эвес лүжүттүг берген, гектардан-на 18—19 центнерни алган. Оон-биле хады ажыл-агыйжы эвес чоруктуң түңнелинде бо үрезинниң тараазы 130 гектар чер хар аландыг барган, анаа кым бүрүүлүгүл деп үүлели база тодаралыр херек.

Чөөн-Хемчик районда күрүненин үрезин инспекциязының начальныгы эш Доржудай-биле кады СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң төп шанында үрезин ныгжаан черге келдивис. Байдалдың дүвүреячин дораан кесту бзар: үрезинни «ажык дээр аландга төп каан, а ону ныгжазын дээш 3200 тонна тараа урар склад күүрүг чыдар болду. Үрезин партияларын, найза, кандыг сорттуу чыдарын айытпаан, үрезиннер-биле мырыңай-кожа тараа будурук-мажактарын төп каан. Бо дээрге үрезин ныгжаар чүрүмүнге канчап-даа таарыпсас.

Райкүүскомнуң кедээ ажыл-агый эргелеп үрезиннер арыглаан, уярының графигин чагда-ла бергеп. Совхоз амга чедир үрезин арыглаар звеноларны четчелеп тургуспаан, техника анаа туруп турар.

Бо совхоз ноябрь айның бирге чедир ажаалда соолуун арыглаашкынын (үрезинниң) чоруткаш, а бо хүннерде бүгү үрезинни тарырының 100 хуу кондициязынга чедирип ап болур ярганыр. Совхозтуң төп шанында байдалды ооренип көргеш, четчелериң чайлаларын чугула.

А. ГУБАРЕВА,
Күрүненин республикада үрезин инспекциязының кол агроном-инспектору.

ШЫНЧЫ, АЖЫЛ-ИШЧИ НАЙЫРАЛ

Азербайджан ССР-ниң Апшерон районунуң болгаш Болгария Улус Республиканың Разград округунуң аныл-ишчилерии шагдан бзар найырал харылзаштырып келген. Ийи чыл мурнунда Апшеронның кодээ аныл-агыйының аныя-ишчилериниң делегациязы Разград округка човаам. Оларның арказынга Гөясанның сүт-нөгээ аныядыг совхозунуң бригадирлерногазыларын Салман Мэмедов биле Сабир Мирзоев олар база човаан. Харалаков аттыг агро-үлетпүр комплекизинде бактааган Лозовица суурга олар бедик дүжүттерии бзар «Бизон» дээр болгаш помидорлар сорттун сөөуургаан. Болгар өөнүктөр азербайджан нөгаамыларга «Бизон» рассазының белеңие бергеш, ону тарып өстүрериниң өзүгаар чүүлдерии тайылбырлап берген. Мамедов биле Мирзоев ээп чанып келгеш, рассадаларны чылыдыяга черлериңе олурткулаш, а үези чедип келирге оларны даштыгага довуранка аппарып олурткан.

«Бизон» бөштайгы чылында-ла тергиин эки дээш дүжүттүг берген. Ам ол болгар сорттуң совхозтуң 150 гектар шөлүнде тарып өстүрүп турар апарган. Апшеронның болгаш Разградтың аныялчы чоннарының найыралы сөстүң алыс утказы-биле алырга бзаин үреттүнелдерин ындыг эйбекшилдиг берип турар-дыр.

Разградчылар болгаш апшерончулар улуг байырлалдарны нады уткуур чаңчылдыг апарган. Азербайджаннарга кайгамчыктыг хүннерде разградчылар Апшеронга чедип келирлер. Болгария Улус Республиканың национал байырлалдарының хүннеринде Разградка апшерончулар чеде бзәрлер. Ол аргыяышкынынар, аян-чоруктар харын аныя-ишчи будуштуг.

— Малчын кижи болганында, Разград округунуң аныл-агыйларында инекгери ажаап-төмөзүн турарының депшилгелиг аргазын кончуг сонуургаан мен—дел, Апшеронның сүткүр мал аныядыг совхозунуң бригадири Алмас Рзаева чугаалап өөрр.—Ол кайгамчык депшилгелиг аргаяың ачызында болгар малчыннар чылда инекгенне 6 мун литр чедир сүттү ап турар болду. Болгар өөнүктериң үлегерин ёзугаар инекгери баглавайн ажаап-төмөзүнүң мал ажылдыг комплекизин боттарывыстың совхозувуста тургузуп алган бис. Шынчаргаш сүт саалдазы кзранка көзүлдүр-ле новудээн.

Разградчылар боттарының эзлчөзүнде азербайджан өөнүктериниң мурнакчы дуржулгазын база ажыглап турар.

— Разград округтуң аныл-агыйларының бирөзинге чеде бзәриемсе, болгар өөнүктер бистерни виноградникторге чедире бергеи—дел, Апшерон районнуң Бильгии совхозунуң ноя агроному Абасмулиев чугаалады.—Билир-дир силер бе, танып тур силер бе? — дээп олар айтырдылар.— Бо дээрге силерниң «шаяы» дээр виноградыңарның апшерон сорту ышкажыя. Ол виноград үнүмүнүң ыяштарын наш чыл мурнунда Азербайджандан сөөртүп келген бис. Ам көрүдерден, олар дээрге бистө будун плантация апарган ышкажыл...

Азербайджан ССР-ниң Апшерон районунуң болгаш Болгария Улус Республиканың Разград округунуң аныячы чоннарының арказында ыяйырая чылдың быжыглап орар. Ол—шынчы болгаш аныя-ишчи найырал-дыр.

Юрий ХАМЬЯНОВ,
журналист. (ПМА).

ЧОННУҢ НЕГЕЛДЕЗИН ДОЛУЗУ-БИЛЕ ХАНДЫРАР

Эртем-техниктиг депшилге дүргедеп турар үеде үлетпүр кылыгларының шынарлыг, идегелдиг, үр эдилелдиг болурунга негелде улам озер. Продукция сайзырагай болган тудуш-на, инитиниң күнү ажылы улам аныктыг болгаш будурүкчүдүг болур. Чогумма оон ужурудан партия үлетпүр продукциязының шынарын бедидери — экономиканың хөгжүдүмүнүң үндезин айтырыгларының бирээзи деп саналы турар.

«Бистер онгу беш чылды аныктыг болгаш шынарлыг чоруктуң беш чылы болдурар ужурлуг бис. Ол ёзугаар үлетпүр херек боол турар, шынчаргаш партия бодунуң күжениишкинин, кичээнгейин болган энергизиниң олче мөөнүзүр ужурлуг» — дел, СЭКП ТК-ниң Чингине секретары эш Л. И. Брежнев СЭКП ТК-ниң декабрь (1975 ч.) Пленумунга чугаалаан.

1976—1980 чылда ССРЭ-ниң улус аныл-агыйның хөгжүдүмнүң күрүне планында продукциянның шынарын болгаш ассортиментиниң улам экижидерин көрүп турар. Амгы үениң негелделериниге дүүштүр чаа чылыгларны будуруорун көзүлдүр, шынар талазы-биле бедик категориянның продукциязының инитн хемчээнин үлетпүрлер апаар.

Львов областтың үлетпүр будурүлгелериниң партия организацияларының болгаш будурүлге коллективтериниң продукциянның шынарын башкарарының комплекстиг системазын аныглаар талазы-биле дүржулгазын СЭКП Төп Комитединиң чүүлдүг деп көрген. Дыка хөй үлетпүр төнченнинде болгаш областарда шынар дээш демиселдиң дүржулгазы чыгдынган түңнелиниң продукциязының 35 мун аныг хевиринге Шынар демдээн тывыскан.

Бистиң республиканың чамдык үлетпүр будурүлгелериниң продукциязының шынарын көзүлдүр ажыглаар кижи мен. Чаңгыс-да ооредилге ломубиле кылыгаарлаттынга бзар болза, кичээлдер солун эвес эртер болгаш амыдыралдың чугула болуушкуннарын эскербейн эрттиритип болур. Пропагандист кижиге од дээрге караажа-дыр. Шынчаргаш кежээдерде эвээш эвес үе-шакты чарыгдап, парлаттынган дыка хөй чүүлдерни ломчуур апаар-дыр мен. Шынаар ажылдаары ылаңгыя улгады берген кижиге белеп эвес. Оон кадында кижиниң хуу амыдыралы, ог-бүзеяинде ажылы, ажы-төлүнүң кижилиидилгези база бар болгай. Шынчалз-даа иштиниң херээ боттуң хөрээдел чугула дээп бодал сеңээ демей-ле оожургал бербес.

КОРРЕСПОНДЕНТ:

— Пропагандистиң чедишкинин чүүнүн-биле хемчээттинерил?

ВЛАДИМИР ЧАКТАР-ООЛОВИЧ ШАРЫЙ-ООЛ — (Өөрү районнуң Чаа-Суур сес чыл школазының директору, Коммунистиг кижиидилгечиң, ооредилгениң алгы үедези айтырыглары дээш теоретиктиг семинарның пропагандизи, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи):

— Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, пропагандистиң чедишкинин дыңнакчының билиниң деңнели-биле, өөренип эрткен материалын кайы хире шингээдиин билип алганыбиле хемчээттинер деп бодаар мен. Ол бүгү ооредилге чыдыг доозуп, түңнелдерин үндүрүп турда көстүр. Ийиде, дыңнакчыларның арказындан билиглерже чүткүлдүг, кызымаккай болгаш ынытырбын күзелдиг кижилер сөөлзуреда боттары пропагандистер, агитаторлар, политинформаторлар, лекторлар апаргылаар. Чижээ, мээң удуртуп турар семинарымның школаның пропагандизи):

— Келир кичээлде ооредир дээштиң темазы катап-катап ломчуп турган, ооң кол-кол айтырыгларын дыңнакчыларга билдингир сөстер-биле дамчыдып „бзар кылдыр шингээдип зарын бодаар мен. Ылаңгыя мээн удуртуп турар школамның дыңнакчыларынга — Кудукта хойжу бригаданың малчыннарынга — амыдыралдан алган чижектерге үндезилээн, бөдүүн сөстер-биле тайылбырны кылып турар мен. Оларның шиитп билиг-медерелиниң деңнели-даа ындыг болгай. Эдээтеиги кичээлге белетеиниң оргаш, немелде литератураны — брошюраларны, эрус, тыва дылдарда солунарлары, журналдарны хөйүбиле

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

ЭНЕРГЕТИКАНЫҢ ТРИЛЛИОНУ

МОСКВА. (СЭТА-ның корреспондентизи Т. АККУРАТОВА). Чурттуң станцияларының чыл эгезинден бээр ийиги триллион киловатт-шак электроэнергияны декабрь бирдең эгелээн ажыллатыр үнүрге берген. Ол сорулга эртикеп чылдаазынга бодаарга барык үш неделя мурнаду чедип алыптан, ынчаш ССРЭ-де триллион киловатт-шак электроэнергияны бир-де дугаарында бүдүргеп турган.

Онгу беш чылдың баштайгы чылының онаалдаларын чедиишиниң күүселир дээш социалистиг чарыштың Кострома ГРЭС-тиң коллективиниң инициативазын ёлүүлээр калбартнан хой-хой электростанцияларның ажыглакчыларының болгаш тулугжулары бөгүнгү челиишкинге улуг салымчыны киирген. Онаалдага немей ажылдалып үндүрген миллион-миллион киловатт-шак электроэнергия Запорожье болгаш Ставрополь ГРЭС-териң, Красноярск, Братск, Усть-Илим ГЭС-териң болгаш оскелериниң-даа сайында кирип турээр. Запорожье ГРЭС-те 800 мун киловатт күүчүлүг энергоблокту, Зея ГЭС-тиң ийиги агрегатын, Якутияда Вилюй ГЭС-тиң ийиги эдлээн, Усть-Илимниң эдлеттиг машиналарың болгаш оон-даа оскелерни бо чылын ажыглалга хүүсээ бетинде киирген.

Кайгамчыктыг Волхов станциязының болгаш Днепрогэстең делегейде эң улуг Красноярск ГЭС-ке чедир, ГОЭЛРОның ленинчи планының үжен станцияларының чылда бээр үжүрлүг турганы 8,8 миллиард киловатт-шак электрнергияны бөгүнгү триллионга чедир — мурнап орар темпилер-биле хөгжүп турар совет энергетиказын оруу мыдыг. Онгу беш чылдың төнчүзүнге чедир чыл бүрү электроэнергия ажылдаттың үндүрүлгези 1390 миллиард киловатт-шак болгеш турар үжүрлүг, а адырга күүлериниң немей ааштаазы бет чыл эргүзүлүп 71 миллион киловатт болур.

1978 чылдың төнчүзүнде Енисейге чүртүүн электридиг сылдызы хып үнүп келир: Саян-Шушенск ГЭС-тиң баштайгы агрегатын ажылдатыптар. Толээлиг бүгүзүн чедип алганындан эгелеп, ол станция делегейде эң улуг — 6,4 миллион киловатт күүчүлүг болуп бээр. Онгу беш чылда чаа станциялар — Богучаны, Бүреи, Рогун, Курпсай ГЭС-тер ажыглаан эдилей бээр. Энергетиканың эң ынык адыры — атом күжү-биле ажыллаар электростанциялар түзүү үргүлүн темпизер-биле хөгжүп үргүлүглээр.

Чүртүүн электростанцияларының 220 миллион киловатт ажыг амгы ийиги күүзүү — ГОЭЛРО планы-биле көргүзүп турганындан барык бир чүс бежен катап хой-дүү. Ынчалза-даа В. И. Ленинниң «Партияның ийиги программазы» деп аазаны ол план Советтер чүртүүнүң бөгүнгү электридиг өөр сылдыстарының магалыг чаагай эгези болган.

550 ТОННАНЫ

Тула областың Новомосковск районунуң В. И. Ленин аттыг колхозунуң инектерни машиналар-биле саар операторлары М. Катнова, А. Крысанова, А. Радюшкина болгаш В. Трушина олар боттарынга быжыглаттынган болук инектеривиден-ле декабрь бирге чедир тус бүрүүзүнде 550 тонна сүттү саптаан, чүртүүн эң бедик көргүзүүнү чедип алган.

Новомосковскиниң малчыннары — фермалар ажылдакчыларының Бүтүү-эвилел социалистиг чарыжының эделенчилери. Кыннын уеле сүттү, аътта болгаш өскө-даа продукциинны бүдүрериң болгаш күргүнге сайгарын ковудеп дээш шинчээшкин оларның ийигирыын ёлүүлаар калбарып турар. Туланың сааның ажыл-ишчи мастер херээжелериниң эдлээнивилериң РСФСР-ниң болгаш ССРЭ-ниң кадзо ажыл-агый министерстволарының коллегиалары чүүлүүр деп көргөн.

550 тонна сүттү олар ийи сорттуг хуусаа бетинде чедип алыптыган. Чыл төнчүзүнге чедир ам-даа чаа-чаа челиишкинелериң чедип алырынга таарымчалыг бүтүү-де байдалдарны ажыл-агыйда туруткан. Малдың бөдүүн, чүүлүүтүг болгаш ходуссадзыг темнеңнин тетчиңнин-биле белеткеп алган. Колхозтуң сүт комплексиниң хайынмышкынныг ажыллаарының графигин ёлүүлаар тодаргай ажыллап турар. Комплекстиг механизация, күш-ажылды чигүчалыг хувааргаш кижи бүрүзүн 150 инектиң саар, сүт хүлээп алыр черте хүн бүрү бирги сорттуг бүдүүн чартык тоннадан ажыын турар сүттү дужаар артаны берген.

Тула черниң аллардың сааначылары чүртүүн малчыннарынга үндүрүлгеп кыйгырыынга аттарын салбышкан. 1977 чылда түс бүрүзүнде-ле 600 тонна сүттү саарын ажаалаар. Ынчангаш олар алыс сорулгаларга хөгжүдүлээн келгеннер.

А. СЫРОВАТКИН. (СЭТА-ның корр.).

УЖУРАЖЫР ЧЕРИ—ГАВАНА

Аныяктарның болгаш студентилериниң 1978 чылда Куба Республикага болур XI Бүтүү-делегей фестивалының Совет белеткел комитединиң тургускаанының дугайын Москвага чарлаан. Совет белеткел комитединиң составында аныяк сайгалдың төлээлекчилери: Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Петр Климук, студент Анатолий Карпов — шыдыраага делегий чемпионду, шайбалыг хоккейге ССРЭ-ниң шилилдек командазының вратары Владислав Третьяк, ССР Эвилелиниң улуг театрының солисти Надежда Павлова болгаш өскө-даа хөй-хөй кижилер киргеп. XI фестивальдың Совет белеткел комитединиң даргазынга ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Евгений Тяжельниковту, даргазының оралакчызынга — ССРЭ-ниң Аныяктар организацияларының комитединиң даргазы Геннадий Япаевти бадылаан.

Бо чылдың ноябрының эгезинде социалистиг чүрттарның аныяктар организацияларының удуртукчуларының човуун түрүлү болгаш, оон киржикчилерни СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев үлүүн алган.

Ук фестивальга социалистиг дем каттыштырылга чүрттарының аныяктар организацияларының делегацийлери ыяап келгеннер.

Аныяктарның болгаш студентилериниң 1978 чылда Куба Республикага болур XI Бүтүү-делегей фестивалының Совет белеткел комитединиң тургускаанының дугайын Москвага чарлаан. Совет белеткел комитединиң составында аныяк сайгалдың төлээлекчилери: Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Петр Климук, студент Анатолий Карпов — шыдыраага делегий чемпионду, шайбалыг хоккейге ССРЭ-ниң шилилдек командазының вратары Владислав Третьяк, ССР Эвилелиниң улуг театрының солисти Надежда Павлова болгаш өскө-даа хөй-хөй кижилер киргеп. XI фестивальдың Совет белеткел комитединиң даргазынга ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Евгений Тяжельниковту, даргазының оралакчызынга — ССРЭ-ниң Аныяктар организацияларының комитединиң даргазы Геннадий Япаевти бадылаан.

Бо чылдың ноябрының эгезинде социалистиг чүрттарның аныяктар организацияларының удуртукчуларының човуун түрүлү болгаш, оон киржикчилерни СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев үлүүн алган.

Ук фестивальга социалистиг дем каттыштырылга чүрттарының аныяктар организацияларының делегацийлери ыяап келгеннер.

Аныяктарның болгаш студентилериниң 1978 чылда Куба Республикага болур XI Бүтүү-делегей фестивалының Совет белеткел комитединиң тургускаанының дугайын Москвага чарлаан. Совет белеткел комитединиң составында аныяк сайгалдың төлээлекчилери: Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Петр Климук, студент Анатолий Карпов — шыдыраага делегий чемпионду, шайбалыг хоккейге ССРЭ-ниң шилилдек командазының вратары Владислав Третьяк, ССР Эвилелиниң улуг театрының солисти Надежда Павлова болгаш өскө-даа хөй-хөй кижилер киргеп. XI фестивальдың Совет белеткел комитединиң даргазынга ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Евгений Тяжельниковту, даргазының оралакчызынга — ССРЭ-ниң Аныяктар организацияларының комитединиң даргазы Геннадий Япаевти бадылаан.

Бо чылдың ноябрының эгезинде социалистиг чүрттарның аныяктар организацияларының удуртукчуларының човуун түрүлү болгаш, оон киржикчилерни СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев үлүүн алган.

Ук фестивальга социалистиг дем каттыштырылга чүрттарының аныяктар организацияларының делегацийлери ыяап келгеннер.

Аныяктарның болгаш студентилериниң 1978 чылда Куба Республикага болур XI Бүтүү-делегей фестивалының Совет белеткел комитединиң тургускаанының дугайын Москвага чарлаан. Совет белеткел комитединиң составында аныяк сайгалдың төлээлекчилери: Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Петр Климук, студент Анатолий Карпов — шыдыраага делегий чемпионду, шайбалыг хоккейге ССРЭ-ниң шилилдек командазының вратары Владислав Третьяк, ССР Эвилелиниң улуг театрының солисти Надежда Павлова болгаш өскө-даа хөй-хөй кижилер киргеп. XI фестивальдың Совет белеткел комитединиң даргазынга ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Евгений Тяжельниковту, даргазының оралакчызынга — ССРЭ-ниң Аныяктар организацияларының комитединиң даргазы Геннадий Япаевти бадылаан.

Бо чылдың ноябрының эгезинде социалистиг чүрттарның аныяктар организацияларының удуртукчуларының човуун түрүлү болгаш, оон киржикчилерни СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев үлүүн алган.

Ук фестивальга социалистиг дем каттыштырылга чүрттарының аныяктар организацияларының делегацийлери ыяап келгеннер.

Аныяктарның болгаш студентилериниң 1978 чылда Куба Республикага болур XI Бүтүү-делегей фестивалының Совет белеткел комитединиң тургускаанының дугайын Москвага чарлаан. Совет белеткел комитединиң составында аныяк сайгалдың төлээлекчилери: Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Петр Климук, студент Анатолий Карпов — шыдыраага делегий чемпионду, шайбалыг хоккейге ССРЭ-ниң шилилдек командазының вратары Владислав Третьяк, ССР Эвилелиниң улуг театрының солисти Надежда Павлова болгаш өскө-даа хөй-хөй кижилер киргеп. XI фестивальдың Совет белеткел комитединиң даргазынга ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Евгений Тяжельниковту, даргазының оралакчызынга — ССРЭ-ниң Аныяктар организацияларының комитединиң даргазы Геннадий Япаевти бадылаан.

Бо чылдың ноябрының эгезинде социалистиг чүрттарның аныяктар организацияларының удуртукчуларының човуун түрүлү болгаш, оон киржикчилерни СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев үлүүн алган.

Ук фестивальга социалистиг дем каттыштырылга чүрттарының аныяктар организацияларының делегацийлери ыяап келгеннер.

ХОЙЛУГ-МЭЭСТЕ

Коммунист Дарваа Чанчывай — «Тоора-Хем» совхозтуң мурнакчы малчыннарының бирээзи. Болуңга алган социалистиг хүлээлгелерин ол чыл бүрүзе ажыр күүселиин чанчыккан.

Казарчы Д. Чанчывай амгы үезе совхозтуң төрүүр ангор өшкүлерин Хойлуг-Мээсте кыштаанда хүн кыт ажырып турар. СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң материалдары болгаш анаа эш Л. И. Брежневтиң чүгаазы-биле танылыкаш, малчын болуңга бедиткен хүлээлгезин алган.

— Онгу беш чылдың ийиги чылынга төрүүр чүс өшкүзен тозалаан ору аналыы, өшкүзен-не 800 грамм чоокту кыргып алыр мен. Партияның Төп Комитединиң Чингине секретары эш Брежневтиң чүгаазында ындээ ажыл-агыйын хөгжүлеп ээш сайын салып турарыы бистиң удам сорук киноп турар. Социалистиг таварышка малчын Кол Анай-оолу кыйгырдым — деп, ол чүгаалаан.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

„Гранма“ — революцияның сүлдези

ГАВАНА. (СЭТА). Фидель Кастроға баштаткан революсчуларның отрядының 1956 чылдың декабрь 2-де куба черге кээп дүжүрүүнүнүң «Гранма» дээр яхтаны төрээн чүртүүнүң хосталгазы болган хамаарышпас чоруу дээш, империалисчи диктатурага удур Кубаның улузунуң маадырлыг чепсектиг демиселиниң сүлдези кылдыр мөңгези-биле тургузуп каан.

Төөгүлүг болуушкунуун 20 чыл оонга болган Кубаның Революстуг чепсектиг күштериниң (РЧК) 20 чылынга капсырлаштырган, «Гранмаың» мемориалының байырлыг ажыдыышкыны декабрь 1-де Гаванага болган.

Революцияның музейи-биле кожа дерип тургускан, кырында ат-сургалыг яхтаны тургускан улуг-чаагай павильонга Кубаның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары, Революстуг чазактың премьер-министри, РЧК-ның дээди кол командылакчызы Фидель Кастро, Кубаның Компартиязының ТК-зының ийиги секретары, премьер-министрниң бирги оралакчызы болгаш РЧК-ның министри Рауль Кастро, партияның база чазактың өске-даа улуг удуртукчулары чедип келгеп. Байырлалга чалаткан, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүүнү, СЭКП-ниң Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романовка баштаткан ССРЭниң Дээди Советиниң делегациязы, ССРЭ-ниң камгалал министрлиниң бирги оралакчызы — Чепсектиг Күштериниң кол штабының начальныгы, армия генералы В. Г. Куликовка баштаткан совет шериг делегациязы, өске-даа дамчыны аалчылар, дипломатыг корпустуң кежигүүнери оларның-биле кады чедип келгеп.

Мексиканың эриинден Кубаның эриинге чедир «Гранмаже төөгүлүг эртиишкининиң 82 киржикчилериниң бирээзи, Кубаның Компартия ТК-зының Политбюро кежигүүнү, премьер-министрниң оралакчызы Рамиро Вальдес мемориалдың ажыдыышкынынга чүве чугаалаан. «Гранмаже болза чүгле бистиң үеэлистин революстуг демиселиниң эвес, харын Кубаның улузунуң бодунуң хосталгазы дээш демиселиниң бүгү төөгүзүнүң сүлдези болуп турар деп, ол чугаалаан.

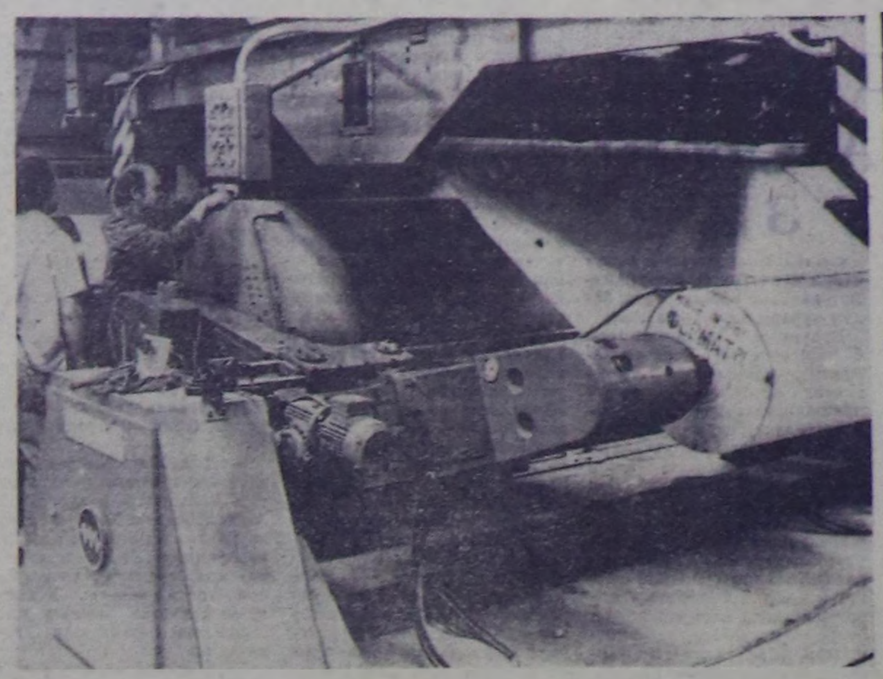
Революстуг Кубаның күжү — чүгле куба улустуң эвес, харын делегейниң бүгү-ле революстуг улустарының чаңгыс эптиилде деп, Рамиро Вальдес демдеглээн. Социализм чүрттарының, хамыктың мурнунда В. И. Ленинниң Төрээн чүртүүнүн — Совет Эвилелиниң, делегейниң бүгү-ле ленинчилериг күштериниң Куба-биле интернационалчыл эп-сеткил каттыштырылгазының ынчаар-даа ажок улуг ужур-дузалын ол онаалаан айыткан.

Кубаның хамаарышпас чоруу дээш дайынның маадыры — генерал Максимо Гоместиң адын эдилээн РЧК-ның шериг академиязының Гавананың чанында хоорайларның биргезинге ол-ла хүн Кубаның улуттуунчуларының база дамтыкы делегацияларның киржилгези-биле байырлалдыг байдалга ажыктаан.

РЧК-ның Кол штабының начальныгы — РЧК-ның министрлиниң бирги оралакчызы Сенси Касас болгаш В. Г. Куликов олар академиктиң ажыдыышкынынга чүве чугаалаан.

Оон соонда шериг парады болгаш, анаа шериг учулиштелериниң курсаптылары, ниязыбүүр шериг кезектериниң дайынчылары киришкеп.

О. КОЛЕСНИКОВ, И. ЧИГИРЬ.

ГДР. Республикада эң-не улуг болгаш техниканың чыл чүүлдери-биле дериттинген савазлар хереекселдер ыялыр экседу Арнштадта (Эрфурт округ) тургузуп турар. Тургусман верниишининиң чамдыызын шооледе ажыглаана киирген, совет чиг-эттеп баштайгы продукциязы апган.

АДН—СЭТА-ның сеткүү.

Эрге-чагырганы — африканнарга

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Чүртүн эрге-чагырганы африканнарга херек кырында боттуу-биле дамчыдып бээрин хандырар дээш тургускан турар ужурлуг шилчилге чазалының тургузуунуң дугайында саналды Родезия талазы-биле ында үргүлчүдеп турар конституциялыг конференциязынга Зимбабвениң патриоттуг фронтузунуң удуртукчулары Джошуа б Нкомо биле Роберт Мугабе дамчыдып бергеп.

Солбериниң дүрүн чок расписчи ёзу-чүрүмүнүң төлээлекчизи аңаа болгаш парлалга конференциязынга чүве чугаалаан. Зимбабвениң улузуун херек кырында хостаарын мөге-хоозун чүве-биле солуп турар «байлап таарыштырарының» америк-англи планын хүлээп алырын база катап кара туразында негээн.

Эрге-чагырганы африканнарга 1977 чылдың декабрь 1-ге чедир чүгаа чокка дамчыдып бээрин патриоттуг фронт негеп турар.

«СОНУУРГАЛ ААЖОК УЛУГ»

ВАШИНГТОН. (СЭТА). «Союз-Аполлон» программаны ёзуттаар космоска чоруткан совет-америк шеңээдиин хүнеринде төрүттүнген космостуң «чайырал орбитазы» Хьюстонда монгезп-биле турумчуй берген. Ийи улуг чоннуң төөгүлүг эртем-техниктиг шеңээдиинин дугайында турасказал кыдыр, башкарар космос корабльдериниң төвүүн музейинде делегеге ажыттынган. ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың эртемденнериниң октогайлы шинчилээринге кады ажылдажыгтазының дугайын од делгеге чугаалап турар. Стендилерде — «Союз» болгаш «Аполлон» корабльдериниң экипаждарының А. Леоповтуң, В. Кубасовтуң, Т. Стаффордтуң, В. Брандтың болгаш Д. Слейтонуң портреттери болгаш биографиялары, космонавтыларның болгаш астронавтыларның чер чоогунуң орбитазынга солуннары, ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың сүлде демдектерин сиилбин каап выполеринин хоорайлары, совет болгаш америк космос корабльдерин, А. Леоновтуң чүрээны космос пейзаждарын ураң чурулганын грузин академиязының америк экипажка бедекке бергеин — гобеленин келген кижилер улуг сонуургал-биле керип турар.

Совет эртемденнериниң, конструкторларының, космонавтыларының делегей космонавтиказынга киирген салымчыкының дугайын бир-ле дугаар коргүүнүн турар материалдар делгеледе онза черии эдлеп турар.

— Делгеледин тургузуп турган, космосту өөренип көөрүнге болгаш шинээдин алырынга киирген салымчыкының кайчаар-даа аажок улуг болуп турар ыдыг эртемденнериниң болуур-чогуурулуг-биле хүндүлеп көрбес аргавыс чок болган — деп, музейниң ажылдакчызы Л. Паркер СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. — Чогум-на ынчангаш эң-не көзүү черде — теоретиктиг космонавтиканың үндезилекчизи Константин Циолковскийниң скульптуруг портредин, бистайгы ракета-космос системаларының улуг конструктору Сергей Королёвтуң бантан делегейде баштайгы космонавт Юрий Гагариниң портреттерин тургускаан. Делгеледиң совет кежээ келген кижилерде улуг сонуургалды болдуруп турар. Аңаа сонуургал ажок улуг — деп, Л. Паркер түнээн.

В. ГАН.

Капитал чурттарында ажыл соксадыышкыны калбарган

ЖЕНЕВА. (СЭТА). 1975 чылда капиталистиг делегейниң 60 чүртүнге үлетпүр бүдүрүлгелериниг ажыл соксадыышкынынга 27 миллион ажылчыннар кирипкен. Ажыл соксадырын болдургаш күш-ажыл чорудулгелериниң ниитизи саны 22.000 четкен. Ниитизинбиле 130 миллион хире ажыл хүннери хей бартан. Ол саннарны Күш-ажылдың делегей организациязының чыл бүрүде үнер соолгу статистиктиг номунда пардаан.

Боттарының эргелери дээш ажылчыннарның демисези 1975 чылда бүгү-ле капиталистиг чүрттарны хаара туткан. Экономика кризизиниң аарга бергезин ажылчын акгынын эктинче чүүл иаар дээш бүдүрүлгелериниг оралакчыларынга улуг ажылчы чоннарның эң-не масспалыг ходеленишкинелери Европаның үлетпүр талазы-биле сайгырагай чүрттарынга, АКШ-ка, Канадага, Японияга, Австралияга болгулаан.

Ажыл соксадыышкынынга киришкеннерниң санының талазы-биле бирги черде Япония — аңаа 2,7 миллион ажылчынар болгаш албан-хаакчылар ажыл соксаткан. АКШ-ка, Францияга, Австралияга 1-дең 2 миллион чедир кижи ажыл соксаткан.

ФИНЛЯНДИЯ. «Ро-Ро» хевирин ийиги улуг чүк суднозунуң — «Комсомольск» теплоходтуң дужаалдазы «Вазмет» судоверфьне болган. Баштайгы судно «Магнитогорскиниң» бо чылдың чазыныпда дамчыдып бергеп турган.

Ол судноларга техника сөөртүүнге коруунген болгаш ындыг хевирин куртаг чүк чүдүрер эң улуг судноларының санынга кирип турар.

«Комсомольск» ССРЭ биле Кубаның, АКШ-тың, Европа чүрттарының арааның чүк сөөртүлгезин боттандырбышаан, Балтий далай пароходствозунуң шугумун харылаар.

ЧУРУКТА: «Комсомольск» теплоход.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

САНДАРААШКЫНЫҢ БОЛГАШ ҮРЕГДЭЭШКИННИҢ АРГАЛАРЫ-БИЛЕ

ТРЭ-НИҢ МУРНУНДАГЫ АЖЫЛДАКЧЫЗЫНЫҢ ЧУГААЗЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Аныяк сандарадыр болгаш үредекчи чоннарны организациялары-биле Чөөн Европаның социалистиг күрүнелериниң деңнелгелеринче чорудар дээш шеригнаткеп чажыт кежеглерни түргүнүмүн баа бодетпиктерни АКШ-тың Төп разведка эргелеп хей чылдарның дургузунда чорудуп келген. ТРЭ-ниң контрразведка илдиҥнинин начальныгы турган кижиниң чугаазынган алырга, ол хораланчы ажыл-чорудулгага ук чүрттарда социалистиг түргүзүлүүң дүжүрер оралаашымышкыны бодунуң соруазы кылдыр салып турган.

Ол чергелеп болгулээшкинерни түргүзар дугаймында айтышкынны ТРЭ-ниң удуртукчулары 1950 чылда-ла бергеп турган деп. Дж. Энглтон «Нью-Йорк Таймс» солунга интервьюзунга чугаалаан. Ол шпиончу ведомствоның хемчеглеринге «Политиканы байлап тварыштырар бирөө» деп чажыт аттыг онза чажыт киздисти түргүзарын ол айтышкыны-биле баш удур корген турган. Ук киздистиг сорулгазы болза социалистиг күрүнелерде догуннан турар «ёзу-чуруумну түргүспас» сорулга-биле дүргеп келгеп шеригнаткен кезектерни белеткээри турган деп, Энглтон ажыы-биле хөөреп чугаалаан.

Алган дужаалды ёзуттаар ТРЭ ол дюрбечи кезектерге киирер кижилерни эдлеп алыр кампанияны калбарып чоруда бергеп. Улусчу түргүзүгүүн тинилээнинин соонда Венгриядан, Польшадан, Румыниядан болгаш Чехословакиядан дезин чоруткан, мурнунда бүрүзүз политиктиг партияларның кежигүүнерин турганнарым, ыяы-бүрү саттынмыкчыларны база бойдаан идеяттерни эдлеп алыптан. Ол өскерликчилерни середирин ТРЭ-ниң Бирмын Германиядан топтеринге чонгуг чажыт байдалга чорудуп турган.

Чөөн Европаның чүрттарында социалистиг түргүзүүнүң хажык чок быжыглышкыны ТРЭ-ниң ол нем-бүрүүлүт болалдарын бойдаткан. Энглтонуң бадыткалы-биле алырга, ол күрүнелерде «турум чорукту үзеринге» боттарының кордалы хей-хоозун чүве болуу бергеинге бүдүрээр, ТРЭ-ниң стратегтери контрреволюстуларның бөлүктерин белеткээри үргүлчүлээри ажык чок деп саналп болгаш оларны 1958 чылда тарадышкан.

АКШ-тың шпиончу ведомствозу оон соонда-даа социалистиг күрүнелерге улуг хоралаачы ажыл-чорудулгазын түргүлчүлеевишаан турган дээрзинин дугайын ТРЭ-ниң мурнундагы бедик эрге-дужаалдыг ажылдакчызы ыяттаваан болбойн аан. Чижээ, «Хостаалга» болгаш «Хостуг Европа» дээн чергелег хоозун аттарбиле чагдынын алган хоралаачы радио станцияларының дуузалы-биле америк разведка социализм чүрттарынга үүрү күшеннишкинниг «психологтуг дайынны» чорудуп, делегей байдалын нарыынадып турар, ол болза Хельсинкиге чедип алдынган дүгүүлүүшкиниарның ёзулунга шуут удур чорук-тур.

КҮШ-АЖЫЛ ХООЙЛУЗУНГА ДҮҮШТҮР

Кижилерни ажылга хүлээп алырда болгаш ажылдан үндүрерде күш-ажыл хоойлузунуң негелделерин тыныы сагыыры — администрацияның бүрүзүүнүң хүлээлгези. Кандыг-бир кижини бүдүрүлгеге азы албан организацияга киирип алырда, ийи талаавыс (администрация биле ажылдакчының) дугуржулгазы азы күш-ажыл керээзин чардынган турар чурумнуг.

Шак ындыг дугуржулгага үндезилээш, администрацияның үндүрген дужаалын ажылга киирип турар кижиге таныштырыгаш, аңаа оон адын салдырар. Ажылдакчының хүлээлгезин, эрге-дужаалын, малын толеевирин база тодаргай айтыр. Ол ышкаш дугуржулгага азы күш-ажыл керээзинге ындыг үүлдерин база тодаратказ турар: эртенимниң азы мергежилиниң айбы-биле кирип турар бүдүрүлгезинин азы албан организациянын донтаттынган ниитизи чүрүмүнга чагыртыры; хүлээп алган кижизинин ажылдаарынга администрацияның тавармычалыг байдалды тургузары.

Күш-ажыл хоойлузунуң бо негелделерив чамдык черлерде сагывайн, харын ону хажыдып турарын хынаала илереткеп. Чижээ, «Тоора-Хем» совхозтуң директизиязының Андрей Колду ажылга киирген дужаалында: «ону совхоз ажылчынынга киноп алыр» — ээн. Чогум кандыг ажылына дээрзи биллинмес.

Кижини ажылга хүлээп ап тура, кирип турар ажылга оон тааржырын көөрүп, шеңээлде хуусаанны тургузарын күш-ажыл хоойлузунда тодаргай айыткан. РСФСР-ниң күш-ажыл хоойлузунуң 22 үүлүнүң ёзуттаар алырга, шеңээлде хуусаанны: ажылчыннарга — бир неделя, харыысалгалыг ажылдакчыларга — ийи неделя, харыысалгалыг ажылдакчыларга — бир ай дургузунда доктаадып болур. Ажылдакчыны хүлээп алган дужаалга ол дугаймы тодаргай айтыр. Ук хуусаанны ажылдакчының болдуун-даа, профзвилел организациязының-даа чөптээрээн ёзуттаар ужыы болбосе, а хоойлуда айтыкаанындан эвээш үеде доктаадып болур.

Күш-ажыл хоойлузунуң ол негелделерин чамдык черлерде сагывайн, харын хажыдып турарын хынаала база илереткеп. Самагалдайда № 1070 КМК-ның администрациязы Патпит-оолду ажылчынга, Бродницкийни инженерге, Сеяекти нормировщикке хүлээп алган дужаалында, оларның каймыын-даа 1-1 ай шеңээлде хуусаа айыткан. Суг-түдүг болгаш чер-тургузуг талазы-биле Сибирь институдунуң Тывада салбыры В. А. Зимина, В. М. Рощатко оларны инженер-агроном эрге-дужаалга 6-6 ай шеңээдеге хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң 1968 чылдың септябрь 27-де үндүрген Чарлыын ёзуттаар алырга, ээдп өөредилге черинге болгаш артем шинчилел институдунга аттестация эртип, ажылга кирер кижиге хамаарыштыр 3 ай шеңээлде тургузарын, чүгле чамдык тавармылгада — мында профзвилел организациязын-биле дугуржулга ёзуттаар 6 ай чедир тургузуп болур. Аттестация соонда хүлээп алырда, оларга 2 неделядан хей эвес шеңээлде хуусаа хамаржыр.

Бир эвес кайы-бир кижиниң ажылга хүлээп алган, дужаалды чогуур өйүнде биживээн тавармылгада, ол кижиниң хөрек кырында ажылдап киргеп үеэзинден эгелеп, администрация оон-биле күш-ажыл керээзин чарган деп саналр. РСФСР-ниң күш-ажыл дугаймында хоойлу кодексизиниң 18 үүлүнүң негелделиин чамдык черлерде хажыдып турарыы талыышпас.

Республиканың Садыг министерствозунуң сентелге-тудуг участогунга ажылдап турган Шульгин биле Крастнов оларны Кызыл-садыгның тудуг участогунче шилчиткеп, аңаа ол-ла хүндүн эгелеп ажылдай бергеннер. Кызыл-садыгның администрациязы ол ажылчыннарны хүлээп алган дугаймында дужаал чок дээш, ажылдан үндүргеп. Оларның сүдка киирген хомудалын чөптүг деп саналп, ажылга катап тургускан.

Ажылчын азы албан-хаакчы кижини оске ажылче хамаан чокка шилчидер азы хоойлуга чоруштур ажылдан үндүрер чоруктар база бар. Чижээ, «Сукпак» совхозтуң МТМ таныылы турган Моксеевны, бозундан чолпээрел чокка, кылганын барымдаалаар тудуг пегинче шилчиткеп. Аңаа холбаштыр ажылчының сузка киирген хомудалын чөптүг деп саналп, ону мурнуку ажылына катап тургускан.

Ажылчын азы албан-хаакчы кижини администрация үндүрерде, ында профзвилел организациязының чөптээрелди бап бурунгаар алыр чурумнуг. РСФСР-ниң күш-ажыл дугаймында хоойлу кодексизиниң 35 үүлүнүң негелделиин чамдык черлерде база сагывайн бөөр таварылгалар бар. Чижээ, Кызыл хоорай күүскомунуң культура киздиниң методист Савинаны, республиканың агрохимлаборатозиязы одакчы Завтраковту, Тандыда «Союзпечать» черии киоск садыгжызы Ямасиновны кандыг-даа чөптүгээрел чокка үндүргеп. Суд органнары оларны ажылчынга катап тургускан, ажылдавайн турган үезинин шалыыны төлеттирип бергеп.

Чамдыкта эрге-дужаалын ажылдан, бодунга таарыпнее кижилерни, ында-бүрү чылдагаанга сылдан ажылдан үндүрер таварылгалар база бар. Чижээ, республиканың хүзейзер болгаш караа көзүлбестер институдунуң чолчучуны Мизонцевти болгаш Улуг-Хемниң Торгалыг участок инженериниң повары Булатованы шак ындыг байдал-биле ажылдан үндүргеп турган. Хынаалданың түнелиинде — ол кижилерниң ажылдан үндүрүүр чылдагаанга чок болган. Оларны ажылынга катап тургускан, ажылдавайн турган үезинин шалыыны төлеттирип бергеп.

Администратор эвес, тодаргайларга, кижини ажылга хүлээп азыр азы үндүрер эргеи чок кижилер ол хүлээлгени холтаарлай бертилээрэ база хоойлуга таарыпнас. Чижээ, Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязынга бызаа азырачызы Юшкованы — бригадир, Кызылдың аныяктар хандырыкта комбинадының фотограф Сиротинин — цех начальныгы үндүргеп шын эвес, оларны ажылга катап тургускан.

Ажылчын, албан-хаакчыларның күш-ажыл камгалалынга, ол талазы-биле эрге-лерине хамаарышкан шак ындыг четпестерин, совет хоойлу хажыдар чамдык таварылгаларны болдурбаза чогуур. Администратор-даа кижи, ажылдакчы бүрүзү-даа күш-ажыл хоойлузунуң чурумун билген турары, оон негелделерин сагыыры чугула.

С. ДОРСАТ.

Тыва АССР-ниң Дээди судунуң бежиктүүү.

Хамааты камгалалалы

ӨӨРЕДИЛГЕ БАЗАЗЫН ТУРГУЗАР

Хамааты камгалалының амгы өөредилге чыдының бир онзагай түүлү болза, өөредилгенин материалдарын программада көрдүгенин ёзутаар комплекстиг чорудары болур. Оны боттандырарынга өөредилгениң йатериал-техниктиг базазын тургузуп алыры кончуг чугула. Моон мурнунда чылдарда тургустуган мындыг базалар бистиң республикада эвээш эвес. Мындыг болзажок оларның хөй кезии эргижирээн болган амгы үениң негелдерииге дүүшпейн турар.

Хамааты камгалалының өөредилге-будүүлге базаларын тударының графигин чогуур органнардан бадылаан турбуже, бо ажылче кичээнгей салдынмайн турарын демдеглээр керек. Ынчангаш хамааты камгалалының херээнге хамаарышкан бүгү айтырыгларны чырыткан өөредилге материалдары, плакаттары четчир. Дозиметриг хыналда кылырының, химиктиг болгаш радиациялыг чүүдерни илередиринин приборлары, дериг-херекседдери база бар. Училищениң коллективинде ажылдап турардан болгаш сургуулдар ол дериг-херекседдерни хамааты камгалалының практиктиг кичээлдеринге ажыглап өөренип турар. Оон аңгыда «Украина» деп кинопроекторга хамааты камгалалының өөредилгезинге хамаарышкан киноларны көрүп турар, боо адар тускай черни дериг кылган. Кызылдың № 7 школазында, электри станциязында, автогаптелге заводунда байдал база-ла мындыг. Ынчангаш бо коллективтериң хамааты камгалалынга тураскаатказал көрүлделарге багай эвес түүнелдерни чедип ап турары таварылга эвес.

Мындыг болзажок Кызылдың эвээш хөй будүүлге коллективтеринде бо ажылдың куду деңнелде турарын демдеглээр керек. Ынчангаш будүүлге коллективтеринең кежигүннери дужаазы чогуур 20 нормативтерни четче дужаавайн турар. Хлеб заводун ап көрөзинер. Онда ажылчыннар 200 чоокшулай бээр. А оларның үстүн бир неэни безин хууда камгалалдың херекседдерибиле хандыртынмаан. Аас, думчук дүүлер марля-маскаиы практиктиг кичээлдерге кылып ап болур арга кайыдаа коллективте бар.

Хамааты камгалалының материал-техниктиг базазын таартып, дериг турган, бо ажылдың деңнелии бедидер болза эки.

В. СИМАКОВ,
республиканың хамааты камгалал куратарының башкызы.

• • •

БИР КИЧЭЭЛ ХҮНҮ

Эртенгиниң таптыг-аа алды шакта тус черниң радиобелдири:

— Дыцнамар! Хамааты камгалалының штавы чугаалап тур. Дайынчы дүвүрээнии!!! Ак-Тал болгаш Холчук суурларда хамааты камгалалының кезектериин бот составы совхоз конторазынга чыглыр!— деп чарлай иавиты. Ждаиоз аттыг совхозка хамааты камгалалының өөредилгези эгелээни ол.

Удаткан чок шыпшын чыткан Хендертеиик унунга машина, трактордарның шимээндээжи диижиреп, оон-моон кижилериң чугаа-сооду дыкналып кедди.

Дайынчы дүвүрээнии болганындан бээр шак безии четпээиде конторага кижи арбылаан. Олар командалар айыбиле ончалашкан, респираторларны болгаш противогазтарын таварыжыр размерлерин ёзугаар үлемнп турлар.

— Командалар, чыскаалыкар! Томаанныт! Белеиинер дугайын илеткеиер!—деп, штаб начальииги Я. С. Доржу дужаарга, бедик, чоон эр:

— Экии, хамааты камгалалының штавының начальииги! Бедиткеп бедеткедиг катышкан командаиың бот составы дайынчы даалганы күүседиринге белеп—деп, шериг ёзу-биле илеткеди. Оон соңуиде өске командирлер боттарының кезектериинин белепкиин дугайын база дыиаатгылар.

Чыылганнарның мурнунга совхоза хамааты камгалалының начальииги Сат Кирбеевич Дава, оон орлаачызы Николай Лопсанович Кыпыиоол чүге чугаалап, тодаргай онаалгаларны тус-тус командаларга бергилеикеи. Командалар машиналарга олурургалашкаш, боттарының дайынчы туруштарынче хаптылар.

Өөредилге чоруп турда семиртилге цегиигге чеде бердивис. Онда улуг ииек кажаазын Чимит-оол Мергеиге удуртқан звено агаар кирбес кыдыр сыскаан, Василий Дамдын-оолдуң камгалал командазы кажаанның кырын радиоактивтиг хора кирбеэин дээш кылыпаазы довураи-биле базырган гурлар. Бо чергелиг ажылдар ыракны коданнарда безии чоруттуиуп турар болду. Чижаанларге, совхозта мал бажын камгалаар команда (командири К. А. Амаш) кыска хуусаанын шитииде 500 кой кирер кажааны бүрүи септеп дооскан.

Болуп эрткеи өөредилгеиии үезииде совхозтуң имштагларынче 34 тонна сиген, 30 тонна силос массалары, 18 тонна холукеаалыг чем сөөртүүгеи болгаи шиитиииң малып 5—7 хоиуктарда туртузу чемгерип болурунуң курлавыры тургустунган. Совхозта хамааты камгалалының штавы болгаи формированиелериик бот составтары саадынган сорулгаларны боттандырарда камгалал ажылдарын биидиалыг чорудуп турганнар.

Өөредилге-биле чергелештир совхоз будүүлгезиниге ажыктыг ажылдар ынчаар кылдыгаи.

К. ЧӨРЕВЕ.

Лотереяның чаа чыл тиражы

1976 чылдың акша-бараан лотереязының (чаа чылдың) үилдүүлгезиниң талазы-биле ойнаашкыларыг тиражы 1976 чылдың декабрь 29-та Тува хоорайга болур.

Тиражка 200 «Жигули» ВАЗ-21011 автомобильдер болгаи «Москвич-412 ИЭ» автомобильдер, диижы-бүрүү маркалыг 800 мотоцикл, ортээ 250 болгаи 370 рубль 3400 соодуктуглар, ор болгаи херээжеи 2600 хол шактары, фабрикага кылган 1500 хевистер, хөй саииыг телевизорлар болгаи радиоприемниктер, дүктеи кылган костюмнер, чөөртеи кылган аржыылдар, өске-даа үнелиг эт-бараан чүүдерни ойнаашкынга кирер.

1-деи 200 рубль чедир акша ойнаашкыннары база кирер.

Шупту 25200 эт-бараан болгаи 10674800 акша ойнаашкыннары кирип турар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 4-ТЕ

МОСКВАДАН

8.45—«Чогаалчы Б. Лавреневтуң чогаадылгазының арнпнары».
9.30—«Кадыкшылга». Эртемнептедилгелиг программа.
10.00—10.10—Чапсар.
10.10—«Хөлдеи далай чедир». Документалдыг телефильм.
10.50—«Кижи. Чер. Ортемчей». Совет Эвилелиниң ийи дапкыр Маалыры, ССРЭ-ниң ужудуучу космонавтызы В. И. Севастьянов дамчыдылгаиы чорудар.
11.00—Музыкалыг программа «Эртеиги почта».
11.30—«Кинопанорама».
13.00—Медээлер.
13.10—«Тоол аалдан келген». «Руслан биле Людмила». Урал-чечен фильм. 1-ги серия. РСФСР-ниң улустуң артизи В. Леонтьева эге соо чугаалаар.
14.35—«Дириг амытаннар аразында».
15.45—Хөй сериялыг урал-чечен телефильминиң баштайгы көрүүзү. «Ана аң». 2-ги серия.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Кадыкшылга». Эртемнептедилгелиг программа.
18.00—Хоккейге ССРЭ-ниң чемпионады. «Спартак»—«Трактор». В. И. Ленин аттыг Төп стадиондан дамчыдылга. Чапсарда: 1. Документалдыг фильм. 2. «Спортлото» тиражы.
20.15—Медээлер.
20.30—«Музейлер болгаи делгелге залдары-биле А. С. Пушкин аттыг күрүшениң чурумалдыг урал үүл музейи». «Голландиниың урал үүлү».
21.00—«Хөлдеи далай чедир». Документалдыг телефильм.
21.20—21.30—Чапсар.
21.30—«Кинопанорама».
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының дыиаадыгы турарын ёзугаар алырга, бөгүи республикага будуттаар, чамдык черлерге быскан хар чаар. Бырыың чүк угланымышкынның хаттың дүргеии секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 11—16, өскелерииге 18—23 градус соор.

Кызылга будуттаар, хар чаг бас. Хат кошкак. Агаарның температуразы 19—21 градус соок болур.

Редактор
В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дарганың оглу» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мауган» 9.10, 14.00, «Тренер» 10.30, 15.20, «Тайбор талытырже чорупкан» 12.10, 18.50, «Совлуу өргүл» 17.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Зорро» (2 сериялыг) 10.30, 13.00, 15.30, 18.00, 20.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Тиилекчилер салгалы» 15.00, «Россияга итаалериии элдептиг ужуралдары» 16.50, 18.40, 20.20 шактарда.

МЕДЭЭЛЕР

Отчёдун берген

Профвиилелдиң күрсадыг болгаи хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының VII область конференциязы респотребсоюзтуң хуралдаар залыига болуп эртеи. Аиаа отчёт илеткелди ук профвиилел обкомунуң даргазы Д. Л-Ш. Ондар кылган.

Илеткел талазы-биле Кызылдың аш-чем садыының директору М. Еремцова, Овурнуң Чаа-Суур суурда магазин эргелекчизи Б. Серен, Кызыл үлетшур-садыгның каттыскан профвиилел комитединиң даргазы В. Пестова, Респотребсоюзтуң баштаар черииин даргазының орлаакчызы С. Юмбуу, Садыг министерствозунуң АТБ-зинде профвиилел обкомунуң даргазы В. Яковлева, Тес-Хем райпозунуң профвиилел комитединиң даргазы Р. Монгуш болгаи өскелерда санал бергеннер.

Күрсадыг болгаи хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының профвиилел обкомунуң даргазыига Д. Л-Ш. Ондарны содгаал.

Д. САЛЧАК.

• • •

Тыва чаңчылдар, оюннар

Республикаиың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейиниге Кызылдың башкы училищезиниң бөлүк сургуулдары чыглып келген. Олар Тыва улустуң чаңчылдары болгаи оюннарының дугайында ханы биилп алыр күзелин илереткеннер. Ынчангаш сургуулдарга оон дугайында чогаалчы болгаи музейиниң эртем ажылдакчызы М. Б. Кенин-Лопсан делгерепгейи-биле чугаалап берген. Куда, шагаа эртирери болгаи өске-даа ажы-чанда эки чаңчылдарны, оюннарны чугаалап берген. Келир үеиии башкыларынга ол ажыктыг болгаи.

В. ДАМБА,
музейиниң ажылдакчызы.

• • •

Шефчилерниң дузазы

Ак-Туруг ортумак школаның төреллер комитеди школага одаар мыиы белеткээр шефке 90 ажыг ада-иге киргижкеи. Ииитиин-биле 80 кубометр мыиы белеткээр, школага дүжүрүп берген.

Ак-Туруг ортумак школазының башкылары болгаи өөреиичилёрии суурнуи чоогунда маачыиларга баргаи, шеф дузазын көргүзүп, беседаларны кылып берип турарлар.

Чоокта чаа 10-гу класстың өөреиикчилерп башкы Б. Дарышпаииың удуртулгазы-биле Чаш-Тал сүт-бараан фермазынга шефтеп чораапнар. Өөреиикчилер кажаалариың ишгип, дапшы аштарынга дузалаашканнар. Башкы Б. Дарышпап ферма ажылдакчыларынга делегей байдалының дугайында чугаалап берген.

К. КОМБУ.
Улуг-Хем район.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

«АЛДЫН ШАЙБАДАН» ХОККЕЙ ЭГЕЛЭЭР

Хоккейге чурттуң шилиидек командазының ойнакчылары Сергей Капустин, Сергей Бабиков, Голиков алышкылар спорттуң бо хевирииге баштайгы базымнарын «Алдын шайба» клубуиуп маргылдаазындан эгелээнвер. Ол чыл келген тудум-на ковудеп, сурагжып орар. Чурттуң мурнуу чүүгүнүң хоорайларының оолдары безии хоккей ойнаарынга изиг күзелии илередип турарлар. Анатолий Фирсовтуи шапкалы дээш солуп маргылдаа Сочиге болган. Аиаа 47 команда киришкеи. Маргылдааның киржикчилери роликтиг конькилер кедип алгаш ойнаап. «Алдын шайбаның» Төп штавының адрезиие чоокта чаа Махачкаладан чагаа келген. Ында ол хоорайның оолдары аныяк хоккеистерии маргылдаазынга киирерии дилээп болган. Бо бүгү «Алдын шайба» клубуиуп маргылдаазының сурагжып турарын хереченеп турар.

Эрткеи сезоида «Алдын шайба» клубуиуп шапкалы дээш маргылдаага 2,5 миллион хире оолдар киришкеи. Бо хоккей сезонунда база ол хире кижи киржир. 1977 чыдын март 25-теи 31-ге чедир болур түүнел маргылдааларга он иий эң шыырак командалар ойнаар. Ригага 1961—62 чылдарда төрүттүүгеи улуг шапкалы дээш солуп маргылдаа Сочиге болган. Аиаа 47 команда киришкеи. Маргылдааның киржикчилери роликтиг конькилер кедип алгаш ойнаап. «Алдын шайбаның» Төп штавының адрезиие чоокта чаа Махачкаладан чагаа келген. Ында ол хоорайның оолдары аныяк хоккеистерии маргылдаазынга киирерии дилээп болган. Бо бүгү «Алдын шайба» клубуиуп маргылдаазының сурагжып турарын хереченеп турар.

Эрткеи сезоида «Алдын шайба» клубуиуп шапкалы дээш маргылдаага 2,5 миллион хире оолдар киришкеи. Бо хоккей сезонунда база ол хире кижи киржир. 1977 чыдын март 25-теи 31-ге чедир болур түүнел маргылдааларга он иий эң шыырак командалар ойнаар. Ригага 1961—62 чылдарда төрүттүүгеи улуг шапкалы дээш солуп маргылдаа Сочиге болган. Аиаа 47 команда киришкеи. Маргылдааның киржикчилери роликтиг конькилер кедип алгаш ойнаап. «Алдын шайбаның» Төп штавының адрезиие чоокта чаа ВЛКСМ Төп Комитединге эрткеи «Алдын шайбаның» Төп штавының састегдиг хуралынга чугаалашкаи.

СЭТА-ның корр.

Пахомова, Горшков база байырлажыр

Бо дыцнадыг спортка хандыкшылдыгларны харалдадыры чугаажок. Делегейниң алды дакпыр чемпионнары, олимпиий оюннарының баштайгы чемпионнары Людмила Пахомова болгаи Александр Горшков олар моон соңгаар маргылдааларга киришпее деп шиитпирлээннер. Ол дугайын фигурлуг чүнгулаашкының Бүтү-эвилел федерациязы ноябрь 30-де дыиаткаи.

Пахомова болгаи Горшков ашак-кадай 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1976 чылдарда делегей маргылдааларынга Александрның аарааиының ужурунда киришпээн).

«20 ажыг чылдарның иштинде мээи амыдыралым спорттуң хандыкшылдыг делегейи-биле, фигурлуг чүнгулаашкының кайгамчыктыг делегейи-биле холбаалыг боон келген чүве. Бо дээрге мээи бердинген хөрээм, мээи дыштанылгам, мээи хандыкшылым боон келген. Саша биле мээи келир үем спорт чокка бүтпес ужурлуг» деп, СЭТА-ның корреспондентиниигге Людмила Пахомова чугаалаан. Оон иий Пахомованың уламчылаиы болза:

— Бистерниң кымнар апаарывысты — тренерлер бе, азы башкылар бе?—ам тодаргай чугаалазары берге-дир. Кайывыс-даа аспирантура доостувус: мен—театр уран чүүлүнүң Москвада күрүне институдуиуң балетмейстер факультединиң доостум, Саша — Москвада күрүнеиин ёүшкультура институдуи дооскан. Чаңгыс-ла биилдингир чүве болза бистиң ыиак тораиывыс спорттуң ол хевирии сайыраигайыдар дээш кыларывыс болур. Дошка конькилиг танцылаарывыиың делегей маргылдаазының бирги черии совет спортчулар алды тыл удаштыр эолеп келген, тиилелгениң бо чаңчылы улам уламчылазын дээш күжүвүстү үидүрер бис.

Мээи дугаймда чугаалажыр болзувусса, театр уран чүүлүнүң Москвада күрүне институду-биле харылзаам улам быжыгар апаар. Тренер-балетмейстер болуру —фигурлуг чүнгулаашкыига мээи күзелим ол. Урал үүл болгаи спорттуң «кады эвилдиринии» тиилелгени чедип алырыига биске үргүлүү дузалап келген.

Бистиң дуржулгавыс хереглиг дег, дошка танцылаарының специализастаан школазын тургузарының дугайын бодап турар бис.

Людмила Пахомова болгаи Александр Горшков — танцы уран үүлүнүң сурагдыг мастердери. Оларның чүнгулаашкыны бодунуң ийден-көскүзү, кайгамчык артисчи чоруу, бедик техниказы-биле илгалыг келген.

«Бистиң кады ажылдажылгавыстың үезииде биске көргүзүп келген кайгамчык улуг кичээнгейи дээш бистиң тренериивис Елена Чайковскаяга өөрүп четтиришкиниии илерегейлеп турар бис—деп, Людмила Пахомова демдеглээн.— Бистер көрүкчүдериивиз үиелелиигe чыл саиында-ла чаа программаны киирип турган бис. Оиу тургузарынга, белеткээрпге Елена Чайковская аажок хөй энергииы болгаи күштү, а мээи бодап турарым-биле алырга, бодуиуң сагыш-сеткилиииң кезиин үидүрүп келген кижи. Оон фантазиязы, чүвени чурукчуиуң караа-биле көрүп билири бистя мындыг доңпелге чедирии келген.

Спорттан чогуур үезииде үнер керек. Олимпий оюннарынга тиилелге соонда чаагай сеткил ханышкын-биле спорттан үнүп тур бис. Фигурлуг чүнгулаашкын — аныяктарның спорту. «Өөреиикчилеривистеи өөреиип, өзер боор биле» деп идегеп турар бис.

Фигурлуг чүнгулаашкының халдыкшылдыгларын дошка танцылаарының баштайгы олимпий чемпионары-биле Москвага эртер «Нувель де Моску» солуннуң шапкалы дээш делегей маргылдаазынга байырлажып, чардыр. Людмила Пахомова болгаи Александр Горшков декабрь 12-де көргүзүг маргылдаазынга киржирлер.

Ю. СМИРНОВ,
СЭТА-ның корр.

ЧЕМПИОН «ШӨЛЭЭЛЭЭН»

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр. В. Байдашин). Конькиле шапкаарынга делегей рекордсмени, олимпийжи чемпион Шила Янг 1977 чылда АКШ-ка эртер хереэженнериың комсомгe маңнаар талазы-биле делегей чемпионадынга киришпее болганын медеглээн.

СЭТА-ның корреспондентиниң айтырыгларынга харыылап турган, Ш. Янгның чугаалаары болза:

1976 чыл аңаа дыка-ла берге болганын сл чугаалаан. Алдын, мөңгүн болгаи хүлер медальды чаалап алганы олимпий оюннарынга дыка хөй белеткелди ол үидүрген. Оон соонда, чайгы болгаи күскү үеде чдаг-терге спортунуң янзы-бүрүү маргылдааларынга киришкем. Бо чылын Шила олимпий оюнарының чадаг-терге маргылдаазынас киржил чорган Лэйкис Окавицке ашакка барган.

«Ам кээп. АКШ-ка эртер деп турар делегей чемпионнарынга киришпейн баарын мөзе хараадаичыг болбайн канчаар. Ынчалза-да ол хире улуг хелчээлдиг маргылдаага хөй болгаи шаңгыы белеткенир апаар болгай. Бо хүзүп мензе үе-шак шүүт чедишпеди, университетке киреринге белеткенип турар мен. Ынчангаш «бир чыл шөлээ» алырын шиитпирээм мен. Оон соонда чүвениң байдалы илдең апаар иймең» деп Ян-Окавиц чугаалаан.

ХААК СПОРТУ КАГДЫНГАН

Хаак спорту—кижиниң кадыын быжыглаарынга болгаи жага-ботту дадыктырарынга аажыктыг. Оон уламыидан моиу сайзырадыр боттуг хемчегнерии чер болганда ап турар. Ынчалза-даа Бай-Тайга райоида спорттуң бо хевирии сөөлүү үеде кагдынган дизе частырыг болбас. Маргылдаалар организастаи көрбөзин. Дыштанып хүннерде хаактыг селгүүстээн улуг-даа, бичиидее улустуң кижи көрбес. Магазиннерде хаак спортунуң дериг-херекседдери копчуг эвээш.

Хаак спортуң сайзырадыр талазы-биле райкүүскомунуң спорт комитеди, чер-черде организациялары чогуур хемчегнерии албайн турар.

С. ХИРВА,
«Мурпавчы» колхозтуң агроиом.

• • •

РЕДАКЦИЯДАН: Бай-Тайга райкүүскомунуң даргазының орлаакчызы Д. М. Монгуш-биле телефон дамчыштыр харылзашкаш, С. Хирваның чагаазында айытқан четчестерии дыиаткаи бис. Ол шын болган. Спорт ажылын харылап турар удуртукчулар чыглыгаш, хаак спортунуң дугаймында айтырыгны чугаазаашкаш, районга бо талазы-биле түүг кылырын дугуржуп ааган. Хаак садып алыры-биле 400 рубльди районнуң спорт комитединге тускайлаи берген.

Бай-Тайга райпозунуң баштаар черииин даргазы А. С. Очурдан спорттуң кыпыкы хевирлериниң дериг-херекседдерии садып кайы-хире садып турзырын сонуургап айтырган бис. 135 эжеш коиькини, 300 клюшканы, 50 эжеш хлакты, 100 эжеш дзюдомышты болгаи өске-даа дериг-херекседдерии сакпаи. Ам магазинде 80 хире эжеш хаак бар.

Моон алгаш көөрге, эвээшдее болза магазинде хаак бардыр. Хаак спортуң сайзырадыр дугаймында пропаганда четпее, маргылдаалар, массалыг селгүүстээшкин болбайн турарындап оиу садып албайн турар-дыр.

Райкүүскомунуң спорт комитеди дугуржуп алганын ёзугаар хаак спортуң сайзырадыр хемчегнии алыр хүлээдегиг.

С. Т. Коненковтуң скульптура музейи

Смоленскиде С. Т. Коненковтуң скульптураларының музейи—аныяк музейлерниң бирээзи, ынчалза-даа ол биилии чуртувуста билдингир апарган. Оиу ажыдарынга белеткел ол кайгамчыктыг скульптор дириг турда-ла желээн.

Чамгыс чер чурттуларынга чурукчуиуң белекке берген 40 чогаалдарын баштай делгээн турган. Ам музейниң фондузунда 70 ажыы кирип турар. Залдарның бирээзинде скульптурнуң ажылчын херекседдерии, оон хууда чүвелерии делгээн.

Музейии чыл бүрүде 100 муи ажыг кижилер ширээ көрүп турар.

ЧУРУКТА: Смоленскиде С. Т. Коненковтуң скульптураларының музейи.

А. ВАРФОЛОМЕЕВТИҢ фотозу.

Сонуургактарга

„ИВАНОВТАР КЫЛГАН“

... Чаа бажынче көжүп кирген кижилер катыы-хөтүүт хөөрежип, бот-боттарынга дузалажып турганнар. Хенертен оларның бирээзи ыича дооп:

— Элдеп-тир! Подъездиинң чартык кезии — Ивановтар!

Бо таварылганың соонда, аиаа каш хонгаида, «Калининградторгмаш» каттыжышкынында чаңгыс цехте ажылдап турар чедя Ивановка ужураштым. Дүш болгаи таварылга-даа чадавас.

Черле ынчаш Калининград та чеже Иванов барын билир силер бе? Чеди муи беш чүс сезеп беш болгай. Олар чаңгыс черге чыглып кээп, боттарының ажыл-үүлезиниң дугаймында чугаалаар болза, кайы хире кайгамчык болуруза? А оларның шуптузуи кижи чыиы ап шыдаар бе ынчаш? Мээң блокподумда хөй-хөй Ивановтарның адрестери бар, ынчалза-даа оларның чүгле аазын кажы-биле ужураштым. Оларның дугаймада чугаа бо:

— Бистиң фамилиязыстың аддарлыг деп тур силер бе? Чадавас. Оон аңгыда харыысалгалыг деп база чугаалап болур. Чүге дээрге Иванов кылган эт дээрге-ле оруг, совет кижиниң бүдүрүп үидүргеи продукциязы дээрии ол шыкажыл. Ындыг болганда атты сыкпас хөрек—деп, Петр Митрофанович Иванов чугаалады. — Дайын чылдыидында сапёр турган мен. Бистиң взводувуска үш Иванов турган. Кала-даа кады төрээн алышкылар дег чарылбас чордувус. Шөлду хынаат «Мина чок. Ивановтар» деп бижип турдувус. А ковүүрт кылгап, базаладыр: «Орук ажык. Ивановтар.» Бистиң ол бижиммелдериивисте улус чаңчыккан-даа, аңаа бүзүүр-даа.

Бир-ле катап улуг шавар халдаашкынның мурнуу чарында бистиң кезээвиске командымлакчы чедип келген. Кыддынган ажылдарны хынап көргеш: «Ивановтар кылганда ажырбас» деп чугаалаиы утпас мен. Ол хүнден өгелээп, бис кылган ажылывыска оон-даа харымсалгалыг апарган бис. Чүге дээрге Ивановтарның шуптузуиуң омуиазииден үүле-херек бүдүрүп турар болгай бис.

Бо чугаалы мен вагон тудар заводта токарь Ивановбиле чугаалажып ораан база сагынган мен. Оон бүдүрген кезээде база ол сураглыг фамилия бижиттиниип, оиу удам алдаржыдып турар. Николай Николаевич беш чылдың мурнакчызы. Ленин орденниң эдилекчизи. Ол вагон тудугжуларында үжеи тос Иванов бар, а областның тудугжуларында үжеи сес ниижи. А оиийи Ивановтар целлюлоза-связьии заводунда ажылдап турлар.

— Бодуумуи фамилиямга толептиг болур дээш кызыл чоруур мен—деп, далайда садыг портунда бригадир Николай Ефимович Иванов чугаалап турар.

А юрист Иван Егорович Иванов чамдыкта кылыктаныдаа бергилээр:

— Бо фамилияны эдилеп кижилериң хөйүиде будулгаазыинар-даа болгулаар. Бир Ивановту кол дээрге, өскези чедип келгилээр...

— Ындыг хөй демей фамилиялыг болурга эки-даа үүведир. Бир бодаарга шуптузуи ниижиниң кады төрээн акызы азы угба, дуймазы дег сагындырар—деп, шериг эмчизи Гаврила Романович Иванов чугаалады.

Бодуңуң фамилиязыига чоргаараның Совет Эвилелиниң Маадыры Сергей Иванович Иванов аныяктар-биле ужуражыгага база чугаалаан. Оон дутаймында 1945 чылдың мартта фронт солуиу «Беш Иванов — беш маадыр» деп бижээи. Ол дээрге улуг лейтенаитылар Александр болгаи Михаил, лейтенант Сергей, генерал-майор Георгий Александрович болгаи майор Сергей Иванович Ивановтар-дыр. Оларның шуптузуи Совет Эвилелиниң Маадырлары.

Бо бичии тоогуиу элдептиг тооожургаш-биле доозуп каалымнар. Оиу Иван Иванович Иванов деп башкы кижи чугаалаан.

— Мен бодумуиуң фамилиямны мызыгыр салган албаа мен. Оиу мөзе Төрээн чуртум бергеи. Даймының халаптыг берге чылдарында ада-иезим чидирген бистерге, оскустерге, урутлар балыкшыига ол фамилияны берип турган чүве. Бичии белорустар, украиннер, осетиннер, черкестер—Иван Иванович Иванов болуп турган. Ынчангаш, бо фамилия эрес-дидим чоруткуу, садым-хууиу, эки сеткилди база илергейлеп турар шыкажыл.

Ж. ФОМИЧЕВА.
Калининград.

Редактор
В. С. ШАРАВИИ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчуузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлаакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдазының 2-31-75, харылсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи омыдыраз кылдазының 2-37-13, культура кылдазының 2-23-51, көдээ ажыл-агый кылдазының 2-21-47, үлетүр талдазының 2-22-64, чагаа кылдазының 2-41-27, информация база совет туружуп кылдыстериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретариат тын 2-23-35, солуи келбейи бергенда 2-32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1805.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң Ном үидүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчуузу, бажың № 1). ТС—01128.

Бөгүн Совет Конституция хүнү

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 286 (10271) 1976 чылдың декабрь 5, воскресенье | 1925 чылдан үдезилеттирилгеш | Эртем 2 коп.

УЛУГ ЭРГЕЛЕР БОЛГАШ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР

«ССРЭ-ниң хамаатылары ажылдаар эргелиг, өөренир эргелиг». (ССРЭ Конституциязының 118 чүүлүнден).

«ССРЭ-ниң хамаатылары ажылдаар эргелиг, өөренир эргелиг». Ол эргени бүгү-нинти, ортумак болгаш дээди өөредилге черлериниң четкизин калбартып хөгжүткени-биле, бүдүрүлгелерге, совхозтарга, колхозтарга бүдүрүлге, техниктиг болгаш агрозооветөөредилгелерни организастаанывиле, оларга халас өөренири-биле хандыртынып турар.

(ССРЭ Конституциязының 121 чүүлүнден).

«ССРЭ-ниң хамаатылары дыштанар эргелиг». (ССРЭ Конституциязының 119 чүүлүнден). Бистиң чурттувуста ону түгле чарлаан эвес, харын материал талазы-биле магадылап, херек кырында боттандырып турар.

БҮГҮ ЧОННУҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Совет Конституциянның хүнү — бистиң чурттувуста бүгү чоннуң байырлалы. Ону демдеглеп эрттирип тура, совет кижилер Улуг Октябрьдан төрүттүнген ёзулуг социалистиг демократияның, улусчу эрге-чагырганың кайгамчым чедиишкиннериниң илерели кылдыр көрүп турар. Совет демократияның улуг күжү, чоннуң салым-чолукуң амыдыралда сиңниикен бедик идегели — Коммунистиг партия биле ажылчы чоннуң чаңгыс эвинде. Бистиң партиявыстың Программазының ханы утказы, эчис сорулгазы — бүгү-ле чүвени кижиниң аас-кежиинге, кижиниң амыдыралының чаагай чоруунга бараалгадыры болгай. Ынчангаш совет амыдыралывыстың кол утказы ында.

Коммунизм тургузуушкунуңуң чедиишкиннери социалистиг демократияның хөгжүлдезинден, күрүнени эргелеп башкарарынга чоннуң калбак киржилгезинден улуу-биле хамаарыжыр. Бүгү чоннуң политиктиг эрге-чагыргазы апарган бистиң улусчу күрүневис кажангызындан-даа артык күштүг, бызыг болу берген. Ам Советтерде чүс аңгыс националдарны төлээлээн 2 миллион 200 муң аңгыс депутаттар бар. Оларның хөй кезии ажылчыннар болгаш колхозчулар болуп турар. Буржуаз демократиядан совет демократия чүс катап демократчы деп баштыңчывыс В. И. Ленинниң чугаазының ханы бадыткалы ол-дур.

Тиилээн социализминиң Конституциязын 1936 чылдың декабрь 5-те Советтерниң VIII онза съездизинге хүлээп алган. Совет Конституцияны алдым Хөөйлу диижип алдаржыдып ырлап турары-даа чөптүг. Делегейге аң баштай-ла кижилерниң дең эргезининг дугайын ында хөөйлушуткан. Совет кижилерниң ажылдаар, дыштанып, өөренир эргелери ында алдын үжүктер-биле биижиттинген. Амыдыралда ол боттанып турар. Оң тодаргай чижээн бистиң республикадан көрүп болуур.

Шаанда, Октябрь революциязының мурнунда, үжүн-бирии чок, бүдүүлүк, иштинниниң феодалдарынга болгаш даштыкының эмелекчилеринге наш дакпыр аар-берге дарлаадып чораан тыва улус ам экономиказы, эртем-культуразы өйүзыраан Автономнуг Совет Социалистиг Республика апарган. Оң оредилге черлеринде 50 муң ажыг оолдар, кыстар дээди, ортуман оредилге черлеринде болгаш школаларда өөренип турар. Азы чурттакчы чоннуң дөрт кижизиниң бирээзи-ле өөреникчи. 20 муң ажыг кижи күрүнениң пенсия болгаш халас дузалакчызын ап турар. Тыва араттарның ажы-төлүүнүң өөренириңге таарымчалыг байдалды тургускан. Олар күрүнениң долу хандырылгазында. Эмнелге халас. Муң-муң кижилер чылдың-на эмлчеглиг шөлээзин дыштанылга башыңнарынга, санаторийларга эрттирип, кадыкшылын эниидип ап турар. Алдын Хөөйлувустуң амыдыралда боттанышкынын бодур.

Совет Конституция ам таптыг-ла 40 чыл дургузунда совет улусна шынчы бараан бөөп, ёзулуг демократияже кижи төрелгетенни хей-аът кижирип келген. Сөөлгү дөрт он чылдың дургузунда делегейге дыка хөй өскерлиишкиннер болгулаан. Социалистиг лагерь тургустунуп, колониалдыг делегей буступ дүшкен, оң бузундуларынга туснай догуннаан, хөгжүп олурар чаа күрүнелер тыптып келген. Депшилгениң шак мындыг дүрген хөгжүлдезиниң үезинде, социалистиг демократия биле буржуаз демократияның аразында ылгал ам ам, кара дег ылап-ла тода апарган. Ынчангаш социалистиг демократияже орулуу чаа хөгжүп өрээл күрүнелериниң шилип ал турары черле таварыга эвес.

Буржуаз идеологтар буржуаз демократияны аң-не хөстүг демократия деп аксы-доску дунгуже алгыржып турар. Ынчалза-даа ол түгле ыаас-көл сөстер дээрзин амыдырал көргүскен. Хөй чижек албайн, түгле АКШ-ты ап көрээли. Америкада сөөк-язы ылгаар чорук шуут дендээн. 25 миллион аңгыс американ негрлер дорамчылалда. Ак кештиг кижи-биле оларның чаңгыс черге кады олурар, өөренир эргези безин чок. Чамдык албан черлериниң эжиинде шуут-ла мынчаар бижээн: «Түгле ак кештиглерге». Аңыл чөктарның хөй кезии база негрлер болуп турар.

Чөөкта чаа АКШ-ка президент соңгулдазы болуп эрткен. Аңаа соңгукчуларның хөй кезии шуут киришпээн. Ол түл дээрге, ында соңгулда системазының чөптүг эвезиниң хереечизи-дир. Соңгудар эргени түгле хөреңгитен кижи эдилээн. Бодунуң талазынче соңгукчулар хандыдып алыр дээш ол хөреңгитеннер чүнү кылбас дээр. Аңша-хөреңгизи-биле хээлилээр, амы-тынынга кыжаныр, боттанмас-даа болза, хөй-ле чүве аазаар. Ынчангаш соңгукчунуң хөңну калган. Оон аңгыда кижилериң үзел-бодалы дээш база истеп-сүрүп турар. Ындыг чуртка улусчу демократия дугайында кандыг чугаа турар боор.

Буржуаз демократияның кайы-даа күрүнезин чижекке аңыр болзувусса база-ла ындыг. Чүге дээрге демократия дугайында конституцияларда хөй чүүлдү аазап бижээн-даа болза, ол амыдыралда боттанмайн турар. В. И. Ленин буржуаз демократияны чүгле эвээш санныг хөреңгитеннериниң демократиязыдыр дээн. Баштыңчының ынчаар чугаалаанындан бээр хөй чылдар эртсе-даа, буржуаз демократияның мөзүзү ам безин ол хевээр артканын үстүнде чижектен көрдүвүс.

Совет Конституциянын 40 чыл болган байырлалын Тываның аныяк чоннары күш-ажылчы белектер-биле ушуражып турар. Онгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаары хуусаа бетинде чедиишкинниг күүсеттинип турар. Республика дун, сүт садар планнарын күүседипнен. Эът планын күүседириниң кырында келген. Үлетпүр будурүлгелериниң плапы база чедиишкинниг күүсеттинип кел чыдар. Ква-Хем хомүр-даш разрези, Кызылдың даараныига фабриказы, Тываның электри четкилери дээн ышнаш эдээн хей үлетпүр будурүлге черлери чыл планын хуусаа бетинде күүсеткенин рапорттаан. Чүс-чүс мурнакчылар 1977 чылдың үлүүнде ажылгадап турар.

Совет улустарның хеймер дүмазы болур тыва улустуң келир үезин кайгамчым чырык. Тываның экономиказын, культуразын хөгжүдер дээш Коммунистиг партия, Совет чазак хүн бүрү сагыш салып турар. Онгу беш чылда Тывага чаа фабрика, заводтарның ханалары бедип үнер, тыва улустуң культуразы болгаш чаагай чоруу улам бедиир. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң декабрь 16-да болур сессиязынга онгу беш чылда болгаш келир чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң планнарын чугаалажып көргеш, бадылаар. Ол планнарда айыттынган сан-чурагайлар амыдыралга боттанырга, коммунизмче база бир базымны кыяыр бис. Амыдырал улам-на чырык, магалыг апаар. Алдын Хөөйлувус ачызы ол.

Кыштаглаашкын—хүннүң айтырыы

БҮГҮ КҮШТҮ МӨӨҢНЭЭР

Сөөк ыыш дүшкенден бээр элээн үе эрте берген. «Барлык» совхозтуң партия организациязы хойжуларының, механизаторларының болгаш туснай эртемнигленнирниң күжүп ниитиниң малын онча-менда кыштадыы элүрмиче утпаан.

Совхоз ниитизи-биле кышка бо чылын багай эвес белеткенген. Ниитиниң малынга четчир санныг чем-суурун белеткээн, кажаа-хорааларны колдуунда септеп-дерээн.

Ажыл-агыйның малын Хөнделенде. Аксы-Барлыкта болган Бижиктит-Хаяа үш хойжу бригадада пиитиэп-биле 103 коданда кыштагладып турар. Бистиң девискэрвисте хар деспи эвес, иллигтий тайга эдээ—Бижиктит-Хаялып чоок-кавызында дажок терең кылдыр таптап. Бо торук совхозтуң директизының болгаш партия комитединиң талазындан дүргеп, дээштит хемчегелерни алырып ала чайгаар негеп келген.

Суурнуң чурттакчыларын чырак кодаңнаржо сиген, саваң чедиреринче эвилээдеп, ук ажылды декабрь онга чедир доозарын шиитпирээп бис. Баштайгы субботада, ноябрь 26-да, он беш тракторист Хөнделеннин хойжуларының кодаңнарынга мал чемин чедиргеп. Даравазында оларны арткан бригадаларже аътказар бис.

Ооң-биле чергелештер хойжулар ортуунга позит-масса-лыг ажылды чорудуп, зоветөөредилгени эрттирип эгелеппис. Баштайгы кичээлдер Аксы-Барлык Хөндеден селбырларга эки болгулаан. Ол кичээлдерге малчыннар СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976) Пленумунуң болган ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң сессиязының материалдары-биле танышпаа. Ол ышкаш салбырларның партия хуралдары он айларның түңнелдерин аңаа чугаалажыр. 1977 чылда малчыннарның пиитиэ болгаш ам-даа сагышка четпейн турар чүүлдер эжеок. Ындыгдың оларны чылыг бажыңнар-биле хандырар талазы-биле ам-даа четпестерлиг бис. Хойжуларның кол пуруузу ам-даа өгледе чурттап турар. Шуптуг малчыннардан түгле чеди кижи бажыңнарда кыштап орар.

Совхозтуң администрациязы, партия комитеди болгаш бүгү коммунистер пиитиниң малын хүр кыш ажырып, оон чаш толуп менди азырап, доруктуруп алыр дээш моон соңгаар улам күжениишкинниг ажылдап, бүгү-ле бар күштү боже моонзээр.

В. ОНДАР,
«Барлык» совхозта партия комитединиң секретары.

„Күш-ажылдың хоочуну“ деп медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Чарлыы

Улус ажыл-агыйынга хөй чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылы дээш база күш-ажылчы ачы-хавыяазын бедии-биле үнелеп көргеш, «Күш-ажылдың хоочуну» деп медаль-биле ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң өмүнээзинден шаннаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Артыпаа Хомушку Бөвейовичини — Шүй суурда пенсионер.

Баир Саая Мидреевичини — Шүй суурда пенсионер.

Балган Күжүгет Леончаевичини — Кара-Хөл суурда пенсионер.

Бүрбү Күжүгет Монаевичини — «Мурнакчы» колхозтуң хойжузу.

Дошгак Бора-оол Тепек-ооловичини — Шүй суурда пенсионер.

Иргит Дамбыл Дүктүшпеновичини — Шүйда электри станциязының таңчылы.

Иргит Хөлбан Байысқылановичини — Шүй суурда пенсионер.

Кара-Сал Дамба Шымрановичини — «Мурнакчы» колхозта хойжу бригадаларының почтачызы.

Көпеек Галина Лама-Хеликовнаны — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Ооржак Серенмаа Чашкаговнаны — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Сагды Хертек Хаважыковичини — Кара-Хөл суурда пенсионер.

Салчак Дадар Балдановичини — Шүй суурда пенсионер.

Салчак Кара-Уруг Седен-Дамбаевнаны — Шүй суурда пенсионер.

Салчак Оксур Наадыя-Хөөевичини — Шүй суурда пенсионер.

Салчак Сериң Сереевнаны — Шүй суурда пенсионер.

Сенденмаа Иргит Намчыловнаны — Кара-Хөл суурда пенсионер.

Хертек Алгык-Хаяны — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Хертек Баир Аракчаевичини — Шүй суурда пенсионер.

Хертек Бопаш Бадыи-Хөөевнаны — Шүй суурда пенсионер.

Хертек Серенмаа Баирооловнаны — Шүй суурда электри станциязының таңчылы.

Хертек Сүрүң-оол Чоковичини — Шүй суурда пенсионер.

Хертек Урбаа Сүрүң-ооловичини — Шүй суурда пенсионер.

Хертек Чүдүп Самаавичини — Шүй суурда пенсионер.

Хертек Эрегө Башевнанын — Шүй суурда пенсионер.

Хомушку Даржаа Амырдаевичини — Шүй суурда пенсионер.

Хомушку Мамаш Доңгаковнанын — Шүй суурда пенсионер.

Хомушку Мамык Кормаевичини — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Хомушку Серепот Хымыр-ооловичини — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

КЫЗЫЛ РАЙОН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Жарков Хамза Закировичини—Ква-Хем суурда пенсионер.

Куулар Парима Узен-ооловнаны—Ква-Хем суурда пенсионер.

Петрушка Пелагея Дмитриевнаны—Ква-Хем суурда пенсионер.

Тюлюш Агафья Алексеевнаны—Ква-Хем суурда пенсионер.

Фунтикова Евдокия Куприяновнаны—Ква-Хем суурда пенсионер.

Шестакова Капитолина Григорьевнаны —Ква-Хем суурда пенсионер.

БИИ-ХЕМ РАЙОН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Беспалов Андриян Николаевичини—тоннуң Турында амыдырал хандырылга комбинадының нормировщиги.

ТЕС-ХЕМ РАЙОН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Балдан Иван Чамзыевичини—Белдир-Арыг суурда пенсионер.

Баржай Суханов Маизаровичини—«Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Бармит Кежик Шиповичини—Белдир-Арыг суурда пенсионер.

Долгай-оол Алексей Чулаковичини—«Чодураа» колхозтуң көс бухгалтериниң ораапчызы.

Долзат Чооду Буяновичини «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Матема Мария Тембирелованы—Белдир-Арыг суурда пенсионер.

Сувандии Өмерлаа Чыргалнанын—«Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Сырат Седенмаа Аймоолданы—«Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Чамзып-оол Иван Аммыртээвичини—Белдир-Арыг суурда пенсионер.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Клят Самуил Яковлевичини —оптика магазинининиң эргелекчизи.

Кошкаров Константин Еремеевичини — персоналдыг пенсионер.

Кудрина Агрипнина Григорьевнаны—пенсионер.

Лиходенко Иван Ивановичини—пенсионер.

Пахомова Анастасия Ивановнаны—персоналдыг пенсионер.

Пахомов Михаил Ивановичини—персоналдыг пенсионер.

Сарпсо-Оюн Дожуму-чевнаны — персоналдыг пенсионер.

Хиревич Григорий Ивановичини — № 3 АТБ-ниң участок начальныгы.

Ховалыг Капитолина Алексеевнаны — № 8 ортумак школада башкы.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы К. ДОЛЧАШМАА.
Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл 1976 чылдың ноябрь 30.

УЛУГ ЭРГЕЛЕР, БЕДИК ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР

«Бистиң социалистиг демократиявысты сайзырангайжыдарын бис хамыктың мурнунда ниитилелдиң бүгү херектерин эргелеп-башкарарынга ажылчы чоннарның улам калбак киржилгезин хамаан чок хандырары, бистиң күрүневистиң демократтыг үндезинниерин улам ыңай хөгжүдери, кижиниң бүгү талалыг чечектелиишкинниге таарымчалыг байдалдарны тургузары ол деп билип турар бис. Партия мнчаар ажылдан келген болгаш мнчаар ажылдаар-даа апаар».

(СЭКП-ниң XXV съездиниң Тос Комитединиң Отчёт илеткелинден).

ЧОРГААРАЛЫВЫС

Дээди шынны, деп эргеки тыпсын берген Совет Конституциязының баймралымга оваа чоргааралдыг ужуражын турар бис. Чүге дээрге бо чыл онзагай болган. Шынарның болгаш ажыктыг чорутуп ортту беш чылывың баштайгызы чаа-чаа ажыл-херектерже кыйгырган. СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар чаагай сорулга салдынган. Шынаа-ле, бистер, совет кижилер, делегейге коммунистиг ниитилелдиң тургузарының эгелекчилерн бис. Бир-таа бистиң ажыл-ижимис ол хире ондур улуг, буянныг, хостуг болгаш чаагай болганда, бо кайгамчык байырладдың хүнүнде чоргаараанывыс бүрүн эргелиг бис.

Ак-көк хемнерниң чурту — Тывага ажыл-амыдыралым айны-биле 1946 чылда келгем мен. Ада-чурттуң Улуг дайынының фронтуларынга немец-фашистиг эжелекчилерге үлүр тулчуушкуннарга киржип, хаанныг-каралыг дайынныбиле каш удаа сегирнип ап, Төрээн чурттумну камгалап чордум. Тайбың турда амыдырал, хоорай, суурлар чечектелир, чаагай күзелдер боттанып — совет кижилериниң ачыс сорулгазы ындыг.

Аныс бодум Абакан хоорайга автошкола дооскан мен. 1946 чылда Чадаана хоорайга чолаачылап эгеледим. Аныяк чалыы Тыва бо чылдарның дургузунда таныттынмас кылдыр сайзырап. Ол бүгү чаартылгаларны караан-биле көрүм. Тыва АССР — Россия Федерациязының улуг ог-бүлезинде бактаан турар 16 Автономнуг Совет Социалистиг Республикаларның эң хөлмер дунмалы. Олар шуптуг бир домей эртелерлиг. Бистиң республиканың ажыл-ишчи кижилери чүрттүң улус ажылагдыының янзы-бүрү адырларында дең эргелиг киржип турары Совет Конституциязының эң демократтыг, улусчу будүжүүнүң бага бир долу бадытказы ол ындыр саналы турар бис.

Автомашина башкарып, айтсам үр ажылдан калдым. 1953 чылдан эгелээш, бо үеге чедир Кызыл хоорайның № 1 АТБ-зинде чолаачылап турар мен. Ам бо күнүмде Абакан — Кызыл аразында бензин сөөртүп, ай санының будүрүлге планын 120 хуудан кудуктайын ажылдап, оңгу беш чылдың баштайгы чылында алган социалистиг хүлээлгемни күүседиримиң кырында келген мен. В. Арчумаев удурткан бистиң бригадавыста 11 чолаачы янзы-бүрү марканың машиналарын чолаачылап, чүүл-бүрү чүктерни сөөртүп турар. Будүрүлгечи коргузүлгелериввс бедик. Бо чылдың арткен айларында 127 тонна чүүктү илаидап ажыр сөөрткен бис.

Совет Конституциязының ССРЭ хамаатыларынга тыпсын турар улуг эргелериниң бирээзи хамааты бүрүзүнүң эрге-чагырга органнарынче соңгуур болгаш соңгудар эргени быжыглап турары. Ол бүрүн эргелер долузу-биле боттанып келген. ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң, Тыва АССР-ниң Дээди Советтериниге, чер-чер Советтериниге эрткен соңгулдаларга ажылчы чоннуң 99 хуудан хөйү киришкенин — ол эргелерни бистиң улузувус долу ажылгап турарын тодаргай херечилеп турар. Чүгле Тыва АССР-ниң ап көөрте, ССРЭ-ниң Дээди Советиниге — 12, РСФСР-ниң Дээди Советиниге — 2, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниге — 125, чер-чер Советтерниге 3654 депутаттарны сонгаан. Оларның аразында ажылчыннар, колхозчулар, интеллигентилер, совет, партия органнарының ажылдакчылары бар.

Төрткү чурттуң эң эки болдар, кыстары депутат хүлээлгенин бедик харыысалгалыг ханы медерел биле турар. Депутат болуру чүгле хүнду, алдар болуру эвес, а харын бүгү чоннуң мурнунга бедик харыысалга болурун депутаттың эрге-хүлээлгелеринде айтып каан. Ол дугайын ССРЭ Конституциязында мынчаар бижээн: «Депутат бүрүзү Советтиң болгаш бодунуң ажылының отчёдун соңгуткан соңгукчуларының мурнунга бээр хүлээлгелиг». А соңгукчулар депутаттарның ажыл-чорудулгалын үргүлүг контрольдаар база үнелеп көөр болгай. Бо болза Совет Конституциязында быжыглаан соңгуур, соңгудар бүгү хамаатыларга тыпсын турар улуг эргелер болгаш бедик хүлээдгелер болур.

Кызылдың № 873 соңгулда округундан Россия Федерациязының Дээди Советиниң депутадынга бодүүн ажылчын мени соңгааны — совет демократиязының база бир чайынналчак хереглиэн, долу эргелерни берген алдыы хоорайнуң ачы-авыралы-дыр. Чоннуң коргускен бедик идегелин шүдүргү күш-ажылымбиле харыылаар мен. Бүгү-ле чүвени кижиге, оон чаагай чорууга бараалгадым, дүрүмчүдүп турар ёлуур-ла чоннуң Конституциязы — Совет Хоойлувуска дүрүм ёзугаар чоргаараанып эргелиг бис.

А. ГАЛАЙКО.
РСФСР-ниң Дээди Советиниң депутады, чолаачы.

Акы-дүкмалышкы чорук, дең-эрге, күш-ажыл — бистиң чуртувустуң ажылчы чонунуң кайгамчык чаалап алышкынналары-дыр. Оон херек кырында боттанышкынын хүн бүрүде көрүп турар бис. Кана-даа баарыңга, кайы-даа будүрүлгеге, ажыл-агыйга чеде берзинде хөй национадыг совет кижилер хол-холундан туттунчуп алган, коммунизмниң материал-техникалыг базазын тургузар, оңгу беш чылдың баштайгы чылының планның онаалдаларын чүгле күүседир эвес, а хуусаа бетинде ажыр күүседир дээш эрес-сорукту ажыл-ишке хаара туттунган.

Кызылдың автосепгелге заводу — республиканың хоочун, мурнакчы ажылдыг будүрүлгелериниң бирээзи. Боттарының кызымак ажыл-ижи, төлептиг ажы-чамыбиле эш-оорүнүн хүндүткелин чаалап алган Совет Эвилелиниң аны-дүнма нациларының төлээлекчилери мурнакчылар-ында хөй. Оларны бо чоруктан (солагай таладан) көрүп тур силер. Каднакчы П. Герасимлюк (украин), слесарь В. Хунай-оол (тыва), дескилекчи А. Мотолов (мордва), слесарь И. Зайцев (орус) олар чангыс нениң оолдары дег эң-найыралдыг ажылдап, будүрүлгенин планның онаалдаларын күүседиринге төлептиг улуг-хуузун киристиртирип турар. Олар — будүрүлгенің чоргаараалы. Оңгу беш чылдың баштайгы чылында алган социалистиг хүлээлгелерин олар хуусаа бетинде күүсеткен, ам 1977 чылдың үлүүнде ажылдап турар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Адывыс оларның аразында

Аныяк чаштарны өөредип, кижилерге аас-кежиктиг болгаш мен. Ам 30 чылдың шүүлүнде бичии чаштарны үжүк-биле өөредип келдим. Сөзүг үеде класстында өөренчилер мээң өөренчилеримниң ажы-төлү болуп турар.

Мээң ажылдап турган школамның доозукчуларының аразында кандыг профессияның кижизи чок дээр! Оларның шүптүлүү адаары берге. Өөренчилеримге-биле харылзаавыс хаяа. Баймр-чыскаал хүнүнде хөй-ле байыр чедирген чагаалар, чылыг сөстер үзүүбес. Ол бүгүнү мончуурга, кижиниң күрээнге өөруүчүүн чүү дээр! Чоокта чаа бир чагаа алдым. Оңу Кызылдың башкы институдунда өөренип турар студент оол бижээн. Ол башкы болур дээш өөренип турарын болгаш ону мээң башкылап чораным дээш өөрүп четтиргенин бижээн болду. Өөренчилең чорааш оолга сеткилимниң хамыдыдан ажыктыг арга-сумен кылып, ажаа бүгү-ле ажыын күзеп, харыы чагаа бижээш, мени эвес, а бистиң шуптувуска чылыг сагыш салдыңкымны дээш Совет эрге-чагыргавыска четтиргенин илередирип сүмелээн мен. Ындыг болур-даа үзүүлүг. Шынап-ла, Совет эрге-чагырга өөренир, ажылдаар, дыштанар эртенги бистиң Конституциявыста магадылаан.

Маңаа чижек кылдыр, ядыы аратың уруу мени бедик киирип болур. Баштай Кызыл-Мажалыкка 7 класс дооскаш, Кызылдың № 2 ортумак школазынга өөренип турдум. Оон улаштыр Кызылдың башкы училищезинге бодаш башкы институдун бот-өөредилге-биле дооскан мен. Бо бүгүге чом, Совет эрге-чагырга кичээнгей салып, эртем-билиг чедип алырымга дузалаан. Ынчангаш аңаа харыы кылдыр бижиг, мергежилимни бичии чаштарны өөредип, кижилерниге бараалтадып чоруур мен.

Бистиң чуртувуска күш-ажыл нзиа-даа хүндүлүг. Мээң башкылап ажылымны Коммунистиг партиям, Совет чазаам үлүү-биле үнелеэн, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик атты тыскаанынга ыыгаагар чок өөрүп четтирнишкинимни илередип, ол шаңналга улам-на эки ашылым-биле харыылаар мен.

Бодүүн амылчыг кижиниң мээң ыыжыман күш-амылыымны Коммунистиг партия, Совет чазак үнелеп, «Күш-амылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле шаңналынга сеткилим хамыдыдан өөрүп четтиргенимни илередип, ол шаңналга улам-на эки ашылым-биле харыылаар мен.

Мээң амыдыралымда база бир уттундурбас чырыткыыг хүн: ленинчи Коммунистиг партияның кемнигүнүнге мени хүлээп авган хүн болур. Милиион-милиион коммунистерниң күш-ажылчы одуруунга турмуп, Төрээн чурттуң моон соңгааргы хөгжүлдези дээш билиг, мергежилимни базып меңээ улуг чергаарал. Амылчын кижиге мындыг улуг аас-кежиктиг, мынчаар ажылдаар, чурттаар эргени тыпсып берген Совет күрүневистиң алдын Хөөйлузунуң хүнүнге күш-ажылчы белектерлиг ужуражып тур бис.

С. ТАРААЧЫ,
тудугчу.

«ССРЭ-де херээженкерге ажыл-агый, күрүне, культура болгаш ниитилел-политиктиг амыдыралдың бүгү талаларынга эр улус-биле дең эргени тыпсып турар».

(ССРЭ Конституциязының 122 чүүлүнден).

Магалыг үениң төлдери

Өөредилге, эртем-билиглиг бүгү-ле оруктар ажык магалыт-ла чуртувуң хамаатыларыдыр бис. Чүгле бодуңуң күзелиңден хамаарымыр: ортумак школаны доозкаш, дээди, түңгей ортумак дээш кандыг-даа өөредилге черинге кирип, соругдалың чедип ап болур сен.

1973 чыл. Аксы-Барлык школазының хөй ооглар, кыстар доостуусс. Оларның аразындан өөренир күзелдиглер өөренген, ажылдаары — ажылдаан. Кызылдың педагогика институдунуң филология факультединге өөренип кирер аас-кежиктиг болган мен.

Оон бир ам үш чыл эрте бергеи. Бистиң 4-кү курстуң бирги болүүнде өөренип турар студентилерден төрээн Тываныстың кайы-кайы булуңнарындан келген кижи чок дээр. Ыракы Сагылдан Галина Кара-Сал, Бай-Тайгадан Шүйдан Светлана Дошкин, Шемидеп Владимир Монгуш дээш чыскаал бадырыптар.

Өөредилге үезинде дециплар, семинарлар, практиктиг кичээлдер, кышкы, чайгы сессиерниң экзаменнери — бола бүгү чүүле эртемниң улуг чүүлүм сенде ёлудуруп турар эвес, харын сени ёлуур совет хамаатызы кижиниң моөүлышларынга кижизидип турар.

Аныяк өскенни коммунистиг моөүлышларга кижизидери — бистиң ниитилелдиң коз сорулгазы. Совет башкының бо бедик харыысалгалыг херекке киирип турар бүлүүнүг ажылчорудулгазын кым-даа билир. Бис — келир үениң башкылары бис. Бо цыкты семестр дооскаш практиктиг ужер бис. А келир күзүн күрүне практикавыс... Башкылаар эртемнерниствиң методиказын мык өөренип, ханы теоретиктиг билиглерни чедип ап турар бис.

Биске өөренирге солуун. Чырык, делгем залдар, аудиториялар, эки дериттинген химия, физика, биология кабинеттери, спорт залы, чаагайжыды туттунган ниити чуртталга бажыңы — шуптуг бистиң эргевисте. Бо бүгү өөдүр чаагай Совет Конституциязының ачызы-дыр.

Борис КУЖУГЕТ.
Кызылда күрүнениң педагогика институдунуң студенттизи.

«ССРЭ-ниң хамаатыларын назылап кыраанда, а ол ышкаш — барлаң болгаш күш-ажыл кылыр аргалыг оскунган таварылгада материалдыг хандырылга алыр эргелиг».

(ССРЭ Конституциязының 120 чүүлүнден).

ЙӨРЭЭР БИС

Төрээн чуртувустуң Кол хоойлузу — ССРЭ-ниң Конституциязының хүнүн чыл бүрү улуг өөрүшкү-биле демдеглеп турар бис. Бистиң тыва улус ол алдын хоойлузуңу, алдаңга 52 чылдар дургузунда аас-кежиктиг амыдырал чор бис.

Совет кижилер хоойлу ёзугаар ажылдаар, өөренир, дыштанып база күрүнениң эргелеп-башкарыышкарыңга киржир эргелиг. Оон чижээге шаанда эртем-билиг чок чораан араттан оглу мөң амыдыралым муң-муң совет кижилериниң эрткен оруу ышкаш херечи болур.

Бот дугайты бирмек 40 чыгаа чылдарның дургузунда хөй-ниитиниң ажыл-херээже хире-шаам-биле кирип келдим. Школачы чылдарымда республикада хөй чурттагчылыг Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыг хоорайга чүс хире өөренчилиг чаңгыс школа турду. Оңу өөренип дооскаш, чогуур түскй эртем чедип албаан, ажылдап эгелээнимде ол. Ынчаазында-даа ооглуг чылдарда ажылымның аайы-биле Ленинградка сан талдап-биле, Красноярск хоорайга кедер ажыл-агыйның удуртур ажылдачыларын белеткеп ишкола-ны, Иркутск хоорайга Советтер ажылдачыларының билиин биилер курсту коончуткан демдектер-биле дооскаш, билиг немеп, мергежилим бедиткен мен.

Ажылчы чоннар депутаттарының Тожу район Советиниң депутадынга 25 чыл ажыг дургузунда база ССРЭ-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советтериниң депутадынга соңгуттуруп, чоңумнуң улуг идегелин бүзүредир дээш бидимнии, күжүмнү үндүрүп, чоннуң чагыын күүседир ажылдан чордум. Бо дээрге, күрүнени эргелеп-башкарыырынга эртем-билии, аймак-соогу хамаан чокка чоннуң калбак киржилгезин хандырып турарының кыскы чижээ болур.

1973 чыздан эгелээш, адымымның байдалы бакырааны-биле, Бүгү-эвилел чергениң түскай пенсиялыг ап чорумен. Бистиң чуртувустуң күрүне эрге-чагыргазының чоңунга хөөлү ёлугаар коргузүп турар дузаламчыны дег чаагай базымны капиталистиг нандыг-даа чүрт ышкаш ыыдавас. Совет чуртуң хамаатызы болганымга ижен бүрүзү чоргаараанып, оон алдын хоөйлузун алган, өөрээр.

В. ТАМДЫН-ООЛ.
Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы, персоналдыг пенсионер.

СЕТКИЛИМНИҢ ХАНЫЗЫНДАН

Тузуг ажылынга аныяк чылдарымдан эгелеп ажылаан мен. Ажыяым мээң сеткилимге коичуг таарыыр, бодум дашчы мергежилдиг кижи мен. Билиг, мергежилимни улам-на бедидер дээш-кызып ажылдап келдим.

Бригаданың ат-алдары кижи бүрүзүнүң киирген үлүг-хуузундан хамаарымыр болганда, бригадада тудугмуларның барык шуптузу бүгү күштү салып, планның онаалдаларны күүседир дээш туружуп турар бис. Ынчангаш, чымал-да, бистиң бригадавыс «Тыва тудуг» тресте мурнакчы бригадаларның бирээзин.

Ам сеткилдиг, кызыыман ажылдаар болза, коллектив, эш-оор-даа кижини хүндүлээр, ог-бүленнің амыдыран-чурттаалгазы-даа шыырак, культуралуг болур-дур. Күш-ажыл кижини ыаастаар деп чүве ол-ла болгай.

Мындыг магалыг эрге-шөлээни ССРЭ-ниң Конституциязы биске берген. ССРЭ-ниң Үндезин Хөөйлузунда хамааты бүрүзү ажылдаар, дыштанып, өөренир болгаш назылап кыраанда, эрааанда — ажыл кылып шыдаар аргазын чидирген таварылгада мурумоөн дузаны алыр эргелиин дүрүмчүдүп бижип каан. Совет ог-бүле бүрүзү бо бүгү магалыг чүүлдерни бодуңуң амыдыралында хүн бүрү эмиглаан турар болгаш келир үеже амыдырал улам чаагай болурунга бүзүрелдиг.

«ССРЭ-ниң хамааты бүрүзү Конституцияны сөзүнүр, хоойлуларны күүседир, күш-ажылдың чурукун тудар, хөй-ниити хүлээлгезин ак сеткилдиг көөр, социалистиг ниити чурттаалганың дүрүмнерин хүндүлээр хүлээглелиг»,

(ССРЭ Конституциязының 130 чүүлүнден).

АЖЫЛЫМ-БИЛЕ

Чүгле Улуг Октябрьның ачызында хосталганың хызыл хуту бистиң Тыва черге мөңгеем-биле киискээн. Коммунистиг партияның чоңнуң чаагай чоруу дээш хүн бүрүнүн сагыш салышкынының ачызында, хөй национадыг совет кижилер-биле кады, тыва улус коммунизм турту-зуушкуунуң чаагай аарзөмге киржип, чурттаалганы уламна нзас кылыр дээш тураскорук киргеи ажылдап, чурттап турар.

Мээң колхозчу күш-ажылым Арыг-Бажы сүт-бараан фермазынга эгелээш, бөгүнге чедир төрээн колхозумда ажылдап, оон ажыл херээнге биче-даа бод үүлүм кадып чор мен. Ынчан ажылга бергелер тургулаан, ынчалга-да колхоз башлаар черинин бага специалистериниң удуртулгалы-биле ферманың ажылын бүт кырынга тургузуп, ранонда мурнакчы ажылдыг фермаларның олуруунга чедир кедүрген бис.

1960 чылдың эгелининден хөй-жүлээн эгеледим. Хойжу кижиниң ажылы болон эвес. Малдың бажын өстүрер, оон продуктулуун ковудедирер — мээң, коммунист кижиниң, мурнумда эң-не чүүлдә айтырыг. Ам шынап-да ажылдап, чурттаарыма таарымчалыг байдал колхозта тургустунганы магалыг-дыр. Бистиң Бажың-Алаак суур чылдың чылче чаартынып, чаа чуртталга, албан-даа черлериниң бажыңнары туттунуп турар.

Бистиң колхозувус ховуншолдериндеп элбек дүүттү остүрүп, чурттуң шыгжаныышкынче киирип турар. Чер ажылы колхозта механизаттыынган. Ол биске тараа болгаш мал чеми культураларының чаагай дүжүдүн өстүрериге, ажаан алырынга улуг дузалыг.

Күш-ажыл — бистиң өөрүшкүвүс, аас-кежиивис. Оңгу беш чылдың баштайгы чылы күш-ажылчы чеданшкинниг доозуп тур мен. Бодумга быжыглаан чүс төрүүр хойга онаалтыр 102 хураганы дорулуруп, бир хойга онаалтыр 2,5 килограмм дүктү кыргып алдым. 20 тонна мал чемин белетиеп, 10 тонпаны колхозтуң фондузунга киирдим.

Бистиң чуртувуста ажылчы кижи дугаймда сагыш човаашкын онзагай. Совет Конституция аас-кежиктии хамык-да дээшиизни биске бараалгаткан. ССРЭ-ниң Үндезин Хөөйлузунда хамааты бүрүзү ажылдаар, дыштанып, өөренир болгаш назылап кыраанда, эрааанда, күш-ажыл кылып шыдавас апарганда материалдыг дузаламчыны алыр эргени магадылаан. Ынчангаш аңаа харыы кылдыр белетиеп, 10 тонпаны колхозтуң фондузунга киирдим.

Бистиң чуртувуста ажылчы кижи дугаймда сагыш човаашкын онзагай. Совет Конституция аас-кежиктии хамык-да дээшиизни биске бараалгаткан. ССРЭ-ниң Үндезин Хөөйлузунда хамааты бүрүзү ажылдаар, дыштанып, өөренир болгаш назылап кыраанда, эрааанда, күш-ажыл кылып шыдавас апарганда материалдыг дузаламчыны алыр эргени магадылаан. Ынчангаш аңаа харыы кылдыр белетиеп, 10 тонпаны колхозтуң фондузунга киирдим.

С. ООРЖАК,
Чөөн-Хемчик районда «Искра» колхозтуң малчыны.

«Кызыл тараачыны» совхозтуң мурнакчы бызаа ажаачызы Үйнүк Дашпаевна Байыр-оол хөй уругларлыг аас-кежиктиг келерниң биразын. Оон 8 уругларының улуу Москвада Тимирязев аттыг академияда, 5-и школада- эки өөренип турар. Ог-бүленнің амыдыралы бай-шыырак. Үйнүк Дашпаевна бөгүн, Конституция хүнүнде 40 харлаар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КЕЗЭЭДЕ БЕЛЕН

Акты үеде Совет Армиязының хүрээлеминде турар аныяк оогларчым намдары мээңнең-биле бир домей — оларның хөй кезим ортумак азы дээди эртемниг, түскай мергежилдиг. Ол чорук Чечектиг Күштериниң акты үедиге парын техникалыг аныяк дайынчыларның дүрген шингээдин алырынга дузалап турар.

Аңаа бодумнуң шериг акымдыралымдан долуу-биле бүүрадим. Шеригге келгенимниң баштайгы чылында агаар кам-падалын болгаш хайгаарал боттандырар нарын дериг-херекселдерни баштарарынга өөренидим.

Социалистиг Төрөөн чуртту болгаш совет кижилерниң тайбың күш-ажылын камгалаар идыктыг хүлээлгеден күүседип турар, совет дайынчылар, бистер, партия болгаш чаактың даалгазын күүседиринге кезээде белен бис. Гарнизонның дайынчыларының хөй кезии дайынчы болган политиктиг белеткелдин тергиинерн боон турар. Бистер, бирге эдээтге комсомолчулар, шериг кижиниң ийи-үш мергежилин шингээдип алыр. Берек апарган үеде кандыг-даа парын техниканы башкарар кылдыр өөренип алыр даш социалистиг чарыштыг организастап турар бис. Оон түңнели эки боон турар. Бистиң дайынчыларымыс колдуунда ийи-үш шериг мергежилдит.

Октябрь революциязының 60 чыл болур оонга төлептиг ужуражыр дээш Приараатының мотодыгжылары социалистиг чарышка эгелекчи сананды үндүргеи. Бистер ону ийи-биле деткип, дайынчы белеткелдин, мергежилдиң чаа үе-чадазын чедип алыр дээш чарыштыг колбартып эгелединис.

В. ШИБИОВ,
сержант.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ЧУРАГАЙЛАРЫ

1921 чылдың чайыны. Коминтерниниң III конгреси Москвага чыылган. Ийы-бүрү материалдардан анчыда, конгресске Владимир Ильичиниң кылганы, «РКП-ниң тактиказының дугайында» ленинчи илеткелдиң тезистериниң текстизин база делегаттарга үлеп берген. Тезистерге чижеэлээргe, социализминиң карачагыс материалдыг үндезини болза чер ажылын база эде организастап ыыдаар машинадыг улуг үлетпүр, бүгү чуртту электрижидери болур деп, дагы-дагыл онзалап демдеглээн турган. ГОЭЛРО-нуң кайгамчыктыг планын Советтериниң съездизи ажылдап кылганының болган бадылаанының дугайын В. И. Ленин дыннадып, а оон соонда Совет эргечагырганың баштайгы үш чылында чуртка электрижидиле канчаар чоруп турганының дугайын херечилеп турар даразындагы чурагайларны бергүүүп турган:

— 1918 чыл—ниити күчүзү 4.757 киловатт сес электростанцииниы түткан;

— 1919 чыл—ниити күчүзү 1.648 киловатт 36 станцииныы түткан;

— 1920 чылда 8.699 киловатт күчүлүг 100 станцииныы...

Түн үндүрери бергe эвес, ол аздоок улуг эвес-тир: ниити күчүзү 15.104 киловатт оонаш 144 электростанция. Харын оортан эгелээн бис. Конгрессетин ипдиринден илеткел кылын тура, Владимир Ильич ыынча деп медеглээн: «...Коңчуг бичии чүведен эгелээн бис. Америк, герман азы швед электростанциялар-биле таныш хаштыкы киижи ону кочулаары чадавас. Ажырбас, кочулаэын, магадай бааp үези чедип келир».

Өске чугаа-биле — партияның Төп Комитединиң октябрь Пленумунга СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң чугаазы-биле холбаштыр, ам 55 чыл эрткенде, ол ленинчи сестер сагышка чайгаар-да кирип келир-дир. Ол чугаазынга Леонид Ильич чаа совет беш чылды база аналистеп, оон хемчээлериниң аажок улуун илереткен.

Кылдыыар чүүлдерни болган болуушкуминарны деңнеглеге эң доорe билип ап болур: чаа беш чылдың төнчүзүнге чедир чылда электроэнергия бүдүрерин 1.380 миллиард киловатт-шак чедирбишаан, ону 341,4 миллиард киловатт-шак немей ковудедир. Чангыс ол ковудээшкин белиң Франциияның болган Италиязының бүгү электростанцияларының ам чылда каттыштыр ажыдаан үндүрген электроэнергиязындан белиң ажыы турар.

Электроэнергия ажылдап үндүрериниң талазы-биле СССР Европаның экономиктиг нитилежилге чурттарын каттыштыр алырга белиң эрткен чылыы-на оларны ажа бергенин демдеглезе чогуур.

Кан эвилдирер талазы-биле делегейде бирги черни СССР кан чылдар удаштыр эгелеп турар. Беш чылдың төнчүзүнге чедир оны бүдүрерин 168,5 миллион тонна чедирер. Ол дээрге ам ону бүгү чер бомбүрзээнде бүдүрүп турарының дөрттүн бир кезээ-дир. А беш чыл дургузунда чангыс немей озулде белиң (27,2 млн. тонна) Франциияның бүгү металлургия заводтарының чылда бүдүрегининден ажа бааp. 1921 чылда, Владимир Ильич Ленин Коминтерниниң III конгрезинге илеткел кылып турарының үезинде, АКШ бистилиге бодаарга 110 катап хөй канны эзилдирип турганын сактып көрээли.

Бистиң чуртувуста нефть тывыжының дугайында базалда ынчалдыр чугаалап болур: делегейде бирги черни эгелеп турар бис, ынчаарга беш чылдың төнчүзүнде ону 640 миллион тонна чедирер деп телевиденнээ белиң ам ону делегейде казып тып турарының дөрттүн бир кезээ болур.

Ынчангаш, адак соонда дараазында чүүлдү деңнеглеве чогуур. Үлетүр продукциязын бүдүрүп үндүрериниң хемчээлиниң талазы-биле 1913 чылда АКШ бистиң чуртувусту сес катап ажып турган. Ол америк тергиндээшкин 1922 чылда дөртен катап апарган. Ынчаарга амгы беш чыл планын күүсеткенинiң түнелинде ССРЭ-ниң үлетүр будурүшкүүнүң хемчээли 1975 чылда америк хемчээлден 109 хуу болур!

Эдлеглиг кризистен мелдукалдык болган оожум уштуунуп үнүп орар америк үлетүр бүдүрүшкүүнүң төөрту ковудедин болур кылдыр бодап болур, ынчалзажок 1980 чылда-даа оон деңнеглиге четпезивис чадавас. Ынчаныыже деңнеглелерде ыяалдар чайгылыыл чок кызырлып орар, ынчаган харын чеченчилип чугаалары ыыкаш, ставаалгайны сүре базып орар бис».

Чоннуң ходум эрге-ажыктарына таарыштыр бистиң үлетүрүвүстүң үр чылдарның дургузунда бирги эдлегде дар индустрияны шанкын хөлжүлериниң болган чүүлдүн камгалал күчүзүн быжыглаарыныг угландырын келген. Ол чорук төөгүлүг байдалдар-биле — капиталистиг хүрээлээшкин-биле, бистиң экономикавыстың хожудангай турганы-биле, а оон соонда гитлержи халдаашкының араатанзыг үтдерээшкиннери-биле холбаалыг турган.

Ам кажан, делегейдиң социалистиг системазы быжыкканда, а бистиң экономикавыс аажок улуг күчүлүг болу бергенде, аар үлетүрүнүң ажылым чонның чаагай байдалын бедидериниң сорулгаларын шиитпирлээриниче улам улууыыле үлеңдирип турар.

Эрткен беш чылда, чижээлээргe, аар индустрия совет кижилерге 31 миллион телевизорларны болган 23 миллион ажыг соодукчуларны берген, ынчаарга үр үеде ажыглаар өске-даа хөй янзы бараанарның болган химияның хөй санныг белектериниң дугайында чурагайларны мында чижекте киирбедивис. Бир эвес оларны каттыштыр адаптар болза, киижи адап четпес санныг-чурагайлар үнүп келир. Оңгу беш чылда чонга ажыктыг ол-да бүгү чүүлдерни бүдүрери удам албээр.

И. АРТЕМОВ, СЭТА-ның хайгаарачызы.

Москва чанында Нарага улуг тулчуушкуннуң 35 чылынга

МОСКВА ОБЛАСТЬ. Ада-чуруттуң Улуг дайынының чугула үе-чадаларының бирээзи—Москва чанынга улуг тулчуушкуннуң 35 чыл оюн бө чылын деңнеглээр. Ол тулчуушкунга найысылалды камгалап турган совет шеригler 75 гитлержи дивизиниң ыйыышкынынга шыдажып үнгеш, оларны деңтаатиан, а оон соонда 1941 чылдың декабрь 5-6-да эгелээн улуг шавар хандаашкынның чорудулгазында дайынны чыыча шапкан болгаш ырадыр ап ортаан. Немец-фашистиг шеригни Москва чанынга чыыча шапканы гитлержилериниң «чаңнык дайынының» планын туюлунга чедир хөрэнүүтпеен.

Пөс-таавының улуг төөгү, Москва чоогунда Наро-Фоминск хоорай 1941 чылдың күзүнүнде кадыг-дошкун тулчуушкуннарның шөлүг болу берген.

Наро-Фоминскиниң камгалаичылары Нара хемни дургаар шөйлүп чоруткан 30 километр дурттуг фронтуга 66 дүн, хүн дургузунда гитлержилерге удур дайылдажып келген. Фашистер хоорайның чүгле хемниң оң талазында кезээн эжелеп алыр аргалыг болган. Дайзын оон ыңай эртип шыдазвааи.

Ол угланыышкынга тулчуушкуннарга маадырлыг болгаш эрес-дидим чоруткун үлегер-чижээн генерал-лейтенант М. Г. Ефремовтуң командылааны 33-ку армияның дайынчылары моргүзеп. Ол армияның составынга москвачы ополченнер база дайылдажып турган.

1941 чылдың декабрь 26-да Наро-Фоминскини фашистиг эжелекчилерден бүрүнү-биле хостаан.

Дайынчы алдарның Москва чоогунда эң улуг музейлериниң бирээзин ам ол хоорайда туруп турар. Нарэи камгалавышынга тулчуушкуннарның дугайын чугаалап турар дөрт муң ажыг делегет чүүлдерни ында чыыган. Үш чыл дургузунда музейнин 130 муң ажыг янзы нээп моргеп.

Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде Наро-Фоминск хоорайның ажылчы чоннарының моргузкен эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруу дээш, ажыл-агый база культура тургузуушкунунга чедип алган чедимишиннерни дээш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1976 чылдың июль 23-теги Чарлыы-биле Наро-Фоминск хоорайны Ада-чурт дайынының ордениниң 1-ги чергези-биле шаңнаан.

ЧУРУКТА: Нарэи камгалалынга тулчуушкуннарның кирижикчилери, Наро-Фоминск хоорайның хүндүлүг хамаатылары—Кремень Георгиевич Найдов-Жилезов (солагай талазындан үшкү), Павел Анакиевич Бирюков (ортузунда) болгаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, РСФСР-ниң алдарлыг тудугжузу Николай Алексеевич Фенеменов олар алдарның музейинде № 6 ортуман шөлээның ветеранчикчилери-биле ужуражышкынын үезинде.

Н. АКИМОВТУҢ фотозу.

Киевте Московский көвүрүг

КИЕВ. (СЭТА). Украинаның найысылалында чаа көвүрүг-биле шимчээшкин декабрь 3-те ажыттынган. Узуну адыы километр, чуртта эң улуг ол көвүрүг Днепр биле Десенканың эриктерин тудуштурган болгаш хоорайның чаа улуг чуртталга черн — Оболоньче чоруткан оруктуң даярбын каттыштырган. Тудуушкуунуң хуусаа бетинде дооскан ол көвүрүгүң Московский деп адаан. Ол болза Киевте Днепрни кежилген алдыгы көвүрүг болур. Ук көвүрүг Патон аттыг көвүрүгтe база метроновүрүүмге шимчээшкинин эвээжедириниң аргазын бээр, хоорайның соңгу болгаш мурнуу кыдыгларының аразын ийи катап кызыырар. Киевчилерниң болгаш олардың алдыларының Днепр биле Десниадың аразында богаш зоңаго чедерн ам дыка таарымчалыг апарган.

ОКТЯБРЬДАН ТӨРУТТҮНГЕН ШҮЛҮКЧҮ

Н. С. ТИХОНОВКА ТУРАСКААТКАН ЭРТЕМ-ТЕОРЕТИКТИГ КОНФЕРЕНЦИЯ

Николай Семенович Тихоновтуң 80 харлаанының холбаштыр бо күннерде чогаал болгаш эртем талазы-биле хөй-шаанга бистиң чуртта болгаш даштыкыда ыяалвон-ыяалвон ковучук-чулар ону деңнеглеп турарлар.

Декабрьның 2-де ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының дезегей литературазының талазы-биле институдунга ол болуушкунга холбаштырган эртем-чогаалыкчы конференция болган. Институттуң директору, филология эртемнериниң доктору Ю. Я. Барзбаштың конференцияны ажыдып турган чугаалаанары болза:

— Николай Тихоновтуң ады бистиң книжи бүрүүзүтүң чүрээзинде сиңим кире берген, ол болза оруе совет шүлүк чогаалы-биле бистиң бүгү хөй пациоалдыг литературавыс дугайында бистиң бодалдарывыс-биле сырый холбаалыг, ынчангаш ол ат кезээ моргеде ол литература-биле турдуы чүве дег сагындырар. Николай Семенович Тихонов —совет литератураның эң-не бажынга турганнарның бирээзи, ынчангаш ол литератураның барык 60 чыл бооп турар төөгүзүнүң чада бүрүзүнге ол балаттынмас кыдыр артын калган.

Ол төөгү Тихоновтуң иденкейлиг киржилгези-биле эртип келген. Октябрьдан төрүттүнген, социалистиг чаа нитилезиге хевирлеттинген чаа хевирниң шүлүкчүзү Николай Семенович делегейге болгаш шүлүк чогаалынга аңаа хереглээ эвес, а солдат бооп, аңаа таймылбырлакчы эвес, а чогаадыкчы, ишчи, оруктуу башталгы ажытпаннарның бирээзи болуп кирип келген. Киижи болгаш шүлүкчү болур Тихоновтуң намдары литератураның намдары-биле, делегейде бирги социалистиг чурттуң улуазуның намдары-биле шуут холбажы берген.

Николай Тихоновтуң чогаал талазы-биле салымчолу хаңы утказыг болгаш оон-биле кады бүгүдеге хүндүледдиг. Хаңы утказының ужуру болза, ол бодунуң чуртган болгаш ажыдан келген үезиниң төөгү талазы-биле утказын катаптаашкын чонна илередип, ону бодуунуу-биле бижип тодарглайлаан, өске кым-даа эвес, харын-на ол бодуунуу-биле ону чугаалаан. Оон чогаал салымчолуунуң хүндүледдиг чүдел дээрге, ол болза ленинчи идеяларның, революциянның, социалистиг принтиледдиң чечен чогаалдагага кайы хире үре-түнелдиг салдарны чедирип турарының, улуг талантының долууу-биле илереринде оон кайы хире идигин берип турарының иле болгаш ам бүгүреддиг чижээ бооп турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының делегей литературазының талазы-биле институдунуң, орус литература институдунуң (Пушкин бажының) болгаш ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң организастаны ол конференцияга литература талазы-биле эртемденнер, критиктер, чогаалчылар чүве чугаалааннар. Олар болза П. С. Тихоновтуң чогаал ажыдың сайгарып тургаш, совет литературазының, интернационалчы культурааның болгаш бистиң улустарывыстың ажы-дүжүмалыкчы пайырадыының хөгүдеээниге оон кирген улуг салымышкыны деңнеглеп турганнар.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Тайбыңның идепкейлиг политиказы

Варшава Керээзиниң кирижикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралынга чоокку эрткен хүнеерде хүлээп алган докумептилерни делегейниң хөй-нинитизи улуг кичээнгей-биле өөренип көрүп турар. «Делегей чавырлышкынынга чаа базымнар дээш, Европага айыыл чок чоруктуу быжыглаары болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдери дээш» деп Декларацияны оларның аразында кол черни эзелеп турар. Улустар аразынга быжыг тайбың дээш демиселге база бир тодаргай бапымны социалистиг чурттар кылган деп, политиктиг тайылбырлакчылар онзалап демдеглеп турар.

Европага айыыл чок чоруктуг болгаш кады ажылдажылганың айыргыларын чугаалажып көөру-биле европейжи күрүнелериниң чөвүлел хуралын чыылдырар деп эгелекчи саналды олар он чыл мурнунда үндүрген. Оон түнелинде эрткен чылыы Хельсинкиге Түнел актыга байырлалдыыбиле ат салган, ол болза бистиң дививиске тайбыныың база кады ажылдажылганың үезиниң эгези болган.

Амгы үеник эң-не негелделиг сорулгазын шиитпирлээринге — чепсегленнишкиннерни эңдере бүдүрерин сөксадырынга, чепсектерни, бирги эдлегде ядролуг чепсекти дүжүрерик боттандырарынга, делегей дайынының айыылын чайладырынга чедирер ужурлуг улам ынайгы хемчегелерин социалистиг чурттар амгы Декларацияда саналдап турар. Ол хемчегелериниң эң-не чугулазы болза, бот-бодунга улур ядролуг чепсекти бир дугаарында хереглевезинин хүлээтпен керээни чарарынче Хельсинки чөвүлел хуралының киржикчилери бүгү күрүнелерни кыйгырганы болур.

Соңгу Атлантика керээзиниң организациязын дүжүрери-биле кады Варшава керээзиниң организациязын дүжүрерингe боттарының белеңнин чөвүлел хуралдың киржикчилери бадыткаан. Оон аңгыда олар ам туруп турар хагдынчак болгулежилгелерни болгаш шеңгi-политиктиг эвилелдерни кадбартырынга азы чаа ыяалыларны тургузарынга чедирни болгу дег хөделиишкиннерни кылбазынче өске күрүнелерни кыйгырган.

Ол саналды хүлээп алыр чорук күрүнелер аразында харылзааларга бот-бодунга бүзүрелди улам ынай өстүрерингe ыдигни бааpи чугаа чок ийик.

Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның тайбыңга ыяалыыдыг хажык чок политиказы чаа-чаа талалакчыларны хүн бүрүде чаалап ап турар. Ынчалзажок тайбыңның дайыннары эвээш, олар күш чок деп бодаар болза, ышкы эвес болур ийик. Социалистиг чурттарның чаа саналдарын-даа хөй-хөөзун чүүл кылдыр көргүзерин оралдакшы турар кижилер ам бөзин бар болуп турар. Чавырлышкынының чорудулгазынга шаптыктазарынче чүткүн турар реакцияның, милитаризминиң болгаш реваншизмниң күштери бүзүрешпес чорук-биле база көргүүшкүн-биле делегей байдалын доралгадырын күзеп турар. Ынчаллажок Совет Эвилелин агрессчи күрүне кылдыр көргүзер дээр оралдажышкыннар бүүраашкынга таварлжып турар.

ШКК-ниң Бухарест чөвүлел хуралының саналдары чүгле Европага айыыл чок чорукту боттуг быжыглаарынга болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдеринге чедирер эвес, харын тайбының ындыг дайынмарын ангылаарынга чедирер. Делегейниң депшилгелиг хөй ниитизи чөвүлел хуралдың түнелиндеринe чүүлдүгүнүү база Бухарестиге хүлээп алган шиитпирлер бүгү-ниити тайбыны улам ынай быжыглаарының херээнге бараан болур дээрингe бүзүрелин илергей-деп турар.

Л. ЛАТЫШЕВ. (СЭТА).

ВСАП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралынга венгр делегациязының ажыл-чорудулгазын ВСАП ТК түүлдүг деп көрген. ПКК-ның шиитпирлери болза Варшава Керээзиниң киржикчилери социалистиг күрүнелериниң Европага тайбыны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынче угланган хажык чок политиктиг шугумунуң чаа бадытказашкыны болган деп, ВСАП ТК айыткан. ВСАП ТК-ниң декабрь 1-де болган пленумунуң дугайында информастыг дыннадыгда ол дугайын чугаалаан турар.

ВСАП ТК экономиктиг тургузушкунуңуң өйү келген айтырыгларын чугаалажып көргеш, венгр улус ВСАП-тың IX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, 1976 чылдың улус ажыл-агый планының соруглаларын чедиишкинiиг күүседип турар деп айыткан.

Келир чылын национал орулга 6—6,5 хуу өзер, үлетпүр продукциязының нечелде өзүлдези 6 хуу болар ажыл-агый продукциязының — 7—8 хуу болур, чоннуң киижи санынга онаалтыр херек кырында боттуг орулгалар 3,5—4 хуу улгадыр деп, ВСАП ТК деңнеглээн.

АЖЫЛЫН ДООСКАН

ПЕКИН. (СЭТА). Улус төөлекчилериниң бүгү-кыдат хуралының Докталмал комитединиң хуралы ажылын дооскан.

УТБКХ-ниң Докталмал комитединиң дargазының оралакчызының албан-дужалынга Дэн Ин-Чаону томуйлаар дугайында шиитпирни хүлээп алган. Ол шиитпирни бадыладыры-биле Улус төөлекчилериниң бүгү-кыдат хуралының тараазында сессиязынга киирген турар деп дыннаткан.

УТБКХ-ниң Докталмал комитеди Цао Гуань-Хуаны ыштыкы хереглер министрининиң хүлээлгезинден хостаан болгаш мурнунда КНО-нуң чазынга БУР-нуң докталмал төөлекчизин турган Хуан Хуаны ол албан-дужаалга томуйлаан.

Цао Гуань Хуа «эртүүн бодуу»-биле харылзаалыг турганы дээш шүгүмчүлеттиргеи.

ОНДАКТЫГ УГЛАНЫЫШКЫН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Пентагон чепсегленнишкиннерни эңдере бүдүрерин күштедирбишаан, чепсектиг чаа, уламна үрегленнишкинниг системазын ажылдап кылырын үргүлчүлеп турар. «В-1» бомбардировщикти серияльг кылдыр будүрүп үндүрериниче кирер дээн шиитпирниң дугайын камгалал министри Рамсфелд чарлаан.

244 бомбардировщик составтыг «В-1» флоттуг тургузарын Пентагон планнап турар, оларның ниити орта кедергей улуг — 23 млрд. доллар болур. Амгы үеге чедир чепсектиг чаа хевирни ажылдап кылырынга 4,5 млрд. долларны чарыгдаан. Баштай үш самолёттуг тургузарын төлевээн деп ында чарлаан.

«В-1» бомбардировщикке хамаарыштыр Дж. Картер амдыызында кандыг-даа шиитпир хүлээп албаан деп, АКШ-тың чаа президентизиниге соңгуткан Дж. Картериң талазлекчизи медеглээн.

Ол-оң профзвилед, хөй-ниити, шажын-чүдүлге, эртем организациялары киржип турар массалыг удуралыышкынын чуртта калбарып турбуже, ол самолёттуу тургузарының программазын амгы администрация боттандырып турар. Чаа бомбардировщикти тургузуп турар чорук дээрге чепсегленнишкиннерни эңдере бүдүрерин күштедирериниң ондактыг политиказы-дыр деп онзалап демдеглеп турар бижикти удуралыышкынның киржикчилери Ак бажынче чоруткан. Ол чергелиг угланыышкын америк улустуң эрге-ажыктарынга дүүшпейн турар деп ол бижикте чугаалап турар.

ЭҢ ЧУГУЛА АЙТЫРЫГ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Стратеттиг шаап хаддаар чепсегленнишкиннерни кызыгаарлаар дугайында Совет Эвилели-биле чугаалажымышкынларга «бирги чергениң киҗээгейнин» салыр аңаар мен деп, ноябрьда АКШ-тың чаа президентизиниге соңгуткан Дж. Картер медеглээн.

Даштыкы хереглер талазыбиле сенат комиссиязының кежигүннери-биле ужуражымышкынга Дж. Картер ынчаар медеглээн. Стратеттиг шаап хаддаар чепсегленнишкиннерни кызыгаарлаар дугайында совет-америк чугаалажымышкынларга уламдыгымышкын колдуунда америк администрациянның иштики чөрүдээниң — камгалал министерствозу биле күрдепартаментиниң аразында чөрүдээниң, а ол ышкаш АКШ-ка соңгулда камиаанизымның уламыпдан болган деп, ол деңнеглээн.

БЕЛФАСТ. Протестант идегеттериниң болгаш өске-даа реакциячы күштериниң талазындан күчүлдүмшкиниңиг үүлгедиишкиннерин кызымрыг соксавайн турар Соңгу Ирландияның найысылалы удам-на бүзээлеткен шинээ хевирлиг болуп бар чыдар. Хоорайның төвүн 3 метр бедик демир херим-биле хериниээн, ында кылгыдаан каан бичии эжиктерде солдаттар дүжүн чок таныылдап турар.

ЧУРУКТА: Белфастың төвүнде «эртүүнерниң» бирээзинде.

АДН-СЭТА-ның фотозу.

ТАЙБЫҢНЫҢ БҮГҮ-ДЕЛЕГЕЙ ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның тайбын эгелекчи саналынга байыр чедирип база ол эгелекчи саналдар бүгү-ниити тайбыңны камгалаарынга, делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарынга болгаш чепсегленнишкиннерни эңдере бүдүрерин сөксадырынга бараан болур дээрингe ханызы-биле бүзүреп турар. ТБЧ-ниң ында таратхан медеглелинде ол дугайын чугаалап турар.

Кедергей улуг хемчээлдерде четкен чепсегленнишкиннерни эңдере бүдүрер чорукка, шериг бюджеттериниң чыл келген тудум көвүдеп, массалыг уэуткаашкынның чепсээниң үрегдекчи күжүү дурген өзүл турарынга бүгү чурттарның улустары ханызы-биле дувүреп турар деп, ТБЧ-ниң медеглелинде онзалап демдеглеп турар. Чепсегленнишкинни эңдере бүдүрерин үргүлчүдеп база ону күштелдирип турары деэш харылсалга империализминиң эң-не агрессчи болуктеринге, реакциячы күштерге, чавырлышкынының ажык болгаш чажыт дайынчыларынга онаажыр.

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң Бухарестиге болган чөвүлел хуралынга ССРЭ-ниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның идип үндүрген тайбың эгелекчи саналды оонбиле холбаштыр онза улуг ужур-дузалыг болуп турар деп, ТБЧ медеглээн.

Ядролуг чепсекти бот-бодунга удур бир дугаарында хереглевезинин дугайында керээни чарарын ниити Европа чөвүлел хуралының Түнел актызынга ат салган бүгү чурттарга Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң саналдаанының, а ол ышкаш КНО-га чугаалажып көөру-биле Совет Эвилелиниң киргени, делегей харылзааларынга күш дегээриниең ойталаар дугайында бүгү делегей керээзиниң тедевизилиниң болгаш чепсегленнишкиннерни эңдере бүдүрерин сөксадырының база чепсекти дүжүрериниң айтырыгларының талазы-биле меморандумнуң канчаар-даа ажык чугулазын ТБЧ онзалап демдеглээн.

Ядролуг чепсекти бүдүрерин болгаш шеңээрин бүгү-ниити хоруглаары дээш, делегейниң чавырлышкынының быжыглаары дээш чепсегленнишкиннерни эңдере бүдүрер чорукка удур чүгле шиитпирлиг база быжыг турушгур демиселдиң аразында тайбыңны, улустарның айыыл чок чоруун, демократияны, национал хамаарышпас чорукту болгаш социал деңнелгени хандырып болур деп ТБЧ айыткан.

«Шынның» конкурузунга

АЯЛГА

Очерк

Орай дүн. Хараача өттүр түме-сая сыдыстар чивеңейнчип турган. Кажаада хой, өшкү аңай, хурагаңы-биле удаан. Бичии Солаан база кавайында удуп чыткан. Ыржым-шыпшым... Чүгле Солаанның ачазы Кыргыс Базыр-оол удуп чадап, андарлып-дүндерлип, удут тыныш чыткан.

Бөгүн оон үш айлыг оглуар аарааның соонда, карга көзүлбестей бергеп. Бичии оол кадык артса-даа, бүгү назынында чырык өртемчей корбес мышкажыл.

_Солаан огден дидим эвес үнүп келгеш, Чингелиң эриинге даш сандайланып олуруп алган. Хемден каккан серии салгын оон чаагый суйбап тааладып. Хемниң суу даштарга деттеш шолуражып, арыг аялгалыг ырлап чыткап. Бичии оол ол аялгага таалап, ачазының дошпулуурунуң бир үжүн черде сөөртүндүр тудуп алгаш, бир-ле аялганы ойнап орган.

Ол үеде оон өгде аваазы дүүреп орган:

— Суг-чарже кире бээр ийне, багай оглум кайда барды бо?

Кыргыс оглуң дилеп чорупкан. Солаан ачазын кылажының даажындан-па танып каан.

— Ачай, мени дилеп чор сен бе? Мен мында ойнап ор мен—дизе-ле, оглу дыт артында бо орган.

— Оо! Эр-хей! Дошпулуурлап ор сен бе, оглум? Ачазы дошпулуурлуу алгаш, дембилдейлей берген. Оолдуң арны өөрүшкүдеп чыруш дээн.

— Каям, ачай, ам мен.

Ачазы таакпылап орда, бичии оол дембилдейлии дозелеп ойнай берген.

Ол хүнден эгелээш, Солаан чааскаанызыраар чоруун уткан. Ол ачазының дошпулуурун ходдан салбастаан. Ачазы аңаа бодүүн аялгаларны айтып бергеш, ол ойнаарга, хей-өзүн киирип, мактап каан турган.

Бир-ле катап Кыжылдан оон дайны башкы мандолинадыг чедип келген. Солаанны ол аңаа өөредип эгелээн. Ооддуң хөгжүмге өөренирчелиң дайны кайгаан. Удаваанда бичии хөгжүмүч тывыгган деп чугаа Үрбүнге дыргыл тарай бергеп. Ону көөр дээш Кыргыс Базыр-оол сутта бызаанчы чазаар ус-шевер Сандак дээрэи чедип келген. Кыргыстың өг-бүлези ол аалчыга аажок амыраан.

— Ойнап көрөм, оглум— деп, кыртан дилээн.

Солаан дошпулуурга, оон соонда мандолинага, хомуска, адак соонда үредиг бызаанчыга бүгү сеткилинден кыптыгып ойнаан. Кырганның караандан чаш төктүп келген.

— Кайгамчык-да ойнаардыр сен, оглукум, ам-даа оөрен, сенээ тергиин бызаанчыдан чазап бээр мен—деп, Сандак чугаалаан. Буурул баштыг кырган хөгжүмүч төөгүлеп эгелээн.

_Шаг-шаанда Хемчикке Дембилдей деп караа көзүлбес хөгжүмүч чүртаан чораан. Ол чедип алган чедишкинниге черле доктаавас аялга кижи дээр чүве. Бызаанчымыбиле бүгү Тываны эргий ырлаан, акша-төгеригке чедингеш, төвүт чүртүнче чорупкан. Ол аңаа барташ, шанзы, бызаанчы, дембиге амытан кайгаар кыдыыр өөренип алган келген. Оон ойнаарындан каржы хаанарының баары чыдыгып, көраа чымчап турган дээр чүве. Оон хөгжүмү аңаок хемиериин шолуражы дег, аржаанарның эм-дому дег, арга-арыгның ырызы дег кижилерге ачылыг буянны чедирген дижир.

— Сен база-да Дембилдей мышкап хөгжүмүч-дүр сен, оглум— деп, ол мактаан. чугаазын дооскан.

Сандак-биле ужуражылга Солаанның амыдыралын шуут чаартыпкан. Оон мурнунга соруга чырык сылдыс боон чайнай берген. Музыкага ол улам хандыкпаан. Оренбургтуң караа четпестер школазын, Курскиниң музыка училищезин коңчуг эки дооскан, Чаа-Хөл школазынга ыры башкылай бергеп.

Бир-ле катап кыс дужамындан Солаан айтырган:

— Бистиң аваавыстың караа кандыгыл?

— Хонг-хонг, чодураа дег кара-нара.

Кожаа Солаан хем эриинче баянныг селүүстеп чорупкап. Ол Улуг-Хемниң даажын, оон эриинде чодураалариың сылдыраашкан часкы ырын дыңнап, үр-ле баяннап орган. Ол дүне «Чодураа» деп ыры чогаалтыпган.

Анна эртен эрте инээн саап оргаш, акызының мырынай чаа аялга ойнай бергенин дыңнаап эскерип каан.

— Кезээ назыда чырык хүн көрбес болган хөөкүй акымның оруу бо сүт дег ак болзуу!—деп, ол сымыранып, аялгага таалап, амыран турган.

Солаан бир дугаар чогаткан ырын Кызылга композитор Кайдаңга көргүскен.

— Бо черле чаа чүве мышкап-тыр. Бөштайны чогаалдың дыш баймр чедирип тур мен, Солаан!—деп хоочун композитор сергек чугаалаан. Бөштайны ырының оозундан чогаалдар улашкан: «Арыкчыгаш», «Орук ыры», «Караң базым», «Фестивальчы вальс...»

«Төрөөн черниде» деп киноның тургузукчулары Солаанның К. Кудажының сөзүнге бижээн «Сөглеп берем» деп ырызын кинога база киирген-нер. Лирактыг ыры дораан-на пептерекгей апарган. Ону тайгага-даа, даглаарга-даа, хонуталда дыргыл ырлажы бергеннер.

Шагаан-Арыг хоорайның Комсомолскай кудумчузу-биле арай кудүүтүр, ортумак сыныг, ажык, делгем хаактыг кижи кылаштап олурар. Ол музыка школазының башкызы, композитор Солаан Базыроол-дур. Кижи бүрүзү ону хүндүткел-биле мендилээр.

— Экии, Солаан Кыргысович!

Ол коңчуг эш-оөрээк, чаъык кижи, орус, тыва дыңнаарны бир домей билир, харын немецтээр-даа. Шагаан-арыгчылар аңаа чоргааравр, ону Тыва Корчагин дижир.

Өөреникчилер ону хөлчок хүндүлээр. Кичээл соонда ону бажыңынга чедир үдеп кааглар. Ол үеде ону В. база үргүлүү удаар апарган. Оларның аразынга наймрал тыныган. Ол чоорту ынакшылче шилчээн. Куда дүшкен, олар өгбээге тутган. Оолдуг апарган. Солаан чырык, чаагай аялгалыг «Өпей ырны» оглунга тускаадым чогаяткан. Ол хаарга өг-бүлезин өөрүшкүүнүң тевин болган.

Кежээлерде од бот-тывыгыр ураң чүүл концертин удуртуп турган. Караан-салаалары болган кулактары солуп турар киирге концерт удуртуру берге болбайн ааи. Программада моол. татар, орус... ырлар. Салаазы-биле суйбап ооң чүүрүр брайл системазында херек ырларның нотазы чок. Кады аңылдан турар өөрлери нотаны адап болгаш, ам аялганы баяңга үмнар. Бот-тывыгыр композитор бергелерни шиидап эртикеп. Республиканың улусчу чогаадылга фестивалынга ооң удуртқан концерти бирги черни алган.

Солаан Кыргысович Базыроолдуң кызымак ажылдаанын бедии-биле үнедеп көргеш, аңаа Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүүг атты 1964 чылда тывыскан.

Ат-алдар композиторуң бажын дескиндирбээн. Ол бодуңуп музыка культуразын болган профессионал мергежидин доктаамал бедидип чоруур. Харын-даа кадайын база музыкага өөредип ваан. Ол Минусинскиниң культура-чырыдыышкын школазынга киирип алган.

— Мен улавас чедип келир мен. Солаан—дээш, ол чорупкан...

Солаан Кыргысович оглуң доруктур өстүрбүшаан, ырлар бижиирин уламчылап тургап. Ылаңгыя «Чүге чаштыр кижи боор сен», «Хадыа» деп ырларны чоп дыргын ырлажы бергеп. «Саян» ансамбльдиң күүседези-биле Цейтлиннин сөзүнге бижээн «Деңей оөдеп ыры Киргизиягa, Украинага, Якутияга, Молдавияга, Моолга чаңгыланы бээрге, ол аңаа аажок өөрээн. Бүгү-эвилеп радиозуундан ооң эң дээре «Күскү сесерликке» деп вальзы чаңгыланыпта, ол улам сорук киргеп.

Бо чылдың май айда улустуң чогаадыкка фестивалының республика көрүүлеэин Кызылга эрткеп. Солаан аңаа бичии уругларга бижээн ырларын челиишкиниг күүсеткеп.

— Солаан Базыр-оолдуң ялгаларының онзагай талазы чүдеп?—деп хоочун композитор Алексей Бактаевич Чыргал-оолдан мынаң айтырдым.

— Ооң аялгаларының бүдүжүүн интернационалчы хөөрлеринде—деп, ол меңээ доочу харылады.—Көрбеэинің ужурунда бүгү кичээлгейи чаңгыс аяй аялгага доктаттынган, чаңгыс аяй сайзыраан, мынаңаш кымнынынга-да домей эвес онзагай «хол үжүктүгө кижи чүве.

Фестиваль сөөлүнде Солаан Кыргысович-биле ужуражы бердим. Ол ам дөртен бир харлыг. Ырларының баштайгы чыңдылыы белеткеп турар. Москвадың П. И. Чайковский аттыг күрүче консерваториязынга өөреникпи күзеп турар. Мээң-биле байырлажып тура, ол караа көзүлбес чогаалчы О. Скороходованың шүлүүн чугаалап берди:

Ураан болган сеткил-биле
Дыңнай бээр мен, өөрүүр мен.
Улуг күзел диштер эргинер.
Каяктыг бол, кижи бүрү
Каптагайның каазын билбес.
Каан дээрге хүүмүрбее.
Дыка хандыр, чараш чүүлге
Тывызык дег чаяттыгдым.

Ооң күзелдери болган чогаадыкчы планнары хөй. Чаа-чаа аялгалар ам-даа чогаяттынар.

К. ЧЕРЛИК-ООЛ.

ШҮЛҮГЛЕЛ БАЙЫРЫ

МОСКВА. В. П. Ленин аттыг Топ стадионнуң Спорт ордузунга шүлүглелдиң улуг кежээзи болган.

Анчы үеде шүлүглелге чоннуң сонуургалы каңчаар-даа аажок улуг, ооң тодаргай бадыткалы — Лужникилерниң бүгү олуттарын шүлүкке сонуургалдыгларының доздур өлүрупкаы бо-дур.

Дыңнакчыларның мурнунда янзы-бүрү назы-харлыг болган угаанымнакчыларлыг шүлүкчүлер — дуржулгалыглар болган аныктар: Степан Щипачев, Маргарита Алигер, Юлия Друнина, Владимир Солоухин, Евгений Евтушенко, Андрей Вознесенский, Белла Ахмадулина болган өскелерлээ чүве чугаалап, шүлүктерин помчаан. Шүлүгзел кежээзи ооң киржикчилерииге ёзулуг-за баймрлаг болган.

Ол литературалыг кежээ—Москвадың чогаалчылар организациязының болган ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң чечен литератураны пропагандалаар Бүгү-эвилел бюрозуның чорудуп турары шүлүглелдиң XXII Москвачы хүнүлге туреекелаткан хемчетлериниң баштайгызы.

В. МАСТЮКОВ БИЛЕ В. СЕВОСТЬЯНОВ оларның фотозу.

Телевидение

ДЕКАБРЬ 5-ТЕ

МОСКВАДАН

8.00—«Спортлото» тиражы.
8.10—«Ада-чуртуң алган тур мең». Совет шүлүкчүлериниң шүлүктерин Бүгүнгү шүлүглелдиг композиция.
8.30—«Оңу шыдаар силер». Аныяк чаартыкчылардың конкурузу.
9.30—«Музыкалыг киоск».
10.00—10.10—Чапсар.
10.10—Останкинода концерт студиязы чалап тур.
11.35—Мультфильмнер программазы.
12.00—«Совет Эвилелиниң баразы боон тур мен!»
13.00—Медээлер.
13.10—«Тоол аалдан келген». «Руслан биле Людмила». Уран-чечен фильм. 2-ги серия.
14.20—«Кино аян-чорукталарының клубу».
15.20—«Совет Эвилелиниң дашкы аалчыларының көргени-биле».
15.35—Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көрүүзү. «Аңаа ай». 3-кү серия.
16.40—Концерт.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—Уран гимнастиканга интернациональ кубогу.
18.45—«Бөгүн—ССРЭ-ниң Конституциязы хүнү».
19.15—Балет артистериниң конкерти.
20.00—Медээлер.
20.15—«Кедээ дутаймында».
21.20—21.30—Чапсар.
21.30—«Делегей панорамазы».
22.00—«Кино аян-чорукталарының клубу».
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

ДЕКАБРЬ 6-ДА

КЫЗЫЛДАН

16.00—«Бистиң черивис Тюмень». Документалдыг фильм.
16.50—«Аргада дамырак». Уран-чечен фильм.
16.20—«Тоолдар парады». Телефильм.
18.50—Телемедээлер.
19.05—Документалдыг фильм.
19.15—«Оолдар, айтырыңар!» Кызылдың Пионерлер башкыларының шин бөгүмүнүң шинзи.
19.40—«Кижи болган хүнө». Телефильм.
19.55—«СЭКП-ниң XXV съезжазының шийтпирзерии—амыдыралга». Дамчыдыкта.
20.25—Телефильм.
20.40—Телемедээлер.
20.50—Чарлаалдар.
20.55—23.10—Л. Толстой. «Чаңы чыдары. Элээдең шаа. Чалмы назын уезд». Төлөшкин. 1-ги, 2-ги серия.

ЧӨӨШКИН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧАА ЧЫЛДЫҢ 789600 ОЙНАП АЛЫЫШКЫННАРЫ

Баймрлаг — чаа 1977 чыл чоокшулап орар. Чаа чылга эң эки белек болза, силерниң баймр чедиришкиннер болгаш Күрүнеңиң үш хуулуг ниитиги ойнаашкынның чаңгызының 1966 чылда үндүрген облигациязы болур. Ол чөөшкин талазы-биле тираж 1976 чылдың декабрь 30-де Москва хоорайга болур.

Эргим воинчуктар! Чаа чылда белек кылдыр үш хуулуг чөөшкининиң облигацияларын садып алыңар. Ол облигацияларже 40, 100, 500, 1000, 2500 болгаш 5000 рубльдың ойнаш ап болур.

Чөөшкин талазы-биле чыл бүрүзүнде-ле ойнаашкыннарның 8 тиражтарын: февраль 15-те, март 30-де, май 15-те, июнь 30-де, август 15-те, сентябрь 30-де, ноябрь 15-те болгаш декабрь 30-де чорудуп турар.

Улусчу чогаадылганың бирги Бүгү-эвилел фестивалының республика көрүүлезинге үези.

ЧУРУКТА: Эрашпияи бот-тывыңгыр танцучулары.

А. ЗАПЦЕВТИҢ фотозу.

ЦВЕТНОЙ БУЛЬВАР, 13

Совет Эвилелинде эң-не хоочун циритериң бирээзинин ол адреэи москвачыларга-даа, наймыылалдың аалчыларынгада бичиизиндеп тура биллингир. Москва цирии бодунуң 96-гы сезонун «Арэнада москвачылар» деп программа-биле эгелээн, мында эгелеп чоруур аныктар-даа, ат-сургалыг артистер-даа киржип турар.

Адыг—эң-не талантылыг дөрт буттуг артист амытаңнарның бирээзи. Бодунуң үр артисчи амыдыралының дургузунда ону черле чүнү корбээн дээр! Делгемир садыгларга-даа танцылап чорду, техникиглг дешпилгенің хогжүдээзи-биле боду штүмер тертеен, а ооң соонда мотоцикльди база муиуптар апарды. «Демир чүгүрүттү» муиун биллир хиреэинде адыг дириг аътты муиун корбээп. Ам адактың сөөлүнде кээп, Москва цирииниң чаа программазында аът муиар адыгның бир-ле дугаар ооң көргүүн турары бо-дур.

ЧУРУКТА: аът муиган адыглар.

П. НОСОВТУҢ фотозу.

ТАҢДЫ СЫНЫҢ ЭДЭЭНДЕ

Тоожудан онгу эге

Атамановка чаңында боттарының эң-не дайынчы кезектеринии чылча шаптырганының дугайын биилп каап. Чал-Кежиите болган Кара-Суута арткан кедег-шериглерни баштаан офицерлер боочепсекти салгаш, ак туктар кодурерии боттарының кезектеринге дужаагап.

Оларны айлап каап, партизан отряды ол дораан-на Элегес унуп өрү ап, актарының штабы болган коп-чүүгү турар пааранче чоктээпкан. Партизаннар оруукка таварышкан ак гвардейжилериниң үүрмек бөлүктерии чылча шапкылаап. Таңды-Уланың эдээнде Хову-Аксы деп черге улаанып алган код паарацны бүзээлепкен.

Кочетов «кандыг-даа чылдак чокка дүжүп бериңер» деп, шинтпирлиг негелде кылырга, актар хүлээп алган. Майгын иштинден Степан Тимошенкиниң тудуп экизэрге, партизан отрядының командири Кочетовту ады болгаш адазының ады-биле хүндүлеп адап, өөршээп көрүчеге деп чанны берген. Ынчалза-даа Сергей чугаалаан:

— Сени боолавас бис. Ок хорадыры харзаданчыг-дыр. Селеме-биле үзе шаап каг, Илья—дээш, хой чыл дургузунда Степанга хөлечиктеп чораан партизан Кутасовче көрүнгеп.

Дужаал күүсеттингеп.

Бакич паарацда чок болган болгаш ол хевээр бээр черде келбээн.

Сертейге генералдың штаб майгынын көргүскен. Ханаларында болгаш ширтектер кырында каас хевистер азып, чаткап отте кээрге, Бакичиниң хадайы — Урал чүртүг аныяк казак херээжен болгаш партизан отрядының роталар командирдерии дыңнаап турда, актарының коп-чүүгүнүң бага хандырылга албанының даргазы генерал-майор Шемитов партизан отрядының командылакчызыпка ёзулаап, илеткээн:

— Соорүн чоруур коп-чүүгүвүсте дөрт чүс херээжеңнер, селеп ийи алээлп солдар, ооң иштинде алды аңаэдиг кыстар бар. Шыгжаавыста Семипалатинск банкызындан соорүн алган алдан дөрт пуд моңгун болгаш ийи пуд алдын бар.

Генерал ооң соонда өске үнелиг чүүлдериии дамзызын номчуп эгелээн.

Кочетов ону үзе киирип чугаалаан:

— Мындыг-дыр, генерал! Бодуң тик он беш шак турда, паарацда турун турар бүгү кижилериҢ фамилиязын, адын, адазының адын, шериг дужаалын болгаш доктаамал чүртүп чораан черии айыткан ылаштыг дакзыны меңээ жиизер силер. Бүгү эт-хөреңгиниң болгаш үнелиг чүүлдериҢ бүрүткелии база экижер силер. Цаарта тик-ле сес шак турда, бүгү коп-чүк бистиң айыткал оруувус-биле шинчеп үнер ужурлуг. Ол коп-чүүктүң даргазында силерии томуйлап тур мен.

Генерал аайын тыпсайн караан чаре көрүп, бир-ле чүве чугаалаар болдаи. Ынчалзадаа Сергей сүрлүү-биле холун чаңгаап, уламчылаап:

— Силер херээжеңнериҢ болгаш уруг-дарыгның эки чоруруу дээш, аарыг болган балыглаткал кижилер дээш, база хүлээндиргеи эт-хөреңгиниң болгаш үнелиг чүүлдериҢ бүрүн-бүдүн болуру дээш долу харымсалганы чүктээр силер. Кандыг-даа эргелиг болза, офицер дужаалдыг кижи бүрүзү чадаг кылаштаамы. Аяа долган-дыр! Курлавырда бар аьттарны аңаа солдаттарга бериер. Херээжеңнер болгаш уруг-дарыг чадаг кылаштавас, мыап-ла аьттыг чоруур ужурлуг. Бир эвес чаңгыс-даа офицер аьттыг чортуп бар чорза, мындыг ёзалажокту кызыл холуңар-биле боолап каарып силерге дужаап тур мен. Дем чаа-ла силериҢ берген пистолеДиҢерии ынчаарда ажыглаары-биле дедир берип тур мен.

— Силерге дузалажыры-биле аргежок чугула даймычыларны арттырып бээр бис— деп, Сергей уламчылаан. — Ынчалза-даа оларны силер удуртпас силер. Бистиң айыткан оруувустан бичии-даа чайлаар болза, ойлап-дескеп деп санаап, караамычыг кижилерни оз-ла черинге истеге-даа, шинткел-даа чокка боолап каар бис. Ону хамык улузуңарга дамчыдар силер.

Генерал чайжок кадында-да сиимирии, чаштадган карактарын ёдуп, сирилээш холу-биле дептеринге бижип-ле турган.

— Мээң чугаамны эки билип алдынар бе, генерал?— деп, Кочетов айтырган.

— Шак-ла мындыг.

— Думчууңарга иертип алыңар, генерал: коп-чүктер шинчеп чорупкан үеде сагыла-чурум болгаш чыскаал бичии-даа үрелир болза, ону Совет эрге-чагырганың органнарынга силериҢ бодуңарның удурланганынар кылдыр саналаш, болур-чогуур хемчегии хүлээдир бис...

Ол арадында Бакич бодуңуң арткан-калган дайынчы күштерин Атамановка чаңынга каапкаш, барык ийи чүс хире офицерлерге болгаш казактарга үдедип алгаш, Элегести кежип, Улуг-Хем кыдымнга четкеш, ону куду хап бадыткан. Оттук-Дашка үскен шыналаны кешкеш, бодуңуң паарацынче утпапкан.

Генерал Хову-Аксының чоогунда артып калган улустарын болгаш, партизаннар дагларже үнүп, кол даңзыр черлериниден ырап кээрге, чылча шавар деп кордап чорааи. Ынчалза-даа хөлүн эрттир озалдап калган. Улуг дескиниг кылып, партизаннардан оюр дээш сотка олурган: паарацының чаңында чоокшулап келгеш, хайгыылчылар чорударга, ооң хамык шеригдерии чок болза узуткаттынган, чок болза дүжүп бергилепкен болган. Паарацынче бартан дүжүк чок апарган.

Ону шупгузуп биилп алгаш, Бакич даш кырынга олурупкаш, ыглап бадыпкан. Оон хөкпегер эгиннери сиригейии орган. Долгандыр турган улузу хартаачызының ажыг-шүжүүн ыыт чокка хайгаарап, каңчаар-даа дузалаар аргажок болган.

1921 чылдың декабрьиии 6-да даң бажында Бакич чүс бежеп ажыг, ийи чүс четпес кижи арткан шеригдерии эдертип алгаш, кызаа кашпел иштин өрү Таңды-Уланың чыс бажынче дезии үнүпкеп. Кезек болгаш-ла, соонга кедег-шериглер арттырып каап чораан. Ооң ачызы-биле сүрген партизаннарга алдырбайн барган. Ынчалза-даа удаваанда Моолдуң ховуларынга ону Сухэ-Баторнуң шеригээри тутпкаш, Совет эрге-чагырга черлеринге дамчыдып берген.

Ан гвардейжилер Дутовтуң болгаш Бакичиниң бир шагда күүү-күштүг турган армиязы ынчаалдыр ат-алдар чокка эстии чидип калган. Ооң оруу Таңды-Уланың эдектериниге кээп тоягеп. Бакичиниң чылча шапкаиы-биле Тываның девизээриниге хамаатты дайыны тиилелгелиг доозулган болгаш национал хостелгалыг революциячыл чаалап адыышкыннары улам быжыккап.

Тургузукчу күш-ажылдың тайбың хүнүери катап эгелээн. 1922 чылдың февральга Кызыл хоорайга Таңды-Тыва Арат Республикада боттагырганыг Орус колонивазын ажылчыннар болгаш тараачыннар депутаттарының Совединиң байырлыг хуралы болган. Ону ак гвардейжин дээрбечилерни чылча шапкан кызыл партизаннарның болгаш кызыл шеригжилериниң аллар хүндүзүү хээш чыылдырган. Олурушкаиларың өөрүшкүүлүг адыш часкаапкыны дамнирел турда, Советтиг Россияның төлээлекчизи Фальский чазактың дээди шаңнады—Кызыл Тук ордении Сергей Кузьмич Кочетовка тывыскан.

Агаар

Республикага болгаш Кызылга сөөлгү хонуктарда бүргеп, аңаыр. Соңгу талакы районнарга чүге хар чаар.

Агаарның температуразы Кызылга болгаш даглыг черлерге 16-21, өске арткаиларыга 20-25 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Торга баржы аарбасе» 10.00, «Даргалың оглу» 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мауглиг» 9.05, 13.55 «Соңгу флоттуң биичии оглуг» 10.25, 12.10, 15.15, «Табор талыгырже чорупкан» 17.00, 18.50 «Сөөлгү өргүзе» 21.00 шакта.

«КАА-ХЕМ»: «Совет Эвилелиниң алчыны» 9.00, «Зорро» (2 сериялыг) 10.30, 13.00, 15.30, 18.00, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Аймыз» 11.00, 13.10, 15.00, «Салым-чолум дилеп чор мен!» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ДЕКАБРЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Конформист» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Канчаң эр болуруа?» 9.10, 17.10, «Киноклуб»: «Тоол чуртаан чоруп тур» 10.40, 15.20 «Копьелуг кижилер» 13.00, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мухтар мээче» 15.00, «Сөөлгү өргүзе» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Бичии командир» 14.00, «Зорро» (2 сериялыг) 15.30, 18.00, 20.30 шактарда.

Бызаң-оол Шымрапович Ооржактың 1976 чылдың август 16-да Барыын-Хемчик районнуң Ак базазынга дөрт шарын ситкаиимнын № 288106 квитанциязы читкеп ужурунда, ону күш чок деп санаар.

Редакциянық адреси: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчуу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдазының 2-31-75, харысаалгадыг секретарының 2-23-54, партийжа аймыралга кылдазының 2-37-13, культура кылдазының 2-23-54, көзүү ажыл-агый кылдазының 2-21-47, улетоур салдазының 2-22-64, чагаа кылдазының 2-41-27, информация база совет хуралы кылдастериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериниң 2-12-45, секретариат тың 2-23-35, солун келбейн баргында 2-32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1906.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчуу, бажың № 1) ТС—01133.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 287 (10272) | 1976 чылдың декабрь 7, вторник | 1925 чылдан үдезиваетгиваген | Өртем 2 кед.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

ЛЕНИНГРАД. «Ленгипротранс» институттуң шинчээчилери БАМ-га барып чораан эвес келген. Чара-Тында участогунга геология, топография болгаш гидрология шинчиледдери доозулган. Ол чорук 630 километр дурттуг участоктуң бүгү дургузунда чер чайдаштынар кылырының, көвүрүлер болгаш бажыңнар тударының чогумчалыг хевирин боттандырарының аргазын бээр.

БОБРУЙСК. (Могилев область). Органиктиг чеминчидилгелериҢ чартык комуглуг чаштырыкчыларының баштайгы болүүн «Бобруйсксельмаш» каттыжыышкын белетиип үндүрген. Он тонна органиктиг чеминчидилгелерин чүдүрүп алыр болгаш пневматиктиг херекселдерниҢ дузазы-биле оларны бир дескн кылдыр чаштырып шыдаар аргалыг «ПРТ-10» дээр машиналар Белоруссияның колхозтарынга болгаш совхозтарынга шенелдеви чедишкинниҢ эрткен. Чаа агрегаттар дыка чиик, ынчалза-даа мурнунда үндүрүп турганнарындан бир тонна чүктүг хөйнү ап чоруур.

(СЭТА).

АЛБАННЫҢ АЯН-ЧОРУУ-БИЛЕ

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниҢ Дээди Совединиң Президиумунуң чалаанын ёзугаар декабрьниҢ 6-да албанның аян-чоруу-биле Ливия Араб РеспубликаҢың Революстуг командылал Чөвүлелиниң Даргазы полковник Муамар Каддафи Москвада чедип келген.

Ливия Араб Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шимээн аэродромга М. Каддафини СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниҢ Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниҢ даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнүң кандидат, РСФСР-ниҢ Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев, албанның эске-даа кижилери уткуп алган.

Хүндүлел таныжылының начальныгы Муамар Каддафиге рапортту бергеш, ЛАР-ның болгаш ССРЭ-ниҢ күрүне гимнилерин күүседткилээн.

Н. В. Подгорный болгаш Муамар Каддафи хүндүлүг таныжылдың базары-биле эрткеннер.

Хүндүлүг азалчы автомашинага олурупкаш, мотоциклчилерниҢ хүндүледдиг үделгеви-биле аңаа турар кылдыр түскайлап бергеш резиденциязынче чорупкан.

(СЭТА).

ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗАР

Онгу беш чылдың баштайгызы—1976 чылдың төнеринге чедир санныг хүннер арткан. СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге, ол Пленумга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында үүлдерге болгаш түңнелдерге сорук киргеш, үлетпүрүң элээн хөй будүрүлге коллективтери күш-ажылчы улуг кедүрүүшүннүг ажылдап турар. Олар будүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидери, ажылдың шынар көргүзүглерин экижидери дээш социалистиг чарышка калбаа-биле киржип, улус ажыл-агыйының чыл планын коя-кол көргүзүглер талазы-биле хүүсаадан эрте доосказ, будүрүлгениң техпизин улам-на шапкынчыдып турар.

Каа-Хем разрезтиг хөмүр-дашчылары, Тываның электри четкизиниң энергетиктери, «Тыва кобальт» комбинаттың металлургтары, Кызыл хоорайның дээранычылары, «Рессуттуг үлетпүрүүн» демир-бетон ылыглар заводунуң болгаш Туранның ыяш белеткээр черииң ажылдакчылары социалистиг чарыштың мурнуку эдуруүнда чоруп, 1977 чылда база-ла чедиишкинниг ажылдазырга бүжыг үндезинни салыр дээш күшенишкинниг ажылдап турарлар.

Үлетпүр будүрүлгелерниң чамдыктары бо чылдың нөябрь айда багай эвес ажылдаанының түңнелинде республикада үлетпүр продукциязын кылып үндүрериниң ай планы 104,5 хуу, ону сайгарарыныы—101 болгаш күш-ажылдың будүрүкчүлүү—101,1 хуу күүсеттинген.

Ынчалзажок чамдык будүрүлге черлериниң партия организациялары болгаш ажыл-агый удуртукчулары СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң негелделерин ёзугаар боттарының ажылын чаартпайн, сагыпга-чуруы болгаш организас чок чоруктуң барымдаалаарын төөмчү чок коруп, планның даалгаларның күүсеттимерин хандыкпын шыдаавайн турар. Эрткен айда үлетпүрүнүң 17 будүрүлгелери продукция будүрер планны, 13-үү—продукция сайгарар планны күүсеттээн түңнелинде күрүнеге 726 муң рубльдиң продукциязы чедир бердинмээн. Оон үшурундан үлетпүрүнүң хомудаашкынны эрткен айдан үстүкаттынмаан. Ынчангаш эрткен 11 айларның иштинде республиканың үлетпүрүнүң күрүне мурнунга өрээл продукция будүрер талазы-биле 1674 муң, ону сайгарер талазы-биле—1535 муң рубль болган. Тодаргайлаарга, дыка хөй даг-дүгү, тудуг туулбузу, эптээр демир-бетон ылыглары, чугай, хөм идиктер, пиво, эзиртпес суксуннар, башкы херекселдерни, культура амыдырал хереглелиниң барааннары чедир бердинмээн.

Кызылдың туулбу заводу, Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузу, «Тудуг кезектери» комбинат, техниктиг хандырыга станциязы, Кызылдың районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкыны, Туранның «Сельхозтехника» салбыры, Сарыг-Сепгиң райүлетпүр комбинады, Үстүү-Енисейниң базык заводу дээш ышкаш будүрүлге черлери эрткен он бир айларның даалгаларын күүсеттээн болгаш чамдык нуду шынаржыг кылыгларны будүрүп үндүрүп турар. А оларны удуртуп турар албан черлери—«Тыва тудуг материалдары», «Сельхозтехника» каттыжыышкыннары, «Тыва кодээ тудуг» трест, чурт иштиниң үлетпүрүнүң эргелели ындыг четпестерни үзүткаар талазы-биле боттуг хемчеглерни албайн, дыка хөй хемчээлдиг ажылдарны күүседирин чыл төнчүзүнче соңгаарладып келген. Ындыг хевээр үстүнде коллективтерниң ажылын сураадыр, чыл төнчүзүнде келгеш дүвү-даваш ажылдаар, адаптың соонда—чарыштың дээштиин кошкадыр болгаш планнарның база алган хүлээгелериниң күүседээри боттанмайн баар чорүнту болдурар деп чүве кымга-даа билдингир. Бир эвес удуртулганың деңнелиг бедидер, коллективтер эң-не күжениишкинниг ажылдаар болза, чыл төнчүзүнге чедир ажыл-херектиң байдалын эжижидип ап болур. Ол дугайын Кызылдың эът комбинадының, таваа продуктуларының сайгарылга базазының дүржулгазы бадытпап турар. Бо черлерге нөябрь айда чогуур хемчеглерни алган түңнелинде мурнундагы хөжүдаашкынны үзүткап шыдаан.

Үлетпүрүнүң көл-көл будүрүлге фондуларын ажыглаарын экижидер херек. Чамдык будүүлгө черлеринге нышка багай белеткелдиң үржуундан дериг-херекселдер хөй шак-үениң иштинде аңаа турар чорүктар бар. Чижээ, Терлиг-Хаяның мөңгүн-суу будүрүлгезинде өрттедир суугуну чогуур үезинде септеввээн. Ак-Довуракның үлетпүр будүрүлге комбинадында—сдалга системазын, «Тыва кодээ тудуг» трестиң демир-бетон ылыглар заводунда—бус нотёлун база багай белеткээн.

Чамдык будүрүлгелериниң, ылаңгыя Тываның даг-дүгү болбаазыоадыр В. И. Ленин аттыг комбинаттың ийиги эзлчээниң. Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының ыяш чазап кылыр комбинадының, «Тудуг кезектери» комбинаттың, дээрбе комбинадының төлевилээн иүүлериниң чедиреринн шапкынчыдарының улуг болгаш харыысалгалыг соруглазы турун турар. Бо будүрүлге черлерин бедик иергежилдиг ажылчын кадрлаабиле четчелээр, дериг-херекселдерни эдиитирип, долузу-биле ажыядаарын чедип алыр херек.

Партия организациялары будүрүлгеде ажыл-агыйны эвес, харыысалга чок чоруктар-биле шиитпирлиг демисежир үжуруг. Кол фондуларны долузу-биле ажыглаар, материалдыг болгаш нуш-ажылчы нурлэвырларны дилеп тывар дээш бүгү хемчеглерни алыр, оларның херек кырында күүсеядезин хынаар херек.

Нуш-ажылды организастаанының нудузундан болгаш нуш-ажылдың сагыпга-чурумун үрээр чоруктар чамдык будүрүлге көргүзүглери база нудулап турар. Бо чылдың чүгле тос айларының иштинде үлетпүр черлеринге барын 10 муң кижи-хүнүнүң ажыл шагы үзүлген түңнелинде 500 муң рубльдиң продукциязы чедир кылдынмаан. «Тыва кодээ тудуг» трестиң, «Тыва тудуг материалдары», «Сельхозтехника» каттыжыышкыннарының, аъш-чем болгаш чурт иштиниң үлетпүрүнүң эргелелдериниң, Кызылдың туулбу заводунуң болгаш өске-даа будүрүлгелериниң коллективтеринде ажыл шагын чылдаган чокка үзер, дериг-херекселдериниң аңаа турар чоруу хөй.

Партия организациялары нуш-ажылдың социалистиг көрүм-чуруму болгаш ажылчыннарның сагыпга-чурумү-даа көл кичээнгейге турарын чедип алыр, социалистиг чарышка оон көл көргүзүг болурун хандырар ужурлуг. Чүгле бо таварылгада онгу беш чылдың планныг даалгалары болгаш социалистиг хүлээлгелери чедиишкинниг күүсеттинер. Амгы үениң эң чугула сорулгалары—1977 чылдың үткуштуу планнарын ажылдап кылыры, Үлүт Октябрьның 60 чыл ою төлептиг үткүүр дээш социалистиг чарыштың калбартыры, СЭКП-ниҢ XXV съездизиниң онгу беш чылда салган сорулгаларын күүседиидээш ажылчы чоннарны олче мобилизастаары болур.

СЭКП Төп Комитединде, ССРЭ-ниҢ Дээди Совединиң Президиумунда, ССРЭ-ниҢ Министрлер Чөвүлелинде

Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг Консультативтиг комитединиң 1976 чылдың нөябрь 25—26 хүннеринде Бухарестиге болган чөвүлел хуралының ажылының дугайында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев баштаан Совет Эвилелиниң делегациязының информациязын дыңнаан, СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниҢ Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниҢ Министрлер Чөвүлели ук чөвүлел хуралдың түңнелдеринге боттарының сеткил ханыышкынын илергейлеп, совет делегациязының ажыл-чорудулгазын бүрүнү-биле чүүлдүгүндү.

Европага тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынче, дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынын ханыладырынче, янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелерниҢ тайбың көжа-хөлбээ догуннаашкынының принциптерин бадыткаарынче утпаган дугурмуушкунуг угланыышкынны чорударын үргүлчүлээр деп Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелерниҢ Политиктиг Консультативтиг комитеттиң эзлчеглиг чөвүлел хуралы база дагын коргусмен. Бухарестиге хүлээп алдынган Декларация делегей байдалынга ханы аналнзти берген, дүшкүүрлүг чоруктуң чавырылдырары дээш демиселде чедиишкиннерни болгаш ол орукта мөөндактарны көргүсмен, улустарның үндезин эргө-ажыктарынга таарышкан чаа улуг эгелээшкиннерни кодүргөн политиктиг эң чугула документ болуп турар.

Чепсекти ждере будүрерин сенсадыр болгаш чепсегленишкинни дүшүрер талазы-биле соңгаарладып болбас хемчеглерни алырының эргежок чугулазының дугайында Декларацияда киргеп чүүлдериҢ принципиалдыг ужур-дузалыын СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниҢ Дээди Совединиң Президиумуу болгаш ССРЭ-ниҢ Министрлер Чөвүлели онзалап демдегледи. Шиитпирлээн турарындан кижи төрелгеттенниҢ келир үези аажок улуг чергелиг хамаарыжыр амгы делегей амыдыралыының өйү келген эң чугула айтырыгларының дугайында чугаа чоруп турары бо.

Чепсегленишкинни дүшүрер болгаш делегейниҢ айыыл чок чоруун быжыглаар дугайы Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Берлин конференциязынга кодүргөн айтырыглар талазы-биле Каттышкан Нациялар Организациязынга Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның киирген тодаргай саналдарын деткип турары-биле чергелештир Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелерниҢ Политиктиг Консультативтиг комитеди ниитиевропа чөвүлел хуралынга киришкен бүгү күрүнелер боттоттарынга удур ядролуг чепсекти бир дугаарында ажыглавас дугайында керээни чарар деп саналды үндүрген. Ол саналды боттандырары ядролуг дайынның кыжаныышкынын кошкадырынга, делегейниҢ бүгү политиктиг байдалын улам ыңай кадыкшыдарынга чугуула рольду ойнаан турары чигзиниг чөп болур ийин.

Ниити-европа чөвүлел хуралының инициаторлзры болган Варшава керээзиниҢ киржикчилери күрүнелер Хельсинкиге хүлээп алдынган Түңнел антының негелдезинге таарыштыр чүтүлдүг болгаш чайгыыш чөнкө хөделип, Европаның бүгү күрүнелериниҢ аразынга политика, экономика болгаш культура талазы-биле дең эргелиг кады ажылдажыылганы хөгжүдериниҢ айтырыгларын дугайты чаа эгелээшкиннерни кылып турар дээрзин СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниҢ Дээди Совединиң Президиумуу болгаш ССРЭ-ниҢ Министрлер Чөвүлели демдегледи.

Социалистиг дем каттыштырылга чурттарының ажы-дүүмалышкы бүгү талалыг кады ажылдажылгазы оларның национал болгаш интернационалчы сорулгаларын шиитпирлээринге, революсчу чаглап алыышкыннарын намгалаарынга болгаш тайбыңны база улустарның айыыл чок чоруун быжыглаары дээш демиселге күчүүлүг фактор болу бергенин төөгүлүг дурзулга көргүсмен. Декларацияның делегей херектеринге аңыктыг деминг хөделиишкиннерни калбартырын көруп турар чүүлдериниҢ принципиалдыг улуг ужур-дузалыын моөң-биле хөлбаштыр СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниҢ Дээди Совединиң Президиумуу болгаш ССРЭ-ниҢ Министрлер Чөвүлели онзалап демдегледи, ындыг деминг хөделиишкинни калбартырынга даштыкы херектер министрлериниҢ комитедин болгаш каттышкан секретариатты тургусканы; политиктиг харылзаалариҢ хамаажашкыны, оон иштинде парламентарийлериҢ болгаш хөй-ниити төлээлекчилериниҢ консультативтиг ужуражышкыннарын эрттирип турары; информация бериринииҢ база социалистиг, коммунистиг тургузуушкунуҢ дуржулгазын селчурунуҢ калбарганы; Комплекстиг программаны улам долу боттандырарының болгаш Экономиктиг Дузалажылга ЧөвүлелиниҢ XXX сессиязының шиитпирлерин күүседириниҢ эрге-ажыктарынга таарыштыр ийи талалыг болгаш хөй талалыг экономиктиг кады ажылдажылганы калбартып турары; культура талазында кады ажылдажылганың быжыкпаны, күрүнелер болгаш хөй-ниити организацияларының аразында, нуш-ажылчы коллективтер болгаш хамаатыларның аразында харылзажылгаларны деткип турары бараан болуур.

Варшава керээзиниҢ киржикчилери күрүнелерниҢ бүгү социалистиг чурттарның эң-сеткил каттыштырылгазын быжыглаар дугайында Декларацияда илергейлеттинген шиитпирлиг чоруунуҢ база принципиалдыг ужур-дузалыын СЭКП ТК-ның Политбюрозу, ССРЭ-ниҢ Дээди Совединиң Президиумуу болгаш ССРЭ-ниҢ Министрлер Чөвүлели демдегледи, делегейниҢ коммунистиг болгаш национал-хостэлгелиг шимчээшкини-биле, демократиянын, национал хамаарышпас чоруктуң болгаш социал депшиягеиҢ бүгү нүштери-биле деминг хөделиишкинниҢ чугуазын онзалап демдегледи.

Политиктиг Консультативтиг комитеттиң үндүргени чугула эгелээшкиннер тайбың болгаш делегейге кады ажылдажылга дээш, улустарның хөстелгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш улам ыңайгы демиселдиң программазынга бүрүн дүгжүп турар. Совет Эвилели акы-дүүмалышны чурттар-биле кады ол төөгүлүг чугула херекке бодунуң төлептиг салыышкынын мөөн сөңгаар-даа киирер.

Варшава керээзиниҢ киржикчилери күрүнелерниҢ Политиктиг комитединиҢ эзлчеглиг чөвүлел хуралының түңнелдери, сең хүлээп алган шиитпирлеря Европага болгаш ниитизи-биле делегейге байдалдың бүгү хөгжүдезинге таарымчалыг салдарын чедирип, делегейниҢ дүшкүүрлүг чоруунуҢ чавырыышкынын хаиыладыр, «сөөк дайыныҢ» артыышкынарын эчизинге чедир узуткаар дээш, тайбыңны быжыглаар болгаш делегейге кады ажылдажылганы хөгжүдер дээш демисеге чаа идегни бээри чигзиниг чөп.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮННЕРИ

Кыштаглаашкын—хүннүң айтырыы

ХЕМЧЕГЛЕР АЛДЫНЗАЖОК

Бистиң совхозтуң ажылының кол угланыышкыны — малды семиртирии, оон немелде деңзии алыры. Онгу бем чылдың бирги чылында 275 тонна немелде деңзии алыр онаалдавысты он айларның түңнели-биле 176 тонна кылдыр азы 64 хуу күүсеттивис. Ол эвээш харын. Ынчалзадаа чыл онаалдазын күүседирииҢ аргалары болгаш курлавырлары бистс бар.

Амгы үеде 1500 ажыг баш шарыларны Теве-Хая суурда семиртилге шолүнде доктаамал аныралда тургустувус. Оларны силос, хөөндектээш мылбыратқан савак болгаш өске-даа мал чемнерп-биле чемнерии, чылыг сут-биле хандырып турар. Семиртилге шолүнде шарыларның ажаалгатекээлии 27 кижи хүн бүрүде экижидип турарындан оларның бирээзи-ле ортумаабиле хопукта 500 граммдан авээш эвес деңзии немеп ап турар. Ынчангаш совхоз немелде деңзи алыр чыл планын декабрь 25-ке чедир ажыр күүседип шыдаар.

Совхозтуң немелде деңзи алыр онаалдазын күүседиринге күш-ажылчы үүг-хуузун кирип турар сүрүкчү малчыннар бистс эвээш эвес. Эртиен чайын Сат Шуукай удуртқан звено 1000 баш хойну Абаканга чедир одарладып семирткеш, 8 тонна ажыг немелде деңзии ап, коданын Абаканның эът комбинадынга оңча-мейиг дужаган. Шуукай ам 700 баш иртти хүзээп алгаш, мевди кыштагладып, оларның ажаалдазын экижидип турар. Ол мынкаш Довгак Деспаның баштаан сүрүкчүлерии 1000 баш шаар малды Абаканның эът комбинадынга чедиргеш, 10 тонна немелде деңзии алган. Ол звено ам 800 баш хойну малдап турар. Семиртилге шолүнде Сат Сээңоол, Куулар Маңгырыкчы олар азыраи ажаан турар болда малын таарымчалыг чемнерилге-биле хандырып, эки ажылдап турар. Оларда быкыглаан шарыжыктар хопукта ортумаа-биле 600 грамм чедир деңзии немеп ап турар.

Совхозтуң 16 кыштагларында 11 муң баш мал кыштап турар. Кышкы турлагларда 700 тонна сигеи болгап өскедаа мал чемнери чедиргиген. Малдың кышкы турлавайдалып экижидер, малды хүр кыштагладыр дээш совхоз дирекциязы, партия организациязы, кодээ Совет күүскому организастыг хемчеглерии ап турар.

Малдың кышкы турлагларында сут сеортүрүп багай эвес организастаэы. Малга сут ладып семиртеш, 8 тонна ажыг немелде деңзии ап, коданын Абаканның эът комбинадынга оңча-мейиг дужаган. Шуукай ам 700 баш иртти хүзээп алгаш, мевди кыштагладып, оларның ажаалдазын экижидип турар. Ол мынкаш Довгак Деспаның баштаан сүрүкчүлерии 1000 баш шаар малды Абаканның эът комбинадынга чедиргеш, 10 тонна немелде деңзии алган. Ол звено ам 800 баш хойну малдап турар. Семиртилге шолүнде Сат Сээңоол, Куулар Маңгырыкчы олар азыраи ажаан турар болда малын таарымчалыг чемнерилге-биле хандырып, эки ажылдап турар. Оларда быкыглаан шарыжыктар хопукта ортумаа-биле 600 грамм чедир деңзии немеп ап турар.

Совхозтуң 16 кыштагларында 11 муң баш мал кыштап турар. Кышкы турлагларда 700 тонна сигеи болгап өскедаа мал чемнери чедиргиген. Малдың кышкы турлавайдалып экижидер, малды хүр кыштагладыр дээш совхоз дирекциязы, партия организациязы, кодээ Совет күүскому организастыг хемчеглерии ап турар.

Малдың кышкы турлагларында сут сеортүрүп багай эвес организастаэы. Малга сут хопукта быжа бүрүзү 700 грамм немелде деңзии алган турарын, з инек кадарчылары төрүүр чүе инекке онаалтыр 90 бызаалы камгалап алырын хүлээнгеп.

Социалистиг чарыштың түңнелин дөмтээмал үндүрер, оон дээштиг болуруп чедип алыр, кожаларының мурнакчы харгалуржулгазын неттередир сорулга-биле үш кижилиг түсвай комиссиэны тургускан.

Арыг-Бажы сут-баразан фермазының, хойну бригадаларының коллективтери хүлээлгелерии алган. Шинчарга ниити совхозтуң социалистиг хүлээлгезиниҢ негелделерин ажылдап кылып турар.

Т. ЛИ.
Чөөн-Хемчик районда мал семиртир «Тыва» совхозтуң кол зоотехниги.

Х ү л э э э л г е л е р

«Улуг-Хая» совхозтуң ажыл-ишчилери партияның XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдырала боттандырарының ийиги чылы — 1977 чылда кылып чорудар ажылдарын тодарадып, Улуг Октябрьның 60 чыл юбилейинге төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартыры-биле хүлээлгелерии ап эгелей берген.

Совхозтуң Хадыы-Шынаа сут-баразан фермазының коллективи боттарының хуралынга чыылгаш, келир чылын сут будүрерин 280 тонна чедиргп, оон 235 тоннаны күрүнеге сазарын, бир инектен-не 1600 кг сүттүг сазарын, төрүүр чүе инектеи 80 бызаалы камгалап алырын, бызаага онаалтыр хопукта быжа бүрүзү 700 грамм немелде деңзи алырын 700 грамм чедиреринн көруп турар. Фермаңың келир чылда сентелгеш май бирде доозарын, сиген, будук-бүрү белеткээрнге, өдек бөлеринге коллектив нежигүиверинин кирижилгезин хүлээлгеде тодарлай айткан. Олар «Күш-ажылдың хөстүү» совхозтуң Харааган сут-баразан фермазын чарышка кыйгырган.

Фермада шүүтү он сес саанчының кижи бүрүзү хүлээлгени алган. Чижээ, Намгай Амыйнаа инектен-не 1620 кг сүттүг саарын, 18 бызаалы менди камгалап алырын, 2 тонна сигенни белеткээрин хүлээшеш. Александра Увангурну кыйгырган. Бызаа ажаакчызы Светлана Балдыр хопукта быжа бүрүзү 700 грамм немелде деңзи алган турарын, з инек кадарчылары төрүүр чүе инекке онаалтыр 90 бызаалы камгалап алырын хүлээнгеп.

Социалистиг чарыштың түңнелин дөмтээмал үндүрер, оон дээштиг болуруп чедип алыр, кожаларының мурнакчы харгалуржулгазын неттередир сорулга-биле үш кижилиг түсвай комиссиэны тургускан.

Арыг-Бажы сут-баразан фермазының, хойну бригадаларының коллективтери хүлээлгелерии алган. Шинчарга ниити совхозтуң социалистиг хүлээлгезиниҢ негелделерин ажылдап кылып турар.

О. ТАВАА.

Х У У С А А Э В Э Э Ш

Бо чылдың декабрь 1-ге чедир бистиң республиканың колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге 247411 центнер эът сатқан. Ынчангаш ниити план 95,7, а немей алган хүлээлге 92,1 хуу күүсеттингеп.

Чыл төнчүзүнге чедир санныг хонуктар артқан. Күрүнеге эът садар талазы-биле немелде планның чүгле «Бай-Тал», «Кок-Тей» совхоздар күүседкен. Эпе куду көргүзүг «Тыва» совхозта. Ол чедеп хуу бөлүп чедирбээн. Артқан үеиг чаа ажылдап, планны чедиишкинниг күүседир дээш бүгү күштү моөнээр хөрек.

Республиканың совхозтарында байдал кандыгыл? Күрүнеге эът садар талазы-биле немелде планның чүгле «Бай-Тал», «Кок-Тей» совхоздар күүседкен. Эпе куду көргүзүг «Тыва» совхозта. Ол чедеп хуу бөлүп чедирбээн. Артқан үеиг чаа ажылдап, планны чедиишкинниг күүседир дээш бүгү күштү моөнээр хөрек.

Тыва АССР-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазы
Тыва обкомуниҢ секретары
Заказ—11
Совхоз сорулгазы
планны гарбаан

Советтер амыдыралы

АЖЫЛ-АГЫЙГА УДУРТУЛГА

Бай-Тайга районнуң ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтери партия организациязының удуртулгезынга даянган. СЭКП-ниң XXV съездизиниң Советтерниң мурнунга салган ажылагый болган культура тургузуушкун талазы-биле сорулгаларын боттандырар талазыбиле чамдык ажылдарны кылып чоруткан. СЭКП ТК-ниң октябрь (1976 чыл) Пленумунга СЭКП ТК-ның Чыдыгыр секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын районнуң бүгү ажыл-ишчилери партияның XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарының калбак программазы кылдыр хүлээп алып турар болгаш ында салдынган сорулгаларга дүүштүр боттарының ажыл-херээн шүтүмүлекчи ёзу-биле коруп, будуртеңнип ажыктыын бедидеринче кичээнгейин угландырып турарлар.

Советтерниң сагыш салыр чүүлдери болгаш ажыл-хереглери калбаргавы биледингир болтай. Ынчангаш кодээ Советтер болгаш район Советиниң күүсекчи комитеди бодуунуң ажыл-чорудулгазын перспективтиг планнарга үнделеп чорудуп турар. Чер-чер Советтериниң ажыл-чорудулгазын ап коор болза, чоннуң материалдыг болгаш культурлуг хереглеллерин хандырарынче улуг кичээнгей салып турар апарганнар. Район болгаш кодээ Советтериниң сессиларынга улус ажыл-агыйының планнарының болгаш бюджеттиң күүселдезин, сессиларга депутаттарның саналдарын сайгаргаш, ооң түүмелдерин чугаалажыры чанчыл апар чыдар. Чижээ, 1975 чылдың декабрьда район Советиниң сессиязынга 1975 чылдаа районнуң улус ажылагый планының күүселдези болган 1976 чылда улус ажыл-агыйының планын база 1975 чылда район бюджединиң күүселдезин болгаш 1976 чылда район бюджединиң дугайын чугаалажып көргеш. 1976 чылда райкүүскомнуң хуралдарынга 1976—1980 чылдарда кодээ ажыл-агый продуктуларын күүнеге салар планнын, хой ажылын улам сынай хогжудер дугайында СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң докладынын күүселдин турарының болгаш чонга садыг, амыдырал хандырылгазы, мал кыштагларының, малдың тарып боозадылгазы болгаш эдерижилгези дээш ооң-даа айтырыгларны, хамаарыкшаа доктаамал комиссиязарның киржилгезиг-биле чугаалажып, чогуур шиитпирлерни хүлээп ап, ында депутаттарның киржилгезин идевейжиттиер. Район күүнеге дук садарын 102,2 хуу күүсеткеш, шаандан ажыр 36 центнер дуктуг ситкан. Ооң шиитпиде кодээ Советтер чоннуң хуузунда малынган күүнеге дүк садарын эки органнаштаан, бердингеп планны 118,5 хуу күүсеткен. Бо ажылды Тээли, Шуй, Кара-Хөл кодээ Советтери эки чоруткан.

Күүнеге эът садарының чыл планы амгы үеде 95 хуу, сүт садары 95,6 хуу күүсеттингеп. Күүнеге эът садарын «Бай-Тал» совхоз (директору эш Баймс-оол, партком секретары эш Чыдым) эки организастап, чыл планын 104,2 хуу күүсеткен, эрткен чылдын деңнелиңден 2,3 катап хой эът күүнеге саткан. Хуу чоңдан эът садыл алырын 104 хуу күүсеткен. Бо ажылды Кара-Хөл кодээ Советиниң (күүском даргазы С. Очур-оол), Тээли кодээ Советиниң (күүском даргазы В. Доламжап) эки организастаанындан олар планнын 140, 120 хуу чедир ажыр күүсеткен. эът садыл алырын удамчылап турарлар. Ынчалза-даа «Кара-Хөл» колхоз, «Тээли» совхоз күүнеге эът садарын-четпес күүсеткен турар. Ынчалза-биле күүнеге садып турар продукциянның шынары эрткен чылдардан эскиже дужаагаш чок турган болза, бо чылын 4 хуу, ортумак күштүү 57 хуу тургаңнындан 69 хуу чедир өскен. Шөлер малдың эң семиске дужаагапы 2,4 хуу тургаңнындан 9,3 хуу чедир өскен, а ортумактан куду күштүү 41 хуу турган болза, 27,5 хуу чедир кылырылганы эът-тиң шынары эскижи түрарын хереченлеп турар. Эрткен чылдың ноябрь 1-ге деңнээрге эът будуреп 50,7 хуу өскен.

Районнуң ажыл-агыйлары кезиг чылдың дужуунге 1450 тонна үрединиң план ёлүүлеп урган болгаш план чок-даа болза күүнеге шыгжамырынга 185 тонна тараазы район киргеп. Ол шынаан шиитпиниң малынга чем белеткээри. эрткен чылдан 2500 тонна хой сиген белеткеттингеп. Мурнуку чылдарда семиск кылбайн тудуп болза, бо чылын 360 тонналы салган.

Бисте үлегер-дүржүлгелиг ажылган болуур мурнакчы кижилер хой. Чижээ, «Тээли» совхозтуң ашкы кадарчызы Салчак Сундуу төрүүр 100 ашкүден 105 анайны, бир ашкүнге 1,3 кг дуктуг алган. «Кара-Хөл» колхозта Дажы Хертек төрүүр 100 хойдан 101 хураганы, «Мурнакчы» колхозта Долаят-оол бир хойдан 2,3 кг. «Бай-Талда» эштер Эренчин. Кудай-Мергеп, «Тээлиде» Салдыжап олар 2,1 кг дуктуг хой бүрүүлдерп алган, ын көргүүлерни чедип алганнар. «Бай-Тал» совхозта Ооржак Натыттың суттатчылар звеноду 25 га суланың га бүрүүлүдеп 26 центнер. «Мурнакчы» колхозта Арбай-оол Хертектин звеноду 45 га арбайдан 15 центнер дужуттуг алганнар.

Ынчалза-даа 66 эки дүржүлгелер бүгү-ниитпиниң болуп, нептеревейн турарындан мал-даа, чер-даа ажылында четпестер, чедир кылдыммаан чүүлдер хой. Малдың тарып боозадылгазын болгаш эдерижилгезин багай органнаштаан, семиртилгезин четпес чорудуп турарывыстан төрүүр 100 малга опаантыр кончуг эвээш чок-даа болза күүнеге шыгжамырынга 185 тонна тараазы район киргеп. Ол шынаан шиитпиниң малынга чем белеткээри. эрткен чылдан 2500 тонна хой сиген белеткеттингеп. Мурнуку чылдарда семиск кылбайн тудуп болза, бо чылын 360 тонналы салган.

Бисте үлегер-дүржүлгелиг ажылган болуур мурнакчы кижилер хой. Чижээ, «Тээли» совхозтуң ашкы кадарчызы Салчак Сундуу төрүүр 100 ашкүден 105 анайны, бир ашкүнге 1,3 кг дуктуг алган. «Кара-Хөл» колхозта Дажы Хертек төрүүр 100 хойдан 101 хураганы, «Мурнакчы» колхозта Долаят-оол бир хойдан 2,3 кг. «Бай-Талда» эштер Эренчин. Кудай-Мергеп, «Тээлиде» Салдыжап олар 2,1 кг дуктуг хой бүрүүлдерп алган, ын көргүүлерни чедип алганнар. «Бай-Тал» совхозта Ооржак Натыттың суттатчылар звеноду 25 га суланың га бүрүүлүдеп 26 центнер. «Мурнакчы» колхозта Арбай-оол Хертектин звеноду 45 га арбайдан 15 центнер дужуттуг алганнар.

Ынчалза-даа 66 эки

МУРНАКЧЫ БОЛУР ДИЗЕ...

Тыва АССР-ниң ишчилери алыл-агыйга автомобиль транспортуну ажыглап, улуг-даа, бичии-даа чүүктү оон-биле сооргуш турар болгай. Ынчангаш хей-даа, эвээш-даа хижиден тургустунган коллектив бүрүзүнде чолаачылар бар. Олар боттарының арасында социалистиг чарыштың калбартказын ажылдап турар.

Бистиң Улуг-Хем районнуң «УТКА 25 чылы» совхозка барык дөртен хире чолаачы бар. Олардың элээн хей кижи онгу беш чылдың баштайгы чылымын планнаттыкалгаларын күүсеглиикен. Ынчыларга мээң социалистиг чарыш салгаш ажылдап турар ажык Константин Кондрашов, Балчыр Базыраа, Сергей Шомроол болгаш оскелерин-даа хамаарыштырып болур. Оларның кылымак куш-ажылынга бистер, механизаторлар чоргаарланып турар бис.

Мен хүүмда бо совхозка барык он алды хире чыл ажылдап келдим. Бо үениң тургузунда ажыл-агыйның ырак-узак, калмы-берт оруктарынга чоруп, хей-хей үүлени будуруп келдим. Болгунуң күш-ажылымны чоога бараалгадым, чолдап улуг деткимче ён чоругругга чөргээрадым улуг. Ынчангаш хүн үлүүн доктаамал ажыр күүсединип, эй, кварталдың планнаттыкалгаларымны чедиишкиниг боттандырып келдим.

Совхозтуң чолаачыларын ышкы үеде кыштамнарже мал чемни соортур, а чайын ол-бо залдар кожуурер, оон улаштыр дужүт ажылдазынга киржир...

Чолаачыларның хей кезии чамдык үелерде эртен эрте бажыннарындан үнер, кежээ орай чаның кээр, аъш-чемнин белии бут кырынга тура ижеример, коңгуг бачым. Ындыг үелерде механизаторларның арасынга социалистиг чарыштың оду улам чалбыштаалыр, кижилерниң хей-аъды, күзелсоруу улам өскүүр.

Чолаачылырның арасындан кандыг кижилер мурнакчылар болуруу? Бир-ле дугаарында ажылгыр кижилер болур. Үнген хүнүң шак, минута бүрүзүн чөп ажылган, эвээш чарыгдалды үнүртеш, хей санныг чүүктү соортур дээш күжениишкинниг ажылдап чоруур кижилер тиилекчи болуруи хей чыл ажылдаан дургудамдан кордум.

Ийи талазында, машинатехниканга камныг кижи илаш күүсеглер. Чолаачының ажылынга хожудаашкыннар кол-дүүнда болуунуң бүрүзүндан болур чүве. Планнаттың ырак-узак чер баар бетинде, мунар техниканың катап-катап магадылап азыры түгүлә. Орта хөлөөвыштар механизатор эмнерге чагыын чүл дээрге, машиналың дугуйларынче кол кичээнгейни үгландырар апаар. Бирээзин хөлүн эртпес үрдүреш, өскелерни кошкак кылдыр долдурган дугуй беди чоп.

Эвээш-биче-даа болза, үстүнде чугаалаан сөстеримни бодуң херек кырынга сагыш, ону аммыралга ажыглаш чоралыммаан улус ажыл-агыйның чүүгүн салдаашкын чок соортуп, планнаттың онаалдамны чедир болгаш ажыр күүсединип келдим. Арга-дуржулганы чолаачы өөрүү-биле доктаамал селчүп, планнаттың Константин Кондрашов-биле үргүлүү сүмележип турар мен. Чеже-даа дуржулгалыг болза, эш-өөрүнүн дузазы, сүмези чокта чолаачы кижи чүнү канчаар боор. «Чону — чоорган» дел мөгеи состуң бадыткалы база ол-да болгай.

СЭКП ТК-ниң октябрь (1976 чыл) Пленумунуң шиитпирлери-биле база ССРЭ-ниң Дээди Советиниң бешки сессиязының материалдары-биле танышкаш, салгал сорулгамны чедиишкиниг күүсединип-биле улам кымчак ажылдаар деп хүүда планнаттың мен.

Б. МАРТАН,
Улуг-Хем районда «УТКА 25 чылы» совхозтуң чолаачызы, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады.

Эрге-хоойлу пропагандазы

ДЭЭШТИИН ЧЕДИП АЛЫР

Ажылчы чоннарның хоойлудурум талазы-биле билиин бедидеринии хереэже болгаш корум-чуруум хажыдышкыннарын болдурбазын хандырарынга совет хоойлужудулганы калбаа-биле пропагандиларлары дээштиг салдарны четирип турар. Хамаатыларны хоойлудуруже кижизидер ажылга республиканың партия ажылакчылары, оргумак, дээди орединиг черлериниң башкылары, эмчилер, культурага чырыдышкын албан черлериниң ажылакчылары болгаш өскелээ тускай яртемниглер идепкейлиг киржип келгеи.

Республиканың бүгү-де районнарында болгаш хөөрайларында профилактиктиг хемчеглерни чоругармының планны ажылдап кылган. Оларның иштинде юрист яртемниглерниң кылыр ужуглуг лекция, беседалары кол черии эдеп турар. Ай санында яртгырип турар профилактика хүнүнде баштайгы пятинца дүрүүнделе 100 ажыг юристер эрге-хоойлу кижизидилгезиниң темазынга лекция, беседаларны ажылчын коллективтерге барып номчуп берип турар. Олар хоойлу-дуруминиң янзы-бүрү талаларын тайылбырлавышаан, совет хоойлуүнүн үтказып хандыр билип алырынга дузалажып, кижи бүрүзүнүң ниитилелиин мурнуга болуунуң үүлгелиглерин даап хүүда харыысалгазын бедиктерни тодаргай чижектерге коргүзүр, сөстүң дээштиин чедип алырынын арга, хевирлерин дилеп тып турар.

Юристерниң хей кезии лекция пропагандазын ак сеткилдиг чорудуп, анаа хымамчалыг белетеннип, дыннакчыларнын хүндүткелин чаалап алган. Эки ажылдыг лекторлар республиканың «Билиг» ниитилелиниң баштазар черинин хүндүлеп бижиктери-биле болгаш өртектиг белектер-биле шаннаткан.

Эрге-хоойлу билиглерин пропагандаларын, мээңгиже Барыын-Хемчик, Кызыл, Өвүр, Бии-Хем, Тес-Хем районнарының «Билиг» ниитилелиринии баштазар черлерин эдеп эжиктеткен. Улуг-Хем, Эрзин районнарының «Билиг» ниитилелдериниң кежигүннери эрге-хоойлу темазынга лекция номчугазын өртken чылга демиселге ийи катап хөйлу организастап чоруткан.

Өөн ынай арагалыкшын болгаш хулиганнашкын-биле демисел тематиказынга чыл эгезинден тура ийи чүк ажыг лекция, беседаларны республиканың ажылчы чонунга номчаан. Керектиң ужуру түгле бо ажылды пропагандалап чорударының хемчеэлиниң азуп турарында эвес, а оон ынчарының эжикип, дыннакчыларның билиг, мергежилиниң адыг-биле таарыштыр тургузуп, чер-черге дээштиг салдарны чедирип келгеничиле.

Эрге-хоойлу пропагандазын чорударда, чон-биле харылзажырының янзы-бүрү хевирлерин ажыглап турар. Оларның биргезинге айтырыглар болгаш харылар кежээлери хамаарыштыр мөгеделер бедээн. Амгы үеде эът айлаан оорлаар чорук шуут узуткаттынган. Шак ындыг байдал пиво, сүт заводтарында болгаш өске-даа коллективтерде тургустунган.

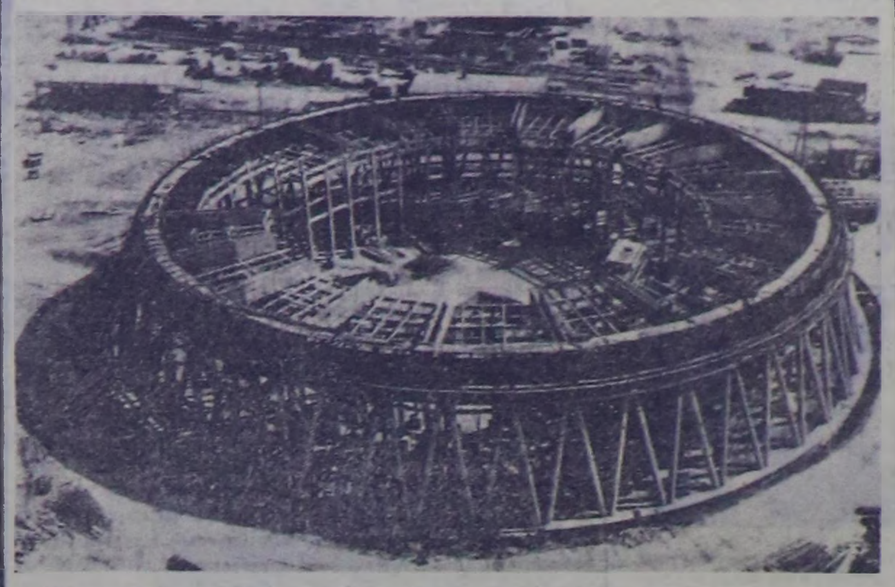
Аныяктарның эрге-хоойлуга кижизидилгези алдын уургларны ыяш орукче киирерингге улуг дузалыг болуп, корум-чуруум үрээринин танарылгаларын шилдүрбайн турар. Юристер үстүүг класстарның өөреникчилериниге совет хоойлужудулга талазы-биле кичээлдерни эрттирип, өөреникчилерни эрге-хоойлуүнүн дүрүмнери-биле таныштырып турар апарган.

Бо болгаш өске-даа ажылдарны чорудуп тургаш, ажылчы чонну эрге-хоойлуга кижизидери «Билиг» ниитилелиниң кежигүннериниң, лекторларның болгаш хей-ниитиң организастыкчаларының мурнуна турун турар чугула сорулганы шиитпирлериниге дузалаар дээрзин үүгүн болбас ужурлуг.

П. БАШЕВ,
республиканың «Билиг» ниитилелиниң эрге-хоойлу билиглерин пропагандалаар эртем-методиктиг чөвүлелиниң даргазы.

Делегей бо хүннерде

ЭНЕРГЕТИКАНЫҢ ДААРТАГЫ ХҮНҮ

Ясловск-Богуницте «В-1» атомнуг электростанциязының түдүү харыысалгадыг үе-чадавыынче киргеш, Совет Эвилелиниң экелгеи күүдүг бүс генераторларын ында эптеп турар. Совет база чехословак заводтарның бүдүрүп үндүргеи өске нарын дериишкиннерни туруузарын дүргеп темпилер-биле чорудуп турар.

АЭС-тиң баштайгы энергоблогу үлетпүр тогун 1978 чылда, а ийиглизи — оон соонда бир чыл эртикенде болур.

ЧУРУКТА: «В-1» атомнуг электростанциязының түдүүнде.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

НАЦИОНАЛ АССАМБЛЕЯ СЕССИЯЗЫ

ГАВАНА. (СЭТА). Куба нарламентиниң — улус эрге-чагыргазының Национал Ассамблеязының бирги сессиязы үзүлгеи. Сессиялар аразында үеде Национал Ассамблеяны төлээлээр болгаш оон шиитпирлерин амыралга болгаш дыраар Куба Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң чүрттүн чаа конституциязын ёзугаар сессияга соңсаан. Күрүне Чөвүлели — чүрттүн шиитинге болгаш делегей аренказында Куба күрүнеиниң дээди коллегиалдыг төлээлекчизи.

Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы болгаш чазакчын баштыңы болуп, Фидель Кастро Куба Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң составының дүгайында саналды бадыладырыбиле Ассамблеяның депутаттарынга киргеи. Ол саналды чангыс эп-сеткил-биле хүлээп алган.

Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастро болган, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы — Рауль Кастро. Дарганың оралакчылары: Освальдо Дортикос, Карлос Рафаэль Родригес, Рамиро Вальдес, Гильермо Гарсиа, Жоэль Доменеч, Флавио Браво, Диоклес Торральба, Белармино Кастилья, Революстуг чепсектиг күштер министриниң албан-дужаалын Рауль Кастро эдээп, паштыкы черектер министриге Исидоро Мальмеркаиы томуйлаан.

Национал Ассамблеяның бүдүүттүрүнге паштыкы даалгалар чылыг байырны чедирген.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүнү, СЭКП-ниң Ленинград өбкомунуң бирги секретары Г. В. Романов сессияга чүве чугаалаан. Кубаның Компартия ТК-зының Бирги секретары, Куба Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастрога Л. И. Брежневтиң, Н. В. Подгорныйның, А. Н. Косыгинниң чорутканы, байыр чедирген телеграммазын Г. В. Романов номчуурга депутаттар үргүлүүлелиг адыш часкаакыны-биле утказан.

Тураскаалыг белекти — «Советтерниң II Бүгү-россий съездизиниге В. И. Ленин Совет эрге-чагырганы чарлап тур» деп чуруктү Г. В. Романов ССРЭ-ниң Дээди Советиниң өмүнээзинден үргүлүүлелиг диңмиттиг адыш часкаакыны-биле Куба Республиканың улус эрге-чагыргазының Национал Ассамблеязынга тыпсып берген.

Национал Ассамблеяның бирги сессиязын хаап турар, оон даргазы Блас Рока мынча дээн:

Күрүне эрге-чагыргазының органнарын соңсаан, Национал Ассамблея улуг болган нарын сорулгаларны шиитпиргеринге бел-ген. Оларның аразында — күрүне бюджедин, чүрттүн социал-экономиктиг хөгжүдениниң планын, Кубаның Коммунистиг партиязының удурткулгазы-биле социализмни тургузарының өрүү-биле чайгылыш чок чорун орар шиитпилелдин негелделеринге дүжүүн турар чаа хоойлуларны база кодекстерни хүлээп алыры киирип турар. Национал Ассамблея болза социалистиг демократияны үзүктелиишкин чок хөгжүдер, күрүне шиитпирлерин хүлээп алырынга база улус эрге-чагыргазының органнарының ажыл-чорудулгазын контрольдаарынга масселарының киржилгезин доктаамал калбартыр, социалистиг хоойлу-дурумну быжыглаарынга бүгү хемчег-биле идиг баар ужурлуг.

Бистиң ажыл-чорудулгавыстың чедиишкиниг болурунга ён-не чугула чүүдер бисте бар. Ол болза бистиң партиявыстың, оон Төп Комитединиң, ТК-ның Политбюрозунуң болгаш ын Фидель Кастрога баштаткан ТК-ның Секретариадының шиитпири-дир.

О. КОЛЕСНИКОВ,
Н. ЧИГИРЬ.

БАШТАЙГЫ ТОМУЙЛААШКЫННАР

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Келир чылдың январь 20-де чүдээлгелерни күүседип киргиттер болдунуң тазаапка баштайгы томуйлаашкыннар дугайып АКШ-тың президентиниге сонгуткан Дж. Картер Плейнске (Джорджия штат) болган парлатта конференциязынга чарлаан.

Чаа күрүне секретарынга Юш Сайрус Вэнсти томуйлаар деп шиитпирни чүдээп алган мен деп, Дж. Картер дыннаткан. Л. Джонсонуун президентилеп турганы демократтарның мурнуундагы администрациязынга ол АКШ-тың камгалал министриниң орадакчызының албан-чүдээлгезин эдеп турган, а соолунде президентилериин даалгалыбиле дыка хөй дипломаттыг чүдээлгелерни күүседип келген. Сээлгү үеде С. Вэнс Нью-Йорк хоорайның адвокаттар ассоциациязының президентиин болбуштаан. Дж. Картерниң дашты политиктиг айтырыглар талазы-биле чөвүлекчиги болуп турган.

Кабинеттиң оске бир кежигүнүге Берт Лансты томуйлаан, ол администрация-бюджет эргелелиниң директору болур. Ол — банк ээзи, «Нэшнл банк оф Джорджия» банкының президентизи.

Парлатта конференциязынга киришкеи С. Вэнс корреспондентилериниң айтырыгларынга харылавышаан, стратегтиг шаап халдаар чепсектерни кыызгаарлаар дугайында совет-америк чугаалажышкыннар «президентиниң шуут-ла кичээнгей салыр чүүлү» болур деп мелегээн. Ол чугаалажышкыннарга депшилгени чедип алыры обиргн чертениң чугула керээ» болуп турар деп, ол онаадан демдеглээн.

БЕДИК ҮНЕЛЭЭШКИН

ПРАГА. (СЭТА). Варшава Берээзиниң киржикчилери курупелериниң Политиктиг Консультативтиг комитединиң 1976 чылдың ноябрь 25-26-да Бухарестиге болган чөвүдел хуралының түңнелдерин ЧКП ТК-ның Президиуму болгаш ЧССР-ниң чазаа чугаалашкан, чехословак делегациязының ажыл-чорудулгалыг, чөвүдел хуралдың түңнелдерин, а оң ышкаш Политиктиг Консультативтиг комитеттиң хүлээп алган документилерин чүүдүр деп корген. ЧКП ТК-ның Президиуму болгаш ЧССР-ниң чазаа ол документилерни бедик-биле үнелээн болгаш оларны боттандырар талазы-биле чечимчерни ажылдап кылган.

Политиктиг Консультативтиг комитеттиң хуралы болза, тайбың, делегейниң айтыл чок чоруу болгаш хамыктың мурнуида Европа дипке күрүнелер аразының кады ажылдажылгазын хөгжүдери дээш, социалистиг чурттарның хажык чок демисселиниге шылгарангай үе болган деп, ында парлап үндүрген медегледе ЧКП ТК-ның Президиуму болгаш ЧССРниң чазаа айтыкан.

Амгы үениң ён-не сонгаардаттынмас сорулгазы — чепсектиг эндере будүреринге сөөлдыры болгаш чепсевти дужурер талазы-биле улам шинайы дешилгелиг чедиишилгелер болур деп, медегледе онаалай демдеглээн. Европага айтыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүдел хуралдың Түңнел актызынга ат салган күрүнелер бот-бодунга улуг идепелуг чепсектиг бир дугаарында ажыглавас дугайында керээни чарар дээрзиниң хуталыында Политиктиг Консультативтиг комитеттиң Бухарест чөвүдел хуралының түңнелдери социалистиг Чехословакиянның чонунуң аныыралчы эрге-ажыктарынга болгаш ЧКП-ниң XV съездизиниң идиг үндүрүгеи ышкыры политиктиг сорулгаларга бүрүүн-биле дүжүүп турар деп, ЧКП ТК-ның Президиуму болгаш ЧССР-ниң чазаа таарыныышкын-биле демдеглээн.

Нефть— энергетиканың үндезини

ДЕЛИ. (СЭТА). Национал энергетика базазын бүгү хемчег-биле хөгжүдер — амгы үеде Индияның мурнуида турун турар ён чугула сорулгаларның бирээзин. Оон-биле тергелештир, чүрттүн нефть болгаш химия үзеттирүүн хөгжүдерииге бирги черченин кичээнгейни салып турар.

Амгы үеге чедир Индияда чүрттүн янзы-бүрү районнарындан нефтиниг болгаш газтыг 38 черни ажыткан. Оларның ён улуу болза Бомбейниң, Анклешварның (Гужарат), Нахаркатийниң (Ассам) нефть-газтыг черлери болур. Национал нефть үлетпүрүн көдүрериге, шиитчилел-разведка ажылдарының кол угланышкыннарын тодаргайларынга Индияга улуг дузалаачыны совет специалистер коргүүп келген болгаш коргүүп турар. Дехрадунда нефтиниң эртемшинчилел институдунуң базазынга совет болгаш индий экспертиниң кады кылган ажылының медээлерин парлап үндүргениниң ап көөрге, Индияда нефть-газ курлавыры 12,75 млрд. тонна, оон иштинде нефть — 6,2 млрд тонна болуп турар.

Индияга онаа үжүр-дузалыг болуп турар индий база совет специалистериниц ол шинчилели нефть тывыжының талазы-биле ажылдарының үр хуусаалыг планнарын тодаргайларының арказын берип турар деп, Нефть болгаш бойдус газының талазы-биле күрүне комиссиязының даргазы Н. Б. Прасад СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга онаалап демдеглээн. Ам Индия чылда 8,35 млн. тонна чиг нефтини үндүрүп ап турар, ол нефтиге дерегелелиг чугле үүлүг бир кезээ хандырып турар.

Нефть талазы-биле индий-совет кады ажылдажылга чугле пилээшкин ажылдарын кадыы чорудары-биле кызыгаарлаттынмайн турар. Ол дээрге Индияже совет дериишкинии чорудары, чээлелерии болгаш, национал үлетпүрге ажылдаар чүс-чүс белик мергежилиг индий специалистерии ССРЭ-ге белеткеп турары болур.

Нефть талазы-биле Индия болгаш Совет Эвилелиниң набыралыг кады ажылдажылгазы Индияның экономиктиг хамаарыышпас чорууи быжыглаарынга, 1980 чылга чедир нефть-биле бөдүү бүрүи хандыртынарын чедип алырынга боттуг салыышкынны киирер деп, индий экспертер санап турар.

«Шынның» материалдарының изи-биле

ДЭЭШТИГ БОЛГАН

Тандыг болгаш чамдык районнарда ангыс андырылгазының хожудаанын «Шынның» 225 номерииде мурнуку чүүлде шүгүмчүлеп бижээн.

Тандыг райүүспоомунуң даргазы Т. Тюлюштуң харыызаны болза:

— Бүгү чер андырылгазының хожудаан чылдагааны — механизаторларны тараа ажаалаавышче угманыргай, трактор башкарар кадрларның чедиишпейн турганында. Чижээ, октябрь 17-ге чедир (бүдүн чартык айда) «ДТ-75»—12, «К-700»—5 трактор алаа турган.

Дужүт акаалдазы шыпкарды берген дораан механизаторларның күжүн ангыс андырылгазынче хаара тутткан. Районнуң планы 20.000 гектар черни андарар, а херек кырында андарган ангыс ам 25.269 гектар.

ХЕМЧЕГЛЕР АЛДЫНГАН

«Шынның» тускай корреспонденттиин М. Саанның «Адрээ чок Культура бажыңы» деп эгелиг чүүлү ноябрь 12-де парлаттынган. Таңдың районнуң «Коммунизмниң кереели» колхозунуң төвү Кочетово суурда Культура бажыңының ажылдавайн турганын ында бижээн.

Колхозта партиом секретары К. Т. Оюнның парлаттынган материалга хамаарыштыр редакциягa дыңнатпаны:

Парткомнуң ноябрь 24-те болган хуралынга ук чүүлү чугаалашкан. Бижиттингеи фактылар шупту бадыткаттынган. Айыткан четпестерни адап, ажылды сегидерни-биле чамдык хемчеглер алдынган.

Культура бажыңының директору турган Михаил Монгушту онаалакан ажылынга эо харыысалга чок болганындан оон үндүргеи. Оон орнунда Вера Оюн ажылдап эгелээн.

Культура бажыңының ажылдакчылары суурда херээжаанер чөвүлели болгаш библиотека ажылдакчылары-биле кады «Ак-кек хемниң кижилери» деп конференцияны белеткеп эгелээн.

Культура бажыңының ажылдакчылары, анаа хүүлээжыр кылыр партком кежигүнү Э. Монгушту ында быжыглаан.

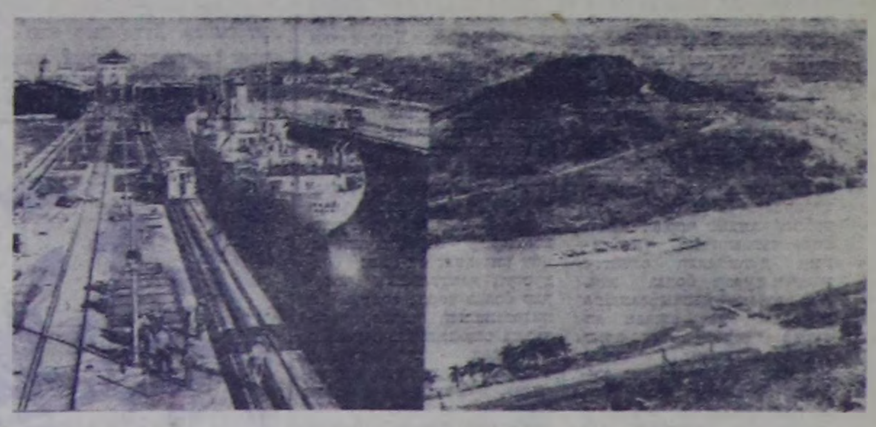
«ХОНДУР МАНААР»

Мындыг эгелиг чагаа «Шынның» октябрь 6-да номериинге парлаттынган. Ону төлөргайдаап, хемчег алыры-биле Кызылдың пассажирлер АТБ-зинче редакция шилчиткеи турган. **Оон начальниги В. А. Пономарчуктуң харыызаны:**

— Сой хемниң ковругуун 7 тоннадан аар машина кешпес дээн, а пассажир чокка белеп «Икарустуң» денизи 9,5 тонна. Моон үжүрүнден Владимировка суурже автобус кежип шыдавас.

Редакция ук айтырыгны республиканың Автомобиль оруунуң түдүүн кылыр болгаш ажыглалга киирер будүрүлге эргелелиниге тургускан. Оон начальниги И. А. Борзенковуун бадыткааны чыдыг :

— Сой хемниң ковругуун чазарты кылыры 1977 чылдың будүрүлге планнакка кордунгеи. Оон түдүүн үшкү кварталда кылыр.

Панамадың чоңу чыл бүрүүнде-ле бодуңун паннонал байырлалын-хамаарышпас чорүктүң хүүнүн демдеглеп эрттирип турар. Ол хүн Панама 1903 чылда Улуг Колумбиядан ангыланган. Панама оон составынга 1821 чылда испан колонизаторларның дарлалындан хосталганындың соонда паттышкан турган. Ынчалзажок испанларның орнуна америк неоколонизаторлар чедип келгеи. Ол-ла 1903 чылда америкнамнар Панамага кулданыышкынныг керээни күүдээн болгаш «Панама каналдың зонказынооп ангылап алгаш, ону амга чедир-ле эжеден алган турбушаан.

Каналга хамаарыштыр чаа керээ дугаиында АКШ-биле чугаалажышкынныңарны Панама 12 чыл ажыг үениң дургузунда чорудуп келген. Чүгле Панама каналының бүгү девискээрин бодуңга кадып алыр болза, республика мынчан бодуңун бүгү черинге ёзулуг тускай догуллалыкшынны чедип алыр. Национал хосталыышкынын ооң, бодуңун девискээринде АКШ-тың колониалдыг эдельлии улуктаары дээш бодуңун девискээлинге панам улуус чаңгыс янгыс.

ЧУРУКТА: Панама каналы.

Москва чоогунга 1941 чылда немец-фашистиг шериглерни чылча шапканының 35 чыл оюнга МОСКВАНЫ КАМГАЛАП АЛГАННАРГА

МОСКВА ОБЛАСТЬ. Нелидово суур болгаш Дубосеково дээр демпр-орук белдирп бүгү делегейге билдингир. Анаа болза 28 панфиловчулар полит-удуртукчу В. Г. Клочковтуң командылалы-биле 1941 чылдың күзүүнде Волоколамның чагаглыг оруунче киреринге түткүдүп турган фашистиг 50 танкының атакалын ойтур шапканнар. Даймычылар барык шуптуузу өлген, ынчалза-даа дайзынны пайысылалче киирбээнер.

Панфиловчуларның маадырлыг демиселешкен ол черинде тураскаалды тургускан. Москваның камгалакчыларының 10 метр бедик хевирлери автоматтарны, гранаталарны холдарында түткулап алган, арыпларын шинтпирлиг апарган турар кылдыр тураскаалды кылган. Нелидовоның чанында, даймычыларны орнукшуткан черже Маадырларның аллеязы-биле чон чеде бээр. Ында маадыр панфиловчуларны музейинге ажыткан. Панфиловчуларның маадырлыг тулчуушкунунуң 35 чыл оюн демдеглеп турар бо хүнүерде тураскаалче муң-муң кижилер үзүктел чок шүжүп турар. Төрээн чурттуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруун камгалаар дээш амы-тынын бергеннерниң мурунга могейин ёзулаар дээш совет кижилер ынаар барып тураргар.

ЧУРУКТА: Нелидовода маадыр панфиловчуларның музейинин директору Л. Народова Москваның камгалакчыларының маадырлыг үелериниң дугайын туристерге тайылбырлап берип тур.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

РОССИЯНЫҢ КЫЗЫ

Париж коммуназының хүннеринде баррикадаларга тулчуп чоруп турганнарның аразынга Россияның эрес-маадырлыг оолдар, кыстары аваш эвес турган. Оларның бирээзи Елизавета Лукинична Дмитриева-Тумановская амыдыралының соолгу чылдарын Красноярск хоорайга чурттап эрттирген. Оон чурттап турган бажыны — амгы А. Лебедева кудумчузу № 93 бажың адаа бар.

Россияның төлептиг кыстарының бирээзи Е. Л. Дмитриева Тверь губерниязының Волок суурунга төрүттүнген. 16 харлыында даштыкыже чоруткаш, I интернационалдың орус секциязынга кирген. 1870 чылдан эгелеп бо секцияның даскаканын ёзугаар К. Маркстың секретариадынга ажылдап эгелээн. Париж коммуназын чарлаанының баштайгы хүнүнделе ол Лондоннан Парижже чедип келгеш, коммунарларга каттышкан.

Кайгамчык оратор, талантыг организатор, эрес-дидим дайынчы Дмитриева бодунуң маадырлыг үлегер-чижээ-биле коммунарларны тулчуушкунпарже баштап турган. Бир тулчуушкун үезинде ол балыгладыпкан, өөрү ону болүүн ажылчын ог-бүленин бажынынга чажырып алган, эмнеп турган. Париж коммуназы бастырган соонда Елизавета Лукинична Швейцариянга дамчыштыр Сибирьже шалгагете турган ашаанже чорупкан.

Красноярскиниң чурт шинчилекчилери Дмитриевадан билир, оон-биле таныш чораан колхозчу Ф. Терскалның сактыышкынын 30 чылдар үезинде бижип алганнар. Ында мындыг өдуруглар бар:

«...Бистиң суурувустуң улуг кудумчузунда орук-биле шолуттүрген кижилерни үргүлчү сүрүп эрттирип турар чүве. Шолуттүрген улус кестүп кээрге, Елизавета Лукинична үргүлчү даштыгаа үнүп келир, оларның аразында таныыр кижилери бар ирги бе деп көргүлээп турарын бо-да эскерер бис».

Дмитриева-Тумановская тараачыннарга үргүлчү дуза-сүмезин кадып чораан. Төрүттүнген черинден картофельнин чаа сортун чагыып эккелгеш, ону Сибирьге өстүрген болгаш иептереткен.

Елизавета Лукинична Красноярскиге чурттап тургаш, К. Маркстың бижээн түүлдерин очулдуруп, сактыышкынарны бижип турган.

Красноярскиниң хөй-ниитизи Е. Л. Дмитриевна-Тумановскаяның төрүттүнгениниң бээр 125 чыл болган оюн удавас демдеглээр.

И. ЦЕЛИЩЕВ.

БИРГИ ЧЕР ДЭЭШ

Волейболга бистиң республиканың бирги чери дээш маргылдаазы Кызылдың төп күш-культура бажыңынга дөрт хүн үргүлчүлээн, доолулган. Алаа ацы-аңгы районнарның зоналар аразынга болган маргылдааларынга бирги, ийиги черлерни алган командалар киришкен. Эр улустуң 7, херээжен спортчуларның 4 командалары республика чемпиону ат дээш маргышаннар.

Маргылдаанын байырлыг ажыдымышкыпында республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы А. С. Нурзат волейболистерге байыр чедирип; спортчу чедиишкиннериниг болдурун күзээн. Оон соонда маргылдаанның тугун эрткен чылгы республика чемпионнары: эр улустан Чоон-Хемчик районнуң, херээжен волейболистерден Тываның геология-шинчилел экспедициязының командаларының капитаннары кодуртеннер.

Маргылдаанын баштайгы хүнүндеи эгелээш-ле эр-дал, херээжен-дээ командаларның аразынга Тываның геология-шинчилел экспедициязының волейболистери чараш, аваагыр-кашпагай оюнну көргүзүп, боттарының удурланмыктыларын удаа-дараа удуп ап, көргүүлерниң макталын чедип ап турганнар.

Дөрт хүн үргүлчүлээн спортчу демиселдиң түнелинде эр-дал, херээжен-дээ командаларның аразынга Тываның геология-шинчилел экспедициязының спортчулары бирги черни алгаш, республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиң шилчиир кубоктарын, бирги чергенниң дипломнарын чавлап алганнар.

Барыын-Хемчик районнуң херээжен волейболистери — ийиги, Кызылда урутларның спорт школазының уруглары—үшкү черлерни эзлээнер. Эр улустуң аразынга болган маргылдаага көдээ ажылагый техникумунуң шилиндек командазы багай эвес оюнну көргүзүп, ийиги черни алган. Ак-Довурактың «Асбест» командазы үшкү черни эзлээн.

(Бистиң корр).

ЧУРУКТА: херээжен волейболистерден геология-шинчилел экспедициязының командазы-биле Барыын-Хемчик районнуң спортчуларының оюнукүн үезинде.

БОЙДУС УЛУҢУ

НЕМЕЙ ӨСТҮРБҮШААН...

КАМГАЛААЛГА АЛЫР

Өөвр районнуң арга-ыяш девискээрин Чадаананың ыяш ажыл-агый чери харыылап турар болгаш ооң чурттакчылыг суур бүрүзүнде ажылдакчылыг. «Торгалыг» совхозтуң девискээринде арга-ыяштыг ооң ажылдакчызы Д. Тюлюш харыылап турар. Ийи чыл бурунгаар Торгалыг болгаш Чаа-Суур кедээ Советтериниң девискээринге ийи кижи ажылдап турган. Ынчан аңаа арга-ыяш хайгааралы эки турган. Кажал бир ажылдакчыны кызыргап соонда байдал оскерилген. Ам чамдык чижектерге доктаап көрээлп: шагдан бээр Торгалыг суурнуң артыы талазында болгаш адаанда арга-арыларга чодураа, кат аймаа элбек турган. Ол черлерге доктаамал хайгаарал чок болганы-биле ийи-чангыс төтчеглекчилер кат-чимистп кам-хайыра чокка, сып, сапна баскылап турза-турза, олар ам мырыңай чок болган.

Суурнуң адаанда 5—7 км черде Дуруг баарынга дангаар-ла дыттар үнгүдээп борбак арыг турган. Ол арыгдан сөөлгү ийи чылда Чаа-Суурнуң болгаш Торгалыгның чурттакчыдары оттулар ыяш белеткеп келгени-биле ыяштарның түгде төжектери арткан. Ыяш кескен, ону дооразын кижилер, автомашиналар, тракторлар сапна бассабасса, ында түү-даа артпаан. Бо дээрге. ыяш кезеңя хоруглуг турган чер болгай. Амгы үеде суурнуң артында арыгдан дыттарны оттуларынга хереглдээри-биле кайы-хамаан чок кескеп, доорап ап турар апарган.

Эрткен чылып Торгалыг суурга ажылчы чоннарның хуралынга ында арга-арыг ажылдакчызының ажылдының багайын шүгүмчүдээп. Оон бээр Д. Тюлюш ажылдың экижидер хамаан чок, улам дорайтаткан.

Чурттакчылыг черлер чоогунуң арга-ыяжын төтчеглээри ужур-дүрүмге таарышпас деп чүве кымга-даа билдингир. Торгалыг суурнуң чанында арга-арыгны камгаладга алза чогуур.

М. ДАНЗЫН.

ХАЙГААРАЛДЫ КҮШТЕЛДИРЕР

Кажан соок дүжүп турда, чыжыргана кактаан чамдык кижилерниң түгле хуу савазарын долдуруп алыр дээш донган будуктарны кайы-хамаан чок сыккылап каанын бистиң черден бо-ла көрүп болур.

Чыжыргана дона бээрге, дүне машина, трактор-биле чырыдып тургаш, кактап тургулаан таварылгалар база бар. Ол үргедекчи чорук-тур. Чыжыргана ажык шолге турбас-ла болгай. А машиналыг улус чыжырганалыг чер дилээр дээш, дона берген чыжыргананың чаш сыптарын-даа, чаш талдарны, теректерни, чадан ыяштарны-даа сый бастыргылап каапкан болгулаар. Мындыг таварылгалар Аксы-Барлык, Эргі-Барлык суурларның чоогунда чыжыргана үнүп турар арыларга чылдың-на бо-ла болуп турар. Эң ылангыя Ак-Довурак хоорайдан кээп турар кактакчылар чыжыргананы кайы хамаан чок ажыктап турарлар. Күс болурга-ла кайда, кандыг черде, кайы хире чыжыргана үнгенинің дугайында отчётту кылып турар болза эки. А кажан чыжыргананы массалыы-биле ажаап ап турар үеде арга-арыг ажылдакчылары түгле кактаан чыжыргананы хүлээп алырын бодавайн, кактап турган черлерни контролдга тургузар. Арга-арыг ажылдакчылары чыжыргананы колдуундала Хемчиктиң чыжыргана үнүп турар черлеринде тараан. Хөрээнүнүң анализ-да болуп турар.

Эрзинниң девискээринде 350 муң дөрбелчин километр черде янзы-бүрү арга-ыяштар, кат-чимистиг черлер чаптылган. Тес, Нарын хемнериниң шынааларында чыжыргана элбек. Сөөлчер, Тарлашкын хемнериниң баштарында тооруктуг эзимнер бар. А ол черлерде аң-мең база-да энмежок.

Ол бүгү бойдус байлаан бистиң лесничествонуң ажылдакчылары камгалап турар. Бистиң ажылывыста чедиишкиннер база бар. Оон херечизи—Тес-Хем, Шүүрмак лесничестволары-биле социалистиг чарышка тиилекчи болуп, шилчиир вымпел болгаш өртектиг белек—радиола-биле шаннатканывыс болур. Бистиң лесничествода Кыргыс Чамзыран, Дүгүр Додук ышкаш 10—15 чыл ажыр ажылдаан мурнакчылар бар. Оларның хайгаарап келген участоктарынга өрт айыылы, төтчеглекчилер эвээш болур.

Эрзин районда арга-ыяш камгалаар 16 дружина тургустунган. Ол дээрге фермаларда, бригадаларда доктаамал ажылдап, чурттап турар кижилер-дир. Олар Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бойдус камгалалының дугайында доктаалын чон ортузунга идепкейлиг тайылбырлап, ол талазы-биле боттуг ажылдарны кылып турар.

Ол дружиналарда хөй-ниити инспекторлары: Бай-Дагда Дөмүр Шире, Арачын Казак. Чарында—Сосур Надып олар чонга тайылбыр ажылын эки чорудуп турар.

Ыяш ажыл-агыйының ажылдакчылары арга-ыяшты түгле камгалап эвес, а харын оларны немей өстүрер хүлээлгелиг. Бистер ыяжын кезип каапкан 111 га черге ыяш өзүмнерин тараап, оларның 90 ажыг хуузунуң өзүп үнерин чедип алган бис.

Районнуң лесничество чери бодунуң кадр ажылчынарын өөредип, билиин бедидеринче улуг кичээнгейни салып турар. Максим Эренчин, Мижит Кезегети оларны Красноярскиге тускай курска өөредип белеткээн. Оон-биле чергелештир районнуң чурттакчылыг суурларын чаагайжырыпче сагыш салып турар. Район төвү Эрзин суурга 2500 дес шарланны тарып олурткан. Моон соңгаар Бай-Хөлду долгандыр чоннуң дыштакылга зоназын тургузарын планнаан. Аңаа Балгазынның ыяш ажыл-агый черинден хадыларны эккеп тарыыр.

И. КАГАНОВИЧ,
Эрзин лесничествозунуң ажылдакчызы.

БИЧИИЧЭЭРЕН

Москваның зоопарыгында дыка солун дириг амытан тыптып келген. Ол—моортай ышкаш, бичии чээрен-дир. Оон адын дукер деп адаар. Ындыг бичии дириг амытаннар чүгле Африкада чурттап турар. Африканың ындыг дириг амытаннары чээрби хире хевирлиг болур. Бо амытаннар дыка оваарымчалыг, ынчангаш барбас черлерге амыдыраар. Африкага аян-чорук кылып чораан совет специалистерге белекке берген ол бичии амытанны деңгилээрге чүгле дөрт килограмм болган. Ону пияпа иштинге суп каар болза, аңаа чайлыг сынар. Дукер дээр ындыг дириг амытаннар сырый, шыргай арга-ыяштар аразынга чоруур. Ол колдуунда-ла дүне оттап, амыдыраар.

Дукер дээр амытанны чүнүң-биле чемгереril деп айтырыг туруп келген. Ынчангаш аңаа погааларны, кат-чимистерни, виноградты, арбузту, хайындырган чочак-тарааны, чиг морковьту, капустаны берген. Оларны дукер шуптузуп амданнапып, амыран чиир болган. Ынчалза-даа ол сугга ыңдыг-ла сундулуг эвес. Чүге дээрге, дукериниң чигген чүүлдериниң составында суг аңаа четчир. Чогум-на ындыг болгаш, ол арбузту, виноградты, дыняны дыка сонуургап чиир болган.

Москваның зоопарыгында база бир дириг амытан кестүп келген. Эрткен чайын зоопарктың зебр дээр амытаннарындан бир бичии зебржигет төрүттүнген. Ол ийи-ле шак болганда, ада-иезин дескиндир дешкилеп турар апарган.

Зоопаркта эң-не хевар дээн, бүгү-ниитиниң камгалалында турар дириг амытаннар база бар. Оларның бирээзи—шуут коғу үстүп, өлүр чыгаан дириг амытан—кестүктүг адыг болур. Ол 120 килограмм ажыг деңгилдиг улуг амытандыр. Ындыг адыгның чурттап турар черлери — Колумбияда, Эквадорда, Перуда болгаш Боливияда—оларның саны ийи мун-ла хире боол турар. Ол амытан араатан деп санадыл турар-даа болза, демги ол дукер ышкаш от-сигенни чиир.

Кестүктүг адыглар дыка хевар дээн дириг амытаннар болур, ынчалза-даа Москваның зоопарыгында муруңда-ла ындыг ийи кыс адыг турган. Ынчангаш келир үеде олардан база бир бичии адыгжыгаш тыптып база чадавас деп түскай эртемнигнер кордап турар.

Бо чаа дириг амытаннар чогуур хуусаа төнген соонда, зоопарктың сонуургакчыларынга көөргеттинип үнүп келер.

(«ПРАВДА» солундан).

Н. ОНДАРНЫҢ
«Дииңчигеш» деп чуруу.

ОНЗАГАЙ НОМ

Тываның төп музейинде бир онзагай ном бар. Оон адын «Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының Конституциязы» (Үндезин хоойлуулу) дээр. Ол Конституциянын сөзүн эң баштай 1918 чылдың июльдун 25-те «Известия» солунга парлаан. Оон соонда ол-да чылын ол Конституцияны тускай ном кылдыр парлап үндүрген.

1918 чылда үндүрген Конституцияның номун көөрге, боралдыр саазынга парлаан, даштында картының хирелни кончуг-үвүргей саазын. Хамык ужур ол номнуң даштыкы хевирининң хирелинде эвес, парлаан саазынның борангыйында эвес, ол чүве—оон иштинде бижип каан сөстеринде. Улуг Октябрь тиилээ-ле бир чыл четкелек турда, Совет күрүне тургустунгала бир хар харлаалак чорда, бистиң Конституция каптагайны кайгадыр онзагай ном боол үнүп келген. Каракты шингеш, хандыр-хандыр бодаптарга, Владимир Ильич Ленин ажылчынар болгаш тараачыннарның чаа күрүнезин үштап-баштап турда, ол Конституция бистиң чайынналчак тиилелгевисти бүгү делегейге көргүскен төөгүлүг документ боол үнгени ол-дур.

1966 чылдың чазынында Красноярск хоорайның музейинге чеде берген мен. Ол музейниң дирекциязы бистиң Тыва музейге ол Конституция номун кезээ-монгеде шыгжаар кылдыр берген болгаш мээң холумга тудускан чүве. Ам ол Конституция бистиң Алдан-Маадыр аттыг музейниң «Тывага Советтер дээш» деп тускай делегелгезининң чанында, шыл хомдунуң иштинде делгеп салдынган болгаш Улуг Октябрьнын революстуг чалгынның Тывага чедип келгенин херечилеп турар.

М. КЕНИН-ЛОПСАН.

Телевидение

ДЕКАБРЬ 7-ДЕ

МОСКВАДАН

8.00—Финляндияның телевиденнезиниң программазы. Финляндия Республиканың национал байырлалы — Хамаарышпас чорукту чарлаанының хүнүнге.
9.45—Документалдыг телефильм.
10.00—10.10—Чапсар.
10.10—«Совет хоойлуучудузганың үндезиннерп».
10.40—В. Маяковский. «Владимир Ильич Ленин» деп шүлүтелеп.
11.10—«Москвачылар беш чылдың базымнары-биле».
11.40—«Хөгүүг нотолар».
12.15—Ураң-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Кауниссаариядан Эсе». (Финляндия).
13.00—Медээлер.
13.10—«Чурук бүрүзүнде — хүн».

КЫЗЫЛДАН

13.25—«Ленинград, чариш чорун тур». Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

14.20—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглелиң». СӨКП Кемерово обкомунуң бирги секретары Л. А. Горшков дамчыдылгада киржип турар.
15.05—Финляндияның телевиденнезиниң программазы. Финляндия Республиканың национал байырлалы — Хамаарышпас чорукту чарлаанының хүнүнге.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Ye». Информастыг программа.
17.30—«Абхазия ырлап тур». Музыкалыг телефильм.
18.15—«Вектиң үүлгедиглиг дутуржулгазы». «Ажыл-конча делегейинде» деп белүк дамчыдылгалардан. Политиктиг хайгаракчы В. Дунаев чорудар.

КЫЗЫЛДАН

18.45—Телемедээлер.
18.55—Телемедээлер.
19.05—Л. Толстой. «Чаш чылдары. Элээди шаа. Чалыы назын үеин». Телешиин 3-кү серия.
20.35—«Азия диптиң төвүнде». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

21.15—Финляндияның телевиденнезиниң программазы. Финляндия Республиканың национал байырлалы — Хамаарышпас чорукту чарлаанының хүнүнге.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага бичее булуттаар, сонгу-чөөп районнарга бичее хар чаар. Агаарның температуразы даглыг черлерге 15—20, а оон артканнарынга 21—26 градус соор.

Кызылга эдир булуттаар, хар чагбас. Агаарның температуразы 21—23 градус соок болур.

ОЮН КҮРСЕДИ АТТЫГ КУБОК ДЭЭШ

Хостуг хүрешке Оюн Күрседи аттыг кубок дээш маргылдаа Кызылдың күш-культура бажыңынга болуп эртикен. Ону ВЛКСМ-ниң Кызыл хоорай комитедп организастаан. Бо маргылдаага 126 шилиндек могелер нүүдүп шенеп-кеннер.

Ийи хүн үргүлчүлээн маргылдаанның түнелинде апаак могелер болгаш хөй удаа улуг, биче хемчээлдиг маргылдааларга киржип турган дуржулгалыг могелер тиилээн. Денги ашы-биле дараазында могелер чемпион болганнар. О. Ондар-оол, С. Монгуш, А. Чылбак-оол, Т. Чооду, (шупту Кызыл), В. Самбуу (Танды), О. Сат, Ю. Сипиндп, С. Есипов, В. Курчатов (шупту Кызыл).

Боттарының денгилериниг шаңналдыг черлерни алган могелер ВЛКСМ-ниң Кызыл хооркомунуң тураскаалдыг белектери, мактал бижиктерабиле шаңнатканнар.

Команда талазы-биле бирге черни Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентилери чаалап алган. Оюн Күрседи аттыг кубокту чедип алганнар. Ийиги, үшкү черлерни кодээ ажыл-агый техникуму биле башкы институдунуң командалары үлешкеш, ийиги, үшкү чергенин дипломнарын алгаптар. Ниитязи-биле бо маргылдаага автоорук техникумунуң могелери бир-ле дугаар киришкеп хирезиндо 57, 82, 90 килограмм деңгилерге чемпионнарлыг болганын онзалап демдеглээр апаар.

Бо маргылдаа хөй кижи киржикчилиг, массалыг болганда болза, организас талазы-биле куду деңнелеп эрткенин айтыр херек. Дыштанып хүнперде маргылдаа көрүксээр удус база хөй болур болгай. Ынчангаш бо маргылдаанны көөр дээш келген көрүкчүлер хөй болган. ВЛКСМ Кызыл хооркому биле хоорайның күш-культура болгаш спорт комитеди хостуг хүреш маргылдаазын эрттирер черпи тавриштыр дугуруун ап шыдаваанындан, долгандыр кашпа кижи олурар узун саналдардан өске кижи олурупку дег чер чок болганындан келген чон ийи, үш шак дургузунда бут кырынга туруп алган, аажок шылагзынып көргеннер.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ,
маргылдаанын көрүкчүзү.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ДЕКАБРЬ 7-ДЕ

«ПАНЫРАЛ»: «Конформист» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Капитан Кордал» 9.45, 11.25, 17.00, «Киноклуб: «Шуптузуп билип алыысадыма» 15.25, «Коңгуг кижилер» 13.00, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Кинокдуб: «Светофор» 15.00, «Херек Пеньковка болган» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Силерге аскежиктп күзедиве, кыстар» 13.50, «Зорро» (2 серпялыг) 15.30, 18.00, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдаанның 2-31-75, харысаалгалы секретарының 2-23-54, партийже амыдырал кылдаанның 2-37-13, культура кылдаанның 2-23-54, киже ажыл-агый кылдаанның 2-21-47 үлетпүр силдаанның 2-22-64, чагаа кылдаанның 2-41-27, информация база совет хуралтазы кылдыстериниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-13-45, секретариат тын 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1507.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01471

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 288 (10273) | 1976 чылдың декабрь 8, среда | 1925 чылда үдезилеттинген | Өртээ 2 нөм.

СОВЕТ-ЛИВИЯ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы харектер министри А. А. Громыконуң Ливия Араб Республикаңын Революстуг командылалының чөвүлелиниң даргазы полковник Муамар Каддафи-биле чугаалажыышкыннары декабрь 6-да Кремльде эгелээн.

Найыралдыг байдалга болгаш бот-бодуун билчиринип ёлдуунга эрткен чугаалажыышкыннар үезинде советливия кады ажылдажылганың хөй талалыг айтырыгларын чугаалажын корген. Совет Эвилели биле Ливия Араб Республикаңын аразында бот-бодуунга ажыктыг деп эргелиг харылзаалар бижыып база хөгжүп турарын тааржыышкыны-биле демдеглээн. Ийи чүрттүн улустарының эрге-ажыктарынга ССРЭ-нин болгаш ЛАР-ның политика, экономика, культура болгаш өске-даа талаларга кады ажылдажылганы моон соңгаар-даа калбартырывче чүткүлүн кайы-кайызы илергейлээн.

Чоокку Чөөн чүкке тайбың айлап шинтипрлээшкинче шинтипрлиг эргелерни ботгандырарыгга идиг бөзүрбиле эртежок чугула хемчегларын моон соңгаар-даа алырынга боттарының бижыг шинтипрлиниң дутайын ийи тала медеглээн. Ол айтырыгны шинтипрлэрининг кол чүүлдери болза, 1967 чылда ажеллеттинген бүгү араб девискээрлерден израиль шериглерни үндүрери, бодунуң хуузда күрүнезин тургузар эргезин кижиртир, Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёлгалар национал эргелерин хандырары болур.

* * *

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумуу болгаш чазаа Муамар Каддафиге алдар болдуруш, Кремльдиң Улуг ордузунга дүштеки шайдалга кылган.

Дүштеки шайлалгага эптер Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорный, А. Н. Косыгин, А. А. Громыко, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, албанның өске-даа кижилери кирипкен.

ЛАР-ның Революстуг командылалының чөвүлелиниң даргазы үдек чоруур кижилер база дүштеки шайлалгага кирипкен.

Н. В. Подгорный биле М. Каддафи дүштеки шайлалгага чүве чугаалаан, оларны адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Дүштеки шайлалга эптер-ле найыралдыг байдалга эрткен.

(СЭТА).

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ТИИЛЕЛГЕ-БИЛЕ

Ыяш ажыл-агый эргелелиниң Туранда ыяш белеткээр пунктузу республикада мурнакчы будүрүлгелериниң бирээзи. СЭКП-нин XXV съездиниң шинтипрлерин амыдыралга боттандырары, ооңгу беш чылдың баштайгы чылында будүрүлге планың хуусаа бетинде күүседириниң дээш ыяш белеткекчилерге социалистиг чарыштың калбартып, бедик темпи-биле ажылдап келген.

Мурнакчы будүрүлгенің коллективи чоокку хүнирде күш-ажылчы тиилелгени чедип алганын демдеглээри өөрүнчүт. Туранда ыяш белеткээр пунктуның коллективи (начальныгы Н. Желтобрюхов, партия организациязының секретары Т. Савина) 1976 чылдың планның онаалдаларын хуусаадан эрте, декабрь 1-де күүседеткен.

Эрткен 11 айларда барааның продукция будүрелиниң планы 110,7 хуу, тудуг ыяжы белеткээрининг планы 132,4 хуу, дилиг материалдарын будүрери 142,8 хуу күүседеткен.

СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976 ч.) Пленумунуң шинтипрлерин коллективтиң ажыл-херекке чедиишкиннер-биле харылаарын шинтипрлээн.

Чыл планы күүседеттинген

СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтипрлерин амыдыралга боттандырар, ооңгу беш чылдың баштайгы чылының планыг онаалдаларын күүседир дээш Тываның сүт комбинадының коллективи чылдың эгезинден-не күжениишкинниг ажылдап келген. Сүт заводтарындан алынгы Кызылдың сүт заводу бо чылын чедиишкиниг ажылдап, республиканың үлетпүр будүрүлгелериниң арасында социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда туруп келген. СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976 ч.) Пленумунуң шинтипрлерин мурнакчы коллектив ийи-биле детиишкиннээн, ажыл-херекке чедиишкиннер-биле харылаарын шинтипрлээн.

Эрткен 11 айларда заводтуң коллективи 3221 муң рубльдиң продукциязын будүргеи болгаш 3213 муң рубльдиң продукциязын сайгарган. Ол дээрге чыл планында кордүлгениниң ажыр 294 муң рубльдиң продукциязы будүртүнген болгаш 273 муң рубльдиң продукциязы сайгартыпган-дыр.

Кызылдың сүт заводу республиканың чоңуунга 257 тонна саржагны, 113, 8 тонна сүт аймаан будүрүп, белеткеп берген.

Күжениишкиниг ажылдың түңнелиишле коллектив күш-ажылчы тиилелгени чедип алган. Ооңгу беш чылдың баштэйгы чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседеткен коллектив 1977 чылдың үлүүнче ам ажылдап ёлүүлар национал эргелерин хандырары болур.

* * *

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумуу болгаш чазаа Муамар Каддафиге алдар болдуруш, Кремльдиң Улуг ордузунга дүштеки шайлалга кылган.

Дүштеки шайлалгага эптер Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорный, А. Н. Косыгин, А. А. Громыко, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, албанның өске-даа кижилери кирипкен.

ЛАР-ның Революстуг командылалының чөвүлелиниң даргазы үдек чоруур кижилер база дүштеки шайлалгага кирипкен.

Н. В. Подгорный биле М. Каддафи дүштеки шайлалгага чүве чугаалаан, оларны адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Дүштеки шайлалга эптер-ле найыралдыг байдалга эрткен.

(СЭТА).

Чыл планы күүседеттинген

СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтипрлерин амыдыралга боттандырар, ооңгу беш чылдың баштайгы чылының планыг онаалдаларын күүседир дээш Тываның сүт комбинадының коллективи чылдың эгезинден-не күжениишкиниг ажылдап келген. Сүт заводтарындан алынгы Кызылдың сүт заводу бо чылын чедиишкиниг ажылдап, республиканың үлетпүр будүрүлгелериниң арасында социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда туруп келген. СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976 ч.) Пленумунуң шинтипрлерин мурнакчы коллектив ийи-биле детиишкиннээн, ажыл-херекке чедиишкиннер-биле харылаарын шинтипрлээн.

Эрткен 11 айларда заводтуң коллективи 3221 муң рубльдиң продукциязын будүргеи болгаш 3213 муң рубльдиң продукциязын сайгарган. Ол дээрге чыл планында кордүлгениниң ажыр 294 муң рубльдиң продукциязы будүртүнген болгаш 273 муң рубльдиң продукциязы сайгартыпган-дыр.

Кызылдың сүт заводу республиканың чоңуунга 257 тонна саржагны, 113, 8 тонна сүт аймаан будүрүп, белеткеп берген.

Күжениишкиниг ажылдың түңнелиишле коллектив күш-ажылчы тиилелгени чедип алган. Ооңгу беш чылдың баштэйгы чылының планыг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседеткен коллектив 1977 чылдың үлүүнче ам ажылдап кирипкен.

Бо чедиишкиннерде будүрүлгенің цехтериниң аппараттар цегининг, саржагның, творог болгаш белең продукциязын сайгарган цехтериниң коллективтериниң киришпитиргеи улуг-хуузу улуг.

Мурнакчы ажылчыннар О. Блохинаның, Л. Татаринаның, Н. Маслованың, Ф. Виштакның, будүрүлгениң хоочуну М. Новикованың ажыл-ижи мактадыг болгаш эш-оюунга үлегертир.

Чедиишкиннерге улам соруг киргеи коллектив декабрьда 200 муң рубльдиң продукциязын немей будүрерин шинтипрлээн.

П. РОДИНА,
сүт комбинадының планнакылдааның начальныгы.

КӨРГҮЗҮГЛЕР БЕДИП БОЛУР

● Сүт дужаалдазының хүн демдеглели ●

Ооңгу беш чылдың баштайгы чылының төнеринге чедир ой белиин четпес үе арткан. Соолгу квартал-биле катай чылдың түңнелин үндүрүп, мурнакчыларны шапап-мактаар үе чоокпудаан. Бистиң республиканың делгем девискээринде колхозтарның, совхозтарның болгаш өске-даа будүрүлге чөрлериниң ишчилериниң аразында социалистиг чарыштың оду улам кавыткан.

Тыва АССР-ниң ажыл-агыйларында саанчылар база деминг ижин кадыы, 1976 чылдың планнаг онаалдаларын чедиишкиниг ажылдап турааргар. Олар декабрьның 1-ге чедир 228830 центнер сүттү күүрүнге сатканнар. Ол дээрге нилл планның 104,1 хуу күүседеткенин ол. А алган хүлээлгеге он бир муң центнер сүт четпээн.

Күүрүнге сүт садар талазы-биле чарышка Бии-Хем, Каа-Хем, Тожу, Эрзин болгаш Тес-Хем районнар мурнап турар. Олар нимти планның 101,8—128,3 хуу чедиргеннер. А ажыл-агыйлардан «Шекпээр», «Хемчик», «Торгалыг» СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг, «Большевик», «Улуг-Хая», «Күш-ажылдың хостуу» болгаш нимтизи-биле чаарбы хире совхоз планын оранчок ажырган. А Улуг-Хемниң «Ак-Туруг» совхоз күүрүнге 100 тонна сүт дужаар планын 294 хуу күүседип, республикада он кёскү черни эзлеп турар.

Ынчалза-даа ажыл-агыйлардан немелде планын күүседеннер эвээш болуп турар. Чүгле 11 ажыл-агый ол даалгазын ажыр боттандырган.

Күүрүнге сүт садар талазы-биле хожудап турар ажыл-агыйларны маңаа демдеглевейн баар аргавыс чок. Эң-не кудуку черни Чөөн-Хемчиктиң «Чыраа-Бажы» совхоз эзлеп турар. Ол ажыл-агый немелде даалгазын 63,1 хуу күүседткен, а Таңдыда С. Тока аттыг совхоз оон чүгле дүрт — 69 хуу. Өске черлер 80—98 хуу чедирип турар. А Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Таңды, Тожу, Тес-Хем болгаш Эрзин районнарның эрткен чылдың бо үезинден хожудап турарын хараадаачыг. Өзүп-сиген бо хире эки үнген чылда сүт садарын савадының турары — ажыл-агыйларның удуртукчуларының, специалистериниң кошкак ажылдаанының херечизин. Ажыл-агыйларның бүгү шинчилери ооңгу беш чылдың баштайгы чылында сүт дээш харыысалгаан улгаттыргаи болза, көргүзүглер оон-даа бедик турар иймек.

Ам сорулга — арткан хонуктарда күжениишкиниг оон-даа улгаттырып, малдың деңгилдевишке кичээнгей салып, оон чемгерилгезин шын организастап, мурнакчы арга-дуржулганы улам пештерлиин, күүрүнге сүт садар хүлээлгезин күүседип, ооңгу беш чылдың баштайгы чылын доозары.

Хуусаазында доозар дээш

● **САРЫГ-СЕП. Кодээ ажыл-агый техниказын 1977 чылдың хову ажылдарынга белеткээр талазы-биле Бии-Хем районнуң колхоз, совхозтарының, «Сельхозтехника» салбырының болгаш районнар аразының Чадаанда «Сельхозтехника» каттыжыышкынының механизаторларының, ажылчыннарының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының инициативазын Каа-Хем районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң механизаторлары деткээн.**

Олар боттарының ниити хуралынга ол дугайын чугаалашкаш, социалистиг хүлээлгелерин алган. Бо чылдың декабрьның 25-ке чедир беш тракторну септээр, харуун ажылдап кылыр машиналарны келир чылдың апрель 1-ге чедир, сиген кезии белеткээр техниканы апрель 10-га чедир септеп доозар. Май 1-ге чедир тараа ажаар дөрт комбайнны белеткээр, 30 механизаторнуң мергежилин бедидер. Бо чылдың төнчүзүнге чедир кывар-чаар материалдарның бүдүн чартык хуу кампалгазын чедип алыр.

Техниканы чогуур үезинде шынарлыг белеткээр дээш социалистиг чарыш колхозтуң механизаторларында болган септекчилеринде калбарган. Техника хүлээп алыр комиссиядың колхозтуң кол агрономун башталыр тургускаа.

* * *

● **ЭРЗИН. Чоокта чаа «Коммунизмче орук» колхозтуң хову-трактор бригадазының төвүнге хурал болган. СЭКП Төп Комитединиң октябрь Пленумунуң түңнелдерини, ында ам Л. И. Брежневтиң чугаазын таныжарынга турескаактаан курала ында механизаторларның чыгтыын келгенин ол.**

Колхозтуң партия организациязының секретарының оралакчызы, кол агроном Сан-Хөө Базыр илеткел кылган, механизаторларның соруглаларын база чугаалаан. Совет кижиниң чаагай чоруунуң дугайында Коммунистиг партияның, Совет чазактың сагыш салышкынынга харыы кылдыр улам-на эки ажылдаарын, техниканы келир чылдың хову ажылдарынга эки белеткээрин, үрезиннерин арыгаан, эки кадагалаарын механизаторлар ол хуралга хүлээнгеп.

К. МААДЫ.

«Ак-Туруг» совхоз келир чылдың часкы тарылгазынга шыырак белеткеннип, бо чылдың дөрткү кварталында техника септээр планын декабрьның 27-де доозар деп хүлээнгеп.

ЧУРУКТА: Мурнакчы механизатор, мотор септекчизи Николай Михайлович Черкашин ажыл үезинде. Ол ук ажыл-агыйга барып он чыл хире ажылдап, хүн үлүүн 1,5—2 катап ажыр күүседип турар.

И. РАСЕНИКТИҢ фотозу.

ЧЫЛГЫ МАЛДЫ ӨСТҮРЕР

Тыва АССР-ге чылгы малды өстүрер талазы-биле чылгы малдыг ажыл-агыйларның специалистериниң республика чөвүлел хуралды дүүн Кызылга болуп эртиеп. Хуралдың ажылынга Кодээ ажыл-агый министерствозунуң, райкүүс комнарның кодээ ажыл-агый эргелелдериниң, чылгы өстүрериниң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары киришкеп.

Республикага чылгы малды өстүрериниң талазы-биле илеткелди чылгы өстүрериниң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң экономика килдизиниң эргелекчизи, экономика эртеминиң кандидады В. С. Ковешников кылган. Чылгының, ылангыя оон эъдиниң ажык-дузазының дугайында эдериичи илеткелди ол-ла институттуң кылдыс эргелекчизи, эртем кандидады Н. В. Анашина кылган.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери республикага чылгы өстүрүп турарының амгы байдалывын, оон перспективазының, бо ажылды чорударының кол угланышкынларының талазы-биле санаалаларды созушкан.

Чөвүлел хуралга «Сүт-Хөл» совхозтуң директору А. Т. Шаалы, чылгы өстүрериниң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң улуг эртем ажылдакчызы В. С. Ватутин, республикада уксажыдылга каттыжыышкынының начальныгы Н. Е. Тур, Дүржулга станциязының директорунуң эртем ажылының талазы-биле оралакчызы В. Д. Назын-оол, Эрзинде «Чаа орук» колхозтуң кол зоотехниги Т. С. Бүдүт, Дүржулга станциязының улуг эртем ажылдакчызы С. С. Монгуш, СЭКП обкомунуң кодээ ажыл-агый килдизиниң инструктору Н. С. Дрожжин болгаш өскелер-даа чүве чугаалаан.

Чөвүлел хуралдың ажылынга чылгы ажылы болгаш чылгы заводтарының Бүгү-россия каттыжыышкынының начальныгы В. В. Черныпев киржип, чүве чугаалаан.

Тыва АССР-ге чылгы малды өстүрер талазы-биле чылгы өстүрериниң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң экономика килдизиниң эргелекчизи В. С. Ватутин, республикада уксажыдылга каттыжыышкынының начальныгы Н. Е. Тур, Дүржулга станциязының директорунуң эртем ажылының талазы-биле оралакчызы В. Д. Назын-оол, Эрзинде «Чаа орук» колхозтуң кол зоотехниги Т. С. Бүдүт, Дүржулга станциязының улуг эртем ажылдакчызы С. С. Монгуш, СЭКП обкомунуң кодээ ажыл-агый килдизиниң инструктору Н. С. Дрожжин болгаш өскелер-даа чүве чугаалаан.

Чөвүлел хуралдың ажылынга чылгы ажылы болгаш чылгы заводтарының Бүгү-россия каттыжыышкынының начальныгы В. В. Черныпев киржип, чүве чугаалаан.

Тыва АССР-ге чылгы малды өстүрер талазы-биле чылгы өстүрериниң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң экономика килдизиниң эргелекчизи, эртем кандидады Н. В. Анашина кылган.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери республикага чылгы өстүрүп турарының амгы байдалывын, оон перспективазының, бо ажылды чорударының кол угланышкынларының талазы-биле санаалаларды созушкан.

Чөвүлел хуралга «Сүт-Хөл» совхозтуң директору А. Т. Шаалы, чылгы өстүрериниң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң улуг эртем ажылдакчызы В. С. Ватутин, республикада уксажыдылга каттыжыышкынының начальныгы Н. Е. Тур, Дүржулга станциязының директорунуң эртем ажылының талазы-биле оралакчызы В. Д. Назын-оол, Эрзинде «Чаа орук» колхозтуң кол зоотехниги Т. С. Бүдүт, Дүржулга станциязының улуг эртем ажылдакчызы С. С. Монгуш, СЭКП обкомунуң кодээ ажыл-агый килдизиниң инструктору Н. С. Дрожжин болгаш өскелер-даа чүве чугаалаан.

Чөвүлел хуралдың ажылынга чылгы ажылы болгаш чылгы заводтарының Бүгү-россия каттыжыышкынының начальныгы В. В. Черныпев киржип, чүве чугаалаан.

Тыва АССР-ге чылгы малды өстүрер талазы-биле чылгы өстүрериниң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң экономика килдизиниң эргелекчизи, эртем кандидады Н. В. Анашина кылган.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери республикага чылгы өстүрүп турарының амгы байдалывын, оон перспективазының, бо ажылды чорударының кол угланышкынларының талазы-биле санаалаларды созушкан.

Чөвүлел хуралга «Сүт-Хөл» совхозтуң директору А. Т. Шаалы, чылгы өстүрериниң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң улуг эртем ажылдакчызы В. С. Ватутин, республикада уксажыдылга каттыжыышкынының начальныгы Н. Е. Тур, Дүржулга станциязының директорунуң эртем ажылының талазы-биле оралакчызы В. Д. Назын-оол, Эрзинде «Чаа орук» колхозтуң кол зоотехниги Т. С. Бүдүт, Дүржулга станциязының улуг эртем ажылдакчызы С. С. Монгуш, СЭКП обкомунуң кодээ ажыл-агый килдизиниң инструктору Н. С. Дрожжин болгаш өскелер-даа чүве чугаалаан.

Чөвүлел хуралдың ажылынга чылгы ажылы болгаш чылгы заводтарының Бүгү-россия каттыжыышкынының начальныгы В. В. Черныпев киржип, чүве чугаалаан.

ЧЫЛБАСТААН ТУДУГ

СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели хөгжүм-шин театрының тудуун дүргедедириниң хемчегларын бо чылдың апрельден эгелеп чоруткан. Театр тудуун харылаар кол организациязы «Кызыл тудуг» эргелелиниг республикаңың удуртур органнары боттуг деткимче-дузалаа коргузуп, керээлиг организацияларга онаашкан ажылдарын күүседири-биле тодаргай даалгаларны бергиизээн. «Кызыл тудуг» эргелелиң (начальныгы П. И. Бондаренко, театр тудуунда участок начальныгы Г. П. Чертов) тудугну дүргедедири-биле чамдык хемчегларын боттандырып чоруткан.

Ынчалза-даа театр тудуунда ажыл бо чылдың эрткен 11 айларының дургузунда шуудавайн келген. Керээлиг организациялардың хөй кезии онаашкан ажылдарын кылбайн, планныг даалгаларын үзүп келген.

Театр тудуунга чыл төнчүзүнге чедир планда көрдүлгениин ёлүүлар 239 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыры көрдүлгеп. Бо дээрге чылдың эгезинде-ле доктаатынган план-дыр. А кажан бо тудугну Улуг Октябрьның 60 чыл оюн таварыштыр ажыглалга киирериин шинтипрлээнде мурнунда планнаттынган турганындан дыка хөй ажылдарны немей кылырын болгаш шиңгээдип алыр акша-хөрениниң түңүн 400 муң рубльге чедир улгаттырган.

Ам декабрьның 1-де байдалбиле алырга, немелде планны күүседир туржук, мурнундагы 239 муң рубль түңнүг планны безин күүседип алыры бергедеп келген. Эрткен 11 айларның дургузунда 174 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдары кылдынган. Ноябрьның эгезинден эгелээш, ол тудугга керээлиг организациялардың кайызы-даа онаашкан ажылдарын барык чорутпайн келген, чедир шиңгээттинмээн 65 муң рубльдиң декабрьның арткан хонуктарында бүрүнү-биле шиңгээдип алыры берге.

Эрткен он бир айларның түңнези-биле алырга, керээлиг организациялар ниитизи-биле 77 муң рубльдиң ажылдарын күүседеткен. Ол дээрге чылдың эгезинде-ле доктаатынган план-дыр. А кажан бо тудугну Улуг Октябрьның 60 чыл оюн таварыштыр ажыглалга киирер

Көскү агитация көрүштүг болгаш дээштиг бе?

Барыын-Хемчиктиң көдээ суурларында ооң байдалының дугайында

Суур бүрүү совет көдээниң политиктиг, экономиктиг болгаш культурулуг амыдыралыбиле чүртээн, ооң чүртакчылары, партияның XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче кыйгырып, шалынчы күш-ажылче хей-аът киирип турар. Ол бүгү-лолуң, плакаттарны шевергин, көрүштүг кылдыр бижип каан. Ол ышкаш чугула ажыл-агыйжы кампания —кыштаглаашкыны эки эрттирериниче хойжуларның ынчаштайын уламчылаар база бар.

Клубтуң чанында «Шекпээр» совхозтуң онгу беш чылда кылыр планның онаалдаларын база багай эвес чүрүп бижээн. Ында совхозтуң Күш-ажылчы аттар түгүн кылган, ону ай санында мурнакчыларга аттар кылдыр көдүрүп турар. Клубтуң иштинде СЭКП Төп Комитединиң Политбюро кежигүнериниң портреттерин аскан.

«Шалынчы» деп хана солуун ай санында үнүп келген. Ооң үнген номер санын номчуурга, ай бүрүзүнде суурнуң улузуң чогум кандыг айтырыглар оныза дүвүреткен келгенин билип аар сеп. Кежээдерин мактап, өөрөгеп, а чалгааларны, ажылдан ойнаксыраарларны мяттырып, кочуулаан чиңгис сестерни ооң арминарындан тып аар бис.

Конторанып эжиниң бир талазында ажыл-агыйның бо чылгы социалистиг хүлээлгелерин, а өскезинде — Хүндүлел самбыразын кылып каан. Ында мурнакчыларның чуруктарын чараштыр хоолаш, адын-сывын бижээш аскываан.

Ук совхозтуң Аянгаты салбырында байдал моон сыр өске. Конторанып чанында лозуң, плакаттар чок. Клубтуң иштинде ийи лозуң муң-ле бар. Хана солуун көңгүс үнмейн келген.

Бичe-Тей суурнуң дужунда, Хемчик ол чарында, «Дөң-Терезин» совхозка чеде болза, каш кижиин чыып алгаш, кожалыында суурга чедиргеш, дедир эжазырынге хөй уе-даа үнмес. Чүгле удурлуп турар кижилерниң талазындан күзел болгаш шимчеңгир чорук херек-тир.

Лозуң, плакат бижикир түскай кижилер кодээ суурга турбазы шын. Ындыг-даа болза, школачылар болгаш башкылар арапындан ындыг мергежилдиглерин кажап-даа, кайынын-даа тып аар бис. Ону кылыпкы дег улустуң боттарының кылаштажыш кэрии маңап орбайн, а оларны тып, чогуур чүүлдерин кылдырар үзүрлүг бис.

Көскү агитациянын шынары болгаш көрүштүг чүгле Дөң-Терезинде эвес, а Эрги-Барлыгта, «Барлык» совхозтуң төвүнде болгаш салбырларында, база-да шоолуг эвес. Чижээ, «Барлык» совхозтуң төвүнде ажыл-агыйның ядыы-бүрү көргүүлүлерин бижикир шевергин чүүлдерин кылгылаан хирезинде, оларның чаңгыдын-даа долдурбаан. Оларны ёзу барымдаалап эвес, а ажыл-агыйның чедишкиниерин болгаш четпестерин ацаа чурагайлар-биле көргүзерге, суурнуң чурттакчылары оларны хүн бүрү көрүп, ооң чогуур түңнелди үндүрүп турдуң дээш кылдырып каар.

А көргүзүт самбыраларын долдурары берге эвес. Кайы-даа совхозтуң директорундан азы партия комитединиң секретарындан барык кандыг-даа ниити сан-түңүү айтырар болзунза, блокводун ашкаш, ол дораан-на харымдай тыртып бээр. А ол чүрегайларны белен тургулаан самбыраларга бижидин каары кайы хире үеин база күштү негээрил ыяш?

Чамдык суурларга баарга, көскү агитациянын чамдык хевирлерин чүгле ёзу-эдерип кылган мышкаш сагындырардыр. Агитация узун хуусаалыг, доктаамал болгаш кыска хуусаалыг, түр хевирлерлиг болгай. Ооң доктаамал хуусаалыг хевирлерин дерип кылганы шору-даа болза, оларны үргүлүү чаартпайн турары кончуг четпес. А эргежок чүгүдэ кампанияларга хамаарышкан лозуңнарны чамдык черлерде дерээн чевен, бижип кааны чараш эвес. Харын-даа үр үе иштинде хүнге чиртип, куурарып калгылаан, хат-салгынга таварышкаш, орлуп-часты-даа бергилээн боор. Хөнделеп суурга чеде бергеш, район төвүнде 761 дутаар көжүп чоруур механизаттыгнаан колонияга, ыяш ажыл-агыйынга, бот-орулга-чарыгалыг тудуг участогунга баргаш, шак ындыг байдалды эскерип болур.

Бо ажыл-агыйларның удуртукчулары көскү агитациянын үзүр-дузазын чогум хереке азбайн, анаа чарыгдаар акша-хөреңгини кирээшил турар.

Кызыл-Мажалык суурда түүйбу заводунуң (директору М. П. Андросов), 1469 дутаар орук-тудуг участогунуң (начальниги С. Ш. Сарыглар) болгаш «Сельхозтехника» каттыжышкынының (начальниги Г. А. Силкин) девискээринге баарга байдал көңгүс оске. Көскү агитациянын бүгү хевирлерин ол черлерде болур-чогуур-биле дерип кылган. Партияның XXV съездиниң материалдарын пропагандалаан лозуң, плакаттарны, коллективтериниң мурнунда салдынган соруглаларны көргүскен сан-чурагайларны бижээн самбыраларны ол черлерге ой-шаанда чаартып келген.

Барыын-Хемчиктиң көдээ суурларында көскү агитацияның ниити байдалын көөрге ындыг-дыр. Бо талазы-биле ажылды шору кылып турар черлер бар. Ындыг-даа болза, пропагандаңың бо чугула хевиринче чогуур кичээнгей салбаан келген удуртукчулар база чок эвес. Көскү агитацияның докгаамал-даа, түр-даа хевирлерин кылырда акша херек дээрзи чеп. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1975 чылдың июнь тоста үндүрген доктаалында бо ажылга чартыдаар акша-хөреңгини кайдыг янзылыг үндүрүп алырын тодаргайы-биле айтып каан.

Ындыг турбуже, чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары көскү агитацияга дерилгеашче акша үндүрер хөңнү чок. Чижээлээрге, «Дөң-Терезин» совхозтуң директору Я. С. Доржу, «Хемчик» совхозтуң директору О. Д. Сарыглар көскү агитацияга хереглээр акшаны херек кырында иеткеш бээрге, тыртым чоруун көргүзүп келген. Ынчангаш ол совхозтарның төптерин көскү агитация-биле шоолуг дериазаңы пропагандаңың бо чугула хевирлериниң бир талазында моон-биле база тайылбырадыптынар. Түскай хөреңгини үндүрүп каан турда, кандыг-даа удуртукчу оңу бээрилеп дидинмейн орарга канчап-даа таарышпас.

Район төвүнде түскай чурулга мастерсказы бар. Анаа көскү агитациянын кандыгдаа хевирлерин чагыдып, кылдырып ап болур. Хамык ужур ажылады организастаарындан хамаарышыр.

Барыын-Хемчиктиң көдээ суурларында көскү агитация ниитилээ-биле көрүштүг болгаш дээштиг деп түңнелди үндүрүп шыдавас бис. Черчерлерде партия организациялары пропагандаңың бо чугула хевирлериниң кичээнгейин салып, моон соңгаар экижидип аар дээш ажылдан турар. Ынчалза-даа чамдык суурларда бо талазы-биле ажыл ажок кошкак, харын-даа ёзу эдерген чоруктар база бар. Ылангыя агитациянын дылын билдиңгир, тодаргай кылып аар дээш аалга чүүлдерин кылыр үжурлуг. Оны дээштиг, кижи бүрүзүнүң утаан-чедерелинге чедирериниң бир арга-зы ында.

Б. МОНГУШ.
«Шынның» түскай корр.

Чагаалар

ЭКИ ЭГЕЛЭЭН

Чоон-Хемчик районда Күш-ажылдың Кызыл тук орденниг «Сүт-Хол» совхозтуң директорунуң, партиянуң болгаш түскай организациязының иштинниң малын мендиленир кыш ажыр-раар дээш организастыг хемчеглерни ажыдап кылганнар. Ол ажылга баш бурунгаар эки белеткеңгенденде бо чылын малчыннарга таарымчалыг байдалдар түргүстүнген.

Ук совхоз үш муң баш бодаг, 36 кодан шаар малды бо чылын кыштаглалып турар. Ажыл-агыйның эң ыракказы дөвискээрлеринде кыштаглаарже, фермалардан мал чеми чедиртинген, чамдык черлерде мотор күүч-биле ишкындар кудуларын ажыглаада киирген.

Иштиниң малын мендиленир кыш ажырар талазы-биле Ишкин салбырында Дойнаң Куулар удуртқан Ак-Тал сүт-бараан фермазының коллективизи инектерге сакманы чылыг сүгга ылбырадып берип турар. Оон ачызында инектериниң күүч, деңгели кудулавайн турар.

Бо кыштың хынамчалыг белеткеңген малчыннар совхозтуң база хей. Ындыг шиңгелерге С. Монгуш, М. Сыйбыя-оол, М. Чамбал-оол болгаш өскелер-даа хамаарыжыр. Олар боттарының күүч-биле кажалхоравазын септеп алган, кыштагларында четчир санныг мал чемин чедиргилеген. Оларга кыш коргунчуг эвес.

О. БОРАШ.

* * *

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЗИ

СЭКП-ниң Улуг-Хем райкомунуң бюрозу, район Советиниң күүсекчи комитеди болган көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының профсоюзтар райониу районда сүт-бараан фермаларының арасында социалметиг чарыштың соолгу он хонукта түңнелип үндүрген. Ноябрьның 20-ден 30-га чедир «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Харагаң сүт-бараан фермазы сүттү бүдүрериниң он конук даалгазын 100 хуу, күрүнеге дужаарын — 128 хуу күүсеткеш, районга тиилекчи болуп үнген. Ынчангаш ол ферманың коллективизиге районнуң шилчиир Кызыл тугун акша шаңналы-биле кады тывысыышаан, аңаа турасказадып район төвүнде Күш-ажылдың алдар тугун көдүрген.

* * *

СҮТ КӨВҮДЭЭН

Бии-Хем районнуң ажыл-агыйлары күрүнеге сүт садарының чыл планын немелде хүлээлгелер-биле кады 101,5 хуу күүсеткен азы ону эрткен чылдың бо үезинде деңгелден 3,5 хуу көвүдеткен. «Ооң» совхозтан өске ажыл-агыйлар ол талазы-биле чыл планын ажырган. Ындыгы «Хадын» колхоз — 106, «Саян» совхоз — 103 хуу күүсеткен.

Районнуң ажыл-агыйлары ниитилээ-биле эрткен чылдың бо үезинде турган деңгелден 1491 центнер хей сүттү күрүнеге саткан.

К. МААДЫ.

* * *

ХОЛ ДЫҢЗЫГ

«Тес-Хем» совхозтуң механизаторлары келир чылдың хову ажылдарынга киржир мөзөө ажыл-агый машиналарының септелгезин организастыг чорудуп турар. Бо ажылдарны кылыр ийи звеноны тургускан.

— Эрткен чылдарда көдээ ажыл-агыйның кожуг чашпаларын хову турлагларынга септеп, ямаң-бүрү чылдагааннардан септелге савдан турган. Ам ол машиналарны совхозтуң машина-трактор мастерсказының девискээринде тургускан, септелге шынарлыг чорун турар — деп, хөөчүн механизатор Сумчу Сайва сеткил ханың чугаалады. Ооң өөрү бо хүнде 10 акшавын. 30 илинир, 2 сеялка, 13 катоктуг септээш. Септекчилер Иван Артына, Андрей Чооду, Владимир Донгак олар эдилчет нормазын ажырып турар.

Механизаторлар онгу беш чылдың ийиги чылында хову ажылдарынга белеткеллп чоруур хуусазында дөзээр хөөмэ хол дыңзыг ажылдан турар.

М. ТИРЧИП.

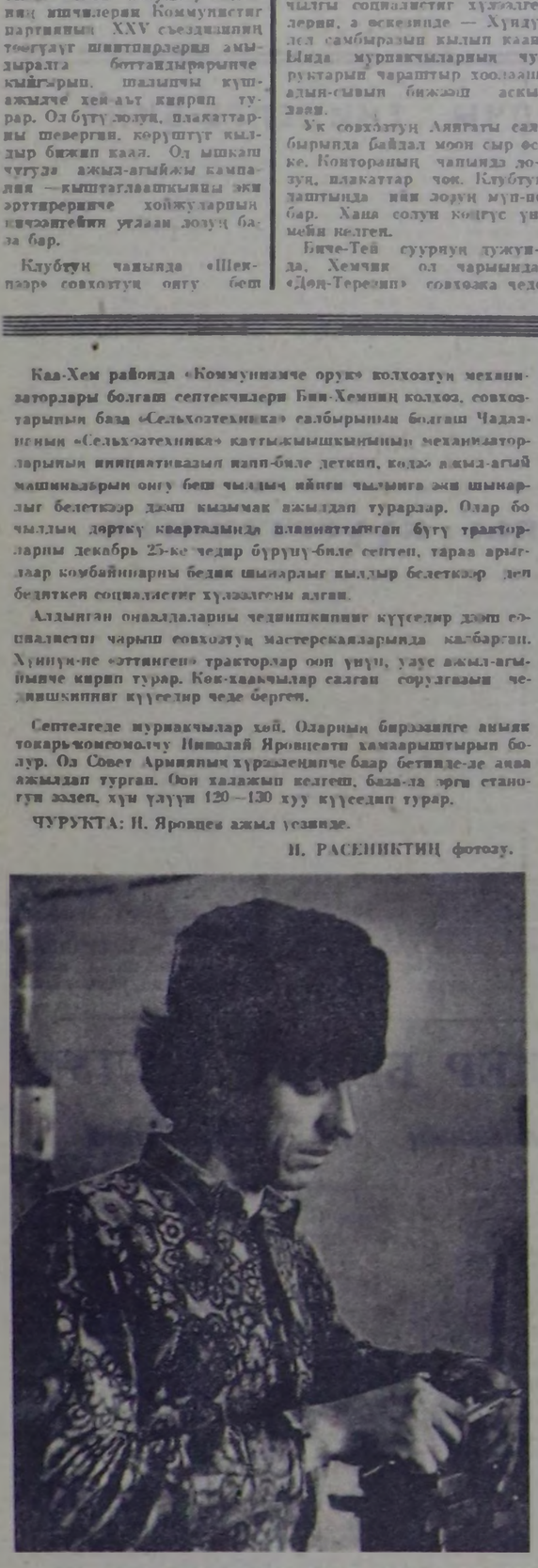
Каа-Хем районда «Коммунизмче орук» колхозтуң механизаторлары болган септекчилери Бии-Хемниң колхоз, совхозтарының база «Сельхозтехника» салбырының болган Чадаганың «Сельхозтехника» каттыжышкынының механизаторларының инициативазын шап-биле деткип, кодаа ажыл-агый машиналарын онгу беш чылдың ийиги чылынга эки шынарлыг белеткээр дээш кызымак ажылдан турарлар. Олар бо чылдың дөртку кварталында планнаттынган бүгү тракторларны декабрь 25-ке чедир бүрүшү-биле септеп, тараа арыглаар комбайннарны бедик шынарлыг кылдыр белеткээр дээш бедиктеп социалистиг хүлээлгени алган.

Алдынган онаалдаларны чедишкинниг күүседир дээш социалистиг чарыш совхозтуң мастерскаяларында калбарган. Хүнүүн-не «эттингеп» тракторлар ооп үнүп, улус ажыл-агыйынче кирип турар. Кок-хаакчылар салган соруглазын чедишкинниг күүседир чеде бергеп.

Септелгеде мурнакчылар хей. Оларның бирээзинге аныяк токарь-комсомолчу Николай Яровцеатн хамаарыштырып болур. Ол Совет Армиязының хүрээлеңинче баар бетинде-ле анаа ажылдап турган. Оон халажын келгеш, база-ла эрги станогун эдилеп, хүн үнүн 120—130 хуу күүседип турар.

ЧУРУКТА: Н. Яровцев ажыл үезинде.

Н. РАСЕНИКТИҢ фотозу.

ЭДИЛГЕ АЖЫЛДАРЫН ШУУДАДЫР.

Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадың ажыглалга киирген соонда, ооң хей санныг дериг-херекселдерин эдиктир ажылдадыр, чамдык четпес чүүлдерни эдер улуг соруглга ажыглакчыларның мурнунда тургустуунган. Арыглал фабриказының ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары ону төлевилээн күүсүзүнге дүрген чедирер болгаш Төрээн чуртка эки шынарлыг, хей даг-дүгүн бээр дээш күжениишкиниг ажылдап турар.

Фабриканың коллективизиниң мурнунда бергелер ам-даа хей боон турар. Ооң технологтуг дериглегеринин чамдык кезектери, нарын механизмнери амдаа шуухап, дең-дескилээдыр ажылдавайн турар. Ынчангаш ол бүгүнү эдип, фабриканың үзүк-соксаал чокка ажылдаарын хандырары чүгле ажыглакчыларның эвес, харын база өдекчи монтажниктернин кол соруглазы боон турар.

Комбинаттың даг-дүгү арыглакчылары «Сибирьтехмонтажтың» Ак-Довуракта участогунуң ажылдакчылары-биле кады эдилге болгаш эде кылыпкын ажылдарын үзүк-соксаал чок кылып турар. Нөябрь айның төнчүзүнде бөлүүн рудадан даг-дүгү арыглаар пехтиң дериг-херекселдерин бүрүн күчүзү-биле ажылдадып, аңаа даг-дүгү арыглаарын ковүдеир дээш эдээн улуг ажылдарны кылган.

Ийиги эдчегин ажылдадып кииргенинден бээр дооруунуг агаар сордурар коллекторлар орта ажылдавайн келген. Ынчангаш дооруунуг агаар дамчыдар ченнинг фильтрлериниң дең-дескизи ажылдаар аргазы чок турган. Ооң түңнелинде дооруң арыглаарынга хүнүүн-не үжен-дөртен кижини код ажылдардан хостаан, ынзар чоруулуп, арыглаз цегинин ажылын хандырар үзүрга таварыжып келген. Бо эрткен үеде ол цехке дооруң-кезүрактыг агаар сорлуурун, арыглаар дериг-херекселдерин эде кылып, могуур нетелзеге чедиреринге 20 муң хире рубльдин ажылын кылган. Чарыгдал улуг-даа болза, даг-дүгүн шазыпкын, эки арыглаарының ажылдары шуудан турар апарган. Бо талазы-биле ажылга бригадир П. Акимов, монтажчылар В. Шутков, М. Сарыглар, О. Бужугет, Н. Коновалов олар өнза шылгараанар.

Бо хүнүрде бөлүүн рудадан даг-дүгү арыглаар пехтин дооруунуг агаар арыглаар коллекторлары, ооң механизмнери дең-дескизи, үзүк-соксаал чокка ажылдап турар. Белүүн рудадан арыглап алган даг-дүгүнүң хемчээли көскүзү-биле ковүдеп турар.

М. ООРЖАК.

Ак-Довурак хоорай.

Чагаадыкчы санал болгаш ЭКОНОМИЯ

МОСКВА. Бирги шак заводунуң коллективи шалыпчы ёзу-биле ажылдап турар. Чыл эгезинден бээр 170 муң ажыт «Полет» дээр эр хол шактарын планнан аңгыр белеткеп үндүрген. Ында продукциянын 12 хуудан хөңнү күрүшенип Шынар демдээ-биле будүрүп үндүрүп турар. Эптөөшкинниерин дең-дескизи чорудары база кезектерин дескизи ажыглаттынып кылдыр кылырынче углапган аттаан каш хемчеглер чедишкинин хандырган.

Бо чылдың он айларынын дургузунда чогаадыкчы санаалдарның күселп-биле 358 муң ажыт рубльди камнап алган.

Чуруктта: 12-ги эптелге цегинде будүрүлгенин мурнакчылары ТКК-ның контролёру Т. В. Комкова болгаш № 35 бригаданың мастери коммунист А. Стапеинина. Оон баштап турар бригадазы чыл эгезинден бээр ийи муң кезек шакты күрүшенип Шынар демдээ-биле планнан артыкка будүрүп үндүргеп.

В. БУДАННЫҢ фотозу.

Харылзааны экижидер

ШИМЭЭН-ДААШ-ДАА ХӨЙ-ЛЕ

Таңды районда Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станцилазында телефон харылзаазы орта ажылдавас, бо-ла үрели берген турар. Бо чылдың сентябрь, октябрь айлардан бээр телефонуун ажылдазары шуут баксыраан, трубканы тудуп алырга, кижи шыдаар аргажок шимээн дыңналыр азы шуут-ла чүү-даа дыңналбас болдур.

Телефон ажылдавас болу бергеп дугайында Бай-Хаактың харылзаа белдиргинге дыңнадыргга, үреливишкинин эдип каан, кылдынган дээр, а херек кырында үреливишкин-даа этпиннээ, харын-даа улам баксырай бергеп болгулаар. Телефон аппаратының кылгыраан, үен-дээн даавя-шимээнинден кабинетке олурбуп, ажылдаар арга чок апаар. А ыяш бээр долгаар дээрге, долгаттынмас, телефон үреливишкинин ажылдадып киирген. Харылзааның тавармычалыг хевири—телефон ажылга дуулавыр туржук, биске шаптыктап, кайы-хамаан чок кангыладыр дагжап-да турар, ажык чок болду. Радио удазыпсы та канчаар коштунган, азы чүнүң чылдагаанындан чүве йиик, радиодинамиктерни кожуптарга, дораан үредир, ортемин кавр база болгудаар.

Бай-Хаактың харылзаа белдиргинде бо ажылдарны харылаап турар, ону хандырар үзүрлүг ажылчыннар четчелеттинген. Электромонтёрлар В. Зайцев, Г. Залуцкий чогум чүнү кылып турарыл билдинмес. Акша-шалыкны ап турар, а ажылынын шынарын мындыг болурга таварыжыр бе мынаш? П. Залуцкийниң бажыңының кырында ыыткыр улуг аппарат салып каан, эртен, кижээ ону эмин эртир алгыртып турун бээрге, чоок кавы бажыңнарда чогга халаалыын кандыг дээр.

Районнуң харылзаа белдиргинин удуртулгазының талазындан-бо четпестерин чайладыр талазы-биле кандыг хемчеглерни алыр ирги даш чон манап-ла турар, байдал амгы үеге чедир оскеринбээн. Харылзаа белдиргинин начальнигга ажылынга харыысалганы күдүзатканындан болгаш ажылдакчыларынга негелдеңя кошкатканындан ажыл мындыг янзылыг багай чоруп турар.

Радиодамчыдылганың, телефон харылзаазының шынарын экижидерин районнуң чонуң иегеп, манап тур.

В. НАЗЫН-ООЛ.

* * *

ЧОН МАНАП ТУР

Тываның кайы-даа булуңнарында радио, телефон харылзазы четпээн суурлар чок. Харылзаанын бо хевирлери чоннуң амыдыралында хүн бүрү ажыглаттынып турар апарганы тавармычалыг болгаш магалыг.

Өвүр районнуң Чаа-Суур. Торгалыг суурларында харылзаа белдиргинин ажылы кошкак. Радио дамчыдылгадан чүве билип алыры бергеп чамдыкта үнү чиде бээр, шуут сымыранып азы хөй-ле үен-дээн даштыг, ынчангаш чугаа тода дыңналбас апаар.

Ол ышкаш район төвүнден солуп, сеткүүллерни бисче чедирерге доктаамал эвес. График ёзугаар неделяда 6 катап келир турган болза, а херек кырында 3—4 катап келир.

Радиодамчыдылганың дыңналыры багай, үнү тода эвес болур чорук чүгле суурларда эвес, а харын-даа район төвүнде Хандагайтыда безин ындыг.

Шак мындыг байдал чоннуң радиодамчыдылганы дыңнаарынга кончуг шаптыктыг.

Суурларже солуп, сеткүүл чедирериниң доктаамал болдурары база чугула.

Өвүр районнуң харылзаа белдиргинин начальнигга Василий Очур-ооллуң, улуг электромеханик Начын Ондарның талазындан бо четчестерни дарый чайладырының хемчеглерни ап чорударын чон манап тур.

М. КУУЛАР,
Өвүр району, Чаа-Суур.

Чагаа парлаттынмазаадаа

Улуг-Хем районда көдээ бижикчиниң «Кичээнгейге ап көрүкер» деп эгелиг чагаалы бистим редакцияга келген. Ында «Ак-Туруг» совхозтуң Аймырлыг хову бригадазында ажылдың сандарзанын, ажылды эргелеп башкарар кижилерниң эң-харыысалга чогуунуң дугайында шүүмчүлеп бижээн.

Ол талазы-биле хемчег алыр кылдыр Улуг-Хем район Советиниң күүсекчи комитедиңге редакция дыннаткан.

Улуг-Хем райкүүскомуунуң көдээ ажыл-агый эргелелиниц начальнигга В. Хангаевтиң биске дыннаткаңы:

Чагааны «Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг болган механизаторлар хураалыңга сайгарып көргеп.

Салбыр эргелекчизи К. Кара-Салдың механизаторларга каржы, хажатай чоруу бадыткаттынмаан. Арткан фактылар бадыткаттынган.

Аңыткан четпестерни чайладыры-биле совхозтуң директиязы, партком чогуур хемчеглерни ап чоруткан.

ИДЕГЕЛИМ УЛУГ

Республиканың сураглыг хойжуларының бирээзи Максим Доңдукович Сувандың бодунуң эрткен оруунуң, ажылдаанның, амыдырал-чурттаалганының дугайын даалаш чок хөөрөп олур.

— Бичинимден-не ажылдан өгедээн мен. Ооң МЧАЭ шеңгүнүге кирдим. А 1949 чылда ол Калинин аттыг колхоз кыдыр эде тургустунган. Мон баштай ачам бызанчылаан турдум. Колхоз тыва Белдир-Арыг суурнуң эге тавазын салчып, күш-ажылчы балыммынын ынчан эгелээним ол...

Максим Доңдукович—«Чодураа» колхозтуң үндезилекчилериниң бирээзи. Ооң шевер хелдары киришпээн тудуг ыыда ховар. Школа, магазин эмнелге... Шуптуунуң ол тудушкан.

Он сес чыл мурнунда колхоз баштаар черге Сувандыны бир кодан хой хүлээдип берген. Малчынның чымыттыг ажынге ол ынчан «дүүлүүнүн» киргеп. Ооң бээр арга-дружулгазын мөөңнеп, хой кадарар ажылга кызымаан киргүзүп келген.

— Чаа малчыннан эгелээн улуска хамаанчок, дружулгалыг кижилерге безин берге ажыл бо. Ындыгын хой төрүп турар өйде олут орар үжүр чок апаар чүве. Малды ажаап, шаралаан кижиниң ажылгыр. Кежээниден малдың деңгелдеп хамаарылгалыг боор чүве—деп, чугаазын ол уламчылады. —Эртемнин, мурнакчы дружулганың бадыткап турарыбиле алырга, төрүүр хой бүрүзүнден хурганны ап болур. Ону практика бадыткаан. Ынчаарта, чамдык хойдан хураган алдынмайн баар чептүг чылдагаан база тургулаар. Ындыгыя дүүгүш хойдан онча-мениң төл алыры берге. А назы четкен улуг хойдал чүгле чаңгыс эвес, харын ийистерни ап болур. Борта малчынның кызымна, мергежилдиг иеспеттинер.

Дружулгалыг малчын хой дугайында аңаа-моон хой солуун бодадылары илереттин. Хойнуң часкы, күскү одаарын тавартыпырып, ооң ажалда-тежээдезиң эки шынарлыг чорудары кызымак ажыл-ишкин хамыдырып. Малчынга эң харысалгалыг үе—хой ооздаашкыны. Ынчан хойжу эң күжениишкиниг ажылдаар, шынап-ла, уйгу-дыш уттундурар. Будуң чыл дружулганга кызып келген ажылдың түңнели, бадыткалы ол. Малчынның «ден-кыптайн» ой-шаанда септеп, кышка кайы хире бөлүүн-ниерээр.

Бодунуң ажылынга бердингеп, ак-сеткилдиг, эгээртинмес арга-дружулгалыг малчын Максим Доңдукович Сувандың ол сес чыл дургузунда бо шылгалдааны шыдажын эртпеп. Ол чылдарда чүге бай төрүүр хойга онаалтыр 105—110 хураганны онча-менди зорукторуп келген. Ынчангаш, ону партия болгаш Совет чазак бөлүүн-биле үнелеп, Ленин, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденнерибиле, хой санныг медальдарибиле шаңнаан. Ону чаңгыс чер чурттуглары Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Тес-Хемниң район Советиниң депутады кылдыр сонгуп келгеннер.

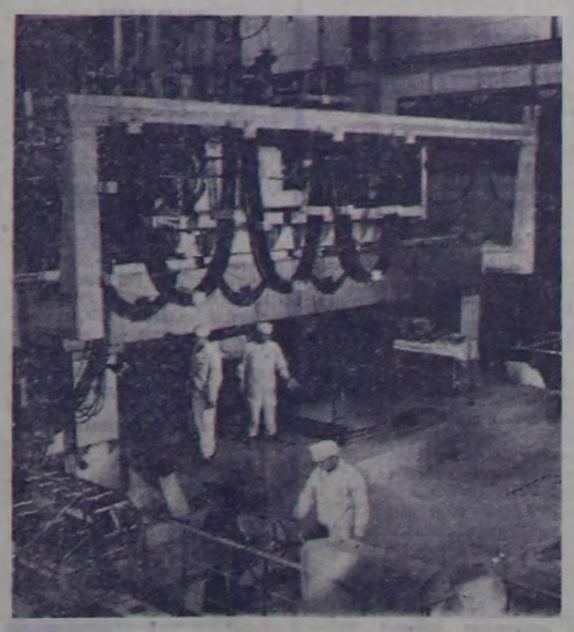
— Бо чылын кышка белеткеллнер кайы хирел? — деп ооң айтырдым.

— Маңа коданымда дөрт чүс хире төрүүр хой бар. Чүс башка онаалтыр 110 хураганы онча-менди алыр деп социалистиг хүлээлгемде айытқан мен. Ол сорулганы чедишкинниг күүседир дээш, 25 тоңна сигенин белеткеп, кыштагны эки шынарлыг кылдыр септеп алдым.

Иёт, малчын М. Сувандың кышка эки белеткеңгеп. Дуружулгалыг малчынның чедишкинниг болурунга ядегелим улуг.

Ч. СҮЛДҮМ.

АТОМЧУ-ЭРТЕМДЕННЕР — БЕШ ЧЫЛАГА

ДИМИТРОВГРАД (УЛЬЯНОВСК ОБЛАСТЬ). Атомнут реакторларынын В. И. Ленин аттыг эртем-шинчилел институдунун специалистери «БОР-60» установкага чугула шенелделерининг улуг комплекизин доозкан. Ындыг хевирлик реакторлары чугле электростанцияларга ажылдап үнүрер эвес, харын чаа станцияларга хереглээр ядролуг одалганы мооннел болур аргалыг.

«БОР-60» хевирлик дүрген нейтроннарынга ажылдаар үлетпүрүн улуг атомнут электростанцияларын телевизорынге, дерин тургузарынга болгаш ажыглаарынга ол институттун эртемделгеринин сүмелерин ажыглап турар.

ЧУРУКТА: «БОР-60» установканын реакторлуг залы.

Ю. БЕЛОЗЕРОВТУН фотозу.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Бүрүн чүүлдүгзунүүшкүн

БЕРЛИН. (СЭТА). Варшава Кереэзинин киржикчилери күрүнелерини Политиктиг консультативтиг комитединин ноябрь 25—26-да Бухарестиге болган чөвүлел хуралынга ГДР-нин делегациязынын отчёдуп ГСЧП ТК-нын Политбюрозу болгаш ГДР-нин Министрлер Чөвүлели чугаалажып корген. Ында парлап үндүрген мелегелелге делегацияның ажылчорудулгазын болгаш Политиктиг консультативтиг комитеттин чөвүлел хуралының шиитпирлерин чүүлдүг деп корген болгаш ол чөвүлел хуралдың база аңаа хүлээп алган шиитпирлерининг улуг ужур-дузазын онзалап демдеглээн.

Бухарест чөвүлел хуралынга социалистиг чүрттарының тайбын программазынга чаа чугула эгелекчи санал немешкен — ядролуг чепсекти бир дүтаарында хереглевес кереэлиг хүлээлгени боттарынга алырын Европага айыыл чок чорук болган кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың киржикчилери бүгү чүрттарга санаалдаш деп, мелегелелге чугаалап турар. Ол санал тайбын болган айыыл чок чорук үнелиг болуп турар бүгүде кижилерининг сагыш-сеткилинге таарыжыр.

Политиктиг консультативтиг комитеттиң Бухарестиге чөвүлел хуралы тайбынды болган айыыл чок чорукту улам ынай быжыглаары дээш демисеелдин делгеренгей программазын идип үндүрген. Варшава Кереэзинин организациязы болза тайбын болган чавырлыышкын дээш демисеелге шиитпирлиг фактор болуп турарын ол база катап бадыткаан. Тайбынның социалистиг политиказының хаяа гуманистиг ужур-утказын Бухарестиге чөвүлел хуралдың шиитпирлерин коргузуп турар. Ук чөвүлел хурал Варшава Кереэзинин киржикчилери күрүнелерин чакгыс эптиин база сырый каттышканы коргускен. Ол чангыс ап тайбынны база делегейнин айыыл чок чорууп быжыглаарының хереэзинге шынчы баргаш болуп турар деп медегелелге чугаалап турар.

Сегед комплекизинин хевири чаарттыныр турар

БУДАПЕШТ. Сегедтин районундан нефтилиг болган газтыг черни тыпкандан бээр 10 ажыг-ла чылдар эрткен. Ол районнуң келир үези улуг дээрзин ынчаарда-ла специалистер баш үүрүр чугаалап турган. Эрткен чылдарның дургузунда Сегед чоогунда нефтехимиктиг комплекстин өвүр-хевири таныттынмас кылдыр өскерилген: чаа үлетпүр будурулгелери тургустунган, өрүмнээшкин адаганнары дээр иштер кодурулуп үнген. Ол үеним дургузунда Сегед чоогунга нефть тывыжы 3 мүн тоннадан 1,6 млн. тоннага чедир, а газ тывыжы чылда 3,6 млрд. кубометр чедир улгатkан.

Сегедтин үлетпүрүлүг районунун чер иштининг байлаан венгр специалистерини шинчээлип алырынга улуг хүзаны оларның совет эштери коргузуп турар.

* * *

Планны ажыр күүсеткен

БУХАРЕСТ. Румынияның чиик үлетпүрүнүн будурулгелери бо чылдың 11 айларының планын 3,2 хуута ажыр күүсеткен. Магазинижерже планнан артыкка 5,5 млн. метр трикотаж кылыгларын, 2 млн. дорбелчин метр хире пос-таавыны, хөй санныг хептерни, ндиктерни болгаш өске-даа бараанарны чоруткан. Бараанарның ассортиментизи дыка калбарган болгаш шыпары бедээн.

Оон-биле чергелештир чиик үлетпүрүнүн будурулгелеринге будурериниң чаа технологиязын, чыг-эттиг чаа хевирлерни шинчээдип ап, будурулгени чаартырын чорудуп турар.

* * *

„Чедок“ чаа чылды уткуп турар

ПРАГА. Европада ани-чоруктарының эң хөөчүн болгаш эң улуг бирө чергелериниң бирээзи «Чедоктун» төлээ чергелиниле келир чылдың туристи путёвкаларын садып эгелээн. «Чедоктун» ЧССР-де болгаш даштыкыда барык-ла 200 салбыры бар, чуртталга демисеелериниле 200 ажыг аалчылар бажыңны оон эргезинле турун турар.

Чүс-чүс мүң чехословак хамаатылар өске чурттарже сөлүн аян-чоруктарны кылып болур. Эң-не хөй туристер социалистиг чурттарже, хамыктың мурнунда Совет Эвилелинче чоруур.

* * *

Таакпы — республиканың байлаа

ГАВАНА. Куба можу Пинар-Дель-Рионда таакпыны тарып олуртурун чорудуп турар. Чурттун таакпы тарып өстүрер эң улуг районунун чер ажылдыглары кампанияга эки белеткенип алган: чемишчидилгени чогуур үезинле төккен, кодээ ажыл-агый техникалыг белеткээн.

Таакпы будурулгези — Кубаның кодээ ажыл-агыйының чанчыл апарган алыры. Кодээ ажыл-агый продукциязының ындыл хемчээлинде таакпы чигир тростинизинең соонда ийи-ги черни эзелеп турар.

* * *

Чоннун эрге-ажыктарынга

ХАНОЙ. Вьетнамның мурнуу чүгүне хандырылга-салгылга кооперациязы рынокту социалистиг ёзу-биле чаарты организастаарының чугула хевирлериниң бирээзи болу берген. Аъш-чем аймаан болган бирги эргежок чугула хереглел үүлдерин хоорайларга болгаш можуларга хуваарының айтырыгын шиитпирлериниге база чиижен садыг кылыр чорукка үүлүр демисеежиниге ол кооперация дузалап турар.

Республиканың мурнуу чүгүле шуптуг 400 ажыг ындыг кооперативтерни тургускан, олар миллион хире кижини катгыштырып турар. Кооператорларга улуг дузаламчыны улус эрге-чагыргазы коргузуп турар.

Чүртүн мурнуу чүгүне кооперацияны хөгжүдер талазы-биле улус эрге-чагыргазының хемчеглери — чоннун амыдыралын түрүмчүдүрүнге, бараан саарыгазын ковудепринге чугула фактор. 1977 чылда мурнуу чүкке кооперативтерни калбартырының планын кылып тургускан. Садыгны социалистиг ёзу-биле чаартырының ол аргалыгын улам ынай быжыглаарын база хөгжүдерин ол планда баш удур коруп турар.

(СЭТА).

ЧУГУЛА БОЛУУШКУН

ЛИМА. (СЭТА). Перу коммунистерде чугула болуушкун —партия документтилерининг солуушкуну чедиишкинниг доозулган. Перунун Компартиязының (ПКП) кежигүннеринге чаа партидокументилерни тыпсып бээринин баймырлыг ёзулалды бүгү-де кудуку организацияларга болгулаан. Партия билеттерининг солуушкуну ПКП-ниң эге үүрзериниң ажыл-чорудулгазының идепкейжиндеринге идиг-ин бергеп. Чүртта байдалдың болгаш Перуда социал-экономиктиг чаартылгаларның амгы үе-чадазында партияның сорулгаларының дугайында илетпелдерни ПКП ТК-ның Политкомиссиязының кежигүннери коммунистерниң мурнунга кылгылаан. Марксизм-ленинчи идеологияның яндырбуру айтырыгларының талазы-биле теоретиктиг конференциялар база болгулаан.

Партия документтилерин солуурунда талазы-биле кампания партийжи хүрээлеңдерининг чангыс эптиин болган сырый каттышкавын, перу коммунистерниң политиктиг белеткелининг өөүн турар ленинели коргускен деп. ПКП ТК-ның Пропаганда талазы-биле национал комиссиязының бюллетенинде айтып турар. Партияның ол чугула хемчээ Перунун Компартиязының организастыг бижыкаанының, ажылчы үөн массаларының ортузунга өөң ат-алдарының бедиишиниң херечизи болган.

Ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга

ТРИПОЛИ. (СЭТА). Ливияга депшилгелиг республиканчы ёзу-чурум догуунаа келген чылдарның дургузунда ол араб чурт социал амыдыралга болгулаан чаартылгаларның хемчээлдериниң талазы-биле Чоокку Чөөн чүкке бирги черлерин бирээзинче үнген. Ажыл төлевилиниң кудуку хемчээли өстүрген, наамаан кыраанда, инвалид болганда бээр пенсиялар, хөй үүрлүүлгелер иелерге пособиелер, дээди өөредилге черлериниң өөренекчилериниң стипендиязы дыка улгатkан. Үүлге чаңгыс бо чылын, чаа ливий беш чылдың (1976—1980 чылдар) баштайгы чылында ЛАР-га чоннуң кижи санынга оналаштыр орулга 30 хуу өскен, беш чылдың төнчүзүнге чедир ол 1960 чылбиле деннезирге, 5-тен ажыг катап ковудээр.

Сөөлгү чылдарның дургузунда ЛАР-га чуртталга тудуунум темпизин шиитпирлиг дүргедээн. Улус хоорайларны долгандыр тургузаан казанак бажыңнар читкен, амгы үениң чаагайжыды тутkан суурлары кодээ черлерде-даа бир ынаргылаал. Хуузунда тулуг кылырый-биле тараачыннарга чээлилерни күрүне берип турар. Республикабычы ёзу-чурумунуң чеди чылының дургузунда ливий ажылчы чоннарның 200 мүң ажыг от-булеевин чаагайжыды кылган квартираларны алгылаан. Ам-даа 70 мүң квартираны чоннуң ортузунга хуваарын чаа беш чыл планында баш удур корун турар.

Күрүнениң чуртталга секторунга сөөлгү үш чыл дургузунда квартира хөлезиниң дыка чигзөө, чуртталга тудуушкунунга хуу капиталдың ажыл-чорудулгазын, кызыгаарлаарынче үлетпиг элээн каш чугула хемчеглерни бага алган, улут байлык ээлериниң өөүн-хөрекшилиниң чамдыкызын национализастаарын база чоруткан.

Үүлге сөөлгү үш чыл дургузунда Ливияга 19 чаа эмнелге черня болгаш госпиталды ажыглаага киирген. Чурттуң бүгү чонун халас медицина дузалаамчызының системазы-биле хаара тутkан.

М. МИРОШНИКОВ.

Амыдырал чогумчуп турар

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанның президентиниң И. Саркис политиктиг удуртукчулар-биле, чурттуң ажыл-херекчи база сан-хөө бөлүктериниң төлээлекчилери-биле идепкейлиг сүмелеиилгелеэрин чорудуп турар. Ук черниң парлаалганының дыңнадып турарындан алырга, дайын сөөлүнде чурттуң экономиктиг, политиктиг болган социал катап тургустунгушкунунуң дугайында айтырыг кичээлгейниң төвүнде туруп турар. Ук черниң таймылбырлакчыларының бодап турарыбиле алырга, колдуунда техниктиг интеллигенциянын төлээлекчилериниң тургустунган турар чаа чазактың составынга кандидатуралар дугайын база-ла чугаалажып турар.

Хамааты дайынның 19 айының дургузунда Ливанга буруу-биле сокеваа турган идепкейлиг ажыл-херекчи чорук катап чоруттунуп эгелээн. Бейруттун далай өртээлиг катап тургузар талазыбиле ажылдарны чорудуп турар, баштайгы чүк судналары рейдиде кестүп келгилээн.

Ливанга тайбынды дүрген катап тургузарының чорудулгалыга чамдык террорчи болуктер -шаптыктаарын ораалдажып турар. Бейруттуң барымын талакы районнарының бирээзинге. Ливанның депшилгелиг социалистиг партизының партийжи К. Джумблаттың бажыңындан барыкла үүс метр хире черте частыышкын болган. Олген болгаш балыглаган кижилер бар. Джумблаттың бодуу ол үедо хоорайга чок турган. Айыыл чок чоруктуң күштери балыглаган кижилерге дузалаан болгаш корум-чурумну дүрген катап тургускан.

МОСКВА ЧООГУНГА „БЛИЦКРИГТИҢ“ БУУРААНЫ

Генерал-полковник Павел Артемьевтуң интервьюзу

1941 чылдың күзүү. Советтер чуртунуң чүрээ — Москваже фашистиг армиялар шаап халдап турганнар. Совет-герман фронтуга болуушкуннарны делегейниң демократтыг күүнниилери бүзүрел болгаш дүвүрээзининбиле хайгаарап турган. «Орустар өйтүр шаап шыдаар ирги бе?», «Гитлерни доктаадып шыдаар ирги бе?» Ол айтырыгларга харыыны Москва чоогунга болган туялчуушкунар берген.

Москваның шериг округунуң болгаш каигалалдың Москва зоназының шериглерин ол үеде генерал-лейтенизит Павел Артемьев командылап турган. Ол үттүндурбас хүннерниң дугайын, Москва тулчуушкунунуң үмүрдузазын чугаалап бээрин ПМА-ның корреспондентизи Борис Сиверцев оон диледээн.

— 1941 чылдың күзүнүнде совет-герман фронтуга байдал канды турганыл?

— Ол үеде байдал берге-де турган. ССРЭ-ниң бор ёзу-биле халдааш, гитлержа Германия дириг күш-даа, танкылар-даа, артиллерия-даа, самолёттарда талазы-биле Кызыл Армияны дыка ажып турар шериглерин совет девискээрже бурунгаарладып орган. Оон-биле кады Совет Эвилелиң-биле дайынны эгелээр мурнунда вермахтың шериглери дайын чорудулгалары эрттирер талазы-биле улуг арга-дүрүкчалыг болгаш Европаза пашистерин эжелеп алганы чурттарның барык бүгү үлетпүрүн боттарынга алырын белеп эвес айтырыг, аңаа кижениң тура-соруктут болуру негеттиннер. А. Антын аазаан сөөлүге зо болур дээрзинге бүзүредүлүт.

Д. АИР-САНАА.

Югославлуулуучу армиянын дайынчыларының хүн бүрү ажыл-ижи. Ооредилге боолаашкынынары.

ТАНЮГ—СЭТА-ның фотозу.

— Москваны эжелеп алыры Гитлерниң «Барбаросса» планында кандыг черни эзелеп турганыл?

— Совет пайысталды эжелеп алырын пашистер эң чугула үүлүг кылдыр корун турганнар. Бо хоорайны эжелеп алыры политика-даа, экономика-даа талазы-биле шиитпирлиг чедишкин болур дээрзин «Барбаросса» планының кол кезээнде айытkан. Москвanың дүжүп бадары «чаңныг дег дайынның» стратегиязының кайгамчыктыг тиилелгезин бүгү делегейге ол чарлаар болгаш немец чепсектин «пшилеттирбезинин» база бир хереченин болур дээрзин ында база бижээн.

Ол сорулганы чедип алыр дээш, гитлержи командылал чери сентябрь төнчүзүнде совет-герман фронтуга тургап көкүп чоруур бүгү каттыжыышкыннарның 64 хуузун Москваже угланмышкынге моожнээн. Фашист шериглер дириг күш болгаш дайынчы техника талазы-биле барык Европага дайынчы чорудулгаларының бүгү 660 хонуунуң дургузунда тиидиргени хире когаралга таварышкап болгай.

— Москваны шолге чыскаалдың болганы билдингир болгай. Ол үгле совет шериглерин чыскаалы болган. Оон дугайын чугаалап берип көрүчеерем.

— Октябрьның сөөлгү хүннеринде Дээди Кол командылакчы И. Б. Сталинге Барыыт угланмышкынга байдал дугайын, камгалал шугумнарының тудуунуң чорун турарының дугайын, курлавыр күштериниң келгенинин дугайын илеткээн мен. Ындыг янзылыг илеткелдер хүннүң-не болур үүве. Бо таварылгада мээң дыңнадымымы ол дыңнаан. Москва гарнизонунуң шериглериниң чыскаалынга белеткевин турар бис бе дээрзин сонуургады.

Байдалды барымдаалап коргеш, ук чыскаалды эрттирерин шоолуг-ла ажыктыг эвес дээн хевирлиг далаганнаашкынымынды илереттим. Оон-биле кады аңаа үүгле чадаг шериг киржип болдурун чугаалаадым. Үүле дизе артиллерия кезектерга турушталарында, а танкылар гарнизонга шуут чок турган.

Дээди Кол командылакчы ол хемчегнин политиктиг ужур-утказын чедир үүлелевейн турарывысты айытkаш, аңаа артиллерияның-даа, танкыдарның-даа киргээн турар аргаларын дилеп тыптыгаат, ноябрь 7-нин чыскаалын эртперинге дужаган. Чыскаалды хүлээп алырын Совет Эвилелиниң Маршалы Будённыйга, а командылаарын — мээң даасkан.

Чыскаал ноябрь 7-де эртенгиин 8 шакта эгелээн. Аңаа РСФСР-ниң Дээди Соведи эттыг шериг үүлдүнезининг курсантуалын ажылдап кылып эдээн турганнар.

— Кызыл шолге чыскаалдың болганы билдингир болгай. Ол үгле совет шериглерин чыскаалы болган. Оон дугайын чугаалап берип көрүчеерем.

— Октябрьның сөөлгү хүннеринде Дээди Кол командылакчы И. Б. Сталинге Барыыт угланмышкынга байдал дугайын, камгалал шугумнарының тудуунуң чорун турарының дугайын, курлавыр күштериниң келгенинин дугайын илеткээн мен. Ындыг янзылыг илеткелдер хүннүң-не болур үүве. Бо таварылгада мээң дыңнадымымы ол дыңнаан. Москва гарнизонунуң шериглериниң чыскаалынга белеткевин турар бис бе дээрзин сонуургады.

Байдалды барымдаалап коргеш, ук чыскаалды эрттирерин шоолуг-ла ажыктыг эвес дээн хевирлиг далаганнаашкынымынды илереттим. Оон-биле кады аңаа үүгле чадаг шериг киржип болдурун чугаалаадым. Үүле дизе артиллерия кезектерга турушталарында, а танкылар гарнизонга шуут чок турган.

Дээди Кол командылакчы ол хемчегнин политиктиг ужур-утказын чедир үүлелевейн турарывысты айытkаш, аңаа артиллерияның-даа, танкыдарның-даа киргээн турар аргаларын дилеп тыптыгаат, ноябрь 7-нин чыскаалын эртперинге дужаган. Чыскаалды хүлээп алырын Совет Эвилелиниң Маршалы Будённыйга, а командылаарын — мээң даасkан.

Чыскаал ноябрь 7-де эртенгиин 8 шакта эгелээн. Аңаа РСФСР-ниң Дээди Соведи эттыг шериг үүлдүнезининг курсантуалын ажылдап кылып эдээн турганнар.

— Кызыл шолге чыскаалдың болганы билдингир болгай. Ол үгле совет шериглерин чыскаалы болган. Оон дугайын чугаалап берип көрүчеерем.

БОЙДУС КАМГАЛАЛЫ — БҮГҮ НИИТИНИҢ ХЕРЭЭ

Коммунистиг партия болган Совет чазак долгандыр түрар бойдусту камгалаарынче улуг кичээнгейни салып түрар. Бо дугайын СЭКП-ниҢ XXV съездиниҢ бойдусту камгалап, оны улам байлакшыдар, келир үениҢ салгалчыларынга ооң байлактарын арттырар дугайында материалдарны бадыткап түрар.

Бойдус камгалалының Бүгүроссия нииттилериниҢ организациялары, ооң республика болган районнар чөвүлелдерин түргускаашкыдаа бөөр Тывага бойдус камгалалының талазы-биле элээн ажылдар чоруттунган. Ол организациялар мындыгы 1976 чылда чон оруузунга тайылбыр-массалыг ажылдарны элээн калбартып, организастыг хемчеглерни ап чорудуп түрар. Ол ышкаш нииттилериниҢ секцияларының ажылы база идепкейгин.

Долгандыр түрар бойдусту камгалаар дугайында партияның болган чазактың нииттиларлерни, «РСФСР-ге бойдус камгалалының дугайында хоойлуулуу, нииттилериниҢ сөрүлгаларын чонга таймыбырлаар хүндүлуг хүлээге ап, чонуун кадмы дээш бараан бөөп түрар.

Сөөлгү чылдарда нииттилериниҢ кежигүнеринге 5 муң кижи немелкен болган ам оларның саны 30 муң чеде берген. Ооң түүнелинде эге организациялардың саны база ковудээн. Ынчалза-даа Россия Федерациязында ниити деңгелди алыр болза, бистиң республикада нииттилерге чонуун бактаан, кирери дыка эвээн боон түрар: бүгү эвес РСФСР-ниҢ девискээринде чонуун 21 хуузу ол нииттилерде хаара түттүнген болза, бистиң республикада — түгле 11 хуу чедип түрар. Ынчангаш бойдус камгалалының нииттилерлинге чаа кежигүнер кирерге талазы-биле улуг сорулга раЙоннар чөвүлелдеринге болган эге организациялардың ажылдакчыларының мурнунда салдыпган-дыр.

Нииттилердиң организацияларының ажыл-чорудуштазымда коЙ угланыышкын бойдусту ленинчи бүү-биле коорулаашкын деЙдиг социалистиг чарын боон артышаан. Бо чарын РСФСР-ниҢ бойдус камгалалының нииттилериниҢ организацияларының аразында улам калбарып түрар.

Бойдус камгалалының практиктиг ажыл-чорудуштазының талазы-биле нииттилериниҢ Бүгү-россия съездиниҢ бадыгазының хүлээгелеге айыткан хемчеглерин боттандырып чорударын-биле бистиң республикага сөөлгү беш чыл дургузунда ногаанчыдыкта-каастаттынын 2,5 миллион дос-шыктарын, хой миллион ямы-бүрү чечектерни олурткан, остүрген боон түрар. Бо ажылды хой-нииттиниҢ калбак кирижилгези-биле ыыпын түрар. Ооң аңгыда үнелиг ыяштарның хой санныг үрезиннерин чыып, арга-ыяш хораактыларына улуг хемчеглерни ап түрар. Дүүгүүг аңмеңи болган куш аймаан хөварган, эвээжөөриндеН камталап, оларның бай саның чогуур әәжелеге түргузар дээш чылдыл-ла ончалап, сайзаар ажылдарны үргүлүү кылып түрар. Ол дээрге аңдымыр-тывыш ажылын ыны чорударында чугула хемчег болуруг биилингир. Оң ышкаш балыкбайланның курлавырын удаттыраар, черниҢ хөрээлүүнүң үрелирни болдурбас хемчеглерни база ап түрар. Сутхарның арыг-шевер байдалы, оларны камгалаарын база чугула айтырыг боот түрар.

Бойдус камгалалының бистин республикада организацияларын Хакас область организациязынга-биле чаржыы чанчыл апарган. Чаршыпта нииттиледдиг район организацияларын шуптузу кирип түрар. Оларның аразында Тайдың, Каа-Хем, Барыын-Хемчик, Чоон-Хемчик, Улуг-Хем районнарның организацияларын эки түүнелериниң чедиг ап түрар. Бо чылдың ийиги чартыында Бии-Хем район чөвүлели бодунуң ажылын элээн эжиктеп кеп. Район организацияларының аразында чаршыттың доктаамал тиилекчизи — бойдус камгалалының Тайдың район чөвүлели боот кептеп. Ол организацияның (район чөвүлелиниҢ даргазы К. Кауров) үш чыл иштинде бирги черни эзеп, бодунуң ажылын улам идепкейжидип түрар. ЧөвүлелдиҢ президиумунуң кежигүнериниҢ аразында хүлээлгелерни тодаргай айыткан, ажыл планында айыткан хемчегерни амыдыралга ынан-да боттандырып түрар. Организацияның ажыл планнарын бүүгүүр бойдус камгалалының айтырыгларын албан-организация черлерининҢ, көдээ болган район СоветтериниҢ күүскомарының хүралдарыгга, сессиялардың үргүлүү чугаалажып түрар. Бо талазы-биле ажылга хой-ниити организацияларының удуртукчулары, партия болган совет организацияның ажылдакчылары идепкейлиг кирижир чорукту чедиип алган. Нииттилеп кежигүнериниҢ саны улам көвүдеп, бо чылын аҢаа 1500 чаа кежигүнериҢ түзүлүп алган. Оң ышкаш үндүрүг-дадыыр чымыдазының планы база бүүгүүттиниҢ түрүп. Бо чылдың түс-түс кежигүнер болган коллективтерниҢ-даа дыдыыр чымыдазының планын чедип алган. «Тывэ туДуг» трестиҢ автобазазының болган өске-даа чамдык будуруглер черлерининҢ удуртукчуларының буруузу-биле ирилдиктиг үндүрүг-дадыыр төлептимейн түрар болган оларның бойдус камгалалының нииттилининҢ эге организацияларының ажылы бүтүй боот түрар. Ындыг чижектерни хөйү-биле кирип болур.

Долгандыр түрар бойдусту камгалаары, ооң курлавырларын тоттиелеЙн, чөн ажыттарны, оларны улам байлакшыдыр, бетүрери дээш чоо оруузунга тайылбыр массалыг ажылдарны калбартып, «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниҢ улус ажыл-агыйын хогжудуриниҢ кол угланышкынында» бо талазы-биле эйиттынган сорулгаларны күүседир — бойдус камгалалының республика болган райониар организациялараның кол кичээнгей салыр чугула сорулгазы боот түрар.

В. АНАМЬЫН.

Лотереяның чаа чыл тиражы

1976 чылдың аҢаа-бараан лотереязының (чаа чылдың) удуртуглелиниң талазы-биле ойнаашкынының тиражы 1976 чылдың декабрь 29-та Тыва хоорайга болур.

Тиражка 200 «Жигули» ВАЗ-21011 автомобильдер болган «Москвич-412 ИЭ» автомобильдер, ямы-бүрү маркалыг 800 мотоцикл, 250 болган 570 рубль өртемчей 3400 сообдукулар, эр болган хереглеер 2000 хол шапкалар, фабрикага кылган 1500 хевистер, хой санныг телевизорлар болган радиоприёмниктер, дуктен кылган костюмнер, чооктен кылган аргыылдар, өске-даа үнелиг эт-бараан чүүдерни ойнаашкынга киирер.

4-дең 200 рубль чедир акша ойнаашкынчары база киирер.

Шуптуу 25300 эт-бараан болган 10674800 акша ойнаашкынчары киришүүр.

СПОРТ

Хоочун спортчулар-биле ужуражылга

ВЛКСМ Тыва обкомунуң Кызыл хоорайның хоочун болган шыырак спортчулары-биле ужуражылга болуп эртикен. Ол ужуражылганы комсомол обкомунуң бирги секретары А. А. Романов ажыктап, республика пайысылалының хоочун спортчуларын, хой-нииттиҢ тренерлерин республиканың хоочун спортчуларынга, хой-нииттиҢ тренерлерге кыйгырыгны хүлээп алган.

(БистиҢ корр.).

АЛЛО! ОЗ ДЫҢНАП ТУР!

Репортаж

ЭжиктеН кирип кээрге, узун, чинге коридор. Ооң үстүү бажында, оң талазында бичежек өрөөл. Хар дег ак халаттыт, кижи ортузу хире назылыг кижи мээң менидимге бажын соганнадып харыылаан, олурунар деп диванче холуубиле айтып, телефон-биле чай чок-ла чугаалашкан улур. Ол — станцияның улуг эмчизи Л. Г. Брянская-дыр.

ЭмчиниҢ дүрген дуза чедирер станциязы аарыг улуска эмчиниҢ баштайгы дузазын чедирер хүлээглиг, ол бергедеп аараанарыны болгаан аймыл-бачытка таварышканарыны бажынарындаН, кудумчуган болгаш ажылдап, өөренип турар черлериндеН, республикаНың ырак-чоок районнарындан эмнелгелерже чедирип, дүн-күн чок ажылдап турар. Станцияның коллективин 45 кижиден тургускан, ээ-ыйнаралдыг, бир демниг ажылдап, чалаашкыларынга ап болур. Оларның хой кезии араганың үүжүүндан болган таварылгалар. Оон аңгыла, участок эмчилериниҢ ажыл шагының үезинде бисче телефонпан, эмчи чалаар чорук ам-даа үргүлүлеп турары хомудавчыт.

— Чамдык чалаашкыннарга баарга, аараан кижизи эзирип азы эмнеткенинин соонда база катап аратаашаан, чүрээ баксыраан, угааны солуудаан, чок болза чогуушкан болгулаар. Чижек кылдыр эрткен бир байырлал хүнүнде чалаашкыннарны ап болур. Оларның хой кезии араганың үүжүүндан болган таварылгалар. Оон аңгыла, участок эмчилериниҢ ажыл шагының үезинде бисче телефонпан, эмчи чалаар чорук ам-даа үргүлүлеп турары хомудавчыт.

— Канчан бардыңар, чүнер аарын тур? Кажандын эгелеп аараанынар оң? Харычар кажыл?

— Алдан ийи.

— Фамилияңар?

— Радина...

Аараан кижизи эмчи Н. И. Лыжина кичээнгейлиг шинчээн, эрткен дораан участок эмчизиниҢ келдиртип, эмпелерин дыннатты. Фельдшер А. А. Поканинова ам инкрптекп, сыкыртып кагды. Оң чалаашкындан улаштыр Пролетарскай кудумчузунда база бир чалаалгаже баарын радиа-биле станциядан дыннаан, чоруптувус...

Республиканың дүрген дуза чедирер станциязында ажыл хүн-бүрү мындыг байдал-биле эртип, коллектив чонуун ылаңкыылын быжыглаар болган культуруг деңнелии улам бедидер сорулганы салган күжениишкининг ажылдап турар.

В. САТ.

Кижинин кадыкшылыгына баранын болуур харыысалгалыг болгаш чонга хүндүткелдиг ажыл. А. А. Панкратова эмнелге шугумунга 22 чыл ажылдаан.

Анна Андреевна пенсиялаан болза-даа Тандының район эмнелгезинде санитарка-нянь болуп ажылдавышаан. Ол ам коллективте хоочуннарның, мактадыг кижилерниҢ бирээзи.

ЧУРУНТА: Анна Андреевна Панкратова ажыл үезинде.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

ЛАУРЕАТТАР ХООРАЙЫ

СибирьниҢ нефтичилериниҢ аныяк хоорайы — Сургутта эрги ыяш бажыңнарның орнунда энергетиктериҢ Кызыл тура орбуунуң туруу эгелээн. Хары арага ары кижини тулаап ап болур. Анаа концерт, номчулга, лекция залдары, концерт белетээр өрөөлдер, будуттунар өрөөл, библиотека турар. Ооң-биле чергелеттир нефтичилериҢ төө каът Культура бажыңының туруу база эгелээн.

— Бо беш чылда культураның болгаш социал ажылдарайдың түбүлгэларын калбаабиле тудары кордукпен — деп, СЭКП горкомуниҢ секретары В. Трифонов чугаалаан.

— Танцы, концерт залы, түбүзүүларның болгаш нефтичилериҢ культура ордузы, он муң көрүкчүлер олурар улуг стационарлыг сорт комплексинин, Пионерлер бажыңы Сургуттуң хевир-шинчизин чаартып кааптаар. Оларның толееливлеин турегскан Ленинградтың тус чернин агаар-бойдус байдалын өөренип көрген болгаш архитектура талазы-биле онзагайын бадыткаалаан.

Сургутта дыштанылга топтери ам бешин хой. Барыын Сибирьде эң-не сонгу чүктү турар музыка училищези ажыттынган, училище баштайы доозумчуларын чаа аткаран. Тюмень областыҢ өске хоорайларынга бөдөөрге Бүгү-россиядың улустуң чогаалынга фестивальның лауреаттары кончуг хөй: улустуң чогаадыкчыларының чүрттакчыларының үш кижизиниҢ-не бирээзи киришкен.

В. ЖИЛЯКОВ, СЭПА-ның корр.

Сургут,

Тюмень область.

ХАНДЫК-ШЫЛДЫГЛАР КӨВҮДЭЭН

Кызыл ряонунуң Баян-Кол ортумак школазының класстар аразынга үрэн чүүл фестивалы болуп эрткен. Аңаа үстүүк класстардан 10 ээл класстың (удуртукчу башкызы К. Х. Даржаа), 5—8 класстардан 7 ээл класстың (удуртукчу башкызы Л. И. Демченкова), эге класстардан 2 ээл класстың (башкызы К. Т. Базыр) өөреникчилери ырлаар, танцылаарыгга, ураН номчулгага шыгыраашаар, бирги черлерни алганнар.

ЖюриниҢ айбы-биле түүнелдерни база үндүрген. Ырдарынга Вита Чүдүүм, Инна Тасоол, ураН номчулгага Чечек Денденмаа, Коля Даргажык олор бирги черни эзээлээн.

Школада ураН чүүлүг хандыкшылдыг өөреникчилер хөйүн эгири кежигүнерни белдеглээн.

О. НАМЧЫЛАК.

Өөреникчилер дыңназын

Амгы үеде радионуң ажыын билбес, радио точказы кирбээн мындыг болуун, бажың чок. Радиодан хүн бүрүүе амыдыралда болуушкунарны дыңнап, билип ап турар бис. Ындыг турбуже Улуг-Хем районнуң Булуң-Терек ортумак школазының интернадында радио чок. Интернатта сезен ажыг өөреникче чурттап турар.

Радио туруп болур 7 компа-та бар-даа болза, оларның чаңгыыында-даа радио чок, өөредилге кижизидилгеге хамаарыштыр солуун дамчыдылгалар-даа болу бээр болгай, өөреникчилерниҢ радио дыңнавайын турары хомудавчыт. Радио четкизинден дарый кирбиил. Чемгээн алыры — хүниҢ соңгарзаттыымас чугула айтырыы болуп турар.

Ч. ТОВАРИЩТАЛ.

Улуг-Хем район.

ЧӘӘШКИН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧАА ЧЫЛДЫҢ 789600 ОЙНАП АЛЫЫШКЫННАРЫ

Байырлал — чаа 1977 чыл чоокшуаап орар. Чаа чылга эң-не белек болза, сизерниҢ байыр чедирилгиниҢ болгаш КүрүнениҢ үш хуузуг ниттиин ойнаашкынныг чөзүлгэниҢ 1966 чылда үндүрген облигациязы болуур. Ол чәәшкин талазы-биле тираж 1976 чылдың декабрь 30-де Москва хоорайга болур.

Эргим номчукчулар! Чаа чылда белек кылдыр үш хуудуг чәәшкининиҢ облигацияларын садып алыңар. Ол облигация-биле 40, 100, 500, 1000, 2500 болган 5000 рубльдиг ойнап ап болур.

Чәәшкин талазы-биле чыл бүрүүнде-ле ойнашкыннарның 8 тиражтарын: февраль 15-те, март 30-де, май 15-те, июнь 30-де, август 15-те, сентябрь 30-де, ноябрь 15-те болгаш декабрь 30-де чорудуп турар.

НОМЧУКЧУЛАР!

«Ш Ы Н»

солуннуң чагыдып алыңар.

Аңаа чагыдылганы харылзааның бүгү салбыраттарында болгаш белдирлеринде, ажыллаар черниң айбы-биле парлалганын хөй-ниити тарадыкчылары хүлээп ап турар.

Чагыдылганың өртээ: чартык чылда—3, чылда—6 рубль.

1932 чылдан бээр СЭКП кежигүнү, хоочун колхозчу

Алексей Шыырапович МАЛАЖАҢЫН

мочээни-биле ходбаштыр Эриинде Лепки аттыг колхозтуң баштаар чери, партия организациязы ооң төрелдеринге, чоок кижилериңе ханы кажыыдалын илергейлеп тур.

Кат-чимис үрезиннериглеп кылган сава.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотозу.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 8-ТЕ

МОСКВАДАН

8.00—ССРЭ-ге Румыниядың музыка фестивалының ажыдыышкыны. Симфония оркестри. Программада Дж. Энескуның ногаалдары. Консерваторияның Улуг залындан дамчыдылгаш.

10.00—10.10—Чаңсар.

10.10—Эстон ССР-ниҢ улустуг артизи Хендрик Крумминуң концерти.

10.45—«Чаңгыыс шуптузу дээш, шуптузу чаңгыыс дээш». Ленинградтан дамчыдылгаш.

11.30—Уругларга фильм. «Хайгыылга болган таваарылга». Уран-чечен фильм.

13.00—Медээлер.

13.10—Делегей конкурстарының лауреады П. Коган скрипка) ойнаар.

14.05—«А. Токомбаевтың чогаадыкчы ажылы».

14.50—«Кижи болгаш хоойлуу».

15.20—«Ужуралдар фильмнеринің экраныҢ. «Чукотканың начальныгы». Уран-чечен фильм.

16.50—17.00—Чаңсар.

17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Хореография хөгжүдези». Телефильм.

18.30—Тывадан концерт.

18.45—«Биногорадым салбак кадыы». Документалдыг фильм.

18.55—«Уэусчу контроль». Дамчыдылга.

19.25—«Керчь—Маадыр хоорай». Документалдыг фильм.

19.35—«Хамааты камгалалының билиглерлин—кижи бүрүүнге». Дамчыдылга.

19.45—Телемедээлер.

19.55—Чөрдээлер.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.

20.20—«Ужуралдар фильмнеринің экраныҢ. «Чукотканың начальныгы». Уран-чечен фильм.

21.50—22.00—Чаңсар.

22.00—«Кижи болгаш хоойлуу».

22.50—«Үе». Информастыг программа.

23.00—00.45—Футболга УЕФА-ның кубогу. «Шахтёр» (Донецк) — «Ювентус» (Турин). Донецкиден дамчыдылга. Чаңсарда «Спортлото» тираажы.

АГААР

Кызыдыың агаар станциязының дыңнатканы дүүтаар алырга, бүгүн республиканга болгаш Кызылга шөкар буЙуттаар, хар чаңгас. Барыын чүк углашкыышкынныг хаттың дүргени секундага 3—7 метр чедер.

Агаарның температуразы даглаарга 18—23, оскелериңге 23—28, Кызылга 23—25 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ДЕКАБРЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Нью-Йорктың хаан» 9.30, 11.25, 15.15, 17.40, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Аьттыг бажы чок кижа» 9.10, 11.05, 14.55, 16.50, «Дарганың оглу» 13.00, 15.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ» «Шулбустар капшалы» 15.00, «Копьёлуг кижилер» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Трепер» 14.00, «Зорро» (2 сериялыг) 15.30, 18.00, 20.30 шактарда.

ШЫЛАНЧЫГ ЧУНАР-БАЖЫҢ

Кызыл-Мажалык суурнуң чурттакчыларындан ийи дыштаныр хүниң канчаар эртиринге турарын сонуургаар болэувусса, олар дораан мындыг харыыны бээр: «Суббота азы воскресеньe хүниңүн бирээзин чунар-бажыңга эрттирдим». Шынап-ла, суурнуң чурттакчы чоюу чыл келген тудум ковудеп турар. А суурда чаңыс-ла чунар-бажың бар. Анаа чүгле Кызыл-Мажалыктың эвес, а хожаары «Барлык», «Шенгзээр» совхозтарның чурттакчылары база кээп чунар алнар. Чонуун хөй кезии дыштанып хүнеринин бүдүүзүнде, азы сл хүнерде чунуп турар. Суурнуң чунар-бажыңынга сөөлгү үеде чунуп алыры бергедеп. Коммунал ажыл-агыйның эмрентору Н. В. Барановтың пегеледе чок багай ажылындан чунар-бажыңны изидип турар кочегар ажылдакчылар орта ажылдавастаан. Оон ужуп чунар-бажыңга кире бээрге болганчок-ла изиг суг төөчүп кавр, опу манап 1—2 шак иштинде олурар апаар. А чунуп киреринiҢ мурнунда дыштаар бүрүзүнче шалыпкын чорүп, аараан улускa эмчиниҢ баштайгы дузазын дурген болгаш ак сеткилдин-биле чедирип, хонукта 80 ажыг халлалгаларны хүлээп ап, чонуун кадмы дээш бараан боон турар.

Бачым, далаш чалаашкыннар баарындан ашпа, эмчиниҢ дүрген дуза чедирер станциязының эмчилери недела санында ажылда чедер, четпес айтыырларны сайгарып, билиг-мергежилии бедидип турар болгаш хоорайда албан, организация коллективтерни станциянын ажылыбиле таныштырып, 03-че телефонпазарының чурумунуң дугайында лекцияларны помчуп турар.

— Бүрэк районнардан чалаллалар кээрге, сапаанацияны ажыглап, самолёттуг азы вертолёттуг чорудуун турар бис. Агаар багай үелерде, дүне ыйдыг чалаалгаларже базала мапиналыг чоруптар-дыр бис. Хоорай иштиниҢ чалаалгаларына чорун-турда, ажылга шаптыктыг чоруктар хөй таварышкылаар. Дүгаарлары коозубес кылдыр чүгайлаттыпаптас. Буставыр өрөөлде болган ыдык-хей кедер өрөөлде бүт алдынга салыр ренпаслар безин чок.

Чунар-бажыңнын багай ажылының дугайында чыл бүрүде чон хомудан турар. А коммунал ажыл-агыйның директору черле солуттупмас ажылдакчы болгаш. Ону чеже катап СЭКП райкомуна, райкүүскомга чугаалашпаан дээр, а ажыл сегеревес. И. В. Баранов кочегарлары-биле кады арагалап базып турар, олардан неГелде салбас.

Чунар-бажыңның иштинде суг аксыр чаңгыс кран бар, орта база-ла маңаашкын...

Кезээде-ле изиг суг чок, маңаар мындыг шыланчыг чунар-бажыңдан улус ам дезип, Ак-Довурак хоорайже чорун турар. Амдыгында чыгыг турда мыпчаар ажылдап турар чунар-бажың, а коНчуг сооЙ бээрге үүг болдуруп?

Ажылчы чонуун ажылдаанынге шак, мидеет бүрүүн үнелеп. Чунар-бажыңга будун хүн эртиреерге кымга солуун боор. Ынчангаш ажыл-ишти дарый сегидеры, а арагачы ажылдакчыларны хемчег алыр уе келбээн бе?

М. МЕРГЕН.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГАА

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Краченко кудумчуу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлаакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдыгының 2-31-75, харылзалгалыг секретарының 2-23-54, партийже аймыдыраа кылдыгының 2-37-13, культура кылдыгының 2-23-54, көдээ ажыл-агый кылдыгының 2-21-47 үлетүүр салдынының 2-22-64, чаГаа кылдыгының 2-41-27 информация база совет үргүлүү кылдыктериниң 2-20-60 корректорларының 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретарият тын 2-23-35, солуп келбейн барганза 2-32-75 телефонче болгаш.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫТ № 1807.

Тыва АССР-ниҢ Министрлер Чөвүдениниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынын талазы биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Краченко кудумчуу, бажың № 1). ТС—01474

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 289 (10274) | 1976 чылдың декабрь 9, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

Тула хоорайга «Маадыр-хоорай» деп хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде немец-фашистиг эжелекчилерин чылча шаварынга чугуулаң рольду ойнаан Тула хоорайның маадырлыг камгаладынга ооң камгалакчыларының маадырлыг болгаш турушкуг чоруу дээш Тула хоорайга «Маадыр-хоорай» деп хүндүлүг атты болгаш «Алдын Сылдыс» медальды тыпсыр.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1976 чылдың декабрь 7.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ БИРГИ ЧЫЛЫН ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗААЛ!

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Автосепте заводунуң коллективи, бүгү совет улус-биле бир домей, СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин болгаш Плепумга эш Л. И. Брежневтиң чугаазын ажыл-иштиң дайынчы программазы кылдыр хүлээп алган. Оңгу беш чылдың баштайгы чылының дөртүү кварталының планын хуусаа бетинде күүседир дээш заводтуң коллективи улам сорук кирип, күжениишкинниг ажылдап турар.

Мастер В. Белостоковтуң удуртканы шуткукчулар коллективи, В. Швецовтуң баштааны автокожуглар септээриниң аныяктар бригадазы чылдың эгезинден бээр заводта сопиалистиг чарыштың тиилекчилери.

В. Швецовтуң аныяктар бригадазы Улуг Октябрьның байырлалын таварыштыр күш-ажылчы тавлелгелиг болуп, бо чылын алган бедиткен сопиалистиг хүлээлгезин күүсеткен болгаш 1977 чылдың үлүүнче жылдан киришкен. Ооң ангыда мурнакчы бригада 17 автокожугларны немей септээри хүлээпген.

Шуткукчулар боттарының бедиткен хүлээлгелерин-даа, күрүне планын-даа, ноябрь 3-те күүседипкен. Олар чыл төнчүзүне чедир артыкаш үеде 32 төнпа шойну планнан ажыр бээрии хүлээпгеннер. Ол чедиишкиннерни чедип алырынга цехтиг мурнакчылары, бүдүрүлгеде 15 чыл ажыр ажылдаап хоочуннар А. Смородниковтуң, В. Булычевтиң, В. Прогуновтуң, Е. Лубенскийниң киирген үаүт-хуулу улуг.

Шуткулга пегинниң коллективи 1977 чылдың чаа социалистиг хүлээлгелерни чоокку хүннерде чугаалашкан болгаш ону боттандырары-биле хүлээп алган. Заводтуң чортаарады—шуткукчулар коллективи оңгу беш чылдың баштайгы ийи чылының планныг онаалдаларын Улуг Октябрьның социалистиг революциязының 60 чыл ооргa таварыштыр күүседирин хүлээпген.

А. ТОМИЛИН.
автосепте заводунуң план киллизиниң начальнигы.

«Тыва суг-тудуг» трестиң автобаазазының коллективи ноябрь 25-те оңгу беш чылдың баштайгы чылында алган социалистиг хүлээлгелерин болгаш чылдың планныг онаалдаларын бүгү көргүзүлгелер талазы-биле күүсеткенин СЭКП обкомунга болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниг дычаткан.

Эрткен 11 айларда автобаазаның коллективи чүүк соөртүрүнүң планын 111,4 хуу, чүүк сазыгталгының планын 127,4 хуу күүсеткен. Алы чыл планындан ажыр 79 мун тонна — километрни эрткен.

СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976 ч.) Пленумунга чугаазында эш Л. И. Брежнев автотранспортчуларның мурнунда эвээш овес сорулгалар салдынганын демдеглээн.

Ынчангаш мурнакчы коллективтиң чедиишкинниг күүседири дээш чарыштың баштакчылары Н. Никифоровтуң, Р. Мукимовтуң, В. Верешагинниң бригадалары ай, квартал санында бедик көргүзүлгелерни чедип ап, планныг онаалдаларын үргүлүг ажыр күүседип келгеп.

Оңгу беш чылдың ийиги чылының үлүүнче ажылдан киришкен автобаазаның коллективи чылдың төнчүзүнге чедир ам-даа эвээш овес ажыл-иштиң будүрери дээш улам сорук кирипшкинниг ажылдап турар.

Г. БЕСПАЛОВА,
автобаазаның улуг экономизи.

Ленин орденниниң эдилекчизи Ооржак Комбуй-оолдуң бригадазы алдан аал ишти чурттаар бажың тудуунда ажылдап турар. Ук бригада бо чылдың август айбан бээр бөт-орулга-чарылгалыг апарган болду.

—Эрестиг-ле ажылдап келген улус бо—деп, тудуг участогунуң начальнигы В. Музынченко бригаданы мактап чугаалайдыр.—Ноябрь айның онаалдазын 135 хуу күүседип кагдылар.

Тудугну бүрүзү элээн каш иергемилди шиңгээдип алган. Ынчангаш дыка хөй ажылдарны боттарының күжү-биле күүседип шыдаар. Ындыг чоруун ук бажыңның тудуун ыяшл хуусаада доозарынга идиглиг боол турар.

ЧУРУКТА: Ак-Довуракта тудуг эргелелиниң мурнакчы ажылчыннары (солагай таладан) Ортун-Назын ДОПУЛ, Донган ООЛАК болгаш Куулар КОДУР-ООЛ.

Ы. ЗЗИР-ООЛДУҢ фотозу.

Совет-ливия чугаалажыышкыннар

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң дашты хөреңгер министри А. А. Громыконуң Ливия Араб Республиканың Революстуг командыязал чөвүлелиниң ССРЭ-де аалбаның ажыл-чоруун кылып келген Даргазы полковник Муамар Каддафи-биле чугаалажыышкыннары декабрь 7-де Кремльге үргүлчүлээн.

Найыралдың болгаш бүзүреммилгениң байдалынга эртнен чугаалажыышкыннар үезинде ССРЭ-ниң болгаш Ливияның арга-сыында ийи таланың харылзаалэрны улам ыңай хөгжүдериниң аргаларының, Чөөкүү Чөөн чүүте байдалзың болгаш делегейниң чамдык айтырыгларының дугайында саналга-өнзүдэрни кадбаа-биле солушкан.

Чөөкүү Чөөн чүүнге хамаарыштыр боттуг шиитпирлээшкинниң чедип алырының, израиль агрессияның үүжүктарын бүрүү үзүтпээрининг, хамаарышпас чөрүкту бынгыпаарының болгаш депшилгенниң оруу-биле бүрүнгаарлаарынга эргемөн чугула байдалдарны араб улустарга хандырыл бээрининг эргемөн чугулазын онзалап демдеглээн.

Улустар аразында харылзаалэрны, ооң ишкинде экономиктиг-даа харылзаалэрны чөптүг, демократтыг үндезинге эде тургузар дээш демисеавге амгы үениң бүгү-ле депшилгеанг күштериниң сырый демниг хөделишкинининиң, араб улустарның сырый каттыжыышкынының чугула үнүр-дүзүлгүн демдеглээн.

Ийи чурттуң улустарының чаагай чөрүүнга таарыштыр, империализмге, колониализмге, неоколониализмге болгаш сизнизмге удур демисолдың эрге-амыктарынга таарыштыр Совет Эвилелиниң болгаш Ливия Араб Республиканың аразында найыралды болгаш бүгү талалыг кады амыдажыылганы үзүм ыңай хөгжүдерининг беттарының чүтүүлдүүн талалар илергейлээн.

Империализмге, колониализмге удур, израиль агрессияның үүжүктарын бүрүн үзүтқаар дээш, Чөөкүү Чөөн чүүне быжыг тайбыңны тургузар дээш чөптүг демисеавди чөрүдүп турар араб улустарга бүгү хемчегтиң детпимчезиин көргүзеринче Совет Эвилелиниң үгланыышкынының өскерилиш чогун Л. И. Брежнев бадытпаан.

Араб улустарга Совет Эвилелиниң дээштиг, янзы-бүрү талалыг дузалажчызын ливия улус бедии-биле үнелеп турар, ол дузалажчы делегейниң бо эң чугула девискээрлериге байланды чогумчулар дээш демисеавге идепкейлиг фактор бояп турар деп, М. Каддафи онзалап демдеглээн.

Чугаалажыышкыннар үргүлчүлээр.

* * *

Бүрүмгү хүн Муамар Каддафи В. И. Ленинниң мавзолейиниге чоргаан болгаш венок-чечек саяган.

Кремль ханазының базарында Биладинмес солдаттың хөзүнге база венок-чечек саяган. (СЭТА).

УЖУДУУШКУНДА СЕС СПУТНИК

1976 чылдың декабрь 7-де Совет Эвилелиниге Черниң «Космос—871», «Космос—872», «Космос—873», «Космос—874», «Космос—875», «Космос—876», «Космос—877», «Космос—878» деп кылымал спутниктерни салып үндүрген. Бүгү ооң спутниктер орбитажке үндүрерин чаңгыс ракета-чедиргичбиле боттандырган.

Спутниктерде коозуг дезгемин шинчилээрин уламчылаарынга хереглиг эртем аппаратуралары тургускан.

Спутниктерде эртем аппаратураларындан ажыгда орбитаның элементтерин шылгыг хемчээр радиосистемалар, приборларның болгаш эртем аппаратураларының ажылдап чоруурунуң дугайын чөрже дамчыдып бээр радио-телеметриктиг системалар бар.

(СЯТА).

Республика үлетпүрү

он бир айларда

БАЙДАЛДЫ ДҮРГЕН ЭДЕР

Оңгу беш чылдың ноябрь болгаш эрткен он бир айларында Тыва АССР-ниң үлетпүр будүрүлге коллективтери эрткен чылдың бо үезинге деңнээргe, элээн чедиишкинниг ажылдаан. Каа-Хемниң хомүр-даш разрезинниң, эът комбинадының, «Тыва кодээ тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводунуң, Тураанның ыяш бедеткээр пунктузунуң, Кызылдың сүт заводунуң болгаш өске-даа чамдык будүрүлгелериниң коллективтери продукция сайгарарының чөп-шолуун талазы-биле чыл планын күүседипкен.

Ынчалза-даа республиканың ниити будүрүлге түңнелдерин ёзугаар алырга, продукция сайгарарының он бир айларда планы күүсеттинмээн. Ооң түңнелинде 1,5 миллион рубльдиг продукциязы чедир бердинмээн. Ол ышкаш ол-ла үениң иштинде күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидерининг планныг даалгазы база чедип алдынмаан болгаш улус ажыл-агыйының тудуглары дыка хөй түүйбүлүү, түгайны, эштээр демир-бетон кылыгларын болгаш өске-даа материалдарны чедип албаан.

Чыл төнчүзүне чедир санныг хонуктар арткан. Бир эвес үстүнде айыттыгаан четкеринең улуткан, байдалды дүрген этпес болза, оңгу беш чылдың баштайгызы—1976 чылдың планының күүселдеп бүрүдээр дей бергеп.

Тус-тус коргузүлгер талазы-биле чамдык чедиишкиннер бар. Ноябрь айның иштинде пландап ажыр 95 мун рубльдиг продукциязын сайгарган. Он бир айларда 18,8 миллион киловатт-шак электрин энергиялып, 86 мун тонна хомүр-ташты, 20,7 мун кубометр дээң материалдарын, 8,1 эжеп хем плактерин, 82 мун рубльдиг даараглыг кылыгларын, 553 тонна эттиг, 48 тонна мал саржаан, 1618 тонна чалаа сүт продукциязын болгаш өскедээ чамдык кылыгларны планнан ажыр будүргеп.

База-да мурнукузу ышкаш, республиканың оттулар чүүл үлетпүрү шалыпкын хөгжүп турар. Каа-Хемниң хомүр-даш разрези он бир айларның сайгарылга планын 112 хуу бүүсеткен болгаш онда күш-ажылдың будүрүкчүлүүн эрткен чылдың чогуур үезиндеэвилеп 10,1 хуу улгаткаа.

Кызыл хоорай Советиниң, Чоон-Хемчик, Таңды, Бии-Хем, Улуг-Хем районнарның үлетпүр будүрүлгелери продукция сайгарарының хемчээлиниң талазы-биле планнарын чедиишкиннииг күүседип турар.

Күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң талазы-биле ноябрь айның планы 101,1 хуу күүсеттинзе-даа, он бир айларның күүсеттинмээн чорук улуг дүвүрээлиниң болдуруп турар. Ооң түңнелинде 1,5 миллион рубльдиг продукциязы чедир бердинмээн. Ол ышкаш ол-ла үениң иштинде күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң бедидерининг планныг даалгазы база чедип алдынмаан болгаш улус ажыл-агыйының тудуглары дыка хөй түүйбүлүү, түгайны, эштээр демир-бетон кылыгларын болгаш өске-даа материалдарны чедип албаан.

Чыл төнчүзүне чедир санныг хонуктар арткан. Бир эвес үстүнде айыттыгаан четкеринең улуткан, байдалды дүрген этпес болза, оңгу беш чылдың баштайгызы—1976 чылдың планының күүселдеп бүрүдээр дей бергеп.

Тус-тус коргузүлгер талазы-биле чамдык чедиишкиннер бар. Ноябрь айның иштинде пландап ажыр 95 мун рубльдиг продукциязын сайгарган. Он бир айларда 18,8 миллион киловатт-шак электрин энергиялып, 86 мун тонна хомүр-ташты, 20,7 мун кубометр дээң материалдарын, 8,1 эжеп хем плактерин, 82 мун рубльдиг даараглыг кылыгларын, 553 тонна эттиг, 48 тонна мал саржаан, 1618 тонна чалаа сүт продукциязын болгаш өскедээ чамдык кылыгларны планнан ажыр будүргеп.

База-да мурнукузу ышкаш, республиканың оттулар чүүл үлетпүр шалыпкын хөгжүп турар. Каа-Хемниң хомүр-даш разрези он бир айларның сайгарылга планын 112 хуу күүсеткен болгаш онда күш-ажылдың будүрүкчүлүүн эрткен чылдың чогуур үезиндеэвилеп 10,1 хуу улгаткаа.

Кызыл хоорай Советиниң, Чоон-Хемчик, Таңды, Бии-Хем, Улуг-Хем районнарның үлетпүр будүрүлгелери продукция сайгарарының хемчээлиниң талазы-биле планнарын чедиишкиннииг күүседип турар.

Күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң планын 111,4 хуу, чүүк сазыгталгының планын 127,4 хуу күүсеткен. Алы чыл планындан ажыр 79 мун тонна — километрни эрткен.

СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976 ч.) Пленумунга чугаазында эш Л. И. Брежнев автотранспортчуларның мурнунда эвээш овес сорулгалар салдынганын демдеглээн.

Тус-тус коргузүлгер талазы-биле чамдык чедиишкиннер бар. Ноябрь айның иштинде пландап ажыр 95 мун рубльдиг продукциязын сайгарган. Он бир айларда 18,8 миллион киловатт-шак электрин энергиялып, 86 мун тонна хомүр-ташты, 20,7 мун кубометр дээң материалдарын, 8,1 эжеп хем плактерин, 82 мун рубльдиг даараглыг кылыгларын, 553 тонна эттиг, 48 тонна мал саржаан, 1618 тонна чалаа сүт продукциязын болгаш өскедээ чамдык кылыгларны планнан ажыр будүргеп.

База-да мурнукузу ышкаш, республиканың оттулар чүүл үлетпүр шалыпкын хөгжүп турар. Каа-Хемниң хомүр-даш разрези он бир айларның сайгарылга планын 112 хуу күүсеткен болгаш онда күш-ажылдың будүрүкчүлүүн эрткен чылдың чогуур үезиндеэвилеп 10,1 хуу улгаткаа.

Кызыл хоорай Советиниң, Чоон-Хемчик, Таңды, Бии-Хем, Улуг-Хем районнарның үлетпүр будүрүлгелери продукция сайгарарының хемчээлиниң талазы-биле планнарын чедиишкиннииг күүседип турар.

Күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң

ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР АЛДЫНГАН

Кодээ ажыл-агый техниказын 1977 чылдың хову ажылдарынга белеткээр талазы-биле Бии-Хем районнуң колхоз, совхозтарының, «Сельхозтехника» салбырының, районнар аразының Чадаанала «Сельхозтехника» каттыжыышкынының механизаторларының, ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының инициативазын деткээн хуралдар районнарда болуп эрткилеп турар.

Шак мындыг хурээл Каа-Хем районнуң «Коммунизмче орук» колхозка база болуп эрткен. Олар бии-хемчилерниң болгаш чөөл-хемчикчилерниң кыйгырыын деткеавишаан, ол чарышка каттыжып. боттарынга бедиткен хүлээлгелерин алганнар.

Тракторлар септээриниң дөртүү кварталының планын декабрьның 27-ге чедир күүседир, кедир чылдың апрель 10-га чедир хөрүүн ажылдап кылыр техниканы белеткээр, июнь 15-те бүгү сиген ажаар техниканы, август 15-тиң бетинде шупту тараа ажаар комбайнарны септээр деп шиитпирлээнер.

Кышкы үеде 36 механизатор боттарының мергежилиин бедидер, ийи эдикеминиң белеткээр, сиген кезиндезининг, дужүт ажаан алышкынының үезинде ажылдаарындаа техниктиг хандырылгалыг ийи звеноузуп тургузар.

Кодээ ажыл-агый техниказын 1977 чылдың хову ажылдарынга белеткээр талазы-биле ук коллективтиң шиитпирлээшкининиң Чоон-Хемчикте «Искра» колхозтуң, «Чыраа-Бажы», «Тыва» совхозтарның механизаторлары, септекчилери изии-биле деткээн.

«Искра» колхозтуң ажылчылары кедир чылдың февраль 23-ке чедир часкы тараага техникалын бүрүү-биле септеп доозар деп шиитпирлээн. Ынчангаш, колхозтуң септелге мастерскаязында янзы-бүрү машиналар ажыбыле дөрт септекчи звенону тургускан. Септекчилерниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалдар бар. Артык кезектер четпеп.

Дөрткү кварталда шында механизаторлар болгаш септекчилер изии трактордуң септээр тургаш бешти септээн, үш сеядканы, 18 андазыны, ийи автомашинаны белеткээн болгаш техниканың шүүмүнде тургускан. **К. МААДЫ.**

ИЗИГ СОНУУРГАЛ-БИЛЕ

Эрзин районнуң Нарында «Коммунизмче орук» колхозтуң ажыл-иштилери болгаш сыурда албан, организацияларында СЭКП ТК-ның октябрь пленумунуң материалдарын болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң сессиязының материалдарын калбаа-биле танышкын, өөренип турар. Чоокта чаа колхозтуң хойжу бригадаларынга дөрт кезек черге митингилер бедик кодурлуушкүнүүт байдалга арткен. Аңаа колхозта партия эге организациязының секретары Л. Саныгаа, колхозтуң кол агроному Б. Сан-Хөө олар илеткелдерни кылганнар. Бригаданың хойжулары боттарының саналдарынга партия болгаш чазактың боттандырын турары иштики болгаш даштыкы политиказын изии-биле деткип, кыштагдаашкынны организатстыг эртирер, малдың чаш толуун мөңге камгалап алыр талазы-биле бедиткен хүлээлгелерни алган.

Дагылдыде № 1 хойжу бригадазының хойжузу Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг эдилекчизи коммунист С. Мижиттиң чугаалаазы болза:

— Эртип турар ажыл-агыйы чылында төрүүр 100 хойга онааштыр 100 хураганны, хой бүрүзүнден 2,1 килограмм дуктуг ан, хүлээлгем күүсеткен мен. А бо кезиир ажыл-агыйы чылында төрүүр 100 хойга онааштыр 101 хураганны, хой бүрүзүнден 2,2 килограмм дуктуг кыргып алырын хүлээпип тур мен.

— Бистиң партиивис, чазаавыс чоокуң амыдыралының деңнелин бедидер дээш бүгү чүүлдерни кылып турар. Бажы», «Тыва» совхозтарның Экп ажылдаарывыска таарымчалыг байдалдар тургуступ-таган. Ынчангаш малдың чаш толуун болгаш дук алыр талазы-биле алган хүлээлгелериввисти ажыр күүседир дээш ажылдаар ужурлуг бис—деп, бригаданың мурнакчы малчыны И. С. Таңгыт кадарчы өөрүнүң мурнундан чугаалаан.

Нарының дөрт бригадазында 50 кодан хойлар кыштап турар. Кыштаглар мал чемнибиле бүрүн хандыртыгаан. Суг сөөртүлгешиде үш автомашина ажылдап турар.

Ол ышкаш хову бригадазының ажыл-иштилери багай эвес түңнелдиг болуп, бо чылын күүнеге 400 тонна хире тараанны дужаатан болгаш арткан тараазын үреңнеге үрүп алган.

МАЛЧЫННАР КЕЖЭЭЗИ

Эрзинде «Коммунизмче орук» колхозтуң баштаар чери, партия база комсомол комитеттери кыштагдаашкынның чедиишкининг эгелээнибиле холбаштыр хойжулар кежээзин организастап эртирген.

Социалистиг чарышка тиилекчи бооп, чүс баш хойга онааштыр 105 хураганны, хойдан-на 2,1 кг дуктуг кыргын алган, ол ышкаш мал чемни белеткээр талазы-биле планын 114 хуу күүсеткен № 3 хойжу бригаданы (бригадири Куптаа Бадаа) малчын чоруур выжел-биле ол кежээге шаңнаан. Тус-тус хойжулар аразынга чарышка тиилекчи бооп, чүс хойдан-на 108 хураганны, бир хойдан-на 2,4 кг дуктуг алган Татьяна Баяновага хүндүлел бижиктi болгаш өртектиг баранны тывыскан.

— Бистиң чедиишкининвистиң үндезини — хойжулар өртүдүлгө зооветеринардыг өөредилгени эки организастаазы, тарын боозадылгазы чогуур үезинде чорутканы, суггарылганы шын организастаазы болур. Бригадада 40 хойжу бар, оларның иштиңден 28 чыл хой кадарган Хорчун Дулбуг баштадыр 9 кижи составтыг актив ажылдап турар. Амгы байдалывыс-биле алыр га, кедир чылын багай эвес түңнелдерни чедип алырының аргалары бар—деп, бригадир Б. Куптаа чугаалаан.

Хойжуларың омуразиндеэ район Советиниң депутадыг Татьяна Баяновa чүве чуталаашкы, күскү, кышкы үелерде хой кадарарының, чаш хураганнарны ажаан адырының болгаш өске-даа түүдерниң талазы-биле сүмелээн кадын, арга-дүржүлгө солушкан.

Колхозтуң аныяк хойжуларының хүрээленнинге комсомолчу путёвка-биле хойжудан ажылдаар күзелдиг келген он комсомолчуну улуг өөрүшкүүбиле хүлээп алган. Антонина Тангыт, Тамара Дарымба, Александра Хулугуна болгаш өскелер-даа оңгу класты доосканнар. Эрткен чылын ортумак школаны доозуп тура, зоотехник болур күзелин олар илереткеннер, ам хойжуган ажылдавышаан, зоотехниктиң мергежилин олар чедип алыр. 32 чыл хой кадарган хоочун кадарчы, коммунист Маажый Кыргыстың сактыышкынын аныяктар улуг хемчээлгe-биле дыңнаан.

Кежээге киржири-биле район төвүнден болгаш колхозтардан чалаттырган культура ажылдакчылары кежээни эртиреринге дузалаан. Бистиң колхозка янзы-бүрү солун кежээлерни эрттирип турар, маңаа кедаө Культура бажыңының директору Наташа Данзы-Белектиң үүгү улуг. Культура бажыңының чанында агиткультбригаданың киржикчилери конперт көргүскен.

О. БОТТУГ-ООЛ.

Конференция болган

Күрүне албан чергелериниң ажылдакчыларының профсоюзунуң XV область конференциязы Политчырыдышкын бажыңынга болуп эрткен. Отчёттуг үеде обкомнуң чорудуп келген ажылының дугайында пленкелди ооң даргазы Б. Ф. Матсон кылган.

СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерни амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарышка идепкейлиг киришпишаан, республиканың күрүне албан чергелериниң культура-чырыдышкын чергелериниң болгаш Чоон-Хемчик, Бии-Хем, Тес-Хем, Эрзин, Каа-Хем районнарда кино четкилериниң болгаш сөө-даа өскечергелериниң ажылының демдеглээн.

Тус-тус будүрүлгелерде социалистиг чарышты ажыглаар организастаазындан ында дыкыдың шынары бедеэн. Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидер, ажылдың арга-хевирлерин сайгарыралгаш дээш кызымак ажылдан турар мурнакчылар республикада хөй. Оларга республиканың типография-ның ажылчыннары: Б. Гнездюкова, Г. Жарова, Э. Заворотная, киноаппарат ажылдакчылары Б. Фёдоров, А. Кравченко, артистер А. Таваскай, Х. Сюрюн-оол, Самагалдай, Хадың сүүгларының киномеханиктери Л. Кежик-оол, Б. Доктуут. Ю. Иванов болгаш ооң-даа өске хөй-хөй мурнакчылар хамаарыжыр.

Конференциягa Е. Заварницкая, Н. Никифорова, В. Лукьянов, С. Бады-Сүүр, Т. Таржа, А. Ховаллыг болгаш ооң-даа өске делегатгар чугаалап, ону олиң алыр талазы-биле тодаргай санал-оналар бергеп-тер.

Ол конференциягa күрүне албан чергелериниң ажылдакчыларының профсоюзтар обкомунуң кежигүшпери, кежигүнге кандидаттары, ревизия комиссиязы, профсоюздуг аразының конференциязынга бээр делегатгарны сонгаан.

Ол обкомнуң даргазынга В. Ф. Матсовну сонгаан.

Күрүне албан чергелериниң ажылдакчыларының профсоюзунуң XXIV конференциязынга бээр делегатгарга В. Ф. Матсовну болгаш Тес-Хемниң Берт-Дат кодаө Советиниң күүскомнуң даргазы Б. Ардашаны сонгаан.

М. КАЛЧАП.

Л. СЫДААНЫҢ ЗВЕНОЗУ ТИИЛЭЭН

Чоокта Ак-Довуракка Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры К. Дапзырыктың комплекстиг бригадазының тудуп турары № 107 бажыңның тудуунга Ак-Довуракчың эң мергежилдиг тудугжуларының «Алдын холдуг» мастерлеп ат дээш конкурузу болуп эрткен.

Маргылдаага «Тыва даг-ду тудугнуң» болгаш № 42 тудуг эргелелиниң үш-үш тудугжулардан тургустунган чедиэвеноолар киришкен. Маргылдааны чорударынга тудуг эргелелерге болгаш партия организациялары баш удур шыңгыы белеткел ажылдарын чоруткан. Маргылдааны удуртур болгаш ооң түңнелдерин үндүрер жюриниң тургускан бригадалардан эң ыяш тудугжуларны шилип алган, тудуг-га эргежок чугула материалдарны баш удур белеткээн турган.

Эртепгинниң оң шакта берген команда ёзугаар маргылдаа-даа эгелээн. Тудугжулар шалыпчы ёзу-биле ажылдап киришкеп. Маргылдааны координ дээш тудугжулар база сонуургакчылар-даа чыгыын келгеннер. Аңаа тудуг эргелелерниң удуртукчулары, партия, профсоюзтар организациялары-ның толээлекчилерге база летчилер келгилээн. Ол хүн агаарның байдалы соок-даа болза, тудугжуларның ажылдаарынга шаптык болбаан, ажыл хайнышкынныг болуп, бажыңның үш кайтарының ханалары каркка көлүлдүрле бедип үпүн эгелээн.

Чарыштың төнчүзүне чедир ооң киржикчилери бежен кубометр ажыг хананы салган. Тудугжу звеноолар шупту кончуг эки ажылдаан, ынчангаш жюриге тиилекчилерни тодарадыры бедик берге турган.

Тиилекчилерни тодарадырда ажылдың хой талазын өөренип коор аңаар: салган туйбунуң кубометриниң хемчээлиниң, ажылдың шыпарын болгаш ооң организастыын барымдаалаан.

Маргылдааны чорударының доктаатказ шагы-даа төнген. Берген команда ёзугаар ажылды хары үзүн соксаткан. Жюри кежигүннери кылдынган ажылдарны тус-тус звеноолар айбы-биле түңнээн.

Бирги черни ээ хөй хемчээлдиг ажыл кылган Лундуп Сыдааның звенозу алган. Ийиги черни Ак-Довуракчыл хоочун тудугжуларының бирээзи Алдын-оол Күжүгетпин звеноузу эллээн, а үшкү черде— Монге-Назын Дмитровтуң звенозу болгаш. Бирги черниң алган звенога «Алдын холдарлыг» мастериин дипломун болгаш тускай белектериниң тывыскан, өскелериниге хүндүлүг бижиктерни бап белектерни бергеп.

Ажылдың эки шынары дээш аддарлыг тудугжу Салчак Кара-оолдуң звенозунуң ажылчыннарын, а ажылдан турар черниин эки организастыны дээш— Ортун-Назынның звенозунуң тудугжуларын база хүндүлүг бижиктер-биле шаңнаан.

Тудугжуларның бо маргылдаазы күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидериниг болгаш оларның тудугжу арга-мергежилдин солуттурарынга улуг ужур-дүзүлгэ болган.

М. ООРЖАК.
«Асбест дээш солуунун ажылдакчызы.

ХОЙЖУ ААЛЫНГА ЧУГАА

Актың кызаа шораанарының дагларында кыштаг-да кыштаг. Дагларның долем одараларында шээр малдың коданнары. Одарның харын касканнавышаан, кодан хойлар оожум оттап чорлар. Кадарчыларның аян туткан ырларын таалап дыннавышаан, Акче кирген Чодураалыг-Сайырны өрү өскептивис. Улуг эвес хемчитеш, шаг-шаанда суглуг хевирлиг сайыр улам делгемнеп, оон ол-бо ийлеринде мал оруу дыйлайып чоруткулаан.

... Доора ий оруктадып доруг аттыг кижи кадырны олурту чоруп ор. Бистиң-биле уткужун келае-ле, сурап бар чораанывыс хойжу Октек-оол Борбашкынович ол болду. Амыр-менди солушкаш, ажылыш дугайын хөөрештивис.

Бригадада кыштагларашкының байдалын партия болуунун хуралынга чугаалажыр деп турар. Ынчангаш чамдык малчыннарның ажыл-ижин оон сонуургап чорааны ол болду. Кадарчы бисти аалынче чалавышаан, аттангаш чезипти.

Чодураалыг-Сайырның солагай талазында Чинге-Сайыр. Оон хуннээрек, долем, ыжык черинде кыштаг. Хойжунуң улуг кажаазы делгем болгаш шевергин. Оон эрги өзөөн хөртээзинээш, одалгага ажыглап турар. Кажаанын хуннээрек бадырында шеден, ыры сеградыг кажаа. Аная кыжын болгаш чазын чылыг хуннерде чаш хураганнар, төрээн азы кужу кошкан хойлар чемгерер. Чаш хураган доруктувар тускай ийи кажаалыг.

Ол хун кодан хойну Бопуюк Шактаяровна кадырган. Хойжунуң ажызына ойн күш-ажылчы амыдыралын танывыш олурувуста кежеликтей хой одарлан кыштагже кирип келген. Олар дистинчинкен ончачаларда дустарны чылгаан, чамдыктары одек кыдында одарлап чорлар.

—Бөгүн хонвусту кажа одарлаттым, Шактаяровна? Эки хуннеднлер, ыйнаа?—деп, Октек-оол Монгуш кадайындан айтырды.

—Элээн ырадыл, Кара-Бут мындыче одарлаттым, оон өтпсигеи-даа аажок болду. Одарны кажаап, чеп ажыглавааже хоржок. Соок-даа, хар-даа улуг болур чыл хире-дир бо. Чоокавы аалдарны эргип каапткан бе?—деп, өскүн херээжен эвэн айтырды.

— Аалдарның чону-даа эки турлар. Чамдык кыштаглар ам-даа чедир кыдыгжыдыл. Сентелге, чылыглаашкыны доозулбаан боор-дур—деп, кадарчы харыылаан, кыштагларда аар-саар четпестерни салаа бөлүн санады.

Шангыя малчыннарның суг хандырылганы четпес, автолавка келбес, сиген четче соорулуп-жоон. Бо талазы-биле оларның пегелдези улуг. Од кончуг четтүг. Бо малчыннар Кара-Бут ол ынчаар одарларны январьга чедир ажыглаарын планнап турар. Амдыызында хар чуга турда ырак, берт одарларны ажыглаар...

Ажыл-ижинге кылычаккай бо хөлжүларның өө чылыг болган шевергин. Оон чанында «ИЖ» маркалыг чаа мотоцикл тур. Ону сербүшаан, оларның бо чылгы күш-ажылчы чедиишкиннериниң дугайын сонуургадым.

Октек-оол, Бопуюк Монгуштарның ег-бүлези хойжуларның бо чылгы социалистиг чарыжынга бирги черни эзлээш, «ИЖ» мотоцикл-биле шаннаткан. Одар төрүүр чүс хойдан-на 120 хураганны иеңди ап, бир хойга оналаштыр 2 кг дүктү кыргаан. Алган социалистиг хүлээдегзинден ол көргүзүг бедик болуп турар. Хойжу ег-бүле кыштаан үлегердиг сентеи алган, 15 тонна сиген белеткээрилээш 31 тонната күүседкен, 15 тонна курган одекти болген. Бо чылын өстүрген 336 хураганны июньда үзүп түскайлаан, совхозка дужаагаи. Хөөн Манчүректиң Арыскаңга одарладып семиртеен. Мурнакчы хойжу төрүүр коданны январьда хураганнаар кылдыр тарып бээзатыргаи.

— Хойжулаш он ийи чылдың иүүрү болуп тур бис. Малчыннаан чылдарывыста багай эвес көргүзүглерлиг болуп, төрээн совхозувуска дай хураганнары өстүрүп бердивис. Хей сакманщиктер хереглевейн келдиилс—деп, хойжу чугаалаан турар.

Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Октек-оол Монгуш Октябрьның 60 чыл ойнга үүлүүр хуула планныг ажылдап турар. 1977 чылдың социалистиг чарыжынга хойжу Аяк-Хөө Сербеевич Ондарны ол кыйгырган, төрүүр чүс хойга онаалтыр 120 хураганны мендн алырыл хүлээнген.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корреспондентизи.
Чеон-Хемчик район.

ХОЛЖУ. В. Донгактың чуруун чуруу.

Малчыннар өөредилгези

Онгу беш чылдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседириигe өөредилге улуг дузаны көргүзер. Ону барымдаалаш, Улуг-Хемде Жданов аттыг совхоздуң хойжулары ай бүрүзүнүң 26-да зооветөөредилгениң кичээлин эрттирерин дугуржуп өөгаи.

Эзлчеглиг кичээл хойжу Александр Чимит-оолдуң кыштазында болуп эртикен. Аңаа 60 ачыг кижи чыылган. Мал төлүнүң өзүлдезиниң, хой дугунүң дүжер чылдагааннарының болгаш халдавырлыг аарыглар дугайында бс удаада өөренгеннер.

Кичээл болур хүнде кижи эмчилерин чалаарын, автолавканы келдирерин совхоздуң малчыннары негзэннер.

Д. ШУЛУУ.

Чылдар болгаш кижилер

КЕЗЭЭДЕ ГВАРДЕЙЖИ

Ол ойдө Изиг-Суг. Өдүген ынчаар чурттап, таңдының аңмези, балык-байлаңы-биле амыдыран чораан кижилериниң бирээзи — Хойбал. Оске ооруидеп оон илгалыр чүвези база чок: ядыы, каш чарыызыг. ай-бестеи, кат-тооруктап, чылдың дөрт шаанда кожуп амыдыраар.

Одагла сөлгөн пар дыттар дазыртказындыр хыш, шиштээи шортан болгаш иви эъди белеп болуур чыгай берген. Хүн аас боорга тайга кижизиниң сеткили база сергек болур. Хойбал долгандыр коруп турарга Улуг-Дагның, Бедайның, Хамсыраның бедиктери хиндиивде хир чок дөөде дег арыг турган. Чогум-па ол мынугаларда оглуиуң келир үеэниин дугайын оон бодап органы илдеп:

— Угун-даа, улузук-даа миш тожулар (чиргиие тожудар дээш) амыдыралдың аар үүргезиите-даа таварыш чордувус. Ам ындыг болбас, үе аскерилген, амыдырал экижир-дир. Алгыяктың алдын казар Октябрь деп үүргайындан келген Чаяанмай ашак ол дугайын ыяк биилеи алган чугаалап орду—деп, Хойбал бичии оглуига чугааланып, оон бажын чыттай каапкап, сагыжы хаигап чүве дег савада шаймн дээрже-даа чажар болган.

— Оглум эрес эрлериик бирээзи болуруи көрсей-даа сеи, эчче-даа боор, ярат чонупка-даа дуза чедире боор деп боллар мен, коор-даа мен, Седип-оол черде үжүрүүр болур кижи—деп, Хойбал ашактың чугааланыи органы ол үеден бээр хей чылдар эрткен. Ынчалза-даа күзел-бодаң ол ёзугаар бүтпес, амыдыралдың оруу ыаалама эвес, ону эртеринге кижилер боттарын белеткээр, бергелерин ажып эртер, хөйдеи өөренир апаар.

1941 чыл. Чары муигап, ыы дээш аныяк эр мраквы Өдүгеидеи халдып орган. Оон оруу Тоора-Хемге доозулбаан-дыр. Бай-Хемии куду. Кызылче бадып орган сал орулту узамчылаан. Ай Хойбалевич Седип-оол АРШ-ка (Араттың Резолюстуг Шеринге) албан эртирери-биле чоруи органы ол.

Курсант школазының доозукчузу, сержант Седип-оол Шагаан-Арыгга шериг кезээиге албан эрттирген, оон сооида орденниг Баи-Хем кожуунуига барып, оиолчеи өөредилгеэин организастап турар үеэе немец-фашистиг экелекчилерии чылта шаварыига дооп кирижири-биле фроитуке эки тура-биле ыытпнр дугайында ажылчы чонзуңиы билдириишкиннери Тыва Арат Республиканың чазанга кирип эгедээн.

Дайын. Бо сөстү кым-даа дыннаксавас. Ынчалза-даа дайын чурттуң байлаан экелеп, улуг-биче чонну өлүрүпхыдып, муң-муң хоорай-суурларыиы өрттедип-хуокпан турда оиу кым-даа аиаа коруп орбас. «Төрөөи чурт дээш ыдыктыг демисеичс!» деп партияның кыйгырыы чонну улам сырый каттыштырып, оон чаңгыс эвин бымыглаан.

Ак Седип-оол дайынны чылча шаварынга кирежир дугайында билдириишкинии үш удаа бижээн, а олариың кырымзы чаигыс эвэ: «тайбың ишке күш-ажылчы холдар бээ херек. харын улам эки аасылдаар!», Дөртку биддириишкин оон хуу-садымын шиитпирлээн. Ак Седип-оол фронтуже баар чоиш-ореедээ алган, оон хораэиге үр үеде чыгдынып, ам хайныпын турар апарган күзели боттанган.

Тыва эки турачы, Тожу чурттуг А. Седип-ооддуң дөнчы оруу тыва эки турачыларыны-биле домей. Горький облазында Ковров хоорайга дайынчы белеткелди эрткеш, ыыдгалданы туткаш, Совет Армиянын дайындажын турар кезектеринге каттыжып, Украинаның хоорай, суурларын хостаарынга кирипкен.

Ровно хоорайны хостаарыа дээш тулчуушкуннарга чамдык таварымалаарны Ак (ол Алексей) Хойбалович Седип-оол күзелдээ-биле чугаалап берип олур:

— Ол хоорайга немецтерии камгалалды улуг турганын дораи-на эскерип кавр чорду. Барык бажын бүрүзүнүн пөдваддарынга камгалалды тудкулаан. Туүйбу бажыныың чанынга чоокшулаи орувуста (Серин, Конгар үзеэдээ бис) пулеметтар булгурту-ле берген. Чыда душкеш удур бооп эгелээн бис. Немецтер ыыдапнайн баргаи: байнай эдаавдап баштай хоолдар кедүрүп үнүп келген, чоорту бедизе-бедизе сес немец үнүп келди. Серининн орустан чугаалаары эки кижи, элээи кап командалы берип турган, оларны штабка чедиргеи бис.

— Туттурган немецтерни штабче чедирип чорумарда подваддардан, бажыкнар дээпирлеримден, сонгалардан силерже эвээш эвес боолан турган, ол таварылтада коргунчуг бе?

— Кижи өлүрүдее портпас ажыр чүве, кара сагыш-биле немецтер ажыт-черлерден боолап турда, туттурганнарны мен «байлап» кааи болур турган мен, ынчалза-даа дайын—дайын-на болгай. совет солдат коэргээр сеткилдиг, дайынчы хүлээдегии ол ёзугаар күүседир апаар.

— Ада-чурттуң дайыны орденнии бирге чергези-биле чүү дээш шаңнаткан силер, Алексей Хойбалович?

— Сурмич суурга болган чүве бо. Капитан Кечил-оол кел дээп. Чеде бээрмге мындыг дааиа бергеи:

— Сержант Седип-оол, дайынның от точказы бистиң бурунгаарлаашкынывыска шаптыктап турун берди. Ону узуткаш, арат чонуи хергээ дээш адын сыкпайн. Торээи чуртуига бараан бол!—деп дужаган.

От точказының турар черии ыяк биилп алган чоруттум. Оиче чоокшулаан тудум-на оьктар ында-ында сыйтыгайның-ла тур. Баштайгы үеде оыктар мурнумга дүжүп тур. Бо үеде бажымга мындыг бодал кирген: «Өлүртүп каар, аны туттурун алыр ирги-мен бе, туттурза-даа немец ооо бидир эвес, даалганы ыяп-ла күүседирэ. Кап-ла секунда иштинде болган бо бодал үеэинде Тыва чурту, ылайгыя төрөөи Тожумнуң делгемнери кииода тыртыргаи чүве дег коогу кашкан. Хөөнүм улам чазалы бергеи.

Тура халып, чыда дүжүп, үнгевишаан элээи бурунгаардан олурумда дайынның оъктары мени ажып эгелээн. Мээи өөрүм база-да оомдап үнеэи чоруи орар болгай. Бурдуртүүнүи орган үе чүве. Дазап-биле үнген органым ара-ында бир өөрүмге удуг-ла ырак эвесте от точказымдан (01) пулеметтуң ыыдыл чалбыжы урдунуп тур. Ап чораапам алды гранатамы ужуп кожа баглаш, ОТ-че шыдаптым. Улаштыр база бирээни. Бирээни белеткеи алган чыдыр мен.

Немец от точказы бастыигаи. Мээи өөрүм, өске-даа коэктер «Ура» дээп сооида бурунгаардан кирипкеи. Шимчевейн чыткан мен. Өөрүм келгеи, «Ак Седип-оол олген-дир» деп чугаалажыр чораан. Шыдаипайн «мында мен» деп алгырыптым. От точказын барып көөрүүске офицер баштаан алды солдат ол черинде олген чыттылар.

Дайынны туружудап үндүр сывырыпкапывыс сооида мени капитан Кечил-оол кел дээп болган. Штабка чеде бээрмге капитан бир орус офицер-биле кады тур. Орус командир мээи эктим часкап, хей-зе чүве чугаалаан, оон каттырып, өөрээи хевирлиг болгаиын бодаап, менээ өөрүп турар деп бодаан мен. (Ынчаарда орус дылды дүрген чугаалаарга эки билбейн баар турган мен).

Капитан Кечил-оолду көөрүмге илап-ла өөрээи: эр-хейии, Тожу оглу кайын чалыр? деп чугаалаигаи, часкып, караанын чажы дамдылаи турганы эскерген мен.

Кезээмче чорупкан мен. Ол аразы ырак эвес чер чүве, ынчалза-даа өөрүмге кээп турумда мында шагда-ла медээ чедип келген болган:

— Хойбал оглуу эрес эр, дайынчы даалганы чедиишкиннинг күүсеткеи дээп сени Ада-чурттуң дайыны орденнии бирге чергези-биле шаңнаандыр, күжүр эжимнө, чылыг болуң тудуп каайн—деп, Конгар уткуштүр чүгүрүп келген. Өске өөрүм байыр чедирии, ору-куду-даа октап, мактап турганнар ийик.

— Фронтудан чашын турупарда силерни кайчаар үдээи ирги?

— Үдеи кадчаар үдээр боор, дайын эйнылы берге үе болгай. Бистиң чыскаап алган, бир суурга чедирип келген. Совет Армиянын күүсевир кезээнде дайынчыларынга боозарывметы дужаап бердивис. Шериг чажыдын ыыгыы сагыыр үе болгай. Сөөлүнде дыннаарывыска тыва эки турачыларны чүгүрүче чандырып чорудар дугайында дужаадым. Кол Командылакчы эки Сталин болгаш партия, күүчениин удуртур органнары үндүрсеии ол боолтур.

Гвардейжи сержант, 21-ги чадаг шериг полугунуң ахтыныг шериг салбырының командирэ Алексей Хойбалович Седип-оол мижи көөр хөөи чок кара сагыштуг дайынга сагыштыг дайынга фашистиг экелекчилерни чылча шаварыы-биле фронтуга барып, аиаа көргүскеи эрес-маадырлыг чоруу дээш Ада-чурт дайынының бирги чергезиниң. ТАР-ның орденнери, дайынчы беш медаль-биле шаңнаткан.

Совет Армиянын «Гвардейжи» деп шылгаралының бедик адын эдилээн тыва эки турачы Алексей Седип-оол бо хүннерде Тожу районуиуң Чазылларда кооперативтиң ажыыртывыш ажыл-агый черинде штаттыг анчызы боон ажылдап турар. Фронтудан эоп келгенинин соонда 12 чыл иштивиде «Тоора-Хем» совхозтуң ианзын кадырып ажылдап келген. Бо үеиин дургузунда ол эвээш эвес анай, мыиды, чарыны совхозуига остүрүп берип, мурнакчы инанжилерни самыига кирип келген. Администрация черинин Хүндүлеп бижектери болгаш ортектиг барааннар-биле каш удаа шаңнаткан. Дайын одун караа-биле коргеи создат, гвардейжи тайбың иштиг, гвардейжиин апарган. Сөөлгү он сес чылдың дургузунда ажыыр-тывыш ажылын чогуур иегелдеге дүүштүр чорудун келген. Кат-чимис, балык, тоорук-даа белеткээр, ап-дииз, киш дээш эштаныыкаида арбын өлүкту од белеткед пуиктузунга артын эвээр. Гвардейжи Алексей Седип-оол эртеи чылын 250 диицин, 3 киштя дужаган.

Оиду беш чылдың баштайгы чылының ажыыр сезонунда хоочун анчы болуига бедиткеи хүлээдегии алган. Чазылар суурнуң анчыларының слёдунга оос алган, ол мынча дээп:

— Ус-шагиың билдирбейн эртеи турары кончут-дур. Кижиниң назыны бөза оон-биле денге, дазаи-биле улгадыл орар. Алдап ажа берзимзе-даа алыр хүлээлгем бо: 300 диицни, 10 киштя дужаар мен.

Хоочун гвардейжиниң дугайында чылыг сестерии плеердиг-биле бо одурупну бижип орар шактарымда Алексей Седип-оол Өдүген бажының тайгаларында аиаа чоруп турар. Созуите оо болуурга чанчыккан. Хоббал ашактың күзеи-бодаи чораапы эм херек кырында кестүп, боттанган, кырган улус черле эидевес дииир ийик.

ЧУРУКТА: тыва эки турачы А. Седип-оол.

А. АЙРИҢ сезу болган фотоау.

Партийжи амыдырал: уе болгаш ажылдың стили

Күүселдени хынаары—харыысалгага өөредир

СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунга, анаа партия Төп Комитединиң Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев бодунуң чугаазынга хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдезин контрольдаарын болгаш хынаарын улам ыңай сайыраңгайжыдарының, кадрларның күүседикчи сагылга-чурумун бедидериниң айтырыгларынче база катап улуг кичээнгейни салган. Партияның директиваларын болгаш хүлээп алдынган шиитпирлерин боттандырар талазы-биле күүселдени доктаамал, дээштиг кылдыр контрольдаары ажылдың ленинчи стилиниң эң чугула хевири болгай.

Бистиң районувус тургустунга-ла бир чыл он ай хире болуп турар. Ол, узун эвес хугуса. Ынчалзажок СЭКП райкому, ооң бюрозу бодунуң ажылының стилин болгаш аргадүржулгазын амгы үениң негелдезинге дүүштүр тургузар дээш ажылдап турар. Райкомнуң бюрозу хамыктың мурнунда бодунуң практиктиг ажыл-чорудулгазынга күүселдениң хыналдазын болгаш контролюн улам сайзыраңгайжыдарынче улуг кичээнгейни салып келген.

Бо айтырыгны райком бюрозунуң болгаш партия эге организацияларының хуралдарынга план ёзугаар, доктаамал тутаачажып келген. Чижээ, «СЭКП райкомунуң аппаратынга болгаш партия эге организацияларынга документилер-биле ажылдарының чурумнарының дугайында» хемчегерин бадыткаан. Ол ышкаш ажылчы чоннарның чагаа, хөмүлдарын сайгарар болгаш ооң күүселдезин контрольдаарының, партияның үстүкү органнарының директиваларын база бодунуң үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин организастаарының, контрольдаарының чагыг аай чурумун чугаалажып көргеш, бадыткаан.

Докладтыңган чаңгыс аай чурум ёзугаар күүселденин хыналадазын райкомнуң кылдистери чорудуп турар. Райкомнуң иишти кылдизи контрольга алдынган докладал бүрүзүнге ону кайы кылдыс, кажанга чедир күүседир база кажан контрольдан ушгурун айыткан түскай контроль карточкаларны ийи хоолгалыг кылдыр тургускаш, хамаарышкан кылдистерге берип турар. А кылдистерде контрольга алдынган докладал бүрүзүнге түскай папканы ажыдып, анаа ук докладалдың күүселдезинге хамаарышкан бүгү материалларны чыып турар. 1975 чылдың мартаң бо чылдың октябрьга чедир СЭКП райкомунуң пленумнарының, бюроларының 69 докладалдарын контрольга алган болгаш ооң 50-ин контрольдан ужулган, а артканнары күүселдеде турар. Контрольга алдынган докладалды хамаарышкан кылдистин түнел тайылбыр бижин-биле харыылап турар секретарьны дамчыштыр секретаристка азы бюрога чугаалажып көргеш, контрольдан ушгун турар.

Күүселденин хыналадазынга хамаарыштыр ажылдың янзы-бүрү аргаларын ажыглап турар. Райкомнуң элчелиг пленумунга хүлээп алган докладалдың күүселдезин дыннадыры бисте чаңчыл апарган. Ооң иштинде кол кичээнгейни пленумнарга болган шүүмчүлелдиг саналдар база сүмелерже угландырып, пленум эрткен соон дарый түскай хемчегерни ажылдап кылгаш хамаарышкан организацияларга дагзып, ооң күүселдезин чаңчаар организастаанын дээш совхоз директору турган А. П. Чертовту ажылындан хостаан. Ол ышкаш социалистиг өөнүү-хөреңгинни будаанып, тетчеглээр чорук-биле демиселди күштедирер хемчегер дугайында партия обкомунуң болгаш райкомнуң бюроларының докладаларын багай күүседип келгени дээш «Х Улуг хурал» колхозтуң даргазы коммунист Ш. С. Ондар, партком секретары У. Д. Даспаанчык оларга райком бюрозу шыңгыы партийжи хемчегин хүдээткен.

Партия эге организацияларының 25 отчёттарын дыннаан, ооң хөй кезии күүселденин хыналадазының дугайында айтырыглар болган.

Партия эге организацияларының чүрүмчүдар талазы-биле чамдык ажылдар кылдынган. Колдуунда оларның шупту-зунда докладалдар күүселдезинин учёдун кылыр түскай тетрадьтар бар болгаш эрткен хуралдан хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдезин коммунистерге дыннадыры чаңчыл болуп бар чыдар. Ындыг чүрүм парткомнарның болгаш партбюроларының талазындан коммунистерниң хуралының шиитпирлерин күүседир дээш организакчы кандыг ажылдарны чорудуп турарын коммунистер билип алырына тазырымчалыг болуп турар. Ол бүгү коммунистерниң болгаш бүгү коллективтиң чогаадыкчы инициативазын, будүүлгеге салдарын бедидеринге тазырымчалыг. Күүселденин хыналадазы — ажылдакчылларның сагылга-чурумун быжыглап, даазырган ажылга оларның харыысалгазын бедидеринге улуг ужур-дузалыг.

Партияның үстүкү органнарының болгаш боттарының үндүрген шиитпирлерин багай күүседир, харыысалга чок эштерден негелдерин райком улам бедиткен. «Кара-Хаак» совхозка сан-хөөнүң сандаргай байдалының дугайында эрткен чылдың августа райком бюрозунуң докладалын күүсетпээнин дээш совхоз директору турган А. П. Чертовту ажылындан хостаан. Ол ышкаш социалистиг өөнүү-хөреңгинни будаанып, тетчеглээр чорук-биле демиселди күштедирер хемчегер дугайында партия обкомунуң болгаш райкомнуң бюроларының докладаларын багай күүседип келгени дээш «Х Улуг хурал» колхозтуң даргазы коммунист Ш. С. Ондар, партком секретары У. Д. Даспаанчык оларга райком бюрозу шыңгыы партийжи хемчегин хүдээткен.

Ындыг хемчегерден ук ажыл-агыйларның удуртукчулары чогуур түннелдерни үндүрүп, ажыл-херекте четпестерни эдер талазы-биле шиитпиргиг хемчегерни алганының түннелинде, олар эки ажылдыг колхоз, совхозтарның санына кирип, квартал түннелдери-биле шилгиир Кызыл туктарны чедип ап турар апарган.

Партийжи шиитпирлериниң күүселдезин организастаар ажылды экижидер талазы-биле чамдык кылдынган ажылдар күрүне планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш демиселге коммунистерниң, ажылчы чоннарның идепкейин бедидеринге, ажыл-агыйлар планның өнөалдаларын күүседиринге дээштиг салдарны чедирген.

Районнуң колхоз, совхозтарында тараанын бир гектардан ортумак дүжүүдү 11,6 центнер болган. Ооң түннелинде район улус ажыл-агый планын ёзугаар күрүнеге 9000 тонна тараа садар планын 16766 тонна чедирип, планын — 186,3 хуу күүсеткен. Келир чылдың дүжүдүнге четчир санныг үрезинни уруп алган, кускуу чер андырлгазының планын күүсеткен. Районнуң үлетпүр бүдүрүлге, садыг организацияларының түс-түзунда боттарының план, хүлээлгелерин база күүседип турарлар.

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле СЭКП Төп Комитединиң октябрь Пленумунуң шиитпирлери, анаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган сорулгалар партия комитеттеринден болгаш эге организацияларындан улам бедиткен негелдени салып турар. Маңаа холбаштыр алыр болза, хүлээп алган шиитпирлериниң күүселдезин организастап, контрольдап турарывыста, кадрларның күүседикчи сагылга-чурумун бедидер талазы-биле бистиң ажылывыста четпестер ам-даа бар.

Мында кол четпес чүүл шиитпирни күүседир талазы-биле чер-черде тодаргай, дээштиг организакчы ажыл үениң негелдезинге четпейн турарында. Бо чүүлге ажылга райком аппаратының ажылдакчыларындан ангыда активтиң, хөй-ниити организацияларының күжүн ам-даа четче хаара түдүп ыыдавайн турар бис. Администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар партия организацияларының комиссиялары эвээш болгаш оларның ажылында ам-даа тодаргай угланыышкын чок боюп турар.

«Сукпак» совхозта, Терлиг-Хаяның мөңгүн суу бүдүрүлгезинде ышкаш чамдык партия организацияларының үстүкү органнарының болгаш боттарының үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин кошкак контрольдап турар. Ооң түннелинде бүдүрүлге болгаш социал-культура талазы-биле чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар хөй боюп турар. Ылаертинген четпестерни чайгаар, ажыл-херекти үндезинин-биле экижидер дээш организакчы ажыл күүселденин контролюнга кол черни эдээр апаар.

Районнуң партия организациязының сорулгазы чүл даае, күүселденин контролюн болгаш хыналадазын организастаарынга чедип алдынган чамдык эки түннелдерни быжыглап, байытпышаан, кол кичээнгейни чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже угландырып, партийжи-организастыг болгаш политмассалыг ажылдың денелин улам бедидери болуур. Партийжи-организастыг ажылдың тудуш кезээ күүселдени доктаамал, дээштиг кылдыр контрольдаарынга болгаш хынаарынга ленинчи принциптерни хажык чокка барымдаалавышаан, бо чугула ажылдың аргаларын болгаш хевирлерин улам сайзыраңгайжыдар дээш СЭКП райкомунуң ам-даа чогладыкчы ёзу-биле ажылдаары негеттинип турар.

К. ШУЛУУ,
СЭКП Кызыл райкомунуң бирги секретары.

ТУРКМЕН ССР. Республикада эң улуг Шатлыктың газ конденсаттыг черинде тудуушкун ажылдары доозулгаи. Соолгу үлетпүр объектилерин — газты комплекстиг белеткээр № 15 тургузугну болгаш дозүнде дериишкиннерниң ийнги блогун ажыглалга киирери-биле хүлээп алыр дугайында актыга күрүне комиссиязы ат салган. 15 скважиналардан дамчыдылга хоолайларын чаа установкага эккеп тудуштурган.

Бо чылын ол тывып чери улуг ажыл-агыйынга үжен миллиард кубометр ажыг ак-көк одалганы бээр.

ЧУРУКТА: Шатлык. Ажыл-иштиң чорун турары.

В. ЗЛЕНКОНУҢ фотозу.

«Шынга» харыылар

ХЕМЧЭЭН АЛГЫЛААН

Шүүмчүлелдиг материал «Шынчы» 271 номерниге парлаттынган. Кызыл—«Тиилелге» совхоз аразынга тускай автобус маршрудун тургузарын бижикчи күүзүн. Оны тодаргайлап шиитпирээри-биле, Тываның автотранспорт эргелелиниң редакция шилчиткен.

Эргелелдиң начальнигиниң пассажирлер сворутгезиниң талазы-биле оралакчызы Л. Р. Хасавоолуның харыызааны болза:

— Кызыл — «Тиилелге» совхоз аразынга тускай автобус тургускан ажыы чок: Кызыл—Эрзин, Кызыл—Тес-Хем, Кызыл—Ильинка аразынга хүн бүрү, а неделяда үш удаа Кызыл—Шамбалыг, субботада болгаш воскресеньеде Кызыл — Балгазын маршруттуг немелде автобус база чорун турар. Ол автобустар шупту «Тиилелге» совхозту таварыжыр.

* * *

«Автобус болза...» деп эгелиг «Суг-Хөл» совхозтан бижээн Б. Саттың чагаа-зы сентябрь 10-да парлаттынган. Суг-Аксы суурнуң чурттакчылары Чадаана чедип, чорук кылырда бергеден турарын ында бижээн.

Чадаанада автотранспорт будүрүлгезиниң начальнигни В. Ф. Изосимовтуң редакцияга бижээни:

Соолгу ийи чылда Чадаана хоорайдан Суг-Аксы чедер автобустуң маршрудун Боре-Тайга суурга чедир шейгеттинген пассажирлер ковудээн. Ынчангаш хей олуттуг автобус негеттинип келген. Амгы чорун турарындан 1,5 катаң хей кижи олурер ЛАЗ-695 автобусту бистиң негелдеңис ёзугаар берген.

Ук автобус Хемчиктиң кежир ковурут чогундан чорувайн турар. Ковурут тухуу доостурга ол мандан эгелээр, пассажирлер автотранспорт-биле хандырылыыр.

Совхозтуң Киров аттыг салбырынга автобус дектаарын автор сапалдаан, ол болдунмае.

ПАССАЖИР ТРАНСПОРТУ: АЙТЫРЫГЛАР БОЛГАШ СОРУЛГАЛАР

Совет кижилерин транспортка негедде-хереглелерин долуузу-биле хандырарынче Коммунистиг партия болгаш совет чазак үргүлүү сагыш салып, боттуг хемчегларын ап турар. Оон хереглиг СӨКП ТК-ның «РСФСР-ге автомобиль транспорту-биле пассажир соортугзын ажыглер дугайындаа» доктаалы болгаш оны амыдыралга боттандырар талазы-биле хемчелер дугайында РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң үндүрген доктаалы болуур. Эрткен беш чыл дургузунда автотранспорт-биле пассажирлер дажыглаары бистиң республикага кадбартал болгаш ниитти ажыглалдың автобустарының саны 257 чеде бергеи. Оларның аразында МАЗ-677, «Икарус» дээр дүрген маннаар, таварымчалыг автобустар бар апарган. Ол-ла үениң иштинде республикада автобус чоруур 20 маршрут ажыттынган. Автобус парыгының өскенин болгаш пассажирлер ажыглаглавының ковудээни-биле холбаштыр улуг сорулгалар тура-даа, республика эргелеми пассажир дажыглаарлыңын эрткен оң айларда планның 104,4 хуу дүрүлгезин эдеп турар.

Хоорайлар иштинге болгаш оларның арозынга-даа маңнаар автобустар соксаад чокка, график баштаар ажылдаар, пассажирлерге таарымчалыг бүгү чүүлдерин тургузар ужурдуг. Шиңгыр турбуже, автобүдүрүлгелериниң, автовокзалдың болгаш автостанцияларның удуртукчуларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының ол сорулганы күүседир талазы-биле боттуг хемчеглер албайн турар. Оон түңнелиивде Чадаананың, Ак-Довуракты, Шагаан-Арыгның болгаш Кызылдың пассажирлер дажыглаар автобустарының ажылы чогуур негеддезинге четпес, так-график үрэп чоруктар хой бооп турар. Чижээ, Кызыл хоорайга ноябрьның баштайгы үзэрби хонуунда автобустарының чүге 82,7 хуузу ажылдаан болгаш чолаачылар чедиишкининиң азы техниктиг чылдагаанарының уржуундан оруже үнмээн автобустарының ниитти шагын алыр болза, бүгү автобустар хоорай кудумчуларыпче үш хопшта үнмээни-биле дең бооп турар. Пассажир автотранспорт бүдүрүлгезин хүнтүрааны кудулап турарын айтыр херек.

Республикада таксомотор парыгы соолгу үеде адаан өскен болгаш бо чылдың он айларының планын ажыр күүсетпеген. Республикада Кызылдың пассажир АТБ-ин болгаш Ак-Довурак АТБ-зинде такси-биле пассажирлер соортуп турары билдингир. Ак-Довуракның таксилери хүнүн-не оруже четче үнмейл турар. Такси чүге хоорайның транспорту болза-даа оларны ыракузак черлерже бээ чорудуп турары шын эвес. Пассажир АТБ-ин тускай радиостанцииниң тудуп ап чадажып турарының ужуурдаан таксилериниң ажылы шуудавайн турар.

Чамдык автотранспорт бүдүрүлгелериниң багай ажылдап турарындан он айларда 22 мун рубль орулга чедир алдынмаан болгаш чыл планы үстүрүүн кырында бооп турар. Бо талазы-биле Ак-Довуракты болгаш Хову-Аксының АТБ-дери хожудап турар. Автобустарны септеп кыдырынга, кывар-чаар материалдарны ажыглаарынга артык чарыгдалдар база үнүп турар. Оонбиле чергелештир маршруттуг автобустарының ниитикидээ, даштыкы-даа байдалы көрүш чок, арыг-сидиг эвес болгулаар. Соңга шилдеги бузулган автобустарны анаа-ла шуугайлар нам чуга демир-биле шын каан болгулаар.

Автотранспортуң, ылаштың пассажирлер соортулгезинин айтырыы бистиң республикага онза чугула бооп турар. Чыл дургузунда 38 мил'ион пассажирлерни дажыглаан турарындан оң тодаргай-дыр. Ынчангаш удус ажыл-агыйының бүгү адырларының хогжүдези пассажирлер дажыглаарындан база хамаарыжып турары билдингир. Оон ужурундан бо талазы-биле ажыл план-график ёзугаар, бичии-даа үзүктел чок болур ужурлуг. Ынчангаш бо-ла үрели бергеэр. Механиктериниң, септекчилериниң болгаш чолаачыларының-даа ону дең-ниң ажылы боор, боттарының мурнакчы үлегер чижээн хоргузуун турарлар.

Пассажир транспортунда мурнакчы дуржулганы пентередиир, ажылды ортомге үзделел организаторлары — хүнүң чугула айтырыы бооп турар. Кемерово областың автоторгелелиниң Белово АТБ-зинин дуржулганың ёзугаар кижилер-биле ажылды шынгыыраашыр, кадрларының үнерлиг-кирер чоруун эвээжедир талазы-биле Кызылдың ПАТБ-ин чамдык хемчеглерин алган. Бригадирлериниң болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының харыысалгазын бедидип, оларның кижизидилге ажылынга ролин ам-даа кедүрер херек.

1975 чылда тускай программа ёзугаар автобус чолаачыларын дуржулганың 21 кижизи пассажир автобүдүрүлгезинде ажылдап турар. Ам-даа 20 кижини автошкола белеткеп турар.

Автобустарның болгаш таксилериниң-даа техниктиг байдалы куду. Техниктиг хандырылга планы чүге 80 хуу күүсеттинин турар. Бо талазы-биле ажыл Чадаана, Шагаан-Арыг АТБ-лериниде болгаш ПАТБ-де багай бооп турар. Бо бүдүрүлге черлериниң автобустары оруже чоруун бо-ла үрели бергеэр. Механиктериниң, септекчилериниң болгаш чолаачыларының-даа мергежилии бедидериниң опредилгези кайда-даа организаставаан.

Пассажир транспортунуң кол каргүзүлгелериниң бирээзи — оруже шимчээшкининиң аймыл чок чоруу болуур. 1975 чылдааны-биле деңнээрге, транспорттуң оруже ова-ондактыг таварылгалары дыка кыымырлган. Ынчалза-даа чамдык чолаачыларның талазындан кадмр-бирт черлериниң оруктарында аймыл чок болурунун дүрүмнерин сагыш-ларының харыысалгазын бедидип, оларны

ЧАА НОМ — БАЙЫРЛАЛ

Тываның ном үндүрер черинин парлап үндүрүп турар номнарының шынары чылдан чылче улам-на экижип орар. Шевергиш, чараш кавстап дептерлээн номну хонга алыры магалыг, өөрүнүүг. Чаа үнген ном бүрүзү-ле чырык чаагай байырлал боор дээрзин проле тарнаттың улуг чогаалчызы М. Горький чугаалап чараш. Ол шынап-ла ындыг: чаа ном көстүп кээрин номучукчулар четтикпейн манап турар. Номчуп доозупкан соонда, оон дүгайында бодалын ажыы-бile чугаалажы бээр. Амты номучукчуларның чогаалга негелдезин улатпакан.

Тываның ном үндүрер черинчыл, квартал планнарын барык үргүлүү ажыр күүседип турар. Тыва дылда үнүп турар чүгле чечен чогаад номнарын безин сананр болза, бо 1976 чыл база-ла «Дүжүттүр» чыл боон турар. Чонга адысураа шоодуг-ла билдинмес чараан шудукчу К. Тоюкнуң «Шүлүктер болгаш шүлүтпелдер» деп ному садыгларда көстүп келген. Оон утка талазы-бile хаңы, уран-чечен денелп бедик шүлүктери номчукчуларның сонуургалын хайыктырган. Тыва чечен чогаалдың үндезилекчилериниң бирээзи С. Токаның чогаалдарының бирги тому мырыңай чоокта чаа чырыкче үнгеш. Ында «Бөрүлерин аннаары», «Каргыга чорааным» болгаш үжен чыдар үезинде бижиттингеп оске-даа чогаалдар кирген. А ийиги тому база удавас үнер, ону парлалгаже белетиер кирген. Ук томнарның бир онзагай содуң талазы —чогаалчы болгаш күрүнеажылдакчызы авторнуң язы-бүрү үелерде тыртыргылаан ховар чуруктарын ында киирип турары болур. Ол чоруктар чону дээш билиин болгаш күжүн харам чоока өргүп чораан кижиниң кызымакай, шудургу күш-ажылчы оруун айтып турар.

Улустуң аас чогаалын чыып дептерлээр ажыл сөөлгү чылдарда алаш экижээн. Тыва улустуң тывызыктары «Тывызыктар» деп ат-бile бир-ле дугаар 1958 чылда парлаттынып үнген. А чоокта чаа «Тыва улустуң тывызыктары» 5000 экземплярга бичии номчугаш кылдыр үнген. Ында 500 ажыг тывызыктар чыдынган. Ном кадыг карттыг болгаш хемчээли бичии; чурук-хорук каасталгазы арбын болгаш чараш көрүштүг.

Удавас О. Сагаан-оолдуң чогаалдарының бирги томун; удэге совет чечен чогаалдың үндезилекчизи Д. Кимонконуң «Сукпай хемнин үпүнда» деп тоожузун С. Тамбаның очулгазы-бile парлап үндүрер.

Аныяктарның чогаадылга ажылынга экилерип шидип парлаарынче кол кичээнгейни сөөлгү үеле утландырганы көскү апаргап. Аныяк шүлүкчү В. Серен-оолдуң шүлүктерининг чымыдызын «Солангы», К. Сүттүг-оолдуң—«Кышкы шивилер» деп аттар-бile үнер. Оон оске-даа аныяк авторларның номнарын парлап үндүрери планда көрдүгеен. Оон бир онзагайы болза, аныяк авторларның боттарының хөрек чуруу-бile допчу намдарын номга катай киирери болур. Бо дээрге чоокта чаа СЭКП Төп Комитединиң «Чогаадыкчы аныяктар-бile ажыл дугайында» доктаалын Тываның ном үндүрер черинин амыдыралга боттандырып эгелээнининг хереези-дир.

Тыва номчукчулар чечен чогаад номнарын моон соңгаар-даа хөйну алыр дээрзинге чигзинниг чок.

ШКОЛАЧЫЛАРНЫҢ СОНУУРГАЛДАРЫ

Кижи бүрүзүнүң кандыг-бир чүүлге сонуургалы оон бодубile кады төрүттүнүп келбес, амыдыралының кайы-бир үе-чадазында бодун шилип тып алганы хуузунда шынары болур. Ынчалза-даа кижиниң төрүмелиндеп онзагай байдалы оон сонуургалдарының хевирлеттинин тыптырынга бичее эвес рольду ойнаар. Ол, чогум сонуургалды шуут тодарадыр болгаш шинтпирээр чүүл болбайн турар. Сонуургалды тодарадыр болгаш шинтпирээр рольду кижиниң социал чуртталгазы ойнаар.

Сонуургал оң туруштут болуп, үр үеде камгалаттынып артып калыр болза, ол кижиниң кандыг-бир чүүлдү эки билирин, арга-мергежилдиниин, тура-соруунун бедиин болгаш кылган ажылының чедимчелиг түнелин көргүзер. Чамдык кижилер сонуургаачал болур, ынчангаш олар хөй ажыл-үдээлгени бодунга онаап алза-да, ону тончүзүнге чедирбес болгулаар, ындыг сонуургалды туруштут эвес дээр.

Ам школачыларның кижи бүрүзүнүң хуула сонуургалының, оларның бичиизиндеп эгелеп канчаар хевирлеттинерин болгаш ону улуг кижилерниң талазындан кайчаар деткиирин болгаш углап-шиглээрин көрээлиннер. Кижиниң сонуургалы бичиизиндеп тыптып хевирлеттинер. Школа пазының четпээн бичии уругларның сонуургалдары колдуунда оларның оюнчаларындан кол хамаарыжыр. Оон соонда школага өөренип эгелээнi-бile холбаштыр сонуургалдың сайыралы өөредилге-бile улуг холбаалыг апаар. Чижээлээрге, 7 харлыг школачыга чаа чүүлдер: школа, өөредилге, класс, чаа кижилер (эш-өөрү, башкы) дээш оон-даа оске школаның көрүм-чуруму дээш ыпкаш бүтү чүүлдерге од таварыжыр. Баштайгы үеде оларга эртемнер аайы-бile кандыг демдектер алганы сонуурганчыг эвес, а демдектернин саны оларга сонуурганчыг. Бо талазы-бile бичии кижилер аразында, чижээ, математикага, ким чеже санныг демдек алганын бо-ла чугаалажып, харын-даа маргыжа берген турарын кижи болганчок-ла эскерер. Ол чоруктан оларның оон мурнунда бичии турда сонуургалдарының характери болуп артып калып турарын хереглеп турар. Башкылар азы адалелер ындыг байдалды эскерип каапза оларга чогуур бөдүүн таймылбырны бээри чугуда. Өөредилгениң ийиги чылындан соңгаар школачы өөредилгениң шынарын сонуурган этелээр. Бо үе-чадада, ылаңгыя бижимел ажылдар үезинде, өөреникчилерниң бот ажылдарынче кол кичээнгейни салыры чугула. Бажыңга онаалга күүседип турда, ада-ие азы улуг акызы, утбазы оларга дузаны кызырып, артелыг-ла болза, чүгле боду кылырынче кичээнгей салза эки. Оон дараазындагы үе-чадада (3-кү класстан эгелээш) өөреникчиниң билии бедээп тудумна өөредилгеге өөреникчиниң бодунуң чогаадыкчы ажылы сонуурганчыг болу бээр. Чижээ, математикага башкы бир-бир чижекти болгаш бодалгапы туралаапып бодаар кылдыр бээрге, өөреникчилерниң хөй кезии бодалганы шилип алыры таварыга эвес.

Өөреникчилерниң кандыг-бир эртемге сонуургалы ол эртемге оон кылган ажылдарының характери-бile холбашкан болур. Бо талазы-бile башкылар кижи бүрүзүнче тус-туста кичээнгейни салып, анза чогуур деткимчени көргүзери чугула. Кол чүүл, школаның материалдыг баазазындан болгаш башкыларашкының шынарындан хамаарыжыр. Школаның кижиларилге ажылынга кол кичээнгейни өөреникчилерниң сонуургалын көдүрериниче угландырары чугула. Чижээ, бичии кижилерниң сонуургалы романтиктиг характерлиг болур. Оларга маадырдыг чоруктар, ужуралдар азы эртем-фантастиктиг дуулушкуннар сонуурганчыг. Ынчангаш ындыг утказыг кинолар көрүксээр, компар номчуксаар. Техникага сонуургалы база-да ындыг утказыг болур. Школачыларның назының удаттакаң билии бедээп тудумна оларның сонуургалдарының характери өскерлип, улам парыдан келир.

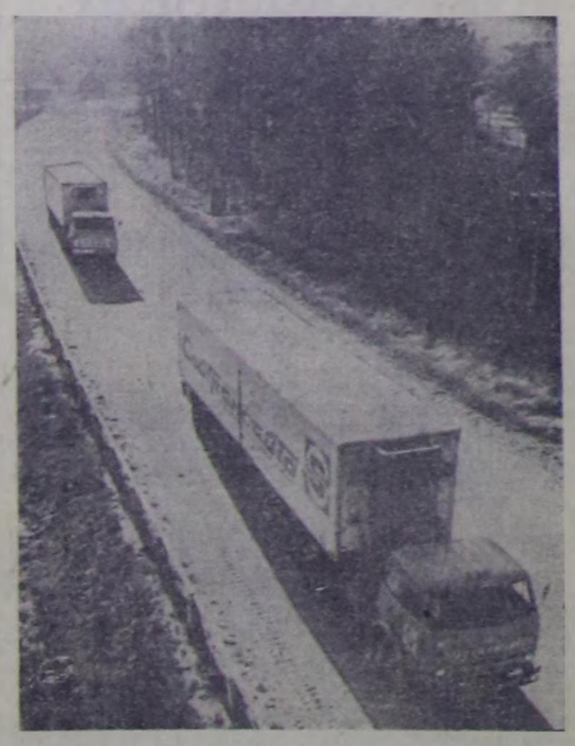
Өөреникчилерниң назы-харыгга болгаш оон бот-тускайлаң онзагай байдалынга хамаарыштыр, анза хөлүү эртпер нарын даалгалар бээр чорук оон сонуургалын чидирер, эң белеп даалгалар бот-харымсалга чок, бодун тогдунар чорукка чедирер. Оны болдурбас толээде, школачылар-бile ажылдап турар кижилер, адалелер бот-харымсалгазын белдиин, доктаамал кичээнгейлиг болур ужурлуг.

Улуг кижилерниң талазындан школачыларның кылган ажылын, өөредилгезин шын үнелээр чорук, оларның сонуургалы улам ханылап быжыгарынга улуг деткимче болур, бир эвес адаа кайы хамаан чок хамаарыдгалыг бодур болза, оларның сонуургалды кудулаар. Өөреникчилерниң кандыг-бир эртемге кошкак өөрени бээр чоруун чогуур үезинде эскерип, анза боттуг дузалы көргүзери чугула, ындыг-даа болза, ол берге байдалдан боду үштүнүн үнерип чедип алырынче янчээнгейни үгландырар. Эки өөрешкү турар өөреникчилерни хөлүү эртпер мактаары база-да күзелчиг эвес, чүге дээрге оларны бодун мактаныр чорукка чедирип болур, оортан оларның сонуургалы база-да кудулаар.

Бо бүгүге ада-ие, ясли-сад, школа-даа чаңгыс аай негелделег, тодаргай үгланныышкын-бile ажылдаар апаар.

М. АРАТ-ООЛ,
башкы.

Өвүр район.

ЭСТОП ССР. «Таллинавтотранс» каттыжыышкынның пёнги салбырының № 5 автоколоннаазы улустар аразының чүк соөртүлгезининг картазынга чаа-чаа маршруттарны салып турар. «Сонтрансавто» деп демдектиг Таллиннин машиналарын ам ГДР-нин, Польшаның, Венгриянын, Болгарианын, Румыниянын, Франциянын, Бельгиянын, Голландиянын, Финляндиянын, Данияның болгаш оске-даа күрүнелериин оруктарынга көрүп болур. Ол машиналар ук чүүттарга Совет Эвилелининдеп янзы-бүрү бараанналарны чедирип, оон бээр кээрде ССРЭ-же чорудар чүүктерни ап турар.

ЧУРУКТА: ырак орунче.

Ю. ВЕНДЕЛИННИҢ фотозу.

ЧААГАЙ БЕЛЕК

Константин Чанзанович Тоюң — шүлүкчү, артист болгаш башкы чораан. Школачы чылдарымда башкым чорду. Ол — улуг, делгем, күдерштырак кижи. Башкывыс хол бөмбүүнге дыка-ла ойнаар чораан. Константин Тоюнуң чымыдызы үнгешин номчукчулар улуг өөрүшкү-bile хүлээп алган. Оон эки бижиринниң бир онзагай талазы барын оң шүлүктери, шүлүтпелдери хереглеп турар.

Шүлүкчүнүң биске арттырып каан чамдык чогаалдарын көрээлинер: орус чонунуң тыва чонга дузалаашкыны, нарыралын «Орус акымат» деп шүлүүнде чиге дорт айыткан:

...Калбак далай кежир
тыпмыр
Хажывас шой чакпа бердим
Кылаң дээрге шөлзөп ужар
Хыралбас кан чалгын
бердим.

Бо одуругларны номчаап, орус чонунуң улуг дузаазын хей сес чокка-ла номчукчу бilип алыр. Төрээн чурт, өскен черинин дугайында «Хемчик» деп шүлүүнде:

Хемчик, Хемчик төрээн
хемим,
Хензиг чаштан оскеп хемим.
Аъттан дүжүп, бөргүм
ушпуп
Ажыраажып, мендилештим...

Шүлүк дүрүмүн, сес-домактың туружун шын сагаан. Лирактиг маадыр ырак чер чораапп, чуртунга эң баштай келгеш, ажыраажып, мендилежип, хүндүлеп турганы көскү. Оран-чуртунуң каастынының, байлаан «Көгерим» деп шүлүүнде көргүскен:

Көгерим деп карак четпес
бедик артты
Көрүп болгаш барып
чурттап чорбаан-даа мен.
Чорук чораап орук ара
таварышкаш,
Чоргаар болгаш каазынны
көрүп тур мен.

Ол ышкаш кижиниң өскенгөрээн черинден аңгы ада-иези эң-не аргым болгай, ол теманы К. Тоюң база олуп эрткээн.

Өлерертир кырый берген
буурул баштыг
Өпейинге доруктуруп
өстүрүп каан.
Өндүр хүнүм—авам, ачам
силеримге
Өөрүшкүнү өргүп тудайн,
чөпшөөреңер.
...Авай, ачай амыранчыын,
магаданчыын!
Алас-кежиним денээр сөстү
тыппас-тыр мен.

Бо үстүнде одуругларны номчуурувуска-ла сес-домактың туружу, аянчажылгазы эптиг, утказы хаңы, чылыг чымчак сеткилди илереткен.

Константин Чанзанович тоол шүлүктеп бижиринге база элээп мергежии бар чыткан. Бичиланнде оон шүлүктеп бижээн тоолдарын «Сылдысчыгаше» солунга бо-да номчуур чораан мен. «Самдар-оол болгаш бөрү» деп шүлүктеп бижээн тоолун, ол чогум-на чечен-мергеин-bile тоол дылыгга бижээнин номчукчулар магадап номчуур.

Саяк ала бүга мунган,
Саасхан кежи чагы кетпеп,
Хола баштыг суваяктыг,
Көшпар бышкаа чанчык
хаттыг,
Сарыг кидис хевелектиг,
Кушкаш адар соғуп чалыг
Кудуе омак, эрес шоваа
Самдар-оол деп бичии
кайгал

Башкы таңды эдектерни,
Байлак хемниң эриктерни
Шуптузуп-на эргил-кезип,
Чурттап чораан чүвен
иргип...

Ёлдулуг-ла тоол аянны-bile бижээн, номчуурга ылдык чок одуруглар-дыр.

К. Тоюңнуң бижип турган темалары янзы-бүрү дээрзин «Шүлүктер болгаш шүлүтпелдер» деп чыындыдан номчукчу дораан эскерип каар. Ол дээрге шүлүкчү башкының баштайгы чыындызы болур. К. Тоюң ам бистиң аравыста чок. Ынчалза-даа шүлүк чогаалының талазы-bile уттуңдурбас үнелиг чаагай белекти — номчуктунуң сеткил чүрээн хайныктырып кээр бышкаш шүлүктериң чымыдызын— чаа номну арттырып каан. Ону аныяк-даа, хоочун-даа салгал сонуурган номчуур.

М.МАДОН.

Коммунист башкы П. С. Табанаев Даг-Алтайның педагогика институдун дооскан. Ол ам Туранның № 1 школазында ажылдап турар. П. С. Табанаев 9«а» класстың удуртукчу башкызы. Оон классы 100 хуу өөредилгелиг. Ындыг чединишкинни чедип алырынга оон байлан арга-дүрмүлгазы, бичии уругларга ынаа болгаш бодунуң профессиязынга хандыкшылыдыы улуг дузалыг боон турар.

ЧУРУКТА: башкы П. С. Табанаев.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Башкылар слёду

Кызыл-Мажалык суурга районнуң школаларының аныяк башкыларының слёду эрткен. ВЛКСМ райкомунуң килдис эргелекчизи Шилов Часкал илеткел кылган.

Ак-Довурак ортумак школазының эге класс башкызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры С. С. Тамдын-оол, төөгү башкызы Т. Ф. Куулар, хоочун башкы Л. И. Котова олар аныяк башкыларга чагыг, сүмени берип, байыр чедиргеннер.

Районнуң школаларынга хана солуннар делгелгезин баазы организастаан. Анаа бирги черни Кызыл-Мажалык сес чыл школазы алган. Комсомол ажылының талазы-bile Аксы-Барлык школазы бирги черни, ийиги черни Барлык ортумак школазы алган.

Т. САРЫГЛАР.
Барыын-Хемчик район.

Бурунгу хоорайның аныяк шефчилери

Зэр-дагыр, чиңге кудумчу шивээ хананы дургаар шейлүп чоруткан. Бамыңнарның бирээзиниң улуг хаалгазында «Кырган Тоомастың музейи» дээш бижиглел бар. Ынчалзада-даа ук музейни хоорайның камгалаляның ат-алдары дээш ынчаар адаапаан чүве-дир. А шынында ону чонниң ус-шевери— дарган Адольф Энкке тураскаатпан. Ону чон алдын холдары болгаш төрээн хоорайынга ынакшылдыы дээш «кырган Тоомас» диминилер.

Чер подвалдан ол ёзулуг музейни тудуп тургускан. Ында хамык-ла эт-херекселдерни— демир сава, стол, сандайларны, ыяш баартантарны, өмүн-өттү шуптузун ортааны чүс чыл үезинин стили-bile ыяпган. Мастер өлген, ынчалза-даа оон тургускан чүүлдери шупту артнан. Шойдан шутпуп кутпан деспиңгөштерге тараапы нушнаштар чизип дээш мурнукузу ышкаш уруп каап турар. Демир савааларда чеченнер өзүп, чечектелип турар. Кырган Төөмастың кылган фонарьлары чайыраш кылдыр хып кээрге, экскурсантылар музей болгаш Адольф Энн дугайында тайыабыр чугаанны кичээнгейлиг дыңнап туруптарлар.

Ол музейниң ажылданчылары —школачылар Таллинге «Кодулинни» («Төрээн хоорай») деп операцияны эрттирип турар.

— «Кодулинни» операциязы дээрге-ле бурунгу хоорайны шефке ап турары ол болур. Уруглар бажыңнарны чаарты эде тургузарынга болгаш кудумчулар чаагайыдар ажыыдарга шыдаар шаа-bile киржип турар. Шак ындыг күш-ажылчы хүннер ийи неделя иштинде бир катап болуп турар. Ону эрттирерде, школачылар баш удур ыяк белетиенир: бажыңның төөгүзүн өөренир, а ол дээрге ажылдың коп кезээ болур. Школачылар төөгүчүлөө-bile, чаартыкчылар-bile ужуражып турарлар. Хоорайның төөгүзүн кайы хире бижириниң талазы-bile конкурстарны донтазмая чөрүдүп турар.

Фотографияга ынактар фотоконкурсна киржип, чечен чогаалга ынактар чогаадыга конкурстарынга нужун шенеп турар. Школачылар биле кады весипесниитерже хоорайның комсомолчулары база үнер.

Туристер болуун экскурсоводчылар школачылар баштап алгаш черуурун Таллинге ам бо-ла көрүп болур. Ол дээрге амдыызында баштайгы шенелделердир. Удавас экскурсоводтарның конкурузу болур.

А. ЯКОВЕНКО.
(СЭТА-ның корр.).

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

Ий и у л а ш т ы р

Бокска Совет Эвилелининг шилиндек командазының спортчулары АКШ-тың боксёрлары-bile эш-хуузунун ужуражылгазын эрттиргеп. Анаа чүгле эң аар дециллериниң боксёрлары киришкеп.

Совет боксёрлар-bile америк боксёрларның баштайгы ужуражылгазы Лас-Вегас хоорайга болуп эрткен. Анаа ССРЭ-ниң шилиндек командазының спортчулары боттарының удурланыкчыларын 6:4 санга тиилээш, эки белеткелдиин коргускен.

Бо ийи чурттуң эң шырак спортчуларының ийиги ужуражылгазы Нью-Йоркка болуп эрткен. Маадаа совет боксёрлардан москвачылар Виктор Терешенко, Николай Сазанов, Петр Заев, Новосибирск чурттуг Александр Никулин, Ереванган келген Хорен Инджеян, москвачылар Евгений Горстков, Игорь Высоцкий олар удурланыкчыларын тиилеп алгашпар. Ийиги сан 7:3 болуп, совет боксёрларның тиилелгези-bile тоогеп.

Келир чылдың январьда Совет Эвилелининг шилиндек командазының бүтү денизиниң боксёрлары АКШ-тың спортчулары-bile база бир эш-хуузунун ужуражылгазын эрттирер. Ол маргылдаа конгуг солун болуру чугаажок. Монреальга болуп эрткен Олимпиадага АКШ биле Кубаның боксёрлары кол шаңналдыг черлерни боттарының аразында үлешкеп болгай.

(СЭТА).

Кудумчулар аразынга

Чоол-Хемчикте Шеми ортумак школазының спорт залынга «Большевик» совхозтуң төвүнүң кудумчуларының командаларының аразынга волейболга, баскетболга эш-хуузунун ужуражылгалары болгаш.

Волейболга, баскетболга эр улустан Борбак-Арыг кудумчуазының командалары бирги черни эзээлээ.

Х. КАРА-МОНГУШ.

СОНУУРГАДЫВЫС

Тыва АССР-ниң улустуң артизи Күжүгет Хензиг-оолга улуттукан цирк болуу «Өөк» совхозтуң төвү Аржаан суурга оюн көргүскен. Улуг, биче аржаанчылар цирк номерлерин сонуургап көргеннер. Ылаңгыя чиңге демир кырынга күүселдилер онзагай болган. Байыр-ол Өнермаанның күүселдилери, илбичи Рафик Баазынтовтуң номери база көрүкчүлерни хаара тутканп.

М. МААЖЫК.
Бии-Хем район.

Телевидение

ДЕКАБРЬ 9-ТА

МОСКВАДАН

8.00—«Уран чүүл мастерлери». РСФСР-ниң улустуң артизи А. Джигарханян.
9.05—Футболга УЕФА-ның кубогу. «Шахтёр» (Донецк)— «Ювентус» (Турин). 2-ги тайм. Донецкиден дамтыдылга.
9.50—«Спортлото» тиражы.
10.00—10.10—Чапсар.
10.10—«Аныяктарга музыкалыг ужуражылгыннар». Программада: В. А. Моцарт — «Бирги симфония», «Фортепиано биле оркестрге бешки концерт». С. Прокофьев — «Симфониетта». «Фортепиано биле оркестрге бирги концерт».
12.15—«Горнистер, кыйгыга харыылаңар!».
13.00—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

13.10—«Волгага улуг туразучушкун». Документалдыг фильм.
14.30—Фильм-конперт.

МОСКВАДАН

14.45—«Солдат сактыышкыннар» деп документалдыг телефильминиң башгайы көргүзүлгези. 5-ки фильм — «Машина эвес, а ёзулуг алдындыр он».
15.45—«Уран чүүл мастерлери». РСФСР-ниң улустуң артизи А. Джигарханян.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Үе». Информастыт программа.
17.30—«Спортлото» тиражы.
17.40—«Миллионнарның ленинчи университединде».
18.10—«Солдат сактыышкыннар» деп документалдыг телефильминиң башгайы көргүзүлгези. 5-ки фильм — «Машина эвес, а ёзулуг алдындыр он».

КЫЗЫЛДАН

19.10—Телемедээлер.
19.25—«Кирип моорламар-ла». Документалдыг фильм.
19.35—«Челээш». Дамчыдыгга.
20.05—«Виктор Артеменконуң байырлалы болгаш аңаа үнмиери». Телефильм.
20.30—Телемедээлер.
20.40—Чаңгалдар.

МОСКВАДАН

20.45—«Уран чүүл мастерлери». РСФСР-ниң улустуң артизи А. Джигарханян.
21.50—22.00—Чапсар.
22.00—«Красноярск далайы». Документалдыг телефильм.
22.15—«ССРЭ-ниң улустуң артизи М. Бишеу ырлап туре».
23.00—23.30—«Үе». Информастыт программа.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге хар чаар. Соңгу-барыын чүк угланышкынның хаттың дүргени секундада 10—15 метр чедер. Агаарның температуразы дагыыр черлерге 13—18, өскедеринге 19—24 градус соор.

Кызылга бүргеп, аязыр, быскан хар чаар. Чөөн угланышкынның хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 20—22 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Нью-Йоркта хаан» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Аъттыг, башы чок кижи» 9.30, 11.05, 14.55, 16.50 «Дарганың оглу» 12.00, 18.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бичии командир» 15.00, «Копьеттуг кижилер» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шорганнын айлткалы-bile» 15.00, «Табор тиилыгырже чорупкан» 16.50, 18.40, «Совлгу өргүл» 20.30 шактарда.

А. Зайцевтин «Кышкы бойдус» деп фотоэтюду.

Редакциянын адреси: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчуу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдазының 2-31-75, карыысалгалы секретарының 2-23-54, партийже амыдырал кылдазының 2-37-13, культура кылдазының 2-23-54, кедээ ажыл-агый кылдазының 2-21-47 үлетүүр кылдазының 2-22-64, чагаа кылдазының 2-41-27 информация база совет үргүлчү кылдистериниң 2-20-60 корректорларының 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретарият тыва 2-23-35, солун келбейн бергенде 2-32-75 телефонче болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1808

Тыва АССР-ниң Министрлер Совуделиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-bile эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчуу, бажың № 1).

ТС—01476.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 290 (10275) | 1976 чылдың декабрь 10, пятница | 1925 чылда үндезилеттингеден | Өртээ 2 нөм.

Совет-ливия чугаалажыышкыннарны үргүлчүлээни

СЭКП ТК-ның Чиргизие секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүзү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүзү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин болгаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүзү, ССРЭ-ниң дашкы херектер министри А. А. Громыко олар Ливия Араб Республикавың Революстуг командылалының чөвүлелиниң даргазы полковник Муамар Каддафи-биле чугаалажыышкыннарны декабрь 8-те үргүлчүдээн.

Амгы үеде совет-ливия кады ажылдажылга чедиишкинниг хөгжүп турар дээрзин ийи талалыг харылзаалардың айтырыгларын чугаалажып тургаш, айтыкан. ССРЭ биле ЛАР-ның бүгү талалыг кады ажылдажылгалың улам ынай ханыладырынга бар болуп турар болдунар аргаларны ажыглаарының оруктарын тодарадыпкан.

Чоокку Чөөн чүкте байдалды үндезинин-биле болгаш бүрүү-биле аайлап шиитпирлээри дээш, империализмниң, колониализмниң, реакцияның өкпе-даа күштериниң чимженишкиннеринге үлүг демиселди күштелдирери-биле делегейниң дыка хөй принципиалдыг айтырыгларының талазы-биле санаа-оналы солчулганың үргүлчүдээн.

Чугаалажыышкыннар бот-болун билчиринниг болгаш найыралдың байдалтынга эрткен.

• • •

Ол-ла хүн М. Каддафи Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновский аттыг куйктуг танк шеринниң эвериг академиязынга барып чораан.

(СЭТА).

Кышкы спорт сезонуна

Күш-культураны болгаш спортту сайзырадыр дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың айтыышкыннарын күүседир дээш республиканың спорт комитеди, эки тура спорт нинтилелдери чамдык ажылдарны кылган. Ылангыя спорттуң кышкы хевирлеринче хөй күш-культуржуларны хаара тудар, оларның мергежилин бедидер чамдык хемчеглерни ап турар. Хаак спортунда 4 мун ажыг, хоккей ойнаарынга 2300 хире кижи хаара туттунган. «Алдын шайба», «Өрүглүг бөмбүк» клубтарның, «Пионерская правда» солуннуң шанналы дээш хаак маргылдааларында мун-мун өөренikчилер киржип турар. Спорттуң кышкы хевирлериниң маргылдааларынга Таңды, Бии-Хем, Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик районнарның, Хову-Аксының, Кызылдың командалары идепкейлиг киржип келгеннер. Ол ышкаш ГТО-нуң хаакка маңнаарының нормаларын дужаарының маргылдааларын организастаан.

Эрткен сезонда чоруткан ажылдар амгы үениң негелдезинге ам-даа четпес. Хамыктың мурнунда маргылдааларның киржикчилери эвээш, көргүскен түннелдери чавыс болган. Бо болза организакчы ажылдың, күш-культуржуларның мергежилин бедидер хемчеглерниң четпезин хереченип турар.

Бо спорт сезонунда янзы-бүрү, солун маргылдаалар болур. Чер болганга кышкы спорт сезонунуң ажыдыышкыны болуп эрткен. 1976—1978 чылдарда РСФСР-ниң Улустарының VI кышкы спартакиадазын эрттирер дугайында доктаалды Россия Федерациязының Министрлер Чөвүлели хүлээп алган. Орта үндезилээш Тыва АССР-ге кышкы спартакиадаңы чорудар. Бо болза маргылдааларның эң-не улуу ол. Оон программазында хаакка маңнаары, биатлон, мячилиг хоккей кирип турар. Спартакиаданың баштайгы чадазы үлетпүр бүдүрүлгелерге, колхозтарга, совхозтарга, албан организация, өөредилге черлеринге, школаларга эртер. Оон соонда районнарның, хоорайның маргылдаалары болур. Моон кол соруглазы—хаакты, хоккейни сайзырадыры, совет кижилерни спорттуң кышкы хевиринге үргүлчү киришкен турарын чедип алыры, ГТО-нуң нормаларын дужаары, спортчуларны өөредири болгаш шилиири.

Кышкы спартакиаданың түннел маргылдаалары республика найысылалынга хаакка маңнаары, мячилиг хоккей февраль 16—20-де, биатлон—март 11—13-те эртер.

Кышкы спартакиаданың бирги чадазы эң-не массалыг болур. Ынчангаш ону эки организастаары чугула. Хамыктың мурнунда маргылдаалар эрттирерине таарымчалыг байдалды тургузар. Бо талазы-биле эки тура спорт нинтилелдери, оон чер-черде организациялары боттуг хемчеглерни ап, спартакиада эрттирериниң планын тургузар, ону херек кырынга боттандырар ужурлуг.

Спорттуң кышкы хевирлериниң баазазын экижилеринче сөөлгү үеде кичээнгейни салып турар, оларны кышка белеткээр дээш чамдык хемчеглерни алган. Тайга станциязында хаак баазазы ажылдап турар. Ында 500 эжеш хаак бар. Маргылдаа киржикчилерине, дыштанып келгеннерге таарымчалыг байдалды ында тургускан. Найысылалда дөрт, Сарыг-Септе, Бай-Хаакта хоккей хаараларын, Бай-Хаякта чырыткан хаак оруун кылган, элээн хөй черлерде боду бүткен катоктарны аштаан болгаш өскедаа кышка белеткел ажылдарын чоруткан. Ынчалза-даа нинтизи-биле республикада кышкы спорт сезонунга белеткел кошкак. «Хүреш» стадионга катокту орайтадып ажыткан. Ында 100 коньки бар, оон чартык хирези үрелик, аңаа келген кижилерниң хеп уштур болгаш чынныр чери чок.

Ол ышкаш Өвүр, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Эрзин районнарда, Хову-Аксы суурда кышкы спорт сезонунга белеткел ажылдары четпес.

Районнар төптеринге хаак баазаларын, катоктарны, хаак, коньки хөлезилеп алыр черлерни кылып алып болурунуң аргалары бар турбужете, спорт комитеттери боттуг хемчеглерни албайн турар. Чадаанага, Шагаан-Арыгга хаак баазаларын тургузар дугайында шиитпирлер херек кырында ам-даа боттанмаан.

Районнарда, хоорайларда кышкы спорт хевирлериниң дериг-херекселдери кончуг ховар, ону садып алырын күзээн кижилер кайда-даа хөй. Республикаяын садыг организациялары чоннуң ол негелдезин хандырар дээш толаргай хемчеглерни алза чогуур.

Хаакчыларның, биатлонистерниң, хоккенстерниң спортчу мергежили чавыс болуп артпышаан. Оларның мергежилин бедидер хемчеглерни доктаамал чорутпайн турар. Республиканың спорт комитеди, эки тура спорт нинтилелдери бо ажылче сагыш салыр ужурлуг.

Совет күш-дамыр кижизидилгезиниң программалыг үндезини—ГТО-нуң нормаларының кышкы хевирлерин дужаар белеткелди коллектив бүрүзү чоруткан турарын чедип алыр херек. Ону дужаарының хүннерин доктаадып тургускаш, күүселдезин чедип алыр дээш районнарның, хоорайларның спорт комитеттери шудургу ажылдаар ужурлуг.

Кышкы спорт сезонунда салдынган соруглаларны чедиишкинниг күүседир дээш спорт организациялары күжениишкинниг ажылдаар хүлээлгелиг. Партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары оларга деткимче, дузаны чедирер апаар.

ЧЫЛДЫЫН КҮҮСЕТКЕН

Онгу беш чылдың бирги чылының планның ынаалдаларын күүседир дээш Кызыл районнуң маңчыларны кызыман ажылдааш, багай эвес түңнелдерни чедип алганнар.

«Тере-Хөл» колхозтуң ажылмышчилери күрүнеге чылда 2350 центнер эт садар турганнар, 2500 центнер чедиргеп. Оон дараазында «Кок-Тей» совхозтуң маңчыннары эт садарының чыл планын күүсеткен. Олар эт комбинадыңча 230 тонна инек эдин чөрүткеннер. Бо даалганы күүседиринге Валентина Долганова, Виктор Иванов, Галина Зоветухина улуг үлүг киргеннер.

Бо эштер бөттүүнге быжыглаан семиртир малдарының немелде дениизин бердинген ынаалдазындан эмдир бөттүндүрүп неягеннер.

Күрүнеге сүт садарының чыл планнарын «Тиилелге», «Шамбалыг» совхозтарның сүт-бараан формалары амыр күүсеткеш, 1977 чылдың үлүүнде ажылдап турарлар.

М. СЫМЧААН.

ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗАР

Бараан саарылгазымның чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш Чөөн-Хемчик районозуңун ажыл-ишчилери социалистиг чарыштыг калбартып, чылдың эгезинден-не күженiишкинниг ажылдан келген. Магазиннер, пунктуның чемненикте черлериниң коллективтери боттарында бар арта-курлавырларны ажыглап тургаш, декабрь 20-де чыл планның күүселерин пунктирлээннер.

Эрткен 11 айларда райпо бараан саарылгазының планын пунктизи-биле 101,7 хуу, оон иштинде магазиннер 101 хуу, пунктуның чемненикте черлери 107 хуу күүсеткен, пландан ажыр 171 мун рубльдин барлаарын чонга сатканнар.

Хуучу кежигүннер хүлээп алырының чыл планын райпо декабрь 1-де-ле 116 хуу, дадывыр чылдазының ынаалдазын 132 хуу күүсеткен.

Күженiишкиннiг ажылдың түңнелинде күш-ажылчы чедиишкиннерин чедип ам турарлар бисте хөй. Олар онгу беш чылдың баштайгы чылының планын хуусаа бетинде күүсеткеш, 1977 чылдың январь айның үлүүнде ажылдап турарлар. Ындыларга чыл планын 102,7 хуу күүсеткен ийик магазинниң садыгжылары Н. Саая, Ч. Монгуш, Л. Монгуш, М. Куулар, планын 104 хуу күүсеткен «Искра» колхозтуң аъш-чем магазинин (эргелекчизи А. Сат), планын 101 хуу күүсеткен Ийме аъш-чем магазинин (эргелекчизи Р. Ондар) хамаарыжыр.

Автолавка садыгжыларының ажылы база-ла мактанчыг. В. Монгуш биле Б. Донгак бараан саарылгазының чыл планын 104 хуу, В. Ростовцев — 110, Черлиг — 132 хуу күүсеткен болгаш 1977 чылдың үлүүнче киришкеннер.

Райпонуң коллективи декабрьның күш-ажылдың шалыпчы айы кылдыр чарлаш, артканы үеш чөп ажыглап, планны чедиишкиннiг күүседир дээш соруктуг ажылдап турар.

К. АРТАА,
райпонуң экономизи.

СЭКП райкомнарының пленумнары, партактив хуралдары

Бүгү чурттаазы мыкаан СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң түңнелдериниң болгаш партия организациязының соруглаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан пленумнар, актив хуралдары республиканың партия организациаларында бо хүннерде болуп эртип турар. Оларның киржикчилери коммунистерниң, бүгү ажылчы чоннарның өмүүжинделе бистиң партиязыстың пиитики болгаш даштыкы политиказын, тайбиңны быжыглаарынче болгаш камгалаарынче, чурттуң экономиказын база чоннуң амыдыралының деңнелии удам ынай бедидеринче уланган СЭКП ТК-ның, оон Политбюроның хөй талалыг ажыл-чорудулгазын бүрүн долуу-биле деткип, чүүлдүүмүшаан, СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң пиитирлерин, аңаа партия Төп Комитединиң Чиргизие секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган түңнелдерин болгаш соруглаларны ажыл-чорудулгага хажык чокка удуртулга кылдыр хүлээп ап турар.

Дүүн СЭКП Кызыл хоорекомунуң V пленумунга «СЭКП ТК-ның октябрь (1976 чыл) Пленумунуң, партия Тыва обкомунуң III пленумунуң түңнелдериниң болгаш районнарның партия организацияларының соруглаларының дугайында айтырыгларны чугаалашкан. Бо айтырыг талазы-биле илеткелди СЭКП хоорекомунуң бирги секретары В. Б. Доброиыслова кылган.

Чугаалашкан айтырыг талазы-биле калбак санаа-оналдар болган. Пленумнуң ажылынга партия Тыва обкомунуң секретары Г. Н. Долгополова киргикеп.

• • •

СЭКП Төп Комитединиң октябрь Пленумунуң түңнелдериниң болгаш районнуң партия организациязының соруглаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан партиянның Кызыл райкомунуң пленумунга ол дугайында илеткелди СЭКП райкомунуң ийиги секретары А. Н. Килин кылган.

СЭКП обкомунуң бюро кежигүзү, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. Ш. Долчаңмаа пленумнуң ажылынга киржип, түве чугаалаан.

• • •

Барыын-Хемчиктиң болгаш Монгун-Тайганың ол-ла хүн артиклээн партактив хуралдарынга партия Төп Комитединиң октябрь Пленумунуң, партия Тыва обкомунуң III пленумунуң түңнелдериниң болгаш районнарның партия организацияларының соруглаларының дугайында айтырыгларны чугаалашкан.

Партия райкомнарының пленумнары, партактив хуралдары СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң шиитпирлерин, эш Л. И. Брежневтиң чугаазының айыттынган соруглаларны боттандырар талазы-биле хемчеглерни айыткан доктаалларны хүлээп алган.

КОЖАГАРДА ХОЙЖУ

Кыштаглаашкын—шалыпчы фронт

Шаандагы «Сыынчы» күраономунук төвү турган, тайга эдээ Чаңгыс-Аалта бо чылын хар чүге. Кедек чер болган, соок база мындыг кончуг дыкпас эвес. Бо хемчегештиң ол-бо талаларында кадыр мээстер, харга энүн быллыткаан, харагай, сөөскенниң ешү карарып, кадар оъду саргарып чыдар. Ол хиреде ында мал шыыры көүдбес. Аңаа коорде, борбак-борбак кара талдарлыг, кезек-кезек сарыг шеттерлиг суг уну, дагларның ары талалары, ховужуктар, уран-шевердериниң сырын каан ширтээ ышкаш, хой шыыры-биле хөлеңнеп. Бо девискээрде ажыл-ишчи, утаан-бодалдыг кижи чурттап турар-дыр деп чүве илдең.

«Оок» совхозтуң хойжузу сураглаан чорааныыс Шыван Кайгал-оолович Ооржактың кыштаанга чеде бердиивис. Малчының коданынга кире бээрге-де оон ажылышчы шинчизи дораан көстү бээр: чадагай кажаада ногаал сиген, савап, өдек девискээрэ арыг-силиг, кажаадың чылыглап, көрженiң шагда-да хооруп каап, хөрим-кажааларны септеп, дерээниң чаа мяштар боттары-ла хереченип турар; бажың чанында шанак, ак өг бөзин кижиниң сеткилин өөртүп келир, балкыңга кире бээрге, арыг-силиг, чырык, чылыг, хооралг, суурларда чурттап орар улустан ылгалыр чүве чок.

Малчының өөнде чогулу. Адазы ирей олур. «Эртен-ле хой кадарып үнген кижи, чугула херектиг болзуларза, таваржы берип болур болбайн аап, кодан хой кайы ыяктан пле болгайн?—дээ, ирей сүмелейдир. Аяк шайны ижип алгаш, кырганның сүмезин бөзутаар, хемчегештиң баскыгче утлай, кара шивилерлиг хем уну-биле, ынай-бээр көрүгзүнүң хап ор бис.

Саглап сарыг оъттуг, хаялдыг кадыр мээстер, меттердиг, сөөскенниг ойлар. Тайга чоогу чер ыпдыг болбайн канчаар. Хары иштиктеп бичин-ле дап. Бир келек чораап, хем ору элээп ырап келгенинисте, кедээр хаялдыг кадыр мээсте ак-кайт хой көстү берде. Олар машина даажындан сезип ап, болдунчүр сагыштыр.

Кожагарның кырында, кодан хойнуң кодээзинде, мырыңай сиртте дээр ағында улуун кижи бистиң харап алган тур. Ону көргеш:

«Кожагарның бажынайда

Хөөрө харап олур сен бе!..» дээн тыва улустуң хойга, оон кадарчызынга баравал гаткан ырызын кижи дораан сактып келир болду. Хойжуузуң бо-ла боор деп ылап иде-гээш, ыяктан-на кыйгыржып мендилеп-кеш, канчаң ужуражырыл, боор бады келир арга бар бе деп айтырдывыс.

— Кончуг кадыр чер болгай, ийик бай тайгыр, дедир канчаң үнүп алыр чоор аа-дээш, хойжуузуң кылаштап бадыпты. Фотокорреспондент биле бис олче утпуй кожагарже үнүпкеш, удатпайн ужуражы бер-дивис.

Кыштаглаашкынга белеткелин болгаш мал сүрүүнүң кандыг турарын, өске-даа чөрлерде кыштың байдалын чугаалажып, кадыр мээстиң арынга олуруп алгаш, хөөрешпивис. Шыван Ооржак республиканың сураглыг малчыннарының бирээзи. Күш-ажылдың Кызыл Тук болгаш «Хүндүледдиң Демдээ» орденнериниң эдилекчизи, СЭКП Бии-Хем райкомунуң кежигүзү, Аржаан кодээ Советтиң депутады.

Хоочун хойжу онгу беш чыдың бирги чылын база эки көргүзүглер-биле доолуп турар. Төрүүр чүс хойга онаалтыр 86 хураган алыр планныг, 95 хураган алыр социалистиг үдээлгелиг тургаш, 101 хураганны алган. Хой бүрүзүнге онаалтыр 2 кг 500 грамм дүк пыргыш алырының орнуна 2 кг 700 грамм дүктү алган. Эрткен кыжын, чаның ол сөөлгүзүн төрүүр кырган хойлар Маадан турза-даа мындыг бедик көргүзүглерни чедип ап шыдаан. Ол хойларын семиртиргеге эки деңгилгелиг кылдыр хүлээдип бергеп. Одем-кыштаак белеткөөр, сиген кезиги алыр талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин бүрүн күүсеткеш.

Бии-Хем районнуң десписказинде бо кыжын хар чүге болганынга малчыңа өөрүп.— «Кыш көөр малга хары чуга, соогу дыкпас эвес бир ай хамаан чок, бир хүн безин дыка догум болгай» деп, бурунгу малчыңа ярттар чугаазы-биле сөөлгү-дир. Ынчалза-даа кыш кандыг-даа болза, аңаа ылап белеткеп, кыш дээрге кыш-ла болгай дээрзин ол салдыкпайн демдеглеп олур. Оон ол бодадың бадыткаары-биле каш чижектен киирээлеп.

Ооржактар кырыыже маддан келген кодан хөөп хүлээдип бергеш, бо күүгүн арыг мерзее уксаалыг. 700 ажыг баш хүнаа хойлар хүлээп алган. Уксаа экижидери-биле тускайлаан эки хойларыңа дуржулгалыг малчыңа бижыглаанны-дыр таварыкга эвес. Күскү одарга эки семиртиккен аныяк хойларның күш-дегирлигези семис. Малчыннар хоюнуң кожалыгының сентегезин эрте-ле кылып алган. Кажаанның көрженiң шагда-ла хооруп ыяш. Хой чемгерер аппар кажааны, сиген, савап кажаазын, бажыңның херемин бүрүн сентеп алган—кыскы-биле чугаалаарга, одем-кыштагны бүрүн белеткеп адгаппар.

Хойжу от-бүле эртен күзүн 10 тонна сигенин боттары белеткээн, оон 5 тонналың кыштаанда дужурүп алган. Артканын чедирип алыр машина маңнап турар. Сов хоозуң талазындан бир тележка (3 тонналың хире) савакты чоокта дужурген. Ол мал чемнери амдыызында кур чыдар, арыдорупкан мал чок. Хой суг-биле хандырбастыңган. Амдыызында хар чуга, удуг соок чок турда чер одарын ыяш ажыглаарынче малчың кижилиг салып турар. Амгы үеде ол кедек черлерде, ары талаларда терең оъттуг, ыяштаза-даа сөөлгүреди харга алыр бээр черлерни одарлаткаш, чоок болгаш мээс, мыкы черлерниң одарларын камнаап ап турар, моок ужурунда мал арбайн, кышче хүр кирни турары ол.

Кандыг-даа ажыл-херекте эң ёгу-биле көөр хоочун малчың кышка ыяк белеткеннин, бодунуң хамаарыжыр түүлдерин бүрүн кылып алган болгаштың, онгу беш чылдың ийиги чылында база-ла бедик көргүзүглерни чедип алырынга бүзүреңнээ илдертейлеп турар. Амдыызында социалистиг хүлээлге албаан болза-даа, келир чылын уксаалыг кодан хоюн мемдя болгаш хүр кыштагладырып, хой бүрүзүнден 2,7 кг дүк адыр планын 3 кг чедирер деп соруглаш турарын дадыгалаза чокка чугаалай-дыр.

С. ЧИГЖИТ.

ЧУРУКТА: Ш. К. Ооржак.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

партийжи ● информация

Методиктиг чөвүлелде

СЭКП Тыва обкомунуң партийжи-организастыг болгаш идеологтуг ажыл талазы-биле методиктиг чөвүлели черчерде партия организацияларының ажылының практикадыг нигизилештирип биилээр талазы-биле хемчеглерни ап турар. Методиктиг чөвүлелдиң чоокта чаа болган хуралынга пропагандист кадрлар-биле СЭКП Эрзин райкомуунуң ажылының дугайында айтырыгны сайгарып, чугаалашкан. Партииның бо райкому болгаш эге организацияларның политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгезиниң пропагандистерин шилип алырынче, оларның нигизи теоретиктиг биилиин бедидеринче, оларның шынар составын экижидеринче доктаамал кичээнгейин салып турар.

Бо ажылче колдуунда коммунистерни, шырак биилиг эштерни, ажыл-агыйларның болгаш будурулгелерниң удуртукчуларын база специалистерни хаара тудуп турар. Районга нигизи-биле 118 пропагандистиг 60-ны коммунистер, 69-у дээди болгаш доозаан дээди эртемниг эштер.

Пропагандист кадрларның теоретиктиг болгаш методиктиг деңнелин бедидер соруглга-биле оларның шүтүлүүнүн район семинарларын болгаш сөөттерин СЭКП райкому эртирип турар. Райкомуун партхөвүнүң тадырычалыг кылдыр дерип кылган. Мында янзы-бүрү программаларны, таблицаларны, кичээлге белеткенирине кереглээр солунналарны тускай папкада белеткаан, партийжи болгаш экономиктиг өөредилгениң стендизин база бар. Пропагандист кадрларга дузалаары-биле тускай будуунну дерип кылган. Мында методиктиг пособия, программалар, брошюралар бар.

Партия организацияларының партбюроларга, коммунистерниң хүрээларынга пропагандистерниң дыңнадыпларын ойнээде алырын практикалап турар. Нигизи-биле районга политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге организастыг келээн.

Методиктиг чөвүлелдиң хуралынга СЭКП-ниң бо райкомуунуң пропагандистер-биле ажылының дуржулгазын өске партия организацияларынга иелтерелдиң шинтирилээн. Ынчалзажок малчыннарның өөредилгезин организастаарының хемнеглерин улам сайзырадыгайдыды, партийжи болгаш экономиктиг өөредилгениң системазынга киичээлдерниң теоретиктиг деңнелин бедидер, эң эки пропагандистерниң дуржулгазын солуттурар талазы-биле хемчеглерин алырын партия райкомунга, эге организацияларга сүмелээн.

* * *

Партия организацияларының чер-черге политмассалыг ажылының бир чугула участогу хана солуннар болгай. Чаа Шагаан-Арыгның тудуг организацияларында хана солуннарының байдалын методиктиг чөвүлелдиң ол-ла хуралынга сайгарып көрген, чүгле Чаа Чал-Хөлдү тудуп турар № 2 КМК-да партия организациязының органы «Тудугжу» деп хана солуу ажылчыннарның коммунистиг кижизидилгезинге дээштиг саддарны чедирип, коллектив ажылдарлының ёзулуг көрүнчүү болуп турарын демдеглээн.

Ынчаарга Чаа Шагаан-Арыгны тудуп турар № 18 КМК-да парторганизациязының (секретары Ю. Т. Мещеряков) хана солуунну чүгле байырладдыр күннеринде, иштиг материалдарлыг үнүп турарын улуг четпес деп санаан. Ол-ла тудугну кылып турар № 20 КМК-да хана солуунуң байдалы бо-ла оон дээредевес.

Чаа Шагаан-Арыгның тудуг организацияларының коллективтеринде хана солуннарын ажылчы чоннарның кижизидилгезинге, тудуг ажылының планнарын күүседириңче ажылчыннарның күжүн мобилизастаарынга дээштиг эстеек кылдыр ажыглаан, оларның үнүдүлгезиниң экижиселерин ол тудугларның партия организацияларынга, СЭКП Улуг-Хем райкомуунуң пропаганда болгаш агитацияга кылдыңнээр методиктиг чөвүлел сүмелээн.

Бюронуң үнүүшкүннүг хуралы

«Кара-Хөл» колхозта мал кыштаглаашкынының байдалының дугайында айтырыгны СЭКП-ниң Бай-Тайга райкомуун бюрозунуң үнүүшкүнүг хуралы колхозтуң бодунга барып чугаалашкан. Ол талазы-биле илеткелди колхозтуң баштаар черинiң даргазы Б. С. Кошкар-оол кылган. Партия райкомуунуң бюрозунуң мындыг үнүүшкүнүг хуралы мында байладды хандыр сайгарып көрүп, четпестерни илередип, оны чайладырының дүрген хемчеглерни алган.

Колхозта мал кыштаглаашкынынга белеткел орай чоруттунган. Соок, хар улгадып келгенде бээш белеп эвес, чедир кылдыңнаан түүдер хөй болган. «Мурнакчы» колхозтан болгаш Чадаанадан мал чемин сөөртүп алыры кожудан турар. Ол ажылды кыска хугаазада организастаарын, малчыннарның кышкы турлагларынче баар оруктар аштаглаашкын чоруларын, кыштаглар сентелгезинде, чылыглаашкында чедир кылдыңнаан түүдерин доп-дораан доозарын, малчыннар ортузунга агитация-массалыг ажылдарны калбартырын, бригадаларга, фермаларга экономиктиг өөредилгениң күштелдирерин колхозтуң баштаар черинге, партия комитединге СЭКП райкомуунуң бюрозу дааскан.

Кижи бүрүзүнге чедир

Чөөн-Хемчик районуның «Сүт-Хөл» совхозунуң партия комитединде СЭКП Төп Комитединиң октябрь Пленумунуң материалдарын, анаа СЭКП Төп Комитединиң Чиигизие секретары эң Л. И. Брежневтиң чугаазын, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязының материалдарын ажыглыы чоннарның кижи бүрүзүнге чедир пропагандалаар талазы-биле ажылдарны калбарткан. Лекторлар, пропагандистер болгаш агитаторлар бригадаларга, фермаларга болгаш салбырларга иштиг-биле ийи муң ажыг кижиге бээседаларны кылып, хуралдарны эрттирген.

Онгу беш чылдың бирги чылының түңнелдерин чугаалашпышаан, оон ийиги чылында соруглгаларын совхозтуң ажылчынчылэри тодарадыр, социалистиг чарыштың чаа-чаа бедиктер хүзээлгелерин алгылаан.

Пленумунуң болгаш сессиязының материалдарын, эң Л. И. Брежневтиң чугаазын партия чырыдымшкынының четкинзинде ханызы-биле өөренип турар.

Партиятың XXV съездиниң шиитпирлерин амыдырала боттандырар соруга-биле Советтерниң ролүн бүгү талдыг бедидери, депутаттарның, доктаамал комиссияларның, чоннуң хөй-иннии бот эгелекчи организацияларының ажылдың ажыжидери — совет органнарның чугула соруглгазы. Ойар чүгле ол соруглганы күүседип турган, ажыл-агыйларны, культура тургузуушкунунуң бүгү адырларын чедиишкинниг удуртуп, чоннуң чаагай байдалын кодурер.

Бо улуг болгаш чаагай керектиң эгелекчилери болгаш организакчылары Советтерниң депутаттары болур. Ынчангаш Советтерниң күүскомнары депутаттар-биле хүн бүрү харылзаалыг: ажылдаарын Тыва АССР-ниң чер-чер Советтер дугаанында хөмүлүүлерүмде тодаргай айтыкан. Бистиң республиканың Советтери дүрүмүн ол негелдезин күүседиптиваан, бүгүде организастыг хемчегерни депутаттарны дамчыштыр чоруудун, оларга күүн четтинмейн барган айтырыгларны шиитпирлээриниг практиктиг дузаны көргүзүп, ажылдап турар. Оон ангыда Тыва АССР-ниң чер-чер Советтери депутаттарга сургаалдыг хуралдарны, семинарларны «Депутаттар хүнүң» дамчыштыр удаа-дараа эртирип, анаа депутаттарның эрге-хүзээлгелериниң дугайында практиктиг ажыдарны, чоруулар хемчеглерниң айтырыгларын чугаалажып турар. Эрткен чылдың Тыва АССР-ниң Советтери 200 ажыг «Депутаттар күнүнү эртирген.

Соөлгү үениң дуржулгазындан алгаан коорге, «Депутаттар хүнүнү» кварталдың сонында бир удаа эртирип турар болза депутаттарга ол дыка улуг ужур-дузалыг. Чүге дээрге депутаттар анаа чүгле шилеглелер, декларлар дыңнаарынан ангыда, оон-биле кады түс-түс депутаттарның кайда, канчаар ажылдап турарының демдеглээн.

Ынчангаш Эрзин биле Бай-Даг сурлар чаагайжыдылга талазы-биле доре ажылдыг боон турар.

1975 чылда чаагайжыдылга, арыг-шевер талазы-биле көскү чедиишкиннерге дээш Эрзин район Россия Федерациязының чаазанын, бүгү-эвилелдиг профсоюзтарының Төп Чөвүлелиниң Россия Федерациязынга чарлаазы чаагайжыдылганың социалистиг чарыжынга бирги черни эдеп, тукту алганнар.

1976 чылда эң эки чаагайжыткан чурттакчылыг суур дээш чурттакчы бүрүзү бажының чанынга 3-тен эвээш эвес мыштарны олуртун, нога аймаан, эчеткерни тарып алырының дугайында көскө Советтер аразынга чарыштыр райкүүском чарлаан, оон негелдезин ажылдан кылган. Чаагайжыдылга талазы-биле чарлаттынган социалистиг чарыштың түңнелин ундурерге, районга нигизи-биле 4805 дес янзы-бүрү мыштарны олуртқан, 1782 метр чаа, 1660 метр эрги штакетниктерни тудуп септээн болган.

1976 чылдың бирги чартымында көскө Советтериниң чаагайжыдылга талазы-биле кылган ажылдерын түңнеп көргеш, бирги, иштиг черлерни Эрзин көскө Советиниг (даргазы Т. Сава), Бай-Даг көскө Советиниг (даргазы Г. Тойбаа) берип, акша шаналын тыныскан.

Эрзин суурнуң чаагайжыдылганга депутаттар Б. М. Төмүр, Р. И. Калдар-оол ишчилер кижизи, боттарының коллективтерин башкан, ажылды эки организастан турар, ол ышкаш агитаторларадан депутат С. М. Кешпиниң удуртқан агитаторларазы ол ажылга өскелерден идепкейлиг киржип турар.

Чаагайжыдылганы чүгле часкы, күскү үениң ажылы деп көрүп болбас. Ажыл-агыйжы эвес чоруктар чамдык көскө Советтерде бар. Чаагай алган түкту сагбас дээш кызыл ажылдары негелдиниң турда-ла Мөрениң, Нарының, Сарыг-Булуунуң көскө Советтери, ол черлерде колхоз башкаар черлерге, депутаттар болуу бо талазы-биле сула ажылдап турар.

Район Советиниң күүскому Октябрьның социалистиг Үзүг революциязының 60 чыл ойнга турасказыкан үүй-1977 чылда районнуң чурттакчылыг суурларын чаагайжыдарының планын тургускан. Юбилейдиг 1977 чылда албан организацияларлар, уруглар албан черлеринiң чанынга 60-60 мыштарны олуртуруун чедип алыр. Октябрь аллеязын чурттакчылыг суур бүрүзүнге тургузары чорудунга. Оон ангыда алдарлыг 60 чылга турасказадын суурларга депутаттар, авалар аллеязын кылыр.

Мурнуусту кол соруглга — республикада чарлаттынган культурулуг амыдырал, үлегерлиг юрум-чурум дээш социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, суурларывысты ногаанчыдып чаагайжыдары бодур дорааш илеткелчи апыткан.

Хуралга дуржулга солчуп, Эрзин, Бай-Даг көскө Советтериниң күүскомнарының даргалары Т. Сава, Г. Тойбаа, «Коммунизмче орук» колхозтуң мал эмчизи, депутат С. Түмен олар санал берип чүве чугаалажылар.

К. ДАНЗЫН-ООЛ.

ЛЬВОВ ОБЛАСТЬ. Донбасс—Барыын Украина аразының электри дамчыдар шугумунуң Барыын Украинада хуваар станцияның дерил тургузары доозулган. Энергияны ЭДЧ-нин чурттарынче дамчыдып бээрин хандырар эң улуг трансформаторну шенеп көрген болгаш күрүне комиссияны хүлээп алган. Украинаның чоон чүгүлден барыын чүгүнче кежилген. Европада эң-не күчүдүг энергия дамчыдылгазын ажыглалга киирери ол хуваазында станцияны ажыглалга киргени-биле эгелээр. Ол энергия дамчыдылгазының узуну 1150 километр болгаш күженнишкини 750 киловольт. Чаа энергия дамчыдылгазы ССРЭ-нiң европейжи энергия системазын делегейниң «Мир» энергия системазы-биле удуштурар. «Энергетиктиг хемнериниң» каттышканы бүгү социалистиг чурттарга улуг экономиктиг ажыкты бээр.

ЧУРУКТА: «Электромонтаж» трестиң Харьковта монтаж өргелелиниң монтажчызы комсомолчу И. Ф. Васильчун трансформаторда ажылды доозуун тур.

Б. КРИШТУЛДУҢ фотозу.

ЧОЛААЧЫ-САДЫГЖЫ

Өвүр районда «Кызыл тук» колхозтуң мрак-чоокта чурттап турар малчыннарын хүн бүрүүн хереглел барааннары-биле хандырар дээш автолавка доктаамал чоруун турар. Чолаачы-садыгжы Д. Оюржак Сагдыг-Бажы, Хөрүмүүт-Ой малчыннарының күзелчиг аалчызы.

Ол малчыннарга чүгүлү керектиг бараанкарыны ап чоруур, оларның чагыгларын демдеглеп алгаш, дараалында келирде шилеп-ла экелип бээр чанчылдыг.

Д. Оюржак чүгле садыгдаашкын талазы-биле чедиишкиннерниг эвес, башкарын чоруур техниказының төлептиг ээзи. Оон машиназы үреланмишкинге хөвар таваржыр, кывар-чаар материалдарынга камнаг. Чоокта чаа райно баштаар черге анаа чаа автодэвканы хүлээдип берген.

Д. Оюржактың найырал-дыг ог-бүлезининг үүгларының школада сагыдга-чүрүмүүт, өөредилгези эки. Ак сеткилдиг, хүлээлгези ажылынга харылсаалгалыг кижини чоннуң хүндүлээр. Оон эки ажылын үнелеп көрүп, райно баштаар черге каш-даа удаа шилеп-мактап келген.

О. ДАЛБЫЙ.

ХАЙГААРАЛ ЭКИЖЭЭН

СЭКП Тыва обкомунуң II Пленумунуң база Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң III сессиязының шиитпирлерин амыдырала боттандырар тадаламбиле Эрзин район Совединиң күүскомунуң шиитки херектер кылдыңнаан шиитпиниң корум-чурумун быжыглаар, оваа-оңдакты болдурбас дээш профилактиктиг хемчеглерни чорудар ажыл экижээн.

Бо чылдың он айларының иштинде район төвүүне болган оон сууларының милиция ажылдакчылары база дружинниктер 49 рейдилерни чоруткан. Оон ангыда Б. Оюн бодунга штаттан дашкаар ажылдакчылар, дружинниктер-биле 86 рейдилерни организастап чорудун, автомашинаны башкарымнын чурумун хажыткан 170 кижини тутнаа болгаш 18 чолаачыларның машинаа башкарар эргелиг 6 айдан 3 чылга чедир кагды. 65 кижини штрафка ойлаган болгаш артканнарын ажылдан турар черлеринче база хей-иннии организациларынче шилчиткен.

1976 чылдың он айларының дургузунда чолаачыларның машинаны эзирик башкарын чорааныңдан районга 5 озалдондак болган, оларга таварыткан кижилерден амы-тынындан чарылганнар-даа бар. База чижек, «Чаа орук» колхозтуң удуртулгазы автомашинаның рейсче үнеринiң мурнунда техниктиг байдалын хынаан корбээнинден, од суурдан машина үнгеш, мрааның орттенген.

Машинаны эзирик башкарын, оваа-оңдак кылганнарның саны «Мөрен» база «Чаа орук» колхозтарда хей боон турар.

Машина-техника талазы-бле хаамдыышкыннар болдурбас дээш Б. Оюн чоп ортузунга база чолаачыларга 28 лекция, бээседаларны, кудумчу шимчээшкиннерге хамаарышыр болгаш оске-даа темалыг 13 бээседаны өөреникчилерге кылган.

Бо бүгү ажылдарны кылын коруткавының түңнелинде оваа-оңдак арткан чылдыңбиле деңээрте, бо чылын дыка кызырылган. 1975 чылдың он айларында районга оваа-оңдак хей болган болза, бо чылдың он айларында чолаачыларның арасында коруму-чурум үүрер чоруулар кескээбиле шиитпээн. Бо талазы-биле «Коммунизмче орук» Ленин аттыг колхозтарда байдал эвээш.

Ындыг турбуже, чамдык албан организацияларның черлериниң машинаазы ажыл шагы эвээш үелерде саражка турбас, а бажыңнар чаңыпка-даа хондурбуруп, оон кедерээш чолаачылар оны мунун алгаш, чоннуун ыяш, сигенин, мал-маганын оорлай бээр, эзирик -даа башкарын чоруур таварылга элээш эвес. Од ышкаш колхозтарның машина, тракторларын хууда херектер кылырынга ажыглай бээр чоруктар кажчап-даа тааржыппас. «Чаа орук», Ленин аттыг колхозтарда колхозтуң машина-техниказын район төвүүнден ааш-чем садыын алырынга ажыглаан турары коңчуг ыяш эвес.

Үлегериг коруму-чурум дээш чорудун турар ажылдарда орук хайгаарелдиниң инспектору Б. Оюнуун улуг улуг. Ынчангаш оон удуртулгазыбиле кылыр чорудун турар ажылдарны эки деп санаан, Тыва АССР-ниң Иштинге керек министерствозу аңаа ортектиг шаналды тыныскан.

Бодуунуң кылын турар ажылының харыысалгазын улам бедидип, ажылдың чаа аргахевирлерин дилеп, оңу херек кырында күүседир дээш ол күженнишкиниг ажылдын турар.

С. МОРГУЙ.

КЫЗЫЛ-ТАЙГАНЫҢ ЭЭЗИ

Хар он айның ортан чедип орда-ла шапкын Хемчиктиң уунуне кирер чаанкан. Хатшуургаашкыт, улуг харлыг кыш шинчи чоокшулаа органы ол. Кыш—малчын кижиге улуг шылгалды. Кышка кымның кайы хире белеткенгени, онаашкан ажыл-херекте бедик харыысалгалы шыкап-ла маңаа көстүр.

Кызыл-Тайганың эдээнде сүүвүр кожагарның калбак мээзинде колдуунда-ла эгарып көстүр кодан хой далаш чок чаптылын олтан чоруун. Хүн үзүгүнде дег даарның бединиче көдүрүлүп шыдаваан. Ам дүүш үеэш чедип турда-ла ол чавыс болгаш куу туманналчак булут арамнындан чалым чок көстүп турган.

Кадарчы Сердең-оол Делгер-оолович Монгуш какпак хаанын кырында олуруп алган бирде хоюнче, бирде Хемчик уунуче көрүп каап, боданып орган...

Кышкы үеде чаңгыс-даа хүн хой кадарары мындыг амыр бе. Хой төрүп бээрге кандыг шинк? Хойну дүне, хүндүс дивейн ажаар-төкээр. Малдың чаш төлүн онга-мегде алыр дээш хойжунуң кызымак күш-ажылы, хой чыдарының дургузунда мөңгеш алган дуржулгазы чогум-на аңаа көстүр. Кышка эки белеткенин алыр дээш, ол малчын чайын, күзүн тамчының харын амыр-шилээн олурбеин. Чазын кыштаандан кожерделе ол хоюдун, хураганының улуг-биче кажаалының көрженин коптарып, чангыс черге чыып алган.

Чазын көрженин коптарган кажаа чайын өттүр ажаок кургаар. Хойжу хураганының идаанга төгер одаан чайын бөлө бедүп алган. Чамдык хойжулар чай дүжерге, шала чиик бодап, шөлөөлөреш кыынмыр, холу салдына бир таварыдалар бар. Сердең-оол Делгер-оолович ындыг эвес. Ол хоюн семиртии чайлагаатышпаан, кыштаглаашкынга белеткенин, сигеп хоолу, чулдукпут турда ону кеши, сараатган эгелээн турар...

Күскээр бир-ле катап хойжу совхоз конторазынга артеш ажаок келген. «Сүт-Хөл» совхозтуң директору Александр Допзевич Шаалы оон-биле ойлдек мендилешкеп, чүге чедип келген чылдагаанын оон айтыргап.

— Кежиң белеткеп алган сигенiм кыштаанче, чедирип алыр машинадан берип көр, дарга—дээш, кандыг харыы бээр ирги дээнзиг маңаа орган.

— Ында чүү боор, Сердең-оол Делгер-оолович. Машинадан дораан эп алгаш, сигенин сөөртүп ал, ону оон соонда дедир чорудувут шынме — деп, директор чугаалаан.

— Машина менээ ийи хүн иштинде херек ийин, дарга — дээш, хойжу мынчаар уламчылаан: — Сиген чүзүржүн бээр ийи хире аныяк ооллардан база бээр силер бе?

Александр Допзевич олурган сандайындан кашпагайы коңчуг тура халып келгеш, хоглуг каттырып чугаалаан:

— Сиңерниң хойжу бригадаларның бригадири Дажы Доржу маңаа чорду, силерни үжеш тонна сиген келип, белеткеп алган деп турган чүве. Эки ажылдаан-дыр силер, хойжу.

— Ынчазбас болза, кыш берге, узуп болгай дарга. Сиген-ширбиин чокта зайлыг берге, туренчыг ийикие. Ынчангаш кызып тургаш, үжеш беш тонна сигенни бодум кезин белеткен алганым ол.

— Эрес-ле болган-дыр силер. Сердең-оол Делгер-оолович. Ам дораан сеңээ ийи машинадан берейн...

Кижи чүгле бодунуң думчуун боралаар болза кайнын чер алыр. Хойжу бригадазында эш-өөрүнүң дугайын докпаамал бодап чоруур. Бригадада чеди коммунист бар. Бүгү хойжуларга олар күш-кыйлыы үлегер-чижек көргүзүп турар. Коммунистер Монгуш Кавчымыр-оол, Ондар Дажы болгаш өскелер-даа онаашкан ажыл-херекте харыысалгалыг эштер. Бригадаларының дутайында информацияларны ап, дуржулга база соңчур болгай.

Ноябрь 17-де Эрзин район Совединиң күүскому «Чаагайжыдылга—депутат бүрүзүнүң херээ» деп темалыг «Депутаттар хүнүнү» организастап эртиргеш. Оңу баш бүрүнгээр эки белеткээн. Анаа депутаттардан ангыда совет активин база чалаан. «Депутаттар хүнүнү» Эрзин райкүүском даргазы И. Б. Тыртык-Кара ажыктаан, райкүүскомнуң даргазының орлаакчызы Т. Х. Монгушка сөс бергеп. Т. Монгуш бодунуң алеткеминге депутаттарның ажыл-чорудулгазын аналитеп, ылаңгыя аныяк депутаттарга оларның депутат ажыл-херээнге сүмелерин берип, чугаазын эгелээн.

Од ышкаш чаагайжыдылга ажылының районда чорун турарынга од докпаагаан. Чаагайжыдылга ажылынга коллективтерниң, чурттакчы чоннуң, депутаттарның бага оон бодуктеринин киржилгезин көскө күүскомнар эки организастап келгеп.

Бо талазы-биле ажылды организастыг чорудун турар Советтерге Эрзин, Бай-Даг көскө Советтерге хемчеглер.

Эрзин суурнуң чаагайжыдылганга депутаттар Б. М. Төмүр, Р. И. Калдар-оол ишчилер кижизи, боттарының коллективтерин башкан, ажылды эки организастан турар, ол ышкаш агитаторлардан депутат С. М. Кешпиниң удуртқан агитаторларазы ол ажылга өскелерден идепкейлиг киржип турар.

Чаагайжыдылганы чүгле часкы, күскү үениң ажылы деп көрүп болбас. Ажыл-агыйжы эвес чоруктар чамдык көскө Советтерде бар. Чаагай алган түкту сагбас дээш кызыл ажылдары негелдиниң турда-ла Мөрениң, Нарының, Сарыг-Булуунуң көскө Советтери, ол черлерде колхоз башкаар черлерге, депутаттар болуу бо талазы-биле сула ажылдап турар.

Район Советиниң күүскому Октябрьның социалистиг Үзүг революциязының 60 чыл ойнга турасказыкан үүй-1977 чылда районнуң чурттакчылыг суурларын чаагайжыдарының планын тургускан. Юбилейдиг 1977 чылда албан организацияларлар, уруглар албан черлеринiң чанынга 60-60 мыштарны олуртуруун чедип алыр. Октябрь аллеязын чурттакчылыг суур бүрүзүнге тургузары чорудунга. Оон ангыда алдарлыг 60 чылга турасказадын суурларга депутаттар, авалар аллеязын кылыр.

Мурнуусту кол соруглга — республикада чарлаттынган культурулуг амыдырал, үлегерлиг юрум-чурум дээш социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, суурларывысты ногаанчыдып чаагайжыдары бодур дорааш илеткелчи апыткан.

Хуралга дуржулга солчуп, Эрзин, Бай-Даг көскө Советтериниң күүскомнарының даргалары Т. Сава, Г. Тойбаа, «Коммунизмче орук» колхозтуң мал эмчизи, депутат С. Түмен олар санал берип чүве чугаалажылар.

К. ДАНЗЫН-ООЛ.

Соскармаа Дорму «Улуг-Хөл» совхозтуң Алдыы-Шынаа сүт-бараан ферамазында мурнаачы саанчыларның бирээзи.

ЧУРУКТА: саанчылар аразында социалистиг чарыштың тиилеңчизи Соскармаа Дорму.

А. БЕЛОГОРСКИЙНИҢ фотозу.

Коммунист дугайында чугаа

Сөөлгү үениң дуржулгазындан алгаан коорге, «Депутаттар хүнүнү» кварталдың сонында бир удаа эртирип турар болза депутаттарга ол дыка улуг ужур-дузалыг. Чүге дээрге депутаттар анаа чүгле шилеглелер, декларлар дыңнаарынан ангыда, оон-биле кады түс-түс депутаттарының кайда, канчаар ажылдап турарының демдеглээн.

Ынчангаш Эрзин биле Бай-Даг сурлар чаагайжыдылга талазы-биле доре ажылдыг боон турар.

1975 чылда чаагайжыдылга, арыг-шевер талазы-биле көскү чедиишкиннерге дээш Эрзин район Россия Федерациязының чаазанын, бүгү-эвилелдиг профсоюзтарының Төп Чөвүлелиниң Россия Федерациязынга чарлаазы чаагайжыдылганың социалистиг чарыжынга бирги черни эдеп, тукту алганнар.

1976 чылда эң эки чаагайжыткан чурттакчылыг суур дээш чурттакчы бүрүзү бажының чанынга 3-тен эвээш эвес мыштарны олуртун, нога аймаан, эчеткерни тарып алырының дугайында көскө Советтер аразынга чарыштыр райкүүском чарлаан, оон негелдезин ажылдан кылган. Чаагайжыдылга талазы-биле чарлаттынган социалистиг чарыштың түңнелин ундурерге, районга нигизи-биле 4805 дес янзы-бүрү мыштарны олуртқан, 1782 метр чаа, 1660 метр эрги штакетниктерни тудуп септээн болган.

1976 чылдың бирги чартымында көскө Советтериниң чаагайжыдылга талазы-биле кылган ажылдерын түңнеп көргеш, бирги, иштиг черлерни Эрзин көскө Советиниг (даргазы Т. Сава), Бай-Даг көскө Советиниг (даргазы Г. Тойбаа) берип, акша шаналын тыныскан.

Эрзин суурнуң чаагайжыдылганга депутаттар Б. М. Төмүр, Р. И. Калдар-оол ишчилер кижизи, боттарының коллективтерин башкан, ажылды эки организастан турар, ол ышкаш агитаторлардан депутат С. М. Кешпиниң удуртқан агитаторларазы ол ажылга өскелерден идепкейлиг киржип турар.

Чаагайжыдылганы чүгле часкы, күскү үениң ажылы деп көрүп болбас. Ажыл-агыйжы эвес чоруктар чамдык көскө Советтерде бар. Чаагай алган түкту сагбас дээш кызыл ажылдары негелдиниң турда-ла Мөрениң, Нарының, Сарыг-Булуунуң көскө Советтери, ол черлерде колхоз башкаар черлерге, депутаттар болуу бо талазы-биле сула ажылдап турар.

Район Советиниң күүскому Октябрьның социалистиг Үзүг революциязының 60 чыл ойнга турасказыкан үүй-1977 чылда районнуң чурттакчылыг суурларын чаагайжыдарының планын тургускан. Юбилейдиг 1977 чылда албан организацияларлар, уруглар албан черлеринiң чанынга 60-60 мыштарны олуртуруун чедип алыр. Октябрь аллеязын чурттакчылыг суур бүрүзүнге тургузары чорудунга. Оон ангыда алдарлыг 60 чылга турасказадын суурларга депутаттар, авалар аллеязын кылыр.

Мурнуусту кол соруглга — республикада чарлаттынган культурулуг амыдырал, үлегерлиг юрум-чурум дээш социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, суурларывысты ногаанчыдып чаагайжыдары бодур дорааш илеткелчи апыткан.

Хуралга дуржулга солчуп, Эрзин, Бай-Даг көскө Советтериниң күүскомнарының даргалары Т. Сава, Г. Тойбаа, «Коммунизмче орук» колхозтуң мал эмчизи, депутат С. Түмен олар санал берип чүве чугаалажылар.

К. ДАНЗЫН-ООЛ.

Космонавтылар отрядында немежилге

Совет космос корабльдерине болгаш станцияларына кады кылыр ужудуушкуннарга белеткелээн кижилер чүгүрүк-чарыкка идепкейлиг күрүне комиссиязының хүлээлгези алган. Ол комиссия космонавтылар отрядынга киирер дээш Ю. А. Гагарин аттыг төвүүнде белеткеп эгелээн башкайы болуктар ССРЭ-ниң, ПЭР-нуң болгаш ГДР-ниң төлээлекчилери киргеп.

(СЭТА).

Чылдан чылче бедип орар

Бо чылын «Ак-Туруг» совхозтуң девискээринде хар, мүрүнүү чылдарга бодаарга, улуг чаптан. Малчыннарның кыштаглаашкынында харны далбыылап турар.

Өдөк-кыштаан чогуур ойлаанда септеп, мал чемин четпири-биле белеткеп малчыннар совхозта хей. Ындыг кызымак ишчилерниң бирээзи, район Совединиң депутады коммунист Монгуш Очур-оол бо кышка база шырак белеткеген. Оон кыштаанда бир сараат сиген, будук-бүрү, ногаан масса чадагай каажа иштинде арбыны-биле кестүп чыдар. Малчыннын каажа-хоравазының ишти-дашты кеңээде арыг, бүгү-де чүве чүрүмүүт, шеверген кылдыр чыскаттынган.

Бо бүгүнү көөрге, малчынның ажылгырын, кызымаан бадыткап турар. Оон коргузуглери кайы хирел? Ол мурнуку чылдарда чүс баш төрүр хойга онаалтыр 90-дан куду хураган албайн келген. А онгу беш чылдың баштайгы чылында, партияның XXV съездизинге алдар кылдыр ол чүс баш төрүр хойдан 95 хураганы, бир башкан 2,3 килограмм дукту кыргаан.

Онгу беш чылдың ийиги чылында дуржулгалыг малчын коммунист Монгуш Очур-оол оон-даа бедиткен социалистиг хүзээлгени алган. Төрүр чүс баш хойга онаалтыр чүс хураганы, бир хойдан 2,5 килограмм дукту алыр. Ол соглази сөзүнге эң болур.

К. КОМБУ.

Улуг-Хем район.

Парторганизацияларда

Көдээ коммунистер өөренип турар

Сибирьниң эң тараалаң черлериниң бирээзи — Новосибирск областың колхозтарында болгаш совхозтарында чээрби муң чыгаа коммунистер ажылдап турар. Олар түгле ажылдан эвес, харын өөренип, чедип алган билиглерин оңгу бөш чылдың практиктиг ажыл-херектери-биле холбап турарлар.

Партия өөредилгезиниң ажыттыын бедидери-биле көдээ районнарның бөлүктериниң айы-биле область алды информация төптөри тургускан. Колхозтарның болгаш совхозтарның политинформаторларының, агитколлективтер удуртукчуларының, өске-даа тыңнаачыларның мурнунга Новосибирскиден лекторлар, Академгородоктан кол эртемденнер, областтың удуртукчулары кээ, иштекилер, лекциялар кылып турарлар.

Көдээ коммунистер өөредилгезиниң партияның XXV съезжизиниң соонда оңза нептеренгей болуп берген ол хевириниң [illegible] газының колхозтарының болгаш совхозтарының партия эге организацияларының секретарьларының оралакчыларының Новосибирскиге болган ийи хонук семинарынга түңнээн. СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге хөлбаттыр областың партия организациязының мурнунда турар сорулгаларны ана чугаалашкан. Сибирьниң көдээ ажыл-агыйының социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң айтырыгларын база көргеш.

(СЭТА-ның корр.).

Новосибирск.

—●—

Чугула, ажыктыг адыр

Рязань областың Захаровскиий районунуң «Вперёд» совхозунда шароле укаалырның болгаш симменталдарның хаймак молдургазының денгээни 17 айлыг дургузунда 600 болгаш оон-даа хөй килограмм чеде бээр. Эътки укаанын шиек мал аймаан өстүрер кылдыр ол ажыл-агыйны спецализастап турар. Центнер немелде дээрге мал чеми түгле алды чартык единицаларны чарыгдап турар. Ол көргүзүүлер — чуртта эң дээре көргүзүглериниң бирээзидир.

Шиек эъдин бүдүрелиниң чугула курлавыры кылдыр специализастаан эътки мал ажылын хөгжүдериниң айтырыгларынче СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976 чыл) Пленуму улуг кичээнгейни салган.

Эътки малды азыран өстүрериниг Ростов, Тамбов, Пенза, Оренбург, Белгород областарның, Алтай болгаш Краснодар крайларның, Марий АССР-ниң болгаш чуртуң өске-даа чамдык районнарының ажыл-агыйлары дыка улуг түңнелдерни чедип алганын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу СЭТА-ның корреспондентилиишге дыңнаткан. Эътки малдың уксаалыг бааланыр тургузар талазы-биле улуг ажылды чоруткан. Оон түңнелинде ук-саалыг малдың дөртен ажыг заводтары, эң үнелиг уксаалар немей өстүрериниң, орнуң катап тургузарының талазы-биле улуг бүдүрүлгелер тыптып келген.

Мал ажылын спецализастаан болгаш концентрастаан, эътки мал ажылын хөгжүткени эрткен беш чыл дургузунда малдың ол хевириниң баш санын 27 хуу немей ковүдедир аргаы бергеш.

Улуг фермаларны тургузарынга сүткүр угланыышкынның инектерни эътки укаанын бугаларын-биле үлетүргө үндезилеп хайнакташтырарын дыка улуг чергелиг дузалаан турар апарган. Ынчалдыр хайнакташтырарын, чижөзөргө, Украин ССР-де калбак инектерни, 1975 чылда ол сорулгаларга ацаа миллион ажыг бат инектерни тускайлап бергеш, ол дээрге оларның ыяа иштп санының 17 хуузу болган.

Чуртка эътки малдың баш санын бо беш чылда ийи катап ковүдедирип планнап турар. Ол малды бирги эллегде Тоо болгаш Барыын Казахстанның, Киргизиянның, Таджикистанның, Поволжьеның, Мурнуу Уралдың, ажыл-агыйларынга Совет Кавказының, Сибирьниң, Ыракы Чоон чуктуң чамдык районнарының ажыл-агыйларынга өстүрер сорулга салдынган.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

Келир чылда боттандырары-биле

БЕРЛИН. 1977 чылдың планның көргүзүглериниң талазы-биле неделя ажылы ГДР-ниң бүдүрүглелеринде эгелээн. Оон сорулгазы — күш-ажылдың бүдүрүкчүдүүн бедидериниң база бедик шинарлыг продукциниы бүдүрүп үндүрериниң чаа болдунар аргаларын тодаргайлаары.

Бедик күш-ажылчы көргүзүглерин чедип алган бүдүрүлге коллективтери мындыг неделяларны чорудар эргенин ап турар. ГДР-де ам улуг, Премиядо хоорайда химиктиг волокнолар комбинадының ажылдакчылары бо чылдың планның күүседиринин графигин үш хонук мурнаа турар. Айның баштайгы хүнниринден эгелээш, ында эгелекчи деп адаар элчегелерин чорударын этелеэн: эң даоре бүдүрүлге бригадалары бедик түмпелдерни чедип алырының, машиналарны болгаш дериишкиннерни ажаа тургусканын ажылдадырын хамдырарының аргаларын эске коллективтерге көргүзүп турар.

Планнарны—хуусаа бетинде

БУХАРЕСТ. Бухарестиниң 100 хире заводтары болгаш фабрикалары иштп продукция бүдүрүп үндүрериниң таламы-биле чыл планнарын күүседипкен болгаш 1977 чылдың үлүүнде ажылдап турар. Наңысылаадың үлетүрүү 11 ай дургузунда республиканың улус ажыл-агыйының планга немей 8 муң тонна ажыг нан хоолайларны, 2,5 муң тонналап хөй прокатты, 20 дизель электровозтарны, янзы-бүрү хевириниң 50 станоктарны, дыка хөй саннаг электроаппаратураны болгаш автоматизацияга керекселдерни, хөй аймаан, трехэтаж ыллыгларны болгаш калбак кереглелдиң эске-даа бараанарын берген.

Бүзүрелдиг базымнар

ГАВАНА. Куба Республиканың үлетүүр болгаш көдээ ажыл-агый коллективтери бо беш чылдың баштайгы чылын тулгеп эки бүдүрүлгечи көргүзүглер-биле доозуп турар. 1977 чылдың үлүүнде ажылдап турар заводтар болгаш фабрикалар дугайында солуларда парлаттынган, радиога болгаш телевидениеге дамчыттынган дыңнадыглар чурттуң экономиказының хөгжүлдезиниң бөлүк темпилериниң дүтээн бүзүрелдиг кереглеп турар. Бөгүн ыңдыг коллективтер республиканда ийи чартык муң кылдыр сапаттынып турар.

Шапкын темпилер-биле

ВАРШАВА. «Рыбник» электростанциязының ийиги болчаанын тудуушкунунда 200 муң киловатт күчүлүг бешки энергоблокту эътен тургузарынга белеткеп ажылдары доозуган. Ол болза электростанцияда шилгиа-совет бүдүрүлгелиг баштайгы турбоагрегады болур. Оңа генераторун Ленинградтың «Электросила» заводунуң коллективи белеткеп кылган. Электростанцияның өске үш энергоблоктарынга кереглеер күчүлүг генераторларны база-ла ол бүдүрүлгеге белеткеп турар.

Руданы хоолай дамчыштыр

ПХЕНЬЯН. Курлавырга эдээн каш миллиард тонна болуп турар. Муслапның демир рудалыг черн биле Чхончжин хоорайда Ким Чак аттыг металлургия заводун тудуштуруп турар 98 километр дургузуттың транспорттуң хоолай дамчыдылгазы чыл ажыр ажыл-дап турар. Автоматчыттынган системаларның ажылдап турары оңа. Демир концентрадының хоолай дамчыдылга-биле шимчеп чорудуруп күчүлүг насос-биле сордурган сугнуң кушкуг аттыгымышкыны-биле бөттандырер.

(СЭТА).

КОСМОСКА КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

БЕРЛИН. (СЭТА). Совет Эвилелиниң болгаш ГДР-ниң эртемденнериниң кады чогаадың кылганы хөй зонналыг фотоаппаратура-биле космостуң «Союз-22» кораблизинден тыртырган фоточуруктарны тодарадып кылырын ГДР-ниң специалистери эгелээн. Баштайгы шенелде парлаашкыннарның шынары эки болгаш—ол шенелдени белеткээриниг болгаш чорударынга киржикеп ГДР-ниң эксперттериниң үнелээшкини ыңдыг.

Космостан тыртырган чурүктарны тодарадыры-биле Йенаның специалистери хөй зонналыг деп адаар тускай проекторну чогаадып тургускан. Амгы үеде ол прибор ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының космос шинчилелдериниң институдунуң эртемденнериниң эргезинде, «Карл Цейс Йена» бүдүрүлгеде болгаш ГДР-ниң эртемнер академиязының Полсдамда хүн-чер физиказының төп институдунда туруп турар.

Чурүктарны парлап кылын турарының дугайын ГДР-ниң эртемденнери Ганс-Йоахим Фишер биле Ральф Йоахим олар «Спектрум» журналдың арыннарынга чугаалаан. Деңгелге чок улуг дурнуулгалыг болуп турар совет оңцуктеривис-биле бис ниик кады ажылдажып турар бис деп, олар демдеглээн. Оң чорук космостан тыртырган чер кырынык чурүктарын ниилдан кылырының болгаш аналиктеринең методиказын бистин дүргеп шинчээдин алырывыска дузалап турар. Ол талазы-биле совет специалистер-биле кооперация кылыр чорук эртем шинчилелдериниң түңнелдерин янзы-бүрү улус ажыл-агый сорулгаларын шиитпирлээрингө үре-түңнелдиг кылдыр ажыглаарының аргазын биске барып турар. Совет космос кораблизинден чырыктың алды спектрниг тыртырган чурүктар ССРЭ-ниң болгаш ГДР-ниң улус ажыл-агыйының эң-не янзы-бүрү адырларынга кедергей улуг ужур-дузалыг болуп турар.

КНО-нуң Кол ассамблеязының шиитпири

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). 1977 чылдың январь 1-ден 1981 чылдың декабрь 31-ге чедир ийиги хуусаала Каттыжкан Нациялар Организациязының чингиие секретарынга Курт Вальдхаймны төмүйлаар дугайында Айыыл чок чорук чөвүделиниң рекомендациязын КНО-нуң Бол Ассамблеязы пленарлыг хуралынга түүлүг деп көргеш. К. Вальдхаймның кандизатуразы мурнунда Айыыл чок чорук чөвүделиниң 15 кежигүнүнүң 14-түнүн, оон иштинде дөрт доктаамал кежигүнүнүң — ССРЭ-нин, АКШ-тың, Англияның болгаш Франциянның деткимчезин алган турган.

К. Вальдхайм хуралдың киржикчилеринге түре чугаалаан. КНО-шун ажыл-чорудулгазы бирги ээлчегде оон уставынга үүлүттүр организациянның мурнунда туруп турар задачаларын дугайында болдунуң эң баштай үндүрген политиктиг документ-манифезинге Анголаның хамаарышпас чоруу дээш бүгү-ле чепсектер-биле демисежир дээш чайгылыш чок шиитпирлиниң илереткен. Удурлашкынның чокка колониализм болдунуң туруштарын дүжүп бербес дээрзин, түгле революсчу хосталгалыг дайын ангола улуска хосталганы бээр дээрзин ол манифестиле онаалап демдеглээн. Чуртуң бүгү антиимпериалистиг күштери, бүгү патриоттары кежиинин оңу, социал байдалы болгаш чүдүлгезин хамаан чокка чангыс-дай фронт кылдыр каттыжып алыр болза, түгле ынчан ол хосталгалыг дайын тиилелгелиг болуп болур.

Маадырлыг ангола улустуң 20 чыл дургузунга чорудуп келген демисели аар-берге болгаш. Хөй-мун кижилиг, эки хөлчегленген португал армия, МПЛА-ның партизаннарынга удур тургускан түскай хыдыкчы экспедициялар, кара-бажынга узун хуусаалыг хоруудаашкыннар болгаш шелүүлелер ангола улустуң эң эки оодларының тура-соруун сый шаап шыдаваан.

МПЛА-ның колонизаторлар-биле чепсектиг демисели-ниң чылдары Холден Роберто болгаш Жонас Савимбиден иштики өскерликчилер-биле демиселдиң база чылдары болган, олар ангола улустуң «хостакчыларыз» бис деп мегелеп чажыртының алгаш, херек кырында оон эрге-ажыктарынга шүүт өскерлип. Барыын чүктуң эң-не реакциыг күштерибиле болгаш Мурнуу Араб Республиканың расистери-биле суглээлежип алган турган.

Колониализм-биле чепсектиг демисеелге тиилээш, дашпыкы интервенциларны болгаш өскерликчи идегеттерни чылча шилкаш, ангола улус МПЛА-ның удуртулгазы-биле тайбың амыдыралды, мөлүүдел болгаш сөөк-язы ылгаар чорукту чок кылыр ыңдыг ниитилелдиң тургузуп эгелээн.

Чуртуң хамаарышпас чорууң чарлаанынган бээр эрткен чүгле чангыс чылдың дургузунда безиң Ангола Улус Республиканың чалаа чуртуң национал эде тургузулгазының дугайында МПЛА-ның үндүрген программазын боттандырбышаан, калбак улус массаларның социал-экономиктиг байдалын эңгижидерине угланган тодаргай хемчегларни ап чорутkан. Чөнүүн халас медицина хандырылгазын тургускан, бижик билбес чорукту узуткаар талазы-биле калбак кампанияны чорудуп турар, улустуң эрге-чагырга-зының органнары чуртуң төөгүзүнде эң баштай тургустунгам.

Экономика системазын эде тургузар талазы-биле ажыл бүтү чуртта чорүп турар: Анголадан дезин үнген дашпыкы кереглитиннериниң база колониаторларының ол черге турган дузалакчыларының улуг-улуг фабрикаларын болгаш заводтарын национализастаан, банкыдар, көдээ ажыл-агыйның улуг-улуг фермалары болгаш черлери күрүнеиин ончузунче шилчээн. МПЛА болгаш оон чер-черде иденкейжилери бүдүрүлге черлериниң ажылын эңгижидер дээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүдүүн бедидер, белен продукция бүдүрүп үндүрерин ковүдедир дээш демисежип турар.

МПЛА-га баштатkан аныяк күрүнеиин ат-алдары делегейде база доктаамал улгадып турар. Ангола Улус Республика болза Африканың чангыс эң организациязының, ЮНЕСКО-зун, Күш-ажылдың делегей организациязының болгаш оонда өске делегей организацияларының кежигүнү болуп турар. Ам Ангола Улус Республика Каттыжкан Нациялар Организациязының дүрүм баатаар кежигүнү апаргамының дугайында медээни бүгү дешилелиг киши төрелгетеи сеткил хамыжкын-биле хүлээп алган.

Бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын партияларыбиле МПЛА-ның харылзаалары улам калбарып база быжыглыг турар. Шанелин чурала ажы-дунмалыкты харылзаалар Анголаны хостаары дээш улусчу шимчээшкинниң Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы-биле ниитилелдиң улам быжыктырган. Ангола Улус Республиканың партия-чавак делегациязы ССРЭ-ге чорааш, МПЛА биле СЭКП-ниң аразында кады ажылдажылга дугайында керээге ат салган, ол партияларның аразында харылзаалар доктаамал быжыглаг болгаш бүгү дешилелдерге улам калбарар дээрзин ол керээде онаалап демдеглээн.

Ангола улустуң хосталгалыг демисединиг бүгү тоогузу оон дайынчы революсчу авангардыг — МПЛА-биле сырый холбашкан, ол ам демисединиң болгаш тиилелгелериниң кадыг-берге 20 чылын ажып эрткен. Ам Анголаның улузу МПЛА-ның удуртулгазы-биле кижиниң кижи молчүүрүнден хостуг, чаа ниитилелдиг, социалистиг ниитилелди тургузуп эгелээн.

Б. КУДРЯВЦЕВ.
(СЭТА-ның корреспондентизи).
Луанда.

Вашингтонда чугаалажыышкыннар

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Албанның ам-чоруун кылып ында чеде берген Италияның Министрлер Чөвүделиниң даргазы Дж. Андреотти биле президент Дж. Фордтуң аразында чугаалажымышкыннар Ак Баажында болуп турар.

Дж. Андреотти биле Дж. Форд делегейниң хөй-хөй айтырыгларын болгаш ийи таланың харылзааларының айтырыгларын чугаалажып көрген деп, Ак Баажының төлээлекчизин дыңнаткан. Ол дыңнадыгда алырга, Италияның экономиктиг байдалынга онза кичээнгейни салган болуп турар.

Дж. Фордтуң администрациязының эрге-чагырганы президентиниң эрге-дужаалынга сөңгүткен. Дж. Картерге дамчыдып бээри болуп турар үеде чугаалажымышкыннар кылырыбиле АКШ-че Дж. Андреоттиниң чоруурун Италияның кедергей бергеден турар сан-хөөэкономика байдалы албадапкан деп, политиктиг тайылбырлакчылар ыңчаар демдеглеп турар.

Италияның саазын акшо курлавыры 1,3 млрд. доллар чедир кызырынган, а ажыл чок кижилер хөй саннаг болуп турүүже, чылда акшаның үше чокталыышкынының деңнели 20 хуу чедип турар дээрзинче ында кичээнгейни угландырып турар. Ыңдыг байдалдарның үезинде итали тала дарылыбиле америк чаала алырынга ынанып турар. 1 млрд. доллар хемчээдиг чээлиги бааринаң дыка ыяштыг негелдерни индип үндүрген делегейниң саазын акша фондузунуң удуртулгазы-биле Дж. Андреотти ол айтырыгның талазы-биле база чугаалажымышкыннарны кылыр ужурга таваржып турар.

Оон ынай Дж. Андреотти бодунуң Вашингтонга турган үезин январьның 20-де эрге-чагырганга киирер демократчы администрациязының удуртулгазыбиле харылзаа тургузарынга ажыглаар бодап турар. Ынчалдажок эрге-дужаалга алдан хуузунда кирбээн үеында дашпыкы төлээлекчилер-биле чугаалажымышкыннар кыдбас мен деп медеглээш, президентиге сөңгүткен Дж. Картер ыңдыг ужураашкыннардан ойталаанны биилингир апарган.

ОБЪЕКТИВТЕ— ВЕНЕСУЭЛА

Венесуэла — Мурнуу Американың күрүнелериниң бирээзи. Боюунуң бойдус байлактарының талазы-биле ол ук дээрге бирги черлерниң бирээзин алзып турар.

Чөөмей үеге чедир-ле ол чуртуң ажыктыг кааар байлактарын дашпыкы монополиялар кам-чайыра чөнүп ажыглап турган. Венесуэланың бүгү нефть болгаш демир руда үлетпүрүп—оон экспортуун ийи кол үнер дээзин Андрес Карлос Перестиң чаала национализастаан.

ЧУРУКТА: чуртуң пайысмзалы—Карактың чөөкте чаа тудуп тургускан районнарының бирээзинде, Андрес Карлос Перестиң чаала чурттарга тудуушкунунуң улуг хөрөнгүлерни тускайлап берип турар. Хоорай тудуушкунунуң чаа чүүлдерни бырымдаалап кылган чаа-чаа районнар Венесуэланың хөй-хөй хоорайларында бар апаргылаан.

ЧУРУКТА: алмаастарны саарыкчыга садыглап турары. Алмаастарны дашкаар үндүр садыглаары—чуртка акша киирип алырының бир кол аргазы.

Моол журналистерниң съездизи

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Бөгүн тайбының хамыдырары, улустар аразында пайыралды болгаш кады ажылдажылганы быжыглаары — МАР-ның журналистериниң хөл сорулгазы болуп турар, Моол журналистерин ашаа болгаш үшкү съезжизиниг ол дугайын чугаалаан.

Журналистерниң марксизм-ленинчи политиктиг билиин база профессионал мергежилин доктаамал бедидериниң, Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чуртторның массалыг информация чеңсектериниң байлак дүржүлгазынга үргүлчү өөренириниң эрежезин чугаалаан съезд демдеглээн. Чуртуң ажыл-чагыл болгаш политиктиг идепкейин бедидерингө, МАРН-ның XVII съездизиниң шиитпирлерин амыдырала чедишкинниң боттандырарын даап демиселге идеологтың ажылының организаторлук болгаш мобилизаторлук ролин съездиге онаалап демдеглээн. Оонбиле холбаштыр парлалганын, радионуң болгаш телевидениениң онза кичээнгейлиг эртемтехниктиг депшилгезиниң эң чаа чедишкиннерин будүрүлгеге шептерлеринге база шинчээдип алырынга иштин бээр, ажылдың ыңдыг мурнакчы аргаларынга моонилеттинген турар үүрлүг.

Съездиге моол журналистер Эвилелиниң комитединиң сонгаан. Оон даргазы «Үнэн» солунуң кол редакторуу Ц. Намсрай болган.

Португалияда сөңгүлда кампаниязы

ЛИССАБОН. (СЭТА). Эргечагырганың чер-чер организарынга сөңгүлдаларга белеткел талазы-биле кампания Португалияда үргүлчүлеп турар. Бүгү чуртта массалыг митингилерни болгаш хуралларны чорудуп, сөңгүлдаларга киржип турар II политиктиг партиялар болгаш организациялар боттарының программаларын тайылбырлап, кандидаттары-биле чоокы таныштырып турар.

Португалияның Компартиязы, португали демократтыг шимчээшкин, социалистиг улусчу фронт, партийжи эвес демократтар болгаш антифашистер кирип турар улусчул чангыс эви дээш деп сөңгүлда фронтузу сөңгүлдаларга идепкейлиг белеткенип турар. Фронтуның организастап турары ол санныг митингилерге барыын үзелдиг реакциянын халдаашкыны күштелип турарының үезинде чуртуң бүгү-ле демократтыг, антифашистиг, патриоттуг күштериниң сыры каттыжарының эрежезок чугулазын онаалап демдеглеп турар.

Бот-бодуң билчирип болгаш чөөн үзелдиг күштериниң хөделмишкиннериниң чангыс эвин чедип алырын сананадап турар коммунистер-биле португали демократтар болгаш антифашистер, оон иштинде сөңгүлдаларның хөй-хөй кежигүнпери чөпшээрежип турар деп, ПКП-ниң Чидглиг секретары Алваро Кунъял бодуңун сөңгүлда мурнуун чугаалаарының бирээзинге онаалап демдеглээн.

Бөгүн ~ Анголаны хостаары дээш улусчу шимчээшкин партиязын (МПЛА-ны) тургусканындан бээр 20 чыл болган

ДЕМИСЕЛДИҢ БОЛГАШ ТИИЛЕЛГЕНИҢ 20 ЧЫЛЫ

1961 чылдың февральда дүне када автомат алышкынналары Луанданың чурттакчыларын оттурупкан: бөлүк эрес эрдер хоорайның кара-бажының атаклаан, ында Португалияның колониалдыг бай-чурумунга удурланганнар политиктиг хоруудатпырганнар турган. Кара-бажының штурмнаанга ангола улустуң колонизаторларга удур чепсектиг демисединиң эгези болган. Оон соонда 14 чыл эрткенде ол демисел хамаарышпас болгаш тускай дугуннаан күрүне болур Ангола Улус Республиканы чарлаанынбиле доозулган.

Ол хосталгалыг демисединиң эгелекчизи болгаш организакчызы болза ангола улустуң революсчу авангардызы — Анголаны хостаары дээш улусчу шимчээшкин (МПЛА) болган. 20 чыл мурнунда, 1956 чылдың декабрьда, тургустуунган ол шимчээшкин МПЛА-ны тургузар дугайында болдунуң эң баштай үндүрген политиктиг документ-манифезинге Анголаның хамаарышпас чорууң дээш бүгү-ле чепсектер-биле демисежир дээш чайгылыш чок шиитпирлиниң илереткен. Удурлашкынның чокка колониализм болдунуң туруштарын дүжүп бербес дээрзин, түгле революсчу хосталгалыг дайын ангола улуска хосталганы бээр дээрзин ол манифестиле онаалап демдеглээн. Чуртуң бүгү антиимпериалистиг күштери, бүгү патриоттары кежиинин оңу, социал байдалы болгаш чүдүлгезин хамаан чокка чангыс-дай фронт кылдыр каттыжып алыр болза, түгле ынчан ол хосталгалыг дайын тиилелгелиг болуп болур.

Маадырлыг ангола улустуң 20 чыл дургузунга чорудуп келген демисели аар-берге болгаш. Хөй-мун кижилиг, эки хөлчегленген португал армия, МПЛА-ның партизаннарынга удур тургускан түскай хыдыкчы экспедициялар, кара-бажынга узун хуусаалыг хоруудаашкыннар болгаш шелүүлелер ангола улустуң эң эки оодларының тура-соруун сый шаап шыдаваан.

МПЛА-ның колонизаторлар-биле чепсектиг демисе-ниң чылдары Холден Роберто болгаш Жонас Савимбиден иштики өскерликчилер-биле демиселдиң база чылдары болган, олар ангола улустуң «хостакчыларыз» бис деп мегелеп чажыртының алгаш, херек кырында оон эрге-ажыктарынга шүүт өскерлип. Барыын чүктуң эң-не реакциыг күштерибиле болгаш Мурнуу Араб Республиканың расистери-биле суглээлежип алган турган.

Колониализм-биле чепсектиг демисеелге тиилээш, дашпыкы интервенциларны болгаш өскерликчи идегеттерни чылча шилкаш, ангола улус МПЛА-ның удуртулгазы-биле тайбың амыдыралды, мөлүүдел болгаш сөөк-язы ылгаар чорукту чок кылыр ыңдыг ниитилелдиң тургузуп эгелээн.

Чуртуң хамаарышпас чорууң чарлаанынган бээр эрткен чүгле чангыс чылдың дургузунда безиң Ангола Улус Республиканың чалаа чуртуң национал эде тургузулгазының дугайында МПЛА-ның үндүрген программазын боттандырбышаан, калбак улус массаларның социал-экономиктиг байдалын эңгижидерине угланган тодаргай хемчегларни ап чорутkан. Чөнүүн халас медицина хандырылгазын тургускан, бижик билбес чорукту узуткаар талазы-биле калбак кампанияны чорудуп турар, улустуң эрге-чагырганының органнары чуртуң төөгүзүнде эң баштай тургустунгам.

Экономика системазын эде тургузар талазы-биле ажыл бүтү чуртта чорүп турар: Анголадан дезин үнген дашпыкы кереглитиннериниң база колониаторларының ол черге турган дузалакчыларының улуг-улуг фабрикаларын болгаш заводтарын национализастаан, банкыдар, көдээ ажыл-агыйның улуг-улуг фермалары болгаш черлери күрүнеиин ончузунче шилчээн. МПЛА болгаш оон чер-черде иденкейжилери бүдүрүлге черлериниң ажылын эңгижидер дээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүдүүн бедидер, белен продукция бүдүрүп үндүрерин ковүдедир дээш демисежип турар.

МПЛА-га баштатkан аныяк күрүнеиин ат-алдары делегейде база доктаамал улгадып турар. Ангола Улус Республика болза Африканың чангыс эң организациязының, ЮНЕСКО-зун, Күш-ажылдың делегей организациязының болгаш оонда өске делегей организацияларының кежигүнү болуп турар. Ам Ангола Улус Республика Каттыжкан Нациялар Организациязының дүрүм баатаар кежигүнү апаргамының дугайында медээни бүгү дешилелиг киши төрелгетеи сеткил хамыжкын-биле хүлээп алган.

Бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын партияларыбиле МПЛА-ның харылзаалары улам калбарып база быжыглыг турар. Шанелин чурала ажы-дунмалыкты харылзаалар Анголаны хостаары дээш улусчу шимчээшкинниң Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы-биле ниитилелдиң улам быжыктырган. Ангола Улус Республиканың партия-чавак делегациязы ССРЭ-ге чорааш, МПЛА биле СЭКП-ниң аразында кады ажылдажылга дугайында керээге ат салган, ол партияларның аразында харылзаалар доктаамал быжыглаг болгаш бүгү дешилелдерге улам калбарар дээрзин ол керээде онаалап демдеглээн.

Ангола улустуң хосталгалыг демисединиң бүгү тоогузу оон дайынчы революсчу авангардыг — МПЛА-биле сырый холбашкан, ол ам демисединиң болгаш тиилелгелериниң кадыг-берге 20 чылын ажып эрткен. Ам Анголаның улузу МПЛА-ның удуртулгазы-биле кижиниң кижи молчүүрүнден хостуг, чаа ниитилелдиг, социалистиг ниитилелди тургузуп эгелээн.

Б. КУДРЯВЦЕВ.
(СЭТА-ның корреспондентизи).
Луанда.

АМЫДЫРАЛДЫҢ ЧАЛБЫЫШТЫГ АРЫННАРЫ

ДНЕПРОДЗЕРЖИНСК, декабрь 7. (СЭТА). Алдармаан Дзержинскиниң металлургтары изиг демен, прокат станнарынга күш-амыйчы хүн доостуруп биижек боттарының кинотеатрынга чыглып келгеннер. Аңаа, хоорайның болгаш районнуң партия активиниң киржилгези-биле «Коммунист дугайында теому» деп чаа документалдыг кинофильминиң баштайгы хөй-нимти көрүлдези болган. Леонид Ильич Брежневтиң амыдыралчы оруунуң дугайында кинорассказты олар улуг сонуургал-биле көргеннер. Кинотеатрга олурганнарның хөй нуруузу ону эки билирлер. Чогум-на аңаа, бо хоорайга, Леонид Ильич—металлургтуң оглу — Днепровскиниң металлургия заводунуң ажылчын коллективинге слесарьдан инженерге чедир орукту эртнеп.

Л. И. Брежневтиң Запорожье болгаш Днепропетровск областарның партия организацияларының секретарьының албан күлээлгезинге партийжи болгаш хөй-нимтичи идепкейлиг ажыл-чорудулгазын көргүскен кино-кадрларны көрүкчүлер онза чылыы-биле утпаан. Ол, Ада-чурттуң Улуг дайынының фронтузунче вон чорутпан, дайын соолундагы кадыг-берге чылдарда төрээн заводун катап тургузар, областың партия организациязын удуртур дээш ол аңаа ээп келген.

Хөөчүн коммунист, заводтуң ветераны С. С. Смирнов, доменчи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры И. А. Чернецкий, заводтуң ажылчыны Н. К. Шапирова, Днепродзержинскиниң партия хоорюмунуң бирги секретары А. Ф. Гордиенко олар көрүлде соонда чүве чугаалаашаа, СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары Леонид Ильич Брежневтиң чон болгаш партия-биле кады эртнеп чырык болгаш амыдыралчы оруун фильм көргүзүп турарын демдеглээннер.

Кинолентаны документалдыг фильмнериниң төп студиязы тургускан.

ШКОЛАДАН ДАШКААР АЖЫЛДЫ ЭКИЖИДЕР

Школа хөй-нимти, өг-бүле, бүдүрүлге, школадан дашкаар албан чергери-биле быжыг харылзаалыг болган тудум, кижизидилге ажылы эки түннелдя берип болур. Уруглардың кичээлден дашкаар хостуг үезин шын организастап, оларны ажыктыг түүлдерже хаара тударын, уруглардың чурттап турар черинин аайы-биле кижизидилге ажылын чорудары — элээди уруглар ортуузунга кем-херек үүлгедиишкиннерин бөш бурунгаар болдурбас ажылдың, бөгий өөренир, өөредилгезин ара каар чорук-биле демиседдиң кол кезии. Ынчангаш чурттуң хоорайларында бажың эргелелдеринин, культура бажыңнарының чанында уруглар клубтарын тургускан. Бажың эргелелдериниң чанында уруглар клубтары, уруглардың чурттап турар черинин аайы-биле школадан дашкаар ажылдың организакчылары уруглардың хайгаарал чок чоруу, кем-херек үүлгедиишкиннери-биле демиселге күүрүне органнарының, бүдүрүлгелер, школа, өг-бүленин дузалакчылары болур.

Социалистиг хоойлуну хажыдар, корум-чурум үреэр чорук-биле демиседдиң бистин нимтилелиивис бурунгаар хөгжөп тудум-на шыңгымырадып, кижизидилге ажыгына барла аргаларны ажыглап турар. Ынчангаш уруглардың өг-бүлеге, школага, чурттап турар черинин аайы-биле кижизидилге ажылын өскижидер дугайында айтырыгны ССРЭ-ниң Педагогика эртемининиң академиязының президиумунуң чоокта чаа болуп эртнеп хуралынга база чугаалашкан.

Школаларның башкылар коллективтериниң кол соруглаларының бирээзи — хөй-нимтин, шефтеп турар организацияларны, комсомолду микрорайонга уруглар-биле ажылдаарынче хаара тударын болур. Ол бүгү ажылды школаларның партия организациязы, микрорайонуң хөй-нимти чөвүлели удуртур ужурлуг.

Кызыл хоорайның бажың эргелелдериниң чанында «Бригантина», «Искатель», «Потранничек» деп уруглар клубтары ажылдап турар. Олар уруглардың чурттап турар черинин аайы-биле школадан дашкаар ажылды организастап, уруглардың хайгаарал чок чоруунга, кем-херек үүлгедиишкиннерине удур демиселге күүрүне органнарынга, бүдүрүлгелерге, школалар, өг-бүлеге дузалажыр соруглалыг. Уруглар клубтарын хоорайның ангы-ангы черлеринде тургускан. Үк клубтар микрорайоннуң девискээринде турар школалар, кинотеатраар-биле быжыг харылзаалыг, клуб бүрүзүнде хөй-нимти чөвүзели ажылдап турар. Клубтарда янзы-бүрү болгүмнер, спортчу секцияларны школа башкылары, спортчу-разрядчылар удуртуп турар.

Район төвү, суур, культура бажыңы бүрүзүнге уруглар клуувун, бөдүүн спортчу комплексти тудуп ап, уруглардың школадан дашкаар хостуг үезин ажыктыг кылдыр организастап болур арга, хөренги бар-даа болза, бо ажыл республикада четпес организастаттынган. Кызылда үш, Ак-Довурак хоорайда Культура ордузунуң чанында элээди уруглардың «Романтик» клубтарындан ангыда амгы үеде республикада доктаамал ажылдап, элээди уруглары, ылангыя милициянның уруглар өрээлинин учедунда турар «берге» кижизидилгелиг уруглары хаара тудуп, школадан дашкаар ажылды организастап турар уруглар клубтары чок. Ол ышкаш бар клубтарга хөй-нимти эгелээшкин-биле ажылдаар тренерлер, башкылар, студентилер эвээш болуп турар. «Динамо» спорт нимтилелиниң инструктөру Владимир Недобин уруглар клубтарында спортчу секцияларны болуунуң күзели-биле удуртуп, ылангыя «берге» кижизидилгелиг элээди оолдарның чүгле спорт удуртунчузу эвес, харын сетки-сагыжын, өөрүшкү-хомудалын үзежир ажы, өөнүү, сүмелекчизи апартан. Бир эвес хөй-нимти эгелээшкин-биле сеткилиндеп, бодунуң күзели-биле Владимир Недобин ышкап, уруглар-биле ажылдаар байлак сеткилдиг кижилер — адаелер, студентилер, спортчулар болгаш өске-даа мергежилдиң кижилери хөй турган болза, назы четпес уруглар-биле ажыл ажыжыр ийик.

Уруглариың кичээлден дашкаар кижизидилге ажылын экижидери-биле республиканың хоорай, суурларында микрорайоннар аайы-биле хөй-нимти чөвүлелдерин, көдээ, суур Советтеринде, бүдүрүлгелерде школага болгаш өг-бүлеге дуза чедирер чөвүлелдерни тургускары чамдык черлерде эки түүнделдерни бергеп. Оларта Кызыл, Ак-Довурак хоорайлар, Бии-Хем, Кан-Хем, Эрзин районнар, Хову-Аксы суур хамаарыр. Бо черлерде школаларның башкылар коллективтери кичээлден дашкаар кижизидилге ажылынче, болгүмнер, секцияларга удуртуруунче хөй-нимтичи ада-иелерни, депутаттарны, бүдүрүлгелериниң инженер-техниктиг ажылдакчыларын, чогаадыкчы интеллигенциядан, колхозтар, совхозтар төлээлекчилерин хаара тударын оралдажып турар.

Өдүп орар салгалдың коммунистиг кижизидилгелиниң айтырыгларын шинтирлээринге культура албан черлери, спорт организацияларны улуг роллуу ойнаар. Ынчангыже Эрзиннин, Хову-Аксының, Ак-Довуракты Культура бажыңнарындан ангыда, чыдың кандыг-даа үезинде уруглар-биле доктаамал ажылдап, ылангыя «берге» кижизидилгелиг уруглары хайгаарга ап турар культура одагларының, күш-культура коллективтери республикада кончуг эвээш.

Республикада уруглариың тос спортчу школалары ажылдап турар. Кызылдың бажыңнар эргелелдериниң чанында майбалыг хоккей ойнаар он ийи кәтокту белетиген, ажыглалга киирер. Уруглар клубтарында, спортчу школаларда уруглариың кончуг эвээш кезии, колдуунда чурумнут, эки өөредилгелиглери хаара туттунган, «берге» кижизидилгелиг, милициянның уруглар өрээлинин учедунда турар уруглар колдуунда кичээнгейге алдынмайн турар.

СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң партияның XXV съезиндизинге Отчёт илеткелинде кижизидилге ажылын комплекстиг чорударын демдеглээн. Ол дээрге, ажылчы чонувариың хар-назын, янзы-бүрү болүктерин барымдаалап, идей-политиктиг, күш-ажыл, ажыжчаң кижизидилгезин шуптузуп аралында быжыг харылзаалыг чорудары-дыр. Ынчангаш бо айтырыгны шинтирлээрде, назы четпес уруглариың кем-херек үүлгедиишкиннерин болдурбас дээш демиселге бистин республикада дарый шинтирлээр айтырыгларның бирээзи— уруглариың чурттап турар черлериниң аайы-биле школадан дашкаар кижизидилге ажылын экижидери болур. Бажыңнар чанында уруглар клубтарын тургузуп, бөдүүн спортчу комплекстерни тудары, уруглариың кичээлден дашкаар хостуг үезин, дыштанылгазын организастаары негеттинип турар.

Х. ЮМБУУ,
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң организациянның инструктору.

УНИВЕРСИТЕТ— ШКОЛАЧЫЛАРГА

Ленинград университединде бичө факультеттер деп атка четкен кичээлдер эгелээн. Аудиториялар, өөредилге кабинеттерим болгаш лабораторияларны школачыларның, ПТУ сургуударының, ажык ажылчыннарның эртелинде киирген.

— Бисте кээп кичээлден турарлар дээрге кайы бир эртелиң аайы-биле сонуургалдыг, ол талазы-биле биилии улам хамыладыр күзелдиг, тускай мергежил шилип алырынче чүткүүлүн илереткен аныяктар-дыр. Бешки класстан өөреникчилерни бегин хүлээп ап турар бис—деп, өөрүчө университеттиң хөй-нимти ректору А. Шестерюк чугаалады.— А оларның сонуургалын кодуруп дээш өөредилгениң хевирлерин хөй янзы кылып турар бис. Лекция болгаш семинарларны олимпиадалар-биле чергелештир эртиптер.

Физика факультединде сесси классчыларның өөредилге программазы үш чылга хуваарттынган. Бирги курска олар теоретиктиг механиканы болгаш математиканы школдаалыгдан үезин нарымдадыр өөренип эртер. Оон аңгы он дөрт факультеттерде дыңнакчыларның белеткелиниң деңмели база аажок бедик. Бо өөредилге чылында өөрүчө университетке эртелиптер курлуун ийи муң хире оолдар, уруглар эртер.

(СЭТА-ның корр.).

Лотереяның чаа чыл тиражы

1976 чылдың акша-бараан лотереязының(чаа чылдың) үндүрүлгезинниң талазы-биле ойнаашкынныг тиражы 1976 чылдың декабрь 29-та Тула хоорайга болур.

Тиражка 200 «Жигули», ВАЗ-21011 автомобильдер болгаш «Москвич-412 ИЭ» автомобильдер, янзы-бүрү маркалыг 800 мотоцикл, 250 болгаш 370 рубль өртектиг 3400 соодукчулар, эр болгаш херээжен 2600 хол шахтары, фабрикага кылган 1500 хевистер, хөй санныг телевизорлар болгаш радиоприёмниктер, дүктеп кылган костюмнер, чөөктен кылган аржыыдар, өске-даа үнелиг эт-бараан түүлдери ойнаашкынга киирер.

1-деп 200 рубль чедир акша ойнаашкыннары база киирер.

Шупту 25200 эт-бараан болгаш 10674800 акша ойнаашкыннары киирип турар.

ЧӨӨШКИН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧАА ЧЫЛДЫҢ 789600 ОЙНАП АЛЫЫШКЫННАРЫ

Байырлал—чаа 1977 чыл чоокшулап орар. Чаа чылга эң эки белек болза, силерниң байыр чедириишкиннер болган Күрүпеннин үш хуулуг виткизи ойнаашкынныг чөөлизинин 1966 чылда үндүрген облигациязы болур. Ол чөөшкин талазы-биле тираж 1976 чылдың декабрь 30-де Москва хоорайга болур.

Эртем помчукчулар! Чаа чылда белек кыдыр үш хуулуг чөөшкиниң облигацияларын садып алыңар. Ол облигация-биле 40, 100, 500, 1000, 2500 болгаш 5000 рубльди ойнап ап болур.

Чөөшкин талазы-биле чыл бүрүзүнделе ойнаашкыннарның 8 тиражтары: февраль 15-те, март 30-де, май 15-те, июнь 30-де, август 15-те, сентябрь 30-де, ноябрь 15-те болгаш декабрь 30-де чорудуп турар.

1976 чылда хөмүр-даш садып алыры-биле алган талоннар 1977 чылдың январь 1-ге чедир күштүг болурун организациялар болгаш бүдүрүлгелер коллективтериниң удуртукчуларына одаар түүл сайгарарының республика конторазы дыннадып тур.

Марта Дүлүшовна бодунуң ажылынга кончуг таарышкан. Ынчанмайн канчаар, чаңгыс хүн дургузунда бешеп та чеже өг-бүлеге оорушкүүр медээлерни дыңнадып, чаа солуп, сеткүүдерни чедиргенинден олардан чылыг сөстерни дыңнаар чүве.

Мурнакчы почтальон Марта Дүлүшовна «УТКА 25 чылы» совхозта ам 10 чыл ажыг почтальоннап ажылдап келген. Коммунистиг партия, Совет чазак оон кызымак ажылын үнелеп, «Хүндүлелиниң Демдээ» орден-биле шаңналаанынга М. Уйнук улам-на сорук кирип ажылдап турар. Марта Дүлүшовна Улуг-Хем районда харылзаалыларның арагында социалистиг чарыштың тиилекчизи.

ЧУРУКТА: Марта Дүлүшовна Уйнук бичи уруу-биле ажыл соонда хостуг шагында.

А. БЕЛОГОРСКИЙНИҢ фотозу.

НОМЧУКЧУЛАР!

«Ш Ы Н»

солунну чагыдып алынар!

Аңаа бижидилгени харылзааның бүгү салбырларында болгаш белдирлеринде, ажылдаар черниң аайы-биле парлалганың хөй-нимти тарадыкчылары хүлээп ап турар.

Чагыдылганың өртээ: чартык чылда 3 рубль, чылда 6 рубль.

Садып алыкчыларның кичээнгейинге

Хоорайның чурттакчыларынга таарымчалыын барымдаалаш, 0,5 литр ишкир хемчээлдиг арага шилдерни автоматинабиле хүлээп алырын организастаанын Кызылдың аъш-чем садыы дыннадып тур. Хүлээп алышкынны дараазында чурум-биле чорудар:

ВТОРНИКТЕ

10 шактан 12 шакка чедир ЪЪт комбинадының девискээрингге 51-ги магазинниң чанынга хүлээп алыр.

13 шактан 16 шакка чедир чурттагга суурукүн девискээрикде 19-ку магазинниң чанынга хүлээп алыр.

СРЕДАДА

10 шактан 12 шакка чедир Северная кудумчуда 14-ку магазинниң чанынга хүлээп алыр.

13 шактан 16 шакка чедир Первомайская кудумчуда чурттагга массивиниң девискээринде 55-ки магазинниң чанынга хүлээп алыр.

ЧЕТВЕРГТЕ

10 шактан 12 шакка чедир Интернациональная кудумчуда чурттагга кварталының девискээринде № 4 бажыңның чанынга хүлээп алыр.

13 шактан 16 шакка чедир О. Күрсеня кудумчуда 37-ги магазинниң чанынга хүлээп алыр.

ПЯТНИЦАДА

10 шактан 12 шакка чедир 4-ку микрорайонда 30-ги магазинниң чанынга хүлээп алыр.

13 шактан 16 шакка чедир Заречная кудумчуда чурттагга кварталының девискээринде № 13 бажыңның чанынга хүлээп алыр.

СУББОТАДА

9 шактан 12 шакка чедир 12-ги чурттагга кварталының девискээринде «Детский мир» бажыңчың херимниң иштинге хүлээп алыр.

13 шактан 15 шакка чедир 26-гы чурттагга кварталының районунда 40-ги магазинниң херимниң иштинге хүлээп алыр.

0,5 литр ишкир хемчээлдиг аңаа шилдерни хүлээп алырын 56-гы, 43-ку магазинерге хүн бүрүзүнде, 35-ки магазинге вторникте болгаш средада организастаан.

«ЫРАККЫ КЫЗЫГААРДА». О. Бүрбүнүң чураан чуруу.

1976 чылдың декабрь 11-ден эгелээш, **Кызыл—Москва—Кызыл** аразынга **ИЛ-18** самолёт-биле пассажирлер аргыштырар дорт рейсти эгелээрин Кызыл аэропорту бүгү хамаатыларга дыннадып тур.

Неделяда ийи катап: вторникте болгаш субботада Кызылдан ужуп үнер. Москвадан самолёт Кызылга средада болгаш воскресеньеде келир.

Кызылдан ужуп үнери—11-35
Москвага чедери—20-00
Москвадан ужуп үнери—22-07
Кызылга чедип келири—05-55

(Москва шагы-биле).

Хамаатылар, агаар транспортун ажыглаңар!

СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ

СТУДЕНТИЛЕРНИҢ ЭКИ ЧАҢЧЫЛДАРЫ

Красноярск хоорайда 4 институтта, 2 техникумда иштиг-биле 300 хире тыва студентилер өөренип турар. Хоорайның тыва студентилери чылдың-на, ноябрь айның төнчүзүнде, чыглып алгаш, тыва студентилериң чаңчыл болган наадымын эрттирип турары солун апарган. Бо чылын база ноябрь айның төнчүзүнде тыва студентилерин чаңчыл болган наадымын эрттирген.

Наадымны студентилериң тускай тургускан комитеди организастап эрттирип турар, комитеттиң составында 9 кижи кирип турар, комитеттиң даргазы кодээ ажыл-агый институдунуң студентизи Владимир Монгуш болуп турар. Эртип турган маргылдаалар кончуг солун, идей-политиктиг утка-шынары студентилер аразынга кижизидилге ажылынче угланган. Ол ышкаш кайы-даа өөредилге черлеринде тыва сургуулдарның комитеди база ажылдап турар. Олар тускай планныг, ай санында корум-чурум дугайында болгаш кижизидилгеже утланган хемчеглерни, хураларны эрттирип турар.

Бо чылдың ааы ноябрь айда эрттирген наадымга 300 хире тыва студентилер киржип, оолдарның 6, уругларның 4 командалары волейболга, теннискеге, хүрешке маргылдаалар эрттиргеп. Оларга башкы институдунуң, политехниктиг институттуң, кодээ ажыл-агый институдунуң, медицина институдунуң, кодээ ажыл-агый техникумунуң, кооперативтехникумунуң командалары киришкеп. Болуп эрткен маргылдаанның түүнелинде волейболга кооперативтехникумунуң сургуулдары чараш ойнап, бирги черни алган. ийиги черни пединституттуң командазы алган, үшкү черни кодээ ажыл-агый техникуму алган. Оолдардан волейболга Сергей Тюлюш, Шагдыр-оол Монгуш (кооперативтехникуму), Александр Ойдуп (пединститут) олар чараш ойнаан.

Уругларның волейболга бирги черни пединституттуң, ийиги-ниин кооперативтехникумунуң уруглары чаалап алган. Уругладан пединституттуң Светлана Кара-Сал удуртка командазы кайы-даа командага уттурбаан. С. Кара-Сал боду эң-не чараш ойнаарын көргүскен.

Теннисте оолдардан бирги черни кодээ ажыл-агый институдунуң студентизи Б. Эрес-оол, уруглардан мединституттуң студентизи О. Салбакай чаалап алган. Үстүнде маргылдаалар эрткен соонда тыва хүрешке 32 шилиндек могенин хүрежи эгелээн. Хүрешке, хостуг хүрешке спорттуң 4 мастерлери, 5 кандидаттары киржип хүрешкени солун болган. Чиидиг демиседдиң түүнелинде пединституттуң могези, самбо хүрешке мастерге кандидат Александр Ойдуп шүүлген, ийи, үшкү черни пединституттуң сургуулу Валерий Дажыма, кодээ ажыл-агый техникумунуң сургуулу Слава Монгуш олар үзеткен. Тиилекчилерни Красноярск хоорайда тыва студентилерниң комитединиң мурнудан өртектиг барааннар болгаш мактал бижиктер-биле шаңнаан. Команда аайы-биле бирги черни пединституттуң командазы, ийиги черни кооперативтехникумунуң командазы тиилеп алган.

Ам удаяс база бир солун маргылдаа болур. 1977 чылдың январь айда Красноярск хоорайга тыва студентилерниң аразында шилчип чоруур кубок дээш маргылдажыр. Ынчангаш студентилер аяа белеткенип эгелээн.

В. ЧЫМБА.

ШАКТАР БАСТЫНГАН

Республиканың спортчу аммыдыралында улуг болуушкуннарның бирээзи — Тыва АССР-ниң чемпионун илередир шымдыраа маргылдаанының эгелээни болур. Ында ыраккы Мөңгүн-Тайга, Эрзин, Өвүр болгаш өске-даа районнарның чемпионнары, «Спартак», «Урожай» эки тура спорт нимтилелериниң эң шыпырак шымдыраачылары 1976 чылдың чемпиону атты чаалап алыр эрге дээш маргыжып киришкеннер. Эр улустуң чемпионадында 20 ажыг кижи швейцар система-биле 8 салыгны ойнаар.

Байырлыг ажыдыышкынның соон дарый, маргылдаанның киржикчилериниң шактары бастынган. Баштайгы салыгда бир дугаар тиилелгенни мастерге кандидат чораан И. Шишигин чедип ап, санны ажыткан. Оон удурланыкчызы Д. Бурхинов кара таланың халдаашкынынга эге көштерде-ле таварышкаш, ноянының туружун баксырадып, солун безин четтикпейн орташ, уттурган. «Урожай» спортчу нимтилелдиң дээре шымдыраачыларының санынга киржип чоруур М. Мадон агыбиле ойназа-даа, мерзе талазынга план чок халымак көштер кылгаш, оюнуң төнчүзүнде тергелерге удур чиик бодаларлыг арткан. Оны С. Донгак тиилелгелиг төнчүзүнге чедир частырыг чок ойнаап, чиигге-биле бүзүрелдиг уткан.

Улуг-Хемниң төлээзи аныяк шымдыраачы В. Калыйдүү биле хоочун ойнакчы П. Берковичтиниң аразында салыг солун болган. Калыйдүү баштай кара тевезин тергеге солуп, шынар талазы-биле артыкшылдыг апарза-даа, ноян талазынга камгалалын кошкаткандыда байдалы чоорту дорайтап келгеш, дүжүп бээр үзүрга таварышкап.

Чоон-Хемчик районнуң чемпиону К. Донгак Кызыл районнуң төлээзи В. Дандарны, М. Түлүш (Ак-Довурак) Бай-Тайганың шымдыраачызы Ш. Хертекти, республика чемпиону М. Адыг-оол Ө. Бегзини, Ч. Оюн Д. Будуну (Эрзин), мастерге кандидат Л. Мохов хирург К. Орус-оолду каразы-биле ойнаап, удуп алганнар. Тес-Хемдеп келген П. Артамонов пединститут башкызы Х. Ондарга, Д. Монгуш (Мөңгүн-Тайга) Ак-Довуракта чолаачы Х. Урусовка уттурганнар.

С. Идам—К. Ооржак, Ш. Монгуш — В. Лямин оларның салыглары хайым-биле доозулган.

Маргылдаа декабрь 18-ке чедир үргүлчүлээр.

Д. САЛЧАК,
кол секретарь.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 10-ДА

МОСКВАДАН

8.00—«Шилиишкин» деп уран-чечен төзефильминиң баштайгы көргүзүлгези.
9.15—А. Хачатурянның «Гаянэ» деп балеттиден сюита.

КЫЗЫЛДАН

10.10—Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

11.10—«Эртемденге сөс». Академик Л. В. Канторовичиниң чугаазы.
11.25—«Сээн амыдыралыңда ноян». «С. Я. Маршактың шүүлтелери».
12.10—Уругларга кыска фильмнер программазы: 1. «Назг дашы», 2. «Мээң эким бар», 3. «Турындыка».
13.00—Медээлер.
13.10—Документалдыг фильмнер программазы: «Мектера зонаным», «Карелиниң демдеглелдери».
13.30—Орус улустуң хөгжүм хореколдериниң ансамблиниң концерти.
14.00—«Бистиң намдарывыс. 1922 чыл».
15.00—«Нувель де Моску» солуннуң шаңналы дээш фигурлуг чуңгулаашкынга делегей маргылдаазы. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.
16.00—«Артлото». Эстрада программазы.
16.30—17.00—Чапсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—А. Островскийниң ырларын РСФСР-ниң улустуң артизи Э. Хиль күүседир.
18.00—«Бистиң намдарывыс. 1922 чыл».

КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер.
19.10—Неделяда болуушкунларның тайылбыры.
19.25—«Солдаттың оруу-биле, Совет Эвилелиниң маршалы Андрей Иванович Еременко». Документалдыг фильм.
19.45—«Техниктиг информацияның медээлери». Дамчыдылга.
20.00—«Тудуг организацияларының үлетпүр дуржулгазы». Документалдыг фильм.
20.10—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
20.25—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.35—«Шилиишкин» деп уран-чечен телефильминиң баштайгы көргүзүлгези.
21.50—22.00—Чапсар.
22.00—«Чаа орукта». Документалдыг фильм.
22.10—«Артлото». Эстрада программазы.
23.00—«Үе». Информастыг программа.
23.30—00.30—«Нувель де Моску» солуннуң шаңналы дээш фигурлуг чуңгулаашкынга делегей маргылдаазы. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээлеринге дүүтаар алыр-та богун республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге биче хар таар. Барымчук угланышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер.

Агаарның температуразы дагыыр черлерге дүне 19—24, хүндүс 9—14, оске артканнарынга дүне 25—30, хүндүс 15—20 градус соок болур. Автоорукторга көстүрүү эки.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Янзы-бүрү утланышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 27—29, хүндүс 18—20 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 10-ДА

«НАНЫРАЛ»: «Бедиктиң коргунчуу» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Африка чаагы» 9.10 10.50, 15.10, 18.50 Киноклуб: «Келир үениң дайынчызы» 16.50. «Ничу-Чуниуң оглу—Виннегу» (2 серилнат) 12.30, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Киночымынды» 10.00, Киноклуб: «Дириг амытаннар делегейинде» 15.00, «Дарганың оглу» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шортаанныя айыткалы-биле» 15.00, «Копьелуг кижилер» 18.10, «Табор галытырже чорупкан» 16.20, 20.30 шактарда.

Редакциянын адрези: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-31-75, харылсаалгалы секретарьның 2-23-54, партийжи амыдырал киллизинин 2-37-13, культура киллизинин 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизинин 2-21-47, үлегүүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информацияа база совет үрлүүзү киллистерининг 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариат гын 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1808.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—01480.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 291 (10276) | 1976 чылдың декабрь 11, суббота | 1925 чылда үзеҗилеттингеш | Өртээ 2 коп.

ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР ДООЗУЛГАН

СЭКП ТК-ның Чигизиге секретары Л. И. Брежневиң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер Министри А. А. Громыконуң Ливия Араб Республиканың Революстуг командылал чөвүлелиниң даргазы полковник Муаммар Каддафи-биле чугаалажыышкынынары 1976 чылдың декабрь 9-та Кремльде доозулган.

Совет-ливия харылзааларының айтырыгларын талаар чугаалакыр, ССРЭ-ниң болгаш Ливия Араб Республиканың аразында кады ажылдажылганы халбартырының болган хамыдырының перспективазарын толдуратка. Ийи таланың совуурган турары делегей айтырыгларының талазы-биле бага санал-оналдарны толдургай солушкан.

Кады кылган документилерни дугуруүзүп алган.

Чугаалажыышкынынар ачыл-тереӊ, найыралдыг байдалга эрткен.

СОВЕТ-ЛИВИЯ ДОКУМЕНТИЛЕРГЕ АТ САЛГАН

Совет-ливия документилерге ат салыышкыны декабрь 9-та Кремльге болган.

Ат салыышкыныңда уеланда турганнар болза: совет таладан—СЭКП ТК-ның Чигизиге секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчылыы К. А. Халилов, ССРЭ-ниң Ливия Араб Республикада алчыны И. Н. Якушин, албанның оске-даа кижилери.

ливиа таладан—Ливия Араб Республиканың Революстуг командылал чөвүлелиниң даргазы полковник М. Каддафи, Революстуг командылал чөвүлелиниң кежигүнү, черсеткит күштериниң кол командылакчызы подполковник Абу Бакр Юнес Джабер, Революстуг командылал чөвүлелиниң харылзаа херектериниң талазы-биле күрүне министри Таха Шериф Бен Амер, даштыкы херектер талазы-биле күрүне министри Али Абдельсалам Трейки, Ливия Араб Республиканың ССРЭ-де алчыны Дау А. Суейдан, албанның оске-даа кижилери.

Ат салдыгган документилер болза:

ССРЭ-ниң чазаның болган Ливия Араб Республиканы чазаның аразында далайлап судно чоруушкунуүк дугайында дугуржуулга. Аңаа ат салгапнар: ССРЭ-ниң чазаның мурнундан—ССРЭ-ниң далай флодунуң министри Т. Б. Гуженко, Ливия Араб Республиканың чазаның мурнундан—улетпүрүнүң болган бойдус курлавырларының министри Джадалла Азуз ат-Талыси олар ат салган.

1977—1978 чылдарда ССРЭ-ниң болгаш Ливия Араб Республиканың аразында культура талазы-биле кады ажылдажылганың программазы. Аңаа ат салгапнар болза: ССРЭ-ниң чазаның мурнундан—ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң орлакчылыы И. И. Земсков, Ливия Араб республиканың чазаның мурнундан—Ливияның ДМХ-ниң экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажымга талазы-биле комитединиң даргазы, алчы Хейри Бен Амер.

ЧУРТУНЧЕ ЧАНЫПКАН

Ливия Араб Республиканың Революстуг командылал чөвүлелиниң даргазы полковник Муамар Каддафи СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чалаапнын дүүгаар Совет Эвилелиниге албанның аян-чоруун кызыл тораап, декабрь 9-та Москвадан чуртунче чорупкан.

Ливия Араб Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле таметтинген аэродромга М. Каддафиниң СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев, албанның оске-даа кижилери барып үзээн.

(СЭТА).

КОНФЕРЕНЦИЯ БОЛГАН

Кодээ ажыл-агый болгаш безетке ажылдакчыларының албан-хаалчыларының профсоюзунуң XV область конференциязы боозун эрткен. Профсоюзтуң обкомунуң отчёттуг үеде чорудуп келген ажылынын дугайында пленумнуң оске даргазы А. Т. Сотпа кыскан.

Кодээ ажыл-агыйны хөгжүдер дугайында партияның салган соругаларын болдырар базе СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирээрин күүседир дээш кодээ ажыл-агый болгаш безетке ажылдакчылары, албан-хаалчылар отчёттуг үеде аазы ажылдарны чорутканы илеткелчи демдеглээн. Ылаңгыя 1976 чылдың планнары оналаадалгы чедиишкинниг боттандырыы турар. Тываның кодээ шинчилер күрүнеге тараа салырының планы 117,6 хуу дук садарып—109,6 хуу күүсеткен. Сүт болгаш эт садарының чыл даалганын күүседирининг хемчегээрин ап турар.

Кодээ ажыл-агыйны хөгжүдер дугайында партияның салган соругаларын болдырар базе СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирээрин күүседир дээш кодээ ажыл-агый болгаш безетке ажылдакчылары, албан-хаалчылар профсоюзтуң обкомунуң кежигүнүнүң, кежигүнге кандидаттарын, ревизия комиссиязының кежигүнүнерин конференциялга содглаан.

Профсоюзтуң обкомунуң чаа сонгуттан составныг органзастыг пленуму ооң даргазынга А. Т. Сотпаны сонгаан.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮННЕРИ

«Өөк» совхозта машина-трактор мастерскаазының ажылдакчылары кодээ ажыл-агый техниказының болгаш дериг-херекселдериниң септелгезин хайыыжыышкынныг чорудуп турар. 108 комплект илимирлерик септеп доозынан, 10 сеялканы техниканың белен турар шугумунда тургусынан. Бүгү трактерларның чартык кезиин септеп доозынаш, механика мастерскаазының эжиниден үндүрген, оларны шугумда чыскаап тургусыгын.

Совхозтуң мастерскаазынга комбайнар септээриниң аргазы тургустунмаан, ынчалза-даа механизаторлар «хову нерабыдеринең» септелгезин кезиитер азыы-биле чорудуп турар. Чылыг уе дүшүп кээрге септээн кезиитерни комбайнарга тургузуп, ниити септелгенң дазазарын коруп турар. Септелгези улуг комбайнарны Туранал «Сельхозтехника» салбырынга чедирген.

Кодээ ажыл-агый техниказым келир чылдың хову ажылдарынга үлегерлиг белетиззо дээш септенчилер ортузунга калбарган социалистиг чарышка Күш-ажылдың Кызыл Тун орденниниң эдилекчизи Н. Толстиков, трактористер А. Хөндүпей, К. Сарыг, Б. Мокрицов, О. Бай-Кара, Н. Кызыл-оол олар шылгарап, эзелчег нормазын дөктаамал күүседип турарлар.

ЧУРУКТА: «Өөк» совхозтуң мурнынчы механизаторлары (солагай талдан) коммунист Кыдыр-оол Сарыг болгаш Александр Хөндүпей олар септелге үезинде.

А. КОЙГУНАКТЫҢ фотозу.

АНЫЯКТАРГА—ОРТУМАК ЭРТЕМ

Бүдүрүлгеде ажылдап турар аныяктарның ортумак эртем чедип алырынга кежээки болгаш бот-өөредилгелиг школаларның ужур-дузазы улуг. Ниити билигге үндезилеттинген бедик мергежилдиг ажылчыннар бөгүнгү бүдүрүлгеге, хереглеттинип турар. Эрткен беш чылда кежээки школаларның ажылын экижидер талазы-биле ажылдар хөй кылдыган-даа болза, арга-курлавырлар ам-даа эвээш эвес. Бүдүрүлгеге ажылдавышаан билиг чедип алыр өөредилгениң хевири ылангыя бо беш чылда улам сайзыраар.

Ажылчын аныяктарның ниити ортумак болгаш тускай ортумак эртемни чедип алырынга бистиң республикада улуг ажылдарны боттандырып чоруткан. Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң чанында бот-өөредилгениг, ол ышкаш автооруктехникумунда кежээки салбырлар ажыттынган болгаш оларны хөй саныг ажылчын аныяктар доозуп үнүп, тускай ортумак эртемни чедип ап турар. Даг-дүгү техникумунуң Ак-Довуракта филиалы аныяк ажылчыннардан ортумак звеноның специалистерин белеткээринге чугула рольдуг боон келген.

Бистиң республикада 16 кежээки школа, 112 өөредилге-консультация пунктузу ажылдап турар, ында чүс ажыг башкы хүндүскү школадан хостатырган ажылдап турар. Ам херек кырында ортумак болгаш сес чыл школа бүрүзүнге кежээки өөредилге-биле ортумак эртемни чедип ап болур арга бар апарган. Эрткен өөредилге чылында Кызылдың бот-өөредилгелиг школазы (директору Е. Г. Зубова), Шагаан-Арыгның турум болгаш бот-өөредилгелиг школазы (директору С. Х. Ондар), Тожунуң бот-өөредилгиг школазы (директору Г. И. Шериг-оол) чедиишкинниг ажылдаан. Школаны ара каар чоруктар эвээжээн, билиглернің шыңарынче кичээнгей салдынган.

Тес-Хемниң Самагалдайда, Чыргалаңдыда, Тандының Балгазында өөредилге-консультация пунктуларының ажылы эки, тус-тус ажыл-агыйлар, хөй-ниити организациялары оларга практиктиг дузаны көргүзүп турар. Өөреникчилер хүлээп алырының болгаш доозукчулар талазы-биле планнарның күүселдезп эки. Кызылдың автосептелге заводу, Балгазының ыяш ажыл-агый чери, Туранның орук септелге-тудуг эргелели болгаш өске-даа организациялар боттарынга хамаарышкан аныяктарның өөредилгезинче улуг кичээнгейни салып турар.

Кежээки болгаш бот-өөредилгени организастап турарында чамдык четпестер чылдан чылче уламчылап турар. Кежээки школаларга өөреникчилер хүлээп алырының планын республика ниитизи-биле 97,2 хуу күүсеткен. Ылаңгыя Бии-Хем, Барыын-Хемчик районнар, Кызыл хоорай ук планны күүсетпейн турар. Каа-Хем, Таңды районнардан бо өөредилге чылында хөй саныг кижи өөредилгезин каггап, «Аныяк кижи бүрүзүнге — ортумак эртем» деп көрүлдеңнің оргкомитеттериниң ажылынга контроль чок. Чер-черде партия, совет, комсомол органнары аныяктар өөредилгезинче сагыш салыышкынны кошкатканындан шак мындыг байдал тургустунуп келген.

Районнар кежээки школалар ажылын хынаавайн турар. Башкылар билии бедидер институт бо талазы-биле мурнакчы дуржулганы мээңнээр, тарадып иептередир ажылче кичээнгейни салыр ужурлуг.

Бүдүрүлге коллективтери болгаш ажыл-агыйлар социалистиг чарыштың түңнелии үндүрерде аныяктарның билиг-мергежилиниң деңнелии барымдаалап көөрү черле чугула. Социалистиг чарыштың негелделеринде ону кинрген-даа болза, херек кырында барымдаалавайн баар таварылгалардан чайлаар. Кежээки школаларга өөредилгениң шынарын бедидери, ылаңгыя ында ажылдап турар башкылардан улуу-биле хамааржыр. Төөгү, литература кичээлдериниң кижизидикчи салдарын бедидери, В. И. Ленинниң ажылдарын ханы өөредириче сагыш салыры онза чугула.

Күжениишкинни угландырар кол соруглга болза школаларны өй-шаанда четчелээри болур. Ону план ёзугаар баш бурунгаар чорудар апаар. База бир чугула чүүл — өөреникчилерниң өөренирингe таарымчалыг байдалды тургузары, ону школа болгаш бүдүрүлге, ажыл-агый коллективтериниң демниг күүү-биле чедип алыр. Ажыл-агый болгаш бүдүрүлге коллективтери-биле доктаамал харылзааны тудары чедиишкинниң үндезини. Коллективтерниң хөй-ниити организациялары аныяктар өөредилгезинге контрольду доктаамал болдурар ужурлуг. ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Чырыдыышкын министерствозунуң чарлаапы «Аныяк кижи бүрүзүнге — ортумак эртем» деп Бүгү-эвилел көрүлдезиниң негелделеринде үстүнде чүүлдерни онзалап айыткан. Партияның XXV съездиниң улус өөредилгезиниң талазы-биле салган соруглгаларында бүгү-ниити ортумак өөредилгени улам ынай сайзырангайжыдары кол соруглга боон кирген, кежээки болгаш бот-өөредилгени чедиишкинниг боттандырары аңаа база бижиг үндезин болуру чугаажок.

Ажылдап турар аныяктарны ортумак эртем биле чепсеглевишаан, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге кижизидери — кежээки школаларның кол соруглгазы. Аныяк өскен ортумак эртем чедип алырынга бүгү талалыг дуза-деткимчени көргүзери —бөгүнгү чугула соруглгаларның бирээзи.

АВТОМОБИЛИСТЕРНИҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ

Шынарның болгаш ажыктыг чоруктуң беш чылының планныг даалгаларын хуусаадан эрте, шалыпчы ёзу-биле күүсеткен бүдүрүлге коллективтериниң саны хүн келген тудумна улам көөдеп турар. Чүргүлта-коммунал ажыл-агый министерствозунуң тускай-ыытты-ган транспорт бүдүрүлгезиниң чоланчылары, шиженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш септекчилер улус ажыл-агыйның хөгжүдеринің оңгу — беш чылының планның хуусаадан эрте күүсеп дээш бүгү-улусчу социалистиг чарышка киришкеш, күш-ажылтыг улуг тиилелгени чедип алган: эртеп чылдың он бир айларының түңнелдеринии деңнелии дыка ажырып, 357 муң тонна янзы-бүрү түүктү сөөртеп, чыл планын хуусаадан эрте күүсеӊин шилдээп.

АТБ-ниң партия, профсоюзтуң болгаш комсомол организациязы коллектив кежигүнерин социалистиг чарышка хаара тудар, оон түңнелдерин ой-шаанда үндүрүп, тиилекчилерни шаңнап-мактаар талазы-биле тодаргай хемчеглерлерни ап келгенинии түңнелиндө бо хире улуг күш-ажылчы тиилелге чедип алдыганын демдеглээр херек. Бүдүрүлге чериниң автомобильдериниң ажылче үнериниң коэффициентизии дыка улгатканын, аңаа турар чоруу кызырылгап.

— Бригадалар болгаш түс-түс чоланчылар, септекчилер аразында социалистиг чарыш чедиишкинге улуг идиглиг болган — деп, бирги автоколоннаның начальныгы, бүдүрүлгезиниң хоотугуу В. Полев чугаалап турар. Оң бир айларның түңнелдерин бүзугаар самосвалдар чоланчыларының бригадири И. Мишшиниң удуртқан коллективи чарыштың мурнунда чоруп турар. Оң бригада эрткен айның планын 120 хуу ажырган. Ийги черии В. Чухломининг бригадазы алган. Дараазында—И. Аларининиң бригадазы ап, оларның түс-түзүнде дипломнар болгаш өртектиг белектер-биле шаңнатылаан.

АТБ-ниң В. Полев удурткан бирги колонназының күш-ажылчы үзүүн онзалап демдеглээри чугула. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, хоочун чоланчы-механиктиң колонназында 60 чүүк машинazы, үжен автопридеп бар. Олар республикавыс районнарынче, Абаканче рейстерни дүн-хүн чок кылып турар. Чыл планның коденна декабрь 1-де 102,5 хуу күүсеткен. Бо чылдың бир онзаланчак түңнели—колоннаның автомобильдериниң ажылче үнериниң коэффициентизиниң 95 хуу чедип алдыганы болур. Ол дээрге, мурнуку чылдардан дыка-ажа коргузуп-дур. Маңаа холбаштыр АТБ-ниң септелге мастерскаазының эргелекчизи, авыяк коммунист Ю. Шестаков мынча дээн:

— Шалыпчым, шынарлыг септелге—ажылдың түңнелдерииге дорт хамаарыылгалыг деп чүвени бистиң коллективтиң кежигүннери мык билир. Бо чылын септекчилер шынарлыг болгаш бедик бүдүрүкчүдүг ажыл дээш план-ла кызымакчай ажылдап турарлар. Токарь А. Фокин, дарган М. Мельников, механик И. Цымбаленко, аккумуляторщик Ю. Лапшаков дээш өскелериидда күш-ажылчы маадырлыг чоруун айтыр херек. Олар ажыл-агый организациялының кичээнгейии пленум угландырган. Хоорайның күш-ажылчы коллективтериниң хөй иеруузу күүсеииишкинниг ажылдап, бо чылды чедиишкинниг доозарынга бүдүреддиг болгаш келир чылга бижиг магадылалды тургускан. Хоорайның үлетпүрү продукцияны бүдүрер-даа, сайгарар-даа планны күүсеткен. Планнаң ажыр 710 муң рубльдиң продукцияны сайгарган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүдүү 1,8 хуу өскен.

Амгы үеде 10 бүдүрүлге, оон-оп бригалалар, чүс-чүс ажылчынар онгу беш чылдың баштайгы чылыг хуусаа бетинде доозаның рапорттаан. Даараныла фабриказы, Каа-Хем хөмүр-даш разрези, хоорайның сүт заводу, «Кодээ тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводу, телеателье, садыг министерствозунуң АТБ-зи болгаш өске-даа бүдүрүлгелер 1977 чылдың үлүүнде ажылдап турар. Хөй-хөй мурнакчы ажылчыннар келир чылдың ийиги чартымның удуушче кирипкен. Даараныла фабриказының ажылчыннары Сумбаа Мусаева болгаш өскелер-даа бо чылдың 10 айларында-ла бүдүн чартык чылдың нормаларын күүседипкеннер.

УСТҮНДЕ чиилектер болза коллектив, бригада ажылдыычы бүрүзүнде планныг онаалданы күүседиргиге улуг орталарның, иштики курлавырларның барын хереченилеп турар. Ынчалзажок хоорайда хөй-хөй партия эге организациялары, бүдүрүлгелериниң удуртукчулары ажылдың ажыктыын болгаш продукциянын шынарын бедидерииге бар аргаларны, курлавырларны ыракта чедир ажылгалайн, күрүне планнарын күүседиргиге бедик негелделеп ажыл-агый организациялының кичээнгейии пленум угландырган. Хоорайның күш-ажылчы коллективтериниң хөй иеруузу күүсеииишкинниг ажылдап, бо чылды чедиишкинниг доозарынга бүдүреддиг болгаш келир чылга бижиг магадылалды тургускан. Хоорайның үлетпүрү продукцияны бүдүрер-даа, сайгарар-даа планны күүсеткен. Планнаң ажыр 710 муң рубльдиң продукцияны сайгарган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүдүү 1,8 хуу өскен.

Амгы үеде 10 бүдүрүлге, оон-оп бригалалар, чүс-чүс ажылчынар онгу беш чылдың баштайгы чылыг хуусаа бетинде доозаның рапорттаан. Даараныла фабриказы, Каа-Хем хөмүр-даш разрези, хоорайның сүт заводу, «Кодээ тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводу, телеателье, садыг министерствозунуң АТБ-зи болгаш өске-даа бүдүрүлгелер 1977 чылдың үлүүнде ажылдап турар. Хөй-хөй мурнакчы ажылчыннар келир чылдың ийиги чартымның удуушче кирипкен. Даараныла фабриказының ажылчыннары Сумбаа Мусаева болгаш өскелер-даа бо чылдың 10 айларында-ла бүдүн чартык чылдың нормаларын күүседипкеннер.

Күженнишкинни улам улгаттырар

(СЭКП Кызыл хооркомунуң пленумундан)

СЭКП ХООРКОМУНУҢ V пленумунуң эрткенинии, аңаа СЭКП ТК-ның октябрь (1976 чыл.) Пленумунуң, партия Тыва обкомунуң III пленумунуң түңнелдериниң болгаш хоорайның партия организациязының соруглгаларының дугайында айтырыгны чугаалаашкан дээрзиниң дугайында информацияны бистиң солуунувуска түүн парлаан болгай.

СЭКП ТК-НЫҢ октябрь Пленумунуң шиитпирлери база аңаа партия Төп Комитединиң Чигизиге секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган соруглгалар-биле дүүштүр оңгу беш чылда пайымылап Кызылдың партия организациязының болгаш коммунистериниң, бүгү ажылчы чонунарының мурнунда боттандырар ужурдут ажок улуг болгаш кадыг соруглгалар туруп турар. Хоорайның улус ажыл-агыйынга капитал салыышкыны тоску беш чылдыынга бодаарга бо беш чылда бүдүн чартык катап көвүдээр, ол барык-ла 128 миллион рубль болур. Беш чыл тургузунда үлетпүр продукциязын бүдүрерп бүдүн чартык катап үлгадыр. Үлетпүр продукциязының чамдык чугула хевирлерии бүдүрериг: чыыл эптээр темир бетонну 2,3 катап, түүйбүну 2,5 катап, дилиг материалдарын 1,5 катап, мебельдерни 1,5 катап, кидис идикти 2 катап, далганы 3,3 катап, элитти 75 хуу көвүдедирии көрүп турар.

Хооранның тоң электри станциязының чылыдылга күчүлү ийи катап улгадыр кылдыр калбартыр, чылдылга шугумунуң ийиги залчээн тудар, «Тудуг кежектери» комбинатты, пиво заводун болгаш эът комбинадын чаарты дериг улгаттырар, дүн хүнде 45 тонна хлеб бижырар таа заводту тудар. Элегес-Аксында чылда 50 миллион туйбу кылыр хана болгаш керамзит материалдарының күүлүг заводун, «Тудуг кежектери» комбинаттың ыяш болбаазырадыр заводун, алты заводунуң кидис идик цехин чоонку үеде ажыглалга киирер. Бо беш чылда пайысылалга 215 дербелчин метр шөлдүг чурттарга бажынарын, 2140 уруглар өөренир ниитти билиг школа дарын, школа назы четпээн 880 уруглага албан черлерин, 198 орунныг эмнелгелерии тудар. Оон аңгыда амыдралга ачы дуза чедирер бажынын 600 олуттуг Культура ордузунуң, 1100 олуттуг кинотеатрның, 300 муң том номнуг библиотеканың, аптар черлиг спорт корпузунуң, 500 олуттуг столованың болгаш садыгның, культура амыдралды өске-даа объектилериниң тудуун эгелээр. Хоорайга транспорт болгаш харылзаа, чоонуң амыдырал хандырылгазы улам ынай хогжүүр.

Бо дээрге партия хооркомунуң пленумунга хооркомунуң бирги секретары В. Б. Добромыеловтуң илеткелиниге киргеи чамдык санныр, фактылаар-дыр.

ОҢГУ беш чылда планнаттынган түүлериниң хөй-хөйүн 1977 чылда боттандырар апаар. Улус ажыл-агыйынга капитал салыышкыны келир чылын 28 миллиой рубль болур, ол болза бо чылдыынга деңнээргe 34 хуу болганы ол. Үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли бо чылдыынга бодаарга 8 хуу өнер. Хана болгаш керамзит материалдарының заводу, ыяш болбаазырадыр завод келир чылын-на баштайгы продукциязын бериг эгелээр, хогжүм-шин театрын тудуп доозаш ажыглалга киирер, ол ышкаш чурт үлетпүрүнүң, аш-чем, чиик, эът, сүт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң продукция бүдүрери көвүдээр.

Келир чылдың-даа, аңгызи-биле оңгу беш чылдың оналаадаларының күүселделип хандырарынга бижиг үезеинии туруткан. Ынчалзажок хоорайда хөй-хөй партия эге организациялары, бүдүрүлгелериниң удуртукчулары ажылдың ажыктыын болгаш продукциянын шынарын бедидерииге бар аргаларны, курлавырларны ыракта чедир ажылгалайн, күрүне планнарын күүседиргиге бедик негелделеп ажыл-агый организациялының кичээнгейии пленум угландырган. Хоорайның күш-ажылчы коллективтериниң хөй иеруузу күүсеииишкинниг ажылдап, бо чылды чедиишкинниг доозарынга бүдүреддиг болгаш келир чылга бижиг магадылалды тургускан. Хоорайның үлетпүрү продукцияны бүдүрер-даа, сайгарар-даа планны күүсеткен. Планнаң ажыр 710 муң рубльдиң продукцияны сайгарган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүдүү 1,8 хуу өскен.

Амгы үеде 10 бүдүрүлге, оон-оп бригалалар, чүс-чүс ажылчынар онгу беш чылдың баштайгы чылыг хуусаа бетинде доозаның рапорттаан. Даараныла фабриказы, Каа-Хем хөмүр-даш разрези, хоорайның сүт заводу, «Кодээ тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводу, телеателье, садыг министерствозунуң АТБ-зи болгаш өске-даа бүдүрүлгелер 1977 чылдың үлүүнде ажылдап турар. Хөй-хөй мурнакчы ажылчыннар келир чылдың ийиги чартымның удуушче кирипкен. Даараныла фабриказының ажылчыннары Сумбаа Мусаева болгаш өскелер-даа бо чылдың 10 айларында-ла бүдүн чартык чылдың нормаларын күүседипкеннер.

«Кежектер» комбинатта түүйбу заводунда, эът комбинадында, аңаш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелерииде бүдүрүлге технологиялың сатывас, шынары куду продукция бүдүрер чоруктар ам-даа бар.

Бо айтырыгларга холбаштыр илеткелчи-даа база санал берген эптер: даараныла фабриказында парторганизацияның секретары Н. С. Макарова, эът комбинадының директору Б. Д. Конуспаев болгаш өскелер-даа тодаргай чижектерни көргүскеннер.

КАПИТАЛ тудуумуң айтырыгы пленумга чедип-биле тургустунган. СЭКП хооркомунуң пленумнарынга, боорларынга, партактив хуралдарынга, хоорай Совединиң сессияларынга болгаш күүсем хуралдарынга бо дугайында айтырыгларны үргүлүү чугаалажып турза-даа, хоорайның тудугларында байдалда эки талазынче боттуг үндезин бүрүүгаарлашкын аазын боон, тудуг ажылынын планнарны колдуунда күүсеттинмейн турар.

Бо чылын ажыглалга киирер тудугларның чаңгызы-даа айыттынган хуусаанында график ёзугаар ажыглалга кирбээн. Мында кол чылдагаан акша-хөреңгиниң материалдыг курлавырларга бадарадың, тудугчуларында күш-ажылын багай организастап турарында, тудуг материалдары-биле чедир хандырымаанында. Ынчалзажок капитал тудуунда байдалды үндезин-биле эде тургузарының, ылаңгыя тудуг видуусеринии былыглавырының, тудугларга күш-ажылды организастаарын экижидериниң дугайында идеткелде улуг черии эллээн. Ол ышкаш санал берген эптер: «Тыва тудуг» трестиң эргелекчизиниң орлакчызы С. С. Сат, 48-ки тудуг эргелеливде бригадир Н. Б. Оюн, «Тыва тудуг материалдар» каттыжыышкынының кол директору Ю. С. Самойлюк, авто комбинаттың чоланчызы В. С. Кузнецов, «Тудуг кежектери» комбинаттың директору Л. М. Меркулов олдар ол бүтүнүң ямгы байдалын тодаргай анализтеп, ыяла чедир хандырымаанында, тудугларга күш-ажылды организастаарын экижидериниң дугайында пленумга киржип, чүве чугаалаан.

Пленум чугаалаашкан айтырыгның талазы-биле доктаалды хүлээп алган. СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң шиитпирлерин, аңаа СЭКП Төп Комитединиң Чигизиге секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган түүлерии болгаш соруглгаларны бүрүн дөлүү-биле түүлдүүнүмушаан, ол бүгүнү болгаш партия Тыва обкомунуң III пленумунуң доктаалын ажыл-чорудулгага хажык чонка удуртулга болдуруп хүлээп ап, күүседир дээрзин ыяла айтып турар.

С. ШОЙГУ.

ХАЖЫК ЧОККА САГЫЫР

Советтер амыдыралы

Күрүне болган хей-ниитти организацияларының ажыл-чорудулгазынга социалистиг хөөйлуну хажык чокка сагыырын болгуун девискээрниг хамырары Советтерниң күүсекчи комитеттериниң ажылында кол черни эдээш турар уҗурлуг деп чүвени барымдаалаан. Бии-Хем районуң чер-чер Советтери, оларның күүсекчи органнары чамдык хемчеглерни ап турарлар. Бо талазы-биле ажылды хамыктың мурнунда Советтерниң болган оларның күүсекчи комитеттериниң боттарының хүн бүрүдеги ажыл-чорудулгазындан, оларның хүлээп ап турар шиитпирлеринде хөөйлуга дүшкейн баар черуктарны болдурбазывче кичээнгей салырынзаа эрелей турар бис. Бо ажылга улуг ролъду районда совет ажыллакчылар школазы ойнап турар. Ында район Советиниң күүсекчи комитединиң кежигүннери, килдистер эрелекчилери. Турал хөөрай болган көдө Советтерниң күүсекчи комитеттериниң партаалары, оларның оралакчылары болган секретарлары өөренип турар. Ук школаның эрелиле пынынга күш-ажыл дугаймында хөөйлуунуң, алчиметрацияның талазы-биле хемчег көргүзериниң, бойдус камгалалының болган өске-дээ айтырыгларны кииргилээп.

Социалистиг хөөйлуларны сагыырын күштелдиреринге районуң чер-чер Советтериниң болган күүсекчи база хөөниитти организациялары-ның ролүн бедидер соруулга-биле район Советиниң күүсекчи комитединиң хуралдарынга база хөөрай, көдө Советтерниң сессиларынга чугаалажып турар.

1975 чылда район Советиниң күүсекчи комитеди социалистиг хөөйлуну сагыырының болган корум-чурумну быжыглаарының талазы-биле 10 айырыгларны болуунуң хуралдарынга чугаалажып көргеш. Оларның шиитпир РСФСР-нин Дээди Советиниң Президиумунуң 1972 чылдың июнь 19-та хүлээп алганы «Арагалаашкыны болган алкоголизмиге удур демисселди күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында» Чарлыының районда күүсеттинип турарының дугайында айтырыгны район Советиниң сессиязынга чугаалашкан, кем-керек үүлгедир черуктарга удур демнеел талазы-биле комплекстиг планы күүсекчи комитединиң хуралынга бадылаан.

Социалистиг хөөйлуларны сагыыр талазы-биле ажылдың байдалы болган алаа хамаарыштыр соруулгалар дугаында айтырыгны бо чылдың октябрьда район Советиниң сессиязынга чугаалашкан. Шиидыг айтырыгны соолгу дөрт чылларда яйн удаа сессияга чугаалажып көргени ол.

Чер-чер Советтериниң ап чорудуп турары бо ажылларының ачызында бо чылдың эрткен 10 айларында районда кем-керек үүлгедир черуук эрткен чылдың ол-ла үезинге бодаарга элээн кылырылган, а оның айнылдыг кем-керектер талазы-биле конгус аваскаан.

Аржаан көдө Совели (күүсеком даргазы В. Кызыл-оол) кем-керек үүлгедир черуктарның дыка аваскаарын чедип алган. Бо көдө Советтин Тарлагда, Аржаанда эки турачы улусчу дружиналары боттарының ажылын соолгу чылдарда дыка идепкейжидип, кем-керек үүлгедир черуукту баш удур болдурбас талазы-биле ажыыра кичээнгейни күштелдиргеш.

Ынчалза-даа социалистиг хөөйлу-дүрүмү сагыырында ам-даа улуг четпестер бар. Чижээ, социалистиг өөрүүнүң камгалалын күштелдирер талазы-биле ажыл чавыс дедиледе. Шилгиин ниитиниң малын самчыгдал, төгчелөөр, чидирер черуктар-биле демнеел кошкак, малчыннарны шын шилип алыр, оларның харыысалгазын бедидер талазы-биле ажыл төрүттүнмейн келген. «Хамаатылардың хуузда дузалаар ажыл-агыйынга турза чугуур мал нормаларының дугайында» Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1975 чылдың сентябрьның 9-та хүлээп алганы № 596 доктаалының негелдемнерин үреп, нормадан артыкка мал түүп турар хамаатылар ында бар. Ук доктаал биргедир бистиң районга хуу аът түүлерин чөпшээрелээн. Ынчалзада районда хуу кижилериниң чизээнинде 38 хат, а чижеле чок болган кайын-даа алганы билдинчес элээн хей аттар бар. Ук аттарны чокка үеде эдерип тыл, тыныглаан таварылгага күүрүне организациларынга садыы сайгарар ажылды чорударым планнап турар бис.

Социалистиг хөөйлуну хажык чокка сагыырынче эргелүүлдүг кижилерниң болган бүгү хамаатылардың харыысалгазын бедидер соруулга — чер-чер Советтериниң, социалистиг хөөйлу болган биитиниң, көрүм-чурумун камгалалар талазы-биле оларның доктаамал комиссияларының мурнунда туруп турар. Күүрүне болган хей-ниитти организациялыында ук ажылдың байдалын доктаамал хынаалдага тургузуп, айтырыгларны сессиялырга, күүсекчи комитеттерниң, доктаамал комиссиларының хуралдарынга удаадарга чугаалажып, хүлээп ап турар шиитпирлеринң күүселдезин чедип алыры эргелүүлдүг чугуза.

М. ДАМЧАЙ,
Бии-Хем райкүүсомуунуң даргазы.

Ак-Довуракты хөөчүн туружуруу Салчак Балтырович Кара-оол бо чылдың эки эргелээшкин үндүрген. Ол эш-өөрү-биле сүмелешкеш, бодуунуң дурумчалыг тудугларын эки тура-биле өске бригадаже ынанчыткаш, оларның өөрүмге ажыл-бүрү чөрлерге турган кижилер чыып алгаш, ажылдан ширипкеш. Коллектив чаага тургустумуп, турушкеп чөрүп орза-даа, өөң ажыл-херээ элээн шуудай берген. Бригада ам септелге-механизатор мастерскаяның тудуунда ажылдап, ноябрь планын 111 хуу күүсеткен. Успуң Демир-оол, Энге Михаил, Монгуш Хүренней болган өске-даа кызымак өөлдер ында бар.

ЧУРУКТА: бригадир С. Б. Кара-оол аныяк тудугчу Монураш Алексей-биле.

Ы. ЗЗИР-ООЛДУҢ фотозу.

АЖЫЛГА ИДИГЛИГ

Торгалыг көдө Советтин хей-ниитиниң бот-эгелекчи организацияларның ажылын үдуртуп турарының дугайында айтырыгны Өөрү район Советиниң күүсекчи комитединиң хуралынга чугаалажып көргеш. Көдө Советтиң удуртулгазында 18 хей-ниитиниң организациларында 162 активчилер болган депутаттар хаара түүтүнган.

Хуралдарга улусчу дружинаның, ам хуулунуң судумун, клуб болган библиотека чөвүзелиниң ажылын база чугаалажып турган. Анда кайыкы бригадаларда хереженнер чөвүзелдериниң (даргалары Д. Дежик), ам хуу судунуң (даргазы Кенден-Эртине), төрелдер комитеттериниң (даргазы К. Допгак) кылын чорукан ажыл-агыыны эки деп демделээн. Хей-ниитти организациларны бот-боттарыңа арагадыга болган депутаттар бөлүктеринге быжыг харылзаалыг, бот-боттарынга арга-ёөмени бержип, демниг ажылдап турары эки. Оларның ажылы хынаа, дузалажырыыбиле күүсекм кежигүннерни быжыглаан. Комиссиларның ажылының чылзы квартал планнарын көдө Советтиң хуралынга бадылап, оон күүселдезин доктаамал хынаа база оларның удурукчударыбиле чугаалажып турары ажылды эки организациязынга идиг болуп турар.

Челинчиннер-биле черге-чергелер хей-ниитиниң организациларының ажылын удуртулгазында көдө Советтиң талазындан ам-даа чедир кылдыпмаан ажылдар бар. Культуре талазыбиле ажыл кошкак организастаттынган. Солуң темалыг вечерлер, номчулга конференциялары, диспуттар ховар болуп, чүгле кино үмдүрери-биле кыналгаарланып турар. Ол ажылды харылзаа турар болуктуң ажылының чеппези оон-на кескү. Улусчу дружинаның, кудумчу, квартал комитеттериниң ажылын улам экижеринге хуралы оларның даргаларынга дааскан.

Бир эвес оларның ырызынга социалистиг чарышты экижиткеш, оон түүнедерни доктаамал үндүрүп турган болза, ажылдың түүнедерни моон-даа эки болур иймек.

Хей-ниитиниң бот-медекчп организацияларының ажылын үезинге дүүштүр тургузуу, шынгыы ажылдарын Торгалыг көдө Советтиң күүсекомунга дааскан болган ол талазы-биле түскай шиитпирин хүлээп алган.

К. ООРЖАК.

Хүндүлелдиң шаңналдары

Коммунистиг тургузуулукчуунуң соруулгаларын күүседиримче уламчылаг совет кижилериниң чогаадыкчы дылгавыкпиннери, эки инициативазын, ак сеткилдиг күш-ажылын партия, чаагай бедии-биле үнелеп турар. ССРЭ-ниң орден, медальдары, эвилелдепкен болган автономнуг республикаларның Дээди Советтериниң Президиумнарының хүндүлел биижиктери-биле шаңналары, хүндүлүг аттарны тыпсыры — шаңнап, мактаарының күүдүүг хемчегларының бирээзи. Бүдүүлгениң мурнакчыларын, недээнин шиитпирлерин, партия, совет органнарының ажыыдакчыларын, интеллигентилерин үүлүг ажыл-агыйынга хей чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылды база күш-ажылчы ачы-хавыяазы дээш, «Күш-ажылдың хоочуну» деп медаль-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң омуразиниң шаңнап турар. Ол шыпкап «Ада-чуруттуң Улуг дайынынга Тиилелгениң үжен чылы» (1941—1945) деп медаль-биле фронтуунуң тылынга ажылдап тургаанарын эвилеп турар. Чазактың бо шаңналарынга хамаарыштыр кыска тайылбырны Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуун оргкидизининиң шаңналдар талазы-биле инструктору Ф. А. Житков моон адаанда берген.

Тоску беш чылда бастап республиканга 982 мурнакчыларны, будүүлгенин, эртемнин, культуразын ажылдакчыларын Совет Эвилелдиниң орденнери-биле, 711 кижини ССРЭ-ниң медальдары-биле шаңнаан. Оон аңгыда улуг ажыл-агыйынга хей чылдарда ере-түкеннедиг күш-ажылы дээш 627 кижиге «Күш-ажылдың хоочуну» деп медальды тыпсыкан. «Ада-чуруттуң Улуг дайынынга Тиилелгениң 30 чылы» медальды 625 кижи алган. «Күш-ажылдың хоочуну» медальды ССРЭ-ниң Дээди Советиниң омуразиниң шаңналга киирген. Тоскуга 69 пенсионерник бержин, Улуг-Хемге 220 кижиниң бөлүк бирии медаль тыпсырыга киирген. Республикага 1974 чылдың бээр пенсияже үнген ийи муң хире кижиден 627 кижиниң «Күш ажылдың хоочуну» медальдыы шаңналыга киирген, ук ажылды эчизиге чедир кылбаан.

«1941—1945 чылдарда Ада-чуруттуң Улуг дайынынга Тиилелгениң 30 чылы» медальды будүүлгеге, албан организацияга коллективтериниң тускулыгына, колхозчуларга, совхоз ажылчыннарыга, төчет, партия, профсоюзтар, ажыл-агый организацияларының удуртур ажылдакчыларыга тыпсыр. «1941—1945 чылдарда Ада-чуруттуң Улуг дайынынга Тиилелгениң 30 чылы» медальбиле тылга ажылдаан турганнарны, партизан чораанчыларны, немец-фашистиг эжелекчилерге удур политиктиг ажылды чажыды-биле чорудуп турган кижилерни шаңнаар.

«Күш-ажылдың хоочуну» медалиды 1974 чылдың январь 18-тен, «1941—1945 чылдарда Ада-чуруттуң Улуг дайынынга Тиилелгениң 30 чылы» медальды 1975 чылдың апрель 25-тен шаңнал кылдыр тыпсып эгелээн үезин бээр республикаларында, чамдык районнарында ол медальдар-биле шаңнаарының чугумнарын хажыдып турар-түүлдер база бар. Шаңналга киирер материалдарны шын ужес долдуруп турарындан ангыда, ол медальдер-биле шаңнаар кижилерни чугуур үезинде илеретпейн турар. Чижээ, «Күш-ажылдың хоочуну» медальды чугуулаының соонда Эрзин районга 66 аныяк кижини пенсия тыпсырыңче киирген, а ол медальды шаңналга алыр кылдыр кымны-даа киирбээн иларзын. Оюур районга 63 кижини пенсияже киирериниң бүрүткелиң кылган, чүгле 4 кижини шаңналга киирген. Тоскуга 69 пенсионерник бержин, Улуг-Хемге 220 кижиниң бөлүк бирии медаль тыпсырыга киирген. Республикага 1974 чылдың бээр пенсияже үнген ийи муң хире кижиден 627 кижиниң «Күш ажылдың хоочуну» медальдыы шаңналыга киирген, ук ажылды эчизиге чедир кылбаан.

«1941—1945 чылдарда Ада-чуруттуң Улуг дайынынга Тиилелгениң 30 чылы» медальды совет органнарының шугуму-биле оон мурнунда «1941—1945 чылдарда Ада-чуруттуң Улуг дайынынга ак сеткилдиг күш-ажыл дээш» медаль-биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң омуразиниң шаңнап турар. Ол шыпкап «Ада-чуруттуң Улуг дайынынга Тиилелгениң үжен чылы» (1941—1945) деп медаль-биле фронтуунуң тылынга ажылдап тургаанарын эвилеп турар. Чазактың бо шаңналарынга хамаарыштыр кыска тайылбырны Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуун оргкидизининиң шаңналдар талазы-биле инструктору Ф. А. Житков моон адаанда берген.

Оларның ролюн бедитпишаан...

Бистиң «Тыва» совхозтуң парткому болган директизы көдө» ажыл-агый специалистер-биле ажылче соолгу чылдарда кичээнгейни күштелдиргеш. Совхоз будүүлгезин хөгжүдүрери оларның ролюн бедидер, чогаадыкчы идепкейни, ажыл-херээнге байдалы дээш харылзаалыг күштелдирер дугайында доктаамал сагыш салып келген. Оон түүнелинде совхоз будүүлгезин хөгжүдүрери, мурнакчы дүрүлгелиг инженердиргиге специалистерниң саадары коскузу-биле күштелген.

«Колхоз болган совхоз будүүлгезин хөгжүдүрүгге специалистериң ролюн бедидер талазы-биле СЭКП Алтай крайкомунуң ажылының дугаймында» СЭКП ТК-ның доктаалы болган өске-даа партияның айтыышкынныр биспн ажылдыкка удурукпа болуп турар. Республика иитпинде болган оон дайынкаарлар чедиишкеп, семинарларга специалистер боттарының биинин белидип турар. Оларның чедиишкеннери курстарга, школаларга, семинарларга специалистер боттарының биинин белидип турар. Оларның чедиишкеннери, чогаадыкчы аргамергежилдиин коргускен. Ол шыпкап гараж ергелекчизи М. Оолак механизаторлар-биле кады түскай тергежингеши чогаадып турганнар. Председ сингнин ында сөөртүп. Ол тергежингеш бар «Беларусь» тракторлуу азы ГАЗ-51-52 деп 3 машинаны айтырыгны коммунистериң специалистер-биле катышкан хуралынга чугаалашкан. Специалистерни ажылга турум-чулар соруулга-биле оларның кижи-бир сайгарылгазы ажыылдың эрге-ажыынга дүүшүүр чорудуп турар.

Совхоз будүүлгезинин ээлүү-бүрү адырларында шүүлүү 35 специалистер ажылдап турар. Олардан 4 кижи дээш эртемниг, өскелерни чүүрүүн түскай ортумак өөредилге черлерин доскан. Оларның хей кежин чогаадыкчы ёзу-биле, идепкейлиг ажылдап турар. Специалистерни чүгле будүүлгезин организациялыары эвес, харын совхозтуң ажылчыннарының кижизидикчилери дең көрүп турар бис. Оларның кылган эки ажыхереглерин элээн эвес. Улуг экотехник Т. Лю. мал эмчизи Д. Сат биргелеп хөөнүп, ынчалза-даа ажылының ортумак ажылчыннарын, ферма ишчилерин, механизаторларны, социалистиг чарыышты ажылдап, ажыл-агыйынга ынаныышкынныр биспн ажылдап, ажыл-агыйынга ынаныышкынныр биспн ажылдап, ажыл-агыйынга ынаныышкынныр биспн

Хар манап тупад бе?

«Ленин» совхозтун малчиндарын ишитшиң малын кыштан хүр ажырар, оон продуктулуг чоруун кышкы үеледа кудулаттас доош бо хүнперде кызымакшай ажылдан турар. Мында чижек кылдыр совхозтун Тарлаг салбырында кыштаглаашкынынын эки чоруун турарын айтыш болур. Бо салбырның хойжуларының кыштасталрында мал чемперипиң курлавырларын арбыладыр чедирген болгаш оон спортулгеле үргүлчүдел турар. Чкаловка сүт-бараан фермазы кышка баап эки белеткелдинг, мал чемпери чотчар. Инек казаалымын одалга системалы үредип берге-даа, дүрген хемчег алдынгаланыдан, саадатпайн кылдынган.

Бо салбырның малчыпарының кышкы үеде ажылдаалыга таарымчалыг байдалдың турсуун, амыдырал хандырылгазын экижидериниг багай ивес кичеңгей салдынган. Хойжуларның, ферма ажылдакчыларының болгаш апаяк бода мал ажаакчыларының бажыңнары бозур-чогуурубиле септеттинген, арыг-силиг кылдыр чугайлаттынган болгаш будуттуунган. Малчыпарның одаар ыяжын болгаш хемүр-дажын дүжүрүп берген, одарның соортулгеп ам-даа үргүлчүдел турап.

Ынчаарга совхозтуң Аржаан салбырында байдал ындыг ивес. Ында ажылдың чамдык хойжуларының кыштагларынга чоруурга, байдал дыка дүвүреңнг. Мында чижек кылдыр Чаңгыс-Аантың ийп хойжуун кыштаанга байладып коргеде чүсенип ужуру бииливе бар.

Чаңгыс-Аантың үстүү талазында кыштагда Үйнүк-оол Оюпар кыштап турар. Оон коданында төрүүр 500 аймак хой бар. Оларны январь-февраль аларда төрүүр кылдыр тарып бүүлткан. Декабрьның башкы хүнүнге чедир хой кажаазы чылыгаттынмаан, кырында улуг ойбактарлыг. Хойжулар боттары оны сеткен турза-даа, материал чодиппезиндеп күш четтинмейн турар.

Хой оолдаашкынынга чедер шоолуг ивес үе арткан. Хойну эрте төрүдерин планнаан чүве болганда, хүрегавны мендилаарының хемчегнерин бөш удур, күзүл-не алыр ужурлуг. Ол хиреле Оюпарның кыштазында чаш хурагап кажаазының сонгларының ойбак, иштии арыглаттынмаан. одаага айтырыг шилгидеттинмээн. Ол кыштагда чаш малга сиген хамаан чок, саван, концентрат ыпкаң курлавыр чемпер бөзин чедиртинмээн. Үш кодан хойну сүттээ-биле хандырар ужурлуг кулуг ажылдан турза-даа, чылыгаттынмаан, одаар чүүлү үзүктелип турар.

Үстүүде малчы-биле кожа, аймакчы кыштагда малчын Оюржак Бичө-оолдуң коданында байдал оон-даа дора. Ында төрүүр 523 хой бар. Ол дээрге баштай күрүмеге садар доош бракталп кырган хойлар. Ол хире-зинде кырган хойларны садар деп тургаш-да, январь-февраль айларда төрүүр кылдыр тарып бооза ктырны мырыңай элдеп. Бооз малды садар ивес, ынчаарга ол хойлар кыштаар апарган.

Кыштагда чүү ажыг баш хой кирер улуг кажаа, оон чүгле чартынып корааның хооруп каап. Кажаа хос болганда соок дээрэ билдинир. Оон ынай кажаага кондыг-даа септелге кылбаан, хаалталары, кыры ойбак. Соок дүшелдерде кырган хойлар бертедей бээрге, хаалганым ог кидиш-биле дутпаар ужурга малчыннар таваржып турар. Ол кыштагда чаш мал толу хүлээп ап, дорутурар хураттам кажаазы чок, ону какпа кылыры билдинмес. Бо кыштагга мал чемп база чок турган. декабрь 2-де бир машина саван дүжүргеп. Боозу улгаткан хойлар арып бакырап турар, азырал херек.

Малчыпарның чүрттээн турар бажыңнары база септеттинмээн. У. Ондарның бажыңының бир сөөгазының дашты кожанзо булук, бажыңның иштии чугайлаттынмаан, шаланы доозулаттынмаан. Ш. Ооржактың бажыңының эжиш, сөөгазы соок, иштии орээлдериниң ханалары ойбактарлыг. Оон ханалынга, печказынга чугаа, шаланга долу бо чылын дегбээн хире. Оон дузалакчы кадарчыны К. Ооржактың бажыны үстүнде Ондарышыдан дээредевес. Малчыпарга одаар чүүлү чедирип бербээн, чүгле декабрь эгелинде чаа эгелээн. Автолавка чоокта келбээн, кээргеде далган, макарон доош ооке-даа хереглел бараанарны чон болгур.

«Ленин» совхозтуң директизынын, Аржаан салбырының эргелекчизи эш Кузнецовтуң кыштаглаашкын айтырыгны мынчаар харысаалга хог, дааман оду-биле көрүп турарының ужуру чүл, улуг хар чаапталрын маңаа турар ирем бе? А бир ивес хар чагбаа?! Кыштаглаашкында үстүнде четпестерни малчыннар совхоз директизынга каш улаа дыннадып, чогуур хемчегнер алырыны дилеп келген. Директор болган салбыр эргелекчиниң чүгле аазаашкын-биле кылыгарзынын келгеп. Бир ивес ам дарый шиитпирлиг хемчег албас болза, кадыгдопкун кыш ортээвес.

Ч. САЛЧАК

ДЕЛЕГЕЙ *бо хүннерде*

Тайбың дээш демиселдиң чугула айтырыглары

БЕРЛИН. (СЭТА). Варшава Керээзиниң киржикчилерин күрүмелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралы тайбынга болган делегейниң чамдыкшыкшынын хамыладыры дээш, Европага айыыл чок чоруукту быжыглаары болган кадыг ажылдажылганы хөгжүдери дээш улам ынайгы демиселдиң өөң келген айтырыгларынга харыны берген деп, ГСЧП ТК-ның Чиргиче секретары, ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер ГДР-ниң Национал фронтузунда кирип турар демократтыг партиларның толаалекчилериниң мурнунга түве чугаалаан. медеглээн. Тайбың кижа-келбээ догушаланнынның политиказында өске үзадылалдың биилиг чок даярны чөвүлел хурал болуп хаган. Чавырлышкынның кол айтырыг болза, чеңгелеңишкиннерни эдерер будуреринң сөөгадыры болган чеңсеглиг дүжүреринң талазы-биле боттуг базымнарны кылыры болур деп, социалистиг чүрттар санап турар. Бот-бодунга үдүр ядуулуг чеңсеглиг бир дугаар ажылгавас хүлөглеринден Хельсинкиниң чөвүлел хуралдың Түңнел актыгынга ат салган бүгү күрүмелериниң хүлээп алырының дугайында сонал болза Варшава Керээзиниң киржикчилери социалистиг күрүмелериниң база бир тайбың желекти чоруу болуп турар.

Бухарестиге хүлээп алган Декларацияда бодунуң яшионал болган социал хосталыпкынны үзөп, империалистиг, фашистиг болгаш расистиг дарлалга үдүр демиселиң турар бүгү делегейде бүгү күштер-биле, күрүмелер-биле болгаш улустар-биле бистиң акы-дүжда чүрттарывыстың эп-сеткил каттыштырылгазының дугайын херечилеп турар деп, Э. Хонеккер чугаалаан.

АЛДАРЛЫГ 50 ЧЫЛ

НИКОЗИЯ. (СЭТА). Кипрниң Күш-ажылчы чөвүнүң депутаттыг партиязы (АКЭЛ) Киприяа коммунистиг партиязының чаагай ажыл-херектерин болгаш чайылдарын үргүлчүлеп турар деп, АКЭЛ-дик чиргиче секретары Э. Папаиоанну партиянның 50 чыл болган оюн байырлаары-биле холбаштыр медеглээн.

Октябрь революциязының салдары-биле болган бистик апаяк ажылчын шимчээшкиниске лениичи идеяларның дүргеп-биле тараа пештерээнинiң түңнелинде, оргулуктуг ангы-аңгы бүдүргай болуктерни база организациязыларга 1926 чылда чаңгыс ааң партия кылдыр каттышкан деп, СЭТА-ның корреспондентизинге интервьюзунга Э. Папаиоанну чугаалаан. АКЭЛ бодунуң 50 чылдыг төөгүзүүм бүгү үе-чадаларында Кипрниң күш-ажылчы чөвүнүң эрге-ажыктарынга шынчы бираан болуп, амыдырал-чы эрге-ажыктары болган яшионал хосталыпкын дээш демиселче ажылчы чоннарны организастап, сырый каттыштырым келген.

Ленинниң алдарлыг партиязы — СӨКП-биле АКЭЛ-ди чарыгбас идеологтуг база төөгүлүг болдурлер тудуштурун турар. Хамаарышпас Кипр Республиканы тургузары дээш, колониализмге болган империализмге удур берге болгаш үр демиселге бистиң партиязыг, чүрттүүн эң-не калбак масаалары СӨКП-ниң, күчүлүг Совет күрүнениң деткимчелиг болгаш дузалажылганы илередир деп, Э. Папаиоанну онзалап демдеглээн.

Кипрниң түскай догушаашкының, хамаарышпас чөвүүн болган девискээриниң четчебүрүн турарын камгалаарынче утпаган СӨКП-ниң болган Совет чазактың Л. И. Брежневтиң хүүзүнда күжешишкиннерин бүгү кипр улус шыкаш, АКЭЛ партиязының бедик-биле үнелеп турарын бис. Кипр айтырымга принципиалдыг болгаш хөжүк чок совет политика чүгле Кипр күрүнениң амыдыралчы эрге-ажыктарынга дүжүүн турар эвес, харын Чер ортузунуң далайының районунга тайбының болган аңыыл чок чоруукту быжыглаарынга база дүрбээ болуп турар.

Чартык чүс чыл оюн демдеглевилээн. АКЭЛ партия ортулуктуг хуваажырының база оны НАТО-ның стратегиг быжыглал чери болдурарының империалистиг планнарын өйүүр шаварынче ажылчы чоннарны оюн социаалдаа мобилизастаарынга, Кипрниң хамаарышпас чөвүүн болган хамаарышпас чоруун кампаларының политиказының төөгүлүг үзүктээлээ даап, оюн девискээриндең бүгүлеп даштыкы шеригдерни үндүрери дээш иогат-нылаг чок демиселди чоруларынга бүрүн шиитпирлиг деп, АКЭЛ-дик чиргиче секретары онзалап демдеглээн.

Марксизм-ленинизмниң принципчиг ишкыы бистиң партиязывыс делегей ареназынга коммунистиг болган ажылчын шимчээшкинниң чаңгыс ааң база сырый каттыжышкының быжыглаарынче утпаган күжешишкиннерин үргүлчүдээр ааптар. Тайбының быжыглаарының болган таа даймының тайгадырынга шиитпирлиг бөлө ёзулуг-да төөгүдүг рольду Совет Эвилели болган оон тайбыңга ынакшылдыг политиказы ойнап турарын бис экилп-биле биилер бис деп, Э. Папаиоанну онзалап демдеглээн.

ГСЧП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

БЕРЛИН. (СЭТА). ГСЧП ТК-ниң аңаа болган эдлчегиг пленумунга ГДР-ниң политиктиг болгаш экономиктиг хөгжүлдезиниң айтырыгларын чугаалажып көрген. ГСЧП ТК-ның Политбюрозунуң илеткелиң ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүзүнге кандидат, секретары Х. Долуе кылган. ГДР сайзырангай социалистиг нийтилелди тургузарының оруу-биле чедиишкиниг чорун олурар деп, ол чугаалаан.

ГСЧП-ниң IX съездизиниң соолунде шылгарантай политиктыг болуушкун болуп улус палатазынче болгаш округтар хуралдарынче депутаттарны сөңгээны болган. Беш чылдың баштайгы чылының планнарын чедиишкиниг күүсеринiң бүгү-ле болдунар аргалары бар болуп турар деп, илеткелде демдеглээн. ГДР-ге үлетпүр будурүүшкүүнүң планы декабрьның эгезинге чедир 92 хуу иүүсеттингеп, планнаан ажыр 1,3 миллиард марка акшаның продукциязын бүдүрүп үндүрген. Кодаа аажыл-агыйның ажыл-ишчилерни онзалаңы кол коргузулер талазы-биле күүсеңнекен.

Илеткелээн ГДР-ниң даштыкы политиказының болгаш ГСЧП-ниң делегей харылаалаарының айтырыгларынга докладтаган, ССРЭ-биле болгаш социалистиг дем-каттыштырыгларының оске-даа чүрттары-биле акы-дүжма эвилелди улам ынай хаңылаларынга ГСЧП ТК-ның Политбюрозу кол кичеңгейни салып келгеп деп чугаалаан.

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүмелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң Бухарест чөвүлел хуралы тылгаранган үжүрттүлелиг болуушкун болган деп, илеткелде чугаалап турар. Ол чөвүлел хуралдың шиитпирлери чаа чүтүүл эгелекчи саналдар болуп турар, деп доктаалда демдеглээн.

ЮГОСЛАВИЯ:

Л. И. Брежневтиң аян-чоруунуң түңнелдерин чүүлдүг деп көргеп

БЕЛГРАД. (СЭТА). ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң хуралын аңаа декабрь 9-та ЮКЭ-ниң Даргазы И. Броз Титонуң удуртулгазы-биле эрттиргеп. СЭКП ТК-ның Чиргиче секретары Л. И. Брежневтиң Югославияга найыралдыг аян-чоруунуң дугайында отчёттуг чугаалажып көрген.

ЮКЭ ТК-ның Президиумуң отчёттуг бадылаан болгаш найыралдың, бот-бодунуң хүндүлемириниң база аянын боюрунуң байдалынга эртиен югослав-совет чугаалажышкынмар югослав-совет харылаалаарның болгаш кадыг ажылдажылганың айтырыгларын бүгү талалыг чугаалажып көрүнүң, а ол ышкаш делегейниң негелделиг айтырыгларының болгаш делегейниң ажылчын база коммунистиг шимчээшкиниңиң айтырыгларының талазы-биле ийи чурттуң бодалын болгаш турушкарын улам-на долузу-биле тодарадырының белдунар аргазын берген деп чугаалап турар доктаалды хүлээп алган. Ол аян-чоруитуң түңнелин ТК-ның Президиуму чогулчалыг деп үнелеп көрген.

Харылаалар чедиишкиниг болгаш ийи таланың эргеажынтарынга таарыштыр хөгжүп турар деп, ТК-ның Президиуму айытнан. Найыралдыг, бүгү талалыг югослав-совет кадыг ажылдажылганы улам ыңай хөгжүдеринге белеңнин Президиум бадыткаан, ону чедип алырыкың таарымчалыг байдалдары бар болуп турар. Югослав-совет харылаалаарның болгаш кадыг ажылдажылганың хөгжүлдезин социалистиг тургузуушкынуның янзы-бүрү оруктарын база ийи чурттуң янзы-бүрү делегей байдалын хүндүлевишаан, тускай догушнаашкынның, хамаарышпас чоруктуң, дең эргениң база хөлгаарлашпазының принциптерин шыңгыы сагыырының базазының хандырып болур дээрзин ТК-ның Президиуму барыңдаалап турар. Бар болуп турар ылгалдыг чорук ийи чурттуң болгаш партияларның аразында харылааларны чедиишкиниг хөгжүдеринге шаптык болбас ужурлуг, ону практика бадытнаан дээрзин айытнан.

Югослав-совет харылааларны болгаш кадыг ажылдажылганы хөгжүдер чорук ийи чурттуң база партияларның эргеажынтарынга, а ол ышкаш делегейге улустар аразының зең эргелиг кадыг ажылдажылгазын, тайбыңны болгаш социализмни быжыглаарының эрге-ажыктарынга дүжүүн турар деп, доктаалда демдеглээн.

ИКП ТК-ның пленуму

РИМ. (СЭТА). Төлө Аазиядан дамчыдып турары-биле шиитпирлиг Иранзылдың Коммунистиг партиязының XXII шеңүүмү аңаа болган.

Партиязың болур деп турар XVIII съездизинге ИКП ТК-ның телистерин чугаалажып көргенинiң түңнелдеринiң болгаш съездиге ТК-ның отчедунуң дугайында дыннадыгны ИКП ТК-ның Чиргиче секретары М. Ингьлер-биле.

Чаа күрүне бюджедиң шүтүмчүзүн болгаш Ливанның иштии херектериге израиль хөлгаарлашкынының буруу шаанда резолюциязының пленум хүлээп алган.

Чазактың чүүлдүг деп көргеп, 1977/78 сан-хоо чылында Израильдың бюджединiң төлевилелги ажыы-биле милитаризм харантерлиг болуп турар деп, резолюциязы чугаалап турар. Ук бюджет чөпсеглиишкиннерни эдерер будуреринң улам ыңай хөгжүдерлерге, араб черлерин шеле деп турарын үргүлчүлеринге, Чоокку Чөөн чүкке тайбының түргүлер талазы-биле күжешишкиннерни үзеринге көрдүнгеп.

Чаа бюджет социал хөрегселдеөге ажыгледырылгазы улам ыңай хөгжөмдерни, үндүрүтлерни улгаттырарын база өртектерни аартадырын, пазылан кыралда болгаш инвалид болганда бөөр пенсиялрны кылырарын, саазын ажылының үшкин улам ыңай кудулаарын бөш удур көрүп турар.

Ливанга холгаарлашкынны бүрүү шаап турар резолюциязы дивай үзүскә болгаш Палестинаның араб улузунга хамаарыштыр Рабының чаагайн онгуктөнгээлиг политиказынга ИКП ТК шиитпирлиң-биле удурланып турар.

Ливанга атыылажышкынны сөкседөр дугаймында дугуржулганы үзер доош израиль чазактың орааңдажышкынарын — ол дөөре Чоокку Чөөн чүкке тайбының тургузар талазы-биле күжешишкиннерге шаптыктаар. Чоокку Чөөн чүк талазы-биле Женеваның тәйбың конференциязын дүрген чылдырарын болдурбас сорулгабиле ол работка дүшкүүлүг көрүктү күштедирер доош шиитпирлиг үглаттышкынының көзөө-дир деп, ИКП ТК медеглээн.

Ливан-биле кызыгаарга каңсырлажып турар районнардан израиль шеригнерни хөө-дөрээн үндүрерин, Ливанга даймыбиле кыжанып болгаш ооң иштики херектериге хөлгаарлаар көрүктү сөкседырын ИКП ТК иегээн.

Чаа даймының ажылыы чайладыр болгаш Чоокку Чөөн чүкке чөптүг бөөн бижыг тайбының тургузар сорулга-биле, сонуургалдыг бүгү талалар, ооң иштинде Палестинаны дөстээры организациязын база киришкен турар ужурлуг Женеваның тәйбың конференциязынга израиль чазактың киржикпин чедип ажырывче Израильдың тайбынга ынакшылдыг бүгү күштерин ИКП ТК кыйгырган.

Т. Микин халажыксай берген

ТОКИО. (СЭТА). Японияның премьер-министри Т. Микин албан-хүлээдегениден үүлү турар. Министрлер кабинединiң чиргиче секретары И. Идэ парлалга конференциязынга ол дугаймын медеглээн. Премьер-министр бодунуң шиитпирiниң дугайын албан хуузу-биле неделяның төнүүзүнде чарлаар деп, ол дилиатаан.

Япон премьерниң албан-хүлээдегениден дүжер деп турар чоруу болза бүгү-нииги сөңгүлдээрге либерал-демократтарның дайын сөөлүүн чылдарының дургулуңда эң-не улуг аштырышкынының түңнели болгай. Ооң иштинде Токионың губернатор-чылыг черинге Социалистиг партиязының кандидадын чедип алыры-биле. Ол чедиишче чок чорук эрге-чагырга дөөш партиязың иштики демселин улам-на күштедиргеп. Микинин удуралакчылары аштырышкын доош бүгү буруунуң партиязың даргазы болбушаан турган премьерже чүүй каап турар.

Чагырыкчы партиязың даргазының болгаш премьер-министрниң эрге-дужаалдарынга мурнунда премьерниң ораалакчызы турган Т. Фукуда болгаш сан-хоо министри.

ПРЕЗИДЕНТИНИҢ ШИИТПИРИ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливан Республиказының президентизи И. Саркис республиканың чаа чалаан четчелеп тургузарын үдертүр хөгжүдешиниң болгаш турлешиң яционал банкызының баштаар черинiң даргазы Салим Хосха даскаан.

Чуртка тайбының болгаш айыыл чок чоруукту хандырарынга ярашпаттыг база чазакка деткимче көргүзеринче ливан улустуң, парламентиниң депутаттарын, политиктиг партияларны кыйгырып, С. Хос чүве чугаалаан. Ливанга үр үениң хамаатыг даймны канчаар-даа аажок улуг когаралды таварыштырган көрнин ол сагындырган сөңгүе эпти, акы-дүжмашкыны чорукту, тускай догушнаашкынны, айлыыл чок чоруукту быжыглаарынынга эрге-ажыктарын барымдаалаан, ынак кадыг ажылдажылганы кылырынче бүгү ливаннарны кыйгырган. Президентиниң менеж онаагаа хүлээлевинiң күүседиринче доп-дораан кирер болган турар мен деп, С. Хос медеглээн.

Салим Хос — мусульманизм-сунит. Ол экономика талазы-биле специалист болгаш экономика эртемнериниң доктору аттыг. Мурнунда Ливанның политиктиг амыдыразынга киришпейн турган. Бейрут паралгазының бодап турарын-биле алырга, чаа чазактың кол сорулгазы — чурт иштинiң дайынының сандаратсаны Ливанның экономиказын катап тургузары болур.

Объективте—Венесуэла

ЧУРУКТА: Каракастың кыстары.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Объективте—Югославия

Югославия Социалистиг Федеративтиг Республика. Будва — Адриатика далайның ирииңде узуг эвес курорт хөөрэй. Бедунуң бойгузунуң чаражының болгаш хөй санныг туристерни чылдың-на бодуне хандыкшидың турар.

МАТВИЕВСКИЙНИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Университеттерниң кады ажылдажылгазы

Иркутскиниң болгаш Моолдуң күруне университеттериниң 1977—1978 чылдарда кадры чөрүдэр хемчегнериниң планынга ат салган. ПМА-ның корреспондентизиниң диалог-биле ийи дээди эредиглиг черлериниң кадры ажылдажылгазының дугайын Иркутск университединiң проректору Юрий ПАРХОМЕНКО чугаалаан.

— Иркутскиниң болгаш Моолдуң университеттери ажыраалдыг харылааларны 30 чыл дургузунда тудуп келген. Кадры ажылдаалыга дугайында дугуржулгага 1970 чылдың февральда ат салганы бистиң харылааларывыска чугула үелиг болган. Лекциялар ишчуур-биле болгаш эртем стажировказын эртирери-биле башкыларны доктаамал солчуруп, кадры шинчилелдер чөрүдэрин, будуруглг практиказын эртирери-биле студентилер белүктерин, а ол ышкаш студентилериниң бот-тывынгыр уран чүүл коллективтерин, спортчу делегациязыларны солчуруп ол документиде баш удур көрген.

Селенга хемниң бассейниниң болгаш Хубсугул холдуң байдус-экономика байдалдарын комплекстиг өөренип көөрүн эгелээл, Иркутск болгаш Моол университеттериниң каттышкан экспедициязы 1970 чылда ажылдан эгелээн. Хубсугулдуң деп адаттынган экспедициа колдуунда ол ийи университеттиниң байдус эртемниң факультеттериниң, эртем-шинчилел институттарының болгаш лабораториязыларының башкызарындан база студентилериндеп тургустунган. Оон ажылынга МАР-ның Эртемнер академиязының, СССР-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының ажылдакчылары, Моолдуң чамдык министерстволарының болгаш ведомстволарының төлевилекчилери база киржип турар.

Хубсугулдуң болгаш Селенганың бассейниниң өөренип көөр дугайында шиитпирни хүлээп алганы таварыжга эвес. Ол девискээр — тараанның хол будурукчузу болгаш ыяштың улуг берикчизи. Мал чемнин болгаш ижер сугнуң улуг курлавырлары чыда уюмнеттингеп. Моолдуң ол районунуң байдус курлавырларының дугайында мерзелер МАР-ның улус ажылгаймың хөгжүдеринiң чөөшкү база келир үеге планнаарынга чугула үзүр-дүзелиг болуп турар.

Эртем-педагогика кадрларын белеткеринiң болгаш мергежилиг бедиреринiң талазы-биле бистиң университеттеристиң харылаалары чыл келген тудум-на калбарын турар.

Сөөлгү дөрт чылдың дургузунда Моол университединiң үзүк хире башкылары эртем стажировказын ИКУ-га эрттирген. Иркутскиниң эртеңгелеринiң удуртулгалы-биле моол оюнуктер микробиологиязының болгаш экспериментталдыг физиказының, химиязының, почвоведениениң, геологиязының, философиязының, правоведениениң база филологиязының талазы-биле мергежилиг бедиктер.

1977—1978 чылдарда кадры ажылдажылганың планынга дүүштүүв бистиң университеттеривис бойдус, техника, экономика болгаш гуманитарлыг эртеммерниң талазы-биле комплекстиг эртем-шинчилел ажылдарын кадры чөрүдэрин үргүлчүлөөр. Чижээ, Хубсугул холдуң бедиреринiң талазы-биле бистиң университеттеристиң харылаалары чыл келген тудум-на калбарын турар.

Селенга хемниң бассейниниң болгаш Моолдуң девискээриниче геологтан экспедициязының организастаарын, Шарыптол бассейниниң хөмүр-ханттарының составын болгаш тургузуун шинчилээрин толевилээн.

Кадры чөрүдэр шинчилелдер, эртем кадрларын белеткеринiң болгаш мергежилиг бедиреринiң талазы-биле ажыл, партия база хөй-ниитии организастаарлыларының аразында кадры ажылдажылга, культура сорулгазы — ол бүгү чүүлдер ийи университеттиң найыралдыг харылаалаарын үзүк ыңай бажыглаарынга база калбарыгырга, ССРЭ-биле МАР-ның аразында хөй талалыг кадры ажылдажылганы хөгжүдеринге кижин берип турар. (ПМА)

ЫРАККЫ ЧӨӨН ЧУКТЕ

Ону беш чылдың программазын күүседир дээш совет кижилер чедишкиннер ажылдап турар. Биетин чуртувустуң чөөн талакы районнарын бүтүү талалыг хөгжүдериниң айтырыгларынче ында дыка улуг кижизигейни салган. Ыраккы Чөөн чүк девискээрниң экономиктиг күчүзүн улам ынай өстүрери, ажыл эм таварышкан адырларны дүргеп хөгжүдерни көрдүүген.

Ыраккы Чөөн чуктуң экономиказының улам ынайгы кодуруүшкүнү эртем шинчилелдериниң түнелдеринден дыка хамаарыжыр. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Ыраккы Чөөн чукте чоокта чаа организастаттынган эртем төвү ол девискээрниң өөреникпи шинчилээринге айтырыгларыры-биле ажылдап турар комплекстиг болгаш специалыстаан эртем-шинчилел институттарның кадыгыштырар, байлак будурукчу күштерни дүргеп хөгжүдерингө үлегелиннерни бээр арганы эртем шинчилелдерни калбаа-биле нептередир хүлээлгелиг.

СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерни күүседиринге—ол черниң ажылагыйын комплекстиг хөгжүдерингө Ыраккы Чөөн чуктуң эртемденнеринниң киржиттелиниң дугайын, будурукче-биле эртемденнерниң улам өзүп турар харылзаларының дугайын СЭТА-ның корреспондентилери чугаалап турлар.

ГЕОЛОГ-ТАР—БАМ-ГА

Байкал-Амур магистралының зоназы хөй-хөй ажыктыг казымалдар талазы-биле улуг перепективалыг. Минералдыг чиг-эттиг Ыраккы Чөөн чукте эртем-шинчилел институдунуң специалистери ындыг түнелди кылган. Аажок улуг —үш миллион дөрбелчин километр девискээрге геологиялыг 35 отрядны шинчилелдер чоруткан. Шанактыг ивилерден самолеттарга болгаш чөрбее барбае черге чок күчүзүг машиналарга чедир—транспорттуң барык бүгү хевирлерин ол шинчилелдерниң үезинде ажыглаар үлүгга таварышкан.

Чыгдынган материалдарны ам электрон-санала машиналарывыш дузазы-биле сайгарып ажылдап турар. Чоруттуруглан шинчилелдерниң эң чоокку түнели — БАМ-ның комплекстиг тодарадылгалыг металлогеникти карта-чуруун тургузары болур.

И. ПЕРЕПЕЛИЦКИЙ.

ДУЖУТ-БИЛЕ ХЫНАЛДА

Ыраккы Чөөн чуктуң дуржулга станциязының сезельшонерлериниң шинчилел өстүргени ристиң амдаа үш чаа сортун Приморьениң специализастаан ажыл-агыйлары будурукчеге шепеп көөрү-биле дамчыдып берген. Ол эртем албан черинин коллективи ылангыя ам рис тарырыгның улуг районун Приморьеде тургузуп турар уеде. Ыраккы Чөөн чуктуң муруу талазынга рис ажылын хөгжүдерингө улуг рольду ойнап турар. Станциязының селекционерлери ам дашты-кының болгаш Ада-чурттуң 500 сорттарын-биле ажылдап турар.

Приморьеде калбаа-биле ажыглап турар дүргеп бижар «Дальневосточный» дээр сорттуг олар шинчилел үндүргеп. Ону тарыыр шоолам барык алды муң гектар четкен—бо крайда ристиң бүтүү тарылгаларының бештин бир кезээ-дир. Ону беш чылда бо сорт рис тарылгазының барык чартык кезиин эдлей бээр. «Дальневосточный» гектардан-на 40—45 центнер тарааны бээр болгаш ол черниң климат байдалдарынга келгерлей талрышкан. Ону Сахалинге безин тарып болур кылдыр эртемденнер санап турар.

И. ПАЛАЛОВ.

Чаа ном

ТЫВЫЗЫЫМ ДЫТТА...

Кырда торлаа сыргыткалаш эгелээрге, кышкы хүнүң ашкаяы оң. Кырлакпардан хой, өшкү догдуруткайның кээп-ле турар. Аңай, хураганы ыдып турбужеге, сылдыс үнүп, кежээ дүжер.

Пашта бызаа дагжап, хайның турар. Хараача өттүр түмен сылдыс бакылаан. Тоолду «Шынаан ам» дээш эгелээр. Ырны «кожумакка кончут-ла мен», тывызыкты «Тывызыым дытта, тоолум дошта» деп эптиле эгелээрин утпаан мен.

«Тывызыым дытта» дээрге, динн-не болгай, «Тоолум дошта» дээргебалыг-ла болгай. Адырам, шак-ла ынчаар ойлу сөглээр чүве-дир эвесиг деп билип алгаш, бир-ле чечен кижи база ол-ла динк биле балыкты база бир янзы чараш оюур-хевирге доссээлеп чогаадыкан.

Дагыны
Даарыны бижээчиим.
Сугнуң
Суурукү мөгеен.

Ак харда динн ынн көөрге, ынаган-ла «Мен мында бардымы» деп бижип каанын-биле дөмей. А шодан-суудактыг мөгелериниң дулгуй мойнун көөрге, балык оорганы-ла олчаан ышкажык.

Дарыма Ондар «Тыва удуктуң тывызыктары» деп номунда тывызыктың ченчиң болган эгелээшкинниин дугайын эге чүүлүүнде-дээ ыттавааи, дириг амытаннар дутаймында эгенин эгезинге-дээ кипрбоонн шала хомудавчыг.

Ындыг-дээ болза бо ном мурнунда үнген тывызык чыындызындын ыракта чедимчелиг болганы—тыва аас чогаалдың чыыр ажылдың күштелиин турарынын база бир көскү хереченин. Бирээде, тайылбырлыг эге чүүлдү мурнуудаазындан элээн делгереңгей берген, иинде, тематика аайы-биле тывызыктарны түс-түс эгелерде саның көөдедир, уран чеченнең шилин киргеин тавырымчалыг.

Кижиниң көскү караа октаргайда чараш чүвени эскерип, катаптаттынмас чараш оюур-хевирлиг шүлүк чогаалын турүскан.

Кертиекке шуткан ышкаш,
Кезек талга аскан ышкаш.
Бопуунка шуткан ышкаш
Борбак талга аскан ышкаш.

Ус-кушкаш үезин тывызыктаарда, кижиниң эстетиказа өөредириндеп ажыда, гуманныг (кижизит)—дириг амытаннарга ынак, оларны хумагалаар көрүкке база өөредип турар.

Ток-ток дээрге,
Тозагайым аарыыр.
Тон куруг чоруур дээрге.
Кара баарым аарыыр.
Тан-так дээрге,
Таалайым аарыыр.
Даңгаар куруг чоруур дээрге.
Кара баарым аарыыр.

Кожамак ыр-биле домей бо тывызыкта торганың амыдыралын аажок ынн, чаге көргүскен. Кызыл хаайлыг бора-шокар торга кызыл-кызыл дыттарны сөктай бээрге, аргалыын картыраалап, хөөмейлеп турган мышкаш апаар. Соок кыжын белиш хырны дээш чүге-дээ торулбас, кызыман, көзргенчиг амытан. Ол ыяштың хоралыг куртун чиир арга-арыгның «санитары» ышкажыл.

Дарыма Ондар—удуктуң аас чогаалының кызымак чыыкчызы. Од ада-өгбелериниң чогаал турасказаларын кедер дээш будунуг херекти ыдыыл чоруур. Оон чаа үндүргени «Тыва удуктуң тывызыктары» деп ному удуктаа, бичии-дээ номчукчуларга аажок солуун белек-тир. Ук номну ховуда, даргга хойлаңнар хойлап, арнаачылар карматтап алгаш номчуп чоруурунга-дээ эптиг-дир.

К. ЧЕРЛИК-ООЛ.

„АЯЛГАДА“ ТААЛАНЧЫГ-ДАА

Эрги-Барлың суурнуң кудумчузунда бир баңгаңның даштында «Аялга» агитквартира деп бижип каан турар. Баңгының даштында дыт, шиви, тал, терек, чадаң ыяштар бургээч. Херим иштинде өгөредтуг. Чэйгы үеде мөңге янзы-бүрү чечектер кижилерни магададыр.

«Хемчик» совхозтуң хөөчунмары Петр Дастайвович биле Тайныш Аргап-оолөвна Сарыг-ооллардың өг-бүлези мында чурттап турар. Суурда дээре ажылдыг «Аялга» деп агитквартираны мында тургусканы аңаа таварылга эвес. Сарыг-ооллар суурда эң-не хундүткелиг, үлегерлиг ажыл-ишчилер.

Петр Дастайвович ыяштан, даштан чүве чазаарынга мергежилдиг. Оон шевер холдары ыяштан, даштан, шыдыраадан эгелээш чүнү чазаваан дээр. Оон чазаан чүүлдерин район, республиканың делгеглелериниң салым, шаңналдыг черлерни ап келген. Оон аңгыда ол суурда шыырак даан шыдыраачылар-ның бирээзи. Петр Дастайвович пилорамага, дээрбеге, тудугга үр уе иштинде кызымак ажылдап, хундүлеп бижиктерни, эскө-даа шаңнал-манталдарны эп келген. Сөөлгү он ажыг чыл иштинде школаның чазанылга мастерскаязында ол ажылдап, өреңничилерни күш-амыгга, чазанычы мергежикке өөредип турар. Оон өг-бүлезиниң ээзи Тайныш Аргап-оолөвна совхозтуң тудуг бригадазында 25 чыл ажылдап, мактаулы чазалап алган.

Сарыг-ооллар үлегерлиг адаже. Беш оолду оңар өстүрүп, кижизиткен. Улуг оглу Борис Кызылда мурнанчы тудугчу, өг-бүлелиг. Ортадазы—киномеханиги мергежилдиг, ам Совет Армиязын хүрээлеңнде. Оңардан бичелери эки өөредилгелиг школанчылар.

«Аялга» деп агитквартираның будуңун Сарыг-ооллардың башкызынга норуштуг, шевергин дерзэн. Ында санитар бюзетеникп, хана солуунну эстээн, номнарны делгээн, агитквартира ажыбомун тургусхан. Суурда агитквартиралар аразында чарышка чаңгыс эвес удаа тиилээнин хереченлеп турар хундүлел бижиктер ында бар. Агитквартираның ажылын эрчи Д. Хомушку, башкылар М. Хомушку, К. Саая олар удуртуп, ону чурттаачы чөн ортузунга үзелиг-массалыг ажылдың өзүлүг төвү болдурган.

ЧУРУКТА: Петр Дастайвович Сарыг-ооң бөлүүнүң чазаан мөгелери-биле ында.

З. ХОВАЛЫГ.

Авторнуң фотозу.

Барыын-Хемчик район.

ЧАГ БЕРГЕН ЭЖИ-БИЛЕ

Шерег албаның эртиргеш, өскен-төрээн суурумга ада-нем бажыңынга чаныш келген мен. Ийи чыл дургузунда совхоз төвүнүң сайзырааны көскү болду: чоруурумда таваан салып турган клуб ажылгалда кире бергеп, почта салбыры, столовая ажыттынган, аъш-чем магазининиң тудуун орту эртпээ берген. Барыын Саяннарның эктиң ажыр баскан демир чатыларда ак-демир удазын дамчаан чырык бистиң суурувуста база чедип келген — сайгылгаан дүн-хүн чокка доктаамал хып турар. Бажыннарда газ-биле одаар плиталар, соодукчулар, кудуктарда насостар бар апарганын магадап көрген мен.

Ачам сугнуң кожазынга чурттап турган фельдшер кыс өгленнп алгаш, Хемчик ол чарыынче чоруй барган, а оон бажыңында муруну районнарның бирээзинден чаа көжүп келген өг-бүле чурттай бергеп болду.

Бир кежээ бажыңыма олуруп алгаш, шеригде албан хаап артып калган эштеримге чагаа бижип одур мел. Кыдыраш арнын орту чедир шелгедек чорумда, чээним Чокпак-оол эгин-тыныгны коңчуг маңнап келгеш: —Сыдам-оол кадайын эттеп тур—деп бо.

Чаа көжүп келген кожавыстың ады ол деп чүвеин чүгле эм чаа билип алганым бо.

— Арай тзарыштыр хөөреди каапкан эвес сен шиинаа, Чокпак?— дидим.

— Чок, мында, даай. Сесеп үгбай өмеңи эттевейн көр» деп чаанын чыдыр.

Хереженең кижиге хол дээш турар болза кайын боор, барып көөр-дүр дээш иеттинге бердим.

Чокпак-оолдуң эккелген медээзин дыннап олурган аваң, ачам база мени деткий бергеннер:

— Шымрак кижи бар, оглум, ажы-төлүүң иезин дорамчылап турар чүү мыдыг чүвең!

Сыдам-оол сугга кирип келдим. Чокпак-оол—артымда. Бажыныың эр ээзи кадайының ийи холун оорганында хүлүй тудуп алган:

— Мээң кызыл дерим тоң тургаш тып алган акшамны чүге чарыгдадың, чүге кижи албас, ыт чивес соңдактар саттың?— деп хереженин одур.

Бистиң кирип келгенивисти эскерип каапкан, хереженең кижиниң үнү дыңналып келген:

— Күжүр дүңмам, мени бо дүжүметтиң холунда чарып каан шоо!— деп мыңдыг.

— Канчап, турарыңар ол, салынар!— дидим. Имиргей каректары-биле менче көргеш, диштерин кыйырадыр мызырыгаш, хүлүй тудуп алган ходдарны салбайн олур он. Ынчан мен олче эзеге бергеш, холуп шеле соптум. Сесеп хостады бергеп.

— Авазының, ачазының эрге-чассыг өскен кара чаңгыс чоргаар оглу-дур мен. Мени канчап каапкаар сиңер, мынчаш? Хупурай бер мнаар! Мээң адам чыраа аътты муңуп өскеп, чычыы тонну кедип келген. Оглу мен оон дора деп бе? Мотоциклди эдилеп өстүм, «Москвичиин» мунуп чор мен. Чоонгаш мында маннап чедип келдиң, оолак, чонум кайгаар чүнү канчаткан мев? Бажыңыма кадайымның бажывдан каш дүк чүле соңнаным сиңерге хамаан эвес.

Сыдам-оолдуң аскындан сестер-биле мады арага чыды бүүнейнин үүлүп олургаш. Ол карбаш дээш стол кырында турган тавакты сегирип алгаш, кадайынче дап берип чыдыргда, кызы чинчээзинден сегирип ап четтингипкен мен.

— Бо кижиниң моон ырадыын көр, дунмакым—деп. Сесеп дилээп-дээ ышкаш, дужаагландаа ышкаш чагаамны удай бижип эгеледнм. Командарымбиле ол-бо мынчап турумда бодалдар арай тараң чоруй барган болгаш, алаэн чоржан шелтип доостум. Адак сөөлүнде кадайны дорамчылап турган Сыдам-оолду капчаар оожургадып. кана аппарып бергенимни бижип, солдат кижи кажан-даа, каяа-даа солдат болуур дээрзинин база бир хереченин мен бо-дур мен деп бичии мактаңы каапкан мен. Чагаа хавынын аксын хырбаллаш, адресин бижип эгелеп олурумда, Сесеп бо кирип келдиң.

— Хупажык, Сыдам-оолду кайда канчаң каапкын, оол?— деп бо. Ыя аразында мээң адымны та кымдан айтырып апканы ол утбай чүве.

Сесеп ийи-үш басканда, чанымда бо келдиң. Тыныжы мээң чаактарымга шанчыдыр дээш турган.

— Кижиниң кады чурттап олургап эжиң аас-дылга киирер деп турар кандыр коңчут кара сагыштыг кижи боор сеп, дүнмам. Сээң киришпеске киржиң, дооразыңдан докпаңайның, хажымызындан калбанайның турган херээң чүз?! Эт-бүле удуктуң аразында чүү-даа турбай-ла. Ол сеңээ хамаан бе. Мээң аттаам доктаамал ажылдавас, улуг эртем-биле чок-даа болза, бистиң эктиивис элетиейн, хырывыс аштатпайн келген. Оон ары-авүрде. Алаш-Хемчикте эш-өөрү энмежок-тур йиңи, дунмай... Ам дораан чоруткаш, аштаам тып эккеп бер, Хупажык! Шагдаа кижи апсеп сен, чүге Сыдам-оолду тутпаң?!

Мен ыыт чок дылшап-ла олурган мен. Бир авыс авам үзе кире бербээн болза, та чежеге чедир чугаалаар турган чүве.

— Бо канчаң бардың, уруукум? Мээң оглум сеңээ багай чүүл кылыпкан боор. Бир авыс аштаап сеңи дорамчылап турда, Хупажык апаа көрүп алгаш турган болза, ынчан харын ону чемелеп болгай эртик. Чаг бергеп эжи-биле чаргы кылган деп бурунгуларның чугаазы бар. Кижи даштындан көөрге, магалыг улусла-дыр сиңер: эдиктер хөй-дүр, эктиңер каас-тыр, ажы-төлдүүдүр сиңер...

Аавымның чугаазы Сесеңни оожургадыпкан хире. Кожавыс ам көп санда ийлеп олуруп алгаш, аавымның сунган шайын аартап, шыпшырамнадыр кайган көргүледи. Кезек када шыпшың барган. Чүгле стол кырында турган шактых какканы дыңналыр.

— Уругларым адазы-биле өг-бүле тутканывыстан бээр та чеже чыл эрткен чүве. Ам ажы-төлдүң ажы-төлүн көрүп чор бис. Мынчага дээр ашаам меңээ чаңгыс салазы-биле дээш көрбээн. Мен бодум-даа олче холум карбаш кылып чыткан черим чок.

Сесеп оон ынай чаңгыс сөөлдаа чугаалавайн чоруй барган. Ол үне бээрге, аавам олурган:

— Арай аас-дылдыг хире чүвелер эвеспе он. Оон чугаазын дыннаар дээш аңаам саарын орайтадып алдым—дээш, хуунүн тудуп алгаш, үнүпкен.

Даартазында түн мөңге клубка Чаш-оолга ужураажы бергеш, мээң тудуп эккеп берген кижимни канчалдынар деп сонуургап айтырдым.

— Чыткан хой тургуспас амытан боор мен. Кара чаңгыс катап хайга какпырып кадайымның бижин сирбектептеримге шеригден келген оол тутканы эккелди. Бууруудуг-ла болдум. Моон соңгаар ынчалбас мен, хемчег ала бербейн көрүнер. Ынчан турган кижиниң канчаар боор, чандырып чорудупчук бис — дидь.

Ол дораан-на «хей черге чаа кожам-биле четтинчип турган кижи эвес мен бе» деп бодумпу бодум арай чемелеп, будуу бодап каан мен. Сыдам-оол мээң-биле аңаа мөңге солчуп чугаалажыр, мыдыг-мыдыг хыйыр-кылчап чүве чок боорга харын оожургап, «сеткилиниг багай чүве шыгжап чорбас ар эвеспе оң» деп чоорту бүзүрей берген мен.

Бир катап суббота кежээзинде ачам-биле ийлээп чудук хирээлеп турувуста Чокпак-оол бо маңнап келди:

— Сесеп үгбай сени дүргеп кел дидир—деп мыңдыг.

Чеде бергеп: мыңдагы-ла сцена оң хевээр. Сесеп мени көрүп каапп:

— Күжүр дүңмам, Хупажык! Мени бо дүжүметтиң холундан чарып каап көр!— деп мыңдагы-ла сөзүн эттп.

Аскыы ажыл алган боданып тур мен: «ам канчаар кижи боор мен?».

В. МОНГУШ.

Шоодуглуг чугаа

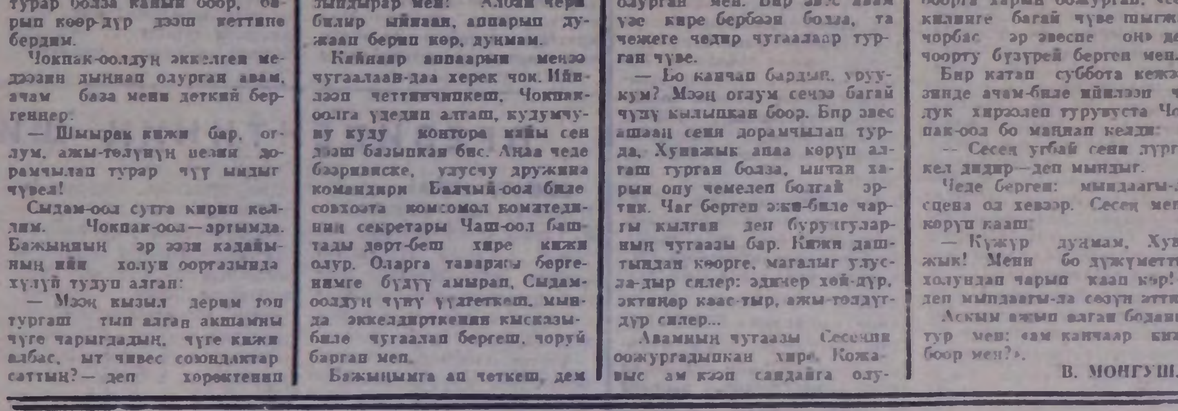
Тоорук, чыжырганаңы

Тываның хемчеериниң, сыңнарында кат үнүш кайгамчык байлак. Кижиниң кадыкшылынга онза чугула чимистерни саңап четпес. Оон иштинден чыжыргана биле пеш тоорууның дугайын бижиксеңим. Республиканың кайы-даа черлеринден Хемчик увүнүм чыжырганазы эң албек. Бай-Тайгадан ягелээш, Ешсейге кижр, барых Хемчикти дургаар үнген. Ону тегчеглевейн, чөп ажыглаар бодаа магалыг байлак.

Сут-Хөлде ыяш ажыл-агый участогу чыл бүрү хөй чыжырганаңы белеткээн, курунге дужаап турар. Ол улуг эвес коллективтиң бо чыгы бүдүрүлге планында 90 центнер чыжыргана белеткээри көрдүнген.

Нөябрь болган декабрь бүүрү дүүгүт өйлеры. Ваштайгы айда коллектив 70 центнер арыг чыжыргананы сабалаан. Оңдар Кошкар-оол 5, Монгуш Даш-оол 4 центнерни эккеп дужаагаң. Сут-Хөлдүң тайгалары тоорукту шын талазы-биле база байлак. Ында ажыл-агый участогу соолгу хүннерге чедир 11,5 центнер тоорукту белеткээш, курунге дужаагаң.

О. БОРАШ.

Терээн Тывавыстың делгеминдинде. В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотозу.

СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ

ДОШ КЫРЫНГА

Дош кырынга фигурулуг чуңгулаашкынга делегейниң болгаш олимпий оюнларының нам дакпыр чемпионнары Ирина Родинна биле Александр Зайцев олар чаа спорттуң сезонну бедик кодурдуушкунуут, эки белеткелдиг утказынар. «Нүүрэл де Моску» солуунуң шаңналы дээш чыл бүрүде чанчыл болган өртин турар делегей маргылдаазының баштайгы хүнү—декабрьның 8-те болган чуңгулаашкынга Ирина Родинна биле Александр Зайцев бирги черни алган.

Ленинградчылар Ирина Воробьева биле Александр Власов олар тиилекчилерден бичии-де чыдып каап, ийиги черде чоруп турарлар. Москвачылар Надежда Горшкова биле Евгений Шеваловский — үшкү черде.

Ук маргылдаага киржип турар даштыкы фигуристерден ГДР-ниң спорттулары Мануэла Магер биле Уве Беверсдорф олар эки коргузуглуг. Москвада эртип турар делегей маргылдаазында 12 чурттарның фигуристери киржип турар.

(СЭТА).

УТСА-ДАА ОЙНАВАС

ДОНЕЦК. (СЭТА-ның корр.) УЕФА-ның кубогу дээш маңаа эрткен маргылдаага Донецкиниң «Шахтер» командазының футболистери Италияның «Ювентус» командазын 1:0 санга уткан. Мячиин 35 минутада Валерий Шелюк киир тешкен. Ынчалза-даа «Шахтериүң» футболистеря бо шаңнал дээш моон соңгаар ойнавас. Чүге дээрге баштайгы оюнда «Ювентус» командазынга 3:0 санга уттурган.

ТҮҢНЕЛИН ҮНДУРГЕН

Эрткен сезонда 700 муң уруглар эштии өөренип алган. «Нептун» клубунуң шаңналы дээш маргылдааларга 960 муң кижи киришкеп.

Бо дугайында ВЛКСМ Төп Комитединге «Нептунуң» төп штабының түңнел хуралынга чугаалаан.

Профсоюзтар, комсомол, күш-культура организацияларының дузазы-биле школарлар лагерьлерикде, дыштанырга зоналарында чаа бассейиерни тутқан, «Аныяк дазайкыларыма», «Аныяк осводчуларның» чаа клубтары ажыттынган. Урулар чүгле эштии өөренип турар эвес, янзыбүрү болгумнерде киржип турар.

(СЭТА-ның корр.).

ШЫДЫРАА ЧЕМПИОНАДЫНДА

Чурттуң шыдырза чемпионадының сонгаарлаттынган сазыгларын чедир ойнаары декабрь 8-те болган. Москвада демир-орукчуларның Культуруң бажыңында маргылдааның киржикчилериниң хөй кезии чыглып келген. Анаа 10 сонгаарлаттынган болгаш 1 ойнаттынмаан салыгны доозары көрдүнген турган. Купрейчик —Полугаевскийге, Геллер—Таймановка уттурганын билингеп.

Ол оюнлар үезинде Гашкогский Таймановту уткан. Ваганян—Таль, Захаров — Смыслов, Таль — Захаров хайымашкан.

Маргылдааның эгезинде баштап турган мастер Дорфман харын утпа ийи кижиге—Свешников биле делегей чемпионунга уттурган.

Сонгаарлаттынган салыгларны дөрт шак дургузунда ойнап коргө. Ваганян Захаровка уттурупкан, Смыслов Свешников-биле хайымашкан.

Полугаевский биле Романишиниң ойнаттынмаан салыгы ээзэп үр үргүлчүлээп. Оон ужурупда оң Карпов, Гулько олар-биле ойнаар салыгы доозваан. Полугаевский — Романишин бөш шак ойнаан, уттуп чадапкан, салыын сонгаарлаткан.

Маргылдааның 18 киржикчилериниң чүгле Рашковский ажылынында ыңгыр-дээ уттурбаан.

8 салыг соонда: Балашов—5,5, Петросян биле Рашковский—5, Карпов—4,5 (1 сонгаарлаттынган), Дорфман, Захаров, Таль—4,5, Полугаевский —4 (1) Геллер, Григорян—4, Ваганян, Смыслов—3,5, Романишин—3 (2) Гулько—3(1), Цешковский, Свешников—3, Тайманов—2,5, Купрейчик—2 санныг.

(СЭТА).

КЫЗЫЛ — МОСКВА — КЫЗЫЛ АРАЗЫНГА ИЛ-18 САМОЛЕТ-БИЛЕ ДОРТ РЕЙСТЕР БӨГҮН ЭГЕЛЭЭР

«СПОРТЛОТО»

Москвага декабрь 8-те эрткен «Спортлото» болгаш «Спортлото-2»-ниң 49-ку тиражының түңнелдери:

«Спортлото»: —43, 5, 40, 29, 1, 19.

«Спортлото-2»: —41, 27, 11, 21, 42, 26.

(СЭТА).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 11-ДЕ МОСКВАДАН

8.00—«Бо бүкүт черге чурттаалга». Уран-чечен фильм.
9.30—«Силерниң чагааларыварны ёаугаар». Музыкалыг программа.
10.00—10.10—Чапсар.
10.10—«Нүүрэл де Моску» солуунуң шаңналы дээш фигурулуг чуңгулаашкынга делегей маргылдаазы. Эр улус. Хоогур программа. В. И. Ленин аттыг Төп стадионуң Спорт орулуунан дамчыдылга.
11.00—«АБВГД-ээр».
11.30—«Тоол аалдан келдим». «Салган хаан дугайында тоол». Уран-чечен фильм.
13.00—Медээлер.
13.10—«Бар-дыр болза, бүүренчиг эвес».
14.10—Мультфильмнер программазы: «Мойдодыр», «Аал девискээр».
14.40—«Кадыкшыл» программаның почтазы».
15.10—«Альпинизм — мээң мергежилим». Документтиг фильм.
15.20—«Дээрги Бовари» (Франция) деп уран-чеченче телефильмниң баштайгы коргузуглээн. 1-ги сериязы.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.20—Күрүпеним орус улустуң Волганың шинги мрынын концерти.
18.15—«ССРЭ-ниң шыдыраа чемпиону А. Ахшарумова».
18.25—«9-ку студия» телеөөрүкчүлерге харылаң тур». Политиктиг тайылбырлакчы Валентин Зорин эрттирер.
18.45—«Нүүрэл де Моску» солуунуң шаңналы дээш фигурулуг чуңгулаашкынга делегей маргылдаазы. Эр улус. Хоогур программа. В. И. Ленин аттыг Төп стадионуң Спорт орулуунан дамчыдылга.
19.30—«Силерниң чагааларыварны ёаугаар». Музыкалыг программа.
20.00—Медээлер.
20.15—«Спортлото» тиражы.
20.25—«Дээрги Бовари» (Франция) деп уран-чеченче телефильмниң баштайгы коргузуглээн. 1-ги сериязы.
21.15—22.00—Чапсар.
22.00—«Литературлуг вомчулгалар». Н. А. Некрасов. Поэмалары.
22.40—«Танцының угаазымалдары». Фильм-концерт.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

АГААР

Бөгүн республикага бүрген, аялыр. Хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы даалыг черлерге 11—16, арткаларында 17—22 градус соор.

Кызылга шөкар булуттаар, чагбас. Хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы 17—19 градус соор.

КИНО

ДЕКАБРЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Тоогунуң базымнары» 16.10, «Бедиктин коргунчуу» 10.55, 12.40, 14.25, 17.10, 18.55, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Гусар баллазы» 9.55, 11.40, 13.25, «Виннету — «Ничу-Чупуун оглу» (2 сериязы) 15.10, 20.30, «Амралалы» (2 сериязы) 17.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночымнды 15.00, «Табор талыгырже чорушкан» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Арга-арыг баллазы» 15.00, «Коңыёлуг кижилер» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчуу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлаачымаарының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллевинин 2-31-75, карысаалгалы секретарының 2-23-54, партейже ажыдыраа киллевинин 2-37-13, культура киллевинин 2-23-54, кедээ ажыл-агый киллевинин 2-21-47, спортур шалгавинин 2-22-64, чагаа киллевинин 2-41-27, информапия база совет үүлгүүр киллестериниң 2-20-80, корректорларның 2-27-41, бухгалтериниң 2-12-45, секретариат тын 2-23-35, солуң келбейе баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП-ҮНЕР

Терак 16332. ЧАГЫГ № 1809.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном сатыныың талазы-биле аргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчуу, бажың № 1). ТС—01483.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 292 (10277) | 1976 чылдың декабрь 12, воскресенье | 1925 чылда үнедезилеттингеи | Өртээ 2 көп.

Вьетнамның ажылчы чоннар партиязының IV съездизинче

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединиң чалааның ёзугаар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов баштаан делегациязы ВАП-тың IV съездизинге киржири-биле декабрь 11-де Москвадан Ханойже чорупкан.

Делегацияның составында СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Үзбекистанның Компартиязының ТК-ының бирги секретары Ш. Р. Рашидов, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүнү К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң ВСР-де элчизи Б. Н. Чанлин олар кирип турар.

Аэродромга делегацияны аштар Л. И. Брежнев, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, И. В. Капитонов, К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның кежигүнери Г. С. Павлов, Н. М. Пегов, И. А. Шелоков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат О. Б. Рахманин олар үдээнир.

Үдээнерниң аразынга ВСР-ниң ССРЭ-де херектеринге тур бүзүреттиргеи Та Хыу Лань база бар турган.

(СЭТА).

ПАРЛАП ҮНДҮРГЕН

Леонид Ильич Брежневтиң чаңдарының довчу очериги Политиктиг литература үндүрер чер массалыг тираж-биле парлап үндүргеи.

Бүгү амыдыралчы оруу социалистиг Төрээн чурттуңа, тайбыңның болгаш коммунистиг херээжең чижектәр чүве чок барган болдурунуң үлегерчизээ болуп турар. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң могаг-шылаг чок ажыл-чорудулгазының ол номда чугаалаан турар. Ленинчи партияның кежигүнүнүң үлүг адыш, партияның болгаш чонуң бедик бүзүреливи алдарлыы-биле шыңгыттынмазы, ажылчын-металлургтан СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарынга чедир ооң эртken үлүг амыдыралчы оруунуң дугайын номда бижип коргузкеи.

Эш Л. И. Брежневтиң делегей ареназынга могаг-шылаг чок болгаш үре-түнелдиг ажыл-чорудулгазын номда тодаргай чугаалап турар. Бүгүнүнүң тайбыңның - болгаш айтыс чок чоруктуң, улустарның хосталгазының база хамаарышпас чорууның эргежыктарынга Совет Эвилелиниң, бүгү социалистиг дем катыштырылгазының туруштарым делегей ареназынга быжыглаарынга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш ооң Төп Комитединиң ролүн ында үнелеп коргускеи. Эш Л. И. Брежневтиң адыш коммунистерге, бүгү диптериниң миллион-миллион кижилериңе ленинчи принципиалдыг чоруктуң, хажык чок интернационализмниң, тайбың болгаш социал депшилге дээш эрес-шүдүргү демиселдиң үлегери болуп бергеи.

Совет үлустуң Коммунистиг партияны, ооң Төп Комитединиң, шынчы болгаш быжыг турушту ленинчи, тайбың болгаш коммунизм дээш эрес-шүдүргү демиселчи, партияның база чоннуң хүлээп көргеи үдүртүкчүлүг Леонид Ильич Брежневке баштаткан Политбюрону долгандыр шынчеп ынаар кирген материалдар тодаргай болгаш бүзүрелдии-биле коргузуп турар.

(СЭТА).

ЧЫЛДЫ ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗАР

1977 чылдың үлүүнде

Онгу беш чылдың эгезинде республиканың бүгү бүдүрүлге коллективтери боттарының үткүштүр планнарын кылып, белиткеи социалистиг хүлээлге ап турда. «Тыва суг тудуг» трестиң автобаазазының коллективиниң кежигүнери ниити хураңга чыглып келгеннер. Орта олурушкан бүгү-ле чолаачылар, инженер-техниктиг ажыллакчылар болгаш албан-хаакчылар шинарның болгаш ажыктыг чорукту беш чылының баштайгызы — 1976 чылдың планының бүгү көргүзүглерин түгле долдур эвес, харын ажыр күүседирин шинтипирлээн.

Автобаазаның партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары бо улуг болгаш харыысалгалыг соруглаңы күүседир дээш бүгү-ле практиктиг хемчеглерни ап, социалистиг чарышты дээштиг кылдыр организастаан. Бүдүрүлгеңиң курлавырларын долдур ажыглаар болгаш кижилерниң тывыңгыр, кызымаккай ажыл-аарының аргаларын тургускан. Планның хаалгаларны күүседиринге материалдыг болгаш моральдыг идиг бериишкинни кол черни ээлээрни автобаазаның баштаар чери билгеш, бо талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылгаш, ону херек кырында боттандырган. Ай болгаш квартал санында ында он үш бригадаларның аразында социалистиг чарышты түнелин үндүрүп турар. Бирги болгаш ийиги черни алганнарга акша шаңналыг болгаш вымпелди база диплому тыпсыры чаңчыл апарган. Ол ышкаш эң дээре түнелдерни коргускеи чолаачыларга ажыл төлевириниң төөрби чедир хуу-

ачыга немелде шаңналыг база бериң турар.

Баазаның чолаачыларының болгаш септекчилериниң эки ажылдаарынга коскү агитация, хөй-ниитиниң чазагай салдары улуг идиг боон турар. Ында профэвилел комитеди болгаш хөй-ниити организациялары боттарының ажылын бо чылдың эгезинден тура кажангызындан-даа артык эки кылдыр организастаан. Бир эвес кымбир кижи ажылга оозалаан, сагылга-чурум талазы-биле таарышпас чүүл кылган болза, ол-ла дораан ону коллективке чугаалажып көөрү чаңчыл апарган. Ооң түнелинде автомашиналарның ажылче үнериниң дениелі бетик. Чижээ, арткен ноябрь ай дургузунда автопарктың түгле ийи чүк машиназы чолаачыларның заразаныыны үзүрүндан каш-ла хонук ажылдаваан.

Онгу беш чылдың баштайгы 1976 чылының дургузунда «Тыва суг тудуг» трестиң автобаазазы 774 муң тонна чүкту соортур, 15740 тонна-километрни эртер планныг турган. Ынчалза-даа коллектив кежигүнери боттарының бар аргаларын санап көргеш, 775 муң тонна чүкту соортур болгаш 15790 тонна-километрни эртер деп социалистиг хүлээлгени алган турган.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң онгу беш чыл планын болгаш СЭКП-ниң XXV съездизиниң шинтипирлерин амыдыралга боттандырары дээш бүгү-улусчу социалистиг чарышка кириишпишаан, автобаазаның ажыл-ишчилери күш-ажылчы улуг типлелгени чедип алганнар. 1976 чылдың планын бо коллектив хуусаа бетинде күүсеткеи: чүк соортүрүнүң талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 101,4 хуу болгаш тонна-километрнинин — 118,4 хуу чедиргеи.

Эрткен айның социалистиг чарыжының түнелдерин ёзугаар Н. Никифоровтуң үдүртканы самосвал машиналарының бригадазы бирги черни ээлээн. Ол бригада бо хүннерде Элегес хемниң унунда суг моондаан кылып, довурак дажыглаарында шадыпчы ёзу-биле ажылдап турар. Н. Никифоровтуң бригадазы чыл планын 132 хуу күүсеткенин бир дугаарында рапорттаан. Ооң соонда И. Кузнецовтуң аар чүк соортур КРАЗ-тар бригадазы чоруп турар. Бригада чүк соортүр талазы-биле чыл планын октябрь айда-ла 125,6 хуу, тонна-километрнинин — 119,4 хуу күүсеткеш, бо хүннерде база-ла 1977 чылдың февраль айының үлүүнде ажылдап турар. Чыл планын күүседир дээш социалистиг чарыштың үшкү черин Рэис Мукимовтуң үдүртken комсомолчу-аныяктар бригадазы ээлээш, автобаазаның администрациязының, профэвилел болгаш комсомол организацияларының шаңналын алган.

«Тыва суг тудуг» трестиң автобаазазының чолаачылары Л. Афанасьев, В. Майнагашев, В. Чыртай-оол, Р. Моляков, Н. Вакушев болгаш оскелерлээ боттарының хүн бүрүде нормаларын үргүлүг ажыр күүседип, чарыштың типлекчилери боон келгеннер.

Автобаазаның коллективиниң чедиишкинниг ажылынга септекчилер боттарының төлептиг үлүүн киирип турар. Септелге мастерскаязы чарышка чаңгыс эвес удаа типлекчи боон келген. Ында мурнакчыларның саны улам көвүдеп турар. Бо чылдың эртken үезиниң иштинде И. Чурагашев, И. Тарасенко болгаш оскелерлээ мурнакчыларга саналып, шаңнал-макталыг үргүлүг ап келгеннер. Оларның чуруун бүдүрүлге черинiң хүндүлел самбыразының көрүп болур.

«Тыва суг тудуг» трестиң коллективи бо хүннерде онгу беш чылдың ийиги чылының үткүштүр планын ажылдап кылып турар. Ында Улуг Октябрьның 60 чыл ёюнга үткүштүр социалистиг чарыштың чаа негелделеринге дүүштүр чаа бедик хүлээлгени бригадалар, түс-түс кижилер ап, кедиг чыдың улам бүдүрүкчүлүг, шынарлыг ажылдаар дээш шинчээшкинниң калбаргыш турар.

Т. МӨНГУШ.
(Шынның мөрр.).

ЧУРУКТА: «Тыва суг тудуг» трестиң эртken айда социалистиг чарыжынга ийиги черни алган И. Кузнецовтуң бригадазының кежигүнери.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Көдээниң миллиардтары

КРАСНОЯРСК. (СЭТА). Красноярск крайның болгаш Тыва АССР-ниң колхозтары база совхозтары чыл эгезинден бээр бир миллиард киловатт-шак электроэнергияны алган. Красноярскиниң энергосистемазының эргелелиниң төп башкарылга чери ол дугайын дыңнаткан. Ол болза беш чыл мурнунда Красноярск крайның болгаш ооң-биле бокта Тываның көдээ ажыл-агыйынга берген электроэнергиязын барык-ла үш катап хөй болуп турар.

Сөөлгү чылдарда Красноярск крайга мал ажылының ооң комплекстери, куш фабрикаларын, чылыг хереглээр ажыл-агыйларны түдүп тургускан болгаш ажыглаага киирген. Оларда бүгү-ле технологтуг чорудулгаларны механизастаан болгаш автоматчыткан. 120 муң электромичиедикчилер, электри-биле ажылдаар үш муң хире котёлдар, суг чылыдычылары болгаш калориферлер Красноярскиниң көдээ суурларында ажылдап турар.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Улуг-Хем районда «Улуг-Хем» совхозтуң Алдыы-Шынаа сүт-баразын ферманың коллективи коммунистиг бүдүн-ажылдың ферманы деп бедик атты чедип алыры-биле ажылдап турар.

Коллектив кежигүнери онгу беш чылдың баштайгы чылында багай эвес түнелдерни чедип алган. Бо чылын 282 тонна сүттү бүдүрүп, ооң 233 тоннаны күрүнеге сатkан. Бо айдан эгелеп, кедиг чылдың үлүүнде ажылдап турар.

Ферманда чеди саанчы бо чылын алган хүлээлгелерни ажырган. Социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда саанчы Доржу Соскараа чоруп, саар инектен-не 11 айлаар иштинде 2054 кг сүттү саптаан. Сат Уйнукай, Вера Увангур олар ийиги, үшкү черлерде. Бызаа ажаакчызы Светлана Баячый бызаа бүдүүнге хонукта 950 грамм немелде деңнии берип, тиилекчи болган. Инек кадарчылары Мартык Мартыш, Доспанай Дартай-оол олар төрүүр үе инектен онаалыр 89 бызааны камгалап алырын хандыртаннар.

Амгы үеде кыштаглашкынныың байдалы хүр. Малга четчир чем курлавырын тургускан. Инектер оолуал эгелээш, оларның баштайгы бызаалары меңээ. Ферманда күш-ажылды ышын организастаан, бар курлавырларны чеп ажыглаан тураринда бүдүрген продукциязының шынары экижип турар. Оларның ам кол соруглазы — чылды чедиишкинниг деңгээ боон турар.

С. ТАВАА.

Коллективтиң өөрүшкүзү

«Тыва кодзо тудугчуң» демир-бетон ыылыгларын заводунуң коллективи онгу беш чылдың бирги чылын чедиишкинниг деңгээрүнче бүгү күштү чылдың эгезинден тура-ла моожнеп ажылдап келген.

Завод эртken 11 айларда 1500 муң рубльдиң ниити продукциязын бүдүрген, 1450 муң рубльдиң продукциязын сайгарган. Ол дээрге чыл планында көрдүнген деңнелден ажыр 105 муң рубль продукция бүдүртүнген болгаш 9 муң рубльге сайгартынган-дыр.

Бир эвес ыылыгларның аңгы-аңгы хевирлери-биле алыр болза, көргүзүг база эки.

Чыл планын ёзугаар 12 муң кубометр демир-бетон ыылыгларны, 6 муң кубометр шифер панелдерни ыылыр турган, кереги кырында 13, 36 муң кубометр чыып эптээр демир-бетон ыылыгларны, 6,1 муң кубометр шифер панелдерни завод кодзоның тудугчуларынга бүдүрүп бергеи.

Коллективтиң чедиишкинниг ажылдааны ында инженер-техниктиг ажылдакчыларның, хөй-ниити организациялары-ның болгаш заводтуң удуртулгазының күш-амыдыы чедимчелиг организастаарынче ынчаргейнин дектаамал углаидырганының түңнели.

БАМ: тудугжуларның сөзү быжыг

ХАБАРОВСК. (СЭТА). Чыл программазын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседикпен Байкал-Амур демир-орук магистральның тудуунуң киржикчилеринге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң байыр чедиришкинин БАМ-ның тудугжуларының чыдыы-биле уткаанныр. Ургалга болгаш Алонга, Солнинге болгаш Березовойга, тайгада оске-даа суурларга митингилер боон, ооң киржикчилери оларның күш-ажылын бедин-биле үнелеп, дээш Леонид Ильичиге чүректиң хамыыдам байырны чедирип турганнар.

БАМ-ның төөн участогунда 140 километр кап орукту пойучкеи. Амурну кежилдир Комсомольскиде көвүрүүш туткан. Бүрей болгаш оске-даа хемнерни кежилдир көвүрүүлер баганалары тургулап кээп турар. Амыяк суурларда чурттарга бажыңнары, школалар, магазиннер, столоваялар дүргени-биле тутулуп турар.

— Эш Л. И. Брежневтиң чүректиң хамыыдам байыр чедиришкинин кижи бүрүзүн өөртүп, күжүн немеп турар, Байкал-Амур магистралы-биле поездилер чоруп турар апаар хүнүң келирин дүргедедир дээш бүгү чүүлдерни кылыр күзел кижиге хайныгып келир-дир — деп, «Карпаттар» дээр отрядтың бызаңчылар бригадирн И. М. Соболь чугаалаан.

Ургал хоорайны болгаш станцияны тудуп турар украин тудугжулар чыл онаалдазын хуусаа бетинде күүсеткеш, чылдың төнчүзүвге чедир миллион рубльдиң капитал салымнарын немей шингээдип алыр деп соруглаңы салганнар.

БАМ-ның төөн участогунда демир-орукчу-дайынчылар эрес маадырлыг ажылдап турар. Офицер В. В. Журский удуртkан коллектив хемнер аразы Амгунин деп черде орукту чер чалдарын кылып турар. Ол ажылга бүдүн чартык миллион кубометр довуракты шагда-ла төкkеи. Ында болган митингиге механизаторлар болза залчегде кижи бүрүзү ийи чартык нормаңы күүселерни хүлээнгеннер. Оске-даа хөй коллективтер бедиктен хүлээлгелерни алганнар. Чаа-чаа күш-ажылчы типлелгелерни чедип алырынга күжүүсе дараманмас бис деп, БАМ-ның тудугжулары эш Л. И. Брежневке бүзүреткеннер.

ИЛ-18: КЫЗЫЛ — МОСКВА

ИЛ-18 деп агаар лайнери Красноярск—Кызыл аразынга техниктиг умдуушкун кылгаш, Кызыл аэропортунга бир дугаар хөнгээндан бээр түгле ийи ай эрткенин номчукчулар билир. Ол самолёт-биле Кызылга келген тускай комиссия хөй олуттуг самолёттарның Кызылга хөнүп болурунуң аргазын хынап көргеи. Хамааты ужар түүлдүң Красноярск эргелелиниң умдуучулары бөттандырып турар.

Дүүн Кызыл—Москва аразынга дөрт ужарының авиарейизи эгелээн. Умдуушкуннарны Хамааты ужар түүлдүң Красноярск эргелелиниң умдуучулары бөттандырып турар.

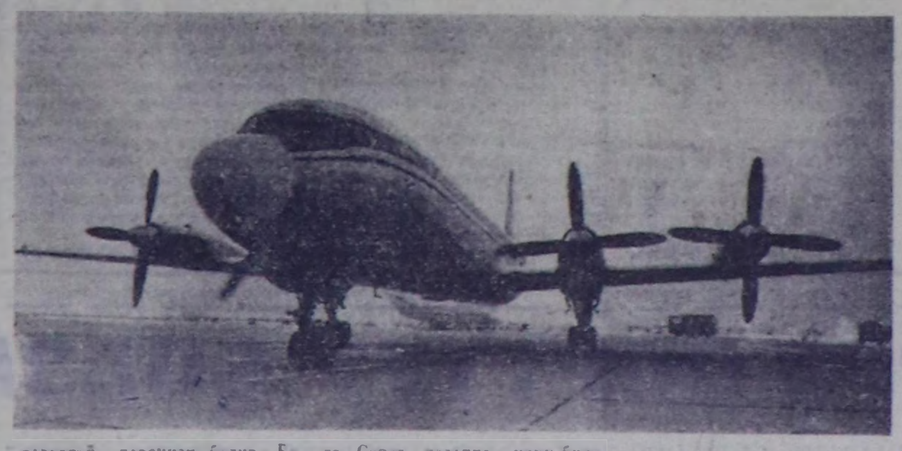
Кызылчылар болгаш республиканың оске-даа хоорай, суурларының чурттакчылары дүүн үезинде Кызылдан ужуп үнгеш, кежээ «Экии, Москва!» деп сөстерни чугаалап болур апарган. Ынчангаш моон соңгаар бир самолёттан оске самолётка олуруп, вокзалдарга шак эрттирер, билеттер бүрүткедир чымыштыг ажылдар кызырылганы ол. Кызыл—Абакан—Москва аразының агаар оруу пассажирлерге таарымчалыг байдалды тургускан.

Дүүн Москваже баштайгы рейс болган. Хүндүскүүнүн ийи шакта Кызыл аэропортунга республиканың партия болгаш совет органнарының удуртkучулары, хоорайның хөй-ниитизиниң төлээлекчилери, Тываның авиабүзүрүлгезиниң ажылдакчылары чыглып келген. ЯК-40 деп реактивтиг самолёттар удаа-дараа хөнүп турган. Ол болза Красноярскиден, Новосибирскиден келген лайнерлер-дир. Бо машиналарның күчүлүг «акызы», турбохүртүлүг ИЛ-18 лайнерниң аэропортка ужуп келириң чыылганнар четтикпейн чаңгыс турган.

Хүндүскүүнүн ийи шак ажып чорда, ИЛ-18 Кызылдың кырынга көстүп келген болгаш меңилежимишкинниң бир долганыын кылгаш, чавызап бадып келген.

Каш-да минута эрткенде ИЛ-18 перронга доктаапкан. Бо улуг болуушкунга турускааган митингиге Хамааты ужар түүлдүң Красноярск эргелелиниң начальныгы Анатолий Трофимович Халин чүве чугаалаан. Бистиң чүртүвүстүн, ооң иштинде Тыва АССР-ниң агаар транспортунуң дүрген хөгжүп турарын демдеглээн. ЯК-40 болгаш АН-24 самолёттарны Кызыл аэропорту ындыг-ла үр аввесте хүлээп ап эгелээн болза-да, ам ИЛ-18 деп улуг самолёттуң хүлээп ап турар апарганы ооң тодаргай херечиин болур. Бо дээрге Советтер чүртүнүң эң аныяк республиказының экономика, культура хөгжүдели-ниче партия болгаш чазактың ада сагыш салыпкыныының херечиин-дир.

— Кызыл — Москва аразынга дөрт ужар авиарейсти ажытканы дээрге онгу беш чылдың баштайгы чылында эки ажылдаан, моон соңгаар оон-даа шалыпчы ажыдаарын хүлээнип турар Тываның ажылчы чоннарының амыдыралынга өөрүшкүлүг болуушкун болган — деп, СЭКП Кызыл хоркомунуң бирги секретары В. Б. Добромыслов чугаалаан. — Бо болуушкун бистиң республикавыстың амыдыралында улуг чаартылгаларны херечилеп турар, ол дээш СЭКП ТК-Даргазы Б. Ш. Долчаймаа, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. К. Менгүме олар экипаж кежигүннерине болгаш баштайгы пассажирлерге аас-кежиктиг ужудушкунну күзээн.

Корабльдиң командири Николай Яковлевич Смолькин, ийиги ужудукчу Виктор Николаевич Соломатин, бортмеханик Владимир Яковлевич Терешенко болгаш штурман Виктор Семенович Дударев олар ийи чыл иштинде чаңгыс экипажка калы ажылдап келген. Олар геологтарны Сөңгу чүкче чедирип, Якутиниың алмаз тывыкчыларынга дузалажып турган, ам пассажирлерни бистин Тывадан чурттувустун найысылалы Москваже ажыглап эгелээнин ол.

...Самолётче улус үнер таңдаы адырыпкан. Лайнерниң дөрт хүртүзү ажылдай берген соонда ИЛ-18 бетон оруктан кодурулгеш, Москваже углапкан.

Кызыл—Москва аразының агаар оруу ажытынган!

ЧУРУКТАРДА: ИЛ-18 аэропортта болгаш баштайгы пассажирлер.

Ажыл-чорудулгага дайынчы программа

СЭКП ТК-ның октябрь (1976) Пленумунуң түңнелерин болгаш ажаа СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган түңнелдерни база соруулгаларны, а ол ышкаш партия обкомунуң III пленумунуң шиитпирлерин Тываның коммунистери бедик идепкей-биле чугаалажып турар. Бо хүннерде болуп эртиилээн СЭКП райкомнарының пленумнарынга, райониарның партилиг хуралдарынга ажылдың ажыктыын болгаш шынарын үзүм бедидериниң, ооңгу беш чылда планнарны чедиишиннинг бетгандырарының аргаларын тодаратқан.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК район кодаа ажыл-агый болгаш үлетшүр продукциязын бүдүрер талазы-биле республикада бир хол черни эзелеп турар. Районнуң ажыл-ишчилери планныг онаалдаларны күүседир талазы-биле чамдык чедиишкиннерни чедип алган. Ол дугайын СЭКП райкомунуң пленумунга илеткелчи партия райкомунуң бирги секретары **Н. С. Бойду** болгаш санал берген аштер демдеглээн.

Бүдүрүлгелерниң ажыл-ишчилери бо чылы эки доозун турар. Продукция сайгарарының планын район 11 айларда 103,5 хуу күүсеткен азы эрткен чылдыын од үезинде деңнеэрге 4,6 хуу өзүлеглиг болган. Райүлетшүр комбинадының, автобүдүрүлгелиниң, Каа-Хем хомүр-даа разрезиниң Чадаана участогунуң, райпонуң коллективтери чыл планнарын чедиишкинниг күүседип турар.

Чамдык колхозтар болгаш совхозтар кодаа ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниг болгаш салгарыга чедиишкинни чедип алган. Тараажылар кызымаккай ажылдаан болгаш багай эвес дүжүттү өстүрүп, ажаап алган. Оон түңнелиниде район күрүнеге 2500 тонна тараа салгар планын 4355 тоннага күүсеткен. «Алдан-Маадыр» совхозтуң, «Искра» колхозтуң ажыл-ишчилери шүүлгеу ажылдаан. Пинтизи-биле районга мал чемнерн база-ла эрткен чылдыынган хөй бедеткеттинген.

Районнуң чамдык ажыл-агыйларының малчыннары курлавырларны билдиглиг ажыглаан, планныг онаалдаларны күүседип турар. Чижээ, СЭКП-нин XXII съездизи аттыг совхозтуң Доргун сүт-бараан фермазының коллективи чыл планын хуусаадан бир ай бурунгаар күүсеткен. Мында сүт саавлазы эрткен чылдың деңнелиңден ажып, бир инекке омаатыр 2394 килограмм чедип турар. 12 саавчының 9-у планын ажчырып, 2000 кг сүттү сапган. Хойнуу 7 бригада тоорүг 100 хойнан 95—98 хураганны, 40 хойнуу 100 ажыг хураганны алган.

Кодаа ажыл-агый бүдүрүлгезинде хөй курлавырлар эң-даа чедир ажыглаттынмайн турарын пленумга чугулаган айыткан. Чүүлүн аайы-биле мал бажы өстүрериниң планы күүсеттинмээн, харын-даа мыйыстыг бода малдың болгаш хойнуу күүдезин. Оон-түңнелиниде район күрүнеге 336 тонна сүттүг, 582 тонна эттиг, 29 тонна дүктүг чедир бербээн. Илангыя «Чыраа-Бажы», «Алдан-Маадыр» совхозтарда, «Октябрь 30 чылы» колхозта ажыл ажылының байдалы багай. Бо база өске ажыл-агыйларда ажылагыйжы эвес чоруктар бар болган малдың өлүп хорааашкыны-биле деңнеэрге көшкен. Эрткен чылдыы-биле деңнеэрге бода малдың өлүп хораары—53 хуу, а хойнуу—65 хуу өскен.

Чамдык ажыл-агыйларның үлүртүкчулары, мында партия организациялары бо чылдың кыштаглаашкынынга белеткелди чугулаган көрбээн. Шынчаган оларда кыштаглаашкынның амгы байдалы эки эвес, мал чемнери четчир-даа болза, оларның чемгерилгезин багай организастаан. Чамдык черлерде малга чем белеткеп бээр цехтер орта ажылдавас, «Алдан-Маадыр» совхоз биле Ленин аттыг колхозта сүт саалгазы кудулаан. Ажылагыйларда малдың суттарылгазын база багай организастаан.

Чер ажылының талазы-биле кежир чылга чагадыладыг кошкак тургускан, часкы тарылгага белеткел четпес, техника септелгези ооңгу, үрезиниин түгле 34 хуузу арыглаттынган.

Чадаана хоорайның чамдык бүдүрүлге, садыг, транспорту коллективтериниң ажылында чедир шиитпирлеттинмээн айтыыглар хөй. Шлангыя № 463 КМК-да тудугжуларның күш-ажылын кошкак организастаанынга коллектив планын түгле 83 хуу күүсеткен. Тудугга акша-төрээниин тоттерлеп турарындан, амгы үеде 37 тудуг объектилерге доозулбаан.

Пленумнуң киржикчилери ажыл-керектиг байдалын хандыр аналиэзеп, бо беш чылда айыттынган соруулгаларны чедип алырылың чугулазын айыткан. Ол соруулгалар дыка бедик. Чижээ, үлетшүр бүдүрүлгезиниң деңнели районга эрткен беш чылдыынга деңнеэрге 50 хуу өзер, тараа бүдүрерин ийи катап, эттиин—60 хуу, сүттүүн болгаш дүктүүн—30 хуу көвүдедирин көрүп турар.

Кодаа ажыл-агый бүдүрүлгезин специализастаарынче болгаш концентрастаарынче кол кичээнгей салдынар. «Тыва», СЭКП-нин XXII съездизи аттыг совхозтуң Доргун сүт-бараан фермазының коллективи чыл планын хуусаадан бир ай бурунгаар күүсеткен. Мында сүт саавлазы эрткен чылдың деңнелиңден ажып, бир инекке омаатыр 2394 килограмм чедип турар. 12 саавчының 9-у планын ажчырып, 2000 кг сүттү сапган. Хойнуу 7 бригада тоорүг 100 хойнан 95—98 хураганны, 40 хойнуу 100 ажыг хураганны алган.

Пленумнуң ажылынга республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **М. К. Мендуме** киржип, чүве чугаалаан. Ол бо чылдың-даа, пинтизи-биле ооңгу беш чылдың-даа планнарны онаалдаларын күүседир талазы-биле партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының соруулгаларынга тодаргай доктаан.

• • •

Бүрүнгү дүн ол ышкаш партилиг **Бай-Тайга, Танды, Каа-Хем, Бии-Хем, Тес-Хем** райкомнарының пленумнары, **Улуг-Хем, Эрзин, Тоджу, Өвүр** районнарының партактив хуралдары болуп эрткилээн болгаш оларга од-даа айтырыгны чугаалашкылаан. Пленумнарга, актив хуралдарынга түскай докладтарны хүлээп алган. СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң шиитпирлерин. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтин чугаазында айыттынган түңнелерни болгаш соруулгаларны бүрүп долузу-биле чүүлүгүнүмүшаан, пинтизи-биле ооңгу беш чылдың база келир чылдың планныг соруулгаларын күүседиринин хемчеглерни, партия организациаларының соруулгаларын ында айтып турар.

МУРНАКЧЫ ИШЧИ

Мурнакчы чолаачы Домбуу Далар-оолду «Шекпэр» совхозта танывас, балбее ажы чок. Арт-сын ажыр, кадыгберге оруктарга ооң машиназын бо-ла дилей берген турар. Чээрби ажыг чыл иштинде ол чолаачылап ажылдан келгеш, одаа-ондактарга таваржып, багай чүве кылып көрбээн.

Кызыыак, бедик мергежилдиг, техниканы эки билир чолаачының ажылының түңнели кезээде эки, ай, квартал планнарын үргүлүү ажыр күүседип келген.

ЧУРУКТА: Күш-ажылдың Кымыл Тук орденниг эдлекчизи коммунист Л. ДАДАР-ООЛ.

Х. МОҢГУШТУҢ тырттыргам чуруу.

ЦЕХТИ КЫМ УДУРТУРУЛ?

Хевен-саазын үлетшүрүнүң Душанбеде каттыжышкынынга цехтер начальниктери болуп ажылдаар хостуг үш перге ажылдарны дээш, аныяк специалистерниин конкурузу зокулган. Таджик ССР-ниң Чиик үлетшүр министерствозунуң, республиканың ЛКСМ ТК-зының, «Комсомольская правда» солуунуң редакциязының инициативазы-биле ол конкурсту чоруткан. Анаа Россия Федерациязындан, совет Прибалтика республикаларындан, Азербайджандан болгаш Таджикистандан чиик үлетшүрүнүң аныяк 13 специалистери киришкен. Жюриниң кежигүннери конкурстуң киржикчи бүрүзүнүң рефератын дыңнаан, мынаарга ол рефераттарда бүдүрүлгеде четпес чүүлдерни дүргеп ууткааларының оруктарын, оны хогжудеринин курлавырларын ажыглалга киперининг арга-аргаларын тайылбырлагылаан.

Ол чогаадыкчы маргылаанның киржикчилери эргелеп башкарарын болбазырааргайжыдар талазы-биле ажыл-керекчи санал берииишкиннерииге киришкеннер. Белир үениң бүдүрүтүкчулары кадрларны шилип ап, ажыл-керекчи ужуражыышкынынарны кылып, коллективке организастыг болгаш кижизидилге ажылын чорудуп билирин көргүскеннер.

Бүдүрүлгениң аныяк командирлериниң бо чарыжының тиилекчидери Иванмовода Ф. Зиновьев аттыг аргыг фабриказының инженери Татьяна Лебедева, Душанбе каттыжышкынының ийиги аргыг фабриказының улуг мастери Лариса Амирагалимова. Душанбе каттыжышкынының цех начальниктериниң хүлээлгезин күүседип турар Лидия Татарова олар болган. Оларны бүдүрүлгениң цех начальниктеринге төмүйлээн.

— Конкурс болза бүдүрүлгениң эң-не мергежилдиг инженер-организаторларын тып илереткен. Оон ангыда, ол болза каттыжышкынның элээн каш специалистериниң мергежилиниң талазы-биле бедик бедеткелдиин көргүскен — деп. Таджик ССР-ниң чиик үлетшүр министри Т. М. Мирхаликов СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.—Бис ындыг конкурстарны республиканың чиик үлетшүрүнүң өске-даа бүдүрүлгелериниге чорудар бодап турар бис.

В. МОСТОВОЙ,
СЭТА-ның корр.

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге

ЧӨВҮЛЕЛДИҢ АЖЫЛЫ

«Тыва кобальт» комбинатта ажылчы чоннуң экономиктиг өөредилгезин күштелдиреринге 1974 чылда экономиктиг билиглериниң чөвүлелиниң тургускан. Ол комбинат директорунуң үдүртулгазы-биле ажылдап турар болгаш инда кол специалистер, цехтер начальниктери хаара түүтүнгеп. Чөвүлел «Үдүртүкчүнүң күш-ажылы», «Социализм үезинде инженерниң күш-ажылы» деп теоретиктиг семинарларның, «Социализм болгаш күш-ажыл» деп курстуң болуктерин, коммунистиг күш-ажыл болгаш экономиктиг билиглериниң үндезиниерин өөренир школаларның ажылын тазырыштырып турар.

Чөвүлелдиң ажыл планында ажылчы чоннуң экономиктиг өөредилгезин организастаарының хамаарыкнан бүгү-де айтырыглар киргеи—коммунистиг күш-ажыл школаларын, экономиктиг билиглер школаларын, доктаамал ажылдаар семинарларны тургузары, пропагандистер-биле ажыл, мурнакчы пропагандистерниң дүржүлгезин өөренир болгаш неп-терединиг, экономика кабинеттерин тургузары болгаш көргүзүг материалдары-биле деринги, экономиктиг өөредилгениң чорудулгазын контроллаары, бо айтырыглар талазы-биле цехтер үдүртүкчуларының отчётгарын дыңнаары, коммунистиг труд сменазының практиказынга улуг салыышкын болур.

Коммунизмниң херээ дээш, чоннуң сонуургалдары дээш партияның, оон Л. И. Брежневке баштаткан Топ Комитединиң чайгылыш чок болгаш кызымаккай демиселлин чымынының материалдары көргүзүп турар.

Партияның ажыл-агый политиказының комплекстиг характерин болгаш оон бол угланышкынынарын коммунистерниң болгаш бүгү ажылчы чоннарының хаанызы-биле шиңгээдип алырынга бо ном улуг дузалыг чедирер.

(СЭТА).

АКТИВ ШКОЛАЗЫ

СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш СЭКП Төп Комитединиң ооң соолунде болган Пленумнарының шиитпирлеринде партияның үдүртүкчү кадрларының марксисчиленнинчи өөредилгезинче онза кичээнгей салып турар. СЭКП Монгүн-Тайга райкому партия активинин школазының өөредилге программазын бадылаан. Бо школа парткомнарның, партия эге организацияларының секретарларын база бюро кежигүннерин хаара түткан.

Баштайгы кичээллер октябрь айда эрткилээн. Оларга «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы — ниитилелдиң үдүртүкчү болгаш башкарыкчы күжү», «Ажылдың ленинчи стили — партийжи удуртулганың кол негелдези», «Администрацияның ажылын контроллаарынга партия эге организациязының ажыл-чорудулгазы», «Аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинге комсомол организациаларының ролю» деп айтырыглар сайгартынган.

Соолгу кичээллер СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының бешки сессиязының шиитпирлериниге дүүштүр партия организациаларының амгы соруулгаларын чугаалашкан.

Д. КУУЛАР.

Л. И. Брежневтиң илеткелдериниң, чугааларының ЧЫЫНДЫЗЫ

БАЙДАЛДЫ ӨӨРЕНИП КӨРГЕШ...

Тожу районда партийжи өөредилгениң системазында 7 семинар болгаш экономиктиг өөредилгениң 12 школазы ажылдап эгелээн, оларда пинтизи-биле 519 кижи хаара түткан.

Бүгү семинарлар, школалар пропагандистер-биле четчелеттинген, оларның 85 хуузу дээди эртемниг, 83 хуузу коммунистер. Бүдүрүлге, албан черлериниң үдүртүкчулары, кодаа ажыл-агыйның специалистери болгаш кодаа интеллигенция бо хүндүлүг даалганы күүсеткип турар.

Тус-тус семинарлар болгаш школалар өөредилге чылының эгезинден бээр эки ажылдап эгелээн. Чижээлээрге, районнуң амыдырал хандырылга комбинадында СЭКП тоогуу өөренир школа (пропагандизи Г. Гостева), харылзаа белдиринде политэкономия өөренир школа (С. Демчик) моон мурнында чылдарда ышкаш организастыг ажылдап турар. «Тоора-Хем» совхозтуң Совет Тыва салбырында «Социализм болгаш күш-ажыл» деп теманы өөренир школаның (А. Амбзржи) ажылы база-ла эки.

Үстүнде чугаалазывыс болгаш оон-даа өске школалар, семинарлар баштайгы кичээллериниге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтин Казахстанга болган партия-ажыл-агый активинии хуралынга чугаазын сайгарып өөренгеш, боттарының өөренизе чогуур программаларын дүзүлээр ажылдап эгелей бергиннер. Өөредилгени артгиреринге таарымчалыг кызыгдүлүнарны, өрээлдерии чер болганда дерип кылган болгаш өөредилгеге ажыглаар керекселдерни, көргүзүг материалдарны четчелээн.

Ындыг болзажок, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин эгелеп турар үезинде анаа районнуң бүгү ажылчы чоннарын хаара түдүптер арга биспе чок боон турар. Бистиң кылып турар ажылывыстың байдалы ындыг. Ол чүл даарге, октябрь айның орта үезиниден эгелээш, чаа чылдың баштайгы айларынга чедир хөй чон тайга, сыннарже аннап-диниеп чоруптар. Штаттыг анчыдардан ангыда будүрүлге, албан организацияларының ажылдакчыларындан элээн хижи эвилеглиг шелээзин алгаш, диниеп чоруптар чаңчылдыг. Бо чөрүк чамдык таарымча чок байдалдарлыг.

Партия райкому районуң ындыг онзагай байдалдарын өөренип көрбүшаан, олук-тывыш ажыллакчыларының политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгезин аңнаыр сезопу дозугган соонда немей организастаар хемчеглерни боттандырып турар. Инчангаш өөредилге программазын өөренип артгиреринин шак-үезин-даа кызыыдай бээр чоруктар зүрүгүстүнүп кээп турар. Ындыг болзажок бүгү школаларның, семинарларның дыңнакчылары өөренип эртер темаларын доозкаш, өөредилгенин дараазында үе-чадазынче шиитпирлерни хандырар хемчеглер биспе боттанып турар.

Д. БАЙЫР-ООЛ,
СЭКП-ниң Тожу райкомунуң пропаганда болгаш агитация илдизиниң эргелекчизиниң ораалакчызы.

БҮДУРҮЛГЕ-БИЛЕ ХОЛБАШТЫР

Ак-Довуракта В. И. Ленин аттыг комбинаттың инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хамыкчыларының экономиктиг билиглерин бедидериниге улуг кичээнгейни угландырган. Комбинаттың улуг-улуг цехтеринде болгаш салбыраларында экономиктиг билиглериниң үндезиниерин өөренир школаларны болгаш болгумнерни организастаан. Инда СЭКП-ниң XXV съездиниң болгаш СЭКП ТК-ның октябрь (1976) Пленумунуң материалдарын өөренип турар.

Парткомнуң шиитпири-биле ындыг өөредилгени комбинаттың эргелелиниде база организастаан. Комбинаттың чоокта чаа дужаган чырык чагай өөредилге цунктузунда неделиниң вторник санында болуп турар кичээлдерге эргелелиген 30 ажыг инженер-техниктиг болгаш үлүртүр ажылдакчылар киржип турар. Анаа лекцияларны комбинаттың үдүртүлүлары Д. А. Ухов, В. А. Кириллов, Д. М. Сваривальный болгаш өске специалистер комбинаттың бүдүрүлге практиктиг ажыл-чорудулгазы-биле ковчуг эки холбаштырып ном чуп турарлар.

Чоокта дыңнакчылар съезд материалдарының талазы-биле семинар кичээлди эртиргеи. Анаа М. И. Кирнос, П. Е. Протухин, Г. П. Жуковская, Д. А. Рухман олар болган өске-даа эштер эки белеткеттинген көргүскеи. Д. М. Сваривальныйның совет ниитилелдиң экономиктиг хөгжүдезиниң инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш интеллигенциниң ролюнүн дугайында лекциязы дыңнакчыларны оюн сонуургаткан.

М. ООРЖАК.

СҮТ БИРГИ СОРТТУУ БОЛЗА...

(Сүт-бараан фермаларының ажылдакчыларын шаңнап-мактаар талазы-биле)

Белеткээн сүттүг күрүне стандартын ёзугаар хүлээп алырынче шилчээни-биле холбаштыр база ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо талазыбиле доктаалынга үүшүтүр сүттүг күрүне стандарты-биле дужаарынче шилчээн колхозтарның болгаш совхозтарның сүт-бираан фермаларының ажылдакчыларын шаңнап-мактаар талазы-биле чуруумну Кодаа ажыл-агый министерствозу тодаратқан.

Сүт-бараан фермаларының саавчыларын, инек кадарчыларын, сепаратор болгаш сүт шүүктүзарының ажылдакчыларын, сүт соорүр машиналар чолаачыларын, сүт-бараан фермаларының өске-даа ажылдакчыларын, фермаларда үчёгжиктерин, лаборантыларын, бригадирлерин бирги сорттуң сүдүн, а ол ышкаш бирги сорттуң сүдүн +10 градус чедир соотканы дээш, дужаарының шаңнап-мактаарын үе чуруумга көрүп турар.

РСФСР-ниң Кодаа ажыл-агый министерствозунуң дужаалын күүседири-биле база Тыва АССР-ниң колхозтарында болгаш совхозтарында сүт бүдүрер талазы-биле тургустуна берген байдалды шиңээп көргеш, бирги сорт-биле дужаарган сүттүң ортазынын 3,9 хуузун фермаларының үстүнде ийткан ажылдакчыларын мактаң-шаңнаар талазы-биле чөпшээрелиг ажыл-агыйларның үдүртүкчуларынга берген.

Бирги сорттуң сүдүн дужаап турар үеде ону +10 градус чедир соотканы дээш, сүттүң төгүн чоруу оки турда бир тоннага хамаарышпыр 5 рубль немелде төлевирин чөрүүп турган болгай. Бир тонна соотқан сүт дээш немей төлээр 5 рубльдың 70 хуузун азы 3 рубль 50 копеекти сүттү күрүне стандартын ёзугаар дужаап турар колхоз, совхозтарның болгаш күрүнениң эске-даа бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларын шаңнап-мактаарынга чарыгдаарын база көргеи.

Бирги сорттуң сүдүн, а ол ышкаш бирги сорттуң сүдүн +10 градус чедир соотқан, дужаарганы дээш сүт-бараан фермаларының ажылдакчыларының шаңнап-мактаарының хуваалдазын Таңды райөнүн ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта мынчаар тургускан боон турар: (хуу-биле алырга):

Саавчыларга — 64 хуу;
Кадарчыларга—10 хуу;
Бригадирлерге—5 хуу;
Ажылчыларга—6 хуу;
Лаборантыларга—2 хуу;
Мотористерге—2 хуу;
Чолаачыларга—5 хуу;
Зоотехниктерге—3 хуу;
Ветгехниктерге—3 хуу.

Сүттүң шынары дээш саавчыларга болгаш кадарчыларга бээр шаңналды шалың алыр үезин барымдаалап, деңге үлеп бээр.

Бүрүне стандартын ёзугаар сүт дужаарынче шилчиткен ажыл-агыйларның ажылдакчыларын шаңнаар хөреңгини бирги сорттуң сүдүн дужаарганы дээш сүт заводтарындан кирер акшаның күсели-биле чорудар. Бо шаңналды чайгыс аай дүрүмде көрүүнген ён ындыкы хемчээлге хамаарылга чокка төлээр.

Үстүнде чүүлдерден ап көөрге, моон мурнунда ажыл-агыйлар бирги сорттуң 1 тонна сүдүн дужаагаш, 273 рубль ап турган болза, ам анаа немей 5 рубльдя (соотқан сүт дээш) азырын көргени ол болур. Сүт-бараан фермаларының ажылдакчыларының моральдыг болгаш материалдыг инг бериишкинниге үлүг дузалы база чедирер.

Сүт-бараан фермаларының ажылдакчыларынга тыпсыр шаңнап-мактаашкынның хемчээлин түстүс черниң байдалын барымдаалап, эде көрүп болурун ажыл-агыйларның үдүртүкчуларынга база чөпшээрээн.

В. КОЗЛОВСКИЙ,
кодаа ажыл-агый продуктуларының шынарыны болгаш садып алырының талазы-биле Тыва АССР-де күрүнениң белеткел инспектору.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ССРЭ—ЛИВИЯ:

Үр хуусаалыг кады ажылдажылга

Ливия Араб Республиканың Революстуг командылал Чөвүлелиинин дараазы Муамар Каддафиинин албанныг аян-чоруу бо неделяда ССРЭ-ге арткан. М. Каддафинин аян-чоруу болган совет удурукчулар-биле оон чугаалажышкынынары соөлгу чылдарда ийи чурттарының болган улустарының аразында найыралдың база кады ажылдажылганың харылзааларын быжыглаарының база хөгжүдүрииң черчиин боон арткан.

Ийи-бүрүзүн хаая тургузуун дужургеш, 1969 чылдың сентябрь 1-де Ливияга восстаниең революцилга Совет Эвилели бир дугаарында байыр чедирген. Ол чурттуң чаа удурткучулары чүгле Ливияның национал эрге-ажыынга эвес, харын Израиль агрессигага удур демисеэшин тургар араб күрүлелериниң антиимпериалистиг фронтуун быжыглаарының эрге-ажыынга дүгжүн тургар даштыкы политиктиг углаңнышкынны чорудуп эгелээн. Ливия республиканы баштап тургаш аныяк офицерлер — Египеттиң шинчаалдагы президентизин тургаш Насеринии таалалакчылары боон турган, олар кыска хүүсаалын иштинде Ливия Араб Республиканы девискээрин даштыкы хоглараалашкынын хостаан болган америк, англи шериг базалдарын узуткаарын чедип алган.

Революстуг Ливия барыын чүк монополияларының мөлчүкчү чоруукка удурланып, хөгжүп орар күрүнелериниң демиселинге авангардчы ролдуг ойнаан. Бо демиселиин түнелиинде чүгле чиг-от — нефтиге хамаарыштыр төптүг ертекти зоктаатакан. ЛАР национал-хоталгалыг күштерге болган политика база экономика талазы-биле хамаарышпас чорукту быжыглаар дээш хөгжүп турар чурттарның демиселинге деткимчени чайгылып чок көргүүн келген болган көргүүүн турар. Ливияда хан төгүүшкүнүүг дайынны соксадыр талазы-биле, удурланышкынның палестин шимчээшкининге дузаламчы болган деткимче көргүзер талазы-биле Ливияның күжениишкинин Ливияда калбак үдээп алышыкынны алган.

ЛАР-ның ыныг политиказы социалистиг дем каттыштырыла чурттары, оон иштинде Совет Эвилели-биле тоокшылажыр дараазы берген. Совет-ливия найыралды Ливияда «тактика эвес, а стратегиг уе-чага» кылыр көрүүн биле дең декабрь 6-за Кремльге чүве чугаалап турган М. Каддафи демиселзэн.

Соөлгу чылдарда Ливияда боттандырып турар дешилелдиг социал-экономиктиг чаарыглаларны биспин чүрүүвуста улуг күзел хамыкпышкын-биле хайгаарап турар. Ол чүртка ажылдап турган даштыкы нефть компаниялыарын национализастааны, үзетпүүүн күүрүне секторуунуң дөгжүп турары, кодээде кооперативтерин тургузуун турары чогум-ма ында хамаарыжыр.

Дээди дешилеге эртекен амгы совет-ливия чугаалажышкынынарның боттуг түңнелдери ийи чурттарның аразында найыралды болган кады ажылдажылганы улам ыныг хөгжүдүрииңе, тайбың хөрээн быжыглаарыга бараан болуур дээрлиинге совет кижилер бүдүрел турар.

Ю. ТЫССОВСКИЙ. (СЭТА).

Чоокку Чөөн чүкке быжыг шиитпирлээшкин дээш

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). БНО-ның Кол Ассамблеязының XXXI сессиязы Чоокку Чөөн чүк айтырыш чүгаалажып көөрүп дооскан. Чоокку Чөөн чүкте чорудээнь ур үеде айлап шиитпирлевейн турар чорук ол девискээрниң улустарының эрге-ажыктарын, бүгү делегейге тайбыныы болгаш айыыл чок чоруктуң херээн үнелеп турар бүгү кижилерниң дүвүрээзинин болдуруп турарын үстүнде айтыырыны чугаалажып көргенин илереткен.

«БНО-ның уставын, иелеет эргелеринин принциптерин болгаш БНО-ның чаңгыс улаа эвес резолюцияларын хаздытпышаан, араб девискээрлерин Израильнан эжелевиннаң турарын бүрүү шаап тур» деп Чоокку Чөөн чүкте байлап дугайында резолюцияда Кол Ассамблея онзалап демделген турар. 1967 чылда эжелеп алган бүгү араб девискээрледен назраиль шериглерин үндүрбес болза, палестин улустуң чарыдыс эрелерин ханыырбас болза, Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбың чедип алдынмас дээрзин Кол Ассамблея база катаа бадыткаан. Палестинаны хоозары организациязы киниргиттир, соңгуургалыг бүгү талаларның киржилгеэи-биле Чоокку Чөөн чүк талазы-биле Женеваның тайбың конференциязынын ажылын катаа эгелээрин соңгабиле холбаштыр дессамбела шиитпирлии-биле деткээн.

«КНО-ның уставын, иелеет эргелеринин принциптерин болгаш КНО-ның чаңгыс улаа эвес резолюцияларын хаздытпышаан, араб девискээрлерни Израильнан эжелевиннаң турарын бүрүү шаап тур» деп Чоокку Чөөн чүкте байлап дугайында резолюцияда Кол Ассамблея онзалап демделген турар. 1967 чылда эжелеп алган бүгү араб девискээрледен назраиль шериглерин үндүрбес болза, палестин улустуң чарыдыс эрелерин ханыырбас болза, Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбың чедип алдынмас дээрзин Кол Ассамблея база катаа бадыткаан. Палестинаны хоозары организациязы киниргиттир, соңгуургалыг бүгү талаларның киржилгеэи-биле Чоокку Чөөн чүк талазы-биле Женеваның тайбың конференциязынын ажылын катаа эгелээрин соңгабиле холбаштыр дессамбела шиитпирлии-биле деткээн.

ДУГУРЖУЛГАГА АТ САЛГАН

ЛОНДОН. (СЭТА) Бүгү-эвилелиин хаштыкы садыг талазыбиле «Машиноимпорт» каттыжышкынның болгаш англи «Ковверроу» консорциумнуң төлээлекчилериниң аразында соөвет-англи садыглажышкынның төөгүзүнде эң улуг дугуржулгага атты аңаа салган. 1977 чылдан эгелээш, газ сорударының 42 агрегалын Совет Эвилелиниг садары дугуржулгага көрдүнген, оларны Сибирьнин газ дамчыдылгазынга алыглаар. Ол агрегат бүрүүн Тюмень биле Челябинскиниң аразында тудуп турар участока ажыглаар, ол агрегаттарны консорциумнуң кол киржикчизи болуур «Ролле-ройс» компаниязының оңмөдекчилери-биле дерээн. Дугуржулгага агрегаттарны техника талазы-биле ажыглаарынга болгаш артык кезектерни бээрине хамаарышкан чүүлер база көрдүнген.

«Бо болза ийи чурттуң аразында экономиктиг болгаш садыг харылзаалардың хөгжүдүрииңе чугула чүүл болуур» деп, СЭТА-ның корреспондентизиниге «Ковверроу» консорциумунуң директору Т. Нотл медеглээн.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ЭКОНОМИКАНЫҢ ШАПКЫН ХӨГЖҮЛДЕЛИГ АДЫРЫ

БЕРЛИН. ГДР-ниң үлетпүр будурүүшкүүнүң нияти демчээлзинин барык-ла оныуң бир кезээ электрон болгаш электротехника үлетпүрүнүң продукциязы болуур турар. Республиканың улус ажыл-агыйының ол адырыы—хөгжүдүзиниң темпилериниң талазы-биле энне шапкын адырларның бирээзи. Соөлгү 20 чыл дургузунда оон будурүлгезиниң хемчээли 12 хуу кезек катаа үлгатакан.

ГДР-ниң электротехникалыын болгаш электроникалыын дүргеи хөгжүдүзи, социалистиг экономика интеграциязының киржикчилери-бээле, бирги ээлгеде Совет Эвилели-биле ыяк кады ажылдалыгга чурттуң улус ажыл-агыйының ол адырының продукциязын экспорттаар хол чүүл болдурган. Ам ол адырның комбинатталрының болгаш заводтарының будурүп үндүрген дөрт кылыг бүтүүтүн бирээзи-де экспортче үнүп турар.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БУДУРУКЧУЛУҮНҮҢ УЛГАТКАНЫ

БУДАПЕШТ. ВҮР-та бо чылын химия үлетпүрүнүң будурүшкүүнүүң хемчээли 12 хуу өскен. Будурүдгенин немелде ээлдезин бабык-ла бүрүүү-бээле адырының будурүдгелериниге күш-ажылдың будурукчулууга улгаттырарының күсели-биле чедип алган. ВҮР-нүң химия үлетпүрүнүң ажылдакчыларының профэвилелиинин президиумунуң хураланга ол дугайын дыннаткан. Адырның шапкын хөгжүдзеи келир чылын-даа үргүлчээр.

ПЛАННЫГ ОНААЛДАР КҮҮСЕТТИНГЕН

БУХАРЕСТ. Клуж можунуң тудуг организациязы чаа беш чылдың башталгы чылының планныг онаалдарын хуусаазындан чээрби хонук эрте күүсеткен. Чылдың төөгүзүнге чедир арткан хүннерде нияти түңү 30 млн. лей акыыл тудуг ажылдарын планнан артыкка күүседиринь олар хулээнген.

Клуждуң тудугчулары — улус ажыл-агыйының ол адырында социалистиг чарыштың мүрнаачылары. Бо чылын олар 4,5 мүң квартираларны, 1700 орунныг шинги чурттаала чедерини, 700 олуттуг үргүлээр саатарын болгаш ясслилерни, 530 орунныг интернаттарны ажыглалга дужаагаң.

ЯДРОЛУГ ЭНЕРГЕТИКАНЫҢ ХӨГЖҮЛДЕЗИ

ПРАГА. Чүртка чаа атомныг электростанцияны дерип тургузарының белеткелди чехословак тудугчулар калбартып чоруда берген. Санының талазыбиле дөртку АЭС-ти Мүрнүү Моравияда Дукованы деп черниң чоогунга тудуп тургускан турар. Чаа станцианы ада-чүрт будурулгезиниң реакторлары, турбиналары болгаш ээкке-даа херексеэдери-биле дерип тургузар, ону будурүп үндүрериге Ильичевде машина тудуунуң В. И. Ленин аттыг «Шкода» каттыжышкынны тускайлаттынган.

ЧССР ядролуг энергетиканы хөгжүдериниң үр хуусаалыг программазын ССРЭ-ниң детимчеи-биле боттандырып турар. Чүртта башталгы АЭС Словакияның Ясловск-Богуницте ажылзап турар. Күүдүүг энергетиктиг комплекс болуур ам-даа ийи АЭС-ти ол районда дерип тургузуп турар.

НАЙЫРАЛДЫҢ БОЛГАШ АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ ЧОРУКТУҢ АЙЫ

ПРАГА. Чехословак-совет найыралдың чаңчыл болган айы найысылалдың Сметана аттыг театрынга Праганың үүлдер аазы Ютославида чүртаан турар удустарының боттарының күүрүеэи, достагазы болгаш хамаарыштаг чоруу дээш демиселинин төөгүүзүн көргүзүп турар.

Демир-орукталрда кризистиг кол чылдагааны— автомобиль транспортун өө-ан чылдар дургузунда мүрнадыр хөгжүдериниң политиказын чорудуп турганы болуур, ыныг политика автомобиль транспорту-биле холбашкан улуг монополияларга ажыктыг.

Ооң-биле кады Италияда демир-орук пассажирлериниң саны аажок кемүүлеп турар, чүге дээрге сөөлгү үш чыл иштиңгеде бедии өртөө үш катап аазтаан болганда, автомобиль ээлери демир-оруктан аргыжын турар.

Калемегдан — Белградтың төөгү талазы-биле төвү. Сава биле Дунайның каттышканы ногаан дөн кырында ортаакы чүс чылдың шивээзи бедий бергеи-турар, ону хары оңгар-биле долганыыр кайы. Ында болза Югославияның Улусчу армиязының шериг музейи туруп турар. Ында делгээн

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

БУХАРЕСТ. Румыниядың металлургтарны улуг чедишкинии чедип алган. Олар бо чылын алган социалистиг күдээлгелерин хуусаа бетинде күүсеткен болгаш планга немей 305 мүң тонна шөйлү, 42 мүң тонна коксту берген.

РИМ. Неофашистиг партияның кежигүннери—италь парламенттиниң 27 депутаттарыга удур истелгени эгелээрин чөпшээрээр дугайында нотледиени Италияның эстация министри Франческо Паоло Коницфачо депутаттар палатазында кииргеи. Фашистиг партияны катаа тургузуп турар дээш оларны бүрүүдээлии турар.

МАДРИД. Сураглыг испан кразавы Раймонтуң концерти үр үзүктелиишкин соонда пиесмыслалдың «Фигаро» театрынга болган. Демократяжже, политиктиг хостадталарны катаа тургузарынче кыйгырып турар удуралыышкынын кразаның күүселии-биле оо ат-сургаиы чаалап алган. Оон ооң көргүзериң Испанияга хорутдаан турган.

«Хостадта!», «Өрүшээ-келдерел!», «Демократия!» дээш кыйгылар Раймонтуң концертиниң чаңгыс удаа эвес-үзе кирип турган.

НЬЮ-ЙОРК. Мурнуу чүкте чамдык профэвилелдериниң реаксыныг удуртулгазы расизмни кыпсыы үндүрериң оралаашкын турар. Луизиан штаттың чүгле ак кештиг башкылар кирип турар ассоциациязы профэвилелдериниң «ардлачыларының» күткүүүшкүү-биле оо штаттың негр башкыларының профэвилелиинге каттыжар дугайында саналыдан ойтаакан. Ийи профэвилелдин каттыштырар дугайында саналазы ниирбишаан, негр ажылчы чоннарының байырлыг хуралы-биле доозулган.

Найыралдың аймының программазы СЭКП-ниң XXV съездиниинии төөгүлүг шиитпирлериниге болгаш ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң онту бөю чыл планныга турасказаттынган. Чурттуң хөөрайларына совет экономикамың, артемиң болгаш техниканың хүннерин арттырғилээн, ында чехословак ажылчы чоннар коммунистиг тургузуушкунга, СЭКП-ниң XXV съездиниинии шиитпирлерин боттандырарына совет удыстуң чеднишкинилери-биле танышкан.

Ол айның чорудулгазында ядыы-бүрүү 50 хире делегелери организастаан. Чурттуң үлетпүр будурүдгелериниге, кодээ ажыл-агый кооперативтериниге, школаларыига, институттарыига, албан черлериниге Совет чурттуң дугайында муңмун лекциялары болгаш илеткедерии кылган. СЭКПниң XXV съездиизиниге Л. И. Брежневтиң илеткелиниң болгаш СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунга оон чугаалыышкын чангыс аай чоруумуң улуг баЙырлалы болган. Совет кино чүруктарының фестивальның үезинде совет кинематографистериниң чаа чогаалдарын чүс-чүс муң ажылчы чоннар кирген. Хөй-хөй хоорайларның чурттакчылары совет эвилелйешкен республикаларының кинематографистериниң чогаалдылгазы-биле танышкан.

Хөлеэи аартаан

РИМ. (СЭТА). Италияга демир-орукчы транспортун ажылдары улам аар ортектиг боол бар чыдар. Соөлгү ийи чартык чылда демир-орук хөлеэнин 50 хуу аартаан. 1977 чылдың мартта ол база 20 хуугга аартаар. Демир-орукка чоруурунуң хөлеэнининиң аартакаиы болза чазактың чоокта чаа адыдап кылганы «шиңгиы камнилга» дээр чүвезиниң түңнели боол турар.

ТБЧ-ниң Президиумунуң сессиязы

КАРАКАС. (СЭТА). Тайбың болгаш делегейниң чавырдышкынны дээш демисеэге Совет Эвилели шылгарайсаң ролльду ойнаар болгаш турар деп. Тайбының бүгү-делегей чөвүлелиниң (ТБЧ) чингине секретары Ромеш Чэндра медеглээн. Делегей харылзааларынга күш дегдөриидеп ойталаарынче, ядролуг эңдере чепсегленишкиннерни соксадырынче болгаш чепсекти бүгү-ниити база бүрүн дужуреринге чедип алырынче улгаңган совет тайбың эгелекчи саналдар—ол дээрге чер кырынга тайбының улам ыныг быжыглаарының дөрээнге улуг салыышкын-дыр деп, ол айыткан.

ТБЧ-ниң Президиумунуң бюрозунуң ажаа ажыттыңган сессиязының делегаттарының мурнунга чүве чугаалаан, Р. Чэндра бүгү делегейде тайбын талалакчыларының шимчээшкининиң күрөөлеңнин ааун турарын айыткан. Бөгүнге чедир таа Стокгольм кыйгырыыны ааданга 400 миллион хол үүктерни чыгдыңган.

ТБЧ-ниң чингине секретары Латин Американың улустарының-олигархиязга болгаш империализмге удур демисели-биле оо-ептелл каттыштырылганын илергейлээш, Чилиде фашистиг хунтаны монополиялардың агентиги кылдыр сойгалаан.

АМЕРИК СТУДЕНТИЛЕР БАЙЫР ЧЕДИРИП ТУРАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Совет гимнастарның болгаш акробаттарның командазы АКШның хоорайларында көргүзүлге кылыры үргүлчүлел турар. Бистиң спортсмененривис Нотр-Дам университединиң (Индиана штат) болгаш Мичиган университединиң (Мичиган штат) студентилериге көргүзүлгелер кылган. Киитинавбиле алырга, «спорт шиилерин» 26 мүң студентилер көргеи.

О. Корбуттуң, Н. Киминь, Л. Турищеваның, Н. Андриановтуң, В. Тихоновтуң, А. Ткачевтуң, а ол ышкаш акробаттар В. Назаровтуң, В. Алимовтуң, Т. Кривошеинның, В. Кузнецовтуң көргүзүгелериге америк студентилер адыш часхаашкынары-биле байыр чедирип турган.

«Совет спортсмендер студентилерге чаа спорт делегейин ээлүүлээры. Бистиң университедивистиң футбол болгаш баскетбол командазары АКШның дээш өөредилге черлериниң аразында эң-не шыырак болуп турар. Ынчалзажок Дж. Картер уенин колдуг хөй кезиин эрге-чагыргаиы дамчыдарына белеткээр талазы-биле ботунуң аптараазы-биле чөвүлеел хуралаар кылырыига үйдүрер. Үк черниң политиктиг бодуктериниге айтыр турары-биле аазырга," ол чорук Картерниң дуралакчыларының таваржыл турары тодаргай бергелер-биле холбашкан болуур турар.

Бирги ээлгеге, чурттуң экономиктиг байдалының улам ыныг дорайгазы, дажыл чоктатлар чоруктуң өзүдээзи болгаш акша үнезиниң кудуланы-биле холбаштыр бергелер тургусгуун келген.

Экономиктиг байдалды экинжиленииң орукталрига хамаарыштыр ыныгмы маргыылаалар Дж. Картеңниң болуурде илереп келген. Экономикалыың кудулааашкыны-биле, ажыл чөктаалыр чорук-биле темисеэринииң делгереңгей программазын дарый ажылдап кылырын демократчы партияда ээлэп каш болгулежиишкиннер иеген турар, ону ботталарының күрүнеэн акшаларлыргалдары херек. Хамыктың мурнунда улуг монополияларга ажыктыг чылдыр, уйгуулгерни ынчаар кылырының иеген турар херектитемер ол саналларга удурланып турар.

ДЖ. КАРТЕРНИҢ СҮМЕЛЕЖИЛГЕЛЕРИ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Шилчилгении деп адаар уе—Дж. Фордтуң амгы администрациязының эрге-чагыргаиы президентиниң албан-хүлээлгезиниге сонгуткан Дж. Картерге дамчыдың бөөрииниң чорудулгазы АКШ-та үргүлчүлеп турар.

Келир уедеги чазактың албан-дужаалынга киреринии кандидаттарлары-биле Атлантыга хөй удаа беседалгаиы доозаан, Дж. Картер Вашингтонда чедип келген. Ол найысылалга штаттарының губернаторлары-биле, сенаторлар-биле, ажылкерекчи болуктериниң төлээлекчилери-биле болгаш шерег удурукчулары-биле ужурашкыышаап кылыр. Ынчалзажок Дж. Картер уенин колдуг хөй кезиин эрге-чагыргаиы дамчыдарына белеткээр талазы-биле боттуңуң аптараазы-биле чөвүлеел хуралаар кылырыига үйдүрер. Үк черниң политиктиг бодуктериниге айтыр турары-биле аазырга," ол чорук Картерниң дуралакчы-

ЯПОНИЯ: соңгулданың шылгалдазы

«Чоңнуң шииткели манал турганывзан-даа кадыг болган» деп, чазактың алдыы палатазында декабрь 5-те эртекен соңгулданың түңнелдериниң дугайында чугаалаан турган. Японияның премьер-министри Т. Мики эмдеглээн. Бо соңгулдаүеэнинге чагырыкчы либерал-демократтыг партия чурттуң дайын соөлүүдегги чылдарында кестуң көрбөөн аштырышкынга таварышкан. Консерваттиг бо партия болуунуң үзүүтүп келген үезинге биө-ле түүлар эң эвээш маңзаттыы— 511 маңзаттан 249-ту алган. Оон мурнунда ол партия 271 маңзаттыг турган.

Радыазакшынның түңнелдерин аналитеп көөрге, моөн мурнунда консерваторларны деткип турган соңгулчулар бо удаазда «ортумак оруктуг» партияларның талазынче чайгылып, Комэто болгаш демократтыг социалиэмжин партизазы дээр партияларны деткээн бөөп турар, ол партиларның чазакта төлээлекчилериниң саны элээн кемүүлээн. Япон чазакта элээр кол черии ээлеп турар социалистиг партия болдунуң байыалын база быжыглаан. Моөн мурнунгазы соңгулдаларга ёөлаарга, коммунистиг партия дээш хөй кижи батылаан. Ынчалда-даа соңгулда системазының характери демократтыг ёзүга дүүшээнинден компартия чамдык маңзаттарын чидирген. Коммунистиг партияның бо соңгулдага ярай чедимче чок болгарының дугайын ыяш таймдырлап турган.

Японияның Коммунистиг партизының ТК-зының президиумунуң даргазы К. Миямото мынча дээн: «соңгулда мурнуунуң кампаниязы чорун турар уеде чагырыкчы партияныңдаа, «ортумак оруктуң» партиларының-даа талалыңдан кадыг-дошкун шаап халдаашкының биске кылганы».

Соңгулда үезинде либерал-демократтыг партия ашты-ышкынгы таварышкынының эрге-чагырга дээш бо партияның иштинде демисел үзам чидиглеген. Мынлыг буурашкының түңнелинде либерал-демократтыг партияның даргазы боөп турар, премьер-министр Мики келир неделяда чазактың даргазы алдан дужаалында дужер деп турарын чарлаан.

Мики партияны, чазакты болгаш чурттуу удуртуп шыдаваннадан либерал-демократтыг партия бо соңгулдага аштырышкынга таварышкан деп, ЛДП-нин чамдык удуртукчулары саналтурар. Шындыг-даа болза политиктиг хайгааракчыларның айтыы турарын ёзүтаар алырга, оон чыгдаганы оскэ боөп турар. Оо дээрге, чүүгүн-даа мурнунда экономиктиг бергедээшкиннер, акшанын үне чок чорук болганы ортектеринге үлгадын турары, ажыл чок кижилерниң саны миллион чыгай бергени болуур. Либерал-демократтыг партияда соңгулдаиы акша кужу-биле чорудун турар чорууу соңгукчулардың киленээшкинин болдурган. Оон тодаргай черечии болза чүүгүтүп чагырыкчы болуктериниң чамдык албан-дужаалдыг кижилерии америк «Локхид» деп компаниязын хөй хээлиин ап турганы болуур. Оон-биле кады консерваторларын АКШбиле шериг эвилелии быжыглаал, оларга тааржып политиктиг чорудун турганы улуг шүгүмүүлеге таварышкан болгай.

Япон соңгукчулар консерваторлардан чарлын алыр деп орааланып турарын бо соңгулда хереченээн. Чижээ, чазактың алдыы палатазынга 1958 чылда эртекен соңгулдага консерваторлар дээш соңгукчуларның 58 хуузу бадылаан болза, 1963 чылда—49, а бо удаазы соңгулдада—чүгле 42 хуузу бадылаан.

Либерал-демократтыг партияның чүрттүн политиктиг амыдыралын кайы-хамаан чок «хааннап» турган чоруу ам чидип бар чыдарын бо соңгулда тодаргай хереченээн. Чагырыкчы либерал-демократтыг партияга удур боттарының хөлеңнишкиннерин сырый каттыштырган таварышгага деп-ээлгеге күүтер тиилелеэнге чедип ап болуур.

Ю. ВДОВИН. (СЭТА).

ХОП-МЕГЕНИ СОЙГАЛААН

БОНН. (СЭТА). НАТО чөвүлелиниң Брюссельде эртип турар сессиязы-биле холбаштыр бурмуяз пропаганданың «совет кыжаныг» дугайында мөге-хоозун нүүлүүн герман Компартиязының баштаар черинин даргазы Эберхард Вебер «Үнзере цайт» соңлуунуң арыннарынга шиитпирлии-биле сойгалаан илереткен.

Улуг капиталга бараан болуп турар массалыг информациялының чөпсеэтии, шериг уветпүүр-биле ыяк харылзаалыг политиктер НАТО-нуң чурттарының чөрүдүп турары чөпсегленишкиннерни эңдере будурерин соксадыры болгаш ескертии дүжүреринии чугаалаан.

Ам совет гимнастар болгаш акробаттар Индиана штаттың эң улуг хоорайларының бирээзи — Индианаполисте көргүүт кылыр.

Бир эвес социалистиг күрүнелер херек кырында чүү дээш шиитпирлиг турмуп турарын ап көре бээр чүве болза, бо хүннерде Брюссельде чаңгыланып турар «совет кыжаныг» дугайында мөге-хоозун бадытаашкынның хүл-ыйба дег эстей бээр. Политиктиг консультативтиг комитеттиң чөөнге чаа Бухарестиге болган чөвүлеэ хуралынга Варшава Кеңрээзиниң кирмичилери күрүнелер Европага айыыл чөн чорукту быжыглаарынче, кады ажылдажылганы улам ыңай хөгжүдеринче улганган чаа эгеленчи саналды үндүрген деп, Э. Вебер айыткан. Аңгы уенин эң-не чидиг болгаш соңгаарлаттынмас сорулгазы болза, чепсегленишкиннерни эңдере будурерин соксадыры болгаш ескертии дүжүрерин боттандырары болуп артып турар деп, олар демделгээн болгай. Бөт-бодунга удур ядролуг чепсенти бир дугаарында ажыглавас дугайында керээни чарарын Хельсинкиге болган ниити Европа чөвүлеэ хуралының Түңнел актызынга эт салган күрүнелерге тодаргай санаалааны маңза хөлбаштыр онза ужур-дузалыг болуп турар.

Ол санал ГФР-ниң болгаш соң чонунуң национал эргеажыктарына, чүгле Европаның эвес, харын бүгү делегейниң улустарының эрге-ажыктарынга бүрүнү-биле дүгжүп турар деп, ГФР-ниң коммунистери санап турар деп, Э. Вебер онзалап демделгээн.

ЮНИСЕФ-тиң 30 чылынга

ПЛАНЕТАНЫҢ АЖЫ-ТӨЛҮ — ООҢ КЕЛИР ҮЕЗИ

Каттышкан Нацилар Организациязының Уруглар фондузун (ЮНИСЕФ-ти) тургускаңындан бээр 30 чыл болган. Делегейниң ийнги даймы доозулганыныр соопда гуманныг ог организациязының ажыл-чорудулгазы Европага дайын халавыңдан эң-не улуу-биде когараан чурттарның ажы-толүнге дузалы коргузөрзинге утланган турган. Ооң соопда Уруглар фондузунуң сорулгаларын кадбартқан, ооң ажылдаар хуусалын узаткан.

Амгы үеде ЮНИСЕФ-тиң кол ажыды хөгжүп орар чурттарның ажы-толүүнүң, аныяктарының амыдыралын экижидеринге утланган. КНС-нүн Уруглар фондузунда ССРЭ-ни Совет чазактың даалгазын бүүтаар совет хөй-шинзиниң эң-не массалыг организациязылары-ның бирээзи—ССРЭ-ниң Кызыл крест болган Кызыл чартык ай шинтилелиниң эвилели төлээлеп турар. СЭТА-ның корреспондентизинге ооң күүскомуүн даргазы В. А. Балтийскийниң чугаалаанын болза:

— Азияда, Африкада, Латин Америкада бо хүнерде безин чүс-чүс миллион ажы-төлү аштап, ялаңы-бүрү аарыглардан, чурттолганың аар байдалыңдан, кадык камгалал талазы-биле дузаламчының чогундан когараан турар чурттарның бар бооп туреры хараадаңчыг. ЮНИСЕФ болза ол чурттарның чазактарынга уруг-дарыгның кол хереглелдерин тодаргайлаар, социал хандырылга талазынга калбек программаны чоттаткаш, ону боттандырар талазы-биле дузалап турар, өүп орар салгакчыларны продуктулар-биле хандырарыга, оларның пинти билиг болгаш профессионал белеткелин экижидеринге дузалы база коргузүп турар. ЮНИСЕФ болза бойдус халавындан когараан чурттарның уруг-дарыңгы дузалап турар. Чижээ, чүгле эрткен чылын 108 чурттче кадык камгалалының, уруглар албан черлериниң топтерине дериглелерин, ам аймаан, өөредилгө коннары үндурериңге типография дериглелерин болгаш оскелерни-даа чорудуп берген.

ССРЭ—КНС-нүм Уруглар фондузунуң баштаар черинең ол тургуступгандың бээр кежигүүн—шпда улут алдарыг бооп турар. ЮНИСЕФ-те Совет Кызыл крестиң туружу тодаргай: ол болза кадык камгалалыны боттуг пашпопал системазының тургузар, уруг-дарыгның иинти билиг болгаш профессионал белеткелин чорудар. оларның күш-дамыр хөгжүддезин экижидер. таарымчалыг ашкарыл-чемгерерни хандырар талазы-биле хөгжүп орар күрүнелерге практиктиг болгаш методиктиг дузаны коргузери болур. Хөгжүп орар чурттарның төлээлекчилеринге ЮНИСЕФ-тиң делегей семинарларын биске кап удаа чоруткан. Оларның киржикчилерп Москваның, Грузияның, Узбекистанның, Таджикистанның, оске-даа эвилелдешкен республикаларның школаларының, профессионал-техниктиг училищелериниң, медицина албан черлериниң ажылының дуржулгазы-биле улут сонуургалдыг танылжып турганнар. Ие-чаштыг камгалаларынче, өзүп орар салгакчыларны бүгү талалыг кижилеринче болгаш сайзырадырынче Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың улут кичээнгейни салып турарын олар магадал-биле чугаалаан турганнар. Бо талазыбиле социалистиг чурттарның дуржулгазы хөгжүп орар күрүнелерге үлегер болу берген.

Планетаның ажы-төлү — ооң келир үези-дир. Оларның салым-чолу дээш совет кижи бүрүзү сагыш салыр. КНС-нүн Уруглар фондузунуң ажыл чорудулгазынга идепкейлиг-биле кириштинээн, улустар аразынга биилир чорукту болгаш найырадды быжыглаарынга тайбыңнаң чаагай херээнге бодунуң салымшкынын совет Кызыл Крест кинрич турар.

Совет кижилер ындыг болур

ДӨРТ КИЖИНИҢ ТЫНЫН АЛГАН

Дыштанып хүн бүдүүрүнде кезең школачылар самолет-даа маңнавайн, ам-дыңче чадаг ыыланнажып чаныпканнар. «Косъямовтан Адзьвавом чедир сезен километр болгай, мында чүү боор» деп, бичии кенен оолар бодаңганыр.

Шак ынчаар 6—8 класстың өөреникчилери Иван, Илья болгаш Константин Кожевинниер база Николай Канев олар улуг оруктче үнүпкеннер. Хенертен чер карангылап, күштүг хат кедүрүлүп келген. Оолдарга от-даа, дайнам хлеб-даа чок. Баштайгы дүне олар харын бир чадырга кады хошаннар, а хүндүс күштүг хат оолларны тарадыр «сывыртапкан».

...Вертолет башкарыкчызы Сергей Александрович Окунев Нятаже үүдүп орган. Ооң оруунга АН-2 дел самолет таваржып кээп, арыг иштинде аскан оолдарның дүгайында медээлеп. Бичии-даа боданмайн, Сергей Александрович вертолёдун дедир ээп, читкен өөреникчилерни дилээринче киришкен.

Баштай-да Илья тывылган. Амдыкы вертолёт оолдан 700 метр хире черге хонупкан. Бортмеханик Михаил Артеев терең харны арай бооргa сүүп чораап, шаг-шинээ үүдген оолга четкен. Ону холга кадурүп алгаш, ол эккелген. А еске оорүнүң дүгайында Ильядан айтырар арга чок: ол медерелин оскунупкан болган.

База-да дилээшкин. Агаар үлем бакырап, карангылап орган. Шиңыт-даа болза, Ваня биле Костяны база олар тыпканнар. Агаар ол хире берге турда вертолёттү хондуруп, оолдарны канчаар бортче эккелгенин чугаалаары бээр.

Коля Каневти үүдүкчү тыпкаан. Ону ол үеде түс черниң чурттакчылары тып алган болган...

Бо төөгү мынчаар доозулган. Оолдар ам экирип чыдарлар, удавас эмчиден үнүп кээрлер. А бо тавакрыганың соопда, элээн каш хонгаанда, үүдүкчү С. А. Окунев эрес-дидиимин база катап бадыткаан. Ол дүн ортузунда, агаар-бойдус тергиин багай турар үеде, эң ырак суурдан хөрайже улут аарыг кижини эккелген. Коммунист аштың ачызында база бир кижи өлүмден чайлаттынган. Шак бо кыска үенин дургузунда ол дөрт кижиниң тынын алган.

Г. ВЫСОЦКАЯ.
«Советская Россия» солундан.
Коми АССР.

«ТЕВЕНИҢ АЖЫЫ УЛУГ» деп фотозагод.

Сонуургактарга

АЭРОДИНАМИКТИГ ХООЛАЙДА ХООРАЙ

Архитекторларның тогаатканың ёлутаар үжеп метр бедик, узуну чүс метр ажыг гостиница бажыңды Таллин чанында олимпийжи парус регадызының келир үедеги району —Пиритага тудар. Ону Пирита хемниң аксынга тудары кордүнгеп.

Ынчалза-даа ол болдунмас болган. Ону оске черге тударын шиитпирзеп. Эртемденнер ам түттүнар гостиницаның болгаш ооң микрорайонунуң хевирин кылгаш, аэродинамиктиг хоолайга суккаш, ол черниң хадының күжүнге чедир «үрдүрергө» тодараанны болза, бир эвес аалчылар чурттаар отельди хемниң аксынга кылыр болза, яхтсменнер далай суучо үнүп албас, чүге дээрге бедик бажыңга дегтеп хат, казыргы яхталарның эттир угланымышкының секунда санында оскертир болган.

Ам эртемденнер будүүбудун чурттарга тудутларының, хоорайларның аэродинамиктиг шенелдезин кылып, экп эптиг тудугларны кылырынга белеткеним турар.

Таллинде хоорайның тоогүзүнде турбаан эң-не улуг, 200 мун чурттакчылыг микрорайоннуң тудуу эгелээн. Ооң хевирин шеэрн-биле тускай аэродинамиктиг хоолайны тургускан.

М. ИШОВ,
СЭТА-ның корр.

ЧУРУКТУ «КАТТЫШТЫРГАНЫ»

Франкен деп авторлуң чураавы «Дой» («Пир») болгаш автору чок «Иоан Крестительдиң бажың кескепп» деп ийи чуруктарның орнунга XVI—XVII үе чылдарның нидерланд чурукчуу Франс Франкен пийлик «Иродтуң доюо» деп чуруу Курскиниң уран чүүл галереязында костүп келген. «Дой» деп чурукту специалистер шинчилеэрге, композициязында чедир кылдынмаан чүве бар болган, аалчылар болгаш ог эозери оң талазже корүнген болган. Улуг рамапы ажыдарга-даа чүве ноолүбээп. Ынчалза-даа ийи чурукту ханы шинчилээн, хемчээли дөмей боорга, тудуштуруптарга ийи кыдыы эптежи бергеп.

Дыка үр ийи ангы деп санадыш чораап чуруктар, чаңгыс чогаалдың кезектери болган. Дойнуң ээзи Ирод хаан болгаш аалчылар чуруктуң оң талазының төвүнде чуруттуптаан аныяк чараш кыс Саломеяже корүп орар. Саломеяның артында херим иштинде Иоан Крестительди шажылап турар кылдыр чуруттуптаан.

Чуруктуң ийи келек апарганының чылдагаавы-ногаалды улуг өртекке садыр дээш сорулгалыг революция мурнунуң садыгжының авантюразы-даа боорга чадавас база XVIII чүс чылда бир чурукту ийи кезекке чарташ каминиин ийи талазынга деңнеп азар модаа турган.

А. ХАРТАНОВСКИЙ,
СЭТА-ның корр.

«Шынның» конкурузунга

ХҮЛҮМЗҮРҮГ

(Башкылар дугайында өөрлеш рассказтардан)

Башкылар өрөөлинин дерилхерексели чогуур туруштарын ээлеп тургулаан. Ханаларда шимелдеглер база үеге дүүшкеп, доруун чараш.

Баштайгы кичээд кидин түлүк. Ыржым... Ынаар бир класс эжин ажыттына бергеп боор, откүт херээжен үн дынналган.

Орай күстүң тыныжы ажык сонгадан сыкнып киргеш, делгем, чырык өрөөлдиң агаарын шүүреп турган.

Чымчак диванның соңгаже үжүнда бежеп хар ажа бергеп, шоваалап кара карактарлыг, шилгедек дурт-сынныг, хээлиг ак моюндурук хаажыдаан дас кара костюм-юбкалыг, оозунга аянашкак бедик эзекстиг кара сапыктар кеткеп башкы олурган. Ону Карамаа Салчаковна дээр. Чоокка дээр эге класс башкылап чораап, институтту бот-оорадиге-биле дооскан. Назы дөгүй-даа бергее, ынак эртеми— ынак херээ апаргән, ону улам аныяксыдың чалгынпапкан. Ам биология башкылай бергеп, чымып улгады бергенин эскербейн турган: таблицалар белеткээр, дуржулгалар, экскурсиялар кылыр, чүгле класының эвес, бүгү школаның ногаанчыдылгазын харыылаар.

Черде ыыдыг чаңы-биле эртежик школага дээш, кичээлге хер-херекселдерин ыяк болгеш, коңга кагарын маңаа, истап чоруур дискеттерин дыштандырып, кезек олура дүшкеп.

Соңгадан каккан соок салгын ооң бажының күскү хырааа шовупкаңзыг кок дуктерин шимчеди берген. Башкы дискээн туттуна каап, тура халаап, соңга көзеңээп хаап чыдырда, эжик дагжаап. Хып дээн аныяк чижик мага-боттуг аге класс башкыны Тамара Севековна кеткээде чырып чоруур хүлүмзүрүү арлы берген. хөглүг, чараш карақтарын чап долган, шалыпкыны ажоок бо кирип олурган. Эки-менди-даа чок, дегинйт хөя көрүнеш, арныл дүй туттунган. Карамаа Салчаковна, чүтүрүк кара карактары төгерәп хопа бергеш, оожум айтырган:

— Капчаң баардың, Тома? Чоп ыглаарың ол?

— Карамаа Салчаковна — дээш, аныяк башкы оожургаарын кызып, кезек харлыгын чоруй чугаалаан:

— Мөңээ өөредилге эртелекчиля херек.

— Чогулу. Кичээлде олуржу берген боор, Томочка. Чүү болду? Менден чажырган чоор сен.

— Оолдар созүк тоовас-тыр —деп аңаа бүзүредийн дээш.

— Ыяап-ла бүзүреткен хөрээ чүл?

— Мында мээң буруум чок. Дыргак каразы дег-даа буруум чок.

— Кайы, буруудадып турлар бе?

— Ийилер салыпкан кижи мен. Ол-даа мээң буруум эвес. Бодунга бодун «ийи» салып турарын ол дээр-дир. Өөредилге, чүрүмү багай классты коре тура канчаң инча дээр чүвел?!

— Сээн оолдарыңны тапмыр-ла болгай мен, кымнарыл ол?—деп, Карамаа Салчаковна ылавылаан.

— Херед Оюн шуут уг чок. Класстан үндүргеш, эжик дашпыңга тургузуп-даа турдум. Мырыңай эжик амыратпады. Оолдарже дылын уштур, оскелери амыраң-ла турарлар...

Карамаа Салчаковнаның эрес карактары катап төгеріктели хона бергеш, мыттавайн баргап.

Эге класстан-на бодуңуп өөреникчиэзи Тамараны ол билир турган. Аажок сонуургак, кызымак, ында-хаая бо-ла кылыктаны каапгар, чогум дедир-хедер чаң чок кижи болгай. Хаймыган сүтче суг саарыпкан дег, кылыы дорааң чавырлы боор. Өөреникчи, чурумү-даа эки. Чоокта чаа Карамаа Салчаковна «Алдың күсө деп кежээге белеткенин турда, Тамара Севековна бодуңун яйнги классчылары-биле кээп бүрүлер гербарийн кылчып дузалашкан.

Шаандан-на башкының үүш аймаанга ыыап кайын уткап деп. Черле ынчаң башкызы, өөреникчизи кады чаңгыс школага ажылдап деп чүве Карамаа Салчаковнага оозе өөрүнчүт, чоргааранчыг болган. Ооң дугайын амгы өөреникчилерниве бо-ла чугаалай бээр.

Өөредилге эргелекчизи Хүлер-оол Шалыкович аныяктаа, хоочуп-даа башкыларга чогуур сүмени ой-шаанда соглеп ыыдаар кижи дээрзин Карамаа Салчаковна база билир. Кичээлге олурушканда башкының бичии-де чеденишкинин эскере тыртып каар, аңаа даянып, четпестерни дорт соглээр. Ону эдап алыр дээш хууда дуржулгазы, хууда өөрүшкү, муңгагдалдары-биле шылгап, шүүртеп алганы бодалып то каап боор.

— Адыр-адыр—деп, Карамаа Салчаковна бажының кок дуктерин эде суйбагылаап, аныяк башкыны диванга экпеп, кожа олуртуп алган. Ийи кижиниң кайызынга болчурул дээш байдалдыг кезек бодапып олура удамчылаан:— Сээн хүлүмзүрүүшүң эң-не үпелээр кижи мен. Бөгүн ону көрбейндир мен. Өөреникчилерниң база ону чоктап турлар ирги бе? Чадавас-ла боор. Башкы кижиниң хүлүмзүрүү безин чазыдыкта ортектиг боор чүве...

Тамара Севековна башкызынче карактарын оожум кодурүп келгеш, чыыткылап кыдыр хүлүмзүрүй каапкан. Шыгый берген карактарындан аржыылын ырадын алган.

Карамаа Салчаковнаның шыырайы база чымчап, каттырыглаап чугаалаан:

— Мен бодаарымга, ол бүгүнү өөредилге эргелекчилиңге бүлүредип, каскапшаан херээн чок ышкап-тыр. Амдыызында мында кижи чок-тур, дүрген класынче бар. Чүгле өөреникчилерин мурнунга эвес, коддентивтиг, ада-пелерниң, чойгун мурнунга башкы-ла болгай сен. Шын орук бар. Ону дилээр, тырар херек.

— Ындыг бе?— деэш, аныяк башкының частын келген карактарын ам имнелеп бар чыткан.— Меңээ шын эвес орукта турар деп билип турсилер бе, Карамаа Салчаковна?

— Адыр-адыр, Томочка. Далашпа. Башкы кижиниң ажылы дег нарын, хөй таладыг ажыл кайда боор. Мен база сен дег аныяамдан башкылап келдим. Бөгүнгү ажыңгыл көргеш, ынчаардагы бодумга дөмейлеп, сүме кадыксаар сеткилим-дир ийин—деп, улут башкы өскээр көргүлеп, оожум чугаалаан.

— Шын орукту кайын дилээр кижи боор мен—дээш, аныяк башкы эрестиг тура халаан. Дурт-сынының ээлдек чаражы-даа ажоок.

— Биргээр чугаалаарга, чылдагаанын дилээр дээрин оң-дур пиин. Аныяк башкының оруузуна бергелер, четпестер ыяап-ла таваржы боор. Ооң чылдагаанын ол хамыктың мурнунда бодундан дилээни дээре...

Тамара Севековна өрү корүп, каш секунда кадында бодапы каашкап, ыяпа кара чок, чазык көрүнүп келген. Карактардан хомудал эвес, идегел оттары чырып тургулаап.

— Че, класың манай берди — деп, улут башкы эжикче имнээп.

— Дүүш соонда бажыңынга чеде боор мен. Кады шаандан бижип, даартаны кичээлдериниң белеткеп көрээли. Эртен кичээлдериңе олуржур мен.

— Четтирдим, башкы. Ынчаалы харын—дээш, Тамара Севековна бодуңун хоочун башкызындан «шын орукту дилээр», «чылдагаанын тывары», «четпестерден чайлаар» суг-суг деп апчыг состерни база дыңнаан. Ынчалза-даа ол аңаа чоруушпээн. Бодавыже, шын орукче угланты ышкаш.

Карамаа Салчаковна аазаап бажыңынга арай орайтай бергеңде чеде берген. Чай адыңган хире-ле ол. Даартагы кичээлдерге белеткел, аъш-чем кылыр, ог-бүле иштиниң хеп-сыпын чууру дээш түүканчалбазыл.

Демгизи кады чурттап турары улуг пионер вожатыйы-биле кино баар дээш, бирээзи характерын будаан, бирээзи изиг кадатта бажыңын дүүн долгаан органнар. Тамара Севековна башкызын коруп каап дораан изиг кадаан печка кырынче октай каашкаш, дегинйт сандай ап салган.

— Кайнаар дөгерпип турарыңарны билип кагдым-на, кыстар — деп, Карамаа Салчаковна ангор чеогүндеп аргаан чыдыг аржыылының ыдаанче бажыңын көк дүктерин кинр иткилеп, эрес карактары орү-куду чүтүржүп, өрээл иштин пинчин чоруй, каттыргылаап немээн:—Кады тепцылаар, кинозаар дүштүктарыңарны-даа билир мен, чедиишкиннерни күзеп каайн...

— Буруулуг болдум, Карамаа Салчаковна. Силерни чай алынмаан, кээп ыыдавас деп билдим.

— Планың бижип алдың бе?

— Ййе, ыыдаар шаам-биле...

— Че, сөөлүнде болзун. Шаптыктаар дей бердим...

— Чок-чок, мен харын силерге шаптыктаанын ол апаар. Кино көрүмнү соксайн, Салчаковна. Планнарны көрээли, эде бижипли—деп, бирээзи дилей-ле берген.

— А дүштүүн?

— Херек бүдүрүп алганы дээре ыйлаан.

Улуг пионер вожатыйы кииоже үнүшкен.

Карамаа Салчаковна планнарны номчуп, коргузугтер-биле пүүртешпиргеш, түүлел кылган. Таблицалар бар, чуруктар бар, артында-да ойнуг чуруктар, ынчаала-даа ол бүгү планда темалар-биле холбаазы эвээш, чамдык өрээжок хереглеттинге бээр амыдыралдан алган домактар, бодалгалар чок болган.

Ооң бээр ийи ай эрте бергеп. Карамаа Салчаковна соолгу кичээл эрттиргеш, башкылар өрөөлиңге келген. Өөредилге эргелекчизи Тамара Севековнаның кичээлин сайгарган олурган:

— Кичээлдериңер күскүзүндеп экижээн-дир, Севековна. Мындыг кыска үе иштинде ол хире бурунгаар базым кылганыңар — улуг чедишкин-дир. Ону Карамаа Салчаковнаның буянныг улуунуң ачызы деп шын үнелеп ооң сидер. Хөрел Оюн, Саша Шыырап суглар безин шимчээр чай тыпшадылар — дээш, Хүлер-оол Шалыковит чаа кирип келген башкыже бажын соган кылгап, удамчылаан:— Карамаа Салчаковна башкыңар чораап-дыр. Ам, кажан дээдп эртеминг башкы апарганыңарда безин башкыңар бооп артышаан. Дагдыпкыңар апарган...

Аныяк башкы оозе чараш хүлүмзүрүү аршында чыыл берген, мактадыр үлежинин дээпзиг, Карамаа Салчаковнаже коруп каап орган.

Бирээзи ону-моңу кылдым деп чүү-даа ыыттавайн, база-ла оожум хүлүмзүрүп каап.

К. ЧАМЫЯҢ.

БОТТАРЫНЫҢ ХОПТАА-БИЛЕ

Суд залындан

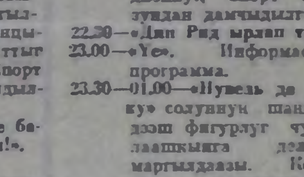
Септелге-тудуг эргелелиниң удуртукчулары И. Росинец, В. Бронштейн, П. Синицкий олар шаннал акша алыры-биле шын эвес документилер тургузуп турган.

Эмнелге корпузунуң тудуу орту безин кирбээн турда-ла, ол тудуг доозулган деп мөге документиниң тургускаш, Николаевск областыңн септелге-тудуг трезинче шаңнал акша алыры-биле олар киирген. Жовтневой районнуң «Спутник» совхозунуң тудугжуларының кылганы 8 чурттага бажыңын база олар боттары кылган кылдыр документинни ол совхозтуң улуг прорабы В. Куперман-биле кады тургусканнар. И. Росинец болгаш ооң компаниязы ындыг арга-биле 24 мун ажыг рубльди отчетка киир бижээннер.

Септелге-тудуг эргелелиниң удуртукчулары турганнарының кеминг үлгедиин Николаевск областың истелге органнары тодаратқан. Олар көрүнеге 17 мун чыгыы рубльдиң котаралын чедиргенин суд-сапалга экспертизазы бадыткаан.

Область судунуң коллегиязы И. Росинецти 11, В. Бронштейнни, П. Синицкийни, В. Куперманны—10-10 чылдарга хосталгазын казывышаан, от-хөрөңгизин хавырар деп шиитткен.

А. БОГМА.
«Правданың» корр.
Николаев хоорай.

Дүүнден эгелээш Кызыл—Москва—Кызыл аразынга агаар оруу ажыттынган

Бо чылдың декабрь 11-ден эгелеп, бистиң Төрээн чуртувустуң найысалдың Москва хоорай-биле Кызыл аразынга ИЛ-18 деп пассажир лайнериниң доктаамал ужудушкуну эгелээн.

ИЛ-18 самолёт Кызылдан неделяның вторник болгаш суббота хүнеринде ужудуп үнер.

Москвадан самолёт среда болгаш воскресенье хүнеринде кээр.

Самолёттуң ужудуп үнериниң болгаш келиришиң шагы:

КЫЗЫЛДАН 11 шак 35 минутада ужудуп үнер болгаш Москвага 20.00 шакта чедер.

МОСКВАДАН 22 шак 07 минутада ужудуп үнгеш, Кызылга 5 шак 55 минутада кээр. (Ужудуп үнериниң болгаш хонарының шактарын Москваныы-биле айытқан).

телевидение

ДЕКАБРЬ 12-ДЕ
МОСКВАДАН

8.00—«Бирги чергениң холхавы». Уран-чечен фильм.
9.20—«Силерним бажыңыкарда». Музыкалыг программа.
10.00—10.10—Медээлер.
10.10—«Нувель де Моску» солунның шаңналы дээш фигурлуг чуңгулаашкынга делегей маргылдаазы. Спортчу танцылар. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.
12.00—«Совет Эвилелиңге баранын боон тур мен!».
13.00—Медээлер.
13.10—«Танцының угалымаалдары». Фильм-концерт.
13.30—«Кино аян-чоруктарының клубу».
14.30—«Музыкалыг киоск».
15.00—«Делегей панорамазы».
15.30—«Дээрги Бовари» (Франция) деп уран-чечен телефильминиң баштайгы көрдүүлгези. 2-ги серизы.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Ye». Информастыг программа.
17.30—«Нувель де Моску» солунның шаңналы дээш фигурлуг чуңгулаашкынга делегей маргылдаазы. Спортчу танцылар. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.
19.00—«Кодээниң ажыл-ижи».
20.00—Медээлер.
20.15—Документалдыг телефильм.
20.30—«Дээрги Бовари» (Франция) деп уран-чечен телефильминиң баштайгы көрдүүлгези. 2-ги серизы.
21.50—22.00—Чапсар.
22.00—«Нувель де Моску» солунның шаңналы дээш фигурлуг чуңгулаашкынга делегей маргылдаазы. Херээженнер. Хостуг программа. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.
22.30—«Дин Рид мрлап тур».
23.00—«Ye». Информастыг программа.
23.30—01.00—«Нувель де Моску» солунның шаңналы дээш фигурлуг чуңгулаашкынга делегей маргылдаазы. Коргузугт мергежилгелер. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.

ДЕКАБРЬ 13-ТЕ
МОСКВАДАН

10.10—«Медео». Документалдыг фильм.
10.20—«Хөглүг маргылдаалар».
11.05—«Бистиң садывыс».
11.35—Уруглар фильм. «Шериг чажыды». Уран-чечен фильм.
13.00—Медээлер.
13.10—«Социалистиг чурттарның дем каттыштырыгаавы». Вьетнам Социалистиг Республика.
13.40—П. Чайковский—Дугаары 4 сюита («Моцартиана»). Төп телевидениниң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң улуг симфония оркестри күүседир. Дирижеру РСФСР-ниң улустуң артизи В. Федосеев.
14.05—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглели».
14.50—«Нувель де Моску» солунның шаңналы дээш фигурлуг чуңгулаашкынга делегей маргылдаазы. Көргүзүг мергежилгелер. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Ye». Информастыг программа.
17.30—П. Чайковский—Дугаары 4 сюита. («Моцартиана»). Төп телевидениниң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң улуг симфония оркестри күүседир. Дирижеру—В. Федосеев.
17.55—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглели».

КЫЗЫЛДАН

18.40—Телемедээлер.
18.50—«Дыжөшкиннер болгаш ажыдышкыннар». Документалдыг фильм.
20.00—«Хөй-ниити амыдыралының экраны». Дамчыдылга.
20.25—«Ларисе Штапько биле Мурат Мусабаев мрлап тур». Фильм-концерт.
20.40—Телемедээлер.
20.55—Чарладдар.

МОСКВАДАН

21.00—«Нувель де Моску» солунүң шаңналы дээш фигурлуг чуңгулаашкынга делегей маргылдаазы. Көргүзүг мергежилгелер. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

«Табор талыгырже чоруткан» 13.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шулбустар каапкалы» 9.30, 11.20, «Дарганың оглу» 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ДЕКАБРЬ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кестик» 10.10 «Бедиктиң коргунчуу» 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночымынды 9.10, 12.15, «Гусар балладазы» 10.30, 13.35, «Амрапали» (2 серилыг) 15.20, 18.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ак дошчугаш дугайында тоол» 9.30, 11.00, «Кестик» 13.00, 14.30, 16.00, 17.30, 19.00, 20.30 шактарда.

ДЕКАБРЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Бүзүрээр мен» 10.30, 12.10, 13.50, 15.30, 17.10, 18.50 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Шагдагы бир чайын» 9.00, 16.45, Киноклуб «Дириг амытаннар оранындо» 10.40, 15.00, «Нью-Йорка хаан» 12.30, 18.40, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Трепер» 15.00, «Конформист» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«РОСТОК»: «Георгий Седов» 14.00, «Амрапали» (2 серилыг) 15.30, 18.00, 20.30 шактарда.

АГААР

Бөгүн республикага эдир булуттаар, хар чагбас. Агаарның температуразы даглыг черлерге 15—20, а ооң артиндарында—22—25 градус соок болур.

Кызылга бичө булуттагыаар, хар чагбас. Агаарның температуразы 22—25 градус соок.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-21-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-31-75, карылсалгалы секретарының 2-23-54, озартайжы амыдырал киллизинин 2-37-13, культура киллизинин 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизинин 2-21-47 спетиор киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информация база совет тургузуу киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариат тыл 2-23-35, солун келбейн баргында 2-32-75 телефонче болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1809.

Тыва АССР-ниң Министраер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садывының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01486

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-нин Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 293 (10278) | 1976 чылдың декабрь 14, вторник | 1925 чылда удезевлеттинеген | Өртээ 2 көп.

КЫШТАГЛААШКЫН — ШАЛЫПЧЫ ФРОНТ

ЧЫЛДЫЫН КҮҮСЕТКЕН

Дээскиндир борбак-борбак бора таңдар үнген, кыдымында кыжым, чайны кылаңайндыр кара суг агып бадып чыдар. «Шекпээр» совхозтуң Сут-Кажаа сүт-бараан фермазы таарымчалыг черде тургустунган.

Сут-Кажаа фермазын комсомолчу-аныяктарның сүт-бараан фермазы деп адап турар. Ында саанчыларның, кадарчыларның хөй кезии аныяктар,

Оңгу беш чылдың баштайгы чылында фермавын коллективи күрүнеге 225 тонна сүттү дужаар деп хүлээлгеге алган. Саанчыларның кызымаккай, шудургу ажылының түнелинде алган хүлээлге ай бурунгаар, декабрь 1-де, күүсеттинген. Ам саанчылар чыл төвчүвүнге чедир 20 тонна сүттү немей садарын хүлээп-геннер.

Ферма коллективиниң ажыл-ишке чедишкинперинин кол үндезини ында социалистиг чарыштыг эки организастап, ажылды эки башкарып, кышка хынамчалыг белеткенин алтанындан кол хамаарыкыр. Коллектив кежигүнери фермада бар инектерге четчиң-биле сиген, силос, сенаны, сенажты белеткээн, каалаларны чогуур үеинде септеп, чылыглаан. Бо чылын фермага севаның витаминниг үүштер-биле холуй хаймыдырып берип турар. Оңу күстенне эгелээн, ол дыка ажыктыг болган. Ам инектерге силос, сенажты берип, оок-биле кадымад чеңи чымчады хаймыдырар цех база ажылдап, саар инектерни тургузу азырап турар.

Ынчангаш фермада кышкы үеде сүттүң сеалдазы кудулаайн турар.

Ферманың ажылчыннары шуптуң бажыңнарда чурттап турарлар. Оларның культурлуг дыштанылгазынга, ажы-төлүн киижизидеринге ында клуб, чүвәр-бажың, ясли доктаамал ажылдап турар. Саанчылар хостуг шактарында концерт белеткеп, оңу кожазында фермаларга, малчыннарга кап үлеа коргускеннер.

Саанчылар бот-боттарының арезында социалистиг чарыштыг, оңу оң хонуктап түнелинде саанчылардан эрткен чылгы район чемпиону, хоочун саанчы, коммунист Сарыглар Карат база патап мурнай бертен. Эрткен чылын ол бодунга бижыглаап инек бүрүзүнден 2000 кг сүттү саап алган, чемпион болган. Бо чылып ол бир инекке онааштыр 2027 кг сүттү саап, рекордсмен болган. Сүт-бараан фермазы эрткен 11 айларда инекке онааштыр 1600 кг сүттү саар тургаш, 1904 кг кылдыр күүсеткен.

Сарыглар Дарый-ооловна Карат—Сут-Кажаа фермазынга ам чээрби ажыг чыл дургузунда ажылдап келген, аргадуржулгазы чүгле совхозта эвес, Барыын-Хемчик районда байлак саанчы. Ол ам аныяктарга арга-дуржулгазын дамчыдып, үлегерлиг ажылдап турар.

Оон үлегери-биле аныяк саанчылар Минис Куулар, Александра Сарыглар чемпионга чедер дээш күжениишкинниг ажылдап тураалар. Фермада база бир мактадыг кижи — бызаа ажаакчызы Татьяна Саая. Ол Шекпээр ортумак школазын чедишкинниг дооскаш, ийи чыл бурунгаар мында бызаа ажаакчылап ажылдап киргеи. Ол бызаалариндан хүн бүрү немелде деңзиин ап турар.

Ам ферманың коллективи чаа, 1977 чылда кылып чорудар ажыддарын тодарадып, Улуг Октябрьның 60 чыл юбилейинге төлептеп ужуражыр дээш социалистиг чарышты удам калбартып, келир чылдың социалистиг хүлээлгелерин ажылдап кыза бергеннер.

ЧУРУКТА: мурнакчы саанчы С. Д. Карат.

Х. МОНГУШТУҢ, сөзүг болгаш фотозу.

Организастыг эрттирер

Бо чылын бистиң республиканың малчыннары бойдустуң берге байдалының пылгазавыл эртпашаан, мал продуктуларын бүдүрериң болгаш күрүнеге садарын конуудезир талазы-биле чамдык тодаргай ажылдарны боттандырган. 1976 чылда эрткен чылдың ол-ла үеинге деңнээрге, эът-ти болгаш дүктүг элээн хойнуң бүдүргеп. Каа-Хем, Кызыл, Бии-Хем, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик районнарның ажыл-агыйлары сүт бүдүрериң коңудеткеп.

Ынчалза-даа республика бо чылдың тос айларында күрүнеге сүт садарының планын 100,4 хуу күүсеткен болза чамдык Танды, Чөөп-Хемчик, Тес-Хем, Эрзин чижектиг районнар 1975 чылдың бо үеиниден сүт садарын экижедипкеп. Чамдык районнарның ажыл-агыйларының сайгартан сүдү эвээш. Чижөө, Кызыл районуң колхоз, совхозтарында сайгарган сүттүң хуулу—79,5, Барыын-Хемчик районда—77,2, Бай-Тайгада —76,8, Улуг-Хемде — 85 хуу.

Өвүр, Эрзин, Танды, Тес-Хем районнарның чамдык ажыл-агыйлары саар инектер коданнарын амга чедир тургузу азыраарынче шилчитпээн. С. К. Тока аттыг совхозтуң сүт-бараан фермазын соңгу хүннерге чедир кышка белеткевээн, хөрлит, одаага черин донуруп каан, мал чеми хайындырар цех ажылдавас, бодүүн чемнер соорту-гээн үзүктелиишкиниг болган.

Ынчангаш мал продуктуларын чедир белеткээр, келир кышка магадылалды тургузар талазы-биле хөй ажылдарны чыл тоңчүзүнге чедир боттандырар сорулга ажыл-агыйлар удуртукчуларынга, спецалистерниң, фермаларның бүгү ишчилериниң мурнунда тургустунган. 1976—1977 чылдарда малчыннарның шинги чедишкинни бо кышты үлегерлиг эрттиреринден хамаарыжы илден-дир. Кышка эки белеткенген черлер малды хүр ажырар дээрзин эрткен чылдарның практиказы көргүскеп. Кыштагларааш-кыныны шын организастаары, олче партия, совет, кодээ ажыл-агый органнарының, ажыл-агыйлар удуртукчуларының болгаш спецналисчерниң кичээнгейин чаа-таамал угландырары — ышкы үеде бедик көргүзүглерни чедип алырының үндезини боон турар.

Бо чылын ажыл-агыйларда мал чеминиң курлавыры эрткен чылгыныңдан хөй: 1975 чылда тургашындан сигенни 40 муң тонналы, сезажты—44 муң тонналы, витаминниг сигем далганын—4,4 муң тонналы, силосту—2,8 катап хөйнү белеткээн. Мал чеминге хереглээри-биле 50 муң тонна хире тараалы үзүп берген. Бо дээрге, эрткен чылгы деңнелдеп барык 2 катап хөй. Кыштаглаашкынны чедишкиниг эрттиреринин биижы баазазы тургустунганының хереглиг.

Малды хүр кыштагладырынга малга чемни хоолулуг кылдыр белеткеп бээр улуг ужур-дуслуг. Эрткен кыштың тоңчүзүнде республикага мал чеми болбаазырадыр 78 пех ажылдап турган. Бо чылын фермаларның техниктиг дериишкинни улам экижээн, мал чемни болбаазырадыр пех, тургулугларының саны оскеи. Оон-биле кады Эрзиниң Ленин аттыг, Бии-Хемде «Хадыңа» колхоздарда, «Торгалыг» совхозта мал чемни болбаазырадыр цехтериң дериг-херек-селдерин эптээри соңгу хүннерге чедир улам-дыкканы канчап-даа таарышпас. Соңгу үеде республикада кылып турар 8 цехтиң тудуг кезээ доозулаа-даа, оон дериг-херек-селдерин эптээри саздаан, ында «Сельхозтехниканың» район-нар аралыкы каттыжышкыны буруулуг. Бо черлер ажыгладга киргеи соонда мал чемни болбаазырадыр цехтериң пинти саны 91 чедер.

Кол-ла чүве цехтериң санында эвес, а оларны доктаамал ажылдадырында. Ноябрь айга чедир республикага чүгле 57 цех ажылдап турган. Каа-Хем районуң ажыл-агыйлары мал чемни болбаазырадыр цехтерни шүүлгеп өзүбиле белеткеп турарындан рай-онда 10 цехтиң чүгле чартык кезии ажылдап турар. Бии-Хемде 12 цехтен 7, Барыын-Хемчикте 6-дан 3 ажылдап турар, а Тес-Хем, Эрзин, Өвүр, Тожу районнарда чаңгыс-даа цех ажылдавайн турар. Мал чеми тараалы бүдүнге чидиртир болза оок ажыы эвээш.

Мал чеминиң бедик хоолулуг болуруи чедип алырыбиле ында-бүрү чемнерни хо-луп, болбаазыратказ малга бээри чугула боон турар. Анаа үүрметкээн саван-сигенни, силосту, витаминниг болгаш минералдыг немелделерни, спеги болгаш ыяш-бүрү даягының хамаарыштырып болур. Үстүнде чүүлдерни тараага холаап, малга чидиртирге ажыктыг.

Мал чеминге протеин хо-луурга улуг ажыкты бээр. Белок чок, ынчалза-даа азоттуг будүмелдерни, кол нуруузунда-ла карбамидти болгаш оске-даа аммопийлинг дустарны ажылдакчыларынга таарымчадыг байдалдарны тургузары-бала чугула. Бо талазы-биле ажылдарны республикада база боттандырып турар. Ветеринария хандырылгазың эки-жидери-биле эрткен чылын ажыл-агыйларга 43 эмнелге-санитария пунктуларын тургузуп, оларның ажылын эки-житкеп. Оон түнелиинде малдың олүр чоруу кыскыртпаан, эмнээшкиниң дээштиг чоруу бедээн. Бо кижиң ажыл-агый бүрүзүнге (шуптуг 63) эмнелге-санитарий пунктузу ажылдаар апаар. Амга чедир 42 пункт ажылдап турар, а Каа-Хем, Чөөп-Хемчик, Улуг-Хем, Кызыл районнарның эмнелге-санитарий пунктулары ажылды кошкак организастап турар.

Оңгу беш чылдың ийиги чылында эът, сүт будүреринии болгаш оларны күрүнеге садарының магадылалын тургузары-биле амдан эгелээп, ажыл-агый бүрүзүнге мал базы остүреринең тодаргай хемчеглерни ажылдап кылыр, саар инектерниң, коданнар четмелээр хунажыннарның баш санын тодарадыр, төрүүр малдың тарын боозадыгазының, сүүл үдержилгезиниң календарлыг планнарын тургузар ажыл кыштың чымчакжыбиле дакпырлажып турарын база утпас херек.

Ажыл-агый бүрүзүнде кыштаглаашкынның байдалын чыпаап, ажыл-агый, зооветхния болгаш ветеринария талазыбиле хемчеглерни боттандырарын дамчап кижилерге негелдеп, ыңгыырадыр, бар четпестерни тайландырынып персоналдыг харыысалгазын тургузары чугула.

Кыш — малчыннарның соредилгелиниң үези. Арыг үеде республикада мал азымында хаара түттүнген 9,2 муң кижиниң иштиңден бирээ болгаш ийиги класстың «Мал ажылының мастери» деп бедик адын түгле 541 кижи эдилеп турар, ону чүгле 5,9 хуу. Бо дээрге ноячут элээш-тир. Малчыннарның профессиональ мергежилин бедидерп-биле воопгоредилге болгумериңге хөй санныг малчыннарны соредирп пегеттиишп турар.

Малчыннарның, иларгыы хойжуларының кышкы үеде ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарын утпас ужур-дуг бис. Оларны одаар чүүл, тускай хептер, аъш-чем аймаа-биле чогуур үезинде хандырары — ажыл-агыйлар удуртукчуларының, спецналистериниң, садыг четкилиишкиниң ажылдакчыларының түндүлүг хүлээлгези болур.

Мал кыштагладыышкынын организастыг эрттирери — бүгү-пиитиниң херээ. Оңу бистиң республикага чедишкилиг чорударының арга-курлавырлары мөөнцеттиинген, партиниң тоогулуг XXV съездиниң шиитпирлериниг сорук кирип, оңу амыдыралга боттандырып турар бистиң алдарыг малчыннарывыс чугула ол кампаниияны пегелдеге дүүштүр эрттирер хүлээлгелиг.

Н. ДРОЖЖИН.

СЭКП обкомунуң кодээ ажыл-агый килдизиниң инструктору.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДӨРТКҮ ЧЫЫЖЫНЫҢ ДӨРТКҮ СЕССИЯЗЫНЫҢ АЖЫТТЫНАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-нин Дээди Советиниң дөрткү чыыжының дөрткү сессиязы декабрь 16-да эртенгинии 10 шакта СЭКП Тыва обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга ажыттынар.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАР ТӨЛӨӨЛЕКЧИЛЕРИНИҢ ЧОВҮЛЕЛ ХУРАЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-нин Дээди Советиниң депутаттар төлөөлекчилериниң чөвүлел хуралы декабрь 16-да эртенгинии 9 шаа 30 минута турда, СЭКП Тыва обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга болур.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ КИЧЭЭНГЕЛИНИНГЕ

Тыва АССР-нин Дээди Советиниң дөрткү сессиязынга келген депутаттарды Тыва АССР-нин Дээди Советиниң Президиумунуң организастыг калдызынге, 11 каатта 27 дугаар ороолге декабрь 14-те эртенгинии 9 шактан эгелээп, 22 шакка чедир бүрүткеп турар.

Телефоннар дугаары: 2-30-52, 2-46-34.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДОКТААМАЛ КОМИССИЯЛАРЫНЫҢ КЕЖИГҮННЕРИНИҢ КИЧЭЭНГЕЛИНИНГЕ

Тыва АССР-нин Дээди Советиниң доктаамал комиссиялар-ның хуралы декабрь 15-те, эртенгинии 10 шакта болур.

НАЙЫРАЛЧЫ БЕСЕДА

Декабрьның 12-те, Кремльге СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев Германиялың Социалистиг Чаңгыс-ай партиязының ТК-зының Чиигине секретары, ГДР-нин Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы эш Э. Хонеккер-биле үжүрашкан. Эш Э. Хонеккер СЭКП Төп Комитединиң талаанын бүгүдээр Москвада ыяска хуусаалдыг найыралчы аля-чорук ылгыс келгеи.

Беседага СЭКП биле ГСЧП-ниң Совет Эвилели биле Германиянның Демократтыг Республиказының арагында хөй талаалыг харылзаалариңы улам ыяап хогжүдеринии база ол ышкаш делегей байдалының чүтүлээ айтырыгларын чугаалашкан.

Беседа эки-ле найыралчы байдалга эрткен болгаш сөлээл-оналдарның бүрүнү-биле чаңгыс-ай болганын көргүзеи.

ГСЧП-ниң ТК-зының Чиигине секретары, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы эш Э. Хонеккерге алдар кылдыр СЭКП ТК-ның Политбюроту дүштеки шайлалга ыяткан.

Э. Хонеккер оларда үүр чуртунче чоруткан.

ГДР-ниң болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шиметтинген Внуково аэровортунга эш Э. Хонеккерни эштер-ге Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорный, А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның кежигүү Б. Н. Бугаев, СЭКП ТК-ның кежигүүнүге кандидат О. Б. Рахманин, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүү А. И. Балтов олар уткуп алган болгаш үдеп чоруткан.

(СЭТА).

Эш Л. И. Брежневке ГДР-ниң шаңналдарын тывысканы

ГСЧП ТК-ның Чиигине секретары, ГДР-нин Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы эш Э. Хонеккер декабрь 13-те Кремльге ГДР-ниң дээди шаңналдарын—Герман Демократтыг Республиказының Маадырының Сылдызын болгаш «Улустарның найыралының Улуг Сылдызы» орденин СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневке тывыскан. Гитлерже фашизмден улустарны алдарлыг Совет Армиязының хостаавышкын, Совет Эвилели биле Герман Демократтыг Республиканың арагында ыяк-дыңма бүзүрүк бүгү талаалыг харылзаалариның хогжүдеринии, социализмниг чаалап алышкынларын камгалазарының хереңге шылгаранган ачы-хавыяалы дээш, тайбың дээш шылгаракгай ачы-хавыяалы дээш эш Л. И. Брежневке ол шаңналдарны тывыскан.

ГДР-ниң шаңналдарын тывысрының үеинде ажаа эштер Э. Хонеккер, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кирилленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. А. Суслов, К. В. Катушев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, Я. П. Рябов олар база турганнар.

Эштер Э. Хонеккер болган Л. И. Брежнев сөс ап, чүве чугаалааннар.

Эш Э. ХОНЕККЕРНИҢ чугаазы

Эргим эш Леонид Ильич Брежнев!

Эргим совет эштер!

Бистиң найыралывыс болган бистиң ыяы-дүңма ёзулуунуң кадыг ажылдажылгавыс бистерни Советтер чуртунуң найысылалынга бо-ла экизер болгай. Ынчалза-даа Москвага амгы бо аяп-чорук биза —бистер боттарывыстың чүректеривистиң күзел-соруу-биле келгеи бис. Эргим эш Леонид Ильич, Силерге, төрүттүнген хүнүңерии холбаштыр сагыш-сеткилдиң ханыгындан байыр чедирер болгаш бистиң чурттуң ажылчы төнмарывыңың Силерге найыралдың, өөрүн четтиринишкиниң болгаш хүндүлеалдың сагыш-сеткилин илереткенин база катап дамчыдар дугайында Германиянын Социалистиг Чаңгыс-ай партиязының Төп Комитединиң болгаш оон Политбюрозунуң далгазын, а ол ышкаш Герман Демократтыг Республиказының күзелин улуг сорушку-биле күүседип тур мен.

Силерниң 70 хар харааныңар дыка хөй чылдагаанныңар-биле ышлараакгай болуушкуи боон турар. Ол хүн чүгле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга болгаш Совет күрүнеге төөгүдүг болбайн турар. Бистер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиигине секретары Силерни бүгү чурттарының ажылчыл ынгылының болгаш делегейниң коммунистиг ишчимөшкининиң ышлараакгай төлөөлекчизин кылдыр, оон угланышкынны болгаш үлегер-чижөө-даа чер кырының өвүр-хевирлеи ол хире боттуг хевирдеп турар социализмниң эң баштайгы күрүнезиниң салым-хүүзүн улуг хемчеглии-биле тодарадып турар киижи кылдыр бедии-биле үнелеп көрүп турар бис. Совет киижилериң аас-кежии дээш, коммунизмни тургузары дээш Силериң могаг-ышлаг чок ажылыңарны Герман Демократтыг Республиказының хамаатылары эки билир.

Силер ышкаш, тайбың дээш индыг чүткүлүг, чайгылыш чок болгаш турушту демисежип турар индыг партия болгаш күрүне ажылдакчызы оске чадыс-даа чуртта чок. Чер-ле болганывыс киижилери Силерниң едыкпас Ленинский Коммунистиг партиязының XXIV болгаш XXV съездилериниң Тайбың программаларыг-биле, Хельсинкиге болган аймыл чок чорук айтырыгларывыс талазы-биле ышкаш-чөрөөн хөлчээл хуралы-биле болган делегенде байдалды экижиирин болдурган чавырыышкынның оскелеп, ыяап, ыңгыырадыр, ынчангаш Германиянын Демократтыг Республиказының Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиигине секретары Силерни бүгү чурттарының ажылчыл ынгылының болгаш делегейниң коммунистиг ишчимөшкининиң ышлараакгай төлөөлекчизин кылдыр, оон угланышкынны болгаш үлегер-чижөө-даа чер кырының өвүр-хевирлеи ол хире боттуг хевирдеп турар социализмниң эң баштайгы күрүнезиниң салым-хүүзүн улуг хемчеглии-биле садым-хүүзүн улуг хемчеглии-биле тодарадып турар киижи кылдыр бедии-биле үнелеп көрүп турар бис. Совет киижилериң аас-кежии дээш, коммунизмни тургузары дээш Силериң могаг-ышлаг чок ажылыңарны Герман Демократтыг Республиказының хамаатылары эки билир.

Силер ышкаш, тайбың дээш индыг чүткүлүг, чайгылыш чок болгаш турушту демисежип турар индыг партия болгаш күрүне ажылдакчызы оске чадыс-даа чуртта чок. Чер-ле болганывыс киижилери Силерниң едыкпас Ленинский Коммунистиг партиязының XXIV болгаш XXV съездилериниң Тайбың программаларыг-биле, Хельсинкиге болган аймыл чок чорук айтырыгларывыс талазы-биле ышкаш-чөрөөн хөлчээл хуралы-биле болган делегенде байдалды экижиирин болдурган чавырыышкынның оскелеп, ыяап, ыңгыырадыр, ынчангаш Германиянын Демократтыг Республиказының Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиигине секретары Силерни бүгү чурттарының ажылчыл ынгылының болгаш делегейниң коммунистиг ишчимөшкининиң ышлараакгай төлөөлекчизин кылдыр, оон угланышкынны болгаш үлегер-чижөө-даа чер кырының өвүр-хевирлеи ол хире боттуг хевирдеп турар социализмниң эң баштайгы күрүнезиниң сал

Күш-ажылдың Маадыры

ОРДЕН, СЫЛДЫС ХӨРЭЭН КААСТААН

Бистиң Тывада Совет Эвилелиниң беш, Социалистиг Күш-ажылдың он үш Маадырлары бар. Оларның кижи бүрүзүнүң амыдыралы солун, кандыг-бир онзагай талалыг. «Шынның» шериг-патриоттуг үндүрүлгезиниң бо номеринден эгелээш, ол маадырларның чугааларын, оларнын-биле интервьюларны база оларның дугайында материалдарны парлаар бис.

Бөгүн Социалистиг Күш-ажылдың баштайгы тыва Маадыры Ооржак Чываажыкович Лопсанчап-биле бистин корреспондентивистин интервьюзун парладывыс.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ооржак Чываажыкович Лопсанчап бо чылын 75 харлаан. Оон чурттап эрткен амыдыралы хөй-хөй солун болдушкуннар-биле байлак.

Каш хошук бүрүшаар маадырның бажыңынга баргаш, оон-биле чугаалажып, солун сөстүшүкүнүрүн дыңнап ора, чамдык айтырыгларга харылаан бодүүн мен:

— **Чеден чыл дээрге кижи назынынга кыска эвес уелее болгай... Ол дугайында чүүл чугаалап болур силер?**

— Назыны узун кижи аас-кежиктиг дээр чүве. Ол шын-ийин. Хемчеп байларының малын малдап, холечиктеп чораан оол мен магадап хамнас чаагай амыдырадым корүп. Маадыр атка-даа чедер аас-кежиктиг болдум. Чүү дээр боор, амгы уе шынап-ла магазыг-дыр, кижи ам-даа аныяк болган болза кылдыр бодап, удам-на хөй чыл чурттаксаар келир.

— **«Октябрь 30 чылы» колхоз келир чылын үжеп харлаар болгай. Силер оон баштайгы даргазы-даа турдунар. Колхозту тургузушканыр дугайында каш сөстеп чугаалап болур силер?**

— Назыны узун кижи аас-кежиктиг дээр чүве. Ол шын-ийин. Хемчеп байларының малын малдап, холечиктеп чораан оол мен магадап хамнас чаагай амыдырадым корүп. Маадыр атка-даа чедер аас-кежиктиг болдум. Чүү дээр боор, амгы уе шынап-ла магазыг-дыр, кижи ам-даа аныяк болган болза кылдыр бодап, удам-на хөй чыл чурттаксаар келир.

— «Октябрь 30 чылы» колхоз келир чылын үжеп харлаар болгай. Силер оон баштайгы даргазы-даа турдунар. Колхозту тургузушканыр дугайында каш сөстеп чугаалап болур силер?

— Мүн төс чүс үжеп чедир чылда амгы Баян-Тала суурнуң турар черинге 42 өрээл өй садыг алдывыс. Оны ажылдадым, мунуп билир киживис база чок. Кымындап бир оруг чолаачыным албан-биле дилеп экелгеш, ажылдадып алган бис. Колхозка чугуда херек эт-херекселдер, чаңгыс машинавыстың кыйыр чаар чүүдерин садар акша-кыс замдыкта чедишпейн бавр. Шарыларга доңургап сүт чүдүргеш, Чадаавага аппарып садыпвыс. Берге-даа, солун-даа уе турган дийин.

— Сөстөрүңер партия ажылынче шилчип, партия организациязынга кай чыл дуруунда үдуртуп келген мен дээример. Аңаа улаштыр ажылдай берип болур турда-ла, малчыннай бергениниерин чылдагааны чүл?

— Чылдар артып, ажылагый удам-на хөгжөп түүдүм, мал-маганыбыс-даа көвүдөп. Ынчаш база бир берге айтырыг тургустумун келгеш: малчыннар чедишпес.» Чогум-на ол өйде хөй-хүзээр деп шаптырдывыс, далет кавырган мен. Колхоз баштаар черге оны хандыртан.

Удаваанда модон хөй хүзээ алдывыс. Баштайгы үеде база берге турган. Чурттаар ог бериин чок. Уругларым иези-биле мөңү чаш ажы-төлүүрүп эдертип алган, кошкен хонтаа-па чараависке майгын тин, ыяш-соок-даа дивейн, ажаа чурттап, малчыннап чөйдүүвүс. Төрээн колхозувуска хөй малды өстүрүп бээр дээш шыдаар назывыс-биле кыйын кылбадан чораан үевис ол дийин.

— Чоокта чаа «Тываның төлүзүнү» ажыы көрүп оргаш, сөстериниң дугайыңарда мынаар сөстерни номчудум: «1959 чылдың декабрының төнүүзүнде болган СӨКП Төп Комитединиң Пленумуу бодунуң ажылын чүртүп кодаа ажылагайын улам ынай хөгжүдүрииниң айтырыгларынга тураскаткан. Пленумунуң ажылынга кодаа ажыл-агыйның хөй санныг мурнакчылары киришкен. Тываның төлөөлериниң составынга Чоон-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң хөй кадарчылы, шаанда ол колхозтуң баштайгы даргазы О. Ч. Лопсанчап база чораан. Кызымак күш-ажылды-биле, чүртүп мурнакчы хөйүдарының дуржугаанын ажыглап тургаш, Лопсанчап чыл бүрүде бедик түмелдерни чедип ап келген: 1959 чылда 100 хой бүрүзүнден 160 хураганны алган болгаш өстүрүп дорукталган. Төп Комитеттиң Пленумунуң хүмүнүнде О. Ч. Лопсанчапка Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик ады тыныскан», «Орден, сылдыс хөрээн кааспаан Ооржак оглу Лопсанчап» деп чоннуң ырлажы берген үеэн база ол-ла болгай але?!

(Үлүмөөрүүр.)

— **Ол бедик атты алган хүнүнерден өске кандыг күн Силерге эң-не үүттүндүрбээ бооп арткамыл?**

— 1944 чылдың август 17-де ТАР-ның аныяктыг чонунарының Бүге Хуралының VII Оныа сессиязы «Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң составынга Тыва Арат Республиканың кирер дээнин дугайында декларацияны чаңгыс үн-биле хүзээн алган. Оң төөгүлүг декларацияны Совет Эвилелиниң партия, чазаанның удуртукчуларынга сунуп тедиргеи делегациякыл составынга кирер алс-ашаксыг болган мен.

Ынчап, октябрының аас ортазында, Кремльге Бүгү-эвилелдиң Төп күүсеглиг Комитединиң Даргазы М. И. Калининниң «Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң составынга Тыва Арат Республиканы кудаза алыр дугайында» Чарлыкты номчаш, бисче байыр чедирип, колдарывысты дыңыг түдүп үүрганын дерге үүнаас мен.

— **Назыңар-кыраңар-даа болза, адак-бышкаңнар ам-даа чиик-тир: ырэш-даа катап сураглаарывыга, Кызылга чок болдупар...**

— Чер-дерден, ыяшгыл школачылардан челаглаарыны бо-ла алгылаар-дыр мен. Ажыл-ишчи намдар төөгүлер аныяктарга күүшкинниер дыңнаар бис дээр. Дилегим үлүдүпер апаар. Ийи талалыда, пенсионер кижиде ыңыр чүве бар авес, кадыг-даа эки болза, чорүп турарын күзээр. Кат хонук бүрүнгээр Шамбалыг школаның оорганнычыдеры чалаан, ыңаар чордум. Ажы-төлүн айтырбас-да үүрээн чок: кажан малчыннаның эгелээн, кайчап Маадыр аварганымга чедир...

Соолгу үеде аныяктарны мал ажылынче хаара тудар дээш эвээш эвес ажылдар чоруттуунун келген. Ол коячуут чугула херектиг бүгү сөткилбодадым-биле деткип, бодумнун-даа арга-дүрүзүгамны чугаалап берип турар-дыр мен. Адаларывыс иэнин базар аныяк садыгды мал ажылынга өөредип, чанчыктырарын амдыгаалыштан эгелей бергениыстиң шыпкын, оңаа чугуладыг бала катап айытпышаан, малчыннарның аразынга маадырлар хөй-ле болдун деп күзээр-дир мен.

М. ХЕНЧЕ-КАРА.
«Шынның» түскай корр.

СЕТКИЛИМДЕ АРТЫП КАЛГАН

Белорус чер фашист араатаннарының түр када эжелеп алышкынының үезинде аар-берге ажыг-шыүгүтте таварышкан. Минск, Брест, Полоцк, Витебск, Орш шончаар чораш турааладарны көрүп, музейлерге кирип, кижилер-биле чугаалашкаш ол бүгүнүң дугайын төлөргай билген мен.

Дайзынналар белорус черни кезек када эжелеп-даа алаа, оон чоңун дискек кырынга сөгүртүп шыдаваан. Чон бодупун төрээн черинин хосталгазы дээш ыдыктыг демисеелче шүүтү көдүрүп үнген. Мүн-мүн кижилер аъргы-арыг иштп кирип, оъж-боо-биле чепсегленгеш, партизан ышкаашкынынга киржип, дайзынга удур чаалажып турган.

Совет Эвилелиниң Маадыры Иван Кузьмич Захаров-биле Минск хорайга таныжып алган мен. 1941 чылдың октябрь. Дайзынның бажы эттеңнип, эжелеп алган черлеринге эрээ-шаажы кылып чорүп турган. Коммунист Захаровту партияның Витебск обкому дайзынның тылынга партизан ышкаашкынының организастаары-биле чоруткан.

1942 чылдың чазынында ол Оевей районунга бир дүтээр партизан отрядын тургускан. Оң-ла чылдың июльда отряд улгадып, бүдүн бригада апырган. Бригада командири И. Захаров партияның чажыт Оевей райкомунуң бирги секретары база болган.

Маадыр-биле каш Ада-чурттуң Улуг дайзынының күрүшеңнің белорус музейиниң залдарын кезип, кызаттажып турдувус. Бистиң чаңгыс чер чурттуувус, Совет Эвилелиниң Маадыры Михаил Бухтуевтиң эрес-маадырлыг чорууның дугайында бижээн, оон чүрүүн база ында аңаа каан чорду. Капитан Гастелловуң маадырлыг чорууңга турескаткан түскай будуң база бар. Оон самолёдунуң бузундуларынга холум-биле дээш, төрээн Кымалында культураның болгаш дыштапмалганың парыгын сакпын турдум.

Иван Кузьмич далаш чок, оожум-тонтуг кижи болду. Бо бүгүнү ол бодунуң карактары-биле көрген болгаш сеткилсагыжы сарыын чораан.

— Чылдар, чылдар...—деп, Иван Кузьмич оожум чугаалай-дыр.— Хөй үе эртее-даа, дайзын үүнеринде болган хамык чүүлдер кижи сагыжындан кайзын ыраар. Ол бүгү дугайында катап-катап сактып көөп, дайзын шолүүге сөөгүп салган эштериивисти чаагай сеткил-биле бодап көөр бис.

Осайге немецтер келген соонда хамык-ла чүве аскермээген. Элээритей черге кылашташкан ийи-чангыс кижилерниң армынарында коргуп-чүтээшкин илдеп. Кандыг-даа кембуруу чок кижилерни дайзыннар араатанзыл-биле аажылап, эриидеп-шаажылап, адып-боолап турүп берген. Он харлыг Поттай Виктория күрүг колаалар-биле ойнап орган дээш өлүүже дээр эриидээн. Үрогово дээр көдээ суурга оң алды харлыг бичии уругну адазы корүп турда чудуп алган, күштеп-чазаалап эгелээн. Адазы уруунга болчуп, халып орда боолап каапкаш, боттарының араатанзыг чорууң уламчылап турган. Божжи көдээ суурга эзирик немец солдаттар оолдарны болгаш кыстарны идик-хевин уштуруүнче албадаан. Бичии болганда эвиген чанагаш кижилер бот-боттарында удур чыскаалышкап турган.

— Ам танцылаңар! Эй, балинст, эки ойна, оон башка аза ораныкта бавр сен!— деп, бирээзи алгырган, автомадың чүдүп алган кыжанып турган...

Фашистер боо-чеңеек чок, тайбың чурттакчыларны шак ынчаар бастып-дорамчылап, эриидеп-шаажылап турган. Бо бүгүнү көргеш, улустуң өжээн-киленң үлам-на хайнып, партизаннар отрядтары чер болганынга тыптып кээп турган.

Иван Кузьмич бир дайынчы чорудулгазының дугайып ыңчаар чугаалаар:

— Карангылай бээри белик, ол сес кижи дайынчы даалга күүседип үнүүтүвүс эвеспе. Боо-чеңеектеп аңгыда, танкыга удур миналар база ап алдывыс. Дүне дайзынны дозар черге чедип келдивис. Оруктарга болган ооң кыдыгларынга миналарны салгаш, кезүлбес кылдыр хөөп каглывыс. Ам чүгле маңнаары арткан.

Удурланыкчының алдан хире солдады үш машинадыг көөрүп даап бодап алган бис. А бистер олардан эвээш. Ынчангаш кончуг дүргеи болгаш чогумчалыг хөлеглир апаар. Дайзынны агзаар черикпестеп ырак эвесте оон тергиг гарнизоннары база бар. Боо даажы дыңнаваш, олар оорунге дузалажыын кээр. Ынчангаш халдаашкынны чүгле чартык шак интинде чорудары кәрдүнгеп.

Чер чырып орган. Хайгаараакчылар орукта бир машина кел чыдарын дыңнаткап. Оскелеги ам-даа сураг.

— Амдыызында боолап болбас!—деп, Захаров дужаваан.— Миняже бодуу барыын.

Ынчалзажок машина хенертен доктаай бергеи. Кабинага орган офицер бир партизаның оварымча чок шимтээшкинин эскерип каан-тыр.

— Боолаңар!

Партизаннар машинада олурган дайзынналарны оң-бо таласыдаң кыра боолап каапкан. Аңаа чүдүрген оъж-чеңеектиг хааржактарны, аъш-чем аймаан дүргеи дужуруп алгаш, малгаш-балдырлыг черлерин таварып, аъргы ишкинче, боттарының турүштарынче чорупканнар.

— Частыышкыннарывыс даажы аргалар иштинге дыргыл дыңналып турган—деп, Иван Кузьмич үламчылады.—Ылаңгыя улустуң өжээн иегекчилери дайзынга согуушкунну улам-на күштедирип турар дээрге чер бүрүзүнге тарай бөргеи. Партизаннарның хүрээлеңи улам-на көңүлеп база быжыгын турган.

Партизаннар партияның Витебск обкомуң дамчыштыр Төп Комитет-биле харылзаалыг турган. Олар Улуг чер-биле доктаамал харылзаавы тудуп, бистиң арминдекеа керек эрес-чок чугула медээни дамчыдып турган. Радистер Совинформбюроның дыңнадыгларын хүлээп алырга, од бүгүнү сөлзынарга хөй тиражтыг кылдыр парлаан, отрядтарже тараадып турган.

Кызыл Армия төрээн черни эжелекчилериниң аспаавадан алырын, халдаан киргикеи. Дайзынның боо-чеңеези болгаш дирит күүнү фронтуже эрттирбес дээш бүгү-ле чүвени кылыр ужуралыг. Белорусстаның түр эжелеттирген девискезиниге сураглыг «ярелыс дайзынга» эгелээн. Партизаннар демиреруг пугуунарын үреп, дайзынналарны эпелоппарын будаачаа тепсип турган.

Партияның чажыт Оевей райкомунуң бюрозунга бригаданың штаб начальнигга илеткээн:

— 1943 чылдың июнь бирээзин июль бирээзе чедир бистиң бригада дайзынның техника болгаш солдаттар сооркелеп тос эшелопун чаа тевискем. 10 паровозту, 82 вагонну, 52 платформаны, 61 автомашинаны үрегдээн, 700 хире гитлержилерни узуткаан.

Бүгү чонунуң партизан ышкаашкынының — ооң коммунистер болгаш комсомолчулар деңнеелдиң мурнукулодуруумга чорүп турган. Партизаннар аразынга 35 чүс коммунистер, 95 чүс комсомолчулар чаалажып турган. Ынчаган-биле 37 чүс партизаннар кижи боор хөөп чок эжелекчилерге удур эрес-дидим тулушкан. Олар Төрээн чуртуң идегелиң шынзыдып, төрээн черинден дайзынны үндүр сынырарынга толептиг үлүүн киргеннер.

Дайзынның аар-берге чылдарында Төрээн чурт партизаннарга бүгү талалыг дузалаачыны көргүзүп турган. Ол үениң дургузунда транспорт ужар-чүдүлүүн самолёттары Белорусеяның партизаннарынга 60000 ланчыларны, 15000 автоматтарны, 5000 ажыг пулемёттарны, 600 тонна чаа тевискер чүүдерни, 100 миллион октарны чедирип берген.

Олар шаларының, кезүлдарының болгаш душтуктарының төкпен каравның чажын, дайзынның огүндан өлген эш-соруүн ажаанын иеген. Төрээн чуртуң идегелиң шынзыдып, төрээн черинден эжелекчилерни үндүр сынырарынга толептиг үлүүн киргеннер. Партизаннарның хөлегге дээш деңнеелиг амгы салгал кажан-даа утпас, оларга дидим болгаш коргуг чок чоокчуүн үдегери бооп артар.

Төрээн чуртуңга бердинген белорус партизаннарының дайзы чедирде кылган эрес-маадырлыг чорууларын мактаалым. Ол бүгү мээн сеткилимде артып калган.

Б. МОҢГУШ.

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КҮШ-АЖЫЛЧЫ МААДАР

«Шынның» шериг-патриоттуг үндүрүлгези № 11

БӨГҮНГҮ ҮНДҮРҮЛГЕДЕ:

- Баштайгы Маадыр-биле чугаа.
- Белорус партизаннарның эрес-маадырлыг чоруу.
- Эки турачыга келген чагаа.
- Дайынчыларывыстың амгы амыдыралы.

МААДЫРНЫҢ АДЫ-БИЛЕ

Бистиң округувустуң түскай аттыг заставаларының ат-будеп ам база немежил. Совет Эвилелиниң Маадыры, аңаа дайынчы Алексей Иосов аттыг застава бар апарган. Бо ыяшгаарыкы Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында ол бедик атты алган (өзген соонда). 1944 чылдың июль 10-да ол солдат маадырлыг чүве кылып: тулчуушкуун үезинде командирин бодуунуң амытының берип камгалап алган.

Заставаның дайынчылары фронтучуларының алдарлыг чанчыларын ак сеткилдии-биле уламчылап турарлар. Кызыгаарда Сержант Б. Артемьев, ефрейтор В. Музыка, аңаа дайынчы В. Безеводенко болгаш өскелер-даа адаанын үзегирлер эрттирип турарлар.

Лейтенант А. КЛЕПИКОВ.

Оожум оскээнниң Кызыл туктуг Ымылаар округу.

35 чыл болганда ужуражылга

Брестиниң Кызыл туктуг кызыгаар отрядының хоочуларының сеткил хөй-ымыкшынып ужуражыышкыны Бүгге шиитке болган. олар болза 1941 чылдың июньда бистиң чуртувуска халдаан гитлержилер-биле бир дугаарында тулчуп киргеннер.

Баштары көргүлей бергеи хоочун кызыгааржылар П. Виноградов, А. Алимов болгаш өскезерде маадырлыг тулчуушкун биле турган черлерине, сураглыг заставага баргылаан. ам ол застава Совет Эвилелиниң Маадыры лейтенант А. Кижеватовтуң адын алдаен турар.

Дайынның хоочуннары аңаа кызыгаарны дайынчылар-биле бөгө ужуражыннар.

Курсанттарга чөпшээлеп — полковник П. ТИТОВ.

Барыын чүртүп Кызыл туктуг Ымылаар округу.

Кым-даа, чүү-даа уттундурбаан

Ол кежээ фронтучу республиканың хөгжүм-шинн театрынга хөй-ле көрүкчүлер арапында, бир-ле чүве дутаайында кончуг-ла сагыш човаан байдалдыг чорүп турду. Ынчаш театрның коллективиң таланнк драматург У. Годжибековтуң «Аршын маал-алан» деп шинзин көргүзүп турган. Көрүкчүлер-даа кээп-ле турган, колдуунда-ла аныяктар, студентилер. Оларның кайы бирээзи фронтучуну доктаавы каапкаш, бир-ле чүве айтыргаш, ону салбастаап турүп бээр...

— Экии, Борис Шамбуловнч!—деп, таныш-нарүш айлым-биле, ону доза варак мендилештим.

— Экии, экии!.. База-ла шии көөр-ле мейиваң але?— деп айтыра каапкаш:

— Көрүкчүлер атаканаан, ава ат болган чүве—дигилеп даймычы аяк-биле сорук киргеп чугаалады.

— Украина-биле харылзаалар биезки хевээр-ле шиваан але?

— Үргүлчү, үргүлчү— үргүлчү-ле болгай, бөгүн база бирээ келди — дей тырткаш, кара костюмунун шиитки карманындан бир чагаа хаяк ужулгап:

— Харын сонуургап көрүңер — дээш, оозун менче суда каапкаш, боду даймычы дээлгээнин күүседип чораанн дег, шиай болду.

Ол чагаанын даштында мынча деп каан:

«Тув. АССР. г. Кызыл, ул. пер. Чүдүүл, 6 товарищу ЛАМА БОРИСУ ШАМБУЛОВИЧУ».

Оон дедир адреси мындыг болду:

266010. УССР. г. РОВНО. ул. Фадеева. СШ 6, клуб «Поиско» (9—А).

Мен ол орта «Ровно». «Поиско» шин каан сестерив номчаш. чагаазы шынап-за ковчут сонуургай бердим. Чүү дээр силер, солун-на чагаа болду! «Кым-даа, чүү-даа черле уттундурбас» деп чүве болза-дыр ийин деп иштимде бодай конуп келдим.

1941—1945 чылдар— немец-фашистиг араатаннарга үдур Ада-чурттуң ыдыктыг Улуг, хосталга дайынының кадыг-дошкун чылдары. Фронтуже аъттанып чорүп турган оруе, тыва дээш ыяш-бүрү даа садыг алдывыс. Оны ажылдадым, мунуп билир киживис база чок. Кымындап бир оруг чолаачыным албан-биле дилеп экелгеш, ажылдадып алган бис. Колхозка чугуда херек эт-херекселдер, чаңгыс машинавыстың кыйыр чаар чүүдерин садар акша-кыс замдыкта чедишпейн бавр. Шарыларга доңургап сүт чүдүргеш, Чадаавага аппарып садыпвыс. Берге-даа, солун-даа уе турган дийин.

— Сөстөрүңер партия ажылынче шилчип, партия организациязынга кай чыл дуруунда үдуртуп келген мен дээример. Аңаа улаштыр ажылдай берип болур турда-ла, малчыннай бергениниерин чылдагааны чүл?

— Чылдар артып, ажылагый удам-на хөгжөп түүдүм, мал-маганыбыс-даа көвүдөп. Ынчаш база бир берге айтырыг тургустумун келгеш: малчыннар чедишпес.» Чогум-на ол өйде хөй-хүзээр деп шаптырдывыс, далет кавырган мен. Колхоз баштаар черге оны хандыртан.

Удаваанда модон хөй хүзээ алдывыс. Баштайгы үеде база берге турган. Чурттаар ог бериин чок. Уругларым иези-биле мөңү чаш ажы-төлүүрүп эдертип алган, кошкен хонтаа-па чараависке майгын тин, ыяш-соок-даа дивейн, ажаа чурттап, малчыннап чөйдүүвүс. Төрээн колхозувуска хөй малды өстүрүп бээр дээш шыдаар назывыс-биле кыйын кылбадан чораан үевис ол дийин.

— Чоокта чаа «Тываның төлүзүнү» ажыы көрүп оргаш, сөстериниң дугайыңарда мынаар сөстерни номчудум: «1959 чылдың декабрының төнүүзүнде болган СӨКП Төп Комитединиң Пленумуу бодунуң ажылын чүртүп кодаа ажылагайын улам ынай хөгжүдүрииниң айтырыгларынга тураскаткан. Пленумунуң ажылынга кодаа ажыл-агыйның хөй санныг мурнакчылары киришкен. Тываның төлөөлериниң составынга Чоон-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң хөй кадарчылы, шаанда ол колхозтуң баштайгы даргазы О. Ч. Лопсанчап база чораан. Кызымак күш-ажылды-биле, чүртүп мурнакчы хөйүдарының дуржугаанын ажыглап тургаш, Лопсанчап чыл бүрүде бедик түмелдерни чедип ап келген: 1959 чылда 100 хой бүрүзүнден 160 хураганны алган болгаш өстүрүп дорукталган. Төп Комитеттиң Пленумунуң хүмүнүнде О. Ч. Лопсанчапка Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик ады тыныскан», «Орден, сылдыс хөрээн кааспаан Ооржак оглу Лопсанчап» деп чоннуң ырлажы берген үеэн база ол-ла болгай але?!

(Үлүмөөрүүр.)

— **Ол бедик атты алган хүнүнерден өске кандыг күн Силерге эң-не үүттундурбээ бооп арткамыл?**

— 1944 чылдың август 17-де ТАР-ның аныяктыг чонунарының Бүге Хуралының VII Оныа сессиязы «Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң составынга Тыва Арат Республиканың кирер дээнин дугайында декларацияны чаңгыс үн-биле хүзээн алган. Оң төөгүлүг декларацияны Совет Эвилелиниң партия, чазаанның удуртукчуларынга сунуп тедиргеи делегациякыл составынга кирер алс-ашаксыг болган мен.

Ынчап, октябрының аас ортазында, Кремльге Бүгү-эвилелдиң Төп күүсеглиг Комитединиң Даргазы М. И. Калининниң «Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң составынга Тыва Арат Республиканы кудаза алыр дугайында» Чарлыкты номчаш, бисче байыр чедирип, колдарывысты дыңыг түдүп үүрганын дерге үүнаас мен.

— **Назыңар-кыраңар-даа болза, адак-бышкаңнар ам-даа чиик-тир: ырэш-даа катап сураглаарывыга, Кызылга чок болдупар...**

— Чер-дерден, ыяшгыл школачылардан челаглаарыны бо-ла алгылаар-дыр мен. Ажыл-ишчи намдар төөгүлер аныяктарга күүшкинниер дыңнаар бис дээр. Дилегим үлүдүпер апаар. Ийи талалыда, пенсионер кижиде ыңыр чүве бар авес, кадыг-даа эки болза, чорүп турарын күзээр. Кат хонук бүрүнгээр Шамбалыг школаның оорганнычыдеры чалаан, ыңаар чордум. Ажы-төлүн айтырбас-да үүрээн чок: кажан малчыннаның эгелээн, кайчап Маадыр аварганымга чедир...

Соолгу үеде аныяктарны мал ажылынче хаара тудар дээш эвээш эвес ажылдар чоруттуунун келген. Ол коячуут чугула херектиг бүгү сөткилбодадым-биле деткип, бодумнун-даа арга-дүрүзүгамны чугаалап берип турар-дыр мен. Адаларывыс иэнин базар аныяк садыгды мал ажылынга өөредип, чанчыктырарын амдыгаалыштан эгелей бергениыстиң шыпкын, оңаа чугуладыг бала катап айытпышаан, малчыннарның аразынга маадырлар хөй-ле болдун деп күзээр-дир мен.

М. ХЕНЧЕ-КАРА.
«Шынның» түскай корр.

Э. Хонеккерниң чугаазының төнчүзү

(Төнүзүү. Эгезин 1-ги арыда).

Совет Эвилелиниң талазынга кажан-даа туржуп келгеш, туржуп-даа турар болгаш моон-даа соңгаар туржур аидар ажылчыларывыс болгаш тараачыларывыс башталгы немец социалистиг күрүнеэн эш Леонид Ильич, силерниң шынчы болгаш шилгатыгнаң онаа кылыр чорүп турар. Бистиң чуртувус шивилел тургузуун быжыглаарыпта база оон камгалалын хайдырарыпта, күш-ажыл кижизиниң сонуургалынга болгаш чаагай чорууга дүүшүүр бистиң республикавыстың чечектелиринiң хөрээнге Силерниң киирип турар селыштыңыларыңы сос-биле үнелеп чугаалаары берге. Германияның Демократтыг Республиказының чону ол даап чүректин ханыпыдан кайы хире улуг өөрүп четтиришкинiң илергейлеп турарын бүгүн Силер биливп тур боор силер деп чүвеге идеп тур бис.

Найырал дээрге бистиң эвилелиивистиң бузулбас үнезинiң апаргап деп Силерниң чугаалаан сөстериңер Германияның Социалистиг Чаңгыс аай партиялының бүгү кежигүнериңе, Германияның Демократтыг Республиказының бүгү ажылты чонаарынга уттундурбас апаргап. Бистиң акыдүмэ партияларывыстың, оларның Төп Комитеттериниң коммунистиг келир үеже утпанган канчаар-даа ажок улуг ажыл-чорудулгазы шинти эчис-соруда дээш демиселде кады туржуп турарларның күзел соруглазы болгаш эмергиялы-биле хаара туттунгап.

ГДР-де социализмни тургузуп турар кижи бүргүзүнге оон ады тайбың келир үе дээш быжыг идегел-биле сыгый холбашкап база бистиң социалистиг кады ажылдажылгавыс хүн келгеш тудум быжыгыш, бодунуң күүсүнүн улам моонпеп турууп дээш мотаг-пылаг чок демисежиниң турар чаагай сеткилдиг ажылдакчының бистиң партияларывыстың болгаш чурттарывыстың арасында чаңгыс эпти болгаш кады ажылдажылгавы быжыглаар талазы-биле ол хире чугула ажылды баштап турарынга бистер оиза чорташланып турар бис.

Совет хостакчылар каяда-даа келзе оларны ГДР-ниң хоорай, суур бүргүү эң-не хүндүүзүп авчылар кыдыр хүлээп ап турар. Оларның чырыткылыг тураскаалың улуг-даа, бичивлер-даа утпас. Трептов-паркта совет дайынчыларның тураскаалының чанында чок үзүбес. Болгадап Берлинге келир кадыг-берге оруктуң эрткеш кижи бүргүү— совет солдат-даа, Совет Эвилелиниң Маршалы-даа биеге ёзулуг-ла хүндүткеди. Ол хүндүткел Силерге оиза хамаарыжыр, эргим Леонид Ильич. Бис Силерни фашизмни чылча шавар херекке хүүда улуг салымшкынны киирген кижи, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизаның болгаш Совет күрүнеиң шылгарыгай ажылдакчызы кылдыр санап турар бис. Европага быжыг тайбыңны маңдыдарынга силерниң ажыл-чорудулганар шинтирлиг рольду ойнаап турар.

1976 тыл Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиялының XXV съездаининң болгаш Германияның Социалистиг Чаңгыс аай партиялының IX съездаининң чылы, Европаның коммунистиг болгаш ажылчы партияларының Берлин конференциязының чылы, делегей социалдыменiң дыка улуг чедиишкиннериниң чылы төнер чоокпуган болгеп. Бистиң, Германия Демократтыг Республиканың коммунистерни, Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Германия Демократтыг Республиканың аразынга найыралдың кады ажылдажылгазының болгаш дүмей-даа дугайында Леонид Ильич Силерниң болгаш мээң ат салганым чаа Керээ күштүг болуп киргеннiң башкайгы чылында-ла ийи чүрттө коммунистер болгаш социалистиг туругзуушкуның бүгү адырларынга бистиң партияларывыстың, чүрттарывыстың болгаш улустарывыстың улам сырый кады ажылдажылгазынга үнелиг хөй идегиглиг чүүлдүрни бергеп ол факт оиза өөрүп турар.

Шын оруктап чорун орарывысты үе бүүдүлдиг хереглеп турар. Делегейниң дүмкүүрлүг торуун улам ынай кошкадырынче утпалгышкы делегейниң хөй-хөй чурттарының даштыкы политиктиг хөделиишкиннериниң кол утпалгышкыны болуп бар чыдар ол факт таварылга эвесде болгай. Ынчаарга Европаның дал ортузунде кайы-бир черлерде чүү-даа чүвеге өөренип албаан болгаш чүнү-даа биилип алырын күзевейн турар кижилер боттарының үнүн кодурүп турарын дугайы үүгле ынчаар чугаалап болур: тайбыңче болгаш айыыл чок чорукче чүткүп садып турар улустарның карактарынга коэүлдүр-ле бистиң үевис-биле денге базарын күзевейн турар кижилер үүгле мугулай болгаш каттырыңчыг кылдыр биилиивип болур.

Эргим совет эштер!

Алдарлыг Совет Армиязының гитлерни фашизмден улустарны хостаавышкын, Совет Эвилелиниң болгаш Герман Демократтыг Республиканың аразынга бүгү талазыг акыдүмэ харылзааларны хөгжүдүрининг, социализмниң чаа-даап алышкынарын камгалаарының хереэнге шылгарангай ачы-хамыпаар дээш, тайбың дээш демиселге шылгарангай ачы-харыпаар дээш Германияның Социалистиг Чаңгыс аай партиязының Төп Комитединиң биле Герман Демократтыг Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чаңгылаң секретары Леонид Ильич Брежнев Силерге 70 харлап турарыңар-биле холбаштыр Герман Демократтыг Республиканың Маадыры хүндүүг ады болгаш «Улустарның найыралының улуг сылдызы» орденни тыпсыр дугайында шинтирни үүлээп алганың Силерге дыңнадыр улуг алдар мендэ оваштыг.

Ол шаңдылдар болза, Силерниң демиселге шылгаттынган бүгү амыдырал-чуртталганарыңы болгаш үре-түнелдиг ажыл-чорудулганарны, Силерниң фашизмни чылча шавар хүүда улуг салымшкынны киирген кижи, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Совет күрүнеиң шылгарангай ажылдакчызы кылдыр санап турар бис. Европага быжыг тайбыңны маңдыдарынга силерниң ажыл-чорудулганар шинтирлиг рольду ойнаап турар.

Эргим Леонид Ильич, силерниң шынчы болгаш шилгатыгнаң онаа кылыр чорүп турар. Бистиң чуртувус шивилел тургузуун быжыглаарыпта база оон камгалалын хайдырарыпта, күш-ажыл кижизиниң сонуургалынга болгаш чаагай чорууга дүүшүүр бистиң республикавыстың чечектелиринiң хереэнге Силерниң киирип турар селыштыңыларыңы сос-биле үнелеп чугаалаары берге. Германияның Демократтыг Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш бүгү улузының сеткилдиг хамыгынган байырын база ас-кежиктиг, улам ыкпгы чедиишкиннерлиг чаагай кадыкшылыг болгаш үр-үр үеде чурттакар деп чаагай күзелжикиннерни хүлээп ап көрүпер, эргим Леонид Ильич.

Бистиң чуртувусту чүүл турар демократтыг чүүлүнче оске чурттарны шилчидерининг эргежок чугулазының дугайында чугаалар ам магда-ла читкеп. Америк чедиишкинге үнезилеттингеп демократтыг капитализмнең Латин Америкада, Азияда, Африкада болгаш халын-даа Европада чүрттер ойталап турарга.

Кижиниң эргелериниң бүгүнгүги декларациязы дыка улуг үжүр-дүшүлүг болуп турар, ону КНО-ның Кол Ассамбледзы 1948 чылда хүлээп алган. Декабрь 10-да ол декларацияның 28 чыл оң болган, делегейниң хөй-нинтизи ол декларацияның болгаш оон сөөлүнде хүлээп алдынган керээлериниң («Экономика, социал болгаш культура талазы-биле эргелериниң дугайында») канчаар күүсеттинип турарын хынап көрүп, бо талазы-биле чүү чедип алдынганын база анаа чүү шаптыктап турарын чугаалап турар үжүрлүг.

Күш-ажыл дугайында, ажылдаар эрге дугайында, күш-ажыл кижилериниң дең эргезинiң дугайында хөйлү Октябрьның социалистиг революциязының сөөлүнде Совет-эрге-чагырганың хүлээп алган башкайгы хөйлүларының бирээзи болган. Конституция ол эргелерни бүгү хамаатыларга магадылап, ам түе миллион ажыг ажылдакчыларны каттыштырып турар профэвилелдеринге күш-ажылдың, оон байдалдарының, телеарининиң, материалдыг болгаш моралдыг идиг берииишкининиң талазы-биле хынаар база камгалаар эрге-хүлээлгелерни шаптык чокка боттандырар эргени магадылап турар.

Ажылдың чаа хевирин тургуспушаан, совет нинтилел күш-ажылды медеррелдиг ёзулуг кооруже кижизинер, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедиидер база анаа үнезилээр, чонның чаагай чорууп кодурер сорулгазы салган. Бистиң күрүнеистиң үнезилекчилери В. И. Ленин күш-ажылдың эң бетик будүрүкчүлүүнче чүткүүрүн база ону чедип алырын ангыларның удурланышкак чорууга эвес, харын ажылчыларның, тараачыларның болгаш интеллигенциязының кадыг ажылдажылгазынга үнезилеттингеп социалистиг нинтилел тургузуугга ажыктыг эң чугула чүүл кылдыр көрүп чораан. Оон ыяныңыл Совет Эвилели бодунуң экономиказының кризис чок бурумгаар хөгжүдези-биле бадыткап турар.

Күш-ажылдың будүрүкчүлүү тоскы беш чылда биске 23 хүү немей өскен. Ол 20 миллион ажылдакчыларның күш-ажылын камнал алганынга деннежир. Оңгу беш чылда күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедиидериниң күсели-биле үзеттүр продукциязының 90 хүү хире немелде ёзулериң база кижи ажыл-агыйда болган тудугга бүгү немелде ёзулериң алыры кордүнген.

Совет Эвилели бодунуң 60 чыл ойнуп чылымче кирген, ынчангаш чуртта амыралдың чаа хевирин сайзырадгайжыдарының дүмүлгазы күш-ажылчы харылзаалаарга демократтам биле кижиниң хүндүзел көөр чорук кижиниң күш-ажылчы болгаш хөй-нинтичи идепкейин кодурүп турар дээрге чугула чүүлдүрниң бирээзи болуп турар.

Ынчангаш эртем-техниктиг революцияның совет нинтилелге ажыктыг болуп, амыдыралдың ажыл-чаа чүүлдерин база демократтыг норма-чижектерни быжыглаарынга болгаш хөгжүдеринге дузалап турар.

Америк болгаш совет эртемденнер боттарының компьютерлеринiң «ушаңгырын» ында, шыдыраа ойнаанар. Бистиң машиналыг америк чаңгыс-таны удуп каан, ынчалза-даа ол: «Капитализмге чаа» дивлип. Эртем биле техника— ийи системаның чарыжында улуг фактор, ынчалза-даа ол чарышка тиилелгенiң дүгүүрү хостуг күш-ажыл болур, күш-ажыл — кижиниң бүгү хосталгаларының болгаш эргелериниң үнелиишки-дир.

Фелво БРЕУС,
ПМА-ның политиктиг хайгаараачызы.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

МАРКСИСЧИ-ЛЕНИНЧИ ИДЕАЛДАР ДЭЭШ ДЕМИСЕЛГЕ ТУРАСКААТТЫНГАН АМЫДЫРАЛ

Чехословак журналда Л. И. Брежнев дугайында чүүл

ПРАГА. (СЭТА). ЧКП ТК-ның «Живот страны» (Партиин амыдырал) деп журналы «Ленинчи партиниң чыыры оглу» деп чүүлүнде мынчаар бижээн:

Совет партия болгаш күрүне удуртулгазу, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчы өөмчүшкининiң шыгарыгай ажылдакчызы Л. И. Брежневтиң бүгү-де чайынганчак амыдыралы чаа нинтилел тургузуун бадыткарынга, марксисти-ленинчи идеалдарны боттандырары даап демиселге база бүгү делегейниң удуседарының тайбың кожа хелбэ догуналаашкынынга тураскаатканын. Л. И. Брежнев күрүменiң болгаш партиниң хей ажыл-чорудулганын могаг-шыдаг чок, деминиң ёзу-биле күүседип турар болгаш коммунизмниң идеаларынын тиилелген дээш принципиалдыг демиселчиниң шылгарангай ага-мергежилиг коргуун кылгеп болгаш коргуулуп-даа турар.

Л. И. Брежневтиң амыдыралчы оруун, оон бүгү ажыл-чорудулганы ленинчи өөредиглиг ажыддан, улам хегжүдеринiң үе-чадазы деп тайылбырлап болтур. СЭКП Төп Комитединiң бурунгаар хогжүдеглиг социалистиг нинтилелдиг тургузарынче, коммунизмче шилчиишкининiң уе-чадазын белеткээринче утпаган күжелиишкиннери чогум на оон ады-биле оиза холбаалыг боон турар.

СЭКП-ниң XXIV болгаш XXV съездилеринге Л. И. Брежневтиң кылган кол-кол илеткелдери бурунгаар хогжүдеглиг социалистиг нинтилелдиг тургузар талазы-биле Совет чуртуун төөгүлүг дуржудгазын нинтилеттингеп үеге чугула теоретиктиг болгаш политиктиг документтер боон турар. Чаа нинтилел системазын тургузарының кол-кол айтырыгларының талазы-биле В. И. Ленинiң идеаларын Л. И. Брежнев эртемге хаяа үнезилевишкаан, улам хогжүткеп. Леонид Ильич Брежневтиң баштап турары СЭКП-ниң удуртулгазының амгы үеде бүгү ажыл-чорудулганы партияның политиказының эртемге хаяа үнезилеттининiң, марксизм-ленинизмниң принципиэрни чайгылаш чокка боттандырыны турары-биле онзалаанчан. Ындыг политиктиг шугум ажылчын ангының болгаш бүгү ажылчы топларының эрее-ажыктарынга дүгжүп турар. Ол шугумну боттандырып чорудары Л. И. Брежневтиң практиктиг ажыл-чорудулганы-биле үзүлбес холбаалыг боон турар.

Л. И. Брежневтиң бүгү ажыл-чорудулганы дээрге, марксизм-ленинизмниң эң тутула принципиэрiниң бирээзи болур пролетарлы интернационализмниң чайгылаш чокка боттандырары даап демиселдиг. Пролетарлы интернационализмниң принципиэрни хогжүдеринiң идеаларын Л. И. Брежневтиң хум бүүдүн эдилды, оон бүгү амыдыралы бадыткам турар.

Бөгүнгү Будапешт—эң улуг түдүг шөлүбиле дөмей апарган. Чаа чурталга районнары түттүнүл, хоорайның кыдыг-кызыгаары улам улгадып, оон эрте-бүрүнгү төвү улам чаагайжыды түттүвүп турар.

Хостакга дээр шөлде чаа орукту түдүп дооскан. Оңгагай хевирiнiң ол үзүнедөрүү 420 метр шөйлүп чоруткан.

МТИ—СЭТА-ның фотозу.

Америк студентилерниң адыш часкаашкыны

НЬЮ-ПОРК. (СЭТА-ның корр.). Совет гимнастарның болгаш акробаттарның командазы Американың Каттышкан Штаттарының хоорайларында көргүзүглерiн үргүлүдел чоруп турар. Бистиң спортчуларывыс Нотр-Дамның университединге (Индиана штат) болгаш Мичиган университединге (Мичиган штат) база көргүзүг кылганнар. Нинти-сап-биле алырга, «спортчу өөнiларга» 26.000 студент келген.

О. Корбут, Н. Ким, Л. Турищева, И. Андрианов, В. Тихонов, А. Ткачев, а ол ышкаш акробаттар В. Назаров, В. Алпаиков, Т. Кривков болгаш В. Кузнецов оларның көргүзүглерiн америк студентилер адыш часкаашкыны-биле сопуургап көргеннер.

— Совет спортсменнер бүс-тиң студентилериниске спортчуткын эң чаа чүүлдерiн ажыдып, көргүскеннер. Бистиң университеттиң футбол болгаш баскетбол командалары АКШ-тың дээди өөредилге черлериниде эң күштүгленiң бирээзи — деп, Нотр-Дам университединiң президентиниң чугаалаан. — Ынчалза-даа спорттун бо хевирлериниң артык болуп чүүл — спортчу гимнастика болгаш акробатика боон турар-дыр. Совет спортсменнериниң көргүзүглерiн дээрге спорттуң ол хевириниң эң көскү пропагандазы болур-дур.

Совет гимнастар болгаш акробаттар амгы үеде Индиана штаттың эң улуг хоорайларының бирээзи — Индианаполисче оон көргүлерi-биле чорупканнар.

Намибия хостуг болур ужурлуг

НЬЮ-ПОРК. (СЭТА). Намибия улустуң бот тодарадылга кылыр, хостуг болгаш национал хамаарышпас чоруктуг болур эргезин ККО-ның Бол Ассамблеязының дөртку комитеди деткип, чүүлдүзүүнiң илередкен. Мурнуу-Африка Республиканың Намибияның девискээрiн ужурдурум чокка, кара-туразында ажелеп турарывга удур бодунда-да бар бүгү чепсек-херекселдер-биле намибия улустуң демиселiн турары шынныг болгаш дурум ёлуурга чүүл комитет бодунуң резолюцияларының бирээзинге бадыткаан. Ол резолюцияны хүлээп алыры дээш 106 күрүнелер, оларбиле кады ССРЭ, УССР, БССР болгаш өске-даа социалистиг күрүнелер бодылаан. Чүгле алды барыын чүс чурттары, оларның аразында АКШ, Англия, ГФР, Франция адаа удур бадылаан.

Намибияга Мурнуу-Африка Республиканың чагырыкчыларының колониалдыг тергин дээшкинiн, а ол шынаа Африканың хамаарышпас чурттарынга удур оон үүлгедiн турар агрессиязын ол комитет шинтирлiн-биле буруу шапкан. ККО-ның шинтирлерiн турбуже, Мурнуу-Африка Республика-биле дипломаттыг, экономиктиг болгаш өске-даа харылзааларны кылырын үргүлчүлеп турар барын чүк чурттарының, хамыктың мурнупда АКШ-тың политиказын оон резолюциязында шүүмчүдээн. Сөөк-ялы ылгакчыларының арге-чагыргазы-биле оларның шеринг талазы-биле кады ажылдап турарын ук резолюцияда база буруу шапкан.

200-ТҮҢ БИРЭЭЗИ

НЬЮ-ПОРК. (СЭТА). Бажы бир америк корпорацияны — «Формоуст Маккессоны» сөөрт даштыкы күрүнелериниң чагаж дүжүттерiн хамаалап, садып алган дээрэн билдиивип, сойгадаттынган.

Компания сөөлгү беш чыда-да ыдыг хээли бөөри-биле 200 муң ажыг доллараны тускай чарыгдаан.

Оон өске дыка хөй америк корпорацияларга бодаарга, «Формоуст Маккессонуң» ындыг үүлгедiн дөрт билдинмейн келген. Даштыкы политиктиг ажылдакчыларны ыяпаалеп, садып ап турганының дугайында ол аъш-чем монополиязының акша-хөреңги эзелеппан чылдың болур хуралында сезиг чокка дыпдаткан түүлелинде солуннарга бижиттинеген. Корпорацияның эзелери үстүнде айытқан акша-хөреңгiниң канчаар чарыгдаттынганын чажырган хереэ чок деп бодап турганнар. Оңу даштыкы рынокче хынаарынга «душтуур» кылдыр ажыглап турган.

Даштыкыга арып-нүүр чок үүлгедиишкинiң ыяпы, хээли берип турганы илереэн ишкыбүү корпорацияларның саны амгы үеде 200 хире боон турарын билдингир. Хөй-хөй ыяпаап доллармы сөөлгүр чорук АКШ-тың монополиязының даштыкыга садыг ажыдының код хевири болу бээр чаяп турарын долегейниң хөй-нинтизи база билгир. Корпорацияларның «сөөлгү четтириш» хээли алганарның аразында чамдык чурттарның күрүнелер болгаш чаагактар баштыцлары, министрлер, парламент кежигүнiери бар боон турар.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

⊙ **БЕРЛИН.** Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүнү чурттарның профэвилелдер толгаакчылериниң артем азбан черлериниң оргтузуга социалистиг чарыпты калбартырының айтырыгларының талазы биле баштайгы симпозиумну Берлинге болган. Социалистиг чурттарның специалистериниң кылын турар каттышкан эртем-шинчилеел ажылдарын шапкынчыдарынга бо талазы-биле кады ажылдажылганын чугула родиин аңаа онзалаап демдеглээн.

⊙ **БОНН.** Франкочу диктатураның уржуктарын улугласы дээш, демократия болгаш конституция ёзулеар эргелер дээп демиселге шилгаи социалистерiниң болгаш коммунистерниң хөделиишкиннерiни каттыштырары чугула деп Испанияның социалистиг партиязының бирги секретары Ы. Гонсалес чугаалаан. Ол дугайын Барыын Германияның «Парламентаркшполитишер пресседиңст» дээр пардазга бюллетенiниң эйтырыгларынга харылаап, ындыг медеглел кылган.

⊙ **ИСЛАМАБАД.** Пакистанда өөнүг теледамчыдыганы кылырынга белеткел деозугаан. Пакистаның телевизионе корпорациязы чоокку үеде ак-кара даамчыдылга-биле чертелептир башгайгы шенеедеде кыдыр өөнүг даамчыдылганы эгелеер. Ону Лахорнүк болгаш Карачиниң телевидение студиялары кылыр.

⊙ **БОГОТА.** Либералдыг партияның удуртукчузу, сенатор Хулио Сесар Турбай Айяла Совет Эвилели-биле экономиктиг харылзаалаарны кылбартыры чугула деп чугаалаан. Ада болгаш пирлалга конференциязынга чүве чугаалаан. ол Колумбианың экономиказының хогжүдүүнге ССРЭ-ниң техниктиг дузалам-чымының чугулазын демдеглээш, «капиталистиг системадан хамаарылганы эвэжедириинге» оон идегинiн айыткан.

⊙ **ТОКИО.** Японияда хөвең аргымү фирмаларның эзелери будүүлге хемчээлiн 20 хүү кыымыр деп турарының дугайын чарлаан. Экономикада кризис-биле холбаштыр ол продукциязга хергелеедiн дыка эвэжээнiниң үржуулдан ындыг шинтирни хүлээп турар. Бо чыадың эгезинден бээр хөвең үдезының аргымының хемчээли 5—10 хүү кыымырлаан.

⊙ **ЛУАНДА.** Намибияны эжелеп турар шеригер ЮАР-ның башкы африкаанерлары эжыддан үндурериниң дугайын чарлаан. Ол башкылар школе турар чаа бажыларны тудары дээш, ажылдаар эрге дээш бир ай ажыг үениң иштинде демиселiн келгеннер.

(СЭТА).

Демократ-юристерниң юбилейлиг конгрези

ПАРИЖ. (СЭТА). Ында ЮНЕСКО-ның чыртта-шилгаанында Демократ-юристерниң Делегей Каттыжымыкшыларының ук органзапиязы тургускан хүүндеп бээр үжеп чылынга туралкаткан юбилейлиг конгрези болгаш. Ында делегейниң үжеп ажыг чурттарының, оон иштинде совет юристерниң төлөөлекчилери киришкен.

Демократ-юристериң 1946 чылда тургускан делегей каттыжымыкшыларының кежиниң эргелерiн камгалаары, национал хамаарышпас чорук, чер кырынга тайбыңны болгаш улустар аразының кады ажылдажылганы быжыглаары даап демиселге улут салымшкынны кылып турарын хуралга чүве чугаалаан ораторлар демдеглээнiер.

СИНЬХУАНЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Кыдатан декабрь 7-де салып үндүрген Черниң ыяпмал спутнигi айыткан планы ёзугаар Черге оон чедип келген.

БҮГҮ ЭРГЕЛЕРНИҢ ДҮЛГҮҮРҮ

Футурологтар эртем-техниктиг революцияның кылып шыдаар чүүлдерiн үнелеп, Барыын чүктүң сайзырангай чурттарының чечектелиишкинiн баш удур чугаалап турда, автоматика эрги техниканы үндүр кыпсыкан, бүдүрүлгени электроника биле кибернетика башкара берген. Ол чорук ажылчын кижиге чүнү бергенiл?

Чүгээр таварылгада ажылчын кижи «деп үштүр черге болыын бергү-биле каты класкаш» цехче бээр деп АКШ-та хомудап, баштактаның чугаалажыр. Багай таварылгада — ол ашкаар үндүр октадыптар. Күш-ажылдың делегей организациязының медээлерiн ёзугаар алырга. Барыын чүктүң индустриалдыг чурттарында ам 18,5 миллионнан 20 миллион чедир ажыл чок кижилер бар.

Бүтүү-ле чүүлдерiн кылып шыдаар Робот Черни таварып эрткеш, капитализм биле социализмниң аразында кызыгаарларны чок кылып каштар дээ, Барыын чүктүң чамдык теоретиктери санаан турган. Олар «кижи—күш-ажыл» деп социал айтырыгны Роботта шинтирлеп бээрiнге ышаанган. Ынчалза-даа «хостуг хереңгiтеннерлиг будүрүлге» шинтирлелиниң ангы чорудулгаларын эртем-техниктиг революция үзүткээйн, харын улам чидиглелиргеп.

Социологтарның бөлүп турарын ёзугаар алырга, хелезилелдиг күш-ажылды мөлчүүрү, оске кижилерiнiң күш-ажылы-биле тыпкан байлактарны шингээдiп алыры, күш-ажыл рыногунда «хостуг холларның» улам ёзуп турар курлавыры күш-ажылдың чанчыл болган үнезиниңерiн улам-на дорайталыр.

Сайзырангай рынок экономиказының үнезилекчилери оон депшилгезiн болгаш нинтилел харылзааларынга депшилгени улам бедиир улуг коэүлдүүшкүн кылдыр биилип турган. Ынчалза-даа ол улуг мунгаш хөрбекти болганлыр маннаны-биле дөмей болган: нинтилел харылзааларының таарыштырыкчызы болур күш-ажыл хостуг эвес болуп арта-да, Барыын чүктүң индустриалдыг чурттарының хартияларында болгаш конституциаларында чарлаттынган бүгү эргелерни база хосталгаларын улам кызамчадып турар. «ЮС ньюс энд Уорлд рипорт» журнал 1976 чылда АКШ-та экономиктиг хожуласшкынның болгаш ажыл чок чоруктуң ко-болу берген кижилер—«өөнүг кешпиглер», аныяктар болгаш хереэнгiнер. Францияга күш-ажылды интенсификастаны кижилерiнiң кемнээр чоруунун ковүдээни-биле капсырлашкан, маңаа «Ви уврмер» солуун будүрүлгелер эгелерiн бүрүүдадип, күш-ажыл министерствозунуң ам чорутқан хемчелгерiн ажыддап турар кижилерiнiң эргелерiн болгаш профэвилелдеринiң камгалаар эргехүлээлгелерiн улам кызыгаарлаар, дээш ораалдажышкын кылдыр көрүп турар. «Радикалдыг элементилер» дугайында хөөйлүүнү ГФР-де хүлээп алган. ол хөөйлү демократтыг үзел-бодалдарлыг кижилерiнiң күрүне аппаратынга болгаш чырыышкын шугумунга ажылдаарын хорудгап турар.

Кризис ажылчынларга улур хөөйлулар чогнадырын негеп, а ол чорук бодунуң эзлүзөнде кижиниң политиктиг эргелерiн болгаш хосталгаларын улам кызамчадып турар. «ЮС ньюс энд Уорлд рипорт» журнал 1976 чылда АКШ-та экономиктиг хожуласшкынның болгаш ажыл чок чоруктуң ковүдээниниң дугайын бижээн, мынаар түннел кылган: «Бистиң чуртувустуң чүүл турар демократтыг чүүлүнче оске чурттарны шилчидерiниң эргежок чугулазының дугайында чугаалар ам магда-ла читкеп. Америк чедиишкинге үнезилеттингеп демократтыг капитализмнең Латин Америкада, Азияда, Африкада болгаш халын-даа Европада чүрттер ойталап турарга.

Кижиниң эргелериниң бүгүнгүги декларациязы дыка улуг үжүр-дүшүлүг болуп турар, ону КНО-ның Кол Ассамбледзы 1948 чылда хүлээп алган. Декабрь 10-да ол декларацияның 28 чыл оң болган, делегейниң хөй-нинтизи ол декларацияның болгаш оон сөөлүнде хүлээп алдынган керээлериниң («Экономика, социал болгаш культура талазы-биле эргелериниң дугайында») канчаар күүсеттинип турарын хынап көрүп, бо талазы-биле чүү чедип алдынганын база анаа чүү шаптыктап турарын чугаалап турар үжүрлүг.

Күш-ажыл дугайында, ажылдаар эрге дугайында, күш-ажыл кижилериниң дең эргезинiң дугайында хөйлү Октябрьның социалистиг революциязының сөөлүнде Совет-эрге-чагырганың хүлээп алган башгайгы хөйлүларының бирээзи болган. Конституция ол эргелерни бүгү хамаатыларга магадылап, ам түе миллион ажыг ажылдакчыларны каттыштырып турар профэвилелдеринге күш-ажылдың, оон байдалдарының, телеарининиң, материалдыг болгаш моралдыг идиг берииишкининиң талазы-биле хынаар база камгалаар эрге-хүлээлгелерни шаптык чокка боттандырар эргени магадылап турар.

Ажылдың чаа хевирин тургуспушаан, совет нинтилел күш-ажылды медеррелдиг ёзулуг кооруже кижизинер, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедиидер база анаа үнезилээр, чонның чаагай чорууп кодурер сорулгазы салган. Бистиң күрүнеистиң үнезилекчилери В. И. Ленин күш-ажылдың эң бетик будүрүкчүлүүнче чүткүүрүн база ону чедип алырын ангыларның удурланышкак чорууга эвес, харын ажылчыларның, тараачыларның болгаш интеллигенциязының кадыг ажылдажылгазынга үнезилеттингеп социалистиг нинтилел тургузуугга ажыктыг эң чугула чүүл кылдыр көрүп чораан. Оон ыяныңыл Совет Эвилели бодунуң экономиказының кризис чок бурумгаар хөгжүдези-биле бадыткап турар.

Күш-ажылдың будүрүкчүлүү тоскы беш чылда биске 23 хүү немей өскен. Ол 20 миллион ажылдакчыларның күш-ажылын камнал алганынга деннежир. Оңгу беш чылда күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедиидериниң күсели-биле үзеттүр продукциязының 90 хүү хире немелде ёзулериң база кижи ажыл-агыйда болган тудугда бүгү немелде ёзулериң алыры көрүнген.

Совет Эвилели бодунуң 60 чыл ойнуп чылымче кирген, ынчангаш чуртта амыралдың чаа хевирин сайзырангайжыдарының дүмүлгазы күш-ажылчы харылзаалаарга демократтам биле кижиниң хүндүзел көөр чорук кижиниң күш-ажылчы болгаш хөй-нинтичи идепкейин кодурүп турар дээрге чугула чүүлдүрниң бирээзи болуп турар.

Ынчангаш эртем-техниктиг революцияның совет нинтилелге ажыктыг болуп, амыдыралдың ажыл-чаа чүүлдерiн база демократтыг норма-чижектерни быжыглаарынга болгаш хөгжүдеринге дузалап турар.

Америк болгаш совет эртемденнер боттарының компьютерлеринiң «ушаңгырын» ында, шыдыраа ойнаанар. Бистиң машиналыг америк чаңгыс-таны удуп каан, ынчалза-даа ол: «Капитализмге чаа» дивлип. Эртем биле техника— ийи системаның чарыжында улуг фактор, ынчалза-даа ол чарышка тиилелгенiң дүгүүрү хостуг күш-ажыл болур, күш-ажыл — кижиниң бүгү хосталгаларының болгаш эргелериниң үнелиишки-дир.

Фелво БРЕУС,
ПМА-ның политиктиг хайгаараачызы.

Культура одагларының ажыл дуржулгазы

АЖЫЛ-ИШЧИ КИЖИЛЕРНИ АЛДАРЖЫТКАН

Күш-ажылдың мурнакчыларынга моральдыг деткимчени көргүзериҥге культура албан черлери улуг ужур-дузалыг боор турар. Бо талазы-биле чамдык арга-дуржулгазы биете бар апарган болган ол массалымы-биле пептереп бар чыдар. Ынчангаш моон адаанда чамдык клубтарның ол талазы-биле ажылының дуржулгазын парладывыс.

Чер болгаш кижилер...

Социалистиг чарыштыг органнастап, оон тиилекчилериҥе материалдыг болгаш моральдыг деткимчени көргүзер талазы-биле ажылдың ялзыбүрү хевирлерин Чоон-Хемчик районнуң Хайыракан бодо Культура бажыны оргайзастап турар. Бо талазы-биле оларның ажылынга дуржулгазында ажыктыг, солуп чүүдер хой.

Чыл ажезинде совхозтуң бүрү ажылчыннары Культура бажыңына чыглып кээп, социалистиг чарыштың күүселдезиниң түпелиниң үндүрүп, эрткен эрга чылда канчаар ажылдаанның база чаа келир чылда кандыг чүүдерни кылырын чугаалажып, социалистиг чарыштың чаа хүлээлгелерин ап турар.

Культура бажыңының чөвүлелиниң ажыл планын кодээ Совет ай, квартал саныда чугаалажып көрүп, бадылап, оон директору Ольга Сетка чогуур үезинде дузалыг көргүзүп турар.

Культура бажыңына «Кара-Сал Долума— тоску беш чылдың аныяк гвардейжизиң» деп тематиктиг кежээ чыл эгезинде болган. Аныяк мурнакчыларның ажыл-ижин, чедиишкиннерин көргүскен стендилер, плакаттар, хана солун, совхозтуң ажыл-агыйының бүгү адырларының мурнакчыларының портреттерин азаар. Күш-ажылты кижилерни алдаржадып, мактаан орус, тыва ырларның ынаргазы Культура бажырынга таалынчыы-биле чаңгыланып үнер.

Ол кежээниң түпелиниде мурнакчыларга тураскаатказын солуп концертти суурнуң бөттывынгыр артистери көргүзер. Культура бажыңының ажылы ол хүн-биле оожургап калбас. Езулуг хой талалыг ажыл оон мурнунда бүдүн чыл дургузунда уламчылаар.

Культура бажыңының чөвүлелиниң ажыл планын кодээ Совет ай, квартал саныда чугаалажып көрүп, бадылап, оон директору Ольга Сетка чогуур үезинде дузалыг көргүзүп турар.

Культура бажыңына «Кара-Сал Долума— тоску беш чылдың аныяк гвардейжизиң» деп тематиктиг кежээ чыл эгезинде болган. Аныяк коммунист, кызымак саанчы шилээ бодупта быжыглаан үзүрбя ниизиниҥ бирээзинден-не 2155 литр сүттү канчап саап алганың чугаалап, аныяк комсомолчу кыстарны саанчылап ажылдаарынче кыйгырган.

Культура бажыңына мурнакчыларга тураскаатказын ыдыг ялзыг кежээлер бо чылын каш удаа болган.

Культура бажыңына «Дужүт байырлалының» кежээзин чоокта чаа организастап эрткирген. Маңаа эң-не хүндүлелдиг кижилер трактористер, комбайнерлер, чолаачылар, тараажымдар болгал. Ажылчын комитединиң дерээжиннер чөвүдели, Культура бажыңының активи бир демниг ажылдаан болгаш ол кежээ эң-не солун эрткен.

Коммунист комбайнер Ооржак Дугаржап 650 га черинң тараазын кезип, 3050 центнер чаагай дүжүттү ажаап ап, социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Коммунист Сат Ывы база 1903 центнер тараану ажаап алгаш, ийиги черин алган. Комсомолчу комбайнер Николай Дерги 1857 центнер тараану ажаап ап, эрестиг ажылдаан. Оларга өөрүшкүнүп, мактадың сестерин кежээниң киржикчилери чугаалап турган.

Бо-ла бүгү ажылдар канчап мындыг эки түнелдят болуп турарыы? Маңаа Культура бажыңының директору коммунист Ольга Саттың эң сеткилдиг ажылын айтыр херек. Ол директор боттарының ажылдарында, хой-нийтиниң организацияларының деткимчезинге даянып турар. Культура бажыңының чөвүлелиниде совхозтуң урутлар ясид-садының кижизидикчизи Ооржак Кара, почтачы Нина Долаан, ажылчын Галина Монгуш, библиотекарь Монгуш Чечек, бригадир Василий Сат олар пдспкейлиг ажылдап турар.

—Эрзиннин район Культура бажыңына кире бээр болгунарза, оон коскү агитация-биле байлак, кажыңнык дериге-шимелдезиниң дораан-на эскерип каар силер, чурукчу, бот-тыныгыр композитор Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Дүпчүр Бригадтың Культура бажыңының чурукчузу болуп ажылдаан, херек кырында кылган ажылы хөй.

«Ындыг партия бар!» деп база районнуң мурнакчы кижилеринге тураскаатказын стендилер эң солун.

Культура бажыңының директору Чечена Доюндуп ажылды комсомолчу бөү-биле тодаргай план ёзугаар мерегжилдиг удуртуп турар. Бо чылдың эгезинден тура районнуң бо культура одаанга мурнакчыларны алдаржыткан, тематиктиг айтыр, харылзың солун кежээлерин чаңгыс эвес удаа эрттиргеп.

Культура бажыңына болуп эрткизээн «Торээн чуртувусту күш-ажыл-биле алдаржыдаал», «Мен Совет Эвилелиниң хамаатызы мен», «Өт-бүледе осл уруг өзүп орар» деп тематиктиг кежээлерин организастап эрттиргеп, оларның улуг кижизидилге рольдуг болганы тодаргай.

Ол ышкаш «Кижиниң культуразы чүдеп?», «Ынакшыл деп чүл?» деп диспут-кежээлерин аныяктар эм-даа магадаш, аразында чугаалажып турар.

Культура бажыңында мрнык, танцылыг, эстрада хөгжүмүнүң болгумнерин доктаамад ажылдап, аныяк-өскенниң солуургалын хайыктырган.

Чакгыс сөс-биле чугаалаарга Культура бажыңының ажылы бүгү кижилериҥ солуургалын, идепкейлиг чоруун көдүргеп.

Саанчылар чаңгыс сөстүг

Дуран хоорайның Культура бажыңының ажылында чугаалаксанчыг эки чүүдер хөй. Ында ажылдап турар кижилер боттарының ажылдарынга харамысалгазын бедиш-биле медерип билип турар.

Маңаа чүгле оларның организастап эрттиргеп бир кежээзиниң дугайында чугаалаксадым. Олар малчыннарның ажылын алдаржыткан солун кежээни Ленин орденниг «Кызыл тараачы» совхозтуң көдээ Культура бажыңында организастыг эрттиргеп.

Совхозтуң база Туран фермазының шүлелериниң четтикпейн маңап турган ол кежээни этелээн. Көдээ Культура бажыңының ханаларында «Кижиниң күш-ажыл алдаржыдып турар!», «Бүдүрүлгениң мурнакчыларынга алдар!», «Мал ажылдакчыларынга мактал!» деп лозуңнар нележог чыылганнарны өөрүп турган.

«Коммунистиг күш-ажылдың маржынының» аалгазы-биле ферманың мурнакчы саанчыларын, кадарчыларын, бызаа ажаакчыларын сценаже чалаан. Кежээниң башкарыкчызы: «Бис онгу беш чылдың барган чылының шалыпчыларыы, Туранның топ сүт-бараан фермазының саанчыларынга: саанчы Зоя Седиевге, бызаа ажаакчылары Ирина Байыр-оолга, Тораза Самданга ыяш байырны чедирип тур бис» деп чугаалаан.

Ады үнген бо мурнакчылар—социалистиг чарыштың тиилекчилерэ. Зоя Седиевей бо фермага ам тос чыл ажыг үеэви дургузунда ак сеткилдит ажылдап, коммунист кижи болгаш бодунуң үлегерчизээн бүгү өөрүнге көргүзүп турар.

Ынчаарга Ирина Байыр-оол ак 15 чылдың дургузунда бызаа азырап келген. Оон ажыраан бызаалары хонукта 700 грамм немелде деңзиин берип турар. Оон ажы Торааза Самдан 15 чылдың дургузунда чаш бызаалаарны өстүр азырап, коллективиниң бедик хүндүткелин чедип алган. Төрээн чурт оон шалыпчы күш-ажылдың бедиш-биле үнелеп, «Хүндүлелиг Демдээ» орденнибиле шаңнаан.

Ферманың мурнакчы кижилеринге ол кежээ өртектиг бележтерни тыпсып, оларга Туранның «Колос» агитбригадазының солуп концертин көргүскен.

Х. ОПДАН-ООЛ.
Культура министерствозунуң методика кабинединиң ажылдакчызы.

Спорт

БОКС МАРГЫЛДААЗЫ

Бокека аныяктар аразында Кызыл хоорайның бирги чери дээш маргылдаа эрткен дыптаныр хүннерде чаа спорт залынга болуп эрткен. Аңаа дөртен сеестен сезен килограмм чедир деңзиглиг бокёрлар күжүн шенежип, маргыщканнар.

Аныяк оолдарның аразынга үргүлчүлээн спортчу демиселдин түпелинде Кызылдың школаларының оолдарының спорт школазының командазы чаалап алган. Командының тренери Сергей Чадамба бодунуң ооренчиктерин ук маргылдаага эки белетээн. Ийиги, үшкү черлерни көдээ профтехучилищениң, автоорук техникумунуң командалары алганнар. Тиилекчи болган команда хоорайның спорт комитединиң шилчиир кубогу, бирги чергенин диплому-биле шаңнаткан. Ийиги, үшкү черлерже үнген командаларга вымпелдер, ийиги үшкү чергенин дипломнарын тывыскан. Деизи аайы-биле бирги черни чаалап алганнар ортектиг барааннар, мактал бижиктер-биле шаңнатканнар.

Боке маргылдаазын организастаарының талазы-биле хоорайның күш-культура болгаш спорт комитединиң эвээш эвес күжелиишкинниң үндүрүп, багай эвес ажылдаанын маңаа айтыр апаар. Ийи хүн дургузунда үргүлчүлээн маргылдаанга көөр дээш келген улус хөй болган.

Кызылда алээдиг ургуларның спорт школазынга бокс салбыры бо чылдың сентябрьда ажыттынган. Бо кыска үениң дургузунда ол салбырның спортчулары багай эвес түнелдерин чедип алган. Оон хереченнин болуп эрткен маргылдаа бадытаан турар. Ол спорт школазында бистин республикага боке спортун улам ылай сайзырадыр дээш аныяк бокёрларны багай эвес белеткеп турар деп чүве илдең. Кызылда ам беш коллективте боке спорту чүгээр, пептереп кел чыдар. Ындыг коллективтерге автоорук техникуму, пассежир автотранспорт будурүлгези, № 1 кодээ профтехучилище, алээдиг оолдарның Кызылда спорт школазы, хоорайның № 4 профтехучилищезин хамаарымыр. Ындыг түрбүже, бо маргылдаага пассежирлер АТБ-зиниң, № 4 профтехучилищениң командалары киришпейн барганы хомудаңчыг болган.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

ТӨРЭЭН ТЫВАВЫСТА

Кышкы мөжүм. А. КОНГУНАКТЫҢ фотозуруу.

БИЧИИЛЕРНИҢ ЧУГААЗЫ

— Хойлар дүрген төрүүр болза, але, ачай.

— Чүге оларның дүрген төрүүрүн күзеп тур сеи, кызым?

— Көвей кураган аалгаш, Москва баарла болгай. Ам авам биле бис ийиләп баар бис аа, ачай.

• • •

— Диспейпин суксаан боор, суттен кудуп бер, кызым.

— Көвей курган пүскелер чигеш, суксай берген бе, ачай?

• • •

— Үрелген машинаң чүге чүктеп экелбедиң, ачай?

— Машинаны ыяш-даа чүктеп үтбас чоор, кызым.

— Сээң машинаңны улуг чиик машина дээр чорду чоп, ачай.

Т. ОПАА.

ХӨГЛҮГ ОЮН

Чаа чыл будүүзүнде Хуурак биле Эрес-оол кылын саазындан араатаннар баштарының дүрзүлерин быялып хүнзээпнер. Кезерин кезип, кырбаазарын кырбадып, будуурун будугулааннар-даа.

Оон Эрес-оолдуң кылып алган бажының хевир чогу аажок болуп үнген: кулаанның бирээзин аңчы ыттарның ышкаш шиш, оскези адыгның дег мугур. Думчуун ыырыңай дүрзү чок кылып алган — инектин-даа ышкаш, марбыгыр-ла чүве. Ынчангаш ол башты көөрге, ытсывас-даа, адыгзывас-даа, харын-даа арай чиирткен.

Хуурактың кылып алган бажының хевирдин сүргей болган: дилгинин дег шиш-шиш кулактарлыг, узун хаайлыг болгаш сыдыгыр характарлыг. Ынчан тура, Хуурак бодунуң уран-шеверин мактанган хөөн-биле мындыг сапал үндүрген:

— Эрес! Ойнаалам че!

— Канчаар ойнаар бис?

— Кымның кылып алган бажы кончуг эвес. Араатаннар боон алгаш, сүржүп, хержип ойнаай-ла бис.

Эрес-оол дүрзүзү багай саазын бажы-биле үрелдежир дээш чүве-даа ыыттаваан. Ындыг хиреллг баш кедип алырга, кижиге чүү тоолуг ойнаанзыг боор деп. Оон дүрзүлеп алган бажының характары бам-ам-даа ойзунмаан.

Эрес-оолдуң дыка үрге чедир шүжүлейнип турган, оюп алган характарының хевир чогун чүге дениөр боорлаан. Черле чүнүң-даа характары арай доора шойбек азы төгериксимээр болур ышкажыгай. А Эрестиң оюп алган бо характары дээрге адаа, үстүндеп хере тевискилеп каан чүве дег узун шойбек апарган.

Эрес-оол чевени кончуг кылдыңган саазын бажын кеткеш, характарының капчаар костурун хынап турда, Хуурак, изиг демирге хаартырыпкан чүве дег, чиктин аажок алгыра каапкан:

— Оо—оо—оой! Ава-а-а-й!

Эрес ам-на сагыш алны берген:

— Хөө-оө! Рр-рр, рр-ррр!

Хуурак баштайгызындаа девидепчиг кылдыр алырган:

— Ача-а-ай! Кончу-у-уп!!

— Аг-аг-аг! Рр-рр-рр!—дингилеп, Эрес-оол ам салаалаарын сарбайтып алгаш, коргуп турган эжинче чоокшулаан эгелээн.

— Көрээ-эм, авай! Оо-оо-ооой!—дээш, Хуурак өрээл иштин долгандыр маңнаан.

Эрес-оол ажинин сооиндан сүре-ле берген!

Хуурак чем кылыр өрээлче кире халаап, эжинп тыртыкаш, турупкан. Ынчалза-даа ол холун бир кошкаш кылыр орта, Эрес эжикти ажыда соккаш, бо-ла келген.

— Ача-аа-аай!—деп, Хуурак кыпсынчыг кышкыра каапкаш, өрээл иштин долгандыр халаап, а Эрес-оол дээрге, күске сүргеп моортай дег, оон сооиндан черле чыда калбаан.

Хуурак оон үне халаап, ада-иезинең удурр өрээлинче үш-баш чок кире халаан. Бо удаада Эрес-оол аңда эжик тыртар чай бербээн. Хуурак ол дескеп уу-биле хеп шкавының иштинче кире халаап, база-ла так тырткаш, турупкан.

Эрес-оол шкафты халыраар дырбактагылап, улам коргунчуг кылдыр хөректенип ырлаңгылаарга, күжүр Хууракка карайгы черге олурары түдеп-даа артык коргунчуг апарган. Хуурак хепергедип тура, үне халаап, орун адаавче үзеп кирген. Эрес-оол эжинің тапочкалыг буттарының чанагаш чодаларын дырбаныпаан, база-ла оон соопче үнген кирип каан.

Хуурак оон үнгеш, стол адаанче каравы кылынган, а Эрес-оол база улам изиргенип, каяа-даа баарга ажинин сыр сооидан черле чыда калбайн, бо-ла көөр турган...

Эрес-оол авазының дүүш сооида чедип көөр сен, магазиидеп тааржыр хойлең сандып бээр мен дээнин сактыбопуп келгеш, бажыңынче далажы кончуг чанынкан.

Хуурактың ада-иези чанып келгеш, бажың иштп, төве дывылаап түве дег, буданшаң болганын пат-ла кайгаанар. Адак сөөлүнде бо дээрге Хуурактың төнек оолдар чыып алган, үеншеп турганы ол-дур деп түңнээп, оглуң келирге, шыңгыы хемчег алырын сүмелешкеннер.

Хуурак дыка орайга чедир бажыңында келбээп, ада-иези ам-на дүүреп үгеннер.

Оолдуң бәргы дег бажыңнарынга баарга, оңу көргеп кижи черде чок болган. Хөөкүй ада-ие адак сөөлүнде дыка ырак бажыңга маңнаан четкеннер. Ол бажыңның оглуң дүүш үезинде Хуурактың Эрес-оол-биле кады чораанын көргеп болган.

Боттарының бажыңының чанында Сүге ашактың бажыңын канчап уттуп алган турганына ада-ие аажок хомудааннар. Хуурак болган чокла ол ашактың Эрес-оглу-биле кады ойнаар апарган кижи болгай. Күжүр ада-ие Сүге ашактың бажыңына эгнишпыыш-биле чаржып келгеннер. Эрес-оолдан Хуурактың айтыларга, ол куду көрүү бергеш, мынча дээн.

— Шкаф кырында-ла кижи...

Хуурактың авазы оңу дыңнаш, арта мглай каапкан:

— Шкаф кырында деп чүү дээри ол, бо оолдуң! Ындыг чүве каяа турар чүвел! Оглумну канчап каапкан, бо оол!?

Коргкан ада-ие халыпшыпаан келгеш, шкаф кырынче көрүптерге, кижа шокар орун шывы өнее берген чыткан. Оолдуң адазы шокар ностуң корга-корга ажа тырттыптарга, читкен оглуң бо дүште-даа чок удаан чыдып-тыр.

Хуурак оттуп келген дораан-на, Эрес-оол кайыл деп айтыргаш, бир-ле чүведен сеңиген хевирлиг, чиктиң сүргей оюп алган бажын кедип алгаш, кижи сымыртаар кижи-дир.

— Сен оон аайы-биле дезин маңнап турдуң бе?

Хуурак коргуп турдум дээринден ыяткан. Ынчангаш ол хөлүш кылдыр куду көрүү бергеп. Асимнеден ак хар апаан. Ынчалза-даа оон коргуп, дезки, турганың ачазы биле кааткан хевирлиг болган. Ада хөөкүй аажок хомудаанзыг бажын чайгаан:

— Кортук кижи кижиге эш болбас!—деп оожум чугаалаан.

Эжи саазын кедип алырга, чүге оон коргуп маңнап турганын Хуурак ам, ада-иезиниң чанынга олурган, пат-ла кайгаан, бодунга боду чогенген хевирлиг хүлүмзүргүн каан.

М. ЭРГЕП.

Доңмас-даа мен, ооң-ооң

Авам, ачам меңээ
Аажок чылыг, ооң-ооң.
Төнну, бөртү, берди,
Доңмас-даа мен, ооң-ооң.
Кыштың соогун ооң-ооң,
Кыжырыыр мен ооң-ооң,
Хар-даа, хат-даа, ооң-ооң,
Канчаптар деп ооң-ооң.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозуруу.

САДЫП АЛЫКЧЫЛАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Хоорайның чурттакчыларынга тарымчалының барымдаазаашаң, 0,5 литр ишкиң хемчээлдиг арага шилдерин автоматшинабиле хүлээп алырын организастаанын Кызылдың аъш-чем садыы дыңнадып тур. Хүлээп алымкынының дараазында чурум-биле чорудар:

ВТОРНИКТЕ

10 шактан 12 шакка чедир эт комбинадының девискээрииге 51-ги магазинниң чанынга хүлээп алыр.

13 шактан 16 шакка чедир чурттакка суурунуң девискээринде 19-ку магазинниң чанынга хүлээп алыр.

СРЕДАДА

10 шактан 12 шакка чедир Северная кудумчуда 14-кү магазинның чанынга хүлээп алыр.

13 шактан 16 шакка чедир Первомайская кудумчуда чурттакка массивниң девискээринде 35-ки магазинниң чанынга хүлээп алыр.

ЧЕТВЕРГТЕ

10 шактан 12 шакка чедир Интернациональная кудумчуда чурттакка кварталының девискээринге № 4 бажыңның чанынга хүлээп алыр.

13 шактан 16 шакка чедир О. Курседи кудумчуда 37-гн магазинниң чанынга хүлээп алыр.

ПЯТНИЦАДА

10 шактан 12 шакка чедир 4-кү микрорайонда 20-гн магазинниң чанынга хүлээп алыр.

13 шактан 16 шакка чедир Заречная кудумчузунда чурттакка кварталының девискээринде № 15 бажыңның чанынга хүлээп алыр.

СУББОТАДА

9 шактан 12 шакка чедир 12-гн чурттакка кварталының девискээринде «Детский мир» бажыңның херимнинг иштинге хүлээп алыр.

13 шактан 15 шакка чедир 26-гы чурттакка кварталының районунда 40-гн магазинниң херимнинг иштинге хүлээп алыр.

0,5 литр ишкир хемчээлдиг аңаа шилдерни хүлээп алырын 56-гы, 43-кү магазинперге хүн бүрүзүнде, 35-ки магазинге вторникте болгаш средада организастаан.

1976 чылда хөмүр-даш садып алыры-биле алган талоннар 1977 чылдың январь 1-ге чедир күштүг болуруи организапиялар болгаш будурүлгелер коллективтериниң удуртукчуларынга одаар чүүл сайгарарының республикага контораазы дыңнадып тур.

Лотереяның чаа чыл тиражы

1976 чылдың акша-бараан лотереязының (чаа чылдың) үндүрүлгезиниң талазы-биле сиңнашкынының тиражы 1976 чылдың декабрь 29-та Тыва хоорайга болуур.

Тиражка 200 «Жигули», ВАЗ-21011 автомобильдер болгаш «Москвич-412 ИЭ» автомобильдер, ямзы-бүрү маркалыг 500 мотоцикл, 250 болгаш 370 рубль ортектиг 3400 сооңгучулар, эр болгаш херээжен 2600 хол шаатары, фабрикага кылган 1500 хевиселер, хей сапныг телевизерлер болгаш радиоприёмниктер, дүктен кылган костюмнер, чоөктен кылган ариыылдар, оске-даа үнелиг эт-бараан чүүлдерни ойнашкынга киргер.

1-ден 200 рубль чедир акша ойнашкынывары база киргер.

Шупту 25300 эт-бараан болгаш 10674800 акша ойнаашкынывары киргип турар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 14-ТЕ

МОСКВАДАН

10.10—Г. Марковтуң чогаадыкчы ажылы.
10.55—«Музыка чагыы». Ф. Шуберт. Дүгаары 6 симфония (до мажор). Ленинградтан дамчыдылга.
11.35—«Совет хоолайжудуларының үндезинниери».
12.05—«Бистиң ургаларывыс». Киноп рограмма: «Аныяк мориктаре», «Бодуңга түгүрүк аътган шинап ал».
12.30—«Төрээн чурт дугаймында шүлүктер». Москваның школачылары номчуур.
13.00—«Билибионуң атомнуг электростанциязы». Телеочерк.
14.10—С. Прокофьев — «Тажы биле Золушка». Фильм-балет.
14.35—Вьетнамның ажылчы-чоннар партиязының IV съездиниң ажыдыышкынынга. «Вьетнам — бөгүнү» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези.
15.00—«Сеткилдиң хамыындан». Днепропетровскиниң Г. И. Петровский аттыг металлургия заводунуң коллективиниг-биле ужуражыышкын. РСФСР-ниң улустуң артизи В. Леонтьева эрттирер.
16.50—17.00—Чаңсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Булат Мөңжилиев ырлап тур». Фильм-концерт.
18.05—«Кодээниң ажыы-ижи». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

18.30—«Океан». Уран-чечен фильм.

КЫЗЫЛДАН

20.00—«Алай диптин төвүнде». Дамчыдылга.
20.40—Телемедээлер (орус дылга).
20.50—Телемедээлер.
21.05—Чараалдар.

МОСКВАДАН

21.10—«Сеткилдиң хамыындан». Днепропетровскиниң Г. И. Петровский аттыг металлургия заводунуң коллективиниг-биле ужуражыышкын. РСФСР-ниң улустуң артизи В. Леонтьева эрттирер.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга бүргеп, аңгыр, чамдык черлерге быскан хар чаар. Барымы чүк уламыышкынның хаттың дүргеп сөкүүдээр 3—7 метр чедер.

Агаарның температураазы даглларга 12—17, өскелерниге 20—25, Кызылга 20—22 градус соок болуур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Бүзүрээр мен» 10.30, 12.10, 13.50, 15.30, 17.10, 18.50, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Оор бөрүлер» 9.30, 11.15, 15.20, 17.05, «Бедиктиң коргунчуу» 13.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чаш маштар» 15.00, «Нью-Йоркта хаан» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чекист дугаймында тоожу» 15.00, «Конформист» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редакциянның адреси: индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллзээнин 2-31-75, карымсалгалыг секретарының 2-23-54, партөөжө омыдырал киллзээнин 2-37-13, культураа киллзээнин 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллзээнин 2-21-47, спорттуг оюнналарын 2-22-64, чагаа киллзээнин 2-41-27, информацияа база совет хуралтаа киллистерининг 2-20-60, корректораазының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариат тын 2-23-35, солун келбейн баргында 2-32-75 телефонче болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16333. ЧАГЫГ № 1810.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01303.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 294 (10279) | 1976 чылдың декабрь 15, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Республиканың күш-ажылчы хүннери

Техниканы бүрүн белеткээр

ШЫНАРЫН-ДАА, САНЫН-ДАА БАРЫМДААЛААР

Республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң болгаш «Сельхозтехника» каттыжышкынының калбак хуралынга көдээ ажыл-агый техниказын келир чылдың тарылга ажылдарынга канчаар белеткеп турарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Районнарда «Сельхозтехника» бүдүрүлгелериниң удуртукчулары, райкүүскомнарының көдээ ажыл-агый эргелелдериниң кол инженерлери бо талазы-биле дыңнадыгларны кылган.

Ниитиван-биле алырга, дөрткү кварталда техника септээриниң планы республикада күүсеттинмейн турары анаа илерээн. Оперативтиг медээ ёзугаар алырга, декабрь 10-га чедир септеэе чогуур тракторларның чартык кезии, комбайнларның — 38, селлкаларның — 45, автомашиналарның — 57 хуузу септеттинген боон турар.

Ылангыя трактор болгаш комбайннар септелгези Чөөн-Хемчик, Таңды, Кал-Хем районнарда хожудап турар, ол районнарда тракторлар, септелгези 35—46, а комбайнарныы—18—35 хуу күүсеттилген.

Колхозтар болгаш совхозтар септээр техниканы «Сельхозтехника» бүдүрүлгелеринче чогуур үезинде чедирбейн турар, а «Сельхозтехника» черлери септелге фондузун тургуларынче сагыш салбайн турар. Хамык ужур септээр техника чогунда эвес, а оны шүшпеп темп-биле чорудуп турарында. Чижээ, районнар аразының Кызылда «Сельхозтехника» каттыжышкынды дөрткү кварталда тракторлар септээр планын 43, а автомашиналарын септээрин 59 хуу күүсеткен.

Септелгеде дүвүреңниг мындыг байдал колхоз, совхозтарның, көдээ ажыл-агый эргелелдериниң, «Сельхозтехника» бүдүрүлгелериниң инженер-техниктиг ажылдакчыларының талазындан удуртулганы кошкаткының түвеливде тургуступ берген. Дыка хөй кол инженерлер бо ажылдың кандыг байдалда турарын белиг билбес болгулаан. Чижээ, Каа-Хем райкүүскомуң көдээ ажыл-агый эргелелдериниң кол инженери Ю. С. Екименко Кызылче кавдыг, каш техниканы септедирип-биле чорукталып белиг билбес болган. «Сельхозтехниканың» Бии-Хем салбырының удуртукчулары комбайнарның үрелик, азы үрелик эвес ажын тодарадыр специалист тыпшаан, ажыл-агыйларже баар машина чок деп ыят чогу-биле агартынарын орадашкан. Бо эштериниң мындыг яжылыг дыңнадыглары бодап-даа көөрге мөзү чок байдалдыы илден-дир. Удуртулганың мындыг стилин шыңгыыы-биле шүүлгүлээнии чоптут.

Техника септээриниң он хонуктан кылган графиги ажыл-агыйларда болгаш септелге бүдүрүлгелериниде ам-даа чок. Оны тургузуп, күүседирип ким-даа негевейн турар. Септелгени доктаамал чорудар бөлүктерни, бригадаларны ажыл-агыйларның хөй нуруузунда тургуспаан хевээр. Септекчилер чогундан мастерскайларда эзнээргей байдал хайгаарттынып турар.

Септелге кылыр черлерни ышка белеткевээни база илерээн. Септелге мастерскаларын тракторлар, автомашиналар тургузар чер кылдыр эзлеп турар черлер бар. «Тывилгее» болгаш «Найырал» совхозтарда мастерскааларны одавайн турар.

Ажыл-агыйлар болгаш «Сельхозтехниканың» бүдүрүлгелери техниканың үреликтиг, азы үреликтиг эвезин кончуг багай тодарадып турарындан каштап септелгего кайы хире хемчээлдиг ажылды кылыры билдинмес. Артык кезектер чедишпес чорук уламчылавышаан. Техника септээр механизаторлар чедишпес, оларның өөредилгези багай организаттынган, көдээ профтехучилищелерниң тос салбырын амга чедир четчелеевээн.

Чыл төнер чыгаан. Күшажылчы кадрлүүшкүнүт ажылдаарының айлары артканын. Бирги кварталда 358, ийиги-зинде — 325 комбайнарны септээр ужуруг бис. Ынчангаш комбайннар септелгезин часкы болгаш чайгы айларже шилчидер практикадан уштунар ёй келген. Ооң уржуктары багай. Чижээ, бо чылын республикада 1200 комбайндан 850 комбайн ажылдаан болгай.

Техника септелгезинде хожудап турар байдалдан уштунар төлээде, техниканы септээринің графигин тургузуп, ооң боттанышкынын чедип алыр, септээн техниканы хүлээп алыр комиссиларны тургузар, механизаторларның ортузунга социалистиг чорыштыы калбартып, оларның ажылдаарынга таварымчалыг бүтүү байдалды тургузар херек.

Ооңгу беш чылдың ийиги чылы—1977 чылдың хову ажылдарынга көдээ ажыл-агый техниказын комплектиг септеп доозар талазы-биле районнар аразының Чадаапада «Сельхозтехника» каттыжышкынының болгаш Туранда «Сельхозтехника» салбырының, ол районнарның ажыл-агыйларының механизаторларының эгелекчи кыйгырыы үнгенден бээр алаш үр хуусаа эрткен.

Ажаа үнделиглош, бүгү техниканы эки шынарлыг септээриниң кампаниязы калбарап ужуруг турда, мындыг байдал колхоз, совхозтарның удуртукчуларын, септелге бүдүрүлгелериниң спецыалистерин дүвүретпейн, сагыш амыр олурар хөөннериң көстүп келе турары капчап-даа таварыштпас. Көдээ ажыл-агый продуктуларын хөөү-биле бүдүреринің магадылаалы—техника септелгезиниден улуу-биле хамаарыжыры үтпас ужуруг бис.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Чуртталга-коммунал ажыл-агыйының АТБ-зиниң коллективи онгу беш чылдың баштайгы — 1976 чылының планын бүгү норгузүүлер талазы-биле хуусаадан эрте — декабрь 1-де доозкаш, бо хүннерде 1977 чылдың үлүүнде шалыпчы ёзу-биле ажылдап турар. Бүдүрүлге чөрүмде социалистиг чарыштың мурнуну одуруунда Күш-ажылчы Алдар орденниниң II чергезиниң эдилекчизи В. Чухломинниң бригадазы чоруп, планны 122,5 хуу күүсеткен. Ийиги черде—В. Полозовтуң чолаачылар бригадазы чоруп турар. Ооң удуртканы бригадазында суг соортур болгаш арыгланчы машиналар бар. Оларның амыдыңдан Кызыл хоорайның арыг-шевер байдалы дыка хамаарыжыр.

«Тыва суг тудуг» трестиң автобаазазының коллективи трестиң механизастаттынган колонналарын болгаш суггарылга системазының тудугларын эргежок чугула материалдар-биле хандырып турар. Баазаның чолаачылары бо хүннерде Элегес-Аксында суг моондазында болгаш республиканың хову-шөлдерине чайгы тудуглар материалдарын баш удур соортуп ажылдап турар. Улуг Октябрьның 60 чылын төлептиг утмууру дээш социалистиг чарыштың мурнуну одуруунда Н. Никифоровтуң удуртқан самосвал чолаачыларының бригадазы чоруп турар. Хөй чүүк дашыглаар КрАЗ-тарның бригадазы (бригадир И. Кузнецов) база-ла шалыпчы ёзу-биле ажылдап, планны үргүлчү 120—130 хуу күүседип келген. Баазаның чолаачыларының шалыпчы ажылының түңнелинде коллектив чыл планның хуусаадан эрте күүсеткеш, келир чылдың үлүү-биле муң ажыг тонна чүүктү соортиген. Коллективте С. Павлов, В. Майнагашев, В. Чыртай-оол, А. Назаров дээн ышкаш чолаачылар бо хүннерде 1977 чылдың планын күүседип эгелей бергеннер.

ЧУРУКТАРДА: чуртталга-коммунал ажыл-агый министерствозунуң АТБ-зинде бригадир В. Г. Полозов (солагай талазында) болгаш «Тыва суг тудуг» трестиң автобаазаның мурнакчы чолаачыларының бирээзи С. Павлов тус-тус чолаачылар аразында чарыштың тиилекчизи.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ШАЛЫПЧЫ ТУДУГЖУЛАР

Шагаан-Арыгның № 586 көжүп чоруур механизастаттынган колонназының тудуг мастери Иван Ершовка удуртқан ийиги участогунуң бир бригадазы (бригадири В. Х. Эрес-оол) «Күш-ажылдың хостуу» совхозта тудуглар кылып келген. Бригада кежигүннери 12 кижи.

Бо хүннерде тудугжулар совхозтуң чуртталга бажыңарының тудуунда шалыпчы ажылдап турарлар. Ооңгу беш чыл планының ийиги чылының үлүүнге киирештир бригада ийи аал чурттаар бир бажыңның таваан салып эгелээн.

Валерий Ховалыговичиниң бригадазы бо чылын Улуг-Хем районнуң Арыг-Бажы суурда тараажыларга 48-орунлуг пинти чурттадга бажыңны, «Улуг-Хаа» совхозтуң ишпа суг-баазын фермазынга 6 ог-бүле чурттаар үш бажыңны болгаш 500 бызаа турар чаңгыс зай хевирлиг бир кажаазын кылган.

Ооңгу беш чылдың баштайгы чылында бригаданың бүдүрген ижин чон үнелеп, комиссия эки шынарлыг деп хүлээп алган. Ацаа бригада кежигүннерп чоргаарланып, күзел соруктуг ажылдап турарлар.

Валерий Эрес-оол сөөлгү он чыл улаштыр бригаданы удуртуп, көжүп чоруур механизастаттынган колоннада эки ажылдыг бригадирлериниң бирээзи болуп турар. Ооң бригадазының кежигүннери мургулайы эныктар. Ол боду база-ла аныяк. Ынчалза-даа аны яктарны тудугжунуң харыы-салгалдыг мергежилиниге өөредип, өстүрериниге улуг үлүүн киирген дээш үнеледдиг сөзүн чангыс эвес дыңнаан.

— Амгы кылын турарывыс ийи аал чурттаар бажыңның кол ажылдары доостур четкен, ону декабрь 20-де бүрүн ноозар бис—деп, бригадир бүдүреддиг чугаалап олурду. Тудугжулар Шангыя-оол Сундуй-оол, Дмитрий Дубаа, Виктор Сагды, Тюлюш Бюрбю оларны түгле бригадалында эвес, КМК-да мактап турар. Олар бригаданың онаашкан ажылын чогуур үезинде күүседир дээш күжүп. Билиин харамнаймайн ажылдап келгеннер.

Бригаданың амгы үеде тудуг материалдары-биле хандырылгазы эки. Оларның кыымаккай ижинин ачызында торгалыгжылар чаа чыл бүдүүзүнде чаа чурттарга бажыңны алыр.

Т. ОЧУР-ООЛ.

Улуг-Хем район.

ШАМБАЛЫГНЫҢ АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРИНДЕ

Кызыл районнуң «Шамбалыг» совхозта хой кадарчылары Оюдар Чимитпаа, Ооллак Чанчылай, Лора Сат, Зоя Очур-оол, Монгуш Кара-Быжаа, саанчы Лора Монгуш болгаш өскелер-даа изиг-соок диесс, хой кадарын, боттарының кыысмак ажыыы-биле совхозтуң ажыл-ишчилериниң бедик хүндүткелин чедип алган.

Совхозта мал эмчилери Ондар Маадыр, Галина Монгуш олар база кызымак. Топ суурдан 20—30 км ырак черде малдарга аът мунган аныяк кыстарның халдып келгенин, оларның малдарны канчаар эмнеп, малчыннарга суме катнап турарын үргүлчү көрүп болуп бис. Ооң-биле кады кадарчы Монгуш Кара-Быжаа сес уругну бежуп, кижизитнеп. Ол-биле болгаш совхоз будүрүлгезиниң ажылын кады кыяыры хөрээжеп кижиге белеп эвес-даа бол, ол бо бүгүнү деңге чорудуп, өскелерге үлегер боон турары кэйгамчык.

Монгуш Кара-Быжаа ооңгу беш чылдың баштайгы чылында чүс хөйге онаштыр 106 хураганны менди кампанап алган, а сөөлгү дөрт чыдарының чыл санында-ла 270—300 хурээнны өстүрүп, терээн совхозунга хүлээдип берген.

Ажыл-ишчи хөрээжеп малчыннар күш-ажылга чедишкиннерни дээш совхоз администрациязының, районнуң удуртур органнарының хүндүлел бэликтиери болгаш өртектиг базаанар-биле үргүлчү шаңнаып келген.

• • •

Республиканың малчыннарынга амгы үе эң-не харыысалгалыг, чымыштыг боон турар. Ооңгу беш чылдың баштайгызы — 1976 чылда кол сорулга — бүгү чүүк малдың менди кыш ажырары болур. Маңаа малчыннарның боттарының кызымаккай болгаш мергежилдиг чоруундан ааңгыда малга чемнерниң курдавыры, оларны төтчеглевейн ажыглазары дыка чугула. Оон аңгыда малга суг-суггат база четчирп-биле хереп. Малдың ижер суу доктаамал эвес болза, күш-дедгелип чидарер, хоорай чорукка таваржыры билдингир.

Кызыл районнуң «Шамбалыг» совхозунуң демекээри тайга-сын адаа, суг-суггат-биле чегей черлер боон турар. Шагаан совхозтуң чер болганда кыштагладып турар бода болгаш шаар-даа малдарынга сугну чедирери — эң харыысалгалыг ажыл боон турар. Совхозтуң суг соортур машиналары оон он-он коңдашнарынче хүнүң-не чедип, малга сугну чедирип турар.

Суг соортукчуларының арасында күш-ажылчы чарыш бо хүннерде улам калбарган. Суг соортур машиналар бо хүннерде үзүк-соксаал чокка ажылдаар ужуруг. Б. Хуурак, М. Серээ одар малга суг соортурунге мергежок, мурнакчы чолаачылар деп сапаттырып турар. Ол чолаачылардан Б. Хуурак шылгаран, бодунуң график-хуусаалын үеспейн ажылдап турар. Ол дөрт чыл мурнунда-ла хүлээп алган автомобилин бо хүннерге чедир капитал септелге чокка эдилеп турар. Эртиен айның түңнелдерин ёаугаар совхозтуң чолаачыларының чарыжында база катап тиилекчи болган. Ийиги черде — М. Серээ болган.

«Шамбалыг» совхозтуң ногданнарын суг-биле хандырар дээш кыымаккай ажылдап турар Б. Хуурак, М. Серээ болгаш өскелерни-даа чедишкиннинг ажылын совхозтуң малчыннары бедик-биле үнелеп, оларны боттарының күзенчиг малчылары кылдыр үргүлчү манап турарлар.

Н. ШОКПАА.

ВЬЕТНАМНЫҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ПАРТИЯЗЫНЫҢ IV СЪЕЗДИЗИНГЕ

Эргим эштер!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитедиң коммунистерниң хөй мидээннүг отрядының болган бүгү совет улустуң өмүлгезинден Вьетнамның алдарлыг Ажылчы чоннар партиязының IV съездизиниң делегатгарынга база олардың күүрүнде—Вьетнам Социалистиг Республиканың коммунистерине, бүгү ажыл-ишчилерине аңы-дуңмаңын бәйырын чедирип тур.

Силерниң съездиңер маадырлыг Вьетнамның аңыдыралында төөгүдүг үеде эртип турар-дыр. Хоеталга, хамаарышпас чорук, тайбың болган торээн чуртуп бөтөп каттыштырары дээш вьетнам патриоттарның хөй чылдарда чорудуп келген эрес-шудурту демиселээ тиилелгези-биле доозулган. Социалистиг чурттарның, бүгү делегейниң демиселиг хөй-ниитизиниң изиг эң-сегизкел каттыштырылгазын болган аңы-дуңма деткимчези оскераан чок ажыглаан турар Вьетнамның чоңу бижыг-турушкуун, эрес-маадырлыын, тиилелгеже чаңын-сыныы чок тура-соруктуун илереттишпеан, империалистиг агрессчизерге болган оларның чалыларынга аштырыышкынны таварыштырган, соңгу чүүгүнге социализмниң чаалап алыышкыларын кантаан алган болган бижыглаан, мурнуу чүүнге национал-демократтыг революциянын боттандырган болган чаңгыс ай Вьетнам Социалистиг Республиканы тургускан.

Чоннуң түс-үүе чылдарда тура-соруун, башкайгы вьетнам коммунист, шылгаранчыг революсчу Хо Шң Миниң чагыгларын амыдыралда боттандырган. Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязы эрткен оруунуң түңнелдеринге эрге бүгаар чоргаарланып болур. Коммунистер эрес-маадырлыг чоруктуң болгаш ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга чижеглээр үүве чок патриотизмнә хажык чок пролетаржы интернационализам-биле чарылбас кылдыр дүүштүрүп турар. Революциянын чаа үечадазында-да вьетнам коммунистер делегейниң коммунистиг шимчээшкинниниң сырый каттыжымышкынын, империализмге удур бүгү демиселчилериниң чаңгыс оның быжыглаарынга, тайбың делегейниң айыыл чок чоруу, демократия болгаш социализм дээш демиседге төлептиг салыышкынын кииреп дээрээге бүзүредип илергейлеп тур бис.

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының IV съездизиниң бүрүн чедишкинин күзедивис!

Маадырлыг вьетнам улустуң даймчы марксизм-ленинчи авангардыы—ВАП делегезин!

Мурнуу-Чөөн Аазында социализмниң быжыг чөлегнижи—Вьетнам Социалистиг Республика быжыглыг база чечелелиг турааш!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы биле Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының аразында харылаалар чайгылыш чок быжыглып турарын таварымышкын-биле демдеглеп тур бис. Оларның үнделгинде марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң принциптери, бистиң чурттарывыстың коммунистериниң үнделгин эчизе соруглаарының база чүткүүдериниң ниити чоруу саадыгаан. ССРЭ биле ВСР-ниң аразынга найыралды быжыглаары-биле болган бүгү талазыг кады ажылдажылганы хөгжүдери-биле моон соңгаар-даа бүгү чүүлдерин кылырынга СЭКП бүрүн шиитпирлиг. Империалистиг агрессчилерге удур демиселиң чыдарывыда-даа ышкаш, вьетнам улус социализм тургузуушкунунга СЭКП-ниң, Совет Эвилелиниң талазындан деткимчеге база дуулаамчыга быжыы-биле ынанып болур.

Делегейниң революсчуг күштериниң дайынчы отряды болбушаан, Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязы бодунуң ажылчорудулгазынга чижеглээр үүве чок патриотизмнә хажык чок пролетаржы интернационализам-биле чарылбас кылдыр дүүштүрүп турар. Революциянын чаа үечадазында-да вьетнам коммунистер делегейниң коммунистиг шимчээшкинниниң сырый каттыжымышкынын, империализмге удур бүгү демиселчилериниң чаңгыс оның быжыглаарынга, тайбың делегейниң айыыл чок чоруу, демократия болгаш социализм дээш демиседге төлептиг салыышкынын кииреп дээрээге бүзүредип илергейлеп тур бис.

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының IV съездизиниң бүрүн чедишкинин күзедивис!

Маадырлыг вьетнам улустуң даймчы марксизм-ленинчи авангардыы—ВАП делегезин!

Мурнуу-Чөөн Аазында социализмниң быжыг чөлегнижи—Вьетнам Социалистиг Республика быжыглыг база чечелелиг турааш!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы биле Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының аразында харылаалар чайгылыш чок быжыглып турарын таварымышкын-биле демдеглеп тур бис. Оларның үнделгинде марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң принциптери, бистиң чурттарывыстың коммунистериниң үнделгин эчизе соруглаарының база чүткүүдериниң ниити чоруу саадыгаан. ССРЭ биле ВСР-ниң аразынга найыралды быжыглаары-биле болган бүгү талазыг кады ажылдажылганы хөгжүдери-биле моон соңгаар-даа бүгү чүүлдерин кылырынга СЭКП бүрүн шиитпирлиг. Империалистиг агрессчилерге удур демиселиң чыдарывыда-даа ышкаш, вьетнам улус социализм тургузуушкунунга СЭКП-ниң, Совет Эвилелиниң талазындан деткимчеге база дуулаамчыга быжыы-биле ынанып болур.

Делегейниң революсчуг күштериниң дайынчы отряды болбушаан, Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязы бодунуң ажылчорудулгазынга чижеглээр үүве чок патриотизмнә хажык чок пролетаржы интернационализам-биле чарылбас кылдыр дүүштүрүп турар. Революциянын чаа үечадазында-да вьетнам коммунистер делегейниң коммунистиг шимчээшкинниниң сырый каттыжымышкынын, империализмге удур бүгү демиселчилериниң чаңгыс оның быжыглаарынга, тайбың делегейниң айыыл чок чоруу, демократия болгаш социализм дээш демиседге төлептиг салыышкынын кииреп дээрээге бүзүредип илергейлеп тур бис.

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының IV съездизиниң бүрүн чедишкинин күзедивис!

Маадырлыг вьетнам улустуң даймчы марксизм-ленинчи авангардыы—ВАП делегезин!

Мурнуу-Чөөн Аазында социализмниң быжыг чөлегнижи—Вьетнам Социалистиг Республика быжыглыг база чечелелиг турааш!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы биле Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының аразында харылаалар чайгылыш чок быжыглып турарын таварымышкын-биле демдеглеп тур бис. Оларның үнделгинде марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң принциптери, бистиң чурттарывыстың коммунистериниң үнделгин эчизе соруглаарының база чүткүүдериниң ниити чоруу саадыгаан. ССРЭ биле ВСР-ниң аразынга найыралды быжыглаары-биле болган бүгү талазыг кады ажылдажылганы хөгжүдери-биле моон соңгаар-даа бүгү чүүлдерин кылырынга СЭКП бүрүн шиитпирлиг. Империалистиг агрессчилерге удур демиселиң чыдарывыда-даа ышкаш, вьетнам улус социализм тургузуушкунунга СЭКП-ниң, Совет Эвилелиниң талазындан деткимчеге база дуулаамчыга быжыы-биле ынанып болур.

Делегейниң революсчуг күштериниң дайынчы отряды болбушаан, Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязы бодунуң ажылчорудулгазынга чижеглээр үүве чок патриотизмнә хажык чок пролетаржы интернационализам-биле чарылбас кылдыр дүүштүрүп турар. Революциянын чаа үечадазында-да вьетнам коммунистер делегейниң коммунистиг шимчээшкинниниң сырый каттыжымышкынын, империализмге удур бүгү демиселчилериниң чаңгыс оның быжыглаарынга, тайбың делегейниң айыыл чок чоруу, демократия болгаш социализм дээш демиседге төлептиг салыышкынын кииреп дээрээге бүзүредип илергейлеп тур бис.

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының IV съездизиниң бүрүн чедишкинин күзедивис!

Маадырлыг вьетнам улустуң даймчы марксизм-ленинчи авангардыы—ВАП делегезин!

Мурнуу-Чөөн Аазында социализмниң быжыг чөлегнижи—Вьетнам Социалистиг Республика быжыглыг база чечелелиг турааш!

Коммунизм делегерезин!

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ.

Ю. ЦЕДЕНБАЛДЫҢ МОСКВАДА КЕЛГЕНИ

Моолдуң Арагтың революсчуг намының ТК-зының Бирги секретары, МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Ю. Цеденбал СЭКП Төп Комитединиң чаалавы-биле найыралдың аян-чорууң кылып, декабрь 14-те Москвада чедип келген.

МАР-ның болгаш ССРЭ-ниң күүрүне туктары-биле шимээн Внуково аэродромга аш Ю. Цеденбалды аштер Л. И. Брежнев, Н. Б. Подгорный, а ол ышкаш СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат О. Б. Рахманин, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү А. Я. Бляхов олар уткуп алган.

МАР-ның ССРЭ-де элчиниң Х. Банзрагч база аэродромга келген.

(СЭТА).

А. Н. КОСЫГИННИҢ ПУР-ЖЕ ЧОРУПКАНЫ

ПКАП ТК-ның болгаш ПУР-нуң чазааның чалаавы-биле СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Совет Эвилелиниң техниктиг деткимчээн-биле дерип тургузуп турар «Катовице» металлургия комбинадының бирги эзлээн байырлалдыы-биле алыгдалга киирериге киржири-биле декабрь 13-те Москвадан Польша Улус Республикажке чорушкан.

Аар болгаш транспорт машина тудуунуң министри В. Ф. Жигалин. ССРЭ-ниң кара металлургия министри И. П. Казанец, ЭХКК-ның даргазы С. А. Скачков олар аш А. Н. Косыгин-биле кады чорушкан.

Совет Эвилелиниң күүрүне туктары-биле каастап-шимээн Внуково аэродромга аш А. Н. Косыгинни аштер Ю. В. Андропов, В. И. Долгих, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлакчызы В. А. Тихонов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчылары П. К. Байбаков, И. В. Мартынов, И. Т. Новиков, З. Н. Нуриев, Л. В. Смирнов, ССРЭ-ниң министрлери, албанның өскелерде кижилери уткуп алган.

• • •

Аш А. Н. Косыгин олча хуу Варшавага чеде бергеп. Аэродромга ону ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчызы П. Ярошевич, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПКАП ТК-ның секретарьлары Э. Бабюх, С. Олшовский, албанның өске-даа кижилери уткуп алган.

(СЭТА).

ВАРШАВАГА УЖУРАЖЫЫШКЫН

ВАРШАВА. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич-биле ужуражыышкыны декабрь 15-те аңаа болган.

Бо чылдың ноябрьда ПУР-нуң партия-күүрүне делегациязының ССРЭ-ге аян-чорууның түңнелинде хүлээп алган ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү. ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич-биле ужуражыышкыны декабрь 15-те аңаа болган. Беседа чүректиг ханызындан, эң хуузунуң байдалынга эрткен.

Кежээээнде П. Ярошевич А. Н. Косыгинге элдар болдуруп, шайлалга уезинде ийи чурттуң чаактарының баштыларының ыйгырыгларын кодургеп.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДӨРТКҮ ЧЫЫЖЫНЫҢ ДӨРТКҮ СЕССИЯЗЫНЫҢ АЖЫТТЫҢАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөрткү чыыжының дөрткү сессиязы декабрь 16-да эртегинниң 10 шакта СЭКП Тыва обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга ажыттынар.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАР ТӨЛЭЭЛЕКЧИЛЕРИНИҢ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттар төлээлекчилериниң чөвүлел хуралы декабрь 16-да эртегинниң 9 шак 30 минута турда, СЭКП Тыва обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга болур.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ КИЧЭЭНГЕЛИНГЕ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөрткү сессиязынга көргөн депутаттарны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң организастыг калдыынга, 11 кавтта 27 дугаар орлодге бүрүткеп турар.

Телефоннар дугаары: 2-30-52, 2-46-36.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДОКТААМАЛ КОМИССИЯЛАРЫНЫҢ КИЧЭЭНГЕЛИНГЕ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссиларының хуралы декабрь 15-те, эртегинниң 10 шакта болур.

Партийжи амыдырал

ХАРЫЫСАЛГАДАН ХАМААРЖЫР

Ниитиин малывыы баш сан-ыын өстүрери, продуктулуун бедиилери, хойжуларнын амыдырал байдалын улам экижидери-биле чергелештир күрүне өнчүүн карак чу дег камгалаар, хөй-ниитиин корум-турумун шыгыы сагыыр, малчыларнын политиктиг болган эконоиктиг өөредилгезин организа-таарлаңдырган ажыл-ереекке харыысалганы бедидер дугайында болган өске-даа айтырыгларже диктадмал кичээнгейни салып турар бис. Партия болуунун хуралын кварталда йи катап, чамдыкта чутула айтырыглар чугаалажыр апарган таварылгада үш уваа-даа чорудуп турар. Парт-болуктүн хуралларында бригадаын ажыл-херээн, хөйжуларнын амыдыралын чугаалажыр таварылгада коммунист эвес малчыларны оларга кал-баа-биле киирештирип турар.

Сөөлгү болган хуралга мал кыштаглаашкынынын байдалы болган мал чемин каныыг чарыгдаар дугайында айтырыгны чугаалашкан. Бо талазы-биле бригадир Макай-оол Монгуштун иэктежин дыннаан. Бригадада 20 кодан хой, 8 кодан өнүү хүр кыштаглап турар. Малчын бүрүзү кышкы турлагларында белеткелди эки кылгылаан. Уэун-Өйде чаа кыштаг түттүнган. Чодураалыг-Сайырда Сарыг-Хуна Ооржактың кыштаа база чаартынган, улуг кажаа болган чүрттелга бажыңы түттүнган. Төрүүр колаймар малдаан малчыннар күрлаг одекти болуп алган. Чамдыктары хураган, анай дорукторлар чергелерни амыгаштап белеткеп ап турар. Кодан бүрүзүнүн турлагларынга дус болган одаар чүүлдер бар.

Кыштаглаашкында эки талаларны демдеглевишаан, четпестерин ол хуралга санал бертен коммунистер болган хөйжулар илереткен. Чамдык малчыннарнын кышкы турлагларынга дус болган одаар чүүлдер бар.

Кыштаглаашкында эки талаларны демдеглевишаан, четпестерин ол хуралга санал бертен коммунистер болган хөйжулар илереткен. Чамдык малчыннарнын кышкы турлагларынга дус болган одаар чүүлдер бар.

Оруктуг-Өйде болган Алдыы-Сайыр бажында кыштагларда кажааларның кырын хөйжуларнын күжү-биле тефтеп сентээрин шинтпирлээш, ону дорааи күүсеткен. Кажааларны чылыглаар, бажыннарны сентеп, эзе кылыр, чугайлаар, шилдээр печкаларын эзе тудар, мал чемин салыр шагжаларны септээр ажылдарны хөйжулар боттарынын күжү-биле кыска хуусазга кылып алырын хуралдан шинтпирлээн.

Оөң-биле чергелештир чамдык хөйжулардан хөй мал четпестээн. Октябрьда саналашкында Анай-оол Оорджактын малдаан кодазынын 114 баш, оөң шиитимде 1976 чылда төрүттүнген 66 хураган. Карааол Куулар нын 36 ирт дугаан. Ол хөйжулар харыысалга чок ажылдап, хөй баш малды чидирген дугайында бүрүзүн мииин, күрүее өнчүүн төлээрин хүлээнген.

Хуралдарнын шинтпирлээн айтырыгларының күүсеглеэн дээш партия болуу организаастыг ажылды чорудуп турар. Бригаданың мурнунда салдынган ажыл-агыйжы сорулгаларны боттандырарынга коммунистер иденкейлиг киржип турар. Оөң ачызында бо чылын бригада төрүүр чүе хөйга оналаштыр 95 хураганны, бир хөйдан-на 1900 грамм дукту алган. Хойжу бүрүзү мал чемин белеткээринге идепкейлиг киришкен. Ниитизи-биле 299 тонна сигенин белеткээн. Бригадада мурнакчы хөйжулар хей. Чижээ, Аяк-Хаа Өндар чүс хөйдан 106 хураганны, бир баштан барык 2 кг дукту, Самын-Норбу Оөржак (орт кадарчызы) — 2,4 кг дукту алган.

Партия болуунде коммунистер партийжи даалгаларлыг. Онаашкан ажылынга хамаарыллганы бедии-биле медереп билбишаан, партийжи даалгаларын күүсединиге олар идепкейлиг ажылдап турар. Өндар Кочгар агитаторлавышаан, мал оолдаашкынының үезинде сакманшиктерин ажылынын байдалын хайгаарап турар. Ооржак Өктек-оол — дагдынык-чы. Ол болза аныяк кижилер-биле ажылдап, күрүнинин болган ниитининг хереэнге толептиг чорүү-биле бараан болурунга оларны кижизидер дээш ажылдавышаан, пенсионер-даа болза, бригада малчынарынын хүү малын малдап турар. Монгуш Макай-оол — политинформатор. Партийжи даалгаларынын талазы-биле коммунистерини дыннадыгларын хуралдарга алырын чүрүмчүдүп, оларнын ажылга харыысалгазын бүгү талалыг бедиилп турар.

Ажылдың участок бүрүзүнге коммунистиң харыысалгазының дугайында «Шын» солунда үнүп турар чагаалар бистерге, хөйжу коммунистерге өнза хамаржыр. Ынчангаш бригадада партия болуу айтырыгның бо талазыиче кичээнгейни ында шинтпирааткан. Чүге дээрге ажыл-херектин ниити чедишкинин бедик харыысалгадан улуу-биле хамаржыр болгай.

Өктеи-оол МОНГУШ.

«Алдан-Маадыр» совхозтуң Чодураалыг-Сайырда хөйжу бригадазының партболуун организаторы.

Дагдынышкын—хүндүлүг херек

ХООЧУННУҢ ӨӨРҮШКҮЗҮ

«Чайын хөйга хамаа херек чок, хоюн хамаалаар малчыннарның надарган малының дүгү сазаң, кирлиг болур. Хамаага турганымдан хөй аскантаар, сырыгылаар чорун тургуулаар». Бо дээрге «Улуг-Хая» совхозтуң хоочун хөйжузу Амырбит Кашпалевич Кыргыстың сөстери-дир.

— Оөң ол чугаазынга каттышпар, үлегерин эдерер-даа мен — деп, аныяк хөйжу Каадыр-оол Дадар-оолга чөөрта чаа СЭКП кежигүнүкүң кандидадынга кирип турза, партием кежигүннериниң салган айтырыынга харылыаан.

«Ада сөзүн ажырып болбас» деп тыва улустуң үлегер домаа бар болгай. Аныяк ооң дагдынынчызының чагыын утпайн, ооң дүрүлгазын өөренип, хөй ажылынга мергешип чоруур. Оөң дагдынынчызы Амырбит Кашпалевич Кыргыс «Улуг-Хая» совхозтуң улуг хөйжузу, ында малчыннарның бо чыл ы социалистиг чарыжының тиилеичизи. Хоочун хөйжу аныяк малчыннарны шефке ап, бодунуң дүрүлгазын дамчыдып берип турар. Дагдынышкын аныяк кижиниң харыысалгазын бедидип, нижизидип, дагдынынчының бодундаа улам кодуруп, мергежилин доктаамал бедидерии негеп турар дээрзин ол эки билир. Амыдыралче чаа кирген аныяк кижи бүгү тала-биле оон үлегер аяыр болгай. Ынчангаш хоочун дагдынынчы ол негелдеми күүседирип ораладып чоруур. Оөң ажыл-ишиниң түңнелдери ону бадытканн.

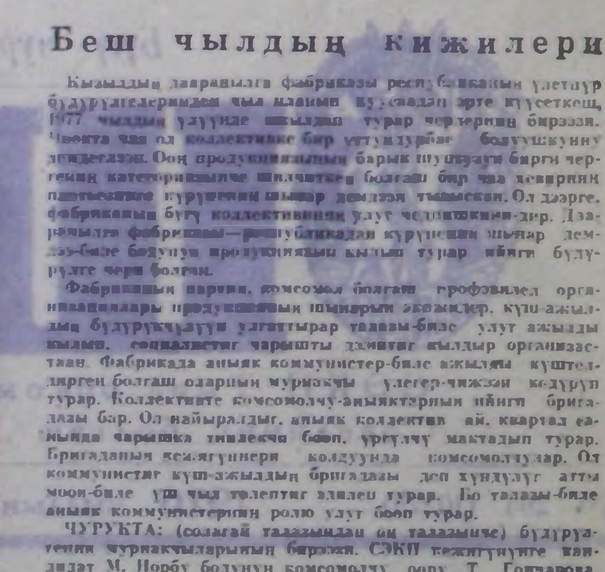
Амырбит Кашпалевич бо чылын төрүүр чүс хөйдан-на 98 хураганны, бир хөйга оналаштыр 3,3 кг дукту кыргып, 12 тонна сигенни, 2 тонна будун-бүрүмү белетинеп, одеп кыштаан ой-шаанда септеп алган. Амгы үеде Ийи-Таядың Калбак-Хадыда кыштаанда коюун нелген, хоюнуң байдалы хурчаагай. Кышкы үеде малдың ажаалда-кададын хынаачылыг чорудуп турар.

Алдан харың казапчозын арта бизер чөөкшулаан малчынны бодумуң багдынган аныяктарның өзүлдези өнза өөртинен. Оөң мал ажылынга баштайгы базыларны ылырынга дузалааны аныяк малчыннар: Каадыр-оол Дадар-оол ам улуг хөйжу, Таан-оол, Өөлам хөйжу бригаданың бригадири, Ымбыы Кочгар мурнакчы хөйжу апарган. Олар нелир үеде база-ла дагдынынчылар болзун дээш хоочун хөйжу хөйжу кылып турар.

Мөөң-биле хөлбаштыр ындыг бодал база сагышка кирип келир-дир. Республиканың чер-черлериниң дагдынынчылар санын көөдедип, дүрүлгазын нептередирибиле оларның ортузунга чарыштыг кавбартхаш, чүге ой-ойде түңнеп болбос дең?

Б. МОНГУЛ-ООЛ.

Улуг-Хем район.

Беш чылдың кижилери

Кызылдың дараанылга фабриказы республиканың үлегүүр будурүлгелериниң чыл ыламын күүсээдэн эрте күүсеткеш, 1977 чылдың үдүүиле шилдээш турар черлериниң бирээзин. Чээрта чаа ол коллективке бир үгүлелүүрүг болуушкунну демдеглээн. Оөң продукциязының барык шүлүүзүн биргн черлениң категориязынче шилчиткен болгаш бир чаа хевириниң платьелеринге күрүчейн шынар демдээн тывыскаан. Ол дээрге, фабриканың бүгү коллективиниң үлүг чедишкинин-дир. Дараалыга фабрикаже—республикадан күрүчейн шынар демдээ-биле болуушкун продукциязының кыпсын турар ийиги будурүлге черн болган.

Фабрикашын парком, комсомол болгаш профсоюзтар организациязары продукциязының шынарын эки-дирлер, күш-ажылдың будурүкчүдүүн улгаттырар талазы-биле үлүг ажылды кылыр, социалистиг чарышты дамчыдыг кылдыр организастаан. Фабрикада аныяк коммунистер-биле ажылгы күштелдирген болгаш оларның мурнакчы үлегер-чижээн кедүүп турар. Коллективте комсомолчу-аныяктарның ийиги бригадазы бар. Ол найыралдыг, аныяк коллектив ай, квартал санында чарышка тиилеечи боон, үрүлчү мактадып турар. Бригаданың кежигүннери колдуунда комсомолчулар. Ол коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп хүндүлүг аттыг моон-биле үш чыл төлептиг элилеп турар. Бо талазы-биле аныяк коммунистериниң ролю үлүг боон турар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче) будурүлгенин чүрнакчыларының бирээзи. СЭКП кежигүннүге кандидат М. Норбу бодунун комсомолчу оору Т. Гончарова. З. Питкевич олар-биле кады.

А. БЕЛОГОРСКИНИҢ фотозу.

Автономнуг областарда, национал округтарда

ХАКАСИЯНЫҢ «АЛДЫН РУНОЗУ»

Саянныг девисилер-будурүлге комплекзининиң аныяк будурүлгези—дүктү баштайгы болбаазымдырыынын Черногорск фабриказының коллективи онгу бөш чылдың бирги чылының будурүлге планын үүсээ бетинде күүсеткен. Хереглекчилерже 3230 тонна «алдын руноны» чорүткен.

Коллектив, СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң материалдарын танышкаш, чыл төнчүүзүне седир ам-даа 670 тонна дүктү арыглаар деп шиитпирлээн. Ол болза мурнында төлевилеэнинден 230 тонна хой боон турар.

Чиг-этти Хакасияның, Красноярск крайның мурнуу талазының болган Тываның хойжу ажыл-агыйларындан ап турар бо фабрика—Саян комплекзининиң чиик үлетпүр будурүлгелериниң технологтуг цикрибеленчезиниң бирги звенозу болур. Бүтү комплекстиң үүктел чок ажылзавары дүк арыглакчыларының ажылындан хамаарыжыр. Ынчангаш олар мурнакчы будурүлгелериниң болгаш тудуг организациязларынын эгелекчилери-биле кавбарган «Онгу бөш чылдың будурүлге күүлерин хүүсээ бетинде» ажылдаа киирер болгаш шангедип алырдеп кыйгырыглыг шиитпирлээнинге идепкейлиг киришкен турар.

В. ЯРОСЛАВЦЕВ.
СЭТА-ның корр.
Хакас автономнуг область.

ТУЛААЖЕ ШААП ХАЛДААШКЫН

Мурнунда мал одарладырынга беш таварышпас турган 300 гектар черни Бабстовскийниң совхозу суггаттыг одар болдурган. Маңаа чаймы аныяк бода малды тургузыр. Мелиоратордар ында ишкир сут шыгжамырын дээрээ, суг дамчыдылгазының шугумун салган, насос станциязын, чаашкынналдырар тургузуттарны кылган. Амгы үеде мал комплекзин тудуп турар ол совхозка келир чылын база бир суггаттыг ындыг одар бар болур.

Еврей автономнуг областың козьюштары болгаш совхозтары бо чылын 6 мун хире гектар, пландаа кордулгазындан хой черни мелиораторлардан алган. Олар дээрге чаа тарылга, сиген телдерин, одарладыр. Беш чыл дургузунда шуптуг 30 мун гектар тудаадыг черлерни ажыглалга киирер.

В. ПОЖИДАЕВ.
СЭТА-ның корр.
Еврей автономнуг область.

ХОВУГА АЖЫЛ СЕЗОНУ

Ямал-Ненец национал округта кедир үениң таа дамчылдагазының кышкы орууче бир дугаарында «Северотрубопроводстрой» трестиң монтажчылары үнген. Ховуга ажыл үезинде олар барык үш чүс километр дурттуг кан магистральды салыр. Ол арткен чылдымдан дыка улуг хемнеэдиг. Кол чаа тудугларның дамзызында Надым—Пунга—Урал, Надым—Уренгой, Комсомол уругай—Сургут—Тюмень—Челябинск газ дамчылдагалары бар.

Даалганы чедишкинниг күүсеглер толээр, колдастав инженер талазы-биле чаагыг эрес марыы сорулганы шиитпирлээр апаар. Ол черлерни климады кадыг-дошкун болгаш. Тудугжулар ол бүгүнү барымдаалаар: арткен чылга болзаэрга бир ай бурунгаар кышкы орукту кылып, техниканы белеткеп алган.

Газ дамчылдагазынга бо чылын баштайгы тигин С. Токмаковтуң бригадазы дүүзавазаан. Бригада ол хүүнүүлелдиг эртеин социалистиг чарышка тиилеэш, чедип алган.

В. ЖИЛАКОВ.
СЭТА-ның корр.
Ямал—Ненец национал округ.

ДОШ ОРУУ

«Кышкы орук»—каш он, а харын-даа чүс-чүс километр дош орук неиен тундрада амдымында кол транспорт шуугуму болуп артынаан. Чайын болза талбаалыг тулаанын автомобиль-даа, тягач-даа эртип шыдавас. Ынчангаш Тиман-Печерскиң полар чоогунда нефтегазтыг черлеринде ажылдап турар геологтар оок дүжүрин четтикпейн манаар. Оок—од дээрге орук дээрзин-ниң эки билир.

Бо чылын ырак черлерже чүүктерни эртекн чылдавызындаа ийи катап хөйнуг чедирер. Моөң ужурунда Тундраның кышкы оруумун дугаанында мурнундавызындан бир ай эрте салыш-салыш эгелээн. Оок дүжүрге билек, 140 километр дош орууп. Нарьян-Мардан Ярей-Юганың козар байлактыг черниге чедир кылган. Чер оруниекчилерин-не дизель одаглазып болгаш механизаторлар болганнар дыка хой.

Б. РАБДАНО.
СЭТА-ның корр.
Агинскийиң Бурят национал округу.

ИВИЛЕРГЕ НЕМЕЛДЕ ЧЕМ

Сөөлү чүктүк ивилерни семирте азыраар менедженга ажыл-агыйларның специалистери болгаш Камчатканың кодаа ажыл-агый дүрүзүнге стандазының артемдемнерн Корак национал округтуң ивилик аргаларынга чорутканн. Тундрага хар үдээды боорге, ивилер чайгы одарга семирип алган дезиланга чоорт чедирип эгелеер. Дегдилеп чүүлге немелде чем-биле хе-зээр арттырып болуур. Ивилер комбикорм-биле байлакшиткан рационну чиир. Чаа арганың ажыктыың хайгаарадар бадытканн.

Ынчангаш немелде чем округка ава ыяын будуреин конуседирииик куулавырарынын бирээзи боон турар.

М. ЖИЛИН.
СЭТА-ның корр.
Корак национал округ.

ШЫНЫҢ ПОЧТАЗЫНДАН

ТӨРЕЛДЕР УНИВЕРСИТЕДИ

Уругларның өөредилге-кижизидилгезин экижидерине төрелдер-биле ажыл кол черни эллээр дээрзи биллингир. Ол талазы-биле Бай-Тайга районнуң Шуй ортумак школазының дирекциязы (директору А. Доржу) бо өөредилге чылында чамдык хемчегларни ап орукткан.

Төрелдер комитеди школа-биле харылааны экижиткен. Ада-иелерге уруглар кижизидилгезинге хамаарыштыр чамдык педагогика билиглерин бээрп-биле школазын баазазынга төрелдер университединн тургузарын чогуур чөөлер-биле дүгүрүкүп планнаан. Университединг өөредилге программазын тургускан. Ында шуптуг 140 ада-иелер хаара туттунган.

Университединг баштайгы кичээли чоокта чаа болуп эрткен. Анаа «Уругларның өөредилгеге сонуургалын белидерин», «Бирги классчы уругларның ажыл-чанында онзагай чүүлдери», «Уруглар кижизидилгезинге ада-иелериниң хуудаа үлегер чижээ» деп темаларга баштайгы лекциялары Шуй ортумак школазының башкылары Николай Мит-оол, Адыг-оол Доржу, Кызыл-оол Адыгбай олар номчаанар. Чугле баштайгы кичээлден бээп төрелдер хой чүүлдерни билип алганнар.

Университединг ынчаларын ай санында бир удаа болур. Анаа школаның башкылары болгаш кижизидикчилери педагогика, психология эртемнерниң талазы-биле солуп лекцияларны номчуп, төрелдерниң уруглар кижизидилгезинге ажыктыг билиглерин бээрлер. Оң шыкаан кичээл санында школаның кайы бир класзының өөреникчилери концерт коргузер кылдыр база чурумчуткан. Бо удаада 6 «б» класстың өөреникчилери ада-иелерниге солуп концертин коргускеннер.

Б. БАРБА.

«ХҮНЧҮГЕШТИҢ» АЖЫЛ-ИЖИ

Сут-Аксы суурда хүрен крышалыг дыт бажыңдан бичии чаштарның хөлүг алды-кышкызы, ыр-шоору ортединн кижиге чедир-ле үргүлчүлээр. Ол «Хүнчүгеш» деп садык-тыр. Оөң бир өрээлинге кире бээрге, шуптуг 6 хар үеин бичии чаштар столдарда долганлыр олургузаашкан чемненген олурлар.

Өрээлдерниң шимелдеги эки, орун-дөмей, ойнаарактар чурум-чыскаалдыг салдынган, арыг-сеглег. Ханаларда «Аскекжиктиг чаш шаныы», Бис дежурныйлан тур бис», «Бис номчуп тур бис» деп стендилерни чараш, шевергин кылдыр кылгаш, аскылаан каан. Бо садикте 2 хардан 7 харга чедир уругларны шазы-кар зайы-биле белүүтерде хувааган, шуптуг 45 уруглар арыг-сеглег, аас-кежиктиг олуп, дорукшуваан, культурлуг кижизидилгеде хаара туттунган. Уругларның дамчаалары, өөредилгеш тускай хүн чуруму, шын ёзулар чоруп турар.

Эдээди уруглар болүүн ийи чыл бурунгаар Кызылдың башкы училищезинге дооскан А. Монгуш удуртуп келген. Уруглариын дыл-домаан сайзырадыр сорулга-биле тооларны, солуп чугаалары номчуп берип, тывызыкташтырып, солуп, шимчетпир оюнар организастап, долгандыр турар бойдуска хамаарыштыр солуп чүүлдерни ол чугаалап берип турар. Оөң ачызында оң-нуг пластилин-биле шазы-бүрү дүрүлер тударынга, саазылардын хөлер иезеринге болган чурумага бо болүүтүн уругларны ажыктап, сонуургалдытпар.

Арыг агаарга седгүүстеп, чүүгүлаарындан ажыда башкы, бот-тывыштыр компьютер А. Оңдар бичиилерге таварышкан чаа ырларны чогаадып, ылап ёзугаар өөредип турарынга чүгле садиктиң ажылакчылары эвес, а ада-иелер бээ өөрүп турар.

Ада-иелерден А. Монгуш, Л. Байыр, С. Оңдар, С. Сат олар «Хүнчүгештиң» ажылыкшынге дуза-лажып, оөң сеглегелинге үргүлчү идепкейлиг киржип келгеннер.

Оң беш кижи составтыг ол коллектив ажылчы чонуун ажы-төлүн ынчаар арыг-сеглеге, культурлуг чанчылдарге өөредип, кижилиидин турар.

О. БОРАШ.

Чөөн-Хемчик район.

ЭКИ ОРГАНИЗАСТААНДА

Ч. И. Дарын-Базыр бежен чылларның эгезинден бээр малчыннап келген, ол талазы-биле дүржүлгазы байлак. «Мөгөл-Бүрен» колхозта оон бирги малчын бригадазының коргузуглери чыл бүрү бедик болуп, Чөөгүн-Тайга районда мактадып турар.

Хоюшкак малдыг ол бригадада 3765 хой, 930 сарлык, 631 тыгны бар. Бо чылын төрүүр чүс бажка оналаштыр 85 хураган, 80 быжаа, 75 кулун аддынган. Курүнеге 4636 кг дук дүжаар планын ажыр күүсеткен. Колхозтуң будурүлге планында тус черниң хоюндаа 1300 грамм дук алыры көрүнген, а ук бригада 1400 грамм дукту хыргый алган.

Дүржүлгалыг малчын, хоочун коммунист Чуглур-оол Ирги-товичиниң удуртқан бригадазының малчыннары ам Коъш-Шын, Белдир, Ак-Хол, Кызыл-Бооом, Сарыг-Ой ол ынчаар одарларында. Хар мурнуку сайы-даа чылдан кылын, соок база дыннаат. Мал чемнерин качыг чарыгдаар, одарны чоп ажыглаар талазы-биле кичээнгейни улгаттырган.

Бригаданың кышка белеткелп мурнуку чылларда ышкаш база хынамчалыг болган: мал кажааларының септелгезин сентябрь айда-да доозупкан; сиген белеткээринге планнын ажыр күүсеткеш, түс бүрү кыштагларда чедиргеи. Малга дус, концентрат чемнер база чедиртингеи.

Ч. И. Дарын-Базыр (чуруктаа) бригадир болбушаан, ында партия «эге организациязының секретары болгаш пропагандист. Колхоз төвүндем малчыннарның кыштаглары 40-50 км ыраак одарларда, оларның хөй мурнуузу радиоприёмниктиг. Политчыры-дылышкынны болгаш зоотехниярия өөредилгезин коланнар аайы-биле, түскай хүннерде чорудуп турар.

Бригаданың малчыннарында Иван Борбак-оол, Салчак Бөвек-оол, Иргит Даржы, Хертек Сенгиш ышкаш ажылга кыынмак, амыдыралга үлегерлиг кижилер хей. Шак ындыг мурнакчыларынга коллектив чөргаарланыр.

И. УСПУН-ДОРЖУ.

ТҮҢНЕП ТУРА

Чоодуу, Клара Хүрбештейлер малчыннаан-ам үр болуу бергеннер. Олар «Тоора-Хем» совхозта хой кадарын турар. Амгы үеде оларның кодазында 513 хой бар. Малчыннарның хою чылдың-на мендиг-таваг кыш ажыл турар.

Өгүүн хөрөөжен ээзи Б. Хүрбештейниң хураганнар ожаан, дорукторар талазы-биле мергежилдү улуг. Бо чылын ол 197 хураганны чаагаан ажаан өстүрген.

Клара Хүрбештей — беш уруттуң иези. Ооллары шунту шерит албанын коичүү эки эрттирерге чедии келген, ам ажылдап турарлар. Оларның улуу Петр Хүрбештей «Тоора-Хем» совхозтуң иви фермазында от-бүлеэн-биле ивилер кадарын турар. Оол бичеэл Федор—ол-ла районнуң Сыстыг-Хем суурда чолаачы. Үш дугаар оолу Бэй-Тайга районнуң төвү Тоора-Хем аэродромунда радист, а Станислав—Кызылда эчи училищезинин суруулуг.

Хеймер кыс Людмила Хүрбештей базе-ла ажыларындан чыда калбаан. Ол 1974 чылда Тоора-Хем ортумак школазын дооскаш, Ий ортумак школазынга үзүг пионер вожатыйлап ажылдап турган, 1975 чылда курупсаа Кызылда башкы институдунуң физика-математика факультединге өөренип киргеи.

Ч. КОЛ.

Тожу район.

«САЯНА» ЯСЛИ САДТА

Бичии чаштарның кижизидилгезинге болган өзүл дорүгарынга ясли-садтарның ролю улуг. «Тос-Хем» совхозта «Хунчүгеш», «Саяна» деп уруглар албан черлери ажылдап турар. Оларның бирээзинде байдал мындыг. «Саяна» ясли-садта киптиин-биле 70 уруглар хаара туттуунган, а ажылдакчыларның болгаш алмачыларының саны — 14. Ында уруглариең үш болүүн турустуин. Кайы-даа балдүүн өөредилгезинге кире бээрге, ярык, чылыг. Өрээлдериниң дерег-хереңселдеги ойнаарынга, өөренирнинге тавармалыг тургустуган. Кижизидикчи башкыларның болгаш ясли-садтың өске-даа ажылчыларының чаштарга төлдеп-эвилеп, өрээлдерини ярыг-силиг бай-далы ада-иелериниң сеткилин чоруп турар.

— Коллективте ажылынга харыысалгалыглар, идепкейлиг хой-ниитичилер хей. Ындыгларга О. Шалыкты, И. Монгалды, А. Сыратты, И. Тирчинии, Л. Чоодуну хамаарыштыр болур. Олар коллективтиң чоргаараллы болу бергеннер — деп, ясли-садтың эртелекчизи коммунист Тыртый Бичe-соловна Монгуш чугаалап турар.

Коллективте профсоюзтар, комсомол эге организациязары тус-тузунда план ёзугаар ажылдап турар. Совхозтуң хой-ниити ажылынга коллектив идепкейлиг киржип турар. Мал чемн белеткеэринге, хой кыргылдазынга идепкейлиг киришкени дээш совхозтуң дирекциязы, парткому, профсоюзтар ук коллективти өртектиг баранныар-биле, хүндүлеп бижик-биле шаңдаан.

Чоокта чаа Берт-Даг суурнуң чурттакчыларынга «Саяна» садиктиң коллективи солуп концертти бараалгаткан.

М. ТИРЧИН.

МИША БИЛЕ ШУРА ДИЖИР

Алызындан малчын кижи төлү болгаш бистиң «Тиилелге» колхозка мал эмчивеп чедип келген Миша амыйны аажок таныыр апарган мен.

Ачам-биле ол ийи таварышкан соонда канежип-сонналып, сруг-ап, тыялап шаанга кижр-ле хөөреживелер. Ынчан бистиң Сут-Бажы (амгы Кур-Чер) суурга тудуг-суур чаа-ла эгелеп турган, а машина-техника, радиос, сайгылгаан дугайында ыяныаан боорам башка, коруп-даа корбээн бис. Ол үеде Миша эмчи хөй кадарган аалдарны аттыг хүнүүң чыгыы кезип, аарааи хөй, ашкүлерни эмнээн турар.

Ол бир катап ачам сугга келгеш хөй-ле чуруктар экелген. Чурум тыртпырып турда тергиин-не эмчи, оөң ол чуруктарын ам-даа магадап көөр мен. Чыл чедип чарда, Миша эмчи тывалап чүве чугаалаарга ужурун биирр, банка-сонка чамдык сөстерни чугаалап турар апарган.

Ажыл-ишке ынчан аныяк мал эмчизи орус ооң чонунуң хүндүткелин чазаап ап, хзрын-даа тыва дылды өөренип ап, орус дылды чонга бодунум шаа-биле өөредип турган.

1950 чылдың күзүүнүде Шура даар аныяк орус уруг школага башкылап келген. Ам бодаарымга ынчан бистиң Суг-Бажы суурга улуг байырлал болган. Зге школа амыттынган. Колхозчуларның ажы-төлү, г хареен-даа улуг боттары бижип өөренири-биле үргүлчү школаже чоруптар. Кино, концерт, хурал-суглаадан чыда калбастар.

Оюн-сыдгаг-биле дешги Мишаны ол келген Шура башкыга кудаап-даа турарын билир мен. Шынап-ла, ол аныяк кижилер—Шура биле Миша от-буленн тутпан, ашы-төлдүг, өөс-кежиктиг чурттай бергеннер. Олар бистиң «Тиилелге» совхозта ам-даа чурттап, ажылдап чоруурлар.

— Миша ажылга кызымаи-ла! Шынап-ла кезер эмчи-дир ол. Кижи эмчизи турган бөлза та чеже кижиниң тынын алган? Фермаларга төрүп чаагаан, бектенген чеже именти кезип-тудуп каан кижи—деп ону бо-ла мактаар.

Ол черле чөп. 26 чыл дургузунда могаг-шылаг чем ажылдап, ченнүң хүндүткелин чазаап алган, Ленинчи юбилей медалының эдилекчизи Михзия Алексеевич Таранинни мактаваа арга чок.

Александра Ивановна Таранина ёзулуг быныг тура-сөөлүүг кижилерниң бирээзи. Мынча чылдар иштинде оөң өөретикен өөренинчилеэнинде кыынарны чөп дээр. Эмчи башкы, малчын, механизатор. Улус өөредилгезинниң шугумунда Шура башны 35 чыл иштинде ажылдап турар.

Кызыл район.

З. ТЕЖИТ.

Бистиң үевистиң шылгаранғай ажылдакчызы

ГАВАНА. (СЭТА). Леонид Ильич Брежневтиң юбилейи — бүтүү совет кижилериниң, бүгү дениялгелиг кижи төрелгетениң улуг байырлалы деп, Уруттайныш Комартиялыныш ТК-ныш Бирги секретары Родней Арменсиэз СЭТА-ныш корреспондентизиниң медеглээ. Л. И. Брежневтиң ажылдаалы болган ажыл-чорудулгазы совет улустуң маадырлыг төөгүзү-биле, ССРЭ-ге сайыралгай социализмниң болган коммунизминиң тургузуушкуну-биле, фашизмге база ыңнаашке удур улуг демнеел-биле үзүктед чок холбашкан.

СЭКП ТК-ныш Чиргиче секретарыныш албан-дужаалыныш-га Л. И. Брежневтиң хөй талелыг ажыл-чорудулгазынга, оон мурнунда-даа элеп турганы партиниң база иргүшениң бедик албан-дужаалдарынга ыяжап, маркеченчи-ленинчи принципшалдыг болган сорулгаже үүткүдүг чорук харантерлиг болуп турар. Коллективтиг удуртулганыш принциптеринге үндезилеттинип турар СЭКП ТК-ныш, оон Политбюрозунуң болган бүгү партиныш ажылынга Л. И. Брежнев бодунуң хүүда шыпары болуп турар эң-не унеалг чүүлдү киирип турар.

Тайбынның политиказын ажылдап кылырынга болган бөттандырарынга Л. И. Брежневтиң роло кайы хире улуг-тул дээрзин бүгү делегей билир. Бүгү социализтиг демократтыштырылгазы-биле ыяк чаңгыс эптиг чорудуп турар СЭКП-ниң болган Совет күрүнениң тайбынга ынакшылдыг даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазының удуртурун бөттандырбышаан. Л. И. Брежнев делегейниң дүшкүүрлүг жо-ррүүнүң чаңгылдышкынның хынылаарынның база үрегдээшкинниг чаа дайынның аймылын чайлаарынның бүгү болдунар аргаларын дилеп тып база ажыглап турар. Бүгүнниң тайбын дээш шынгыы, хынжык чок, быжыг туруштуг болган эрес-шудургу демнеелчи, делегей чаңгылдышкынның политиказының тургузуушкузу, социализмниң чаалчы алышкыларын бажың-биле камгалаарын тайбынга база чаңгылдышкынны бижыглаарының чаа оруктарын болган болдунар аргаларын доктаамал дилеп тыварый-биле мергеен угаанныг дүүштүрүп шыдаан удуртуучу ыңдыр оюу бүгү кижи төрелгетениң күлөө каргеин ынчангаш хөйлеу ёзугаар болуур чорук-тур.

Бүгү-ниитээ тайбын дээш демнеелге Л. И. Брежневтиң шылгаранғай ажыл-чорудулгазын демдеглээн делегей шаңналдары болган өске-даа шаңналдар—ол дээрге оон өчү-кавыяазын чүгле коммунистерниң болган революшүүларының эвес, харын демнеелиг бүгү кижи төрелгетениң хүүда каргеминиң тодаргай илерээшкинниринің бирээзи-дир.

Л. И. Брежневтиң удуртулгазы-биле чорудуп турар тайбының болган чаварымышкының хажык чок политиказы империалистиг агрессизга удур, хостелгазы болган хамаарышпае чоруу дээш демнеежкин турар улустарыны дегкиринин бижыг интернационалчы политиказы-биле дүүжүп турары принципшалдыг чүтүлө ужур-дузалыг болуп турар.

Коммунистиг болган ажылчы партияларның чаңгыс эвин, бүгү делегейниң пролетарнадының күрөөлеенериниң ырыыт каттыжымышкының, социалистиг дем-каттыштырылгазының шимчеп дивес чоруун улам мадай быжыглаарыңче, национал-хостелгалыг шимчээшкиннер-биле бот-бодуң биличир чорукту хамыладырыңче база эң-сеткил каттыштырылгазың калбарыңче үлегерлеп Л. И. Брежневтиң хүүда күжениишкинниери кедергей улуг рольду ойнап келген болган ойнап-даа турар.

Совет Эвилелиниң коммунистери, совет улус болган оларның-биле кады бүгү дениялгелиг кижи төрелгетен Л. И. Брежневтиң—улуг демнеелчиниң, тайбының камгалаарының база быжыглаарының хөрөөнге төөгүдүг салыышкының киирген биетиң үениктин шылгаранғай политиктиг болган күрүне ажылдакчызының, бодунуң өөнүүн дээн мөөн чорааралы-биле адаа туралрын мөгелеп тып, ажыл-чорудулгазының ыяк-ыяк талаларынга үрдүн чоруулгазын үзүктеп турар.

Чехословакияның пос аргыыр станоктары сайзырағгай, бедик шымарыыг машиналар деп санаттырып турар. Оларны делегейниң 75 чурттары алгаш, ажыглап турар. Чиик үлептүрге ажыглаар станоктарның чаа хевирээнг дериг-херекселдерин ЧССР-де эрзэн наш эртем-шинчилел төптөөри чогаадып кылып турар. Ындыг төп черлериниң бирээзи Брнода турар. Ында пос аргып кылырының бедик будурунчуүүт станоктарын база чогаадып кылып турар.

ЧУРУКТА: Брнода эртем-шинчилел төвүнүң инженерлери Павел Халупа биле Иржи Полачек.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

ПОРТУГАЛИЯ: муниципал сонгулдаларының түннелдери

ЛИССАБОН. (СЭТА). Чуртна күрүне эрге-чагыргашының органнарын тургузарының үр үргүлүүлеп келген чорудулгазы Португалияга декабрь 12-де болган муниципал сонгулдаалары-биле доозулган.

Сонгулдаларның чогуур түннелдеви ам-даа үнмээн, бодунашкыннарны санап турар, ынчалзажок португалилер чуртка демократтыг бүтүрүмнарны бынчалзары дээш, чуртту социал деп-шилгенниң оруу-биле хөгжүдери дээш бадылаан дээрлиниң лугайын сонгулдаалың бөөтүүлүг түннелдери кереглеп турар.

Социалистиг партия бо чылдың апрельде парламент сонгулдааларынга чедип алган туруштарын бүрүнү-биле хевээр артырып эң шыдавай болзажок, алган бадылашкыннарының санының талазы-биле эрги хевээр бирги черде турар — 32 кууданг ажытты алган.

Кол күүжү Португалияның Компартиязы болуп турар Улустуң чаңгыс эвн дээш сонгулда фронтузу (УЧДСФ) улуг чедишкинни чедип алган: оон кандидаттарын сонгукчуларның 30 ажыг хуузу деткээн (парламент сонгулдаарынга 45 хире хуушу алган турган).

ПКП-ниң Чиргиче секретары Алвaро Кунъял бадылашкыннарның түннелдерин таныылбырлавышаан, Улустуң чаңгыс эвн дээш сонгулда фронтузунуң дыка улуг чедишкинни чедип алганын айтыкан болган Компартия аштырар бөөр деп кордап турган күштерини ынанымын бууран дүшкевин опталап демдеглээн.

Сонгулда фронтузу болза парламент сонгулдаларынга децизөзүрге, бодунуң туруштарын быжыглаан алтан керек кырында каре чаңгыс политиктиг күш болган.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

СОЦИАЛИЗМНИҢ АКЫ-ДҮҢМА ЧУРТТАРЫНДА

● БЕРЛИН. Ажылчыг чоннарның дыштанылгазың эртаныстарынга Герман Демократтыг Республиканың профсоюлдери өртээн үш чыл дургузунда 840 миллион чыгын марка акшаны чарыгдаан. Бо дээрге Хөстүг немец профсоюлдер каттыжымышкының ол үеде социал хөреглелдерге дозөвилелдээн бүгү акша-хөрөнгилериниң барык үштүн бир кезээ-дир. Профсоюлдериниң берген акшаларының күселиби путевкаларның орто баа чиигеп турар. Оон алгыда, ол сорулгаларга күрүне бюджединиң 260 миллион марка акшаны берген.

Дыштанылга базазының калбартырынче болган акжидерине Герман Демократтыг республиканың улуг кичээнгейни салып турар. Үш чыл дургузунда чуртка 6,5 муң кижи дыштанар дыштанылганын 30 чыл бажыңны тутқан болган 28 бажыңны чаартты дээрзин.

● БУХАРЕСТ. Галаптың корабль кытыктылары «Аглиндэ» дээр руда дажыглаар суднону чагыткыга берген—ол 1976 чылдың планын ёзугаар соолгу судно-дур. 12 муң 500 тонна чүък сөөртүр ол судно доктаамал ажылчыл рейстерже уланыс үнүттер. Чыл төнчүзүнге чедир Румыниянын садыг флотунга ам-даа үш судно немежир.

● ПРАГА. Социалистиг Чехословакияның чашина тудуушкун заводтары амгы беш чылда Совет Эвилелинге 350 муң мотоциклдерни садар. Ол дээргө 1971—1975 чылдарда сатканындан 50 муң мотоцикл хей болуру-ол. Чехословакияның мотоцикл үлетнүрүнүң эң улуг будурулгези болза Тынеңна-Сазава хөөрайда «Ява» завод болуп турар. Оон конвейериниң хүн бүрү тергиин даап 300 мотоцикл үнүп турар.

● ГАВАНА. Кубаның кодээ ажыл-агыйы чоокку чылдарда бедик мергежилдиг чаа специалист кадрларны алыр. Чаа улус чередилге төвү—кодээ ажылагай институту Байамо хөөрайда ажыттынган. Оон салырларынга бүдүн чартык муң студентилер кичеелдеп киришер. Моон сонгнар сларның сайы ийи катап өөрт.

● ХАНОЙ. Вьетнамның Хашонбинь можузунда кара шай будурер фабрикамы ажыглалга киргеп. Совет Эвилелиниң дузалы-биле Вьетнамның сонгу талазында тудуп турар шай фабрикаларының бирээзи—чаа будурулгени «Кыулонг» («Меконг» деп) адаан. Оны ССРЭ-ден чорутқан дериглер-биле бүрүн дерээ Даштыкы чүрттээрже үнүүр садар ажы шыпарлыг 13,5 тонна кара шайны ол фабрика түнүүн будурер.

● УЛАН-БАТОР. Моол тудугжуларның санының сонгу ол чыл дургузунда бедик мергежилдиг 16 муң ажыт ажыжчынаар немешкеп. Боттарының профессиналарын олар национал болган даштыкы профессиональ-техниктиг училищелерге чедип алганнар. Моолга тудугжу специалистерни калбаа-биле белеткөөри 60 чылдарның ортан үезинде эгелээн, ынчан Совет Эвилелиниң дузазы-биле чуртка баштайгы профессиональ-техниктиг училищелерни ажытқан турган. Ол черүк Моол Арат Республикага капитал тудугнуң шаңкың хөгжүдеминиң удамыдан болдунган.

● БЕЛГРАД. Бодунуң үзеи чылын демдеглээн «Мостоградня» дээр тудуг организациязының ажыл-ишчилери 400 чылам ковүүргелерни тутқан. Дайын соонда дээрээ тургустунган ол организацияга ам Югославияда специалистиг сайзырагай будурулге апарган. Оон специалистери арийолиг демир-бетонтан ковүүргелер тудар аргазы берген чамдык чугула шинтиирлерни ажыглаан кылган. «Мостоградняның» телевилелии ёзугаар Белград—Бар магистралында хевээр даап демир-орук ковүүрүг тутқан. Оон төпкөн алдагаашыны бедик—202 метр. Нови-Сад хөөрайның районунда Дунайны кежилдир чаа ковүүрүг тудуун будурулгенің көйлейнеге чедир доозкан.

● ПРАГА. 1976 чылда өдээр чүүлдү болгаи энергияны, чигээни болгаи материалларны камнагы даап социалистиг чарыштың түннелдерин үнүүргеп. Ол чарышка киришкеп бир муң чыгаа күш-ажылчы коллективтер Чехословак Социалистиг Республиканың улус ажыл-агыйынга чижек-биле алырга, 275 муң тонна өдээр чүүлдү, 135 муң тонна металлды камнаар бергеп. Чарыштың ниитээ экономиктиг ажык 800 миллион кроп акша болган.

● ГАВАНА. Кубаның 500 ажыг тудуг бригадалары болгаи организациялары чыл дээнарын хүүеда бетинде күүседкеп. Республиканың чамдык районнарынга чаа чурттарга бажыңнарын, эмнелгелерин, кинотеатрларын, телестудиязарын болгаи ангы беш чылдың баштайгы чылынын тудар өске-даа объектилерин ажыглалга киргеп.

Тудуг үлетнүрүнүң ажылдакчыларының национал профсоюлдиниң чиргиче секретары Педро Фернандестиң дыштанылгаын ёзугаар алырга, ийи түн чеп ажыг тудугжудар бо чылын түс-түзүмээ алган социалистиг бедик хүлээлгелерин база хүүеда бетинде күүседкеп.

(СЭТА).

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының IV съездизи дүүн Ханойда ажыттынган

ОЛАР ЫНЧАНГАШ КОММУНИСТЕР

Ханойнуң бо кезээде Вьетнамның түс-түс чылдарында төөгүзүнүң каңгамчыктыг туралаалдары бар. Барының хөл биле Ак-Кулуунуң халдың аразында дээде XIII түс чылдың полководчулуг, даштыкы эжелекчилерге удур демнеелдиг маадыры Чан Чынг Дөөга туресказаткан дүүнниң бедик хаалталары талыйын үзеп. Ында шыдаан мырыңай чанында шыргай ногаан маштар аразында найысылалдың сүлде демдээ апаргап эрте-бурунгуун суургазы бедий бергеп турар. Оон мындыда—литератураның муң чыл болган дүгаиы бар...

Ынчалза-даа бо хүннерде Ханойнуң залчыгары өндүрүлүт тудуспун — Хо Ши Миниң мавзолейниң чанында дыка хөй чыгыыр турааргап. Оны вьетнам революциязының баштынчызы дептеп беш чылда хамаарышпас республиканы чарлаан черниге тудуп тургузекан. Чогум-па оон чаа Вьетнамның намдары эгелээр.

Бо хүннерде мавзолейде кээп, оны көрүп турар кижилериниң аразында Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының IV съездиниң делегаттары база бар. Ол кижилер амгы үеде дайынның балыгдап, үргедеп каяа черниге бодуун улус чоп ааш-кежиктиг болдуун дээш бүгү-де чүүлдерни кылыр чаңгыс аай бижыг турасоруктуг. Ындыг эчис сорулганы чедип алыр дээш олар аңмыдыралының бүгү дургузунда демнеежкиг чораапнар.

Бан Тхыонг Дык—Вьетнамның эң-не сонгу чүгүнде Каолаңг можуның 20 делегаттарының бирээзи. Ол эзо дээр бичеп пациопалдыг улустуң төлээдекчизи. Оон улустуң колонияга үезинде «черликшиннер» деп дерээмчилап адаар турган. «Эзо дээр улус Сонгу Вьетнамның мрак-үзек даг-даштыг черлеринге коңуу, эрге ядың-туреңге бүү-биле мод, чер ажылын кылып, дагларның болгаи сугларның «ава-бүктарынга» чүдүп чораапнар. Олар чүгле хамаарышы болгаин «хуудагаавының» кижилериниң алган-моржошкинниринге бүзүрээр турганнар. Арга-маргыл-ны чарлаан черниге тудуп тургүзекан. Чогум-па оон чаа Вьетнамның намдары эгелээр.

Бо хүннерде мавзолейде кээп, оны көрүп турар кижилериниң аразында Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының IV съездиниң делегаттары база бар. Ол кижилер амгы үеде дайынның балыгдап, үргедеп каяа черниге бодуун улус чоп ааш-кежиктиг болдуун дээш бүгү-де чүүлдерни кылыр чаңгыс аай бижыг турасоруктуг. Ындыг эчис сорулганы чедип алыр дээш олар аңмыдыралының бүгү дургузунда демнеежкиг чораапнар.

Бан Тхыонг Дык—Вьетнамның эң-не сонгу чүгүнде Каолаңг можуның 20 делегаттарының бирээзи. Ол эзо дээр бичеп пациопалдыг улустуң төлээдекчизи. Оон улустуң колонияга үезинде «черликшиннер» деп дерээмчилап адаар турган. «Эзо дээр улус Сонгу Вьетнамның мрак-үзек даг-даштыг черлеринге коңуу, эрге ядың-туреңге бүү-биле мод, чер ажылын кылып, дагларның болгаи сугларның «ава-бүктарынга» чүдүп чораапнар. Олар чүгле хамаарышы болгаин «хуудагаавының» кижилериниң алган-моржошкинниринге бүзүрээр турганнар. Арга-маргыл-ны чарлаан черниге тудуп тургүзекан. Чогум-па оон чаа Вьетнамның намдары эгелээр.

Бо хүннерде мавзолейде кээп, оны көрүп турар кижилериниң аразында Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының IV съездиниң делегаттары база бар. Ол кижилер амгы үеде дайынның балыгдап, үргедеп каяа черниге бодуун улус чоп ааш-кежиктиг болдуун дээш бүгү-де чүүлдерни кылыр чаңгыс аай бижыг турасоруктуг. Ындыг эчис сорулганы чедип алыр дээш олар аңмыдыралының бүгү дургузунда демнеежкиг чораапнар.

Бан Тхыонг Дык—Вьетнамның эң-не сонгу чүгүнде Каолаңг можуның 20 делегаттарының бирээзи. Ол эзо дээр бичеп пациопалдыг улустуң төлээдекчизи. Оон улустуң колонияга үезинде «черликшиннер» деп дерээмчилап адаар турган. «Эзо дээр улус Сонгу Вьетнамның мрак-үзек даг-даштыг черлеринге коңуу, эрге ядың-туреңге бүү-биле мод, чер ажылын кылып, дагларның болгаи сугларның «ава-бүктарынга» чүдүп чораапнар. Олар чүгле хамаарышы болгаин «хуудагаавының» кижилериниң алган-моржошкинниринге бүзүрээр турганнар. Арга-маргыл-ны чарлаан черниге тудуп тургүзекан. Чогум-па оон чаа Вьетнамның намдары эгелээр.

Бо хүннерде мавзолейде кээп, оны көрүп турар кижилериниң аразында Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының IV съездиниң делегаттары база бар. Ол кижилер амгы үеде дайынның балыгдап, үргедеп каяа черниге бодуун улус чоп ааш-кежиктиг болдуун дээш бүгү-де чүүлдерни кылыр чаңгыс аай бижыг турасоруктуг. Ындыг эчис сорулганы чедип алыр дээш олар аңмыдыралының бүгү дургузунда демнеежкиг чораапнар.

Эртээ чылын оон ажылагайны улгаттыр каттыштырган. «Тханьконг» («чедишкин») деп адаан каттыжкан кооперативтиң даргазы коммунист Бан Тхыонг Дык болган.

36 хардыг До Ван Тхань адаы кады демнеежкин турганы эштериниң аддары мынаан. Анаа-ла Ба Тхань Вьетнамның мурнуу талазында база-ла мрак-үзек Доңгтуан дээр можудан келген. Ам-даа «Хырыгмыштар шинээвээ» деп суургажаан ол черлер партизанпарның эң-не калбаа-биле деделиң турганы девиекзээрлеп турган. Ол демнеелге Ба Тхань 11-ле хардыг солгутаан турган, кырээн эгелээн. Ынчан ында хайгымчы болурунуң башпайы двалгаын бергеп, а 1929 чылда—ол можуга америк командылал черн партегенларның ол эрес-дидим командирининг бажы дээш дыка улуг шаңналды бээрин чарлаан. Ынчан оон ачазын, Футхуан суур чурттуг бодуун таварган кижини шажыктакчылар арааталыг ёзу-биле алыртеннер.

Ба Тхань хой-ле чүүлдерниң дугайын чугаалаан болур: ол 1972 чылда бодуун сес эштерн-биле кады дижинге чедир чеңсегленген 400 шажыктакчыларның партизаннар турар черже хамыладырын ийи хөөмүк иштинде шинчаар доктаатканын болгаи Футхуан суурнуң тараачыларын эртээн чылын туре халымыкмыче баштаан алгаан, төрээн черинге турган чаача эрге-чагыргаларны кайнаар дүүжүр онтаамы-даа чугаалаан болур. Ынчалза-даа амгы үеде оон сыеңнинг оске делегаттарны, Сонгу болгаш Мурнуу-даа, чүүгүн төлөөлекчилер-биле чугаалажыр кол-ла темазы—ажыл-агыйны катап тургузары, сонгуск аңмыдыралчурттаалганың эжиндерн, эрге-корум-чуруумнуң уржуктарын үзүктээры болуп турар. Футхуан суурда До Ван Тхаңның удуртуп турары партия болүүнүң коммунистерниң үдүүнге чаа-чаа ажылхеректер онаашкан.

Доңгуан можу Мекоңг шыпаазының барыын кежээде турар. Ол черлер дайын чыдарында шуут зоналеп, хоозураан. Бомбалардан, спарядтардан, шажыктакчыларның халдажыкшынарындан камгалаар дээш дыка хөй тараачынар оске хөөрайларже көжүп, төрээн черлерин каттаан чоруур үзүрга таварыжын турганнар. Дайын үржүүдаан ол можу барык бир түс чыл хоозуан чыдын калган деп болур. Рис пөлдери шуут-ла маңгаш-баларлыг шалбаалар боон, хымыгышы шыва адыг бергеп.

Футхуан суурнуң партия болүүт удусчу чагырга черн-биле кады амгы үеде сугтарыгга системаларын катап кылып турар. Ам үш муң гектар ажыг черни катап ажыглалга киргеп. Ында база-ла Доңгтаапта мыкаы, чыдда бар эвес, ийи дүжүттүг ан турар апаргаан.

...Вьетнам коммунистериниң мурнунда хүндүзүт болгаш харыысалгалыг сорулгалар турар: хуу ажыдыг ортелерни коллективтиг кылдыр каттыштырар, социалистиг оруктар киирер херек. Тхань мындыг бергелерни ажыл артаи билир болгашда коммунист боон турар.

Вьетнамның Социалистиг Республикамның Улусчу хуралының далыныг Бан Тхыонг Дык биле До Ван Тхань улуг кодурулушкун-биле, өөрүшкүлүт киргеннер. Ында ам партин съездиан боон турар. Оон-биле Вьетнамның ажыдыралыга чаа уе-чада эгелээн. оларның хүүда ажыдыраа намдарынга база-ла чаа ариннар ажыттынар.

А. МИНЕЕВ. (СЭТА).
Ханой—Москва.

Сөөл деп ыяш—Вьетнамның даштыкыже үндүрүп турза чүүлдериниң база бир чугула продуктузу. Кодээ ажыл-агыйның ол культурозын республикада калбаа-биле будурүп үндүрүп турар. Чурттуң чүгле сөөгу таваны мөгүлэрында безии сөөны ам улуг 112 фермада өстүрүп турар.

ЧУРУКТА: Мак Чау фермазының сөө тараан шөлү.

ВИА—СЭТА-ның фотозу.

Венада чугаалажыышкынарга чүү шаптыктап турарыл?

ВЕНА, декабрь 13. (СЭТА). Төп Европага чеңсегтиг күштерни болгаш чеңсегленнишкиннерни кызырар дугайында чугаалажышкынар киржикчилериниң эдээгиг хуралы Венаның «Хофбург» ордузунга болуп эрткен. Ында киржип турар делегациялар удавас Венадан тарап чанар, ынчангаш келир чылдың эгезинге чедир чугаалажышкынарга чаңгарны чарлаар.

1976 чылда эрткен ужуражышкынар кандыг түннелди бергенил? деп айтырыгның тургустунуп келген ужуру-даа ында. «Хофбургка» эртип турар хуралдар үш чыл ажыг үе-де үргүлүлеп келген, ынчалза-даа кандыг-даа тодаргай дүгүрүмге чедип алдынмаан.

Чугаалажышкынарның дөрт киржикчилери бооп турар социалистиг чурттар тайбының болгаш делегейниң айыыл чок чоруунуң принциптерни удуртулга болдуруп турар. Төп Европага чеңсегтиг күштерни болгаш чеңсегленнишкинчаерни кызырар талазы-биле айтырыгны шинтиирлөри дээрге Европа диптин улустарының идегелдеринге болгаш салым-чолунга дүүжүп турар деп олар санап турар. Ол дугайын социалистиг кады ажылдажылга чурттарның удуртукчу ажылакчыларының недегелдеринге, ийи талалыг ужуражышкынарга, Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Берлин конференциязының түннел документизинге, Варшава керээнинин киржикчилери күүнелериниң Политиктиг Консультативтиг комитединиң Бухарест чөвүлел хуралының шинтиирлеринге чаңгыс утка эвес чедежеп келген болгай.

Чогум-па бо чаагай принциптерни удуртулга болдургаш, ГДР-ниң, Польшаның, ССРЭ-ниң болгаш ЧССР-ниң делегациялары бо чылын тутула болгаш төларгай ийи инициативаны үндүргеп. Оларның сорулгазы болза Вена чугаалажышкынарынга чаа идегни бээри болгаш оны бүрүнгелдеры боон турар.

Оларның февраль айда киргеп саналын ёзугаар бирги ужалада, азы 1976 чылда, НАТО болгаш Варшава керээнинин чурттарының кайызынган-даа деп санныг шериглерни, а ол шыкаш Совет Эвилелиниң болгаш Каттыжкан Штаттарның деп санныг чеңсегленнишкиннерни болгаш тайбынчы техниканы, оон иштинде ядролуг чеңсекти кызырарын көрген турган. Бо саналларда чугула компромисс элементилери бар турган, чүге дизе, барының чүк чурттары бирги ужалада төп Европада чүгле совет болгаш америк шериглерни кызырарын негеп турганнар.

Оон ынай бо саналларда демдеглээнин ёзугаар алырга, чугаалажышкынарның дөрт киржикчилери—социалистиг болгаш барыын чүк чурттары — боттарының чеңсектиг күштеринин санын амгы деңнелден көвүдетпес, ийиги ужалада—1977—1978 чылдарда боттарының шериглеринги болгаш чеңсегленнишкиннериниң санын кызырар дугайында хүлээгелерни алыр ужурлуг турган.

Социалистиг чурттарның саналының түннел кезээде айтканын ёзугаар, төп Европада шериглерни тургускан бүгү күүнелер чаңгыс шеригни, шериг-эгээр күштерни болгаш чеңсегленнишкиннерни, оон иштинде ядролуг чеңсекти бир дең хууга кызырар сорулгалыг турган.

Социалистиг чурттар 1976 чылдың июнь айда боттарының чеңсектиг күштериниң санының дугайында медээни барыын чүк чурттарының негеп турганын ёзугаар бергеп.

Бо инициативаларны барыын чүк кайчаар коргешил? Олар чеңсектиг күштерни болгаш чеңсегленнишкиннерни кызырарынга далашпайн, чугаалажышкынарны уламыктырын турар. Барыын Европа чурттары болгаш Канада боттарының шериглерни кызырар хемчээлге болгаш хуузазга кайчаарыштыр хүлээлгежинни боттарынга амга чедир айбаннар, мөлээ хамаарыштыр чагалылады бешин тургускаан, бо чүүлдерни чугаалажышкынарының нөйти үе-чадазында шинтиирлөр бис дең, кургуг аазаашкың кылып турааран. Олар эрги хевээр, шериглерни дең эвес кызырарын күзеп турар. Оларның ёзугаар-биле алырга, Совет Эвилели таяк шеригни (чеңсек болгаш дайынчы техниказы-биле кады) төп Европадан үндүрер, а АКШ чамдык шериг инженерлериниң составындан Совет Эвилелиниг бодаарга үш катап эвээш шеригни үндүргеш, чеңсегленнишкинин хевээр артырып алыр болза эки боон турар. Чугаалажышкынарның барыын талакы киржикчилери америк атомнуг чеңсектин чамдык кезиин кызырарынга чөпшээрешкеп, ынчалза-даа социалистиг чурттар чеңсекти кызырар талазы-биле барыын чүктүн саналын хүлээп алыр ужурлуг дээш ыйыдып турар.

Барыын талакы чурттар Вена чугаалажышкынарын үре-түннелиг болдурар дээш кандыг-даа базычарны кылбазы оон кидеп-дир. Олар социалистиг чурттарның чангысдаа саналынга таарымчалыг харыыны берблээн.

Чугаалажышкынарның барыын талакы киржикчилери НАТО-ның артык күштүг болдуун чедип алырын ораадажын, социалистиг күүнелериниң аймыл чок чоруугга хора чедирерлеп турары кымга-даа чажыт эвес. Оларның айтырыга киргеп, чашпаалар чөрүк социалистиг чурттарга түрбас-даа.

Көдээ суур, культура, амыдырал

ӨЗҮП, ХӨГЖЭЭН

Адыр-Кежиг суурнуң тургустунуп, өзүп, сайзырап келген төөгүзүү түс черге колхоз, совхозтуң тургустунуп, сайзырааны-биле ханы холбоалыг, түүүн харылзаалыг. 1949 чылда Тоора-Хемнин, Өдүтеп-пин иви, аннаыр ажылдыг мурпакчы арагтары районга бир дугаарны колхозка каттыжып, оон адын тыва кижи бүрүзүнүң чоргаарланыры «Совет Тыва» деп ат-биле адап алганнар. Баштайгы колхозтуң инитилештирген өнчү-хереглиэи 312 баш мал, оон иштинде 12 аът, сээр 9 инек турган. Оон өске кандыг-даа түүтсуур деп чүве чок. Күрүне колхозка бир узун, 20 хире кыска четкилерни чээлиге, демир андазын-биле плинрни халаска берген. Ол чылын колхозчулар балыктавышаан, кап малын азырап, 3 га черге картофель тарып, өстүргеп.

Баштайгы колхозту организастап, Адыр-Кежиг суурнуң тараан салчып каан ачылар Мырлаа Бараан, Даңдай Бараан, Лопсан Кол, балыкчылар Кара-оол Кол, Иван Хүртен, хойжулар Шимит Кол, Чамзы Бады-Чыргал, саанчы Буку Бараан, колхозчулар Борис Самыйлык, Серевчик Бараан, Чэт Доңгак, Быраатчык Кол ышкаш кижилерниң аттарын суурнуң чону ам-даа хүндүткел-биле сактып турар.

Суурну түүүп тургузушкан, колхоз, совхозтуң хөгжүдээнге дээш боттарының күжүн, энергизын харамнанмайн ажылдап келген хүндүлүг кижилер суурда кайы хой. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Даржаа Эрестол, Ленин орденниң эдилекчизи Серен Бараан, Тыва АССР-нин алдарлыг малчыны Санчатмаа Шой-Сюрюн, Сундуй Кол, Дажырган Бараан, Севек Согна Бараан, болгаш өскелерни-даа адап болур.

Колхоз тургустунуп, суурнуң тавага салдынып турар үеде анаа 32 өрегере 130 хире кижи турган болза, ам суурнуң чурттакчы чону 10 катап өскен. Суурнуң чурттакчыларының 67 хуузу аныяктар боон турар. Олар суурнуң, совхозунуң хөгжүдээзи дээш шудургу ажылдап, ат-алдарны, хүндүткелди чаалап алганы өөрүнчүт. Стадионну, Тоора-Хемде ковүрүгну аныяктарның эгелээшкини, идепкейлиг киржилгези-биле түткан болгай. Суурда түс ажыг комсомолчулар бар, а коммунистерниң 27 хуузу, көдээ Совет депутаттарының 30 хуузу аныяктар боон турар. Аныяк кижилернин хой кезии ортумак болгаш тускай эртемниг, а 40 хире кижи дээди эртемниг. Анчы, малчын чонунуң иштинден өзүп үнгеш, төрээн черинде херектиг болгаш үнелиг ажыл-херектерни кылып турар башкылар Бушкаш Кол, Бориза Ондар, инженер Дугур Седеней, чоланчылар Хөндүр Бараан, Виктор Лопсан-Шыырап, комбайнер Чаштын Кол, бухгалтер Риша Куку, саанчы Мая Мырлаа, хойжу Олег Шимит, садыгжы Нина Кол, эмчи Тамара Кол, тудугжу Николай Чат, тракторист Бавуу Севек дээш хой-хой оолдар, кыстарны адап болур.

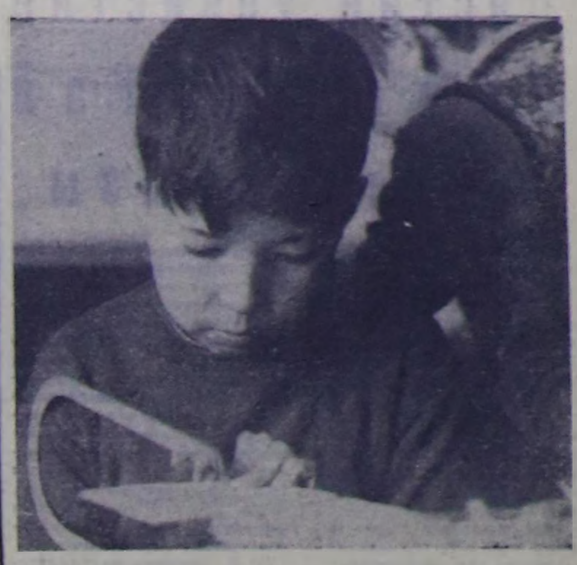
Шаандагы ээн чыткан Чадың шөлде ам мал, чер ажылагыйлыг «Тоора-Хем» совхозтуң төвү, малчыннар, анчылар, ажыл-ишче, өөредилге, культураже хаара түүүнган өөрүшкү-маңнайлыг совет кижилерниң чурттап турары Адыр-Кежиг суур чаптылган. Суурнуң кудумчуларының аттары безин чаа шагны, чонну, черни алгаан дег: «Анчы», «Малчын», «Найырал», «Октябрь», «Азас», «Тоора-Хем» деп адаттынгылаан. Бажың бүрүзүнде огородтуг, инектиг, кол кезии хеп чуур машиналыг, радиоприемниктиг, бажыннарга кирерге ном делгинирлери, каас хевистер, кылаңнаан шкафтар каракка дораан илдигин, бай-шыдалдыг чурталганы хереглей бээр. Мотоциклдиг, моторлуг хемелиг кижилер суурда база эңмежок.

Шаандагы тайга-даскыл, дүмбей азымнерге чаштынган, делегейден хоорук чурттап, човүрээ чадырларга хоргаданың чораан тожулар, бистер ам улуг делгем амыдыралдың ажык-кежиин долузу-биле ажыглап, бүгү совет чон дег байлак-чаагай чурттап чоруур бис. Суурдан үнер орукта тургускан тураскаал самбырала республиканың найысылалы — Кызылче шиглелир агаарны өрүмней үжүп бар чыдар амгы үениң болбаазын хөлгезин —самолётту чураан. Шак ынчандыр бис улуг делгем чурт, делегей-биле харылзажып турар бис.

Тыванын кайы-даа булуңунда ат-сураа билдингир шулуктуу Юрий Кюнзегеш, чогаалчы Леонид Чадамба, баштайгы тыва хөрөөжен артемденнерниң бирээзи Зоя Бораңдаевна Чадамба, чурукчу Гавриил Торлук болгаш өскелерда өскен-төрээн Азас черин утпаан, алган-йөрээн алдарлыдып чоруурлар. Тываның баштайгы эмчизи Сергей Серекей база Азас чурттуг чораан. Ам адыр-кежигжилер оон адын эдилээн сесерликти тургузарын шинтпирлээн.

Делегейниң кырынга чырык херелди кывыскан Октябрьның 60 чыл ойнуп байыраалынга үткүштүр бистин шинтпирлээр сорулгаларывыс улуг. Ол чүл дээрге суурда, ажылагыйда ам-даа шинтпирлеттинмээн айтырыгларны, алдыгыл бүгү-ниити ортумак өөредилгенин, күш-культураа, спортчу сайзыралдың, суурну үлам чаагай, арыг-силиг, ногаанныниң болдурарының айтырыгларын шинтпирлеп, суурну үдегерлиг корум-чүрүмнүг суур болдурары болур.

В. ТАМДЫН-ООЛ, суурнуң хөөчүн чурттанчызы.

В. Амырның «Алызында барып алдарлыг инженер болур төлээде...» деп фотоэтюду.

ЧУГААГА УЛАШТЫР

Үстүнде парлаттынган чүүлдүн автору Василий Санмаевич Тамдын-оол Адыр-Кежиг суурда хүндүлүг кижилерниң бирээзи. Ол Тожу райкүскомун даргалап, он ажыг чыл дургузунда Азас көдээ Советтин девискээрниге Адыр-Кежиг суурга тургап «Совет Тыва» колхозтуң даргазынга, оон соонда дөрт чыл «Тоора-Хем» совхозтуң директорунга, кодаа Советтиң даргазынга ажылдап келген. Ынчангаш суурнуң, ажыл-агыйның хөгжүдээнинге кинрген үлүг улуг, суур, колхоз, совхоз, оон кижилериниң дугайында оон чоргаарал-биле чугаалап турары-даа чөптүг. Василий Санмаевич ССРЭ-ниң Дээди Советтиниң депутадынга бир удаа, Тыва АССР-ниң Дээди Советтиниң депутадынга үш удаа, район Советиниң депутадынга 1951 чылдан бээр амга чедир үзүктел чок соңгудуп келген. Ол дээрге чоңнуң чаагай чоруу дээш, сайзырал, хөгжүдле дээш оон кызымак, дуң-хүн чок ажылын үнелеп көрүнинниң херечизи болур. Суурнуң хүндүлүг хамаатызының чүүлүнге улаштыр чүү немеп болуруу?

Шынап-да «Тоора-Хем» совхозтуң төвү Адыр-Кежиг суурнуң өзүзде, сайзыралы, Совет Тываның кайы-даа суурунда дег, хүн келген тудум бурунгаар базымнарны кылып турар. Бо чорааш суурнуң артыы талазында чаа толевилелбиле туткан, арга чыды амдаа үнмээн деп болур бажыңнарның чыскаалын-даа көрдүм. Суурда Культура бажыңы, библиотека, 350 ооренниглиг ортумак школа, амнелге пунктузу, почта салбыры, үш садыг дүүн, чоңнуң чурттаар, ооренир, дыштанырынга херек албан черлери шупту бар.

Чоңнуң культурлуг байдалының, амыдырал-чурттагаының шыдалының оскенин хереглеп турар чижектерни базым бүрүзүнге көрүп, көрүп демделгелдим. «Дерсу Узала» бо кежээ үнер» деп чарлал суурга дыргын тарай хона берген. Кежээ суурнуң чону «клубка сандай чедиишпейн баар» дишкен. сандайларын алыры алган, долдур чыгып келген.

Даартазында ам кажан катап көргүзерин айтырган. Тоора-Хемче дедир чорудупканың дыннаап, райкүүскомнуң культура килдизининг эргелекчизинге чедир чаргылдажып, катап экклидирерин иегюп турганын-даа дыңнаан мен.

Почта салбырында бир улгады берген хереэжен кижи посылка чорудуп тур. Адресин көөрүмге: «Чита». Оя-ла адресче 50 рубльди база шиликтеккө. «Посылканы, акшаны чоруттувус, эки өөрем» деп телеграмма салыптарга, кында өөренип турар уруу бар-дыр деп билдим. Кызында болгаш оске-даа хоорайларда өөренип турар адыр-кежигжилерни адап санаары берге. оларның саны хой.

Шала бичежек бажында турар библиотекага кирип, номчукчуларның сан-данзызын көрүп, шүүттеш, чоңнуң культурлуг денгелиниң дүтайын аажок тода көргүзер барымдааларны ушта бижигиледим. Чыл эгезинден номчукчу саны 280, олар 2500 хире номну бижиткен. Номчукчуларның чартык келии совхозтуң ажылчыннары, малчыннары. Дүшпүжеге алган карточкалардан көрөзиннер: Ульяна Кол, совхозта комсомол организациязының секретары, бижиткилээн номнары: «Коммунистиг моральдың үндезинлерн», «СЭКП-ниң XXV съездизинин стенографтыг отчёдуу», «Аныяктарга партия дугайында», «Кодаа ажыл-агый статистиказының үндезинлерн», «Совхозка ажыл-агыйжы сапажымышкыннар», «Социалистиг кодаа ажыл-агыйның экономиказы» дээш, ол чижектиг база чечен чогаал номнары. Бапыш-оол Монгуш, чодаачы, бижидин номчаан номнарында Ч. Диккенстиң чыыпдылары, А. Чаковскийниң «Бүзээлээшкин», Наталья Чиганит, совхозтуң ажылчыны — А. Зегерс «Тура халыышкын», А. Каверин «Ийи капитан», М. Шолохов «Оожум Дон», үш ному, Джек Лондон «Чыыңды чогаалдары»... Үстүнде данзыда тыва чогаалчыларның номнарын адаваадым. Оларның чаа солуп номнары делгинирлерге довуракталып чытпазын карточка бүрүзү көргүзүп турду. Оларны чон номчуп, танышкан соонда номчулга конференцияларны эрттирип турарып библиотека эргелекчизи Галина Чамзы бадыткаш, «Хаңы ынакшыл» деп номга конференцияга белетеккенин эгелей бергенин чугаалады.

Дөртен ажыг чыл бурунгаар ужук-бижик чок чораан тывалар ам делегейниң сайзырадыгай эртем, чогаалынче шыырыгын кирген, классика чогаалдарын номчуп, музыканы дыңнаап, таалалын чедип ап чоруурун кайгамчык-даа, коммунистиг хөгжүдениң чаңдыр баспас хоойлуларының аңаа бөдүүн херечензи-даа болур-дур.

Кижиниң күзел, сагыжы черле ыңдыг болгай. Чедип алган чедиишкиннеринге доктаавас, амыдыралды улам чаагай, улам чараш кылырын бодаар. Адыр-Кежигниң чурттакчылары база-да ыңдыг. Боттарының ажыл-амыдыралында, чурттагаымда таарымча чок чүүлдерни эскергилеп, эдип алырын сүмелешкен, дугурушкан чугааларны дыңнагылаан мен.

— Бистиң суурувус дээрге чайын долгандыр ногаан агаарлыгга, айыраң-чайт чечек-чимиске бүргеткен чыдар. Суурнуң бодун көөрге шала чаргыныг, бажыңнары, херимнери куургылай бергилээп, кара довураа сүстүнген чыдар. Чаагайжыдылга, ногаанчыдылга ам-даа четпес-тир ийип—дээп чугааны дыңнаан мен. Төп Анчы кудумчузунуң ортузуп куду херимээш, ыяштарны олуртукулаан. чурттакчы бажыннар чаныда, ында-мында ыяштар көзүлүгдээр. Адыр-Кежигниң чурттакчылары шынал-ла чеве дээш ыяш, чечек олурбуг болза ол хире эки черде суур танытыпмас-ла аңаар ийнк. «Силерниң борта кат-чимистиг үнүштер тарып болбас чер бе?»—деп бир эштен айтырымга: «Оон биске херээ чүү боор, аргаже кылаштап киргеш, өндере чыыл алыр улустур бис»— деп харылаан. Арга иштинде үнер-үнмес кат эргим бе азы бодуңун тарып өстүрүп алганы кат-чимиэн эргим бе деп айтырыгны соорядтары. ойнаар шөлдер бар.

Чоокта чаа бо суурга кашдаа вагон иштн онзагай бөдең келген, ону чазын көөрге, улуг-даа кижилериниң, уруг-дарыгның-даа маңап турганы эштир бассейнниң дериг-херекселдери болган.

Хабаровск.

(СЭТА-ның корр.).

СООК-ИРЕЙ БАМ-ДА

БАМ-ның чөөн талакы участогунда украин тудугжуларның Ургал-2 дээр суурунуң Культура бажыңының чанында уругларның ойнаарак театры ажыттынган. Бодунуң баштайгы шиизин—«Соок-ирей» деп төөлду ук театр Чаа чылдың бүдүүзүнде көргүзер. Оон соонда көрүкчүлер «Теремок» болгаш «Колобок-ту» көөрлер. Ам белеткел чоруп турарының үезинде суурнуң чазанывчылары театрның сценазын дерип, а чурукчулар декорацияны чуруп турарлар.

Культура бажыңында уруглар неззэде хөй. Ында танцы, шим, музыка болгумнери, чурулга уран чүүлүнүң студиязы ажылдап турар. Өрү класстарның оолдар, уругларга боксёр рингизи, гимнастина снаряды

Н. ОНДАРНЫҢ «КЫШКЫ АЪРГАДА» деп чуруу.

ЧЕТТИРДИМ

Тыва АССР-ниң паңысталы Кызыл хоорайның каттышкан эмнелгезиниң урология салбырынга эмнедим алыр аас-кежиктиг болдум.

Бир дугаар бо хоорайга чедип келгенимде, менээ дузалаан СЭКП-ниң Тес-Хем райкомунуң ажылдакчызы А. Ш. Монгушка, хөй янзы шинчиледдер кылып тургаш, эмнеп каан Джоп Кузьмич Балчий-оолга, урология салбырының коллективинге өөрүп четтиргенимни илереткиннээн, оларның ажыл-ижинге чедиишкиннерлиг, амыдыралынга аас-кежиктиг болурун солуп дамчыштыр күзедим.

Д. ЦЕНДСУРЭН, МАР-ның Убса-Нур аймакта Тес сумузунуң мал чемя белеткээр ажыл-агыйынын улуг агроному.

МУЗЕЙНИҢ ДААРТАГЫ ХҮНҮ

«БАМ—үениң тудуу» деп делгелгеге белеткел Күрүмекниң төөгү музейинде дооступ турар. Ону келир чылдың эгезинде ажыдар. Эң улуг магистральдың тудуунуң дугайын, Чөөн Сибирнин болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң экономиказының хөгжүлдезининг перспективаларының дугайын ийи залда делгээн чүүлдер чугаалап турар. Оске ийи залга барган, БАМ-ның тудугжуларынга тураскаатқан ураы чүүлдүн, ураң чуруланның болгаш графиканың чогаалдары-биле танышып ап болур.

— БАМ дугайында экспозиция-биле «ССРЭ-нин амгы үеэги индустриалдыг хоорайлары» дээр көргүзүт чүүлдериниң тематиктиг делгелгелерни үргүлчүлеп турарывыс ол—деп, Төөгү музейнин директору, төөгү эртемнериниң кандидады, доцент К. Г. Левыкин чугаалаан.—Чурттуң аныяк хоорайлары—Норильск, Магнитогорск, Дзержинск, Воркута хоорайлар-биле келген кижилер бистин музейнивиске ам безин танышып ап, «Ростсельмаш—съездиден съездиге чедир» дээр экспозицияны коргеннер. «Нурек ГЭС—улустарның найыралындан чаяттынган» деп база-ла ол темага ам-даа бир делгелгени кедип чазын ажыдар бис.

Музейлерниң делегей човүлелиниң 1977 чылдың майда бистин чуртувуска ажыттынар ёол конференциязынга белеткелди музей амдан эгелээп. «Төөгүнүң болгаш культураның артинези Төөгү музейинин чыыдаларында» деп делгелгени ол үеге чедир ажыдар. Мурнунда кажан-даа делгеп корбаан хөй-хөй солун чүүлдерни делгээр.

Төөгү музейинин коллективи Улуг Октябрьның 60 чылының байырлалынга онза идепкейлиг белеткенип турар. Россияга хосталгалыг шимчээшкиннинг пролетаржы ге-чадазының болгаш Октябрьның чепсектиг тура-халыышкынының төөгүзүнүң үзазы-биле доктаамал делгинирни тургузар. «Акы-дуңма авиледешкен республикаларның улустарының социалистиг күш-ажылы» деп делгелгени, Октябрь революциязынга болгаш хамаату дайынга тураскаатқан графиканың болгаш плакаттың делгелгезин база юбилейлиг хүннерге чедир ажыдарын үлевилээн.

Музейниң катап тургузулганың хөй ажылдары чоруп турар салбырларынче база улуг кичээнгейни салган. Ол ажылдарны доозары келир үениң делгинир чүүлдериниг ажыглаар шөлдерни алгыдар арганы бээр.

С. МЕДВЕДКО. (СЭТА-ның корр.).

Москва.

Тайылбырлыг солун чүүл

ФАЗАННАР ФЕРМАЛАРЫ

Фазаннар өстүрер талазы-биле баштайгы ферманы Балуга область «Агарышевский» совхозта тургускан. Ында кандаа чүс үнелиг куштарны база эккелген. Фазаннарны тускай дараан куш кажаалырынга тургузар, а чайын, чижээлээрге, картофель тараан шөлдерге суда салгылаптар, чүге дээрге бо куштар көдээ ажыл-агый культураларының эң хоралыг дайсыны—колдорак доос-каразын узуткап чок кыяры билдингир болгай.

• • •

СЭТА-ның корреспондентизиниң ол дыңнадыып ССРЭ-нин Көдээ ажыл-агый министерствозунуң ан, куштар шинчээчизи П. К. Могилевский мынчаар тайылбырлаан.

— Фазаннарны кайы шагдан бээр хаан куш дижир, а оларның чүглери онза чараш, а эъди кедергей чазгай—деп, ол чугаалаан.—Хөй санныг өөр фазаннар шаңда Индияга, Японияга, Кытатка, Европаның хөй-хөй чурттарынга чоруп тургулаан. Ам ол куштарның саны дыка ховартаан. Оон чылдагаанны индустрия хөгжүп, көдээ ажыл-агыйга химияны калбза-биле ажыглап турарында болгаш ол черлик куштарны контроль чокка боолап турарыпза болур.

Специалистерниң үнелеп сөзүлгени-биле алырга, Совет Эвилелинде дөрт түс муң чедир фазаннар санаттынып турар. Оларның кол-ла турлагаан черлери от-сигени болган кат-чимизи, агаар-бойдузу оларга тааршкан Ортаа Азияның, Ыракка Чөөн чүктүн, Закавказье республикаларының хемнериниң үнүары болгаш шынаалары болуп турар.

Фазаннарны аңнаарын бистин чуртувустун районнарының хөй нуруузунда хоргдаан. Бо куштарның турлагжыыр черлериниң кызыгаарын алгылар болгаш ону дүрген дагын өстүрер сорулга-биле фазаннарны тарып өстүрериниң шенеддезин эгелээн.

Ол сорулга-биле Молдавияның, Азербайджанның, Украинаның болгаш өске-даа республикаларның аңнаыр ажылагыйларының баазазынга специализастаан питомниктерни тургускан, оларның түс бурузүнде будун чартык, ийи муң фазаннар бар. Фазаннарны ажаап болгаш ашкарып чемгерери цесаркаларны, индейкаларны болгаш өске-даа ал куштарыныы-биле домей. Оларның чаш оолдарын безин аңаа-да инкубаторларга алыр.

Чүгле эртекен сезонда безин 25 муң чыгам фазаннарны алган болгаш оларны сула чоруурунче салып үндүрген. Фазаннарның чоруп турары черлерге көдээ ажыл-агый хоралакчылдарының чедирип турар когаралы эвээжеп турар.

Колхозтар болгаш совхозтар үлетүүрге үндезилээп, фазаннарны өстүрерин дидими-биле чорудуп болур дээрзин дуржулга бадыткап турар.

Шыдыраа

ЧЕМПИОНАТТА

Бешкя салыг-биле маргылдаанның ийнги чартыы эгелээн. Шилиндектер илереттинген, шала чер албайн ойнап турарлар тодаратгынган.

Чемпионаттың баштайгы чартыын мастерге кандидат Л. Мохов, «Урожай» ниитилелиниң чемпиону К. Ооржак, республика башкыларының чемпиону С. Идам кымта-даа уттурбайн, шыырак белеткелдинн көргүскеннер. Ынчаарга Л. Мохов 4 арыг тиилелгенин чедип ап, маргылдаанның арткан кирижикчилерин мурнап турган. Соолгу ийи оюнда бирги разрядчылар Х. Ондар-биле О. Чыртак-оолду ол удуп алгаш, бешки салыгда 3,5 санныг К. Ооржак-биле ужурашкан. Салыгның беш дугаар шагында Мохов чараш көш кылыр сорулгалыг тергезин чиш кылдыр халаска берген. Анза бодаларны солчуп каапгарга. Ооржак аыттыг арткан. Ынчалза-даа кара тала ажык баштыг ийи оолду мерзе үндүроринге белеткеп, бурунгаарладып эгелээн. Ол хирезинде-ле агы-биле ойнаан Ооржактың аъды ол оолдарның бирээзин чишкеш, ол кыдыкы шугумда оолдуң бажын доза көжүп алган. Ук салыг Кызыл-оол Ооржак удар байдалдыг сонгаарлаттынган.

М. Адыг-оол биле Д. Будуну улаштыр үткан Н. Шишигин беш салыгдан 4 санныг апартан.

Эрэнниин төлээзи С. Идам эгээн бедик кодургуушкунүүт ойнап, эки турушгур, чаруктур чедип ап, маргылдаанны үргүлчүлевишаан.

Д. САЛЧАК.

Телевидение

ДЕКАБРЬ 15-ТЕ

МОСКВАДАН

10.20—«Водохөтудугнуң чырыы». Документалдыг фильм.
10.30—«Горнистер, кыйгыга харыылаңар!».
11.15—«Эртем—бөгүн».
11.45—Уругларга фильм. «Досшта парлаар». Уранчечен телефильм.
13.00—Медээлер.
13.10—«Маадырлыг чоруун». Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң ийи дапшыр Маадыры П. И. Батов эрттирер.
13.55—Делегей конкурсчуларының лауреады А. Скляров (баян) ойнаар.
14.10—«Ажык-кончаа делегейиндее». 2-ги дамчыдылга — «Вектиң чаргычары». Политиктиг тайылбырлакчы В. Дунаев эрттирер.
14.40—«Дээр харавчыгайлары» деп уран-чечен телефильминиң баштайгы көргүзүлгези. 1-ги, 2-ги серилары.
16.50—17.00—Чаңсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—Аар атлетикага ССРЭ-нин чемпионады болган кубогу. Свердловскиден дамчыдылга.
18.00—«Медео». Документалдыг фильм.
18.10—«Ажык-кончаа делегейиндее». 2-ги дамчыдылга — «Вектиң чаргычары». Политиктиг тайылбырлакчы В. Дунаев эрттирер.

КЫЗЫЛДАН

18.40—Уругларга фильм. «Юлька, Васька болгаш өскелер-даа». Телефильм.
19.10—Телемедээлер.
19.20—«Улуг «бичии» роль». Телефильм.
19.50—«Кижи болгаш коойлуу». Дамчыдылга.
20.20—Документалдыг фильм.
20.30—Телемедээлер.
20.45—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.50—«Дээр харавчыгайлары» деп уран-чечен телефильминиң баштайгы көргүзүлгези. 1-ги, 2-ги серилары.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, богун республикага бүргеп, аялыр, соңгу-чөөн районнарга хар чаар. Барыын чүк угланышкынныг хаттын дургени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 10—15, өскеринге 15—20 градус соор. Автооруктарга эртен чаар, хөстүүр 1—2 км болур.

Кызылга эртен быская хар чаар. Хаттын дургени 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 17—19 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ДЕКАБРЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ» «Тинлекчи» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Бешки уядун» 9.50, 11.40, 15.45, «Төөгүнүң базымнары» 17.30, «Бедиктин коргунчуу» 13.25, 18.40, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Винпету—Ынчу-Чуннуң оглу» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Гусар балладазы» 14.40, «Нью-Йорктың хаан» 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

Редакциянын адреси: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдазының 2-31-75, карысалгалыг секретарының 2-23-54, партийн амыдырал кылдазының 2-37-13, культура кылдазының 2-23-54, көдээ ажыл-агый кылдазының 2-21-47, спетүүр кылдазының 2-22-64, чагаа кылдазының 2-41-27, информация база совет чүүлүнүң кылдастериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретариат тын 2-23-35, солун келбейн баргаша 2-32-75 телефончө болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1811.

Тыва АССР-ниң Министрлер Човүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—01300.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 295 (10280) | 1976 чылдың декабрь 16, четверг | 1925 чылда үнелеттингеден | Өртээ 2 көп.

Л. И. Брежневтиң Ю. Цеденбал-биле ужурашканы

СЭКП ТК-ның Чигинде секретары Л. И. Брежневтиң МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Ю. Цеденбал-биле ужурашкыныңгы декабрь 14-те Кремльге болган.

СЭКП биле МАРН-ның, Совет Эвилели биле Моол Арат Республиканың аразында каржак хөй талалыг кады ажылдажылганың хөгжүлдезиниге таарымныышкының эштер Л. И. Брежнев биле Ю. Цеденбал илергейлээн. МАР-ның партия-чазак делегациязының Совет Эвилелиниг чоокта чаа ани-чоруунуң үезинде тедип алдынган дугуржулталарын болгаш дугуржуушкуннарының чедиишкинниг күүседиринең ужурдузазының олар од үеде оналаан демдеглээн. Беседаның чорудулгазында делегейниң ойу келген айтырыгларын база чугаалашкан.

Беседа чылыг, чүректиг ханызындан болган бүрүн чангыс эң-сеткилдиг байдалынга эрткен.

СЭКП ТК-ның Политбюроу МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Ю. Цеденбалга алдар болдуруп, майлалга кылтаң.

(СЭТА).

Эш Л. И. Брежневке МАР-ның шаңналдарын тывысканы

МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы Ю. Цеденбал декабрь 14-те Кремльге МАР-ның Маадырының Алдын сылдызының болгаш Сухэ-Батор орденин СЭКП ТК-ның Чигинде секретары Л. И. Брежневке тывыскан. ССРЭ-ге коммунизм тургузуушкунунга, делегей социализминиң күштерин болгаш күүшүдалын камгалаарынга база улгаттырарынга, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкиниинiң чангыс эвиин база сырый каттыжышкының быжыглаарынга өндүр улуг ачы-хавыязы дээш, СЭКП-ниң болгаш МАРН-ның аразында, ССРЭ-ниң болгаш МАР-ның аразында найыралдың, ака-дуңма ёзузуның болгаш бүгү талалыг сырый кады ажылдажылганың бузуубас харылзаларын бүгү хемчег-биле быжыглаарынга шаптарангай ролю, тайбың болгаш улустарның аңыл чок чоруу дээш демисеткге кайгамчык инициативаны болгаш үре-түнелдиг ажыл-чорудулгазы дээш Моол Арат Республиканың ол дээди шаңналдарын эш Л. И. Брежневке тывыскан.

МАРН-ның шаңналдарын тыскан турганының үезинде эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. В. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, Я. П. Рябов олар турган.

Эштер Ю. Цеденбал биле Л. И. Брежнев олар чүве чугаалашкан.

Эш Ю. ЦЕДЕНБАЛДЫҢ чугаазы

Эргим эш Брежнев!

Хүндүлүг эштер!

СЭКП Төп Комитединиң Чигинде секретары, бистиң улуг ооңнүвүс эш Леонид Ильич Брежневтиң 70 харлаапы-биле холбаштыр Моолдуң Араттың революстуг намының Төп Комитединиң, Моол Арат Республиканың Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң мурнундан, күш-ажылчы моол улустуң болгаш бодумнуң оңнүзөмден аңаа чүректиг ханызындан байыр чедирер болгаш аңаа бистиң чуртувустуң чазааның дээди шаңналып —МАР-ның Маадырының «Алдын сылдызын» болгаш Сухэ-Батор орденин тыпсыр бедик алдар мээн улугхуумга тавармышты.

Бистиң үезинде кижи төрелгетениң хөгжүлдезиниг кол угланымышкының тодарадып турар социалистиг дем каттыштырылга чуртувустуң чырыткыландыр чайнап турар өөр сылдызының аразында төп болган кол чернн ленинизмниң болган Октябрьның социалистиг Улуг революциязының Төрээн чурту, социализминиң болгаш тургузуп турар коммунизминиң Төрээн чурту — улут Совет Эвилели эзлеп турарын бо байырладыг үеде онзалан демдеглээри менээ аажок өөрүшүт-дүр. Коммунистиг пиитилелдиң тургузукчулары—совет кижилерниң ажок улуг чедиишкинниери болгаш күш-ажылчы базымнары, Советтер чуртунуң экономиктиг амыдыралының күчүдүг кодурлуушкүнү делегей хөгжүлдезиниг чорудулгазынга күчүдүг салдарын чедирбишаан, бистиң орапыыстың бүгү булуңнарында улам тода костүп кел чыдар. Коммунистиг келир үеже чырыткылыг оруктуг бүгү кижи төрелгетенге бүзүредиг айтып орар совет улустуң бүгү делегейге төөгүдүг ажыл-херектери ленинчи партияның болгаш оон Төп Комитединиң маадырлыг ажыл-чорудулгазы-биле,

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ САГЫЛГА-ЧУРУМУНЧЕ ДОКТААМАЛ КИЧЭЭНГЕЙ

Күш-ажылдың сагылга-чурумун шыгыы сагыры коммунизмниң материал-техниктиг базазын тургузарының улуг сорулгаларын шинтирлээринде, коммунистиг нитилелдиң олуп орар туругулукчуларын кижилеринде хөрө-биле холбашкан.

Эртем-техниктиг революцияның сорулгаларын социалистиг ажыл-агый тургууушкуну-биле холбаштырарынга күш-ажылды эртемге үнделелеп организастаарынче болгаш күш-ажылдың бедик сагылга-чурумун негеттинип турар.

Республикага үлетпүр будуруушкунуң шинти хемчээлиткоску бөш чылда 45,6 хуу улгатkан. Чылда ооң ортумак өзүлдези 7,8 хуу. Күш-ажылдың будуруқчулуг 27 хуу өскенинден продуқция өзүлдезиниң 70 хуузу ооң алдынган. Бо чылдың чүве бирги чартымында үлетпүрге бир кижиниң ортаа 5 рубль 12 копеек болган. Шинчилеп нарушлар КСКП XXV съездиниң чугаалап айтканы — чурумсагылганы экижидери, ажылдың участок бүрүзүнге кадрларның харынсалгалыг бедидерн чугула айтырыгларның бирээзи боон турары-дээ ол.

СЭКП хооркому болган райкомнары будуруқчулерде күш-ажылдың сагылга-чурумунче чогуур кичээнгейни үглалдырыр, бо талазы-биле ажылдың чер-черде байдалын аналаптеп көрүп турар. Чер-черде партия организацияларының шинти күжүү ажылчыннарның бедик будуруқчулуг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарынче, будуруглениң техниктиг болгаш культуралуг деңгээлин бедидерынче, күш-ажылды эртемге үнделелеп организастаарынче үглэнган. Ооң-биле чергелештир партия, профсоюзтар, комсомол организацияларының сургаарының болгаш албадаарының аргаларын, моральдыг болгаш материалдыг идиг берилгинин хевирлерин чогумчалыг ажыглаарынче, ажылчы чонуң культура амыдыралын улам экижидерынче болгаш оларның хостуг үезин чөп ажыглаарынче кичээнгейни үглалдырып турар. Шыдыг хемчеглер ажыл-ишке чедилгинниерни хандырар.

Тываның электри четкилеринде, Каа-Хем хөмүр-даш разрезинде, Туранда районнуң амыдырал хандырылга комбинадында ажыл-ишке мөгенгээш чедилгинниниң чорүн турар.

Нинтилел хөгжүлдениниң амгы үе-чадада ончаагай байдалдарын барымдаалаан, эртем-техниктиг, технологтуг, экономиктиг башкарарының методтарын болгаш механизмнерин улам сайзырангайжыдары, бүгү ажылдың шынарын болгаш ажыктыг чорүун бедидери — экономиктиг тургууушкунуну чаа чадаже көдүрериниң кол бырагы деп партия өөредип турар.

Тоскуу беш чылда республиканың үлетпүр будуруглелериниң 60 ажыг дектерин эдектилган, механизастаттынган 50 шугумнарны тургускан, чаа техника, күш-ажылды организастаанының талазы-биле 5000 ажыг хемчегленни боттандырган. Ол ажылды чорутканындан 7 млн. 600 мун рубльдиң экономиктиг камналга бадыткаан. Белорусиянның партия организацияларының идеологтуг кадрларны ажылга шилип ап, кижилеп турарының дутаймында СКП ТК-ның доктаалында айыткаан ёлүүлер күш-ажылчы коллективтиң күжүн, ооң ажылының хемнелин долу ажыглап, ону ажылчы чонуң кижилеринче үглаидырар херек.

Ажылчы чонуң хуралдарының кижилидикчи ролюн бедидер, коллективтиң самалын, сонуургалын администрацияга өөренип көөрү чугула. Кайда администрация, хөй-нинти организацияларга, коллектив демнеп ажыллап турар болдур, инда күш-ажылдың сагылга-чурумуу эки, планның онаалдалар чогуур хуусаазынган эрте күүсеттинип турарын амыдырал көргүскен.

Ажылчы чонуң күш-ажылдың сагылга-чурумунга кижилеринин кол чепсээ социалистиг чарыш болгаш ооң дээди чадазы — коммунистиг күш-ажыл дээш шинчээшкин. Чаңгыс ажылдаар болгаш ооң күүселдезин кады харылаар чорук будуруглелерде эки түнелди көргүскен. Кызылдың хлеб заводунуң эдлеп мастери Мария Алексеевна Зименна дагдынакчы хүлээлгезин үдептеп күүседип, апыяктарны ажыл-ишке өөредип, оларга байлак дуржулгаын демчыдып берип турар.

Ажылчы чонуң күш-ажылдың сагылга-чурумунга кижилеринин кол чепсээ социалистиг чарыш болгаш ооң дээди чадазы — коммунистиг күш-ажыл дээш шинчээшкин. Чаңгыс ажылдаар болгаш ооң күүселдезин кады харылаар чорук будуруглелерде эки түнелди көргүскен. Кызылдың хлеб заводунуң эдлеп мастери Мария Алексеевна Зименна дагдынакчы хүлээлгезин үдептеп күүседип, апыяктарны ажыл-ишке өөредип, оларга байлак дуржулгаын демчыдып берип турар.

Коллективте күш-ажылдың сагылга-чурумун экижидер талазы-биле ажылды кошкак чорудуп турарындан Кызылдың пиво заводу, «Тудуг кезектери» комбинады, Туранның хлеб заводу, Шуурмактың шин белдекээр пунктузу спорт эргелелиниң чамдык автобудуруглелериниң коллективтери шинти байдалга таварымда турган. А автосеттелге заводунуң, сүт комбинадының, Тываның электри четкилериниң, Чадаананың райүлетпүр комбинадының коллективтери күш-ажылдың сагылга-чурумун үрел тургунаар-биле ажылды шынгыыратkан болгаш шинтирлерге шаңнал төлевирин эвээжедир, эвээш төлөөр ажыддарже шилчидер, дыштапылга бажыңнарынче баарын, квартира алыр эдлээн соңгаварладыр дээш ышнаш хемчегдерни ап турар.

Коллективте күш-ажылдың сагылга-чурумун экижидер талазы-биле ажылды кошкак чорудуп турарындан Кызылдың пиво заводу, «Тудуг кезектери» комбинады, Туранның хлеб заводу, Шуурмактың шин белдекээр пунктузу спорт эргелелиниң чамдык автобудуруглелериниң коллективтери шинти байдалга таварымда турган. А автосеттелге заводунуң, сүт комбинадының, Тываның электри четкилериниң, Чадаананың райүлетпүр комбинадының коллективтери күш-ажылдың сагылга-чурумун үрел тургунаар-биле ажылды шынгыыратkан болгаш шинтирлерге шаңнал төлевирин эвээжедир, эвээш төлөөр ажыддарже шилчидер, дыштапылга бажыңнарынче баарын, квартира алыр эдлээн соңгаварладыр дээш ышнаш хемчегдерни ап турар.

Ажыддың шынарын болгаш будуруглениң ажыктыг чорүун бедидер талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтирлерин күүседирде күш-ажылдың сагылга-чурумун шыгыы сагырынче чер-черде партия организацияларының, ажыл-агыйларның, үлетпүр будуруглелериниң удуртукчуларын доктаамал кичээнгейни үглалдырган турар ужурлуг.

С. ТАҢАА,
СЭКП обкомунуң чиик, аъш-чем үлетпүрүнүң болгаш садыг шилдизиниң эргелекчизи.

Ажылдың ажыктыы болгаш шынары дээш

(Облпрофчевулелдиң VI пленумундан)

Ажылчы чонарның политиктиг болгаш күш-ажылчы кодуруушкунун деткивишаан, республикада профсоюзлер организацияларының партия организацияларының удуртулгазы-биле бо чылдың планнарын, социалистиг хүлээлгелерин күүседир, Улуг Октябрьниң (9) чыл ойнаң төлевирге үткүүр болгаш ооңгу беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседириче үглэнган чарыштыг калбартыр талазы-биле ажылды идепкей-биткей. Бо дутайым декабрь 14-те Кызылга болуп өртээн облпрофчевулелдиң VI пленумунга илеткелчи — облпрофчевулелдиң даргазы Т. Ч. Норбу-оол. Анаа СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунун болгаш ВЦСПС-тиң XII пленумунун шинтирлерин күүседир талазы-биле республиканың профсоюзлер организацияларының сорулгаларының талазы-биле айтырыгны чугаалаткан.

Ооңгу беш чылды ажылдың ажыктыының болгаш шынарының беш чылы болдурар дугаймда партияның айтырышкынын удуртулга болдургаш, бо чылдың планнарын күүседириче ажылчы чонарны мобилизастаар талазы-биле күжениишкинниг ажылды профсоюзтер организацияларының чорудуп турар. Кедиг 1977 чылдың планнарын чедиишкиниг күүселгиз беш чылдың бирги чылын чедиишкиниг доозарынга улуу-биле хамаарыжыры СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунга болгаш ВЦСПС-тиң XII пленумунга демдеглээн болгай. Ынчангаш күш-ажылдың будуруқчулуун бедидерн, эки шынарлыг продукцияны будуреринге, ажыл-ишчилерниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарының талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни алырынче профсоюзтер организацияларының кичээнгейлиг облпрофчевулелдиң пленумуу үглалдырган. Амгы үеде республикада социалистиг чарышта 65 мун ажыг кижи, коммунистиг сорулгалыг бригадаларның 1400-ден дээш коллективтери, 1 миллионнан артык ажылчы, инженер-техник, колхозчу, интеллигенция чергелештир партия, профсоюзтар, комсомол организацияларының удуртулгазы-биле ажыктыг чорудуун деткип, күш-ажылдың сагылга-чурумун шыгыы сагырынче чер-черде партия организацияларының, ажыл-агыйларның, үлетпүр будуруглелериниң удуртукчуларын доктаамал кичээнгейни үглалдырган турар ужурлуг.

Ажылдың шынарын болгаш будуруглениң ажыктыг чорудуун бедидер талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтирлерин күүседирде күш-ажылдың сагылга-чурумун шыгыы сагырынче чер-черде партия организацияларының, ажыл-агыйларның, үлетпүр будуруглелериниң удуртукчуларын доктаамал кичээнгейни үглалдырган турар ужурлуг.

С. ТАҢАА,
СЭКП обкомунуң чиик, аъш-чем үлетпүрүнүң болгаш садыг шилдизиниң эргелекчизи.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

АКЫ-ДУҢМА КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

КАТОВИЦЕ. (СЭТА). Польша Улус Республиканың ол улуг индустриалдыг товуже «Катовице» металлургия комбинадының бирги эштәзәнин тудушкунун доосканы-биле холбаштыр байырлал болган. Анаа ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Герек, ПУР-ның Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Г. Яблоньский, ПУР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич олар башталдыр. ПУР-ның партия болган чазак улустуң күрүшкүлары, а ол ышкаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-пиң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин база өскедээ совет эвилелдер киришкен.

Катовице хоорайның спорт орудузунга болган тудугжуларның болган комбинаттың ажылдакчыларының хой муң кижи киришкилиг митингизинге эштер. Э. Герек биле А. Н. Косыгин чүве чугаалаан.

Силер боттарыларның күш-ажылыларың үре-түнелиниге чоргаараның болур силер деп, Э. Герек чыыганнарга чугаалаан. Силер өндүр улуг херекти бүдүрдүңер. Силерниң түдүн тургусканнар «Катовице» металлургия комбинады амгы салгалдың бүдүрген чаагай үүлелиниң херечизи болуп турар болган кезээде ыдыг болуп артар.

«Катовице» комбинат—ол дээрге ооң-биле кады интернационализмниң магалыг болган бижыг символу-дур, польша болган совет аныларының чоннарың кады ажылдажылгатының символу-дур, бистиң улустарывыстың болган бистин партияларывыстың бижыг пайыралының символу-дур, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болган Совет чазактың, СЭКП ТК-ның Чигизие секретары эш Л. И. Брежневтиң бодунуң польша улуска акы-дуңмалышкы хамаарылгазының илереишкини-дир.

Бистер, политтар, пайыралга болган эвилелге кезээде ышычы бис деп, Э. Герек түнелиниде чугаалаан. Бистиң улустарывысты чоокшудаштырар, бистиң чаагыс эвилелге бижыглаар болган бүгү социалистег дем каттыштырылгазының сырый каттыштырар дээш, бистиң сырый каттыжымышкынывыс «Катовице» металлургия комбинадының кады ышкаш ыдыг бижыг болдуң дээш, бистер моон соңгаар-даа бүгү үүлдерни кылыр бис дээрин иш А. Н. Косыгин, Силерге, бүзүредир бодий-дыр мен, мынчаарга ол сестерни коммунистерге болган бүгү совет кижилерге дамчыдарын дилеп тур мен.

Чаа заводтуң ыдыгыя металлургия комбинады ышкаш мындыг улуг будүрүлгенин төрүттүнгени ол ышкаш-ла сагыш-сеткилди хайыктырып келир болуушкун-дур деп, А. Н. Косыгин бодунуң чугаазында айыткан. Маңаа заводбиле кады күш-ажылдың кижизи, бистиң социалистег интернационализмниң кол күжү—ажылчын аңы бүгү күүзүүбиле өзүп канчалың турардыр. Ынчангаш мындыг бодуушкуннар кижи бүрүзүнүң сагыш-сеткилинге хаңы истиартырар болгаш олар кажаа-да уттувадырбас.

Польша улустуң улуг өнүүг бистиң партиязывыстың Төп Комитединиң Чигизие секретары Леонид Ильич Брежнев бодунуң бодалы-биле мында силерниң-биле кады турун турар. Ол дугайын силерге чугаалаарын, акы-дуңманың кинг байырлы дамчыдарын болгаш силерниң-биле пайыралдың ужуражышкынында эки-биле сактып турарын, Катовицениң металлургия комбинадының күш-ажылчы коллективиниң хүндүүг дежигүүнүн ажаа тывыскаа № 1 шыңгыдгазын ергим билек кылдыр надагалап чорууруп силерге шыңгыдарын ол биске даскан чүве. Бистиң Коммунистиг партиязывыстың Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болган Совет чазактан иляг байыр чедиришкинин-нерин болгаш чаагай күзөшкинин-нерге силериниң коллективиңерге дамчыдарын биске база-ла даскан чүве.

Силерниң иляг напионал тудугжуларың дугайын бистиң чуртувусто эки билир. Бо тудуг дээш, улусчу Польшаның индустриалдыг күчүзүүнүн символу, акы-дуңма советпольша кады ажылдажылганың болгаш боттарың каттыштырып турар пайыралды улам, шай бижыглаарыңга өйн чурттуң бижыг шинтирлиниң символу болу бергин силериниң заводчулар дээш сеткил хамыжыкшыныңны/ бөлүк чоргаараалдык медерелиң совет кижилер силериниң-биле үлежип турар.

А. Н. Косыгин бодунуң чугаазының түнелиниде сайыргартай социалистег шинтирлиг-дин чурттуушкунуна чаа улуг чедиишкинчилерни польша улуска болган ооң дайынчы авангарды—Польшаның Каттыжкан акымчың партиязынга күзөл.

• • •

Митингиниң киржикчилери СЭКП ТК-ның Чигизие секретары эш Л. И. Брежневке чагаа чоруткаш, ооң 70 харлаарының-биле холбаштыр «Катовице» металлургия комбинадының акымчыларының баш тудугжуларының хой муң хижилиг коллективиниң өмүүжинден чүректең хамыжыкшыл байыр чедирген болгаш социалистег — Польшаның тудушкунуна өөрүгүүр болуу бергин силерниң-биле конференциязын эрттирериниң болдунар аргазын шинтирлер база өскелерин көөр. Барының чүктүң чурттарывыла үргүлчүлеп турар шыңгыы экономиктиг бергедээшкинниг ыдыг конференциязының чыылдырарын иштеп турар.

Келир чылдың эгезинде Парижде катап эгелеер ужуралт «соңгу болгаш мурнуу чүктүң конференциязынга» шинтирлежилгенің ниити туружун ажылдап кылыр ораалажыышынны сессизига кылыр бодап турар. Барының чүктүң чурттары ол конференциязга экономиктиг кады ажылдажылганың болгаш дузалаччының күлдаңнылыг иштелелерин хогжуп эгелеп турар шүүлтелерни хогжуп турар.

Социализмниң тугунуң адаа-биле

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының IV съездизи

ХАНОЙ, декабрь 14. (СЭТА-ның тускай корр.). Төөгүдүг Бадинь оңалга Хуралдар орудузунда ажыттынган Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының IV съездининиң делегаттары бүгү чуртка социализмниң тургузарының чугула сорулгаларын чугаалажып турар.

Бүдүн чартык миллион ажыг вьетнам коммунистер бодунуң шуулганывыча боттарының муң ажыг айбычыларын чоруткан. Оларның аразында 46 чыл бурунгаар партияны тургузуп тургандар — вьетнам улустуң революстуг дайынчы авангарды. Төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш боо-чепсекти холга алгаш камгалап турган кижилер, чаа амыдыралды тургузарының бирги одуруунда чоруп турар кижилер бар.

Съездиниң делегаттары III болгаш IV съездилерниң арасында партияның ажыл-чорудулгазының дугайында Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-ның политиктиг отчёдун чугаалажыр. 1976—1980 чылдарда экономиканы хогжүдеринің болгаш чаарты тургузарының беш чыл планының кол үгаяышкыннарын бадылаар. ВАП-тың үскерткен уставын хүлээп алыр, партияның төп органнарын сонгуур.

Партияның хоочуну, ВСРпиң Президентиниң Төп Дык Тханг съездиге ажыктаан. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов башталган Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегацилязын, дашткы оскедээ аалчыларны залга олурганнар дидимттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

ВАП ТК-ның отчёт илеткелиин ВАП Төп Комитединиң бирги секретары эш Ле Зуан кылган.

ВАП-тың III съездиниңден партияның IV съездиниге чедир үеде ол алды чылдар эртken деп, эш Ле Зуан чугаалаан. Бо үениң дургузувда бистиң Төрээн чуртувус кайгамчык шыгыы шылгалдазарны эрткен. Француз колонизаторларга удур удурланышкынның улуг даймындан үштүнүп үнмейн чыткаш-ла, бистиң улузувус чаа дайынче, америк империализминиң өөскүткеин костүп корбээн наржы-дошкун агрессиягa удур демиселче кодургүп үнген. Империалистер бо тулчуушкупга бисти кыска хуусаа иштинде чылча базып каарын кордаапнар деп, илеткелчи уламчылаан. Ынчала-даа чон болган армия партиязының шын удуртулгазы-биле база бүгү делегейде өөнүктиринің сагыш-сеткилдиң ханызындан көөп турар дузалаччының ажыглаш, кайгамчыктыг маадырлыг демиселди чорудуп, алдарлыг тиледгени чедип алган.

Бо кайгамчык улуг тиилелге—бистиң улузувуска напионал төөгүнүң улуг эргилде пунктузу болган. Ол эргилде болза август революциязындан эгелээн напионал хосталга болгаш Төрээн чуртту камгалаары дээш үжен чыл иштинде чорукан алдарлыг демиселдиң лоолуушкуну болган. Ол эргилде империализмниң бистиң черге үс ажыг чылдарда дарлаашкыныңа кезээде чок кылган, напионал улус-демократтыг революцияны бүгү чуртка боттаидырган. Бо тиилелгениң ачызында Вьетнамның соңгу талазында социалистег революциянның чаагай алымшкыннарың камгалап база хогжүдер. Төрээн чуртту каттыштырарының оруунда бүгү мөөнгдактарны уулткаар, бүгү чуртту социализмче бурунгаардырының аргалары чедип алдынган.

Вьетнамның тиилелгеан делегейниң иляг дайынының соонда революстуг күштерге удур империализмниң шаак халдаашкынын ойтур шапкан, социализминиң туружун кадбарткан, империалистиг системаны кошкаткан, революстуг күштерниң күүзүүн болгаш соңгу бээр арталын быжыглаан деп вьетнам улустуң тиилелгезининиң делегейге ужур-дузанның дугайында чугаалап турган. илеткелчи демдеглээн.

Бөгүн бистер партияның удуртулгазы-биле бистиң улузувустуң эрткени революстуг демиселиниң үр болган алдарлыг оруунче чоргаараалбиле хая корүүн болур бис. ВАП—вьетнам революциянның бүгү тиилелгелериниң организаччызы, бүгү тулчуушкуннарга тиилелгениң чедип алган маркисчи-ленинчи күштүг партия апаарган, политика талазы-биле канчаган, идеология болгаш организас талазы-биле быжыг партия, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шинчээшкининиң күүзүлүг отряды апаарган.

Бистиң улуг тиилелгевис, вьетнам революциянның кайгамчыктыг төөгүзүнүң арнынары-биле бир домей, барык бежен чылдарның дургузувунда улуг Президент Хо Ши Миниң ады-биле, бистиң партиязывысты тургузуп база быжыглаан. Вьетнам Демократтыг Республиканы үндезилээн, напионал улуг сырый каттыжымышкынны каңнап, революстуг чечисктиг күштерни тургускаш кижиниң ады-биле кезээде сырый харылаавалыг болуп келген. Бүгү партия, бүгү улус болган бистиң бүгү армиявыс Хо Ши Миниң идыктыг чагыыл алдарлыы-биле күүсеткенинге чоргаараның турар. Вьетнам революциянның тиилелгеан — бо дээрге америк империализминиң агрессиязынга удур демиселге биске детикимчеин көргүүп турган социалисм күштерниң, напионал хамаарышпас чоруктүң, демократияның болган бүгү делегейге тайбынның тиилелгези болур деп, Ле Зуан демдеглээн. Пролетаржы интернационализминиң чаагай бүүзү-биле вьетнам улуска бүгү таланың, кайгамчык улуг болган үнелиг дузаламчызының база детикимчезин көргүүп турган, амгы үеде дайынның уржуктарын чайладырынга база Төрээн чуртту тургузарынга дузаларын улампылап турар Совет Эвилелиниге, акыдуңма социалистег өске-даа чурттарга эң ханы өөрүп четтирилишкинни эш Ле Зуан съездиниң өмүнээзинден илергейдээн. Бистиң улузувуска күчүлүг болган хейаът киришкинниг деткимчезин көргүүп келгеин дээш делегейниң чурттарының коммунистиг болган ажылчын партияларынга, напионал-хосталгадыг шимчээшкиннерге, тайбыга ыпаксыладыг бүгү чурттарга, делегейниң демократтыг организацияларынга болгаш зеңшилгелиг бүгү кижи төрелгетенге ханызы-биле өөрүп четтирдиниес деп, илеткелчи медеглээн.

Соңгу Вьетнам улус ажылагшының социалистиг чаартылгаларынга болгаш тургузуушкунунга дүрүм ёзугаар чоргаараалды болдуруп турар чедишкиннерни чедип алган деп чурттуң ажыл-агыйының хогжүдезининиң чамдык түнелдеринге докталгаан, эш Ле Зуан чугаалаан. Ынчалалда Соңгу Вьетнам 1985 чылдан эгелээш, бодунуң экономиказын дайын байдалынче шилчиткен, оон ёзөр-де 1975 чылга чедир үргедекчи дайын үргүлүлүүн, ол үеде экономиканы үүк-үүктеп натан тургузуп турган. Байдал мындыг турза-да, социалисм тургузуушкунунга дыка улуг чедишкиннерни чедип алган.

Амгы үеде Соңгу Вьетнамны болгаш чүртту шинтирлиде хогжүдеринин кол чугула айтырыы — социализмниң материал-техниктиг базазын тургузары болгаш шин. тилел будүрүлгезин социалистиг улуг будүрүлге утпаамышыныче эде организастары болур.

Чүгле социализм улустарының чүс-чүс чылдарда бодап чораан күзел-бодалынга харылап турар, улустарны дарлалдан, аш-чуттан, ядыүүренги чоруктан кезээде адырып, чаагай чорукту хандырып, культурулуг болгаш аас-кежиктиг амыдыралды магадылап турар. Бистиң чүртувус чүгле социализм үезинде амгы үениң экономиказын, культуразын, мурнакчы эртемин чедип алыр, идегелдиг камгаладыг алыр, ол чорук биске хаваарышпас чорукту, хосталганы болгаш чечектелишкинни кезээде магадылап турар.

Бистиң сорулгаларывысты чедип алырының шинтирлиг негелдеп болза социалистиг индустриализация, социалисмче шилчишкинниң бүгү дургузуунда код сорулга — амгы үениң индустриал-аграр экономика структуразының тургузары болур. Ынлыг структураны тургузарының кол оруу—ол дээрге колхо ажыл-агыйның болгаш чиик үлетпүрүү хогжүдеринге үндезилээш, аар үлетпүрүү колдазы хогжүдерн, кедээ ажыл-агыйны болгаш үлетпүрүү ханы харылаалыг болдурары, оларны чаңгыс аай органнымче хуулдурары, оларның бот-бодунга ажыктыг хогжүдезин хандырары болур.

Маркисмниң тыйтып келген үезиндеп эгелээш, делегей төөгүзү кайгамчыктыг болуушкуннарның болгаш чаартылгаларның хереченин болу бергин деп, эш Ле Зуан илеткелде ВАП-тың делегей ажыл-чорудулгалыпта турасскаагаң кезээге чугаалаан. Ленинниң гениалдыг удуртулгазы-биле боттандырган Октябрьның социалистиг революциязы улуг болуушкун бооп, чаа үе-чаданы—бүгү делегей хемчээли-биле капиталисмден социализмче шилчиринин үе-чадазын ажыктаан.

Делегейниң иляг дайынында Совет Эвилелиниң болган революстуг өске-даа күштерниң алдарлыг тиилелгеан империализм системазындан улуг звеноюн адырлырында чедирип келген, делегей революциязының хогжүдезининң чаа улуг үе-чадазын ажыктаан. Социализм чаңгыс чуртка тургандан делегей системазы боон алгып, иештерээн.

Амгы үеде чедип алган улуг болгаш бүгү талалыг чедишкиннерниң ачызында делегейниң социалистег системазының каттыштыртан күүзүүн империализмниң күштеринден артык боон турар. Үе эрткен тудум-на, ол артык күш чайгылыш чок өзүп турар болгаш бо чорудуушкуну докталдыры шүүт болдунмас. Социалистиг чурттарның дүргеп болган үакчел чок бижыгышкынының үндезини болза ажылчын ангыга болгаш марксисчи-ленинчи партияларга удуртакан чаа шинтирлелдің артык күүзү болур.

Партияның IV съездизи кажан бистиң чуртувус чаа, напионал төөгүзүнде кестүн кербээн хогжүделиг чадазының үезинде эртип турар деп, эш Ле Зуан чугаалаан.

Коммунизм — бистиң партиявыстың дээдү сорулгазы. Коммунизм—бо дээрге кижи төрелгетенің чазы, бо дээрге бистиң чуртувустуң даартағы кайгамчыктыг хүнү. Бистиң партиявыстың сорулгазы—бо дээрге, бистиң үлузувустуң дээдү идеазы. Партияның демиселиниң сорулгаларынга дүүшкен турар толээде, партияның харантерин тодарадыр толээде база ооң-биле партияга хамаарыштыр партия кежигүнеринің үгаап-медерелин бедидеп-биле Төп Комитет дыка хөй эштерниң болгаш партия организациязарының күзелдерин өөренип корген, партияны Вьетнамның Коммунистиг партиязы кылдыр эде адаарын съездиге сананадап турар. 1930 чылда, ону тургузуп турда, партияның төөгүлүг ады мындыг турган.

Бо төөгүлүг съездиниң хүнеринде бистер шупувус, Вьетнам Социалистиг Республиканың коммунистерин болгаш хамаатызары боттарывысты бистиң алдарлыг партиявыс болгаш Төрээн чуртувус-биле кады өскен бис деп санаа турар бис!

Партияның IV съездизи социализмниң тайбың тургузуушкунунда улуг үе-чадалыңче кирип турарывыстың үезинде эртип турар. Президент Хо Ши Миниң докгаамал күзел чорааның бүүгаар бистиң чуртувусту күүлүг болгаш чарам кылдыр чаартырынга долу шинтирлиг бис.

Съездиниң шинтирлерин күүсединри — Вьетнамның коммунистеринің болгаш бүгү вьетнам улустуң хүндүүг хүлээлгеан.

ХҮНДҮЛҮГ МЕРГЕЖИЛ

Тудугму—Болгар Улус Республикада эне хүндүүг мергежил. Башкылыг иранмарның подуртур сагуннары дээр шаар бодип үнмээн, түтпан чурттанга баңыңнары, бүдүрүүге объектилериниң корпустары көзүлбес ыдыг хөөрай, чурттанчылыг пункт ам ол чуртта чок.

Бо бөлүк аныяктар боттарының удуртукчулары Станке Грозданов болгаш Делчо Анов олар-биле кады «Марица-Вестов-3» деп электростанцияны түдүп турар. ТЭЦ-ти дерип тургузарынга техниктиг детиимчеин Совет Эвилелиң хөөгүзүп турар.

БТА-СЭТА-ның фотозу.

БЫЖЫГ ҮНДЕЗИН

ТРИПОЛИ. (СЭТА). РКЧ-ниң даргазы Муамар Каддафиниң албан хүүзүнде Совет Эвилелиңге аян-чорууның түнелдерин ЛАР-ның Революстуг командылалының чөвүлели чүүлдүг деп көргеп.

РКЧ-ниң даргазының ССРЭге аян-чорууның үезинде болган совет-ливия чугаалажымшкыминарның түнелдерин ЛАР-ның РКЧ-ни түскай хуралынга чугаалажып көргеп деп, акаа холбаштыр парлап үндүргеп дыпнадыгда чугаалай тур. Ол аян-чоруктуң түнелдери ЛАР биле ССРЭ-ниң аразында, бүгү араб чурттар биле Совет Эвилелиниң аразында стратегиг харылааларны улам ынай чедишкинниг хогжүдерниге бижыг база болуп турар деп, дыпнадыгның түнелиниде чугаалаан.

ДАШТЫКЫДА БОЛУУШКУННАР

ЧУГУЛА АЙТЫРЫГ

БАГДАД. Чогуур назылыг чоннун аразында бижик билбес чорукка удур демиселдиң талазы-биле үшкү киити араб конференциязы Багдадта ажыттынган.

Оон киржикчилери ол талазы-биле четпп алынган түнелдерни көөр, келир үеде ажыл-чорудулганың программазын төлевилээр. Беш хонук ажылдазар ол конференциядa бүгү араб күрүнелерниң төлээлекчилери, бижик билбес чорукка удур демиселге талазы-биле араб Сиронун, араб чурттарга профессионал бедеткелдин ЮНЕСКО чанында делегей төвүүн төлөөлекчилери киржип турар.

ЧАҢГЫС ЭПТИҢ БАЙДАЛЫНГА

ЛУАНДА. Боттарының дайынчы авангарды—Анголаны хостаары дээш Улусчу өөнүчээшкининиң (МПЛА-ның) турустунган хүнүнден бээр 20 чылын ангола ажылчы чоннар калбаа-биле демдеглээн. Анаа холбашкап байырлалдар чурттуң бүгү бүдүннарынга болган. Байырлал хемчегерининге киржири-биле МПЛА-ның удуртукчулары хөй кижи киржикчилиг делегацияларны башкап алгаш, республиканың бүгү 16 можуларынга чораан. Куандо-Кубанго можуның кол хоорайы—Менонго байырлал хемчегерининиң төвү болу бергеп.

МПЛА-ның даргазы, республиканың президентиниң А. Нето аңаа болган митингиге чүве чугаалаашкаш, ангола улуска аажок улуг дузаламчыны болгаш детикимчеин көргүүп келген болгаш көргүзерин үргүлүлеп турар Совет Эвилелиниге, Куба-ға база делегейниң депшигелиг оске-даа чурттарының улустары-биле, делегейниң тайбыңга ынакшылыг бүгү күштери-биле пайыралдың болгаш кады ажылдажылганың харылааларын быжыглаарынче өө кыйгырган.

УЛУСЧУ КУЛЬТУРА ФЕСТИВАЛЫ

МАПУТУ. Мозамбиктиң Хосталга фронтузунуң ам болур үшкү съездизинге үтүштүр культура фестивалы мозамбик наймысчылга эгелээн. Бир ай үламчылаар фестивальда боттувынгыр таңды болгаш ыры коллективтери чурттуң бүгү бүдүннарынган кээп киржип турар.

Чүс-чүс чылдарның дургузувунда колонизаторларга базынгырын болгаш дорамчылады келген улусчу революстуг культураны Мозамбикке хогжүдеринге чугула салыпткынны бо фестиваль киирер.

АРГА-АРЫГ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КОНФЕРЕНЦИЯ

ЯУНДЕ. Арга-арыг талазы-биле Африка организациязының үниза конференциязы ажылын Габонның найыралы Либревилде доскан. 1977 чылда организациялың ажыл-чорудулганың программалың конференциязын бадылаан. Девизкээр айы-биле кадың ажылдажылганың дугайында дурумчуң телевидениң белеткеерин, чаа арга-арыг олурулгаларының дугайында сүмелер телевидениң чогаадың тургузарын секретариатка ол ыыскан.

Африка чурттарының арасында бо организацияда Африка диңте арга-арыгларны камгалаар болгаш чөп ажыглаар сорулга-биле бо чылдың июньда тургустунган.

(СЭТА).

ЧОГУМЧУП ОРАР

БЕЙРУТ. (СЭТА). Дайын соонда баштай-ла тургустунган С. Хостуң чааза бодунуң эрге-хүдээлеерин күүсеткен чүрүпкен. Оон ол ажылы айтыр чок чорукту быжыглаазы. Ооң үнелиг шинтирлерни болгаш чымнын бүзе шапкан экономиказын катап тургузарының антырыглары-биле доор хөөрөдүг бөөп турар.

Шуруудагы чаңчыл өлүг-дер политиктиг ажылдакчыларда эвес, а ангы-аңгы адырлардың спец үнелиг-дем тургустунган министрлер кабинединиң (чаазактың) ажылын хөй-шинги чүүлдүгүүнүп көрүп турар. Чүгле национал-либералдарның кедергей барын үзелдиг партиязы аңаа бодунун таарышпайн турарын илереткеп.

Чурттуң аңгы-аңгы кезектерге үзериниге удур болгаш информацияны албаң черлерин каттыштырарды дээрге, Ливанны катап каттыштырарының талазы-биле ооң баштайгы баазыны болдурун премьер-министр С. Хос медеглээн.

ДЕМИСЕЛ ХҮНҮ

РИМ. (СЭТА). Декабрьның 13-те бүгү Италияга чүс-чүс муң тараачыннар, хөлечиктер, кодээ ажыл-агый ажылчыннары профзаиледедериниң кыйгырыы-биле демиселдиң хүнүн эртирген. Италиянның кодээ ажыл-агыйның хогжүдериниң талазы-биле дарый хемчегерни алырып, илангыя чидиг кризисте таваржып турар экономиканың ол адырынга капитал салымшкыннарын ковудедирин олар шеген турар. Кодээ ажыл-агыйга ажымта хүлээп алырының дөңгелиин кудуладын турарынга, ол ышкаш хөлечиктербиле чаа коллективтиг күш-ажыл кереелерни чарар дугаймында чугаалажымшкыннарны үзеринче чүткүп турар кожайларның дөңгүн туружунга ажыл соксатпаннар удурлашып турар.

Хөлечиктерниң болгаш тараачыннарының демиселиниң эң-сеткил каттыштырылганының демдээ кылдыр химия, металлургия болгаш аш-чем үлетпүрүүнүң будүрүлгелеринің ажылчыннары ажыл соксадымшкынын чарлаан.

«ССРЭ: чуртту болгаш кижилери»

«ССРЭ: чуртту болгаш кижилери» деп сэвет фотоделгелге Луанзаның болгаш Ангола Улус Республиканың оске-даа хөөрайларының чурттанчыларының улуг сонуургалын хайыктырып турар. Хой санның экспонаттар иелеген кижилерни Сэветтер чуртунуң амыдыралы-биле болгаш чедишкиннери-биле таныштырып турар. Найыскаалга делгелгеени 35 муң аңы кижи кээп көргеп.

Ол делгелгени чөөнге чаа ангола улуска белек кылдыр берген.

ЧУРУКТА: фотоделгелгеде.

В. КУЗЬМИННИҢ фотозу.

Чөрүлдээлернин байдалынга

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). Европейжи ниитилежилгенин Министрлер чөвүлелиниң сессизиниң дыштазы хөрекпер чинистрлериниң денелиинге ыыда ажыттынган.

200 миль балык тудар зонаны 1977 чылдың январь 1-тен эгелеп кииреринге «Никти рынокчуң» чурттарың белеткеери-биле холбашкап айтырыларны чугаалажып көөрүп ол сессияга доозар ужурлуг. Ол айтырыг «тостуң» кежигүнериниң аразынга чидиг чөрүлдээнин болдурун турарды билдингир. Барының чүктүң күрүвелер болган чазактар балтыларының экономика айтырыгларының талазы-биле конференциязын эрттирериниң болдунар аргазын министрлер база көрөөнүп көөр. Барының чүктүң чурттары ол конференциязга экономиктиг кадың ажылдажылганың болгаш дузалаччының күлдаңнылыг иштелелерин хогжүп эгелеп турар шүүлтелерни хогжүп турар.

Түңнелдер өскерилбээн

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Президентиниң эрге-дүжээлимга кирер кандидаттарны сонгудачыларның бадылаарын албан хүүзү-биле Каттыжкан Штаттарга декабрь 13-те эртирген. Ноябрьның 2-де болган бадылаашкыннарының түңнелдерни сонгудачыларның бадылаашкынны бадыткаан. Онч ёзугаар демократтыг партияның кандидады Дж. Картер республиканчы Дж. Фордту тиилээн.

Ноябрьның 2-де Дж. Картер ниити саны 538 болуп турар сонгудачыларның 297 бадылаашкынын. Дж. Форд—241 бадылаашкынын алган турган. Мичаарга сонгудачыларның бө бадылаашкынында ол деңгээгүүр өскерилбейн хевээр арткан.

Онгу кижини-ле

ПАРИЖ. (СЭТА). Франциянын станок тудуунуң үлетпүрүүзе ажылчыннарны масс-аалын-биле ажылдан үндүрүп турар. «Казенев» фирманың заводтарынга 420 ажылчынны. «Рено»да—100, «Эмар-Сомкада»—357 ажылчынны ажылдан үндүргеп. 1976 чылдың тоңчузүзүде станок тудуунуң ажылчыннарындан онгу кижини-ле ажылдан үндүргеп турар хире боюн турар.

КАЛЕНДАРЬДА — 1977 ЧЫЛ

1977 чыл чөвшуялап кел чыдар. Ол болза Улуг Октябрьның социалистиг революциязының 60 чыл өө. Политинтиг литературалар талазы-биле ном үндүреө чер алдарлыг юбилейге тураскаал, хөй янзы будук-биле каастап ыланган «Октябрь» деп календарьны парлап үнүрген. Бирги арында: «Кижилериң чүректеринге Октябрьның ыыысманы революстуг чаңбыыш бистиң бурунгаар орууыусту, коммунизмниң типилелгезинче орууыусту чырыдып турар» деп, эш Л. И. Брежневтиң кайгамчыктыг сөстерин парлаан.

Солун арнының чартыымга дең-неи ыланган өске арыннарда кескү совет чурукчуларның чуруктарын дужуруп тыртыргаш, парлаан. Бистиң Төрээн чуртуыстуң төөгүзүнге болган чугула болуушкуннарны ол чуруктарда көргүскен. Календарьның артыы талазында «Россияның чинунга» деп кыйгырыгсыы, Тайбың дугайында ленинчи декретти, Чер дугайында декретти болгаш өскеда документилерни парлаан. Ук документилерниң сөстеринде Улуг Октябрьның социалистиг революциязының тиилелгезиниң болгаш аңаа бе-летке-лдиң дугайын, партияның удуртулгазы-биле Кышыы ордуну штурмизаарындан космосту штурмизаарынга чөвир бистиң улузуыстуң эрткен маадырлыг оруунуң дугайын чугаалап турар. Улуг Октябрьның дугайында делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчэшкинниниң кайгамчыктыг ажылдаачылапының чугаалаалы ында база киирген.

Политиктиг ном үндүреp чериниң 1977 чылга үндүрген өске-даа календарьларында Улуг Октябрьның 60 чылынга тураскаган материалдаа хөй черни эзлеп турар. Чижээ, анчуг будуктар-биле парлаан «Төрээн чурт» деп календарьдан эвилелдешкен республиказының чедимишкиннериниң дугайында, Москва болгаш революциянның навайы — Ленинград дугайында хөй материалдарны номчукчулап номчуурлар.

Стол кырынга тургузар календарь-ном моон-биле чөзөби үеэ үнүп турар болгай, ында улустарның найыралының, бистиң экономикавыстың, эртемивистиң болгаш мультуравыстың чевишкиннериниң дугайында, совет амыралдың оныр-хемиринiң дугайында материалдаоны паолаан. Хөрээжен улуска тааныштыр ыланган, нааслалгалыг календарьга аллардыг бөлүшевии хөрээженнериниң болгаш амгы үениң хөрээженериниң дугайында чүүлээрни хөйү-биле парлаан.

Үзе тыртып амыглаар календарьга чуруктарны болгаш сөс-биле бижээн материалдарны хөйүү парлаан.

Политиктиг ном үндүреp чер ниитизи-биле 1977 чылда 11 ямзы-бүрү календарьларны 42 миллион экземпляр тиражтыг парлаан. Ол календарьны тургузуурларга муң ажыг авторлаp — партия, хөй-нинти амыяавачылазы, эртемденнер, будуруулгениң мурнакчылары, чуруукчулаp, чогаалчылар киришкен.

(СЭТА-ның көр).

„ӨҢНҮКТҮҢ“ ӨҢНҮКТЕРИ ХӨЙ

Пролетариаттың улуг чогаалчызы М. Горькийниң «Ном — билигаерниң үндезини, аңаа ынак болуунар» деп кайгамчыктыг сөстери бистиң-биле бөгүн чурттап чоруур. Шынап-ла ном кижиге эң-не үнелиг артинелериниң бирээзи. Номга сонуургалдыглар оны боттарының эң дээре өөнүүвүс, сүмеченивис, кижизидикчивис деп санап чоруууру-да шын.

Наймыылалда топ «Өөнүк» ном магазинчиң садыглаар ажылдарындан улуг, биче кижилер үзүлбес. Аңаа каре бээрге, улуг ажылдың солагай талазында уран-чечен чогаалдар номнарының салбыры, оны каастап дерээни, номнарны чурумнуг чыскаал салганы кижиниң кичээнгейин дораанга хаара туда бээр. Магазинның ийи дугаар каңдылда — политилеа-политиктиг литератураның салбыры. Салбырларның садыгжылары садып алыкчыларның айтырыгларынга ажылдаң-эвилеп харылап, чагыларны хүлээп ап, кажан келирин сүмелеп, чай чок-ла ажылдан турарлар.

Садып алыкчылар магазинның ажылдарында хөй-даа болза шимээн чок. Кижи бүрүзү бир-ле чүвени дилээп, хереглээн номун тып алгаш, ажыл көрген, аңаа чайгаар-ла хаара туттура берген ышкаш ыылдыр сагындырар.

Ажыл-херек дээш чангыс кижи деп, деминг ажылдап, чурттап турар коллективтиң ажыл-ижин сонуургап, олардың чедимишкиннерин дең-не үлежирге дыка-ла өөрүнчүг. «Өөнүк» магазинның букинистиг салбыры улуг ажылдыг салбырларның бирээзи.

— Чурттакчы чондан ном хүлээп ап, ону тарадып садыры белеп эвес. Ынчалза-даа садып алыкчылар хереглеп номнарын бистеп тып ап турары эки-дир — деп, Л. Привалова чугаалады. Бо салбырның ажылын магазинниң директору Любовь Яковлевна Ыын мактап, чон-биле быжыг харылзаалыг ажылдап, ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүседнп турарын чугаалаап, салбырның ажыдының эки түнелиниң чажыды колдуунда-ла садып алыкчылар, чагыг киирип турарлар-биле арга-сүме солчуп, олардың-биле бижыг харылзаалыг ажылдап турарында деп тайылбырлады.

«Өөнүк» — наймыылалда улуг магазиннерниң «бирээзи, оон коллективин улуг. Ынчангаш ында садыг талазы-биле байлак дуржулгалыг, мергежилдиг хоочуннар, садыгжының нарын ажылының оруунче бэлэминарны чаа кылып чоруур аңыяктар-даа бар.

Магазинниң коллективи оңгу бөш чылдың баштайгы чылын күш-ажылчы чедимишкиннериг доозар деп соруланы салып, салбырлар аразында социалистиг чарыпты организастаан, ында профвилел комитеди болгаш хөй-ниити организациялары боттарының ажылын эки организастап, ай, квартал санында социалистиг чарыштың түнелдерин үндүрүп, мурпакчыларны тодарадып турары ажылга улуг идит бооп турар.

«Өөнүк» магазинниң коллективи арткан 11 айларда 443 мун рубль өртектиг он-он мун номну чонга садып, планның 102 хуу күүсеткен.

— Бистиң ажылывыска Тываның ном үндүреp черн улуг дузаны чедирип турар. Олар бөске тыва чогаалчыларның чогаалдарын, очуулдурган номнарны, «Улуг-Хем» альманахты, уруглarга бөга өөредилге номнарын парлаң үндүрүп турар. Лодой-Дамбаның «Арыг суглуг Тамир». Кызыл-Эник Кудажының «Үйгу чок Улуг-Хем», Е. Тапованың «Акыыдыглар ам дээрединде хөй эвес-даа болза, бистиң республикада база бар. Кызылчылар Юрий Чихачев, Владимир болгаш Валерий Лас-оол алышкылар дельтопланерге шенелде ужудуушкуннарны эртекен чылын-на эгелээннер. Ам олар ужутар хереккедерин сайзыраңгайжыдып, теоретиктиг билиглерни ханыладып турарлар.

ЧУРУКТА: В. Лас-оол ужугуушкунда.

В. АМЫРИҢ фотозу.

СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ

Түңнел оюннар чүнү көргүскенил?

Волейболга бистиң республиканың бирги чери дээш түңнел оюннар Кызылдың чаа спорт залынга 4 хүн үргүлчүлээш, доозулган. Аңаа зонилар аайы-биле эрттирген маргылдаалариың типилектилери — эр улустуң 7, херээженнериниң 5 командалары киришкен.

Геологтарның эр, херээжен улустуң командалары өске командалардан артык күштүг көргүзүп, удурланыкчыларын чиигі-биле удуп, эки оюннарын көргүскеннер. Шидыг тиилелге оларга аңаа-ла келбээп. Ол — доктаамал белеткелдиң түңнели. Олар үргүлчү кады белеткенип турарындан бот-боттарының ойнаарын эки билирин көргүскен. Тываның геология-шинчилел экспедициязы (начальнигы И. И. Корж), партия, профсоюзтар, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организациялар боттарының коллективин, командазы дээш сагыш салып, оларга таарымчалыг байдалды тургузуп берип турар.

Аваангыр, кашпагай ойнап, техника-даа, тактика-даа талазы-биле оскелерден ылгалып, бодунуң командазының кол даяныр күжү болуп турар волейболистер ол командада бар. Оларга республиканың шилиндек командазының кежигүнери, дуржулгалыг ойнакчылар Юрий Иванов, Мария Варешик, Светлана Иванова, эки халдакчы Александр Калиничевко хамааржыр.

Од ышкаш республиканың хоочун волейболистериниң бирээзи Николай Кувезин тренерлээн кодээ ажыл-агый техникумунуң аныяк командазы бүтүү күжүн үндүрүп, бар арбаларын ажыглаң турган ийиги черни эзлээн. Ол команданың ойнакчылары шупту аныяк оолдар, волейболга ойнаарының техниказын, тактиказын эки шингээдип алыр болза, олардан шыырак ойнакчылар үнери чугаажок, ынчангаш белеткелди ам-даа күштелдирери күзенчиг.

Кызылда уругларның спорт школазының башкызы Инна Кузьмина тренерлээн бичии уругларның командазы моон сонгаар эки ойнап болурунуң барымдаазын көргүскен. Чүге дээрге олар республика масштабтыг маргылдаага бир дугаар киришкеш, шаңналдыг черни алган. Ол командадан волейболга дурт-сын-даа, шимченгир, машпагай-даа талазы-биле таваржыр, эки ойнакчылар үнүп болур. Ол чүгле тренер башкызының кайчаар белеткээринден дорт хамааржыр.

Түңнел оюннардан болгаш өске-даа республика масштабтыг маргылдаазардан иезээни болза хаддан ойнаарынга геологтарның командаларының ойнакчылары Ю. Иванов болгаш М. Варешиктен өске дескн хаптар, күштүг ваы кажаралай «хос чернең» хаптар спортчулар өске командаларда эвээш. Өске командаларда ийи-чаңгыс эки кагыгларны кызыштар ойнакчылар Чөөн-Хемчиктен И. Намдан, Хову-Аксыдан В. Ковалёв, Барыын-Хемчиктен М. Аспан болгаш өске-даа бистиң дээре дээп ойнакчыларыныс бар-даа болза, олар доктаамал ойнавайн үнүп-кирип, көдүрүглер холуур, бодунуң чаңчыга берген кодүрүүн негээр чоруктар коскү. Чок болза чүгле эки кагыг кагар, күштүг халдап билир мен дээп хоонүүг ойнап, ниити команданың эки ойнаарынга шаптыктап, оорун «багай ойнаар силер» деп чемелеп, спортчу этникага таарышпас үлегер көргүзүп турар ойнакчылар бистс бар. Волейбол массалыг оюн болган талазда, чүгле коллективтиг оюн эки түнелдиг бээр.

Бистиң республикада ийи-чангыс эки волейболистерниң боттарының арга-дуржулгазын, ойнаарының шынарын бедиктейн, аныяк ойнакчыларны оореткейн турар. Хоочун волейболист Н. Кузьминаның эки ойнап чорааның билир бис. Ол ам Кызылдың уругларының спорт школазында волейбол спортчу тренерлеп, аныяк-өскенни өөредип турар. Н. Кузьмина шелге бичии уруглар-биле кады ойнап турган, оларны чемелеп, кижи бүрүзүнге чедип, сымыранып, аңаа хөй черге алгырып-кыскырып турары көрүкчүлергедаа, ойнакчыларга-даа эпчок болган. Оон орнунга тренер кижи уругларның оюнуң кыдымнан көрүп, оюнның минуталыг чапсарларын ажыглаң турган, сүмелерин берип, оларны волейболдуң техниказын, тактиказын маргылдаа үезинде шингээдип алырынга өөредип турган болза ажыктыг болгу дег. Өске-даа командаларда шак мындыг хоочун ойнакчылар оюн үезинде алгырып-кыскырып, командада эштери бигай ойнаптарга оларны оюн үезинде-ле кончуй бээр таварылгалар бар.

Мен бодаарымга, амгы үеде ойнап чоруур өске-даа хоочун спортчулар моон түнелди үндүргеш, тренер ажылынче шуут шилчип, аныяк-өскенни өөредир болза бистиң республиканга волейболдуң улам ынай сайзыраарынга улуг идит болур. Треперлээр ажылче шилчивес дээр болза судьяларның составынга кирип болгай.

Ол ышкаш түңнел оюннардан илерээни болза чамдык командаларның составында аныяк ойнакчылар черле эвээш-тир. Аныяк-өскенни чер-черде өөретпейн, спортчун ол хевиринде массалыг чоруук эвээш деп чүвени тайылбырлап турар.

Соолгу үеде республиканың школаларында өөренижкилерни волейболга өөредир ажыл кошкак болуп турар. Ол күш-культура башкыларының четпес ажылы. Оон уламындан хоочун ойнакчыларны чогуур үезинде солуттар аныяк волейболистер эвээш. Республиканың шилиндек командаларына баргаш соолгу черлерниң алырывыс чанчыл апаргап. Шыырак ойнакчыларны белеткевейн турарывыстың түңнели ол-дур.

Амгы үеде спорттуң бо хевирин республикага сайзырадып болурунуң бүгү аргалары бистс бар. Күш-культура коллективтериниң удуртукчулары, чер-черде хөй-ниити организациялары, тренер-башкылар, хоочуннар волейбол спортун сайзырадыр, аныяк ойнакчыларны белеткээринче кичээнгейин салыр үе келген.

Ч. ЯНДАРА,
волейболга республика категориязының судьязы.

ЧЕТТИРГЕНИН ИЛЕРГЕЙЛЭЭН

«ССРЭ-ниң шилиндек командазындан кезээ-моңгеде чарлыг чоруур силер. Силер — бүгү-ле чүвеге биске үлегер-чижек чордунар, тиилээринге силерден кезээде өөренип ап чордувус, өөренир бис, күштүг, маадырлыг, туруштуг чоруктуң силерден ап келдивис» деп, дошка танцылаар бистиң аддарлыг спортчуларывыс Людмила Пахомова биле Александр Горшковту улуг спорттан байырлалдыы-биле үдеп турар үеде делегейниң сес дакпыр чемпиону Ирина Роднина чугаалаан. Делегейниң элдэ дакпыр чемпионнары моон соңгаар маргылдаалырга киришпес, тренер болуруп шинтирлээнiер.

Лужникиде спорт ордузупта «Людмила Пахомова биле Александр Горшков!» деэн үн чаңгыланып үнген. Залда сыамаржыжы олурушкан көрүкчүлерниң адыш часкаашкыны динмирел турган. Катоктуң сайгылгаан-биле чырыдыы кааны черинге чемпионнар боттарының олимпий программазындан чалбыыштыг «Фламенкону», румбаны, оон соонда композитор Хачатурянның «Маскарад» кинофильмге музыказындан вальсты күүсеткен. Шуут бичии фигуристер чемпионнар-биле вальсты тамылаан. Олимпий чемпионнарындан мергежилдиг эстафетазын хүлээп ап турары кыыдыр ону көргүскен.

Пахомова биле Горшков катоктуң дал ортузунга доктаай бергеннер. Оларның-биле кады фигуртуг чуңгулаапкынга ССРЭ-ниң шилиндек командазы — Европаның, делегейниң болгаш олимпий оюнарының чемпионнары. «Нувель де Моску» солуунуң шаңналы дээш болган фигуристериң делегей маргылдаазының киржикчилериниң коргузуглуг оюну-биле доозулган.

Ю. СМИРНОВ,
Э. ТОКАРЕВА,
СЭТА-ның корр.

К. ООРЖАК МУРНАЙ БЕРГЕН

Шыдыраа талазы-биле республика чемпионадының төнчүзүнге чедир ийи салыг артган. Алдыгы салыгга чедир «Урожай» спорт винтилелиниң ийи шыдыраачылары — Кызыл-оол Ооржак биле Сүрүң Идам олар чангыс-даа аштырышкынга таварышпаан.

Эдлечигир оюнда К. Ооржак республиканың шыырак шыдыраачыларының бирээзи Н. Шашигип-биле хайыпшаашаш, 6 салыгдан 5 санныг болуп, оон дараазында кел чоруур чоокку киржикчилерни чартык сан мурнай берген.

Тыва АССР-ниң башкылар чемпиону, Эрзин ортумак школазының башкызы, бирги разрядчы С. Идам мастерге кандидат Л. Моховка удур кара талазы-биле ойнаан. Салыг чавыш-сынын чок спортчу чидир демиселге эрткен. Ак тала мерзе талазынга турган ажык баштыг ооддарынга элээп адегел салгаш, бодунуң полинчиин камгалалын кошкадып, харын-даа мат болур байдалче чоорту кирген. Ону дуржулгалыг шыдыраачы Идам дораан ажыглаан, удурланыкчызының ноин талазынга ийи тергеевинiң күжү-биле күштүг халдаашкынны турган. Олар беш шак ойнап келгеш, утчуп чадашканнар. Салыгны ойнаарының хынала шагы төнгенде, Л. Мохов хайым кылдыр доозарының аргаларын дилээр сорулгалыг сонгаарлаткан. Дараазында хүннүң эртенинде ойнап эгедээрге, ак таланың туружу чоорту бакшыраап, дүжүп бээр үжүрга таварышкан. Арыг тиилелгени чедип алган С. Идам ам 4,5 санныг апаргаң.

Шыдыраачы Ч. Оюн республикадан дашкаар өөренип чорааны-биле холбаштыр сеолгу чылдарның маргылдаазынга киришпейн келген. Ол ам 4,5 санныг болуп, шыырак шыдыраачы адын бадытканарының долу аргаларын турган. Н. Шашигип, Л. Мохов, Н. Беркович, Н. Артамонов олар 4-4 санныглыг, Х. Ондар Ч. Оюнга үттургаң 3,5 санныг боон шилиндектерниң сеоп дарый чоруп орар.

Д. САЛЧАК.

«ДЕЛЕГЕЙНИҢ БИЧЕ ЧЕМПИОНАДЫ»

«Известия» солуунуң шаңналы дээш чаңчыл болган Москваның хоккей чемпионадын «делегейниң биче чемпионады» деп шыны-биле адап турар.

— Шак мындыг бедик ат-биле адаарынга бо чылын тааржып турар. Декабрь 16-дан 21-ге чедир болур бо маргылдаага ССРЭ-ниң, ЧССР-ниң, Швециянның, Финляндиянның, Канаданың «Виннипег Джетс» командалары ойнаар — деп, маргылдаанын парлалга товуунуң удуртукчузу, «Известия» солуунуң спорт тайылбырлакчызы Б. Федосов СЭТА-ның корреспондентиивиниг чугаалаан.

ССРЭ-ниң хоккеистери — олимпий чемпионнарны, ЧССР-ниң шилиндек командазы — делегейниң болгаш Европаның чемпиону, шведтер — Европа чемпионадывның мөнгүн, делегей чемпионадының хүлер медальдарының одулекчизи.

«Виннипег Джетс» — сураглыг профессионал клубтарның бирээзи. Оон составында сураглыг Боббн Халл болгаш швед база фин хоккеистер бар.

Ам болур оюннар солуп бодур, треперлерге бодунуң командазын делегей болгаш Европа чемпионадынга белеткээринге байлак материалды бээр. Оон уламындан солуннарның, журналдарның, телеграф агентстволарының, радио, телевидениениң, ССРЭ-ниң кинохрониказының дорт чус ажыг төлээлери болгаш Европаның, Соңгу Американың, Азиянын чөөрби ажыг даштыкы чурттары маргылдаанын парлалга товуунге чугыг киирген таварыга эвес.

«Известия» солуунуң шаңналы дээш делегей маргылдаазын бо чылын он дугаар эртирип турар.

Редактор В. С. ШАРАПОВ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 16-ДА

МОСКВАДАН

10.05 — «Литературулуг номчулаалар». Н. А. Некрасов. Поэмалар.
10.45 — Молдав ССР-ниң күрүнениң «Жок» танцы ансамблиниң концерти.
11.30 — «Чурук бүргүүзүде — хүш».
11.45 — «Шыдыраа школазы». Этелеп чоруурлар класы.
12.15 — «Орлёнок» телестудиязының концерт залы».
13.00 — Медээлер.
13.10 — «Миллионнарның ленинчи университединде».
13.40 — Төп телевиденениң болгаш Бүгү-эвилел радиозуның ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Силантьевке удуртказы эстрада-симфония оркестриниң концерти. Солистери — ССРЭ-ниң улустуң артизи А. Соловьяненко, Грузия ССР-ниң улустуң артизи Л. Чкония, Украин ССР-ниң улустуң артизи А. Мокрецко.
14.30 — «Тараа дугаймында сөөс». Дамчыдыганы шүлүкчү О. Шестинский эртирер.
15.00 — «Спортлото» тиражы.
15.10 — «Солдат сактыышкыннар» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүглези. 6-гы фильм — «Чадаг шериг чадаг шериг-ле болгай».
16.05 — Даштыкы эстрада артистериниң концерти.
16.50 — 17.00 — Чапсар.
17.00 — «Үе». Информастыг программа.
17.30 — «Эргн, чаа ырлар». Дамчыдыганы композитор В. Леватов эртирер.
18.30 — «Миллионнарның ленинчи университединде».

КЫЗЫЛДАН

19.00 — Документалдыг фильмнер программазы: «Силерниң амыдыралыңар», «Бүгү улустуң маадырлыг чоруу».
20.00 — Телемедээлер.
20.10 — «Волга офорту». Телефильм.
20.25 — Тыва АССР-ниң телевиденне болгаш радио дамчыдыгга комитединиң симфония оркестриниң концерти.
20.55 — «Улуг найыралдың арыннары». Телефильм.
21.20 — Телемедээлер.
21.35 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

21.40 — «Чарыш». Уран-чечен фильм.
23.00 — «Үе». Информастыг программа.
23.30 — «Солдат сактыышкыннар» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүглези. 6-гы фильм — «Чадаг шериг чадаг шериг-ле болгай».
00.30 — 02.45 — «Известия» солуунуң шаңналы дээш хоккейге делегей маргылдаазы. ССРЭ биле Швецияның шилиндек командаларының оюну. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдыгга.

АГААР

Бөгүн республикага бүргээр, чамдык черлерге хар чаар. Барыын, сеңгу-барыын районнарга шуургаңнаар. Агаарның температуразы дагларга 8—13, оскелеринге — 15—20 градус соор.

Кызылга бүргээр, быскан хар чаар. Хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 15—17 градус соок болур.

САДЫП АЛЫКЧЫЛАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Хоорайның чурттакчыларынга таарымчалыын барымдаалаваш, 0,5 литр шикир хемчээлиг арага шилдерип автоматшпаавле хүлээп алырын организастаанын Кызылдың аъш-чем садыы дыннадыр тур. Хүлээп алымшкынны даразында чурум-биле чорудар:

ВТОРНИКТЕ

10 шактан 12 шакка чедир эът комбинадының девискээринге 51-ги магазинниң чанынга хүлээп алыр.

13 шактан 16 шакка чедир чурттаалга суурупун девискээринде 19-ку магазинниң чанынга хүлээп алыр.

СРЕДАДА

10 шактан 12 шакка чедир Северная кудумчуда 14-ку магазинның чанынга хүлээп алыр.

13 шактан 16 шакка чедир Первомайскан кудумчуда чурттаалга массивиниң девискээринде 55-ке магазинниң чанынга хүлээп алыр.

ЧЕТВЕРГТЕ

10 шактан 12 шакка чедир Интернациональная кудумчуда чурттаалга кварталының девискээринге № 4 бажыңның чанынга хүлээп алыр.

13 шактан 16 шакка чедир О. Курседи кудумчуда 37-ги магазинниң чанынга хүлээп алыр.

ПЯТНИЦАДА

10 шактан 12 шакка чедир 4-ку микрорайонда 30-га магазинниң чанынга хүлээп алыр.

13 шактан 16 шакка чедир Заречная кудумчузунда чурттаалга кварталының девискээринде № 15 бажыңның чанынга хүлээп алыр.

СУББОТАДА

9 шактан 12 шакка чедир 12-ге чурттаалга кварталының девискээринде «Детский мир» бажыңның херимнинiң иштинге хүлээп алыр.

13 шактан 15 шакка чедир 26-гы чурттаалга кварталының районунда 40-ге магазинним херимнинiң иштинге хүлээп алыр.

0,5 литр шикир хемчээлиг арага шилдерин хүлээп алырын 56-гы, 43-ку магазинперге күн бүргүзүнде, 35-ке магазинге вторникте болгаш средада организастаан.

ОРГАНИЗАЦИЯЛАР, БҮДҮРҮЛГЕЛЕРГЕ

1976 чылда хөмүр-даш садып алыры-биле алган талоннар 1977 чылдың январь 1-ге чедир күштүг болурун организациялар болгаш бүдүрүлгелер коллективтериниң удуртукчуларынга Одаар чүүл сайгарарының республикана конторазы дыннадып тур.

Александр Шыырапович Монгушка Кызылдың медицина училищезиниң 1969 чылдың февраль 23-те тывысканы № 820695 диплом читкеп. Ону ам күш чок деп санаар.

КИНО

ДЕКАБРЬ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Тиилелчи» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР» «Отчугаштар» 9.30, 11.15, 17.15 Киноклуб: «Орлята» 15.15, «Бүзүрээр мен» 13.25, 18.55, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Новпан дугаймда бодал» 15.00, «Бедиктиң маргынчуу» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Зорро» (2 сериялыг) 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киржиниң 2-31-75, харылзалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи ажыдыраа киржиниң 2-37-13, культура киржиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый киржиниң 2-21-47, чаңчыл киржиниң 2-22-64, чагаа киржиниң 2-41-27, информация база совет үргүлчү киржилериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериниң 2-12-45, секретариат тың 2-23-35. солуп келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ЧЫГЫР

Тираж 16332. ЧАГЫ № 1811.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүреp чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргеделиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—01374.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 296 (10281) | 1976 чылдың декабрь 17, пятница | 1925 чылда үнелезилеттингеш | Өртээ 2 көп.

ГАВАНА. 1974 чылдың январь. СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Куба Республикага албанның найыралчы аян-чоруунуң үези.
ЧУРУКТА: Хосе Марти аэропортка ушуралышкыш үези.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң дөрткү чыыжының дөрткү сессиязы

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Дүүн Кызылга, Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң дөрткү чыыжының дөрткү сессиязы болуп эрткен.

Сессияны Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Даргазы депутат **Ю. Л. Аранчын** ажыткан.

Депутаттар сессияның дараазында хүн айтырыын бадылаан:

1. 1976—1980 чылдарда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүнениң беш чыл планының дугайында.

2. 1977 чылда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының дугайында.

3. 1977 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1975 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында.

4. Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң херээженнериниң күш-ажылынга болгаш амыдыралының, келерни болгаш чаштарны камгалаарының айтырыгларының талазы-биле доктаамал комиссиязын сонгуур база Тыва АССР-ниң доктаамал комиссияларының составында чамдык өскерилгелериң дугайында.

5. Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайында.

Оон соонда Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы депутат **М. К. Мендуме** «1976—1980 чылдарда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүненин беш чыл планының дугайында болгаш 1977 чылда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының дугайында» илеткел кылган.

«1977 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1975 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында» илеткелни Тыва АССР-ниң сан министри депутат **Б. К. Будегечиев** кылган.

«1976—1980 чылларда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүненин беш чыл планының дугайында. 1977 чылда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының дугайында. 1977 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1975 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң План-бюджет болгаш аңгылар комиссияларының эдерингги илеткелин План-бюджет комиссиязының даргазы депутат **М. К. Шыырап** кылган.

Илеткелдер талазы-биле санал бээри ангезин.

Оон соонда сессияның киржикчилери илеткелдерни чугаалажып киришкенер. Аңаа: Кызыл хоорқүүскомунуң даргазы депутат **Ш. Д. Куулар**, Таңдыда «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң саанчызы депутат **В. Н. Соломенникова**, СЭКП-ниң Улуг-Хем райкомунуң бирги секретары депутат **К. А. Маспын-оол**, Эрзинде «Чаа орук» колхозтуң хөйжүүү депутат **П. Б. Дандаа**, Чөөн-Хемчик райкүүскомунуң даргазы депутат **Б. Б. Чюдюн**, Барыын-Хемчик район эмнелгезиниң уругларга салбырының эргелекчизи депутат **Л. Н. Саая**, Бии-Хем райкүүскомунуң даргазы **М. К. Дамчай**, Сарыг-Септе № 958 КМБ-ның малаштыкатуру депутат **А. В. Колбасициая**, Тываның Чурукчулар эвилелиниң баштаар черииң даргазы депутат **С. К. Ланзы**, Харылзаанның бүдүрүлге-техниктиг эргелелиниң начальныгы **А. К. Иргит**, Тоджуда «Тоора-Хем» совхозтуң ини фермазының эргелекчизи депутат **Н. Д. Ам**, Кызыл райкүүскомунуң даргазы **А. Н. Бакулин** олар киришкен.

Илеткелдерни болгаш эдерингги илеткелди чугаалажып, саналдары доозулаан соонда Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң «1976—1980 чылдарда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүненин беш чыл планының дугайында, 1977 чылда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының дугайында, 1977 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң дугайында Хоойлуларны, а ол ишкаш 1975 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында доктаалзы чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Даргазы Ю. Л. Аранчын Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Херээженнериниң күш-ажылының болгаш амыдыралының, келерни болгаш чаштарны камгалаарының айтырыгларының талазы-биле доктаамал комиссиязын тургузар дугайында база Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң доктаамал комиссияларының составынга чамдык өскерилгелер дугайында саналды киирген.

Сессия чогуур доктаалдарны чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары депутат **С. Х. Красный** Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң үшкү болгаш дөрткү сессилер араазында хүлээп алган Чарлыктарын бадылаар дугайында илеткел кылган.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыктарын сессия база чаңгыс үн-биле бадылаан.

Оон-биле Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң дөрткү чыыжының дөрткү сессиязы ажылын доозкан.

КОЛ СОРУЛГА—ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУ

1976—1980 чылдарда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүнениң беш чыл планының дугайында болгаш 1977 чылда республиканың улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының дугайында Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы депутат М. К. МЕНДУМЕНИҢ илеткелиниң допчулалы

Өвгу беш чылдың баштайгы чылының даалгаларын хуу саадан эрте күүседир дээш совет улустуң улус күжелиишкин-биле демиселчин турар үеэниде — 1977 чылдың үнеринең бүдүүзүнде Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң сессиязының чыылгавын эш Мендуме тугаалаан. Совет бижиктериниң бүгү-ле ажыл-херектери болгаш күзел-чүткүлү чаңгыс аъш сорулгаже — партияның XXV съездиниң болгаш СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга төлиишкиниг күүселдирээнче үлегерген. Чүрттүң экономиказын улам ынай дең-дески хөгжүдеринге, коммунистиг тургузуушкунуң улам улус сорулгаларын шиитпирээринге быжыг үндезин совет улустуң тоску беш чылда маадырлыг күш-ажылынга турган. Тоску беш чылдың дургузунда чүрттүң бүгү төөгүзүнде эң улуг социал программаны бөттандырган, улустуң чаагай чоруу дыка бедээн.

Ол чедиишкиннер Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың тайбыңга ынакшылдыг ленинчи даштыкы политиказының ачызында төлээ алдынган. СЭКП-ниң, оон Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ның эш Л. И. Брежневке баштаткан Политбюрозунуң мерген угаанныг ленинчи шиитки болгаш даштыкы политиказын совет улус ыянь-биле, чаңгыс үнүүг деткип турар, чүге дээрге, ол политика оларның амыдыралы эргежиктарынга дүүжүп турар.

ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтериниң тоокта чаа болган сессияларынга бадылаан өвгу беш чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң планнары партияның экономиктиг политиказын амыдыралга бөттандырарының тодаргай программазы боон турар. Ол планнарда беш чылдың кол сорулгазын — шимтилел бүдүрүлгениң дең-дески болгаш чайгылың чөкка хөгжүдүрүнге, оон ажыктыг чоруун бедидеринге, эртем-техниктиг дешилгениң шапкынчыдарынга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга ажылдың ыыларын бүгү хемчег-биле экижидеринче үндезилээш, улустуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг дениелин көдүрериниң партияның үлегиышкынын чайгызаш чок боттандырарын дөруп турар.

Өвгу беш чылда чүрттүң национал орулгазы 26 хуу озер болгаш абсолюттуг немелде өзүлдеэн 93,5 миллиард рубль болуур, үлегиүрүнүң продукциязы — 36 хуу, кедээ ажыл-агыйның ниити продукциязының чылда оргумак өзүлдеэн 16 хуу үзүгдүр. Социал хөгжүдениң болгаш улустуң чаагай чоруун бедидеринең талазы-биле хемчеглеринең кол сорулгазын, оларның дең-дески социал дешилгениң чаа-чаа бедиктериниче шиитки көдүрүлгүнүң хандырын турар.

Бистиң беш чылывыс дээрге, улустарның пайыралының экономика дылыпче шилчиткен ленинчи политиказыдыр».

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң чугаалажып көрүүнде киргеш 1976—1980 чылларда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планы болгаш 1977 чылда республиканың улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң дугайында Хоойлуунуң политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүн-биле үткүп-хүлээп алганнар деп илеткелчи уламчылаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев партия Төп Комитединиң октябрь Пленумунга мынча деп чугаалаан. «Совет Эвилелиниң экономиказын хөгжүдериниң беш чыл планы база-да мурнундакы ышкаш, эвилел болган автономнуг республика бүрүзүнүң тус-тус онзагай байдалдарын болгаш хереглел-негелделерин барымдаалап көргеп, оларның дең-дески хөгжүдээнин, оларның социал дешилгенниг чаа-чаа бедиктериниче шиитки көдүрүлгүнүң хандырын турар.

Сэкпи-ниң XXV съездиниң төөгүлүг шиитпирлериниң сорук киргеш Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары өвгу беш чылдың баштайгы чылында чамдык эки түңнелдерин чедип алганнар. Ол бир айлар иштинде он ажыл үлетпүр бүдүрүлге черлерни чыл программазын күүсеткеп, электри энергиязы бүдүрериниң чыл планы ажыр күүсеттингеп, даалгадан ажыр 86 муң тонна хөмүр-даштың каскан, 82 муң рубльдиң даараглыг ынылгаларын бүдүргеп болгаш оске-даа дыка хей продукциниы бергеп.

База 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол үлгаатышкыннарынга бүдүү-биле дүжүп турар. Республиканың улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планы база-да мурнундакы ышкаш, эвилел болган автономнуг республика бүрүзүнүң тус-тус онзагай байдалдарын болгаш хереглел-негелделерин барымдаалап көргеп, оларның дең-дески хөгжүдээнин, оларның социал дешилгенниг чаа-чаа бедиктериниче шиитки көдүрүлгүнүң хандырын турар.

(Үлангчыны 2-ги арымда).

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Советиниң дөрткү чыыжының дөрткү сессиязы дүүн Кызылга, Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга, болуп эрткен.

Ийи дакпыр орденниг Совет Тываның онгу беш чылда экономиказының болгаш культуразының улам ынайгы хөгжүлдезиниге чугула ужур-дузалыг айтырыгларга хамаарыштыр депутаттар чогуур хоойлуларны болгаш доктаалдарны хүлээп алган.

Чурукта: сессияның ажылының үезинде.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотозу.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВКЕ КУБАНЫҢ ШАҢНАЛЫН ТЫВЫСКАНЫ

Кубаның Компартиязының ТК-зының ийиги секретары, Куба Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы эш Р. Кастро декабрь 15-те «Плайя-Хирон» орденни СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневке Кремльге тывыскан. Ада-чурттуң делегей фашизмни чылча шавзарынга чедирген Улуг дайынынга идепкейлиг киржилгезин дээш, социализм тургузуушкунунуң чогаадыкчы ажыл-чорудулгазы, бодунуң адын мавдырлыг коммунист-демиселчиниң ёзулуг демдээ болдурган демиселге хууда шылгарыгтай шынарлары болгаш бодун бердингеп чоруу дээш, маркизм-ленинизмниң принциптеринге оңза шынчызы, оон-биле империализмге база улустарның дараазарының болгаш мөлчүүрүнүң осие-даа хевирлеринге удур демиселдиң туғун бедик нодурун чоруурун дээш, бүгү ынакшыл төрелгетеннің чаагай чорууның болгаш аас-кежиктиң мүрүүде тайбыңнын, дешилгениң болгаш социализмниң хереэнге оон үнелеп четтиннее салыышкыны дээш эш Л. И. Брежневке Куба Республиканың ол бедик шаңналын тывыскан.

Куба шаңналды тыгып турарының үезинде:

совет талазын — эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, Я. П. Рябов;

куба талазын — эштер К. Р. Родригес — Кубаның Компартиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү, Куба Республиказының Күрүне Чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, В. Эспин — Кубаның Компартиязының ТК-зының кежигүнү, «Куба Республиказының Күрүне Чөвүлелиниң кежигүнү, С. Агирре дель Кристо — Кубаның Компартиязының ТК-зының кежигүнү, Куба Республиказының ССЭ-де элчиниң турганнар.

Эштер Р. Кастро биле Л. И. Брежнев чугаалар солушкан.

Эш Р. КАСТРОНУҢ чугаазы

Хаяы хүндүткелдиг эш Леонид Ильич Брежнев!

Силерниң 70 харлаанывыңар биле холбаштыр «Плайя-Хирон» дээр национал орденни Куба Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң мурнундан Силерге тыпсыры меңээ эң улуг алдар-дыр.

Латин Америкага империализмниң күштеринге аштырышкынны бар-ле дугаарында таварыштырган тушчуушкунга тулушкан болгаш боттарының ами-тынын берген кижилерге алдар кылдыр Кубаның Революстуг чазаазының 1961 чылда тургускаңы ол орден-биле империализмге болгаш колониализмге удур демиселге ышпаразы ыяш тайбың болгаш киижи төрелгетеннің дешилгезин дээш ышпаразыг маадырлыг чоруктарын кыпкан куба болгаш даштыкы кижилерни шаңнап турар.

Ол орден-биле шаңналарынга Силерден артык ачы-хавыналыг кижи чок болган, эш Брежнев: коммунист-удурткучу болгаш күрүне ажылдакчызы болур Силерниң кайгамчыктыг уран аргакарда империализмге, колониализмге болгаш неоколониализмге удур ышпаразыг ачы-авыралыг демиселчиниң болгаш тайбың кожа-хелбээ догуунаашкын дутайында ленинчи өөредиттге дүүштүр, шүүт-ла сорук киирикчилер Силер болган СЭКП-ниң XXIV болгаш XXV съездилериниң шиитпирлерин күүседирээ-биле Совет Күрүненин делегей арепазында чорудуп турары тайбың политиказының чаагайлыгының болгаш боттандырыкчызының Силерниң болур төөгүлүг роло Силерде хары утпаа моондежин чыылган-дыр.

Бо ордениң Силерге тывыскан үезиниң үжүүр тайылбырлаашкаан, Куба Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң мурнундан Силерге тыпсыры меңээ эң улуг алдар-дыр.

Латин Америкага империализмниң күштеринге аштырышкынны бар-ле дугаарында таварыштырган тушчуушкунга тулушкан болгаш боттарының ами-тынын берген кижилерге алдар кылдыр Кубаның Революстуг чазаазының 1961 чылда тургускаңы ол орден-биле империализмге болгаш колониализмге удур демиселге ышпаразы ыяш тайбың болгаш киижи төрелгетеннің дешилгезин дээш ышпаразыг маадырлыг чоруктарын кыпкан куба болгаш даштыкы кижилерни шаңнап турар.

Ол орден-биле шаңналарынга Силерден артык ачы-хавыналыг кижи чок болган, эш Брежнев: коммунист-удурткучу болгаш күрүне ажылдакчызы болур Силерниң кайгамчыктыг уран аргакарда империализмге, колониализмге болгаш неоколониализмге удур ышпаразыг ачы-авыралыг демиселчиниң болгаш тайбың кожа-хелбээ догуунаашкын дутайында ленинчи өөредиттге дүүштүр, шүүт-ла сорук киирикчилер Силер болган СЭКП-ниң XXIV болгаш XXV съездилериниң шиитпирлерин күүседирээ-биле Совет Күрүненин делегей арепазында чорудуп турары тайбың политиказының чаагайлыгының болгаш боттандырыкчызының Силерниң болур төөгүлүг роло Силерде хары утпаа моондежин чыылган-дыр.

Бо ордениң Силерге тывыскан үезиниң үжүүр тайылбырлаашкаан, Куба Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң мурнундан Силерге тыпсыры меңээ эң улуг алдар-дыр.

Латин Америкага империализмниң күштеринге аштырышкынны үжүүр тайылбырлаашкаан, Куба Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң мурнундан Силерге тыпсыры меңээ эң улуг алдар

КОЛ СОРУЛГА — ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУ

(Уламчызы 1-ги арныда).

Кедээ ажыл-агыйның ажылыпчылары күрүнеге тараа сеп дар планны 117,5 хуу, дүктүн — 109 хуу күүсеткен болгаш ам зүт болгаш сүт сөдарының планнарын күүседир зен турар.

Оон-биле калы республиканда шинтирлеттинмээн айтырыглар эвээш эвес, үшүлдүк министерстволарның, ведомстволарның, чер-чер Советтериниң, будүрүлгелериниң болгаш ажыл-агыйларның ажылында четпестер хөй. Республиканың үлетүрүү он бир айларда үлетүр продукциязының сайгарарының күрүне планның чүгле 98,2 хуу күүсеткен, 1,5 миллион рубльдиң продукциязын чедир сайгарбаан. Он алды будүрүлге чери пландан 3,8 миллионнан эвээш продукциязын сайгарган. Планныг даалгаларны Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Каа-Хем районнар күүсеткеэн. Үлетүрүге кушажылдың будүрүктүлүүн бедидерни 1975 чылда тургавыдан чавыгаткан.

СЭКП ТК-ниң болгаш Совет чалактың доктаамал сагыш товаашкыныңың ачызында тоску бет чылдың чылдарында республиканы капиталдуут будүрүлгээр дыка улуг базыны кылган. Сескн бет чылга 4 бодаарга, кол фондуларны ажыглалга киирери 32 хуу, а капиталдың салыышкынныңың хемчээли 51 хуу эскен. Чүгле бо чылдың он бир айларында Тываның будүрүлгелериниң ажыглалга киирери 93,3 миллион рубль кол фондуларны ажыглалга киирген. Эрткен чылдың бо үезинге деңээрге, капиталдың салыышкынныңың күүсеттинген хемчээли республиканга 3,7 миллион рубльге азы 4,3 хуу эскен.

Ынчалза-даа будүрүлгеге капиталдың салыышкынныңың, темпизиниң болгаш тынырының талазы-биле бистер партияның XXV съездиниң болгаш СЭКП ТК-ниң октябрь Пленумунуң капиталдың будүрүлгеге берген негелдемнелиң дыка чыдып каан турар бис. Чер-чер Советтериниң будүрүлгелери болгаш организациялары январь-ноябрь айларның дургузунда будүрүлгелерге монтаж ажылдарынга чүгле 14,9 миллион рубльдиң шинээдиг алган. Капиталдың будүрүлгениң планның чамдык министерстволар дыка четпес күүседип турар. Энергетика болгаш электрификация объектилериниң талазы-биле он бир айларның планның 74,8 хуу, чиик үлетүр 72 хуу — эвээ-сүт үлетүрүү — 73,1, амыдырал хандырылга объектилеринге — 81,2 хуу күүсеттинмээн.

Бистиң кедээ ажыл-агыйывыстың кол адырыы—мал ажылында чедир шинтирлеттинмээн айтырыглар хөй. Элээн хөй районнар мал бажың остүрериниң, мал продуктуларын будүрериниң болгаш күрүнеге сөдарын көвүдедириниң чыл планны бо хүнүндө эвээш күүсеттинмээн кылдыр хандыртынган.

Республиканың элээн хөй үлетүр будүрүлгелериниң коллективтери онгу беш чылдың баштайгы чылының планнын онаалдыларын болгаш бедиткен хүлээлгелерин хүүсээ бетинде күүседип, күш-ажылчы үлүг техниканы киирип турар. Чилээдээргө, Каа-Хемниң хомудаан разрезиниң коллективи (директору эш Шагнахметов) партияның XXV съездиниң шинтирлерин чедиишкиниг боттандырар дээш калбартан бүгү үлустүң социалистиг чарыжынга киришкиннээн. ажылагыйның янтакы күлавырлары ажыглалга киирер чугула объектилерге мөөнүеттинмейн турар.

Агаар-бойдустуң байдалдары таварымча чок болган-даа болза, кодээниң ажыл-ишчилери багай эвес көргүзүглерин бо чылын чедип алган. Ындыг болзажок үлүг ажылагыйның бо чугула адырында четистер ам-даа хөй. Тываның колхозтарында болгаш совхозтарында амгы үениң күчүлүг техниказы четчир сайның, оларның-биле кедээ ажылагыйның эдлечелге кампаниялары кыска хуусаада, бедик шыырлыг эртирип болурунда бүгү аргалары бар.

Ындыг түрбүже, часкы хоюу ажылдарын колхозтар болгаш совхозтар бир ай хире үениң дургузунда чорудуп турарлар. А дүктүт ажаан алышкынын 10—12 хонук иштинде доозуп болур арга түрбүже, ол ажылды 40 ажыг хонук шыпкарып чадап турар. Иштининг малынга чеҥсуур белеткели үш ай үргүлчүлеп кээри чажыт эвес. Колхозтарда болгаш совхозтарда машина-трактор парыгының ажыглалының кайы хире күдү деңнелде турарын бо бүгү чугаалап турар. Оон тодарай чижектерни көргүзерге мынды: бистө тракторлар чыл дургузунда чүгле 100—180 хүн ажылдап турар, ынчанган эгелеп тракторга онаалтыр алырга, оларның ортумак ажылдап кылышкыны чүгле 50—60 хуу боон турар.

Бистиң кедээ ажыл-агыйывыстың кол адырыы—мал ажылында чедир шинтирлеттинмээн айтырыглар хөй. Элээн хөй районнар мал бажың остүрериниң, мал продуктуларын будүрериниң болгаш күрүнеге сөдарын көвүдедириниң чыл планны бо хүнүндө эвээш күүсеттинмээн кылдыр хандыртынган.

Республиканың элээн хөй үлетүр будүрүлгелериниң коллективтери онгу беш чылдың баштайгы чылының планнын онаалдыларын болгаш бедиткен хүлээлгелерин хүүсээ бетинде күүседип, күш-ажылчы үлүг техниканы киирип турар. Чилээдээргө, Каа-Хемниң хомудаан разрезиниң коллективи (директору эш Шагнахметов) партияның XXV съездиниң шинтирлерин чедиишкиниг боттандырар дээш калбартан бүгү үлустүң социалистиг чарыжынга киришкиннээн. ажылагыйның янтакы күлавырлары ажыглалга киирер чугула объектилерге мөөнүеттинмейн турар.

Агаар-бойдустуң байдалдары таварымча чок болган-даа болза, кодээниң ажыл-ишчилери багай эвес көргүзүглерин бо чылын чедип алган. Ындыг болзажок үлүг ажылагыйның бо чугула адырында четистер ам-даа хөй. Тываның колхозтарында болгаш совхозтарында амгы үениң күчүлүг техниказы четчир сайның, оларның-биле кедээ ажылагыйның эдлечелге кампаниялары кыска хуусаада, бедик шыырлыг эртирип болурунда бүгү аргалары бар.

Ындыг түрбүже, часкы хоюу ажылдарын колхозтар болгаш совхозтар бир ай хире үениң дургузунда чорудуп турарлар. А дүктүт ажаан алышкынын 10—12 хонук иштинде доозуп болур арга түрбүже, ол ажылды 40 ажыг хонук шыпкарып чадап турар. Иштининг малынга чеҥсуур белеткели үш ай үргүлчүлеп кээри чажыт эвес. Колхозтарда болгаш совхозтарда машина-трактор парыгының ажыглалының кайы хире күдү деңнелде турарын бо бүгү чугаалап турар. Оон тодарай чижектерни көргүзерге мынды: бистө тракторлар чыл дургузунда чүгле 100—180 хүн ажылдап турар, ынчанган эгелеп тракторга онаалтыр алырга, оларның ортумак ажылдап кылышкыны чүгле 50—60 хуу боон турар.

Ажылчы чоннуң чаагай байдалын улам бедидер талазыбиле СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтирлериниң дүүштүр беш чыл планның үлустүң хереглелиниң, культура-амыдыралдың болгаш эт-херексел айтыышкынының күүсеттинмээн кылдыр хандыртынган.

Тываның кедээ ажыл-агыйының ажыглалга киирер чугула объектилерге мөөнүеттинмейн турар.

Агаар-бойдустуң байдалдары таварымча чок болган-даа болза, кодээниң ажыл-ишчилери багай эвес көргүзүглерин бо чылын чедип алган. Ындыг болзажок үлүг ажылагыйның бо чугула адырында четистер ам-даа хөй. Тываның колхозтарында болгаш совхозтарында амгы үениң күчүлүг техниказы четчир сайның, оларның-биле кедээ ажылагыйның эдлечелге кампаниялары кыска хуусаада, бедик шыырлыг эртирип болурунда бүгү аргалары бар.

Ындыг түрбүже, часкы хоюу ажылдарын колхозтар болгаш совхозтар бир ай хире үениң дургузунда чорудуп турарлар. А дүктүт ажаан алышкынын 10—12 хонук иштинде доозуп болур арга түрбүже, ол ажылды 40 ажыг хонук шыпкарып чадап турар. Иштининг малынга чеҥсуур белеткели үш ай үргүлчүлеп кээри чажыт эвес. Колхозтарда болгаш совхозтарда машина-трактор парыгының ажыглалының кайы хире күдү деңнелде турарын бо бүгү чугаалап турар. Оон тодарай чижектерни көргүзерге мынды: бистө тракторлар чыл дургузунда чүгле 100—180 хүн ажылдап турар, ынчанган эгелеп тракторга онаалтыр алырга, оларның ортумак ажылдап кылышкыны чүгле 50—60 хуу боон турар.

Ажылчы чоннуң чаагай байдалын улам бедидер талазыбиле СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтирлериниң дүүштүр беш чыл планның үлустүң хереглелиниң, культура-амыдыралдың болгаш эт-херексел айтыышкынының күүсеттинмээн кылдыр хандыртынган.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары хойларның ооруң хораларындан, тураганнарны чедир албайн турорындан, самчыгалдардан болгаш чидиргилерден улуг коталга таварыжып турар. СЭКП Тыва обкомуның пленуму СЭКП ТК-ниң октябрь Пленумунуң түңнелдерин чугаалажып көрүп турган, тамдың министерстволарының, ведомстволарының, совет болгаш ажыл-агый организациялары-ның ажылын шинтирлеп-биле шугумтулаан. Шинтилел будүрүлгелериниң ажыктыын болган ажылдың шынарын үлүс ажыл-агыйының бүгү звеноларынга бүгү хемчеглер-биле белидер дугайында тодаргай хемчеглерни ап боттандырар ёзугуур ынчаогей салбайн турар болгаш төрүүр малдың шынарлар болгаш өдүн хоюар чорууп болдурун турар. Малдың продуктулуг чорууп чамдык черлерде моон мурнунда тургаанындан чүдүлээн

ГАВАНА. 1974 чылдың январь. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Куба Республикага албанның найыралчы аян-чоруунуң үезин. Чурумта: Хосе Марти аэропортка ужуражыышкын үезин.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

дегейниң коммунистиг болгаш хосталгалыг шимчээшкиниң шылгаранган ажылдакчызы, бистиң эргим өнүүвүс эш Фидель Кастрону соцгааны дүрүм ёзугаар болбайн аан!

Мынчангаш, боттарының күрүнезиниң иеректеринге Кубаның ажылчы чонунарының идепкейлиг киржилгелеп улам-на биллингир болгаш тодаргай хевирлериг болуп бар чыдар. Ынчангаш бир талазында, Кубада аныяк соцпалистиг күрүне ёзулуг демократия болгаш дешпилге дээш Куба патриоттарының хөй-хөй салгакчыларының демиселиниң байлак дүржүлгазын бодунда шингээдип алганы, өске талазында, социализмниң акы-дүнма чүрттарының күрүне тургузуушкунуун чедип алган дүржүлгазын база иле-

реткени кончуг чугула болуп турар.

Бодунуң хосталгазы дээш, социализм дээш Кубаның демиселиглге совет кижилер күби акы-дуңмалары-биле өскерлиг чокка кады болуп келгенин медереп биларп оорушку-дур. Янзы-бүрү талаларда бистиң кады ажылдажылгавыс болгун кончуг кадбак хемчээлдиг болу бергеп. Ол бистиң ийи чүрттүүскә ажыктыг, ол тайбынның болгаш улустарының хосталгазының херээнге ажыктыг.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, совет улус — а оларнын-биле кады Леонид Ильич Брежнев база бодунуң шыдаар шаа-биле—Октябрьның Төрээн чүрттүүнүң болгаш Хосталга ортулуунуң аразында бүлүбес найыралды быжыглаарыга болгаш калбартырыга бүгү чүүлдерни моон соңгаар-даа хылыр

дыраарыга Леонид Ильичиниң хууда салымшкыны ажок улуг. Ооң могат-шылаг чок күш-ажылының түнелдери карыкка тодаргай көстүп турар. Бис ам полген тыныш турар бис, дээрде сүртенчиг даймын булуттары эвээш апаргаи деп, илеткелде чугаалаан.

Россияның чугаалчыларын эш Л. И. Брежневке оон хөй дейн-биле холбаштыр ыяш бәйәряы чедирип, аңаа чаагай кадыкшылды, оон партия база күрүне талазы-биле ажок улуг ажыл-чорудулгазынга чаа-чаа шылгарангай чүүлдүг болуп турар-дыр Силер.

Силер кезээде-ле Силерге онаагаш кан-

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. БРЕЖНЕВКЕ

Эргим эш Брежнев!

Бежен харлааным-биле хозбаштыр мээз байыр чедирип, мепче чагаа бижээнгерден бээр чүүле каш айлар эртя. Бөгүм мен бала Силерге чылыг байыр чедиринкини-биле Силерже харыы чагаа бижирип алс-кежиктиг болдум.

Силерниң 70 харлаш, чаагай кадыкшылыг болгаш оожак-сергек турарыңарны көөр совет коммунистериниң болгаш совет улустуң кантаар-даа аажок улуг өөрүшкүүлүн бистиң партиязые болгаш бистиң бүгү улуазувые үлежип тур. Бо ойнуң ханы ужур-утказы чүдел даарге, Силер эң-не бенет чок эрге-дужаалдарлан эгелээш, амгы делегейниң эң-не бедик политиктиг эрге-дужаалдарыңга чедир улуг оруктуг эртекеп, бодумарның амыдыралыларың ССРЭ-ниң улустарының болгаш бүгү кижи төрелгетеринин чаагай база чөптүг херээнге бараалгатканымарда-дыр.

Канталгыдаш социализмче шилчилге эгелээн онаагай үеле чүрттээры Силерге таварышкыл болгаш Силер ол шилчилгеге боттандырган чонунуң олуг болур, совет улусту улуг тиилелгеге чедирген генералдыг удуртукчуның өөренекчилер болур база Силерниң арга-мергежилдиңер болгаш ачы-хавыяалар ол хире өндүр улуг шылгарлангай чорукту кылган малдырлыг партиниң дээш удуртур эрге-дужаалыңга Силерни чедирген үш ийиң онаагай чүүлдүг болуп турар-дыр Силер.

Силер кезээде-ле Силерге онаагаш кандыр дарганы С. В. Михалков медеглээн. Делегейниң кадыкшылдажылгазынга, улустарының хосталгалы болгаш халаарышпас чоруу дээш демиселдиң темазы-биле литераторларның чогаадылгазынга кезээде кол чөрлериниң бирээзин эдеп келген. РСФСР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинин декабрь 15-те ажыттынган илевуму ол чугула айтырыгга тураскаатткынган.

Совет чогаалчыларның, оон иштинде Россия Федерациязының чогаалчыларының-даа хүлээлгези—тайбың дээш бүгү улустуң демиселиниң төлөп чогаал-биле коргузери, ол чаагай херекке Коммунистиг партиязыңа мобилизаккы болгаш башкарыкчы улуг ролюн илередири болур деп, пленумга иштеткел кылган. РСФСР-ниң ЧЭ-зиниң баштаар черинин Төп Комитединиң Политбюро кежигүнү Ле Тхань Нги, ВАП ТК-ның Политбюро кежигүнү Ле Тхань Нги, ВАП ТК-ның секретары Суан Тхюи, ВАП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, ВСР-ниң ССРЭ-де элчизи Нгуен Хыу Киеу олар үлээн.

СЭКП-ниң делегациязының составында кирип турар СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев болгаш СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң ВСР-де элчизи Б. Н. Чаплин олар үлээшкинге база киргиннеп.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Болуунуң хосталгазы дээш, социализм дээш Кубаның демиселиглге совет кижилер күби акы-дуңмалары-биле өскерлиг чокка кады болуп келгенин медереп биларп оорушку-дур. Янзы-бүрү талаларда бистиң кады ажылдажылгавыс болгун кончуг кадбак хемчээлдиг болу бергеп. Ол бистиң ийи чүрттүүскә ажыктыг, ол тайбынның болгаш улустарының хосталгазының херээнге ажыктыг.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, совет улус — а оларнын-биле кады Леонид Ильич Брежнев база бодунуң шыдаар шаа-биле—Октябрьның Төрээн чүрттүүнүң болгаш Хосталга ортулуунуң аразында бүлүбес найыралды быжыглаарыга болгаш калбартырыга бүгү чүүлдерни моон соңгаар-даа хылыр

Эш Шыырап 1976 чылдың күрүне планының база 1975 чылдың күрүне бюджединиң күүселдезинге доктаалгаш, чаа планны болгаш бюджетти доктаамал комиссиялар илаңнап чугаалажып көргеп деп чугаалаан. Беш чылдың йиги чылында киирип келген планда айтыттынганынга удур үлеттүр продукциялың баа кылыгларың, илаңгы түүйбуву, шала рейкасын, а ол ышкаш бюджеттиң орулгалыг кезээн улгаттырып болуп деп, комиссиялар көргеп болгаш республиканың улус ажылагыйын хогжүдериниң күрүнеиң беш чыл планын, 1977 чылдың планын болгаш бюджедин база 1975 чылда бюджеттиң күүселдезинин дугайында отчеттуг чүүлдүг деп көөр санаалы киирген.

Беш чыл планын, келир чылдың планын болгаш бюджедин чедиишкиниг күүседирер хөй иеруузунда министерстволарның, эргелелдерниң, каттыжышкынналарның болгаш трестерниң организакчы ажылындан докгаттынган бүдүрүлге онаалдаларын база орулга алырын бүдүрүлге, организация, колхоз болгаш совхоз бүрүзүнүң күүседиредиген хамаарыжыр деп. эш Шыырап оон ынай чугаалаан.

Улус ажыл-агыйының бүгү ыдыкларының хогжүдезин хөй иеруузунда тудуг организацияларының ажылындан хамаарыжыр. Ынчалзажок олар планның онаалдаларын ам-даа коткан боттандырып турар, капитал салгышкынналарының планы чүгле 83,4 хуу күүсеттингеп. Оон чылдагааны күш-ажылды коткан организастаны, материалдар-биле тудугларны багай хандырганы болур. Тудуг организацияларының удуртукчулары, Кызыл хоорайның болгаш районнар Советтериниң күүскомнары тудуг организацияларының база тудуг материалдар үлеттүрүнүң бүдүрүлгелериниң ажылын эжиждер талазы-биле эртежок чугула хемчеглерин алыр үжүрүүр.

Кодээ ажыл-агый продукциязың бүдүрериң ковүдедир талазы-биле республиканга тодаргай ажыл чоруттуңган. Ынчалзажок хөй-хөй колхозтар болгаш совхозтар тараа бүдүрериниң планың күүсеттейп турар. Чонну ногаадар болгаш картофель-биле хандырарының айтырыы айга чедир шиитпирлеттинмээн. Мал ажылында-даа шыңгыы четпестер бар. Малдың өлүп хореары, самчыгдаттынары хөй. Оон удамындан 7,400 тонна эът чедир алдынмаан. Малдың продуктулуун бедидер талазы-биле ажылды-даа кошкак чорудуп турар. Ол чорук болза, удуртукчуларның болгаш специалистерниң ажыл-агыйжы эвес чоруу-биле, чер-чер Советтериниң күүскомнарының талазындан негелдениг база контрольдун кошкааны-биле тайылбырлаттынар.

Бүгү ажылдың шынарын бедидерингге СЭКП ТК-ның октябрь Пленуму онза кичээлгейн база катаа үгланыргаан деп, эш Шыырап онаалаш демдеглээн. Ынчалзажок бисте ам-даа куду шынарлыг болгаш кызыы ассортиментилиг продукциялың бүдүрүп үндүрүп турары эвээш эвес. Ол чорук шынгыы азып чем үлеттүрүүн эргелелиңге хамаарыжыр. Продукция бүдүрүп үндүрериниң стандарттың негелдеринин хажыдып турар чоруктар Кызылдык эът комбинадында, мебель фабриказында, Сарыг-Сепкен, Чадаананың, Шагаан-Арыгның үлеттүр комбинаттарында бар. Кодээ ажыл-агый продукциязың-даа шыңгыы куду болуп турар. Техниканы шынар чок кылдыр септеп турар «Сельхозтехниканың» бүдүрүлгелериниң, илаңгыя Кызылдың РАК-ның ажылынга негелде хөй кирип турар.

Беш чылдың йиги чылында Тываның ажылчы чонунары улус ажыл-агыйын, культурязың хогжүдериңге, планны күүседирүүге чаа чедиишкиннерни үедип алыр дээрээнге бүүрелиң эш Шыырап түнелиңде илергелээш.

Кызыл хооркүүскомунуң даргазы депутат Ш. Д. Куулар сессияга бир дугаарында санал бергеп.

— СЭКП ТК-ның октябрь (1976 чыл) Пленумунуң шиитпирлериниң, ында СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айытканы күүдериң болгаш түңнедерни шайысылалдың ажылчы чонуң бир эң-сетиилиг дедиккин, онгу беш чылдың планның онаалдаларын амыдыралга боттаандырар дээш социалистиг чарышты калбартыкан кылымак ажылдан туралар—деп, оратор чугаазының эгезинде демдеглээн.

Онгу беш чылдың бирги чылының эрткен он бир айларында хоорайның үлеттүр бүдүрүлелери продукция бүдүрериниң болгаш сайгарарының планын ажыр күүсеткеп. Планнан ажыр 711 муң рубльдүг продукциязын сайгарган. 1976 чылдың планның онаалдазын 14 бүдүрүлге, 100 ажыг кижи хуусаа бетинде күүсеткеп.

Кыддыган ажылдар-биле чергелештир четпестерге ол доктаап, оон чылдагааннарын тодаргай айыткан. Бо чылдың эрткен айларында тос бүдүрүлге продукция сайгарарының, 8 бүдүрүлге күүн ажылдың бүдүрүмчүлүүн бедидериниң планың күүсеттирээн. Ол ышкаш тудугжуларның четпес ажылдазының шүгүмүлээп.

Чаа беш чылда Совет Тываның найысылалы улам сайзыраар. 215 муң дөрбелчин метр чурттарга шөлүүн хемчээлиг чылы келгеп планда айытгынганынга удур үлеттүр продукциязын баа кылыгларың, илаңгы түүйбуву, шала рейкасын, а ол ышкаш бюджеттиң орулгалыг кезээн улгаттырып болуп деп, комиссиялар көргеп болгаш республиканың улус ажылагыйын хогжүдериниң күүсеттирээнин беш чыл планын, 1977 чылдың планын болгаш бюджедин база 1975 чылда бюджеттиң күүселдезинин дугайында отчеттуг чүүлдүг деп көөр санаалы киирген.

Беш чыл планын, келир чылдың планын болгаш бюджедин чедиишкиниг күүседир хөй иеруузунда министерстволарның, эргелелдерниң, каттыжышкынналарның болгаш трестерниң организакчы ажылындан докгаттынган бүдүрүлге онаалдаларын база орулга алырын бүдүрүлге, организация, колхоз болгаш совхоз бүрүзүнүң күүседиредиген хамаарыжыр деп. эш Шыырап оон ынай чугаалаан.

Улус ажыл-агыйының бүгү ыдыкларының хогжүдезин хөй иеруузунда тудуг организацияларының ажылындан хамаарыжыр. Ынчалзажок олар планның онаалдаларын ам-даа коткан боттандырып турар, капитал салгышкынналарының планы чүгле 83,4 хуу күүсеттингеп. Оон чылдагааны күш-ажылды коткан организастаны, материалдар-биле тудугларны багай хандырганы болур. Тудуг организацияларының удуртукчулары, Кызыл хоорайның болгаш районнар Советтериниң күүскомнары тудуг организацияларының база тудуг материалдар үлеттүрүнүң бүдүрүлгелериниң ажылын эжиждер талазы-биле эртежок чугула хемчеглерин алыр үжүрүүр.

Кодээ ажыл-агый продукциязың бүдүрериң ковүдедир талазы-биле республиканга тодаргай ажыл чоруттуңган. Ынчалзажок хөй-хөй колхозтар болгаш совхозтар тараа бүдүрериниң планың күүсеттейп турар. Чонну ногаадар болгаш картофель-биле хандырарының айтырыы айга чедир шиитпирлеттинмээн. Мал ажылында-даа шыңгыы четпестер бар. Малдың өлүп хореары, самчыгдаттынары хөй. Оон удамындан 7,400 тонна эът чедир алдынмаан. Малдың продуктулуун бедидер талазы-биле ажылды-даа кошкак чорудуп турар. Ол чорук болза, удуртукчуларның болгаш специалистерниң ажыл-агыйжы эвес чоруу-биле, чер-чер Советтериниң күүскомнарының талазындан негелдениг база контрольдун кошкааны-биле тайылбырлаттынар.

Бүгү ажылдың шынарын бедидерингге СЭКП ТК-ның октябрь Пленуму онза кичээлгейн база катаа үгланыргаан деп, эш Шыырап онаалаш демдеглээн. Ынчалзажок бисте ам-даа куду шынарлыг болгаш кызыы ассортиментилиг продукциязың бүдүрүп үндүрүп турары эвээш эвес. Ол чорук шынгыы азып чем үлеттүрүүн эргелелиңге хамаарыжыр. Продукция бүдүрүп үндүрериниң стандарттың негелдеринин хажыдып турар чоруктар Кызылдык эът комбинадында, мебель фабриказында, Сарыг-Сепкен, Чадаананың, Шагаан-Арыгның үлеттүр комбинаттарында бар. Кодээ ажыл-агый продукциязың-даа шыңгыы куду болуп турар. Техниканы шынар чок кылдыр септеп турар «Сельхозтехниканың» бүдүрүлгелериниң, илаңгыя Кызылдың РАК-ның ажылынга негелде хөй кирип турар.

Беш чылдың йиги чылында Тываның ажылчы чонунары улус ажыл-агыйын, культурязың хогжүдериңге, планны күүседирүүге чаа чедиишкиннерни үедип алыр дээрээнге бүүрелиң эш Шыырап түнелиңде илергелээш.

Кызыл хооркүүскомунуң даргазы депутат Ш. Д. Куулар сессияга бир дугаарында санал бергеп.

— СЭКП ТК-ның октябрь (1976 чыл) Пленумунуң шиитпирлериниң, ында СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айытканы күүдериң болгаш түңнедерни шайысылалдың ажылчы чонуң бир эң-сетиилиг дедиккин, онгу беш чылдың планның онаалдаларын амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарышты калбартыкан кылымак ажылдан туралар—деп, оратор чугаазының эгезинде демдеглээн.

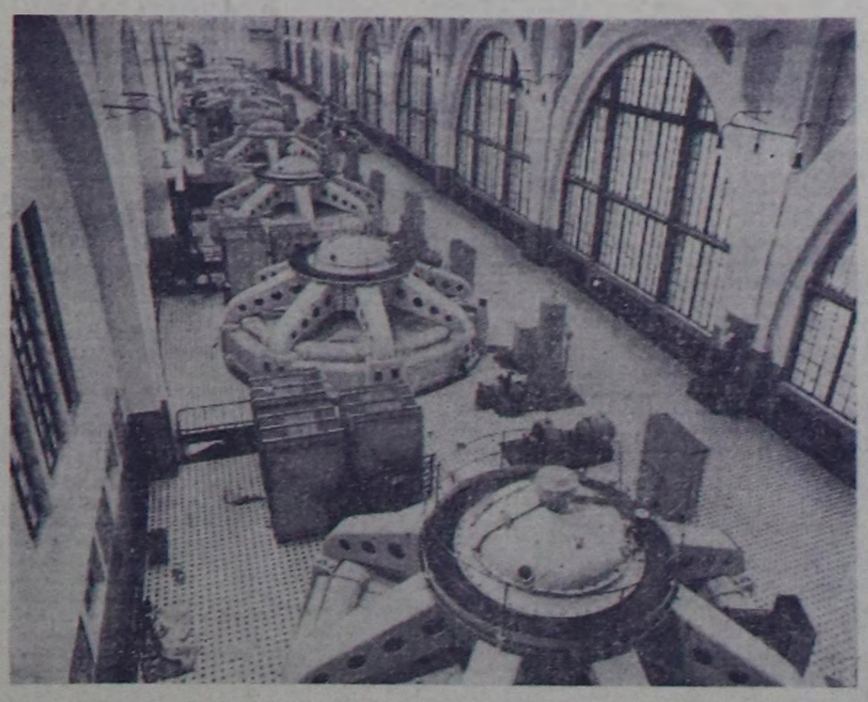
Онгу беш чылдың бирги чылының эрткен он бир айларында хоорайның үлеттүр бүдүрүлелери продукция бүдүрериниң болгаш сайгарарының планын ажыр күүсеткеп. Планнан ажыр 711 муң рубльдүг продукциязын сайгарган. 1976 чылдың планның онаалдазын 14 бүдүрүлге, 100 ажыг кижи хуусаа бетинде күүсеткеп.

Кыддыган ажылдар-биле чергелештир четпестерге ол доктаап, оон чылдагааннарын тодаргай айыткан. Бо чылдың эрткен айларында тос бүдүрүлге продукция сайгарарының, 8 бүдүрүлге күүн ажылдың бүдүрүмчүлүүн бедидериниң планың күүсеттейп

Болуушкуннарның бүдүүзүнде

«РОССИЯНЫҢ ЭЛЕКТРИЗИ» ВОЛХОВТАН ЭГЕЛЭЭН

ВОЛХОВ (ЛЕНИНГРАД ОБЛАСТЬ). ГОЭЛРО-нуң деникиртен хүндем бәәр декабрьның 19-та 50 чыл ою болур. Ада-чурттуң энергетиканың ол хоочун бүдүрүлгези ам чаартының турар. Чаартыкылганының соонда станцияның күчүзү дика улгадыр.

аттыг ГЭС-ни ажыглалга киирерге хүндем бәәр декабрьның 19-та 50 чыл ою болур. Ада-чурттуң энергетикасының ол хоочун бүдүрүлгезиниң ол чаартыкылганының соонда станцияның күчүзү дика улгадыр.

Волхов ГЭС-тиң бөгүнгү күчүзү — чурттуң энергетика океанынга «даиды» дег болбайн аан, ынчалзажок чогумна ол станция ындыг далайже эгени салган. Волгага, Ангарага болгаш Енисейге недергей улуг станцияларның баштайгызы ол болган.

Волховгаа совет электротехниктиг машина тудуунуң старт шөлү болган. Ол станцияны дерип тургузуп турар үеде Ада-чурттуң заводтары күчүзүг гидротурбиналарны болгаш генераторларны бе-леткевейн тургай. Ынчангаш дериишкиннериң чамдыкыып даштыкыдан чагыдып алган. Ынчалзажок сес генераторлуң дөртүн кылырын «Электросила» заводтуң ажылчыннары бир-де дугаарында холга алган. Олар баштайгы совет гидрогенераторларны белеткеп үндүрген. Волховтуң чагыын чедиишкиниг күүседткен.

Эгези ындыг турган. Ооң соонда Днепрниң, Волгавыың, Братскиниң, Красноярскиниң гидростанцияларынга хереглээр хөвар дээш машиналарны белеткеп үндүрүп эгелээн. Ол станцияларның тус бүрүзүнде-де генераторларның күчүзү улам улгадып турган. Ам «Электросила» каттыжымышкынының коллективиниң делегейде эң-не улуг күүзүг Саяан-Шушенск ГЭС-ке хереглээр генераторларны бүдүрүп үндүрерин эгелээн: 640 мун киловатт чангыс ындыг машина барык-ла ол Волховгаа-биле дең болуп турар.

1978 чылдың төнчүзүнде Енисейге, Шушенск суурдан 80 километр черге, Советтер чурттуңуң чаа энергетиктиг сыдызының чырый бәәр—Саяан-Шушенск ГЭС-тиң баштайгы агрегады токту бәәр. Ол станцияже орук бежен чыл мурнунда Волховтуң эриктеримден эгелээн.

Оңгу беш чылдың баштайгы чылында аңаа онаалдадан артыкка бүдүн чартык миллион ажыг киловатт-шак электроэнергияны хемдеп үндүрген. Октябрь мурнуун социалистиг чарыкшының түңнели-биле волховчу энергетиктерге ССРЭ-ниң Энергетика болгаш электрификация министерствозунуң шилчиир Кызыл тутуп тывыскан.

ЧУРУКТА: ГЭС-тиң машиналыг залы.

О. ПОРОХОВНИКОВТУҢ фотозу.

Ортаа Азияда эң улуг станция—Нурек

Нурек ГЭС-те 300 мун киловатт күчүлүг дөртқу агрегатты эптеп тургузары доозуурган. Ортаакы Азияда ол эң улуг гидростанцияның тудугжуларының күжепавшкиниг күш-ажылчы эзлээ онгу беш чылдың баштайгы чылында доостур чоокшуган турар: чаа агрегатты хуусаа бетинде—декабрьның 19-та ажыглалга киирерин төлевидээн.

Чүс-чүс кадыр тепкиштерни эрткеш, чер адаанда канчаардаа авжок улуг залга бәәр, ында эптекчилер болгаш ажыглакчылар айлап-таарыштырар соолгу ажылдарны доозуп турар. Оларның ажылдап турары шөлээн, бүзүреддиг—чүте дээрге ам безин чедиг миллиард хире киловатт-шак электроэнергияны ажыдап үндүрген баштайгы үш мындыг агрегаттарны дериң тургускан, улуг арга-дужуралдыг тудугжулар-дыр.

— Нуректиң тудугжуларының болгаш дериишкиннер чорудуп бәәр бүдүргелериниң «ажылчыны эстафета» дээ-раттынган чарыжы чаа машинаның эптээшкинин бистиң хуусаа бетинде доозарывыска дузалаан—деп, монтажчылар бригадири, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады М. Демко чугаалаан.—Ам ол чаруштә 250 коллектив кажыл турар. Свердловскиниң болгаш Харьковтуң машина тургузукчуларының шалыпчы күш-ажылының ачызында, ажыглалга киирер агрегаттың бүгү дериишкиннерин хуусаазы-биле база күжениишкинниг ажылдап турар. Ленинградка, Таллинге болгаш чурттуң өске-даа хоорайларынга тускай курестарны, партияның даады школазының бот-воредилге-биле доозулаан. Будунуң кол ажылынга үлегерин көргүзүп, районуның сан-хөө ажылын коскүү-биле экижиткен. Совет чазак ооң күл-ажылын бедии-биле үнелеп, В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бәәр чүе чыл ооң. Улуг Тилелгенниң чоорби база үжеп чыл болганын тавариштыр юбилей медальдар-биле шаңнаан.

...В. И. Ленинниң туразы-каазы Тоора-Хем суурнуң дап-дал ортузунда хаяк ыырында. Базыр-оол Дамба-Сүрүновичи аңаа элээн тургаш. Ооң бодалынга ыыгаан ажылхерээнин, эш-өөрүнүң болгаш богүнгү чаагай амыдыралдың киргенин чугаажок. Чер-делегей кырынга чурттаа чорааш, бүгү амыдыралын бодунуң ынак мергежилиинге бараалгадыр, чоюпга болгаш партиялыг бодунуң ынак мергежилиинге бедидер кайда боор.

Ч. КАРА-КУСКЕ.

Редакцияга чагаа

ЧИТКЕН МОТОРЛАР

Бистиң республиканың чамдык колхоздары болгаш совхоздары Бии-Хемниң «Сельхозтехника» салбырынга автомашиналар шимчедикчилерин септедип ап турар. Бай-Тайганың «Тээли» совхоз база техниканың чамдык кезектерин ынаар аппарып турар.

Ук салбырга септедири-биле бистиң чоруткан кезектеривис чамдыкта бажы-биле баар. Ону чижектер-биле бадыткаарын оралдажыйн.

Бо чылдың апрель төнчүзүнде «Тээли» совхоз Бии-Хемниң «Сельхозтехника» салбырынга БАЗ—53 деп машиналарның үш шимчедикчилерин № 100 акт ёзугаар хүлээткеп. Оларның сураа мынчага чедир чок. Ооң аңгыда уе-дүште-ле чоруткавывыс 609791, 535514, 401031 дутаарларлыг шимчедикчилер база сураг.

Ооң аңгыда мотор септээн дээш өртектерни хажыдар чоруктар бар. Чижээ, бир моторну септээн дээш 275 рубль төлээр болгай, а үштүң холезинин 825 рубль. Херек кырында «Сельхозтехника» салбыры барык бир муң акшаны үш мотор холезининге аппарган. Бичии-даа үрелиишкин чок блокторны багай блокторбиле солуп ап, бистиң каражага таварыштырып турар хировинде, ук салбыр акшаны артыкка база мынчаар ап турар.

Бай-Тайга биле Бии-Хем аразы ырак. Чүс-чүс километр. Бо аразында бистиң инженер-механиктеривис ол-ла кезектер ужуп хой удаа чоруп келгеннер. А түңнел чок. А мынаар аргып турар машиналарның элендизи, оларның кывар-чаар материалдарының чарыгдалы, кижилериң орууның шүүдели дээш хой-ле акша-төгөрик үнүп турар.

Шак мынчаар сүржүп турган, чамдык эккелгени моторларда четпес түүдер мырынай хой болур. Ус сордуруктузуның дамчыдыкчылары, хооразы мурбуку быжыглаашкын, от кезектери дээш чергелиг түүлдер чөрле четче келбес.

Сеңгээр хуусаазы оранчок эртип, ажыглаар үезин чоокшулаан моторлар дээш бистиң ажылдакчыларывыс баарга, «Сельхозтехника» салбырының удуртукчулары «Соонардан чорудуптар бис» дээш хей аазавашкиннар база кылгылаар. Ооң чижээ. Майда дужаганывыс М—21 деп шимчедикчиниң ужун барган бистиң механиктеривиске октябрьда харыызы мындыг болган. База-ла амга чедир чок.

Чоокта чаа республика солуннарындан номчуурумга, Бии-Хемниң ажыл-агыйларыбиле кады «Сельхозтехника» салбыры 1977 чылдың часкы тарылгазынче чогуур ойшаанда кирери-биле көдээ ажыл-агый машиналарын бүрүн сеңгээр деп инициатива үндүрген болду. Боттарының эгелээшкинин бадыткап, бистиң моторларывысты чогуур ойүүде эки шынарлыг кылдыр сеңгеп чорудар боор деп идегелдивис.

С. ЧҮДУК.

«Тээли» совхозтуң механизатору.

Чылдар, болуушкуннар, фактылар

ЭРТЕЖИ КИЖИ

Базыр-оол Дамба-Сүрүновичи бажыңындан үнгеш, ажылдаар черинче базымнаан. Дүне быскан хар чаапкан болгаш, ыпай-бээр кылаштаашкан улуегүн изи илдеп болган. Чамдык истериин эдлерин ол, харын-даа, талып алырын ораладажып чораан. Алызы аизырак кижи болганда, истеп кеймеп үнгенин, кайнаар углааның тывары аңаа мындыдө берге эвес болган. Ча, ооң ыңай, ажылдаар черинге бо хире эрте келир улусту база билвар. Түге дээрге, ол боду база эртежи кижилерниң бирээзи.

Шеттерни улуг хар шугалп алган, мындыг боорга кушкаштар узун-узун шивилериң уппарында өрү-куду чемнеп чоруп турганнар. Оларның мыжыраашкан үнүн дыннап, арыг агаарга таалап базып орда, мурнуңга улуг ожук кээп дүшкеп. «Диви шураарга мындыг боор ийин» дээш, шивиниң шыпшык бажынче шыгаагылаан—куруг. Мындаа чаа маңаа халчып тургаш дииннер ам суурдан ырай берген хире. Ооң ол ында В. И. Ленинниң турасчаалыпга келген...

Тоора-Хем—чараш-ла суур! Базыр-оол Дамба-Сүрүновичи ону Ихэкшүл-ие магадаар. Чамдык бажыңнар мырынай арга шиттинде, чайын бажыңдан үнерге-ле—кат, моогу, ай, шеңге... Ындыг черни чүге совет кижи үреевин шиңгээдип ап, сайзырадып шыдаан. Ол дугайын Базыр-оол Дамба-Сүрүновичи эки билир. Ооң өскен, ачы-ашкылчы башкынарын эгелээн черн—Хандагайты база сайзырангай суурларының бирээзи апарган. Күрүпеннин ажыл-агыйлар, бүдүрүлгелер черлеринге чылдыы-на берип турар узуп-даа, кыска-даа хуусаазыг чээлиерининн болгаш өске-даа аңма хөреңгизиниң ачызы ол. Ол бүгүнү сан-хөөнүң хоочун ажыладакчызының бежен кар харлап тура бодаваа, ол хире үеним дүргүзүнде бүдүрген ажыл-херээн түңневес аргазы чок.

Базыр-оол Дамба-Сүрүновичи Ховалыг Тывага социалистиг тургузугшун хөгжүлдези-биле деңге озуп, чурттап келген. Чаагай амыдыралды тургузарыпта ооң үлүг база бар. Аровечи тургаш, Ада-чурттуң Улуг даймыпче дузаламчы чорударынга киржип, шеф. хурал-суглаа болгаш аныктарның өске-даа чыыштарын организастажып, идеңкейлиг культармейжи болуп, оң-оң кижилиг үжүк-бижикке өөреткен. Ол үеде, чаэрбе хар безин четпейн-ле, дерги садмы эргелекчилеп ажылдай берген турган. Ооң соонда Өвүр районнуң сан кылдызынге инспекторлап киргеп. Ам ооң сан-хөө шугумунга үжеп чыл ажылдап турары бо.

Коммунист Базыр-оол Ховалыг Тес-Хем, Өвүр, Моөгүн-Тайга болгаш Тожу райкүүскомнарга сан кылдызын эргелекчилеп келген. 1950 чылдан бээр кылган ажылы ол. Хөй-ннити ажылынга база идепкейлиг. Дуржулгалыг пропагандист. Район Советиниң депутадынга хей катап соңгуткан. Амгы үеде ажылчы чоннар депутаттарының Тожу район Советиниң депутады хүлээлгезин бөгөй эвес күүседип турар. Районнуң улуечу контроль комитединиң дараазының оралакчызы болгаш партияның район организациязының ревизия комиссиязының кежигүнү. дээлгелар база бар. Ажыл хөй, ынчалзажок ол шагдап бээр ынчаар ажылдап чанчыга берген. Хүн чурумун шыңгыы сагывае болза, ол бүгүге четтиргери берге. Ооң ынай ол бодунуң политбилиинп болгаш мергежилиин бедидер кирииткеннер. Эң улуг пазылыг Кыргыс Намчыл-Хуурактың бызаанчыга тыва аялгалар ойпазарын эмнелге ажылчыны Дөңгур Анай-оолдуң сыгыртырып болгаш карыраалаарын 5 харлыг «партист» Саяна Кыргыстың «Шилги бызаам», «Арыкчыгаш» деп ырларны ырлаанын керүкүүлер магадап, адыш часкаашкыны-биле хүлээп алгылаан.

Дараазында янзы-бүрү ооңнар. Залдың ханаларында сүт болгаш ооң кылган чемнер дугайында үлегер болгаш чечен чугаалар, тывызыктарны улгаттыр бижээш аскылаан. Кварталдың болгаш ажылиштиң мурнакчылары хүндүлүг кижилерни мактаан кыска шулукчүгештер база-ла ында.

Организастап эртиргеп ооңнардан лотерея ооңу және солун болган. Лотерея билеттериниң тиражтарын шүүлтүргеге, чамдык эштерге апк сүттүг шай азы хойнак, шойуп каан быштак ачы борбак чокпек, чок-ла болза, бир борбак курут таваржып турган.

Кежээниң түңнелинде бөдөө Советтиң күүскомунуң даргазы А. С. Бадыргы кежээниң эки, солун боон эрткенин демделеивишаан. дараазында «Тыва улустуң таңчылдары» деп кежээни эртиреери-биле дортқу кварталдың чурттакчылары белетеңнип турарын дыңнаткан.

М. ДАҢЫЫН.

АК ЧЕМГЕ ТУРАСКААТКАН

Ол кежээ Торгалыг суурнуң Культура бажыңында кижиидээ арбын-на болган. Суурнуң 6-гы кварталының чурттакчыларының организастаазы «Сүт» деп темага дыштанылга кежээлээн ол кварталдың даргазы. Кара-кыс Намчыл-Хуурак эге сөс-биле ажыткан. Сүттүң ажык-дузазы, ооң киржиитези-биле кандыг-кандыг чемнерни кылып турарының дугайын ол чымгаинарга соңуургаткан. Ооң соопда ук кварталдың чурттакчыларының организастаазы чем дептелгези кончуг солун болган. Инда чүвү чок дээр! Ааржы, чокпек, ореме, сметана, курут, быштак, саржаг...

А хоюг сарыг шайны хонектерде куткулаап, чаныпда аяктарны белеткегилеп каап. Ону аартап турда, экизин чүү дээр! Кежээге келген чон ында дептээн янзы-бүрү чемнериниң дээжизин шенеп, ооң шынарын, амданының мактап турганнар. Эң эки үнелелди Мария Чымбалак, Дарый Седижаа, Анайбан Маадыр-оол оларның белеткээн чемнери алгылаан. Эң ылаңгыя Мария Чымбалактың белеткээни сүттеп кылган 5 чүүл чеми ошаган деп демдегледи, тускай демдеглел дептериниде хой санныг көрүкчүлерден үпелелди алган.

Дыштанылга кежээлээниң дараазында кезээ — концерт. Концертке кварталдың улуг-биче пазылыг чурттакчылары кийиптеринип үжүк-бижикке өөренип алган чүүлдерин, ырларын, шоңнарын көргүзүп, ооң-биле база кежээниң-кинниг ажылдап турар. Ленинградка, Таллинге болгаш чурттаун өске-даа хоорайларынга тускай курестарны, партияның даады школазының бот-воредилге-биле доозулаан. Бодунуң кол ажылынга үлегерин көргүзүп, районнуң сан-хөө ажылын коскүү-биле экижиткен. Совет чазак ооң күл-ажылын бедии-биле үнелеп, В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр чүе чыл ооң. Улуг Тилелгенниң чоорби база үжеп чыл болганын тавариштыр юбилей медальдар-биле шаңнаан.

...В. И. Ленинниң туразы-каазы Тоора-Хем суурнуң дап-дал ортузунда хаяк ыырында. Базыр-оол Дамба-Сүрүновичи аңаа элээн тургаш. Ооң бодалынга ыыгаан ажыл-херээнин, эш-өөрүнүң болгаш богүнгү чаагай амыдыралдың киргенин чугаажок. Чер-делегей кырынга чурттаа чорааш, бүгү амыдыралын бодунуң ынак мергежилиинге бараалгадыр, чоюпга болгаш партиялыг бодунуң ынак мергежилиинге бедидер кайда боор.

Ч. КАРА-КУСКЕ.

ӨӨРҮШКҮНҮҢ СӨСТЕРИ

Кижилерниң кайдыкызыла дээш билиг-мергежилиин, амыдаажых харын чыска өөрүп чоруур эмнелгени кым мактаваа боор.

Мээң хар четпээн чаш оглум Маны-Даш хөрээнге дедиргил аараш, берге байдалга турда. Суг-Аксы эмнелгезиниң уруглар эмнээр салбырынга эккеп чыттырган бис. Дуржулгалыг эмчилер Кара-Кат Ондер, Татьяна Ховалыг бир ай иштинде оглум сегип, ам кан-кадыкотуп, доруглуп турар.

Чонуңуң кадыы дээш күженишкинниг ажылдап турар эмчилерге, эмнелгениң ажылынарынга өөрүп четтиргенимни солун дамчыштыр илередип, оларның бүдүмчү сыныгына чедиишкинчерни күзедим.

М. УЛУГ-КАРАК
Чөөл-Хемник район.

• • •

Тайгага аңнап чораш, кежүүшкинге таварышкаш, Турал эмнелгезинге берге байдалдыг келдим. Бүлүмнүг эмчилер В. М. Грищенко, В. В. Врегин олар алы-тыныс ап бергеннерге хол, будумну кан-кадык кылдыр эккеп кагдылар.

Бистиң чуртуувустуң муң-муң чону-биле бир дээй, эмчилериң алдеек холдарынга, эртенги белгинге чоргаарланып, сеткилиинин ханызындан өөрүп четтирдим.

М. МААЖЫК
Бии-Хем район.

• • •

Кызыл районнуң «Герс-Хөл» колхозунуң эң мрак Үстүү-Балыктыг бригадазында чурттап, ажылдап турар мен. Колхоз төвүнге болган партиялың отчет сонгуулдалыг хуралынга чораш, кадыр-кашпал, хар-чам дүгелээн арт-сын ындында чүс ажаа километр ыракта аалымче далаштың чорун олурдум... Ол үеде аалга чаш оглу-биле арткан өөм ээзи хенертен апр аараш медерел чок, чаш оглу чанынга ылаап чыдырда, хар корун, хынаддага чораап, душ бээп вертолеттуң ыг чанынга хондурун, иеге кирип, мээң үлүзүмүнү Күнгуртуг эмнелгезинге чедиргеп үжүдүкчү Шаар-оол Ондарга өөрээнин кызыгаар чок. Иешкилериң Күнгуртуг эмнелгезинде сегип чыдарынга, оларны ажаал, эмнеп турар эмнелге коллективиниле бригадам мурнундан өөрүп четтирсенимни илередим.

А. СЕДЕН.

Спорт ★ Спорт ★ Спорт

КАРГЫНЫҢ ДОЖУНГА

Эрткен дыштаныр хүннерде Мугур-Аксы суурга кышлы спортчу сезонну ажыткананыңга турасчаатказн хоккей маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа беш исманда киришкеп.

Чидиг спортчу демиселдиң түңнелинде райпонуң шилиндек командазы тиилекчи болуп, комсомол райкомунуң шилчиир чүбөгүн чаалап албышаан, бирги чергениң диплому-биле шаңнаткан. Ийиги черни район төвүнүң чыынды командазы, үшкүзүн «Малчын» колхозтуң хоккейчилери эзлээн. Оларга база ийиги, үшкү чергениң дипломнарын тывысхан.

БИСТИҢ КОРР.

ДРУЖИННИКТЕР СЛЁДУ

Өвүрнүң эки тура улусчу дружинниктериниң район слёду болуп эрткен. Ону СЭКП райкомунуң бирги секретары Ч. Х. Ооржак ажыткан.

Районнуң эки тура улусчу дружинниктериниң 1976 чылда кылып чоруткан ажылының түңнелдери болгаш моон сонгаарга сорулгаларының дугайында илеткелдя райкүүскомнуң даргазының оралакчызы Ч. К. Шулуу-Маадыр кылган.

Слёттуң киржиикчилери сес алгаш, кылдыгаан ажылын чугаалап, код кичээнгейни чедир кылдыпмайн турар чүүлдерже угландырган. Районнуң бүтүү дружинниктериниң кыйгырыгны слёттуң киржиикчилери хүлээп алган. Эки ажылдап турар дружинниктерни хүндүлеп бижиктер, тураскаадыг белектер-биле шаңнаан.

М. САЯН.

СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга бүргөөр, хар чаар. Хаттың дургени секундада 12—18, Кызылга 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы дагаарга —8—13, оскелеринге 15—20, Кызылга 15—17 градус соор.

Чурумалдыг Тайга станциязынга хостуг үеде селгүүстээшкин.

В. АМЫРЫҢ фотозу.

Телевидение

ДЕКАБРЬ 17-ДЕ

МОСКВАДАН

10.10—«Бистиң намдарывыс. 1923 чыл».
11.10—С. Маршак. «Он ийи ай».
11.40—«Чалмыларның уран чогаадылгазы».
12.05—Уруглarга фильм. Уран-чечен кыскз телефильмнер программазы: «Капитан», «Уруг, ооп болгаш арзылаң».
13.00—Медээлер.
13.10—«Москва болгаш москвачылар».
13.40—«Бодуң ырыдың тып». Ж. Бичевскаяның киржилгеазбиле концерт.
14.05—«Бистиң намдарывыс. 1923 чыл».
15.05—«Известия». солуннуң шашалы дээш хоккейге делегей маргылдаазы. ССРЭ биле Швецияның шилиндек командаларының ооңу. В. И. Ленин аттыг Топ стадионнуң спорт ордузундан дамчыдылга.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Цирк арепазында».

КЫЗЫЛДАН

18.10—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
18.25—«Генерал Карбышев». Документалдыг фильм.
18.45—«Аныяк ленинчилер». Дамчыдылга.
19.15—Мультфильм.
19.25—Телемедээлер.
19.35—Неделяда болуушкуннарның тайылбыры.
19.50—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—«Известия» солуннуң шашалы дээш хоккейге делегей маргылдаазы. «Виннипег Джетс» (Канада) биле Швецияның шилиндек командазының ооңу. В. И. Ленин аттыг Топ стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.
22.15—Моддан ССР-ниң күрүпенин «Жок» таптыг ансамблиниң концерти.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАПОВ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Тиилекчи» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Телеграмма» 9.00, 10.45, 15.25, «Киноклуб «Ким болуруа?» 17.10, «Сангам» (2 сериалыг) 12.30, 19.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Зорро» (2 сериалыг) 10.00, «Төөгүүнүң бөзымнары» 15.00 «Бедиктиң коргунчуу» 16.10, 18.00, 20.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ковпак дугайында бодалдар» 15.00 «Бедиктиң коргунчуу» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-85-24, 2-31-75, пропагинда килдизиниң 2-31-75, харылсалгалы секретарының 2-23-54, партийже амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, кодже ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетүүр килдизиниң 2-22-64, чаңгыс килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариат тың 2-23-35, солуп келбейн баргында 2-32-75 телефонче полгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАҢГЫ № 1811.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы биле эргелелиниң гипографиязы (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01376.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 297 (10282) | 1976 чылдың декабрь 18, суббота | 1925 чылда үндезилеттингеи | Өртүө 2 нөм.

НАЙЫРАЛДЫҢ АЯН-ЧОРУУ-БИЛЕ

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Бирги секретары Э. Герек найыралдың аян-чоруу-биле декабрь 16-да Москвада чедип келген.

ПУР-нуң болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шимээн Шереметьево аэродромга эш Э. Геректи эштер Л. И. Брежнев, А. П. Кириленко, В. И. Долгих, а ол мышаа СЭКП ТК-ның кежигүнү Б. П. Бутаев, СЭКП ТК-ның кежигүнүне кандидат О. Б. Рахманин, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү А. И. Блатов уткуп адаанмаар.

ПУР-нуң ССРЭ-де элчизи З. Новак утказанарның аразынга бала турган.

(СЭТА).

НАЙЫРАЛДЫГ УЖУРАЖЫЫШКЫН

Найыралдың аян-чоруу кылын Москвада чедип келген ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Герек-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң ужуражыышкыны декабрь 16-да болган.

Польшаның партия-күрүне делегациязының ССРЭ-те аян-чоруунуң үезинде чедип алгыдыган дугуржуушукшуларның амыдыралда чедиишкинниг боттанып турарын эштер Л. И. Брежнев биле Э. Герек сеткил ханыышкын-биле демдеглээн. Бүгү талазы советско-польскады ажылдажыгаашың улам ыңайгы хөгжүлдезиниң перспективаларын олар бедип-биле уеттээн. Делегей херектеринге эки-дүкма ийи партиялардың демниг үедилиишкиннер-биле холбашкан айтырыларың баазала чугаажашкан.

Л. И. Брежнев биле Э. Геректиң ужуражыышкыны ынаырадып, чүректиң ханыышкын хүндүлежиринин болган эки-дүкма бүү-биле бот-бодуун билчиринин байдалынга эртикен.

(СЭТА).

Я. КАДАРНЫҢ МОСКВАДА КЕЛГЕНИ

Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының ТК-зының Бирги секретары Я. Кадар найыралдың аян-чоруун кылып, декабрьның 17-де Москвада чедип келген.

ВУР-нуң болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шимээн Киев вокзалынга эш Я. Кадарны эштер Л. И. Брежнев, А. П. Кириленко, В. В. Капитонов база ол мышаа СЭКП ТК-ның кежигүнү Б. П. Бутаев, СЭКП ТК-ның кежигүнүне кандидат О. Б. Рахманин, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү А. И. Блатов уткуп алган.

Вокзалга ВУР-нуң ССРЭ-де элчизин Й. Марьяи база бар турган.

(СЭТА).

МОСКВА. 1976 чылдың февраль 24. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизиниң ажыдыышкыны. Индирде — СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев. СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегаттарының СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневке байыр чедирип турары. СЭТА-ның фотохрониказы.

Эш Л. И. Брежневке ПУР-нуң шаңналын тывысканы

ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Герек Польшаның улуг крестиглиг Чаартылга орденинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневке тывыскан. Польшаны фашистиг эжелекчилерден хостаарынга идепкейлиг киришкенин дээш, Совет Эвилелиниң болгаш Польшаның аразында найыралды, эки-дүкма бүзүүн болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдүрүшкө база бижыглаарынга улуг ачы-ховуазы дээш, тайбыныы болгаш социализемниң бижыглаарының херээнге шилтаранган салымышкыны дээш Л. И. Брежневке од шаңналды тывыскан.

ПУР-нуң шаңналын тыпсын турарының үезинде эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, А. Я. Пельше, И. В. Подгорный, Д. Ф. Устинов, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, Я. Н. Рабов болгаш турган.

Эштер Э. Герек биле Л. И. Брежнев чугаалар солушкан.

Эш Э. ГЕРЕКТИҢ чугаазы

Сиңерниң төрүттүнген хүнүңерден бөгө чеде харлап турарыңарны хөлбаттыр Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Политбюрозунуң база Каттышкан тараачын партиянның болган Демократтыг партиянның үзеги удуртур органнарының каттышкан санаалын бүзүүр ПУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң тывысканы Польшаның Улуг крестиглиг Чаартылга орденинбиле Сиңерни төпээр алдар мекээ онаашты, эш Леонид Ильич Брежнев. Моок-биле холбашкан Төп Комитеттен болгаш бистиң бүгү партивыстан, ПУР-нуң Күрүне Чөвүлелинден болгаш Министрлер Чөвүлелинден, эвилелчи партилардан болгаш Улустуң тангыс эвиинг фронтуунудан, эр, херээжен поляктардан Сиңерге чүректиң ханыңдан байыр чедиришкиннерни болгаш күзээшкиннерни дамчыдарын чөпшээрен көрүнер.

Сиңерге бо бедик шаңналды тывысыышаан, Польша Улус Республикага Сиңерни эң дээдиг-биле хүлээп көрүп болгаш үндүткеп турарыңар илерге-леп турар од орденниң адыбаза копчуг кайгамчык. Ол эт төрээн чуртун чаартырывыче болгаш хамаарышпас күрүне бүзүүн чедап алырынче поляктарның хөй-хөй салгакчыдарының чүткүлү-биле холбаглыг. «Сиңерниң болгаш бистиң хосталгавыс дээш» деп долуунду боттарының туктарынга сиңилип бижээш, чалбыыштыг патриотизмни интернационалчы эң-сеткил каттыштырылгазы-биле дүүштүрбүшаан, бистиң улузувус оң серулгаже чайгылыш чок чорун турган.

Оң орукка чугула үе-чада болза, 1905—1907 чылдарның революциязының баррикадаларынга Польшаның болгаш Россияның ажылчын ангызының дем катказын демисели болган, а оон үдезин эргилдели —Октябрьның социалистиг Улуг революциязы болгаш польша улустуң бот башкынның шинтирлеттинер эргезин Ленинниң чарлаавы ол болган.

Национал болгаш социал хосталга херээнин эчис тилелгеан 1944 чылдың июльже бистиң Төрээн чуртувустуң чаартыг төрүттүнгени болгаш улусчу Польшаның тургустуунгаы ол болган.

Ол тилелеге бистиң улузувустуң маадырлыг демисели-биле холбаалыг. Сиңерниң пууг киржип турганыңар, Кызыл Армиянның хосталгалыг чиссиязы-биле чарылбас холбаалыг болган, эш Брежнев. Каражадап когараан Польшаны хостаарынга Сиңерниң киржилгеңер дээш, боо-чеңсел талазы-биле польша-совет эки-дүкма бүзүүн быжыглаарынга киришкен салгышкыныңар дээш Польша Улус Республика Сиңерге дээди дайынчы шаңналды—Биргн чергенин Виртути милитари крезин тывыскан болгай. Богун ол Сиңерни Польшаның Улуг Крестиглиг Чаартылга орденинбиле шаңнап турар-дыр.

Социал революцияны боттандырган, польша улус социалын тургузуушкунуун оруунче киргеп, бодунуң хамаарышпас чорууның, бүдүн девискээрлиг болгаш хамаанышпас болурунуң магадылалын алган. Ынчангаш ол бүгү болза, Совет Эвилели-биле ийи-ырал, эвилел болгаш кады ажылдажылга-биле чарылбас холбаалыг.

Богун Польша Улус Республика социал экономиктиг чедилишкинниг хогжүлдезин оруу-биле чорун, чөпшээрел амыдыралының деңгелин бедидип, делегей ареназында бодунуң туружун быжыглаш турар. Бодунуң бүгү-де чаагай ажыл-херектеринге ышкаш, бодунуң амгы бурунгар шимчээшкиннинге бистиң чуртувус Совет Эвилели-биле эки-дүкма харылзаалары-биле идегелдиг чөлегиишкинниг болуп турар.

Бистер, поляктар, эш Брежнев Сиңерни Польшаның шылгаттынган болгаш чоок өнүү база бистиң кожа ийи улустарывыстың эки-дүкма кады ажылдажылгазының чайгылыш чок талалакчыын кылдыр көрүп турар бис. Польшага Сиңерниң аян-чоруктарыңар Сиңерниң бодуңарны, улус совет улусту бистиң улузувустуң кезээде хаңы ынакшыл болгаш найыралбиле көрүп турарывыңар көрүнүп турар-дыр. Ону чаагай сеткил ханыышкын-биле тыпсып турмен.

Ооң мурнуу чарыында база бир хүндүүт хүлээлгеңи күүседирип чөпшээрел көрүнер, «Катовице» дээр металлургиин комбинадын ажыглалга киргеңи-биле декабрь 14-те байырлал болган. Ону тутканы амгы польша-совет кады ажылдажылганы, социалистиг Польшаның экономиктиг күчүзүн улгаттыраарынга болгаш ол экономиканы чаартырынга Советтер чуртунуң эки-дүкма дузаламчызының эң тодаргай илерези болуур. Польша металлургизинде эң улуг болгаш баулуг амгы үениң ол комбинадының тудуушкунуун эгелээни—биске чугула ол херекке Сиңерниң хүүда чаагай күзелдиг киржилгенер-биле холбаалыг болгай, эш Брежнев.

«Катовице» комбинаттың тудуп болгаш ажыглалга киирип турар будүүлгелериниң комбинаттары ооң хүндүүт тудугжузу деп этты Сиңерге тыпсырын шиитпирлээн. Ол шиитпирии болгаш күзээшкиннерлиг тураскаал адрести Сиңерге дамчыдар алдарлыг болуп тур мен. Баштайгы төнелде эзилдиргеп төнелде каңнарны Сиңерге дамчыдарын база олар дилээп чүве.

Бодумнуң хуумда база чүректиң ханыңдан каттыжып турарым эң чаагай күзээшкиннер болгаш байыр чедиришкиннери-биле кады «Катовице» комбинаттың металлуруттарындан изин оорлуг четтириишкинниг үлегери кылдыр, ол шепеп эзилдиргеп каңнарны, хүлээп ап көрүнер, эш Брежнев.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эш Герек!
Эргим онңуктер!

Боттарывыңа чүртүүнүң дээди ынаыралдаш шаңналы — Польшаның Чаартылга орденин менээ тывысканы дээш Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединге болгаш Польша Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниге чүректиң ханыңдан өөрүп четтирдим.

Ол шаңналдың алыс адында бээш ханы утка киртендир. Чаартылга — Польшаның амыдыралының амгы үе-чадазының характеристиказынга ол калбак болгаш чазыг чок утказыг сөс-түр. Социалистиг тургузуунуң ачылдыгы кырында чаартыг төрүттүнген польша улустуң муң-муң чыдыг күрүне ёзузу амыдыралчы чаа күштерни чедип алган. Польша пайызындал хүлүйбадан катап тургустунган, фашистиг эжелекчилерге үрегдәттирген өске-даа хоорайлар дагыы туттунган. А оларның-биле кожа улегүүрүн болган эртемниг чаа, аныяк төнтери бедип үнгүлээл. Польша моон мурнунда кажан-даа мындыг күчүлүг индустриалдыг бөлээдыг турбаан. Калбак массаларның байлаа болуу берген национал культуранын байлактары кумагалалдыбыбиле кадагалаттынган болгаш ол патап ковудээн.

Ол чаартыг төрүттүмүүшкүнүн болгаш тургузуунаның сорук кижирикиниң болгаш кол шимчедикчи күжү— ажылчыл аңгы болгаш ооң коммунистиг авангарды болган. Ажжок хөй чүүлдер кылдыгнаан, ынчалзажок ону тоогу хемчээлдерибиле алырга — социализмче орунтан шимчээшкиннинг чүгле эге үе-чадазы-дыр.

Туртустунган быжыг тепкишкиже, социалистиг өске-даа чурттар-биле эки-дүкма кады ажылдажылгага даянып алгаш, польша улус бодуунуң мурнунда салдынган эң-не сорулганы чедип алыры чигинниг чок: сайзырангай социалынын тургузар, бодунуң төрээн чуртун удам-па күчүлүг, элбекшилдиг, чечектелиишкиннинг кылыытар.

Бо таварылганы ажыглап алгаш, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының VII съездиниң төлевидээни харыысалгалыг сорулгаларны күүседиргеге эки-дүкма Польшаның коммунистери болгаш бүгү ажылчы топшары улус чедиишкиннерниг бодуруп сеткилдиң ханыңдан күзексей-дир мен, эш Герек.

Польшаның Чаартылга орденни хүлээп албышаан, совет коммунист болганымда, ажы талазы-биле бодуунуң польша эки-дүкмазынга бистиң партиявыстың оскерлиг чок көргүскени пролетаржы эң-сеткил каттыштырылгазының дугайын, деткимчеңниң дугайы чорталарыышкыны-биле бодаар-дыр мен. Хамаарышпас польша күрүнениң катап тургустунганы Октябрь революциязы-биле, улус Ленинниң ады-биле холбаалыг. Фашистиг кулданыдырыгдан Польшаның хостаганы Совет Армиязының тиилелгелиг хөделиишкиннери-биле, совет солдаттарының болгаш польша патриоттарының дайынчы эки-дүкма ёзузу-биле холбаалыг. Бистиң армиявыстың хостакчы хүлээлгезинге бодумнуу шыдаар-ла салыышкынымны кирер, тиилелгелиг дөртен бөш чылда польша чергe ол армиязың дайынчылары-биле кады кирер аргалыг болганымны сактып келиримге, өөрүпчүүн чажырбайн-дыр мен. Харын дараалындагы-даа чылдарда мени Польша-биле, ооң коммунистериниң тургузукчу ажылы-биле, польша черде социалистиг тургузуушкунуун улуг ажыл-херектери, өөрүшкүлүг түүлдери болгаш сагыш садыышкынзары-биле хөй түүлдер холбаттырын келген.

Социалнам дээш аңгы тулчуушкуннарының үезинде, дайынның одунга төрүттүнген пайыралды болгаш эки-дүкмалышкы чоруктуу түтле камгалап алгапывыс эвес, харын ону улам хөй талалыг, хөй ооңуг, байлак кылып алганыбыс база эки-дир, эштер Калбак, бүгү түүлдерни хаара тудуп турар деп болуур польша-совет кады ажылдажылга, богун бистиң партиязывыстың болгаш улустарывыстың каттыштырып турар ханы быжык харылзаалар — бистиң ийи чурттарывыстың дүрүм ёзугаар чоргаарланыр түүзү ол-болуур. Мен богун мекээ тывыскан шаңналды бо эки-дүкмалышкы чоруктуп илерели кылдыр хүлээп албышаан, ону быжыглаарының болгаш хөгжүдеринің херээнге моон сөгөар-даа бараан болурумну дагыгаалаан тур мен.

Бистиң партиявыстың дугайында, мээң дугайымда чүректиң ханыңдан сөстеринер дээш Сиңерге изиг өөрүн четтириишкинни илергелеринге чөпшээрел көрүнер, эргим эш Герек.

Совет болгаш польша улустарның бүзүүбас эки-дүкма эвилели быжыглыг турзун!

(Эштер Э. Геректиң болгаш Л. И. Брежневтиң чугааларын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш үргүлүүлелдиг адыш часкаатыкпынары-биле удалараа үзе киргеп турган).

* * *

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнери, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнеринге кандидаттар, СЭКП ТК-ның секретарылары Леонид Ильич Брежневке Польша Улус Республиказының шаңналын тывысканынга холбаттыр чүректиң ханыңдан байыр чедиргеп болгаш Совет Эвилелиниң социалнамының эки-дүкма чурттары-биле бүгү талазыг кады ажылдажылгазын болгаш улустарның аймак чок чорууп быжыглаарынче утлашгаа үре-түнелдиг ажыл-чорудулгалыга улам ыңайгы чедиишкиннерлиг болуруп аңаа күүсөп.

(СЭТА).

Төрээн чуртунга ээп чаныр келгени

Вьетнамның Ажылчы төнпар партиязының IV съездизиниң баштап чораан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов декабрьның 17-де Москвада ээп чаныр келген.

Внуково аэродромга ээп М. А. Сусловту эштер Ю. В. Андропов, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, Б. Н. Пономарев, И. В. Капитонов база ол мышаа СЭКП ТК-ның кежигүнери Б. П. Бутаев, Г. С. Павлов, Н. М. Пегов, СЭКП ТК-ның кежигүнүне кандидат О. Б. Рахманин уткуп алган.

Ханойдан Москваже орук аразынга Ташкентиге доктаагаш, аңаа ээп М. А. Сусловту болгаш делегациянын кежигүнү эш Ш. Р. Рашидовту республиканың удуртукчулары чылыы-биле уткуп алганнар.

М. А. Суслов-биле кады делегациянын кежигүнү СЭКП ТК-ның кежигүнү К. В. Русаков Москвада ээп чаныр келген.

Аэродромга уткуп турганнарның аразынга ВСР-ниң ССРЭ-де херектерин тур бүзүреттиргеп Та Хыу Кань база бар турган.

(СЭТА).

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮННЕРИ

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Кызылдың даараныларга фабриказының коллективи чылда 2200 муң рубльдиң продукциязын сайгарар планын декабрьның 13-те, 2200 муң рубльдиң продукциязын бүзүрер планын декабрьның 14-те күүсетиниин СЭКП обкомунга болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелинге рапорттаан.

Чыл төнчүзүнге чедир 140 муң рубльдиң продукциязын сайгарарын болгаш 144 муң рубльдиң нимити продукциязын бүзүрерин даараныларга фабриказының ажыл-ишчилери хүлээлгеген.

УЛАМ ЭКИ АЖЫЛДААР

«Тыва кодас тудуг» трестиң автобазазының коллективи онгу бөш чылдың баштайгы чылының планын хуусаадан эрте, декабрьның 3-те күүсединнеп. Ол даарга алдынган социалистиг хүлөөгеде көрдүргенинден 21 хонуң эрте чыыдыг планның онаалдаарын коллектив күүсеткеңи-дир. Тоску бөш чылдың планның бо бүзүрүлге хуусаадан эрте күүсетиниин биляр болгай бис. Онгу бөш чылдың баштайгы чылын автобаза база чедиишкиннинг доозун турары ооруучуг.

Декабрь 5-те бистиң чүртүвус Совет Конституциязының хүнүн демдеглеп эрттиргеп. Ол байырлалга автобазаның коллективин күш-ажылчы тилелгелиг ужураашканнар.

Эрткен 11 айларның дургузунда мурнакчы коллектив 27277 муң тонна-километрлиг ажылдан кылган болгаш 788,8 муң тонна чүктү сөөртken.

Бир автотонналга хамаарыштыр план база 9,6 хуу ажыр күүсеттингеп. Күш-ажылдың бүзүрүкчүүзү планнаттынган дедеглеңден 16,7 хуу ажыг болган.

Бо бүгү коргуулгалар талазы-биле автобазаның коллективи чыыдыг планның онаалдаын күүсединнеп.

Коллективтиң пинти чедиишкиннеринде толептиг улуг-хуузун киришкеннери турар шалыпчылар автобазада хөй.

1976 чылда хууда планның хуусаадан эрте күүседипкеш, 1977 чылдың улугуна шагдага киришкен мурнакчы чолаачылар Г. Шайхудтинов, И. Пилецкий, А. Драничников, С. Митряшкин, Г. Кузовлев, В. Сизин, И. Бондаренко болгаш ооң-даа өскелери адаан болуур.

Улуг Октябрьның 60 чыл ооң толептиг уткуур дээш чарыштыр киришпишаан, бистиң коллектив бодуунуң арга-кургавырларын сапаш коргеш, чыл төнчүзүнге чедир 60 муң тонна чүктү немей сөөртүрүп, 1400 тонна-километрни ажылдап кылырын шиитпирлээн.

Р. ПАВЛОВА.
автобазаның план кылдызының начальныгы.

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Онгу бөш чылдың баштайгы чылының планнын онаалдаарын хуусаа бетинде күүседир дээш «Тыва суг тудуг» трестиң автобазазының чолаачылары чыл эгезинден бээр кызымак ажылдааннар.

Машиналарның ажылче доктаамал үнерин хандырар, оларның капитал септелгеже кирер хуусазын уладыр дээш, үүрмек септелгелерни чолаачыларның чогумчалыг кылын келгевиндеп үрелиишкинден ажылче үнмейн баар таварылгалар автобаза коллективинде чок.

Чоокта чаа, ажыл шагы эгезээр мурнунда, трестиң залынга болган хуралга «Тыва суг тудуг» трестиң эргелекчизи В. Сургутанов, профсоюзледин тудуг комитединиң дартаны М. Смирнов олар коллективтиң мурнакчыларынга «1976 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хөрек домдаан тывыскан.

Онгу бөш чылдың планнын онаалдаарын хуусаа бетинде күүседир дээш кызымак күш-ажылды-биле коллективтиң хүндүткелин чаалап алган мурнакчыларның одурушта автобазазының чолаачылары Л. Афанасьев, В. Колунаев, Р. Муллоянов, А. Фетисов болгаш ооң-даа өскелер киргеп болгаш 1976 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи болгаш.

Республиканың мурнакчы будүүлгелериниң бирээзи «Тыва суг тудуг» трестиң автобазазының коллективи Октябрьның 60 чыл ооң толептиг уткуур дээш күш-ажылчы эртелеге хаара туттунган.

Г. БЕСПАЛОВА.
«Тыва суг тудуг» трестиң автобазазының улуг экономизи.

ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң материалдарын чон ортузунга таныштырар ажылды Чөөп-Хемчик райониуң «Сут-Хөл» совхозунуң парткому үргүлчүдеп турар.

Оң ажылда 17 лекторлар, политинформаторлар, агитаторлар хаара туттунган.

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң бүгү школаларында, белгүмнеринде болгаш семинарларында пленумнуң база сессиниң материалдарын калбаз-биле оөренип, сайгарып турар. Пропагандистер И. Монгуш, О. Куулар, Б. Куулар, А. Шаалы болгаш ооң-даа өскелер малчыннарның, механизаторларның ортузунга хөй лекция, беседаларны помчуп турар-дар.

О. БОГАШ.

ДААРТА ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВ 70 ХАРЛААР

„ДЗЕРЖИНСКИНИҢ“ АЖЫЛЧЫН ФАКУЛЬТЕТТЕРИ

Шак бо демир хевирлээр стайда ол-ле хевирниң агрегатка турар ужурлуг бүгү-ле чүвени кижи көрүп болур: ында демир хевирлээр шугум-даа, шиидер суугу-даа, ажылчын кижилери турар чери-даа бар. Тырыкылаанын турар өзектерниң чаартынган конструкциязының ачызында Днепровскийниң Дзержинский аттыг металлургия заводунуң демир хевирлекчилери чуртка белен продукциязы — демир-орук вагоннарының болгаш локомотивтериниң өзектерин берип турар.

Шак ол күчүлүг станны шингээдип алырынга, анаа ажылдаар бедик мергежилдиг кадрларны белеткээринге Днепродзержинскийниң үзеттүр институдунуң өртемденнери башкыларын болгаш специалистери улуг улуг-хуузун киргеп.

1920 чылда ол будурулге черинин барык өзүлеп турган конторазынга политехниктиг техникум ажыттынган. Боже заводтуң эң дээре ажылчыларын, идепкейлиг комсомолчуларын чоруткан. Оларның хар-назыны улгады бергенде-даа болза, хамаатты даймының одуруга каннаалган ол ажылчыларны амыдырал, пролетарһы арын-нүүр студент болуруунче кыйгырган.

Бежен чыл бурунгаар оон эң дээре ол дозукчулары эткээн комиссиязының даргазы, заводтуң көл инженери Иван Павлович Борхининиң (ол соолгуже ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының оралакчы-президентизи болган) холуудан ажылчы техникумуну (чуртту эң баштайгы өредилге черлериниң бирээзин) доозкан дугайында хереченилерди алганнар.

Ол аныяк инженерлерни доостурган чыл база бир төөгүлүг болуушкун-биле холбашкан. Днепровскийниң металлургия заводуну катап чаартканының соонда Ленининиң соратныгы Ф. Э. Дзержинскийниң адын ынчан анаа тывыскан.

1930 чылда ук техникумну кежээки металлургия институдуг деп эде организастаан.

Ол өредилге черинге студентилерни будурулге-биле, хоорайның болгаш чурттуң хөй талалыг кызыралыг-биле холбаштыргаанынга чүтле будурулгечи инженерлерни белеткээринге эвес, харын база техника, политика болгаш инитилел талазы-биле шыырак артеннинг кижилерни белеткеп турган. Оон доозукчулары соолгуредир партияның болгаш күрүнениң сыраглыг ажылдакчылары, будурулгениң эң дээре командирлери апаргаш.

Оон дугайында ук дээш өредилге черинин музейинде янзы-бүрү экспонаттар чугаалап турар. Оон бир кезээн ук институттуң деозукчузу, даймының болган тайбыминын чаадыры, СЭКП Тап Комитединиң Чингине секретары эш Л. И. Брежневке турасказаткан.

Мында заводтуң «Дзержинскийниң тугу» деп хөй-тиражтыг солунуунуң 1935 чылда үнген «Оон ады — большевик» деп чүүлү бала делгеттингек. Мында күшажылга-даа, хөй-иниити амыдыралга-даа бирги черде чоруп турар аныяк коммунист Леонид Ильич Брежневтиң дугайында чугаалап турар. Документилер оон «Ф. Э. Дзержинский аттыг заводтуң байдалдырынга домна газын электростатика-биле арыглаарының төлевилеези» деп бедик үнеледи алган диплом ажылын база көргүскен. Эш Л. И. Брежневтиң институттуң партия активинге 1932 чылда киришкенин, аразының ажылдап турганы будурулгезинге катап кээп чорааның тыптыргаан чуруктар база бар.

Днепродзержинскийниң үзеттүр институдунуң амгы студентилери база-ла, хөй-чүн салгалдың студентилери дег, дуржулгалыг специалистер, партияның инитиирлерин амыдыралга боттандырарынга идепкейлиг киржикчилер болуп дээш чүткүдүг өөренип турарлар.

Оон чидээ бо. Ук институттуң бо чылын доозкан, ленинчи стипендиат, ажылчын кижинин уруу Людмила Чернавга заводтуң партия комитединиң партбилетти тывыскан. Ол тергиин эки өөренимнээн. Тюменьниң тудугларынга идепкейлиг киржип турган. Ам Л. Чернай — комсомол райкомунуң секретары.

Ам музейниң дептеринде бижимделгени помчуталыпар. «Бистер, биргн күретүн студентилер, музейге чоразы, институттуң эрткен амыдыралын улуг сонуургал-биле танышпышывыс. Партияның болгаш күрүнениң шылгараачыл ажылдакчызы Леонид Ильич Брежневтиң студент чылдарының дугайында чугаа бистиң сеткил-сагыжывысты ажок хайыыктырды. Амгы үеде 70 харлап турар эргим Леонид Ильич, Силер дертен бөш чыл бурунгаар, база бистер ышкаш, маңаа өөренип эгелеп, оон соонда диплом камгалап турган-дыр силер, ынчангаш, бистер адаларывыстың болгаш хөөкүннерниң маадырлыг чанчылдарын төлептин-биле уламчылап, партияның болгаш чонуун дээш идепкейлиг демисежириивисти бүзүредип тур бис».

В. ЖУКОВСКИЙ,
СЭТА-мың корр.
Днепрадзержинск.

ЧУРУКТАРДА (үстүнде): Днепродзержинск. Брежневтерниң ег-бүлези. Үстүкү одуругнуң солдагай талазында — Л. И. Брежнев.

МОСКВА. 1975 чылдың октябрь. СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-зының Бирги секретары Ле Зуан-биле ужуражыышкыны.

МОСКВА. 1945 чылдың июнь 24. Тиилелге парады. Генерал-майор Л. И. Брежнев дайынчы эш-ээрүнүң аразында.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Шынар көрундези чоруп тур

БЕДИК КӨРГҮЗҮГЛЕРНИ ДОКТААМАЛЧЫДАР

Даараныкка фабрикалы республикада мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи. Мурнакчы коллектив шынарның беш чылында шынарны башкарарының саротов методу-биле ажылдап эгелээн. Продукциязы үрей кылырын болдурбазының бо дешилгелиг аргазын шингээдип алыры дээш комбинат дыка хөй хемчеглерни боттандырып турар.

Оларның чамдыызын көргүзүүрге ыыдыр. Пос-таавыны белеткел пегинден үндүрер мурнакчы оваарымчалыг кыын көөр. Шынаар хынаары дүгүлә, чүге дээрге келген постериниң аразында ойбак-дежиктиг аны кылыны, чугаазы дески эвестери таваржыр.

Оон соонда бижар цехке баарга постерни түскай стол кырынга ситептерни 110—120 нааттыг, оон ырай кылын постерни 85 болгаш оон-даа хөй нааттыг кылыыр хере чадар. Оларны шынаар четкээнин баазала хынаар, ырай кошкадыр аны дыка дыкыдыр салыр болза таварышпас.

Бижикчы бүрүзү түскай карточкаларны холдургаш, быжыкан хептеринге кожуп көөр. Кожап ол хеп даараныкчыларга чеде баарга, кандыг-бир таварымча чок чүүл илередиве, олар демдеглеп дораан кылыр. Шынаргаш кайы бижикчы чүү үрей кылганын дарый тодарадып болур, ону ол дораан-на барып эде кылып турар. Мындыг шүүлкак чорудулгага бот-бодуун хынажыр болганы кончуг таарымчалыг болгаш ажылчын кижи бүрүзүнүң харыысалгалыг болурунга улуг идепкелиг.

Ол ышкаш хөрөөженнерге платьелер даараарында түскай хыналда тургустунган. Платьениң моделдуруун, чейин кылырында бедик мергежилдиг, үстүкү разрядтыг даараныкчыларын бижыглаан. Олар чүгле оваашканын даараш турар эвес, а келген хептерни даараавышкы ышнарын хынаарлар. Хыналдаанын шынаар тургусканы платьелерни даараанының ышнарын экижиргиннге улуг салдарлыг болуп турар.

Хептн эки ышнарлыг даараны, үрей кылырын болдурбааны дээш ажылчыннарга немелээ төлевирни комбинатта тургусканы ажылчынмарның сонуургалын бедидеринге улуг рольдуг болган. Бир эвес ажылчын кижи ай дургузунда үрей даарнарын, азы үрей быжарын чаңгыс-даа катап болдурбаан болза, ол даараныкчыга шалынының 10 хуузун немей төлеп бээр. А контролёрлар болүүлдея эки ажылдаанныларга 35 хуу немелде тонназы бала төлеп турар.

Бо бүгү хемчеглерни мынчаар ажылдап кылгаш, ону боттандырып чорударынче коллективтиң бүгү кичээлгейин үгландырганы калбас барбаан. Күшеннишкиниг ажылдың уре-түнделе поступ келген. Комбинаттың продукциязы хереглекчилерниң үнелелин ап, садып алыкчыларның негелдезинге дүгүүр апаргаанындан магазиннерге үр чытпас, сайгартыныл турар.

Кызылдың даараныкка фабриказынга чоокку хүнүвердө шынар көрүлдези болуп эрткен. Көрүлде комиссиязынга партияның Кызыл хооркомунуң үлетүр калдазының эргелекчизи А. Григорьев, хемчээр техника болгаш стандартар талазы-биле күрэйгаарал лабораториязының кылдыс эргелекчизи Г. Тутынина, комбинаттың продукциязының хереглекчилери: Кызыл үлетүр-садыгның ресторебсоюзтуң, Ростекстильторгтуң телээлекчилери, «Сагаан» универматтың, «Детский мир» магазинниң садыгжылары болгаш телевидениеннің, радиоунуң, солунналарның ажылдакчылары киришкен. Будурулгениң талазындан комбинаттың директору Т. П. Пургина, шынар талазы-биле инженер Л. Д. Крапивина болгаш технологтар, мастерлер көрүлдези эрттиргеп.

Комиссиянның кежигүннери комбинаттың экспериментилег лабораториязындан эгелээш, будурулгенин пехтерин келип, бижикчыларның, даараныкчыларның ажылчын туруштарында кылып турар продукциязын көрүп, кылыгдарның чамдыктарының шынарын хынаарлаан.

Көрүлде үезинде комиссиянның кичээнгейинге кирген халаттарның, хөрөөженнерге болгаш уругларга платьелерниң, солдар хейлеңнериниң, хөөннинг фуфайкаларның шынары эки үнелелди алган.

Көрүлдениң төнчүзүнде комиссия кежигүннери саналгаларын солушкан.

Магазиннерниң садыгжылары комбинаттың даараан хептериниң шынары эки-ниң туурарындан чоп оны хереглеп, садып алыры кеңдээнин демдеглээннер.

Ынчалза-даа чамдык хомудалдар база бар болган.

В-744 модельниң 28—30 размерлиг уруглар платьелериниң өөктерин артында кылдыр даараавы бичии уругларга тонучуг таарымча чок. Оларны садып алыкчылар албайы турар.

Школачы солдарга даараан хейленгенниң чеңнери кыска болгаш аргыг болганындан садып алыкчылар албастаан. 1975 чылда магазинге киргеп бо хейленнер он-даа чыдып турар.

Чайгы үеде кедергиге таарымчалыг, ыыска чеңниг, чүге эр хейленгенин комбинат даараавын турар, кылдыг хейленгенни, ылангыя чолаачылар хереглеп турарын «Сагаан» универматтың садыгжылары демдегледи. Ол ышкаш комбинаттың даараан хептери он-чүүрү талазы-биле шоолуг авес, ол талазы-биле садып алыкчылар негелде тургузуп турар таварылгалар бар.

Ростекстильторгтуң базазы комбинатты пос-таавы-биле бөгөй хандырып турар, чыгларны ей-шеанда хандырбас, ылангыя он-чүүрү чараш, чаа хевирнин постери комбинатка келбейн турар деп, Т. П. Пургина чугаалаан.

Кызыл үлетүр садыгның ажылдакчыларының магазиннер-биле харылзаазы кошкак, чонуң кереглелин барык өөренмейн турар. Оларның толээлекчилери комбинатка продукция аттестациязының үезинде чаагарга безин келбээ хөвар деп комбинаттың талазындан демдеглээн.

Комбинаттың коллективизи шынарлыг хөй продукцияны будурер дээш ажылчыттын оруунда. Коллективтиң бо талазы-биле чедишпиирэ будурулгениң моон соңгаар-даа шынарының айтырыглары үлам хамыладып, чедип алдынган көргүзүглерни быжыглаарының магадылалы болур.

Продукциянын шынарының, талазы-биле ам-даа эвээш авес айтырыглар, сорулгалар даараныга фабриказының коллективиниң мурнунда салдынган.

Н. ООРЖАК.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧЕДИИШКИННЕР

СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976) Пленумунуң шиитпирлериниң сорук киргеп Улуг-Хем районнуң аҗыл-агыйларында сүт-бараан фермаларының күш-ажылчы коллективтери сүттү будүрүрин, ону күрүнеге садарын көүдедирип дээш чарыпты кылбарткан. Партия райкому фермалар аралында чарыпты он хонуктан түңнеп турарының талазы-биле түскай доктаалды хүлээп алган.

Районнуң совхозтарында тос сүт-бараан фермалары бар, олар кыштаглаашкынга багай эвес белеткелде кылып, мал чеми-биле долу хандыртынган. Салдында турар инженерлиң ажаалдаанын болгаш чемгерилгезин экижиткеп. Оон түңнелинде сеолгу хөпүктүрде кескү чедишкинмер чедип алдынган. Фермалар ажылдакчыларының, кылангыя саанчыларының кызымаккай күш-ажылы-биле, немелде планның саавааска, район күрүнеге садар сүдүнүң чыл планын ноябрьның бирги чартымында-ла ажыр күүседикеп. Маңаа «Улуг-Хаяа», «Найырал» совхозтарның сүт-бараан фермаларының коллективтери күш-ажылчы улууң киириштирген.

Партия райкому фермалар аразында он хонуктуң чарыш түңнелиин ам ийи удаа үндүрүп турар. Баштайгы он хонуктуң «Күш-ажылдың хоорүү» совхозтуң Харагай фермазының коллективи сүттү будүрүрин 100 хуу, ону садарын — 128 хуу күүсеткеш, бирги черже үнген. Ынчангаш он хонуукта — декабрь бирдең овга чедир чарышка сүттү будүрүрининң график оваалдазын 105,9 хуу, садарын 107,5 хуу күүсеткеш, бирги черни ол-ла ажыл-агыйның Оюнук фермазының күш-ажылчы коллективи чаалап алган. Оон-биле кады мурнуку он хонуккa деңнээри «Улуг-Хаяа» совхозтуң Арыг-Бажы, «Күш-ажылдың хоорүү» совхозтуң Торгалыг фермаларының коллективтери сүттү будүрүрин болгаш садарын көүдетпенин демдеглээри чугула. Ол фермаларның ажылдакчылары малдың ажаалдаавын болгаш чемгерилгезин экижиткеннинин түңнелиинде ол чедишкиннер чедип алдынган.

Районнуң ажыл-агыйларындан «Улуг-Хаяа» совхозтуң ажыл-ишчилери күрүнеге садар сүдүнүң планын хүүсеа бетинде күүседип, өске совхозтарны мурнай берген. Ол ажыл-агый боттарында бар аргаларны санап көргеш, чылдың төнчүзүнге чедир ам-даа 40 тонна сүттү күрүнеге садарын хүлээнген. Ону күүседиринииң аргалары бар. Совхозтуң Алдыы-Шынаа фермазының ажылдакчылары эртикен чылдың деңнелиинден хөй сүттү будүрүп турар болгаш сүттүң бараанын талазын көүдеткен. Совхозтуң мурнакчы саанчылары Александра Димит, Энин-кыс Дугар, Эремаа Маңдышпаа, Сосүрмаа Доржу олар бир инектен хөй сүттү саап, мактадып турар, мындыгларның саны эртикен чылдыңнаан немешкен.

Малдың продуктулуун көүдедирип дээш фермалар аразында чарыш ам-даа уламчылавишаан, районнуң күрүнеге садар сүдүнүң планын немелде хүлээгелеря-биле кады күүседип болурунга кедээнин ажыл-ишчилерни будүрелдиг.

Л. АРАКЧАА.
Улуг-Хем район.

ДЕПУТАТТАР СОҢГУКЧУЛАРЫНДА

Сүт-Хөлүүн № 650 соңгуда округунуан депшиттирген ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. К. Мендуме-биле соңгукчуларның ужуражыглазы Сүт-Аксының Культура бажыңынга болуп эрткен.

Депутат соңгукчуларның мурнуна отчёдун берип, партияның төөгүлүг XXV сыадының шиитпирлериин амыдыралга боттандырар дээш зорук киргеп ажылдан турар республиканың ажыл-ишчилериниң күш-ажылчы чедиишкиннерин болгаш делегей байдалдынын дүгайын чыыглаларга танышпырган.

Депутат соңгукчуларның кирген чагыгларын хүлээп ап, боттуг ажылдарны ыылып турар. Хемчиктиң кожаар салган бетон ковүргүнүн удаа ажыглалга киргеп, суурда ясли-садты, Киров салбырында Кара-Чыраа сүт-бараан фермазында инек, бызаа кажааларын тутканы, совхозтың мал чемиинин витаминниг дангынын белеткээр агрегаттың болгаш Ишкин ковүргүнүн ажаалдаа киргени — депутаттың алган хемчеегларинин түңнели.

Соңгукчулар депутатка чагыгларын бергеннер. Киров сүт-чыл школазының башкыны, мында партия эге организациязының секретары А. Сарыглар школаның суг-биле боттуг дүзалы чедириш, кажа-хораазын септээри-биле И. Хертекке үдүртикен 7 кижиден тургустунган тудугчу бригаданың кыштаглаашкынче үдүп турары дыка таарымчалыг.

Комсомолчу-аныяктар ыыжык чалчыннарга дүзээш үлүг, оларны кыштаглаашкынче хаара түдер талазы-биле ажыл эки тургустунган. Мал кыштаглаашкынның оргинизастыг артериниге механизаторларын, малчыларның ажылы база-ла харыысалгалыг. Кывар-чаар материалларны камнап, кызымак, ак сорулга-биле малчыннарга сетиилдиг ажылдап турарлар бар. Оларга М. Хертекти, К. Күжүгетти, Ш. Хертекти болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Ишкинин корум-чүрүмүн бижыглаар талазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң III сессиязының шиитпирин кара-хөлүүлериниң амыдыралга киичээр боттандырып турарыга депутат докталаан.

Ужуражылганын түңнелиинде кыштаглаашкынга идепкейлиг киржикчи — бистиң хүлүлуг хүлээгевис дээш самай бергеннер демдеглеп, депутатка чагыгларын киирбээннер.

К. БАЛГАН.

* * *

«Кара-Хөл» колхозтуң Даспы-Аксы сүүрга Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады Д. Сайчак-биле соңгукчуларның ужуражылгазы болуп эрткен.

Депутат кыштаглаашкынның байдалын соңгукчуларга танышпырып, малдың хүр кыткыыр дээш хогуур ажылдарны кылыры — ажыл-агый удуртукчуларының, спецазастеринге мал сорулгазы деп айтып, аваа-кааа бүрүзүнүн кижилеглиг чедип алырының чугаалаан чугаалаан.

Малдың хүр кыштаглаашкынга боттуг дүзалыг чедириш, кажа-хораазын септээри-биле И. Хертекке үдүртикен 7 кижиден тургустунган тудугчу бригаданың кыштаглаашкынче үдүп турары дыка таарымчалыг.

Комсомолчу-аныяктар ыыжык чалчыннарга дүзээш үлүг, оларны кыштаглаашкынче хаара түдер талазы-биле ажыл эки тургустунган. Мал кыштаглаашкынның оргинизастыг артериниге механизаторларын, малчыларның ажылы база-ла харыысалгалыг. Кывар-чаар материалларны камнап, кызымак, ак

Л. И. Брежневтиң Югославияга аян-чоруу

«Леонид Ильич Брежневтиң Югославияның Социалистиг Федеративтиг Республиказынга аян-чоруу» деп чымадыны Политиктиг комиар үндүрер чер парлап үндүргеп. СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң ЮСФР-ге 1976 чылдың ноябрь 15-17-де намыралдыг аян-чоруунуң дугайында документилер болгаш материалдар ол чымыдыда киргеп.

Эш Л. И. Брежневтиң болгаш ЮСФР-ниң Президентизап, ЮКЭ-ниң Даргазы эш И. Броз Титонуң чугааларын, совет-югослав чугаалажыышкынныр дугайында дыңнадыгны, эш Л. И. Брежневтиң Югославияга чоруп тургаанының дугайында материалдарны чымыдыда парлап үндүргеп. Совет-югослав дыңнадыгны, «СЭКП Төп Комитединиң Политбюрозунда. Эш Л. И. Брежневтиң Югославияның Социалистиг Федеративтиг Республиказынга намыралдыг аян-чоруунуң түңнелиринең дугайында» дыңнадыгны болгаш өске-даа материалдарны чымыдыда киргеп.

(СЭТА).

АЖЫЛЫНГА МЕРГЕЖЭЭН

Бижикчы. Кижиниң хевирсинин, арын-нырайын белеп каастай бээр чараш платьелерни, костюмнерни, төннарны ол мергежилдин кижилери төлевилеп бээрбей. Ынчангаш даараттынган хептериниң хевири бижикчыдан кол хамаарыры билдингир. Ол марын мергежилди шилип алган Шоза оон чажыттарын чүткүлдүг шингээдип ап, башкыларынга үргүлүг мактадып келген. Ынангыя хеп бижарының технологизазын башкылап турган Екатерина Макаровна Терентьеванын сургуулдарга бижыг билиг бээр дээш кызымак ажылын Шоза Сотпаевна сеткил ханыышкыны-биле чугаалап олурду.

Шоза Сотпаевна ам мында он чыл ажылдаан. Бижикчы-бригалирнин кызымак ажылы ме-

— Оңгу беш чыдың планның онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш кызымак ажылдап турар мурнакчыларнарны азаа көрүнерем — деп, Ак-Довурак хоорайның амыдырал хамыржына комбинадының директору Т. Шыаенкова-биле ужуражы бергеи дилээн мен.

— Шилиглар бисте хөй. Ылангыя бижикчы Шоза Сотпаевна Дамакайның ажылы коллективте мактадыг — деп, ол чугаалады.

Ортумак сынныг, арын-шыырайның хулумзуруг чайнап чоруур бижикчы-биле оон ажылдаар зериге ужуражы бергивис.

— Чаңгыс кылыр бөш келген боор силер аа? — деп менден ол айыргаш, оон ажыл-херээн сонуургап чоруурумну дыңнаш, бодунун ажылын дөңүдээн чугаалай-дыр.

Чөөн-Хемчик районнуң Хөнделен 8 чыл школазын ол доозкаш, садыг-кооператив училишелиниң өөренири-биле Кызылга чедип келген. Ажыл-иштиң кижилериниң таажыр, чараш хеп бижар даараар мергежилге Шоза ийи чыл өөренген.

Хөй ургылрлыг иелерни „Ленин алдары" орден-биле болгаш „Ленин медалы" медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң өнүпээнинден шаңнаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОН

Тое ургларны божаап, кижизиткен иелерни «Ленин алдары» орденниң I чергезинбиле

Сенден Доңгаковна Будуп—«Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Сее ургларны божаап, кижизиткен иелерни «Ленин алдары» орденниң II чергезинбиле

Стюра Сарыгларовна Иргит—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Мая Серепмаевна Савындай—«Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Чеди ургларны божаап, кижизиткен иелерни «Ленин алдары» орденниң III чергезинбиле

Өкер Артыевна Монгуш—Бай-Тал суурда ог-бүле эмзи.

Ирындоо Сайын-ооловна Салчак—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Болат Салчаковна «Хомушку—Тээли ортумак школаның техниктиг ажылчыны.

Алды ургларны божаап, кижизиткен иелерни «Ленин медалы» медальдың I чергезинбиле

Шура Бичеевна Иргит—Тээли суурда ог-бүле эмзи.

Кара-кыс Күжүгетовна Кара-оол—Тээли ортумак школаның техниктиг ажылчыны.

Елизавета Хертековна Ширинмей—«Мурнакчы» колхозта садигның ажылчыны.

Маңзырыкчы Кара-Доңгаовна Шойдан—«Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Беш ургларны божаап, кижизиткен иелерни «Ленин медалы» медальдың II чергезинбиле

Сенди-Сюрюя Михайловна Кызылбай—Бай-Тал суурда ог-бүле эмзи.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОН

Тое ургларны божаап, кижизиткен иелерни «Ленин алдары» орденниң I чергезинбиле

Хорлуу Белековна Сарыглар—«Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Сее ургларны божаап, кижизиткен иелерни «Ленин алдары» орденниң II чергезинбиле

Кара Доспан-Ламаевна Акыт-оол—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Кежикей Ейдановна Монгуш—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Куш-оол Маний-ооловна Ооржак—Дөң-Терезин суурда ог-бүле эмзи.

Чуруний Элирипеевна Сава—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Чеди ургларны божаап, кижизиткен иелерни «Ленин алдары» орденниң III чергезинбиле

Хүрет Кавчыровна Куулар—Дөң-Терезин сес чыл школазының башкызы.

Оюта Самбуевна Монгуш—Аянгалы суурда ог-бүле эмзи.

Чудурук Монгутовна Хомушку—Барлык ортумак школаның техниктиг ажылчыны.

Алды ургларны божаап, кижизиткен иелерни «Ленин медалы» медальдың I чергезинбиле

Кидиспей Ооржаковна Баир—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Чечек Дүктүг-ооловна Ооржак—«Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Дадар Сарыгларовна Сарыглар—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Тараачыл Дамчытовна Хомушку—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Беш ургларны божаап, кижизиткен иелерни «Ленин медалы» медальдың II чергезинбиле

Кара Ламаевна Монгуш—«Дөң-Терезин» совхозтуң поварчызы.

Светлана Тырыкпановна Монгуш—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Кара-кыс Лопсан-Доржуевна Оюнарова—Бижиктиг-Хая эге школаның башкызы.

Бичикмаа Ооржаковна Ооржак—«Дөң-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Дина Алексеевна Оюржап—«Дөн-Терезин» совхозтуң улуг бухгалтери.

Белекмаа Самдановна Саая—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Бүдереш Норбу-Самбуевна Сарыг—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Кысыгбай Какеевна Хертек—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Валентина Седиповна Шуурук—Барлык ортумак школаның башкылыы.

ЧООН-ХЕМЧИК РАЙОН

Тое ургларны божаап, кижизиткен иелерни «Ленин алдары» орденниң I чергезинбиле

Чигир Шыыр-ооловна Куулар—«Большевик» совхозтуң ажылчыны.

Мамам Самбуевна Оюдар—Теве-Хаяда мал эмнелгезинде санитарка.

Кундуваа Кенеевна Сат—«Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Сендэн Ламаевна Тюлюш—«Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Сее ургларны божаап, кижизиткен иелерни «Ленин алдары» орденниң II чергезинбиле

Кара-кыс Дүвеи-Байыровна Куулар—Чадаана хоорайда «Чечегей» деп ургларга садының ургларга ажаакчызы.

Бопукай Мартан-ооловна Монгуш—«Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Дайнапмаа Седен-Ламаевна Оюдар—«Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Чеди ургларны божаап, кижизиткен иелерни «Ленин алдары» орденниң III чергезинбиле

Аржыкпай Сайын-Белековна Доңгак—«Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Кара-кыс Мунзуковна Доңгак—Теве-Хая сес чыл школазының башкызы.

Сааскай Мангырайевна Доңгак—«Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Досумаа Кара-Саловна Маадыр-оол—Теве-Хая суурда эмээл-сад поварчы.

Данчыыр Санчытовна Монгуш—«Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Оланай Сенденовна Монгуш—Сүт-Хөл эмнелгезинде санитарка.

Кавчыыр Кошкар-ооловна Оюдар—Теве-Хая суурда ог-бүле эмзи.

Кок Баян-Монгушовна Оюдар—Хайыракан суурда ог-бүле эмзи.

Седмаа Агарганова Оюдар—Сүт-Хөлдүң ажылчын кооперациязының техниктиг ажылчыны.

Сагаан Чылбаковна Тудуй-оол—Теве-Хая сес чыл школазының башкызы.

Серен Комбуевна Ховалыг—Чадаана хоорайда ог-бүле эмзи.

Бичел Дажыевна Эрелчин—Каре-Чыраа суурда ургларга яслязының ажыл-агый эргелекчизи.

Алды ургларны божаап, кижизиткен иелерни «Ленин медалы» медальдың I чергези-биле

Валентина Байыр-ооловна Күжүгет — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу.

Ошку-Саар Дамдыновна Куулар — Хорум-Даг суурда ургларга садының ажылчыны.

Александра Бюрзекеевна Монгуш — Чадаана хоорайда таныыл черинiң ажылчыны.

Комбу Чадамбаевна Монгуш — Теве-Хая суурда ог-бүле эмзи.

Татьяна Хунан-Караевна Монгуш — «Октябрь 30 чылы» колхозтуң поварчы.

Сайын Дамаевна Ооржак—«Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Ранса Арыжыковна Сарыглар — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Одег Белековна Содунам—«Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Александра Чульдумовна Уртуң-Назын — Хайыракан сес чыл школазының техниктиг ажылчыны.

(Улапчылыг)

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

МОСКВА. 1975 чылдың ноябрь 27. Ф. Жолио Кюри аттыг «Тайбының алдын медалын» СЭКП ТК-ның Чигинге секретары эш Л. И. Брежневке тыпсырынга холбаштыргаш байырлыг хүрээдиг үеэш. ЧУРУКТА: шаңналды тыпсып турары. (СЭТА-ның фотохрониказы).

КОММУНИЗМ ХЕРЭЭНГЕ БЕРДИНГЕНИНИҢ КЫЗЫГААР ЧОК ҮЛЕГЕР-ЧИЖЭЭ

ДЕЛИ. декабрь 17. (СЭТА). Дөйнө сөөлүндеги чылдарда кижи төрелгетениниң келир үезинге эң Л. И. Брежнев мышкап эвей чүүлдерни кылгаш чангыс-даа күрүне ажылдакчызы делегейде чок деп хөреп чоокка чүвелеп болур. Чогум-на оң ачызында ол бистиң бо хүннерниште кижи төрелгетениң эң улуг күрүне ажылдакчыларының бирги одуруушта турун турар деп, Сентрал Ньюс Сербис дээр информация агентилелиниг тускай белеткээн чүүлүнде Индияның Коммунистиг партиязының Национал чөвүлелиниң Чигинге секретары Рао бижээн.

Эрткен он чылдар чүгле Совет Эвилелиниге эвес, харын бүтүн делегейге канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг болган деп ук чүүлде бижин турар. Бүгү делегейге тайбының быжыглаарының, кижи төрелгетенин термоядрулуг дайынның эрмылындан чайладырының херээге Л. И. Брежневтиң Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының удуртукчузунуң албан дужаалынга ажылдап турган кииртен ачы-хавыяазы канчаар-даа аажок улуг.

Бүгү делегейге тайбыны камгылаар дээш сыпсы чок демисселиниң, делегей айтырыгларын көөрүнге принципталыг туружуун, национал-хостелгалыг демисселди үлдүм болгаш чайгылыш чок деткип келгенинге, ынаан хамаарышпас чурттарның эконо-

мика хөгжүдүлгениге дузалап келгенинден түңнелинде Совет Эвилели кижи төрелгетенинiң бүлүг орук айтыкчызы боом, бүгү делегейге кайгамчык улуг алдар-хүндүүну чедип алган.

Чогум-на Л. И. Брежневтиң СЭКП ТК-ның Чигинге секретарының албан-дужаалынга ажыл-чорудулгазының үезинде Индияның болган Совет Эвилелиниң арагында харылзааларга шынар талазы-биле эргилде болган, чаа бедиктерже алгаан.

Чогум-на Л. И. Брежневтиң СЭКП ТК-ның Чигинге секретарының албан-дужаалынга ажыл-чорудулгазының үезинде делегейниң коммунистиг шинчээшкининиң улуг сырый маттыжышкыны чедип алдынган.

Эш Л. И. Брежнев бөдүүн ажылчын ог-бүдеге торуттунгеп. Коммунизмниң херээнге кызыгаар чок бердингенинiң ачызында, бодунуң күш-ажылга ынак болган бо улуг херекко бердингенинiң ачызында ол, амгы үеде бедик байдалынга чедир кодурлуп үнген. Ол бодунуң дуржулгазын улусчу калбак масселарның арагында чедип алган. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ТК-ның Чигинге Секретарының албан-дужаалының ажыл-чорудулгазынга, ол дуржулга анаа дузалап турар.

Л. И. Брежнев-биле чангыс үдээ эвес ужуражыр алдар мейлө болгаш ИКП-ниң удуртулгазының ажыл-чорудулгазынга, ол дуржулга анаа дузалап турар.

Л. И. Брежнев-биле чангыс үдээ эвес ужуражыр алдар мейлө болгаш ИКП-ниң удуртулгазының өске-даа пежитуиелерниң таварышкын чүве, бо бодүүн, сагыш-сеткил ырыг кижи-биле, ёлүлүг кижилиг, революстуг бедик гуманизмнибиле ылгалып чоруур кижибиле ужуражыш, оң бедик шыпарларын бүзүрел көөр эргелиг болган бис. Л. И. Брежнев улусчу массаларга ханызы-биле бердингеп. Партиниң анаа бүзүрел турары чоптуг, харылсаалгалыг удуртукчу албан-дужаалдарга бодунуң ажылдап келген үезинде од, маадыг-даа айтырыгны шинтиирлээрде оң ажылчы чоннарга кайы хире улуг ужур-дузалыын барымдаалаар чанчылдыг кижи.

Бүгү дөйнөлгеле кижи төрелгетенiң ынакшыл болгаш хүндүткел-биле домдагларга Л. И. Брежневтиң ябылейни таварыштыр, бистер анаа бөртарымыстың эң революстуг ишти баңырывысты чедирип, социализмниң делегей күлтерин, демократтыны болгаш тайбыны бүгү кижи төрелгетенiң эрге-ажыыга дүүштүр быжыглаарының херээнге улуг күжениишкиннерге оорүп четтириишкинни илертейлевишаан, ур чыдарда, аас кежиктиг, үре-түңнелдиг ажылдаарын күзеп тур бис.

ӨҢНҮКТЕРИВИСТИҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ

БУДАПЕШТ. ВУР-нуң бодаа ажыл-агый кооперативтериниң III съездиниң мында ажыттынган. Съездиниң делегаттары отчеттуг үениң дургузумда кодаа ажыл-агый кооперативтериниң ажылының түңнелдерин чугаалажыр, келир үениң сорулгаларын тодаргайлаар.

Съездиниң ажылынга ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар, республиканың өскедаа партия болгаш күрүне ажылдакчылары киржип турар.

Мако хоорайда кодаа ажыл-агый машина тудуунуң заводу иогаан чочаа-тараа ажаап алыр мунгу комбайнны Совет Эвилелиниче чоруткан. Ол комбайннар ажыглаарынга эки болуп турар. Олар шак дургузунда 8 тонна чедир иогаан чочаа-тараанны бастыып болдур.

БЕРЛИН. Ам ГДР-ниң кодаа ажыл-агыйында ажылдап турар ажылдакчыларның 80 хире хуузу кодаа ажыл-агый мергежилиг чедип алганының дугайында шынзылгалыг. Чүрттүн улус ажыл-агыйынга мергежилдиг кадрларны белеткээр талазы-биле ГСЧП-ниң болгаш ГДР-ниң чазаанның хажык чок политиказының ачызында, мергежилдиг ажылдакчыларның саны республикага чыл бүрүде өлүп турар. Чүгле 60 чылын бээп механизаторнуң дипломун 30 мун ажыт кижи алган.

ВАРШАВА. Мал ажылының тос комплекстериниң тудуушкыну польша наймыладан ырак эвес черлерде эгелээн. Улептүр хевириниң улуг фермалары Варшаваның болгаш чоогунда турар хоорайларның чүрттакчыларынга сүт чорудуп баарынын хемчээлин ковудедирингө аргалын бээр.

БУХАРЕСТ. Социалистиг түргүзүүшкүнүүн чылдарының дургузунда румын кодаа ийи миллион хире чаа чаагайжыды кылган бажыңнарны туткан. Кодаада үш бажын бүргүзүнүне бираазын соолгу он-он беш чылдар дургузунда туткан. Кодаада уругларга 13 мун чаа школаларны ажыткан, кодаа-ның ажыл-ишчилериниге сес мун ажыг культура бажыңнарын болгаш клубтарны, алды мун кинотеатрларны туткан, чүс-чүс стодоваалар, уругларга садтары болгаш ясляларны, культура-амыдырал хандырылгазының бүдүрүлгелери ажыттынган.

УЛАН-БАТОР. Соолгу бөгүнчыл дургузунда МАР-га Совет Эвилелиниң деткимчези-биле 30 ажыг механизастаттынган сүт болгаш уксажыдыгга фермаларын, алаан каш тараадан госхозтарны база мал чеми белеткээр ажыл-агыйларны, 500 ажыг амнедге пунктуларын тудуп түргүскен.

Бо беш чылда-даа республиканың кодаа ажыл-агыйын хөгжүдер талазы-биле улуг программаны төлевилеп турар. Чижээ 230 мун гектар күр черлерни ишнээдип алырын, 11 тараалан госхозтарны түргүзарын болгаш кодаа ажыл-агый продукциязын бүдүрериң баарык-да 30 хуу улгаттырарын баш удур көрүп турар.

(СЭТА).

ВАП-ТЫҢ IV СЪЕЗДИЗИНДЕ

ХАНОЙ. (СЭТА). Национал хамаарышпас чоруу дээш империалистиг агрессияга удур демисселдиң хөй чылдарында эрес-дидим, сынныг чок тураскоруткуг болгаш маадырлыг чоруткун үлегер-чижээн көргүскен вьетнам улус күш-ажылчы фронтуга чаа бедиктерни штурмлаарынга белеткенип турар.

Бо хүннерде ВСР-ниң пайысылалында эртип турар ВАП-тың IV съездизи революциялың чаа үе-чадалында хөгжүдениң сорук кииргекчи планнарын чүрттүн мурнунга ийип үндүрүп турар.

Амгы үениң эң чугула ойлаган чүүлү болза, капиталистиг үе-чадаавы таварбайп, үүрмек будүрүлге калбак-биле иелтерүш, экономикадан шүүтлээ улуг социализмниг бүдүрүлгеже пилчиири болур.

Вьетнамда чиг-эттиг болгаш күш-ажылдың улуг күралаврлары бар, ол чорук төлевилээн планнарны күүседиринiң чугула маадыланы болуп турар.

Съездиге «Беш чыл планының (1976—1980 чылдар) колугланышкынары, амгы болгаш эвес сорулгалары» деп, партия ТК-ның иелеткелиг ВАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВСР-ниң чазаанның премьер-министри Фам Ван Донг кылган.

Даймының болгаш империалистериниң несколониалисчи политиказының аар-бергө урүжүктарын узуткаар талазы-биле хемчегларын планда баш удур көрүп турар. Ол-ла үеде ук план чүрттүн кошкак болгаш хожудапгай экономикалың чаарты организастаарынче углаган.

Бүгү чүрттүн хемчөлдериниге улуг социалистиг будүрүлгениң тургузарымның чугулазын, ону чедип алырда материал-техниктиг базаны тургузарының, кол кедиг үлетпүргаар структуразы болуп турар чаңгыс ай экономика структурагының үндезинелериң тургузарының эргежок чугулазын иелеткелчи демдеглээн.

Күш-ажылдың ниити будүрүкчүлүүн көдүрериниң, ажылчын күжүн улуг хемчөлдерге чаарты организастаарының болгаш эң хувараның талазы-биле сорулгаларны ийип үндүрген, чүрттүн улус ажыл-агыйының адырлаңгы хөгжүдериниң кол угланышкынарын тодаргайлаан.

Бо беш чылдың дургузунда чыл бүргүүнде-ле пацпопал орудга 13—14 хуу, кодаа ажыл-агый продукциязының ниити хемчөлү—8—10 хуу, үлетпүр продукциязы—16—18 хуу, күш-ажылдың ниитилел будүрүкчүлүүн—7,5—8 хуу улгадыр апаар.

Республиканың мурнуу чүгүнге социалистиг чаартылганы чорударын колдуунда бо беш чылда доозарлы планда баш удур көргеп.

Республиканың ажылчы чоннарының материалдыг болгаш культурулуг деңнелиниң бедиктериниң айтырыгларын бирги чергенинге ужур-дузалыг деп көрүп турар. Беш чыл дургузунда ажылчынарның болгаш колхозчуларның болгаш орулгалары 30—35 хуу, тараачыннарыны—15—20 хуу улгадыр.

1980 чылга чедир бүгү чуртка ниити бидиг школаларының, дээди болгаш тускай ортедилге черлериниң калбак четкизин тургускан турар. Беш чыл дургузунда дээди болгаш ортумак техниктиг бөдүүлүг 540 мун специалистерни белеткээр, дээди ортедилге черлерни база техникумнарны калбаттыр болгаш 32-ни немей тудар.

Келир чылдарда даштыкы чурттар-биле экономиктиг харылзааларны хөгжүдерип ВАП чугула ужур-дузалыг деп көрүп турар. Чаа үе-чадада бистер марксизм-ленинизмниң болгаш пролетарлыг интернационализмниң үндезинниге аян-дузалыг социалистиг чурттар-биле экономиктиг база эртем-техниктиг кадыг ажылдажылганың харылзааларын бүгү хемчөглер-биле быжыглаар болгаш хөгжүдер ужурлуг бис деп, Фам Ван Донг онзалап демдеглээн.

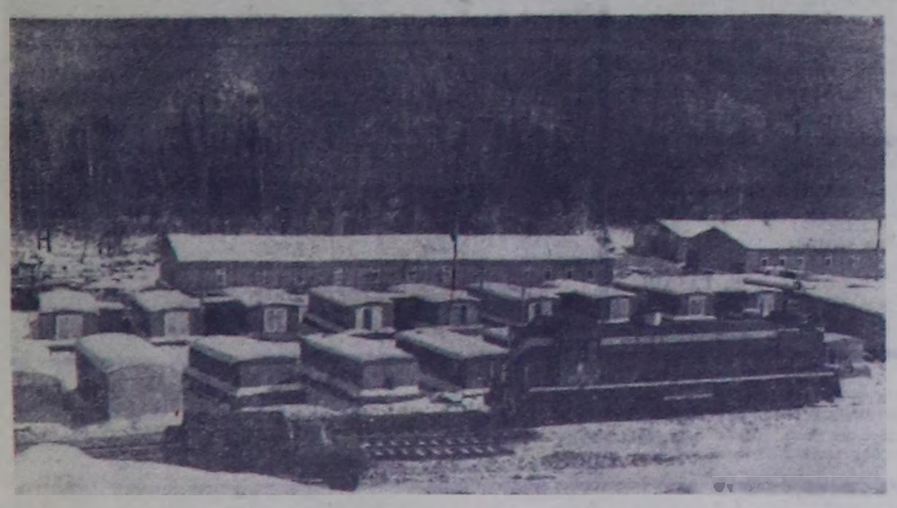
Израильдиң Компартиязының съездизи ажыттынган

РИМ. (СЭТА). Израильдиң Коммунистиг партиязының XVIII съездизи Хайфа хоорайда ажыттынган. Оон ажылында 480 хире делегаттар, хөй-хөй аян-дузалыг партиялардың төлөдескилери, оон иштинде СЭКП ТК-ның кежигүнү, Белоруссияның Компартия ТК-зының ийиги секретары А. Н. Аксенова баштаткан СЭКП-ниң делегациязы киржип турар.

Партияның XVIII съездизинге ИКП ТК-ның отчет иелеткелин ИКП ТК-ның Чигинге секретары М. Вильпер кылган. Мурнундагы съездиниң чымыдыргандан бээр эрткен үениң дургузунда делегейге улуг өскерилгелер болгулаан, социализмниң болгаш национал хөгжүлүг ужур-дузалыг дыка улуг түнелелгелерни чаалап алган деп ол демдеглээн.

М. Вильпер Чоокку Чоон чүкте байдалга доктаагаш, израиль-араб чөрүлгезинi болгаш палестин айтырыгы шинтиирлериниң чөптүг база херек кырында боттуг тайбың программазын Израильдиң чонунга ИКП саналдап турар деп онзалап демдеглээн. Израиль болдуқун териглериң 1967 чылдың июньда эжелеп алганы бүгү араб девискаарлердеч үлүрер, Палестинаның араб улугунуң бот тодаратпынар болгаш хамаарышпас күрүнезин тургузар эргезин хүндүлээр ужурлуг деп ол айтыкаан.

БАМ-да ЧАА СТАНЦИЯ

ХАБАРОВСК КРАЙ. БАМ-ның чөөн участогунда чаа станция—Солонини тудуп турар. Ону «Таджикстройбам» дээр тудуг-монтаж поездизиниң коллективи дерип турар. Хүннээрек республиканың төлөзелекчилери демир-орук станциязын, 1200 кижи чурттаар суурну, хөй-ниити-садыг төвүн тудуп тургузар.

Тудугжулар түр чурталга черлерин дерээш, ону кышка белеткеп алган. Солониде магазин, почта, столовая ажылдап турар.

ЧУРУКТА: тудугжуларның түр чурталга суурү.

А. ШЛЯХОВТУҢ фотозу.

Г. Шмидтиң чазак меделгели

БОНН. (СЭТА). Федералдыг канцлер Г. Шмидт Социал-демократтыг болгаш Хөстүг демократтыг партиялардан бодунуң тургусканы коалициялыг чазааның программазын бүдүдестка чугаалажып көөрү-биле киргеп.

ГФР-ниң чазаа бүгү делегейге тайбыныың болгаш аймак чок чорукту эргежыктарын барымдаалаш, чавырлымыкшыныың политиказын үргүлчүлээри даап туржуп турар деп ол медеглээн. «Күштериниң деп болурупуң үндезинниге чөөн болгаш барын чүктүң аразында харылзааларга чавырлымышкыпны кылыр сорулга-биле улам ыңайгы базымнарны кылырыче делегейниң ийи улуг күрүнези чүткүп турарын билир бис» деп ол чугаалаан.

Ынчаалажок тайбың чарыштың байдалдарында чорудуп турар идеологияларның демисселi чавырлымышкыныың политиказын төлевилеп-даа үргүлчүлеп турар деп, ГФР-ниң канцлери оон-биле чергелештир демдеглээн.

Барыын-герман чазак мыңгыя чепсегленчишкиннерин болгаш чепсектиг күштерни кызырар дугайында Вена чугаалажышкыныарының хемчөлдеринге «Европага шериг конфронтациязын бичелединиң эрге-ажыктарынга боттуг болгаш перспективалыг базымнарны» идепкейлиг деткиишаан, «чөөн болгаш барымы чүктерниң аразынга үр үениң кады ажылдажылганының эрге-ажыктарының бүгү күжениишкиннерин» удам ыңай-даа деткиринге бүрүн шинтиирлиг деп ол чугаалаан.

Совет Эвилели биле Германияның Федеративтиг Республиказының аразында харылзааларның дугайын чугаалаан, Г. Шмидт шынча деп медеглээн: совет тала-даа ыңаккаш, бистер бала-да кадыг ажылдажылганың оруу-биле бурунгаар шинчээшкининiң хажык чок үламчылазы дээш туржуп турар бис. Ийи чурттун аразында кадыг ажылдажылганың калбартырынга болгаш хамыладырынга чаа күчүлүг идиг бериишкиннерин СЭКП ТК-ның Чигинге секретары Л. И. Брежневтиң дараазында чылда болур ойн-чорудулган маңаа турар бис.

Чөөн Европаның бүтүн чурттарынга хамаарыштыр ГФР-ниң чорудуп турары чаагай кожа-келбээри чоруктуң политиказы өскерилiп чок артып турар деп, Г. Шмидт медеглээн. Барыын болгаш Чөөн Европаның аразында харылзаларга болдунуп болур үлам-на калбак кадыг ажылдажылганы болгаш делегейниң дүшкүүрлүг чорууны чавырыладырарын хандырарынче барыын-герман чазак моон соңгаар-даа чүткүүр апаар.

«Европага айыыл чок чорук

АТОМНУГ ЭЛЕКТРОСТАНЦИЯ—ООҢ МАКЕДИ

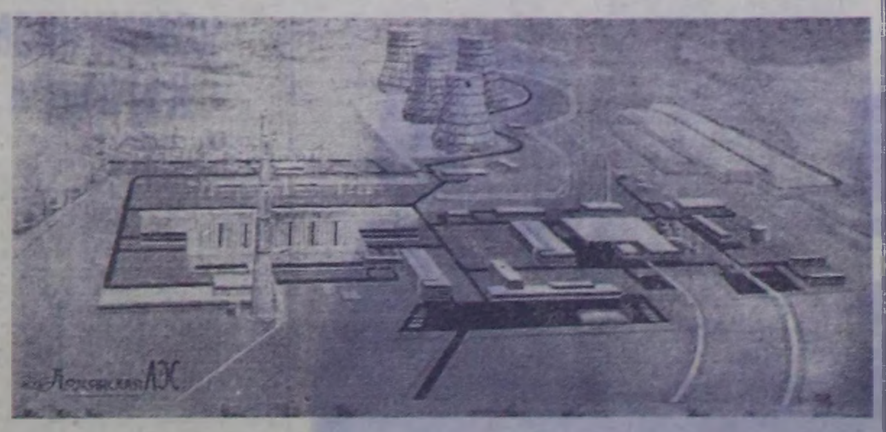
Арменияның Араратының шынаазында улуг девискээрде беш чыядың шапкы тудуу—атомнуг армян электростанциязының тудуушкуну калбарган. Магистральдыг оруктан өске асфальтылаан орун болгаш демир-орук адыры шөйлүп чорутпаан. Тудуг материалдарын болгаш хөй тонна чүүктерни ол оруктар-биле аңаа чедирип турар. Дөрт градирниң ийизи тургустунган, ам үшкүзүн эптеп ыылыр гэлыдарны чорудуп турар. Бирги электрчегиниң элээн наш объектилери—химиктиг суг арыглашкыны, ажын хуваалда тээрыштырылгазы, машина залы, гидротехниктиг дериишкин ажыглаага киреринге белен.

Машина залында күчүлүг ийи турбинаны эптеп ыыган. Оларны шенеп көргеп болгаш реайторну эптеп ыылып турар.

АЭС-тиң бирги электрээ чыядың төнчүзүнде ажыглаага кирер.

ЧУРУКТА: тудуушкуну доозуулган соонда Армян АЭС мындыг болур (македи).

(СЭТА-ның фотохрониказы).

СОЛУН, АЖЫКТЫГ

Бай-Тайга районнуң Шуй кадыкшылга школазының чыл иштинде ыыдып чорудар ажыл планында солун түүлдер хөй.

Чоокта чаа бир субботада солун кежээ эрткен. Кежээге бешки класстың өөреникчилериниң концерти болган. Башкылар Севээн Хеймер-оол, Чечен Сүге-Маадыр концертти боттуг туруттуп, чонга солун көргүзүүлерин бараалгаткан. Ылаңгыя «Зарница» деп ырыны, «Чех улустуң ползказын», «Тыва хөлөр», «Чүгле» деп танцыларны, «Маргылдаа» деп басняны күүседкеткинге, уруглар ансамблин чон аажок сонуурган көргеп.

Концерт соонда чурттакчы чоннуң «Найырал» деп темалыг анланыг чемнер делгелгеин болган. Аңаа бирги черни «Аян» агитквартира алган.

Улаштыр тывызыктар тывызырыга маргылдаа болган. Тывызыктарның хөй кезиин электриктер А. Хомушку, К. Седенсот тыпкан, тинилекчи болганнар.

Улуг-хүндө Боом деп черге Шуйнуң аныяктары-биле хоккейге эш-хуунуң ужуражылгазы эки эрткен. Бирги черни бистиң школаның башкыларының командазы алган. Бистиң школа коллективи «Эң эки үлегерлиг суур» дээш социалистиг чарышка киришпишаан, Ээр-Хавак сүт-барган фермазын чарышка кыйгырып, фермаңың ажыл-чиң-биле танышып алыры-биле концерттиг чедер дээш белеткеңип турар.

П. ДЕЛЕГ-ООЛ,
школаның директору.

БИСТИҢ КЕЛИР УЕВИС

Чоокта чаа Суг-Аксы суурнуң Культура бажыңынга «Чаштар—бистиң келир үевис» деп темалыг кежээни Хүнчүгеш аттыг уруглар садының коллективи организастап эрттирген. Ук кежээге ада-не хөй чыылган. Башкы А. Монгуш ада-иелерге чаштар дугайында солун лекцияны кылган. Ада-не комитединиң даргазы Ш. Ондар бичии чаштарны кижизидип остүреривге адавеннң улуг-хуузунуң, үлегериниң дугайында үүве чугаалаан болгаш еске-даа үнелиг санал-оналдар болгудаан.

Кежээге бичии чаштарның чаптанчыг, каттырыпчыг конпертчигежин чыылганнар улуг сонуургал-биле көргеп.

О. БОРАШ.
Чөөн-Хемчик район.

АМЫДЫРАЛ-БИЛЕ ХОЛБААР

Ноябрь айның ортан үезинде Чогаалчылар Эвилелиниң баштаар черн хоорайның планын төлевилелии чугаалажыр, бадылаан. Ол-ла хуралга сөөлгү чылдарда чогаалчылар барык-ла барбайн, четпейн турар ырак-узак черлер: Кара-Хөл, Тере-Хөл, Хүтче хоочун чогаалчыларның аныяк чогаалчылар-биле каттышкан хурал эрттирген. Аңаа моон соңгаар аныяк чогаалчылар-биле чорудар ажылдарның план төлевилелии чугаалажыр, бадылаан. Ол-ла хуралга сөөлгү чылдарда чогаалчылар барык-ла барбайн, четпейн турар ырак-узак черлер: Кара-Хөл, Тере-Хөл, Хүтче хоочун чогаалчыларның аныяк чогаалчылар-биле каттышкан үеүшкүнүн кылыр деп шиитпирлээн. Ынчангаш, Кара-Хөл баар ужурлуг болгаш үеүшкүнүн үдуртукчузунга С. Сүрүң-оолду, кежигүүнге бо одуругларның авторун бадылаан турган.

Бо үеүшкүннерниң соруглазы билдингир, аныяк-даа, хоочун-даа чогаалчы кижи, бир эвес ол чонуң амыдыралы-биле холбашкан, реалисчи, чогумчалыг чогаалдарны, түүлдерин бижиир деп бодаар болза, амыдыралды, оон янзы-бүрү талаларын, чорүлдээлерин ханызы-биле билген турар ужурдуг. Чонуун амыдыралын, ниитилелдин болгаш бойдустуң хөөйлуларын чогаалчы кижи хайгаарап, өөренип албайн чыткаш, мунаар бажыңга эки чогаалдар тургузуп ап шыдавас. Ынчангаш, бо үеүшкүннер, бир талазында, чогаалчылар амыдырал-суртталганың янзы-бүрү талаларын хайгаарап, өөренип, сактып ап, чон мурнунга бодунуң отчёдуун болгаш моон соңгаар-даа сорулгаларын таныштырзын дээш, өске талазында бо үеүшкүннер аныяк чогаалчыларның эвилеп-биче-даа бол чогаадыкчы күш-ажылын үнелеп, олар моон соңгаар оолдаа эки ажылдамнар дээш, далашкыр берип турары ол.

Командировканың эгезинден эгелеп төнчүзүнге чедир чогаалчы кижиниң ажылынга хереглеттинип, ажыглаттынып болгу дег, хей-хей хайгаарадарны, маргаашкыларны, сактышкыннарны — фактыларны бистер бо үеүшкүнүн үезинде алган бис.

Улуг-Хем кылын доштар-биле кыстырып, шыптының алган чыгса-даа, анда-мында чиг чарыктардан бусталдыр тыкан чыларын самолёттан кым-даа эскерип каар. Чаа, эрги Шагаан-Арыг, Чаа-Хөлдерниң кыры-биле ужуп эртип чыда, чаларының—сайзырап, эрттиринең элеп турарын хайгаарал чорааш, совет кижилериң хөлү-биле тудуп турар ыылымал далайның кыдыг-кыыгаарларын даап, шыпып эртер сен. Сөөн бодалынга совет кижилерниң күш-күчүзүнге чоргаарал чайгаар-ла төрүттүнүп көр...

Кара-Хөлге баргашывыс кежээ болгаш даарыазында хүн дүүшке чедир үе хөй болган. Ынчангаш бис ол үени суурбиле, чон-биле таныжып эрттирдивис. Суурнуң кедээзинде даже үнүп. Алаш хемчө кирип, бичии селгүүстеп, туе черниң кадыр-берт бойдус туружуң сонуургап хайгаарадывыс. Ол-ла үениң иштинде Салим Сазыгович Кара-Хөлге, кара-хөлчүлерге тураскаатканың шүлүк-даа бижип ап четтиргинтти.

Школага ужуражылгага зал долду өөреникчилер болгаш башкылар чыглып келгиледи. Дыл. литература башкыны Б. Х. Хүреш-оол чыылганнарга Салим Сазыговичи Сүрүң-оолдуң дошту. намдары болгаш чогаадыкчы ажыл-ишкиниле делгерецгей таныштырган.

Оон бис туе-туста келгеп сорулгавысты, ажыл-ижинивистин уг-шинин, тыва чечен чогаалдың шапкып хөгжүп турарын чугаалап бердивис. Школаның өөреникчилери Салим Сазыговичиниң чамдык чогаалдарын болгаш ийи ооренижки боттарының чогаадыкчы аяны шүлүктерин момчудулар. Шүлүктер бягай эвес бижиттингилээп болду. Хомудаачыг түүе—оларның өзүүсайзыраарынга херектиг литературь болгүмнери школада-даа, клубта-даа чок болуп турары болду. Ынчангаш, дыдыг болгүмнерни организастап тургузарын сүмелеливис.

Кежээ чон клубтуң улуг залын долдур чыглып келдиг. Кара-Хөлгө дыка үр үеде ара-дары аймак келбейн баар чер түүе-дир. Бистиң ужуражылга кылыр хүнүвүсте «водка» садыгларда эндерлип келген болду. Бис ужуражылга эрттиреринге ол шаптык болу бээйнее» деп сестин турдувус. Ынчалза-даа кара-хөлчүлер чавыылдыг чон болду. Кижилер клуб долу. Ада чангыдаа эзирик кижи көзүлбеди.

Кежээки ужуражылгада бистиң болүүвүс үш кижи апарднвыс, түе дээрге, район төвүнден сургакчылап келген инженер-механик аныяк автор Монгуш Танов база ужуражылгага киришкеп. Бир эвес школага ужуражылга үезинде Салим Сазыгович чаа чогаадын алганы Кара-Хөл дугайында шүлүүнүн түүле эгезин помчуп каан болза, кежээ ол чугаазынын тончүзүнде шүлүүн доңгузу-биле номчуду. Шүлүктүң эгезинде од үк черниң бойдузунуң көрүштүүн магадап, кастык көргүнже Кара-Хөлге келбээнин харааган турар. Ортаа үезинде маңаа кадарчы-даа болуп артып калырын илергейлеп турган болза, сөөлүнде ол шүлүүн чаштавчыг шоодулуп-биле доозкан.

Чоп ук шүлүктү аажок сонуургап дыңнаан, ам сөөлүпкү үезинде хөглүг маткы-биле болгаш адыш часкаашкыны-биле хүлээп алды.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведиинин депутады чонга отчёдун бергеп. Колхозтуң ажылагыйының байдалы-биле таныштывыс. Кара-хөлчүлер күрүнеге хүлээлелерин чедиишкинниг күүседир, шалынчы ажылдап турар улус болду. Олар район төвүнден суурупче келир кадыр-берт, берге оруктуң бижиидин, үш көвүрүлерни база боттарының күжүү-биле тудуп алганнар.

«Ам улуг хар чагганы-биле мал-маган улуг бергедээшкинге таваржып турарын барыдаалаан, шалынчы байдалче кирип, малчыннарга бүтүү-зе бир аргаларывыс-биле дузаларывысты ужуражыр турарывыс депутадывыстың болгаш чогаалчыларның мурнуну хүлээнип алзывысса кандыгыл, эштер?»—деп, совхозта партком секретары, фронтучу Алексей Сайын-оолович Адыгбай чугаалаарга, чоп түүлдүгзүүнүн хүлээп алган.

Дараазында хүн колхоз даргазы мадарчыларже немелде күш чорудун турарын шуут-ла кордувус.

Ынчангаш мындыг үеүшкүннер чогаалчыларга-даа, чолга-даа ажыктыг-дыр деп түвеге бис бүзүреливис.

Ч. СЕРЕН-ООЛ.

С. СУРУҢ-ООЛ.

Кара-Хөлге артып каайн бе?

Кара-Хөлдүң хандыкшыдыг чаражын аа!
Халак, халак, мелегейим мени але:
Кастыым дүгү көргержже, мынча ботка
Канчап малаа келбейн чораан кижи боор мен.
Сүүр башкыг, кадыр-кашпал даглар кертеш,
Чүрээм чүге хөлүнде-ле ырлай бээр чоор?
Алаш хемниң моозе чык дээр суун амзаашт,
Аңаа хейде шыырыптып кандыгаай чоор?
Төөредип ойзуп турган ажыл бар бе?
Төрээн чуртка ынакшыдыг демдээ ол-дур.
Чежемейниң кадыр бергзиг, ырак-даа бол,
Сеңээ, чуртум—Кара-Хөлүм, ынак-тыр мен.
Ынчангаштың адап-сурап ескээ келгеш,
Ырым төктүп, чүрек хөөреп турар ол-дур.
Өскен-төрээн кавайым боор Агым ышкаш,
Өөүм-бээрым кыймынайын кээри ол-дур.

БАШТАЙГЫ НЕДЕЛЯЗЫ

Арагалаар, ниитиниң корумчурумун үреэр, социалистиг хөөлгу дүрүм хакыдар чорумтерге улуг демиселдин күштелдирер талазы-биле СЭКП обкомунуң ийиги пленумунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соведиинин үшкү сессиилериниң шиитпирлерин, республиканың бүгү черлериндө ышкаш, Эрзин районнуң ажылгы чону бүрүн деткап, ону амыдыралда болгандырып турар.

Республиканың өске черлеринде ышкаш, айның кайы бир үезин профилактика артырининге бистик район айның соолгу неделязын шилип алган. Аңаа организастыг белеткел хынамчалыг болган: райкүүскомунуң даргазының орлакчызы Т. Х. Монгушка удуртказ район төвүлелиң, суурлар бүрүзүнге комиссиялар, рейд бригадалары план ёзугаар ажылдап өгледээн.

Профилактиканың баштайгы (ноябрь 23-тен декабрь 1-ге чедир) неделязының түнелиң район төвүлелиннге чугаалаткан. Аңаа түе бүрү участокгарда быжыглаан харыысалгалыг эштерниң, милиция болган прокуратура ажылдакчыларының информацияларын дыңнаан. Хой-ниитиг организациялардың алган хемчегелерн, ылаңгыя партия организацияларының удуртулгазы-биле неделяда чорутқан ажыл дээштиг болгашы төвүлел демдеглээн.

Неделяда янзы-бүрү темага 50 ажыг лекция, беседа вомчуттунган, коллективтерни—9, ажылчы чонуң—2 хураддарын эрттирген, малчыннарны кежээлерин 2 удаа организастаан, шүгүмчүлелдиг хана солуунун 4 катап үндүрген. Ол бүгү хемчегелерге янзы-биле 2290 ажыг кижини хаара тутқан.

Кижизидикти ажылдың янзы-бүрү хевирлерин база администрativtig хемчегелерин ажыглавыпаан, профилактика неделязын моон соңгаар практикаларын ажыктыг дээрэш район төвүлелиң үнелээн. Чүгле ноябрьда безин 40 ажыг кижи арагалаарын каан, эмнеткеш, ниитиге ажыктыг ажылче шилчээн. Октябрьда турганындан соолгу айда корум-чурум үреэр, совет хоойлу дүрүм хажыдар чорүктар кылырылган. Чамдык ада-иелерниң өг-бүле, урут-дарыг кижизидилгезинге кичээнгейин улгатыргаан.

О. ЧЫВЫРАЛ.

ОРУКЧЕ АЪТТАНЫПКАН

Чаа шии

—Чырык ортемчейде эң-не узум болгаш төнчү чок чүве—орук. Ону ядырип чораап кайдаа-даа төөгейге, кайы-даа чүртке чеде берип болбур.

—Ындыкпы ындыг-ла, ынчалажок чыядың, айлык черни артериядеп-даа берге чүве кижилериниң чүрээпге чедерн. Ол дугайында бир-ле шүлүкчү ырывча дээш сөөлүнге: «Сыядыстарга чедери берге эвес, а кижиниң «агыш-сеткилинге» чедери чүдеп берге...»

Орук ажылчыннары ындыг ханы утпадыг сестерин ооредуушпушаан, авиасеңээ «Оруң-септелге ажылдарын» деп орук демдээн алып каарыбале чаа шии эгелээр. Шиниң коргүүзүт бүрүзү ол ажылчыннарның кандыг-ла бир таймынарыг, алдээрти утказыг чугаазы-биле, «Адырын каптар көвүрүгү», «Мурнунуда көд орун», «Оюн эртер уг», «Ийзы-бүрү айлыядыг чер» дээш чижектиг орук демдээн алып каары-биле холбаалыг.

Орук мастерн Хереддиң (артист Дыртык Монгуш) бодунуң ажыл-ижин, төлевилелии тургузуп турары чаа хевирнин көвүрүү дээш еске бүтү чүвени уттунган дег сагыш салымышкынын, күрүне хөрөнгизинин самчыдакчызы, ажык-коичва сүрген, чылыг, чымчак чер дилээн, оптут кажар прораб Наксыя-биле (артист Хертек Ширини-оол) сегиржип алышкынга оон мырыңай амы-тынындан тарлыр чазарын шиидеп көөр бис. Хереддиң ажыл-ишчи деткикчидерн, ак сеткилдиг бульдозерист ажылчын Дүгүрүүн (артист Чыдбак-оол Мортай-оол), оон кадайы, диспетчер Оюунун (артистер Анна Ширини-оол, Серешка Монгуш), кижилерге чаагай, чымчак сеткилдиг ынчи Додаванның (Тываның комсомол паннаалының лауреады Дарыя Монгуш, артист Людмила Хомушку) дутайын. Хереддиң кадайы Сапаның (артист Валентина Мортай-оол) ынаяшылга туруш чогун, орук тулуунун участок начальнигы Василий Тулушоравичиниң (Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Александр Товакай) чайгылчак чоруун, ажыл-агыйжы, амыдыралчы-даа айтырыгларны шиитпирээрде Наксыдың бак пайынга киреп турарын ында тодаргай көргүскен. Орук тудуунуң, черле ыпчаш амыдырал-чурттагаанның хөй-хөй айтырыгларының дутайын шиидө тоогун турар.

«Оруктар, оруктар» деп чаа шинин аныяк автор Владимир Серен-оол бижээн. Шиниң хогжум-шин театрының кол режиссёру Сини-оол Оюн тургускан. Чаа шинин республиканың ажылчы чонунга бараалгадыры-биле худуун алган. Шинин Эрзин, Тес-Хем районнарның ажыл-ишчилери көрүп эгелээн. «Оруктар, оруктар» деп чаа шии орукче аъттанышкан.

М. САЯЯ.

СПОРТ

Мурнунда—Балашов

Бүгү-эвилелдин шыдыраа чемпионадының он үшкү салымында Дорфман Тайманову тиилээн, Петросян—Ваганянга, Захаров—Григорянга, Куприйчик — Балашовка уттурган. Свешников биле Полугаевский хайымнашкан. Арткан салыглар соңгаарлаттынган.

8,5 санныг Балашов өске артқан киржикчилерниң мурнын турар, Карпов—7,5 (1 соңгаарлаттынган салыглыг), Дорфман биле Петросян 7,5-7,5 санныг.

(СЭТА).

Чаңгыс салыг артканда

Шыдыраага республика чемпионадының чедиги салымында спортчу чидиг демисел шыгыны болгулаан. Дугаар тыртышкының ёзугаар К. Ооржак биле Ч. Оюн ойнаан. Ч. Оюн күжүн моөшпеп турган, арай далаш ойнаан, аътка тергеши орнаан, шынар талазы-биле бичии алзыы, удар ужурлуг салыын хайыынаары бешки берге байдалда соңгаарлаткан.

С. Идам Н. Шишигни-биле салгаш, ийи артык оолдарлыг арткан. Ол хирезинде-ле шелдуң мерзе талазынга турган оолдарын бурунгаарладырынга холуп эртпер идепкейлиг ойнаш, хайым болур байдалда салыын соңгаарлаткан.

Республика чемпиону кым болуру үстүнде ады үнеп шыдыраачылардан хамаарыжыр, ону чүгле сөөлгү салыг шиитпирээр.

Д. САЛЧАК.

Телевидение

ДЕКАБРЬ 18-ТЕ

МОСКВАДАН

8.00—Спортчу программа: «Известия» солуунун шаннаты дээш хоккейге делегей маргылдаазы. 1. «Виннипег Джетс» (Канада) биле Швецияның шилиндек командазының оюну. 3-кү үези. 2. ССРЭ биле Финляндияның шилиндек командазының оюну. 2-ги, 3-кү үелери. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.

9.45—«Буратино делегдегеш».

10.15—10.25—Чапсар.

10.25—«Аймыл чок шимчээшкин». Дамчыдылганы ССРЭ-ниң ИХМ-ниң КАП аргелелиниң начальнигы, милицияның генерал-лейтенантызы В. В. Лукьянов эрттирер.

10.55—«Кадыкшыл». Эртем-шентередилгелиг программа.

11.25—«Тоол аалдан келди». «Садко». Ураң-чечен фильм.

13.00—Медээлер.

13.10—Мультфильмнер программазы: «Бажыңнар дең оюн», «Мени» оруктү чайлап бериңер», «Петклар болгаш шимчээр ойнаараң».

13.40—«Дыраг амытаннар делегейинде».

14.40—А. Гельман— «Бир хуралдың протоколу». Ленинградтың М. Горький аттыг академиктиг Улуг театрының шинизи.

16.50—17.00—Чапсар.

17.00—«Ye». Информастыг программа.

17.30—«Том болгаш Джерри» (АКШ) деп сериядан мультфильмнер программазы.

18.00—«Известия» солуунун шаннаты дээш хоккейге делегей маргылдаазы. ЧССР биле Финляндияның шилиндек командаларының оюну. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга. Чапсарда — «Спортлото» тиражы болгаш медээлер.

20.15—20.25—Чапсар.

20.25—«Кадыкшыл». Эртем-шентередилгелиг программа.

20.55—«Дыраг амытаннар делегейинде».

21.55—Ураң-чечен кыска фильмнер программазы: «Вера биле Федор», «Маңаашкыны».

23.00—24.00—«Ye». Информастыг программа.

АҒААР

Бөгүн республикага бүрген, аязыр, чамдык черлерге бичезыр даар чаар. Барыын чүк углаңышкынның хаттыг дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 20—22 градус соок.

Агаарның температуразы даглыг черлерге 11—16, өске артканнарынга 20—25 градус соок болуур.

Кыызыга эдир булуттаар, чагбас. Барыын чүк углаңышкынның хаттыг дүргени секундада 5—10 метр чедер.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ДЕКАБРЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Тиилеңчи» 10.30, 12.10, 13.50, 15.30, 17.10, 18.50, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночымынды 9.10, «Дан хаазының халыш» 10.30, 12.20, 14.10, 16.00 «Ее-ния» (2 серилы) 17.50, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дүстүг ыт» 15.00, «Бүзүрээр мен» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: Киночымынды 14.00, «Зорро» (2 серилы) 15.30, 18.00, 20.30 шактарда.

Кызылдың № 3 бүдүрүлгетехниктиг училищеник Александр Яковлевич Кускашевке 1966 чылдың октябрь 17-де тывыскаан ВР серилыг 3-кү класстың машинизиниң практикаптызының № 0660151 шынызылгазы читпеп. Ону ам күш чок деп санаар.

Ак-Довурак автомотоклубунуң Алексей Седен-оолович Ондарга 1974 чылдың март 21-де тывыскаан АА-197645 дугаарлыг чолаачы шынызылгазы читпеп. Ам ону күш чок деп санаар.

Кызылдың КАП-зинниң Сагаан Шээкейович Ооржакка 1968 чылдың сентябрь 28-те тывыскаан № 107375 чолаачы шынызылгазы читпеп. Ам ону күш чок деп санаар.

СОНУУРГАКТАРГА

МУЗЕЙДЕН ТЫВЫЛГАН МЕТЕОРИТ

1949 чылдың февраль 27-де Горький областың девискээринге дүшкеп «Ветлуга» деп метеорит эртемге тоорбу чедип чыл болгаш билдингир апарган. Прибалтикада Резекне хоорайның чурттакчызы В. Киселевтуң ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының метеориттер талазы-биле комитединге чагаазында Ветлуганың чурт-шинчилел музейинде делегей коллекцияларында данзылаттынмаан хире метеорит коргенин дыңнаткан.

Ону тодарадыры-биле Горький областа чедо берген түскай эртемнигнер музейден 780 грамм денгилиг «дээр будумелин» шынап-ла тыш алганнар. Ховар экспонаттың паспортунда тывылганының дугайында бижиң база бар:—метеориттиң кээп дүшкенинде хереглиг, ону музейге космос ужудушкунуунуң соонда безин соовааи турда чедирип эккелген лесник, Федоровск суурнуң чурттакчызы М. Цветковтуң чугаазын бижээн.

Чоокта чаа «Ветлуга» Горькийден Москваже аяи-чорук кылган болгаш бистиң чуртувустуң девискээринге дүшкеп 152-ги (оларны даңзылап, шинчилеп эгелээниинден бээр ийи чүс чыл дургузунда) метеорит апарган. Эртемденнер ону даш метеорит-ахондитериниң ховар дээн болгужге хамаарыштырган. Ол дүшкенниниң дараазында-ла тывылган база харга шымынганы-биле хөрөүнге борашпаан болгаш холуксаалар чок болган.

Метеоритти шинчилээри-биле лабораторияларже чорутқан—ону физиктер, минерологтар, радиохимиктер, астрономнар сонуургап турар. Оон соонда ону Ветлуганың чурт-шинчилел музейинче эгидер.

Р. ХОТИНОК,
(СЭТА).
Москва.

МАМОНТ АҢЧЫЛАРЫ—БРАТСКИДЕ

Палеолит (30 муң чыл хире бурунгаар) үениин кижилериниң Ангара кавызында эң бурунгу турлаглары Братскиниң хем эриниинг чалдап турар черинден тывылган. Төөгүмүн болгаш культураның тураскаалдарының камгалалының Бүгү-эвилел ниитилелиниң Братск салбырының экспедицияларының чыгган материалдарын ёзугаар археологтар тывыштарның «харназының» тодаратқан.

Братск болгаш Усть-Илим суг хөөлбектериниң эриктерни эрткен чайын шинчилээн экспедициялар археологияның аңгы-аңгы үелерге хамаржыр он алды тураскаалдарын тыпканнар.

Оларның эң үнелиг болгаш солуну Братскиниң төп кезээнде Монастырскай дагда болгаш Дунайский думчуктан вектиң кижилериниң турлаглары болур.

М. СОВЕНКО,
СЭТА-ның корр.
Братск.

ШИЛДЕ СУДНОЛАР

Кайгамчык аяи-хевирлиг чугуулдурнуң суунуң эң-кеж делгемниде — маңган ак ыхта, азы дорту-биле чугаалаарга, сөөренги даараажа хире хемчээлдиг шылдыр кылган ооң модели, ам артында шил иштинде.

Шаандагы шагның парустуг галерадарындан эгелээп амты улуг траудерлерге чедир янзы-бүрү судноларның модельдерин шилдерде, харын мырнай духи кудар бичии шилчигештерде сүккан. Ол дээрге алдан харлыг моряк Эвет Краавиктиң кылыгларыдыр.

Ону ол канчаар кылып турарыл деп айтырарга, Эвет:

— Аажок бодүүн. Судноның харыкчок бичии кезекчигештерни ацгы-аңгызы-биле чазап, чондурган, модельди эптептер хире кылдыр тудуштургулап алыр. Тудуштурун каан кезектер шил аксынче сыка бээр ужурлуг. Ооң соонда кезек бүрүзүнге копкан удазыларны ажыглап турган модельди тургузуптар. Ол-ла!— деп харыылаар.

Чартык чүс чыл бурунгаар Э. Краавик бир-ле дугаарында далайже бөдүүн поважыгаш боон чорутқан. Оон капитан апарган, делегейниң порттарының шуутузунга четкен деп болур, барган-на черинден судноларын модельдери экжээр. Ону ол ажыддан хостуг үезинде кылып чораап. Ол хоочун моряк далайга кайгамчык: ынак, боң далай кыдында турар бажыны безин корабльже домей.

Таалиңде Эвет Краавиктиң ажылдарының делгелгезин ажыттынган.

А. ЯКОВЕНКО,
СЭТА-ның корр.
Таллин.

«ХЕМ АКУЛАЛАРЫ» —АКВАРИУМДА

Амазонка хемниң аймылдыг амытаны — пиранья деп балык Харьков зоопарыгының чурттакчызы апарган. «Хем акулазын» коорге адыштан улгатпас-даа болза, бодунуп черинде кончуг аймылдыг амытан дирткен. Сутта киргеп черлик-даа, адырал-даа дириг амытаннарга, харыында кижилерже ол халдап болуур. Ол улуг болгаш чидиг диштерлиг, эргек хире ыыштыг дораан үзе ыырып каапгар.

Чаа балыкты зоопаркка келгеннер аажок сонуургап турар: бистиң чурттуувута ол чүгле Харьков зоопарыгында бары ол.

Хоорайның балык талазыбиле эртемденнери янзы-бүрү хевир-дүрзүлүг балыктарны остүрериниң дуржудгазын моөшпеп. Аквариумнарда хем сутларының балыктарының 110 хевирлери бар. Оларны делегейниң чүк бүрүзүнден чыгган.

В. ТАТАШ,
СЭТА-ның корр.
Харьков.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдыгының 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийже амыдырал кылдыгының 2-37-13, культура кылдыгының 2-23-54, көөне ажыл-агыйы кылдыгының 2-21-47, үдетүүр кылдыгының 2-22-04, чагаа кылдыгының 2-41-27, информация база совет үрүгүүт кылдыстерниин 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериинин 2-12-45, секретариат тын 2-23-35, солуң келбейн баргында 2-32-75 телефончө домгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1812.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер. полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—01380

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 298 (10283) | 1976 чылдың декабрь 19, воскресенье | 1925 чылда үнделип эгелээнзиг | Өртээ 2 коп.

Эш Леонид Ильич БРЕЖНЕВКЕ

Эргим Леонид Ильич!

Совет улустуң шынчы оглу, Коммунистиг партияның, Совет күрүнениң болгаш делегейниң коммунистиг шимчашкынының шылгарангай ажылдакчызы, тайбың болгаш социал депшиглиг дээш чалбыышты демиселчи, чайгылыы чок марксчыл-ленинчи Силерге Силериңниң чеден харлаанывыр хүнүнде СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумуу болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чүректиң ханызындан ишти баймырны чедирип турдаа Силер.

Леонид Ильич, Силериңни богаг-шылаг чок болгаш үре-түнелдиг ажыл-чорудулгалар Төрээн чуртуңга, ленинчи партияга, коммунизмниң херээнге шыпчы бараан болурунуң сорук кирээлчи үлегери болуп турар. Партияның Силерниң дешиттикен бүгү албан-хүлээлгелерге, оон Силерге дагзыы турганы бүгү-ле харысаалаазыг соруглаларны шиитпирлээринге Силер көргүскен бүзүрелдиг кезээде-ле алдарлыы-биле шынаыдыы келген болгаш ынызыдыы турардаа Силер.

Силериңниң төнүп читкее энергияңар, партийжи принципиалдыг чоруукар, чон-биле үзүктел чок харылзаалар ханы үпер дестерлиг болуп турар. Күш-ажылдың улуг армиязының одуруунга аныяк чыдарыларда-ла киргеш, Леонид Ильич, Силер миллион-миллион үе-черге-лериңер-биле кады заводка ажылдаарың билиглериң бижиг туруштуг шингээдип алыры-биле хөлбаштырбышаан, Совет эрге-чагырганың ажыткан оруу-биле бурунгаар бүзүредиг чоруп келдиңер. Ажылчын коллективке аныдыраа ажыл-ишчилерниң болгаш база тура-соруун ханызы-биле билир чорукту Силерге бергеш. Ажылчын, инженер, партийжи ажылдакчы болуп, Силер кезээде-ле баштайгы беш чылдар планнарының чылдарында социалистиг индустрияны база кодхозчу тургузугну хөгжүдериниң шалыпчы угланымшкынларыга чоруп келдиңер.

Фашистиг Германиянның даорбечи халдаашкыны биспин Төрээн чуртувусту өлүмүг аймылдың мурнунга тургускан үеде Силер Ада-чурттуң улуг дайынының баштайгы хүннеринде-ле дайынчыларның одуруунга турушкаш, бүрүн тиилелгеге чедир тулуштунар. Кавказ даэш тулчуушкуң, ат-сураглыг «Бичө Чер», гитлержи эжелекчилерни Крымдан, Украинадан үнүп сымырганы, Польшаны, Венгрияны, Чехословакияны хостаанды—Силериңни дайынчы маадырлыг чоруунар база хүүда эрес-дидимнер-биле холбашкан тулчуушкуннарга демдеглеттинген армияларның алдарлыг эртикен оруу ол, ол даэш Төрээн чурт Силерге Совет Эвилелиниң Маадырының адын тывыскан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының соолунде Силер партияның Запорож, а оон соонда Днепропетровск обкомнарының бирги секретары болуп турган, бодунарның күжүңерни ол улуг индустриалдыг тоотерни катап тургузарынга бергеш, В. И. Ленин аттыг алдаржаан Днепрогэсти база металлургииның эң улуг бүдүрүлгези — «Запорожстальды» катап тургузарынга шуут-ла бодунар-биле киржип турдунар.

Леонид Ильич, Силер Молдавиянның болгаш Казахстанның партия организацияларын баштап тургаш, оларның үлетпүрүн, кодзо ажыл-агыйын болгаш культуразын хөгжүдеринге кайы хире хөй күш-ажылыңарны, эгелекчи болгаш биижг туруштуг чоруукарны үндүргенниерни ол эвилелдешкен республикаларның ажыл-ишчилери эки билир. Казахстанның кур черлериң чурттуң улуг тараалаң чери болдуртаны чурттуң төөгүзүнге ынчангаш болуп киргеш, анаа база-ла Силериңни адыжар, Силериңни шылгарангай салымшкымнар кижи бижиттинген.

Даравызында чылдарда СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, секретары болуп база вар, камгалал үлетпүрүнүң, түдүгүнүң айтырыгларын харыылап турган, Силер Төрээн чурттуң индустриалдыг база эртем-техниктиг күүзүнүң озулдезиниге, оон камгаланыр күүгү-шыдалын биижгларыңа, космосту шингээдип алыр талазы-биле шинчилелдерни организастарынга шылгарангай рольду ойнадыңар. Леонид Ильич, Силериңни ачы-хавыяктарыңны Төрээн чурт ыяап үнелээш, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырының адын Силерге тывыскан.

Силер ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазының албан-хүлээлгезинге тургаш, Совет күрүнени улам ыяй биижгларының херээнге болгаш социалистиг демократтыңы хөгжүдеринге эвээш эвес күштерицерни бердиңер.

Эргим Леонид Ильич, Силерни партия Төп Комитединиң октябрь (1964 чыл) Пленумунга СЭКП ТК-ның Бирги секретарынга, а СЭКП-ниң XXIII съездинге доозулганда Төп Комитет Силерни ТК-ның Чиңгине секретарынга сонгаан чорук ленинчи ёзунуң удуртукчузу болур Силериңни ат-алдарлыңарны партияның болгаш чоннуң бедик-биле хүзээп көргенин ол болган.

Оон бээр 12 ажыг чыл дургузунда биеткеп партиязыстың болгаш чоннуң-тун амыдыралында бүгү-ле кол болуушкуннар, Совет Эвилелиниң ленинчи иштики, даштыкы политиказының чедишкиннери СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретарының албан-хүлээлгезинге Силериңни үре-түнелдиг ажыл-чорудулгаар-биле холбашкан. Леонид Ильич, Силер партияның ленинчи кол угланымшкынын ажыдаан кылырынга болгаш боттандырарынга шылгарангай салымшкыны киирип тур Силер, ол угланымшкынның шыңнының болгаш чоптүүн биеткеп Төрээн чуртувустуң хөгжүлдезиниң болгаш делегейниң төөгүлүг чорудулгазының бүгү үезин бадыткан турар.

Ол болза Коммунистиг партияның болгаш Леонид Ильич, Силерге баштаткан оон Төп Комитединиң мерген угаанныг удуртулгазы-биле, калбарышкынының болгаш хамыының талазы-биле канчаар-даа аяжок улус социал-экономиктиг чаартылгаларны, сайзырангай социалистиг шиитиледдин түргузуушкунун боттандырган Совет Эвилелиниң чонунуң тургузукчу энергизының күүгүзү, чайгылыы чок кеңдүлүшкүнүүн чыдары болган. Партияның болгаш чоннуң маадырлыг күш-ажылы-биле Совет Ада-чурттуң кайгамчык улуг материалдыг болгаш угаан-бодал күүгүзүн тургускан. Коммунизмниң материал-техниктиг базазының түргузарынга, чоннуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг депшелиин бедидеринге, чурттуң камгалалын болгаш айыыл чок чоруун хандырарынга улуг үе-чада болган тоскү беш чыл бодунуң политиктиг база экономиктиг түнелдериниң талазы-биле шылгарангай болган.

Ол чылдарда ажылчын ангының, колхозчу тараачыларның, улустуң интеллигенциязының эвилеп улам-на бижиккан, Совет Эвилелиниң улустарының ыяы-думма пайыралы—улам-на сырый болгаш үзүлбее болу берген. Совет күрүне бүгү улустуу болу берген, улус масаалардың төөгүлүг революстуг чогаадылгазының улуг күжү социалистиг демократтыңы, биеткеп бүгү иштилеп системазыстың хажык чок хөгжүлдезиниден бүзүрелдиң-биле илереп турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизи болза, биеткеп Төрээн чуртувустуң коммунизмче бурунгаар ондур улус шимчашкынының чаа төөгүдүг үе-чадаларынче киргениниң үезин болган.

Силериңниң кылганнар «СЭКП Төп Комитединиң отчёду болгаш иштики база даштыкы политика талазы-биле партияның эдлечелиг соруглаары» деп илистекилер партияның программнг документизин болган, Леонид Ильич. Ында биеткеп эпохазыстың чугула чорудулгаларының, партия болгаш чоннуң революстуг-чаартыкчы ажыл-чорудулгазының, делегейниң революстуг чорудулгазының ханы болган бүгү талазыг анализин кылдынган, оларның дүрүм ёзугаар хөгжүдезиниң перепективалары илереттинген, аңгы төөгүлүг үе-чадада ленинчи иштики база даштыкы политиканың угланымшкынының чугула соруглаары саадынган.

Леонид Ильич, биеткеп партиязыг болгаш Силерге удурткан оон Төп Комитедиг совет улустуң амыдыралының деңнелиин бедидериниң дугайында докладтаамал сагыш салымшкынны салып турар. Съездиниң ажылдап кылганы 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланымшкыннары болгаш аяаа дүүштүр хүлээп алдынган онгу беш чылдың планы болза, иштилел бүдүрүлгезин шалынгын болгаш пропорциональдыг хөгжүдериниң, оон ажыктыг чорууп бедидериниң, эртем-техниктиг депшиглеин дүргедериниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүүүн бедидериниң, улус ажыл-агыйының бүгү алырларынга ажылдың шыпарып экижидериниң үндезиниинге улустуң чаагай чорууның деңнелиин чайгылыы чок бедилдер деп соруглаган салгаан.

СЭКП-ниң XXV съездизи партия Төп Комитединиң политиктиг шугумун болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазың база Төп Комитединиң Отчёт иштелелиин чаңгыс оң-сетинээдиг шин-биле детиксп болгаш Силериңни идип үндүрген чүүдериңерни болгаш соруглаларывысны ажыл-херекке удуртууга кыыдыр хүлээп алган. Съездиниң шиитпирлериин бодунуң ажыл-чорудулгазынга программа кыыдыр хүлээп алган совет кижилерге съезд политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг идигин бергеш. Совет кижилер партияны болгаш оон Төп Комитедин долгандыр улам сырый каттышкан.

Совет Эвилелиниң делегей ареназынга ат-алдарыныы болгаш саадарының бижыгары коммунистиг тургузуушкунуун чедишкиннерге-биле сырый харылзаалыг. Бистиң Төрээн чуртувустуң делегей байдалы кажаттыымыдан-даа артык бижыг. Маркизм-ленинизмниң, пролетарлыг интернационализмниң принциптеринге коммунистиг партияларның дайынчы эвилелге-биле кадылаттырган делегейниң социалистиг дем каттыштырылгазының бүгү чурттары-биле бистиң ак-дүүнга найырлыылыг доктаамал хөгжүп турар. Коммунистиг болгаш ажылчын партиялар-биле, империализмге удур, тайбың, демократия болгаш социализм дээш демиселдиг бүгү делегей фронтузунун киржикчилериниң бүгү отрядтары-биле СЭКП-ни харылаштырып турар эң-сетинээ каттыштырылгазы бижыгын турар. Совет Эвилелиниң хөгжүп орар чурттар-биле, тайбыкның болгаш хостаганың херээ даэш, политиктиг болгаш экономиктиг хамаарышпае чорук даэш демиселжип турар бүгү улустар-биле харылзаалары улам «зүп орар эң-сетинээ каттыштырылгазының, бот-боттарын биилир чорукту байдалы-биле ханы сининнкен.

Социализмниң ак-дүнна чурттары-биле база тайбыкка ынакшылдыг өскелдә күштер-биле кады тайбыкка ынакшылдыг ленинчи угланымшкынны сагыышаан, бистиң Төрээн чуртувус тайбыкны бижыглаарынга болгаш улустарның аймыл чок чоруун бижыглаарынга соолгу чылдарда чедишкиннерни чедип алган. Партияның XXIV съездизинге Силериин идип үндүргеннер Тайбыкның программазы делегей харылзааларын экижидериниң чогумчалыг фактору апарган болгаш Ленинниң ол даэш демиселжип чорааны ыяы-бүрү социал тургузуулуг күрүнелериң ареназынга тайбың кожа-хелбээ догуиналашкынының принциптерин бижыы-биле сагыырынга, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чабырыдырарынга улуг эргиндө болган болгай, Леонид Ильич.

Улустарның хамаарышпае чоруу болгаш хостаганы даэш, тайбың болгаш делегейге кады ажылдажырга даэш моон шинайы демиселдиң дугайында партияның XXV съездизинге Силериин идип үндүрген программаларны совет кижилер, делегейниң бүгү ак сеткилдиг кижилерге сорук кирииишкин-биле хүлээп алган. Ук программада СЭКП-ниң болгаш совет улустуң тайбыкны база кижи төрелгетеининң дешилгезин бижыглаар болгаш кампалаал алыр, делегейниң термоядролуг дайынының аймыгын чайладыр деп чиңгис ааи күзел-соруу хаара туттунган.

СЭКП Төп Комитединиң, ТК-ның Политбюровунуң болгаш Леонид Ильич, Силериңниң бодунарның-даа даштыкы политика талазы-биле ажыл-чорудулгаларның базын бүрүзү ол улуг чаагай болгаш кижите мнакшылдыг эвес соруглаларга тураскаатпаган деп чүвеге совет кижилер чоргаараанын турар. Силер бодунарның тайбың даэш соруктуг, чайгылыы чок демиселдер-биле чер бөлбүрээжиин кырында ак сеткилдиг бүгү кижилериниң хүлээп чоруушкунун чаалап алган болгай Силер. Силерге «Улустар ареназынга тайбыкны бижыглаары даэш» Ленинчи шаңналды тывыскаңы болгаш тайбыкның Ф. Жолио-Кюри аттыг алдын медаль-биле шаңнаалы ол дугайын хереглиин турар.

Реаксыыг империалистиг болуктер делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынга бүгү аргалар-биле шантыкташ, чеңгеглелиишкинни эдерер бүдүрелин үргүлчүлеп турар. Оон үжурундан Совет күрүне, партия болгаш оон Төп Комитедиг бистиң Төрээн чуртувустуң камгалалын чогуур деңнелге тургузар даэш кошкаш дивес саглыш саалы турар. Леонид Ильич, Силер бодунар Камгалал Чөвүлелиниң Даргазының албан-хүлээлгезин күүсеңиз турар болганыңарда, бистиң алдарлыг Чеңсектиг Күштерниистиң быжыгымшкынына улуг салымшкынынарны кылып турар Силер.

Бистиң партияның, оон иштики болгаш даштыкы политиказының бүгү ажыл-чорудулгазының эртемге үндезилзеп чүүлүн чогаадыкчы ёзу-биле ажыглап, улам хөгжүдүп турар маркизчи-ленинчи ооредиг ол бооп турар. Маркизчи-ленинчи ооредигниң улам бүрүлгаар чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдеринге, оң-назыгыя сайзырангай социализмни тургузарының болгаш коммунизмче шилчиирининң байдалынга таварыштыр чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүдезиниң кол айтырыгларын хамыыл-биле шиитпирээринге Силериин, Леонид Ильич, хууда салымшкынынар дыка улуг бооп турар. Социалистиг индустрияны хөгжүдеринин, кодзо ажыл-агыйны бүгү хевчеп-биле хөгжүдеринче угланган аграр политиказының, иштилел будурулгазының ажыктыг чорууп бедидериниң, эртем-техниктиг революциялыың чедишкиннерни социалистиг тургузуунун артык күштүг чоруу-биле каттыштырарының, иштилел харылзааларны сайзырангайжыдарының, ажылчы чонпарның коммунистиг кижизидилгезинин, делегей харылзааларының айтырыгларының база СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазының соруглаарының талазы-биле Силериин идип үндүрген чүүлдериңер биеткеп Төрээн чуртувустуң амгы үе-чадазында үндезин ужур-дузалыг бооп турар.

Эргим Леонид Ильич!

Бодунарның бүгү күжүңерни партияга болгаш улуска бараалгаткаш, коммунистиг болгаш бүгү совет улустуң ханы хүндүткелин, ынакшылып болгаш бүзүрелин чаалап алган Силер. Партияның Силерге даавскан албан-хүлээлгезин оон дайынчы штавы—Төп Комитетти баштамшаан, алдарлыы-биле күүседип турар-дыр силер. Коммунистиг тургузуушкунуун нарын болгаш харымсалгалыг соруглаарын кайы хире ёзулуг кызыгаар чок улуг энергия, принциналдыг болгаш мерген угаанныг чорук-биле удуртуп турарыңарны партия болгаш улус эки билип турар.

Бистиң иштилеге Коммунистиг партияның удуртукчу ролюн моон-даа сонгаар улам бедидер дугайында, оон чоп-биле харылзаазын бижыглаар, партияның болгаш иштилелдиң ажыдыралынга ленинчи принциптерин болгаш норма-чижектерин бижыктырын, хөгжүдеринин дугайында Силер үргүлчү сагыш салып турар Силер. Ол бүгү бистиң чедишкиннеривистиң чугула күүгүзү бооп турар.

Эргим оңнуг болгаш ам!

Бистерге, бистиң бүгү эштериваске, коммунизмниң херээ даэш бүгү ленинчилерге Силер коммунист-ленинчи чогум кандыг болзурул даарыңге үлегер чижек бооп турар Силер. Силериңниң бүгү ажыл-чорудулгаар партияның болгаш улустуң чогаадыкчы, тургузукчу чоруунга ханы бүзүрел-биле, күш-ажылдың кижилериңге чүректиң ханызындан чоок болгаш хүндүткелдиг ёзу-биле сииликкен бооп турар. Силер кижилерни сорук кирип, сырый каттыштырар, СЭКП Төп Комитединиң пайырлыг, сырый каттышкан ажылыы организастаар талазы-биле кайгамчыктыг мергежилиңер-биле опзаланып турар Силер.

Бистиң Коммунистиг партиявыс, оон Төп Комитеди, ТК-ның Политбюрозу болгаш Леонид Ильич, Силер бодунар-даа ёзулуг коллективизмниң, эң-хуулунуң идегелиниң, хүндүткелиниң болгаш ол бүгү-биле кады шыңгыы иделелдиг болгаш принциналдыг чорукту совет иштилелге тургузуп, улам хөгжүдерин чедип алган. Ол бүгү чүүлдер коммунизмниң тургузукчуузумун—кижиниң бүгү чотавадыкчы күштерин чечектелдирин хөгжүдеринге идиг бооп турар. Совет кижилер партияга, СЭКП Төп Комитединге, Леонид Ильич, Силерге сагыш-сеткилиниң бүгү ханызындан оорун четтиргенин илередип турар.

Эргим Леонид Ильич, ол оорушкуну илередип, Силериин чеден харлаанывыр хүнүңерге-биле шиг байыр чедирбишаан, Силерге кайгамчыктыг камбышмалды болгаш аас-кежиин, совет кижилериң, бүгү ажылчы чонпарның чаагай амыдырал-чурттадгазы даэш, тайбының болгаш коммунизмниң чырыткылыг идеяларының тиилелгези даэш Силериин могаг чок, үре-түнелдиг ажылдаарга чаа-чаа чедишкиннер болурларны чүректиң ханызындан күзеп тур бис.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИИН КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫН ТӨП КОМИТЕДИ

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУ

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежнев. СЭТА-ның фотохрониказы.

СЭКП ТК-НЫҢ ЧИҢГИНЕ СЕКРЕТАРЫ, СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ МААДЫРЫ, СОЦИАЛИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ МААДЫРЫ ЭШ ЛЕОНИД ИЛЬИЧ БРЕЖНЕВТИ ЛЕНИН ОРДЕН-БИЛЕ БОЛГАШ ИЙИГИ «АЛДЫН СЫЛДЫС» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Коммунистиг тургузуушкунга Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң мурнунга шылгарангай ачы-хавыяктазы, тайбының болгаш улустарның аймыл чок чоруун бижыглаар талазы-биле идепкейлиг, үре-түнелдиг ажыл-чорудулгазы даэш, Ада-чурттуң Улуг дайынында немец-фашистиг эжелекчилерни ашкан тиилелгезиниң херээнге, Совет Эвилелиниң экономиктиг болгаш камгалалыр күүгүзүн бижыглаарынга хууда улуг салымшкынны даэш база тоорутпаган хүнүнден бээр чедеп харлаалы-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, Совет Эвилелиниң Маадыры, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры эш Леонид Ильич Брежневти Ленин орден-биле болгаш Совет Эвилелиниң Маадырының иийги «Алдын Сылдыс» медаль-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы
Н. ПОДГОРНЫЙ.
ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.
Москва, Кремль.
1976 чылдың декабрь 18.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНИҢ ЧИҢГИНЕ СЕКРЕТАРЫ, ССРЭ-НИҢ КАМГАЛАЛ ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ДАРГАЗЫ СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ МАРШАЛЫ Л. И. БРЕЖНЕВТИ ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ СҮЛДЕЗИН АЛДЫН-БИЛЕ СИИЛБЭЭН ХҮНДҮЛҮГ ЧЕПСЕК-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Чурттуң камгалаңыр аргаларын бижыглаарынга болгаш ССРЭ-ниң Чепсектиг күштерин сайзырангайжыдарынга ыяы-хавыяктазы даэш СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Камгалал Чөвүлелиниң Даргазы Совет Эвилелиниң Маршалы Леонид Ильич Брежневти ССРЭ-ниң Күрүне Сүлдезин алдынбиле сиилбээн Хүндүлүг чепсек-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы
Н. ПОДГОРНЫЙ.
ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.
Москва, Кремль.
1976 чылдың декабрь 18.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич БРЕЖНЕВКЕ

Силериин чеден харлаан хүнүңер-биле холбаштыр СЭКП Тыва обкому, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуу болгаш Министрлер Чөвүлели коммунистериниң, республиканың бүгү ажылчы чонларының омуунаашиниден ленинчи партияның, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчашкынының шылгарангай ажылдакчызынга, хөй наңионалдыг совет улустуң улуг оглунга, Силерге, эргим Леонид Ильич, чүректиң ханызындан идиг байыр чедирипкинии дамчыпты.

Эргим Леонид Ильич, Силериин бүгү амыдыралынар болгаш хөй талалыг очиг соруглаг ажыл-чорудулгаар Коммунистиг партияның херээнге база марксизм-ленинизмниң идеяларының тиилелгези даэш шудургу демиселдиг херээнге кызыгаар чок бараан болурунуң кайгамчыктыг үлегерчижээ болуп турар, СЭКП-ниң иштики болгаш даштыкы политиказын ажыдаан кызыры болгаш боттандырары, коммунизм-тургузуушкунувуң программазының амыдыралга чедишкиннинг боттанышкыны, социалистиг дем каттыштырылгага чурттарының найырлыылы база кады ажылдакчылгазын бижыглаары, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчашкынын улам ыяй хөгжүдери, делегейниң дүшкүүрлүг чоруунун чавырылдышкыны, тайбының болгаш улустарның аймыл чок чоруун бижыглаары Силериңниң адыңар-биле, Силериңниң идепкейлиг ажыл-чорудулгаңар-биле сырый холбашкан. Од бүгү-биле Силер коммунистиг-ниң, бүгү совет улустуң, депшилгелиг кижи төрелгетеининг кызыгаар чок хүндүткелин болгаш ынакшылын чаалап алган Силерге.

Коммунистиг партия, оон Төп Комитеди ленинчи, наңионал политиказы боттандырып, бүгү совет улустарның ыяы-думма эң-пайырлыг улам ыяй бижыглаар, оларны бүгү талалыг хөгжүдер болгаш мечектелдирер талазы-биле канчаар-даа аяжок улуг ажылды чорудуп турар.

СЭКП-ниң ленинчи наңионал политиказының ажыдырага чайгылыы чок боттанышкынының чаагай үре-түнелиин Тыва АССР-ниң үлегер-чижээзинден тодаргай көрүп болур. Совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда даа социалистиг үндезин чаартылталар боттанган. Республиканың улус ажыл-агыйын болгаш культуразын улам ыяй хөгжүдер, оон ажыл-ишчилериниң материалдыг чаагай чорууп бедидер дугайында хүн бүрү кичээнгейин салып турары даэш, СЭКП ТК-га, Силерге, эргим Леонид Ильич, Совет Тыванын ажылчы чонпары ханы өөрүп четтиришкинин илергейлеп турар.

Тыва АССР-ниң ажылчын ангызы, колхозчу тараачылары, интеллигенциязы, бүгү ажылчы чонпары СЭКП-ниң мерген угаанныг иштики болгаш даштыкы политиказын, Төп Комитеттиң практиктиг ажыл-чорудулгаларын идип-биле чүүдүгүнүп детиксиннээш, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, онгу беш чылдың планнарын күүседир даэш, бүгү совет кижилер-биле бир дүмей, эрес-шудурму ажылдап турар.

Республиканың кодзо ажыл-агыйының иштилерге күрүнеге бо чылын тараа болгаш дүк садар социалистиг үдээллегелерни, сүт садар талазы-биле улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүсетпеннер. Од болгаш кодзо ажыл-агый күүседириниң кырында колген. Улеттүр будурулгелин, капитал тудуг болгаш улус ажыл-агыйының оскө-даа аймарын хөгжүдеринге багай эвес түнелдер чедип алдынган.

СЭКП Тыва обкому, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлели, республиканың коммунистери, бүгү ажылчы чонпары Төрээн Коммунистиг партияны, оон ленинчи Төп Комитединиң долгандыр улам ыяй каттышкынывыс, СЭКП-ниң XXV съездизинге, СЭКП ТК-ның октябрь (1976 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, онгу беш чылдың планнарын чедишкиннинг күүседир даэш бүгү-ле чүвени кылып, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюн толептиг үткүүр даарын СЭКП Төп Комитединге болгаш Силерге, эргим Леонид Ильич, бүзүредип тур.

Бистиң улус Төрээн чуртувустуң чаагай чорук, хөй наңионалдыг совет улустуң аас-кежиин даэш, бүгү делегейге тайбының болгаш коммунизмниң тиилелгезиниң черле даэш Силериин үре-түнелдиг ажыл-чорудулганарга улус чедишкиннерни, чаагай кадыкшылды, үр үеде чурттаарыларны Силерге, эргим Леонид Ильич, сеткилиниг ханызындан күзеднивис.

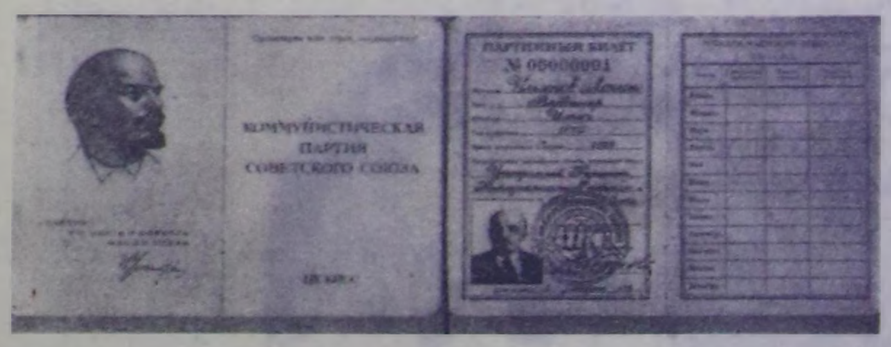
СЭКП ТЫВА ОБКОМУ | ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ | ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

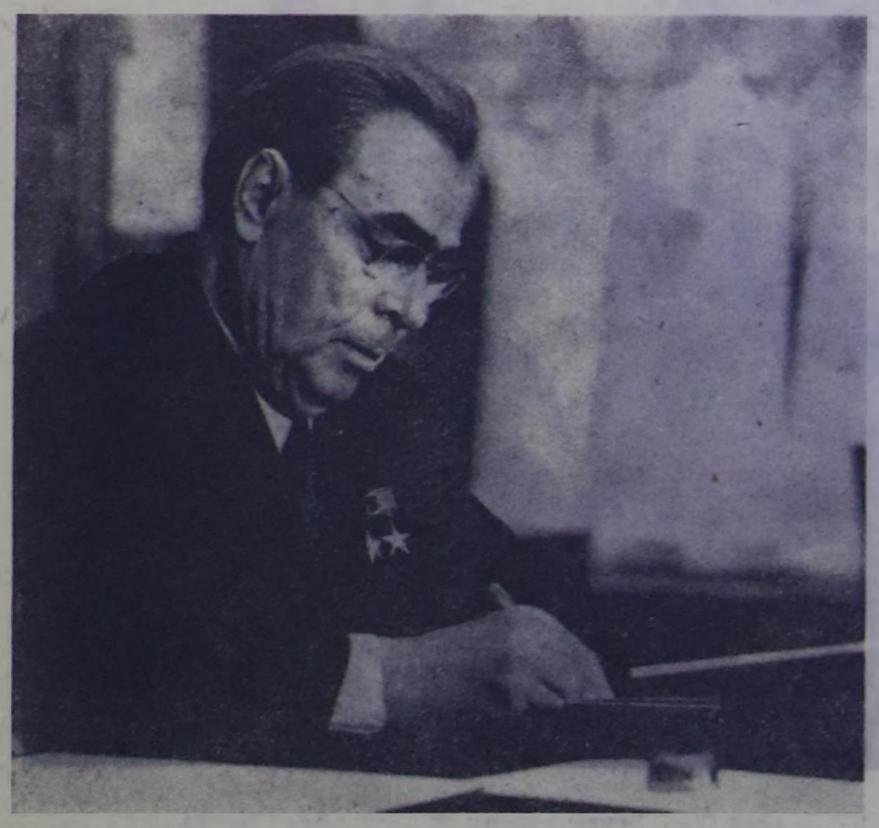
Өөрүп четтиришкин болгаш ынакшыл-биле

Бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, Тываның ажылчы чонпары бо хүннерде СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Леонид Ильич Брежневтиң чеден чыл юбилейиниң баймырладыы-биле демдеглеп турар. Челеп харлаанывыын бүдүүлүнде юбилярның адынга Тывадан байыр чедиргеп телеграммаларны чоруткан. Леонид Ильичиге «Ка-Хем» разрезинин, Кызылдың даараныла фабриказының, «Тыңделге» совхозунуң, Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң коллективтери байыр чедиргеп, а Ка-Хемниң ажыл-ишчилериниң өмүнээзинден байыр чедиришкинни СЭКП райкому болгаш райсоветтиң күүсикому, республиканың авыяктарының өмүнээзинден ВЛКСМ обкому чоруткан.

Леонид Ильичиге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының албан-хүлээлгезинге оок могаг-шылаг чок хөй талалыг ажыл-чорудулгаы даэш, бистиң чуртувустуң күш-ажылчы чонунуң материалдыг чаагай амыдыралын белеткээр чылында планнарының дугайын телеграммаларда чоргаарал-биле дыңналдып турар.

Хоорайларның, районнарның кинотеатрларында, кодзо черлериниң клубтарында Л. И. Брежневтиң ажыл-чорудулгаларын көрүкчүлерге сонуургалдып турар.

МОСКВА. 1973 чылдың март 1. Коммунистиг партиянын, Совет күрүшенин үндезилекчизи, ажылчы чонларның улуг баштыкчызы В. И. Ленинниң адынга № 00000001 партийжи билетке СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң ат салып олурары.

БРАТСК. 1960 чылдың декабрь. Братск ГЭС-тиң туунушкунун Л. И. Брежневтиң көрүп турары.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Түрүктүң ханызындан байыр чедириишкиннери, чаагай күзээшкиннер

Л. И. Брежневтиң төрүттүгенинден бээр 70 харлаанынга база Леонид Ильич Брежневти Ленин ордени болган Совет Эвилелиниң Маадырының пайгы «Алдын Сылдыс» медалы-биле шаңналынынга холбаштыр ында түрүктүң ханызындан байыр чедиргей черлер:

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиуму болган РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели;

Украинаның Компартиязының ТК-зы, Украин ССР-ниң Дээди Советиниң Президиуму, Министрлер Чөвүлели;

Белоруссияның Компартиязының ТК-зы, Белорус ССР-ниң Дээди Советиниң Президиуму, Министрлер Чөвүлели;

Узбекстанның Компартиязының ТК-зы, Узбек ССР-ниң Дээди Советиниң Президиуму, Министрлер Чөвүлели;

Казахстанның Компартиязының ТК-зы, Казах ССР-ниң Дээди Советиниң Президиуму, Министрлер Чөвүлели;

Грузияның Компартиязының ТК-зы, Грузин ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуму, Министрлер Чөвүлели;

Азербайджанның Компартиязының ТК-зы, Азербайджан ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуму, Министрлер Чөвүлели;

Литваның Компартиязының ТК-зы, Литва ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуму, Министрлер Чөвүлели;

Молдавияның Компартиязының ТК-зы, Молдав ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуму, Министрлер Чөвүлели;

Латвияның Компартиязының ТК-зы, Латви ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуму, Министрлер Чөвүлели;

Киргизияның Компартиязының ТК-зы, Кыргыс ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуму, Министрлер Чөвүлели;

Таджикистанның Компартиязының ТК-зы, Таджик ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуму, Министрлер Чөвүлели;

Арменияның Компартиязының ТК-зы, Армян ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуму, Министрлер Чөвүлели;

Туркменистанның Компартиязының ТК-зы, Туркмен ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуму, Министрлер Чөвүлели;

Эстонияның Компартиязының ТК-зы, Эстон ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумуму, Министрлер Чөвүлели;

СЭКП-ниң Москва хоорай комители, ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң күүскому болган ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Советиниң күүскому;

СЭКП-ниң Ленинград обкому, СЭКП-ниң Ленинград хоорному, ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң күүскому болган ажылчы чоннар депутаттарының Хоорай Советиниң күүскому.

ССРЭ-ниң Камгалал министерствозу, Совет Армиязының болган Шерит-Далай Флозуның Политиктиг кол эргелели, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң бүтү бот составы;

Профессионалдар Эвилелдериниң Бүтүнэвилел Төп Чөвүлели;

ВЛКСМ Төп Комители;

ССРЭ-ниң Эртемнер акалемизи. (СЭТА).

Л. И. Брежневтиң У. К. Кекконен-биле ужурашканы

СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневке оон 70 харлаазы-биле холбаштыр Финляндияның чазаанныг болган чонунуң мурнунда бодунуң омушаанилеп байыр чедирээр дээш чедип келген Финляндия Республиканың Президентизи У. К. Кекконен декабрь 17-де Москвага пайралдың кыска хуусаалыг ажын-чоруун кылган.

Од-ла хүн Кремльге СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев Президент У. К. Кекконен-биле ужурашкан, ужуражышкының чылыг, пайралдың байдалынга эртикен.

Чүгээлажышкынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный киришкен.

Совет Эвилели биле Финляндияның аразында чаңчыл ёзугаар кожа-келбээ харылзаалларның бир-дескиг дөгүүн туралрын Л. И. Брежнев биле У. К. Кекконен сеткил канышкыны-биле демдеглээн. Совет Эвилели биле Финляндия 1948 чылдың пайрал, кады ажылдажылга болган бот-боттарынга дүмээлажылга, дугайында кереэзиниң бүгү чүүлдерин удуртулга болдурбушаан, бүгү талааларга совет-финляид кады ажылдажылганы быжыглаарынга аргежок чугула бүгү чүүлдерни кылыр, оон-биле тайбынды болган делегейге аңыяа чок чорукту быжыглаарынга чугула салышкынны киирер дээринге бүзүрелии олар илереткен.

Беседа үезинде делегейниң дыка хей чугула айтырыгларын чугаалашкан. Европаны тайбынын болгаш дең аргелиг кожа-келбээ харылзаалларның диин болдурар сорулгабиле Европаның бүгү күрүшенин күжениишкиннерин каттыштырарының аргежок чугулазын Л. И. Брежнев биле У. К. Кекконен демдеглээн.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев Финляндия Республиканың Президентизиниң хүндүлүг дээш-биле ужуражылгазының дүмээлээн.

Л. И. Брежневтиң У. К. Кекконен-биле ужурашканы

СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневке оон 70 харлаазы-биле холбаштыр Финляндияның чазаанныг болган чонунуң мурнунда бодунуң омушаанилеп байыр чедирээр дээш чедип келген Финляндия Республиканың Президентизи У. К. Кекконен декабрь 17-де Москвага пайралдың кыска хуусаалыг ажын-чоруун кылган.

Од-ла хүн Кремльге СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев Президент У. К. Кекконен-биле ужурашкан, ужуражышкының чылыг, пайралдың байдалынга эртикен.

Чүгээлажышкынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный киришкен.

Беседа үезинде делегейниң дыка хей чугула айтырыгларын чугаалашкан. Европаны тайбынын болгаш дең аргелиг кожа-келбээ харылзаалларның диин болдурар сорулгабиле Европаның бүгү күрүшенин күжениишкиннерин каттыштырарының аргежок чугулазын Л. И. Брежнев биле У. К. Кекконен демдеглээн.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев Финляндия Республиканың Президентизиниң хүндүлүг дээш-биле ужуражылгазының дүмээлээн.

ССРЭ-ниң болгаш Финляндия Республиканың күрүне туктары-биле каастаттынган Внуково аэродромунга Урхо Калева Кекконенни ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниң министри Б. Н. Бутаев, албанның оон-даа өске кижилер уткаан болгаш үдээн.

(СЭТА).

НАЙЫРАЛДЫГ УЖУРАЖЫЫШКЫН

СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев Москвага пайралдың ажыл-чорудуун кылып келген ВСАП ТК-ның Бирги секретары эш Я. Кадар-биле декабрь 17-де Кремльге ужурешкан.

Ийи партиниң удурлуунуңдары совет-венгр кады ажылдажылганы үезин үнин бүгү талааллыг хевүдүрииниң шеремтелиг талазы-биле санал-сөөлдерии солуушкан. Делегейникиң коммунистиг болган ажылчын шинчилекиниинга, делегейге дүшкүүрлүг чорукту чаварыллырарың хамыдадыры болган тайбынны быжыглаарыдээш моон сөөлгаргы демселдиң чугула айтырыгларын база чугаалашкан.

Ужуражышкын үзеп-бодалдарның бүрүн чангыс эвилии, шынчы пайралдың болган түрүктүң ханызындан сорушкуунуң байдалынга эртикен.

Од-ла хүн СЭКП ТК-ның Политбюрозу ВСАП ТК-ның Бирги секретары эш Я. Кадарга алдар болдуруп шайлалга тургушкан.

(СЭТА).

Эш Л. И. Брежневке Финляндия Республиканың дээди шаңналын тывысканы

Финляндия Республиканың Президентизи У. К. Кекконен декабрь 17-де Кремльге СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнеге Финляндия Республиканың күрүненик дээди шаңналы «Финляндияның ак розазы» орденинң илчирбелиг улуг крессиниң тывыскан. Тайбынның болгаш делегейге аңыяа чок чорукту быжыглаарынга улуг салышкыны дээш, Совет Социалистиг Республикалар Эвилели биле Финляндия Республиканың аразынга тайбын кожа-келбээ харылзаалларының хөгжүдүнин хөгжүдүлгезинге, Европаны тайбынын болгаш дең аргелиг кожа-келбээ харылзаалларының кол угланышкыны боон келген болгаш боон-даа чыдыг болур дээринге быжыг-биле бүзүреп турар бис.

Шаңналды тыпсын турда эштер А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Н. В. Подгорный, К. У. Черненко олар турганнар.

У. К. Кекконен биле Л. И. Брежнев чугаалар солушкан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВКЕ ВУР-НУҢ ШАҢНАЛЫН ТЫВЫСКАНЫ

ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар декабрь 17-де Кремльге СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневке ВУР-нуң дээди шаңналы—Венгрия Улус Республиканың Гук орденин тывыскан. Ийиги кижи төрелгетпейниң дөнүшилгезиниң эрге-ажыынга, бүгү делегейге тайбынны болган улустарның аңыяа чок чорууп быжыглаарынын, социалистиг чүүрттарның чаңыс аяга, делегейниң коммунистиг болган ажылчын шинчилекиниң сырый каттыштырын, быжыглаарыкыс, а ол ышкаш аксы-дүмээ венгр-совет напыралды болган кады ажылдажылганы хамыладырыкын хамаарышпас чоруу болган тайбын дээш демселдиң чорудуп турар күштериниң кол чедиишкиниң база шынаныжы болуп турар.

Ярғым эштер!

Делегейде башгайгы социалистиг күрүненик барык-ла ядын чылдыг төөгүдүн хөй националдыг, күүлүг совет Төрээн чүүрттүн аксы-дүмээ улустары тургускан. Дайынның хүнеринде болган тайбының хүнеринде илереэн, совет улустуң чижектээр чүве чок быжыг туруштут, эрес-шудургу чоруу, интернационалчы ёзугуу күштериин делегей дөңгүүрүлүүн ескертиринге, социалнамның делегей системазы болуу бергенинге канчаар-даа ажык улуг роль-ду ойнаан. Совет улус бодуның төөгүзүнүң дургузунда бодунуң национал болгаш дөгөй сорулгаларын шиитпирлеп ыдаан, чүге дээрге ол кезээде-де бодунуң авангардының—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, оон Төп Комитединиң соонда чорун келген. Чогум-на мичаанаш улуг Ленинниң идеяларын боттандыртан, делегейниң ажылчын ангыларының чаңдыыштыг баштыкчызының оңдиринде ажыдыралда бодаратказын.

Маркстың-ленинчилер маслаларның реалын ынын үнелээр-биле чергелештир, төөгүге түс-түс кижилериң чугула ролдуун база-да эки-биле медерел биилеп турар. Ниитилел хөгжүдүлгениң хөөйлудары-биле болгаш херек кырында боттуг негелдезери-биле дүүштүр үемин, байдалдың негелдезерии хевирлеп туруун база боттандырып ыдаар эрталыг ажылдакчылар-даа бүгү үелерде херек дээрии слар билир. Юбилярга байыр чедирбишаан, мен од принциптерии, бистиң бөгүнгү херек кырында боттуг амыдыралывысты, Леонид Ильич Брежневтиң ролюн чугаалап турарым ол.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң ажыл-чорудулгазын удуртуп турар эш Брежневтиң шылгаашгай, кедергей улуг ажылын, принципиалдыг политиканы туруузарының база херек кырында боттандырарының хөрээнге, Совет Эвилелиниң хөгжүдүлгезинге, социалистиг дем-каттыштырылгазын быжыглаарынга, дөнүшилге болгаш тайбын дээш бистиң партиязыс, шынчы пайралдың болгаш чүректиң ханызындан сорушкуунуң байдалынга эртикен.

Од-ла хүн СЭКП ТК-ның Политбюрозу ВСАП ТК-ның Бирги секретары эш Я. Кадарга алдар болдуруп шайлалга тургушкан.

(СЭТА).

Эш Я. КАДАРНЫҢ чугаазы

Ханызы-биле хүндүлүг эш Леонид Ильич Брежнев!

Ярғым совет өөдүктер!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң бистиң делювистиң ханызыраанынга, бистиң маңаа хүлээп алганыга болгаш Венгрияны Социалистиг ажылчын партиязының Төп Комитединиң база Венгр Улус Республиканың Президиумунуң даалгазының база Венгр Улус Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң төөгүлүг орууларын шиитпирлеп ыдаан, оон Төп Комитединиң соонда чорун келген. Чогум-на мичаанаш улуг Ленинниң идеяларын боттандыртан, делегейниң ажылчын ангыларының чаңдыыштыг баштыкчызының оңдиринде ажыдыралда бодаратказын.

Маркстың-ленинчилер маслаларның реалын ынын үнелээр-биле чергелештир, төөгүге түс-түс кижилериң чугула ролдуун база-да эки-биле медерел биилеп турар. Ниитилел хөгжүдүлгениң хөөйлудары-биле болгаш херек кырында боттуг негелдезери-биле дүүштүр үемин, байдалдың негелдезерии хевирлеп туруун база боттандырып ыдаар эрталыг ажылдакчылар-даа бүгү үелерде херек дээрии слар билир. Юбилярга байыр чедирбишаан, мен од принциптерии, бистиң бөгүнгү херек кырында боттуг амыдыралывысты, Леонид Ильич Брежневтиң ролюн чугаалап турарым ол.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң ажыл-чорудулгазын удуртуп турар эш Брежневтиң шылгаашгай, кедергей улуг ажылын, принциповалдыг политиканы туруузарының база херек кырында боттандырарының хөрээнге, Совет Эвилелиниң хөгжүдүлгезинге, социалистиг дем-каттыштырылгазын быжыглаарынга, дөнүшилге болгаш тайбын дээш бистиң партиязыс, шынчы пайралдың болгаш чүректиң ханызындан сорушкуунуң байдалынга эртикен.

Од-ла хүн СЭКП ТК-ның Политбюрозу ВСАП ТК-ның Бирги секретары эш Я. Кадарга алдар болдуруп шайлалга тургушкан.

(СЭТА).

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эш Кадар!

Эргим эштер!

Менээ бедик алдарны көргүскени дээш Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының Төп Комитединиң болган Венгр Улус Республиканың Президиумунга түрүктиң ханызындан өөрүп четтирдим.

Пролетаржы интернационализмниң чаагай идеяларынга хей-аът киргеи совет болган венгр коммунистер бодунуң дайынчы эжелеин — Октябрьның болгаш бирги совет Венгрия Республиканың кижи үнелээри берге бо эвилелии — бистиң шапкын үевистиң бүгү күш-ажылын болгаш тулчуушкуунарын таварыштыр түдүп келген. Олар бот-бодун билчин, делегейниң революстуг ынчаннышкынның төөгүлүг үеже арыннарын турганнар. Финляндия чылча шаңканының болгаш Венгриягa Социалистиг революциянның үнелелгезиниң соонда бо эвилел бодуның нәйгы тынчыжын болгаш чаа ышпарны алган деп чугаалаан болур. Ол эвилел бистиң улустарывыстың аргежок чугула үүлүг анаргаи болгаш амгы үеде бистиң социалистиг күрүненериивистиң кады ажылдажылгазының болгаш нәйралдың хей санныг илереткенинде биттанып турар.

Бистиң кады ажылдажылгавысты хөгжүдеринге бистеп турустуна берген, эп-хуунуң кайгамчыктыг харылзаалары, совет удуртукчуларының Венгрияның удуртукчулары-биле, чүүл-дээ мурнунда Силерии-биле, ышлаттынган болгаш мерген үгээнниг революционер — бодунуң партиязының болгаш удуруунуң, а ол ышкаш даштыкыда коммунистерии арын-нүүрүн болгаш идегелии чөптүү-биле чедип алган интернационал эш Кадар-биле харылзаалары улуг роль-ду болганын маңаа хамаарыштыр демдеглексээн ийик мен.

Венгр Улус Республиканың Түк орденин хүлээп эп тура, бодунуң ышлаттынган маркстың-ленинчи авангардының удуртуп турар эш Брежневтиң шылгаашгай, кедергей улуг ажылын, принциповалдыг политиканы туруузарының база херек кырында боттандырарының хөрээнге, Совет Эвилелиниң хөгжүдүлгезинге, социалистиг дем-каттыштырылгазын быжыглаарынга, дөнүшилге болгаш тайбын дээш бистиң партиязыс, шынчы пайралдың болгаш чүректиң ханызындан сорушкуунуң байдалынга эртикен.

Од-ла хүн СЭКП ТК-ның Политбюрозу ВСАП ТК-ның Бирги секретары эш Я. Кадарга алдар болдуруп шайлалга тургушкан.

(СЭТА).

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эш Кадар!

Эргим эштер!

Менээ бедик алдарны көргүскени дээш Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының Төп Комитединиң болган Венгр Улус Республиканың Президиумунга түрүктиң ханызындан өөрүп четтирдим.

Пролетаржы интернационализмниң чаагай идеяларынга хей-аът киргеи совет болган венгр коммунистер бодунуң дайынчы эжелеин — Октябрьның болгаш бирги совет Венгрия Республиканың кижи үнелээри берге бо эвилелии — бистиң шапкын үевистиң бүгү күш-ажылын болгаш тулчуушкуунарын таварыштыр түдүп келген. Олар бот-бодун билчин, делегейниң революстуг ынчаннышкынның төөгүлүг үеже арыннарын турганнар. Финляндия чылча шаңканының болгаш Венгриягa Социалистиг революциянның үнелелгезиниң соонда бо эвилел бодуның нәйгы тынчыжын болгаш чаа ышпарны алган деп чугаалаан болур. Ол эвилел бистиң улустарывыстың аргежок чугула үүлүг анаргаи болгаш амгы үеде бистиң социалистиг күрүненериивистиң кады ажылдажылгазының болгаш нәйралдың хей санныг илереткенинде биттанып турар.

Бистиң кады ажылдажылгавысты хөгжүдеринге бистеп турустуна берген, эп-хуунуң кайгамчыктыг харылзаалары, совет удуртукчуларының Венгрияның удуртукчулары-биле, чүүл-дээ мурнунда Силерии-биле, ышлаттынган болгаш мерген үгээнниг революционер — бодунуң партиязының болгаш удуруунуң, а ол ышкаш даштыкыда коммунистерии арын-нүүрүн болгаш идегелии чөптүү-биле чедип алган интернационал эш Кадар-биле харылзаалары улуг роль-ду болганын маңаа хамаарыштыр демдеглексээн ийик мен.

Венгр Улус Республиканың Түк орденин хүлээп эп тура, бодунуң ышлаттынган маркстың-ленинчи авангардының удуртуп турар эш Брежневтиң шылгаашгай, кедергей улуг ажылын, принциповалдыг политиканы туруузарының база херек кырында боттандырарының хөрээнге, Совет Эвилелиниң хөгжүдүлгезинге, социалистиг дем-каттыштырылгазын быжыглаарынга, дөнүшилге болгаш тайбын дээш бистиң партиязыс, шынчы пайралдың болгаш чүректиң ханызындан сорушкуунуң байдалынга эртикен.

Од-ла хүн СЭКП ТК-ның Политбюрозу ВСАП ТК-ның Бирги секретары эш Я. Кадарга алдар болдуруп шайлалга тургушкан.

(СЭТА).

У. К. КЕККОНЕННИҢ чугаазы

Дээрги Чингине секретарь!

Эргим өөдүктер!

СЭКП ТК-ның дээрги Чингине секретары, Силерии-биле моон мурнунда болган хөй санныг ужуражышкынналрдың бо удаада моон Москвада келгеним менээ онзагай өөрүшкүлүг боон турар.

Дээрги Чингине секретарь, Силерии 70 харлаалыңар таварыштыр бодумнуң эң чыдыг күзээшкиннерим чедирээр болгаш аксы-дүмээ улуг ниитилелдиң байыр чедиргеи биженин болгаш СЭКП ТК-ның Чингине секретарыга оон төрүттүгенин хүндүзи бээр чедеп харлаазы-биле холбаштыр ниитилелдиң төп баштаар черинең шаңналы Алдын дендээн Л. И. Брежневке тывыскан.

СЭКП-ниң болгаш Совет күрүненин үзелга турган удуртукчулары Финляндия Республиканың дээди шаңналарын тывысканы дээш Леонид Ильич Брежневке түрүктиң ханызындан байыр чедиргеннер.

(СЭТА).

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг дээрги Президент!

Хүндүлүг фин өөдүктер!

Эштер!

Мээң төрүттүгеи хүмүмге таварыштыр чылыг күзелдер дээш, менээ Финляндия Республиканың дээди шаңналын тывысканы дээш бистиң оңнүүвүс, Президент Урхо Калева Кекконенге түрүктиң ханызындан өөрүп четтирээр болгаш коммунизм хереэнин чаа-чаа тиилелгелериинге, бүгү делегейге тайбынның, СЭКП-ниң ленинчи политиказын аңыяларга боттандырарының талазы-биле улам ыңайгы үретүүлелдиг ажыл-чорудулгалыг болурун күзээн.

Сөөлгү он чылдарның шиитинде совет-финляид кады ажылдажылганың хөгжүдээн делегейниң политиктиг төөгүзүнге чүрттер арасында чаа хевирлии харылзаалларының дугайында принциптериниң чайыннаачак чижээ кылдыр киргеи. Од улуг принциптериниң найыралдың, кады ажылдажылганың болгаш бот-боттарынга дузалаамчыныг дугуйында бистиң аразыста хөгжүп база быжыглап турар чүүл база найыралдыска үдезилээни, бодунуң күзээшкиннеримнең илереэр болгаш кодиланнын шын дээш көргенин илереткенин ол-дур деп өөрүп турар бис.

Бистиң ийи чүрттүн арасынга харылзаалларның төөгүзүнүң дугайын бодап келгеш, Совет күрүненин үзелекчизи В. И. Ленинниң Финляндия-биле чаагай кожа-келбээ догуннаашкынны тургузарынга ролюн база кытап сактып кээр-дир мен. Чогум-на Ленин Финляндияның күрүне боон, хамаарышпас чоруун хүлээп өөрүүн дугайында төөгүлүг декретке ат салган болгай. Чогум-на Ленин мынчаң: «Бистиң социалистиг республикавыс Финляндияның бот-тодарадылгатын боттандырын чорударынга кылын-ла ыыдаар бүгү чүүлдерин кылган болгаш кылырын үргүлүлеп-даа турар...» деп дорту-биле чугаалаан.

Бистин-даа күрүненистиң болгаш Финляндия Республиканың-даа боттарының догуннаа туруп келгенинең 60 чылынче эгелеп киргенин бо хүнеерзе од дугайын чугаалары өөрүнчүт-дүр.

Сөөлгү он чылдарның шиитинде совет-финляид кады ажылдажылганың хөгжүдээн делегейниң политиктиг төөгүзүнге чүрттер арасында чаа хевирлии харылзаалларының дугайында принциптериниң ядын бо удаада моон Москвада келгеним менээ онзагай өөрүшкүлүг боон турар.

Дээрги Чингине секретарь, Силерии 70 харлаалыңар таварыштыр бодумнуң эң чыдыг күзээшкиннерим чедирээр болгаш аксы-дүмээ улуг ниитилелдиң байыр чедиргеи биженин болгаш СЭКП ТК-ның Чингине секретарыга оон төрүттүгенин хүндүзи бээр чедеп харлаазы-биле холбаштыр ниитилелдиң төп баштаар черинең шаңналы Алдын дендээн Л. И. Брежневке тывыскан.

СЭКП-ниң болгаш Совет күрүненин үзелга турган удуртукчулары Финляндия Республиканың дээди шаңналарын тывысканы дээш Леонид Ильич Брежневке түрүктиң ханызындан байыр чедиргеннер.

(СЭТА).

Эш Я. КАДАРНЫҢ чугаазының төнчүзү

(Эгезі 2-ги ѳрлида).

Эргим эш Брежнев!

Бис Силерни шүүрүнерде Венгр коммунистерниң, Венгр улустуң чоок, ѳзулуг ошкүш хамыды-биле хүндүлеп тур бис. Венгр болгаш совет улустарның пайдалыг база кады ажылдажыглавын хөгжүдер дээш Силериниң кылган база ыглыг турар чүүлдериңер дээш Силерге оныды-биле оруң четтирдивис. Силерге бистиң хөлү хүндүткелиствстиң демдээ кылдыр Венгриянның Социалистиг ажылчың партызының Төп Комитединиң садалы-биле Венгр Улус Республикавың Президиумуң Силерни шаңнаар дүгайында тиилгирин хүлээп алган. НУР-ның Президиумунуң Чарлығын номчуурун чөпшээреп көрүңер:

«Шылгераягай ачы-хавыяларын хүлээп коргенинге демдээ кылдыр шилги кижи төрелгетпиниң дөшпилгеавинин, бүгү делегейге тайбыңны база улустарның аймыл чок чоруун, социалистиг чүрттарының чөлүг эвин, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчың шынчышкининиң сырый катыжыңыткының бижыглаавының, а ол шыкаш венгр-совет найыралды база кады ажылдажылгавының хөгжүдүлгезинге ам-даа үр үеде ажылдарыпарны бүгү чүректиң хавыңыдан күзеп тур мен.

Эргим Леонид Ильич!

Мен бодум хуузында Силерниң ѳзулуг ѳдүүк, шынчы дайынчы эш кылдыр шагдан бээрле чоок танывыр болгаш хүндүлеп чоруур кижи мен. Силерге бо шаңналды бодум тыңсын турарым менээ оныа аас-кежин болуп тур. Бистиң бо шаңналды тыңсып турарывыс мыкаш, база-ла мындыг чаагай бодайдар-биле шаңналды хүлээп алырыларны дилеп тур мен. Хууда болумдап болгаш Силерниң бүгү-ле венгр могейикчилеривиниң, бистиң чонувустуң өмүнээзинден совет улустуң чаагай чорууңга, бистиң ниити херээвис—социализмниң, коммунизмниң, тайбыңнал чаагай чорууңга бодунарның бедик албан-хүлээлгенерге ам-даа үр үеде ажылдарыпарны бүгү чүректиң хавыңыдан күзеп тур мен.

У. К. КЕККОНЕННИҢ чугаазының төнчүзү

(Эгезі 2-ги армида).

Силерни сөңээшкен харылсаалгалыг хүлээлгезиңге бодуу бараан болдурган, чаагай сеткилдиг, ырак көрүшкүү, шинтирлиг кижи деп санап турар бис. Бодуңуп чуртуңуп болгаш делегейниң сөлыи-чолуңга Силер ышкаш шак ындыг удуг салдаар чедирген Силерден өске кижи амгы күрүне ажылдакчыларының аразында чок дээмес, ким-даа хомудавас деп бодаар мен.

Совет Эвилели Силерниң удуртулгаңар-биле делегейге тайбыңны болгаш айыл чок чоруктуң бижыглаарыңга диңгирилиг-биле идиг берип турар. Чеңгелевишкинниң дүжүрүмнериниң талазы-биле салыңышкыларны өлчөкейжидиривче үлегген Силерниң ажыл-чорудулгаларыңы болгаш Силерниң инициативаларыңы бистиң кайы хире бедик-биле үнелеп турарывысты бодуңуп талаадан чугаалакчавың ийик мен.

Дээрги Чиңгине секретарь! Силерниң өске сагыш салымышкыңнарыңар-биле чергелештир пайдалчы финляндсовет харылсаалар Силерниң талаңардан үнелиг деткимчеңи болгаш идиг берипкинниң чайгылыш чоокка ап турар. «Совет Эвилели Финляндиябиле чаңчыл болган кожа-хелбээ харылсаалариңы үнелеп база хогжукүп сайзырадырынче чүткүп турар» деп бо чылдың февральда партияның XXV съездиниңге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелиңге Силер демдеглээн силер. Ындыг боттуг ажылдажылганыңар ханылдырының ярге-ажыттарыңга ажыл-чорудулгавы дээш, Венгр Улус Республиканың Президиумуң Совет Эвилелиниң Коммунистиг партияның Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневти Венгр Улус Республиканың алмаатарлыг Түгү ордең-биле шаңнаваан.

Эргим Леонид Ильич!

Мен бодум хуузында Силерниң ѳзулуг ѳдүүк, шынчы дайынчы эш кылдыр шагдан бээрле чоок танывыр болгаш хүндүлеп чоруур кижи мен. Силерге бо шаңналды бодум тыңсын турарым менээ оныа аас-кежин болуп тур. Бистиң бо шаңналды тыңсып турарывыс мыкаш, база-ла мындыг чаагай бодайдар-биле шаңналды хүлээп алырыларны дилеп тур мен. Хууда болумдап болгаш Силерниң бүгү-ле венгр могейикчилеривиниң, бистиң чонувустуң өмүнээзинден совет улустуң чаагай чорууңга, бистиң ниити херээвис—социализмниң, коммунизмниң, тайбыңнал чаагай чорууңга бодунарның бедик албан-хүлээлгенерге ам-даа үр үеде ажылдарыпарны бүгү чүректиң хавыңыдан күзеп тур мен.

Эргим Леонид Ильич!

Мен бодум хуузында Силерниң ѳзулуг ѳдүүк, шынчы дайынчы эш кылдыр шагдан бээрле чоок танывыр болгаш хүндүлеп чоруур кижи мен. Силерге бо шаңналды бодум тыңсын турарым менээ оныа аас-кежин болуп тур. Бистиң бо шаңналды тыңсып турарывыс мыкаш, база-ла мындыг чаагай бодайдар-биле шаңналды хүлээп алырыларны дилеп тур мен. Хууда болумдап болгаш Силерниң бүгү-ле венгр могейикчилеривиниң, бистиң чонувустуң өмүнээзинден совет улустуң чаагай чорууңга, бистиң ниити херээвис—социализмниң, коммунизмниң, тайбыңнал чаагай чорууңга бодунарның бедик албан-хүлээлгенерге ам-даа үр үеде ажылдарыпарны бүгү чүректиң хавыңыдан күзеп тур мен.

АЖЫЛ-ИЖИ-БИЛЕ МАКТАЛДЫГ

Ажылчы чоннар депутаттарының Барыын-Хемчик район Советиниң элчегларг сессиязы болуп тургаш. Бодуңуп болгаш шевертиң ыглыг кеттиңнип алган, чаа-ла үзерби хар ажыл чоруур хире аныяк кыс бодуңуп ажыл-ижин бөлүк депутаттарга чугаалаап тур. «Совлгу үеде сүт саалдазы бедик, фермавыста ажыл-ижи ажыжын олуур» деп. ол дыңнатты. Бир үе ферма, сүт дугайында чугаалап турарып бодаарыңга, саалчы шыкаш, Ажыл-ижиниң айы база-ла мындыг: мурнакчы ажыл-ижин кижилер-биле ужуражыр, оларның арга-дужуңдазын өскелерге биччи-даа болза дамчыдыксаар. Ынчангаш эрге-чагырганың ажыл-херээже киржип, район Советиниң депутадыңга сонгуткаңы оон ажыл-херээже ыяымаан, ажылдап турар коллективиниң хүндүткел, бүүдрелин чаалап алган дорбин чугаа чокка-да таймылбырдан турарын билгеш, сонуурган айтырып көрдүм.

— «Бардың» совхозтуң Бижиктиг-Хайда дугаары ийи сүт-бараан фермазында саалчылап турар мен. Ам чедиң ажың, сөскі чылго киржер мен. Өскен, төрээн черимдээ ол, өөренип чаңчыккан ажылым саалчы — ыяыдыг кижи мен — деп. ол чугаалап эгеледи.

Елизавета Москаевна Монгушуң аазы Маадыр ие, фермага үр чылда саалчылаан, былаа ажаакчылап, ажылдан келгеш, оргун кызы саалчы болур боор деп күзеп, бодаң чорааң. Лида Монгуш школага өөренип чорааш чайгы дыптанылгазында фермага чедип келгеш, аватынга бо-ла дузалаңы бээр. Чамдыкта инектерни сагжыр, ээлирер, чемгерер. Уруунуң дузазынга иези өөрүүр. Ол — бичиилеңден эгелеп, саалчылар аразынга озуп, оларның ажылжын-биле ыяк танывыын эң нелгеп. Чоорту саалчының чымыштыг ижи оон күшажылчы намдарын ажыттаан, барык 16 хардымчаан эгелеп, ол саалчылаан эгелээн. Баштайгы үеде ол эвлеп саалчызы боон ажыдыын турган.

— Эгелиңде салааларым ыглар, инектерниң ыяын эвлеп сала күш четпейн турганымны ам сактып чоруур мен. Хөөрүн саалчылар Монгуш Чодураа, Куулар Долгар олар мээң ажыктыг аргасүмезим кадың, ажыл-ижимге улуу-биле дузалаанын утпаан, ам оларның-биле бир дөмей ажылдап тур мен— деп. Елизавета Монгуш сактып чугаалады.

Ажыл-ижиже ыяымаан ажыы-чаңы төлептиг аныяк саалчы ам Бижиктиг-Хая фермазында мурнакчы саалчыларның бирээзи, чонуңуп төлептиг төлээзи болуп ажылдап, эш-оруңуя хүндүткел макталын чавдап алган.

Елизавета Монгуш оруг беш чылдың бижи чылында бир инектен 1700 кг сүт саалап алыр хүлээлге алган, ол бир айларда 1600 кг ыяыдыр саалап алган. Фермаңың саалчыларының аразында социалистиг чарыш кадбарган. Сөөлгү үеде ону оон хонуктап түңнеп турары саалчыларның ажылажынге улуг идигни берген.

Чарыштың мурнаку одуруунда Елизавета Монгуштан ангыма Светлана Күжүгет, Куулар Долгар, Александра Монгуш, Сарыглар Кыысбай олар чоорун турар.

Елизавета Монгуш бодуңуп окрутунуң сонгукчуларының-биле үргүлүг ужуражыр, оларның чагыдарын чогуур хүүсавырда күүседир дээш сагыш салып чоруур.

Аныяк депутат, саалчы фермаңың ажыл-ижиниже нелеп-биле аныяшып олурбаан. Оны чогуур ѳйүлээ чайладыры-биле болдуңуп сөңээл-оныамны киирер, оңче ажыл-ижиниң эвилелдер. Бо ыяыка белеткел фермага баптайгы үелерде багай турган. Инектерниң суды кудулаан. Бо талазы-биле Елизавета Монгуш чогуур үезинде хемчег ап, чогуур черлерге дыңнаткан. Амгы үеде ферма-да-даа, ниити Бижиктиг-Хая салбырында-даа бай дал коскүү-биле ажыжаан. Садыг, харылсаа, хандырыгга талазы-биле хей хомудалар, негелделер тургудаан. Ону база-ла чогуур черлер-биле чугаалажып турган, чопүү-биле шиитпирлеп.

Елизавета Монгушту ферманың комсомолчулары комсомол организациязының секретарыга чоокта чаа база катап сонгаан. Комсомол организациязында шүүтү 20 комсомолчу бар. Оларны ажыл-ижиниң ишы-бүрү үчастоктарынга быжыглаан. Комсомолчу-аныяктар кежээки школада, политчөредилгелерде шүүтү хаара түттүнгеп.

Аныяктарның баштыны кол кичээлгейин салбырта корум-чурумну быжыглаан, оларның кижизидилгезинче утпаадырып турар. Сессия, хуралдарга чораавт келгеш, оон доктаал, шиитпирлерин-биле бодуңуп сонгукчуларын, аныяктарын таныштырар. Бижиктиг-Хая суург район ишкинге тарагаттынган «Үлегерлиг корум-чурумнуг суург дээш деп чергелиг идепкейлиг киржип турарының төлөөзүнде» ыяыдыр-ыяыдыр корум-чурумнуг үрээшкинниг болгайн турар. Бо бүгүде депутаттың киирип турар үлүг-хууда улуг.

Аныяк, мурнакчы саалчы кызыкшы ажыл-ижи дээш сөңээлхоатан, ВЛКСМ райкомундан, обкомундан хүндүлеп бижиктер, ортектиг чүүлдер-биле хой удаа шаңналдың келген.

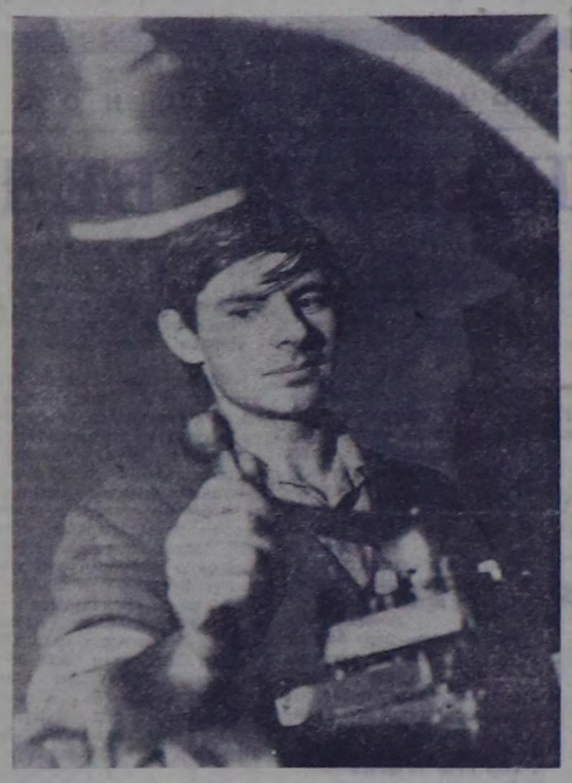
Бижиктиг-Хаяның аныяк саалчызы Улуг Октябрьның 60 чыл болур ыбилейиңге бедик ишт-ажылчы белеткелиг ужуражыр дээш саалчы эш-оруң хей-аът киирген, ыглженишкининг ажылдан турар.

Х. МОНГУШ.

ЧУРУКТА: саалчы Е. Монгуш.

Беш чылдың кижилери

Бо чылдың октябрьда Тываның «Сельхозтехника» салбыры чыл планын күүсеткен дугайында рапорттаан. Тараа комбайннарын кышкы үеде септээринче бо чылын бир дугаарында киргеп. Амгы үеде «Сельхозтехника» салбырының 20 хире ажылчыннары ол нарын техниканы септеп турар.

Ук коллективте мурнакчы слесарьлар, септелгелериниң ѳзулуг мастерлери хей. Ындыгларга П. Андрушенкону, Н. Горбачёвту, хоорай Советиниң депутазы У. Бүргүүлени, токарь А. Завьяловту болгаш ѳскелерни-даа улуг чэргаарал-биле адап болур. Олар хүн үлүүн 1.5—2 катап ажыр күүседип келгеннер. Оларның шалыпчы күш-ажылының ачызында коллектив графикти мурнап чоруп турар.

Ук салбырның ишчилери бо хүнүерде социалистиг чарыштың түгүн бедик тутканнар. Ооң уламындан күш-ажылчы темп хүндеп хүнче бедип орар.

ЧУРУКТА: мурнакчы септекчилериниң бирээзи — токарь А. Завьялов ажыл үезинде.

КҮРҮНЕНИҢ АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУУНУҢ КАМГАЛАЛЫНДА

Эрге-чагыргадан дүжүрткен дарлакчы ангылар капиталистиг күрүнелериниң политиктиг, экономиктиг болгаш өскүл дузалавчылыгга даянып алгат, Октябрь революциязы тиилээн соонда дарый Совет эрге-чагыргага налчаалыг удурланыышкынны кылып эгелээн. Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның делегейде баштайгы күрүнезин чылча баарын семеп, чүрттүң иштинге хамааты дайынын өөскүткеп.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак ангы демиселиниң аажок чидигленгенин барымдаалаш, контрреволюциячыларны сылба базар тускай органны тургускан. 1917 чылдың декабрь 20-де Бүгү-россиялың оныа комиссиязы (БОК) шак ындыг соруага-биле тургустуган. В. И. Ленинниң саналын ѳттүүр. БОК-туң баштыңында оон шылчы салгакчыны, Октябрьның чептектиг түре халыышкынының дорт удуртукчуларының бирээзи — Ф. Э. Дзержинскийни дараалаан каан. Хавыыг чазакка удур демиселдиң кадыг-дошкун школазын эрткен, чакыт ажыл талазы-биле дуржулгалыг коммунистерни партия БОКтуң одуругларынга ажыттазары-биле чорудуп тургаш. Оныа комиссиялар чер-черлерге база тургустуган, революциянның херээже бердинген ажылчыннар, тараачыннар, солдаттар, матростар оон хүрээленнинге кирген.

Хамааты дайынның болгаш даштыкы шериг интервенциязының чылдарында Бүгү-россиялың оныа комиссиязының ажылдакчылары чүе-чүе контрреволюцчу организациялары, үймээнверин болгаш суучыларын сойгалап ыларттенген, уулткаан, муи-муи шпионнашкиннерни, үргедекчилерни, террористерни болгаш совет улустуң иске-даа дайынчыларын тудуп хорутпаан.

Күрүнениң айыыл чок чорууңун органнары таабың социалистиг тургузуушкынның үезинде Совет күрүнениң даштыкы болгаш иштинки дайзынчыларынга удур идепкейлиг демиселди чорудуп турган. Олар империалистиг разведкаларның Совет эрге-чагырганың үндезин эрге-ажыктарынга хора чедирерин ыяптаан кордаашкыннарынга ыяаптыг согуушкынны берип, экономиктиг контрреволюциягга болгаш бандитизмге удур чапшы-сыныш чок демисежин турганнар.

Ада-чуруттуң Улуг дайынында совет разведчиктерге колчуг шыңгыы шылгалда болгап. Олар тиилержи разведканың совет шериглериниң штабтарынче болгаш бистиң чуртувустуң оныа амыдыралчы тептеринче бүдүү шургуун киреринин бүгү-ле оруктарын идегелдин-биле дуглай турушкан. Дайзын совет командылалдың чангыс-даа улуг операциязының планын холга киирип шыдавааң. Удурланыкчының ССРЭ-ге «Бешки колониалы» тургузуп, бистиң тыныывыска ажылады салдарадыр дээн кордаашкыннары бүүрээн дүшкеп. Айыыл чок черинин органнары дайзынның тыныына бүгү талалыг разведка, контрразведка болгаш диверсия ажылдарын чорудуп, Совет Армиязының шөй-фашистиг шериглерге болгаш оларның сүүлчээлелериге удур улуг операциялар кылырына дузалажып турган.

Ада-чуруттуң Улуг дайынының дооскулаавының соонда олар АКШ-ка баштатхан империалистиг күрүнелериниң бистиң чуртка удур чорудуп турган чажыт дайынының фронтуларынга дайынчы албан-хүлээлгезинин күүседирин үргүлчүдеп турганнар. Ол чуртгарның чагырыкчы болуктериниң дапшыкы политика талазы-биле реакциялыг үүлгедиишкинилери күрүне политиказының деңгеи-биле чоруттуңун турган.

Олар боттарының үүлгедиишкиннерин үш үлегламышкын: политика, шеригэкономика болгаш идеология талазы-биле чорудуп турар. Оон үжурүндэн ССРЭ-ниң күрүненин айыыл чок чоруң органнары боттарының колда күжедиишкинин америк, англи, барыын-герман болгаш өске-даа чуруттарның разведкаларынга удур моолизор ужурга таварышкан. Ол разведкаларның тергиин күштүг бир органының дүтаймда кайы сөстеп чугаалаайн.

Американың Биргелиниң штатта кан четкиден кылган бедик херээ-биле кажалдагай Ллигли даар чуруттакчылыг чер бар. Ында ыяыдыр бижиктерлиг иштерни чер болганда аскылаан: «АКШтың чазаанын девисказы», «Чүгле албан ыяптырыглыг улустарны киирер», «Өске кижилериниң киреп хорулуг», «Чурунка тыртыгның болбасө».

Лэнгли Вашингтонуң делегей масштабы-биле шпионнашкын, диверсия-террористиг үүлгедиилер организастан чорудар кол эргелел чер — АКШның Төп разведка эртелели (ТРЭ) туруп турар. Амгы үеде ТРЭ — Каттыышкан Штаттарда оныа чугаала черни эзлеп турар «разведка күткүжүлгелиниң» кол авеноларының бирээзи болбушаан, ажылчы чоннарны дарлаарының болгаш базарының бүгү органнарының каттыжыышкынның, монополистиг капиталдың, улуг буржуаз партияларның болгаш шериг-үлеттүр комплекизиниң аппаратының тергиделлериниң бир хевири болуп турар.

ТРЭ — америк разведканың болгаш контрразведканың хей-иштининг карандан шылаар арга-биле чажыртынган болгаш салаа-сайгдың диптерже сунуп кирген күчүтеш болуп турар. Ол эргелелдиң чүгле төп органнарында, американнарның «ижжон» деп адазары Лэнгливиң кончуг улуг корпустарында безин он муң ажыг ажылдакчылар бар. Оон аңгыда ТРЭ-ниң дыка хой агентилери даштыкы чуруттарда — америк ээчии черлеринде, консульстволарда болгаш миссияларда, ЮСИА-ның даштыкы бюроларында, ямызбүрү делегей организэциялардың, дээштыында шериг чөвүлелчилериниң болгаш спецслужбаларының специалистеринде, туристи болгаш өскелерде чөлээ үнелеринде докторамал ажылдан турар.

Сөөлгү үениң болуушкуларыңары, ылаңгыя ТРЭ-ниң ажыл-чорудулгазының дугайында 1975 чылда база бо чылдың эң айларында АКШтың контрразиге тускай дыңнаткың үезинде, ол ышкаш 1976 чылдың февральда Нью-Йорктуң «Виллидж войс» солунувуң арыннарынга кестүп келген шүүгаазының-биле сойгалаашкыннардан моон-мурнуда билдинмейн турган чүүлдер илереттинген, чүс-чүс «шпилиттиг» даарыглер — буржуаз журналистер болгаш массалыг информациялың өске-даа хей-хей ажылдакчылары, реакциялыг профзвилелдериниң удуртукчулары, чамдык студент организацияларының удуртукчулары дээш оон-даа өскелер ТРЭ-ниң шаңының агентилери болганы илереен.

Оң шиңээ черн «Прогар» деп шоң үндүрер фирмага хей акша төлеп турган. 1974—76 чылдарда «тускай тергиелдиг» хей ямы номнарын үндуртиккин ТРЭ-ниң директору турган У. Колби дамнаткан деп америк парлалга бижээн. ТРЭ америк болгаш даштыкы номчукчуларга «Культуравың хостуу дээш», «Энкаунтер» болгаш өске-даа хей-хей солуннар, журналдарны үнделеп тургузуп, ангыладырыны, оларның ажылын удуртуп келген.

«Лэнгливе ижжон» делегейниң иштиг дайынын доостуру билек тургустуган. «Оон дайынны» күштелдирип ѳдээн америк реакциялыг болуктерге шпион-универсалыг үүлгедиилерни делегей масштаны-биле чорудар тускай орган, чөнгөлөр, политиктиг чажыт үүлгедиглер, өлүрүүшкүнner организастар тускай топ херек апарган. 1947 чылдың сентябрь 18-те президент Г. Трумэниниң ат салгыны «национал айыыл чок чоруң дугайында дүрүмге» үнделеээш, шак ындыг тускай эргелелди тургускан. Оон бо хүнүерге чедир эртиң келген оруу — делегейниң ыяың-бүрү чуруттарынга шпионидаашкын, хаяыыг үүлгедиглерниң чажыт удуртулгазы, антикоммунисчи болгаш антисоветчи пропаганданың хей ямы хевирлерни-лир. Оон үүлгедиктиг ажылдары ам-даа үргүлүлеп турар.

Капиталистиг күрүнелериниң тускай органнары амгы үеде Совет Эвилелиниң шериг-экономиктиг күүш-шыдалының болгаш эртем база техника талазы-биле бистиң эң совгу, болбазырыкгай чеңиишкиниверивстиң дугайында медээлерни чыыры-биле кыызгаарлаттынмайн турар. Олар бистиң күрүненистиң угланбашкарар системазын, совет иштилелдиң шимчеликтиг күүжүн, ыяда бооп турар бүгүде чүүлдерни кажар-биттүг, чажыт аргалар-биле билип алыры ораалаяын турарлар. Чогум-да ол сорулга-биле даштыкы разведка органнары ССРЭ-ге удур демисежиниң эң-не чидиг аргахевири — пропагандаңың эң кадбак техниктиг чепсекхерекселдерин ажыттаанын, идеологтуг диверсиялы ажыдан турар.

Оон чижээге Совет Эвилелиниге удур хой-метеен, бүгүдүг радиодамчыдыгаарыы оларның удамнаа калбартын турары болуур. Бир ѳвес 60 чылдарның, үелиңде дашткыдан 35 радиостанциялары ССРЭ-ниң удустарының 19 дыныта хонукта-да шиитпир-биле 200 хире ыяк дамчыдыга кыызы турган болза, амгы үеде 80 ажыг станциялар 25 дылдың ырмыга хонукта 250 ыяк шиитпир дамчыдыгаанны кылып турар апарган.

ССРЭ-ниң айыыл чок чорук органнары далимнинг идеологтуг халдаашкыннарыңга удур демиселди чорудуп совет улустуң деткимчеңиге болгаш олар-биле сырай харылзаага дамнып турар. СЭКП-ниң, чер-черде партия болгаш Совет органнарының удуртулгазы-биле, хей-иштиг организациязының деткимчеңинге даңгыланып, күрүненин айыыл чок чорук органнарының ажылдакчылары ынакшыдыкча болгаш тайбың ажылдарын чоп оргулгага калбаа-биле чорудуп турар. Кем-херек үүлгедиг чоруктуг бай удур болдурбазы, шын эвес оруңче кирер ёөнүн болгаш кижилерге коргуур үүлгедиг салгындырын ажыттарын даарге, оларның бистиң партийжи дорт хүндүлеп болур.

Бистиң аздарлыг ажылдарывыс — Күрүненин айыыл чок чорук органнарының шериглерин ССРЭ-ниң күрүне кылыдарын, ядар ѳөн даг камгалаарына тедиглиг үлүг киирип турар.

СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлери күрүненин айыыл чок чорук органнарының ажылдакчыларын бистиң Төрээн чуртувустуң аныяк чок чоруун хандыргарынга бот-тарының үлүг бала киирип турарлар. Олар боттарының юбилейниңге, ажыл-ижиниге, чөредилгезинге болгаш хөлбаңхүлээлгезинге ѳөн коргуулгер-биле үжуражып турарлар.

Күрүненин айыыл чок чорук органнарының ажылдакчылары Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың оларның мурнуңда салып турары чугула сорулгаларын күүседирингe каяан-даа белеп боон, боттарының аргамергежилии үлам бедидип турарлар.

Т. СТАЛ-ООЛ,
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күрүненин айыыл чок чорук комитединиң даргазының орааакчызы.

Эш Луис Корвалан хосталган

Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг ѳске-даа күрүнелериниң улустарының чили патриоттар-биле болгаш демократтар-биле эң-сеткил каттыштырылгазының калбак ынанчэшкининиң түңнелинде, делегей организациязының болгаш делегейниң хей-иштизиниң ишиитпирлиг хөделиишкиннериниң ачызында, Чилиниң база делегейниң коммунистиг болгаш ажылчың шынчышкининиң ыяагарайгай ажылдакчызы, Чилиниң Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары эш Луис Корвалан карабажыңнарга хостаалып үнген. Л. Корвалының дүрүм чок черге үш чыл ажыг үеде кара-бажыңнарга болгаш хоруглал лагерьлеринге тудуп келген чили эрге-чагыргалар делегейниң хей-иштизиниң саналыының базыышкыныбиле ону хостаар болгаш Чилиниң демискээринден үлүг-үүр чорулар үжурга таварышкан. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, Совет чазак эш Л. Корвалзанга ССРЭ-ге чедип келиринең болдунар арганы берген болгаш ону доду хүндүткел-биле хүлээп алыр.

Совет коммунистер, бүгү совет кижилер Л. Корвалзанга, оон тороддериниге болгаш чоок кижилеринге, ону хостаары дээш демисежин турган чили коммунистерге база Чилиниң өске-даа патриоттарынга, чаагай сеткилдиг бүгү кижилерге бүгү делегейниң демократтыг күштеринең ол чугула тиилелгези-биле идиг байырны чедирип турар.

(СҮТА).

Чагаа парлаттынган соонда

ХЕМЧЕГ АЛЗА-ДАА...

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта техника септелгезиниң хожудап турарының дугайында шүүгүмчүледдиг материалды бо чылдың ноябрь 19-та үнген солунга парлаан турган.

Танды райүүсөмүнүң недээ амыр-ажыг бүдүүрүлге эргелелиниң начальниги В. Комушконуң редакциязга харылаазы болза:

«Хөжудап турар» деп материалда илереттингеп четпестер шын болган. Ук чагаала айыткан чүүлдерни совхозтуң механизаторларының ишитпи хуралынга чугаалашкан. Септелгени дүргедиринииң хемчеглерин ажылдап кылган, чаа чылга чедир 21 трактортиу, 3 комбайнины болгаш ѳске-даа техниканы септээрин социалистиг хүлээлгеге айыткан. 1976 чылдың декабрь 9-ка чедир 15 трактортиу, 1 комбайнины, 6 сеялканы, 6 илиргин септээн.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта техника септелгезиниң организастап турарында четпестерни чайлатса-даа, районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынынын (Кызыл) артык кезектербиле хандырылганы экижиттээн хевээр. Амгы үеге чедирле АМ-41 деп шимчеликтиң, поршень болуур. А-50 деп шимчеликтиң, поршень болуур, блок кыры, поршень салаалары, клапаннар болгаш ѳске-даа кезектер чок. Комбайнларның хей кезектери чок.

Совхоз Кызылда «Сельхозтехника» каттыжыышкынынга № 3905 чагыг ѳзүүлгар 1975 чылдың январь 21-де АМ-41 деп шимчеликтиң, № 1699 чагыг ѳзүүлгар 1975 чылдың июль 17-де АМ-41-ниң инскектелчек ийи валын септээнин-биле киирген. ук чагыларны бөгүнге чедир күүсетпээн.

Машина-трактор парыгынга септелге чорударынга эргежок чугула резина, электрооборудование болгаш ѳске-даа чүүлдер база чок.

«Шынның» материаладарының изи-биле

МООН СОҢГААР ЭКИЖИР

Хандагайты суурнун чамдык кудумчуларының чурттакчылары чагытхан солуун, сеткүүлүн чогуур үезинде ап номчуваан турарының дугайында шүүгүмчүледдиг чагаа ноябрь 30-де парлаттынган.

Ѳвүр районнуң төвүнде хөрылаза белдириниң начальниги В. К. Очур-ооллуң бо талазы-биле редакциязга ыяыхтаазын:

Харылаза белдириниң коллективиниң декабрь 2-де хуралынга парлаттынган чүүлду сайгарып чугаалашкан. Чоннуң чагыдылгаларының болган чагаа, бижиниң чедиргелериндиг четпестерниң турганы шын. Оон чылдагаанары—почтачыларның хей үезе солчуп турганындан ажыла чамдык чурттакчыларның суур иштинге адресин соңгуп, ѳске бажыңнарже пошкулоңнын база бар. Ийи талазында суурнун чамдык бажыңнарында почта хааржаа чок болган херииерге кыыткан солуннар чиде бээр турган.

Чоннуң чагыткан солуун, сеткүүлүн, чагаа бижиниң оон соңгаар чогуур үезинде эзлеприге чедирип, шудургу ажылдарын коллективке чугаалашкан.

Башқылар дугайында өөрлеш рассказтардан

ААЛЧЫЛАР

Бо эрги кыдыраштыг таныжып алган кижи мен. Даштында Валя Оюн деп мээң ат, фамилиямны биижээн. Оныңу доозуп турумда-ла кыдыраажым болгай. Саадыныңары артында саргара бергиляэн.

Оон бээр он-на чыл эрткен. Үе-шаг-даа дүрген-не ужугуп турар-дыр. Институт доозуп, беш чыл башкылап кааптым. Ажылга ижиглеп, шуудай-даа бердим. Төөгү башкылавышаан, бо чылдан эгелеп директорлап кирдим. Улуг дээн совхозтуң кол агроному Анатолий Балчар-биле дөрт чыл бурунгаар өг-бүле туттум. Оглувус Орлан ам үш харлыг.

Кыдыраштыг ажыл бар чорумда, бир арыында адаан кызыл каранДаш-биле шыйыт каан одурутлар костү берди: «Төөгү дээрте чүгле эрткен үе эвес, харын келир үе-дир. Бистер оон тургузукчуларывыс бис. Чүртүвүстүң төөгүзүү өрү чидалыг. Бөгүнден даарта дээре, бо чылдан келир чыл бай болур. Оң чыл эрткенде, хая көрүп — хөгжүлдениң иинде, хууда амыдыралдыңда чаартылганың демдектерин санай бээр сен». Башкымның тайылбыр кадында угаатка сөстерин утпас дээш, билгеп хөрем-биле бижип, адаан шыйып ап чораанын ол. Башкымны Сергей Павлович Фролов дээр. Ам-даа төөгү башкылап, директорлап турар хевээр ийнп.

Шынап-ла, Валижик чораан таамга мени ам канчаар деп-зээрил? Төөгү башкылай бергеним Сергей Павловичиниң дөрт саадары, үлегери-ле боор.

Эрткен чаазын районо эргелеччиин биле кодээ күүсем ларгазы кады кээп. директорлап корүнер, дузалаар бис деп мындыглаар. Кыч иннаар чүткээп деп, идегел кончуг боорга, ажыдай бердим.

Ам бо эрги кыдыраашты сеткилимни доюлдуруп, он чыл көрүшпээним Сергей Павловичиниң караамга чурупту. Аңаа алдан амир-менди солчур, ажыл-ижину көөр, арга-дружузаашы сонуургаар күзел чайгаар кыптыгып, дөстүнүрбейн барды.

Дивавга номчуттунуп орган өөм эозин оожум кыйгыра кааптым:

— Толик, чугула херек бар апарды, кожавыс район бадаалы. Совхоз директорундан чиик машинадан чөпшээредип көрем.

— Ол чүү чоруун апарды, күжүрүм?

Кижимге ужуруы чугаалап бердим.

— Улуг-хүнде эвчок мынаан, Валюша. Директорларның чаңгыс борбак дыштанар хүнү-зе болгай—деп чигинер мындыг.

— Сергей Павлович мындыг дөскүт, хоомай эвес кижи. Көөр-даа сен, бистиң өөрүп хүлээп алыр...—дээш, алаа кылып, Толяны аймыга киирип аптым. Ол кеттинеп, үнө халыды.

Сергей Павлович—меңээ мындызы ол ийнкпе, онза-ла кижи. Каяа-даа чорда, оолдар, уруглар оон чанындан мыравас, «өөренип» деп сөстүң орнуна «ажылдап» дээринге инак башкывыс-да болгай. Чажыргаш чөөрүл: оның доозар чылын аңаа ынакшыл берген мен де! Та канчаарым ол мынаан. Аныяк тепек шаамның халыңы ирги бе? Бүзүрээп берге-ле боор. Иазы-хар карышкаа аажок улуг, бүтү дайынны оттүр эктинден боо дүжүрбээп кижи-ле болгай.

Чаңгыс классчы кыстарын дээрте чаштарын тааркып, аазы дыдыраартып, юбкаларын чолдайтып, оолдар-биле болчаг кылып-даа турдулар-да. А мээң узун чажым ужунда ак-кок кожаам-даа, узун хүрец платьем-даа хевээр. Харын Сергей Павловичиниң качаала кажан ыңгыяп четтикпейн мапай бээр мен. Класс ижин ажыттынары-билек, чүрөөм шимирт дээр. Сергей Павлович караашын шилип эде тутукпан, дүрген-дүрген баскаш, столга көөр. Кичээнгейлиг, уян хөөнүг каратаары-биле классты эргий көрө кааптар. Кайган-да ханмас мен. Төөгүнү шээжи-биле, чырык черде оон утаавыңг — дээш, Сергей Павлович чалгаапайның ужун боду харын бертсинип, арыы кызыпкызып оон мнай чүү-даа айтырбайн барган. Бичии коңчүгүлаштар болза деп бодангылаан мен. Башкывыс харын хүлүмзүрүп каап. Удаткан чок чалгаапайывыс боду-да лом сурап чоруур апарган.

Сергей Павлович кижиге деңгин бүзүрээр, оозу-биле өөрөпикчизин бодундан бичии-даа дудак чок кижи кылдыр хүндүлеп билир, кымны-даа бодунче хаара туда бээр...

Даштын машина шимээртеп келди. Толя бо чүгүрүп кирип ор. Менче көөрү-де аажок.

— Чоп олурбушаан сен, Валя? Догерлир-ле болгай. Сагышка алыскан-даа шыкап, шырайныңга чактынып—деп, кижим ылап-ла эскерип каапты.

Чорук чогуп эгелээнинге өөрээнимден бурт-хирт тура-ла халыдым. Амыраш. Тэликтп кужактап, ол-бо доңгагыладым-даа.

— Канчап куруг баар боор, орук аайы-биле садыпта кире дүжүп, чаңгыс шампандан ап алыр бис бе?—деп, Толя мындыг.

— Ужурлу эдерер апаар. Эр кижи-дир сен, бодуң-на болгаш көр—дидим.

— Белек-селектеп чүү садар бис?

— Че-че, инча дивейн көр. Сергей Павлович мындыг чүвээ

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 299 (10284) | 1976 чылдың декабрь 20, понедельник | 1925 чылда үндезилеттингеи | Өртээ 2 коп.

ЧУРУКТА: эш Л. И. Брежневке дүүн Төрээн чурттуң дээди шаңналын тывысын турган үези. (Фототелеграф-биле алдынгаи).

Эш Л. И. Брежневке Төрээн чурттуң дээди шаңналын тывысканы

Декабрь 19-та, Кремльдиң Улуг ордузунга СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневке Төрээн чурттуң дээди шаңналын—Ленин орденин болгаш Совет Эвилелиниң Маадырының ийиги «Алдын Сылдызын» тывысканы эш Л. И. Брежнев бо шаңнал-биле коммунистиг тургузуушкунга Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың мурнунга кайгамчыктыг ачы-хавыяазы, тайбынды бызыглаарының болгаш улустарның аймак чок чоруунуң талазы-биле идепкейлиг, үреттүнелдиг ажыл-чорудулгазы дээш, Ада-чурттуң Улуг дайынында немец-фашистиг экелекчилерни тиилээринге хөрээнге, Совет Эвилелиниң экономика болгаш камгалал күчүзүн бызыглаарынга хууда киирген улуг үлүг дээш база төрүттүгеп хүнүнден бээр чедеп хөрээлеп-биле холбаштыр шаңнаткан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный ук шаңнаалды тывыскан.

Шаңнаалды тыпсын турда эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, Я. П. Рябов, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының даргазы Г. Ф. Сизов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралак-чылары, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчылары, Совет Армияның болгаш Шерит-Далай Флодунуң Политиктиг кол эргелелиниң начальныгы турганнар.

Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Москвада чедип келген удуртукчулары—эштер Эдвард Герек, Густав Гусак, Тодор Живков, Янош Кадар, Рауль Кастро, Эрих Хонеккер, Юмжагийп Цеденбал, Николае Чаушеску олар залга база турган.

Шаңнаалды тыпсын турда эш Н. В. Подгорный чүве чугаалаан.

Эш Н. В. ПОДГОРНЫЙНЫҢ чугаазы

Эргим Леонид Ильич!
Эргим эштер!
Өөнүктер!

Бөгүн бистер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чингине секретары, бистиң эжибис болгаш удуртукчубус — Леонид Ильич Брежневтиң чеден харлаан хүнүн байырлалдыы-биле демдеглеп турар-дыр бис. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш Совет чазактың байыр чедиришкиниинде ооң амыдыралын болгаш ажыл-чорудулгазын бүгү талалыг база долу көргүскен, коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларын шиитпирлээринге, тайбын болгаш кижи төрелгетеңнің социал депшилгези дээш демиселге кайгамчык улуг улуг-хуузун айыткан. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеэнин мурнунга кайгамчыктыг ачы-хавыяазы дээш Леонид Ильич Ленин ордени болгаш Совет Эвилелиниң Маадырының ийиги «Алдын Сылдызы»-биле шаңнаткан. **(Үргүлүүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Торуттунгеп хүнү-биле, Төрээн чурттуң дээди шаңналы-биле бистиң юбилярывыска чүректиң ханызындан пииг байыр чедиреринь чоннээрен көрүнер, эргим эштер. **(Үргүлүүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Леонид Ильич Брежневтиң юбилейи — ооң амыдыралының апаа-ла кайгамчыктыг хүнү авес болгай. Бо дээрге — ону бодунуң хүзээн көрдүнеп удуртукчузу кылдыр көрүп турар партияга, күрүнеге болгаш бүтү совет улуска улуг болуушкун болур. Бүгү республикалардан, крайлардан болгаш областтардан, бистиң улуг Төрээн чуртувустуң бүгү булуннарындан төнүч чок хой байыр чедиришкиннери кээп турар. Леонид Ильич Брежневке—чайгылыш чок интернационалист-ленинчиге, чавырыддырышкынын болгаш тайбының ёзулуг архитекторунга, амгы үениң кайгамчыктыг политиктиг ажылдакчызынга социалистиг күрүнелерниң бедик шаңналдары, бистиң бо байырлашкыпывыска социализмниң акы-дүмна чурттарының удуртукчуларының киржилгези, а оо ышкаш делегейниң оске-даа хой чурттарындан кээп турар пииг байыр чедиришкиннерге болгаш чаагай күзелдери бөгүнгү юбилейни ёзулуг делегей күчүзүн бызыглаарынга хууда киирген улуг үлүг дээш база төрүттүгеп хүнүнден бээр чедеп хөрээлеп-биле холбаштыр шаңнаткан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный ук шаңнаалды тывыскан.

Шаңнаалды тыпсын турда эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, Я. П. Рябов, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының даргазы Г. Ф. Сизов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчылары, Совет Армияның болгаш Шерит-Далай Флодунуң Политиктиг кол эргелелиниң начальныгы турганнар.

Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Москвада чедип келген удуртукчулары—эштер Эдвард Герек, Густав Гусак, Тодор Живков, Янош Кадар, Рауль Кастро, Эрих Хонеккер, Юмжагийп Цеденбал, Николае Чаушеску олар залга база турган.

Шаңнаалды тыпсын турда эш Н. В. Подгорный чүве чугаалаан.

Эш Н. В. ПОДГОРНЫЙНЫҢ чугаазы

Эргим Леонид Ильич!
Эргим эштер!
Өөнүктер!

Бөгүн бистер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чингине секретары, бистиң эжибис болгаш удуртукчубус — Леонид Ильич Брежневтиң чеден харлаан хүнүн байырлалдыы-биле демдеглеп турар-дыр бис. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш Совет чазактың байыр чедиришкиннинде ооң амыдыралын болгаш ажыл-чорудулгазын бүгү талалыг база долу көргүскен, коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларын шиитпирлээринге, тайбын болгаш кижи төрелгетеңнің социал депшилгези дээш демиселге кайгамчык улуг улуг-хуузун айыткан. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеэнин мурнунга кайгамчыктыг ачы-хавыяазы дээш Леонид Ильич Ленин ордени болгаш Совет Эвилелиниң Маадырының ийиги «Алдын Сылдызы»-биле шаңнаткан. **«Үргүлүүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Торуттунгеп хүнү-биле, Төрээн чурттуң дээди шаңналы-биле бистиң юбилярывыска чүректиң ханызындан пииг байыр чедиреринь чоннээрен көрүнер, эргим эштер. **(Үргүлүүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Леонид Ильич Брежневтиң юбилейи — ооң амыдыралының апаа-ла кайгамчыктыг хүнү авес болгай. Бо дээрге — ону бодунуң хүзээн көрдүнеп удуртукчузу кылдыр көрүп турар партияга, күрүнеге болгаш бүтү совет улуска улуг болуушкун болур. Бүгү республикалардан, крайлардан болгаш областтардан, бистиң улуг Төрээн чуртувустуң бүгү булуннарындан төнүч чок хой байыр чедиришкиннери кээп турар. Леонид Ильич Брежневке—чайгылыш чок интернационалист-ленинчиге, чавырыддырышкынын болгаш тайбының ёзулуг архитекторунга, амгы үениң кайгамчыктыг политиктиг ажылдакчызынга социалистиг күрүнелерниң бедик шаңналдары, бистиң бо байырлашкыпывыска социализмниң акы-дүмна чурттарының удуртукчуларының киржилгези, а оо ышкаш делегейниң оске-даа хой чурттарындан кээп турар пииг байыр чедиришкиннерге болгаш чаагай күзелдери бөгүнгү юбилейни ёзулуг делегей күчүзүн бызыглаарынга хууда киирген улуг үлүг дээш база төрүттүгеп хүнүнден бээр чедеп хөрээлеп-биле холбаштыр шаңнаткан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный ук шаңнаалды тывыскан.

Шаңнаалды тыпсын турда эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, Я. П. Рябов, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының даргазы Г. Ф. Сизов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчылары, Совет Армияның болгаш Шерит-Далай Флодунуң Политиктиг кол эргелелиниң начальныгы турганнар.

Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Москвада чедип келген удуртукчулары—эштер Эдвард Герек, Густав Гусак, Тодор Живков, Янош Кадар, Рауль Кастро, Эрих Хонеккер, Юмжагийп Цеденбал, Николае Чаушеску олар залга база турган.

Шаңнаалды тыпсын турда эш Н. В. Подгорный чүве чугаалаан.

Эш Н. В. ПОДГОРНЫЙНЫҢ чугаазы

Эргим Леонид Ильич!
Эргим эштер!
Өөнүктер!

Бөгүн бистер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чингине секретары, бистиң эжибис болгаш удуртукчубус — Леонид Ильич Брежневтиң чеден харлаан хүнүн байырлалдыы-биле демдеглеп турар-дыр бис. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш Совет чазактың байыр чедиришкиннинде ооң амыдыралын болгаш ажыл-чорудулгазын бүгү талалыг база долу көргүскен, коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларын шиитпирлээринге, тайбын болгаш кижи төрелгетеңнің социал депшилгези дээш демиселге кайгамчык улуг улуг-хуузун айыткан. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеэнин мурнунга кайгамчыктыг ачы-хавыяазы дээш Леонид Ильич Ленин ордени болгаш Совет Эвилелиниң Маадырының ийиги «Алдын Сылдызы»-биле шаңнаткан. **«Үргүлүүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Торуттунгеп хүнү-биле, Төрээн чурттуң дээди шаңналы-биле бистиң юбилярывыска чүректиң ханызындан пииг байыр чедиреринь чоннээрен көрүнер, эргим эштер. **(Үргүлүүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Леонид Ильич Брежневтиң юбилейи — ооң амыдыралының апаа-ла кайгамчыктыг хүнү авес болгай. Бо дээрге — ону бодунуң хүзээн көрдүнеп удуртукчузу кылдыр көрүп турар партияга, күрүнеге болгаш бүтү совет улуска улуг болуушкун болур. Бүгү республикалардан, крайлардан болгаш областтардан, бистиң улуг Төрээн чуртувустуң бүгү булуннарындан төнүч чок хой байыр чедиришкиннери кээп турар. Леонид Ильич Брежневке—чайгылыш чок интернационалист-ленинчиге, чавырыддырышкынын болгаш тайбының ёзулуг архитекторунга, амгы үениң кайгамчыктыг политиктиг ажылдакчызынга социалистиг күрүнелерниң бедик шаңналдары, бистиң бо байырлашкыпывыска социализмниң акы-дүмна чурттарының удуртукчуларының киржилгези, а оо ышкаш делегейниң оске-даа хой чурттарындан кээп турар пииг байыр чедиришкиннерге болгаш чаагай күзелдери бөгүнгү юбилейни ёзулуг делегей

Эргим эштер!

Хүндүлүг өөнүктер!

Бөгүнгү шаңналды оңза сагыш-сеткил хайыгтышкыпыы-биле хүлээп ап тур мен. Ынак Төрээн чурттуң хүндүлел хүлээп көөрүнден ёртак бедик шаңнал, ооң улуг алдар бистиң каймыска-даа турбас. Мээң эргим эштерим, силерниң байыр чедиргенивилерниң сагыш-сеткилди хайыктырып келир олуругларын база силер бүгүдениң өмүнээлиндеп маадап зм чаа Николай Викторовичиниң чылыг сөстерин немешкеп Чарлыктың сөстерин солуннардан ыомчаш, оны мен бөгүн оңза плези-биле медереп турдум. **(Адыш часкаашкыны).**

Совет Эвилелиниң Маадырының адын пиин удаа тыпсыр ол хире ондур улуг алдарны меңээ көргүскени дээш Коммунистиг партияга, ооң Төп Комитединге, ТК-ның Политбюрозунга, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунга болгаш Совет чазакка бүгү сагыш-сеткилимден өөрүп четтирдим. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистиң Коммунистиг партиявыстың, бистиң Совет чуртувустуң бүдүрүп ылыш турганы болгаш кылып турары ол ажыл-херектерден мээң амыдыралымның хүн бүрүүн ангылаттырмайн турарынга чоргаарланып тур мен. **(Адыш часкаашкыны).** Меңээ партияның бүзүрелиндеп, чоннуң бүзүрелиндеп артык бедик чүве кезээде турбадым, болгаш шын чаңгыс бөгүн шаңналды—Ленин орденин болгаш Маадырының «Алдын Сылдызын»—хүлээп албышаан, мээң бүгү күштеримниң, мээң бүгү амыдыралымның партияга хамаарыжып турары ышкаш. Бо шаңнал база партияга хамаарыжып турар дээрзин бүгү сагыш-сеткилимден медереп билиндим тур мен. **(Үргүлүүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Бистер шаңнал алыр дээш ажылдап турар эвес-ле болгай бис, эштер, ынчалзажок кижиниң ажылы бедик үнелээшкинниң алганы—ол дээрге кезээде улуг өөрүшкү болгай. Ынчаарга ол-ла үеде немелде харысалгазын, чурттуң мурнунга, чоннуң мурнунга уламна улут хүлээлгетиниң база медереп турар.

Мен база-ла ам мыдыг бодалды медереп тур мен. Ынчалзажок ажал-ёске база бир чүве демеэнин турар. Бир тээ, ам меңээ партияның бүзүрээнин ол албан-хүлээлгеге турган, Төрээн чурттуң хүлээп көрүүшкүнүн ап турар болганымда (ажал мен чүгле мээң тывыскан шаңналды эвес, харын бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң ажылчорудулгазын база ажал мээң салыышкынымны чүүлдүзүнүп корген, чаагай күзээшкиннерин кылган совет кижилерниң муң-муң чугааларын база хамаарыштырып турар ышкаш) ол дээрге партия съездилеринде шиитпирлээрин күүседир дээш силер-биле бистиң чорудун турар политикавыс, база организакчы талант-биле мергежээн демиселчинниг аттандарының канчаар-даа аажок улуг ужур-дузазын Владимир Ильич Ленин онзагай демдеглеп турган. Леонид Ильич, Силер ол бүгү шынарларны бодунарда дескиин-биле болгаш бүрүүн-биле тудуштуруп турар дээрзин Силерниң удуртулгаңар-биле ажылдап турган кижи бүрүүзү чугаалап болур. **(Адыш часкаашкыны).** Партияның үнелеп четпес ажыглады болур Силерниң ат-аддарыңар чоннуң чаагай чоруунга, тайбының, демократияның болгаш социал депшилгенің херээнге хүн бүрүзүнде база нүүлүүн-биле барган болуп турар.

Силерниң бүрүн чогаадыкчы энергиялыг, хөй талалыг дуржулганарның, партийжи мерген угаанныг чоруунарның, революстуг бүзүреливерниң бүгү күжүнде үткүп турарынар аддарлыг юбилейиннер-биле Силерге база катап иижг байырны чедиреринь чоннээрен көрүнер, эргим Леонид Ильич. Хой чыдарда бижыг кадыкшылды, кижи төрелгетеңге кежир үеже оруктуу салып турар Ленинниң улуг партиязының бажыңга турар төөгүлүг үүле-херекке үре-түнелдиг ажыл-чорудулганы Силерге бүгү сагыш-сеткилден күзеп тур бис. **(Үргүлүүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Шаңналдарны тыпсырын чоннээрен көрүнер.

Кириишкеннер диктиктиг адыш часкаан турда, Н. В. Подгорный Ленин ордении болгаш «Алдын Сылдызы» медальды Леонид Ильич Брежневке тыпсын берген.

Бир эвес делегей талазының дугайында чугаалаар болза, бистиң чуртувус бодуунуң бүгү төөгүзүнүң дургузунда эмгээш шыкаан шак мындыг ат-аддарны болгаш силерны кажан-даа ажыглавайн келген, даштыкыга ооң ханы болгаш шынчы өөнүктер, ыяы бодүүнү-биле чугаалаарга эки күзеелдиг партиёрларыр турбаан деп бадыткаар болзумаа чаяр болбас. Бо ат-аддар, бо салдар—чүүнүң-даа мурнунда улуг Ленинниң аммыдыралга шаламыкыны-биле боттандырып турганы бистиң даштыкы политиказывыстың тайбыңга ынакшылдыг хаяы чоруунуң түнелги, дайынның аймылын, чүнүң-даа мурнунда идеолуг даянының айылынын чайладыр дээш, чеңгелеишкинниң дүжүрер дээш, делегейниң дүшкүүрлүг чорууң чавырыддырар дээш, улустарның хостагазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалаар, күрүнелериниң түскай хамаарышпас эргелерин камгалаар дээш бистиң туруштуг демиселивистиң түнелги боон турары ёзулуг. **(Үргүлүүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Бо бүгү чылдарның дургузунда хой чүүдерни кылган бис, ынчалзажок ооң-даа хойну кылыр апаар бис, эштер. Коммунистиг тургузуушкунуң оруу-биле бурунгалараан тудум-на бистиң шиитпирлээр сорулгаларывыс улам харыысалгалыг болуп бар чыдар. Улус ажыл-агыйының хемчээли чайгылыш чок өзүп турар. Эртемнин депшилгези чаа айтырыгларны шиитпирлээрин неген Үүрлүг. Бистиң шиитпиледдиң бүгү организмни улам байлак болган нарын апар чыдар. XXV съездиниң негелдези—бистиң бүгү ажылывыстың шынарын болгаш ажыктыг чоруун бедидери — бо дээрге амыдыралдың бодуунуң негелдези. Ону күүседкен турар ужурдут бис. Партияның болгаш улустуң бүгү энергиязын акаа моорааны турар ужурлуг.

Бодуунуң аас-кежиин кижи боду тывар деп үлегер-чугаа шаанда турган болгай. Ону бо таварылгада ажыглаары чоннуг боор деп бодай-дыр мен. Чурттуң хөгжүдеэнинің дүжүм болган хандыр көрген планнарын амыдырала бөстаңдырары болгаш чоннуң амыдыралын экижиндеп — совет улустуң, хөрээлиң болган кедээнде мингээн-миллион боттарының холдарында. Партияның политиказының тодаргай херектер-биле оларның деткиринден, бөгүн—дүүгүүлеп, а даарта — бөгүнгүүлеп ап турар эки ажылдан биилиринден партияның айтыкаы бедик сорулгаларның чедиришкинин хамаарыжыр. **(Адыш часкаашкыны).**

Бистиң бүгү улузувуста, бистиң бүгү партиявыста коммунистерге тозептиг, ажылдың үре-түнелдиг чогаадыкчы стилы пептерээн. Тоску беш чылдың берге үезинде бедик көргүзүглерни чедип алырынга бо чүүлдер биске дузалаан. Ооң түнелдерни ажыктыг ангыын, кодээнии ажыл-ишчилерниң, бистиң совет интеллигенциявыстың мадырлыг, бедик идепкейлиг күш-ажылы хандырган. Бистиң совет тургузуушкунуң күүлүг күжү ол боон турар болгаш болур-даа. **(Адыш часкаашкыны).**

Эргим эштер!

Бедик болгаш хүндүлүг шаңналдар-биле мээң юбилеймни демдеглээн делегейниң коммунистиг шиитпээшкиниинің шылтаранган ажылдакчыларының, социализмниң акы-дүмналыкчы чурттарының удуртукчуларының мээн адымга чылыг сөстерин соолгу хүннерде дыңнап келдим. Ол сөстерни дыңнаарда, бистиң чурттарывысты каттыштырып турар бижыг, бузудбас найырадың демдектерин, улуг совет улуска, ооң дээдиин Коммунистиг партиязынга мнакшылдыг болгаш хүндүлеп келдиң демдектерин—ол шаңналдарны хүлээп алырда сүрээдевейн баар-артам чок турганым биилеп боор силер. **(Үргүлүүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Акы-дүмналыкчы партияларның удуртукчулары бо хүн мында залда турары ооруушүүр-дүр. Мичеңнеш олардан база нэтэн чүректиң ханызындан ооруш чугаалаксад тур мен. Бистиң Чеңсөктиг Күштеривистиң алдарлыг төөгүзүүре мээң хамаарыжыр дүүгүн холбаштыр дыңнаткаш, ынаа-даа, ынаа-даа дайын сорулгазынга ажыглаксаа дээ

ТӨӨГҮЛҮГ ФОТОЧУРУКТАР

БУХАРЕСТ. 1976 чылдың ноябрь. Варшава Керээзиниң хиржикчилери күрүнелериниң Декларациязынга СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежневтиң ат салып олурары.

АЛМА-АТА. 1974 чылдың март. Кур черлерни шингээдип алганының 20 ыл оюнга тураскаатқан байырлыг хурал. Индирде—СЭКП ТК-ның Чиргине секретары Л. И. Брежнев.

МОСКВА. 1961 чылдың апрель. ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Ю. А. Гагаринге Ленин орденни болгаш Сэвет Эвилелиниң Маадырының «Алдын Сылдыс» медалыл Л. И. Брежневтиң Кремльдиң Улуг ордузунуң Георгиев залында тыпсып турары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ПАРТИЯНЫҢ, СОВЕТ УЛУСТУҢ ШЫНЧЫ ОГЛУ

Л. И. Брежневтиң 70 харлаанынга холбаштыр

Кремльге хүлээп алышкын

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Сэвединиң Президиумуның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң декабрь 19-та Кремльдиң Улуг ордузунга СЭКП Төп Комитединиң Чиргине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң 70 харлаанынга холбаштыр хүлээп алышкынны кылган.

Хүндүскүүн, беш шак. Георгиев залга Чайковскийниң «Байырлыг марышы» чаңгыланып үнген. Хүлээп алышкынның киржикчилери эш Леонид Ильич Брежневти диңмиттиг, үргүлүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткааннар.

Аңаа турааннар эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, И. В. Кэнстонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, Я. П. Рябов оларны байыр чедирип уткаан.

Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Москвада келген удуртукчулары — эштер Эдвард Герек, Густав Гусак, Тодор Живков, Янош Кадар, Рауль Кастро, Эрих Хонеккер, Юмжагийн Цеденбал, Николае Чаушеску оларны хүлээп алышкынның киржикчилери чылыы-биле, аңы-дукма өзүүр-биле уткааннар.

Аңаа база-ла — Бразилияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиргине секретары Луис Карлос Престес, Данияның Коммунистиг партиязының Даргазы Кнуд Есперсен, Испанияның Коммунистиг партиязының Даргазы Долорес Ибаррури, Уругвайның Коммунистиг партиязының ТК-зының Бирги секретары Родней Арисменди, Тайбынның Бүгүделегей Чөвүлелиниң чиргине секретары Ромеш Чандра, Чилиниң Коммунистиг партиязының ТК-зының Политкомиссиязының болгаш Секретариадының кежигүүн Америко Соррилья Рохас олар база барган.

СЭКП ТК-ның кежигүннери болгаш кежигүнге кандидаттар, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүннери, эвилел республикаларның удуртукчулары, ССРЭ-ниң министрлери, күрүне комитеттериниң даргалары, СЭКП обкомнарының болгаш крайкомнарының бирги секретарылары партиянның хөөчүнүвары, үлетшүрүүн болган кодаа ажыл-агыйның мурнакчылары, шериг начальниктери, космонавтылар. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери, эртемденнер, конструкторлар, литератураның болган ураа-чүүлдүң ажылдакчылары, хөй-иннету организацияларының удуртукчузулары залга база турганнар.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары эш **М. А. Суслов** хүлээп алышкынны ажыткаш, Коммунистиг партияның Совет күрүненің делегейниң коммунистиг болган ажылчын шимчээшкининиң шылгараңгай ажылдакчызы, чайгылыш чок ленинчи, тайбың дээш чалбыыштыг демиселчи — Леонид Ильич Брежневке алдарлыг юбилейге холбаштыр ыяш байыр чедирген.

Планетаның бүтү ак сеткилдег киржилериниң авторитедин чаалап алган болгаш бистиң чуртувустуң ажылчы чонунарының ханы хундутмелиг, ыяш ынакшылыы чедип алган киржинин, ленинчи улуг керектин уламчылакчызының СЭКП Төп Комитединиң Чиргине секретарының албан-хүлээлгезинде турар деп чүвени бистер улуг сеткил ханыышкынныбиле демдеглеп турар бис дев, эш М. А. Суслов чугаалаан. Коммунистиг партияга, Силерге баштаткан оон Төп Комитединге удурткан совет улустуң чаа ниитилелдиг тургузарынга болгаш быжыглаарынга, улустарның аймыл чок чоруун болгаш тейбинмес ханызырарынга чедип ап турар төөгүдүг чедиишкиннериниг бистер чоргаарлаптың турар бис, Леонид Ильич.

Эш М. А. Суслоовтуң чугаазының түпкел кезээн хүлээп алышкынның киржиичилери үзүктелбес адыш часкаашкыннары-биле уткаан. Шупту улус туруп келген. Шөөлүлер Леонид Ильичиге болгаш оон оонуң эзан Виктория Петровнага мызыл чечектерни эккеп тудускан.

Эвилелдешкен республикаларның, Москванның, Ленинградтың болгаш Ленинград областының удуртукчулары, Чехсектиг Күштериниң бот составының өөрүшкининден—ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устинов, совет эртемденнерден—ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президенттеги А. П. Александров, 110 миллион кежигүнүг совет профсоюзтарының — ВЦСПС-тиң даргазы А. И. Шибаев, Советтер чуртувуң 35 миллион кежигүнүг комсомолуның болгаш бүтү аныяктарының өөрүшкининден ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. Тяжельников Леонид Ильич Брежневке байыр чедирип чүве чугаалаан.

Ленинчи будуштуң партияжи удуртукчузу болгаш шылгараңгай политиктиг ажылдакчызы болур эш Л. И. Брежневтиң ынчаар-даа аажок улуг талантызының дугайын олар чугаалап турган. Байлак амыдыралчы дүржүлгелиг, коммунистиг чуртуузушкунуң теориязының болгаш практиказының халыыы-биле билир, ажылдың ленинчи стилин шинчилеп алган болгаш, Леонид Ильич Коммунистиг партияның база Сэвет күрүненің ажыл-ажоруулгазының ССРЭ-ниң экономиктиг күүч-шыдалын болгаш ажылчы чонунарның амыдыралының дээштелин бедидеп, чуртуң камгалаңар күүчүзүн күштелдирер, социалызмниң делегей системазының бижыглавры, бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң сырый каттыштырары, тейбинны база улустарның аймыл чок чоруук бижыктырары дээш ышкаш ыяш үндезин үгленыышкынынарыны ажылдан кылырынга болгаш боттандырарынга кедергей улуг салыышкынынны киирип турар.

Леонид Ильич Брежневтиң бүгү амыдырылы болгаш ажыл-ажоруулгазы күш-ажылдан кижилериниң эрге-ажыктарынга чагыткан, амыдыралчы, чарымбас бедидилер оны кезээде-ле чон-биле холбаштырып келген болгаш холбаштырып турар дээрзин олар демдеглээн. Эш Л. И. Брежнев ажылчын ажыңыы, бүгү ажылчы чонунарның эрге-ажыктары дээш каяа-даа база кезээде бодунга шынар болур өнергизы-биле болгаш бижыг туруштуу-биле демиселиин келген болгаш демиселиин турар.

Дащтыкы ажылчылар Леонид Ильич Брежневке чылыы-биле байыр чедирген. БУР-нуң, ВУР-нуң, ГДР-ниң, Куба Республиканың, МАР-ның, ПУР-нуң, РСР-ниң ЧССР-ниң ажылдакма партияларының удуртукчулары, Уругвайның Коммунистиг партия ТК-зының Бирги секретары Р. Арисменди, чүве чугаалаан.

Социалызм чурттарының найыралыг болгаш аңы-дукма кадыы ажылдажылгазын хөгжүдеринге СЭКП-ниң, Сэвет күрүненің, эш Л. И. Брежневтиң бодунуң үре-түнелдиг ролюн олар демдеглээн. Бомбүрзекпиг, даштыкы политиктиг углаашкынны ажылдан кылыры болгаш боттандырары эш Л. И. Брежневтиң аңы-биле холбашкының чүве чугаалааннар оңзалап демдеглээн. Делегейниң социалистиг системазының күүчүзүнүң олуттаан болгаш сырый каттыштырашкыны, делемей хемчүлдевиниң чорудулгазынга оон салдарының улгатканы эш Л. И. Брежневтиң аңы-биле чарылбас холбашкан Марксизм-ленинизмниң, пролетарскиг интернационализмниң принциптеринден үндезинге делегейлиг коммунистиг, ажылчын шимчээшкининиң сырый каттыштырарынга СЭКП ТК-ның Чиргине секретары шылгараңгай салыышкынны киирип турар.

Сөс ап, чүве чугаалаан дыштыны ажылчылар коммунистиг идеалдар дээш, бүтү делегейге тейбик дээш төөгүлүг демиселдиң стратегиязын ажылдан кылырынга Леонид Ильичиниң ачы-хавыяазын онзалап демдеглеп турганнар.

Чер болганында киижилер Л. И. Брежневтиң адыш сөөлгү ыыдарының эң чугула инициативалары — аймыг чок чорук айтырыгларының талазы-биле Хельсинкиге болган нияти-европа чөвүлел хуралы, Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Берлиниг конференциязы-биле холбаштыр көрүп турарын аңы-дукма партияларның удуртукчуларының чугааларынга онзалап демдеглеттингеннер.

Социалызмниң делегей системазының күүч-шыдалын болгаш салдарын бижыглаарынче, Советтиг чуртка коммунистиг ниитилелдиг туругларынче, тейбинны болгаш улустар аразынга найыралды бижыглаарынче углаган оон улуг ажыл-чорудулгазынга чеа-чаа чедиишкиннерлиг болурун аңы-дукма партияларның удуртукчулары эш Л. И. Брежневке күзээнер.

Хүлээп алышкынның киржиичилери оларның чугааларын улуг ынчаңгайлыг дыкнаан болгаш үргүлүлелдиг адыш часкаашкыны удаа-дарга үзе кирип турган.

Кажан даргалакчы юбилерга сөс бээрге, залга үргүлүлелдиг, диңмиттиг адыш часкаашкыны чаңгыланып үнген. Хүлээп алышкыянның киржиичилери Леонид Ильич Брежневке бүт кырынга туруп алгаш байыр чедирип турганнар.

Эш Л. И. Брежнев хүлээп алышкынга чүве чугаалаан бүтү киижилериниң чылыг сеткер болган чаагай чорукту күзээни дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин хүлээп алышкынның киржиичилериниг чугаалаан. Совет улус боттарының ленинчи партиязын деткип, ол детиндирде сөс кырынга эвес, а херек кырында деткип турары дээрге, бистиң улут аскыыс кежиң болур! — деп, эш Л. И. Брежнев демдеглээн. А бистиң мурнуузуда аймыл-херектер, хоорайларның болгаш суурларның бүтү ажылчы чонунарының улус болгаш харылсаалгалыг ажыл-херектери дыка хөй. Ол ажыл-херектериниң чедиишкининиг болуру улустуң чаагай чорууң, улустуң культуразының болгаш кадыкшылыг улам-на бедик кыдыр кодурер аргазы бээр, быжыг тейбин дээш бистиң демиселиистиң, найыралдыг күрүнелеробиле-бистиң кадыы ажылдажылгавысты улам-на улуг үре-түнелдиг болдурар.

Ол эвес сорулгаларны чедип алырының эрге-ажыы дээш силерниң бөгүнгү көөлүрүкнар-даа, оон бүгү эштери-даа, партияның Төп Комитединиң болгаш оон Политбюроюнуң бүгү кежигүннери-даа боттарының бүгү дүржүлгезиниң болгаш боттарының бүгү күүчүн харам чокка бээр деп бодап турар мен.

Эш Л. И. Брежневтиң чугаазының чылгааннар улуг ынчаңгайлыг-биле ыяшталган болгаш адыш часкаашкыннарны чаңгыс эвес удаа үзе кирип турган.

Хүлээп алышкын үезинде ураа-чүүл мастерлериниң концерти болган.

СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң төрүттүнген хүнүнден бээр 70 харлаанынга тураскаадым. Кремльдиң Улуг ордузунга кылган хүлээп алышкын байырлалдыг болуп, чүректиң ханызындан, эң-найыралчы байдалга эрткен.

(СЭТА).

ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН БАЙЫР ЧЕДИРИИШКИННЕРИ, ЧААГАЙ КҮЗЭЭШКИННЕР

Эш Л. И. Брежневтиң төрүттүнгөн хүнүнден бээр 70 харлаапы-биле болгаш ону Ленин орден-биле база Сэвет Эвилелиниң Маадырының ийиги «Алдын Сылдыс» медалыбиле шаңмаанынга холбаштыр Леонид Ильич Брежневке чүректиң ханызындан байыр чедиргеннер бээза:

Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары, Болгар Улус Реслубликаның Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров;

Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Я. Кадар;

Вьетнам Социалистиг Республиканың Президентизи Тон Дык Тханг, Вьетнамның Ажылчы чонунар партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Ле Зуан, ВСР-ниң Национал хуралының Доктаамал комитединиң Даргазы Чонг Тинь, ВСР-ниң чазаанның Премьер-Министри Фам Ван Донг;

Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының Төп Комитединиң Чиргине секретары, Герман Демократтыг Республиканың Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. Штоф;

Корейниң Күш-ажыл партиязының Төп Комитединиң Чиргине секретары Ким Ир Сен;

Кубаның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Ф. Кастро Рус;

Лаостуң Улусчу-революстуг партиязының Төп Комитединиң Чиргине секретары К. Фомвихан;

Монголдуң Араттың революстуг намының Төп Комитединиң Бирги секретары, МАРның Улустуң Улуг Хуралының Президиумумуң Даргазы Ю. Цеденбал, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ж. Батмунх;

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Э. Герек, ПУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң даргазы Г. Яблоньский, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич;

Румынияның Коммунистиг партиязының Чиргине секретары, Румын Социалистиг Республиканың Президентизи Н. Чаушеску;

Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, Г. Гусак;

Югославияның Социалистиг Федеративтиг Республиказының Президентизи, Югославияның Коммунистер эвилелиниң даргазы И. Броз Тито.

(СЭТА.

ТУРГУЗУУШКУННУҢ СТРАТЕГИЯЗЫ

Коммунистиг партияның XXV съездиниң бистиң күрүневистиң хөгжүдеминиң өндүр улуг программазын, коммунистиг ниитилелди тургузарының программазын тодевилээн. Ол сорулгаларны боттандырарынга оңза роль эртем-техниктиг депшилдеге оңзажыы турар. Бистиң чурттувуска эртемниг хөгжүдериниң эң чугула айтырыгларын тургузарынга база ниитилпиргээринге бистиң Коммунистиг партиявыстың Чиргине секретарының хууда киирип турар салыышкынын бо хүннерде, Леонид Ильич Брежневтиң 70 харлаанны-биле холбаштыр база катап онзалап демдеглээри бистерге, эртемденнерге, күзелчиг ийик. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының 250 чыл болган оюнга тураскаткан байырлыг хуралга оон чугаазы бистерге, эртем ажылдакчыларынга, оңза ужур-дузалыг болуп турар. Ол чугаа хөй-мүн эртемденнерте программыг документ болу берген. Бистиң ниитилелдиствстиң хөгжүдеринге Эртемнер академиязының ролюн ол чугаада бедип-биле үнелеп, үндезин шинчилелдерин колдадыр хөгжүдеминиң эргежок чугулазынга улуг кичээнгейни ында салган. Оон-биле чергелештир, чурттуң экономиказын, өөредилгезин болгаш культуразының хөгжүдеминиң темпилерни хамаарыжыр аңаар улуг улус ажыл-агыйның төлевилелдерин боттандырары дээш эртемденнериниң харысаалгазын онзалап демдеглээн.

Бистиң чурттувуска эртемниг айлаң таварыштырар ролдуң партия ам ССРЭ-ниң Эртемнер академиязынга хүлээндиргеп. Ол болза ССРЭ-ниң Эртемнер академиязынга улуг бүдүүлелдиг болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң кедергей улуг планнарын боттандырарынче угланган оон ажыл-чорудулгазын бедип-биле үнелеминиң ндерэшкини-дир. Эртемнер академиязының эртемденнери партияның болгаш чонуң бүдүрелин шынзыдарынче чүткүп турар.

Бистиң экономиктиг күүчувустуң улам ыңай хөгжүдеринге кедергей улуг курлавырлары база болур эң-не баилык край Сибирь бистиң чуртувустуң хөгжүдезиниң планнарын боттандырарынга оңза черии эзелеп турар. «Сибирьниң кызыл байлактары мырыңай-да эгээртинмес болуп турар... Олар болза эң эки машиналар-биле дерилеп негеттинип турар мыдыг байдалдарда туруп турарга» деп, В. И. Ленин чугаалаан. Бистиң ниитилелдиствстиң материал-техниктиг базавыя тургузарынга Сибирьниң ужурдузаазын Леонид Ильич Брежнев чаңгыс удаа эвес онзалап демдеглеп, Сибирьниң эртемденнериниң мурнунда туруп турар улуг сорулгаларны айтып, академияның Сибирь салбыры делегей эртеминде быжыг туруштарны аазап деп демдеглеп турган. Ол үнезээшкин болза, Сибирьге эртемни хөгжүдеминиң бөлүктерин ханызырын турар эртемни болгаш техниканы дүргедезикининг хөгжүдеминиң стратегиязының дугайын херечилеп турар. Партияның XXV съездиниң СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелиниде адыш үндүрген чогум-на ол кол тевис онгу беш чылда бистиң экономиказыны кодуреринде кол чүүл болуп турар.

Совет Эвилелиниң болгаш социализм чурттарының делегей турушгарын быжыглаарының, тейбинны база коллективтиг аймыл чок чорукту быжыктырарының талазы-биле партияның Төп Комитединиң улуг ажылын делегейниң мурнакчы хөй-ниитиг бедиилеп-биле үнелеп турар. ССРЭ-ниң хажык чок тейбикта ынакшылдыг политиказы улустарга, бүгү совет киижилерге, оон ниитиде эртеминиң ажыл-ниичилеринге тейбиңнын чаагай чоруунга, оларның тургузукчу ажыл-чорудулгазынга шөлээ бүзүрелиг байдалды тургузуп турар. Делегейниң душкүүрлүг чоруунуң чавырлышкыны дешилгенин эрге-ажыктарынга эртемденнериниң делегей кады ажылдажылгазының калбак болгаш үре-түнелдиг программазын хөгжүдеминге ыяштың берип турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының бүтү эртемденнери-биле кады Сибирь салбырының эртемденнери Леонид Ильич Брежневтиң бистиң ниитилелдиствстиң тургузуушкунуун эң чугула сорулгаларын, эртемниг база эртемтехниктиг дешилгенин хөгжүдеминиң үндезин айтырыгларын шинчилеп-биле үнелеп турар. ССРЭ-ниң хажык чок тейбикта ынакшылдыг политиказын улустарга, бүгү совет киижилерге, оон ниитиде эртеминиң ажыл-ниичилеринге тейбиңнын чаагай чоруунга, оларның тургузукчу ажыл-чорудулгазынга шөлээ бүзүрелиг байдалды тургузуп турар. Делегейниң душкүүрлүг чоруунуң чавырлышкыны дешилгенин эрге-ажыктарынга эртемденнериниң делегей кады ажылдажылгазының калбак болгаш үре-түнелдиг программазын хөгжүдеминге ыяштың берип турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының бүтү эртемденнери-биле кады Сибирь салбырының эртемденнери Леонид Ильич Брежневтиң бистиң ниитилелдиствстиң тургузуушкунуун эң чугула сорулгаларын, эртемниг база эртемтехниктиг дешилгенин хөгжүдеминиң үндезин айтырыгларын шинчилеп-биле үнелеп турар. ССРЭ-ниң хажык чок тейбикта ынакшылдыг политиказын улустарга, бүгү совет киижилерге, оон ниитиде эртеминиң ажыл-ниичилеринге тейбиңнын чаагай чоруунга, оларның тургузукчу ажыл-чорудулгазынга шөлээ бүзүрелиг байдалды тургузуп турар. Делегейниң душкүүрлүг чоруунуң чавырлышкыны дешилгенин эрге-ажыктарынга эртемденнериниң делегей кады ажылдажылгазының калбак болгаш үре-түнелдиг программазын хөгжүдеминге ыяштың берип турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының бүтү эртемденнери-биле кады Сибирь салбырының эртемденнери Леонид Ильич Брежневтиң бистиң ниитилелдиствстиң тургузуушкунуун эң чугула сорулгаларын, эртемниг база эртемтехниктиг дешилгенин хөгжүдеминиң үндезин айтырыгларын шинчилеп-биле үнелеп турар. ССРЭ-ниң хажык чок тейбикта ынакшылдыг политиказын улустарга, бүгү совет киижилерге, оон ниитиде эртеминиң ажыл-ниичилеринге тейбиңнын чаагай чоруунга, оларның тургузукчу ажыл-чорудулгазынга шөлээ бүзүрелиг байдалды тургузуп турар. Делегейниң душкүүрлүг чоруунуң чавырлышкыны дешилгенин эрге-ажыктарынга эртемденнериниң делегей кады ажылдажылгазының калбак болгаш үре-түнелдиг программазын хөгжүдеминге ыяштың берип турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының бүтү эртемденнери-биле кады Сибирь салбырының эртемденнери Леонид Ильич Брежневтиң бистиң ниитилелдиствстиң тургузуушкунуун эң чугула сорулгаларын, эртемниг база эртемтехниктиг дешилгенин хөгжүдеминиң үндезин айтырыгларын шинчилеп-биле үнелеп турар. ССРЭ-ниң хажык чок тейбикта ынакшылдыг политиказын улустарга, бүгү совет киижилерге, оон ниитиде эртеминиң ажыл-ниичилеринге тейбиңнын чаагай чоруунга, оларның тургузукчу ажыл-чорудулгазынга шөлээ бүзүрелиг байдалды тургузуп турар. Делегейниң душкүүрлүг чоруунуң чавырлышкыны дешилгенин эрге-ажыктарынга эртемденнериниң делегей кады ажылдажылгазының калбак болгаш үре-түнелдиг программазын хөгжүдеминге ыяштың берип турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының бүтү эртемденнери-биле кады Сибирь салбырының эртемденнери Леонид Ильич Брежневтиң бистиң ниитилелдиствстиң тургузуушкунуун эң чугула сорулгаларын, эртемниг база эртемтехниктиг дешилгенин хөгжүдеминиң үндезин айтырыгларын шинчилеп-биле үнелеп турар. ССРЭ-ниң хажык чок тейбикта ынакшылдыг политиказын улустарга, бүгү совет киижилерге, оон ниитиде эртеминиң ажыл-ниичилеринге тейбиңнын чаагай чоруунга, оларның тургузукчу ажыл-чорудулгазынга шөлээ бүзүрелиг байдалды тургузуп турар. Делегейниң душкүүрлүг чоруунуң чавырлышкыны дешилгенин эрге-ажыктарынга эртемденнериниң делегей кады ажылдажылгазының калбак болгаш үре-түнелдиг программазын хөгжүдеминге ыяштың берип турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының бүтү эртемденнери-биле кады Сибирь салбырының эртемденнери Леонид Ильич Брежневтиң бистиң ниитилелдиствстиң тургузуушкунуун эң чугула сорулгаларын, эртемниг база эртемтехниктиг дешилгенин хөгжүдеминиң үндезин айтырыгларын шинчилеп-биле үнелеп турар. ССРЭ-ниң хажык чок тейбикта ынакшылдыг политиказын улустарга, бүгү совет киижилерге, оон ниитиде эртеминиң ажыл-ниичилеринге тейбиңнын чаагай чоруунга, оларның тургузукчу ажыл-чорудулгазынга шөлээ бүзүрелиг байдалды тургузуп турар. Делегейниң душкүүрлүг чоруунуң чавырлышкыны дешилгенин эрге-ажыктарынга эртемденнериниң делегей кады ажылдажылгазының калбак болгаш үре-түнелдиг программазын хөгжүдеминге ыяштың берип турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының бүтү эртемденнери-биле кады Сибирь салбырының эртемденнери Леонид Ильич Брежневтиң бистиң ниитилелдиствстиң тургузуушкунуун эң чугула сорулгаларын, эртемниг база эртемтехниктиг дешилгенин хөгжүдеминиң үндезин айтырыгларын шинчилеп-биле үнелеп турар. ССРЭ-ниң хажык чок тейбикта ынакшылдыг политиказын улустарга, бүгү совет киижилерге, оон ниитиде эртеминиң ажыл-ниичилеринге тейбиңнын чаагай чоруунга, оларның тургузукчу ажыл-чорудулгазынга шөлээ бүзүрелиг байдалды тургузуп турар. Делегейниң душкүүрлүг чоруунуң чавырлышкыны дешилгенин эрге-ажыктарынга эртемденнериниң делегей кады ажылдажылгазының калбак болгаш үре-түнелдиг программазын хөгжүдеминге ыяштың берип турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының бүтү эртемденнери-биле кады Сибирь салбырының эртемденнери Леонид Ильич Брежневтиң бистиң ниитилелдиствстиң тургузуушкунуун эң чугула сорулгаларын, эртемниг база эртемтехниктиг дешилгенин хөгжүдеминиң үндезин айтырыгларын шинчилеп-биле үнелеп турар. ССРЭ-ниң хажык чок тейбикта ынакшылдыг политиказын улустарга, бүгү совет киижилерге, оон ниитиде эртеминиң ажыл-ниичилеринге тейбиңнын чаагай чоруунга, оларның тургузукчу ажыл-чорудулгазынга шөлээ бүзүрелиг байдалды тургузуп турар. Делегейниң душкүүрлүг чоруунуң чавырлышкыны дешилгенин эрге-ажыктарынга эртемденнериниң делегей кады ажылдажылгазының калбак болгаш үре-түнелдиг программазын хөгжүдеминге ыяштың берип турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының бүтү эртемденнери-биле кады Сибирь салбырының эртемденнери Леонид Ильич Брежневтиң бистиң ниитилелдиствстиң тургузуушкунуун эң чугула сорулгаларын, эртемниг база эртемтехниктиг дешилгенин хөгжүдеминиң үндезин айтырыгларын шинчилеп-биле үнелеп турар. ССРЭ-ниң хажык чок тейбикта ынакшылдыг политиказын улустарга, бүгү совет киижилерге, оон ниитиде эртеминиң ажыл-ниичилеринге тейбиңнын чаагай чоруунга, оларның тургузукчу ажыл-чорудулгазынга шөлээ бүзүрелиг байдалды тургузуп турар. Делегейниң душкүүрлүг чоруунуң чавырлышкыны дешилгенин эрге-ажыктарынга эртемденнериниң делегей кады ажылдажылгазының калбак болгаш үре-түнелдиг программазын хөгжүдеминге ыяштың берип турар.

Бедик болгаш чаагай соруга

Бистиң бомбүрзекпиг улустары социализмниң быжыглаары дээш, тейбинны база социал дешилгенниң херээжин могаг-шылаг чок демиселиниң СЭКП ТК-ның Чиргине секретары Л. И. Брежневтен көрүп турар. Даштыкының көөрү хөй-ниитиг ажылдакчыларының чугаалары, хөй-хөй чурттарның солуларының база журналдарының үүлдери ол дугайын херечилеп турар.

Эш Л. И. Брежнев болза XX чүс чылдың оң-не шылгараңгы политиктиг ажылдакчыларының бирээзи болуп турар деп, медеэлеп санында үзер аппар «Орсаг-Видаг» онзалап демдеглээн. Оон аймыралы болгаш ажыл-чорудулгазы Сэвет Эвилелиниң хөгжүдеминге-биле болгаш быжыглыышкыны-биле, делегейниң өскелчи чонунарының чедиишкиннери-биле, делегей кремлизинга күштериниң дейгүдүрүге чогумалыг өскерлиишкиннер-биле, чавырлыышкынның делегей маштавыгга өөредилгезинге-биле үзүктелиишкин чок холбашкын.

Л. И. Брежнев — шылгараңгы политиктиг ажылдакчы, улуг Ленинниң херээжин зөвлеттиг уламчылакчызы. Ол делегейниң хөй-хөй чурттарынга кайчаар-даа аажок улуг хундуткедиг эдилеп турар деп, Шри Ланканың Тайбың чөгүлелиниң чиргине секретары Л. Ариявинса медеглээн. СЭКП ТК-ның Чиргине секретарының 70 харлаанын демдеглеп турар бо хүнэрде улустар Сэвет Эвилелиниң тайбынга ынакшылдыг хажык чок политиказынга хөй үндүткедиг өдөргейлеп турар. Советтер чурту болза коммунистиг тургузуушкунуң чедиишкиннеринге, бүгү бомбүрзекпиг тейбик болгаш дешилгенниң улам демиселчилерге сорук киришкининиң үзер долу болуп турар.

СЭКП ТК-ның Чиргине секретарынга бөөлүр чедирбишаан, бистер, ланкажылар Сэвет Эвилели моон сонгаарда тайбынның болгаш социализмниң чөлептизиги болур, оон амыдырад дээш, кижи төөлерелеттинин дешилгези дээш улустарның демиселии шинчирлиг деткир аппар дээрзинге быжыг бүзүрелиг өдөргейлеп турар бис деп, Л. Ариявинса оон ыяш чугаалаан.

Л. И. Брежнев ажылчыннар-биле, тарааччыннар-биле, интеллигенция-биле, дайынчылар-биле удаа-дараа ужуражып турар деп фин журнал «Маалима я мо» демдеглээн. СЭКП ТК-ның Чиргине секретары ажылчын кижинин амыдыралын, эрге-ажыктарын болгаш тура-соруун ханызыбиле билир, чонунуң сагыш-соонун, оон өөрүп, олче оон чугаалап турар чүүлүн билир дээрзинге 1976 чылдың чазымында Москванын И. А. Лихачев аттыг автомобиль заводунуң ажылчыннары-биле оон ужуражыышкынны коргускен. Кижиниң чаагай чорууңун дугайында чонунуң чаагай амыдыралының дугайында сагыш салыышкынны оон киичээнгейниң төвүнде туруп турар.

Европага аймыг чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле төөгүлүг чөвүлел хуралды белеткээринге болгаш эртиререлге Л. И. Брежнев шуут-да дорт киришкен деп, ол журнал уламчылап бижээн. Ол — чейсегелиишкининиң ыяштың кызыгаарлаарының чеченгеттиң дуурторунуң талазы-биле боттуг саналдарның будуң комплекизинин эгелеттинде, ол саналдарның тейбинга ынакшылдыг хөй-ниитиг сеткил ханыышкынныбиле үтпеин болгаш олар делегей чугаалажыышкынныларының темазы болу бергеп.

Л. И. Брежнев—ол дээрге тейбың-дыр— деп миңнг эгебиле мали чазактың «Эссор» солуну СЭКП ТК-ның Чиргине секретарының амыдыралынга база ажыл-чорудулгазынга тураскаатқан түүлду парлап үндүргеп. Л. И. Брежневтиң адын бөгүн черинг бүгү дылдарының кырында Тейбың программазы деп адап турар совет дашпыкы политиказының программазын амыдыралга хажык чок боттандырарыбиле эң-не ыяш холбашкан болуп турар деп, ук солуң айтып турар. Делегейниң душкүүрлүг чорууңуң чавырлышкының болдурарының эргежок чугулазының дугайында СЭКП ТК-ның Чиргине секретары Л. И. Брежневтиң идеяларын тайбың дээш бүгү демиселчилерге үндезин түүл болуп турар. СЭКП ТКның Чиргине сетрегары, бодалчы, демиселчи, ажылчын, создат Л. И. Брежневти тейбың, демократия болгаш социал дешилге дээш демиселяях авангардынга турускаш, төөгү ылаатыр шилгелеп кылган деп, үүлдүр онзалап демдеглеп турар.

(СЭТА).

ЧАРЫШТЫҢ АЧЫЗЫНДА

Чадаанада «Сельхозтехника» маттыжыышкынының коллективи — кодээ ажыл-агый техниказын 1977 чылдың тарылга ажылдарынга хуусаа бетинде, эки шынарлыг белетнээр дээш социалистиг чарыштың эгелек-иевери.

Эртенгиниң сес шак. Мастерскаяга ажылчыннар чыгыып келген. Оларның кижи бүрүзү бөгүн кандыг ажылды кылырын дүүн-не бижип алган. Шактар Шуурук трактор көзентерин чазып кирипкен, а Сат Доржуудай — кемазында эрээлде белдирлер болгаш агрегаттарның үреянн, азы үреянн эвезин хынай берген. Оларның кайызы-даа бедик мергежилдиг мастерлер, социалистиг чарыштың мурнанчылары. Участоктар начальниктери, районнуң колхоз, совхозтарының телээленчилери мастерскаяга кээп, чагыгаар нүүселедезининң канчаар чоруп турарын хайгаарап тур.

Күш-ажылчы хүнүүң подурааүүшкүүну бедик: кижи бүрүзү тускай планның, сагыш чевээр чүүлү хей. Цехтерде, ажылдаар черлерде арыгсилиг, коруи-чуруумнуг. Кезентерни, белдирлерни, хереселдерни мурнуидагызында ышкаш кайы хамаан чок онтагыланкан чыдар чүве чок. Бүгүле чүве белеп. Планнар болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге, күш-ажылдың будуруучүлүүн бедидиринге ажылдың ындыг организастаашкынны улуг дузалыг.

Коллектив бо чылдың ем бир айларында бүтү хевирнинг продукцияларын 380 муң рубльге сайгарып планның 395 муң рубльге күүсетикен. Чөөн-Хемчик, Өвүр болгаш өске-даа райониарның колхоз, совхозтарынга 138 трактерну, 93 машинаны, 70 комбайнны, 103 дизель болгаш 340 автомашина шимчедиичилерин олар септеп берген. Күш-ажылдың будуруучүлүүн бедидип, материалларны комнып чарыгдап тургаш, 30 муң рубльдиң арыг орулгазын алган.

Мастерскаяга септээри берге кезентерни безин септээр үмүрга олар таварны бээр. Ынчалза-даа чаартыкчылар аңаа дузалай бээр. Оларның бирээзи — Петр Иванович Ошаров. Сес чыл иштинде аңаа үзүктел чок ажылдап келген хөөчүн слесарь машина шимчедиичилерин чүгле эки шынарлыг септеп турар. Онгу беш чылдың баштайгы чылының будуруга даалгазын ол 140 хуу күүсеткен.

Механизаторлар Сергей Монгуш, Ховалыг Дыртык-оол, Юрий Крайнюк, Владимир Пушкарев, Калдар-оол Кара-Монгуш болгаш өскелерде чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. Механизаторларның чарыынга дарган Иван Зайцев, төлөп, район Советиниң депутады Виктор Немков, аныын септекчилер Сергей Иванов, Василий Подгорный олар база иделкейлиг киржип турээр.

Республиканга социалистиг чарыштың эгелекчилериниң техника септелгезинче чедишкиннеринге районнуң ашыя-агыйларындан ында ажыдаан келген 30 механизаторлуң киржип турар үлүүг база улуг. «Тыва», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтардан, «Искра» колхозтан келген механизаторларның ажылдап, чурттап, дыштанырынга таарымчалыг бүгү байдалды тургускан.

— Бо чылдың дөртки кварталында 54 трактор септээр турдувус, эм септээнивис 43, артнан он бир тракторну септелге шугумунда тургускан, планны хуусаада күүсевир бис — деп, маттыжыышкынның кол инженери С. Нестеренко чугаалады.

Кежээликтей апарганда мастерскаяның кол эжиинден септел доссказ, хевир кижи будуп каан эзлегиг трактор үнүп келген. Аңда механизаторларның оорушкузу илдең болду. Ким оорувес бээр.

Н. ВАНЬКОВ.

ЭГЕЛЕКЧИ КОЛЛЕКТИВТЕ

Кодээ ажыл-агый техниказын 1977 чылдың хөөү ажылдарынга белеткээр талазы-биле эрткен он бир айларның чарыжынга бирги черии районнар аразынын Чадаанада «Сельхозтехника» каттыжыышкыны алган.

Ында сентелге мастерскаязының бир ораалында бо чылдың эрткен он бир айларның ажылының түнелдерин үндүрүп, чамдык коргузүлгени бижип каан. Бо үеиин дургузунда 242 трактордуң ийи чүс дөртеенин сентээн. Ажылчыннар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар дүжүт ажнар комбайиларны эки шынарлыг кылдыр септеп алырынче бо чылдың онаа кичээнгейни үлегидиргеп. Оон түң келинде чыл дургузунда 65 комбайиның орнуга 72-ти септээннер.

Чүүктер дажыглаар автомашиналар септеп, ажыктала киирериин чедишкиннииг боттандырып, амга чедир 75-ти кылыр тургаш, ону 93 чедиргеп. Онгу беш чылдың бирги чылының дөртүү кварталында кылыр ажылдарының хөй кезии база эки күүсетиннии турар. Ынчалгаш, «Сельхозтехника» коллективиниң ажыл-ишчилериниде онгу беш чылдың баштайгы чылының планнаг даалгаларын күүседиринии бүгүлде арга-кургавырлары бар.

Будуруленнин үлүртүкчүлдары, партия, профсоюзиел организациялары келир чылдың хөөү ажылдарында техниканы үлегерлиг белеткээр дээш социалистиг чарыштыг калбартып, ону ажиктыг ажыглаар дээш моральдыг база материалдыг шаңнал-мактадыг ажыглаарынче салыш салып турар.

Техника септелгезиниң талазы-биле республиканга эгелээшкин үндүрген бо коллективте чарыштың мурнакчыдарының саны немежин турар. Будуруленнің хоочун ажылчыны коммунист Сат Доржуудай — бешки разрядтың слесарь-моторчиси. Оон үдуртқан звеноолу тракторларның моторларын бедик шынарлыг септээн дужаан бериш турар.

Дериглелиг станок чанында узун сынныг аныяк эрин Валерий Пушкарёв дээр. Аныяк коммунист үлегер-чижектиг ажылдап, сентелгени база бедик шынарлыг чорудуп турар. Пушкарёв ам бот-тускайлаи ажылдап эгелээн, слесарь-моторист болу берген.

А Кара-Монгуш Калдар-оол одалга кедээнин аппаратураларын септээрин база чедишкиннии кыраанын, чарышка үргулчу мактадыг келген. Партия организациязы ону партия кежигүүнүң кандидадынга хүлээп алган. Будуруленге чеди чыл ажылдаан, бедик мергежилдиг бо ажылчын чедиги разрядтың слесарь.

Токарьлар чарыжының мурнунда Ондар Сарыг болуп, планнаг даалгазын 200 хуу чедирген. Хөй-нитинии ажылынга идепкейлиг киржап, ол месткомуиуң эшкүү судунуң даалгаларын ак-сеткилдиибиле күүседип келген.

Механизатор кадрларның амыдыралчуртталгазының байлалын экижедиринче сагыш салдынган. Сентелге мастерскаязының чанында хөй орунныг пинти чурталга черип ажыктаан. Халдап келген кижилер аңаа дыштанып, арыг ак-чоорганнарлыг удуп турар. Өрээлдер чылыг, арыг-сидиг. Чемненир буфетти база ажыктаан.

О. ОХЕМЧИК.

ЧУРУКТА: Чадаанаанын «Сельхозтехника» каттыжыышкынының мурнакчызы Ондар Сарыг сентелге үезинде.
Авторнуң фотозу.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Хүндүлел бижии-биле Ю. Л. Аранчынны шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Республиканың эртем алдан черлериниге хөй чылдарда үре-түнелдиг ажылы дээш база төрүттүшкен хүнүнден бээр 50 харлаазы-биле холбаштыр, Тываның дыл, литература болгаш төөгүүң эртем-шинчилел институдунуң директору Юрий Луговичович Аранчынны Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай.
1976 чылдың декабрь 17.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Хүндүлел бижии-биле М. К. Дамчайны шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Партия-совет органнарга хөй чылдарда үре-түнелдиг ажылы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 50 харлаазы-биле холбаштыр, ажылчы чоннар депутаттарының Бии-Хем район Соведининиң күүсекомуиуң даргазы Михаил Кавюлович Дамчайны Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай.
1976 чылдың декабрь 17.

Делегей бо ХҮННЕРДЕ

ДЕЛЕГЕЙДЕ УЛУГ ХҮНДҮТКЕЛ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң 70 харлап турарын делегейниң депшилгелиг хөй-нититизи калбаа-биле демдеглеп турар. Оон чүгле Совет Эвилелиниң эвес, а делегейниң бүгү ажылчы чоннарының мурнунга улуг авторитеди, совет күрүнениң болгаш СЭКП-ниң тайбыңга ынакшылдыг даштыны политиказын амыдыралга боттандырар дээш моган-шылаг чок ажыл-чорудулгазы өнза демдеглеттинип турар.

Аны-дуңма социалистиг чурттарның парлаалгазы юбилярның дугайын хөйү-биле бижип турар. Варшаванның хүннүң үнер «Жолнеш польски» сонуну СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының партияның ленинчи политиказын сайзырагайжыдарынга киирип турар хууда үлүүн демдеглевишаан, ол делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкиниинин күчүзүн улгаттырар болгаш быжыглаар талазы-биле канчаар-даа аажок улуг ажылды боттандырып турар деп бижээн.

Польшанын идеологиг өңнүү Леонид Ильич Брежнев совет-польша харылзаалarны калбартырынга болгаш ханыладырынга улуг салыышкынын киирген. Амгы үеде бистиң харылзааларывыс кажангы-зындан-даа артык эки хөгжүп орар деп үк сөлүннүң бижээн чүүлүнде демдеглеттинген.

Делегейниң бүгү чурттарында бөөп эртип турар юбилей байырлалынга турасиаатканхуралдарга сураглыг пээлиг-тиктиг болгаш күүгүне ажылдакчылары киришип турар. Джордитаунга болуп эрткен байырлыг хуралга Гайанаиың Премьер-министри Ф. Бернхем:

— СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев делегейниң дүшкүүрлүг чөрүүн чөвырылдырарынга улуг салыышкынны киирген. Л. И. Брежнев делегейде эң сураглыг болгаш талантылыг удуртулчуларның бирээзинге санадыр. Оон ажыл-чорудулгазы тайбың дээш демисел-биле сыры харылзаалыг — деп чугаалаан.

Ливан парламентиниң депутады Ф. Джебран Бейрутка болган митингиге бүгү делегейге, ылангыя Чөөнүү Чөөн чүүке бижыг тайбыңны тургузар дээш СЭКП-ниң, Л. И. Брежневтиң күшенмишкининг ажыл-чорудулгазын өнзалап айытқан.

Тайбың дээш шимчээшкинниң идепкейлиг киржикчилериниң бирээзи, «Швеция — Совет Эвилели» институдунуң чөңгине секретары Эва Пальмер:

— Нинти Европа хуралының түңнелдерин бистиң чуртувуста үүлүдүг деп санап турар. Ол түңнелдерни чедип алырынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев улуг салыышкынны киирген. Бүгү делегейге бышыг тайбың дээш турушкуг демиселчини делегейниң депшилгелиг кижилери улуу-биле хүндүзээр — деп чугаалаан.

(СЭТА).

АКЫ-ДУҢМА НАЙЫРАЛДЫҢ ИЛЕРЕЛИ

ХОШИМИН. (СЭТА-ның түскэй корр). Чиигис ай социалистиг Вьетнамның мурнуу чүгүмде эң улуг хоорай — Хошиминге декабрьның 17-де болган вьетнам-совет найыралдың митингиниң даймчы пролетарлыг эң-сеткил каттыжыышкынының, интернационализмниң идеяларынга ынчы чоруктуң илерээшкиниң бодунга сөңнээн.

Польшанын идеологиг өңнүү Леонид Ильич Брежнев совет-польша харылзааларны калбартырынга болгаш ханыладырынга улуг салыышкынын киирген. Амгы үеде бистиң харылзааларывыс кажангы-зындан-даа артык эки хөгжүп орар деп үк сөлүннүң бижээн чүүлүнде демдеглеттинген.

Делегейниң бүгү чурттарында бөөп эртип турар юбилей байырлалынга турасиаатканхуралдарга сураглыг пээлиг-тиктиг болгаш күүгүне ажылдакчылары киришип турар. Джордитаунга болуп эрткен байырлыг хуралга Гайанаиың Премьер-министри Ф. Бернхем:

— СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев делегейниң дүшкүүрлүг чөрүүн чөвырылдырарынга улуг салыышкынны киирген. Л. И. Брежнев делегейде эң сураглыг болгаш талантылыг удуртулчуларның бирээзинге санадыр. Оон ажыл-чорудулгазы тайбың дээш демисел-биле сыры харылзаалыг — деп чугаалаан.

Ливан парламентиниң депутады Ф. Джебран Бейрутка болган митингиге бүгү делегейге, ылангыя Чөөнүү Чөөн чүүке бижыг тайбыңны тургузар дээш СЭКП-ниң, Л. И. Брежневтиң күшенмишкининг ажыл-чорудулгазын өнзалап айытқан.

(СЭТА).

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМНИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

ХАНОЙ, декабрь 17 (СЭТА). Вьетнам коммунистерниң IV съездизиниң ажыглыга коммунистиг болгаш ажылчын партияларның, национал-хостаалыг болгаш демократтыг организациялардың база шимчээшкиннерниң 30 делегациядарының киришкени Вьетнамның ажылчы чоннар партиязының делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкини-биле интернационалчы найыралды болгаш дайынчы эң-сеткил каттыштырылгазын чайгылаан чок калбартын турарын тодаргай илерткээн.

Вьетнам революциязының делегей улуг ужур-дузазын дашпыкы залчылар ВАП-тың съездизиниң индиринге үнүп келгеш демдеглеп турган, олар партияларның болгаш чазактарының, социалистиг дем каттыштырылга чурттарының ажылчы чоннары, бүгү делегейде өңнүүлерин-биле вьетнам коммунистерниң хаяы харылзаалын бедин-биле үнелээннер.

Съездиниң делегаттары бо-тарының талазындан Вьетнам улустуң шынныг херээжең талазынга турачуң, кадыг-берге ышкаддаларынын чылдарынга оларны деткип турган кижилерге шаг өөрүп четтиринишкинии илерткээннер.

Вьетнам моон соңгаар-даа социалистиг бүгү чурттар-биле, чүүүн-даа мурнунда Совет Эвилели-биле марксизмленинизмге болгаш пролетарлыг интернационализмге үнезиллеп, дайынчы эң-сеткил каттыштырылгазын, бүгү талазының, кадыг ажылдакчылга харылзааларын быжыглаар болгаш хөгжүдер талазы-биле күжениишкиннерни кылыр-дээр чугаалаан. Өңнүктер болганывыста, аңгы талазы-биле аажы-дуңмалыышкылар болганывыста, бис бодаа, ол тоогуулуг болгушкун-биле холбаштыр-гылерниң өөрүшкүүнерни болгаш чөрөөралыларны үзеңиш турар бис, ол болгушкуниин үжүр-утказын болгаш ханы таагай салдарын вьетнам коммунистериин амгы IV съездизи чайыннаачаабиле коргуун турар-дыр.

Совет Эвилелиниң дуржулгазының, социалистиг оскодаа чурттарның дуржулгазының коргуун турарындан алырга, эрге-чагырганы бодуунуң авангарды — Коммунистиг партияның башталгазы-биле күш-ажылчы ажылчы чоннар бодуунуң колунга аннанда, пролетарлыг диктатураны тургустуга бергеде, шинтилел болза кандыг-даа парын, кандыг-даа улуг хемчээлдиг сорулгаларны шинтирээн шыдаар боон турар.

Бүгү тиилелгелеривистиң өңдүр улуг дүргедениваа — пролетарлыг социалистиг интернационализмниң күштүг күчүзүнүң, ол шинтирип дээш бадылаан. Чүүгеиеофашистиг партияның кежигүннерге удур бадылаан. Хөй санныг чазаалалар киирип, шантыктаарының тактиказыи ажыглап тургаш, кезээны күштүг болдуруп бадылаарың бөйлаңгыр дээн оларның орааллажыышкынынарыны бууран дүшкен.

Ук керээге эрткен чылдың ноябрьда ат салган турган. Триестиң районун итали административтиг аймактың аразында турар «А» зона болгаш иосослав эргелеге турар «Б» зона киллдыр ажыглаашкыи шугуму-биле чарарындан ойталаарын, оон орунга күүүне кызыгаарын тургузарын ол керээге баш удур коргеп.

ИТАЛИ ПАРЛАМЕНТИНИҢ ШИИТПИРИ

РИМ. (СЭТА). Ийи күүүнениң аразында кызыгаар айтырыгларын болгаш оскедаа чамдык айтырыгларны туюлунга чедир айлап шиитпирээр дугайында Югославия-биле корөөни Италия парламентиниң депутаттар палатазы күүтүүр болдуруп бадылаан. Политиктиг партияларның хөй нуруузумуи төлээлекчилери ол шиитпир дээш бадылаан. Чүүгеиеофашистиг партияның кежигүннерге удур бадылаан. Хөй санныг чазаалалар киирип, шантыктаарының тактиказыи ажыглап тургаш, кезээны күштүг болдуруп бадылаарың бөйлаңгыр дээн оларның орааллажыышкынынарыны бууран дүшкен.

Израиль эжелел эрге-чагыргалары эжелеп алган араб девискээрлеринде чурттакчы чоннга удур ужур-дүржөөк ажылдашкыннарыны күштелдирип турар. Иордан хемниң барыын талазы эриинде Наблус, Хеброи, Дженин хоорайларда иериг болгаш полицейжи таныылдар тайбың чурттакчыларның ортузунда масселыг түдүп хоругдашкынынарны чорудуп турар. Хоорайларже кирер оруктарда, кол кудумчуларда болгаш шөлдерде таныылдарны күштелдирген.

ЧУРУКТА: Хеброида израиль солдаттар.

Бир чагааның изи-биле

ФАКТЫЛАР БАДЫТКАТТЫНЗА-ДАА

Бистиң редакциябыс почтазы-биле хүн бүрү кээп турар чагааларның аразында Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы салбырдан медээ келген. Ону номчукчуларга баштай таныштыраалывыс.

«Эргим редакция! «Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы салбырда четпестерни бижип олур бис. Амгы үеде бистиң республикавыстың кайы-даа булуңунда механизаторлар техника септелгезинче киргеп болгай. Бис ол ажыыче хаара туттупар арганы чок болду. Чүге дээрге, дарганнаар бажыңнывысты Долдуг-Эник Кыргыс деп 5—6 саар иижектиг, оон ангыда моддурга, бызаалыг, хөй-хөй хой, ошкулуг кижи будуп аппаргаш, кажаа кылын алган. Кымдаа-даа чептээредип алганы билдинмес.

Оон ангыда хөй-хой механизаторлар кышкы үеде, техника септелгеге турда, аңаада ажыл чок олурар учурга база таварлыг турар. Ол бүгү четпестер-биле чергелештир салбырда специалистер хувааллазы база ышкы эвес. Салбыр эргелекчиин дүржулга чок, а механикте тускай эртем чок, орта ажыл база кылбас, үргүлчү суур киргеп кижи-дир. Бо бүгүнү сайгарып, биске дузалажып шүүлер».

Чагаанның код утказы мындыг. Адаанда ат салбаан. Бир кижи механизаторлар омуиазындан бижээн. А ук салбырда бар алдан хире механизатор бар, оларның дөгерезинде душчуп чугаалажыры берге болбаймаан. Чүге дээрге, олар чаңгыс черде эвес, тарамык, ынчангаш, чагаада кирип турар чамдык фактыларны каксы-даа бол, көрээли.

Салбырның дарганнаар черии. Ында бичии бажыңчыгаш бар-да чорду. Ынчалза-даа дараалары шаарап, ээр-дагыр чудуктарын таапда-ла чыскаан үндүрүкеп хевээр. Оларның аразынче чаңгыс тырып, кажан-даа чылыглап көрбээн. Ынчангаш аңаа ажылдаан кижилерге соогу-ла коичут. Од бажың аңаа турбаан, мында үш оол чок-биле хөмүр көзеп, сеңгекалар, аңдазынчар септеп турлар. Ындыг соок бажыңга ажылдаан турээ-даа, олар планнаг ошкалдазын күүседип, бар турган аңдазынчарның илиирдериин колдуун септеп алгылаан.

Бо чылдың күске чедир аңаа ийи бажың турган. Бирээзин Долдуг-Эник Кыргыс чүдүүп аппаргаш, кажаа кылып алганы тын. Ол кижи оны совхоз дирекциязының чөптээрели-биле алган. А мындыг байдалга таварлыг бээрин билбее эвес, ону совхоз дирекциязы ол бажыңны чүге бустурганын деп айтырыг кижиниг мурнунга тургустунуп келир. Аңаа харыы бо.

Эртип турар чылдың чазынында болук тудугжулар Арыг-Бажыңга гараж тудуп бээр деп совхоз дирекциязыбиле керээ чарган. Ук тудугну ийи чыл үүсээлыг дижип дугургушкан. Часкы, чайгы үелерде тудугнуң темпизи коичуг бедик чоруп турган. Тудугжулар ук гаражты ноябрьга чедир доозуп, ажыттылга киирериин аалаан. Аңаа амгы үеиин техниказы-биле дерээн чаа дарганнаар чер база төлевилеттинмеген. Оны көргеш, совхоз дирекциязы эрги дарганнаар черии Д-Э. Кыргыска буруп алырын чөптээреэш.

Ноябрь-даа үнген. Ук тудуг доостур турбжук, ара кагдынган. Материал чок деэш тудугжулар чаңа бергеп. Шынаа-даа болза, оларны бурудадыр эргенип амдыгызында чок: ук тудуг ийи чыл хуусаалыг болтай.

Совхоз дирекциязы эрги ийи казанактың бирээзин бузарда, байдалды хандыр өөренип көөр турган. Од талазы-биле авторнуң шүүмүүлеп турары база чөптүг. Ажылды эчелекке чедир маңаайн, далаш чорук кылганының түңнелиинде ам кээп ажыл-ишкее шаптыктаашкын чедирип турары шын.

Чагаада ол-ла Долдуг-Эник Кыргыстың калын уставтан ажып турар деп бижээни база шын. Оон коданында улуг, биче беш бода, үзээри беш бап хой, ошкү турган. Чоокта чаа кодаа Советтиг шинтирии ёзугаар ол эртык малын күрүнеге садыпкан. Ам оон коданында малы устав-биле дугжуп турар деп болур.

Салбырның специалистер хувааллазында онзагай чүве чок болду. Оон эргелекчизи Бичe-оол Солаан тускай эртеминиг специалист, механизатор тракторист мергежилдиг Чугай-оол Самбаа ажылдап турган, ол ам өске ажылче шилчээн, оон орнунда Уштулад Хирлиг-оол кирген. База-да ол талазы-биле ажылдап болур кижи деп чоп чугаалап турар.

Бо дугайында чугаалы маңаа доозуп болур турган. Ындыг-даа болза, механизаторлар омуиазынден бижип турар автор чамдык фактыларны хөлүп эртпир хөөредикелии маңаа айтыр апаар.

Аңаа чижек. Билдинмес бижикчи «кыш болурга хөй-хөй механизаторлар ажыл чок артар» дээнии үстүнде номчаан бис. Эштер механизаторлар! Муштан трактерунарны азы комбайныларны «Сельхозтехникага» бодуңар барып септеэриниже чорудуп болбайлаан, ындыг-даа болза сода үш-дөрт хире кижиниң адын, фамилиязын ыяш-ла айтыр херек. Ат салдынмаан чагаада фактыларны истеп, хынаары коичут бергe.

... Түңнел бо.

Д. ЧЫДЫМ,
«Шынның» корреспондентиниң.

ХООЧУН КОМБАЙНЕР

Чылдым-на, ажаан алмыскыным хлрмысалгалыг үезинде «УТКА 25 чылы» совхозтуң Кара-Чыраа, Эр-Хавак, Элегин болгаш Арыскан ховуларынга наймыралдым-биле шуужупкан чоруп турар «Сибряк» маркалыг комбайнларын көрүп боор бис. Мурнунда комбайнда ортумак сынныг, бажының дүгү болгаш эриң салдары көгерип, үлгады берген планлыг кижи чоруп орары чанчыл апарган. Ол болза, «хову корабльдеран» хөй чылдарда башкарып келген, ук аъвеноңун удуртукчузу, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Буян Хомушку-дур.

Буян Манчылович бодуңун күш-ажылчы чоруун он сес хардымында, 1938 чылда, ыраадагы Элегее күр-экономчунга—амгы С. К. Тока аттыг совхозка ягелээн. Тракторлеринң чыл хуусаалыг курлуун дооскаш, эң баштайгы демир дүгүлүг «СТЗ» тракторну башкара бергең. Ынчаарда берге болбайн канчаар, дүүн чаа-ла молдурга, богба мунуп, хөй кадарың чораан кодээ оолга трактор дээрге эмдик аътаан дора саглыдырар-даа турган.

Апаак трактористе аксаа сес чыл ажылдаан, ог-бүлезиниң айыы-биле «УТКА 25 чылы» совхозка кээп, он чыл улаштыр ажылдаан. Арыг-Узуңүң девискээринде оон чер андарбаан, тараа чаштырбаан, планнырезоон чеже чок деп болур.

Ийиги түекей мергежил — комбайнер болуруң ол шинтпирлеп алгаш, ону чедип алган-даа. 1956 чылдан бээр комбайн башкарып келген. «Сталинец», «СК-3», «Сибряк»... Бо комбайнларны хоочун механизатор шуптузуп эки башкарып билир. Кадарчының оглу кан «аъттың» ёзулуг ээзи апаргап.

Элегее болгаш Арыг-Узуң ховуларга оон бүдүргең ажыл-ишчиң хемчээлин ук совхозтарның архив материалдары хереченлеп болур. Хөй чылдарда бедик үре-түмелдиг ажыл-ишче дээш Буян Манчыловичка Хомушкуга Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору атты Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиуму 1963 чылда тывыскан. Оон хаанде Ленинчи юбилей, «Күр болгаш курукчан черлерни шыңгээдип алганы дээш» деп медаль болгаш Күш-ажылчы шылгаралдың хорек демдээ чайнап чоруур. Район база кодээ Советтер депутадыңга каш удаа сонгуткан.

Буян Манчыловичка оңгу беш чылдың баштайгы чылында 300 тонна ажыг тараны бастырып, хүлээгеээш ажырган. Ол хүн бүрүүнүң хемчеткен нормазын 170 хуу чедир күүседип турган. Оон эленозунуң кежигүннери М. Сырбыкай, М. Даржыя-оол, М. Дажы-Доңдуп, В. Кара-Хуна, Х. Эрес-оол, Э. Бүрбү олар ажаан алышкыш планын ажырган. «Пайырал» совхозтуң Шанчыда салбырынга барып, 300 гектар нөгаан суланы ажаажырынга база киришкен.

Хоочун комбайнерниң авеозунуң кежигүннери дүжүт ажаан алышкынының үезинде социалистиг чарышка үдилекчи болгаш Бүгү-эвилелдиң Кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының хүнүн тавартыштыр совхоз администрациязының, партком болгаш комсомол комитединиң хүндүлел бижиктери, ортектиг бөрээннер-биле шаннатканнар. Бо чедишкинниерниң чедип алырынга звено удуртукчузуның киирген үлүг улуг.

38 чыл механизатор стажтыг. Ол дээрге, хөй чылдарның маадырлыг күш-ажылы, комбайнны ылавылалдыг бедеткээри, могат чок ыш, комбайн оруунга таварыжы бээр билдинмее таварылгалар... Ону дүржүлгалыг, бедик мергежилдиг, караа коскуг, холу быжыг, ажылынга бердинген кижи эртер.

Буян Манчылович — аныяк механизаторларның дагдыныкчызы. Бодуңун байлак дүржүлгазын, билиин дамчыдып, олар-биле доктаамал харылзааны тудуп турар. Аныяк механизатор бүрүүнү ону «башкывыс», «орук айтыкчывыс» деп чоргаарал-биле чугаалажып турар.

Буян Манчылович алдыг үргүнүн адазы, оларның эки өөренирminче, шын кижилиг-тезинче доктаамал сагыш салып турар. Улуг уруу Тамара Красноярскиниң сан-хөө институдун дооскаш, төрээн совхозунда бухгалтерлеп ажылдай берген. Сергей—Совет Армиязының хүрээленинде, Михаил—Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда салбырының бирги курсчузу, эң бичези—белеткел класында өөренип турар.

Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору Буян Манчыловия Хомушку кодээ ажылагый техниколун эки билир.

В. АНАЙ-ООЛ.

АЭРОФЛОТТУҢ ДААРТАГЫ ХҮНҮ

ССРЭ-ниң хамаатыг ужар чүүлүнүң бүгүнгү шинтпирлеп турар айтырыгларының артында келир үези чоруттунуп турар. Амгы үеде заводтардан бүдүп үнүп турар агаар лайнерлериниң чамдыызы бо үш чылдың сөөлгү он чылдарында ужударлар, а саазында дозевилеп турар самолёттар келир үш чылда ажылдаарлар. Аэрофлоттуң амгы сорулгаларының, келир үеде сайзыралының дутаймында ПМА-ның корреспондентизин Михаил Черныщевтуң айтырыынга ССРЭ-ниң хамааты ужар чүүл министриниң оралакчызы Иван Разумовский мынчаар харыылаан.

— Дүргең ужударының айтырыы, авиациянның «кажаңдаа төнмес» айтырыы эң-не кол сорулга боон артпышаан. Үндеп дүргең ужудар самолёттар хамааты ужар чүүлге турар бе, турбас бе? Чоокта чаала ол айтырыгны долгандыр Барыын чүкке ажок маргышкап, а биске хөй талалыг «болур», «хоржок» дээш байдалдарны хаңы ооренип көрүп турган дег. Боогун ыңдыг дүргең самолёттар шуут бүткең херек-тир.

Ийи Махты ажары (үн дүргенинден ийи катап дүргең) хамааты ужар чүүлге бодуңун херек эвес болган, эвээш эвес бергедээшкиннерин эртивле, ынчалза-даа чаа машиналарга ужудуушкун үезиниң үш катап кызырылганы боду-ла хамык чүвени чугаалап турар. Беш-он чыл болгаш ырак аян-чорукчар колдуунда үлеп дүргең ужар лайнерлерге күүседиттинер деп чүвеге бөгүн бүзүревес кижи чок деп болур.

Дүргең ужудары хамааты ужар чүүлдүң шинтпирлээр айтырыглаарындан түгле чаңгыс кол айтырыг болбайн турар. Бистиң чуртувуста ужар түүлдүң пассажир сөөртүлгелиниң деңзегүүру доктаамал оолуп турар. 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажылагый хөгжүлдезиниң күрүлеңиң беш чыл планында пассажир транспортунуң ниитги оргүлдөнинде агаар аргыжылгазы эң бедик темпилер-биле сайзыраарын демдеглээн.

Бо чылын аэрофлот бодуңун төөгүзүнде бир-ле дутаар 100 миллион ажыг пассажирлерни дажыглаар, а бүгү беш чылда ол сан 550 миллионну ажар. Ниитиниң транспорту бистеэң чиик хөлезилиг, оон иштинде аэрофлоттуң билеттериниң ортээ база ындыг.

Агаар транспортунуң аргыжылгага ажыктыг талалары болгаш кыска-даа эптиг оны үлэи пептерелгей болдурган. Ол пептерелгей чорук ам-даа хөйүү кылырын дээдиирил турар. Хамааты ужар чүүлдү сайзырадыр талазы-биле шаңкыш хемчегер алдыныш турар-даа болза, пассажир аргыжылгазының негелделери ам-даа долу хандыртынмайн турар. Айтырыг чайгы «шоодээлер» үезинде, чүртүүн эңгы-ажыг районнарынче үлээн пассажирлериниң саны хепертен өзе боор үеде көнүүг чидиг тургустунар. Аэропорттарга-даа, агаарга-даа дакыыш апаар. Борта шуут бир ангы хевириниң шинтпирлээр херек. Оларның биразызы—улуг фюзеляжтыг (чөсө) харыүзаа оңза чугула. Мая Тюлюшовнаның дагдынымкчылары боон чораан Ольга Ойбаевна Нурсат, Тюлюш Солаановия Бичө-оол ышкаш оске-даа буянныг кижилерни аныяк башкылар кайын уттур.

Мая Күжүгеттиң күш-ажылчы оруу быжыг тура-соруктуг, кызымак чүткүл-биле долгаң. Башкы ажылынче оон эге балыкмы түр курстан эгелээнни билир бис. Оон соопда башкы училишезин бот-өөредилге-биле дооскан. Кызылдың педагогика институдунда база бот-өөредилге-биле өөренип турар. Ону удавас доозар.

Хүн бүрүүнүң чымыштыг ажылы-биле кады бот-өөредилгени холбаары беэинь ыңдыг белең бе? Оон кадында хөй-ниитти ажылдары, ог-бүлезин, ажы-толу база бар болгай. Тюлюшовна кедээ Совет депутадынга, херээженнер чөвүлелиниң кежигүнүне каш удаа сонгуттуруп келген. Башкы-биле байырлашкаш совхоз төвүнден олуруп келгенин мурнакчы чолаачыларның бирээзи Владимир Манзырыкчы-биле Мая Тюлюшовнаның дугайын чугаалажы бээримге, ол каттырган:

— Мээң база башкым ышкажыл. Ону башкым дээрлер кайы хөй—деп немең кагды.

Узунзумаар чингежек сынныг, бажының дүгүн чолдайтыр таарып алган, бедик чаактарлыг, кырлаглымаар дүмчүктүг, кезээде хүлүмзүрүп чоруур, холдарында ном, кыдыраштар туткан кижини Хайыракан суурның кудумчузунга хүннүң-не эртеи эрте көрүп болур. Ол дээрге башкы Мая Тюлюшовна Күжүгет-тир.

Хайыракан суур Улуг-Хемниң эриинде оон чалгыларындан үнген сырынга эргелеңнип турганыг. Суур амыдыралдың улуг агымынче, төрээн черинiң өөредикчи аныяк кирген дамырактары ышкаш, аныяк-өскенни үдеп киирип турар. Олар бистиң амыдыралывысты улам каастажыр сорулгалыглар, ол сорулганың эге кадыкчылары — башкылар. Оларның арааында ажылынга бердинген коммунист Күжүгет ышкаштар хөй.

К. НАТПИЙ-ООЛ.

Шыдыраа

К. Ооржак чемпион

Тыва АССР-ниң чемпионуң изередир шыдырда маргылдаазы Кызылга доозулган. Анаа пайысылалдың, район-парның, Ак-Довуракның шиңгидек шыдыраачылары ойнаан. Чидиг спортчу демисеидиң түнелиинде Овур районнуң төлээзи, шыдыраага республиканың «Урожай» эки туза спорт инитилелиинiң чемпиону Ооржак Кызыл-оол сес салыгдан чедиг санны алгаш, Тыва АССР-ниң чемпиону атка төлептиг болган. Ол кымгадаа уттурбаан. Чүгле ийи кижи-биле хаймышкаан. Овур районнуң статистика инспекциязында ол ажылдап турар. Шыдыраага бирги разрядчы, чоокта чаа 30 харлаан. Ийиги черни Эраш ортумак школазының башкызы, бирги разрядчы Сүрүг Идам эзээн. Бо бистиң республиканың шыңгыраачыларының бирээзи. Эрткен чылын республиканың башкыларының арааныга болуп эрткен маргылдаага бирги черни алган. Кызыл хоорайның хоочун шыдыраачызы бирги разрядчы Николай Шишигин үшкү шиңгидиг черге төлептиг болган.

Республиканың спорт комитединиң шаңналдарын үстүпле ады үнген шыдыраачыларга тывыскан.

БИСТИҢ КОРР.

ЕВПАТОРИЯГА ДЫШТАНГАНЫМ

Ревматизм деп чүстер аарымыдан аарааш, 1975 чылды Кара далайга барып эмнедим. Дыштанып чоргаанымче уттүүдүрбее. Түлгап чараш хоорай Евпатория Совет Эвилелиниң хөй национал улустарыбиле кады эмнедим, дыштанып турган үезивисте кандыг кайгамчыктыг солуун чүүлдерни көрбедим дээр. Ынамгыя 1976 чаа чылды аңва утказарывыс, Крымның эриктеринде Симферополь, Саки, Бахчисарай, Севастополь хоорайларга экскурсиялап, далайга пароходтуг эжендирип чоргаарывыс эң-не солуун. Экскурсия үезинде хөй национал эң-өөрүмбиле чурүктарга янзы-бүрү кылдыр тыртырып ап чоргаан бис.

Ада-чурт даймынның чылдарында немец фашистиг ажелекчилериниң Севастополь хоорайга үүгедиглерин, совет улустуң маадырлыг чорууның дугайын чуруң бижээн панорамаларны караавыс-биле көрүп, пончуп, туралгаалдарны магададывыс.

Совет чазаам, Коммунистиг партиям ачызында кайгамчык оранга эмнедим, дыштанганым соопда, кадыкшы экижээп. Анаа үеде Хайыракапшың кедээ Культура бажыңын директорлап, чопшунга баранын бооп, омак-хөлүг чурттап чор мен.

Крымга дыштанылган үезинде танышып алганым Барыын Украинада өөнүктеримбиле чагаа харылзаавыс үзүлтелбейн, пайыралывыс улам бижыгып турар.

Т. СОТПАЯК.
Улуг-Хем район.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 20-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

17.00—«Электричество кайнын келирил». Телефильм.
17.30—Уругларга фильм. «Куруг баргаи үе дутайында тоол».
18.50—«Чаңгыс чуртталга болгаш ийигнаа». Телефильм.
19.10—Телемедээлер.
19.25—«Сээн чаналтыгаан хераа». Телефильм.
19.55—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглелиге». Дамчыдыкта.
20.25—«Леонид Собинов». Документалдыг фильм.
20.45—Телемедээлер.
20.55—Чарлаалдар.
21.00—23.10 — «Мстелица». Уран-чечен телефильм. 1-ги, 2-ги сериялары.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, эрткен дүне бүргээн, барыын болгаш сонгу-барыын районнарга хар чаап, боранпаан. Барыын чүк утланышкынныг хаттың дүргени барыын районнарга 10—15 метр четкен. Агаарның температуразы даглага 15—20, оскелериниг 23—28 градус соогаан.

Богун республикага бүргээр хар чаап, боранпаар. Барыын чүк утланышкынныг хаттың дүргени 7—12, барыын районнарга 12—18 метр чедер. Агаарның температуразы даглага 10—15, оскелериниг 14—19 градус соок болур.

Автоорукторга хар чаап, боранпаар. Костүрү 2—4 км болур.

Кызылга эрткен дүне хар чаггаан. Агаарның температуразы 23—25 градус соогаан. Хүндүс пайысылалга булуттаар. Барыын чүк утланышкынныг хаттың дүргени 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 15—17 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ДЕКАБРЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кровавый» (2 сериялыг) 9.30, 12.15, 15.00, 17.45, «Чекист дутайында тооже» 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Күзел болган чаан оглу» 9.00, Киноклуб: «Тоол чурттаа чораан» 10.40, 15.00, «Тинлекчи» 12.30, 16.40, 18.35, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Аът мунган бажы чок кижи» 15.00, 18.30, «Чашкы шаамдан» 17.00, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: Киночымындыг 14.10, «Виппету—Инчу-Чунчуң оглу» (2 сериялыг) 15.10, 17.50, 20.30 шактарда.

«ГЕОЛОГ»: Культура бажыңы: «Бүзүрээр мен» 15.30, 20.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: Культура бажыңы: «Бедиктиң коргунчуу» 18.00, 20.00 шактарда.

ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ ШЫНАРЫ ДЭЭШ

Чоокта чаа «Х Улуг хурал» колхозтуң клубунга ада-иелер долдур олургудапкан. Баян-Кол ортумак школаның ниитиг ада-ие хуралынга чыглып келгеннери ол.

«СЭКЛ-ниң XXV съездизиниң шинтпирлеринге амыдыралга боттандырар талазы-биле школаның мурнунда тургустунган сорулгалар» деп иелеткелди хуралга Баян-Кол ортумак школаның директору Я. Я. Шаннаа кылган. Школаны дооскаш, төрээн колхозунда пиитилелге ажыктыг ажыл-херекти бүдүрүп турарларны адап, амгы үеде школада өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарны анализтеп, өөредилгениң шынары дээш чүткүлдүг ажылдап турар башкыларны адап, ажы өөредилгелиг, сагыыга-чүрүмнүг уруглардыг ада-иелерге иелеткелчи байыр чедиргеп.

Иелеткелге эрткен өөредилге чылының бирги үлдуунуң түнелиң-биле бо өөредилге чылының бирги үлдуунуң түнелиниң денлеп, өөредилге хуузу 90-дан 97 хуу чедир осконнын багай эвес деп, чамдык класстар. чижээ, 2 «а» (удуртукчу башкызы К. Т. Базыр), 3 «а» (Э. К. Дензепмаа), 1 «а» (С. С. Дамдын-оол) дээш ышкаш коллективтер бирги үлдүүнүң 100 хуу өөредилгени чедип алганын демдеглээн. Ынчалза-даа бүгү совет кижилер-биле бир дөмей бо онгу беш чылды шынарның болгаш ажыктыының беш чылы болдурар дээш школада башкылар коллективи ада-иелер-биле харылзааны ам-даа ожизилге чедир тудуп шыдавайн турарын директор шүүлдүүлдиг ёзу-биле айыткан. Өөредилге хуузун ылыр - болза, бирги үлдүүдә 100 хуу болган чамдык класстарның биллиниң шынарын орта чижекке тодаргай илередип, ону эдип алырының аргаларын иелеткелчи сүмелээн. Оон чижээге, 5 «б» класс (башкызы Э. К. Мендот) бирги үлдүүдә багай демдектиг оореникчи чок класстарның санынга кирае-даа, шынар талазы-биле 17-ле хуу болганын айыткан. Од чүл дээрге, класста оореникчилерниң «эки» болгаш «коңчуг эки» демдектерин ап турары эвээш, колдуунда ортумакчап өрүлеп турары ол-дур.

Ынчангаш ада-иелерниң мурнунда уруг-дарыының өөредилге-кижизидилгезинче кичээнгейни кошкаттайн, школа-биле, башкылар коллективи-биле сырый харылзаапы тудары чугула. Чылдан чылче уруг-дарыы багай ооренир, уругларының өөредилгезинче сагыш салып, безин чадаарда школага кирбес ада-иелерни иелеткелчи шүүлмүлеп, адаан.

Школада тыва дыл болгаш литература башкызы К. Х. Даржаа чыылганнарга «Ада-иениң эргелери болгаш хүлээлгелери» деп кыска лекциилиг помчуп таныштырган. Лекция суурнуң амыдыралындан алдынган тодаргай чижектерден тургустунган болгаш солуун болган.

Санал-опал солчулгазынга ада-иелериниң идепкейлиг киришкенин айтыры чугула. Ада Дагаажык Байкараевич Албанчы школаның башкыларының чорудуп турар ажыл-ишчиниң негелделерин ап-даа долу хандыртынмайн турар. Оореникчилерниң ажыл-ишчиниң ниитилелдиг, ажыг-тодуг болганын, ооренигдиг, ажыг-тодуг болганын, ооренигдиг, ажыг-тодуг болганын, оорениг

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№300 (10285) | 1976 чылдың декабрь .21, вторник | 1925 чылда үнелевлеттингеи | Өртээ 2 көп.

БЕРЛИН. 1976 чылдың июнь. Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязы. СЭКП-ниң делегациязының баштыны СЭКП ТК-ниң Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң чүве чугаалаан үези.

ПАРТИЯНЫҢ, СОВЕТ УЛУСТУҢ ШЫНЧЫ ОГЛУ

Л. И. Брежневтиң 70 харлаанынга холбаштыр Кремльге хүлээп алыышкын

СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуу болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели СЭКП ТК-ниң Чингине секретары Леонид Ильич Брежневтиң 70 харлаанынга холбаштыр Кремльдиң Улуг ордузунга хүлээп алыышкынны кылган.

Хүндүскүүнүң беш шак. Георгиевский залынга Чайковскийниң «Байырлалдыг марыжы» чангыланыл турган. Хүлээп алыышкынның киржикчилери эш Леонид Ильич Брежневти дыңмиттиг болгаш соксаал чок ыдыш часкаашкыны-биле утпуу алган.

Анаа турганнар эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Г. В. Романов, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, Я. П. Рябов оларга байыр чедирип турган.

Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Москвада чедип келген удуртукчулары — эштер Эдвард Герек, Густав Гусак, Тодор Живков, Янош Кадар, Рауль Кастро, Эрих Хонеккер, Юмжагийн Цеденбал, Николае Чаушескуну хүлээп алыышкынның киржикчилери акы-дуңма чылыг өзу-биле утпаан.

Брежневтиң Коммунистиг партиязының Чингине секретары Луис Карлос Престес, Данияның Коммунистиг партиязының даргазы Кнуд Есперсен, Испаниянның Коммунистиг партиязының даргазы Долорес Ибаррури, Уругвайның Коммунистиг партиязының ТК-зының Бирги секретары Родней Арисменди, Тайбының бүгү делегей Чөвүлелиниң Чингине секретары Ромеш Чандра, Чилиниң Коммунистиг партиязының ТК-зының секретариадының болган политкомиссиязының кежигүнү Америко Сорилья Рохас олар база анаа киришкен.

СЭКП ТК-ның кежигүнери болган кежигүнүге кандидаттар, СЭКП-ниң Ревизия комиссиязының кежигүнери, өвилелдешкен республикаларның удуртукчулары, ССРЭ-ниң министрлери, күрүне комитеттериниң даргалары, СЭКП крайкомларының болган обкомларының бирги секретарылары, партилиг хоочулары, үлеткүрүүн болган кодээ ажыл-агыйның мурнакчылары, шериг начальниктери, космонавтылар, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери, эртемденнер, конструкторлар, литератураның болган ураң чүүлдүң ажылдакчылары, хой-нийти организацияларының удуртукчулары база залга турган.

СЭКП ТК-ның Политбюроюнуң кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары эш М. А. Суслов хүлээп алыышкынны эге сос-биле ажыктаан. Ооң чугаалаары болза:

Эштер, өнүктер!

Эргим Леонид Ильич Брежневтиң чеден харлаанын демдеглээри-биле бистер мында сагыш-сеткилиниствн болгаш угаан-бодалывыстың айыткаанын өзүтаар чыглып келген болгай бис.

Эргим Леонид Ильич!

Коммунистиг партиянын болгаш Совет күрүнениң делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинниң шылгарактыг ажылдакчызы, чаныш-сывыш чок ленинчи, тайбың дээш чалбыыштыг демиселиң Силерниң алдарлыг юбилейниер-биле холбаштыр, Силерге изиг байырны чедирип тур бис.

Леонид Ильич, Силерниң юбилейниер улуг болгаш сеткил ханывыскыныг болуушкун. СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чедирген байырында Силерниң ажыл-чөрүдүлгаңарга улуг үнелел берлиниген, бүгү совет кижилериниң болгаш бистиң улуг партиявыстың кежигүнериниң чүректиң ханывыдан сеткил-сагыжы илергей-леттингер.

Планетаның бүгү ак сеткилдиг кижилериниң авторитедин чаалап алган болгаш бистиң чуртувустуң ажылдың чоннарының хаңы хүндүлелиг, иезиг ынакшылын чедип алган кижиниң, ленинчи улуг херектиң уламчылакчызының СЭКП Төп Комитединиң Чингине секретарының албан-хүлээгеэлинде турар деп чүвени сеткил ханывышкыл-биле демдеглеп турар бис. Коммунистиг партияга, Силерге башаткан ооң Төп Комитединиг удурткан совет улустуң чаа ниитилелдә тургузарынга болгаш бажыглаарынга, улустарның айыл чок чоруун болгаш тайбынны хандырарынга чедип ап турар төөгүлүг чедишкинниерниге чоргаарлаптп турар бис, Леонид Ильич.

Коммунистиг партиянын болгаш Совет күрүнениң, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинниң шылгарактыг ажылдакчызы, чаныш-сывыш чок ленинчи, тайбың дээш чалбыыштыг демиселиң Силерниң алдарлыг юбилейниер-биле холбаштыр, Силерге изиг байырны чедирип тур бис.

Леонид Ильич, Силерниң юбилейниер улуг болгаш сеткил ханывышкыныг болуушкун. СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чедирген байырында Силерниң ажыл-чөрүдүлгаңарга улуг үнелел берлиниген, бүгү совет кижилериниң болгаш бистиң улуг партиявыстың кежигүнериниң чүректиң ханывыдан сеткил-сагыжы илергей-леттингер.

Планетаның бүгү ак сеткилдиг кижилериниң авторитедин чаалап алган болгаш бистиң чуртувустуң ажылдың чоннарының хаңы хүндүлелиг, иезиг ынакшылын чедип алган кижиниң, ленинчи улуг херектиң уламчылакчызының СЭКП Төп Комитединиң Чингине секретарының албан-хүлээгеэлинде турар деп чүвени сеткил ханывышкыл-биле демдеглеп турар бис. Коммунистиг партияга, Силерге башаткан ооң Төп Комитединиң

Социалистиг чарыштың ЭКРАНЫ

ЧЫЛДЫ ШАЛЫПЧЫ ЁЗУ-БИЛЕ ДООЗУП, ЧЕДИИШКИННЕРНИ БЫЖЫГЛАВЫШААН, УЛАМ БЕДИК СОРУЛГАЛАРЖЕ!

Бистиң улус баттарының социалистиг күрүнезиниң 60 чыл юбилейинче Советтер чуртунуң кайгамчыктыг улуг чедиишкиннеринге улуг оруушку болгаш чоргаарланыышкынбиле утчуштур бар чоруур. Октябрьның тугунуң эдаа-биле чорааш чедип алган төөгүлүг типлелгелер дугайын чугаалаваш, Л. И. Брежнев ынча дээн: «ЭРТКЕН АЛДАН ЧЫЛДЫҢ ЭҢ ЧУГУЛА ТУҢНЕЛИ—СОВЕТ КИЖИ БОЛУР». Чогум-на совет кижилер социализмни тургузуп, коммунизмниң бызыг үндезинин салып турарлар. Бо хүннерде республиканың ныш-амылчы коллективтери Улуг Октябрьның 60 чыл юбилейинге алдар болдурган бүгү-улусчу социалистиг чарышче кирип, ныш-амылчы чаа-чаа типлелгелерни чедип ап тураарлар.

Беш чылдың кижилери

«Детский мир» магазинниң оолдар хеви садар салонунуң коллективи эрткен 11 айларда 778,3 мун рубльдиң барааның сайгарган, чылда планнаттынган дениелии чедип ап, 1976 чылдың планын хүүсаавлин эрте күүседипкен.

Мурнакчы садыжылаар М. Белякованың, И. Голобородьконуң кыымак ажыл-ижин ынаорушче эки үлегер-чижекти көргүзүп турар. Оларның чурттары Хүндүлел сымбыразында кирген.

ЧУРУКТА: «Мергежилиниң тергииннери» деп чарыштың типлекчилери М. Белякова биле И. Голобородько.

В. АМЫРЫҢ фотозу.

ИДИГ БЕРИИШКИНИН ЭКИ АЖЫГЛААРГА

Онгу беш чылдың баштайгы чылының ныш-ажылчы календарында наш-на хонуп арткан. Бо чылдың даалгаларын артыын үеде шалыпчы ёзу-биле күүседир, беш чылдың планын чедиишкиниг күүседиримниң быжыг үндезинин салыр дээш республиканың будурулге черлериниң дыка хөй коллективтери баттарының аргаларын болгаш нурлавырларын мөөнмеп турар.

Бо чылдың эгезинден тура бистиң коллектививис база багай эвес ажылдаан. Декабрь айның эгезинде бистиң коллектив бо чылдың планын күүсеткенинин дугайын рапорттаан. Улуг Октябрьның 60 чылынга алдар болдурган ныш-ажылчы эзлегеже кирип, социалистиг чарышты улам калбарткан, чаа негелделерни ажылдап кылган.

Кодээ тулугжулар чылдың эрткен үезинниң иштинде хөй хемчеелдиг тудуг-монтаж ажылдарын кылган. Бир эвес эрткен он бир айларның дургузунда 3978 мун рубльдиң капитал салымышкынын шингээткенин аазыр болза, 37 мун рубльдиң тудуг ажылдарын чыл планындан ажыр кылгандыр. Эрткен чылдың-биле деңнээрте, тудуг-монтаж ажылдарының иштин хемчеели оон 1159 мун рубльге хөй боон турар. Ол ышкаш чуртталга тудуун ажыглалга киирериниң планы күүсеттинген —он бир айлар иштинде 1068 хөрбелчин метр ажыктыг төлдүг чуртталга бажыңнарын дужаарган. Күш-ажылдың будурукчулуун бедидеринің планы база чедиишкиниг күүсеттинген — 144,2 хуу болган.

1976 чылдың эгезинде-ле 62 дугаар көжүп чоруур механизастаттынган колоннаның бүгү коллективи онгу беш чылдың баштайгы чылының планын чедиишкиниг күүседир дээш социалистиг чарышты эгелээн. Ынчангаш үстүнде айтыттынган чедиишкинниерге ол чарышка хаара туттунган хөй тудугжуларым шалыпчы күш-ажылы улуг идиглиг болганы чүве чок.

Чарышты организастаан эгелээрде бригада бүргүүнге будуп чылда планны тургускан. Анаа чыл дургузунда кылыр ужурлуг тудуг-монтаж ажылдарының пиитн хемчеелин тодаргай айыткан. План шынап-ла улуг турган. Ынчалзадаа КМК-ның бригадалары тус-тузунда боттарының хуралдарынга чыылташ, бедиткен социалистиг хүзээлгезин аазган. Ол хүзээлгелерге будурулге даалгаларын хүүсаадаш эрте күүседирнп, күш-ажылдың будурукчулуун бедидерин, кол чүүл—тудуг-монтаж ажылдарының шынарын экижидерин болгаш бот-үнезин чингедирин хандырар хемчеглерни айыткан.

Социалистиг чарыштың түңнелдерин чогуур хүүсаазында үндүреринн болгаш типлекчилерге шаннал-макталдың улуг ужур-дузазын барымдаалаан, бо талазы-биле ажылды тускай комиссияга дааскан. Ооң-биле кады колоннаның ныш-ажыл болгаш ажыл төлевириниң киллиги бригада бүргүүнүн ай санында кылган ажылдарының хемчеелин санаан турар. Чарыштың түңнелдерни профкомнуң калбак хуралынга бригадирлериниң киржилгези-биле чугаалаан, үндүреги чаңчыл апаргаан. Социалистиг чарыштың типлекчилериниг тускай дипломнарын болгаш акша шаннарын тыпсаан бис.

● ИДИГ БЕРИИШКИННЕРНИ АЖЫГЛААН.
● 1977 ЧЫЛДЫҢ УЛУУНДЕ.

Бистиң колоннага социалистиг чарыштың түңнелдерин үндүрерде ныш-ажылчы саглга-чурумну, кижилерниң хөй-ниитининиң ажылынга киржилгезин, кылдыгаан ажылдарының бедик шынарлыг болуруун код кичээнгейге ап турар. Чижээ, И. Костыреватың бригадазының ажылы эки боон, планны 148 хуу күүсеткен-даа болза, аңаа чарыштың түңнезин үндүрерде шаналдыг черни бербээн. Чүге дээрге бригадага ажыл шагы үсмеп, ныш-ажылдың чурумун үрээн таварылгалар тургудаан. Социалистиг чарыштың түңнелдерин үндүрерде, өскеда чамдык чүгүлә факторларны барымдаалаан турар бис. Ооң түңнелинде инжилерниң ныш-ажылчы сагылга-чурумү бедээн. Илап-хүлээлге күүседеэн эжиктээн. Бистиң мурнакчы тудутжуларывыс А. Ведягин, В. Шадыр, А. Черепанова, А. Есенчүк удуртқан бригадалар бо чылдың социалистиг хүзээлгелин күүсеткеш, келир чылдың үдүүнде базе-да планынчы ёзу-биле ажылдап турар.

Социалистиг чарыштың мурнакчыларынга өске-даа хевирнинг шаннал-макталдарын баары улуг ужур-дузалыг боон турар. Будурулгениң эң дааре 25 мурнакчыларынга «1976 чылдың социалистиг чарыжының типлекчизи» деп хөрек демдээн тывыскаан, дыка хөй кижилер дипломнар, өртектиг белектер болгаш акша-шаннал-биле демдеглеткеп.

Будурулгеге ныш-ажылчы чедиишкинге хоочун ажылдакчылар — аныктарның дагдыныкчыларының шимчээшкин база улуг рольдуг. Шеверлекчилер А. Вожженикова, А. Черепанова, Р. Лопатина, Л. Тарасова болгаш өскелер-даа аныктарга үлегер-чижээ көргүзүп, боттарынга төлептиг салганыларны кижизидип турарлар. Анна Александровна Черепановаңы чижекке ап болур. Ол чүгле аныктарның дагдыныкчызы эвес, харын баа хөй-ниитин ажылынга идепкейлиг киржип турар. Оңу коллектив кежигүннери профавилединң тудуг комитединиң кежигүнүнге сонгаан. Ол — Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу деп хүндүдүг атты. Ныш-ажылдың Кызыл Тук орден, «Эрес-маадырлыг ныш-ажыл дээш» деп медальбиле, а ол ышкаш 1974, 1975 чылдарның социалистиг чарыжының типлекчизиниң хөрек демдектери-биле шаңнаткан. Ындыг кижилерни бистиң көжүп чоруур механизастаттынган колоннавыстан хөйүү адаа болур.

Аңгы үеде 62 дугаар көжүп чоруур механизастаттынган колоннаның тудугжулары шынарның болгаш эжиктыг чорукчун бет чылының биргн чылынын даалгазын хүүсаадаш эрте күүседир дээш мурнукузундан-даа артык күжениишкиниг ажылдарынга бүргүн шиитпирлиг. Олар келир чылдың планныг даалгазын бо чылдыыдан-даа эрте күүсеткеш, Улуг Октябрьның 60 чыл ойун төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышта киржип турарлар.

Г. КРАПИВИНА,
62-ги КМК-ның план кылдаашының начальнигы.

Д. БОЧКАРЕВА,
улуг инженер.

БҮГҮ

Ажылчынга сөс

ТАЛАЛЫГ КӨӨР

«Тыва кобальт» комбинатның гидрометаллургия цехинин коллективи бүгү улустуң социалистиг чарыжына кириишпиннаан, бо чылын алган социалистиг хүзээлгелерин күүседиринче бүгү күштү меенээн. Ажылдың ажыктыын болгаш шынарын экижидери ол чарыштың кол дөзүнү болуп турар.

Профавилединиң цех комитеди болгаш администрация социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылгаш, профавилел бөлүктериниге чугаалажып, профавилелдер хуралдарынга бадылаан. Чарыштың түң бүрүде болгаш ай санында түңнээр. Типлекчилерге вымпелдерни болгаш акша шаңналын тыпсып турар. Түстүе кижилериниң арасында чарыштың база организастаан болгаш ооң типлекчилерин хүндүлеп самбыразынга киирип база акша шаңналын тыпсыр.

Күш-ажылчы коллективтиң кежигүннерни кижизидер талазы-биле ажыл аларга идепкейлээн. Күш-ажылдың сагылга-чурумун, хөй-ниитининн корум-чурумун үрээр чамдык кижилерниин дугайын ниити хуралдарга, профавилединиң хуралдарынга, аш хүүлүнүң судунга ынчаны чугаалажып көруп турар.

Комбинатты ажыглалга кииргенден бээр 5 чыл ашкан. Бо үеним иштинде коллектив өзүп, быжыккан. Комбинат күш-ажылын будурукчулуун 5,8 катап бедиткен, ажыл-ишчилерниң амыралының культуразы бедип турар.

Үстүнде чедиишкиннерни чедип алырынга партия организациязының удургулгазыбиле кадрлар оргузунга ажылче кичээнгей салганы улуг илигни берген. Комбинатта кадрларның ажылдан үнеркирер чоруу аларга эвээжээн. Чижээ, энергоцех, төп лаборатория дээш ышкаш коллективтерде кадрлар турумчаан, ажылдан үнер кижилер эвээжээн. Бо коммунистиг күш-ажыл коллективтеринде көргүзүглер бедик.

Ажылчыларның билиг, мергежилин бедидери — чугула соруулгаларның бирээзи. Комбинатның чамында кежээки профтехучилиште ажылдан турар. Чыл бүрүде анаа 150—160 кижи өөренир. Олар проходчик, чер чавылдырыкчызы, электровоз машинизи, газоэлектрокаммакчы, аппаратчик, сдесарь, электрик, кран башкарыкчызы, штукатур-малар болгаш өске-даа мергежилдерни чедип ап турар.

Бо чылдың февральда «Силерниң ажылынарда чүү силерге тааржырыл?» деп айтырыгны ажылчыларга таратқан. Мергежил бедидип, чаа мергежил шингээдип алыр арга бар дээрзин олар хамыылааниар. А кадрларның ажылдан үнер-кирер чоруунуң, коллектив кежигүннериниң кижизидилгезиниң талазы-биле доктаамал ажылдаар будурулге хуралын арттиргеп, ол айтырыгларга хамаарыштыр тодаргай аналиатн кылган. кадрларны ажылга быжыглаар талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдан кылган. Шлангыы кадрларның ажыглаарынга таарымчалыг байдалды тургузар, аңаа туруушкунну эвээжедир, күш-ажылдың болгаш будурулгениң сагылга-чурумун быжыглаар, кижизидилге ажылы, аныяк специалистер-биле ажыл, мергежил бедидери, материалдыг болгаш моральдыг идиг берииишкиннерни ажыглаары чергелиг айтырыглар ынча кирген. Бо хөй талалыг ажыл улуг дүжениишкинни, доктаамал кичээнгейни негеп турар. Оңу боттандырар талазы-биле чедип алдынган дүржулганы улам сайзырангайжыдар соруулга коллективте партия, профавилел организацияларының мурнуна салдынган. Бистс транспорт болгаш сеңгелге-түзүү, даг цехтериниде кадрларның ажылдан үнер-кирер чоруу ам-даа бар. Партия, профавилели, хөй-ниити организациялары оон чогуур түңнелли үндүрее тогуур.

И. КҮДЕР-ООЛ,
«Тыва-кобальт» комбинатта аппаратчик.

КҮЧҮЛҮГ ШИМЧЕДИКЧИ

Бистиң участоктуң коллективи оңгу беш чылдың планын амыдыралга чедиишкиниг күүседиринге бодунун үлүүн база киирип турар. «Сибирь техмонтажтан» Тывада монтаж участогу он бир айлар иштинде 1.300 ажыг тонна демир конструкциларын аптаэ болгаш муң ажыг санныг техниктиг дериг-керекселерни кылган. Ол ышкаш үжен хире километрниң хоорзаларын салган. Ол болза, чыл планында көргениниден дыка ажыг-дыр. Тодаргайлаарга, бистиң участогувус ноябрь айда-ла 1 миллион дөрт мун ажыг рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылгаш, чыл планын күүсеткеп. Бо хүннерде 50 мун хире рубльдиң ажылын аңаа неметтир кылтаң.

Участоктуң чедиишкиниг ажылдаарынга социалистиг чарыш шимчедикчи күш боон турар. Бисте чарыштың чогуур деңнелиниге чедир организастаан. Түңнелдерни чогуур үезинде үндүрүп шаннал-макталбиле типлекчилерни демдеглеп турар бис. Чылдың он бир айларының талазыбиле чарышка Р. Сипченконуң бригадазы бирги, ийиги, үшүнги черни А. Мауевеетың үдуртқан коллективи алган.

Бистер Со хүннерде Эдегее-Аксының хана материалдарының заводунда болгаш «Тудуг кезектери» комбинаттың ыяш чазаар будурулгезинде монтаж ажылдарын чогуур хүүсаазында доозар хемчеглерни ап, олче кол күштү салып турар бис. Бисте бүгү-ле ажылды, оон чедиишкиниг болурун кижилер, олардың ынзымаккай күш-ажылы шиитпирлеп турар.

Л. КАМАНОВА,
«Сибирьтехмонтаж» участогунуң экономизи.

Чарыштың мурнакчылары

«Тыва тудуг» трестиң № 48 тудуг эргелелинде Степан Артемьевич Бөрбан-оолга удуртқан дашчылар бригадазы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. Злобинниң методун чедиишкиниг шиңгээдип ап турар. Оңгу беш чылдың баштайгы чылында трестиң бригадалар аразында социалистиг чарышынга С. Бөрбан-оолдуң бригадазы кашдаа удаа шаңналдыг черлерни эзлеп, типлекчилерниң одуруунга киргеп.

Эртнеп 11 айларда оларның бригадазы тудуг-монтаж ажылдарының планын 100,8 хуу, күш-ажылдың будурунчуруун—113,3 хуу күүсеткеп.

Бо мурнакчы бригада амгы үеде чылдың планын күүседиримниң кырында келген. Мында хөөчун тудугчу Ю. Чашухин, коммунистер С. Таварачы, К. Конай-оол биргаш оон-даа өскелер бедик көргүзүглериг ажылдап, чарышты баштап турарлар.

Алдынган социалистиг хүзээлгезин күүседир дээш мурнакчы бригаданың кежигүннери чамгыс кижи дег демниг ажылдавышаан, чылды чедиишкиниг дээзарынга бүзүреликтиглер.

ЧУРУКТА: (солагай талаадан) бригадир С. А. Бөрбан-оол биле бригаданың мурнакчы каменчызы Ю. И. Чашухин.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Деңнеп көрээлиңер

ОЛАР—МУРНУНДА

Оңгу беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш республиканың үзетпүр бүдүрүлгелериниң ажыл-ишчилери кызымак ажылдап, ноябрь айда продукция сайгарарының планын 101,0 хуу, а ниити продукция сайгарарын 104,5 хуу, күш-ажылдың будурукчулуун —101,1 хуу күүсеткеп. Ылаңгыя моон аңаанда үзетпүр будурулгелер планныг онаалдаларын күүседир талазы-биле кызымак ажылдаан:

«Кол-Хем» хөмүр даш разрези

Тываның электр четпизиери.
Сүт комбинады.
Кызылдың сүт заводу
Алгы заводу
Автосеңгелге заводу.
«Тыва кобальт» комбинат.
Даараныпга фабриказы.
Росводпромнуң демир-бетон кылыглар заводу.

А ОЛАР—СООНДА

Республиканың үзетпүр будурулгелериниң 13-үү продукция сайгарарының, а 17-си — ниити продукция будурериниа ноябрь айда планныг онаалдаларын күүсеткеп. А дараалында будурулгелер продукция сайгарарынын-даа, ниити продукция будурериниң-даа 11 айларда планын күүсеткеп:

«Тудуг кезектери» комбинат.

Ак-Довурак хоорайның үзетпүр будурулгелер комбинады.

Тураның хлеб заводу.

Кызылдың туулбу заводу.

Техниктиг хандырылга станциязы.

Чүге хожудап турарыл?

Үстүү-Енисейниң балык заводу оңгу беш чылдың баштайгы чылында ай, квартал планының күүселдезин үзүп, багай ажылдын келген. Бо чылын заводтуң көргүзүглериг ниитпээ-биле сан-даа, шынарда-даа талазы-биле мурнуку чылдардан кудулаан.

Балык заводу чүгле хожудап турарын тодарадыр сорулга-биле бистиң корреспондентиниг заводтуң кол инженери Валерий Васильевич Шейта-биле ужурашкаш, чамдык айтырыгларны аңаа салган.

— Завод план күүсеткейн турарын чүүн-биле тайылбырлап болур силер, Валерий Васильевич?

— Эрткен 11 айларда бистиң завод иштин продукция будурериң 88 мун рубльге, продукция сайгарарын 29 мун рубльге чедир күүсеткеп. План күүсеттинмейн турарывыс кол чылдагаашы «Росмясорыбторг» Красноярск конторазының Тывада салбыры океан балыы-биле бистиң заводту чедир хандырбайн турарында. Эрткен чайын молдуунда-ла туе черниң балыын болбазаарадыр турдувус. Ынаңгыя сеңгээ айларда октябрьда, ноябрьда чиг-от чоругдал завод чамдыкта будуун хүнде бедин ажылдавайн турун кедгилээн.

Тываның хемнериниң, холдериниң балык тывыскынын планы база күүсеттинмейн турар. Ноябрьның тоңчүүлүнге чедир 2800 пентнер балык тударга турган болза, херек кырында 2157 центнерни тудкан.

— Заводтуң ылаган продукциязының шынарын экижидер дээш коллектив канды хемчеглерни чорудуп турарыл?

— Чиг-оттың ынналдазын чорудуп турар апаргаан бис. Ынчан балыктың үредилгезин ангылаан алыр. Иштан кадырарынга бичии-де эргижираан балыктар тааршыдаас. Иштан кадырар балыктарны чара кезип, иити-хырның үштүн ыяштар. Ооң улампдан ыштаан балыктарның ачызы экижээн. Балык ыштаар, кадырар камераларга, дүзээр улуг паштарга тускай паспорттарны ылып тур бис.

Эрги цехти белеп продукция склады кылдыр эде ылыгыр эгелединвис, ол удаваа доостур. Белеп продукцияны ыштаашар тускай склад чок. оңу цехтерде тудуп турар болгай бис.

Балык заводунуң продукциязы шынар талазы-биле багай болуп турар дугайында хөй санныг фактылар чүгле бо чылын эвес, моон мурнуда-даа чылдарда илереп турган.

Заводтуң удуртулгазы эрткен чылдарда илерээн четпизерден чогуур түңнелди үндүрүп, продукцияның шынарын экижидери-биле арга-хемчеглерни сеңгээ айларга чедир эп чорутпайн келген болгаш ынынар айтырыынче кончуг кошкак кичээнгейни салып турган.

Бо чылдың бирги кварталында садыг-инсенкция эргеделиниң аажылдавчыларынын чорутқан хынаалдазынга киргеи продукцияның 7,7 хуузу болбаазыраазын кылганы четпес, маркировка ыяш авес дээш үрей кылган деп саналтынган. 15,2 хуузунуң сортун кудулаткан болгаш 600 рубльдиң күрүне бюджединге завод төлеэн.

Октябрьда болгаш дыңгала үеликде 1200 кг продукцияның ыяынары багай дээш базада сортун кудулаткан.

Продукцияның сортун кудуладырга оон ортек-үмезин база кудулаар болгаш заводка погарал болур.

Ол ышкаш заводтуң белеткеп кылган балыы таарыышпас чыттыг, дузун дыка новудедипкеп болгаш оон-даа өске мындыг ялылыг четпестерниг дээш негелде, хомудалдарны хереглекчилер кирип турар.

Заводтуң хемчеер техниказының барык шүүлүүг үредих. Оларның 80 ажыг хуузу чогуур хүүсаазында хынаатынмаан. Ынчангаш продукцияны белеткеп турар үеэлде хемчээп хынаары, температура режимин сагыры хажыдыышкыннарга таварышкы турар.

Чиг-от чедишпеннеден сеңгээрагай талазы-биле план күүсеттинмейн турза-да, продукцияның үредирин болдурбайн, ыяынарлыг кылырынче бүгү хемчеглерни ап чорутпан болза, заводтуң ажылынын үре-түңнели өске болур турген иймк. Бир эвес завод үстүү сорттуг, ыяш ыяынарлыг продукцияны будурүп турган болза, оон ортек бедин болгаш заводка ажыктыг, а хереглекчилерниң талазындан аяш үнелелди алыры чугаалажок.

Н. ООРЖАК.

УШ ӨӨРЕДИЛГЕ НОМУН — 1977 ЧЫЛГА

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң ном үндүрер чер полиграфия болгаш ном садыынын эргеделиниң типографиязының коллективиниң цехтер, оруктулер, парлакчылар аразында социалистиг чарыжын бо чылдың эгезинден тура мурнукузундан ыяынары кегелде-биле организастаан. Кол-ла сорулга —продукцияның ыяынарын экижидип, хөй продукцияны базаи болур.

Бистиң типографияга чарыштың түңнелдерин ай, квартал санында үндүрүп турар. Ушкү кварталдың түңнелдерин сагтаар оруур цех (начальнигы Т. Николаева) мурнап турар.

Тываның полиграфистери оңгу беш чылдың баштайгы чылында 442 мун рубльдиң продукциязын сайгарар гургаш, херек кырында оны 444,2-мунга чедиргеп. 495 мун рубльдиң ниити продукциязын будурер хүдээлгезин, 497,6 мун рубль кылдыр күүсеткеп. Бо хүннерде парлаар цех шалыпчы ёзу-биле ажылдап турар. Бистиң деңгеелекчилериве (цех начальнигы Ю. Коршунов) база-да оон хожудавайн, 1977 чылдың үш өөредилге номун белеткеп үндүгеп.

Е. КОГУТ,
республика типографиязының нөл инженери.

МОСКВА. 1975 ЧЫЛДЫҢ СЕНТЯБРЬ. Стахановчу шимчэшинниҥ эгелеичилериниҥ бөлүүи СЭКП ТК-ныҥ Чиҥгине секретары Л. И. Брежневтиҥ Кремльге хүлээп алганы. (СЭТА-ныҥ фотохрониказы).

ТАЙБЫҢ, КОММУНИЗМ ДЭЭШ ШЫЛГАРАНГАЙ ДЕМИСЕЛЧИ

СЭКП Тэп Комитединиҥ Чиҥгине секретары Леонид Ильич Брежневтиҥ 70 тардааныҥта үлүштүр СЭКП ТК-ныҥ «Планат» дзор ном үлдүрөр чеpe-ээлэкэ ваан материалдарыҥ парлан үлдүрген.

Оларыҥ арадыҥда—Коммунистиг партияҥ болган Совет нүрүнениҥ делегейниҥ коммунистиг болган ажылчы шимчэшинниҥ шыдгарангай ажылдаачыҥыҥ хэй таталлыг амыдыралыҥыҥ дүгайында фотоинформациялар бар. Эп Л. И. Брежнев бүгү амыдыралыҥ партияҥыҥ хөрөнгө, марксизм-ленинчи идеялдар дзөө, коммунизм дзөө бергөн.

Белекке бэриҥге таҥымтыр РСФСР-ниҥ алдарлыг чурутчуу Б. И. Лебедевтиҥ «Тайбың дзөө, коммунизм дзөө шылгарангай демиселчи» дөн ат-биле чураан чурутталыг амм

КӨРҮЛДЕ ДООЗУЛГАН

Кызыл хоорайнын будурулге, албан организацияларнын бот-тывынгыр ураа чүүл коллективтерининг көрүлдези доозулган. Түс-түс жанрлар-аайы-биле тиилекчилер илереп. Инги ыры коллективтеринден бирги черни школа пазыны четпээн уругдар албан черлерниң коллективи болуп, ийиги-даараныла комбинадынын болгаш телевидение, радиодамчыдыла комитединин, үшкү черни—Кызыл-садыгның, столовайлар болгаш рестораннар трестизинин. Респотребсоюзтуң садыг базазының коллективтери үлешкен.

Танцы коллективтеринден даараныла комбинадының болгаш школа незының четпээн уругдар албан черлерниң танцы ансамбльдери шилгараан. Ыры ансамбльдерден Тыва сентелге-тудуг трестин ураа чүүл көрүлдезинге бир дугаар киржип турар чаа коллективи эки белетеллиин, мергежилдиин коргүскен.

Хогжум херекселдериниң ансамбльдериниң бирги черни «Геолог» Культура базазының ансамбли, ийиги черни—телевидение болгаш радио дамчыдыкга комитединиң ансамбли болуп.

Эртиен көрүлдеге бот-тывынгыр ураа чүүлдүң чаа коллективтериниң немешкени оорүүгүр. Көрүлдеге ниитиливе беш чүве ажыг кижи киришкен.

ЧУРУКТАРДА: Телевидение болгаш радио дамчыдыкга комитединиң ыры ансамбли, Кызыл-садыгның ураа чүүл коллективиниң ыраажызы Алябина Береспова.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотолары.

Кинону канчаар тырттырганыл?

Чуртта сураглыг улуг киностудия «Ленфильмниң» чогаадыкчы болүү—шупту он дөрт кижи бир ай ажыг үениң иштинде Азия диптиң төвүнде турар, ийи дакпыр орденниг Совет Тываның ажылчы чонунарының боттуңгу бай, авс-кежиктиг амыдырал-чуртталгазының дугаймында «Чүнү ырлап чор сен?» деп документалдыг ураа-чечен кинону тырттырып, оон ийиги кол кезээ доозаап, үшкү сеолгү кезээ тырттырып доозары-биле ам Камчаткада чоруп турар.

Бо одуруглариың автору «Ленфильмниң» чогаадыкчы болүү-биле кады бистиң республикага ажылдап чораан. Оон үүнелериниң дараазында демдеглелдерин номчукчуларга бараалгадып тур.

АТПАСТААН ДАҢ

Ленфильмниң чогаадыкчы болүү «Чүнү ырлап чор сен?» деп документалдыг-ураа-чечен онуут, музыкалыг киноолуң орус Союзу чүк дугайында бирги кезээн Архангельск тоогунга бүрүн тырттырып доозаап, оон ийиги кезээн Совет Тывага тырттырар дээш чедип келгени ол чүве. Кинону баштай-ла Эрзин районда «Чаа оруң» колхозтуң девискээрлеринге тырттырарын үк болүп шуут үзе шиитпирлээн. Колхоз баштаар черниин, партком-ун, кодээ Советтиң удуртукчулары-биле баш бурунгаар ужуражып, кинону эртен тырттырын эгелээриниң дугайында дутуруушкан.

Эртен чыраа-саяк, чүгүрүк аъттар мунар, эмдик аъттар оередир чээрби ажыг аныяк солдар, кыстар база бүрүн белеп турар болгай.

Анаа белеткеген аныяк-өскен бо дүне кайын орта удуур деп. Торгу-чыны, хураган кежи топпарып, монгун чудар-чүгенперин, көрүштүг тыва эзирлерин белеткеп тура хоналар болгай.

Ол дүне Эрзинниң аалчылар бажыңынга доктаараан бис. Эртен аппарат-техника тудуп ачылдаар оорүүзүн хүнледир узун оруклар могаш-шылапкан болгаш, сагыш амыр удул, дыштаны бердилер.

Моөң режиссёр оорүм удуур үйгү сактыр ужур-даа чок. Чангыс өрээлде дөртээлээн бис. Улуг-шыырак мага-бот-тут, делгем эгинперлиг, чазык чаагай, артында баштак Леонид Давлозич Наумов дыдыраш хүрен-сарыг бажын он холу-биле аткаар суйбагылаап, чингир көк хоглуг карактары-биле экии Тофик Шахвердиевтиң арныче оожум кайгап көргүлээш, чугаалай-дыр:

— Эш, режиссёр! Даарта үпер хүн дугайында чүнү бодап ор силер мон?

Тофик Рзакулиевич кайгамчык оожум кижи. Оон бүдүжүндыгыт. Ол аңаа черле хөлзөп эвес. Мен бодап көөрүмге, оон чүге бодалдары хат—шуурган-биле бир домей дойлуп турар ышкаш. Оон халдыр бодангаш арыи-шырайы, үгээнгит хүргүл карактары ол дутайын хереченип турган.

Ол чазык хүлүмзүрүй каапкаш, хоглуг чугаалады:

— Лёня, сен чүнү бодап ор сен, мен баал ол дутайны бодап ор мен. Тывалар шыпап-ла эрестиг улус-тур бо. «Че-ве!» дээш соонда, чүнүң-даа мурнунга доктаар ужур чок.

— Шын-на чугааладың, Тофик!... Тыва кижи эрес соруктуг-ла-дыр. Мындааргы ол Чоон-Хемчик районнуң «Сүт-Хөл» совхозунуң чылгычызы Монгуш Тас-оолду кордуң чоп. Ол эмдик аът мунупканда, эвер кырынга чыштына бээр чорду үсп.

— Дүүн чаа «Тываның төөгүзү» деп помпу номчуп доостум. Ол шын пом сенде база бар шыкаежыгай. Ында: «Аът—тыва хижаның шынчы онзүү» деп каан чорду але?

— Ынчанмас болза хоржок ла болгай.

— А, Лёня! Эртеп хөй чылгыны ховуда маңнаашкы турар кыдыдыр тырттырып эгелээр бис бе? Мен бодап көөрүмге, Тараашкыл ховузу Американың кандыг-даа Техасын аңаа ажар-дыр. Кайнаар-даа көөрүвге, делгем-херии ховулар, оон мындында алтырбелеичек куу-куу даглар, а оок мидында бедик, ак-көк сынныр ээрде бараналаңдыр шаштына бергилээп турар ыпкажыл.

Тофик Рзакулиевич кинога кандыг-бир үүнени оңзалап тырттырары-биле шилип, оожум көрүп органы дег, улуг карактарын агаранпадыр көрүп, кирбиктерин чивекиедип каап, эжинниң арныче коргүлээп:

— Сээн сүмең чүл?—деп айтырды.

Ковей чылгы Эрзин биле Тес аразында кадыр кара даглардың бедик артын ажыл. Тес үнүнче шуужүп кирип орда тырттырар херек. Ынчан олар дагдан чүтпүп баткан көпке дег, хат-шуурган-биле бир домей, камера аксынче хөмө түгүржүп келирлер. Ыңдыг бе, Тофик?

—Чылгы бистиң маңаар эвес. Оларны дүне кадө олап сүре берзе, Лёня?

— Дем чылгычы-биле чугаалаштым, олап эртен сүрүп ажыттар болгай.

— А мен демги аныяк ооллар, кыстарның торгу-биле додарлаан хураган кежи ой топпарып магадап, чарашсынып ор мен. Оны кедип алган кижиге чылыг-даа, чиик, эптиг-даа-дыр—деп, Тофик Рзакулиевич хөөреп үнүп.

Кинооператор база режиссёрлар ол дүне барык үйгү чок болганнар. Эртеп Тыва дутайында кинону кандыг хевирлиг тырттырарын баш бурунгаар планнап, оон сюжет, тургузуг бүрүзүн канчаар кылза эки дээрзин чугаалажып, карын-даа аразында азаг-изиг маргыжып эгелээр турган. Харымсалгалыг болгаш чаагай эки херекти бүдүрер дээш улус баш бурунгаар ынчаар белеткенмес болза хоржок.

ЧЫЛГЫЛЫГ КИЖИ — ОМАК

Муң ажыг чылгы кадыр даглыг баллыңдан тура шынаа, ховуже углай калбаа-биле шуужүп, халчып бадарга, ыңдыг дүвүреваңгыр чүве чок.

Кинооператор Николай Иванович шагда-ла ажылдап эгелээн. Чүгле камера шилээр, шылыраар.

— Тур! Баалык кырындан ажыр шуужүп орар чылгының сөөлүн тырттыр...—деп, режиссёр Тофик Рзакулиевич алгырып үнүп.

— Чылгының артында хөөреп үнүп орар эртенги хүнүү база каттай тырттыр!— деп, ийиги режиссёр Леонид Наумов сагындырды.

Үнүп орар хүн. Кадыр-кашпай бедик дагдан шуужүп бадып орар чылгы. Сыдым чайган чылгычы. Чаражын канчаар ону.

Күдер хүреп арны ховунун салгып-сырынынга додуканнаан, узун чаагай дурт-сынныг, эрес соруктуг чылгычы Кадыр-оол Кара-Салович Аранчын хамык чылгызын шат унуунче. Тес хемниң дуу-ла ол чарыкта делгемнери хостут-шолээн шестүп турар бедик дагдың бөөрүнче долуп бадырды. Оок дузалакчызы Бады Мандза база-ла улуг-шыырак, эрес, кашпатай кижи болду. Чылгычылар бо чылын 100 төрүүр бээр онаалтыр 80 ажыг кулунну алган, чаңгыс сес-биле «Чаа оруң» колхозтуң хүндүткелдиг кижилери.

До, ре, ми, фа, соль, ля, си!.. Бо кино оңнуг болгаш музыкалыг болгай. Ынчангаш бо кинода коргүзүг, болуушкун бүрүзүг нотаның янзы-бүрү үннери, аялгалары-биле дорт харылзаалыг. Малчыннарның бөө-алды харлыг бичии уруглары Анзор, Амир, Айланмаа олар бичии сыдымчыгаштарны үүдүп алган мал шалбаан ойнап-даа турган, аът мунуп, халдып-даа турган, музыканың бо үннерин адап турар.

ТЕВЕ КАДАРЧЫЗЫ—БУУРА ЧАҢЫН ТАНЫЫР.

Тыва улустуң бо үлегер чугаазы черле шын. «Чаа оруң» колхозтуң теве кадартызы Чопуй Балдыр бодунуң кадарган 150 ажыг тевезин-биле кады кинога тырттырган. Оок бичии оглу Анзор - алды харлыг болза-даа, ачазының эрес оглу болуп, теведерни, бодаганнарны мунуп, чараш аажы-чаңын көргүскен.

Тевe тос- тостуң соогунда улуг хат-шуурган уунга чыдар, чайның кижи шыдажыр арга чок изиниде алезинниг куу ховута чыдар. Аштавас, суксавас элдептиг мал тевеле болгай. Ынчангаш тевелерни чаржып, маңнажып-даа турар, хостуг-толээн оттаптаа турар кылдыр кинога тырттырган.

Оон соонда «Чаа оруң» колхозтуң хөй хоюн база кинога тырттырып, мурнакчы ажылкынчы тыва хойжуларның ажыл, амыдыралын, чымчыктыг ижин, бедик соруун көргүскен.

СЫГЫТ, КАРГЫРАА

«Ленфильмниң» чогаадыкчы болүүнүң режиссёрлары Чоон-Хемчик районнуң «Сүт-Көл» совхозтуң хойжуларының, сарлык кадарчыларының, чылгычыларының алмыдамдыралы-биле танышкан. Устуу-Ишкинниң бажыңга база четкен. Ол чораан, Тываның каас-чараш агаар-бойдуун, кадыр-кашпал тайга-хемнерин, чедип чүүл өөр малдар чаптылып оттаан шыпаларын, хемнерни магадап көрген.

Улуг ак өтүү Суг-Аксының Культура бажыңының иштин орта эккеш тикken. Хөөмейлээр, сыгыртыр, ырлаар тыва оолдун, кыстың оюн-тоглаазы аңаа хайныгып үнген.

«Сүт-Хөл» совхозка Чоон-Хемчик районнуң сураглыг сыгытчызы быжаңы, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Кара-Сал Ак-оол, «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжуларының Хунаштаар-оол Ооржак, Константин Монгуш, Ленин аттыг колхозтан сыгытчы Борис Монгуш сутлар чаладып келген.

Оларның аразындан хамыкты кайгаткан, магадаткан кижи Чыргакы сес чыл школазының белеткел классының өөреникчизи сыгыртыр Мерген Ооржак болган. Бо бичии оол сыгыртып турда, кижи турган-на, орган-на черинге таалап каар турду.

Тыва АССР-ниң культураазының алдарлыг ажылдакчызы Константин Дамдын ам боду пенсионер-даа болза, Чадаана хоорайның музыка школазында башкылап, бичии уругларны национал хөгжүм херекселдеринге өөредип турар. Ол база-ла кинорежиссёрларның улуг хүндүткелин чедип алган.

Суг-Аксының Культура бажыңынга сыгытчыларның таалынчыг оюнун тырттырып тура, сураглыг сыгытчы Ооржак Хунаштаар-солдан режиссёр Тофик Рзакулиевич Шахвердиев мынча деп айтырган:

— Силер чүнү ырлап чор силер?

Сыгытчы арыышпа аас-кежиин чырыткылаандыр хулумзуроош, өөрүшкүлүг хырылады:

— Силер Ленинград хоорайдан — революцияның кавайындан бистиң Совет Тывавыска ужуп чедип келгеш, тыва улустуң аас-кежиктиг амыдыралын магадап көрдүнер. Тываның ак-көк хемнери, ак-меңе, арыг агаары, каас-чараш бойдус-чурумалы кайы хире оңза-дыр! Мен оларның дугайында хостуг чоргаар ырлап, сыгыртып чоруур мен.

— Үгааныг-ла-дыр сен, але, Хунаш!— деп, Тофик Рзакулиевич ону мактап, оок делгем актиден үүдеп өөрүшкүлүг часкап турган.

«Чүнү ырлап чор сен?» деп чаа тырттырып доозаан тыва киноның кол үтказы мындыр.

Х. ОЙДАН-ООЛ,
журналист.

Спорт

ХОСТУГ ХҮРЕШ СЕКЦИЯЗЫ

Бии-Хем районда Аржаан суурнуң аныяктары ажыл шагындан хостуг үеэш шын ажыглап, янзы-бүрү секцияларда хаарга тутунганнар. Чоокта чаа ол суурга хостуг хүреш секциязы база ажыттынган. Ону «Өөк» совхозтуң агроному Александр Иванов чорудуп турар.

Шак ол секцияда «Өөк» совхозтуң ажылчыннары, Аржаан ортумак школазының өөреникчилери киржип, хостуг хүрештиң оваалгыр, кашпагай дүгаларның баштайгы чажыттарын шингээдип эп эгелээн.

В. МААЖЫК.

ОЙНАП АЛЫРЫ КӨВҮДЭЭН

«Спортлото» болгаш «Спортлото-2»-ниң 52-ги тиражы декабрь 29-та болур. Оок ойнап алыр фондузун 400.000 рубльге ковудеткен. Ынчангаш чаа чыл бүдүүзүнүң «Спортлото» тиражызына киржирииче чалап тур бис.

— Ол «артык» акша кайыыл келгенил?— деп, номчукчу айтырар чадавас.

Тираж бүрүзүнде ойнап алган акшаны шупшуун чедир толеп бербейн келгеп. Оон чылдагаанны болза карточкаларны доддуруп турар үеде частырыгларны кылган. Ынчангаш фондуну остүрген.

В. СЕҢЧИН,
«Спортлотонуң» Краснояpск эпла эргелелиниң Тывада салбырыпның инструктору.

ЧАА МАРКАЛАР

Кезиир чыл филателистерни чүнүң-биле оңгуруп? Оларның альбомнарынга кандыг чаа маркалар немежирил? Почта маркалары үүдүрер планга, ашты-аңгы темага чүс ажыг маркалар бистиң партизиствиң күрүпевистин амыдыралында теогулуг болушкунга уткуй үпер дээрзин ССРЭ-ниң харизаа министри Н. В. Талзын бадыткаан. «Октябрьны ажыл-херээвис-биле алдарлыгдаал!» деп девиз-биле үпер 3 маркалы Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл ооңга тураскаатканы.

Чанчыл болгаар В. И. Ленинниң төрүттүнгенниинден бээр 107 чыл ооңга холбаштыр үүдүрер маркалар Кызыл шөлге ажылчы чоннуң чыскаалыңга баштынчыныың чүве чугаалап турарын чүрээн чуруктарлыг болуур. Оон ангыда Ф. Э. Дзержинскийниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл ооңга болгаш Совет Эвилелиниң Маршалдары Л. А. Говоров, И. С. Конев, К. А. Мерецков база В. Д. Соколовскийлерниң портреттерин паргаан. Бай Совет Эвилелиниң маршалы А. А. Гречко аттыг Шериг-Далай Академиязының тургустунганындан бээр 150 чыл болгунунга тураскаатканы маркаларны белеткеп турар.

Француз коммунист, Одессага хамаатты дайынның киржикчизи Жанна Лябурбтуң төрүттүнгенинден бээр 100 чылынга тураскаатканы, Космонавтиканы, спорттуң, Сибирьның бойдузуун янзы-бүрү кылдыр коргүскен маркалар болгаш хөй-хөй совет хоорайларның овур-хевирин коргүскен база Казань, Воронеж хоорайларының 800, Ставрополь-дуң 200 харлаарынга болгаш кадыр дээрбээ дең эдаар Переяславль Залесский, Ростов, Загорск, Иваново, Суздаль, Владимир, Ярославль— Москваны долгандыр чаттыгаан бо эртеги орус хоорайларның чуруу-биле чон танывар.

Бир кезек түүлээн маркалардан бурунгу Русьтуң ураа-чүүлүнүң, ураа шеверлериниң ажылларын болгаш сураглыг орус чогаалчы А. С. Новиков-Прибойның, дагестан литератураның классиги Гамзат Цадастың төрүттүнгенинден бээр 100 чыл болганыңга аддар болдурган маркаларны көөр бис.

Н. ВАКС.

ТААРЫМЧАЛЫГ БОЛЗУН ДЭЭШ...

Бистиң Коммунистиг партиявыс, Совет чазавые чонунуң чаагай чоруу дээш ада-сагыш салымшкынны салып келген болгаш салып-даа турар. Бол соруулга — чонга таарымчалыг байдалды тургузары, совет хамаатының кижи бүрүзүү ханы билиглиг, эртемниг болуру, каас, шиник турттаары болгай.

Шаанда Чыраа-Бажы биле Чадаана хоорай аразынга чөрүк чоруп, аргыжарынга кижилер ийи, үш хонук үндүрер турганын чон ам-даа утпаан. Ам кандыг-дыр көрүнерем, магалыын! Чырык, чыдыг, чымчак, дүрген автобуетар, машиналар бо аразынга хүнде үш, дөрт катап четкеш кээп турар.

Чоокка чедир район төвүбиле бистиң суур аразынга тээрби үш олуттуг автобус чөрүп турган болза, суурда чурттакчы чонуң хөйүн барымдалаш, бо чылдың эгезинден эгелеп үжен ийи олуттуг улуг автобусту тускайлаан. Оон чолаачызы И. Хүлер-оол пассажирлерге эптиг, чөптүг, ажылынга харыысалгалыы-биле чонуң макталын чаалап алган.

Соолгу үеде автобус Чадаанадан эртенгинин 7 шак 20 минутала үнгеш, совхоз төвүнге 8 шак 15 минута турда чедип кээр, а район төвүнге 9 шак 40 минута турда чеде бээр. Мынчаар эде тургустунганы чонуң чорук кылып, херек бүдүрүп алырынга таарымчалыг байдалды тургускан.

М. ЧАШ-ООЛ.
Чоон-Хемчик район.

АВАВЫСКА БЕЛЭЭВИС

Бистиң аваавыс Авык-кыс Конгай-ооловна Монгуш Чоон-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр» совхозунуң Бора-Тайга салбырында төрүүр хой кадарып турар. Малчыннап келген үезинде аваавыс бедик көргүзүүлерни доктаамал чедип ап келген. Эрткен чылын 100 хойдан 102 хураганны камгалап алган. Ам бо чылын база 100 хойдал мынча хураган алырын хүлээнген.

Бис Бора-Тайга ортумак школазында өөренип турар бис. Мен 7-ги класста, дуңмам Роман 2-ги класста, хейменивис Кара-кыс белеткел классында өөренип турар.

Дыштанылга үезинде аваавыска дузалажып, хураганнарын ытчып, хуреган кажааларын коптаржып берип турар бис. Удавас аваавыстың хоо төрүп, чай, шөлээн чок бачым хүннер эгелээр, а бистиң кышкы дыштанылгавыс база эгелээлек. Могаг. Ыылаг билбес аваавыска база-ла барып дузалажыр бис. Ынак аваавыска кол-ла белээвис ева өөредилге болгаш бижыг сагылга-чурумнуг болурувус дээрзин утпас бис.

Уран МОНГУШ,
өөреникчи.

МАЛЧЫННАРНЫ КЕЗИП ЧОРААН

Элегес ортумак школазының онгу класының өөреникчилери ыры башкызы В. И. Шурыгинниң удуртулгазы-биле Тока аттыг совхозтуң чеди хойжу коданнарынга солуун программалыг концерт көргүзүп чорааннар. «Абамга», «Теректер» деп ырларны ырлаанын, «Дүк солыр» деп танцыны күүседкенин, Л. Сааның «Ава» деп шүлүктү номчаанын көрүүлер сонуургаан.

Кезээ библиотекарь Л. С. Кашина комнарны малчыннарга чедирип берген. Участок эмнелгезинниң ажылдакчылары хойжуларның, оларның уругларының кадыын шинчип, аргежок чугула эмчи дузаламчызын көргүскен.

С. ШИМИТ.

Таңды район.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээлеп турарын ёзугаар албан чергелерге хар чаап, боранаар. Барымын чүк утланымышкының хаттың дүргеин секундада 5—10 метр. Агаарның температуразы ылангыя чайгы үеде хой. Июльда шупту 14 кижи машинага бастырткан, оларның 11-и база-ла уруглар. Ынчангаш уругларның озал-ондакка таваржыры-биле демиселдиг школалар-даа, уруглар албан чергелерин-даа, а түңүк-даа мурнунда ада-иелер чорудар ужурлуг.

Кудумчуже үнген соонда уруглар шимчээшкинниң киржикчилерни апаар болгаш кудумчуга бодуп канчаар-ан чоруурупун түскай чурумнарын сагыыр ужурлуг. Ону билирдээ тургаш, уруглар ол дүрүмнерни ажылдаарын шуут үтүптүр. Оон ангыда уругларның чүве эскербези улуг кижиден артык. Статистика ёзугаар алырга 10 таварылганның 5-инде улуг кижилер аймылды эскербес, а уруглар 9 таварылгада эскербейн баар. Ол дээрге ада-иелер боттары белеп орук шимчээшкинниин чүрүмүн коткан билирин хереченип турар-дыр.

Орукта байдал конгуг дүрген оскерлер болгаш уруглар байдалды шын тодарадыл шыдавайн баар. Азы уруглар кудумчу чүрүмүн шын сагыырының түскай чанчылдарын шингээдип албаанындан баш ол хамаарыжыр.

Ол шыкаш уруглар кудумчуму кежерде кайы хамаан чок конгуг делаш-биле маңнажыр, а оон түңнелинде багай таварылгалар болгулаар.

Осал-ондактыг таварылгаларның 10 хуузу уруглар ада-иезиниг-биле кады чорда таварыкшы турар болгаш орукта байдал конгуг дүрген оскерлериниңден ада-иелер аймылды чайладып четпиккейн баарлар. Июнь 3-те Оля Б. кудумчуун оске талазындан ачазын корүп каап, эжаа уткуштур маңнаашкан, автомашинага, устугушкениинден база бертинген. Автомашиналар эвээш мөңгээр кудумчуларга аймыл чок дең болбас. Семироцкий кудумчуунуң ортузу-биле Витя К. дыка ур кылаштап келген. Ынчангаш серемчилелиг кудулатканындан дүрген костүп келген машинаны эскербейн бастырган болгаш эмнелгеже киргеп.

Ынчангаш кудумчуну кежерде демдектеп каап тускан чөрлер-биле кежээнге уруглапы өөредиир конгуг чугула. Орукчуң машина чоруур кезиин кандыг-бир чүүл дутап турар болза, качаанглиг хынап көөр. Орук кыдынында турган машина, ыяштар, үнүштер артынаан хепертен автотранспорт костүп келип болгур дээрзинге уруглапы өөредиир. Ол ышкаш халдын тораан машинаның артында өске бир машина база чоруу көөрүлбейн барып болгур дээрзинге бичиилерни өөредир херек.

Осал-ондактыг таварылгаларның 10 хуузу уруглар ада-иезиниг-биле кады чорда таварыкшы турар болгаш орукта байдал конгуг дүрген оскерлериниңден ада-иелер аймылды чайладып четпиккейн баарлар. Июнь 3-те Оля Б. кудумчуун оске талазындан ачазын корүп каап, эжаа уткуштур маңнаашкан, автомашинага, устугушкениинден база бертинген. Автомашиналар эвээш мөңгээр кудумчуларга аймыл чок дең болбас. Семироцкий кудумчуунуң ортузу-биле Витя К. дыка ур кылаштап келген. Ынчангаш серемчилелиг кудулатканындан дүрген костүп келген машинаны эскербейн бастырган болгаш эмнелгеже киргеп.

Ынчангаш кудумчуну кежерде демдектеп каап тускан чөрлер-биле кежээнге уруглапы өөредиир конгуг чугула. Орукчуң машина чоруур кезиин кандыг-бир чүүл дутап турар болза, качаанглиг хынап көөр. Орук кыдынында турган машина, ыяштар, үнүштер артынаан хепертен автотранспорт костүп келип болгур дээрзинге уруглапы өөредиир. Ол ышкаш халдын тораан машинаның артында өске бир машина база чоруу көөрүлбейн барып болгур дээрзинге бичиилерни өөредир херек.

Ол ышкаш уруглар автомобиль ырак азы чоок, дүрген азы оожум чоруп олурарын тодарадыл шыдавас болгай. Ынчангаш бичиилер оруктуң машина артер кезиинче үне маңнаашы, осал-ондакка бо-ла таварыкшы бээрлээ.

Июнь 3-те Оля Б. кудумчуун оске талазындан ачазын корүп каап, эжаа уткуштур маңнаашкан, автомашинага, устугушкениинден база бертинген. Автомашиналар эвээш мөңгээр кудумчуларга аймыл чок дең болбас. Семироцкий кудумчуунуң ортузу-биле Витя К. дыка ур кылаштап келген. Ынчангаш серемчилелиг кудулатканындан дүрген костүп келген машинаны эскербейн бастырган болгаш эмнелгеже киргеп.

Ынчангаш ада-иелер, уруглапы өөредиир конгуг чугула. Орукчуң машина чоруур кезиин кандыг-бир чүүл дутап турар болза, качаанглиг хынап көөр. Орук кыдынында турган машина, ыяштар, үнүштер артынаан хепертен автотранспорт костүп келип болгур дээрзинге уруглапы өөредиир. Ол ышкаш халдын тораан машинаның артында өске бир машина база чоруу көөрүлбейн барып болгур дээрзинге бичиилерни өөредир херек.

Ынчангаш кудумчуну кежерде демдектеп каап тускан чөрлер-биле кежээнге уруглапы өөредиир конгуг чугула. Орукчуң машина чоруур кезиин кандыг-бир чүүл дутап турар болза, качаанглиг хынап көөр. Орук кыдынында турган машина, ыяштар, үнүштер артынаан хепертен автотранспорт костүп келип болгур дээрзинге уруглапы өөредиир. Ол ышкаш халдын тораан машинаның артында өске бир машина база чоруу көөрүлбейн барып болгур дээрзинге бичиилерни өөредир херек.

КУДУМЧУГА ШИМЧЭЭШКИННИ ӨӨРЕНИР, САГЫЫР

Оруктарга шимчээшкинниң айыыл чок болурунга улуг бергедээшкиннерни уруглар болдуруп турар болгаш олар орук-транспорт болуушкуннарынга бо-ла таварыжы берген болур.

Бо чылдың 9 айларында 82 чадаг кижи орукка озал-ондакка таварышкан, оларның 47-си уруглар. Мындыг таварыдгалар болза уругларның хостуг үеэш колдуунда-ла организастаттынмаанга пионер лагеринге барбаан, школада өөренмейн турар, азы бажыңында оларның тодаргай хүлээгөзүн, ажылы эвээш үезинде болгулаан турар. Уругларның озал-ондакка таваржыры ылангыя чайгы үеде хой. Июльда шупту 14 кижи машинага бастырткан, оларның 11-и база-ла уруглар. Ынчангаш уругларның озал-ондакка таваржыры-биле демиселдиг школалар-даа, уруглар албан чергелерин-даа, а түңүк-даа мурнунда ада-иелер чорудар ужурлуг.

Кудумчуже үнген соонда уруглар шимчээшкинниң киржикчилерни апаар болгаш кудумчуга бодуп канчаар-ан чоруурупун түскай чурумнарын сагыыр ужурлуг. Ону билирдээ тургаш, уруглар ол дүрүмнерни ажылдаарын шуут үтүптүр. Оон ангыда уругларның чүве эскербези улуг кижиден артык. Статистика ёзугаар алырга 10 таварылганның 5-инде улуг кижилер аймылды эскербес, а уруглар 9 таварылгада эскербейн баар. Ол дээрге ада-иелер боттары белеп орук шимчээшкинниң чүрүмүн коткан билирин хереченип турар-дыр.

Орукта байдал конгуг дүрген оскерлер болгаш уруглар байдалды шын тодарадыл шыдавайн баар. Азы уруглар кудумчуу чүрүмүн шын сагыырының түскай чанчылдарын шингээдип албаанындан баш ол хамаарыжыр.

Ол ышкаш уруглар кудумчуму кежерде кайы хамаан чок конгуг делаш-биле маңнажыр, а оон түңнелинде багай таварылгалар болгулаар.

Осал-ондактыг таварылгаларның 10 хуузу уруглар ада-иезиниг-биле кады чорда таварыкшы турар болгаш орукта байдал конгуг дүрген оскерлериниңден ада-иелер аймылды чайладып четпиккейн баарлар. Июнь 3-те Оля Б. кудумчуун оске талазындан ачазын корүп каап, эжаа уткуштур маңнаашкан, автомашинага, устугушкениинден база бертинген. Автомашиналар эвээш мөңгээр кудумчуларга аймыл чок дең болбас. Семироцкий кудумчуунуң ортузу-биле Витя К. дыка ур кылаштап келген. Ынчангаш серемчилелиг кудулатканындан дүрген костүп келген машинаны эскербейн бастырган болгаш эмнелгеже киргеп.

Ынчангаш кудумчуну кежерде демдектеп каап тускан чөрлер-биле кежээнге уруглапы өөредиир конгуг чугула. Орукчуң машина чоруур кезиин кандыг-бир чүүл дутап турар болза, качаанглиг хынап көөр. Орук кыдынында турган машина, ыяштар, үнүштер артынаан хепертен автотранспорт костүп келип болгур дээрзинге уруглапы өөредиир. Ол ышкаш халдын тораан машинаның артында өске бир машина база чоруу көөрүлбейн барып болгур дээрзинге бичиилерни өөредир херек

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 301 (10286) | 1976 чылдың декабрь 22, среда | 1925 чылда үндезилеттингеп | Өртээ 2 коп.

Чоннуң дыштанылгазы

Күш-ажылчы неделяның беш хүнү доостурга, дыштанып ийи хүн келир. Совет кижиниң дыштанырынга, билиин база культуразын бедидеринге, кадыын быжыглаарынга, күш-дамырын сайзырадырынга, уругларын кижизидеринге эргежок чугула уе ол. Хостуг уе кижиниң бүгү талалыг өзүлдезинге ажыглаттыкан турар ужурлуг. Ынчангаш ооң үнези, ужур-дузазы канчаар-даа аажок улуг.

Шын, ажыктыг дыштанылга кижиниң амыдыралынга кол черни ээлээр. Кадыкшылды быжыктырарынга, омак-сергек болурунга, бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга ол дузалаар. Ону үнелеп көргеш, Коммунистиг партия болгаш Совет чазак ажылчы чоннуң дыштанылгазын экижидер айтырыгже доктаамал кичээнгейни салып, чер-черде партия, совет органнарның, профсвилел болгаш өске-даа хөй-нийти организацияларының харыысалгазын улам бедиткен.

Дыштанып хүннерни канчаар ажыктыг кылдыр эртпирер дугайында айтырыгны күш-ажылчы коллектив бүрүзү баш бурунгаар хынамчалыг өөренип көөр керек. Коллектив—бистиң нийтилелдиң үндезини болгай. Анаа кижи күш-ажылга дадыгар, төлептиг аажы-чаңга, эки шынарларга кижизиттинер. Ынчангаш ажыл-ишчилерниң чүгле эки ажылдаарынче эвес, харын хостуг үезин ажыктыг эртпиринче коллектив кичээнгейни салыр. Бистиң республикада бодунуң ажыл-ишчилериниң дыштанылгазын экижидеринче доктаамал сагыш салып турар коллективтер эвээш эвес. Оларга «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг геология-шинчилел экспедициязын, Каа-Хем хөмүр-даш разрезин, Кызылдың дээранылга фабриказын, Тываның электри четкилерин, Чөөн-Хемчиктиң «Искра» колхозун болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур. Бо коллективтерде янзы-бүрү темаларга кежээлерни, ужуражылгаларны, лекцияларны эртпирип, массалыг дыштанылга хүннерин организастап турар. Ол хемчеглер үстүнде бүдүрүлгелериниң, колхозтуң планныг онаалдаларын, хүлээлгелерин чедиишкинниң күүседириңге салдарны чедирген.

Чылдың кайы-даа үези дыштанырынга таарымчалыг. Кыжын арыг агаарга хаактаарга, конькилээрге, туристчи аян-чорук кылырга магалыг-ла.

Ажыл-ишчилериниң дыштанып хүннери ажыктыг эртсин дээш профсвилел, спорт болгаш өске-даа хөй-нийти организацияларының хемчеглерни ап турар. Тайга станциязы кызылчыларның дыштанып эң янак чери. Бо чылдың бирги кварталында чүгле областың туризм болгаш экскурсия талазы-биле чөвүлелиниң шугуму-биле үш муң ажыг кижи аңаа дыштанган. Хоорай автобустары, организацияларның машиналары-биле кээп дыштанганнарның саны хөй. Кышкы сезон эгелээри билек хаак баазазын ажыктан. Найысылалдың бүдүрүлге, албан организацияның коллективтери, өг-бүлелер хостуг үелеринде орта агаарлап, хаактап турарлар. «Хүреш», «Асбест» болгаш дыка хөй бөдүүн катоктар республикага бар. Ында маргылдааларны, массалыг чүнгулаашкынны организастап турар.

Кышкы үеде культура албан черлериниң хөй кижи келир. Ындыг болгаада оларның ажылын идепкейжидер, утка-шынарны экижидер, янзы-бүрү болдурар.

Дыштанып хүннерде ажылчы чоннуң ортузунда чорудуп турар ажыл амгы үениң негелдезинге четпес. Дыштанылганы арыг агаарга эрттирери чугула хемчег болур. Ынчалза-даа районнар төптериниң колдуунда массалыг хаактаар, конькилээр черлери чок. Чайгаар бүткен доштарны каток кылдыр аштаар, хаактаар черлерни шилип алыр аргалар бар. Найысылалдың «Хүреш» стадионунда чаңгыс катогу дыштанып келгеннерге таарымчалыг кылдыр кылдынмаан. Хөлезинлеп алыр конькилери үреликтер, хеп уштур чери чок. «Спартак» эки тура спорт нийтилелиниң чаңгыс катогун эки дерип, кылып алыр боттуг хемчеглерни албайын турар.

Кызылда дыка хөй бүдүрүлгелер, албан организациялар, өөредилге черлери бар. Тайга станциязында хаак баазазы оларның негелдезин хандырары берге болу берген. Ону алгыдар азы чаа хаак баазазын тударын негеттинип келген. Адырлар аайы-биле профсвилел обкомнары бо айтырыгны өөрсинип көөрү чугула.

Бо сезонда Тыва АССР-ниң профсвилелдериниң кышкы спартакиадазы өртер. Оларның соруглазының бирээзи ажылчы чоннуң дыштанылгазын организастаарын экижидери болгай. Ындыг болганда баштайгы чадаларының маргылдааларынга хөй кижи киришсин дээш профсвилел, спорт организацияларының эки ажылдаар аңаар.

Дыштанып хүннерде чоннуң дыштанылгазы организастыг, ажыктыг, утка-шынарлыг эртсин дээш чер-черде партия, совет органнар кичээнгейни салыр, хөй-нийти организацияларынга боттуг дузаны чедирер ужурлуг.

Совет Тываның ажылчы чону онгу беш чылдың бирги чылын чедиишкиннерлиг доозуп, ийиги чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүселир. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылынга төлептиг ужуражыр соругланы салып турарлар. Ынчангаш оларның дыштанылгазын эки организастаары партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин чедиишкиниг күүседиринге дузалаар.

Тываның аар үлетпүрүүн төвү — Ак-Довурак хоорайның тудугжулары арткан каш хонуктарда чыл планын күүседир дээш шалыпчы ёзу-биле ажылдап турарлар. Улуг Октябрьга күш-ажылчы белек дээш чарыштың мурнуку одуруунда Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Данырык Колдар-оолдуң комплекстиг бот орулга-чарыгаашыг бригадазы чоруп турар. Ооң бригадазының кежигүннери — шупту 30 кижи — холумак профессиядыг, бедик мергежилдиг тудугкулар. Олар амгы үеде Постоянный суурда 107 дугаар чурттарга бажының кылып турар.

К. Данзырыктың бригадазы он бир айларда 196,2 муң рубльдиң тудуг ажылдарын кылдыр тургаш, ону херек кырында 245 муң рубль кылдыр сайгарган. А ноябрь айның планы — 136 хуу ажыр күүседиптингеп. Бригадада О. Н. Допуа, О. Арапай, Д. Оолай, Л. Сыдаа, К. Алдын-оол дээш өскелер-даа хүн нормазын үргүлүү ажыр күүседип, өскелерге үлегер бооп турар.

ЧУРУКТА (солагай талазындан он талазыпче): бригадада чарыштың мурнакчылары «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг ээлелекчилэр А. Күжүгет биле Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижин-биле шаннаткан А. Усольцев олар ажыл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Эш Л. И. Брежневтиң 70 харлаанынга тураскаатткан митингилер

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары Леонид Ильич Брежневтиң 70 харлаанынга тураскаатткан митингилер чер-черге болуп эрткилээн. Аңаа чон партияның, совет улустуң шынчы оглуңга төрүттүнген хүнүбиле болгаш Совет Эвилелиниң ийи дапшыр Маадыры болганы-биле байыр чедирип, партияның иштики болгаш даштыкы политиказын долузу-биле деткип турарын илергейлээн. Митингилерниң кирмишчилери Леонид Ильич Брежневке аксы-дүмалышкы ёзу-биле изиг байырны чедирип, моон соңгаар-даа үр чылдарда чурттаарын, үре-түңнелдиг ажылдаарын күзеп, ооң адынга телеграммаларны чоруткулаан.

Суг-Аксы суурнуң чурттакчы чону Л. И. Брежневтиң 70 харлаанынга тураскаатткан митингиге киржири-биле Культура бажының долдур чыглып келген. Ук митингини партидның Чөөп-Хемчик райкомунуң секретары Сарыглар Токпак-оол ажыткан. Ол Леонид Ильич Брежневтиң кысса допчу намдары-биле чыылганнигрны таныштырган.

— Үр чылдарда кедээ ажыл-агыйга ажылдап кезим — деп, «Суг-Хөл» совхозтуң директору Шаалы Александр чугаалаан. — Ынчангаш Л. И. Брежневтиң баштап турары Төп Комитеттиң, ооң Политбюрозунуң аграр политиказының канчаар-даа аажок деткин, чүүлдүгзүнүп чоруур кижи мен. Соолгу он ажыг чылдар иштинде совет кезээге, ооң иштинде «Суг-Хөл» совхозунуң девискээринге кайгамчыктыг өскерилгелер болгулаан. Ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазы быжыккан, мал болгаш чер ажылын эртемге үндезилеп тургузар дээш херми бажыннар кылдынгылаан.

А. Шаалы совхозтуң ажылчыннарының, малчыннарының болгаш албан-хаакчыларының материалдыг болгаш культурдут деңнелиниң бедээнинин дугайында чугаалап, бо бүгү партияның мерген үзээниниг аграр политиказының үре-түнелиниң дээрбин демдеглээн.

Суг-Аксы ортумак школазының башкызы Оюдар Кан-ол сөс алгаш, мынча дээн:

— Партия Төп Комитединиң Чиңгине секретары Л. И. Брежневти Совет Эвилелиниң Маадыры ийиги Алтын сылдыс-биле шаннаазы коңчуг-ла чоптуг болган-дыр. Леонид Ильич дайынның хар-бөрге чылдарында ооң өгезивидеи төнчүзүнге чедир тулчушкун иелүүге чаалажып эрткирген.

Бистин партиявыстың Чиңгине секретары аныяктар дугайында, оларның өредилгезинин болгаш гражданидилгезинин дугайында ооң кичээнгейни салып келгенин эки сидир мен. Суг-Аксы школазының башкылар коллективи суурнуң авыяк бижи бүрүзү ортумак эртемни чедип алыыр дээш кызымак ажылдап келген болгаш моон соңгаар-даа кол күжениишкинни бөкте угаар. Партияның кыйгырыыга шак ынчаар ажыл-херекчи дүү-биле харыылаар апаар бис.

(Бистиң мөөр.)

АРТКАН ҮЕНИ ЧӨП АЖЫГЛААР

(Көдээ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге садарының талазы-биле допчу медээ)

Омгу беш чылдың баштайгы чыыының төнчүзүнге чедир каш-ла хонуп арткан, планныг онаалдазын болгаш социалистиг хүлээлгезин күүсеткен бүдүрүлгелерниң болгаш кижилерниң саны көвүдеп турар. Ажылчы чоннуң социалистиг чарыжы бо хүннерде улам-на калбарган.

Тес-Хемде «Чодураа» колхозтуң Хараа-Тей, Чөөн-Хемчикте СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн болгаш өөндаа өске элээн хөй сүт-бараан фермалары 1977 чылдың үлүүнде амылдап турар. Боттарының хуу планын хуусаа бетинде күүседипкен саанчыларның саны база элээш эвес. Күрүнеге сүт садар он ийи районнуң төөгү планныг онаалдазын декабрь 16-га чедир санажыпкан. Ылаңгыя Кызыл, Каа-Хем, Бии-Хем, Улуг-Хем болгаш Барыын-Хемчик районнар эртикен чыдагызындан оранчок хөй сүт саткан, үк ажыл ам-даа уламчылавышаам. Ооң-биле чергелештир сүт садарынга колхозтарның чедишкинниг белүп турарын демдеглээри чугула.

Декабрь 16-ның медээзин ёзугаар алырга, республика сүт садар онаалдазын ажыр күүсетсе-даа, немелде планынга 311 тонна чедирбээн. Маңаа районнарның хөй кезиниң күрүнеге сүт сгдарын эртикен чылдың деңнелиниңден кудулатканы доктар болган. 1975 чылдың бо үезиндеп Бай-Тайга 74 тонна, Чөөн-Хемчик 47 тонна, а Таңды мырыңай 595 тонна сүттү эвээштп саткан. Күрүнеге сүт садарынче кичээнгейни улам нүүтелдиреринің херечизин ол.

Республиканың күрүнеге эът садар планын декабрь 16-га чедир 97 хуу, немелдеңг планын 95 хуу күүседиптеп. Немелдеңг планны күүседиринге чедир ам-даа 1298 тонна эът херек.

Кызыл, Эрзин, Мөңгүн-Тайга, Бай-Тайга районнар эът садарының талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин амыр күүседип, бо чыл чедишкинниг амылдаан. Ынчалза-даа өске районнарның үк амылды өзалдадып, чамдык ажыл-агыйларның малдарны эки семиртпейн садып турары тускай эртеминиглерни болгаш удуртукчуларны дүвүредир ужурлуг. Ылаңгыя Тоңу, Таңды, Чөөн-Хемчик районнарның партия, совет болгаш ажыл-агый амылдаичылары тургустунуп келген байдалдан чогуур түнелди үндүрүп, шалыпның хемчеглерни алыр херек.

Чаа чылга эң-не үнелиг белек — күш-ажылчы чедишкинин. Ындыг болганда арткан хөнүктарның шак бүрүзүн бүдүрүнчүлүг амыглазары чугула.

УРЖУКТАР УТТУНГАН БЕ?

«Шынның» рейдизи

«Чыраа-Бажы» совхоз — Чөөн-Хемчикте хөй баш малдыг, делгем одар-белчиирдиг ажыл-агыйларның санынга кирип турар. 1975—1976 чылдарда мал кыштаглаашкынының талазы-биле берге уржуктарга таварышкан ажыл-агыйларның бирээзи. «Шынның» рейд бригадазы ук совхозта мал кыштаглаашкынының байдалы-биле танышкан. Ажыл-агыйның шөөр малы 54, бода малы 11 кезек черде кыштаглаан. Кыштаглаашкын чорудулгазының эки талаларын рейд бригадазы демдеглээп.

Нийтиниң шөөр болган бода малының ажаакчы малчыннарының тура-соруу бедик көдүлүүшкүнүүр. Кижи бүрүзүнүң сагыш-сеткили СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП-ниң октябрь (1976 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга чедишкинниг боттандырарынче салдынган. Ооң чангыс чижээ бо: Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Седен Донгак белеткеп алганы 67 топпа мал чеминиң 20 топпазын кыштаанда чедирип алган. Кышка үлегерлиг белеткенген. Хоюнуң кажаазы чылыг, кургат. Хураган дорукторлар черин белеп болдурган. Кодашының кышкы ажаалдазын экижидип, чаа-чаа чүм одарларны хумагалап ап турар.

— Бо чылгы кодашывыс дуңгуш хой. Таарымчалыг ажаалда-биле хандыртынмышаан, келир чылын төрүттүр чүс хойга онаштыр 90 хураганны алырын шиитпирледим—деп, хоочуп хойжу чугаалаар. Шак ындыг ишчилерни ооң-даа хөйнү алап, эки ажылын демдеглеп болур.

Совхозтуң мал ажылында чаа, онзагай чүве—бода малдың үүрмек кодаанарын Мажалык биле Шык-Бажының базазында моонизээ, азырапда тургусканы. Ол болза малдың учёт-отчёдун экижидеринге, ажаалга хайгаарал чогумчалыг болдурарынга, продуктулуг чоруун бедидеринге таарымчалыг байдалды берип турар. Мажалык, Доң-Терек, Шык-Бажы фермаларында бөдүүн болгаш чулуктуг мал чемнери долузу-биле белеткеттингеп. Өске-даа мал кодаштарының турлагларында мал чемп чедиртингеп болгаш ам-даа чедирип турар. Ажыл-агыйның девискээринде одар эки. Ооң ажыглалы чурумчуттунган.

Совхозтуң мал кыштаглаашкынында шыңгыы, дарый чайлатса чогуур четиестер рейд үезинде илдерээн. Мал кыштаглаашкынынга белеткелди хожудашшынның чоруткаш, совхолтуң-даа, салбырларның-даа удуртукчулары, специалистери, бригадирлери, эргелекчилери эртикен кыштың уржуктарын уткаш, ам кээп болгаш шөөр малдың чамдык кыштагларында кажаалар, малчыннарның турлагларга бадуп турар. Ол болза сүттүң барааннығ шынарын кудуладырынга чедирип турар.

Бии-Хемден садын эккелгепи сайзырангай уксалың кодан хунажынарын Шык-Бажында ажык дээр адаанда чемгерип турар. Оларның турар черинде доң одек козургай. Аңаа хунажынар дуңгуражаш, баксыраи болур. Ында кажаалар ишти ол-шык, ишти туманнадып бусталган. Сүт-бараан фермазының девискээри арыг-шевер талазы-биле экиживейн турар.

Дөрт кодан бода малды чөөнүнөн Мажалык базазында 40 ажыг молдургаларның аңаалдазын Алдын-кыс Донгак экижидип турар. Оларның кажаазының ишти курган, чылыг. Семиртиягеде турган дөрт шаа шарының, шөөр мал 18, бода мал 4 кодан. Оларның кыштагларынче 160 ажыг тонна мал чемнп соорткеп. Октябрьга чедир кыштаглаашкынга белеп эвес турган. Доң-Терек сүт-бараан фермазында байдалды экижидип турарындан сүт саалдазы соолгу үеде экижээн. Ынчалза-даа пикетерниң ажаалдазында четпестер бар. Ол турлагда мал чүгле силос, сагеп-биле темгертиниш турар. Транспорт-биле салбырны доктаамал хандырбайн турарындан сава шында экижилдиртинмээп. Саанчыларниң ипек саар черп шаараш, доң, кажаа ишти карацпа. Инекгер ажык дээр адаанда. Мал чемнп тотчегелдиг чарыгдап, кам чок чорукту болдурун турар. Кургаг одек негелдеге чедир белеткеттинмээп. Хорумтага кыштаглаткан. Хар үлгадын, одарга бергедээш Семён Донгак биле Мажаа Кара-Сал ишпиңя одараже чаа көжүп ишп кыштаглаан. Олар чаа хонажында кажаапы чылыглаар, чурттаар бажыннарын септээр, мал чемнп соортур байдалга таварышкан. Курлавыр кыштаглар септээриче белеп сагыш салдынмаан.

Кажаазының ишти ол, контартынмаан, чурттаар бажыннары белеп эвес малчыннар Чыргакы, Чыраа-Бажы, Хорум-Даг салбырларда хөй. Чижээ. Тербе-Дашта Х. Балапайның торүүр хоюнуң кажаазының ишти кедергей ол. Хураган кажаазы чылыглатпынмаан, чугайтаваан. Ында мал суттарар сүт кадагалаар цистерна чок. Сарыглар Саашкын эгелээр. Ындыг турбуже совхоз дирекциязы, салбыр, эргелекчилери, партия, комсомол, профсвилел организацияларының сакманщиктерипе белеткеп аткарарынга сагыш салбайн, чайгаар-да, олар тыпты бээр дээр хөөнүүр. Аныяктарны сакманныг ага-биле хураган доруктуларынче мобилизастаары амгы үеде негеттинип турар.

Мал кыштаглаашкынының айтырыгы — зоотехниктериң, мал эмчилериниң, механиктериниң хүн бүрү сагыш салыр херээ. Ындыг турбуже, совхозтуң кол мал эмчизи В. Допгак кыштаглаашкынче сагыш салбайн турар. Чыргакы салбырда специалистер малчыннарның хаая балчыларын болбушаан. Шөөр болгаш бода мал кыштагларында мал чемнерни камнавас, малга сава бастырар, ой-хемчээл чокка чедиртир фактылар турлаг бүрүүнде бар. Ону болдурбазының хемчээн дорый алырын амгы үе шиңгээ негеп келген.

Малчыннарның политиктиг болгаш экономиктиг өредилгези чорбайн, солуу, сеткүүл чедирилгези савазар ийикпе шуут барбас дээш малчының негелдези улуг.

Мал кыштаглаашкынының чорудулгазында дүүренчиг четиестерни чайладыр, малчыннар-биле ажылды экижиктиишпээн, оларның ажылдаарынга, чурттаарынга чогумчалыг байдалды тургузар дээш ажыл-агыйның директциязы, партия, профсвилел, комсомол организацияларының, Чыргакы, Чыраа-Бажы, Хорум-Даг кодээ Советтерниң күүскомнары боттуг хемчеглерни дарый алырын амгы үе шиңгээ негеп келген.

«Шынның» рейд бригадазы: Д. КУУЛАР, Чадаанада ук-саважыдылга будурүлге черинің начальныгы.

С. КУУЛАР, «Чыраа-Бажы» совхозта улусчу контрольдуң кол болдуунуң кежигүнү.

С. ОНДАР, районнуң улусчу контроль комитединиң дергазы.

М. СЕВЕН, «Шынның» корреспондентизи.

Кыштаглаашкын— хүннүң айтырыгы

Шыңгыы сеттеттинмээп, суг-биле хандыртынмаап, мал чемп чедиртинмээп, кургат одек болдунмээп, одалга чүүлү, дуе, кужур дүжүрүнмээп болгаш өске-даа четиестер ышкаш удур белеткедип күстеп эгелеп ала-чайгаарлаашкынче шилчиткепин бадыткап турар. Шык-Бажы фермада бажың тудуу доозулган, мал чемп болбаазырадыр цехтиң иштики техниктиг дериишкинин районнар аразының Чадаанада «Сельхозтехника» каттыжмышкының (начальныгы В. Вологин) саададып турар. Орта мал чемп болбаззырадырының (саваң хээр болгаш ыдырадыр) аргазын ажылагый организастаавазын. Ферманың механизастаан улуг кажаазында сүт хураап алыр савалар, саалда аппараттарын чуур болгаш кадагалаар ороодерже иляг суг дамчыдылгазы чоруваставаан. Суг дамчыдыгазының системазын кыдыртырының хемчээн күүлүн алыр ужурлуг турган. Ооң хараазы-биле сүт саваларын, аппаратизарын арыглап-шеверлээрин багай чорудуп турар. Ол болза сүттүң барааннығ шынарын кудуладырынга чедирип турар.

Бии-Хемден садын эккелгепи сайзырангай уксалың кодан хунажынарын Шык-Бажында ажык дээр адаанда чемгерип турар. Оларның турар черинде доң одек козургай. Аңаа хунажынар дуңгуражаш, баксыраи болур. Ында кажаалар ишти ол-шык, ишти туманнадып бусталган. Сүт-бараан фермазының девискээри арыг-шевер талазы-биле экиживейн турар.

Дөрт кодан бода малды чөөнүнөн Мажалык базазында 40 ажыг молдургаларның аңаалдазын Алдын-кыс Донгак экижидип турар. Оларның кажаазының ишти курган, чылыг. Семиртиягеде турган дөрт шаа шарының, шөөр мал 18, бода мал 4 кодан. Оларның кыштагларынче 160 ажыг тонна мал чемнп соорткеп. Октябрьга чедир кыштаглаашкынга белеп эвес турган. Доң-Терек сүт-бараан фермазында байдалды экижидип турарындан сүт саалдазы соолгу үеде экижээн. Ынчалза-даа пикетерниң ажаалдазында четпестер бар. Ол турлагда мал чүгле силос, сагеп-биле темгертиниш турар. Транспорт-биле салбырны доктаамал хандырбайн турарындан сава шында экижилдиртинмээп. Саанчыларниң ипек саар черп шаараш, доң, кажаа ишти карацпа. Инекгер ажык дээр адаанда. Мал чемнп тотчегелдиг чарыгдап, кам чок чорукту болдурун турар. Кургаг одек негелдеге чедир белеткеттинмээп. Хорумтага кыштаглаткан. Хар үлгадын, одарга бергедээш Семён Донгак биле Мажаа Кара-Сал ишпиңя одараже чаа көжүп ишп кыштаглаан. Олар чаа хонажында кажаапы чылыглаар, чурттаар бажыннарын септээр, мал чемнп соортур байдалга таварышкан. Курлавыр кыштаглар септээриче белеп сагыш салдынмаан.

Кажаазының ишти ол, контартынмаан, чурттаар бажыннары белеп эвес малчыннар Чыргакы, Чыраа-Бажы, Хорум-Даг салбырларда хөй. Чижээ. Тербе-Дашта Х. Балапайның торүүр хоюнуң кажаазының ишти кедергей ол. Хураган кажаазы чылыглатпынмаан, чугайтаваан. Ында мал суттарар сүт кадагалаар цистерна чок. Сарыглар Саашкын эгелээр. Ындыг турбуже совхоз дирекциязы, салбыр, эргелекчилери, партия, комсомол, профсвилел организацияларының сакманщиктерипе белеткеп аткарарынга сагыш салбайн, чайгаар-да, олар тыпты бээр дээр хөөнүүр. Аныяктарны сакманныг ага-биле хураган доруктуларынче мобилизастаары амгы үеде негеттинип турар.

Мал кыштаглаашкынының айтырыгы — зоотехниктериң, мал эмчилериниң, механиктериниң хүн бүрү сагыш салыр херээ. Ындыг турбуже, совхозтуң кол мал эмчизи В. Допгак кыштаглаашкынче сагыш салбайн турар. Чыргакы салбырда специалистер малчыннарның хаая балчыларын болбушаан. Шөөр болгаш бода мал кыштагларында мал чемнерни камнавас, малга сава бастырар, ой-хемчээл чокка чедиртир фактылар турлаг бүрүүнде бар. Ону болдурбазының хемчээн дорый алырын амгы үе шиңгээ негеп келген.

Малчыннарның политиктиг болгаш экономиктиг өредилгези чорбайн, солуу, сеткүүл чедирилгези савазар ийикпе шуут барбас дээш малчының негелдези улуг.

Мал кыштаглаашкынының чорудулгазында дүүренчиг четиестерни чайладыр, малчыннар-биле ажылды экижиктиишпээн, оларның ажылдаарынга, чурттаарынга чогумчалыг байдалды тургузар дээш ажыл-агыйның директциязы, партия, профсвилел, комсомол организацияларының, Чыргакы, Чыраа-Бажы, Хорум-Даг кодээ Советтерниң күүскомнары боттуг хемчеглерни дарый алырын амгы үе шиңгээ негеп келген.

«Шынның» рейд бригадазы: Д. КУУЛАР, Чадаанада ук-саважыдылга будурүлге черинің начальныгы.

С. КУУЛАР, «Чыраа-Бажы» совхозта улусчу контрольдуң кол болдуунуң кежигүнү.

С. ОНДАР, районнуң улусчу контроль комитединиң дергазы.

М. СЕВЕН, «Шынның» корреспондентизи.

Бөгүн — Энергетик хүнү

КҮЧҮЛҮГ БАЗЫМНАР

Волховтуң болғаш Кашириң төөгүлүг биһиң электростанцилеривилеп эгелээш делегейде эң улуг Красноярск ГЭС-тиң болғаш Кривой-Рогтуң ГРЭС-3-ниң чедир — совет энергетикалың өрткен оруу ыңдыг. Беш чыл бүрүзү оң адырның хөгжүлдезиниң чаа чадазы. «Электрлиг Россия» дугайында В. И. Ленинниң күзелин амыдыралда бөттәндырып турар кижилериң алдарлыг ажыл-херээ-дир. Энергетиканың моон соңгаазргы шапкын хөгжүлдезиниң дугайында улуг сагыш салыышкын СЭКП-ниң XXV съездиниң, СЭКП ТК-ның октябрь (1976) Пленумунуң, ССРЭ-ниң Дээди Советтиниң V сессиязының материалдарында илередиттинген.

Оң адырның ажыл-ишчилериниң оңгу беш чылда соңгаларының болғаш оон баштайгы чылын канчаар дооруп турарының дугайын чугаалап турарының СЭТА-ның корреспондентизи ССРЭ-ниң энергетика болғаш электрификация министриниң бирги орлакчызы **П. П. Фалалеевтең дилээн.**

Чурттуң экономиказының инити хөгжүлдезиниң, бүдүрүлгениң ажыктыг чоруунуң өскүдезин энергетиканың хөгжүлдезинден хөйү-биле хамаарыжыр. Эрткен чылдың декабрь 19-та триллион кило-ватт-шак электроэнергияны ССРЭ-ге бир-ле дугаарында ажылдап кылган. А бо чылын оң хемчээлге бо адыр 3 неделя эрте четкен. 1976 чылдың планныг опшаалдарын хуусаа бетинде доозар дээш Кострома ГРЭС-тиң энергетиктериниң эгелээшкини-биле социалистиг чарыштыг казбартып, хой-хой станнилеринің ажыглакчылары болғаш тудугжулары оң чедишкинге төлептиг үлүүн киргеннер. Чижээ, Запорож ГРЭС-те 800 мун киловатт күштүг энергоблок хуусаа бетинде ажыглалда киргеп. Улуг Октябриның 60 чыл болур оюн төлептиг үткүүр дээш социалистиг чарышка киришкинивээн, келир чылдың сентябрьда база бир ыңдыг агрегатты хуусаадан 3 ай эрте ажыглалга киңерип станция коллективи хүлээптеп. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев Запорож ГРЭС-тиң тудугжуларының болғаш ажыглакчыларының күш-ажылчы чеденишкиниерин болғаш оларның 1977 чылда алтан хүлээлгелерин бедии-биле үнелээн.

Ам безин 10 гидротурбиналар ажылдап турар Усть-Илим ГЭС-тиң коллективи талынчы ёзу-биле ажылдап турар. Декабрьның төнчүзүнге чедир база бир гидротурбина ток берип эгелээр. Ставрополь ГРЭС-тиң, Зея, Вилюй болғаш өске-даа, ГЭС-териниң эдлечглиг агрегаттары ажылдап эгелей бөөген. Беш чыл дургузунда оң адырның күжүнүң өзүлдези 71 миллион киловатт болур. Оң — 1980 чылда электроэнергия ажылдап кылыры 1.380 миллиард киловатт-шак чедирер.

Совет Эвилели — бодунуң оттулар түүл болғаш энергетиктиг курлавырлары-биле экономиказын хөгжүдүп шыдаар бедик индустриялыг кара чагыс чурт. Оң курлавырлары бүдүрүкчүлүг болғаш ажыктыг ажыглаарынга оңгу беш чылда кандыг ажылдар кылдыңарыл?

Энергетиктиг күчү-шыдалды моон соңгаар хөгжүдерин атомнуг болғаш гидроэнергетиканың шапкын хөгжүдезин-биле, чылыг күжү-биле ажылдаар станцилерга одаары-биле чиик өртектиг хөмүр-дашты ажыглаары-биле чедип алыр. А чурттуң энергия курлавырлары чедишкее Европа кеазээнге миллион киловатт-шак электроэнергияны СССР-ге бир-ле дугаарында ажылдап кылган. А бо чылын оң хемчээлге бо адыр 3 неделя эрте четкен. 1976 чылдың планныг опшаалдарын хуусаа бетинде доозар дээш Кострома ГРЭС-тиң энергетиктериниң эгелээшкини-биле социалистиг чарышты казбартып, хой-хой станнилеринің ажыглакчыларының

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

ЧОНГА БАРААН БОЛУУШКУН ҮЛЕГЕРИ

СЭКП ТК-ның Чилгине секретары Л. И. Брежневтиң 70 харлаасны делегейниң хой-ниитизининң, массалыг информациялыың бүгү-ле черлериниң нол кичээнгейинде турбушаан. СЭКП-ниң, Совет нүрүменинң, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң шылгарақгай ажылданчызы, тайбың болгаш социал депшилге дээш чалбыыштыг демиселчи, чайгылыш чок маркисчи-ленинчи Л. И. Брежневтиң алдарлыг юбилейин хөлбаштыр байырлал дугайында Москвадан репорташтарны делегей солуннары эң иосиу черлеринде парлаан.

Ажы-дүнүмде социалистиг чүрттарының парлалга органнары бирги ариннарын чүмүбиле бо кайгамчыктыг хүнге тураскаатқан. «Хаиы хүндүтпел, чүректин хаиызынаи ынакшыл» деп чүүлүнгө Болгарияның «Работническо дело» солуну: «Улуг Совет чүрттүң төзептиг оглу, Ленининиң партиязының шынчы солдады Л. И. Брежнев биетиң үевистиң эң-не кайгамчыктыг иозу-демдээ — коммунистиг идеалдарның тиилелгезининиң, бижыг тайбыныың, Черииң бүгү улустарының билчиишкининиң болгаи аас-кежиининиң нүүрүнде моган чок тургузуқчу ажыл-ишти көргүзүп турар» деп бижээн.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежнев тайбың дээш коммунистиң туруш-болады-биле ажылдаи, хөлөдип турар, ол чүл дээрге дүшкүүрлүг чорукчуң чавырлышкынында депшилге тайбының быжыглап турар болгаш оон-биле кады социализмниң быжыглырының база хогжүдеринге таарымчалыг байдалдарны тургузуп турарынга ол хаиы бүүрелдиг болгаш херек кырында шынныг чорук ону бадыткап-даа турар дээиии ол-дур деп Польшаның «Трибуна люду» солуну демдеглээн.

Эш Леонид Ильич Брежневтиң амыдыралчы улуг оруун сактып келгеш, Улуг Октябрьның идеялары-биле, коммунистиг иитилелги тургузарының ленининчи планын амыдыралга чайгыдыш чок боттандырар дээш демисел-биле, Совет Эвилелиинин Коммунистиг партиязының, бүгү совет улустуң күжениишкиннери-биле амыдыралчы харылзаалар-ны оортан көруп турар биске деп Чехословакияның «Руде право» солуну бижээн.

Л. И. Брежнев биетиң үевистиң шылгарақгай улуттукчузу, хөй талалыг талантылыг кижи, оон бүгү ажыл-чорудулгазы тайбын болгаш кижи төрелгетениин чаагай чоруу дээш демисел-биле чарылбас хөлбаалыг деп, «Франция — ССРЭ» иитилелгиниң президентиэи ги Дессен бодунуң медеглелиигё онзалаи демдеглээн. СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының буянныг ажыл-чорудулгазын. Совет Эвилелиинің болгаи Франциияның улустарының аразында таичылчаан найыралчы харылзааларны быжыглаарыиче оон улуг кичээнгей салып турарын франпузтар эки билир. Шинчаигаш хамын Л. И. Брежневтин 70 харлаанымнын хүнүиде калбак франпуз хой-ниити, Совет Эвилелиинин Франциядаи бүгүле шынчы сеткилдиг өөнүктери Леонид Ильич Брежневтин хой-хой чылдарда чүрттарын, оон янзы-бүрү иитилелги системаларлыг чүрттарының аразында, оон иштиие Совет Эвилелиинин болгаи Франциияның аразында тайбынны, кайы-даа талага ажыктыг хөй талалыг кады ажылдажылганы калбартырынче, бүгү кижи төрелгетениин айыыл чок чоруун болгаи аас-кежиин хандыраринче, улгаиган ажыл-чорудулгазынга улам ынайгы чедиишкиннерии күзеп турар деп, ги Дессен чугаалаан.

Совет Эвилелиинин инициатору Л. И. Брежнев болуп турар тайбынга ынакшылдыг даштыкы политиказының ачызында кижи төрелгетеи чаа дайынпардан айыылынын каразывайн барып болур, улустар болгаи күүнелер аразында улам өзүп орар кады ажылдажылганың байдалдарында чүрттап болур деп, италп парламентиниң депутаттар палатазының даштыкы харектер талазы-биле комиссиязының даргазының орлакчызы христиан демократ Джорджо ла Пира чугаалаан. Л. И. Брежневтин 70 харлаан хүнү Италияда болгаи ооскө-даа чүрттарды тайбын дээш демиселчилерге кайгамчыктыг хүн болуп турар деп, ол оиалаи демдеглээн.

Азия болгаи Африка чүрттарының чогаалчылар ассоциязиязының күүсөмүнүн иежидүнү Алеке ла Гума: — СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И Брежневтин 70 харлаазы-биле хөлбаштыр Мурнуу Африканың бүгү депшилгелиг чогаалчыларының чүрииидеи аиаа чүректин хамыиыиаи баиыр чедирерии болгаи эң-не чаагай күзээшкиииерии дамчыдарын күзээр-дир мен — деп медеглээн.

Л. И. Брежнев болза Совет Эвилелиинде социализм түргузуушкунунуң эгелекгилериниң маадырлыг салгалынга хамзаржыр деп Португалияның «Диариу ди Нотисиаш» солуну демдеглээн. Европага айыыл чок чорук болгаи кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралды белетээриите болгаи эрттирииите Л. И. Брежневтин онзагай рольуг болганын, ук чөвүлел хурал Европага база бүгү делегейге улустар аразының кады ажылдажылгазын быжыглаарыиче болгаи калбартырынче углаган орукту ажыктаи деп, ол солуи онзалаи демдеглээн.

Совет Эвилелиинин улустары, бүгү делегейде ажылчын аиы болгаи демократтыг күүстер СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтин 70 харлаанын кодурлүшкүиүүт демдеглеп байырлаарының бүгү барымзалары бар деп «Уорлд» дээр америк журнал айыткан. Л. И. Брежневтин марксисчи-ленинчи принципиалдыын, массалар-биле оон сырый харылзаазының, совет улуска кыыгтаар чок болган болуп турарын ук журнал онзалаи демдеглээн. Совет Эвилелиин бүгү делегейге тайбын болгаи дең эрге дээш демисежин турар күүтериниң чүрүүн оттуруиче үидүрген ииитиик болгаи даштыкы политика Леонид Ильич Брежневтин удургукчу роль-биле ыка улуг чергелиинге хөлбаалыг деп «Уорлд» журнал демдеглээн.

(СЭТА).

ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫНЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ

Чилиниң болгаш делегейниң коммунистиг база ажылчын шимчээшкининиң шылгарақгай ажылдакчызы, Чилиниң Коммунистиг партиязының Чиигине секретары Луис Корвалаиның хөгжүдүмүнүң хөлбаштыр Чилиниң Коммунистиг партиязының Чиигине секретары Луис Корвалаиның кара-бамындан хостаигаиының делегейниң хөй-ниитизи иэиг байыр чедирип турар. Ол хостальшкынны бүгү делегейниң депшилгелиг кижилериниң чүгула тиилелгези ыыдыр хөй-ниити үнелеп турар.

ГАВАНА. Фашистиг хүнтаның кара-бажыиларга болгаи концлагерьлерге үш ажыг чыл түткааны Луис Корвалаины хостааны — чилп улустуң болгаи делегейниң демократтыг хөй-ниитизиниң улуг чедиишкини-дир деп, Чилиниң улузунуң антифашистиг демиселиибиле эп-сеткил каттыштырылгазының Гаванада тараткан медеглелиинде чугаалаан.

Фашистиг хүнтага хоругдаттырган бүгү кижилерни хостаары дээш идепкейлиг демиселди үргүлүүлээриинин, Чилиге кижиниң эргелерин сагыырын, чүртка демократтыг хостагларын катап тургузарын чедип дээрге, ол хаиы бүүрелдиг болгаш херек кырында шынныг чорук ону бадыткап-даа турар дээиии ол-дур деп Польшаның «Трибуна люду» солуну демдеглээн.

Эш Леонид Ильич Брежневтин амыдыралчы улуг оруун сактып келгеш, Улуг Октябрьның идеялары-биле, коммунистиг иитилелги тургузарының ленининчи планын амыдыралга чайгыдыш чок боттандырар дээш демисел-биле, Совет Эвилелиинин Коммунистиг партиязының, бүгү совет улустуң күжениишкиннери-биле амыдыралчы харылзаалар-ны оортан көруп турар биске деп Чехословакияның «Руде право» солуну бижээн.

Л. И. Брежнев биетиң үевистиң шылгарақгай улуттукчузу, хөй талалыг талантылыг кижи, оон бүгү ажыл-чорудулгазы тайбын болгаш кижи төрелгетениин чаагай чоруу дээш демисел-биле чарылбас хөлбаалыг деп, «Франция — ССРЭ» иитилелгиниң президентиэи ги Дессен бодунуң медеглелиигё онзалаи демдеглээн. СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының буянныг ажыл-чорудулгазын. Совет Эвилелиинің болгаи Франциияның улустарының аразында таичылчаан найыралчы харылзааларны быжыглаарыиче оон улуг кичээнгей салып турарын франпузтар эки билир. Шинчаигаш хамын Л. И. Брежневтин 70 харлаанымнын хүнүиде калбак франпуз хой-ниити, Совет Эвилелиинин Франциядаи бүгүле шынчы сеткилдиг өөнүктери Леонид Ильич Брежневтин хой-хой чылдарда чүрттарын, оон янзы-бүрү иитилелги системаларлыг чүрттарының аразында, оон иштиие Совет Эвилелиинин болгаи Франциияның аразында тайбынны, кайы-даа талага ажыктыг хөй талалыг кады ажылдажылганы калбартырынче, бүгү кижи төрелгетениин айыыл чок чоруун болгаи аас-кежиин хандыраринче, улгаиган ажыл-чорудулгазынга улам ынайгы чедиишкиннерии күзеп турар деп, ги Дессен чугаалаан.

Совет Эвилелиинин инициатору Л. И. Брежнев болуп турар тайбынга ынакшылдыг даштыкы политиказының ачызында кижи төрелгетеи чаа дайынпардан айыылынын каразывайн барып болур, улустар болгаи күүнелер аразында улам өзүп орар кады ажылдажылганың байдалдарында чүрттап болур деп, италп парламентиниң депутаттар палатазының даштыкы харектер талазы-биле комиссиязының даргазының орлакчызы христиан демократ Джорджо ла Пира чугаалаан. Л. И. Брежневтин 70 харлаан хүнү Италияда болгаи ооскө-даа чүрттарды тайбын дээш демиселчилерге кайгамчыктыг хүн болуп турар деп, ол оиалаи демдеглээн.

Азия болгаи Африка чүрттарының чогаалчылар ассоциязиязының күүсөмүнүн иежидүнү Алеке ла Гума: — СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И Брежневтин 70 харлаазы-биле хөлбаштыр Мурнуу Африканың бүгү депшилгелиг чогаалчыларының чүрииидеи аиаа чүректин хамыиыиаи баиыр чедирерии болгаи эң-не чаагай күзээшкиииерии дамчыдарын күзээр-дир мен — деп медеглээн.

Л. И. Брежнев болза Совет Эвилелиинде социализм түргузуушкунунуң эгелекгилериниң маадырлыг салгалынга хамзаржыр деп Португалияның «Диариу ди Нотисиаш» солуну демдеглээн. Европага айыыл чок чорук болгаи кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хурал Европага база бүгү делегейге улустар аразының кады ажылдажылгазын быжыглаарыиче болгаи калбартырынче углаган орукту ажыктаи деп, ол солуи онзалаи демдеглээн.

Совет Эвилелиинин улустары, бүгү делегейде ажылчын аиы болгаи демократтыг күүстер СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтин 70 харлаанын кодурлүшкүиүүт демдеглеп байырлаарының бүгү барымзалары бар деп «Уорлд» дээр америк журнал айыткан. Л. И. Брежневтин марксисчи-ленинчи принципиалдыын, массалар-биле оон сырый харылзаазының, совет улуска кыыгтаар чок болган болуп турарын ук журнал онзалаи демдеглээн. Совет Эвилелиин бүгү делегейге тайбын болгаш дең эрге дээш демисежин турар күүтериниң чүрүүн оттуруиче үидүрген ииитиик болгаи даштыкы политика Леонид Ильич Брежневтин удургукчу роль-биле ыка улуг чергелиинге хөлбаалыг деп «Уорлд» журнал демдеглээн.

(СЭТА).

Чогумчударынче кыйгырыг

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Хойниити организациязы — АКШ биле Латвп Америкаиың аразында харылзаалар талазы-биле комиссия АКШ-тың даштыкы политиктиг угланыышкынын чаарты коорүнче Дж. Картерлиң ам тургустуунуң турар чаазаи кыйгырган.

Бүгү-ле латвп америк чүрттарның түскай догуиналгашкынын бүрүнү-биле хүндүлээриинин дугайын доп-дораан медеглээрин болгаш оларның иштики херектеринге чангыс талалыг шериг азы чажыт холгаэарлаашкынны кылбазын хүлээриин комиссиянын белеткээи илеткелиивде келир үеиин администрациязынга сүмелеп турар. АКШ-тың чазда Панам каналының дугайында чаа, чөптүг керээни чарар ужурлуг, ол мырнаиай эртелеок чугула болуп турар деп илеткелде айыткан.

Ук комиссия америк-куба харылзааларының айтырыын айыткаш, Куба-биле харылзааларны чөорту чогумчударының оруктарын диилеп тыварын келир үедеги чазакка сүмелээн. Кубага удур угланган кандыдаа хөделиишкиннерии болдурбас бодуңуң шинтирлиишиниң дугайын медеглээрин АКШ-тың чазаига башгайгы базым кылдыр илеткелдиг авторлары саналдап турар.

Комиссияның бодалы-биле алырга, кижиниң иол эргелерин үргүлүү хажыдын турар ыидыг чурттарга шериг азы иолдиия техникаиын дуглаарындан болгаи садарындан Каттышкан Штаттарның чазаа ойталаар ужурлуг болуп турар.

ИТАЛИ ПАРЛАМЕНТИДЕ

РИМ. (СЭТА). 1977 сан-хөө чылында күрүне бюджединиң төлевилелии чугаалажыр төөрүнче Италп парламентиниң сеиаты кирипкеи. Оон мурнунда бюджет төлевилелии депутаттар палатазы түүлдүг деп норген.

Келир 1977 сан-хөө чылында Италияның күрүне бюджединдыка улуг 13.600 миллиард лир акша дудуу кылдыр планнаан. Күрүне саиыта кириилделериниң дыка улуг кезээи чазак үидүртүлерии удам-на уланатгырарының нүсели-биле хандырар бодап турар.

Бюджет төлевилелии сенатка чугаалажып коору Италияның экономиктаг байдалы улам ыиай дорайтаанының байдалынга эгелээн. Статистиканың топ институдунуң медеэлериидеи алырга, амыдыралдың өртөк-үнезиниң өзүлдеми бо чылын 21,4 хуу болгаи. Сеолгу үш чыл дургузунда чүрттүң даштыкы өрөөи 7-деи 17 миллиард доллар чедир оскеи, садыг балансызының чылда четпеэи 4.000 миллиард лир акша болуп турар.

Чиигилеиии турар экономиктиг кризистиң эң-не аарберге уржуктарының бирээзи болза, кылыр ажылдың кызырлыш турары болур. Ам безии албан хуузунуң медеэзиидеи алырга, чүртта ажыл чоктар 1 млн. 200 муң кижи болуп турар.

ПЕКИН ПАРЛАЛГАЗЫ КЫДАТТА БАЙДАЛ ДУГАЙЫНДА

ПЕКИН. (СЭТА). «Ваи-Чжаи-Цзяи-Йоиуң болуглеэиишкиииииге» удур удам-на шиитирлиг демиселче ыыгырып турар редакциа чүүлүи «Жэньминь жибао» солуи парлап үидүргеи. «Дөрттүң болуглеэиишкиии» бүгү чүртта хаиы дазылдарлыг аиаргаи дээрээи солуи оон-биле кады оиалаи демдеглээн.

Чүгле төике эвес, харын можуларта, хоорайларта болгаш автономиуг районнарга удурлуур организациялы болуига чагырын алырыиче чүүлүи турганы дээш «дөрттүи» болгаи оон талалакчыларын «Жэньминь жибао» бүрүүладып турар. Боттарының хуузунда иолитиктиг турушгарын быжыглаар дээш, Мао Цзэ-дуииуң мөчүүр мурнуида чагыы дээр меге-хоозуи чүвеии ол болуглеэиишкиии кылып алган турган деп. үүлдө айтып турар.

Декабрьның эгезиидө КҮРиың даштыиы хереглер министрииің албан-хүзээлгезиидеи дүжүртеи Цяо Гуань-Хуа бага-да ол болуглеэиишкиииге хамаарылаалыг турган дээрзии айтып турар үгүүдулга бижиктер чоокку эртиеи хүиарде Пекиигге костүи келгиихээи. «Дөрттүи» бодалдарыига дүжүп турар шүүмиеу бодуңуң ажыл-чорудулгазынга барымдаалаи турган дээшооиу бүрүүладып турар. Амгы үеде оон ол ажыл-чорудулгазын истеп-хынзп турар, чамлык лаштыкы журналистериин медеэлериидеи алырга, мурнуидагы министрии хөйиүң судуиче киирер хире болуп турар.

Кыдат парлалгаиың делегей темазынга материалдарында эрги-ле шүүмиеу: Совет Эвилелиине, социалистиг оскеи-даа күрүиелерге удур оичүк-чоиглиг үүлдерии парлаарын үргүлчүлеи турар.

Намибияның болгаш Зимбабвениң улустарын деткиринибиле

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кол ассамблеяның XXXI сессиязы бодуңуң ажыыы двоетурунуң будүүзүнде оон дөртку комитединиң (иомээржиляге талазы-биле) киирген элээи наш резолюциялары үүлдүг деп норген. Ол дээш 107 күрүне, оон иштиие ССРЭ болгаи социалистиг оскеи-даа чүрттар бадылаан, Намибия талазы-биле кол резолюцияга ассамблея Намибияның улузуиуң бөт тодаралтыыар чарылбас эргезин, хостальгазын болгаш национал хамаарышпас чөруун ИНО-иуң уставынга дүүштүр шиитпирлии-биле детиизэн. «Мурнуу Африканың Намибияны дүрүм чон черге эмелеп алган турар чөруунга удур демиселди бодунда бар бүгү-ле чепсектербиле намибий улустуң чөрудуп турары дүрүм ёзүгаар» дээрзии резолюцияда база-на бадытнап турар.

Хамаарышпас афринам чүрттарга удур Мурнуу Африка Республиканың расисчилериниң Намибияның девиксээриидеи бөттандырып турар агрессчи үүлгедиглерии Кол ассамблея «делегейниң тайбыңынга база айыыл чон черуунга ыыманыг» кылдыр иээгеш, буруу шаипан.

БИСТИҢ ТӨРЭЭН ЧҮРТУВУСТА

● **НУРЕК.** (ТАДЖИК ССР). Нурек ГЭС-тиң 300 муң киловатт күчүлүг дөртиу агрегадын декабрь 19-та, хуусаа бетинде үлептүр ажыглалында киирген.

Он машина хонуп санында-ла хөй муң киловатт-шак электроэнергияны ажыдап үндүрер апаар. Нурек ГЭС-ти ажыглалга киирериниң мурнунда Ортаа Азияга эң-не улуг болуп турган Вахшта иол электростанциязын чаа агрегат күчүзүүңүң таиазыбиле ажып турар.

Дөртиу агрегатты ажыглалга кииргени-биле хөлбаштыр Нуреике байырлыг митинг болган. Оон киржинчилери СЭКП ТК-ның Чиигине секртары эш Л. И. Брежневке раиорт чөрүтнаш, Улуг Оитябрьның 60 чыл оюн эдлчегиг ийи агрегатты хуусаа бетинде ажыглалга киирери-биле дөмдегээр шиитпирлиин илергейлээн.

● **ЯКУТСК.** Тында — Бериакит оруунда Нагорнаяның демир-орун станциязынга баштайгы демир-орун хуусаазындан он хонуи бурунгаар чеде берген. Тудугчулар БАМ-ның сөңгү таласы иээгээ Тында — Бериакит оруун улуг Оитябрьның 60 чыл болур аюнга утиуштур тудуп доскнаш, Мурнуу-Якутскииң коистар хөмүр-даш чыдар черлеринче орунту амыдар сорулганы салган.

● **ЧЕРЕПОВЕЦ.** (Волгоград область). Металлургия заводунуң дөртиу домна суугузуиуң амыычыинары чыл эгезиидеи бээр ийи миллион тонна шойиу эзилдиргеи. Агрегаттың чылда будуруичүлүү төлевилеи ёзугаар 200 муң тонна эшиан. Газтың бедик базыышыиының үезиидө шойиу ыида эзилдирип турар. Ыидыг арганы чүрттүң чаңгыс-даа домна суугузунга амдыызында чедип албаан. Бо чорук дүи-хүи иштиидө шалыпнын график-биле шойиу будуруп үидүрериичө шилчимир арганы берген. Ыичаигаш шойиу сөисаал чокна эзилдирерии ол хандырып турар.

● **ЧЕРНИГОВ.** Прилуцкий райоииуң «Оитябрь он чылы» колхозуиуң амыл-ишчилери сааңчы Анна Довженкога иуш-амыычы улуг тиилелгези дээш байыр чедирген. Ол социалистиг хүзөлгелерии хуусаа бетинде күүседип, хүиээигеи инектериниң бирээзиидеи-не чыл эгезиидеи бээр 8000 килограмм сүттү сагган. Анна Денксеевна колхозтуң ферказынга 20 чыл буруигаар амыдаазы-биле келген. Ажыдаан чылдарының иштиидө ол 2 миллион килограммдан амыг сүттү сагган!

• • •

● **КРАСНОВОДСК** (ТҮРКМЕН ССР). УЛУГ ОКТЯБРЬНЫҢ 50 ЧЫЛЫ АТТЫГ ТЭЦ КЕ ОДАЛГАНЫ КАМПАП АЛЫРЫНЫҢ КҮСЕЛИ-БИЛЕ БО ЧЫЛЫН 10-ГУ МИЛЛИОН КИЛОВАТТ-ШАК ЭЛЕКТРОЭНЕРГИЯНЫ АЖЫЛДАП ҮНДҮРГЕН. Тайрыштырылганың карталары деп адаар чүүлдү шиитпирлеп алганының ачызы-биле ону чедип алган. Токту хереглээриидеи хамаарышпас хоиуктуң ииязы-бүрү шактарында агрегаттарның чогумчалыг кылдыр ажылдарын ол карталарны ёзугаар тодарадыр. Республиканың барыын талакы районнарынга токту берип турар ол эң улуг ТЭЦ-тиң күчүзүү ам-даа бир энергоблокту ажыглалга киирериниң күселп-биле беш чыл дургузунда ийи катап ултадыр.

● **ЖДАНОВ.** Ильич аттыг металлургия заводунуң бешки кислород блогун хуусаа бетинде ажыглалга хүлээп алган. Будурүлгеде ажыдаап турарларлан эң-не иүчүлүг ол установка металлургия чорудулгазын дүргелдиримиң ардазын бээр. Оон ачызы-биле доменшиктер туруп турар агрегаттарга чылда 100 муң тонна чедир шойиу немей алыр.

● **ТАМБОВ.** МОРДОВСК РАЙОНУҢ ТАРААЖЫЛАРЫ ТАМБОВЩИНАГА БИР ДУГААРЫНДА ҮРЕЗИНИИ ЧАШТЫРАРЫНЫҢ БЕДИК КОИДИЦИЯЗЫНГА ЧЕДИР АРЫГЛАП БЕЛЕТКЕП АЛГАН. Оске-даа районнар мурнакчыларга декпекиин турар. Областың ажыл-ишчилери часка барык-ла үш миллиои пеитиер үрезиниң белеткеп турар. Үрезии тараанын дөрттүи үш иезээиден хөйүи чаштырылга стандартының бирги быгап ийиги класыига чедир арылап белеткеп алган.

(СЭТА).

Чилиде шериг-фашистиг эрге-чагырга чүрттүң чөнүи ааарая-түргелелге болгаш ашчутка чедиргеи. Пиноченттиң болгаш оон болуунуң чонга удур политиказының түүиелиидө чөнүиүң азшаи хөй нуруузу болур ядыы иезектери кадергей аш-чут байдалда чүрттап турар. Ажыдаап шыдаар чөнүиүң 20 чыгаи хуузу ажыя чок. Чүгле бо чылым безии аъш-чем ортектери бени ажыг катап аартаан.

ЧУРУКТА: Коимбо можуза ядыыларның чүрттап турган чери.

АДН-СЭТА-ның фотозу.

„ТӨНМЕС ОТ”

Бо чылдың февральда совет физик-термоядерщиктерин чаа чайныпанчак чедиишкиннериниң дугайы делегейге билдинген. Ынчан «Токамак — 10» деп шарын тургузуглуг аппаратка башкартынар термоядролуг реакцияны боттандырган.

— «Токамак — 10» канчаар ажылдап турарыл, экономикага ону ажыглаарының аргалары кандыгыл? — деп айтырыгны ПМА-ның корреспондентизи Олег Полищук атомнуг энергияның И. В. Курчатов аттыг институдунуң директорунуң оралакчылы, ССРЭ-ниң термоядролуг энергия талазы-биле программазының удуртукчузу академик Евгений Велиховка салган. Оон чугаалаанны болза:

— Баштайгы совет уранныг реакторга чагыртkан атомнуг частыышкынының эгезинин эртемденнер дүвүреп кайгап турганындан бээр 30-же чыл эрткен. Бүгүн атомнуг электростанциялар бистиң амыдыралывыста бижыг туружун эзлээн. А эртемденнер даартагы хүнче корүп, энергетиканың термоядролуг эразын чоокшуладыры-биле ажылдап турар. Термоядролуг энергетиканың үндезини суг биле литий болуур. А чер кырында суг биле литий термоядролуг реакторларга миллион-миллион чылдарда «одаарыгга» четчир хире бар. Ол дээрге термоядролуг реакцияны чагырып алтар болза кижи төрелгеттен төнүч чок хөй энергиниң алырының барымдаалы-дыр.

Совет Эвилелинде термоядролуг болгаш атомнуг энергияны бот-боттарынга харыдаалыг кылдыр көрүп турар.

Ам «Токамак—10» дугайында чүүл чугаалап болурул? Ол дээрге термоядролуг синтезти шинчилээринге херектиг богүнде делегейде бар дериг-хереклерниң, туругузугларының эң улуу-дур. Термоядролуг реакторларны ударшың бетинде бис мындыг улуг болгаш аажок аар өртектиг кылыгларны туругдар ужурлуг-даа апарган бис. Чүге дээрге бичии дериг-хереклерге термоядролуг реакцияны болдуруп, оон капчаар бүдерип билип алыры болдунмас. Ол билдингир. Чүге дээрге мындыг реакция капчаар-даа аажок улуг, оон миллион градус температуралыг черге бүттүнер. Оон ангыда плазманы мындыг температураларда доктаамал тударда улуг магниттиг шөлдерни, токтарны, улуг объемну ажыглаар апаар. Каяыы база бичии домнага эвилдирип, кылып албазы дег. А «Токамак-10» домна-биле деңнээр ужур чок улуг.

«Токамак—10»-нуң бар арга-шинээзэ кайы хирел? Термоядролуг реакцияны — водородтуң дейтерий, тритий деп изотоптарының ядроларының синтезин (каттыжылгазын) боттандырарда аажокдаа улуг температура херек. «Токамак-10» плазманы бир миллион ампер хире ток-биле изидип турган ам безин 7—8 миллион, а чоорту 20 миллион градус чедир изидер аргаы биске берип турар. А мындыг пинг плазманы секунданың оңучок кезиинде тудуптар арганы база берген. Ол бүгү плазманың чогуур физиктиг хемчеглерин ап, термоядролуг энергетиктиг реакторларны тудуп, тургузарынче углаган. Экономикага «Токамак—10» кандыг-даа ажык чок. Баштайгы дуржулгалыг үлептүрте херек термоядролуг станцияны кылып алырынга чедир шинтпирлээр айтырыглар, кылдыпар чүүлдер хөй.

Оңгу беш чылдың төнчүзүнде дейтерий биле тритийниң өртедип турган термоядролуг синтезти боттандырар баштайгы тургузугларны кылып болур хире («Токамак—10»-да арыг дейтерий-биле шенелделер кылып турар). Оон соонда термоядролуг реакторнуң болдупар «хевирдүзүзүү» билдине бээр. Ону он бирги беш чылдың төнчүзүнде, азы 10 чыл болгаш ажыглалга киирерин планнап турар бис. А термоядролуг энергетиктиг тургузугларны, шинчилелдер чедиишкиниг болур чүве болза, 15 чыл болгаш кылып ап болур деп санап турар бис.

Термоядролуг синтез талазы-биле баштайгы шинчилелдуржулгалар бистиң чуртувуска, оске-даа чурттарга дег, 50 чылдарның төнчүзүнде эгелээн. Ол ажылдарны баштай И. В. Курчатовтуң удуртулгазы-биле ам оон адын эдилеп турар Атомнуг энергия институдунда эгелээн. Оон шинчилелдериниң удуртулгазын Л. А. Арцимовичче дааскан.

1956 чылдың апрельде, Британнаявың национал атом төвү Харуаллте Курчатов совет физиктериниң чедиишкиннериниң дугайын чугаалаан. Оон бээр термоядролуг шинчилелдер талазы-биле делегей эртемденнериниң сүмележилгези, дуржулга солчулгазы эгелээн.

Оң-да чылдарда Совет Эвилелинге «Токамак» хевирлиниң аппараттарынга шинчиледдерже кирген турган. Ынчалза-даа хөй чылдарда ССРЭ ону чааскаан чорудуп келген. Өске чурттар боттарының программаларын ёзугаар анны тургузуглар шенеп турган. А бүгү чурттарга шинчилелдер болгаш аяла чарыгдаан акша-хөректи идегелге четпээн.

Ол үеде Москвага «Токамак» тургузугларга идегелди катап оттурган баштайгы түнелдер алдынган, удаараашкыдаа эртемденнер бажын ковайткан.

Совет дуржулганы делегей сонуургап хүлээп алган. Арцимович англи эртемденнерин Москваже чалап плазманың «чурттаар үезинин», оон температураазының талазы-биле совет эртемденнериниң онзагай чедиишкиннерин херек кырында көргүскен соонда, термоядролуг синтез талазы-биле шинчилелдер делегейге катап шинкынчаан. Делегей совет физиктерниң шилип алган утланымышкынын эң таарымчалыг, а «Токамак» хевирлиниң системаларын будуп болур деп кортен. Ындыг системаларны тударын эң сайзырангай чурттар эгелээн. Амгы үеде ол система термоядролуг шинчилелдерниң дөрт төптеринде (АКШ, Япония, Барыын Европа, ССРЭ) кол черни эзлээн.

Термоядролуг энергетиканың кижи төрелгетениң мурнунга ажык-дузазынга хамаарыштыр, чоскуу үеде, азы оң сут чыл иштинде атомнуг энергетиканың улам сайзыраары-биле кады ол бодунуң туружун тыва бээр деп болур. Бир ажыглаттына берги дег деп бодап турар чүвевис чүл дээрге, термоядролуг реакцияны атомнуг электростанцияларга «кывар чүүлдү» хөйнү будурер ужурга таварарны бээрге хереглеттиие берип болур. Амгы үеде ажыглаал чок барып турар уран рудазын термоядролуг тургузугларга ажылдап кылгаш чаа ядролуг «кывар чүүлдү» ап болур. Термоядролуг реакция нейтроннарны хөйнү үнүүрер, ол чаа «кывар чүүлдү» боттандырар. Ол термоядролуг реакторнуң бир онзагай шынары-дыр.

Оон соонда барып, термоядролуг отту бодуп ырыг хевирге ажыглаар боор бис. Баштайгы кезээнде термоядролуг оттуглар чүүл дээрге литий биле водородтуң аар изотоку—дейтерий болгай. Одаарның кайызы-даа чер бомбургээнде четчир болгаш артар. Оон-биле кады термоядролуг энергетика химилиг кандыгдаа бокталыышкыны болдурбас, шында-мында керектиг казымал байлак бар деп шилип турар эвес, душкап черге реакторну будуп болур.

Оон соңгаар ялырга, (бис оортан ам-даа талыгыр мрак бис деп болур) термоядролуг энергетика кайгамчык чаагай ажык оруктуг хире. Ам дээрээнде бис чүгле ону догаатырып болур бис, а баштайгы термоядролуг реакторлар атомнуг реакторларга ажыктан дөмей болур. Ол чоокку үели бис ам бижындылап, төлевилел база шинчилелдер талазыбиле ажыдап кылып эгелээн бис.

(ПМА).

Лотереянын чаа чыл тиражы

1976 чылдың акша-бараан лотереязының (чаа чылдың) ундуртулгазының талазы-биле ойнаашкынының тиражы 1976 чылдың декабрь 29-та Тыва хоорайга болуур.

Тиражка 200 «Жигули», ВАЗ-21011 автомобильдер болгаш «Москвич-412 ИЭ» автомобильдер, кызы-бүрүү мараглыг 800 мотоцикл, 250 болгаш 370 рубль өртектиг 3400 соодукчулар, эр болгаш хереженден 2600 хол шаактары, фабрикага кылган 1500 телевизорлар, хөй санныг телевизорлар болгаш радиоприёмниктер, дүктен кылган костюмнер, чоокту кылган аржымылдар, оске-даа үнелиг эт-бараан чүүлдерни ойнаашкынга киирер.

1-ден 200 рубль чедир акша ойнаашкыннары база киирер.

Шупту 25200 эт-бараан болгаш 10674800 акша ойнаашкыннары киирип турар.

Ырак-узак суурда

ӨӨРЕНИП КОРГҮЖЕ...

У. Шыпаа — «Тес-Хем» совхозтуң салбыры. Оон суру хүн келген тудум-на чечектелдир өзүп орар. Ол дээрге чаагай сеткилдиг, сагыш човангыр, уран хоюг кижилериң ачы-дузазы-ла болгай. Ынчалза-даа ол сайзыралда, чүвени тоомчага корбес ийи-чангыс кижилерниң уржуундан шинтпирлеттинмейп турар,— дазылы «быжыг» айтырыглар ам-даа бар. Оларның дутаймын харын ажыт-чажыт чокка чугаалакгаан мен ийин.

У. Шыпаа салбыр совхоз төвүнден 36 километр ыракта турар. Машина-техника барда,ында ырак үүү боор. А чадаг кижиге ол ырак болбайн аан. Ам Хөл-Өөжү суурның чурттакчылары «совхоз төвү таан ырак, чорук кылып канчан чедер» дижип, муңгараан хөннүң илередип олурарлар. Совхоз төвү-биле чоннуң аргыжылгазы кыжын, чайын-даа үзүктелбес, ол дээрге судал ышкаш соң турар дириг агым-дыр. Шынаала, улуг, бичө кижилерниң амыдырал-чуртталгага херектиг чүтүла кандыг херээ турбас дээрил: албан ажылдыы-даа, амы-хуунун-даа чүгүла херээ ыяап тургулаар. У. Шыпаа-биле совхоз болгаш район төптериниң аргыжылга айтырыы кыжын, чайын-даа «шинтпирлеттинмес» айтырыгларның бирээзи боон артышаан. Пассажирлер соотур автобус-даа, тускай дериг каап еске машиналар-даа ол арагында кежүдестээн. Ынчангаш чопдан хомудалдыы үнүп, «совхоз төвү таан ырак, чорук кылып канчан чедер» деп мунгардаан сеткилиниң хайгыгып кээп турары-даа чоптүт анарган. Совхозга бо хүнде бир автобус, тускай дерип каап үш такси бар. Неделяда оода бир катап У. Шынааже чорун турар кылдыр тургузар дугайымда айтырыгны совхоз директору Н. Д. Балчий-оолга чон кашда удаа салып келген. Ол-ла айтырыгны салбырның коммунистериниң отчёт-сонгулдалыг хуралында бээ тургускан. Ол аңаа бээ-ла:

— Өөренип коор бис — деп, тодаргай эвес, тоомча чок харыы берген.

Өөренип коргүже, аскак хой-даа талыйган, ажыг кышдаа шагда душкен. А чоо У. Шынаа биле совхоз төвүнүң аразында чорук-херек кылып чадаг басшыдаан. Кыштың соогунда чаагай машина кырынга чолаачылар албас-даа: чаны-биле хиндедип эрте бээр. Оларны кымда буруудатпас: албазы чоптүт-ле болгай.

Амыдыралга херектиг чүгүлә аргыжылганы таарымчалыг кылдыр тургузар боордан башка, чоннуң «агымын» боогдап кайып шыдаар деп шилеглдин чазбыжы бисте ам-даа бар ийин. Ол талазыбиле удуртур эштер канчаар ирги, шыдажып малаар бис бе?

БАРААНЫ ЧААГАЙ

Бистиң суурнуң чурттакчы бүрүзүнден телефон харылзаазының дугайында айтырыглар салыр болзунарза, олар кыска-кыска харыылаар ийин.

— Салбыр төвү Хөл-Өөжү суурда телефон бар бе?

— Ийе, бараны көстүп турар-ла чүве.

— Ажылдап турар бе, кандыгыл?

— Чок, ол аппараттың чүгле бараны чаагай: кылырт-даа, кын-даа дивес.

Районнуң харылзаа черинин начальнигни Дончуп Чомбүрүкке болгаш оске-даа черге айтырыг тургускан бе?

— О-о, чеже болбаан дээр, дүптүт чүве болза дештир четкен...

КУДУК КАССА, ҮНМЕС ДЕППЕ

Сут чок болза амыдырал кайын турар! «Куу дагның баарындан кудук касса, үнмес деппе»-даа деп ырлажып турар болгай. А бистиң суурнуң турар черинден кудук касса, шынаш-ла, үнгү дег таарымчалыг чер-ле болгай. А чогум казып шенеп-даа корбээн, кастырарын Берт-Даг көдээ Советинден (күүсеком даргазы К. Аракчаа) өрөлдажып-даа, кичээнгейге ап, сагыш човап-даа корбээн.

Ам канчаар, лумчукка тулганда быжаа сугжу дээш ышкаш, суурнуң чурттакчылары ийи километр хире ыракта Хөл-Өөжүнден баткан сугдан барып узар. Хуун-сава туткан кижилер кыжын-даа, чайында ыяап шуужүп-ла турар ийин.

ӨӨРҮШКҮ ӨШКЕН

Суурга чаа чунар-бажың тудуун эртken чалын эгелей бээрге, чурттакчылар «совхозавуус дирекциязы ээ көрүндү экизиң» дээш амырап турган. Ынчанмайн канчаар, ундуктары ирип элээп, тар «самдар» чунар-бажыңга сынмарлажып, соогунга дидиреп, чунуп турган улус амыравас ужур чок.

Элдеп чүве, демги чалаткан тудугжулар чайга чедир ажылдааш, хойган тааннар ышкаш, тиг кылдыр арлы берген. Чурттакчыларның өөрүшкү-майнағы ооң-биле өшкен!

Чүгле ол эвес, бистиң суурувустуң амыдыралынга ходбашкан шинтпирлээр чогуур оске-даа айтырыглар бар чүве. А оларның «бажың кодурүп база шат болган бис. Суурнуң чаагайжыдыгазы, культуразуг амыдыралы дээш бистиң бот-идешкейивис, киржилгевис чок эвес-ле болгай. А чүгле баштаар черлерден деткимче, дуза алыры күзенчиг. Шинтпирлеттинместээн бо айтырыгларны дарый шинтпирлээр болза өөрүпчүтле болур ийин.

Г. ПАМЗЫРАЙ,
Хөл-Өөжү суурнуң чурттакчызы.

ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЫЖЫ

Декабрьның 16-дан 19-ка чедир Тыва АССР-ниң хамааты камгалалының талазы-биле өөредилге чыыжы болуп эрткен. Ук чыышка районнардан хамааты камгалалының штабтарының хостаттырган начальниктери киришкен. Чыыштың киржикчилери республиканың хамааты камгалалының курстарының ажылдакчыларының дузазыбиле белеткээн коргүзүглүг комплекслиг өөредилгелерни Кызылдың даараныга фабриказынга, көдээ ажылагый техникумунга, Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозунга барып көргеннер.

Даараныга фабриказынга өөредилге үезинде радиоактивтиг будумелдерниң доозунуңдан хуузунда камгаланырынга пос маскаларны массалыг даараарын эки организастаан. Ол ышкаш Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозунуң хамааты камгалалының малды, оон чемин камгалаарының болуу шагда овааладан кадн тараанны радиоактивтиг доозундан камгалап алырынга херегээр материалдарны шалыпкын шын ажыглааның өөредилге түнелиниң үезинде эки деп демдеглээн.

Өөредилге чыыжының киржикчилери хөй ажыктыг түүлдерни шинээдип алганнар. Ындыг коргүзүглүг өөредилге удавас Танды, Барыын-Хемчик болгаш оске-даа районнарның ажыл-агыйларынга болуп эртер.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

Тудугжуларның белээ

Чоокта чаа кызылчылар дөрт дугаар микрорайонга база бир чаа чурттарга бажыңын алган. Ук бажыңны соңуургап коор дээш чеде бөөримге,ында арын-шырайында оорушкүзү илдең,ында-мында улус чүү-хоозун тус-тус алган квартираларынче кирген турдар.

«Тыва тудуг» трезинин «Кызыл тудуг» эргелелиниң тудуг-монтаж организацияларыл ол чурттарга бажыңын хуусаазында доозар дээш күжелиишкининг ажылдаан. Чамдык тудуг материалдарының чедишпейн турганындан ук бажың элээн орайтадыр дужлаттынган-даа болза, хоорайның чурттакчылары база бир чаа бажыңны немей алганы өөрүпчүт.

Чаа квартира ап турарларның аразындан Николай Дембирекке дужуп чугаалажымырыма, ол өөрүшкүзүн мынчаар илереттин.

— Уруг-дарыымыс хой болгаш бичии квартирага сынмарлажып турган улус-ла болгай бис. Мында үш ороллдиг квартира алдывыс. Ийтпиниң делгемни аажок, ынаг, соок суу база бар дивес, сен бе, оңнуң. Хөп азар чер, чем шкавы, чайын чем сугар соодулуг черни база таарыштыр кызып каан, магалыг чүведир. Че, барып сонуургап көре каапкар силер бе?—дээш, хүлүмзүрүй аярак мени чалай-дыр.

Чалап турда эң: канчаар киреп ужурга таварыштым. Шынавыла, ынаг дылгем, хапалары, шилазы кыландайның турар, чырык, чылыг квартира болду.

Совет кижилериң амыдырал-чуртталгазын экижидер дээш партия, чазактың доктаамал сагыш салып турарының чылан сагышка кирип турду.

Д. АЛЕКСЕЕВ.

СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ

ЧА АДАРЫ

Ча адарынга республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң ажык бирги черидээш маргылдаазы болуп эрткен. Ол маргылдаа Кызылдың төп күш-культура залынга ийи хүн үргүлчүлээн. Хаалгылыг спорт залга ча адарының маргылдаазы бистиң республикага бир дугаар эрткенин ол. Ынчангаш мындыг аймактың маргылдааларны моон-даа соңгаар эрттирери күзенчиг.

Маргылдаа 18 метр биле 25 метр хемчээлдиг черлерге ийи чүүл мергежилгелерге болуп эрткен. Кызылда башкы институдунуң студентилери, ча адарынга ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат Михаил Филатов —бирги, Сергей Хомушку—ийиги, мастерге кандидат Сергей Хөл-оол—үшкү черлерни алганнар.

Хөрээжен ча адыкчыларының аразынга болган маргылдаага Кызылдың № 15 школазының өөреникчизи Марпя Мельникова шылгараан. Кызылдың № 1 көдээ профессионал-техниктиг училищенің сургуулдары Елена Монгуш биле Ольга Сарыглар олар ийиги, үшкү черлерни үлешкеннер.

Шаңналдыг черлерни алган спортчулар республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң өртектиг белектери, мактал бижиктери-биле шаңнатканнар.

С. ЧАЖИН-ООЛ.

ЧУРУКТА: ча адарының маргылдаазының үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

СТОЛ ТЕННИЗИ

Спорттуң бо хевири бистиң республиканың найысылалымда совлгу үеде элээн сайзырап бар чыдар. Кызылдың ортумак болгаш дээди өөредилге черлеринде, будуруулгелерде стол теннизиниң секциялары дөктаамал ажылдап турар. Эш-хуузунуң маргылдаалары, ушуранышылгалары дөктаамал эртип турар апарган.

Стол теннизинге Кызыл хоорайның команда болгаш хууда бирги чери дээш маргылдаазы эртken дыштанар хүннерде болуп эрткен. Аңаа чүгле Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Каа-Хем районнарның болгаш Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң шилиндек командалары киришкен. А арткан 11 районнарның волейболистери болуп эрткен маргылдаага шуут киришпээн. Бо чорук шак ол черлерде спорт комитеттериниң багай ажылының түнелин бадыткап турар.

Эрзин, Бай-Тайга, Тес-Хем, Тоджу, Мөңгүн-Тайга районнарның спортчулары көдээ спортчуларның республика масштабтыг эртиришкин турар оюннарынга сөөлгү үеде шуут киришпестээнин чаңчыл апарган. Ынчангаш ол районнарның удуртукчулары, комсомол райкомнары, күш-культура болгаш спорт комитеттери спорт ажылынче чогуур кичээнгейин салыр үе келген.

«Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң бирги черидээш маргылдаа болуп турда көдээ спортчуларның чаңгыс-даа хөрээжен командазы үк маргылдаага киришпээнин элдеп. «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң удуртукчулары болуп эрткен республика маргылдаазындан чогуур түнелди үндүрер болза эки.

Көдээ спортчуларның республика маргылдаазынга чүгле дөрт-ле команда ойнаанындан бирги чер дээш спортчу демисел ындыг-ла кончуг болбаан. «Урожайның» эрткен чылгы чемпиону — Чөөн-Хемчик районнуң волейболистери бо удаада база чемпион адын бадыткап шыдааннар. Олар сөөлгү оюнда көдээ ажыл-агый техникумунуң сургуулдарыбиле ойнаап оларны үдуп алганнар. Улуг-Хем районнуң волейболистери үшкү черны эзлээннер.

К. ДУЛУШ,
маргылдааның кол судьязы.

БАЗА КАТАП ЧЕМПИОН

Волейболга бистиң республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң бирги черидээш маргылдаазы эртken дыштанар хүннерде Кызылга болуп эрткен. Аңаа чүгле Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Каа-Хем районнарның болгаш Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң шилиндек командалары киришкен. А арткан 11 районнарның волейболистери болуп эрткен маргылдаага шуут киришпээн. Бо чорук шак ол черлерде спорт комитеттериниң багай ажылының түнелин бадыткап турар.

Эрзин, Бай-Тайга, Тес-Хем, Тоджу, Мөңгүн-Тайга районнарның спортчулары көдээ спортчуларның республика масштабтыг эртиришкин турар оюннарынга сөөлгү үеде шуут киришпестээнин чаңчыл апарган. Ынчангаш ол районнарның удуртукчулары, комсомол райкомнары, күш-культура болгаш спорт комитеттери спорт ажылынче чогуур кичээнгейин салыр үе келген.

«Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң бирги черидээш маргылдаа болуп турда көдээ спортчуларның чаңгыс-даа хөрээжен командазы үк маргылдаага киришпээнин элдеп. «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң удуртукчулары болуп эрткен республика маргылдаазындан чогуур түнелди үндүрер болза эки.

Көдээ спортчуларның республика маргылдаазынга чүгле дөрт-ле команда ойнаанындан бирги чер дээш спортчу демисел ындыг-ла кончуг болбаан. «Урожайның» эрткен чылгы чемпиону — Чөөн-Хемчик районнуң волейболистери бо удаада база чемпион адын бадыткап шыдааннар. Олар сөөлгү оюнда көдээ ажыл-агый техникумунуң сургуулдарыбиле ойнаап оларны үдуп алганнар. Улуг-Хем районнуң волейболистери үшкү черны эзлээннер.

К. ДУЛУШ,
маргылдааның кол судьязы.

«Саян кыжы» шаңнал дээш

Хаак спортунга «Саян кыжы» шаңнал дээш чыл бүрүде чанчыл болган эртиш турар маргылдаа эрткен дыштанар хүннерде каас-чараш бойдус чурумалдыг Тайга станциязынга болуп эрткен. Кызылдан, Тандыдан, Бии-Хемден келген 150 ажыг хаакчыхар күжүн шеңээнин, маргышканнар.

Баштайгы хүн хөрээжен улус 5 километриниң хаак оруунга чарышканнар. Маңаа Бай-Хаактың төлээзи Тамара Елькинага чедер кижи чок болган. Оон командада эжи Лариса Кудрявцева 3 километриниң чарыжынга чемпионнаан.

Хову-Аксында уругларның спорт школазының директору Владимир Ковалёв 15 километриниң чарыжынга бирги черни бүзүрелдин-биле эзлээ. Кызылдың хаакчызы Владимир Абакумов 10 километрте шылтараан.

Маргылдааның ийиги хүнүнде эр улус дөрт кижи киржикчилиг 10 километриниң эстафетазынга, а хөрээжен спортчулар дөрт кижи киржикчилиг 5 километриниң хаак оруунга маргышканнар.

Эр улустуң эстафетазынга Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентилериниң шилиндек командазының кежигүшери В. Гагарин, А. Колорский, С. Байкин, С. Шелованов олар финишке бир дугаарында келгеннер. Хөрээжен хаакчыларның аразынга болган эстафета маргылдаазынга Бай-Хаакта уругларның спорт школазының командазы бирги черни алган.

Шаңналдыг черлерни алган хаакчылар республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң шаңналын алганнар.

В. КАРА-ТООШУТ,
маргылдааның судьязы.

Агаар

Бөгүн республикага бүргеп, аазыр. Барыын чүк утланымышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 14—19, оске арткаларынга 21—26 градус соор.

Кызылга шокар бүкүттаар, чагбас. Янзы-бүрү утланымышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 21—23 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ДЕКАБРЬ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Зузу, оваартыы» 9.30, 12.15, 15.00, 17.45. «Кромвель» 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Иеемж-Кулдун кыш-кызыл мактары» 9.00, 10.40, «Атеисте» киноелектрөй» 16.50, «Тиилекчи» 12.30, 16.40, 18.30, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Гусар балладазы» 15.00, «Хөп-мегеге алмекан» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кижиниң салым-чолу» 15.00, «Хыйланчак» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ГЕОЛОГ КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ»: «Ындыныг ыяк-ыяа» 20.30 шакта.

Лотереянын чаа чыл тиражы

1976 чылдың акша-бараан лотереязының (чаа чылдың) ундуртулгазының талазы-биле ойнаашкынының тиражы 1976 чылдың декабрь 29-та Тыва хоорайга болуур.

Тиражка 200 «Жигули», ВАЗ-21011 автомобильдер болгаш «Москвич-412 ИЭ» автомобильдер, кызы-бүрүү мараглыг 800 мотоцикл, 250 болгаш 370 рубль өртектиг 3400 соодукчулар, эр болгаш хереженден 2600 хол шаактары, фабрикага кылган 1500 телевизорлар, хөй санныг телевизорлар болгаш радиоприёмниктер, дүктен кылган костюмнер, чоокту кылган аржымылдар, оске-даа үнелиг эт-бараан чүүлдерни ойнаашкынга киирер.

1-ден 200 рубль чедир акша ойнаашкыннары база киирер.

Шупту 25200 эт-бараан болгаш 10674800 акша ойнаашкыннары киирип турар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 22-ДЕ

МОСКВАДАН

10.10—«Эртем—бөгүн».
10.40—«Горшетер, кыйгыга харыылаңар!».
11.25—Уругларга фильм. «Суургаларда туктар». Ураң-чечен фильм.
13.00—Медээлер.
13.10—Р. Шуман. Виолончели биле оркестрге концерт.
13.35—«Бөгүн — Энергетик хүнү». ССРЭ-ниң энергетика болгаш электрификацияның министри Е. И. Борисов-биле беседа.
13.50—Энергетиктерге музыкалыг программа.
14.30—«Кижи болгаш хообулуу».

КЫЗЫЛДАН

15.00—«Завод». Телефильм.
16.20—Мультфильмнер программазы.

МОСКВАДАН

17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Известия» солуунуң шаңналты дээш хоккейге делегей маргылдаазы. ССРЭ биле ЧССР-ниң шилиндек командаларының оюну. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

19.20—Телемедээлер.
19.45—«Ак көкпада». Документалдыг фильм.
20.00—«СЭКВ-ниң XXV съезжинің шинтпирлерин — амыдыралга».
20.30—Телемедээлер.
20.40—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.45—«Бөгүн — Энергетик хүнү». ССРЭ-ниң энергетика болгаш электрификацияның министри Е. И. Борисов-биле беседа.
21.00—Энергетиктерге музыкалыг программа.
21.40—«Калифорнияга чүве ийин» (Ф. Брет Гарттың рассказтарын ёзугаар деп шинин баштайгы коргүзүгээн.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редакцияның адреси: индекс 667000
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киадазының 2-31-75, харылзалгазы секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киадазының 2-37-13, культура киадазының 2-23-54, көдээ ажыл-агый киадазының 2-21-47, үлетүр киадазының 2-22-64, чагаа киадазының 2-41-27, информация база совет тургузуу киадастериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретариат тын 2-23-35, солуу кезбейн барганда 2-32-75 телефончо болгаар.
ЧАГЫГ № 1814. Тираж 16332.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01138.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 302 (10287) 1976 чылдың декабрь 23, четверг 1925 чылда үдезилеттинген Өртээ 2 коп.

18-КИ АРМИЯНЫҢ ХООЧУННАРЫ-БИЛЕ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ УЖУРАШКАНЫ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев 18-ки армияның хоочуннары—фронтчу өнүктери-биле декабрь 21-де Кремльге ужурашкан.

Чурттун хей-хей хоорайларындан чедип келген чангысполкчулар боттарының комиссары — Леонид Ильич Брежневке төрүттүнген хүнүнден бээр 70 харлааны-биле холбаштыр ийиг байырны чедиргеи болгаш Социалистиг Ада-чурттун чагаа чоруунга, бүгү делегейге тайбынны быжыглаарынга ажыл-чорудулгаларынга удам ынайгы чедиишкиннерин ажа хүзээн.

Эш Л. И. Брежнев байыр чедиришкинин дээш 18-ки армияның хоочуннарынга чүректин ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлээн.

(СЭТА).

МОСКВАДА ЭЭП КЕЛГЕН

СЭКП-ниң делегациязының составынга Вьетнамның Коммунистиг партиязының IV съездиниң ажылынга киржип чораан СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев декабрь 21-де Ханойдан Москвада ээп келген.

Аэродромга ону СЭКП ТК-ның секретары И. В. Капитонов, а ол ышкаш СЭКП ТК-ның кежигүнү К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат О. Б. Рахманин уткуп алган.

ВСР-ниң ССРЭ-де херектериге тур бүзүреттиргеи Та Хыу Кань уткаанарның аразынга база турган.

(СЭТА).

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ СОВЕТ УЛУСТУН ШЫНЧЫ ОГЛУНГА АЛДАР КЫЛДЫР

ОКТЯБРЬНЫҢ 60 ЧЫЛЫНГА УТКУШТУР

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ҮЛҮҮНДЕ

Ак-Довурак хоорайның хей-хей бүдүрүлге коллективтери 1976 чылдың планын хуусаадан эрте күүсеткеш, боттарынга бедик, чаа хүлээлгени ап турар. Улуг Октябрьның 60 чыл юбилейин күш-ажылчы чедишкиннер-биле ужуражыр дээш чарыш хоорайның ажылчы чоннар коллективтеринде улам калбарып турар.

Социалистиг чарыштың мурнуку одуруунга кирип, чедишкиннинг ажылдап турар бүдүрүлгелериниң аразында хоорайның автобүдүрүлге чери база кирип турар. Автомобилистер бо чылдың он бир айларының дазылгазын 111,6 хуу күүсеткеш, улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга 905,4 муң тонналың янзы-бүрү үүктерни чедиргеп.

Камналгалыг болгаш шынарлыг чорук, автопарктың ажыктыг маңнаашкынын шапкынчыдар дээш ажыл социалистиг чарыштың база бир кол көргүзүү болур. АТБ-ниң чолаачылары чыл эгезинден тура 4100 литр кывар-таар материалдарны, 67 комплект автодугуйларны болгаш дыка хей артык кезектерни камнаап алган.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бо АТБ-де мурнукузундан бедип турар. Он бир айларның түнелдерин ёзугаар алырга, ол ышла янжы санынга онааштыр 104,3 хуу болган.

Ак-Довурак АТБ-зиниң чедишкиннинг ажылдаарынга ыва-дыс хей санныг тывынгыр чаартыкчыларның үлүг база улуг: оларның кынрген сапаалдарын бүдүрүлгеге ажыглаашының түнелинде бүдүрүлгениң оруулгазы улгаткан болгаш 5828 рубльдүн камналгазы аддынган.

Бүдүрүлгеде мурнакчыларның саны немежип турары — оон эки ажылының түнели болур. Бир эвес эрткен чылын бо үеге чедир 15 кижи социалистиг чарыштың тинлекчили деп бедик атты чедип алган турган болза, бо чылын оларның саны ам бешти он сес чеде берген. Олар шуптуу «Социалистиг чарыштың тинлекчизи» деп хөрек демдектери-биле шаңнаткан.

М. ООРЖАК,
Ак-Довурак хоорай.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Аъш-чем үлетпүр эргелээшинч бүдүрүлгелери СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, оңгу беш чылдың планының онаалдаларын ажыр болгаш долдур күүседир дээш күжеништинниг ажылдап турар.

Ак-Довуракты. Чадаананың хлеб заводтары продукция бүдүрүмниң болгаш сайгарарының талазы-биле 1976 чылдың планның онаалдаларын хуусаадан эрте, декабрь 21-де күүседикпенин дыңнатканнар.

Чадаананың хлеб заводу (директору К. М. Донгак) ниити продукция бүдүрүмниң планын 100,7 хуу күүсеткен болгаш 561 муң рубльге хлеббулка аймаан бүдүрген болгаш сайгартан.

Ак-Довуракты хлеб заводу (директору Н. П. Долгих) ниити продукция бүдүрүмниң болгаш сайгарарының планын 100,2 хуу күүсеткеп, 663 муң рубльге хлеб-булка аймаан бүдүрүп кылган болгаш сайгартан.

Бо заводтарның коллективтери чылды мынчаар чедишкиннинг дооспушаан. ылаңдан ажыр ам-даа хей продукцияны бүдүрер дээш күжеништинниг ажылдап турар.

И. ЗАЙЦЕВА,
аъш-чем үлетпүр эргелеяшинин улуг экономизи.

АЖЫЛ КҮЖЕНИИШКИННИГ

СЭКП-ниң XXV съездиниң көдээнин ажыл-ишчилериниң мурнунда салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар дээш оңгу беш чылдың бирги чылының башгайы хонуктарындан эгелээш, Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозтуң малчыннары күжеништинниг ажылдап келгеиндер.

Малчыннарның шудургу ажылдаанындан күүрүеге эът сүт, дүк садарының чыл планларын хуусаа бетинде күүсеткеп. Күүрүеге 215 тонна эътти садар тургаш, 220 тонна чедиргеп. Сатказ малдарның семиин ортумактан оруг болгаш, ССРЭ-ниң Улус ажылагыйының чедишкиннериниң долгелгезинче бээр халас путёвка-биле шаңнаткан бирги класстыг мастер малчыны Инал Даржаа садар инектерин эки семиктеп.

Колхозтуң сазынчылары сүт саалдаашын ковудедир дээш «социалистиг чарышка идепкейлиг киришкеннер. Күүрүеге чылда 400 тонна сүт садар онаалдалыг тургаш, 450 тонналы садып, күш-ажылчы тинлелгеш чедип алган. Сазынчы Иргит Кара-кыс социалистиг чарылтың бирги черинде чоруп орар. Бир саар инектеп-ле 1660 килограмм сүт саап алыр хүлээлгезин шагда-ла ажыр күүсеткеп.

Хойжуулар 21 тонна дүктү күүрүеге садар тургап, 26 тонналы сатказ.

Х. АЛАШ-ООЛ.

САКМАНЩИКТЕР БЕЛЕН

«Мурнакчы» колхоз Бай-Тайга районда кыштаглаашкынга үлегерлиг белеткеген ажыл-агыйларның бирээзи. Ук колхозтуң шаар малы 55 кодаида, ыйыстыг бода малы 8, чылгызы 1 кодаида кыштаглап турар. Оларның 36 кодаиы торүүр мал.

Хой бо кыжын эрте төрүүр, түлүк үези—январь. Ынчангаш колхозчулар кыштаглаашкынга белеткелдя хынамчалыг чоруткаппар. Оон түнелинде 1020 тонна сиген, 713 тонна кок-суда болгаш өске-даа мал чеминери белеткеттингеп. Оон хой кезии кыштагларда чедиртингеп.

Кажаалар бүрүн чылыттатпаган, чаш хураган ажаар кажаалар белеп. Чамдык малдарда сакманщиктер чеде берген. Чыны Очурнуң бригадазынче үнүптеринге 32 аныяк, 43 хоочун сакманщик белеп. Сакманщик бүрүзү 80-120 хураганны дорукпурар хүлээлгеин алган.

К. СЕМИС-ООЛ.

ТӨРЭЭН ЧУРТУНЧЕ ЧОРУПКАН

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтин 70 харлаанын-биле холбашкан үеэлеңнерге киржип чораан, Моолдуң Арат Төрүттүнген намының ТК-зының Бирги секретары, Моол Арат Республиканың Улустуң Улуг хуралының Президиумунуң Дарганы Ю. Цеденбал декабрь 21-де Москвадан төрээн чурту-нче чорупкан.

МАР-ның болгаш ССРЭ-ниң күүрүеге туктары-биле шимээн Внуково аэродомга Ю. Цеденбалды СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Ф. Д. Кулаков, СЭКП ТК-ның кежигүнү И. Т. Новиков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат О. Б. Рахманин олар удээн.

МАР-ның ССРЭ-де элчизин Х. Банарага удээнериниң аразынга база турган.

(СЭТА).

БЕДИИ-БИЛЕ ҮНЕЛЭЭННЕР

Совет Тываның ажыл-ишчилери, бүгү совет улус-биле бир домей, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң 70 харлаанын күш-ажылчы болгаш пенитиктиг кодураүүшкүн-биле демдеглеп, аңаа Совет Эвилелиниң Маадыры ийиги Алдын Сылдысты тывысканын сеткиз ханызыкын-биле хүлээп аяган. Тываның ажылчын аңгызы, колхозчу тарбачынары болгаш интеллигентилери Леонид Ильич Брежневке улуг совет улустуң болгаш бүгү күш-ажылчы ниити төрелгетенниң чаагай чоруу дээш, тайбыңның база коммунизмниң херээ дээш ажыл-чорудулгазынга чаа-чаа чедишкиннерни күзеп турар.

Тываның электри четкилер коллективиниң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXV съездиниң төөгүлүг шиитпирлеринге хей-аът киргеш, оңгу беш чылдың башгайы чылын күш-ажылчы чедишкиннерлиг доозуп турар. Коллектив декабрьның 19-та бүгү көргүзүлгелер талазы-биле чыл планын күүсеткен дугайын рапорттаанар. Электри энергизы ажылдап кылырының чыл планынга немештир 1976 чылдың тончүзүнге чедир ам-даа 2,5 миллион киловатт-шак электри энергизын бээрин хүлээнгеннер.

Ол күш-ажылчы чедишкиннериниң дугайында Тываның энергетиктери күүн «Мир» Культура бажыңынга СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары Леонид Ильич Брежневтиң 70 харлаанынга болгаш ону Совет Эвилелиниң Маадыры ийиги Алдын сылдыс-биле шаңнаанынга тураскаатказын митингизинге улуг чоргаарал-биле чугаалап турганнар.

Митингини коллективте партия бюрозунуң секретары Ю. И. Доронин ажыктан.

Бүдүрүлгеде профэвилел комитединиң даргазы Т. Г. Шапочкинага сес берген, оон чугаалааны болза:

— СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежнев бистиң төвистиг шылгарангай удуртукчубуз, хөй талалыг талантылыг кижи, оон бүгү ажыл-чорудулгазы тайбын болгаш кижи төрелгетенниң чаагай чоруу дээш демисел-биле чарылбас холбаазы. Ынчангаш Л. И. Брежневтиң баштап турары Төп Комитеттиң, оон Политбюрозунуң политиказын канчаар-дал ажок деткип, чүүдүтүнүп турар бис.

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневти Ленин орден болгаш Совет Эвилелиниң Маадырының ийиги Алдын Сылдызы-биле шаңнатканынга бистиң коллективтиң ажыл-ишчилери ийиг байыр чедирип, аңаа чоргаарланып турар деп оратор айыткан.

Транспорт черинин чолаачызы Полушкин Ю. И. сес алган, СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң делегейге тайбынны быжыглаар дээш магазылаг чок чорудуп турар ажыл-чорудулгазын бедин-биле үнелеп чугаалаан.

Митингиниң киржикчилери СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневке хөй чылда чаагай кадыкшылды, социалистиг Төрээн чуртувустуң чечектелиишкинин, делегейге быжыг тайбың дээш чорудуп турар улуг херээнге кайгамчыктыг чедишкиннерни күзээн.

Улуг Октябрьның 60 чыл ойнга аддар болдурган социалистиг хүлээлгени энергетиктер алган. Оңгу беш чылдың ийиги чылының планын декабрь 22-де күүседирин хүлээнгеннер.

ЧУРУКТА: Культура бажыңынга митинг үези.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ ФОТОЗУ.

УЛАМ ЭКИ АЖЫЛДААР

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневти коммунистиг туругзуушукунга, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң мурнунга шылгарангай ачы-хавыязы, тайбынны болгаш удустарның айыыл чок чоруун быжыглаар талазы-биле идепкейлиг, үре-түнелдиг ажыл-чорудулгазы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр чеден харлаазы-биле холбаштыр Ленин орден-биле болгаш Совет Эвилелиниң Маадырының ийиги «Алдын сылдыс» медалы-биле шаңнаан. Бүгү совет улус-биле бир домей, Кызыл районнуң «Тинлелге» совхозунуң ажыл-ишчилери оңу оорушкү-биле уткаан. Бо улуг болуушкун-биле холбаштыр Коммунистиг партияның, совет улустуң шынчы оглу эш Леонид Ильич Брежневке чүректиң ханызындан ийиг байыр чедирип, моон соңгаар кайгамчыктыг кадыкшылды, үре-түнелдиг ажылдаарын күзээш, улам эки ажылдаарын олар хүлээнгеннер.

СЭКП-ниң XXV съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш тинлелгежилер шалыпчы ажылдап турарлар. Оңгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын күүсеткеп. Күрүнеге планнан ажыр 3000 тонна тараазы сатказ, мал чемнин четчиря-биле белеткеп алган. Күрүнеге эът садарының планын 100 хуу, сүүтү —116, дүктү — 107 хуу күүсеткеп.

Амгы үеде совхозтуң ажылишчилери малды кыштан хүр ажырар, оон чаш төлүн менди кампалап алыр, часкы хөөт ажылдарынга үлегерлиг белеткеннир. Совет күрүнениң 60 чылын төлептиг үткүүр, оңгу беш чылдың ийиги чылының планныг онаалдаларын күүседир сорулганы салган ажылдап турарлар.

С. СЕДЕН-ООЛ,
«Тинлелге» совхозтуң директору.

ӨӨРҮШКҮНҮҢ СӨСТЕРИ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң 70 харлаанын бистиң чуртувус чоокта чаа демдеглеп эрттиргеп. Мен бүгү совет улус-биле бир домей, ол болуушкунга хамаарыштыр сагыш-сеткилимни өөрүп, чүректиң ханызындан чылыг сөстерни чугаалаксаар-дыр мен.

Бодуум тудугжу мээн чонум дээш, Төрээн чуртумнуң моон соңгаргы сайзыралы дээш кызымак ажыл-ишчимни Коммунистиг партия, Совет чазак бедин-биле үнелеп, Ленин орден-биле шаңнаазынга улуг-биле өөрүп четтиргенимни илередир сөстерни бедин тывары берге-дир. Бо чылын Тываның коммунистери менээ улуг бүзүрелди көргүзүп, СЭКП-ниң XXV съездиниң делегадынга соңгаан.

Съездиниң хүнинде эш Леонид Ильич Брежневтиң кылганы хаяы уткалыг илеткелии дыңнап, оон бодун көөр аас-кежик менээ таварышкан. Ынчангаш эш Леонид Ильичиниң оң идеткези кажан-даа үттүндүрбас кылдыр сеткилимде артып калган. Чөннүң чаагай чоруу, чуртувустуң улам ыдайты чечектелиишкини дээш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежнев бодунуң бүгү билиг-мергежилиин салып, улуг күжениишкинни үндүрүп, бистиң партиявысты ышгарангай башкарып турарынга совет кижилер чоргаарланып, өөрүп турар болгай.

Партиямның совет улустуң шынчы оглу Леонид Ильич Брежневке Ленин орденин болгаш Совет Эвилелиниң Маадырының ийиги «Алдын Сылдыс» медалын тывысканынга бистиң тудугжу бригаданың кежигүннери сеткил ханыышкын-биле өөрүп тур бис.

А. ЕЛЬШОВА,
Ленин орденниң эзиленчизи, СЭКП-ниң XXV съезазизиниң делегады.

Дашгыкыда

УЛУСТАРНЫҢ ХҮНДҮЛЕЛИ, ХҮЛЭЭН КӨРҮҮШКҮҮ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң 70 харлаазы-биле холбаштыр Москвага болган байырлалдар дугайында тодаргай отчёттарны делегейниң парлалгазы парлап турар. «Кайгамчыктыг интернационалисчи-ленинчи», «Бистиң үеэвистиң шылгарангай күрүпе ажылдакчызы», «Ленинизмге чижеглээр чүве чокка бердинерниң үлегерчизээ», «Партияның болгаш чонуң шынчы оглуна шаңналээ» деп улуг эгелер-биле социалистиг чурттарның солуннары Совет Эвилелиниң дээди шаңналдарын эш Л. И. Брежневке тывысканынын дугайын чугаалап, юбилярның чугаазын, Кремльге хүлээп алышкынын сиржикчилериниң чугаалаан үүлдерин парлап турар. Совет удуртукчуга оон социалиимниң база тайбынның ужуп могаг-шылаг чок будунуг күш-ажылы дээш хавы хүндүлээшкинни болгаш хүлээп көрүүшкүнү илергейлээн, күрүпе, политиктиг болгаш хөй-ниити ажылдакчыларындан чоруткан байыр чедиришкиннерин солуннарда парлаан.

Социалистиг дем каттыштырылгазы болгаш делегей хөгжүлдезиниң чорудулгазынга оон сааларының СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының албан-хүлээлгезинге Л. И. Брежневтиң ажыл-чорудулгалының чылдарында шынарның чаа үе-чадаларынга четкеп деп, неделя санында үнер «Хорячпов» (ГДР) редакция чүүлүнде бижээн. Ол чылдарның дургузунда социалистиг дем каттыштырылгазы делегейде эң-не күүдүг күш болу берген. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының бистиң үеэвистиң эң-не чугула болган эң-не чаагай херээ — тайбыңны камгалаарынче база быжыглаарынче үлаңган хуузунда эптүлээнин бүгү делегейге бедик үнелээшкинге болгаш хүлээп көрүүшкүнге чедип турар.

Вьетнамның Коммунистиг партиязының ТК-ының Политбюро кежигүнү Нгуен Зуй Чинь Ханойга болган байырлыг кежээге чүве чугаалаан, тайбын болган делегейниң аймак чок чоруу дээш демиселге Л. И. Брежневтиң шылгарангай ачы-хавыязын оңгалаан демдеглээн болгаш бүгү делегейге канчаар-даа ажок улуг ат-алдарны әдилеп турар шылгарангай маркесчилеңиичи кыдыр оңу харакгерлээн. Вьетнамның ажыдуңма улузунга совет улустуң көргүзүп келгеи болгаш ажок улуг деткимчези болгаш дузаламчызы дээш СЭКП ТК-га, Совет Эвилелиниң чаазында болгаш чонунга, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң бодунга өөрүп четтиришкиннин Нгуен Зуй Чинь вьетнам улустуң омүзөлиидеи илергейлээн.

Эш Л. И. Брежневтиң аңмыдыралы болгаш ажыл-чорудулгалы совет коммунистериниң партиязы-биле канчаардаа ажок хаңзы-биле холбашкан ужуруида, бүгү дешилгелиг кижи төрелгетенниң демдеглеп эрттиргеи оон 70 харлаазы сөстүң долу утказы-биле Совет Эвилелиниң, оон маадырлыг чонунуң тиилелгелериниң болгаш чедишкиннериниң байырлалы болу берген деп, чехословак солуи «Лидова демократие» бижээн.

Л. И. Брежневтиң ады — делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлымышкынының символу-дур, оон бүгү аңмыдыралы — тайбың болгаш дешилгелиг идеалдарынга бараан болурунуң чижээ-дир деп, австри солуи «Фольксштимме» айыткан.

Италь солуннар кыдыгейге дыка хөй материалдарны тураскаатказ. Күүрүе аңмыдакчызы болур Л. И. Брежневтиң шылгарангай роливи, делегей байдалын экижидерге, дүшкүүрлүг чоруктун чавырлышкынны дээш демиселге оон улуг ачы-хавыязын Милаииың «Джорно» солуну онзалап демдеглээн. «Делегей политиказында ол хире улуг рольду Совет Эвилелиң кажан-даа ойнавайн турган» деп ол солуи айыткан.

Төрээн чуртун дээди шаңналдарын тыпсырының өзулаазынга Л. И. Брежневтиң чугаалаи америк «Вашингтон пост» допчулаи парлавышаан, күш-ажылчы чонның херээ дээш, Төрээн чуртувусту чечектелиишкин дээш, тайбың болган коммунизм дээш партияның шынчы солдазы, шынчы демнеелчи болуп келген, болгаш кезээде маадыг болуп артар мен дээрзиниң дугайынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының сөстерин онзалап көргүскеп.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары болган чайырал-балчон-биле холбашкан бедүүш кижи болуп келген болгаш шыдыг болуп артып-даа турар, ажылчы чонкарының амыдыралын бедик эрге-ажыктарын, оларның өөрүшкүзүн болган сарын човаашкынын ол экии-биле биларлыг дээрзин ажылчын металлургтан социализмниң баштайгы чуртунун — Совет Эвилелиниң дээди партийжи удуртукчузунга чедир Л. И. Брежневтиң өөткен бүгү амыдыралы оруу бадыткап турар деп, ирак солуи «Тарик Аш-Шааб» медеглээн.

ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН ӨӨРҮП ЧЕТТИРИИШКИН

ДЕЛИ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң төрүттүнген хүнүнден бээр чеден харлаазынга холбаштыр индий хөй-ниитиниң митингизи Делиге болган. Митингиге Индияның сураглыг күрүпе ажылдакчылары, парламент кежигүннери, чагырыкчы партия — Индий Национал конгресстиң, Индияның Коммунистиг партиязының, хөй-ниитиниң масс-тыг организациаларының толээлекчилери киришкеннер.

Делегейниң аңгы-аңгы чурттарының миллион-миллион кижилери СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарынга оон бүгү-ниитиниң тайбыцын хандырарының херээнге шылгарангай салыышкыны дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинни илередип турарлар деп, Индияның дамтыкы херектер министри Я. Б. Чаван ол митингиге чүве чугаалаан, демдеглээн. Бистиң чурттарывыстың удустары найырадлың бузулзас харылзаларын-биле холбашкан деп ол чугаалаан. ССРЭ чурттун эң-не берге хүнүнде-даа Индияның талазынга туржуп келген болгаш бо талазы-биле Л. И. Брежневтиң ачы-хавыязы дыка улуг.

Бүгү кижи төрелгетенниң тайбын-чаагай чоруунга сөөлгү үеде Л. И. Брежнев мышкаш, хөй чүүлдү кылган оон өске ыдыг күрүпе ажылдакчызын тывары берге деп, ИКП-ның Национал Чөвүлелиниң даргазы Б. Упта чугаалаан Делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шынчаашкинни сырый каттыштырарының, национал хөстелгенның, демократияның болгаш дешилгелиг күштерни моонсоңгаринин херээнге эш Л. И. Брежневтиң ачы-хавыязы онза улуг боор турар.

Бүгү улустарның эргежыктарынга дүүшүүр чавырлымышкынны улам ханыладып, быжыктырарының херээнге оон хуума салыышкыны дээш улустар Л. И. Брежневке ханызы-биле өөрүп четтирип турарын Индий Национал конгресс партиязын Бүгү-индий Комитединиң чиңгине секретары В. Б. Раджу ол митингиге чүве чугаалаан, айыткан.

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге

АМЫДЫРАЛ-БИЛЕ ХОЛБАП, АЖЫЛЫН ТҮҢНЭЭР

СЭКП ТК-ның «Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин экижидер дугайында» доктаалын амыдырала боттандырар, ажылчы чонну экономиктиг билиглер-биле чепсеглээр деп СЭКП Барыын-Хемчик райкому оны кичээнгейин олче угландырып келген. Бо айтырыгны партия райкомунуң бюролузунга чугаалажып, экономиктиг өөредилгени экижидериниң хемчеглерин ажылдап кылган. Экономиктиг билиглерниң үндезинерин өөренир школаларның саны ковуктээн. Бо чылын совхозтарда ажылчыннарга экономиктиг билиглерниң үндезинерин 11 школада, ортумак звеноның ажылдакчыларынга «Кодээ ажыл-агыйлыг будурулгезин удуртуруның экономиктиг үндезинин» 4 школада, а совхозтарның удуртукчулары, дээди эртемниг тускай эртемниглерге районуң партия комитединиң чанында «Удуртукчуның күш-ажылы» деп бир теоретиктиг семинарны ажыктаан. Иниитээ-биле үстүнде экономиктиг өөредилгелерде 700 ажыг кижи хаара түттүнген. Оол аңгыда районувуска дорт сүт-бараан фермаларында коммунистиг күш-ажылдың школаларында 79 кижи өөренип турар.

Ыракта чурттаан, ажылдаан турар малчыннар ортузунда партияның XXV съездиниң материалдарын өөренип 12 эге политшколалар ажылдап эгелээн. Олар тускай программалыг партияның XXV съездиниң материалдарыг, оон документилерин, партияның экономиктиг сорулгаларын өөренип эртерлер.

Ажылчы чонның ортузунга экономиктиг билиглерни пропагандалап, өөредилгени «Шекпээр» совхозтуң директору Ш. Д. Ооржак ол совхозтуң кол зоотехниги Б. С. Даржаа, «Барлыктаң» экономист Л. И. Черепанова, К. О. Хаажык, «Хемчиктеп» Монгуш Бюрбю олар идепкейлиг киржип, пропагандист хүлээлгезинге кыымаккай чоруун коргузуп келгеннер.

Политиктиг-даа, экономиктаг-даа өөредилгелерни хүп бүрү кичээнгейге ап, ону хүралдарга чугаалажып, чедерчетпестерни дарый чайлаарыг чугула. Бо талазы-биле ажыдды «Шекпээр» совхозтуң парткому (секретары М. Б. Кара-Сал) эки чорудун турар. Коммунистерниң идей-теоретиктиг бирээнин дугайында айтырыгны хүралдарга чугаалажып, чылдагаан чок өөренмейн турар коммунистерни хемчег ап келген. Иниитээ-биле бо айтырыгны чедимчелиг шиитпирлээн. Малчыннарга Чангызаатта болгаш Тарлаг-Аксында ийи школаны ажыктаан бис. Оларда 65 хойжу болгаш кадарчы хаара түттүнген. Ол черлерниң чоок-кавыында кыштаглап турар малчыннар айда бир катап чыгып алгаш, экономиктиг билиглерниң үндезинерин, зооветеринария эртемин өөренип турарлар.

Ажылчыннарның ортузунда өөредилгенің шынары пропагандистерниң ажылындан кол хамаарыжыр. Партбюродан бадылаан 16 пропагандистиң барык шупту боттарының хүзээлелериң эки күүседип келген. Оларның арасында хөй чылдарда ажылдап келген дуржулгалыг эштер аз-оол эвес. Совхозтуң хоочун специализинге, дуржулгалыг пропагандист М. А. Сметанина удуртуп турар. Бо школаның ажыы черле улуг. Дыынакчылар түгле удуртулганың арга-методтарын эвес, а коллектив кежигүннериниң чиик бот-үнелиг, эки шынарлыг продукцияны будурериниң мобилизастаарыныың, кижилериниң күш-ажылың шын организастаарыныың, оларның ажылынга тааржымалыг байдалдарны тургузарыныың дугайында айтырыгларны ханы-биле сайгарып өөренип келген.

Ындыг болзажок, кол инженер Г. Ф. Шафоянке удуртқан механизаторларның өөредилгези ам-даа эки организастаттынмаан. Бо айтырыгны чоокку үеде партбюрога чугаалажып, тодаргай хемчелерни алырын планнап турар бис.

М. КАРА-САЛ,
совхозтуң партком секретары.

ДУРЖУЛГАЗЫ УЛУГ

Луиза Бельчирзина Дамбар Ленин аттыг колхозтуң кор куриунда-ла пропагандистеп ажылдап чорваан. Ол маңаа кээрге, партком секретары оңу өрээлинге чалып эккелгеш:

— Силер моон мурнунда пропагандистеп черван болгаш дуржулгакар улуг болгай. Силерге партийкин даалга кылдыр комсомолчуларның политиктиг өөредилгезинге пропагандист кылыыр бижиттээр деп санаа бар. Чажам дивес-ле боор силер—деп, ол чугаалаан.

Оон бээр каш чыл эрткен. Апаяк пропагандистеп дуржулгазы чыл келген тудум улам улгадып турар. Ол кижилерге ыяк белеткелдиг кодир. Тайылбырлап бээр темата хаваарышкан бүгү айтырыгларны баш удур сайгарып кылып алыры аңаа чанчыл анаргап. Магазинге келген чаа номнарны садып ап, бодунуң библиотекамны долдуруп, хөрек апарган таварылгада, район төвүнүң библиотеказиндан чугула литератураны бижидип ап турар. Бо пропагандистеп эртарып турар кичээлдерни ынчалташ амыдыралчы болгаш бедик шынарлыг. Ылаңгыя СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң материалдарын бо болгумнуң дынакчылары хавыды-биле сайгарып өөренген.

Л. Б. Дамбарның башкылаа турар болгумнуде 28 дынакчы бар. Идепкейлиг дынакчылар комсомолчулар В. Монгуш, Ч. Ондар, Т. Монгуш, А. Сат болгаш оон-даа өскелер Улуг Октябрьның 60 чыл бодур оонга уткуштур бедиткен хүзээлелерни алгаан.

В. ГЛУХОВ.
ВЛКСМ Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары.

ДЭЭШТИИН ЧЕДИП АЛЫР

Бо өөредилге чылында СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерииге дүүштүр районда марксизм-ленинизм өөредилгениң байдалы болгаш оңу экижидер дугайында айтырыгны партия райкомунуң бешки пленумунга чоокта чаа чугаалаанаан. Марксизм-ленинизм өөредилгезиниң системазында 671 дынакчы хаара түттүнген болгаш 114 пропагандист ажылдап турар. Коммунистиг күш-ажылдың школазында 115 дынакчы өөренип турар. Коммунистиг күш-ажылдың школазы «Торгалыг» совхозта 7 кезек черде тургустунган. Чаа өөредилге чылында «Торгалыг» совхозта ажылчын комитединиң партком Сандан Таяа-оолдуң коммунистиг күш-ажыл школаларында пропагандист кадрларны шын шилеп тургускаанындан 200 дынакчы доктаамал өөренип, кичээлдерни 12 катап эрттиргей. Өөредилгени Хандагайты ортумак школазында (партия эге организациязының секретары Инна Тангай-оол), район эмнелгезинде (Сенджаа Монгуш), районнуң сан-хоо киллизинде (Дадар Чымба) партия организациялары бедик организастыг эгелээннер. Ол ышкаш «Торгалыг» совхозта көдээ ажыл-агыйның тускай эртемнигленнирииң ортузунда «Ажыл-агыйны эртемге үндезилеп башкарарының школазының» пропагандист Донгак Сюзююн биллиглиг удуртуп турар.

Районда марксизм-ленинизм өөредилге чылын «Коммунизмче орук» колхозта партия комитедин (секретары Седип-оол Донгак) четпес организастаан. Партия комитедин өөредилге чылының чедимчелиниң болурунуң үндезинин пропагандист кадрлар шилеп алыр ажылды ыракта четпес тургускан. Оон түңнелиинде ол колхозта партийжи өөредилге чогуур негелдезинге чедир тургустунмаан. Чижээ, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемнигленнирииң ортузунда «Ажыл-агыйны эртемге үндезилеп башкарарының школазының» пропагандист Донгак Сюзююн биллиглиг удуртуп турар.

Районда марксизм-ленинизм өөредилгезиниң системазында 671 дынакчы хаара түттүнген болгаш 114 пропагандист ажылдап турар. Коммунистиг күш-ажылдың школазында 115 дынакчы өөренип турар. Коммунистиг күш-ажылдың школазы «Торгалыг» совхозта 7 кезек черде тургустунган. Чаа өөредилге чылында «Торгалыг» совхозта ажылчын комитединиң партком Сандан Таяа-оолдуң коммунистиг күш-ажыл школаларында пропагандист кадрларны шын шилеп тургускаанындан 200 дынакчы доктаамал өөренип, кичээлдерни 12 катап эрттиргей. Өөредилгени Хандагайты ортумак школазында (партия эге организациязының секретары Инна Тангай-оол), район эмнелгезинде (Сенджаа Монгуш), районнуң сан-хоо киллизинде (Дадар Чымба) партия организациялары бедик организастыг эгелээннер. Ол ышкаш «Торгалыг» совхозта көдээ ажыл-агыйның тускай эртемнигленнирииң ортузунда «Ажыл-агыйны эртемге үндезилеп башкарарының школазының» пропагандист Донгак Сюзююн биллиглиг удуртуп турар.

Районда марксизм-ленинизм

Монгуш-Тайга районда «Малчын» колхозтуң даргазы Салчак Сагаан-Байырович Очур республиканың хоочун пропагандистериниң бирээзи. Амгы үеде ол колхозтуң удуртур ажылдакчыларының, тускай эртемнигленнирииң, бригадирлериниң ортузунда организастаттынган «Социализм болгаш күш-ажылда» деп курсту чорудун турар. Дуржулгалыг пропагандист дынакчыларның кичээнгейин дораан-на хаара түдүп, сонуургадыптарынга чанчыккан. Ынчангаш оон кичээлдерни кезээде шынарлыг, содуң эртер.

Хой чылдарда эки үре-түнелдиг ажылдап келгени дээш С. Очуриуң адын республиканың эң эки пропагандистериниң Хүндүзел дептеринде кирип бижээн.

ЧУРУКТА: С. Очур.

М. ХЕНЧЕ-КАРАНЫҢ фотозу.

ИЙИ НОРМА КҮҮСЕДИП ТУРАР

Василий Сайын-оолович Ыялар Кал-Хем районда «Коммунизмче орук» колхозка он ажыг чыл иштинде тракторастеп ажылдап келген. Бо үениң дургузунда ол механизатор мергежилдиг бүгү-ле чажыттарын шингээдип, байлак дуржулгалыг чонунең алгаан.

Мурнакчы трактористе В. Ыялаң илчирбелиг трактору-биле бир үениң ийи нормазы күүседип келген. Ыдыг ажыл-ишчи чоруу дээш од хөй удаа акша наградаларын ап, СССР-ниң улус ажыл-агыйының челиишкиннериниң делегезинге база чораан.

ЧУРУКТА: В. С. Ыялаң.
П. РАСЕНИКТИҢ фотозу.

Советтер амыдыралы

ДОКТААМАЛ КОМИССИЯЛАР— СОВЕТТЕРНИҢ КҮЖУ

Партияның XXV съездиниң шиитпирлеринде ажылчы чонну күрүнеи эргелеп башкарырыгга болгаш оон иштинде чер-чер Советтерниң ажылыгга киирилгелеринге улуг дуржулгага, тодаргай угланмышкынарын айыткан. Бистиң хөй яңнашалдыг күрүнеисте ажылчы чоннар депутаттарының Советтерге олча черни эдеп турар, түге дээрге, олар күрүнеи эргелеп башкарырыгга ажыйы чоннарның эң-не калбак киржилгезин хандырып турар организациязы болуур.

Советтерниң ажылында кол черни доктаамал комиссиялар эдеп турар. Ынчангаш оон ажылыгга депутаттарның киржилгези улуг. Туран хоорай Соведиинин он бешки чыыжырыг организастыг сессиязының 9 доктаамал комиссиялары тургускан. Комиссиялар бөтүрмүң хүралдарыгга ажылдың аналитеп, аңаа янзы-бүрү айтырыгларны чугаалажып, дилиирлеп турар.

Хүзээлезинге эки күүседип, Советтерниң мурнунда турар соругларын күүседир талазы-биле ажылга боттуг дузаны чедирип турар комиссиялар бисте бар. Оларга ниитиниң корум-чуруумун камгалаар болгаш хөөлүг-дүрүм талазы-биле комиссияны (даргазы К. Хелия-оол), садыг, ниитиниң чемпионнигленнирииң болгаш чурттагга-эмнедирел талазы-биле комиссияны (даргазы А. Сорокина) хамаармайтырып болуур.

Коммунал ажыл-агый, тропспорт болгаш харылзаа талазы-биле комиссиялардың хүралдарында коммунал ажылагый комбинадының директору П. Шапошуун, районнуң сеңгелге-тудуг участогунуң начальниги Ю. Семеновтуң отчёдун дыннаан, аналиргеп.

Сессияларга болгаш хүралдарга хүлээп алдынган шиитпирлерни амыдырала боттандырар дээш Туран хоорай Соведиинин күүсекчи комитединиң чогуур хемчеглерин ап, улуг кичээнгейни олче салып, доктаамал контрольдуг турускан. Бо чылын күүсекчи комитеттиң хүралдарынга шиитпирлерниң күүседелдиниң талазы-биле сес айтырыгны чугаалашкан.

Округтар аразында социалистиг чарыш кадбаргаш, оон негелдезерии ажылдап кылгаш, сессияга тацыжын көргеп. Хамаарыжыкан округунуң чагайжыдылгазинда ангуда, арагалаар, тругларының кижизидилгезинче сагыш салбас ог-бүледер-биле ажыл чорудары база ол негелдезерде кирдүнген. 1976 чылдың октябрь айда Советтиң сессиязынга чарыштың түнелин үндүргеп. Депутаттар С. Никифоров, И. Семенов, Н. Хомутов болгаш А. Сорокина тилекчилер болган. Оларның акша болгаш ортектиг барааннар-биле шаңналган.

Депутатка соңгукчуларның киирген чагыгларын ой-шаанда күүседирип өөренир көөру—күүсекчи комитеттиң кижилерниң садыг ан, бодунуң библиотекамны долдуруп, хөрек апарган таварылгада, район төвүнүң библиотеказиндан чугула литератураны бижидип ап турар. Бо пропагандистеп эртарып турар кичээлдерни ынчалташ амыдыралчы болгаш бедик шынарлыг. Ылаңгыя СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң материалдарын бо болгумнуң дынакчылары хавыды-биле сайгарып өөренген.

Л. Б. Дамбарның башкылаа турар болгумнуде 28 дынакчы бар. Идепкейлиг дынакчылар комсомолчулар В. Монгуш, Ч. Ондар, Т. Монгуш, А. Сат болгаш оон-даа өскелер Улуг Октябрьның 60 чыл бодур оонга уткуштур бедиткен хүзээлелерни алгаан.

В. ГЛУХОВ.
ВЛКСМ Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары.

Будурулгеге ажыктыг

Бии-Хем районнуң «Оок» совхозунуң ажыл-ишчилери оңгу беш чылдың баштайгы чылын күш-ажылчы эки чедиишкиннерлиг доозуп турар. Күрүнеге мал продуктуларын садарының чыл планы хуусаа бетинде ажыр күүседиттингилээн. Чижээлээрге, сүт садарының планы, декабрь 1-де байдал-биле алырга, 111 хуу, эттиг—103,4 хуу, а дүк дужаарының планы 100,9 хуу күүседиттингеп. Мал ажылының продуктуларын пландан ажыр садары ам-даа үргүлчүлеп турар.

Бо болгаш оске-даа чедиишкиннерни чедип алырынга коммунистерниң болгаш бүгү ажылчыннарның ортузунга политиктиг база экономиктиг өөредилгени чыл бүрүде эки организастап, ону совхозтуң ажыл-амдыралы-биле ханы, холбаштырып турарывыс улуг дузаны чедирип турар. Бо чылын өөредилге системазында ниитиниң-биле 280 ажыг кижи хаара түттүнген, оларның аразында коммунистер болгаш комсомолтулар эвээш эвес. Бүгү коммунистерниң 85 хуузу, комсомолчуларның 60 ажыг хуузу партия, комсомол чыдыышкынында хаара түттүнген.

Политиктиг чыдыышкынның, экономиктиг өөредилгениң бүгү чадаларының 11 школазы бисте ажылдап турар. Моон мурнунда чылдарда малчыннарның өөредилгезин эки организастаттынмайн турган. Партбюро совхозтуң администрация чери-биле, хөй-ниити организациялары-биле бо айтырыгны чедимчелиг шиитпирлээн. Малчыннарга Чангызаатта болгаш Тарлаг-Аксында ийи школаны ажыктаан бис. Оларда 65 хойжу болгаш кадарчы хаара түттүнген. Ол черлерниң чоок-кавыында кыштаглап турар малчыннар айда бир катап чыгып алгаш, экономиктиг билиглерниң үндезинерин, зооветеринария эртемин өөренип турарлар.

Ажылчыннарның ортузунда өөредилгениң шынары пропагандистерниң ажылындан кол хамаарыжыр. Партбюродан бадылаан 16 пропагандистиң барык шупту боттарының хүзээлелериң эки күүседип келген. Оларның аразында хөй чылдарда ажылдап келген дуржулгалыг эштер аз-оол эвес. Совхозтуң хоочун специализинге М. А. Сметанина, Г. П. Пухирева, Л. Ф. Тутубалина, А. Д. Сайчай болгаш оон-даа өскелер кичээлдерни бедик деңнелге, амыдыралбиле сырый холбаалыг эртиргип турарлар.

Үстүнде чугаалаанывыс малчыннар школаларында партком кежигүнү А. Д. Сайчай, аныяк специалист Т. А. Пономаренко олар пропагандистеп турар. Бистиң бо пропагандистерниве өөредилге чылы эгелээнден бээр кичээлдерни доктаамал эртиргип, ажылчыннарның мергежилиг бедилер дээш бүгү-ле аргаларны ажыглап, ылаңгыя Т. А. Пономаренко зооветеринарияның кичээлдерин практиканың кырынга эртиргип турар.

Сүт-бараан фермаларында болгаш ийи малчын бригадада база бир салбырда организастаан коммунистиг күш-ажыл школаларының эки ажылдап турарын демдеглээр херек. Оларда 128 кижи бар, школаларның дынакчылары кичээлдерни ой-шаанда эртиргип, өөредилге программазының темаларын ханы-биле сайгарып турар.

Ортумак болгаш дээди эртемниг специалистер экономиктиг өөредилгениң программазының негелдезинге «Будурулге коллективиниң удуртукчузунуң күш-ажылы» деп теманың айтырыгларын сайгарып өөренип турар. Оны бистиң хоочун специализинге, дуржулгалыг пропагандист М. А. Сметанина удуртуп турар. Бо школаның ажыы черле улуг. Дынакчылар түгле удуртулганың арга-методтарын эвес, а коллектив кежигүннериниң чиик бот-үнелиг, эки шынарлыг продукцияны будурериниң мобилизастаарыныың, кижилериниң күш-ажылың шын организастаарыныың, оларның ажылынга тааржымалыг байдалдарны тургузарыныың дугайында айтырыгларны ханы-биле сайгарып өөренип келген.

Ындыг болзажок, кол инженер Г. Ф. Шафоянке удуртқан механизаторларның өөредилгези ам-даа эки организастаттынмаан. Бо айтырыгны чоокку үеде партбюрога чугаалажып, тодаргай хемчелерни алырын планнап турар бис.

М. КАРА-САЛ,
совхозтуң партком секретары.

Соңгукчулар-биле ужуражылга

«Чыраа-Бажы» совхозтуң Культура бажының чурттакчы чөп долдур олурушкан. Анаа Тыва АССР-ниң Дээди Соведиинин депутады, Чөөн-Хемчик районнуң күүсекчи комитединиң даргазы Б. Б. Чөдүк соңгукчулар мурнунга отчёдун берип, ужуражышкынны кылган.

Депутат РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советтериниң бага район Соведиинин сессияларының шиитпирлерин амыдыралга ынчаар боттандырып турарының, соңгукчуларның киирген чагыгларының күүседелдиниң дугайында айтырыгларга докладаан.

Хуралга Чыргакы көдээ Соведиинин даргазы И. Куулар, Чыраа-Бажы ортумак школазының башкылы, ыяла партия эге организациязының секретары О. Монгуш болгаш өскелер-даа депутаттың отчёдунга хамаарыштыр санал берип, тус-тулунда чагыгларын бергеннер.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң малчыннары Б. Солига, Ч. Довгакка болгаш Д. Кара-Салга он үргүнү божаан, кижилиткеин дээш шаңнатканы —«Маадыр-эс» орденнери хереглеткеннерге Б. Б. Чөдүк кадап берген. Оларга школаның, эмнелге, ясли черлериниң коллективтериниң белектерни база тывыскан.

А. МОНГУШ.

СЕМИНАР ЭРТКЕН

Партияның Эрзин райкомунуң хүрээлээр залында Эрзин, Тее-Хем районнарның Советтер ажылдакчыларының шаттыкан семинары Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң планын ёзугаар болуп эрткен.

Семинарның киржикчилери советтерниң организае-массалыг ажылдарын канчаар организастаарының дугайында, социалистиг хөөлүг-дүрүмге камгалаарының база сагыгырының дугайында болган өске-даа темаларга лекцияларны дыннаан.

Ийи кожа районнарның райкүүсекомнар даргалары П. Тыртык-Кара биле Н. Чымдыгыр олар боттарының районнарынга хамаарыштыр ниитиг байдалдыг дугайында информацияларны кылган. Дуржулга солчуушкыну база болган.

Семинарның түңнелии Бай-Даг көдээ Соведиинге эрттиргеп. Анаа оон киржикчилерни семинарның ажыктыын демдеглеп, моон соңгаар-даа шак ындыг семинарларны эрттиреринге саналдаашпаан.

О. ЧЫВЫРАЛ.

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ҮЛҮҮНДЕ

Эрзин районда «Коммунизмче орук» колхозтуң ажылчыннери оңгу беш чылдың баштайгы чылында челиишкиннер ажыктаан.

Колхозтуң күрүнеге сатқан малының күжү оргумактан орү болган, 375 тонна эттиг сатқаш, чыл планын ажырган. 48 тонна дүктү садып, планын 110 хуу күүседткеп, ол ышкаш сүт садарының даалгазын ажырган. Ынчангаш колхоз ам-ны үеде келир чылдың үдүүнде ажылдап турар.

Ажыл-ишчилер хой, чылгы, ынек бажы өстүрер талазы-биле планнарны база чедиишкиннер күүсеткен. Чедип алган чедиишкиннерин быжыглаар, кыштаглаашкынны организастыг эрттиирер дээш сорук киришкиннер ажыл амгы үеде калбаргай.

О. БОТТУГ-ООЛ.

Коллегия хуралынга

Республиканың Чөвүн ажылыг хандырыга министерствозунуң коллегия хуралынга районнарда чөвүн ажылыг хандырыга комбинаттарының болгаш ол министерствонуң Кызылга будурулгелериниң бо чылдың он бир айларында будурулге планнарының күүселдезинин түңнелии үндүрген.

Кызыл хоорайның чөвүн ажылыг хандырыга комбинады, ажылыгларга техника септээр чер, түлүг-септелге өргелелп, хүүда чагыг-биле хеп хаарап фабрика, телеателье база Монгуш-Тайганың, Шагаан-Арыгның, Тожуюн, Туранның, Сарыг-Септиң чөвүн ажылыг хандырыга комбинаттары будурулге болгаш чөнга ачыхаа чедиреринин планнарын ол-ла үеде ыракта ажыр күүсеткилээн.

Ынчалза-даа министерствонуң чамдык будурулгелери иштики курлавырларны четпес ажылпап. ажылчыннар ортузунга күш-ажылды болгаш социалистиг чарышты багай организастаанындан будурулге планның күүсетпейн турарын коллегия хуралынга четпес деп саналаан. Чижээ, Хову-Аксында, Чадаанадта чөвүн ажылыг хандырыга комбинаттарының ажылының дугайында бо чылдың майда үндүрген айтышкынының күүселдезин канчаар боттандырып турарының дугайында информацияны аңаа ыыпсаан. Будурулге комбинады Кызылга, районнарга ажылдаар мастерлерни, бедик мергежилиг ажылчын кадрларны белеткээр талазы-биле чамдык ажылларны чөрүдүп турарын аңаа демдеглээн. Ынчалзажок оон чамдык доозукчуларының, ылаңгыя баш таварар болгаш хеп быжар мастерлериниң мергежили чавыс болуп турар.

Ол ышкаш чамдык кижилер өөредилге комбинадын доозуп алза-даа, бодунуң мергежили-биле ажылдавайн чөрүй баар ийикпе районнардан келген чамдык эптер өөредилге программазын доозпайн чорупкан таварылгалар бар. Ындыг четпестер ажылга таарымча чок болуп турарын коллегия хуралы демдеглээн.

Р. ДОЛЗАТМАА.

Кажан болуруул?

Улуг-Хем районнуң Терлиг-Хая суурлаң өөренекчилер Ыян-Кол ортумак школазынче автобус-биле чедип өөренип турарлар. Кандыг-бир чылдагаанардан автобус одалдаар, үрелир чоруктар хай болуп турар. Ынчангаш өөренекчилер кичээл үезиндеги-биле чүүк машиналары долуп олурушкаш чоруур таварылгалар элээп эвес. Ол чорук ада-иелериниң сагыш-сеткилин дүвүретпес суурнуң чурттакчыларынга аргажок. А Терлиг-Хаяда монгүн-суу будурулгенин директору эш Малтиенко кыжын өөренекчилерни школаже чедирер автобус кажан эктаамал ажылдаар апаарыл, Кара-Тал кудумчузунга чырык кажан болуруул деп будурулгенин удуртулгазындан суурнуң чурттакчылары айтырыгны салып тур.

С. ТЫВА.
Терлиг-Хая суур.

Чугула негелде

Урезин арыглаашкынының хүн демдеглели

Тарай культураларының турушту дужүүл алырының он чугула негелдеп болза тарыыр урезиннерни чогуур үеинде мык белеткеп алыры болур.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары 1977 чылдың часкы тарылгазынга 55,2 мүн топпа ямы-бүрү урезиннерни белеткээр соруглалыг.

Бо чылдың декабрь 15-ке чедир байдалды ап коорге ажыл-агыйлар 69,3 мүн топпа урезиннерни үрүп алган болуп турар, оон 46 мүн топпузу арыглаан болгаш хыпаан.

Танды, Каа-Хем, Барыын-Хемчик районнарының эдээн хөй ажыл-агыйлары урезиннерни арыглап, сорттаарыынче чогуур үеэнде киргеп. Ынчалзада-даа чамдык ажыл-агыйлар урезиннерни белеткээр чугула ажылдың ам бээлеп багай чоруулуп турарының факт-барымдаалары бар.

Бо чылын Каа-Хем, Танды районнарының ажыл-агыйлары багай эвес урезиннерни өстүрүп алган, келир чылдың тарылгазынга херектиг урезиннерни долуулуг-биле үрүп алган. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта урезиннерни арыглаашкынын организастыг эртип турар. Ол ышкаш «Кок-Тей», «Бүрүнгаар» совхозтар, Каа-Хемде «Коммунизмче орун», «Тывелтей» колхозтар урезиннерни арыглаашкынын доозуп турар. Бо ажыл-агыйларда тарыыр шыпарыпка чедир белеткээн бирги ийиги класстың урезиннерни 50—60 хүү чедип турар.

Чамдык ажыл-агыйларның удуртукчуларының болгаш специалистери келир чылдың дужүүнге урезин белеткээринче чогуур кичээнгейни угландырарын турарын бүрүү шавар херек. «Күт-ажылдың хостуу», «Ак-Туруг», «Найырал», «Улуг-Хая», «Россия», «Шамбалыг», «Тывелдег», СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг, «Сүт-Хөл», «Хемчик» совхозтар урезиннерни арыглаар пунктуларда машиналарның довтаамал ажылдаарын богунге чедир четче хандырбаан. Оон түнелиптиг бо ажыл-агыйларда урезиннерниң 83 хире хүүзу тарыыр шыпарыпка чедир белеткеттинмээн боор турар. Белеткээн урезиннерниң аналайн кылдыртырыы-биле күрүненип районда иелеп-чыгаар ажыл-агыйларга база киирбейп турар. Бо ажыл-агыйларның кол агрономнары эштер Лабоченко, Жирнов, Зубов, Иванов, Оздонов, Хертек, Маады, Монгуш, Хертек олар тарылгага урезини белеткээринге дээштиг хемчеглерни алдын турары тааржыпсаа.

Урезиннерни чогуур үезинде арыглаар, сорттаар, күрүне инспекциязынга хынадыр талазы-биле хемчег алдаанынга Улуг-Хем, Танды, Кызыл, Чоон-Хемчик, Барыын-Хемчик райүүскомнарның кодээ ажыл-агый эргелелдериниң күрүненин урезини инспекциялырының үнүттер камгалалының станцийазының специалистери база бууруудут. Урезини арыглаар техника четтир, арыглаашкынны чоруларының тааржымчалыг үезин бар болганда бо ажылдар хүн бүрүнүң кичээнгейин угландырары чугула.

Амгы үеде ажыл-агыйларда хөй чылдыг сигненнерниң 100 топпа ажыт урезини бар, оларның аналазын хөй колхозтар болгаш совхозтар кылдырбааны харадаалчыг. Оларны тарыыр шыпарыпка чедир белеткээрин часка чедир уламдыктырарының кандыг-даа барымдаазы чок.

Ногаа культураларының урезиннеринге чагыг кылыр үе келген. Ынчангаш тарга-даа чамдык ажыл-агыйлар райүүскомнарның кодээ ажыл-агыйлар эргелелдеринге, а ол черлер республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозунга ногаа урезиннеринин тарыын амга чедир киирбеэн. Ногаа культураларының райончуткан сорттарынга чагыгны бо айның 20-не чедир киирерин чүрүмүткеп турда-ла оны күүсетпейн турарын ангартыр чылдагаан турбас.

Декабрь 15-ке чедир байдалды ап коорге, урган болгаш хыналаан ийиги урезиннерниң 59 хүүзу тарыыр шыпарыпка чедир белеткеттинмээн. Каа-Хем районда тарыыр шыпарыпка чедиртеп урезин 71, Ийи-Хемде—65, Тандыда—67, Барыын-Хемчикте—66 хүү боон турда, Чоон-Хемчикте—36,6, Кызыл районда—47, Улуг-Хемде—32,7 хүү боп турар. А Тес-Хем, Эрзин районнарда ургап урезиннерде тарыыр шыпарыпка чедиргеп урезин чок.

Кедир чылдың дужүүнүң кол магадылалы—ийи шыпаралыг урезинде. Ынчангаш тарга, хөй чылдыг сигненнер, ногаа культураларының бүгү урезиннерин тарыыр шыпарыпка чедир чиге белеткээрин часка чедир уламдыктырарының кандыг-даа барымдаазы чок.

Ногаа культураларының урезиннеринге чагыг кылыр үе келген. Ынчангаш тарга-даа чамдык ажыл-агыйлар райүүскомнарның кодээ ажыл-агый эргелелдеринге, а ол черлер республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозунга ногаа урезиннеринин тарыын амга чедир киирбеэн. Ногаа культураларының райончуткан сорттарынга чагыгны бо айның 20-не чедир киирерин чүрүмүткеп турда-ла оны күүсетпейн турарын ангартыр чылдагаан турбас.

Декабрь 15-ке чедир байдалды ап коорге, урган болгаш хыналаан ийиги урезиннерниң 59 хүүзу тарыыр шыпарыпка чедир белеткеттинмээн. Каа-Хем районда тарыыр шыпарыпка чедиртеп урезин 71, Ийи-Хемде—65, Тандыда—67, Барыын-Хемчикте—66 хүү боон турда, Чоон-Хемчикте—36,6, Кызыл районда—47, Улуг-Хемде—32,7 хүү боп турар. А Тес-Хем, Эрзин районнарда ургап урезиннерде тарыыр шыпарыпка чедиргеп урезин чок.

Кедир чылдың дужүүнүң кол магадылалы—ийи шыпаралыг урезинде. Ынчангаш тарга, хөй чылдыг сигненнер, ногаа культураларының бүгү урезиннерин тарыыр шыпарыпка чедир чиге белеткээрин часка чедир уламдыктырарының кандыг-даа барымдаазы чок.

Ногаа культураларының урезиннеринге чагыг кылыр үе келген. Ынчангаш тарга-даа чамдык ажыл-агыйлар райүүскомнарның кодээ ажыл-агый эргелелдеринге, а ол черлер республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозунга ногаа урезиннеринин тарыын амга чедир киирбеэн. Ногаа культураларының райончуткан сорттарынга чагыгны бо айның 20-не чедир киирерин чүрүмүткеп турда-ла оны күүсетпейн турарын ангартыр чылдагаан турбас.

Декабрь 15-ке чедир байдалды ап коорге, урган болгаш хыналаан ийиги урезиннерниң 59 хүүзу тарыыр шыпарыпка чедир белеткеттинмээн. Каа-Хем районда тарыыр шыпарыпка чедиртеп урезин 71, Ийи-Хемде—65, Тандыда—67, Барыын-Хемчикте—66 хүү боон турда, Чоон-Хемчикте—36,6, Кызыл районда—47, Улуг-Хемде—32,7 хүү боп турар. А Тес-Хем, Эрзин районнарда ургап урезиннерде тарыыр шыпарыпка чедиргеп урезин чок.

Кедир чылдың дужүүнүң кол магадылалы—ийи шыпаралыг урезинде. Ынчангаш тарга, хөй чылдыг сигненнер, ногаа культураларының бүгү урезиннерин тарыыр шыпарыпка чедир чиге белеткээрин часка чедир уламдыктырарының кандыг-даа барымдаазы чок.

ХУУСАА БЕТИНДЕ КҮҮСЕТКЕН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV сөөлүнниин шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш Моогун-Тайга районда «Моген-Бүрен» колхозтуң ажыл-ишчилери эрес-шудургу ажылдап, олгу бөс чылдың бүтүнүнде чылынга планнаарын болгаш бедиткен социалистиг хүлөөлгелерин хуусаа бетинде ажыр күүсеткеп, паттанның Тыва өбөкомунга болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниг рапорттаан.

Моген-Бүренчилер 1976 чылдың бүтүнүнде ийиги хүннериниң эдеп бедик кедүрүлүшкүпүт ажылдап, ай, квартал планның доктаамал ажыр күүсеп келген. Колхоз эът садар талазы-биле чыл планын 112, дуктуг—107 хүү күүсеткеп болгаш мал бажы өстүрер планның 21800 бөс чедиргеп. Сарлык, ашкы, чылгыны мурнуку чылдардан дыка ковудеткен.

Бо чедиишкиннерниң үндезинге чүдел дээргө, колхоз бүтүүзар черл, анда партия, комсомол организациялары малчыннарның ортузунга социалистиг чарыштыг дээштин-биле организастап, оон түнелиптиг чогуур ой-шаанда үндүрүп, оларны шаңнап-мактаарын чарыштың нелелдеги болгаш чорудуп келген. Социалистиг чарыштың нелелдеп-ээйлде—ажыл-агыйның коргузүүлери бедик болгурундан ацчыда, малынмаарның хөнүйнүн ажылдыңга кирээлгеэн, аммыдрал-чурталгазынга төлептиг, хөй-ниитиниң сагылга-чүрүмүп түдүп турары болгаш үрүлларының өөредилгээн дээш оон-даа эске чүүдерин киирген. Ынчангаш малчын бүрүзүнүң хөрүмсеглиг бедип, кыштаг-хораалының сентегезин, мал чемнинин белеткелин боттарының шыдаар шак-биле кылып ап турар апарган.

Колхозтуң хөйжүлары бо чылын төрүүр чүс хойта опаштыр чедеп тос хураганы өстүрүп дорукталган. Чүс хойдан-на 20—100 хураганы алган хөйжүларның сыны бо чылын он ийи четкен. Хөйжүларның хөй кезии ажыл-ишкө кылымак, төрөөн колхозунуң экономиказын быжыглап, хөйжүдер дээш төлептиг салымчыларның киирип турар ийилер. Янгантап «Моген-Бүрен» колхоз республикада экономика талазы-биле бижикаан ажыл-агыйларның бирээзи болуп бергеп. Аржы орузга чылдан чылче көвүдеп орар. Оон үндезинделер чогум чүдел дээрге, шагның дөрт элчээнде малды черге одарладыры кол роллуг ойнап турар. Ынчан мал чемин хөйүү чарыгдавас, кышкы үеде чүге-ле чаш хураганнарга болгаш чаа төрөөн хойларга сигеп, суда, ногаан массаны базар. Оон ынай база бир күралыңыр болза, хөй малды янзыңыр, февраль айларда солдадын турарга улуг ажыктыг. Ынчан ооллаан хөйларның хураганнары хөй азырап хереглевес, шала часкаар нелеви-биле кады оттап чоруй баар.

Хөйжуларның колхозка арыг орузга бөдүп чылдан чылче өзүп келген. Чижөөлгө, бир хойдан 1,5 килограмм дүктүг шерстен алыр планныг турган, херек кырында 1,7 ш кылдыр хүүсеткен. Ол башкуун от-бүрүзиниң күжү-биле 6 төөш сигненни белеткээн, кыштында чедирип алган, мал кижилериниң сентегезин бүрүү доозуп, чаш хураганнар пландагы мык чылдыр сентеен. Ол ышкаш сарлык кадартыгы Иван Борбак-оол, чылгычы Аринчаа Ооча-оол олгу бөс чылдың бирги чылын белик коргузүүлер-биле доозуп турар.

Ниитиниң малын кыштап күр чедип ажырбаа дээш малчыннар улуг демнелээн чоруулул, кыштаг бүрүзүнде 3—5 төөш сигненни чедирип алган. Колхозтуң бүгү малы бо чылын 63 кезек кыштагларга кыштаар. Малчыннарның кыштаң үеде хандырылгазын жилиндер дээш колхоз боттаар черл болгаш партия организациязы болдуулар-да ажылдарын чорудуп турарын демдеглээр херек. Хөйжүлер боттарының өгдерининг сентегезин өкпе кыштылаан.

«Моген-Бүрен» колхозтуң ажыл-ишчилери чедирип алган чедиишкиннерни бижыглаан, олгу бөс чылдың ийиги чылында моон-даа бедик коргузүүлерлиг ажылдаар соруглазы боттарының мурнунда салып алган.

Ю. ӨСКЕН,
«Моген-Бүрен» колхозтуң код бухгалтери, бөстээр черниң кежигүзү.

Хөй ургларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

ЧООН-ХЕМЧИК РАЙОН

Алды урлаарны божаап, кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Алдын-кыс Бүрбүлдеевна Хоналыг—Чадаана хоорайда өг-бүле эдэн.

Чынгыя Чөдүровна Ховалыг—«Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Беш урлаарны божаап, кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле.

Валентина Баяновна Куулар—«Большевик» совхозтуң ажылчыны.

Оперина Настык-Доржуевна Куулар—«Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Анай Бадыр-ооловна Монгуш—«Большевик» совхозтуң ажылчыны.

Чыртак Даваевна Куулар—Сүт-Хөл суурда өг-бүле эдэн.

Доргукпаа Даваевна Монгуш—«Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчулу.

Ольга Котькиевна Монгуш—«Большевик» совхозтуң ажылчыны.

Анай-оол Комбуштаевна Ооржак—Сүт-Хөл эмнелгезиниң санитары.

Валентина Ховалыговна Сарыглар — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Баянмаа Чамыяновна Сат—Теве-Хая суурда өг-бүле эдэн.

Кара-кыс Хур-Баштытовна Тюлюш—«Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчулу.

Өчет Чигжитейевна Тырык—Кара-Чыраа сес тыл школазының башкыны.

МОНГУН-ТАЙГА РАЙОН

Тос урлаарны божаап, кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Севилбаа Казакпайевна Хомушку—«Малчын» колхозтуң колхозчулу.

Бичии-Уруг Чыргыковна Чырчык—«Моген-Бүрен» колхозтуң колхозчулу.

Сес урлаарны божаап, кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Сержин Донгаковна Доос—«Малчын» колхозтуң колхозчулу.

Чечек Эрнеевна Иргит—«Моген-Бүрен» колхозтуң колхозчулу.

Шоотпур Сергеевна Сергээ—«Моген-Бүрен» колхозтуң колхозчулу.

Далчан Аяыр-ооловна Хертек—«Моген-Бүрен» колхозтуң колхозчулу.

Чеди урлаарны божаап, кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Өшкү-Саар Сааевна Борарган—«Малчын» колхозтуң колхозчулу.

Бора Казаковна Салчак—«Малчын» колхозтуң колхозчулу.

Долаат Оюповна Салчак—«Малчын» колхозтуң колхозчулу.

Сержин Сергеевна Салчак—«Малчын» колхозтуң колхозчулу.

Дадар Хертековна Чыдым-оол—«Малчын» колхозтуң колхозчулу.

Алды урлаарны божаап, кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Хорбин Донгаковна Бегзи—«Малчын» колхозтуң колхозчулу.

Өшкү-Саар Хертековна Демчик—Мугур-Аксы ортумак школазының башкыны.

Борбак Сенгээровна Иргит—«Малчын» колхозтуң колхозчулу.

Хеймер Майдыровна Кара-оол—«Малчын» колхозтуң колхозчулу.

Анай Очуровна Куулар—«Малчын» колхозтуң колхозчулу.

Сержикей Донгаковна Пасык-оол—«Малчын» колхозта урлаар салынын ажылчыны.

Беш урлаарны божаап, кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Клара Мыймаповна Бадыма—«Моген-Бүрен» колхозтуң колхозчулу.

Анчымаа Самбыр-ооловна Донгак—«Малчын» колхозтуң колхозчулу.

Күнзелмаа Хертековна Иргит—«Малчын» колхозтуң колхозчулу.

Шажитмаа Чайзыевна Иргит—«Малчын» колхозтуң колхозчулу.

Чечек Иргитовна Паны—«Моген-Бүрен» колхозтуң колхозчулу.

Чечек Сайын-Хевеевна Салчак—«Малчын» колхозтуң колхозчулу.

Любовь Александровна Салчат—районнуң мал эмнелгезиниң мал эмчизи.

Партизан Кудаевна Седип—район эмнелгезиниң техниктиг ажылчыны.

Аранчаа Бораповна Хертек—«Моген-Бүрен» колхозтуң колхозчулу.

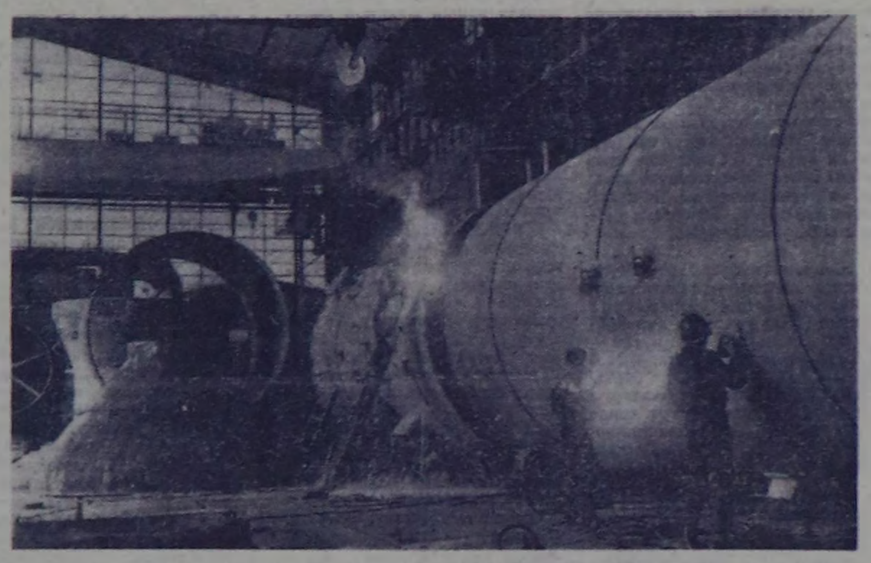
Дыгзенмаа Намзыповна Хертек—Кыпсал-Хая суурда өг-бүле эдэн.

Зоя Балчиевна Чамыраң—«Моген-Бүрен» колхозтуң колхозчулу.

(Уланчылыг).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

Румын пайысылалдың эң хоочун болгаш эң улуг будурулгелериниң бирээзи—машина тудуунун «Гривица Роша» заводунуң коллективи күш-ажылдың будурукчуларын бедидериниң, дериишкиннерни база будурулге шелдерин эң дээре ажыглаарының, күш-ажылды организастаарының сайгырапгайжыдарының күселп-биле айның онаалдаларын үргүлүү ажыр күүседип турар.

Ол завод Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг дем-каттыштырылгазының оске-даа чурттарының хөй-хөй будурулгелери-биле эки ажыл керекчи харылзаларны тудуп, бодунуң продукциязын ССРЭ-же, ГДР-же, Полыпаже, Чехословакияже, Югославияже чорудуп турар.

ЧУРУКТА: химия будурулгелериниг хереглээр техподогтуг дериишкиниң эптеп турары.

Софияның электрокарлар болгаш мотокарлар институдунда ЭЛМО дээр электромобильдериниң будун «өг-бүлезин» тургузуп турар. оон чүк сөөртүр күчүзү бир, будун чартык, ийи болгаш ийи чартык тонна боош турар.

ЧУРУКТА: электромобиль ЭЛМО—1000. Бо машина делегейниң Пловдивке болган XXIII ярмарказынга алдын медальды алган.

БТА-СЭТА-ның фотозу.

ЛИВАНДА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Национал информация агентилелиниң дыңнаары турарындан алырга, Ливанның чазаа хөйлулуг чорукту болгаш корум-чурумну тургузар талазы-биле тодеделиишкиннерниң чаа неделязын эгелээн. Удурланчыл турар талаларда аар ченсекти болуп алырының шалазын боттандырарын чазак чедип аштар боор, ол болза амгы үеде эң-не чугула сорулга болур деп янда ынчаар бодап турар. Ол айтырыгны Ливанның, Сириниң, Египеттиң, Саудов Аравиянын болгаш Кувейтиниң төлөөлекчилериниң аразынга чугаалажып көрген.

Сөөлгү неделяларда ливан найысылалга тургустунган оожургал декабрьның 21-де хажыттынган. Хоорайның мурнуу-бармын болгаш мурнуу-чөөн кезээлде палестин лагерьлериниң девискөриште аткылажыышкынар болгулаан.

Дайын чорудулгаларын сөктаканының соонда парламентиниң баштайгы хуралын декабрьның 23-те эртирерин толевилээн. Чуртка тайбыпны катап тургузар талазы-биле ап турар күжениишкиннерни деткиринче депутаттарны премьер-министр С. Хосс аваа кыйгырар бодап турар.

Ливанның катап тургустунуушкунуга дузалаамчы коргузериниң айтырыгларын чугаалажыры-биле Хосстуң Саудов Аравияже болгаш Кувейтиже чоруушкуну дооступ турар.

Химияны хөгжүдериниң оруу-биле

ПРАГА. Чехословак нефтехимия ам-даа ийи күүзүг комплексти алган. Чылда 260 мүн топпа этиленни будурул үндүрер талазы-биле будурулгени дериг тургузарын Братислава нефтехимиязының «Словнафт» комбинадында дооскан. Оны эң болбаазыр техника-биле дерээн. Ийиги будурулгени—чылда үш миллион топпа нефть будурукчулуг нефть болбаазырадыр заводту—Праганың чоогунда Кралупи хоорайда бүрүү-биле ажыглалда киирген.

Ийи будурулге—химия үлетпүрүн дүрген темп-биле хөгжүдерин баш удур корун турар алдыгы чехословак беш чылдың улуг түлүглары. Беш чыл дургузунда (1976—1980 чылдар) ЧССР-ниң химия индустриязының будурушкуунүнүң хемчээли барык-ла 40 хүү өзер.

Чехословак химияны хөгжүдерин ССРЭ-биле болгаш социалистиг дем-каттыштырылгалының оске-даа чурттарыбиле мык кады ажылдажылга боттандырын турар. Социалистиг экономика интеградиязының комплекстиг программазынга үнделилээн. ЧССР ЭДЧ-ниң пиитинге химия үлетпүрүнүң 30 ажыг кылыгларын будурул үндүрериниге специализастаттынын турар.

СОФИЯ. Бо беш чылдың төнүүзүнге чедир болгар химия үлетпүрүнүң продукциязының хемчээли 1975 чылга деңнээргө, 1,8 катап улгадыр болгаш чүртүн бүгү үлетпүр будурушкуунүнүң 12 хүүзү болур.

Чылда 100 мүн топпа целлюлоза болгаш 100 мүн топпа саазын үндүрер күүлүг целлюлоза-саазын комбинадының түзүүшкүнүн Силистрде чорудуп турар. Девненнин үлетпүр комплексинде полимин-хлоридтиг чаа заводун дериг турар. Ийи объектини Совет Эвилелиниң дузалаамчызы-биле дерип тургузуп турар.

София. Бо беш чылдың төнүүзүнге чедир болгар химия үлетпүрүнүң продукциязының хемчээли 1975 чылга деңнээргө, 1,8 катап улгадыр болгаш чүртүн бүгү үлетпүр будурушкуунүнүң 12 хүүзү болур.

Чылда 100 мүн топпа целлюлоза болгаш 100 мүн топпа саазын үндүрер күүлүг целлюлоза-саазын комбинадының түзүүшкүнүн Силистрде чорудуп турар. Девненнин үлетпүр комплексинде полимин-хлоридтиг чаа заводун дериг турар. Ийи объектини Совет Эвилелиниң дузалаамчызы-биле дерип тургузуп турар.

Нефть болбаазырадыр комбинаттың ийиги эдэлчээнин чаа комплекстерин Плевен хоорайның чанында тургузуп турар. Пластмасс будурер талазы-биле цехтиң болгаш полиэфирлиг торгу заводунуң түзүүшкүнүн 1980 чылга чедир дооскан турар.

БУДАПЕШТ. Ньергешүйфалудта синтетиктиг волокно будурер талазы-биле заводтуң ийиги эдэлчээнин шепелдеерин хуусаазыйлап үш ай эрте эгелээн. Ону ажылдага кииргенинин соонда, будурулгенин продукциязының хемчээли ийи жыл катап өзер болгаш чылда 11 мүн топпа чедер. Волокно будурер чиг-эт акаа Совет Эвилелинден кээп турар. Бодунуң эдэлчээнде продукциязы—чиик үлетпүрдө калбал-биле херегленнип турар беден волокнону ЭДЧ-ниң кежигүнерге чурттарже чорудуп турар.

(СЭТА).

ЧИЛИ КОММУНИСТЕРНИҢ ӨӨРУШКҮЗУ

МЕХИКО. (СЭТА). Луис Корвалапны хостаары дээш демисеглер киирген шиитпирлиг салымшыкыны дээш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга, Совет чонунга болгаш бүгү совет улуска чүректин ханызындан өөрүп четтиргенинин Чилийиң Коммунистиг партиязының удуртулгазы илерегдээп. Улуг Р. И. Ленинниң Төрөөн чуртуг бодунун интернационалчы «Судолгеени бедик-биле медереп биларин болгаш Чилиниң улусунга панырадың сагыш-сеткилин база катап коргускен деп, удуртулгазының ында парлап үндүрген медеглелиниде чугаалап турар.

Л. Корвалапны хостап үндүргени—ол дээрге бистиң хөй кончыдалдыг болгаш тулчуп турар чонувус-биле эп-сеткил каттыштырылгазын илерегдеп турар бүгү делегейниң хөй-ниитизиниң база капчаарда-даа аажок улуг тевилегелдер. Бүгү делегейниң антифашистиг, демократтыг күштерининг интеледиинден кортпаш. Чилиниң Компартиязының Чингине секретарын ужур-дужөөк ажылдарындан хтита ойталаар ужурга таваржышкан.

Ынчалзаажок демисел ам-даа доозулбазы. Луис Корвалапның хостатып үнгени Чилиниң ажылчын эдыгыныч болгаш бүгү чонунун каргыс ёлуга удур демиселиниң улам ынай күштелиринге күүдүг

Туттурганнарны хостап үндүрген

ЛИССАБОН. (СЭТА). Бежа округтуң кодээ ажыл-агый ажылчыннарының профиделиниң ийи удуртукчузун болгаш Куба районда (Алентежу можу) коллективтиг кодээ ажыл-агыйның үш кежигүнүн демократтыг хөй-ниитизиниң негелдеги-биле хостап үндүрген. Монте Да Рвейра дээр турлаг черни эжелеп алырынга тараачыннар болгаш кодээ ажыл-агый ажылчыннары белеткеним турар дээр янзыдыг мөге-хоозун чугаа-соотту ук черниң реакциязы тараткан соонда, кажы хонук мурнунда оларны жандармерия тудуп хоругдаан турган.

Туттурганнарны хостап үндүрериниң мурнунда оларбиле эп-сеткил каттыштырылгазының калбак кампаниязын профиделдерни, чурттуң салдарлыг политиктиг организациялары, бирги эдэчегде Португалиянын Компартиязы чорудукан турган. Португал революциязының кол чавлап алышкыннарының бирээзи—аграр реформазын камгаларынга боттарының шиитпирлиин олар оон-биле кады оцналап айтыкан.

Португалияның кол тараалап черл—Алентежу можуга үскүлөжиишкиннер үнер эвес бе деп кордал-биле ажылчы чоннарны тудуп хоругдаарымаан, бир хөйдөн 1,5 килограмм дүктүг шерстен алыр планныг турган, херек кырында 1,7 ш кылдыр хүүсеткен. Ол бажуун от-бүрүзиниң күжү-биле 6 төөш сигненни белеткээн, кыштында чедирип алган, мал кижилериниң сентегезин бүрүү доозуп, чаш хураганнар пландагы мык чылдыр сентеен. Ол ышкаш сарлык кадартыгы Иван Борбак-оол, чылгычы Аринчаа Ооча-оол олгу бөс чылдың бирги чылын белик коргузүүлер-биле доозуп турар.

«Моген-Бүрен» колхозтуң ажыл-ишчилери чедирип алган чедиишкиннерни бижыглаан, олгу бөс чылдың ийиги чылында моон-даа бедик коргузүүлерлиг ажылдаар соруглазы боттарының мурнунда салып алган.

Ю. ӨСКЕН,
«Моген-Бүрен» колхозтуң код бухгалтери, бөстээр черниң кежигүзү.

А. КУНЬЯЛДЫҢ ПРЕЗИДЕНТ-БИЛЕ УЖУРАШКАНЫ

ЛИССАБОН. (СЭТА). ПКП-ниң Чингине секретары Алваро Куньялга баштаткан Португалияның Компартиязының делегациязының республиканың президентиниң Рамаль Эанеш-биле ужурашкынын ана болган. Ол ужуражышкынны португал парламентинде төлөөлеттирген политиктиг партияларның удуртукчулары-биле президентиниң доктаамал кылып турар сүмележилелериниң чурумубиле эрттирген.

Ужуражышкынның чорудулгазында чурттуң сан-экономика байдалының айтырыгларын, а ол ышкаш аграр реформазының чорудары-биле холбашкан айтырыгларны чугаалажып корген деп, А. Куньял журналистер-биле беседазында медеглээн.

Аграр реформазын чорударга хамыктың мурнунда коммунистиг ажыл-ишчилериниң эрес-сеткилдерин болгаш турачылыг-сеткилдерин болгаш чорудуун, а ол ышкаш чурттуң бүгү үлетпүр будурушкуунүнүң 12 хүүзү болур.

Чылда 100 мүн топпа целлюлоза болгаш 100 мүн топпа саазын үндүрер күүлүг целлюлоза-саазын комбинадының түзүүшкүнүн Силистрде чорудуп турар. Девненнин үлетпүр комплексинде полимин-хлоридтиг чаа заводун дериг турар. Ийи объектини Совет Эвилелиниң дузалаамчызы-биле дерип тургузуп турар.

Нефть болбаазырадыр комбинаттың ийиги эдэлчээнин чаа комплекстерин Плевен хоорайның чанында тургузуп турар. Пластмасс будурер талазы-биле цехтиң болгаш полиэфирлиг торгу заводунуң түзүүшкүнүн 1980 чылга чедир дооскан турар.

БУДАПЕШТ. Ньергешүйфалудта синтетиктиг волокно будурер талазы-биле заводтуң ийиги эдэлчээнин шепелдеерин хуусаазыйлап үш ай эрте эгелээн. Ону ажылдага кииргенинин соонда, будурулгенин продукциязының хемчээли ийи жыл катап өзер болгаш чылда 11 мүн топпа чедер. Волокно будурер чиг-эт акаа Совет Эвилелинден кээп турар. Бодунуң эдэлчээнде продукциязы—чиик үлетпүрдө калбал-биле херегленнип турар беден волокнону ЭДЧ-ниң кежигүнерге чурттарже чорудуп турар.

(СЭТА).

ЧАА КӨВҮРҮГ

УКРАИН ССР. Совет Эвилелиниде эң улуг аскылыг көвүрүпү Киевте тудуп тургускан. Узуну 300 метр ол кедергей улуг дериишкиниин мол эртен Днепрнин кырында астына бергеп ышкап турар. Оон машина эртер кезээнин калбад 30 метр чедип турар.

Сыныпык талазы-биле алдыгы болуп турар Киев көвүрүү долгангал оруктуң системазынга каттыжып, эң-не улуг чуртталга девискээри — Оболонинин чапыгга дээрбектп тудуштуруп турар. Ол көвүрүг хой чурттавчылыг районнарны болгаш ногаан зонаны эң-не кыска орук-биле харылзаштырбышаан, хоорайның хемчээлиге транспорт хаймын эвээжедиринин аргазын берип турар.

Ховар дээн ишкинер дериишкининиң тудуушкуруп хуусазындан барык-ла бир ай эрте дооскан.

ЧУРУКТА: чаа көвүргүнүн бижимиң тенеп турары.

А. ПОДДУБНЫЙНЫҢ фотозу.

Шылгалдалар эгелээн

Чурттуң дээдн болгаш ортумак өөредилге черлериниң студентилеринге, сургуулдарынга кышкы экзаменнер база зачёттар дужаар харысаалгалыг үе чоокшулаан. Ынчангаш ону чедиишкинниг дужаарынга белеткел амгы үеде хынамчалыг чорун турар.

Москванын Щукин аттыг театр училищезининң тыва сургуулдары шылгалдаларны кончуг эки дужаар дээш белеткелди баш бурунгаар чорудуп тур бис. Баштайгы экзамеп оруе театр талазы-биле болган. Сургуулдар Виктор Наксыл, Галина Мунзук, Алексей Ооржак, Зоя Чооду болгаш өскелер-даа шылгалданы эки дужаагаш, башкыларынга мактаткан.

Дараазында болур экзаменнерге белеткеним киришкеп бис.

А. ШОЮН, училищенин сургуулу.

Москва хоорай.

Эмчинин сүмези

АНГИНА

Өске аяы-бүрү аарыгларның арасында ангина база бир нептеренгей аарыгларның бирээзи. Кижиниң кадыкшылынга ук аарыг кандыг когарал, салдар чедирип болурул дээрзин кижи бүрүзү-ле шын билбес болгаш ону шоолуг херекке албайы турар. Ангина — хепертеп тыптыр аарыг. Баштайгы дээреде боостаа дырбадыр, оон чоорту чараа ажыраргa, чемненип турар өйде чангыс талага, чамдыкта боостаанын ийи талазынга аарышкылыг чер тыптыр. Ангиналаан кижиниң бажы аарыыр, шаг чок болуп, иннити байдалы суладаар. Ааралынын баштайгы хүннеринде зът ишти 38°—39° чеде бээр. Оон түнелинде аарыг кижи шыырынгар, чылыды шугланган, орунга чыдыксаазы келир. 2-3 хонганда боостаада аарышкы улгадыр болгаш оон соонда хүннерде аарышкы чоорту суларай бээр. Чамдык таварылгада боостаада аарышкы кедереп, тынарыпга шаптыктаар болгаш удуттунмас апаар. Аарыг кижиниң үну кошкак, чүтаазы түнүнпай дынналыр, чараазы көвүдээр. Моонунун, алдыы чаактын алыгланчак черинде бестер үлгадып, сүйбаарга аарышкылыг болур.

Хол, бут болгаш боостаа соокка донганда, ол ышкаш кижи иннти донганда ангина тыптыр. Чоокта чаа кандыг-бир аарыгдан үр аарып турган, организмге суда кижилер, бичии уругнар, аныяк кижилер ангиналаң, хей аарып турар.

Оон ангыда шын эвээ чемненилге, хаймындырбаан соок сүт, сүт ижерге — ангина тывыдырар стрептококк, стафилококк деп микробтарны улам ковудедир, үргүлчүнүн чангыс аай чем-биле чемненири, витаминнер четпээн ангинадан аарымрының кол чылдагаанныары болур.

Ангинаның чиик-даа хевири-биле аараап, чогуур үезинде эмчиге көргүспес, хем. чээн албас болза, аарыг үлдереп, каданнаң болур. Оон түнелинде кулакка дегдиринишкин (мастоидит), хан аарыы (сепсис), баш мээзинге дегдиринишкин (менингит) деп айыылдыг аарыгларга чедирер. Ол ышкаш ангинадан каданнаанда бүүректерге дегдиринишкин база болур. Бир эвес аарыгның шын эмпелгезин чогуур үезинде эгелевес болза, ук аарыг хоочурай берип, эмнээри бергедээр. Ынчангаш ангинадан аарааң соонда эмчиге барып, силиниң хынадыры чугулу.

Ангиналаан аарыг кижи чымчак, суук чемнерни чемге хереглезе эки (мүн, суук каша, кисель, чылыг сүт, лимонуг чылыг шай, ногаа аймаа, кат, фрукт аймаа).

Ангина халдавырлыг аарыг дээрзин үттуп болбас. Кадык улустан аарыг кижиниң аягылаар, аарыг кижиге чоттунар аржымыл, аяк-саваны тускайлаар ужурлуг. Чемнеткен соонда аарыг кижиниң аяк-савазын сугга хайындырар.

Аарыг кижиниң чараазы көвүдеп турар болза, илгалган чарааны дүкпүрер кыдыр, кадык улуска халдавыр болбазы-биле, 5 хуулуг карбол кислотазының эзилдирнин азы мартанцевокислый калийниң кошкак эзилдирнин тускай савага куткаш, оруп баарынга салып бээр.

Аарыг кижи чыдар өрээлге тавакпылап, доозунналдырып, арага аймаа ижип болбас. Ыш, доозун, алкоголь тыныш органнарының шаралыг картын хуулдуруп болур.

Ангинадан аарывас дээ, хүн чурумуя шын сагыыр, хоолулуг, ярзы-бүрү чемнерни чемге ажыглаар, уйгуну чедир удуур, арыг агаарга селгүүстеп, дыштаныр, сеэон аайы-биле хептв шын кедер ужурлуг. Бүдүрүлге ажылчыннарының ажылдап турар черинче вентиляция-биле (тускай хүртү-биле) агларны киирер, өрээл чаңгыс аай, ойуунде температуралыг болур, өттүр хадын турар салгын (сквозняк) чок турар ужурлуг.

А. ДЕРВОЕДОВА, РСФСР-нин алдарлыг эмчизи.

Школа амыдыралы

ӨЙҮ КЕЛГЕН АЙТЫРЫГЛАР

Аныяк өскенин бүгү талабиле өөредип, кижизидип турарындан ангыда, иннити билигниң ортумак школазын доозуп тура олар күш-ажылчы чамчыдарыны шингээдип алган турарынче кол кичээлгейни утпаидырган. Оон тодаргай хереглээ школа бүрүзүнде улуг өртектиг нарын хереглелерлиг демир човдурар, юрияа кылыр, демир кестирер, ыяш-биле ажыдаар станоктарлыг мастерскаяларның бар апартылаапы.

Ийме ортумак школазында байдалды бижикседим. Школага 30 чыл башкылаанымның соолгу 2 чылын күш-ажыл башкызында ажылдап тур мен. Шактар хөй, ажыл база харысаалгалыг, улуг. Өөренимчилер күш-ажыл кичээлинге аажок сундулуг, бүгү-ле үүлдерни өөренип алыксаар. Ындыг-дээ болза чамдык таварылгаларда күш-ажыл кичээлдериниче кичээлгей салбас, сонуургавас. Айтырыг, хомудал, негелдеер тургузарга кичээнгейге албас болгулаар-дыр. Бистс 9 хире станок бар. Оларның бежи ажыглаа чок, үрелик. Мурнунда солчуп турган башкыларның чедир билбезинден үрей ажылдаткан ийикпе, чамдык кезектерн чок-даа станоктар хүлээп алдым.

Демир болгаш ыяш-биле ажылдаар набор (20-20 иевектиг) дээш өске-даа үүрмек хереклелер тып бээрин ийи чыл чадаштым. Кызылда тускай магазинче чагыг-даа чорудар-дыр мен. Оода-ла 15 хире өөреникчи хары угда ажылдап турар хереклелдиг болзумза, кайы хире өөрүүр ийик мен.

Школада 4-тен 10-га чедир он класс бар. Класс бүрүзүле 24-тен 36 өөреникчилиг. Хереклел чедишпес, ол дег хомудаичыг, берге чүве чок боор-дур. Өөреникчи бүрүзүнге четчир санныг демир кылыр болгаш ыяш-биле ажылдаар хереклелерлиг чаагайжыды туттунган таарымчалыг мастерскаалыг болза кичээлдер эки эртер ийик.

Бистиң мастерскаавыс 1937 чылда-ла туттунган, таарымча чок эрги, соок бажында турар. Эртен от салыр дээш көөрге хуунда суг өзээнге өттүр дока берген турар. Чайгы сентелгеде сентээр-ле дээр, школа, интернат-биле чадажып турда хуусаа чедип, сентябрь чоокшулай бээрге-ле чүтае чутайлап четтигери чанчыл болган.

Бо бүгүнү эде көөрүн школа директору М. М. Семисоол-биле шынгыы чугаалажып-да тургулаан бис. Оон амгы чедир кандыг-даа түнел болбаан.

Бистиң районда 20 ажыг школа бар. Чазын школачыларның кылган ажылдарынга делгелге болган. Аиаа бистиңбиле кады чүтле 5 школа киришкен. Бо чүнү көргүзүп турарын дээрге, өске школаларда байдал бистиниден дээредевейн турарын хереченлеп турар-дыр.

Демир чондурар болгаш ыяш-биле ажылдаар ийи өрээл, чаагайжыды туттунган, бүгү хереклелер-биле четче дериттинген чаа мастерская кылыры бистиң школага негеттинип келген. Од ышкаш күш-ажыл башкыларының чайгы семинарлары эртпээнинден бээр үр болган.

Өске школаларда бо талазыбиле байдал кандыгыл?

С. МОНГУШ, күш-ажыл башкызы. Чоон-Хемчик район.

КИНОНУ—ШКОЛАЧЫЛАРГА

Чадаана хоорайда районнуң школаларын өөредилге кинолары-биле хандырып турар фильмотека ажылдап турар. Оон фондузунда эртемнер аайы-биле 2000 чыган кинокопиялар бар. Бо өөредилге чылында чаа немей келген кинолснталар база хей, оларның аразында бойдус камгалалынга, арга-арыг, дириг амытанпар дугайында эге болгаш үстүкү класстарга көргүзер кинолар бар.

Төөгүге болгаш биологиягга фильмнер четчир. Математиканга хамаарыжыр кинолар эвээш, колдуунда эрги программаларга дүүжүп турар. География талазы-биле чаа программага дүүштүр үндүртеп кинолар келгилээн. 5, 6, 7 класстарга Москва, Киев, Ленинград болган өске-даа хоорайлар дугайында, хемнер, холдер, бистин чуртувустуң янзы-бүрү агаарбойдустуг анчы-анчы девискээрлериниң дугайында солуп кинолар хей. Экономиктиг география курузунга Берлин, Улан-Батор, София, Будапешт, Белград дээш чижектиг кинолар бар.

Класстан дашкаар кижизидилге ажылынга ажыглаар кинолар база бар. Чижээ, эртекп чылын Чадаананың № 1 школазынга өөредилге киноларын ажыглап тургаш, солуп кежээни эртпргеп. Орта «Октаргайже орук», «ССРЭ-ниң космонавтикага чедишкиннери» деп фильмнерни үндүргеш, ол темага хамаарышкан беседа-лекцияны эрттирген. Чадаананың № 3 школазының биология башкызы М. Монгуш, Хөндергейде дуралал школазында Ш. Буулар, Хайыракан сес чыл школазында биология, география башкызы Т. Доңгак, Суг-Аксы, Баян-Тала школаларында физика башкылары В. Монгуш, М. Имер-оол болган өскелер-даа эки кабинеттерни дерип кылып алган, техниктиг хереклелерни, оон иштинде кинону доктаамал ажыглап турарлар.

Оон-биле кады техниктиг хереклелерни, кинону четче ажыглаарынга таарымча чок үүлдерни тургаавксадым. Башкы институдун, училищелерни чаа-даа доозуп келген эптер оларны ажыглап билбес, кинодемонстратор эргеш чок болгулаар. Школаларда техниктиг хереклелер, кино ажыглаар талазы-биле түскай секция, болгунмер ажылдавайн турар. Башкылар биляи бедидер институт чайгы курстар программазынга бо талазы-биле өөредилгеня организастарары күзенчиг.

Чадаананың школалар фильмотеказының чогумчалыг ажылдап, школаларны кинобиле ой-шаанда хандырарынга бир шаптыктап турар чүүл болза фильмотекада түскай машина чогу бооп турар. Чырыдыышкын министерствозу машина бээр талазы-биле бистин хилээвисти өөренип көөру күзенчиг.

М. ЧАПТЫГ-ООЛ, фильмотеканың эргелекчизи.

ТААРЫМЧАЛЫГ, СОЛУН

Шагаан-Арыгның № 2 школазының интернадының чурттакчылары хостуг шактарын солун эрттирип турар. Интернатта бот-түскайлак башкарылга чаңчылдарынче сагыш салган. Өөреникчилерниң оруузундан активчилерни шилээп, оларның сорулгазын айтып, эргелерни, хүлээгелерни тодаратkап. Бүгү-ле ажылдарны тургускан план үзүглаар чорудуп турар.

Хүн чурумун шимгыы сагырын чедип алган. Уругдар интернатка, столовяга ажылдарга дузалажып турар. Өөредилге-кижизидилге ажылынче интернат човүлелиниң кичээнгейн улуг.

Уруглар хостуг шагын ажыктыг, солун эрттирип турар. Болүүмнерни, секцияларны организастаап. Кижизидикчи башкы Зинаида Томпсина белүк уругларга аргыларын өөредип турар. БЛКСМ райкомунуң ийнги секретары Николай Монгуш хостуг хүреш секциязын башкарган, ооллар удаяс хевис кырынга күжүн шенежир.

Күш-ажылга, культурыгт ажы-чанга уругларны чаңчыктырып өөредир, оларга быжыг билигни бээр дээш кижизидикчи башкылар З. К. Томпсина, Н. С. Дмитриенко, интернат эргелекчизи Ш. К. Кыргыс олар эки ажылдап турарлар.

А. СЕРЕН.

Улуг-Хем район.

«Шынның» анкетазынга холбаштыр

Бодалдар, саналдар

1977 чаа чылда «Шын» солуннуң баштайгы номерининң үнери чоокшулаан. Оон амыдыралчы солун үүлдерни билип албышаан, дараазындагы номерден улам-на ажыктыг материалдарны номчуурун кижи бүрүзү четтиксейл маанаар.

Оңгу бөө чылдың ийнги чылы Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюн демдеглээр опзагай чыл. Юбилейлиг чылда кандыг темаларга чүүү парлаарын күзеп, кандыг рубрикаларны болгаш булуннарны доктаамал тургузарын сонуургап турарын «Шынның» анкетазын дамчыштыр номчуучулардан редакция дилээп.

Моон сонгаарга ажылга арга-сүмелиг, боттарының күзелбодалын, санал-оналын илерткен чагаалар хой кээп турар. Редакцияның коллективи ол бүгүнүү — Совет Тываның улам чечектелишкинин, оон ажыл-ишчи кижилериниң культура-амыдырады, овур-хевирп, интернационалчы эп-найыралы дээш ажыл-чорудулгазынга ажыглаар. Баштайгы чамдык чагааларның допчулаанын мында парладывыс.

БЕРТ-ДАГ. «Тес-Хем» совхозтуң хову-трактор бригадири Моторк Тирчин сөөлгү үеде «Шынның» арыннарында «Бойдус болгаш кижи», «Кижи болгаш хоойлу», «Хандырылганар кандыгыл?», «Күжүүс—пайыралда» дээш ышкаш рубрикалар адаанга парлаттынган материалдарны сонуургап бижээн.

Моон-биле кады чечен чогаалга хамаарыштыр чуруумалдарны, рассказтарны, тоожулар үзүндүзүн парлап турарын, четпестерни сойгалап илерткен карикатураны, фельетонну ажыглаарын автор күзээн.

Социалистиг ог-бүле болурунга кудаңы — таарымчалыг, ажылга болгаш амыдыралга аптиг үеде эрттирээ эки ышкаш. Бистиндо ону күзүн — ногаа-чимис бышканда, ажылагый айтырыглары барык шинтиирлеттингенде болдуруп турар. Ол дугайты түс черде хей-ниитп организацияларның сүмезин эдерээ артык эвес.

ЭРЗИН. «Мөрен» колхозтуң колхозчузу Зинаида Хүрен-Шарым саналы мындыг: Ажылга бот-харысаалга, ылаштыя бүдүрүлгете коммунистиң мурнакчы ролюнүн дутайында чугаа ёзулуг амыдыралчы болгаш ооң ишчилериниң ажыглаар ажылдарынга дузалаар. Ынчангаш ийи-биле кады чүтле 5 школа киришкен. Бо чүнү көргүзүп турарын дээрге, өске школаларда байдал бистиндеп дээредевейн турарын хереченлеп турар-дыр.

Ажылчы чонпуң ажылдаар аргалыын болгаш күш-ажылдың бүдүрүкүлүүн бедидерпнге күш-культура болгаш спорт улуг салдарны чедирип турарын дуржулга көргүскеп. Шериг-техниктиг спорттуң хевирлери бистиң чуртуң хамаатыларын, ылактыя ынныктарны бедик моральдыг шынарларга кижизидиргпнге. Төрээн чуртуп камгалаарынга белеткээрнпнге улуг рольду ойнап турар. Оларның шыдамыкка, туруштут, маадырлыг чоруу сайгырадыр.

СЭКП-ниң XXV съездиниң ажыл-агый, экономика задачы-биле салган сорулгаларын шинтиирээрпнге спорт чугула черни эзлеп турар. Ынчангаш ДОСААФ-тың Тыва область организациязы республиканга спортчуп шеригпитккеп хевирлерин сайгырадырынче кичээнгейни углалдыртан. Анаа дүүштүр Шагаан-Арыгда, Кав-Хемде спорт-техниктер клубту, Ак-Довуракты автомобильчы, Кызылда ДОСААФ-тың каттышкан техниктиг школаларының чанында спорт-техниктиг клубту тургускан. ДОСААФ-тың эге организацияларынга спорттуң шериг-техниктиг хевирлерин сайгырадырынга методиктиг дуржулгалыг болгаш дээштиг. Ону улам ханыладыры күзенчиг.

«Таймылбыр булунун» база «Ийи делегей, ийи ангы амыдырал» арның ылаңгыя көдээ чон онза сонуургап турар.

Ажылчы чонпуң коммунистиг кижизидилгезинпге хамаарыштыр аныяктарның культуразы, эртем билиир, күзелсоруу, хоочунпарнын оларга дээштиг салдары, культура албан черлерпнің ажылы ышкаш айтырыгларны тускай рубрика адаанга доктаамал чырыдары помчукчавчыг.

БАЯН-ТАЛА. Кижиниң кадыкшылынга, аваапгыр ажылгырынга күш-культура болгаш спорттуң чугулазын үнелевишаан. «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчузу Куулар Оруе ол талазы-биле бодалдарын илерткеп. «Спартак», «Урожай» нпитилелдерпнің республика база хоорай болгаш район комитеттери, ажыл-агийлар, коллективтерде эге организацияларны бир хирезинде, ол ажылдың ам-даа массалыг болбайн турары харааданчыг.

Солуннарга чүтле болуушкунар, фактылар кол чырыттынып турар, а теоретиктиг болгаш практиктиг таймылбырлар, анаяк мөгелерге, спортчуларга сүмелер көзүлбес. Дүржулгалыг хоочунпарнын дугайын бижпнпр база күзенчиг.

Спорт бараанпарының магазини Кызылда чүгле чагыс, а районнарда чок. Көдээ черлерде чонпуң ол талазы-биле негелдеан улуг. Бо айтырыгны шинтиирээр үе келген деп бодаар мен.

КЫЗЫЛ. «Билиг» нпитилеанпп ажылдакчызы Сүлбүдүн Чажып-оолдуң бижээнп мындыг: Солуннуң арнында чаа рубрикалар, булуңдар, харын бир адырны, коллективтп азы ажыл-агийны анализтеп көргүскеп бүдүн арын үнүп келирге, анаа помчукчу бүргүү хандыкшыыр.

Моон сонгаар ылаңгыя «Шынның» арыннарынга «Мурнакчы дуржулганын», «Хойжунуң пидирпп», «Социалистиг чарыштың экранын» тус бүрү авторларның материалдарындан ханы анализтиг чырыдары күзенчиг. Ол ышкаш адырлар аайы-биле «Хүн демдеглелдерп» база солуп.

«Мөртелдейте» болгаш шүгүмүүлдиг оксе-даа материаддарга сойгалаткан фактыларның түннелки помчукчу бүргүү маанаар. Дээштиннге хамаарыштыр солуннуң кайы-бир арныпга доктаамал рубрика турары база ажыктыг.

САРЫГ-СЕП. Бай-Сөөтте инвалидтер бажыңында ажылчын Василий Уйпукай мынчаар бижээн: Үжен чылдарның этезинден бээр «Шынның» доктаамал помчукчузу мен. Дайынын-даа, тайбың иштин-даа чылдарында оон хой үүлдерни билип, чаа болуушкунарны номчуп, солун дуржулгаларны өөренип келдим.

Аныяым азы адреэим чаартынганда, почтага дораан бөрып, чагыдылгамны эттирер мен. Неделя хамаан чок, хүнде бөөн солун номчуваска, бир-ле чүве четпес ышкап сагындырар. Макаа холбаштыр чамдык почта салбырларының ажылын акпиидери чугула. Бистиппге неделяда 2 келзе экпан ол. Бүдүн неделяда бөөн почта келбээн болгулаар.

Бай-Сөөт ышкап, республиканың ырак черлериндс амыдырадыы хаяа-даа бол, солуннарга чырыдары күзенчиг. Маңаа үр чурттаа келдим, солун ажылдакчызы кижи келгенин бөөн дыңнаваан мен.

«Шынның анкетазынга холбаштыр Бай-Тайгадан Саая Байын-оол, Сут-Хөлдеп Монгуш Сербе база өске-даа черлерден хой-хой номчукчулар бижээн.

Совет хоккейжилерниң тиилелгези

Шайбалыг хоккейге «Известия» солуннуң шакпады дээш делегей мартылдаазы декабрының 21-де доозулган. Анаа ССРЭ-ниң шилиндек командазының хоккейжилери чедишкиннпг киржип, чаңгыс-даа командага уттурбайн, бирге черни алган.

Совет Эвилелиниң шилиндек командазының спортчулары соолгу овпзда Чехословакиянын хоккейжилери-биле ужурашкап, оларны 2:2 саңга уткан.

Швецияның командазы — ийи-ги, ЧССР-ниң хоккейжилери — үшкү. Канаданың спортчуларыдортку, Финляндияның командазы — бешки черлерни эзлээпнер.

(СЭТА).

Спорт — ниитиниң херээ

Ажылчы чонпуң ажылдаар аргалыын болгаш күш-ажылдың бүдүрүкүлүүн бедидерпнге күш-культура болгаш спорт улуг салдарны чедирип турарын дуржулга көргүскеп. Шериг-техниктиг спорттуң хевирлери бистиң чуртуп хамаатыларын, ылактыя ынныктарны бедик моральдыг шынарларга кижизидиргпнге. Төрээн чуртуп камгалаарынга белеткээрнпнге улуг рольду ойнап турар. Оларның шыдамыкка, туруштут, маадырлыг чоруу сайгырадыр.

СЭКП-ниң XXV съездиниң ажыл-агый, экономика задачы-биле салган сорулгаларын шинтиирээрпнге спорт чугула черни эзлеп турар. Ынчангаш ДОСААФ-тың Тыва область организациязы республиканга спортчуп шеригпитккеп хевирлерин сайгырадырынче кичээнгейни углалдыртан. Анаа дүүштүр Шагаан-Арыгда, Кав-Хемде спорт-техниктер клубту, Ак-Довуракты автомобильчы, Кызылда ДОСААФ-тың каттышкан техниктиг школаларының чанында спорт-техниктиг клубту тургускан. ДОСААФ-тың эге организацияларынга спорттуң шериг-техниктиг хевирлерин сайгырадырынга методиктиг удуртулганы, дузалаш олар чедирер хүлээгелдиг, бо талазыбиле элээп хей ажылдарны кылып чоруткан. 1976 чылда республиканга 263 мартылдаанны эртпргеп, анаа 11031 спортчу киришкеп. Маргылдаалар үезинде 1030 разрядчыны белеткээн, оон иштинде 10 кижи дээди классчыг нормазын күүсеткеп. Командаларны белеткөрпнге болгаш маргылдааларны эртпгерпнге 524 тренер-инструктор, судья киришкеп. Эртпкеп чылын 7718 кижп боодалгага ГТО-нуң нормазын дужаагап.

Тыва АССР-ниң спортчулары бо чылын алды удаа республикадан дашкар мартылдааларга киришкеп. Анаа соолгу черлерпнің эзлевейн турар бис. Сибирь областарының маргылдаазынга автомобилистер киришкеп, ийи чыл удаатыр үшкү черни эзлээн.

1977 чылдың январь 1-ден спорттуң шериг-техниктиг хевирлерпнге Бүгү-эвилелдиг VII спартакиадазы эгелээр. Спорттуң шеригликтеп хевирлерпнге ажылчы чонну, өөредпкчи анныктарны массалыгыбиле хаара тударынга ол дужаалаар.

Тыва АССР-ниң шилиндек командалары 1977 чылда шеригпитккеп окпнарынын, автомобильдиң, радиоэүүн хей хевирлерпнге, биатлонга, мотокросска, моделизмге болгаш зона маргылдааларынга киржир. Шилиндек спортчуларны илередир, бедик классчыг спортчуларны белеткээр аргапы ол бээр.

Бистиң республиканың ажыл-ишчилерп техниктиг спортка ынак. Ылаңгыя автомототранспорттуң сайзырааны ону массалыг боддурган. Бир эвес ВЛКСМ, спорт, ДОСААФ комитеттери арасында бир дсмпнг ажылдаар болза ажылды оон-даа экижпдер аргалар бар.

Техниктиг спорттуң улам ынай сайзырадырынга материалдыг база улуг рольдуг. Маңаа эң-не массалыг болгаш улустуң ынак спорту боодалга хамаарыжыр. Амгы үеде бичс калиберлиг боодан кара болаар 5 боодалга чери бар, оон бежи Кызылда. Пневматиктиг винтовкадан кара боолаар 12 боодалга чери кыдыынган. Бир кардодром, дөрт мотосекция ажылдап турар. Амгы үеде бистс бар базаларга спортка ынакшылдыгларның доозазын хаара тударын болдунмас. Ындыг болганда ону кыдыры шегеттиишкин турар. Бөдүүн боодалга чери район, школа, өөредилге чери, пневматиктиг винтовкадан кара боолаар чер суур бүрүзүнге турар ужурлуг.

Бо болгаш өске-даа айтырыгларны шинтиирээр үе келген. Партия, совет, ажылагый организмнын, профэвилел, комсомол, спорт, ДОСААФ организацияларының арасында харылзаалыг пикпдап турган, салдынган сорулганы негелдеге дүүштүр кылыр сорулгалыг бис. Чүге дээрге спорт бүгү-ниитиниң херээ болган.

Н. ПОТЕХИН, ДОСААФ обкомунуң даргазының орлакчызы.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 23-ТЕ

МОСКВАДАН

10.10—«Чече, уруглар!»

11.45—«Интернационалчы пайыралдың школочулар клубу».

12.15—«Бирги үзетелиг типография». Октябрь Революциязы орденниг А. А. Жданов аттыг бирги үлегерлиг типографиязының 100 чыл болганынга.

12.45—«Хөлүг үннер».

13.00—Медээлер.

13.10—«Миллионнарның зенпичи университетпе». «Ажылдың шынары — экономиктиг болгаш мозу-шынар категориязы». Дамчыдылгага ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Д. Постников киржир.

13.40—«Цирк арепазында».

КЫЗЫЛДАН

14.20—«Михаил Царев». Документалдыг фильм.

15.30—«Бераижепиң ырлары». Фильм-конперт.

МОСКВАДАН

16.00—«Бистиң адресиивис — Совет Эвилелп!»

17.00—«Үе». Информастыг программа.

17.30—«Спортлото» тиражы.

17.45—«Миллионнарның зенпчи университетпе».

18.15—Совет композиторларының ырларын УССРниң улустуң артпсп А. Мокренко күүседир.

18.40—«Оттуг көвүргү» деп уран-чечен телефильмиин баштайгы көргүзүлгеэп. 1-ги серпязы.

КЫЗЫЛДАН

20.00—Телемедээлер.

20.15—«Дүжүттүр гектар». Телефильм.

20.30—«Одаадилер болгаш хоойлу». Дамчыдылга.

21.00—Киножурнал.

21.10—Телемедээлер.

21.20—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

21.25—«Чече, уруглар!»

23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага бүргел, аяаы турар хүн болуур. Агаарның температуразы даглыг черлерге 16—21, оон арткаппарында — 27—29 градус соок.

Кызылга шокар будуттаар, хар чагбас. Агаарның температуразы 22—24 градус соок болуур.

Редактор В. С. ШАРАНИЙ.

ЧӘЗШКИН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧАА ЧЫЛДЫҢ 789600 ОЙНАП АЛЫЫШКЫННАРЫ

Баймрлал — Чаа 1977 чыл чоокпулап орар. Чаа чылга эң эки белек болза, силерниң байыр чедиришкиннер болгаш Күрүнеиин үш хуулуг шитпкп ойнаашкынныг чәзшкиниң 1966 чылда үндүрген облигациязы болур. Ол чәзшкин талазы-биле тираж 1976 чылдың декабрь 30-де Москва хоорайга болур.

Эргим номчукчулар! Чаа чылда белек кыадыр үш хуулуг чәзшкиниң облигацияларын садып алыңар. Оң облигациябиле 40, 100, 500, 1000, 2500 болгаш 5000 рубльди ойнап ап болур.

Чәзшкин талазы-биле чыл бүрүзүнде-ле ойнаашкыннарпны 8 тиражтарын: февраль 15-те, март 30-де, май 15-те, июнь 30-де, август 15-те, сентябрь 30-де, ноябрь 15-те болгаш декабрь 30-де чорудуп турар.

Лотереяның чаа чыл тиражы

1976 чылдың акша-бараан лотереязының (чаа чылдың) үндүрүлгезиниң талазы-биле ойнаашкынныг тиражы 1976 чылдың декабрь 29-та Тула хоорайга болур.

Тиражка 200 «Жигули» ВАЗ-21011 автомобильдер болгаш «Москвич-412 ИЗ» автомобильдер, янзы-бүрү мариалыг 800 мотоцикл, 250 болгаш 370 рубль өртектиг 3400 сөөдүмчулар, эр болгаш херээжен 2600 хей шактары, фабрикага кылган 1500 хевистер, хей санныг телевизорлар болгаш радиоприёмниктер, дүктен кылган костюмнер, чөөктен кылган армыылдар, өске-даа үнелиг эт-бараан чүүлдери ойнаашкынга кирер.

1-ден 200 рубль чедир акша ойнаашкынпары база кирер.

Шупту 25200 эт-бараан болгаш 10674800 акша ойнаашкынпары кирип турар.

КИНО

ДЕКАБРЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Албанның өске-даа кижилери» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Капитаннар» 9.50, 11.20, 15.40 «Кромвель» (2 серпялыг) 12.50, 17.10, 20.00 шактарда.

«НАА-ХЕМ»: «Тиилекчи» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: Киноклуб: «Дириг амытаннар делегейинде» 10.30. Киночыымды 15.00, «Үүлгедигниң айылыы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдынының 2-31-75, харыысаалгалыг секретарының 2-23-54, партийпи амыдырал кылдынының 2-37-13, культура кылдынының 2-23-54, көдээ ажыл-агый кылдынының 2-21-47, үлетүүр кылдынының 2-22-64, чагаа кылдынының 2-41-27, информация база совет үүрүүлүг кылдыстерпнің 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерпнпң 2-12-45, секретариат тың 2-23-35, солун келбейп барганда 2-32-75 телефонче болгаар.

ЧАПЫГ № 1814. Тираж 16332.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынның талазы-биле өргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01143

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 303 (10288) | 1976 чылдың декабрь 24, пятница | 1925 чылда үндезилеттингеш | Өртээ 2 көп.

Вьетнамның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Ле Зуанга

Эргим эш Ле Зуан!

ВКП ТК-ның Чиңгине секретарының бедик болгаш харылсалгалыг алban-хүлээлгезинге содгуткаңнар-биле Силерге чүректиң хамыыдан байыр чедирип тур мен. База ол ышкаш вьетнам коммунистерниң IV съездиниң чедишкининиг доозулгалы-биле Силерге база бүгү вьетнам эштерге байыр чедирерин күзеп тур мен.

Съездиниң ажылын улуг кичээнгей болгаш сонуургал-биле хайгаарап турдувус. Ол съезд тоогүзүг ужур-дузалыг болуру мартылдаа чок. Төрөөн чурттуның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, империалистиг агрессчилерге болгаш оларның чаа чаларышка удур демиселге вьетнам улустуң алдарлыг тайылгезинин түңнелдерин ук съезд быжыглап, марксизм-ленинчи идеалдарын, Хо Ши Миниң чагыгларын вьетнам черге амыдыралга боттандырарының шын оруун айтып, чаңгыс лай Вьетнамга социалистиг тургузуушкунуң эразын ажыдып турар.

Силерниң соратнижтериңер болгаш содгуктериңер болганывыста, шыпаттынган совет-вьетнам найырал бистиң улустарывыстың чаагай чоруунга, социализм чурттарының, ам-ты үениң бүгү-ле революстуг күштериниң чаңгыс эвин база сырый каттыжымышкынын улам шаг быжыглаарының чаагай чоруунга чыл келген тудум озуп база быжыглып туразуп дээш, бистиң партивис күжениишкиннеривп харамаанмас дорадп вьетнам коммунистерге шмзыдып тур бис.

Коммунистиг байыр-биле.

Л. БРЕЖНЕВ.

СУУРУҢАРНЫҢ КЛУВУ

Онгу беш чылдың баштайгы чылы доостур четкен. Тургузукчу ажыл-херектерниң, улуг чаартылгаларның база бир чылы эртип турар. Республиканың ажылчы чоннары партиянып XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, социалистиг чарыштың тугун улам бедик тудуп, чылды чедишкининг доозуп турар.

Ажылчы чоннарның ортузунга идей-кижизидилгелиг, культура-массалыг ажылдарны организастап чорудар төптер — культура одаглары. Фермаларда, бригадаларда кызыл-булуңнар, улуг эвес клубтардан эгелээш, чаагайжыды туттунган Культура бажыңнары бисте ам кайда-даа бар апаргылаан. Күш-ажылчы неделя соонда, чаа күш кирип, хостуг шактарын культурлуг дыштанып эрттирер дээш, чүс-чүс кижилер клубтарга чыглып кээп тураглар.

Культура бажыны. Бо сөстүң утказы ханы. Маңаа келген кижилер чүгле үе-шак эрттирери-биле кызыгаарланмас, харын олар сеткил хандыр дыштанып, долгандыр турар амыдырала чаа чүүлдерни бодунга немей билип ап, культурага өөренир дээш кээп турар. Ынчангаш харын бистин клубтарывыс, Культура бажыңнары кижилерниң сонуургалдарын хандырарынга бараан болбушаан, ук сонуургалдарны, чаа чараш чаңчылдарны, ажыл-чанның мөзү-шынарларын хевирлеп кижизидеринге улуг рольду ойнаар ужурлуг. Биргээр чугаалаарга, клуб ёзулуг-ла культураның одаа, кижизидилгенин база бир төвү болур.

Культура ажылдакчыларының чугула сорулгазы —организастап чорудуп турар ажилдарның амыдырал-биле ханы холбаалыг болурун чедип алыры. Республиканың мурнакчы культура одагларының дуржулгазында эки талалар хөй. Чөөн-Хемчиктиң Хайыраканда, Улуг-Хемниң Ак-Туругда, Бии-Хемниң «Кызыл тараачын» совхозта дээш өске-даа суурларда көдээ Культура бажыңнарының ажылы хөй талалыг, макталдыг. Бирээде, ук совхозтарның бүдүрүлгези-биле харылзаа ында быжыг, социалистиг чарышты организастаарынга, мурнакчыларны мораль талазы-биле шаңнап-мактаарынга культура одаглары улуг дузаны чедирип келген. Ийнде, көдээниң ажыл-ишчилериниң культура хандырылгазын бедик деңнелге тургускан болгаш Культура бажыңнарында бот-тывынгыр уран чүүлдүң бөлүмнери, агитация-уран чүүл бригалалары доктаамал ажылдап турар. Күш-ажылчы кижилерни, оларның ажыл-херектерин, дуржулгазын көргүскен кежээлерни эрттирери хаая эвес.

Ак-Туругнуң көдээ Культура бажыңының (директору Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Оюн Кара-кыс) танцычылар бөлүү улусчу чогаадылганын бирги Бүгү-эвилел фестивалының республика көрүлдезинге эки ойнааш, шаннаткан. Культура бажыңының хөйнүң ырында 30 ажыг кижи доктаамал киржип турар. Бии-Хемниң «Кызыл тараачын» совхозта «Челээш» агитк-ультбригада тараажыларның, малчыннарның күзенчиг аалчызы болу берген. Амыдырал-биле ханы харылзаалыг, уран-чечен деңнели, үжүр-үткаш ханы көргүзүглери-биле ук коллектив агиткультбригадаларның республика көрүлдезинге бирги черни алгаш, зона көрүлдезинге барып киржир болган. Шак мындыг эки ажылдыг, мурнакчы клубтар, Культура бажыңнары бисте эвээш эвес. Оларның дуржулгазын нептередири чугула.

Клуб ажылын чүгле сан-түн-биле эвес, харын оон дээштин, чедингири-биле, кижилерниң угаанмедерелинге, нинти культуразынга кайы хире салдар чедирип турары-биле хемчээр апаар. Суурунарның клувунун материалдыг баазазын ажыл-агыларның кайы хире быжыглап турары, анаа ажылдаар кадрларны өөредип, ажылга ижиктиргени, клубтун дерилге-шимелдезин кылганы, ында чорудуп турар ажылдарның эстетиктиг, болгаш идейлиг утка-шынары кижи бүрүзүн сонуургадыр, кичээнгейин хаара тудар ужурлуг. Күш-ажыл биле дыштанылга кезээде кады чоруп, бот-боттарын деткижип турар таварылгада ажыл-херек боттанныычал, үре-түннелдиг болуру чугаажок. Бо айтырыгны шиитпирлээрде чаңгыс талалап болбас. Амгы үениң негелдези-даа ындыг.

Культура одагларының ажылынче дорт кичээнгей салбас, ону херекке албайн баар таварылгаларда «уттундурган, соок» чамдык клубтар-даа, ажыл-херектн башкарар кадр чок» Культура бажыңнары-даа тыптып кээп турарының базз бир чылдагааны ында. Эрзинден редакцияга келген бир чагаада мындыг одуруглар бар: «Мөрен» колхозтун Сыын-Мыйыста № 1 сүт-бараан фермазында клубту кышка белеткевээн, одаар ыяш чок, соңгалар бузук, печка үрелик. Узун чайның дургузунда чүнү кылып турган чүве. Фермада культура-массалыг ажылдар чоруваин турар...» Материалдыг бүдүрүлгеде ажылдап турар кижилерниң дугайында сагыш салышкын шак мындыг байдалга турбас ужурлуг.

Суурунарның клувунун оду кезээде чыгып, чаа, солун ажылдар анаа үзүктел чок чоруп, масса чоннуу хаара тудуп турзун дээр болза, тус-тус культура албан черлеринге партийжи удуртулга болгаш хөй-иннтн организацияларының олче сагыш салышкыны доктаамал болуру чугула.

Кыштаглаашкын—шалыпчы фронт

КАЙДА-ДАА АЖЫЛ-ИШ

Чечектиг биле Чушкуттуң хойжу бригадаларының коданнары кадыр-берт даларда турар. Ынаар мал чемин, дусту болгаш оске-даа хереглел чүүлдерин шанак-биле соортуң чедирер.

«Алдан-Маадыр» совхозтуң Бора-Тайга салбырының удурткучулары ук ажылды багай эвес организастап турар. Олар дериг-херекселдиг 12 аътты ийи бөлүкке үскеш, соортуге болгаш чедирилге ажылын удуртуруп Хертек Мөчек-оол биле Монгуш Назын-оолга даандырган. Хөлчүктүг, Чечектиг болгаш Чушкуттуң кышкы одарларында малчыннар турлагларында баштайгы чүктер чеде берген.

Актың үнүп өрү дош оруу берге Шанактар чоруй албас апаарга, аътгарга чүдүргеш чедирер. Орук-харылзаа берге кыштагларда аът транспортунун күжү-биле 70 тонна мал чемин чедиртингеп.

Шолде-Тейиин трактор-хозу бригадазының механизаторлары Чечектиниң хойжу бригадазын шефке алгаш, мал кыштаглаашкынынга практиктиг дузаны чедирип турар. Олар Сарыглар Чечектин, Хөгалыг Хаңыргайның кыштаында ийи чурттаага бажыңнарының тудуун доозуп, шитин малгаштавышаан чугайлаап, печкаларын салган. Оон аңгыда Ооржак Оттугбай, Сарыглар Март-оол, Сарыглар Чечек, Оңдар Чечек-оол оларның коданнарының кажааларын септеп, иштин контарган.

Шефтээшкинге эң идепкейлиг киришкен трактористер Оңдар Кыдат-оол, Оңдар Дыртый-оол, Михаил Хөвалыг, Владимир Куулар, Сарыглар Далаа, суттатчы Хертек Мөчек-оол, участок агроному Василий Бүрбү олар малчыннарның макталын чедип алганнар.

Комсомолчу-апыяктар бригадазында комсомол организациязының секретары тракторист Шойдаң Оюу ооруг-биле кады сигенин прессташ, кожуглуг тракторлар-биле мал турлагларынга чедирер хүлээлгелиг. Бригада малының ажылдап, бода болган шээр мал коданнарында 100 тонна прессташ сигенин чедирген.

Актың үнүп өрү дош орууберге Шанактар чоруй албас апаарга, аътгарга чүдүргеш чедирер. Орук-харылзаа берге кыштагларда, аът транспортунун күжү-биле 70 тонна мал чемин чедиртингеп.

Шолде-Тейиин трактор-хозу бригадазының механизаторлары Чечектиниң хойжу бригадазын шефке алгаш, мал кыштаглаашкынынга практиктиг дузаны чедирип турар. Олар Сарыглар Чечектин, Хөгалыг Хаңыргайның кыштаында ийи чурттаага бажыңнарының тудуун доозуп, шитин малгаштавышаан чугайлаап, печкаларын салган. Оон аңгыда Ооржак Оттугбай, Сарыглар Март-оол, Сарыглар Чечек, Оңдар Чечек-оол оларның коданнарының кажааларын септеп, иштин контарган.

Шефтээшкинге эң идепкейлиг киришкен трактористер Оңдар Кыдат-оол, Оңдар Дыртый-оол, Михаил Хөвалыг, Владимир Куулар, Сарыглар Далаа, суттатчы Хертек Мөчек-оол, участок агроному Василий Бүрбү олар малчыннарның макталын чедип алганнар.

Комсомолчу-апыяктар бригадазында комсомол организациязының секретары тракторист Шойдаң Оюу ооруг-биле кады сигенин прессташ, кожуглуг тракторлар-биле мал турлагларынга чедирер хүлээлгелиг. Бригада малының ажылдап, бода болган шээр мал коданнарында 100 тонна прессташ сигенин чедирген.

Хүннүң чугула айтыры

ажаалдазын баксыратпас дээш шудургу ажылдап турар.

Салбырның удуртукчу ажылдакчылары, специалистер мал эмнелгезинин санитар пунктузунун тудуун бүтүнүнүн шефтээшкин-биле доозукап. Ында аптека, мал ажаан чемгерер чер, эмнээр чер, мал чемгерер коошпалар, чылыг суг бээр пистерна болган пунктуга херектиг чүүлдер бүрүн. Пунктута әккелген малды Сарыглар Кош-Кудак биле Монгуш Чечек-оолдуң ажаалдазында 130 баш шарыны сеңиртилгедо тургускан. Мөңгеп турускан коданнарның ажаалдазын экижедиш, суг биле хандырган. Коммунист Оңдар Кыдат-оол кадарын турар уксалыг бүгеларының

ажаалдазын баксыратпас дээш шудургу ажылдап турар.

Салбырның удуртукчу ажылдакчылары, специалистер мал эмнелгезинин санитар пунктузунун тудуун бүтүнүнүн шефтээшкин-биле доозукап. Ында аптека, мал ажаан чемгерер чер, эмнээр чер, мал чемгерер коошпалар, чылыг суг бээр пистерна болган пунктуга херектиг чүүлдер бүрүн. Пунктута әккелген малды Сарыглар Кош-Кудак биле Монгуш Чечек-оолдуң ажаалдазында 130 баш шарыны сеңиртилгедо тургускан. Мөңгеп турускан коданнарның ажаалдазын экижедиш, суг биле хандырган. Коммунист Оңдар Кыдат-оол кадарын турар уксалыг бүгеларының

Кыштагларга хой кирер база хураган доруктурар ийи казазының, дараазында Кызыл-Тайганың Доргүнде Ховалыг Мөчек-Карының кыштаанын 500 баш хой кирер чаа нажаалының тудуун доозукан.

Сакманчылар хуралын салбыр удурткулазы, партия эге организациязы чоокта эрттирген. Хуралга дөртен ажыг сакманчылар киришкен. 1975—1976 чылда сакманчылар багай эвес ажылдаан. Ол дугайында салбыр эргелекчизи С. Мөңге-Назын хуралга демдеглевишкен, сакманчыларның соруглазын айыткан. Төрүүр хой коданнарында сакманчыларны хүндеп, чамдык арга-сүмени берген. Оларның башкылыры турлагларже аңгыланыр эгелээн.

Сакманчылар организастаарынга суурда херээжээнги чөвүдели (даргазы Монгуш Оюу) идепкейлиг киржип турар. Чаш мал хүлээп ажыл үйлчиктерни ийи бригадада тургускан. Оңдар Доржу, Ооржак Кадчал-оол ам ында ажылдай эгелээн. Олар дугаарларны белеткеп, бригадаларның төрүүр коданнарынга кайда турарын болгаш хоюңун баш санының чежеэш тодарадып турар. Учётчиктер ажыл-биле таңдыртынган.

Чөөнүң хуузунда мал тударының норма-чижээн чазак доктаалында айыткан. Көдээ Советтиң күүскомуу хуу малды доктаатқан нормага дүүштүр тудар, ниитиинн малындаа

тудар, ниитиинн малындаа

биле ажылды коскүүр-биле экижиткен. Оон түнелинде салбырның чөнүүн хуу мал тударының чурумчаан, күрүнеге хуу мал садары база багай эвес организастаттынган.

Ниитиинн шээр малындан хуу малды бүрүүр-биле тускайлаан, чылыг кажаалыг, эки одарлыг, суг-биле хандырылгалыг үш кыштагда тургускан. Хуу шээр мал коданнарын хой бригадаларында быжыглаан. Оларның учёт-отчёдун бригадирлер, азыраахайгаараалыг специалистер хайгаараар болгаш харылаар кылдыр организастаан.

М. СЕВЕН.
Чөөн-Хемчик район.

КАРА-ТАЛДЫН ХОЙЖУЛАРЫНДА

Совхозтуң хоочун хойжузу, «Хүндүлелдиң Демдээ» ордениниң эдилекчизи, хой ажылынга 26 чыл тәүктел чок ажылдап келген Доржу Доржуевич Дагба бригаданы удуртуп турар. Оны бригаданың кежигүннери хүндүлээр. Доржу Доржуевич түгле күш-ажылдың мурнакчызы болурундан аңгыда он уругларның адазы болгаш кижизидикчизи. Оон уругларының шуулу өскен, совхозта болгаш республиканың улус ажыл-агыйының ялзырбүрү адыларында ажылдап турарлар. Кадарчының уруу Ирина Дагба сес класс доосканш, ВЛКСМ-ниң Өвүр райкомунуң путёвказын алуулаар хойжулап ажылдаан болгаш бо хүннерде ук бригадада комсомол болүүнүң секретары хүлээлгеин база күүседип турар.

Амгы үеде бригаданың он мүң ажыг хоюн чөрбй алды коданда кыштагладып турар, оон он бежи—төрүүр хой коданнары. 1976—1977 чылдарның мал кыштагладышкынын бедик организастыг эртиреринде ында депутаттар болуу бригада кежигүннериниң ниитии хуралын чыл эгелээнде эртиргеш, хойжу бүрүзүнүң социалистиг хүлээлгелерин, оон негелдеерин ажылдап кылырының талазы-биле тодаргай шиитпирлэп хүлээп алган.

Малчын кижи бүрүзү бо чылын 10 тонна сигенин, 5 тонна погаан-суланы болгаш 1 тонна будук бүрүүр белеткеп алырын хүлээнген. Бригаданың кежигүннери ниитии-биле 237 тонна сигенин, 220 тонна погаан суланы белеткеп, кыштагларда чедирген. Мал кажааларын тударынче улуг кичээнгейин үлаңдырган. Бригада коданнарының девискээринде бирээнинге-ле 320 баш хой кирер 5 кажаалы, а бригада төвүнде 500 хой кирер бир кажаалы бо чылын тутканн.

Ийи чыл бурунгаар Торгалыг көдөө Советиниң шиитпирлэп өлүүлаар бригадага дузалажыр, шефтежири-биле оларга Торгалыг ортумак школазының коллективи быжыглаан турган. Башкылар, зооветниктер бо үениң дургузунда эвээш эвес үүлени будурген. Олар бригада товуунге концерттерни коргүзүп, бригаданың кыжыл-булуңунда аскап коргузүглерни квартал санында чаартып, «Школаның үнү» деп хана солуну үндүрүп турар. Мал чемн белеткээринге улуг дузаны чедирген, школачылар совхозта тараан погаан суланың 70 ажыг хуузун боттарының күжү-биле ажаагаан, 2 муң ажыг хойну кыргаан болгаш дорт кыштагның септелгезинн дооскан. Башкылар 15 тонна сигенин белеткеп берген.

Бо бүгү ажылдар бригаданың материалдыг базазын экижидиринге, оон экономика коргузүүн белидиринге иле салдарны чедирип турар. Оон түнелинде бригадада мурнакчы малчыннарның саны олуп турар. Чижээ, бригадир Д. Дагба бо чылын төрүүр чүс хойга оваштыр 103 хураганны, хойдан-на 2,7 кг үүкүү алган. Бо ышкаш коргузүглерни Наксыл Кертик-оол, Тюлюш Мижей-оол олар база чедип алган.

Малчыннарның садыг ажылдакчыдарынга, ылаңгыя автолавкалар садыгжылырынга хомуданы чок, ындыг-даа болза автолавкалар чолаачылары улуг улуска, уругларга таарышкан уран чечен номнарны, бичии уругларга таарышкан онаар чуруктарлыг помнарны экжеп, көжер киволарны доктаамал коргүүп турарын неген турар.

Келир чылдың январының башайгы чыгыытыр ижи—хой оолдаашкыны түлүктеп эгелээр. Кара-Талдың хойжулары ажаа эки белеткеннеп, чаш малга чидиртер чемнер, оларны ажаын-кадагалар чылыг кажаалар бар. Кара-Тал бригадазында кыштаглаашкын хүр эртип турар.

И. КАНЗАЯ.
Өвүр районнуң «Торгалыг» совхоз.

Төрээн чурттуң күчүзү дээш

Каа-Хем районнуң «Тиилелгер» колхозунуң ажыл-ишчилеринден сагу, беш чылдың баштайгы чылында эвээш эвес күш-ажылчы тиилелгелерни чедип алган. Ажыл-агыйның тараажылары күрүнеден шыгжамырынга 5000 тонна тараанны азы планнан ийи катап хойнуң урган. Фермаларның коллективтери күрүшеге 670 тонна сүттү дужаар оваалданы базала хуусаа бетинде күүсеткен. Ынчаарга механизаторлар болгаш төп сүт-бараан фермазының ажылдакчылары боттарының ажылының түнелинин үндүрер чаа соруглаларны тодарадыр дээш машина-трактор мастерскаязынга чыглып болгеп.

Митингиниң парторганизациязының секретары Т. С. Салчак ажытканн.

— Бистиң чедишкининерге—ол дээрге бистиң чуртувустуң улам шиңгээ хөгжүдезинин, коммунар-даа зажок улуг программазының төлевилээн партиявыс XXV съездиниң шиитпирлеринге күш-ажылчы харыы-дыр—деп, тракторист Сергей Оюн чугаалаан.—Партиянын, оон Леонид Ильич Брежневке баштаткан Төп Комитединин политиказының чүзенин алзыын бодарын база мерген угаанмыын бо чыл коргүстү. Төлевилеттинген планнарны кайы хире күжелиишкиннин-биле болгаш быжыг туруштуу-биле партиялың боттандырыы турарын бистин хинки бүрүүзү билир, ында Леонид Ильич Брежневтиң үчы-хавыязы улуг. Ынчангаш оон ажыл-чорудулгазын төлептин-биле үнелээнин бис чоргаарал-биле хүлээп ап база ында быжыг кадыкшылды. бистин Төрөөн чуртувустуң чаагай чоруунга үре-түнелдиг ажылды күүсеп тур бис.

— Беш чылдың планнарын боттандырар талазы-биле партин кайы хире улуг организаккчы ажылды чорудуп турарын бистер шуптувус эки билир бис—деп, ферма эргелекчизи Тамара Рябинская чугаалаан.—Ынчаарга маңаа Леонид Ильич Брежневтиң хууда чы-хавыязы улуг. Дүшкүүргүг чоруктуң чавырымышкынга, кижи төрелгетенниң амыдыралындап дайынны чайладыры дээш быжыг турушту демиселчи болур оон адын бүү делегеттде-даа хүндүткелбиле адап турар. Ынчалзажок тайбынны быжыглаары бистиң күш-ажылымыстан-даа хамаарыжыр дээрин билир бис, ынчангаш удам-на хөйну кылырынче түүкүп тур бис. Колхозтуң фермаларының коллективтери боттарының болдупар ажыларын санап көргеш, бир инектен саап алыр сүттүң чыл төнчүзүнүге чедир 1700 килограмм, а күрүнеге садар сүттүң 850 тонна чедирерин шиитпирлээн.

Митингиге эскиик И. С. Чепкасов, МТМ әргелекчизи А. И. Ребешков олар база санап берген. Партиянын, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң бодумуу чорудуп турар иштики болгаш даштыкы политиказының колхозтуң механизаторлары болгаш малчыннары ында-биле чүүлдүзүнүң, күжелиишкининг ажылдаарын хүлээп алган.

БИСТИҢ КОРР.

Энергетиктер байырлалы

Энергетик хунүнге турускаатқан байырлыг кежээ Москвага болган. Алырның эң хөөре ажылдакчылары, социалистиг чарыштың мурнакчылары, специлистер, найыралдың партия, совет болгаш профсоюзтар организациларының төлээдекчилери анаа чыглып келген.

СЭКП ТК-ның Политбюрозуң СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти башгадыр хунүлүг президиумуге чаңгыс эп-сеткил-биле содгаан.

СССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң Дартазының оралакчызы И. Т. Новиков, СЭКП ТК-ның харылсалгалыг ажылдакчылары, министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары кежээге киришкен.

СССР-ниң энергетика болгаш электрификация министрининг бирги оралакчызы Е. И. Борисов илеткел кылган. Энергетиктер болгаш энергия түдүгжүлары планның онаалдаларны база бедиткен социалистиг хүлээлгелерни чедишкининг күүседип турар деп, ол демделээн. Бо чылын чуртуң электростанцилары рекордчу санныг электроэнергияны — бир триллион чүс миллион ажыг киловатт-шактыг ажылдап үндүрүп турар.

СЭКП Төп Комитединиг, СССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, СССР-ниң Министрлер Чөвүзелинге байырлыг чагазны чаңгыс эп-сеткил-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

«Салют-5»: орбитага ажылдың алды айы

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). 1976 чылдың июнь 22-де чер чоогунун орбитазынче салып үндүрген «Салют-5» эртем станциязы Черже доктаамал шиглээшкининг болуп, башкарылгалыг космос ужудуушкунунга алды ай болган. Станциянын аппаратуразының база системаларының ажылын башкарарын оон болупда санаалга комплексининг дузазы-биле база черден команда бөлүүлер боттандырып турар.

Декабрьның 22-де Москвазы-биле 12 шак турда, станция черни долгандыр 2936 ергилиишкинни кылган.

Амгы үеде «Салют-5» станциянын орбитазының хемчээлдеря мындыг болуп турар:

— Черниң кырындан эң-не ырай бээри (апогейге) — 283 километр;

— Черниң кырындан эң-не чоок эртери (перигейге) — 232 километр;

— эргилеринин үези — 89,3 минута;

— орбитаның йилеңзээ — 51,6 градус.

Ажылдарын программазы-биле дүүштүр эртем-техниктиг шиңчилелдерни болгаш шеңелделерни автоматтыг таварыштырылгага күүседип турар. Черниң, а ол ышкаш Айның болгаш Орвон туманнарының ажылчактың ажрында кадыпда инфракызыл хереледеңиишкиннинг характеристикаларын хемчээрни инфракызыл телескоп-спектрометрниң дузазы-биле чоруткулаан.

Телеметриктиг информациянын медиелеринден хамыртa, станцияның бүгү-ле борт системалары, дериишкиннерге болгаш эртем аппаратуразы чогумчалыг ажылдап турар.

«Салют-5» станциянын ужудуушкуну үргүлчүлеп турар.

Е. С. Малофееваны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

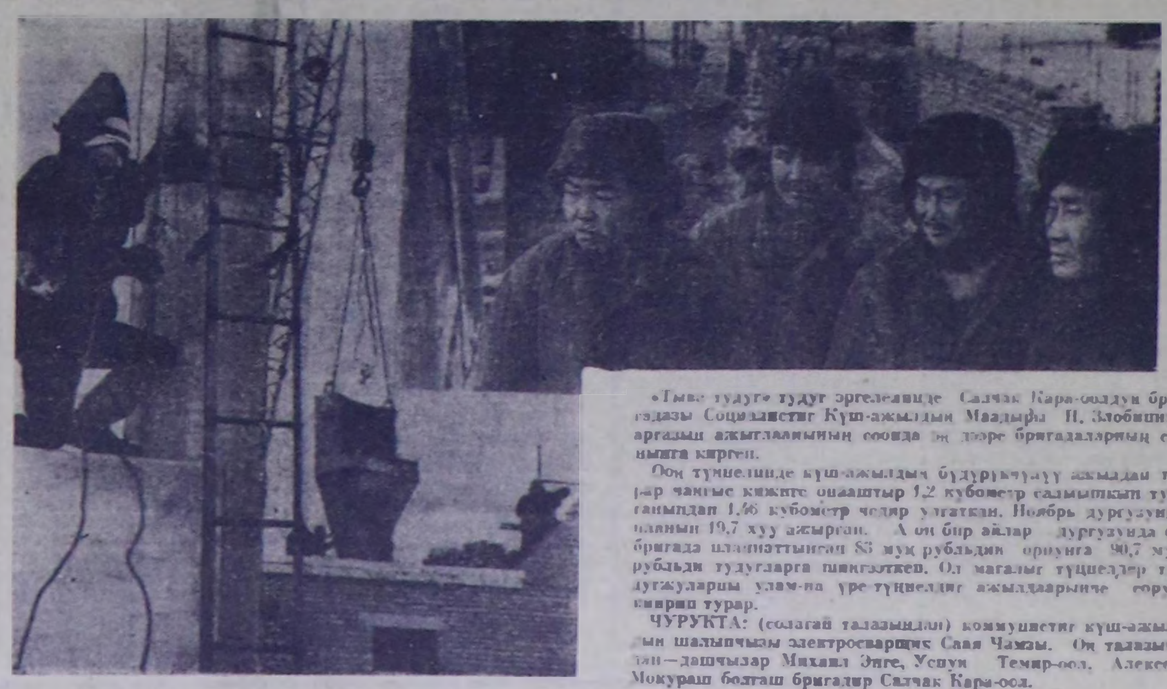
ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Курбаңк системазынга хөй чылдарда үре-түнелдиг ажылы дүш база төрүттүнген хүнүлел бээр 50 харлааны-биле холбаштыр, СССР-ниң Курбаңкызының Тыва республика конторазының акша эргилдезиниң кылдыңның пачальнигн — Евгения Самсоновна Малофееваны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай,
1976 чылдың декабрь 23.

«Тыва тудуг тудуг эргелевисте Салчак Кара-оолдуң бригадазы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры И. Злобинин аргадыр ажытлаанының соонда ук дээре бригадаларның санында кирген.

Оон түнелинде күш-ажылдың бүдүрүктүүн ажылдан турар чангыс кижиге оналаштыр 1,2 кубометр салыышкын турганындан 1,46 кубометр чедир улгатқан. Ноябрь дургузунда планын 19,7 хуу ажырган. А он бир айлар дургузунда ол бригада планнаттынган 83 муң рубльдин орунга 90,7 муң рубльди тудугларга пиңгээткеп. Ол магалыг түүлелдер тудугжуларны улам-на үре-түнелдиг ажылдарынче сорук киирип турар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) коммунистиг күш-ажылтын шалыпчызы электросварщик Саая Чамзы. Оң талазындан—дашчылар Михаил Энге, Успун Темир-оол, Алексей Мокураш болгаш бригадир Салчак Кара-оол.

ӨЗҮЛДЕНИҢ ЧАДАЛАРЫ

Байкал-Амур магистралы. Тудугнуң хемчээли, күчүлүг техника болган тудугжуларның кайгамчыктыг кылымакай чоруу баштайгы хүнүнерге Владимир Ооржакты кайгамыпкан. Ол кайгаанындан карын-даа сеспи хөна бергеи: маңаа ажылдан шылаар ирги мен бе?

ВЛКСМ комитединге комсомол райкомунуң путёвказы-биле танышып көргеш, секретарь айтырган:

— Ыяш дүжүрер черге ажылдаар силер бе? Чүгле сагындырып каайн: мында белеи эвес.

— Ийе, ажылдаар мен — деп, Владимир бодаңчайн-даа харылаан.

Кызымакай күш-ажылдың бичии-даа хостуг үе чок хүннери ынчаар эгелээн. Рейстерни ным-даа санавайн турган. «Хей болган тудум-на конччуски!» Ыяш сөөртүр машиналар чолаачыларының кыйгызы ынчаар турган. Владимир хүн бүрү шак ынчаар ажылдап, кежээлерде ажыл-бүрү комсомол ажылдарынга киржип турган.

...Анаа ажыл хүнү турган. Могаг билбес МАЗ-тар ыяштыг сөөртүп-ле турганнар. Безек машиналар чүдүрүлге маңап эгелээн. Чолаачылар кабиналарын үнгеш, таакпылаарлаа. Владимир база оларга каттыжа берген. Хенертен бир машина надыр черже үглей шимчеп бадыпканын ол эскерип каан. Ол бүгү каш — секунда иштинде болган. Ооржак бүрүлгаар дап бергеш, кабинаже кире халаш, моторну хөделдирипкен, мырыңай сөөлгү карак чивеш аразында аар ортектиг техниканың амы-тынын алган.

Аныяк оол шалыпчы тудугга чыл чыгыы кызымакай ажылдаан. Оон соонда Чепсектиг Күштериниң хүрээлениинче чоруур уе келген. Шеригже чоруурунуң мурнунда ол чолаачылап турганы төрээн совхозунга чедип келген. Ону чылыы-биле үзээнер. Хей-ле чагыг сестериниң аразынаан ачазының мындыг сестери Владимирге уттундурбас бооп арткан:

— Шериг дээрге амыдыралдың улуг школазы-ыр, оглум. Ол ылбай кижилерге ынак эвес. Ону эртикен кижи кандыг-даа бергелеерге торулбас.

Шеригге чаа келген ооллариың баштайгы базыминары бот-боттарынга дөмей: байдалдың чаазы-биле, билиглерже чүткүлүг-биле. Ынчалза-даа кижи бүрүзүнүң амыдыралдың бо чаа үе-чадазынга хамаарылгазы аңгы-аңгы. Оларның хей кезии хамык чүвени изиниг-биле хөлга алгаш, бергелер болган чедимче чок үелер турза-даа, боттарының билиин, мергежилин бедидер дээш кызымаккайы-биле бурунгаардаарлар.

Анаа дайынчы Ооржак белеи оруктар дилеп, оорунуң кудуруунга чыдып каарын кузеваан. Ынчангаш чамдык бергелер турза-даа, командирлеринин, эш-оорунуң дузазы-биле салган сорулгазынче кызымаккай чоруп орган. А бергелер базым бүрүзүнге туруп кээр. Баштайгы хүнүнерде аныяк дайынчыга от белеткели канчаар-даа ажок берге болган. Шыгаарының болган бооларының үнүзеннерин, боону октаарының болган окту уштурунун ярганарын бирден бирээ чокка өөренип алган ышкаш. А херек кырында ол бүгүнү кыяа бээрге, чүгле «чүгээр» деп демдектеп орулевес.

«Мээң карадан ыяыт болгай аан» деп, Владимир чамдыкта хөг чок баштактатпылаар.

— Ажырбас, эдип аар бис — деп, биче сержант Берестов анаа үүр харылаар.

Аныяк дайынчы дуржулганы каннын-биле, чүткүлүүбиле, кызымаккайы-биле моолнеп эгелээн. Шериг херээнге адаан мергежий берген анаа дайынчылар Иванов, Шеклазе, Пономаренко болган өскелерден-даа айтыртынар. Бодунуң хостуг үезин безин өөредилгеге ажыглаар, өөредилге номнарын рейс чоруптарда бола ап аар турган. Баштайгы чылдың төнүүзүнде чамдык айтыыргар талазы-биле ол башкылардындан түлак чок апарган. А кажан дайынчылар түнней хынала эртип турда, анаа дайынчы Ооржак бодунуң безик билиглиин көргүскеи.

Чүткүлүү болган ажылга ынаандан аңгыла анаа дайынчы Ооржактың бүгүжүнде база бир эки тала бар — оон сеткилиниң чымчаа, бодүүнү. Ол бодунуң чедишкиннеринге хелүн эртир чоргаарланы бербес, улуг-даа, биче-даа чүүлдерни өөрү-биле үлежир.

Анаа дайынчы Казаран спортту ийиги чергенин чүүлү деп санап, эптиг аргала-ла күш-культуржу шимчээшкиннерден «дезе» бээрин, эвээш маннаарын кыыдар турган.

— Херек апаарга, мергежилдиимни көргүүшкей мен аан — деп, Ооржакка ол мактанган.

— Че, ыяыт-дыр, даарта үш муң метрниң просунга көруптер бис шыпаан.

Ол кросстуң төнүүзүнге Казарын эң соолунде келген. Ол дыка-ла ыяткан. Оон чанында чедип келген Ооржактын:

— Че, ам кады белеткенивиди — дээн сестерни ол дыпнап каан. — Халып болур-дур сен, ынчалза-даа белеткелиң коштак-тыр.

— Шынап бе? — дээш, демгизин бажын колдуруп келген.

— Ийе, чөпшээрежир сен бе?

— Чөпшээрешпейн канчаар.

Белеткелдер эртикен түдүм түүнелдер база экижип орган. Соолгу кросска дайынчы «экиз» деп демдекти-даа алган.

Идепкейлиг комсомолчу оонда оске эштеринге улуг дузазы воргүскен, хой-хой дайынчыларга үлегер бооп турар.

Аныяк дайынчының берге үеде эрес-маадырлыг чоруун херечилеп турар мындыг таварылгапы чугаалаксап турмен. Ол эртикен чайын болган чүве. Ыяш бажыңны чалбыыш хөме алы бергенин Владимир корун каан. Ол орт болган черге халып чедип кээрге, ында улуг эңдерли берген болган: колдуунда херээженнер, кырганнар. Бир-ле кижи алдырган:

— Чаш уругларың тыныш алыңар! Бажыңда уруглар...

Дидим комсомолчу эжикче халый берген. Ынчалзажок эжик шоочалыг болган. Оон Владимир сонганың рамазынче суг чажыпкаш, шилди буза шапкаш, чалбыыштаалып турган өрөлче кире берген. Ыяш каракты саргыдып, чажын төгүлдүруп кээр. От арынны болгаш холдарны чий берген. Тынары бергедеп келгеи. Ооп ону-даа эскербээп дег бичии чаштарны дилеп турган.

Ышка тыныш чадаап, кортканындан стол алаанче кире берген Наташаны ол оон тып алган. Владимир уругну сөңга дамчыштыр ында турган херээженнерниң бирээзинче сунупкан.

Өрт улам-на күштелип орган. Бажыңга турар арга чок апарган. Ынчалзажок дидим комсомолчу ийиги уругну дилээрин уламчылап турган. Ол ону чаш уруглар чыдар тергежигештен тыпкаш, ташкаар үндүрүп келген.

Дузаарган, ак сеткилдиг болгаш тергиин эки дайынчы Владимир Ооржак шак ынчаар Төрээн чуртуна бараан болуп турар.

Подполковниктиң В. МУРОМЦЕВ.
Закавказьениң шериг округу.

Солдаттар тудугда чедип келген

Ажыл хүнү кидиң-түлүк эгелээн. Кол дериг-херекселдер тудар эргеделдиң чанынга автобустар доктаай берген. Оон солдат оолдар сокчуг-мурнуг үне халчып келгилеп.

Олар шуптуг бежеп кижи. Маңаа келгеш кап-ла хонганнар.

— Баштайгы бодалымыс кандыг-дыр чээ? Чараш-тыр! Кедергей чараш-тыр — деп, оларның бирээзи мээң айтырымга харылаай-дыр. — Мындыг улуг гидростанцияның тудуун моон мурнунда көрбөөн мен. Кайгамчык чүве-дир моонар!

Бо оолдар дегере чангыс кежекке аавын эрттирип турган. Оларга комсомол хуралынга Саян-Шушенск ГЭС-ниң дузазында чугаалап берген. «Анаа ажылчын хоолдар аажок шегеттиинден турар» деп, оларга дыңнаткан. — Ында силерни маңнап турар. Саяларга, делегейде эң улуг дээш ГЭС-тиң тудуунга ажылдаары улуг атаалдар-дыр. Олче чүгле төлептиг дээш кижилерни комсомол комитединиң сүмезин ёзугаар чорудар бисе.

Олар ам Саян дагларында келгеин бо. Бөгүн тудуг-биле бир дугаар танышып турар. Таныштывыс. Оолдар боттарының дугайын чугааладылар. Чүн-чүктеп белгилеп: Новгород, Украина, Казахстан, Архангельск...

Юрий Третьузов орте-бурунгу орус хоорай Новгородтан келген. Тускай эртеми электрик. Василий Сисецкий Украина чурттуг, шериг муруунда трактористеп турган. Казахстандан келген Владимир Ежич чолаачы кижи болду.

— Мен Магнитогорскидан келдим — деп, Иван Стапенко чоргаарал-биле чугаалай-дыр. — Моя кыргап-ачам Магнитканы тудуп турган. Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудуу — моон бодумуун Магниткам болур.

Элээн кап хонуп эртикен. Кадрлар килдиинче телефон долгадым. Оолдарның хей шуруузу мол дериг-херекселдер эргеделинде артып калган, бызаачы-бетонщиктер белеткээр өөредилге комбинадында артып калган болду. Ол дээрге Геннадий Булатов, Абдул Подмарев, Василий Кошкаров, Станислав Леандров, Петр Иванов болган өскелер-даа. Олар бот-боттарындан чарыш, быдарады кылаштажы бар хөөн чок болган. Шуптуг кады тудугнуң кол мергежилин шингээдип алырын шиитпирдээп. Ол эки-дир.

Удаваанда оолдарның чамдыкы бызаачы-бетонщиктиң ийиги разрядының шынамылгазын алганнар. Даартазында оларның бир дугаар ажыл хүнү өгелээн. Гидротудугжуларның күш-ажылчы намдары Улуг-Хемниң күчүзүн коммунизмге бараалгадыр дээш дүүнгү солдаттарның ижи ынчаар эгелээн.

Г. КОРОЛЬ.

«Огни Саяно» солуниуң корреспондентизи.

ЧУРУКТА: Саян-Шушенск ГЭС-ни тудырынга киржир дээш келген болук солдаттар.

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

«Шын» солуннуң шериг-патриоттуг үндурулгези № 12

СӨСТҮ БЕРГЕНДЕ — ШЫНЗЫТ

Баштай өөрге өскелерден ылгалыр чүвези чок солдаттар бо-да таварышкылаар. Бодуң ап чоруурун база бодүүң, аргалыг-ла болза эскертиннейн артып каарын бодаар. Ынчалзажок кажан харыысалгалыг даалга күүседир апарганда, командирлер чогум-на мындыг кижизиг болгаш дыңнангыр дайынчыларны шилип аар.

II шериг кезээнде база бир мындыг солдат бар, ол дээрге Чадаана хоорайдан келген анаа дайынчы Андрей Монгуш-тур. Сески классты доосканы, Кызылдың уран чүүл училищезинге өөренип кирген. Оон ону дооснайн чорда, Совет Армияның хүрээленинче келдиртинкеи.

Шериг албанынга холчок дүрген чаңчыга берген, уставтың болгаш дангырактың негелделерин хажык чок күүседир кылдыр өөренип алган. Чаңгыс сес-биле чугаалаарга, армейжи коллективтиң төлептиг кежигүнү апарган. Кажан солдаттар социалистиг хүзөлгелер ап турда, анаа дайынчы Монгуш бодунуң мурнуна белеп эвес сорулгаиы салган: бедик мергежилдиң специализи болур, холушкак мергежилди шингээдип алыр, разрядтыг спортчу болур.

Хүзөлге шак мындыг бедик турда, ону күүседир дээш улуг күштү үндүрер апаар. Чамдыкта чарыштың чалбыыштаган оду хенертен өже-даа бээр таварылгалар турар. Монгуштуң бүдүжүнге хамаарыштыр мындыг сестерни чугаалаары берге. Хүн бүрүзү, өөредилге саны салган сорулгаларны чедип алыры чо улам бурунгаар базым бооп кел чыткан. Хүзөлгелериниң күүселдезин хынап турда, комсомолчу дайынчының арыы кыспаан. Дайынчы болган политиктиг белеткелдиң шупту кичээлдеринге ол чүгле эң эки демдектерлиг болган. Бедик мергежилдиң специализи болурунуң, холушкак дайынчы мергежилди шингээдип аарының шылгалдаларын чедишкиннинг дужаган. Ам Андрей херек апарган таварылгада ажыл-ёлуң шыдаар болу берген. Чепсекти коллективтиг ажылгаар апарган уеде ол кончуг чугула.

Ол бүгү аныяк солдат Монгуштуң дайынчы болгаш комсомолчу хүзөлгезин күүседиринге улуг идиглиг чугаажок. Ынчангаш оон албан бижиивде он ажыг мактадлар киргеи: дайынчы техниканы билдилиг ажыглааны дээш, дайынчы дежурныйлаашкынны, таныпыл албанып серемчилеадыг эрттиргени дээш оон-даа өске.

Андрей спорт талазы-биле хүзөлгелериниң база чедишкиннинг күүсеткеи. Ол ам ийи разрядтыг: бакетболга болгаш чиик атлетикага. Кезекке болган маргылдааларга каш удаа киржип, багай эвес түүнелдерни көргүскүлээн.

Андрей Монгуш чүгле социалистиг чарыштың тиилекчизи эвес, а харын ак сеткилдиг, эң-ооругже дузаргак, ёдуулуг кижизиг дайынчы. Оон шериг амыдыралындан мындыг чижекти ап көрээлиивер. Анаа дайынчы Тодаржан Сайдакметов албанының баштайгы айларында шериг херээн шингээдип алырынга бергелерге таварышкан. Монгуш эжинге дузалажын эгелээн болгаш хостуг шактарында безин өөредирип үлегчилеп турган. Дагдынмыкчы-дайынчының ажылы халас барбаан — удаваанда Тодаржан оорүндеп туда калбас апарган.

«Сөстү бергенде — шынзыт» деп принцип Андрейниң шериг амыдыралында нол принцип болу берген. Коллективте социалистиг чарыштың ол тиилекчизин, Совет Армиянын тергиининң хүндүзөр болгаш оон үлегер чижекти ап турар кижилер хей.

Ю. САВОСТИН,
офицер.

Гвардейжи II кезектиң авиатор дайынчылары онгу беш чылдың баштайгы чылын дайынчы болгаш политиктиг белеткелге бедик коргузуглерлиг доозуп турар. Оон төөгүзү Ада-чурттуң Улуг дайынының арынары-биле сырай холбашкан. Шиитпирлиг үлүчүшкүнүнар болуп турган чер бүрүзүнге — Москва болгаш Ленинград чоогунга, Курск эътпээнге болгаш Донбасска, Белоруссияга база Берлиниң дээрине тиилелгелерге кезектиң ужудукчуларының, штурманнарының, инженерлериниң болгаш авиаспециалистериниң кирген улуг улус. Дайын чылдарында оон 19 кижизиттирикчиин Совет Эвилелиниң Маадыры деп бедик атты алган. Бо хүнүнерде ол кезектиң дайынчылары алдарлыг дайынчы чаңчылларны көвүдеп турарлар. Авиатор дайынчылар эң чаа техниканы бүрүнү-биле ажыглап билирлер. Кезекте бедик мергежилдиглериниң, тергиин эки болуктериниң саны көвүдеп турар. Хей-хей офицерлер чедишкиннери дээш «СССР-ниң Чепсектиг Күштеринге, Төрээн чуртувга баргаан болганы дээш» деп орден-биле шаңнаткан.

ЧУРУКТА: тергиин эки отрядтың командири, I класстың шериг ужулукчузу, гвардия капитаны И. ВЫРЦЕВ.

Н. АКИМОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникназы).

● Тывадан барган оолдар — дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергиинneри. Оларның дугайында шериг кезектеринден келген чагаалар.

● Чепсектиг Күштерниң хүрээленинче барганнарның өглбүлезинге кандыг чиигелделер болурул.

● Дайынчылар Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудуунда тудугжулар апарган.

● Эрес-маадырлыг чоруктар дугайында кыска медээлер.

ОГЛУНУҢ ОРДЕНИ

Ол кежээ теледамчыдылгалар көрүп орган он-он муң гомедьчилер болгаш областың чурттакчылары сеткилди дүүредип кээр болуушкунуң хереченин болганнар. Гомель областың шериг комиссариадының политкилдизиниң начальнигы полковник П. Ковалёв колхозчу С. Асадчийге оон отлуңун дайынчы ордении надагалаары-биле дамчыдып берген.

Сураг чок читкеп деп санатгырып турган оглу — адыгжы полктуң командири майор Павел Викторович Асадчийниң салым-хуулуунуң дугайында оон авазы дыка хей чылдар иштинде чүүл-даа билбейн чораан. Областым чурт шинчилел музейинин, Төп архивтиг болгаш СССР-ниң Камгаалл министерстволуунуң кадрлар талазы-биле Кол эргелелиниң ажылдакчыларының күжешиишкиннинг ажылдаанынын ачызында офицериниң дайынчы оруун болгаш маадырлыы-биле өлген черин тодарадыр аргалыг болган. Сөөлгү тулүчүшкүнга көргүскеи эрес-маадырлыг болгаш турушпут чоруу дээш майор Асадчий өлгенинин соонда Ада-чурт дайыны орденинин I чергези-биле шаңнаткан. Ол шаңналды маадырның авазынга дамчыдып берип тургапы ол болган.

В. СИЛАЕНКО,
подполковник.

АМЫ-ТЫНЫ АЛДЫНГАН

Шеригнин Төп болуунуң политэргелеевинге Чехословакиянын Удуссуу армиязының кежек командири майор П. Наквасилден чагаа келгеи. «Бистин солдаттарывыстың амы-тыныи алган совет шериг эмчиве хамыпы-биле ооруп четтирдивес» деп, ол бижээн болган.

Чехословак дайынчыларның ооредилге эрттирип турган черинден ырак эвеске арытта орт болу берген. Өрт-биле аныядыг демисседи майор П. Наквасилдиң солдаттары эгелээн. Ажыг ышка чехословак дайынчылар М. Кучера, М. Пецен болгаш Л. Кремина угааның оскунупкаанар. Прапорщик К. Коздерка совет кезектин турган черивге гвардиянын улуг лейтенантызы эмчи М. Токбаевти алыр дээш халдып келген. Аймага тарылышкан дайынчыларның амы-тыны алдынган.

Майор Р. ПОБЕРЕЖСКИЙ.

ЫР МААДЫРНЫ ТЫВА БЕРГЕН

Орус музыкаиың Грузияга болган фестивалиниң түүнел концертинге композитор О. Фельцман Е. Долматовскийниң сөзүнге бодуун бижээн «Улус утпаан» деп ырын ырлаан. Адыш часкаашкынгары оожургай бээрге, композитор залда олурганнарга чугаалаан:

— Ырның мээдыры — бистин аравыста. Ол дээрге ампы уеде политехниктиг институттуң геология факультединиң деканы Георгий Васильевич Джапаридзе-дир.

...1941 чылда бистиң болук дайынчыларывыс тулушпаан. Бүзөлөөшкиннеп улуп ортан. Анаа дайынчы - Джапаридзениң бүдүлээнин казынын ишпинге политуң ыдыктыг эди — Дайынчы Тук чораан.

Крапички дээр суурга чоокшулап келгеннер. Ынай-бээр көргүзөөрге, сезинчиг чүведаа чок болган. Баштай Джапаридзе бурунгаар чорупкан. Ол чүс метр четпейн чыткаш, таныпылга таваржы берген.

— Партизан сен бе? — деп, үзүп сегел салдыг кижини көрүп кааш, гитлержи айтырган.

— Чок, партизан эвес мен. Дунмаимның бажыңынче бар чор мен — деп, Джапаридзе харылаан.

— Ынчаарга бистиң анаа чедир — дээннер.

Кандыг-даа хуулгаазын чүве болбас деп од кончуг эки билзе-даа, суурнуң кыдымдап тура үш дугаар бажыңче угланкан. Бажыңда аныяк херээжен бар болган. Оон мээй бүгү чүве Оскар Фельцманның мырында дег болган. Ол херээжен: «Мээм акымга дегбөө деп алыргаш, Джапаридзени будиядыңын казынын ишпинге политуң ыдыктыг эди — Дайынчы Тук чораан.

Крапички дээр суурга чоокшулап келгеннер. Ынай-бээр көргүзөөрге, сезинчиг чүвед

НИИТИ КҮШ-БИЛЕ

Шекпээр кадаа Советтиниң чаңмында туруштуруп жүргән хереженнер чөвүлели (даргалы Д. Күжүгет) онгу беш чылдың баштайгы чылын чедиишкинниг дүзээр дээш ажылын үеним негелделеринге таарыштыр тургузуп, элээн солуп, ажыктыг чүүлдерни кылып чоруулап турар.

Суурда ниитизи-биле 12 агитквартира бар. Олар плән ёзугаар ажыдып, агитквартиралар аразынга чарлаттынган социалистиг чарушка идепкейлиг киржик турарлар.

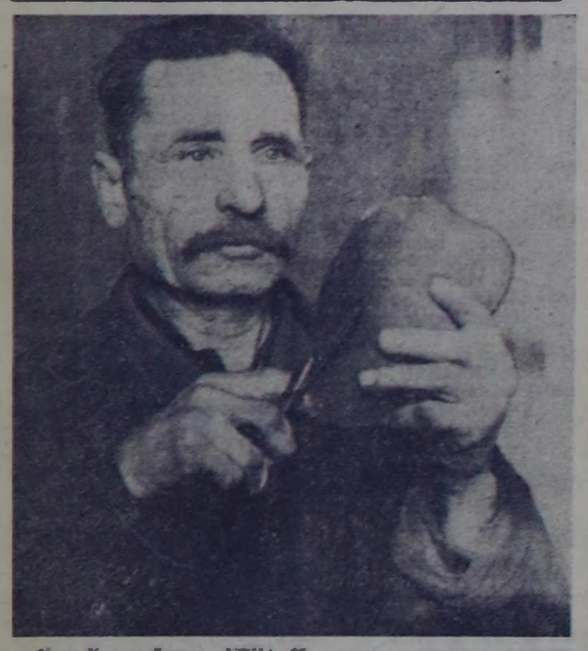
Агитквартираларның ажылында чугаалажаачыг чүүлдер бар. Олар совхозтуң ажылхерээнге үлүг кылып, чүрттакчыларны могаанчыдылга ажылынга болгаш культурамыдыралынга хаара тудар чорукка киржилгеш үдүт. Агитквартира бүрүзүн түс-түс малчынарга быжыглаан. Ам бо хүннерде олар малчынарга барып, кажза алаан конгарын, өлек, савап, сигенин сөөртүп берип турарлар.

Хереженнер чөвүлели совхозтуң ажыл-ишчи хереженчоюн хой-ниитиниң ажылынче хаара тудар, өскүлиге-киржизидилгелиг ажылдарже база өг-бүлеге үрүглариың киржизитилгезинге хамаарышкан айтырыгларже кол кичээнгейни үгландырып келтек. Олар агитквартилер аразынга уранныкпер холдугларының даараан, аргаан хептериниң болгаш ам-данныг аъш-чем кылыгларының деңгелелерин, янзы-бүрү темалыг сөлүп кеткелерни организастап эрттирип турары чанчыл апарган. Анаа агитквартира бүрүзү идепкейлиг киржик турар. Ылангыя Чадаган, Хаза аттыг агитквартиралырның эки белеткелдиг киржип турарын демдеглээри чугула.

Бо сөөлгү хүннерде агитквартиралар аразында бөттынгыр ураң-чүүлдүң көрүлзезин чардаан. Суббота сынында бир агитквартира концертин бараалгадыр. Эртекен чыгты көрүлдеге бирги черни алаан Хову кудумчузунда Чадаган аттыг агитквартираның концерти-биле көрүлде эгелээн. Оларның белеткели бо чылын база эки болуп, көрүкчүлериниң сонуургалын чаалап алган. А. Монгуштуң сыгынын, бичии Аржаанның «Мөгенин девин» ден таңцыны чаптанчыг чараш кылдыр күүсеткенин база пенсионер Д. Салчактың ураң-чечен номчулгазын көрүкчүлер улуг сонуургал-биле көргөн. «Ураң» аттыг агитквартираның көргүскен концерти көрүлдеге оларның эки белеткенгенин бадыткаан.

Агитквартиралар моңғ-даа сонгаар солуп ажылдарны арттырып, кижилерниң коммунистиг кижизидилгезинге идепкейлиг киржир даарзынге бүзүрел улуг.

О. КУУЛАР.

Улуг-Хем районда «УТКА 25 чылы» совхозтуң механизаторларының эң хоочуну, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржиктиин Иван Васильевич Деевти совхозтуң шиичилериндээ, удуртукчуларындаа хүндүлээр. Човнуң ол хүндүткелин Иван Васильевич бодупуң кызымак күш-ажылы-биле чедип алган. Ол бо хүнперде совхозтуң машина-трактор мастерскаязында септекчилевишаан. Ол ажылга И. Деев пиитизи-биле 20 чыл чедип, хүн үзүүн доктаамал ажыр күүседип келген.

ЧУРУКТА: мурнакчы септекчилериниң бирүзи, коммунист Иван Васильевич Деев.

А. БЕЛОГОРСКИЯНИЦ фотозу.

Эчизинге чедирбээнде амыравас

Аныяк тудугчу Банкет-оол Монге-Баян чаа толевиялелдин тудугларында ажылдап турар. Монге-Баяның тускай мергежилиң-ле хөй: тудугчу, дашчы, каннакчы, чолаачы. Мергежилиниң кайызынга-даа хамаарышкан кандыг-даа ажыл кылганда, ооң кылган ажылының түңнели эки, аш-өөрүнге үлегерлиг дириг. Эки мөзүлүг аныяк ажылчыныың могап-туруштуу дел олурганың ыям-даа дыннан көрбээн.

Шынап-ла ооң тудугга кадыг ажылдап киргем өөрүмден дөрт кижи арткаш, интернат тудуун доозуп, ажылгалга киргирген. Ону дооскаш, совхозтуң чаа тудугларының болгаш МТМ-ниң, чээрби бөш машина киирер гараждың олалга системазының үе, шак барымдаалавайн ажылдап турган дооскан. Кандыг-даа ажылды кызып тура, бот-харыысалганы иштелдирип, кылган ажылын катап-катап хынаарын, ооң шынарын дээш кичээнгей салыр дээрзин аныяк ажылчыны мын билир.

Т. САЛЧАК.

Бай-Тал сеур.

Бай-Тайга район.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Тиилелгениң магадылалы — шалыпчы күш-ажылда

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). ССРЭ-ниин дээди шаңналдары — Ленин орден болгаш Совет Эвилелиниин Маадырының ийги «Алдын Сылдыс» медальбиле, — а ол шилээн Хүндүлүг чепсек-биле шаңнатканы-биле холбаштыр, СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары Л. И. Брежневке моол пайысылалдың коммунистери база ажылчы чоннары чүректиң хаңылыындан иниг байырны чедирип турар.

Делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинниниң шылгарангай ажылдакчызы, тайбын болгаш социал депшилге дээш чалбыыштыг демиселчи, шынчы интернационалисчи-ленинчи Леонид Ильич Брежнев ол хире бедик шаңналды алганынга бис совет улус-биле кады өөрүп тур бис деп, МАРН ТК-ниң Политбюро иежигүнүнге кандидат, партияның Улан-Батор хооркомунуң бирги секретары Б. Алтангэрэл СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

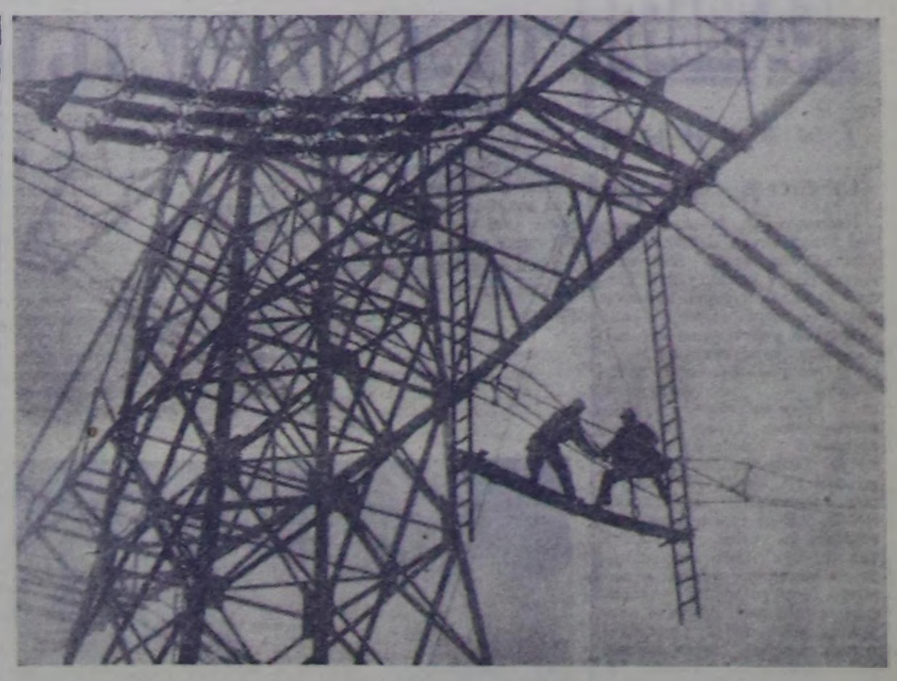
Моол улустуң амыдыралынга Леонид Ильич онза черни эдээп турар: ол — биктин ыяаттынган, шынчы оннуувус, хүндүүг хамаатты. МАР-ның Маадыры, МАР-ның болгаш ССРЭ-ниң бүзүлбас, аку-дүмэ пайыралы, хөй талдыг кады ажылдажылгазың быжыглаар талазы-биле ооң ажыл-чорудулгазының түңнелдерин бөгүн улусчу Моолдуң бүгү-ле булуңнарынга базым бүрүзүнден көрүп болур.

1976 чыл — моол пайысылалдың коммунистеринге, бүгү ажылчы чоннарынга онза. Ол болза СЭКП-ниң XXV съездизинин, МАРН-ның XVII съездизинин чылы-дыр. Пайысылалдың партия организациязы бодунуң күжениишкинниерин МАРН-ның XVII съездизинин шиитпирлерин амыдыралга боттавылырарынга, ыдыгы беш чылдың онаалдаларын күүседиринге меңнээн.

Съезд сөөлүнүң үези пайысылалдың ажылчыннарының, албан-хазакчыларының, улустуң интеллигенциязының оргузунда чаа күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүлүүшкүн-биле тодаратпышың турар. Ол көдүлүүшкүн социалистиг чарыштың ёзалбарышкынында. ооң чаа хевирлеринден илереп турар, ам оң-ооң коллективтер «Хожуктакчылар турбасы», «Продукциянын шынарынга — ажылчын магадылаа», «Беш чылды — дөрт чылдаа» деп дозуп-биле ажылдап турар.

Чылды дооскунаан, пайысылал партияның XVII съездизиниң шиитпирлерин күүседиринге төлептиг салыышкынны киирип турар. Совет Эвилелиниин дуралалчызы-биле тудуп турган 30 ажыг объектилерни бөгүнге чедир ажыглалга киирген. Улан-Баторнуң 50 ажыг бүдүүлгези, 200 ажыг цехи, бригалазы болган участогу, 5000 ажыг ажылчының аллыгы беш чылдың баштайгы чылының планын хүүсаа бетинге күүсеткен. Ниитизи-биле пайысылалдың үлеттүр бүдүүлгелери 11 айларның планын 103 хуу күүсеткен, пландан артыкка 40,8 миллион түгрикти продукциязын бүдүргеп.

Ам кол соруулга — бүдүүлгениң ажыктыын бедидери, продукциянның шынарын эңнилери болур деп, Б. Алтангэрэл түңнелиниде чугаалаан. Ол соруулганы шиитпирлевишаан, пайысылалдың партия организациязы идеология ажылын күштелдирип турар. СЭБП ТК-ниң Л. И. Брежневтиң үдүртүлгазы-биле коммунистиг тургузуушкунга шылгарангай чеднишкиннерни чедип алган аны-дүкпа Совет Эвилелиниин байлак дуржулгазын калбаа-биле пропагандалаарынга кол кичээнгейни салып турар.

Мир аттыг энергосистема — Европаның социалистиг чүрттарының дем каттыштырылгазының каттышкан энергетиктиг системазы. Ол системага база бир чаа магистраль немеңнеген. Оон үлемнээн Чехословакия биле Герман Демократтыг Республиканың аразында электроэнергия замчыдылгазы барып эң катап өскер.

ЧУРУКТА: 400 мун вольт күчүдүг, 80 километр ажыг шөйүлген электри замчыдылгазының шугумүнүң түлүүн доозуп, ону ажыглалга киирери-биле пиин чүрттүн монтажниктери Сөңгү Чехияның девизезиниве үткүнүп келген шугумнарның эң сөөлгү түлүштүрүлгезин чорудуп турары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Дж. Картерниң парлалга конференциязы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Хүлээлгелерни күүседиринче январь 20-де кирер үжүрлүг чаа чазакка үш томуйлаашкын кылганының дугайын АКШ-тың президентизинге сөңгүткен Дж. Картер Плейвске (Джорджия штат) болган парлалга конференциязынга чарлаан.

Камгалал министринге Гарольд Брауну томуйлаан. Ол мурнунда президент Л. Джонсонуң чазаанга АКШ-тың шериг-агаар күштериниң министри тургаш, а амгы үеде — Калифорнияның технологтуг институдуның президентизи.

Күш-ажыл харылзааларының айтырыгларынга мергежээн, Техас университединде экономист Рой Маршалл күш-ажыл министринең эргедүжаалын зөлээр. Юрист, эргe профессору негр хереженен Патриция Харристи чүрттылга тудуунуң болгаш хоорай хөгжүлдезиниң министрингe томуйлаан.

Камгалал министриниң эргe-дүжаалынга кижи томуйлаары Дж. Картерге аң-не парын болган деп ында демдеглеп турар. Шериг-үлеттүр комплекниң-биле харылзаалыг бөдүктер чөвүрамышкынның политиказынга удурланып турар Дж. Шлесинджерни камгалал министринин эргe-дүжаалынга томуйлаарын негеп, шериг бюджедин улгаттырарынче кыйгырып турган.

Чаа томуйлаашкыннарның дугайын чарлаанының соонда Дж. Картер корреспондентилериниң айтырыгларынга харылаавышаан, АКШ-тың шериг бюджедин кызырарының болгаш Мурнуу Көрейден америк шеригларын үндүрериниң дугайында бодумнуң сөңгүлга мурнунда аазаапкынчыларымны күүседирип болдувайн баар болза, хөңүү кадыр ийик деп медеглээн.

Президентиниң эргe-дүжаалынга бодумнуң турганының баштайгы чылында-ла АКШ-тың шериг бюджедин кызырары болдувун болур дээрзин Дж. Картер бодап турар, ынчалзажок кандыг-бир тодарай сан-чурагайлар адаваан. Мурнуу Көрейден америк шеригларын үндүрериниң дугайын айтыкаш, ол чорудулга «кончуг оожум болгаш кончуг ооварымчалыг болур апаар деп чугаалаан.

Экономиканы катап тургузар дээш

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанның премьер-министри С. Хосе Саудов Аравия болгаш Кувейт чоразып, Бейрутта ээп келгеп.

Ливан экономиканы катап тургузарының херээнге эргежок чугула дузалаачы коргузериңе Саудов Аравиянның база Кувейтиниң белеңнин ол парлалгага кылган медеглээнинге демдеглээн. Сан-хөө дузаламчызы алыр сорулга-биле өске-даа араб чүрттар-биле араллажылганы Ливаниниң чазаа үрүлчүлөр деп, С. Хосе медеглээн.

Спецпалистериң тодарадып турарындан алырга, хамаатты дайынның үезинде чүрттүң үлеттүрүүге чедирген когарал 1,6 миллиард ливан фунт акша болуп турар деп «Алькифах аль-араби» солун дыңнаткан. Будүүлгелериниң үжен хуузу сандан үнген.

Ол-ла үеде Ливанга удур ончуң-чоңгөлерни израиль дайынзырактар сонсатнайн турар. Мурнуу ливан Бинт-Джбейль хоорайны болгаш Тирз, Кафра болгаш Рашая суурларны израиль үтүр-боо-биле адын-боолаанын парлалга дыңнаткан. Израильдың шериг катерлери Тир хоорайның районунга ливан денгеезер сутларже диргелип киргеп. Израиль шериг-агаар күштериниң самолёттары чүрттүң мурнуу чүк район-нарының кырынга разведка ужудуушкуннарын чорутқан.

Мозамбиктиң сорулгалары

МАПУТУ. (СЭТА). Мозамбикие социалистиг пиитилелдя тургузар төлөөде, бодунуң ажыл-чорудулгазының продукциязының артемнигг идеологиязын үдүртүлгага артемнигг идеологиязын үдүртүлгага болдурар авангардчы партия биске эргежок чугула болуп турар деп, Мозамбикиге хостаары фронтузунуң (ФРЕЛИМО) даргазы, Мозамбик Улус Республиказының президентизи Самора Машел медеглээн.

«Нотисваш» солунга парлап үндүртен интервьюзунга ооң оргазап домдеглээни болза: партияны тургузары-биле чергелештир, быжыг антимпериалистиг үнделинде хөделеп турар бүгү улустуң фронтузун быжыглаары база кадбартыры эргежок чугула. Биктин эчис сорулгазыс — культура болгаш идеология талазы-биле буржуазияның тергиндээшкинниң бүрүнү-биле чок кылыры, колониализмден салгалып артаан күрүне аппарадын улуткаары база ону ажылчыннардан болгаш тараачыннардан тургустунган күрүне аппарады-биле солуру, бүгү-ле дөңгелдерге эргечигирга чергерин бүрүнү-биле демократчыдары болур.

Чүрттүн хамаарылпас чорууп чарлаанының соонда ФРЕЛИМО-ның баштайгы съездизи келир чылдың февральда Малутуга болур деп, президент дыңнаткан. Ооң көз сорулгазы хөгжүлдениң капиталистиг эвес орууп Мозамбик Улус Республиказының ниитилеп алганын бадыткаары, чүрттүң улус демократизазының ниитилелиг тургузарының стратегиязын болгаш тактиказын тодарайлазары.

Венесуэланың Компартиязының кыйгырыы

КАРАКАС. (СЭТА). 1978 чылда болур бүгү-ниитиң сонгуулдалар-биле холбаштыр чангыс аай сонгулда фронтузун тургузарынче чүрттүн бүгү-ле дөңгелдиг күштерни Венесуэланың Компартиязының кыйгырган. Ынчалзажок фронт чүрттүн бүгү-ле чөвүлелдиг организациялырын сырый каттыштырарының болгаш болур сонгуулдалларга ниитиң программаны база чангыс аай кандидатты ийин удурлеринең аразын базар ийик деп ВКП айытқан.

Реакциячы болгаш фашистиг күштерниң семээшкиннеринге ойтур шаамышкынын боорунге база сонгаарлаттынмас айтырыгларны улус масаларын эргe-ажыктарынга ниитилирээринең оруктарын дилеп товарищка чангыс эң эргежок чугула болуп турар деп ВКП ТК-ның Политбюроазының документизинде чугаалап турар.

Чангыс аай фронтуну тургузарынга хереженге бүгү детжикчени коргузеринге бодунин талазындан белеңнин Компартия илертейдээн.

ВКП-ниң ыйытқарыы мында калбак дегиимчени алган. Компартиниың эделекчи сонгалы империалиниге болгаш фашизмге удур, чүрттүн демократтыг хөгжүлдезин дэмзи деңиссилдиң чеднишкиниг болуруңга улуг ужур-дузалыг болуп турар деп, сурагдыг политиктиг болгаш хөй-ниитиң ажылдакчызы. Венесуэланың конгрезиниң делегей хөрөктериниң талазы-биле чөвүлекчиэн Рондон Ловера медеглээн.

Женеваның тайбың конференциязы дээш

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Палестинаның хостаары организациязы киништир, сонгуургалдыг бүгү-ле талаларының киржикгези-биле Женеваның тайбың конференциязының ажылын дарый катап эгелээринге ынанызын илереткен. КНО-ның Чиигине секретары ооң-биле холбаштыр эргежок чугула ажылды чөрүлүп турар деп, президент чугаалаан.

Федеративтиг тургузуттга үндезилээш, киир айтырыын шиитпирлеп болурунга хамаарыштыр Макариос мынча деп медеглээн: республиканың хамаарышпас чоруун, тускай догуиналыкының болгаш девискээринин четче-бүрүн турарын хандырган турар болза, федералдыг шиитпирлээшкин-биле чаштаөрежир бодап турар бис. «Херек кырында боттанын бодур эчис сорулга» болуп турар деп, ол чугаалаан.

Нордаанын барыын талакы орининге болгаш Газаның секторунга хамаарышпас палестиналарның чүрүүнүн тургузарының идеязын КНО-ның чиигине секретары деткээн. Чоокку Чоон чүк айтырымның талазы-биле чугаалажымышкынларның чорудулгазынга КНО-ның киржикпинин орулда бүгү шаптыктаашкынчарын Израиль чайладыр ужурлуг деп, ол медеглээн.

1977 чылдың январьның соңгүүнде—февральдың эгезинде Чоокку Чоон чүкке баар болган турар мен деп, К. Вальдхайм дыңнаткан.

ЧАЗАА ДҮШКЕН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Тель-Авивтен каап турар дыңнадыгларны ёзугаар алырга, Израильдың премьер-министри И. Рабин эрге-дужаалтыдын дүшкен болуп турар. Кнессетте — израиль парламентинин таратқан, хуусазы четкизидө парламент сонгуулдалары эрттирер деп шиитпирлээн.

Чүрттө өөскүп үнген чазак кризизи болза, Тель-Авивтиң чорудуп турары кедерээн милитаризация политиказының база чаа ончуң-чоңгөлерге белеткелдиг улам-на хапсыдын турары Израильдың таварышпаны экономиктиг, социал болгаш политиктиг бөргедөшкиннериниң- уржуу болур. Тургустуунуң келген кризис байдалын тодаргайлавышаан, «Нью-Йорк таймс» солунуңу бижээнге болза: «аңшаның үнезинин кудулаашкыны кедерээн, херегжел эртекери аажок улгатқан, а ниитилел секторунда ажыл соксадымышкыны чанчыннан болуушкун болу бергени».

Израильдың бойлаашкынының байдалы бирги эдээгедө ноябрьдың эгезинде болуп турар. Рабиниң баштаан турары — күш-ажыл партиязыңде холбашкан болгакда, ук партиянын улам ынай эрге-чагыргага турары 1977 чылдың ноябрьда болур ужурлуг валчеглиг парламент сонгуулдазырыңа ол партияны аштырарыңа чедираан болур.

Чазактың дүшкени болган ооң-биле холбаштыр парламентиниң тарапканы Рабиниге дыш алырының база, сөөлгү үеде, министрлер И. Рабин биле комгалал министри Ш. Перестың аразында фракциң демисели тидиелгеген башкарыкчы партиянын бодуңун шиитпирлеп үлүгерин тааритыр мөнизиринің аргазын бээр.

Испан хөй-ниитиниң негелдези

МАДРИД. (СЭТА). Политика талазы-биле бүгү-ле хоругдаттыргаңнарны кара-бажыңнардан хостаары дээш кампания Испанияда иштелген. Испан ажылчы чоннарының калбак масаларының негелдези-биле бо чылдың чайынында чазак өршөэл-келдерел дугайында декретти хүлээп алыр ужурга таварышкыны билдиптир болгай. Кара-бажыңнарга ол-ла чылдарда хилинчектенип келген аазап каш ол кескү политиктиг ажылдакчылар хостаалы үнгеп.

Ынчалзажок ам-да чүс-чүс испан демократтар хоругдаттырда түрбүшаан. Хоругдаттырган кижи бүрүзүнге хостаага бээр дугайында айтырыгны судка чаңыстап көөр ужурлуг деп айтып турар декреттиң бир чүүлүнге сылдаглаа алгаш, эрге-чагыргалар оларны хостап үндүрериң уламдыктырарынче чүткүп турар.

ШЫНАРНЫҢ АТТЕСТАЦИЯЗЫ

Бистиң туртувуста үлеттүрүүн дыка хөй хевирлиг продукциязын кылып үндүрүп турар. Чүгле Тыва АССР-ниң бүдүүлге черлери бөзин бир-үүн ажыг кизы-бүрү продукцияны улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга болгаш чоннуң хереглелиниге таарыштыр бүдүрүп турар. Бүдүүлгелиниң бөрии турар продукциязының шынарының хире-чергезин тургузуп, оларга чогуур аттестацияны кылыры экономиканга тулуга айтыыр. Бо айтырыгны ылангыя ажыы, онгу беш чылда онзалап көрүп турары билдингир.

Республиканың үлеттүр бүдүүлгелериниң продукциязының чүгле 20 хире хуузун аттестаттаан, оларның шынарының деңгелин доктаатқан болуп турар. Дат-дүгү арыгларар В. И. Ленин аттыг комбинаттың ийи хевирлиг продукциязынга арыгдаан дат-дүгүн, а од ышкаш. Кызылдың даланыңга фабриказының кылып турары бир платьеге күрүвеннің Шынар демдээн тыбыскан. Ол ышкаш республиканда кылып турар продукцияның дыка хөй хевирлериниң шынарын бирги чергезин тыбыскан. Ол даарге, күрүне стандартының негелделериниң дүгжүп турар продукциялардыр. Тодаргайлаарга, дат-дүгүнүң 20 марказынга, 35 хевирлиг даарганың хептерге. Кызылдың алты заводунуң идиктерининең он хевириниге «Россуг тудуг» трестиң демир-бетондан чамдык кылыгларынга, чаа хевирлиг мебельдерге бирги чергезинге аттестациядын тывыскан.

Республиканың үлеттүр бүдүүлгелериниң коллективтери бо чылдың социалистиг хүдөлгелериниде боттарының продукциязын күрүне аттестациязынга киирерип айытқан хирезинде, оларның ол азазаашкыны херек кырында боттанмайн турарын айтыр херек. Республиканда кылдыын-ла турар продукцияның хөй кезиниң техниктиг деңгелин тодаратпышмаан, оларның шынары билдинмес байдалда турары дыка четпес.

Бо чугула ажылды боттандырып чорударынга чогум чүү шаптыктаамыл? Бир чүүлүнде, дыка хөй будүүлге черлериниң үдүртүкчулары бо айтырыгны ам-даа чугулага адбайн, соңгаарладып болур деп санаан турарында. Чангыс чижек бодур. Ам-чем үлеттүрүүнүң эргелелиниң боттаар черн болунун продукциязының шынарын бо эвес, а эртен чылда-ла аттестацияга киирер деп шиитпирлээн турган. Ында бо талазы-биле ажыл кандыгыл? Эргелелдин үдүртүкчулары бо чылын белеңн бо айтырыгны чангыс черден чылдын чадашкаиар. Оң ышкаш «Тыва мөдээ тудуг» трестиң будүүлгелериниде, «Тудуг кезиктерин» комбинатта, сүт заводунда, «Тыва тудуг үлеттүр материалдарын» комбинатында болгаш өске-даа хөй-хөй будүүлге черлериниде продукция шынарын тодарадырының докумеитилерин чогуур черлерге белеткеп бээрин дыка сааддын турар. Бо даарге дыка четпес чорук-тур. Республиканың ол-ол 47 будүүлге черлериниң чүгле 7-ли боттарының продукциязын аттестацияга киирерли—ооң тодаргай деңгелин бөөп турар.

Аттестация талазы-биле дүкылды кылыр комиссияның кежигүннериниге улут харыысалга онзалажыры билдингир. Мында шынгыы белеткеп база херек. Күрүне аттестацияын кылырының мурнунда заводтарга азы фабрикаларга аттестацияны база эртиирер ужурлуг. Шынар тодарадырының ажылының ол үе-талазын зоолтун азы фабриканың аттестациян комиссиязы кылгаш. Бүгү материалдарны белеткээр ужурлуг. Күрүне аттестацияынче киирер бүгү материалдарның дазызынга продукцияның техниктиг деңгелин болгаш шынарын айытқан картаны база киирер. Ону техниктиг деңгелдиң болгаш шынарын картазы дээр.

Продукцияның шынарының деңгелин тодарадыр деңгел картазын кылырда, ооң категориязы чергезин тодарадыр, ооң кедилиин, чурт иштинин болгаш дашты кының ындыг продукцияларының хевирлерин деңгеэн турар ужурлуг. Ол бүгү көрүүлүлер чок болза, деңгел картазын тургузары берге. Ынчангаш стандартизацияның тэн организациялары-биле харылзажып, ындыг көргүзүлерни чүгле оон ап болур.

Бир эвес будүүлге черн стандарт негелделериниде көрүлпеп бүгү хынаала-шенеледин кылып турар болза, продукцияның техниктиг деңгелин тодарадып болур. Бо айтырыг талазы-биле бисте четпестер база хөй. Оон тодаргай чижек — республиканда кылып үндүрүп турар продукцияның чартык кезиин хынаалдага оларбейн турары болур. Шынгыя мебель, ыяш чаазы кылыр болгаш аъш-чем будүүлгелериниде продукцияның шынарын тодарадып, хемчээр дериг-хереккелдиң четпеэнин болгаш үредик боон турарын мурнунда-ла шүгүмүүлеп турган болгай. Чүгле дериг-хереккелдиң ажылдаарын коргузер хереккелдиң, хемчеткелериниң дузазы-биле продукцияның шынарын, эки кылдынарын тодарадыры чымта-дээ биллингир турбуже, үстүнде айытқан будүүлгелериниң удүртүкчулары-даа, хамаарышкан албан черлериниң чогуур хемчеглерни амдыгаа чедир албайн турарлар.

Онгу беш чыл—продукцияның ажыктыын болгаш шынарын бедидериниң беш чылы. Амгы үеде бүгү чүртта 5000 хире будүүлге черлери боттарының продукциязын Шынар демдээ-биле кылып үндүрүп турар. А бүгү беш чылдың дургузунда дээди чергенин продукцияның хемчээлин ийи катап көрүдедир деп көрген. Ынчангаш Тываның үлеттүр будүүлгелери, чүрттүн өске бүгү фабрикалары болгаш заводтары ышкаш, продукция шынарын бедидер дээш ажылды үзүн шыңгыдыр. Бо талазы-биле онгу беш чылдың шаанныг даалгаларын күүседиринге төлептиг үлүүн киирип шыдаар деп чугаалап болур.

Г. ТУТЫНИНА,
күрүне хайгаралдының Тыва лабораториязының миидие начальниги.

Президент Макариостуң интервьюзу

НИКОЗИЯ. (СЭТА). Киприн президентизи Макариос мында парлап үндүрген интервьюзунга кипр айтырының айлаш шиитпирээринге ниит бээр ужурлуг ортулуктуң грек база турк общиналарының төлөлекчилериниң аразынга чугаалажышкынынарның дарый катап эгелээринге мнанызын илереткен. КНО-ның Чиигине секретары ооң-биле холбаштыр эргежок чугула ажылды чөрүлүп турар деп, президент чугаалаан.

Федеративтиг тургузуттга үндезилээш, кипр айтырының шиитпирлеп болурунга хамаарыштыр Макариос мынча деп медеглээн: республиканың хамаарышпас чоруун, тускай догуиналыкының болгаш девискээринин четче-бүрүн турарын хандырган турар болза, федералдыг шиитпирлээшкин-биле чаштаөрежир бодап турар бис.

Парламент сессиязының түңнелдери

ПАРИЖ. (СЭТА). Аяз үезиниң үзүлген күскү парламент сессиязының түңнелдериниге француз пиитилелдиң хамылап турар социал-экономиктиг кризизи тодаргай илерээн.

Ол сессияда чүрттүн экономиказында чидигленип турар кризистиг байдал-биле капсырлашкан. Францияга үлеттүр будүүшкүнүүн хемчээли 1974 чылдың төнчүзүнде деңгелди ажып шыдаваан, акшаның үне чоокталышкыны чылда 13 хуу четкен. Бо чылдың чүгле он айларының дургузунда безин 15,4 миллиард франк акша болган заттыкты сазыг балансызының четпези бүгү рекордтарны ашкан. Национал экономиканың кол-кол адырлары чангыс черде таптап түрбүшаан. Чүгле сөөлгү үш айның дургузунда безин ужар чүүл үлеттүрүүге чагыглар 23,4 хуу, металлургияга — барыкла ийи катап кызырыгган.

Ынчалзажок ам-да чүс-чүс испан демократтар хоругдаттырда түрбүшаан. Хоругдаттырган кижи бүрүзүнге хостаага бээр дугайында айтырыгны судка чаңыстап көөр ужурлуг деп айтып турар декреттиң бир чүүлүнге сылдаглаа алгаш, эрге-чагыргалар оларны хостап үндүрериң уламдыктырарынче чүткүп турар.

МЕДЭЭЛЕР

Тываның агаар оруу

Кызылдан Москва чедир чаа агаар оруун Красноярскиниң авиаторлары ажыткан. Амгы үеним самолеттары дагыыр Тывадан чурттуң найысыдалынче дөрт маршрут-биле башкайгы рейстерни кылган.

Бистиң чурттувустуң ангыаңы хоорайлары-биле автономнуг республиканыың агаар оруу чыл келген тудумна кылбарып турар. Озарныы арозында Красноярск, Иркутск, Улан-Удэ болган ооверлер-даа бар. Тварымчалыг кылдыр дериттинген ЯК-40, АН-24 самолёттар чыл санында-да Саян ажыддыр үш үүе муң хире пассажирдерни чедирип, дүрген чүктерни сөөртүп турар. Агаарныы кандыг-даа оруунче торулбае МИ-8, АН-2 республиканыың чедерп берге дагыыр районнарынга доктаамал барып турар.

Чоокку үеле агаар оруу Кызылды Алма-Ата, Ташкент-биле харылаштырыптар.

Р. КОЗЬМИН,
СЭТА-ныың корр.

Кызыл,
Тыва АССР.

Саян мрамору

«Саян мрамор» комбинаттың коллективи онгу беш чыдың бирги чылында мрамордан болган граниттен кылган арны талазын каастаан кадбак тудуг материалдары будурер планын хуусаа бетинде күүсеткен. Бо продукция чөрби лизы-бүрү онгуг. Опу тудугжулар канчаар-даа ажок хереглээр. Шынар талазы-биле делегейниң эң дээре хевирлериниң алыы турар. Саяның «даш чечээ» пайысыалдың метрополитен станцияларын, Культура ордуларын болган чурттуң дыка хой хоорайларының хей-нинти бажыңнарын каастап турар. Москвага болур Олимпиада—80-ниң тудугларын база ооң-биле каастаар.

Саян мраморун чоокта чаа Моолче чедүрүп чоруткан. Даштыкы чурттарның чагыглары доктаамал өзүп турар. Оон иштинде сураглыг Карарск мраморунуң эдилекчилери италь архитектор-ларның чагыы база бар.

Красноярск крайның мурнакчы будурудгелериниң эгезинкинни детквишаан, Улуг Октябрьның 60 чылында комбинаттың төлевилзол күүзүнге чедирерин будурудгениң коллективи шинтирлээн.

В. ЯРОСЛАВЦЕВ,
СЭТА-ныың корр.

Саяногорск,
Красноярск край.

Күзенчиг аалчы

Мөген-Буревде киномеханик район Советиниң депутады Владимир Иргит онаашкан ажылынга бедик харылсалгалыгларның биргээн. Онгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын ноябрь топчүзүнде-ле күүсеткен. Сеанс, көрүкчү болган акша чыыдавының талазы-биле кордуглеп планнар шагда-ла ажыр күүсеттинген.

Аныяк коммунист В. Иргит ырак-узак малчыларга, кино көргүзеринче, ылангыя чайгы үеде, онза кичээнгейни салып турар. Эрткен чайын малчыларга кинону көжүп чоруп тургаш, беш катап коргускен.

И. УСПУН-ДОРЖУ.

Мөнгүн-Тэйга район.

Башкылар концерти

Мореи суурнуң башкылары бот-тывынгыр уран чүүлге идепкейлиг киржип турар. Олардың концертин чоокта чаа чөп сонуургал-биле төргеп. Хөйүк ырлары, ансамбль күүселделери, танцы дээш черле лизы-бүрү номерлер бар. Онзар Дамба, Довут Хуналдай, Мэжит-оол Иргит болган Сүктермаа Орүе-оол ядап оске-даа башкылар көрүкчүлерни сонуургаткан.

Ч. ЭРЕНДЕП.

Эрзин район.

«Шын» солуунуң дараазында номерп воскресеньеде, декабрь 26-да үнер.

Суурувус клуву

ТАЛАНТЫЛЫГ АНЫЯКТАР

Чөөн-Хемчик райкүүскомнуң культура киадазының эргелекчизи Слар-оол Сувдукаевич Монгуш-биле районда эң дээре ажылдыг культура одагларының дугайын чугаалажы бээривиске, ол үр боданмайн-даа Шеминиң көдээ Культура бажыңын чоргаарал-биле адады. Ол саналды партия райкомунуң пропаганда болган агитация киадазының эргелекчизи Хожур-оол Эрелчиевич Монгуш база изин-биле деткиди.

Шеминге удаваанда хап келген бис. Киска кыпкы хүн кежээликтей берген, ажыл шагы тәнгелек. Эдер хааржаан аялгалыг тыртып ойнаан, мөңгүүрлуг бөлүк аныяктар бистиң Культура бажыңының эжизинге үткүп алган. Үр-даа болбаанда ооң директору Анатолий Монгуш, танцы башкызы Леонид Доржу олар-биле таныштывыс.

Ол кежээ Культура бажыңының танцы залынга танцычы аныяктар концертке белеткенип турган. Оны-биле ортумак школада башкы Леонид Доржу удуртуп турар. Олар түүле «Эзелек шынгыраан», «Карлыштар», «Дүжүт» чергелиг

шептерентей танцылар-биле кызыгаарланмайн, орус, татар, украин болгаш өскс-даа нацпя культурның танцыларын чон мурнунга ойнап күүседип, көрүкчүлерниң үмелелин чедип алган.

Улусчу чогаадылганың бирги Бүгү-эвилел фестивалының бирги зоңчөөнүн үезинде бо чылдың чазыпында Чадаана хоорайга болган түңнел көрүүдеге Шеминиң Культура бажыңының бо тарны болуу ийиги черни эзлеп, чедишкинниг ойнаалы көдээ аныяктарның ураң түүлге хандыншылдының тодаргай бадыткаан.

Ук Культура бажыңының ишти ыры болуу анаа база ийиги черни эзлээн. Ону школада ыры башкызы Александр Монгуш удуртуп келген. Ол база улуг чедишкин-дир. Идепкейлиг танцычы болгаш ыраажы башкы Леонид Доржу Чөөн-Хемчик районнуң ишти ыры коллективиниң составынга киржип тура, удавас болур зона маргылдаазынга өөрү-биле кады барып киржир эргени чедип алган.

Ук Культура бажыңының ураң түүл удуртукчузу Сат Чечек, «Большевик» совхозта ВЛКСМ комитединиң секретары, совхозта партия комитединиң кежигүнү аныяк коммунист Римма Допгак, чолаачы Сат Алар-оол, дарган Монгуш Кашпык-оол ышкаш идепкейлиг бот-тывынгыр көдээ артистерни чоргаарал-биле адап болур.

Римма Допгак биле кижи эмчизи Зоя Куулар олар Сөөн Бухтуевтиң «Кызыл дугайында ыры» база «Торээн хөлиң эриинде» деп ырларны күүседирин ыдыныыр, чараш, онзагай аянныг.

Шеминиң талантылыг аныяктары Культура бажыңынга солуун темалыг кежээлер, ужурашылгалар, комчүдга конференциялары эртгиреринден ангыда, «Борбак-Арыг» деп агитацияуран түүл бригадазын тургузуп алгаш, малчын фермаларны, хову турлагларын солуун программалыг концерт-биле эргип чоруп, янзы-бүрү темаларга лекция, беседаларны кылып, малчынарның хүн бүрүде чымыштыг ажыл-ижинге бот-тыг дузазын чедирип тураалар.

Д. АНАЙ-ООЛ.

ЧУРУКТАРДА: ыраажы кыстар Римма Допгак биле Зоя Куулар; хоочун сыгытчы Монгуш Кашпык-оол.

А. МОНГУШТУҢ фотолары.

ЭРГЕЛЕКЧИНИҢ ҮЛЕГЕРИ

Коммунист Оолак Солдуп кызымак, хүзөөнген ажылынга ээ-харылсалгалыг кижи. Кара-Тал салбырынга көдээ клубтуң эргелекчиниинге ажылдаандан бээр 3 чыл ажыл турар. Оолак үгбай клубка ажылдап эгелээнден бээр культура одаанның ажылы экижээн. Клубтуң ишти-ки болгаш даштыкы шимелдеш чаартыннган. Хана солуннарны доктаамал үндүрер.

Дыштанар хүнзерде клубка кудумчулар лайы-биле агитквартиралар концерттерп болуп турар. Ол ышкаш аъшчем аймаанның бот-тывынгыр чурукчуларның чураан чуруктарының делегелгенин доктаамал эрттирип турар.

Байырлалдарда болган дыштанылга хүнзеринде ооңгоглаа үзүктелбес. Клубка теннис болган тыва хүреш оюнпарын организастап эрттирген. Салбырның чонунга кинозарны үзүктел чок коргүзүп турар. Клубтуң ишти кезээде арыг-силиг, массалыг ажылдар организастап эрттиреринге черле белен болур. Бо бүгү дээрге коммунист Оолак Солдуптуң кызымакай күш-ажылының хереглиндир. Ынчангаш ону суурнуң чону хүндүлээр.

А. ЧИГДЕН.

Улуг-Хем район.

Телевидение

ДЕКАБРЬ 24-ТЕ

МОСКВАДАН

8.00—Аныяктар аразында хоккейге делегей маргылдаазы. ЧССР биле ССРЭ-ниң шилиндек командаларының оюну. Чехословакиядан дамчыдылга.
10.00—10.10—Чапсар.
10.10—«Саян плацдармы». Документалдыг фильм.
10.20—Сибирьниң күрүнеин орус улустуң ишти ырының концерти.
10.50—«Ажык-кончаа делегейинде». «Саттынган үш-удурум солдаттар». Политиктиг тайылбырлакчы В. Дупаев эрттирер.
11.20—Урутларга фильм. «Ташкент — тараа байлактыг хоорай». Уран-чечен фильм.
13.00—Медээлер.
13.10—«Бистиң намдарывыс. 1924 чыл».
14.15—С. Прокофьев—«Классиктиг симфония». Топ телевидение болгаш Бүгү-эвилел радиозуунуң РСФСР-ниң улустуң артизи В. Федосеевко удурткан Улуг симфония оркестри күүседир.

КЫЗЫЛДАН

14.30—«Ак орук». Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

16.00—«Артлото». Эстрада программазы.
17.00—«Ye». Информастыг программа.
17.30—«Бистиң намдарывыс. 1924 чыл».
18.40—«Оттуг көвүрүг» деп уран-чечен телефильмиин баштайгы корүзүлгези. 2-ги серизы.
20.00—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

20.15—Телемедээлер.
20.25—Неделяда болуушкуннарның тайылбыры.
20.40—«Георг Отс болган опера». Фильм-концерт.
21.40—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
21.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

22.00—«Ажык-кончаа делегейинде». «Саттынган үш-удурум солдаттар». Политиктиг тайылбырлакчы В. Дупаев эрттирер.
22.30—Сибирьниң күрүнеин орус улустуң ишти ырының концерти.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

ДЕКАБРЬ 25-ТЕ

МОСКВАДАН

10.10—«Эртенги почта». Музыкалыг программа.
10.40—«Чурукчулар дугайында». РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу Б. Щербаков.
11.15—«АБВГД-даа».
11.45—«Тоол аалдан келдим». «Маша биле Витяның Чаа чыл ужуралдарыг.
13.00—Медээлер.
13.10—«Кадыкшылга». Эртенгепередилгелиг программа.
13.45—«Салымның кыскырыказы изиг бус-биле». Уран-чечен телефильм. 1-ги серизы.
15.25—15.35—Чапсар.
15.35—«Салымның кыскырыказы изиг бус-биле». 2-ги серизы.
17.00—«Ye». Информастыг программа.
17.30—Бокска ССРЭ-ниң тулган чемпионлуг деп ат дээш маргылдаа. Финал. ЦСКА-ның Спорт орулузунган дамчыдылга.
18.30—«Правда» солуунуң политиктиг тайылбырлакчызы Ю. А. Жуковтуң делегей айтырыгларынга хамаарышкан беседазы.
19.15—ССРЭ-ниң улустуң артизи Б. Руденкогуң концерти.
20.00—Медээлер.
20.15—20.25—Чапсар.
20.25—Аныяктар аразынга хоккейге делегей чемпионады. ЧССР биле ССРЭ-ниң шилиндек командаларының оюну. Чехословакиядан дамчыдылга.
22.15—ССР Эвилелиниң Улуг театрының солистериниң концерти.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Албаның оске-даа кижилери» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Капитаннар» 9.10, 10.40, 17.20, «Кромвель» (2 серизлыг) 12.10, 20.35, Киноклуб: «Кайгамчык чүүдер делегейинде» 15.00, Кинолекторий: «Улуттарга уруглар дугайында» 18.50 шакта.

«КАА-ХЕМ»: «Тинлекчи» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: Киноклуб: «Орлята» 10.30, «Ыпакшаанныр дугайында романс» (2 серизлыг) 15.00, 17.20, 20.00 шактарда.

«ГЕОЛОГ»: «Ийиги шинаыдыга» 18.30, 20.30 шактарда.

ДЕКАБРЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Албаның оске-даа кижилери» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Кипочымыды 9.00, «Капитаннар» 13.00, 14.30, 16.00, «Кромвель» (2 серизлыг) 10.15, 17.30, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Робинзон Крузоңуң амыдыралы болган элдептиг ужуралдары» 15.00, «Чайлаш чок эжеттер» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Тинлекчи» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ГЕОЛОГ»: «Хаваадан хаяа чедир» 16.00 шакта.

1938 чылдан бээр СЭКП кежигүнү, персоналдыг пенсионер.

Север Хурет-оолович
ДАНЗЫН-ООЛДУҢ

мөчээнин СЭКП Бай-Тайга болгаш Тес-Хем райкомнары дыштанышаан, ооң төрелдеринге болгаш чоок кижилеринге ханы кажыдалын илертейлеп тур.

„Араганың үстүнге чам үнген“

Редакцияга чагаалар ужугуп кээп-ле турар. Номчуй бээрге, чагаа бүрүзү-ле амыдыралдың кандыг-ла бир талазын сөглеп чыдар. «Кайда чор сен, ачай?» «Чедип келем авай, сени сактып чор бис...» Ындыг үткалыг чагааларны помчуй бээрге, кээргенчиг-даа, хөөн каранчыг-даа. Ог-бүле. Урут-дарыг. Ада-не... Ол состерге холбашкан бодалдар кижиниң сеткилин чайгаар-ла хөледип кээр.

Ындыг ийи чагаанның изи-биле чоруур ужурга таварышкан мен. 1963 чылдың чайынында Ак-Туруг суурга куда дүшкен. Ол шымрак-ла эрткен дижир. Мактар Эник-оол биле Александра Комбуның адрезинге ада-иелериниден болган доргүл-торелериниден белек-селек-даа, чаагай алган-йорээлер-даа хой болган. Аныяк ог-бүлеге чоорту бичии хамаатылар тыптып кээп эгелээн. Ажы-төлүнге ышакшыл — ийи кижиниң кады чурттаан амыдыралын удам бижиглаар ужурлуг. Ындыг турбуже, бо ог-бүле үш уруглуг апарган соонда, багай туттунган ул дег, «тогланып буступ» эгелээн. Ынчангаш Александра Комбунуң чартык-чамдыы бузулган үезинде арткан күш толдери ышкаш, төрээн уруглары «кайда чор сен, ачай?» деп бижип турардары ол. Авай деп чыглыг, чымчак сөзүн адап артып калган ол уруг-дарыгның кээргенчиин көрүнер даап.

Аныяк не аараап Чадаана болгаш Кызыл эмнелгелеринге чыдып турган. Ол үеде ог-бүленің эр ээзи Мактар Эник-оол ажылдап, ажы-төлүн азырап орган. Ооң улуг оглу И. Эник-оол ам Чөөп-Хемчиктиң Хайыракан сес чыл школазының үшкү класчыда, а ийиги амдыызында ооренмейн турар. Эң бичези чаа-да бир хар ажып чоруур. Дүмээларын ажаан карактаар дээш И. Эник-оол кичээлдер үзүп турар апарган. Авазының кайда чоруурун айтырган, ону тып бээрип дилээп чагаалы ол бижээн.

Александра Комбу куда дүжүргеш хүнүнден-ле арага-дарыга хандыгып эгелээн. Ынчангаш Ак-Туругнуң чону ону пат биллир болгаш чагып-сургап, эдип алырын ораалдатканнар: ол аныяк не ооң кандыгдаа түңнел үндүрбээн.

— Малчынап тургаш, ооң чаш уругларын бис остүр азырап берген бис. Арагалап чиде бээрге, сүрүп-даа шаг болган бис — деп, М. Эник-оолдуң адазы алдан ажыг харлыг хоочун ажылчын чугаалап олурду.

Ону бадыткаары-биле ол доң баарлыг арагачы неинң аамдыралындан бир чижек. Александра Комбу Кызыл эмнелгезинден үнүп келгеш, Хайыраканда ог-бүдезинге хап келген. Ооң келгенинге уругдарыы аажок өөрээп. Александра ог-бүлезинің оруушкузүп-даа херекке албаан, чоорту-да ышак «оңдүү» — арагабиле доңнажы берген, сагыышеткил киинсиин турар апарган. Бир-ле хүн Мактар Эник-оол ажылдаан акшазын аңаа эккеп бергеш, уругларынга идик-хеп садарын чагаап, ажылдап чоруй барган. «Арлы бээрде ам-на амырадымо» деп ооң кара бодалы башка кире дүшкеп. Бажынга арткан ийи чаш уруун кожазынга чедиро бергеш, хоорай кирген кезийи дээш ол-ла хевээр келбейн барган. Чакпымл ыт дег амдыгаа чедир ооң кайдазы эки-ле билдинмес. Чаа-Хөлге, Шагаан-Арытта, Арыг-Узүүге эзирик көзүлгеп сураглыг боор. Ынчангаш ооң бажында арткан уругларын «чаныш келем, авай,» кайда чор сен» деп бижип турары ол. Ие арын-нүүрүн ышкыыган Александра Комбу ам түүнү бодап, чүнү үүлгедип чоруырга?

«Кайда чор сен, ачай?». Өске бир чагаа мындыг. Ону Чаа-Хөл ортумак школазының онгу класының оореникчизи Ч. Люба бижээн. Ол чагаада мындыг одуруглар бар: «Кижи оскен тудум долгандыр бүгү чүвени эргий бодап кээр боор-дур. Мээң интернатта кадыы турар оөрүмүүң ачалары уругларынга ужуражып көрүп, олардың омак-хөлүүн көргеш, ачамды сактып келгеш, базарым ажып, авамны, дүүмамны-даа көргээр-дир мен...»

Бо дээрге, шынап-да, сеткил-сагыыты өйүп көөр одуруглар-дыр: «читкен» ачазының дугайында Ч. Любаның хөлзеп бодап чоруурун моон билип алыр бис.

Олар ынчан Кара-Талта чурттап турган. 1969 чылдың чайынында Чапчың Байыр-оол ажылдаан акшазын алыр дээш Чаа-Холче хап баткан. Ооң ол та чүнү бодай бержик, чанып келбейн «чиде» берген.

Чапчың Мария Ховалыговна ийи уруу-биле доргүл-торелиниң эразынче кирип, Ак-Туругже коже берген. Ол боду ында кадыкшылга школазында аштакчылап эки ажылдавышаан, уруг-дарыынның кижизидилгезинче доктаамал кичээнгейни салып чоруур төлептиг не.

— Кара-Талта саанчылап турдум. Байыр-оол орта ажылдавас, черле арагалаарынга сундулуг кижи-ле болгай. Ам та кайда. Ажыл-ишкеп салдыпмайн чораап, уругларымны кижизидип, эртембилиге ооредип алыр мен. Ол-даа чораан ойар чоруур ыйнаан — деп, Мария Ховалыговна муңгаргай чугаалады.

Чораан кижи чоруур-ла ыйнаан. Ынчалза-даа арткан уруг-дарыгның сеткил-сагыжынга балалбас багай ис артып каары эң берге...

Ындыг ырлыг чагааны Д. Салчак база-ла редакцияже чоруткан. Ында база-ла Дыртый-оол Допгакович Домучук дээрэн ог-бүлезин, дорт уруун каггаш, читкен ааттар дилээр дээш чоруткаш, хевээр келбейн барган деп бижип турар. Ооң сураа Тес-Хем районнуң «О. Шылаа» совхозунда үңүп турар. А ооң ог-бүлези Улуг-Хемниң Чаатыда чурттап, ажыддан чоруур.

«Араганың ырынга чам үнген» деп тыва улустуң мерген сөзү бар. Шынап-ла, арагалаар чоруктуң түңнели эки чүвеге чедирбес дээрэнн үстүнде чижектерден кордувус. Ог-бүле, төрээн ажы-төлүн тоомчага корбес, социалистиг ог-бүле дээш кандыг-даа эзхарылсалга чок апаары дээрге-ле араганың уржуу-дур, кара баарлыг, харылсалга чок чорук-тур.

«Кижи төлүнге ышак, ыт коданынга ышак» дижир-ле болгай. А бо ада-иелерде ындыг сеткил бар ирги бе? Ог-бүледе артып калган уругларының «Кайда чор сен, чедип келем» дээш кыйгызы оларның кулаанга чангыланып четсин. Кээргээр сеткилдиг бээп, биргээр боданырлар ирги бе?

К. ТУЛУШ.

Чагаалар изи-биле

ШЫДЫРААЧЫЛАР МОСКВАГА УЖУРАШКАН

Москвада, демир-оруктуларның Төп клубунда, эртип турар чүрттүң 44-ку чемпионадында Совет Эвилелиниң эң шыырак 18 шыдыраачылары киржип турар.

Дээди лиганың алгы маргылдаазын «сылдыстарга маргылдаазы» деп дидимдиве лээп болур. Ооң ортумак рейтингизи 2565-ке дең-нежип турар, ол болза, ФИДЕ-ниң градациязын дүзүлгээр алырга, XIII категорияга дүзүлүп турар. Составының талазы-биле ол хире күштүг маргылдаалар бо чылын болбаан, Филиппиннерге болгаш Швейцарияга болгулаан зоналар аразының маргылдаалары безин ССРЭ-ниң чемпионадынга четпес.

Делегей чемпиону Анатолий Карпов 2693 дээди рейтингилиг болуру албан. 25 харлыг гроссмейстер чүрттүң бирги черинге чаңгыс-даа катап шуулуп көрбээн. Бо удаада ол эң-не бедик чер дээш демисежип турар.

Аныяк гроссмейстерлерден болгаш мастерлерден маргылдаада 24 харлыг Олег Романишин болгаш Иосиф Дорфман, 25 харлыг Рафаэл Вагапов болгаш 27 харлыг Юрий Балашов ойнап турар.

ЧУРУКТА: чемпионаттың салымнарын (солагай талазындан) Виталий Цешковский, Иосиф Дорфман, Олег Романишин, Михаил Таль болгаш Анатолий Карпов оларның тодарадып көрүп турары.

В. СЕВОСТЬЯНОВТУҢ фотозу.

ЁЛКАНЫ ШЫН ТУРГУЗАР

Чаа чылдың ёлка-шивижигежин тургузарда бүдүрүлгелерниң, организацияларның удуртукчуларынын, школаларның, урутлар албан черлериниң директорларынын, ада-иелерниң кичээнгейге алыр болгаш ыяап-ла сагыыр дүрүмнери болза:

ёрт аймалын баш удур болдурбазының хемчегларын ёзугаар чаа чылдың ёлказын иштинде элеанн уруу каан тускай хаваржакка тургузар. Елканы одаар суутудан болгаш изиг-демирден 1 метр озалаан болгаш хаша-биле шинн аразындан кижи хостуг эртип турар кылдыр тургузар херек;

ёртенинчел эвес болдурар состав-биле чаап, кылбаан хөвеңнн, марляны болгаш сазыын аймаан ёлканы шимеп, каастаарынга ажыглап болбас;

ёрт-чалбыышка удур состав-биле чаап, кылбаан хөвеңден, марлядан болгаш оске-даа дүрген өртгенин, чалбыыштамыр пос аймаандан кылган хептерни урулларга кедирип болбас;

ёлканы чырыдар лаваларны ажыглавас, чүгле тускай электрик кижи ону электри лампалары-биле кылыр болгаш анха телефон удазыннарын ажыглап база болбас;

ёлканы чырыдар лампаларын урулларның боттарынын кыпсырын чөпшээреевес болгаш ёлка чанынга оларны хайгаарал чокка арттырып каап болбас;

ёрт ажурериниң безен болгаш бедуун чепсек-херекседерин (суг, кылын чоорган, от ажурер хересел дээш оске-даа) ынк белетизор;

бир эвес ёлканы хой уруглар чыгдыр черге тургузар даар болза, бо талазы-биле ёрт хайгаралынын күүнче органнарынын тускай чөпшээрелин ыяап-ла айтырып алыр.

Чаа чылдың байырлалы озал-ондакка таварышпайн, омак-хөлүг эртер болзун дээш ёрт аймалын болдурбазының хемчегларын алыр, ёлка чанынга улуг кижилерниң дежурныйлаашкынын организастаар херек.

Елка тургузарда ортке удур овааырымчалыг болзунар!

Ёрт үнген соонда ажурериндеп, ону баш удур болдурбазын чиик болзурун утпаңар!

БҮГҮ-РОССИЯНЫҢ ЭКИ ТУРА ӨРТ ИНИТИЛЕЛИ

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орулакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киадазының 2-31-75, харылсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киадазының 2-37-13, культура киадазының 2-23-54, көдээ ажыл-агый киадазының 2-21-47, таатпур киадазының 2-22-64, чагаа киадазының 2-41-27, информация база совет туружуу киадастериниң 2-20-60, корректораларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариат тын 2-23-35, солуун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

ЧАГЫГ № 1815. Тираж 16332

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш пом садыының талазы-биле эргелелиниң гипографиязы (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС — 01146

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 304 (10289) | 1976 чылдың декабрь 26, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮННЕРИ

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Онгу беш чылдың баштайгызының планныг даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин код коргузуглер талазы-биле хуусаа бетинде күүсеткенинин дугайында тыва кирээлү тывыкчылары СЭКП Тыва обкомунга, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделинге, облпрофсөвүдээге болгаш ВЛКСМ обкомунга рапорттаан.

Комбинаттың коллективи СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, сайгарылга хемчээлинин талазы-биле планын декабрь 15-те, пинти продукция бүдүрериниң талазы-биле планын декабрь 22-де күүсеткен дугайын дагжылар чоргаарал-биле дыпнадып турар.

Шылгыя чылдың бүдүрүлге даалгазын ноябрь айда-ла күүседипкен дег болгаш энергетика цехтериниң ажылчыннары, инженерлери болгаш техниктери оныа ыыгарааннар.

СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң (1976 ч) шиитпирлерин дагжыларның чаа күш-ажылчы кодураачүүшкүнүн хайыктырган. Олар октябрьның 60 чылынга алдар болдурган күш-ажылчы эртчегге турупкаш, 1977 чылдың ноябрь 7-ге чедир хөй кобальтының, монгүн сууп пландан ажыр бүдүрерин, а ол байырлалдың хүнүнде хамнап алдынган чиг, кыпар таазы материалдар-биле ажылдаарын хүлээптеннер.

Дагжылар база ол ышкаш онгу беш чылдың йиигги чылында универмаг, ажыл-агый бараанналарының магазинин, ногаа өстүрер чер болгаш чаа чурттарга бажыңнары түтүнүр Хову-Аксы суурнуң социал болгаш культура хогжүдезиниң лепилеп элээн белдиерин хүлээпип турарлар.

ЧЫЛ ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕННЕР

«Тыва тудуг» трестиң «Кызыл тудуг» эргелелинде Александр Пашковка удуртказ тудуг конструкцияларының монтажчылары биле Степан Борбак-оолга удуртказ комплексилиг тудугжулар бригадазының ажылчыннары - онгу беш чылдың баштайгы чылында алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде чедиишкинниг күүсеткенчер. Ол йөн бригада бот-боттарының аразында социалистиг чарыштыг ажылдан келгеш.

Бо йөн бригаданың ажылы кончуг ылгалдыг. Александр Пашковтуң тудугжулары чурттарга бажыңнарын белеткеп каап калбак панельдерден тудуп турар, а Степан Борбак-оолдуң бригадазы бажыңнарны туйыбу-биле тудуп үндүрүп турар. Ынчангаш оларны тудуг материалдары-биле хандырып турар организацияларга болгаш заводтарга ыыт-дыртып, ажылдарының төлевирээ база ажыл-агыы.

Ынчалаа-даа оларның ажылында кол-на чүве—бот-боттарының аразында социалистиг чарыш. Бригадазарның кайы-даа алдарлыг тудугжу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Николай Злобинниң аргазы-биле ажылдап турарлар.

Александр Пашковтуң монтажчылары 1976 чылдың эгезинде бедиткен социалистиг хүлээлге ап турган. чыл планын декабрьның 25-те күүседир деп соруглаазы салган. Найыралдыг бригаданың тудугжулары ол созуглеге эң болуп пырлаан. Чылда 1 350 муң рубльлиг тудуг-монтаж ажылдарны кылыр хүлээлгезин тудугжулар декабрьның 22-де 1 370 рубльге күүсеткен.

Шак ол күш-ажылчы чедиишкинде бригаданың муржакчы монтажчылары Святослав Соколовтуң, Борис Монгуптуң, электрик кандакчызы Николай Шинкаренко, Людмила Антипина олардың киирген үлүг-хуузу улуг. Олар хөй чылдарда чедип алган бедик арга-дүрүлгезинден аныяктарга күзелдэн биле дамчыдып берип турарлар.

Степан Борбак-оолдуң дашчылар бригадазы «Кызыл тудуг» эргелелинде шалынчыларның бирээзи. Бригаданың тудугжулары тоску беш чылдың планныг онаалдаларын эргелелге бир дугаарында хуусаа бетинде күүсеткеш, 1976 чылдың планын база хуусаа бетинде күүседир деп бодиткен социалистиг хүлээлгеш алган. Бригаданың дашчылары декабрьның 22-де 505 муң рубльдүн тудуг ажылдарын кылган, чыл планын 101 хуузга боттандырган. Түс-түс дашчылар аразында калбарган социалистиг чарышка Кызыл хоорай Советтиң депутады Саян-оол Тарачы, Валентина Лубягина, Николай Кокай-оол, Виктор Томилин, Анатолий Воронин олар тиилекчи болуп, ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүседип келгеннер.

Бо йөн бригаданың тудугжулары ам онгу беш чылдың йиигги чылынын улугуне киирип-тир ажылдан эгелээн.

В. ЧАДАМБА.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Тываның даг-дүгү бодбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинадында үүрмектеп сорттаар комплекстиг М. И. Максимовка баштаткан бирги эвлээ мурнакчы эвлечлериниң бирээзи.

Ол эвлечгеге Алдын-кыс Иргит биле Музалия Кутдусова—рудалар арыглаар механизмнериниң машинистери. Алдын-кыс комбинатка келгеш ажылчын мергежилге өөренип алган. Рудалар арыглаарының технологиязын болгаш механизмнер ажылдарын кончуг эки шингээдип, билип алган, фабриканың эң харыысалгалыг участокталарының бирээзи—болүүн рудалар дамчыдар конвейерде алнык үүлг боду түспейлээн ажылдап эгелээн. Алдын-кыстың дежурнайлаан үезинде конвейерниң ажылдаарын бичии-даа тура аппес, идегелдиг. «Кажан Алдын-кыс ажылдап турда, руда дамчыдылгазының үзүктелири болбас дээрзинче бүзүреп болур»—деп, эш-өөрү ынча дээр.

Музалия Кутдусова татар кижи. Мурнунда ол Асбест хоорайга даг-дүгү болбазырадыр фабрикага ажылдап турган. М. Кутдусова комсомолчу путевка-биле Ак-Довуракка чедип келген баштайгыларның бирээзи. Ол—бедик мергежилдиг, дүржүлгалыг специалист. Ак-Довуракты фабриказының үүрмектеп-сорттаар комплекизинге ол база-ла хөгергежилдиг машинист кылдыр бодун көргүзүп, коллективтиң хүндүткелин чаалап алган.

Алдын-кыс биле Музалияның ажылдап турары эвлечээ социалистиг чарыштың тиилекчизин. Ол эвлечгиниң кижилери декабрьортан үезинде хуралдаары-биле цехке чыглып келген. Эвлечгиниң коллективи бо чылдың планыа чедиишкининг дээзер болгаш пландан ажыр 500 тонна даг-дүгү пемей бээри дээш канчаар ажылдаарын дугуржуп алыры-биле чыглып-келгени эң. М. И. Максимовтуң бирги эвлечээ үшкү эвлечгиниң социчарышче быйыргарган.

Ийи дакпыр күжениишкинниг ажылдап турар коллектив салган сорулгазын күүседиринге чөөкпулаан болгаш пландан ажыр хөй продукцияны бүдүрериниг бүзүреглиг-лер.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) Алдынмыс Иргит биле Музалия Кутдусова.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЧЫЛ ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕННЕР

«Тыва тудуг» трестиң «Кызыл тудуг» эргелелинде Александр Пашковка удуртказ тудуг конструкцияларының монтажчылары биле Степан Борбак-оолга удуртказ комплексилиг тудугжулар бригадазының ажылчыннары - онгу беш чылдың баштайгы чылында алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде чедиишкинниг күүсеткенчер. Ол йөн бригада бот-боттарының аразында социалистиг чарыштыг ажылдан келгеш.

Бо йөн бригаданың ажылы кончуг ылгалдыг. Александр Пашковтуң тудугжулары чурттарга бажыңнарын белеткеп каап калбак панельдерден тудуп турар, а Степан Борбак-оолдуң бригадазы бажыңнарны туйыбу-биле тудуп үндүрүп турар. Ынчангаш оларны тудуг материалдары-биле хандырып турар организацияларга болгаш заводтарга ыыт-дыртып, ажылдарының төлевирээ база ажыл-агыы.

Ынчалаа-даа оларның ажылында кол-на чүве—бот-боттарының аразында социалистиг чарыш. Бригадазарның кайы-даа алдарлыг тудугжу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Николай Злобинниң аргазы-биле ажылдап турарлар.

Александр Пашковтуң монтажчылары 1976 чылдың эгезинде бедиткен социалистиг хүлээлге ап турган. чыл планын декабрьның 25-те күүседир деп соруглаазы салган. Найыралдыг бригаданың тудугжулары ол созуглеге эң болуп пырлаан. Чылда 1 350 муң рубльлиг тудуг-монтаж ажылдарны кылыр хүлээлгезин тудугжулар декабрьның 22-де 1 370 рубльге күүсеткен.

Шак ол күш-ажылчы чедиишкинде бригаданың муржакчы монтажчылары Святослав Соколовтуң, Борис Монгуптуң, электрик кандакчызы Николай Шинкаренко, Людмила Антипина олардың киирген үлүг-хуузу улуг. Олар хөй чылдарда чедип алган бедик арга-дүрүлгезинден аныяктарга күзелдэн биле дамчыдып берип турарлар.

Степан Борбак-оолдуң дашчылар бригадазы «Кызыл тудуг» эргелелинде шалынчыларның бирээзи. Бригаданың тудугжулары тоску беш чылдың планныг онаалдаларын эргелелге бир дугаарында хуусаа бетинде күүсеткеш, 1976 чылдың планын база хуусаа бетинде күүседир деп бодиткен социалистиг хүлээлгеш алган. Бригаданың дашчылары декабрьның 22-де 505 муң рубльдүн тудуг ажылдарын кылган, чыл планын 101 хуузга боттандырган. Түс-түс дашчылар аразында калбарган социалистиг чарышка Кызыл хоорай Советтиң депутады Саян-оол Тарачы, Валентина Лубягина, Николай Кокай-оол, Виктор Томилин, Анатолий Воронин олар тиилекчи болуп, ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүседип келгеннер.

Бо йөн бригаданың тудугжулары ам онгу беш чылдың йиигги чылынын улугуне киирип-тир ажылдан эгелээн.

В. ЧАДАМБА.

ИЙИГГИ ЧЫЛЧЕ БАЗЫМНАР

Монгүн-Тайга районнуң ажылырал хандырылга комбинатының коллективи онгу беш чылдың планныг онаалдаларын ажыр болгаш долдур күүседири, көзээ чоннуң чыгыларын ой-шаанда, эки сынарлыг кылыры дээш республиканың ажылырал хандырылга будурүүлелериниң аразында социалистиг чарышка пленкейлиг киришпээн, ай, квартал планын ажыр күүседип келген.

Онгу беш чылдың баштайгы чылында комбинаттың коллективиниң алган социалистиг хүлээлгезин күүсеттинген. Декабрьның 22-де районнуң ажылырал хандырылга комбинадының коллективи чылдың планныг онаалдаларын күүсеткенин дыпнаткаш. Ол даргелеге коллектив бедиткен социалистиг хүлээлгезин мурнунда айыткан үезинден 4 хонук эрте күүсеткенин болур.

Продукция будүрериниң болгаш сайгарарының чыл планы 101,4 хуу күүсеттинген. 11,154 рубль түнге чошпун чыгыларын бүдүрген болгаш сайгарган.

Онаашкан ажылынга бедик көргүзүглерин чедип ап турар даларанымчылар Клара Хертек, Шоопур Иргит, ядык сеттээр мастер Делгер-оол Иргит, фотографиниң ажылчынны Хеймер-оол Овурдап олар коллективтиң ынчу-хуузун кириштирип келгеннер.

Баштайгы чылды чедиишкининг досекпа комбинаттың коллективи онгу йөн чылды бедик темп-биле эгелээринин баштайгы базымнарын шиитпирлиг эгелээн.

Д. КУУЛАР.

СЭКП райкомуунуң инструктору.

СЭКП ТК-НЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Испанияның коммунистерин истеп-сүрер чорукту соксадыр

Бо чылдың декабрь 22-де Мадридке Испанияның Коммунистиг партиязының бөлүк удуртукчуларын, оон иштинде ИКП-ниң Чингине секретары С. Каррильону тудуп хоругдаан. Испанияда болгаш өскедаа чурттарда удурланышкынның күштүг чалгыы турбуже, полицейжи эрге-чагыргалар испан эштерни ам-даа хоругдалда олуртпушаан турар. Ол дээрге, кижиниң эргелерин болгаш демократтыг хосталгаларны каржызы-биле дорамчылап үрээни бооп турар. Испан эрге-чагыргаларның ол үүлгединшкиннери болза ёзу-чурумну демократчыдар күзел дугайында оларның медеглелдериниге шуут чөрүшкек бооп турар.

Испанияның патриоттарын истеп-сүрер чорукка совет кижилер шыңгыы удурланып, испан коммунистерни хостаарын база Испанияның бүгү патриоттарын болгаш демократтарын истеп-сүрер чорукту соксадырын негеп турар.

Эш Л. Корваланның Москвада келгени

Г. Марше, О. Мильяс, А. Сорриья, В. Тейтельбойм, Чилиниң Социалистиг партиязының ТК-зының кежигүнү Х. Суарес, олар уткуушкунга киришкеннер.

Бистиң Торээн чуртувустуң найысылазы — Москвада чедип келгени-биле эш Корваланга Төп Комитеттиң, СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң бүгү совет улустуң мурнуунда эш А. П. Кириленко маңа байыр чедиргеш. Фашистиг кара-бажыңнарга Силерниң мээдирлиг демиселиверни болгаш эрес-дидим ажыл-чанынарны биле-тер шуптуувус магадалакыныбыле хайгаарал турдувус деп. А. П. Кириленко чугаалаан. Совет Эвилелинин, социалистиг чурттарының улустарының эң-сеткил каттыштырылгазының халбак шимчээшкининиң делегейнин бүгү чурттарының депшилеглиг хөй-ынтынының ялкынкейлиг күжениишкиннерининиң ачызында хосталганы чедип алдынар, шын чаңгыс бистер Силерниң хосталганыңарның болгаш бистиң совет черивисте келгенинерин дугайында медээни өөрүшкү-биле уткаан бис.

Эш Л. Корвалан чүректиң хамыыштан утку алганы дээш өөрүп четтиргенин илергейлээн. Бо уткуушкун бистиң партиязыстың чүрүгуткан үезинден бээр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязын болгаш Чилиниң Компартиязын холбаштырып келген сырый найыралчы харылзаларның хамыктың мурнунда илереп болур дээрзин билип тур мен деп ол чугаалаан. Мында мени бүргээн ыпакшыл хамыктың мурнунда Чилиниң улузуң чаагай сеткил-биле көргенинге илереп-тир деп билир мен. Бо дээрге хосталга дээш бистиң демиселивис-биле совет кижилериниң эң-сеткил каттыштырылгазының база бир илерели-дир.

Л. Корваланны уткаанга Чилиниң улузу-биле СЭКП-ниң болгаш бүгү совет кижилериниң эң-сеткил каттыштырылгазының база бир илерели болган.

Л. И. Брежневтиң Л. Корваланны хүлээп алганы

СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев Чилиниң Коммунистиг партиязының Москвада келген Чингине секретары Луис Корваланны биле декабрь 23-те Кремльге ужурашкан.

Чилиниң алдарлыг Коммунистиг партиязының удурдуучузу— эш Л. Корваланга Л. И. Брежнев чүректиң хамыыштан ёкы-дүмна ёзуулу-биле байыр чедиргеш. Үш ажыг чыл хоругдал соонда хосталып үнгенинге холбаштыр Л. Корваланга ол байыр чедиргеш. Ам-бергеш ыыгалдалар-даа Силерниң тура-соруунарны сын пыдаазаныгга, кара-бажыңга-даа коммунистиг туруштуг болурунуң үлегерин коргускенигерге, чилиң улусту дарлал-дээрбеделге удур демиселче бодуларың эрес-маадыр чорууларыбиле сорук кирип турганыңарга өөрүп турар бис деп, Леонид Ильич чугаалаан.

Бистиң совет кижилерден болгаш өске-даа чурттардан олгон муя телеграммалар болгаш чагаалар бистиң партиявыстың Төп Комитединдекээн тур деп, Л. И. Брежнев демгээн. Силерниң хосталганыларыңа оларда эң-сеткил каттыштырылгазының бүгү-делегей шимчээшкининиң улуг тиилелгээн кыдыр үнелеп, СЭКП-ниң, совет улустуң, социалистиг деп каттыштырылга чурттарының улустарының, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң ацаа ялкынкейлиг рольду ойнаанын демгеглеп турарлар. Силерниң хосталганыңар — коммунистиг шимчээшкин, демократия болгаш дешилеглиг күштери сырый демниг ходеазып турда, олар аажок улуг аргаларлыг дээрзиниң хереченик-дир.

Луис Корваланның хосталганын Чилиде болгаш Латин Американың өске-даа чурттарында коммунистерниң, бүгү демократтарның, революсчу шимчээшкининиң демиселин илдепкейлиг-дерине улуг сагдар чедирери чиликинг чок политиктиг чугула болуушкун кыдыр көөр херек деп, Л. И. Брежнев чугаалаан.

Пролетарлыг интернационализмниң болгаш боттарының хосталгазы дээш демисежин турар улустарның акы-дүмналыкшы эң-сеткил каттыштырылгазының принципи бистиң партиявыска идыктыг чүүл болуп турарын Л. И. Брежнев онаалап демдеглээн. Силерниң төрөөн чуртуңарта хосталганы болгаш демократтыңы катап тургузар дээш демиселдиг эрге-ажыктарыңарга таарыштыр Силерниң партиңарга, Чилиде антиимпериалистиг өске-даа күштерге өскерилге чок деткимчеңи моон сонгаар-даа коргузер бис. Бистиң партиявыс демисежин турар чилиң улустуң талазында келгеде болур.

Шериг-фашистиг хунтаны дүжүрер, боттарының төрөөн чуртунга демократтыг хогжүде болгаш социал дешилеге дээш демиселдя чоруудуп турар Чилиниң коммунистери-биле болгаш дешилеглиг өске-даа күштери-биле халбак болгаш дээштиг эң-сеткил каттыштырылгазы дээш Л. И. Брежневке, СЭКП Төп Комитединге, Совет Эвилелиниң бүгү коммунистерине болгаш ажылчы чоннарыңа, делегейниң бүгү-ле демократтыг болуктериңе эш Л. Корваланың чүректиң хамыыштан өөрүп четтиргенимни илередир аргалыг болган болзумза, меңээ аажок өөрүшчүг болур ийик. Чилиниң коммунистериниң, демократтыг күштериниң, патриоттарының чедип алыр дээш эрес-шыдүргү демисежин турары хосталганың болгаш дешилеглиг хереченик чайлаш чок тиилеп үнер дээрзинге Л. И. Брежнев бижиг бузурелии илергейлээн.

Ужуражмышкын чүректиң хамыыштан акы-дүмна ёзуулуң байдалынга эрткен.

(СЭТА).

КЫЗЫЛ ТУКТУ АЛГАН

Чөөп-Хемчик районнуң ажыл-агыйларының сүт-бараан фермаларының коллективтери кышкы үеде сүт саалдазын кудулаткаш дээш социалистиг чарыпты боттарының аразында калбартканнар.

Ол чарыпты соңгу он конукта түнелеп СЭКП райкому, райкүүсөк, ВЛКСМ райкому база кедээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профсөвүзел райкому үндүрген.

Декабрьның 10-дан 20-ге чедир СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Монгуш Алдын-кыстың удуртканы Доргун сүт-бараан фермазының коллективи эң дээре түнелеп коргүскеш, бирги черип эглээн. Ол фермада 1497 килограмм сүт оон мурнунда он хонуктуумдап хөй сагдынган, а инек бүргүзүге онаалытыр хүнде ортумаа-биле 6809 грамм сүттү саап турар. Пинтизабиле он хонуктуң иштимде 11 тонна сүттү бүдүргеп. Ынчангаш ол фермага СЭКП райкомунуң, райкүүсөкпүң, комсомол райкомунуң шилчилер Кызыл тутуп тывыскан.

К. МААДЫ.

1976 чылда литература, уран чүүл болгаш архитектура талазы-биле РСФСР-ниң Күрүне шаңналдарын тыпсыр дугайында

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы

РСФСР-ниң Күрүне шаңналдарының талазы-биле РСФСР-ниң Министрлер Чөвүделиниң Президиумунуң комиссилалының сапаадарын чугаалажып коргеш, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүделиниң доктаалдыры болза:

Литература талазы-биле М. Горький аттыг шаңналды

Чогаадачы Сергей Алексеевич Воронинге — «Ада-иениң бажыңы» деп ному дээш.

Шүлүкчү Владимир Иванович Фирсовка — «Сагыш-сеткилдиң аалгалыы» деп шүлүктер чыындазы дээш.

Шүлүкчү Ольга Александровна Фокинага — «Мак чечектер хүнүү» деп шүлүктер ному дээш.

Литературовед Юрий Яковлевич Барабашка — «Эстетика болгаш поэтика айтырыглары» деп ному дээш.

Музыка уран чүүлүнүң талазы-биле М. Глинка аттыг шаңналды

Композитор Александр Александрович Касьяновка— «Степан Разин», «Фома Гордеев» деп опералары болгаш ооредилге чылдарда чогаатканы камералыг музыкалары дээш.

Күрүвешин С. М. Киров аттыг опера болгаш балеттиң Ленинградта академиктиг театрының солиси Борис Тимофеевич Штоколовка — «Кижиниң садыы-дозуу», «Борис Годунов», «Иван Сусанин» операларының кол розыларын күүсеткени болгаш концерт-күүседикчи ажылчорудулгазы дээш.

Музыковед Георгий (Юрий) Всеволодович Келдышка — «XVIII үеттиң орус музыказы», «Рахманинов болгаш оон үези» деп ажылдары болгаш «ССГЭ улустарының музыказының тоозугу» деп хөй томуг коллективтиг ажылдың үезээн хөй кол эгелерээн биженип болгаш янзы-бүрү редакциязы дээш.

Театр уран чүүлүнүң К. Станиславский аттыг шаңналды

Артист Алиса Бруновна Владимирова (Фрейндлих-ке)—Ленинградтың Лексовет аттыг театрының тургускана «Оскорбтен кижи», «Провинциядан келген» «Ковалевтер», «Бичии оол болгаш крыша адаанда чурттаң турар Карасов» деп шилерипде Шегоцеватыг, Ковалевтың болгаш бичии оолдуң розыларын күүсеткени дээш.

Режиссер Петр Львович Монастырскийге, актёрлар Владимир Владимирович Борисовка, Вера Александровна Ерповага, Николай Николаевич Кузьминге, Николай Александрович Михеевке—Куйбышев областтың М. Горький аттыг шин театрынга тургускан «Алдын карета» деп шинзи дээш.

Режиссер Ян Станиславович Цишковскийге, актёрлар Михаил Ильич Бушковка, Аристарх Евгеньевич Ливановка, Людмила Дмитриевна Лымарьга, Павел Семенович Морозенкога, Евгения Ильинична Серовага — Ростов областтың М. Горький аттыг шин театрынга тургускан «Оскүм Дон» деп шинзи дээш.

Чурулга уран чүүлүнүң талазы-биле И. Репин аттыг шаңналды

Чурукчу Борис Семенович Угаровка — «Чер дээш, хеталга дээш», «Июнь, 1941 чыл», «Чер» деп чуруктары дээш.

Чурукчу Харис Абдрахманович Якуповка «Челнының чараштары», «Мурнакчы малчыннар — кадарчылар И. Зиганшина, Г. болгаш Ш. Шакуровтар» деп чуруктары дээш.

Скульптор Александр Павлович Кибальниковка—Рязань хоорайда Сергей Есенинниң турускаазы дээш.

Чурукчулар Терентий Васильевич Аммосовка, Николай Дмитриевич Буториндге, Василий Емельянович Кривошейге, Семен Николаевич Нестеренке, Степан Никифорович Нестровка, Иван Иванович Сейгутегинге, Галина Тыпатвалыга, Вера Эмкульге соокталган улустуң уран чүүлүнүң грас-чараш кылыглары дээш.

Кино уран чүүлүнүң Васильев алышкылар аттыг шаңналды

Сценарийниң автору Анатолий Борисович Гребнев, тургузукчу-режиссёр Виктор Иванович Трегубовичке, тургузукчу-оператор Эдуард Александрович Розовскийге, артист Людмила Марковна Гурченкога — Ленинградтың «Ленфильм» уран-чечен фильмнериниң киностудиязында кылганы «Эргие хаваар» деп уран-чечен кинозу дээш.

Режиссер-тургузукчу Сергей Николаевич Колосовка, жанооператор Богуслав Ламбахка, тургузукчу-чурукчу Михаил Николаевич Карташовка, актёрлар Людмила Ивановна Касаткинага, Тадеуш Боровскийге — «Мосфильм» киностудиязының болгаш «Иллюзион» чогаадикчы каттыжымышкынның (Польша) кылганы «Бодукпун адыкны утпайн чор» деп уран-чечен кинозу дээш.

Сценарийниң автору Юлиан Семенович Семеновка, тургузукчу-режиссёр Татьяна Михайловна Лиозновага, тургузукчу-оператор Петр Евгеньевич Катаевке, тургузукчу-чурукчу Борис Дмитриевич Дуденковка, актёрлар Леонид Сергеевич Броневой-та, Вячеслав Васильевич Тихоновка—М. Горький аттыг уруглар болгаш элээде аныяктарның топ киностудиязының кылганы хөй сериялыг «Частицы он чеди ында-шынчы» деп телевидение кинозу дээш.

Архитектура талазы-биле РСФСР-ниң Күрүне шаңналын

Архитекторлар Рубен Аветисович Бегунцке, Маргарита Викторовна Виноградовага, тудуг инженери Виталий Сергеевич Червоецкийге, чурукчу-монументалист Андрей Николаевич Кузнецовка, тудуг бригадаларының бригадирлери Галина Антоновна Гриднинага, Жорж Васильевич Корнинга — Владивосток хоорайда М. Горький аттыг шин театрын толевилээш болгаш тутканы дээш.

Н. К. Крупская аттыг шаңналды

Чогаадачы Николай Иванович Сладковка — «Сүт адаанын созулгу» деп ному дээш.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүделиниң Даргазы М. СОЛОМЕНЦЕВ.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүделиниң Херектер эргелекчизи И. СМИРНОВ.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

ШАЛЫПЧЫ ТЕМП

Бо чылдың ййи чүс шуңгу автомобилиин бүдүрүп үнүрерииге ЗИЛ-де белетиенип турар.

ЗИЛ-дин кол конвейериинин ажылынын улам өзүп өөрү көргүзүүлериин диспетчер журналында айтып турар чурагайлар колонкалары беш чылдың бирги чылынын бедик көргүзүүн — ийи чүс шуңгу машинаны бүдүрүп үнүрери мырыңай чоокшулап келген дээрии бүдүреллиг херечилеп турар. Иңча хөй санныг автомобильдерни чыл дургузунда бо автозавод кажан-даа бүдүрүп үнүрүп көрбээн.

Эрткен беш чылда кол заводту чаарты дерип досканы медиң алдынган дургедээшкиниин үндезин баазазы болган. Оон ачылында харын чыңдыг күүлерни шингээдип алган. Бо чылдың чазынында автозаводтуң ажылчынары-биле ужуражышкын үезинде чугаазынга СЭКП ТК-ниң Чиргиче секретары ол Л. И. Брежнев коллективтиң чедиишкиниң белиби-биле үнелээн. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерии амыдыралга боттандырарынче күштерни мөөнүевишаап, автомобиль кылыкчылары Леонид Ильич Брежневке берген сөзүн алдарлыы-биле тудуп турар.

Барык 100 секунда сайында-ла кол конвейерден бир чүк машиназа үнүп турар. Чаа авточылында корпузунуң делгем болгаш чырык бажыңында кайгамчык үлүг шуушпурулга шугуму чүс-чүс метр шөйлүп чоруткан. «ЗИЛ-130», «ЗИЛ-131» болгаш «ЗИЛ-133» дээр күчүлүг чүк машиналарының кезектерин болгаш белдирлерии кылыр мун-мун кижилериниң ажылы аңаа кээп доостур.

Ам авточылында корпузунуң ажылдакчымарының күжениишкиниери автомобильдерниң шынарын белдиреринче үгланган. Зилчидериниң мурнунга чогум-на харын шак ынчыг сорулганы эш Л. И. Брежнев тургускан, ынчангаш конвейерде ажылчын бүрүзү ол сорулганы шиитпирлериниг бодуунуң хууда салыышкынын оңга кичээнгейлиг, бодундан иелделиг үнелеп турар.

Кажан кезээде ышкаш, чүк машиналары баштайгы шылгалдаларны бүдүреллиг тудуп турар: «ЗИЛ-130» Шынарның күрүне демдектиг. Ам ол модельзиң машиназынга дагын аттестация тынсырын белеткел турар. Каш неделя мурнукы дээди демдекти «ЗИЛ-131» дээр чүк машиназынга база тывыскан. Бүдүрүп үнүрер кылдыр заводтуң шиитпирии алганы «ЗИЛ-133» машинага аттестацияны келир чылын тыпсыр.

Чаа күргаан дозузу кыланайнып турар чүк машиналары корпустуң унук дургаар төнчү чокка шуужүп-ла турар. «200.000» деп чурагайлыг демдекче үгланган бедикти челии алыр дээш конвейер үзүк-соксаал чок ажылдап турар.

Б. ГРИШЕНКО.
СЭТА-ның корр.

МОСКВА.

Үениң улуг тудуунда

МУРНАКЧЫЛАРНЫҢ ИНИЦИАТИВАЗЫ

Ковуруглер тудуунуң 54-кү болгаш 44-кү отрядтарының коллективтери БАМ тудуунуң бүгү хуусаазының дургузунда социалистиг чарыш дугайында керээ чарып алганнар. Оларның бирээзи Байкал — Амур магистральның төп, а бирээзи — барының талакы участогунда ажылдап турар. Оларны ажыдыында тайганың чүс-чүс километрлерни ангылап турар, ынчалза-даа ол отрядтар бот-бодунче утку шуттур бүзүреллиг чоруп, суг моондактарны таварты кежиглерни кылып, кан оруктар салыкчыларынга ажылдар фронтузун берип турар.

Шенелдениң соон дүрүй. Дас хемни Ковуктайны кежиндер тартыг километр ковуруглуң соолгу чагы-тепкиглерии тудуп тургузарып түгле келир чылга планнаан турган. Мында-даа ковуруг тудар 54-кү отряд эдлемелиг чагы-тепкиглерии скважиназын оруннаар ажылче ам бедии кирпкеп. Чүге дээрге бо чылын кылыр ыңдыг ажылдарын ол хуусаа бетинде доскан.

Моңге донаттың черинге метр диаметрлиг скважиналарны оруннарын шиитпирлеп алган ол чурнакчы коллективтиң ажылының бедик темпилериниг БАМ-ның төп участогунга чаңчыл берген. Дүргеп агыңныг Ковуктайны кежиндер ковуругуну моон муронундагы болгаш соолгу чагы-тепкиглериниг 1200 миллиметр скважиналарны кылырга-ла четчир болгаш. Бо ажыл-херекти кылып берген А. Ф. Долинның бригадазы шырын онаалганы куссединиң тергиин — ийи организастазының оон хуусаазы уңгуп бир кезии кызырылган болгаш чагы-тепкиглерии тударының ортек-үнези дыка чыгыын. Ковуруг тудуунуң 54-кү отрядының коллективиниң дүрүмүлүшкүлери оол чарыш турары 44-кү отрядтың коллективиниң база ажыглазы.

Ковуруглерни ыңдыынчы аргалар-биле БАМ-ның бөрүлүг талакы участогунга Ыпа хемни кежиндер ковуруг тудуунга 44-кү отряд алдынчы аргаларны дазыглаан. Соңгазал чок ажылдаан. Инженерлериниң дузалыг-биле экскаватор турар платформаны ыяк-биле ыңгыр-шыңгыр кылып, суг моондактарны таварты кежиглерни кылып, кан оруктар салыкчыларынга ажылдар фронтузун берип турар.

Шенелдениң соон дүрүй. Дас хемни Ковуктайны кежиндер тартыг километр ковуруглуң соолгу чагы-тепкиглерии тудуп тургузарып түгле келир чылга планнаан турган. Мында-даа ковуруг тудар 54-кү отряд эдлемелиг чагы-тепкиглерии скважиназын оруннаар ажылче ам бедии кирпкеп. Чүге дээрге бо чылын кылыр ыңдыг ажылдарын ол хуусаа бетинде доскан.

Моңге донаттың черинге метр диаметрлиг скважиналарны оруннарын шиитпирлеп алган ол чурнакчы коллективтиң ажылының бедик темпилериниг БАМ-ның төп участогунга чаңчыл берген. Дүргеп агыңныг Ковуктайны кежиндер ковуругуну моон муронундагы болгаш соолгу чагы-тепкиглерииге 1200 миллиметр скважиналарны кылырга-ла четчир болгаш. Бо ажыл-херекти кылып берген А. Ф. Долинның бригадазы шырын онаалганы куссединиң тергиин — ийи организастазының оон хуусаазы уңгуп бир кезии кызырылган болгаш чагы-тепкиглерии тударының ортек-үнези дыка чыгыын. Ковуруг тудуунуң 54-кү отрядының коллективиниң дүрүмүлүшкүлери оол чарыш турарыны болгаш Тыва АССР-ниң Кызыл Крест организациязының сорулгаларының дугайында айтырыг чүге «Мырсеркотлока энес харын республиканга кижи-биле тургустуна берген.

Хойжу болуру дээрге харыысалгалыг, хүндүткелиг, кезээде бир кол мергежил-дир дээрзин Натсактар ынчан улам хандыр билген. Оларның ада-эвелеринден хөөрээн. Ынчангаш мергежилдер болганда, уруг-дарыын хой ажылынга, хойжу мергежилге шнак болуруңга чанчыктырганы чүвезиккок. Хайының адазы Бора ирей «Мерсек кол» хоттуң үлүлелекчилериниң бирээзи, кезээде мал малдап, бо хүнчерге чедир-ле хойжулап чорупкан. Ынчангаш адазы Самбил СЭКП райкомунуң болгаш ук колхозтуң башказы черинии кежигүнү болуп, мурнакчы малчынга санадып, ажыдыралының соолгу үүнүшкиниге чедир мал малдап чорааш. Оолар боттарынга ажыл-иштең «Эргээ өөреникейн, бергээ берииңер» — деп чагыы чорлаан.

Хайың бөрү Янымаа Натсактар черби хөр чаа ажыл чоруур. 1970 чылга партия кежигүнүге кирген. Бо дээрге коммунистер карыкчылаа оттуктап эртеминг. Иштиниң мынын ветүүр, оон продуктулуун бедидер дээш бүгү мүңгү, бодии, арга-дүжүлгаын берип, ак сетиилдиг ажылдап чорааш. Ажыык коммунистер чаңчылдың күрүлүү элүүлүнде түрүүлү болуп, мактадың келген. Коммунист ажыл-агыы ажыыл ветүүр ышкыы-даа мурнакчы оскүрүүга түрүүр дээрзин Натсактар эки билир. Калдаган малын частыр ышкаш чай дургузунда шак семиртүүр аргалы, оон эдерелдүүр аймаанда аимерни, кадаа-хөрээнүң сеттиглери, ажести бөзерл, чаа чемни белетеңгенери, кыпкы үеде малдың шын дажаа-чайгаараары, оон аза төлүн чидирип, чок камгалап алыры малчын кижиниң мергежилдиг, кылдаакай көрүүлдээ үүрү-биле хамаарыжыр.

Натсактар хойжудан эрткен үеэн—1973 чылга кыс дургаларлар кадарып кыпкаан. Оон дараазында чылын малдың чаа төлүн камгалап алыр талазы-биле шинчылда шилгедип, ажыдыралының соолгу үүнүшкинге чедир мал малдап чорааш. Ынчангаш адазы Самбил СЭКП райкомунуң болгаш ук колхозтуң башказы черинии кежигүнү болуп, мурнакчы малчынга санадып, ажыдыралының соолгу үүнүшкин

„КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ“ МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чарлыы

Улус ажыл-агыйынга хөй чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылы дээш бала күш-ажылы ачы-тавылалын бедиг-биле үнелеп корген. «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле ССГЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүннүнден ынаныпкан болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОН

Валентина Дестай-ооловна **Долмажапты** — Тээли кожуун Совет күүсүмүнүң даргазы.

Монгуш Уртунчаповна **Донгакты** — райпо сындамның эргелекчизи.

Дончут Сотпаевна **Салчакты** — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Чылбак Лопсановна **Салчакты** — ажалга кассаның район салбырының таңчызы.

Мадер Чыргаловна **Санданы** — «Тээли» совхозтуң Ыйнал-Салбырының эргелекчизи.

Долгат Дамаевна **Серен-Чимитти** — Дружба суурда медпунктуның ажылчыны.

Чылбак Кара-Салчаевна **Серен-Чимитти** — амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыны.

Адыг-оол Авыдаевич **Хертекти** — Тээли суурда пенсионер.

Делгер-оол Доорамчыевич **Хертекти** — райпонуң ажылчыны.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОН

Екатерина Иосифовна **Гальченкоиу** — Ак-Довурак хоорайда пенсионер.

Надежда Федоровна **Калининаны** — Ак-Довурак хоорайда пенсионер.

Илья Дмитриевич **Куршкаловту** — Ак-Довурак хоорайда пенсионер.

Анна Артемьевна **Курченаны** — Ак-Довурак хоорайда пенсионер.

Яков Федорович **Бенжинин** — Ак-Довурак хоорайда электр станциязының слесары.

Федор Ильинович **Пенигинин** — «Тыва асбест» комбинаттың слесары.

Вера Ильинична **Рыжковаиы** — Ак-Довурак хоорайда пенсионер.

Виктор Игнатьевич **Соколду** — «Тыва асбест» комбинатта ачыг консультант.

Василий Федорович **Сулюшту** — «Тыва асбест» комбинатта урутлар садының ажылчыны.

Василий Августович **Черпаеты** — «Тыва асбест» комбинадында чоланчы.

Иван Маркович **Чижикти** — «Тыва асбест» комбинаттың слесар-сантехниги.

ЧООН-ХЕМЧИК РАЙОН

Екатерина Ивановна **Антоноваиы** — Чадаанада № 2 ортумак школаның башкызы.

Байыр Суруновна **Монгушту** — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Дарь-Сюрюп Ендзакович **Монгушту** — «Большевик» совхозтуң ажылчыны.

Кайчыыр Седеповна **Монгушту** — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Ховалыг Балчибаевна **Димети** — Кызыл тудупчуң тудуг эргелелиниң ажылдакчызы.

Фаина Степановна **Зиновлеваны** — пенсионер.

Елена Григорьевна **Зубовазпы** — республиканың Кызылда ортумак школаның директору.

Федосья Александровна **Иванованы** — Тыва электри четкилериниң машинизи.

Анна Ивановна **Казаковаиы** — «Кызыл тудупчуң» тудуг эргелелиниң таныжылы.

Оюн Лагбаевич **Калзаиыы** — «Кызыл тудупчуң» тудуг эргелелиниң даңчызы.

Валентина Марковна **Медведеваны** — «Кызыл тудупчуң» тудуг эргелелиниң таныжылы.

Екатерина Романовна **Потановаиы** — «Каа-Хем» хомүр-даш разрезиниң машинизи.

Павел Федорович **Разумовскийни** — «Каа-Хем» хомүр-даш разрезиниң слесары.

Александр Ермолаевич **Семочкинии** — «Каа-Хем» хомүр-даш разрезиниң чамыдырыкчызы.

Вера Федоровна **Светляковаиы** — «Каа-Хем» хомүр-даш разрезиниң ажылчыны.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ

Лидия Федоровна **Берзинаиы** — «Кызыл тудупчуң» тудуг эргелелиниң ажылчыны.

Фаина Степановна **Зиновлеваны** — пенсионер.

ӨВҮР РАЙОН

Кыргыс Еюрбиевич **Доржуну** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Макинам Шарапович **Тюлюшту** — Чаа-Суурда ясли-садтың ажылдакчызы.

Мацал-оол Адыкович **Донгакты** — «Торгалыг» совхозтуң Чоза бригадазында ветеринарин ажылдакчызы.

Кускей-оол Сендажиевич **Монгушту** — Торгалыг суурда пенсионер.

Бадыраа Дамдинович **Тюлюшту** — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

БИЙ-ХЕМ РАЙОН

Антонина Александровна **Земцовапы** — райпонуң харылза белдирииниң ажылдакчызы.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ

Лидия Федоровна **Берзинаиы** — «Кызыл тудупчуң» тудуг эргелелиниң ажылчыны.

Ховалыг Балчибаевна **Димети** — Кызыл тудупчуң тудуг эргелелиниң ажылдакчызы.

Фаина Степановна **Зиновлеваны** — пенсионер.

Елена Григорьевна **Зубовазпы** — республиканың Кызылда ортумак школаның директору.

Федосья Александровна **Иванованы** — Тыва электри четкилериниң машинизи.

Анна Ивановна **Казаковаиы** — «Кызыл тудупчуң» тудуг эргелелиниң таныжылы.

Оюн Лагбаевич **Калзаиыы** — «Кызыл тудупчуң» тудуг эргелелиниң даңчызы.

Валентина Марковна **Медведеваны** — «Кызыл тудупчуң» тудуг эргелелиниң таныжылы.

Екатерина Романовна **Потановаиы** — «Каа-Хем» хомүр-даш разрезиниң машинизи.

Павел Федорович **Разумовскийни** — «Каа-Хем» хомүр-даш разрезиниң слесары.

Александр Ермолаевич **Семочкинии** — «Каа-Хем» хомүр-даш разрезиниң чамыдырыкчызы.

Вера Федоровна **Светляковаиы** — «Каа-Хем» хомүр-даш разрезиниң ажылчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы — **Г. ЮЛЧАҢМАА.**

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары — **С. КРАСНЫЙ.**

Кызыл хоорай, 1976 чылдың декабрь 15.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

КНО: XXXI СЕССИЯ АЖЫЛЫН ДООСКАН

Каттышкан Нациалар Организациязының Кол Ассамблеязының XXXI сессиязы Нью-Йоркка ажылын доозкан. Оон киржикчилер делегей нитилелиглериниң амыдыралыцын ялы-бүрү талазырынга, оон иштинде бүгү делегейге таббынны болгаш айыыл чок чорукту бызыглаарынга хамаарышкан 120 ажыг айтырыгларны чүүлээлажыы корген.

Сессиянның ажылынга төп черни чепсегленишкинии дужурениң айтырыгдары эдээш, хүн чурумунуң чөрбин хире пунктуларын анза тураскаатткан. КНО-ның Кол Ассамблеязы Бүгү-делегей Ассамблеязын чымдырар дугайында Совет Эвилелиниң идил үндүрген идеязын үүлүдүг деп санаан. Ындыг Ассамблеяны чымдырар чорук чепсегленишкинии дужурер талазы-биле делегей конференциязы бүгү талазы-биле мык белеткел эртиреринге идиг болур ужурлуг, анаа КНО-ның кежигүннери чүртүүр болгаш ук организациязының кежигүннери эвес-даа күрүнеер кирижир апаар.

Боо-чепсекти эдерер будуреринн баштай кымыгаралаш, оон соонда шуут соксадыр дугайында Совет Эвилелиниң болгаш оске-даа социалистиг күрүнеерниң санналдавны хемчеглер программазын делегей чүрттеримниң ораанчок хөй шуруулу үүлүдүг деп деткиян чүүр-дүр. Доорам XXXI сессиниң болгаш, санал-оналдар солчуушкунуунук үүлгеллери тоолгай көргүскеп.

Амгы үеде чугаа болза бактеривологтуг чепсекти коруудаар дугайында дугуржулганы чарганының соонда химиктиг чепсекти база коруудаар деп шинитпирин үндэп алырында боон турар. Масселыг улуткашкын чепсектериниң чаа-чаа хезирлерин болгаш ындыг чепсектерниң системаларын туруузарын моон соңгаар болдурбас дугайында делегей дугуржулганын чарарын бага санаалаан КНО-ның Чиигине секретары К. Вальдхаймның демдеглээш болза, бойдус аймаан болгаш климатты шерии хереэнге алы оске-даа даймызырак орулуларга ажыглазарын хорутдаар дугайында дугуржулганы үүлүдүг деп корген чорук. Кол Ассамблеяның улуг чедишкинниинге хамаарыкыр, ындыг дугуржулганы чарар дугайында санналы Совет Эвилели идил үндүрген.

Делегей харылзаларынга күш ажыглаар чорукту болдурбас дугайында база-ла бистиг чуртувустуң идил үндүрген сессиин онза хайныышкыдыыт чугаалакын корген. ССГЭ-ниң делегациязы ол дугайында бүгү-делегей керээни чарар деп санаалаан, ук кежүүнүң киржикчилери делегей харылзаларынга күш ажыглаарын болдурбас дугайында чогуур хүлээлгезерин алыр ужурлуг. Ук идегга чамдык барымын чүк чүрттарының, оон иштинде АКШ-тың база делегациялары удур болгаш.

Од айтырыг талазы-биле 88 делегациялардың үүлүн алган резолюциязында чугаалап турары болза (резолюциянын авторларының бирээзи Совет Эвилели боон турар), ук айтырыгны бүгү талазы-биле мык чугаалажыын киирүүлге бүгү күрүнеерге чогуур уе-шиктиг боор. Ынчангаш «Делегей харылзаларынга күш ажыглаарын болдурбас дугайында бүгү-делегей керээни чарар дугайында» айтырыгны КНО-ның Кол Ассамблеязының дараазындагы, XXXII сессиязының хүн чурумунга база катап киирер деп шинитпирээн.

Күрүнеер арамында экономиктиг кадыг ажылдакчыгаанның айтырыгларын чугаалажыын көөрү амгы сессиниң ажылынга база улуг чөпши салып. Од болуук айтырыглар талазы-биле санал-оналдар солчуушкуну делегейниң экономиктиг харылзаларын ажыттургузар дугайында Совет чазактың медегелиниң салаазының ады-биле эртикен. Од дугайында хүлээн алган резолюциязында демдеглээнин болза, чаа хөлүүн орар делегейниң чамдык райониарны даштыкмышын агрессиязынга болгаш экезелиниг, эпартеидтиг, сионизмны малтаткымышка, колониалдыг болгаш неоколониалдыг дараалга, ян-даа таварышкышаан турар. Ол бүгү чүүлдер экономиктиг хогуудениң оруунга кол шантык боор, оон иштинде улустар араазының таббыцынга болгаш айтырыг чок чорукка база кол кыжаныг боон турар. Маанга демдеглезе чогуур чүүл болза, ук резолюцияга АКШ-тың делегациязы удур бадылаан, ону кол кэнгээлистиг күрүнеерниң делегациязы далгаллаан, ынчалза-даа ук документиин КНО-ның кежигүннери чүрттарының хөй шуруулу үүлүдүг деп санаан.

Колонияга чүртталга болгаш улустарга хамаарыштыр чорукту тыпсыр дугайында оон муруузында ССГЭ-ниң саналдың ёзугаар хүлээн алган декларациязының күүселдеишиниң дугайында айтырыгны база сессияга чугаалажыын киргеп. Ол дугайында Хемаглаан кандыг-даа хевирлериниң болгаш илерошкинниериниң колониализм политиказын удамчылар чорук болза КНО-ның Уставыга болгаш инжинин эрелериниң дугайында бүгү-делегей чүрттеримниң декларациязынга шуут удурлажыышкын болур деп база катап медегелээн.

КНО-ның составының калбармышкыны, оон хүрээлеңнинге чаа кежигүннерни: Сейшел ортулуктарының Республиказын, Ангоза Улус Республиказын болгаш Барыын Саханың хүлээн алган чорук Каттышкан Нациалар Организациязының бүгүдүг-ла бүгү-делегей хемчеглер организациязының боон удам бышыглаарынга идиг болган. Ындыг болзаавок Вьетнам, Социалистиг Республиканы КНО-ның кежигүнүнге хүлээн алыр дугайында айтырыг шинитпирлеттинмейн барган. оду Американың Каттышкан Штаттары Аймак чок чорун Чогуурлеттинге удур бадылаар эргелээн ажыглаан, эрттирбээн.

КНО-ның Кол Ассамблеязының XXXI сессиязы шинитпир-биле таббынны болгаш социал дешпинге күштиниң удам шилгээ шавышкынын демдээ-биле эртикен. Сессиялың шинитпирлери бүгү кижи торелгелеешкин эргежыктарын слугаар эрес-шудурту демнеелээ чорудун турар таймында мыкчылыдыг күштиниң туружуун быжыглышкынынга идиг болур дээрии чугаалаан.

А. КРАСИКОВ,
СЭТА-ның хайгааракчызы.

Социализм тургузуушкунунуң оруу-биле

Вьетнам коммунистериниң IV съездиин Ханойга ажылын доозкам. Ук съезд Вьетнамның ажылчы чоннар партиязын Вьетнамның Коммунистиг партиязын (ВКП) ылдыр оде адаар деп шинитпирлээн. Од мышкап ВКП-ниң Уставын база хүлээп алган.

Вьетнам коммунистериниң чыжы ВКП ТК-ның Чиигине секретары Ле Зуанниың кылганы Топ Комитеттиң отчёдун түүлдүг деп корген. Социалистиг Вьетнам Республиказының экономиказ болгаш культуразын 1976—1980 чылдарда хогжудериниң күрүнеенин ийнги беш чыл планының кол сорулгаларын тодаратказ.

Вьетнам коммунистериниң съездиин түс чүрттүүн социалистиг чаартылгазының чаа, таббың үе-чадада хогжудедиинин улуг чаагай перспективаларын айытказ. Ук үе-чадамның эң чүгүлэ сорулгазы болза хөй үүрмек ажыл-агыйлардыг экономиказдан улуг социалистиг будуруузже шилчиири болур.

Ийнги беш чыл планында коозе ажыл-агыйны сайзыралдырын болгаш хереглеп барааларын будуреринн колдаар дээн. Оон-биле чергелештир аар үлетүрүнүн хогжудедиинге, халыктың муруузун машина тудуулукунунга база чугула кичээнгейни салыр. Социалистиг Вьетнам Республиказының премьер-министри Фам Ван Донгтуң съездиге демдеглээнин болза, ВКП социалиам тургузуушкунунуң негелдерии Вьетнамның байдалдарынга тааарыштыр чогаалдыкча ёзу-биле ажыглап турар.

Бо беш чылда республиказың мурнуу чүүлүнге социалистиг чаартылгаларны кадруулда доозарын чаа планда корген.

Чаа беш чылда 1980 чылга четпер бүгү чүртке ниитү билет школазарының, дээди болгаш ортумак оредилге черлериниң калбын четкизин тургузарын планнаан. Беш чыл дургузунда дээш болгаш ортумак техниктиг эртемниг 540 мун специалистерни белеткээр дээн.

Ийнги беш чыл планының сорулгаларын боттандырар чорук социализмниң материал-техниктиг базазының үлезиниери бүгү чүртүүн хемчээлинге тургузар арганы бөзүр. Социализм вьетнам улустуң чедиимее тереңи чорукта, хожудашкындан тарып алыр, ава-кежиктиг чаагай амыдыралды хандырар дээш съездиниң хүлээп алган резолюциязында чугаалап турар.

СЭКП ТК-ның октябрь (1976 чыл) Пленумунга чугаазынга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эки Л. И. Брежнев мынча дээн: «Империалистиг агрессиязга удур, хоспалга болгаш хамаарышпас чорук дээш маадырыг демнеелээ улуг дуржуганы чедип чыдаан. белек революцияга алдар аттыг Вьетнам ажыы-үеде Мурнуу-Чөөн Азиязында, чүүле анаа-даа эвес, бүгү Азиязында тайбың база демнелгенин чугула чедиишкинни аварган. Бис вьетнам ойнуктериниң тоогуур тиилелгезинге идиг бөлүр чедирбишаан, оларга чаа-чаа чедиишкилерни күзеп турар бис!».

М. ЯКОВЛЕВ,
(СЭТА-ның хайгааракчызы).

Революцияның чаалап алыышкыннарын камгалаар

ЛИССАБОН. «Аза Португалияда Коммартиязының идепкейлиг болгаш, ук пленумга тус чүртүүлге политиктиг байдалдың айтырыгларын, эрге-чагыргалыг чөп-чөр организациялыг соңгулдаларының түңнелдерин, аграр реформаны-биле холбашкан айтырыгны чугаалажыкан. Пленум ажыы-үеде Португалияда политиктиг байдал дугайында документти-ле база хүлээп алган.

Эрге-чагырганың чөп-чөр организациялыга болгаш соңгулдаларның түңнелдерин реакциялың ажытырышкынын болгаш демократиялың база социал дешпинге күштиниң тиилелгезин корткүскен деп ук документтеде чугаалап турар. Реакциялыг партиялар ажытырышкынга тавырышкан. Сыныктаң политиказынга улус массаларының илдең-ле таварышпайн турарын соңгулдаар бөдүткеан деп, ПКП ТК-ның документтеринде сананып шыйган. Эртикен соңгулдаалар ПКП-ниң болгаш оон чаагы эвилелчилериниң туружуун база солдар хамаарыштажыкын осканын бадылаан.

«Аграр реформаны кызыл кылар чорук» конституциязыга болгаш хөйлеу дүрмеге чоруушкек бөзүн турар, ынчангаш ол чорук партугал улустуң амыдыралын эрге-ажыктарынга хоралыг солдарны чедирип, демократиязыга улуг аймактыг туружуун турары—деп документтеде чугаалаан. Биилеглээ экономиказга хора чедирип турган шаандагы чер-оожургаларга-латифундиялыктерге чөрлерин дээр үлегдин бөгүр чорукка шилгээлирин улугланышкынын ПКП ТК илереткен.

Революцияның чаалап алыышкынгарын камгалаар, партугал экономиказын катап туружар болгаш амыдыралдың байдалдарын жыжидер дээш бала эрге-ажыктар болгаш хөстелгелер дээш демнеелээ чүртүүн аңчылы чонгарын ПКП ТК кийгээн.

Чазактың ажыл-чорудулгалының башкайы дорт аймактарында чыларың амыдыраа деннелиниң кудулаарынга, чүртүүн социал-экономиказын болгаш социал байдалының болгаарынга чедирип деп пленумнуң документтеринде айтырыг-ла. Социалистерниң чаалап соңгуургадыг талааларының саналдың оңарын корбейн, чүүле бодуунуң политиказын күш-биле чорударын ораалажып турар.

Ындыг чазактың демократтыг чазак-биле соңгуру эрткен чүгүлэ деп пленум демдеглээн. Демократтыг чазак улус массаларының күүдүг деткимчезинге даянып болгаш ынчангаш айтырыгларын иорту-гал улустуң, демократтыг туружуунуң болгаш национал хамаарышпас чорукту эрге-ажыктарынга дүүштүргиниргээ шыдаар аргалыг болур дээрии эрткен соңгулдаалардың түңнелдерин көргүскен деп пленумнуң документтеринде чугаалап турар.

Демократтыг хосталгаларын болгаш революциялың эскелдаа чаалап алыышкынгарын камгалаарынга соңгуургадыг бүгү күштерниң чаңгыс эвилелдин алыр хереңке Португалияның Ногыартызы бодуунга идиг болгаш эвертиишкин хаамаанмас дээрии документтеде онаалап шыйган.

(СЭТА).

ИКП-ниң Чиңгине секретарын хоругдааны

МАДРИД. Испаниянын ишкин хереңнер министерствозу Испаниянын Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Сантияго Каррильону хоругдаашкын дыка-тыл. Оон-биле кады ИКП ТК-ның күүсөөнүүн элээп кэш кежигүннерни база түүп хоругдаан деп ук дыңнадыгда чугаалап турар.

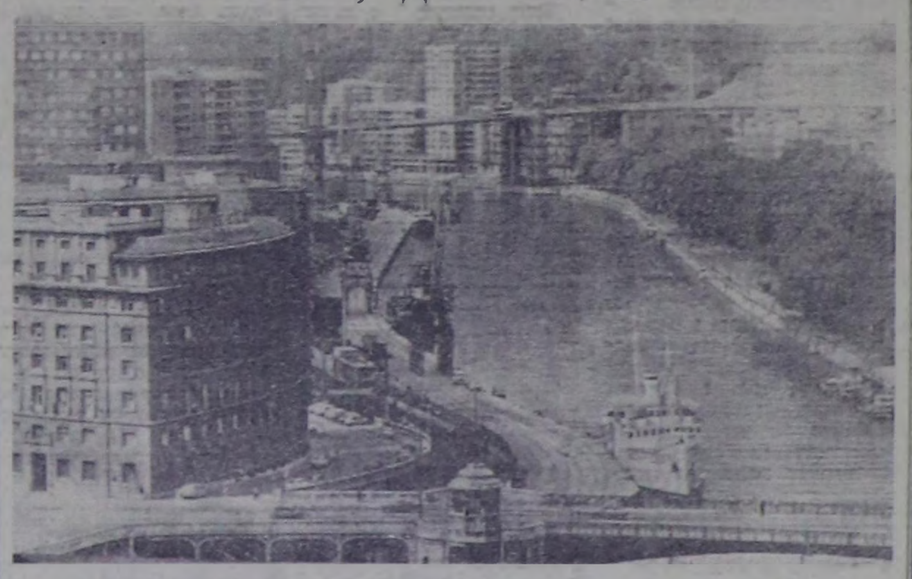
Испаниянын Коммунистиг партиязының удуртулгалы ук дыңнадыг-биле ходбаштыр парлалга конференциязы эртиргеш, иштин эрге-чагырганың ол үүлгедиглери чазактын чарлаан кылдеред хемчеглеринге кашчап-даа дүүшпейн турар-дыр деп буруу шалкан.

ИКП-ниң хүүсөөнүү иштин эрге-чагырганың кежиинин эргелерии, каржыдыг-биле үреп турарын медегелеп.

Сантияго Каррильону тудуп хоругдаашкын-биле коргүскенчилер Испаниянын дыка хөй политиктиг организацияларыга удурлажыышкынын илереткеш.

Мадридке болган удурлажышкынга чыскаалдынын коргжиктерин ИКП-ниң Чиңгине секретарын дүргеи хостап үндүрерии, Компартиянын ажык болдуурарии болгаш иштин улустуң демократтыг хосталгаларын бага эргелерин бүгүү-биле катап туружарын чедиг. (СЭТА).

ЧУРТТАРНЫ, ДИПТЕРНИ ЭРГИЙ

Бисмай мугулдурунуң эрнин дургаар Баскылар чурту чаттылып чөрүтиан. Оң мөпэн моңу чурттуң аар болгаш даг тывашкының улетпурунуң эң чугула району болуп турар. 2 млн. хире кылдыр санаттынып турар Баскомнияның чону балын тудуушкун, нөл болгаш чер ашылым база чорудуп турар.

ЧУРУНТАРДА: (кырында) моңунуң нөл хоорайы болгаш далай ортээли—Бильбао; Бермеонуң балыкчылары далайже умерининң мурнунда.
ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

Республиканың улусчу дружиналарында

АЖЫЛЫВЫС КҮШТЕЛИР

Ниитиниң корум-чурумун үрээр, кем-херек үүлгедир коруктарга удур профилактиктиг ажылдарны Хемчээлги, Торгалыг кожуу Советтери, районнуң сеңгелге-тудуг участкузу база сан-ны калдыга багай эвес чорудуп турар. Ында улусчу дружина белүктериниң ажылы эки туруустунган. Партия, совет органнарының удуртулгазы-биле улусчу дружиналарның ажылы чыл бүрүде жижип, корум-чурум үрээшкиннерин бодурбазы-биле бип удур хемчээн ап, чайладыр херекке оларның арга-дружулгазының бөйүн турарын демдеглээри чугула.

Ажылчы чоннар депутаттарының Тыван хоорай Советиниң күүсөөнүү комитединиң шинитпирин ёзугаар хоорай Советиниң сыныда 220 кижилеп хемчеглер алдынган. Оларның хөй кезии ам колхоз, совхозтуң ажыл-херээнге улуур кадыы, шын оруукче мырып, ак сеткилдиг ажылдан, чүртүүн турар.

Районда кем-херек үүлгедин турарларның чамдыкы ажыктар бөөн турар. Аныяктар, пазы чеңгелериниң ортузунга кем-херек үүлгедир коруктуу билдирбазының талазы-биле профилактиктиг болгаш кижилдилге ажылы районда четпес турустунган. Ынчангаш хөй-ниитиг организациялары ынаар кичээнгейин угланыдырып, ук ажылды тогуур деңнелге турустар ужурлуг.

Даандырган ажылынга кыымак, ак сеткилдиг ажылдан турарлар бистеп бар. Оларга Б. Ондуруу, Л. Сатты, Т. Девгакты, С. Седеевии А. Шарыйоолду, Д. Монгушту, Б. Сарыгларны болгаш оон-даа оскелерни хамаарыштырып болуп. Эки ажылдың дружиниктериниң ажылын үнелеп, каш-даа уза хүндүлел бижиктер, тураскаал белектер-биле шаңнап-мактап келген.

Районнуң улусчу дружиниктери хөй-ниитиниң бот-башкарылгалыг организацияларының, район Советиниң, кодзо Советтериниң оон күүсөөнүү комитединиң чанында хөй санныг комиселлар-биле кадыы демниг ажылдап. бот-боттарынга боттуг дузаны чедирип турарлар.

Эки-тура улусчу дружиналарның ажыл чорудузагавының профсоюзтар, комсомол, ажыл-агыйн удуртукчуларының, милицияның ажылдакчыларының дузазы улуг. Дружиниктерни мораль болгаш материал талазы-биле деткиири чугула, ындыгаш бо ажыл бистеп эки турустунган. Оларның хемчээлги шолээнинге киирииттир немелде шолээнга берип турар.

Ниитиниң-биле улусчу дружиналарның ажылы районда багай эвес турустунган. Ынчангаш боттарының мурнунда салган сорулгаларын хереңкырынга боттандырып, чадиишкининг күүсөөдир дээш күжениишкинниг ажылдаарны иегеттиниир турар.

Ч. ШУЛУУ-МААДЫР,
улусчу дружиналың район штабының начальниги.

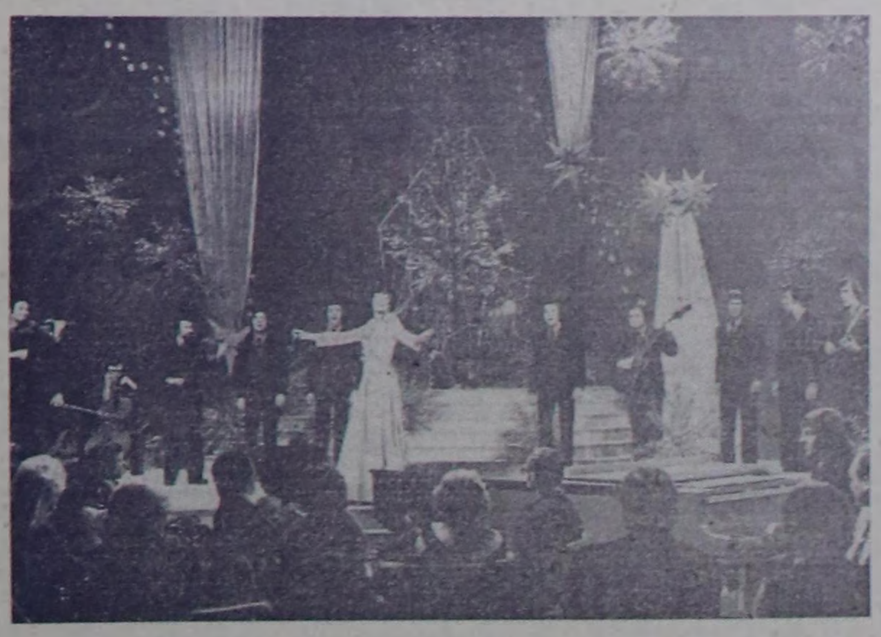
БИСТЕН БАЗА ХАМААРЖЫР

Кудумчуга болгаш хөй-ниитиниң өске-даа чедирилге корум-чурум хажыдар, арагалаар бала социалистиг ончуге чем чок, карак-ажыттазар кижилер-биле демнеел чорудар херекке улусчу дружиналарын киржилгеин улуг. Партия болгаш совет органнарының удуртулгазы-биле улусчу дружиналарның ажылы чыл бүрүде жижип, корум-чурум үрээшкиннерин бодурбазы-биле бип удур хемчээн ап, чайладыр херекке оларның арга-дружулгазының бөйүн турарын демдеглээри чугула.

Ажылчы чоннар депутаттарының Тыван хоорай Советиниң күүсөөнүү комитединиң шинитпирин ёзугаар хоорай Советиниң сыныда 220 кижилеп хемчеглер алдынган. Оларның хөй кезии ам колхоз, совхозтуң ажыл-херээнге улуур кадыы, шын оруукче мырып, ак сеткилдиг ажылдан, чүртүүн турар эки-тура улусчу дружиналар бистеп бар. Оларга район эмнелгезиниң (командири А. Юшаков), № 257 ЮМК-ниң) командири В. Мухин), районнуң күүсөөнүү комитединиң (командири Н. Сергеев) болгаш районнуң газ хандырылга участогунуң (командири В. Романов) база оске-даа улусчу дружиналарны хамаарыштырып болур. Оларның дыка хөй кежигүннериниң болгаш командирлериниң ажылын үнелеп, хүндүлел бижиктер болгаш өртектиг бараанар-биле шаңнап-мактап келген.

Эки-тура улусчу дружиналарның хоорай штабы хөөйлудуруум талазы-биле семинар, ооредилгелерни эрттирип турары оларның ажылынга идиг боор турар. Анда районнуң болгаш хоорайның мурнакчы ажылдыг болуктери боттарының арасында арга-дружулгалын солчуп турары. Ынчангаш хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаар, социалистиг ынзы чүртталганың дүрүмнерин шыңгыы сагыыр талазы-биле чүртталгы чоннуң ортузунга кижилдилге ажылынга оларның киржилгели улуг болур дээрии бүүрел улуг.

В. СИДОРЕНКОВ,
Туран хоорайның эки тура улусчу дружина штабының даргазы.

ЧАА ЧЫЛДЫҢ «АК-КӨК ОТЧУГАЖЫ»

МОСКВА. Чаа чылдың «Ак-көк отчугажының» репетициязы Останкинода телевидениениң Төп студиязында чоруп турар. Аңаа кирмири-биле бистиң чуртувустуң уран чүүлдериниң көл мастерлерин бөлгаш даштыкы авычыларны чалаан. Чаа чыл дүнезинде миллион-миллион көрүкчүлер боттарының телевизорларының экраннарындан ынак артистерин: Юрий Гуляевти, Клавдия Шульженкону, Эдита Пьеханы, Мария Биешаны, Алла Пугачеваны, сураглыг польша актер Станислав Микульскийни бөлгаш өске-даа хей-хей кижилерни көөр.

Байырлал дамчыдылгазынга чурттуң ат-сураглыг кижилери — будурулгениң мурнакчылары база кирижир.

Солагай талазында чурукта: Эдита Пьеханың көргүзүлге кылып турары. Оң талазында чурукта: польша актер Станислав Микульский, совет актерлар Ольга Аросева биле Юрий Волынцев «Кабачок» деп көргүзүлге.

В. МАСТЮКОВТУҢ ФОТОЗУ.

Чоруунар чогуур болзун

СЭКП ТК-ның «Чогаадыкчы аныяктар-биле ажыл дугайында» постаалы үнген болгай. Аңаа хамаарыштыр бистиң чогаадыкчы аныяктарга деткиниг болгаш оларның талантызын улам илередир соруулга-биле «Чоруун чогуурун» — деп рубриканы тургускан. Ук рубриканың адынга чогаадыкчы аныяктар кижилерниң чаа чогаалдарын, оларның дугайында чүүлдерни, критика болгаш библиографиялыг парлаар. Аңаа чогаадыкчы аныяктар санаа-оналын илередип, боттарының ажылынга хамаарыштыг чүүлдерни бижип, идепкейлиг киржикти күзеңнер. Бо рубриканы аныяк шүүлүкчү В. Сереп-оолдуң чогаадары-биле ажыттывыс.

ЭРИКТЕР

Шапкып хемниң эриктери —
Сактырынга бактажыткан
кижилер дег.
Чалгыг оңу эптештирип,
Шаанга чедир чагып,
сургап, зорежир.
Тапып эвес кижилерниң
Таварлажып тыпкырыпкы
буяны дег.
Эриктерни тудуштуруп,
Экер эрлер көвүрүглер
салып турар.

АРЖЫЫЛЧЫГАШ

Делгем шынаа ортузунда
Тейжигеш дег сараат бузуп
турарымга,
Ак-көк торгу аржыылчыгаш
Айырымга сиген-биле
кады келди.
Көкүр сиген аразынга
Көрүп хапмас чечектерни
шуглак кылып,
Кышка чедир чылар
аржыыл
Кымныы ирги?—кылдыр
болан кежек ор мен.
Кыетын болу кааткан бе?
Кыяк оолак чажырып каап,
уттуткан бе?
Амыраапаң аржыылы дээш,
Аныяк эр хөлзеп арткан
эвес ирги?
Каяптар эвес, хойлап алдым.
Карак-даа бо: чүрээм дужуп
шонуп келди.
Аскым-кожаа, ыяктыылды
Аржыылчыгаш меңээ
шаңнап келири ол бе?

УНЕР АЙНЫҢ ЧААЗЫНДА

Ча дег айның коствп келген
Чаазында будужүүшү
экерлеп мен.
Салым-чолум куу куш
болза—
Чалгынымның бирээзи сен
болу бердиң.
Он-на беште чедиштикеп ай—
Кирип керии, чыстыр
чыгаап ча дег үнду.
Хире-хире чаңнептарын
Оттуг соогун чүрээмдиве
алыпган дег.
Адрын дээрбек—биилеп
келип,
Ай-даа богун «өглепкиже»
чайынган тур.
Оңу даярнын чыргыкпы
«Өглепчип ап көрүмер» дел
турган ыяктап.
Херел чажер чырык айны
Кежээлерде чеже кеден көөр
бис, сарыым.
Унер айның чаазында
Үзүп бүдүп, куда дужер
чадавас боор.

Чогаалчыга шаңнал

НУРЕК. Сураглыг совет кинорежиссёр болгаш чогаалчы, «Кыш-даа өлүрүн иүзевээн», «Хестаяга аззар таптыг сээн» деп фильмнериниң автору Витаутас Жалакявичиуска Нурек ГЭС-тиң ажылчын шаңналын тывыскан. Ук шаңнадыг ол 1976 чылда «Улустарның найыралы» журналга парлаттынган, Чылдыс болуушкунаар дугайында «Кентаврлар» деп кино-тоожузу дээш алган. Оон-биле дериглеттир чогаалчыга Нурек ГЭС-тиң тудугжуларын хүндүлүг дипломун база тывыскан.

(СЗТА).

НАЙЫРАЛДЫҢ ХАРЫЛЗААЗЫ

«Араттың сөзүү» деп тоожунуң автору чогаалчы С. К. Токаның ат-сураа кайда-даа билдингир. Оон чогаалдарын украин номчукчулар база сонуургап помчуп турар. Лайын соонда чылларда уколун чогаалчы Иван Шопа С. К. Токаның «Араттың сөзүү» деп тоожузун очулдурар деп шинтпирлеп алган./Очулдуруп эгелээр мурнунда ол тыва чонуң төөгүзүн болгаш авторнуң намдарын өөренип танышкан. Оон соонда очулдуруп кирипкен. Иван Шопаның архивинден ук номнуң очулгазының алган кай вариантыларын көөп болур бис. Ол хөөрге очулдурукчунуң шулүргу кызымаккай күш-ажылыг хереглеп турар.

1952 чылда Иван Шопаның очулгазы-биле «Араттың сөзүү» украин дылга 60 мүң экземпляр кылдыр үнген./ Оон эгелээш-ле ук тоожу улуг, бичe украин номчукчуларының холдан салбас мынаң ному апарган. «Араттың сөзүнге» номчукчулар конференциялары чер-черге калбаа-биле болуп эртип турар. Номчукчуларның бир конференциязынга чогаалчы В. Бабляк мынча дээн: «Тыва литератураның чедиишкиннериниң дугайында улуг чоргаарал-биле чугаалавышаан, солун ноомну белек кылдыр берген С. К. Токаны сактып, четтиргенивисти илередир аргам бис».

«Араттың сөзүнүн» украин дылче очулдурукчузу Иван Шопа Тывану «Мээң төрээн Тывам» деп чоргаарал-биле адап турар. Украин совет энциклопедиязының он дөртку томунда С. К. Токага турескаткан чүүл бар/ Ында чогаалчының эрткен амыдыралының болгаш чогаадыкчы оруунуң дугайында характеристиканы, 1929 чылдан чурттаалгазының соолгу хүнинеринге чедир оон политиктиг хөй-ниити ажылчорулуглагазының дугайында бижээн. Кол кичээлгейни автобиографиялыг тоожу болур «Араттың сөзүнче» угланыпкырган.

Белорусскияның сураглыг шулүкчүлериниң бирээзи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Иетрусь Бровка Тывага аалдап чораан, С. К. Тока-биле ужуражып, оон дугайында чылыг, чымчак сөстерни чугаалаан. Белорус совет энциклопедиязының онгу томунда С. К. Токаның партийжи болган чогаадыкчы ажыл-чорудулгазының дугайында калбаа-биле аналитиктер бижээн. Чоорбаажыг дылдарда очулдурулган «Араттың сөзүү» номчукчуларның сонуургалын хайыыктырып, аңы-чыңма найыралдың харылзаазын улам быжыглап турар.

О. БОРТ,
А. ЧЕРНЯВСКАЯ.

И Й И БӨЛГҮМ

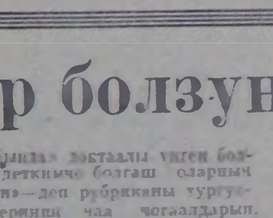
Бистиң бөлгүмүстүң дыңнаакыларынга бир оорушчуг болуушкун—СЭКП ТК-ның бо чылдың октябрьда хүлээп алган доктаалы болур.

СЭКП ТК-ның Чагыгне секретары Л. И. Брежневтиң XXV съездиге чугаалаан удуртулга бодүүрааш, чогаадыкчы аныяктар-биле ажылдың культура тургузуушкунунга чугула ужур-дүүлелиг барымдаалаан, ук доктаалды хүлээп алган. Ында айыткаш болза, өзүп олурар талантылыгларниң чогаадыкчы мергежилиг деткип, болдунар-ла дузалыг чедиреринден болур.

Бистиң аңаа оорбес аргавыс чок. Чүге дээрге, Сут-Хөлде бистиң «Хемчик» чечен чогаал бөлгүмүвүс эртеден чылын организастаттынып тургуступтан. Ында ажыл-бүрү хар-паылыг ажыл-мергежилдиг аныяк кижилер бар.

Чечен чогаалга солуургалдыг, солун-парлалга ажылынга бижикчилер болуп-даа турар, чечен чогаалга күүжүн шенеп чоруур аныяктар-даа хаара туттунган.

Болгүмну тургузуп организастаарынга деткимчени Чогаалчылар эвилели. «Тываның аныяктары» солуунуң «Дамырак» чечен чогаал каттыжыышкыны дузалыг коргузуп келген. Аялдыг хостуг үезин коруп тургаш, болгумнуң кижикчилери сайгарыглаларын ыяшын, арга-сүмелерин ап турар. Болгум удуртукчулуг, түңнай хаяа солуннут. Ол солуунуустуң бо чылгы номерин база эки шыпарлыг үндүрдүүге. Ында кирип турар материаллар янзы-бүрү

хапа парлалгазының бижикчилери болуп турарлар. «Сут-Хөл» совхозтуң албан организация чердериниң, салбырларның хаяа солуң конкурстарын эрттирип, эң коруштуг уткагыларлыг үндүрген солуннарны шаңналга киририп келген. «Хемчик» солуң ийи удаа мактаткан. Бистиң болгумувустуң кыржикчилери он кижи, э «Апай-Хаакта» чээрби хире өөреникчи хаара туттунган. Чогаадыкчы өске эш-өөрүнүң дузазы-биле солуннарга, «Улут-Хем» альманагынга ажылывыстың түңнели көстүп кээп турары өөрүнчүг. Од шыкаш Кан-оол Ондар шулүктериниң чыгындызын бедеткеп, парлалгаже үндүрери-биле дужаагаан. Этелеп чоруур, чогаадыкчы уран чүүл ажылдакчыларын детпеп, дуза тедиреп талазы-биле ажыл бистиң республикада багай эвес. Соолгу үеде Тываның Чогаалчылар эвилели, комсомол обкому чогаадыкчы сөлгалге кичээлейни салып, семинарларны, човулел хуралдарны эрттирип келгеп.

Солуннарга чамдык эптерниң бижин турарындан коорге, аныяк салгалдың чогаалче хандыкпышкынга деткимче амдыа хөй негеттиниң турар. Улут-Хем альманахтың үндүрүлгезинден-даа дугайында, солуннарга чогаал үндүрүлгезин делгемчидерн, школаларда тыва дыл, чогаал башкылаашкынының денелелын бедидерн дээш чамдык чонтуг салгалларны бижип турарын эки деткиир мен.

О. ЧАН-ООЛ.

Бистиинге келиңер

Чогаалчы С. Сурун-оол шулүкчү ийи эштиг Кара-Хөлге бир-ле дугаар аалдап келген. Ужуражылга кежээликке чыглыганнарга ол бодунуң чогаадыкчы ылаңнарын чугаалап берди. Өске эштери база-да боттарының шулүктерин аяның номчаашнар. Чогаалчы С. Сурун-оол Тываның чараш булуңнарының бирээзи боор Кара-Хөлдүң чонунуң ажылынга сонуургап, оон кышкы бойдузунга ыяалап, магадааның илереткен чаа шулүүн номчуп бээрге, чыглыганнар сонуургаан. Кежээ конгуг солун, хөглүг арган.

Кышкы өйде кылын доп, хар хиргүк шыва алы бергеп Кара-Хөлдүг ол келген аалчылар база сонуургап көргеп. Аалчылар хаяа кээр бистиң бо ирак-узак, кадыр-берг Кара-Хөлүүге денискээринде төөгүлүг солун, кайгамчык чараш черлер хөй ийин.

Алаштың бажында, төрээн ажыкпылар дег, үш улуг хөл бар. Оларны Даштыг-Хөл, Кастыг-Хөл, Кара-Хөл дээр. Аларны бахы болгаш хөлдер кылын ол ынчаар чүүлгээн малчын хоочурнар хөй. Оларга чедип, чогаалчылар, эртемденнер, акыворукчулар хөөрешсе, олар бурунгуунуң та чеже-чеже солун төөгүзүн то каап бээр ыйнаан чонуң аас чогаалының та чеже-чеже ураң-чечен хевирлерин шыгжап чоруур.

Бистиң бө чер чурттуг адаа-өдегдеривис алтай, хакас чонбиле харылзажып, бар-чогун алчыы-бержии тораан. Ынчангаш оларның эрте-бурунгудан харылзаазы бар болгаш оңу өөренири солун болту дег.

Бисте бойдустуң чаяаганы көрүкселиг эллеп аттыг-даа черлер бар. Чижээ Кара-Чода. Ында аржаан бар. Ол алды метр хире хаяа куй ишти-

тиилеп бедик дагда чыдар. Оон узуп ижерге чаагайын ганчаар оңу! Кандыг аттыг черлер чок дээр: Казак-Танмазы, Калга-Чыдар, Үттүг-Дыт, Делег-Оруу, Делег-Арты суг-сүг дээш-ле бзар. Келген аалчыларывыс ол черлериниң аттары-биле танышып, көрүп барып, өөренген болза деп бодаар-дыр мен.

Ийи-чаңгыс келген эртемденнерге, чогаалчыларга, музей ажылдакчыларынга, аян-чорукчуларга колхоз болгаш кодээ Совет аът-хөл-биле, сагыш човап, эки дузалаар болза бистиң бо булуңбусталарывыс төөгүлүг солун кижилер болгаш черлерле хөй ышкажыл. Бергеге, солун эртеки амыдыралдыг хоочун кижилер болгаш төөгүлүг черлер дугайын тодаралып, бижип тургуун каарга, аныяк салгалга ажыктыг-даа, солун-даа болгай; ынчангаш бистиң солун, чараш черивисче аалчылар кээп-ле турун деп тиилгеаар мен.

К. БАЛГАН.

Объективте—Эстония

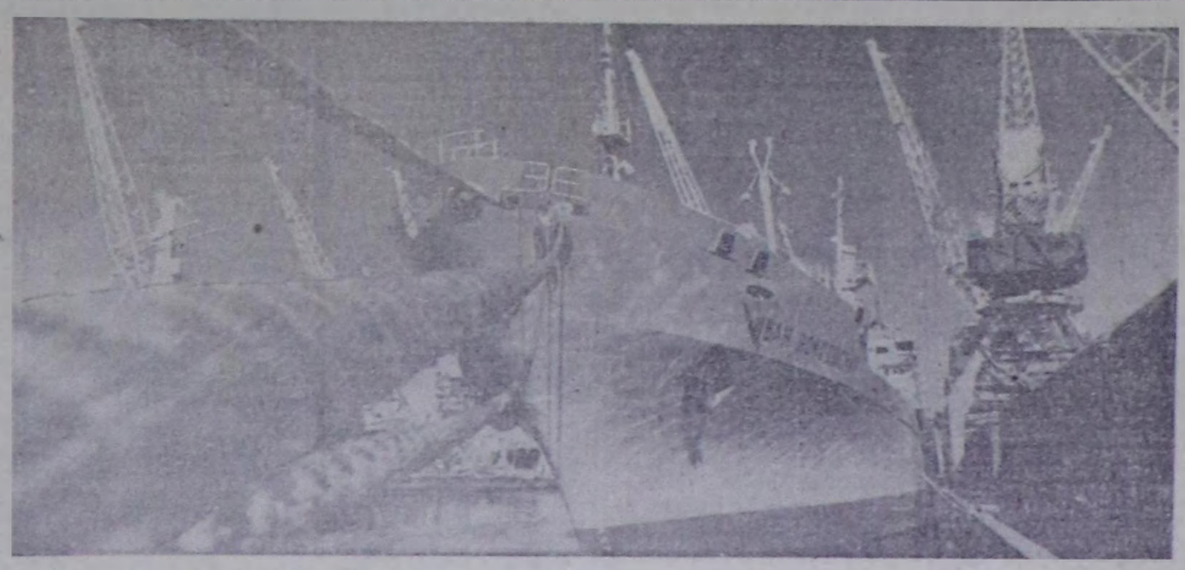
Чурттуң эң-не аныяк болгаш эң-не бичии республикаларының бирээзи — Эстония Совет эрге чагыргаңның чылдарының дургузунда чечектелиишкинин чедип алган.

Богун Эстон ССР — эки хоңкээн кодээ ажыл-агыйлыг индустриалдыг республика. ЭССР-ге белеткеп кылган электр-аппаратторлары, электропуг дериишкинин, музыка тереккелдерин болгаш өске-даа хой чүүлдерни 80 аттыг даштыкы чуртталже үндүрүп турар. Эстон балыкчылар, далай эжиндирикчилери, машина тургузукчулары, химиктер, энергетиктер, шахтерлар болгаш кодээ ажыл-агыйлыг ажылдакчылары, эртемденнер база специалистер СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдырала чедиишкинниг боттанылып турар. Улегчүр продукциязының эң чугула хевирлерин будуреринде болгаш сайгарарының төлээ-биле онгу беш чылдың баштайгы чылының планын хүүсел бетинде, декабрь 27-де, күүселдирип база пландан артыкка 10 миллиондан эвээш эвес рубль орулганы алырын республикапын ажылчы чонунары хүлээнгей.

Таллиннин садыг орээлэ — Эстонияның далайже үнер эжин. Онгу беш чылда оон коллективи далай ортээлиниң эрттирер аргалыын дыка улгаттырар ужурлуг. Эстон докерлер чүктерин сайгарарының мурнакчы аргаларын шинээдип ап, күш-ажылды организастаарын сайгырангайкыдыл турар.

ЧУРУКТА: Таллиннин далай ортээлиниң доктаалының черинде.

В. РУДЬКОНУҢ фотозу.

Телевидение

ДЕКАБРЬ 26-ДА

МОСКВАДАН

10.10—«Делегейге аас-кежик дээш». Москва школачыларының шүүлүктер көрчүлгези.
11.10—«Танцының угаамыладары». Фильм-концерт. ССРЭ-ниң улустуң артизи Н. Дудинская эрттирер.
11.30—Мультфильмнер программазы: «Музыка чурумаларын», «Ак-көк ишкинчеш», «Хапа-каракгарда элдеп чүүлдер».
12.00—«Совет Эвилелинге баран бээп тур мен!».
13.00—Медээлер.
13.10—«Чечен чогаалдарның экраннчыдылгазы». «Диканька суурунуң чоогунга кежээлер». Уран-чечен фильм.
14.25—«Кино ааң-чоруктарының кызыы».
15.25—15.35—Чапсар.
15.35—«XII вектиң чаңгыыларын» деп телешиниң баштайгы көргүзүлгези.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—А. Скрябин—«Симфоникшг поэмэ». Төп телевидение болгаш Бүгү-эвилел радиозуның симфония оркестра күүседир. Дирижеру—Б. Демченко.
17.45—«Делегей панорамазы».
18.30—«Э. Пьеха ырап туре». Ленинградтан дамчыдылга.
19.05—«Коданың ажыл-ижии». «Кара эвес хөрүүшүт черлериниң бедиктери» деп никлеп «Баштайгы өөрүмнер» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези.
20.00—Медээлер.
20.15—20.25—Чапсар.
20.25—«Россияның ноол оруу». Документалдыг телефильм.
20.40—«Алдын нота». ГДР-ден дамчыдылга.
21.35—«XII вектиң чаңгыылары» деп телешиниң баштайгы көргүзүлгези.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

ДЕКАБРЬ 27-ДЕ

МОСКВАДАН

10.55—«Ам-даа ылбы-ишкинчилер эвес...» Документалдыг телефильм.
11.25—Уругларга фильм. «Беш «Б»-деп элдептиг-бей».
12.50—13.00—Чапсар.
13.00—Медээлер.
13.10—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглелиг».
13.55—«Ёзулуг эрлер».
14.50—П. И. Чайковскийниң романстарын ССРЭ-ниң улустуң артизи Г. Ковалева күүседир.
15.30—О. Уайльд—«Будуштуг болуру чугула». Телешиниң баштайгы көргүзүлгези.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—Аныяктар аразынга хоккейге дедээги чемпионады. Швейцария биле ССРЭ-ниң шилеп дек командаларының оюну. Чехословакиядан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.35—«Сыгдысчыгаш». Уругларга программа.
19.05—Уругларга фильм. «Харжыгаш-тоол». Ойнаарактартыг фильм.
19.15—Телемедээлер.
19.25—«Ажыктыг болгаш шыпар дээш». Дамчыдылга.
20.05—Телемедээлер.
20.20—Чараадар.

МОСКВАДАН

20.25—Э. Москвитина ойнаар. Арфа.
20.45—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглелиг».
21.30—О. Уайльд—«Будуштуг болуру чугула». Телешиниң баштайгы көргүзүлгези.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Чоокку хүнперде республикага болгаш Кызылга шоолуг эвес булуттаар, хар чагбас. Хаттың күжү кошкак.

Агаарның температуразы даглыг черлерге дүне 35—40, хүндүс 27—32, өске арткаларынга дүне 45—50, хүндүс 2?—42 градус соор. Кызылга дүне 42—47, хүндүс 33—38 градус соор.

Автоорукгарга эртенги шактарда туманнар, орукгуң көстүру 500 метр.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Дүссуг ыт» 10.00, «Албанның өске-даа кижилери» 11.45, 13.30, 15.10, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыныды 9.00, «Каштаныар» 10.20, 11.50, 13.20, «Кромвель» (2 сериялыг) 14.50, 17.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дээрге дериг ужуралдары» 10.00, 11.30, «Овартып, Зузу» (2 сериялыг) 13.00, 15.30, 18.00, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Тивлекчи» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ГЕОЛОГ»: «Гусар балладазы» 10.00, 12.00, «Уяктаптың айылы» 14.00 шакта.

ДЕКАБРЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Намдарның фактызы» 10.30, 12.10, 13.50, 17.00, 18.50, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чекист дугайында тоожу» 9.30, 11.15, 15.15, 17.00, «Албанның өске-даа кижилери» 13.00, 18.45, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Кромвель» (2 сериялыг) 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Канчап эр болуруд» 13.50, «Есенин» (2 сериялыг) 15.30, 18.00, 20.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Ийнги шыпызыдыг» 20.00 шакта.

«ГЕОЛОГ»: «Тивлекчи» 18.30, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Крайченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орулакчылаптың 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харылзалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлегчүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация баш специ тургузуг киллистериниң 2-26-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериниң 2-12-45, секретариат тың 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

ЧАГЫГ № 1816. ТИРАЖ 16332

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының төлээ-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Крайченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—01147.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 305 (10290) | 1976 чылдың декабрь 28, вторник | 1925 чылда үндезилеттингеи | Өртээ 2 көп.

ЧЫЛДЫ ШАЛЫПЧЫ ДООЗУП ТУРАР

Чурттуң бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларының коллективтери онгу беш чылдың баштайгы чызының төнчүзүн шалыпчы күш-ажыл-биле деңгеглеп турар. Чыл онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерни хүүсээ бетинде күүседикшиниң дугайлыг СЭТА-ның корреспондентилерэ дамнадып турар.

● **ЧЕРЕПОВЕЦ** (Вологод областы). Череповецтиң металлургия заводунга чыл эгезинден бээр планга немей 50 муң тонна коксту белеткээн. Ынчаарга Череповецтиң коксу чурттаа эм-не эки болуп турар: ону шуптузуп Күрүнеңиң шынар демдээ-биле чүдүүп чорудуп турар. Хөмүр-даштыг он-он эшелоннарны онаалдага немей чорудуп берген Воркутаның шахтерлары коксохимиктерниң бедик коргүзүглерин чедип алырынга дузалаан.

Сонгу чүк Магнитказының кан эзилдиркичилери база-да сөзүп эглээн. Олар планнан артыкка 40 муң тонна металлды үндүрген. Бүгү-ле мартен болгаш электри-биле кан эзилдирер суутуларның тодевилел будүрүкчүлүүн ажыргаан.

● **КИРОВ.** Кировтуң дугай заводунуң коллективи чыл планынга немей он-он муң автомобиль, трактор кожуглар, мотороллерлер, мотоцикидер, чадаг-тергелер дугуйларын будүрүп үндүрген. Ол чедиишкинге эм-не улуг салымышкынны бирги эртелге цегинниң ажылчыннары киирген, олар планнан артыкка чээрби муң ажыг дутуйларны үндүрген.

Кировтуң дугуй кылыкчылары күш-ажылдың будүрүкчүдүүнүң озулөөшкин талазы-биле чыл планнын барыкта ийи катап ажыргаан, а Күрүлеңниң шынар демдээ баскан кылыгларны үндүреринң будүрүүшкүнүүн инээ хемчээлиниң 82 хуузу чедиргеп.

● **ПАВЛОГРАД** (Днепропетровск областы). Барыын Донбасстың дагжылары хөмүр-даш тывыжының чыл планын күүседипкен. Чыл эгезинден бээр онаалдага немей 430 муң тонна коксталыр хөмүр-даштыг бергеп. Продукциянын бот үнезин чиигедиринде, шынарын бедидеринде күүсеглер чедип алган. Техтиң коллективи ноябрь 17-де чүк эргилдезинниң чыл планын күүседип, азы 12309,5 тонна-километрни кылган.

Совет Конституция бүйдээлиниң мурнуу чырыкка техтиң коллективи чүк соөртүлгезинин чыл планы күүсеттингенин база дыннаткан.

Коллективте ажылдап турар 60 кижиниң 32-си 1977 чылдың үүгүнде ажылдап турар. Олардың чолдаачылар Л. Иредекөө, И. Чернышев, М. Лакизо, Ю. Яковлев, В. Юрин, С. Туровец олар келир чылдың бирги чартының үлүүн доозарында келгеп, а В. Краснов, Г. Карпов, Д. Клецач олар чыл планын 150 хуу күүседип кээр, ам ийиги чылдың ийиги чартының үлүүнде ажылдай бергеп.

«Тывамегдаг-дуглу» комбинаттың септелге-механиктиг цегинниң коллективи эртип турар чылда үре-түңнелдиг ажылдаан. Цех ноябрь 1-ге чедир бүгү коргузуглер талазы-биле чыл планын күүседипкен. Техтиң коллективи ниитизи-биле 570,2 муң рубльдиң ажылын будүргеп. Эрткен 11 айларда будүргеп продукциянын, бот-үнелиг чиигээн, күш-ажылдың будүрүкчүдүүн бээдээн.

Ол цехтеи № 1 эдлеп (мастери В. М. Комиссаров), № 2 эдлеп (Н. С. Стадник) будүрүлгечи бедик коргузүглерни чедип ап, планнарын үре-түзүнүн 112,3 болгаш 106,6 хуу күүсеткилеен.

Ол ышкаш И. Пановтуң болгаш хөөрай Совединиң депутады И. Слезинниң бригадалары онза шылгараан.

Септелге-механика цегинниң бүгү коллективи амгы үеде 1977 чылдың февральдың үлүүнде ажылдап турар. **М. ООРЖАК.**

ЧАРЫШТЫ БИЛДИЛИГ ОРГАНИЗАСТААР

Будүрүлгениң ажыктыын бедидеер болгаш ажылдың шынары дээш тус-тус бригадалар, ажылчыннар өртүзүнга социалистиг чарышты калбак нептерелдиг, дээштиг кылдыр организастаар талазы-биле Кызылдың даарамнына фабриказында профзвилеминиң местному (даргазы Л. Н. Гуркова) партия организациязының удуртулгазы-биле шудургу ажылды чорудуп турар. Мында 7 бригада болгаш 370 хире ажылчын боттарының аразында чарыштың кезээзин чаргаш, ооң күүселдезин дээш чыл эгезинден-не күш-ажылчы маргылыгланы куштелдирген. А местком ооң кол арбитри болбушаан, чарыштың чорудулгазының дугайында айтырыгларны комитеттиң болгаш профзвилелиниң хуралдарынга домтаамал чугаалажып, ооң түңнелин ай, квартал санында үндүрүп, администрация черн биле кады тиилекчилерге холбаштыр материалдыг болгаш мөрөлдыг мдиг беришкинин калбаа-биле ажыглап турар. Планын домтаамал ажыр күүседип, эки шынарлыг продукция бүдүрген ажылчыннарга мында 10-дан 20 хуу чедир немелде төлевирни берип, тиилекчи бригадага шилчиир зымелдн, акша шанналын тыпсын келген.

Бо коллективте продукцияның шынарын бедидеринниң айтырыы чарышка кол черни эзлеп турар. Шынарны эргелеп башкарарының Саратов системазын өзугаар ажылдавышаач, амыдың технологизын сайзырадгайныдар, ажылчыннарның квалификациязын бедидер, кылыг бүрүзүнүң шынарын эки-жидер талазы-биле контрольду куштелдирген болгаш аныяк ажылчыннарны мергежилге воредип, кижизидеринге холбаштыр хоочуннарның дагдыныышкынын куштелдирип, ол бүгү айтырыглар чарыштың негелделеринге тодаргайлаттынып турар. Коллективке чарышты ынчаар организастааны эки үре-түңнелдиг болган: продукцияның 97 хуузун бирги сөртка дүмаап турар, школа назы четпээн уруглар платьелеринниң дөрт хевирингге шынарның Күрүне демдээн тыеыскан.

Чонның хереглелдерин өөренип көөр тускай болук коллективте база бар. Фабриканың удуртукчулары болгаш мастерлери ооң бүдүрген продукциязының дугайында Кызылдың будүрүлгелеринге болгаш магазиннеринге садып алыкчыларның санал-оналын тускай хүндө ап, ону кичээнгейлиг сайгарып турар. Продукция бүдүрерин көвүдедиринге болгаш ооң шынарын энижидеринге чаа чүүлдер чарыштың чорудулгазында маңаа ынчаар тыптып турар.

Кэйда-ла социалистиг чарышты бо үстүнде дег нептерелдиг, үре-түңнелдиг организастап турар болдур, ындыг коллективтерде күрүне планнары болгаш алдынган хүлээлгелер чедишкинниң күүсеттинип, чаа эгелээшкиннээ тыптып, массаның чогаадыкчы идепкейн калбарып турар. «Шамбалыг», «Революциянын чаябыышы» совхозтарның коллективтери мал кыштаглаашкынын хүр чаагай эрттиреринниң, база республика типографиязының, № 2 АТБ-ниң, Туранда чонның амыдырал хандырылга комбинезының ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, будүрүлгенин чаартыкчылары, күш-ажылды организастаарын энижидеринче, ажылдың аргазын сайзыраңгайжыдарынга үндезилээш күш-ажыл нормазын эде көөрүнүң инициаторлары болган. Каа-Хем хөмүр-даш разрезинин коллективи онгу беш чылдың баштайгы ийи чылының планныг онаалдазын Октябрьның 60 чылында күүседирин газааш, «будүрүлгеге хожудап турар чаңгыс-даа кижи турбазын!» деп девиз-биле чарышты калбарткан. Бо коллективтер колдуунда-ла планныг онаалдаларны хүүсээ бетинде күүседипкен.

Партин организларының удуртулгазы-биле чер-черде профзвилел организациялары социалистиг чарышты организастаарының хевирлерин болгаш аргаларын сайзыраңгаймыдар, ооң массалыын улам калбартыр, дээштиин болгаш үре-түңнелдиин бедидер талазы-биле шудургу ажылды чорудуп турар. Ооң түңнелинде чарыштың кирижикчилериниң саны улам өскен. Амгы үеде республиканда ниитизи-биле социалистиг чарышта 64 муң ажыг кижи хаара туттунганын, а куш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкинде 29 муң ажыг кижи кирип турарын маңаа чижек кылдыр чугаалаарга-ла четчир.

Ооң-биле чергелештир чамдык профзвилел организациялары социалистиг чарышты организастаарда ооң утка-шынарынче ханылап кирбейн, чаржып турарларның кичээнгейин бүдүрүлге планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче, ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидеринче кошкак угландырып, чарыштың социал-политиктиг болгаш кижизидикчи ужур-дузазын бедидеринин айтырыгларынче шоолуг сагыш салбайн турар. Профзвилел организацияларының болуп эртнилээн отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга болгаш конференцияларынга чогум-на ол дугайында шыңгыы, принципиалдыг чугаалар болган.

Чижээ, «Тыва көдээ тудуг» трестиң бригадалары чылда планныг онаалдалар чокка-ла социалистиг чарыштың хүлээлгелерин ёзу барымдаалап алгаш, аңаа ниитн хевирлиг чүүлдерни киирген турган. Куш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкинни багай организастаан. Трестиң КМК-ларының аразында чарыштың нерээлерин чарзадаа, ооң күүселдезин чыл дургузунда ким-даа хынаваан. Ооң арбитри болур ында профзвилелдиң наттышкан тудуг комитеди бо талазы-биле болгаш чарышты калбак нептереядиг кылдыр организастаар дугайында сагыш салбаан.

Ниитизи-биле тудуг организацияларында, ылаңгыя № 62, 586, 463 КМК-да социалистиг чарышка хамаарышкан кесиу агитация чок. Ол хамаан чок оларның чамдыктарының хүндүлел самбыразын 2—3 чыл чаартпаанындан оларда ажылдавайн турар кижилерниң чуруктары безин ында киргилээн.

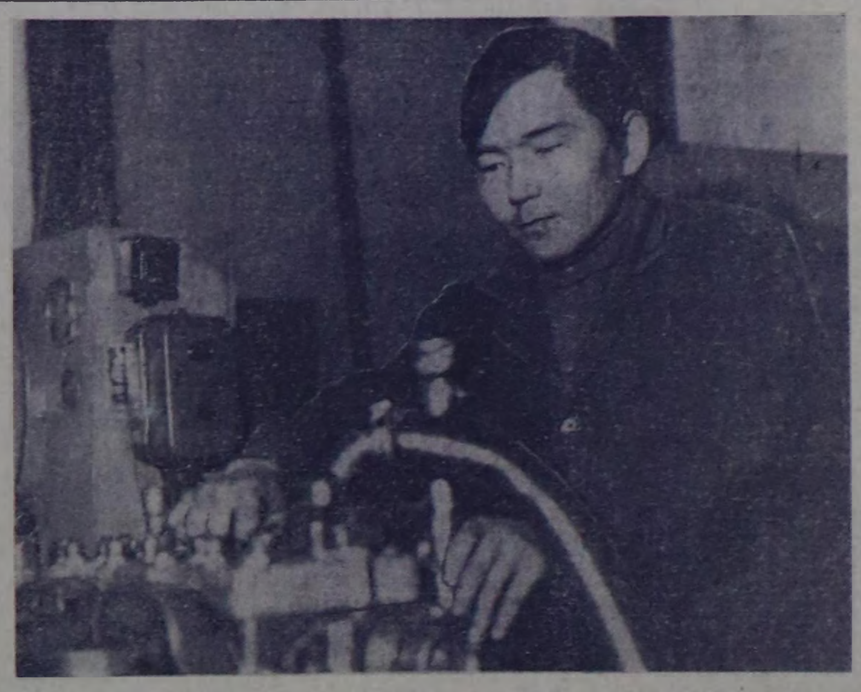
Ооң аңгыда Кызылдың тууйбу заводунда, «Тудуг кезектери» комбинатта, Бай-Хаактың хлеб заводунда, «Чыраа-Бажы», С. К. Тока аттыг совхозтарда болгаш өске-даа коллективтерде профзвилел комитеттери социалистиг чарышты үре-түңнелдиг, дээштиг кылдыр организастап шыдаваанындан хүлээлгелер күүсеттинмейн турар.

Ам маш-ла хөнгаш онгу беш чылдың ийиги чылы эгелээр. Бо дээрге улуг Октябрьның 60 чылының байыралын демдеглээр онзагай чыл. Ынчангаш маңаа массаның чогаадыкчы идепкейин улам калбартпышаан, социалистиг чарышты ол улуг байырлалды төлептиг утказуруниче, планныг онаалдаларны болгаш хүлээлгелерни күүседиринче, ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидеринче угландырар ужуглуг.

Парторганизацияларның удуртулгазы-биле күш-ажылчы коллективтерге социалистиг чарышты калбак нептерелдиг, үре-түңнелдиг, дээштиг кылдыр организастаары профзвилел комитеттеринден күженишкинниг, шудургу организакчы ажылды негээр. Ону СЭКП ТК-ның октябрь (1976 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге, аңаа СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган сорулгаларга дүүштүр чорудары профзвилел организация бүрүзүнүм эң чугула сорулгазы болур.

ОНГУ БЕШ ЧЫЛДЫҢ БИРГИ ЧЫЛЫН ҮДЕП ТУРА...

КЕЛИР ЧАСКА БЕЛЕТКЕЛ

Туран хөөрэй Совединиң депутады Улар-оол Кыргысович Бүрүнгүле «Сельхозтехника» Бии-Хем район каттыжылышкынында мурнакчы ажылчыннарның бирээзи. Ол амгы үеде моторлар септелгезинде ажылдап турар болгаш бүдүрүлге дээлгазын үргүлчү ажыр күүседип турарындаң септекчилер аразында нэлбарган социалистиг чарыштың мурнуку эдуруунда чоруп турар.

Каттыжылышкын көдээ ажыл-агый техникаларын эрте болгаш шынарлыг септеп белетиээр талазы-биле чарыштың эгелекчилериниң бирээзи болуп, республиканың «Сельхозтехника» организацияларының бүгү ажылдакчыларынга, колхозтарның болгаш совхозтарның бүгү механизаторларынга, эгелекчи өске коллективтер-биле кады, ыыгырыг үндүрген. Боттарынга алган социалистиг хүлээлгезинде 1976 чылээ техника септээринин планын декабрь 25-те күүседирин олар хүлээнгеп. А ниитн продукция бүдүрериниң чыл планын коллектив күүсеткеп. Амгы үеде тарал комбайннарының септелгезин чорудуп турар.

Кады ажылдап турар өөрүнге мурнакчы ажылчын депутаттың үлегер-чижээ улуг. Бүдүрүлгеге эки ажылдазары-биле кады Улар-оол Кыргысович Туран хөөрэй Совединиң соңгутнан округунга биче эвес ажылдарны чорудуп, соңгукчуларын-биле ужурашып, оларның чагыгларының күүселдезин дээш кызымак ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Бии-Хем районнуң төвү Туран хөөрай Совединиң депутады, мурнакчы ажылчын У. К. Бүрүнгүле.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Эш Н. Д. Ширипейни Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Партия организларынга үр үе иштинде үре-түңнелдиг ажылы дээш база төрүттүнген хүндүлел бээр 50 харлааны-биле холбаштыр СЭКП Тыва обкомунуң пропаганда кылдызының эргелекчизи Николай Дамбаевич Ширипейни Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 ч. декабрь 27.

Дуза херек

«Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хаяа № 1 база № 2 сүт-баразын фермаларының саанчылары, быжаа болгаш инек боозадыр техниктериниң ажылы сула, олардан негелде кошкак.

Фермада саар инектериниң ажаалдазы болгаш чемгерилгезим негелдеге четпес. Сиген, чарба үстүү бээр, суттарынга база багай, мал чемн болбазырадыр цех ажылдавас. Мынчап кээрге сүт черле элбевес. Салбыр эргелекчизи, фермаңың ажылдакчылары кызып ажылдап, четпестерни чайладыр дээш демисежип-ле турар, а совхозтуң удуртукчуларындан, кол специалистерден биске боттуг дуза эвээш.

Бистиң фермага 200 инек кирер механизастаан кажаалы дутаары 741 мехколонна хөй чылда тудуп келгеш, бо чылын совхозка хүлээткен. Ук кажаада механизастаан чүүдерден ажылдап турар чүве чок. Кажаалың шынары багай, мал чемн үлээр, өдек аштаар механизминер ажылдавас, ишти соок, ол-шык. Ону чылыдарыбиле хөмүр-дашты үзүк чок одап турар, ынчалза-даа чылывас.

Бистиң фермаларда барык бүгү-ле ажылдарны хол-биле кылыр. Бо бүгү четпестер биствн ажылдыкчыларга каштыктан тур. Моок мурнунда мурнакчы ферма турдувус, ам план күүсетпестээн, ажыл бакыраан. Мындыг чорук бистерни дүвүрелип келди. Кандыг-даа ажылдакчы, коллектив бүргүү алган хүлээлгезин күүседир дээш кызып ажылдап турар болгай, а бистер ажылывыста четпестерни боттарывыс одуп аар дээш кызып турзувуссадаа, машина-техника, материал чедишпези-биле күш четпес-тир бис. Биске директивдан дуза херек.

С. КҮЖҮГЕТ, саанчы.

Чыл планын күүседипкен

Онгу беш чылдың бирги чылының планныг даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерни хүүсээ бетинде күүседир дээш Тываның даг-дүгү болбазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинадының транспорт цегинин ажыл-ишчилери күжениишкинниг ажылдаан, эки көргүзүглерни чедип алган. Техтиң коллективи ноябрь 17-де чүк эргилдезинниң чыл планын күүседикен, азы 12309,5 тонна-километрни кылган.

Совет Конституция бүйдээлиниң мурнуу чырыкка техтиң коллективи чүк соөртүлгезинин чыл планы күүсеттингенин база дыннаткан.

Коллективте ажылдап турар 60 кижиниң 32-си 1977 чылдың үүгүнде ажылдап турар. Олардың чолдаачылар Л. Иредекөө, И. Чернышев, М. Лакизо, Ю. Яковлев, В. Юрин, С. Туровец олар келир чылдың бирги чартының үлүүн доозарында келгеп, а В. Краснов, Г. Карпов, Д. Клецач олар чыл планын 150 хуу күүседикен, ам ийиги чылдың ийиги чартының үлүүнде ажылдай бергеп.

«Тываүдаг-дуглу» комбинаттың септелге-механиктиг цегинниң коллективи эртип турар чылда үре-түңнелдиг ажылдаан. Цех ноябрь 1-ге чедир бүгү көргүзүглер талазы-биле чыл планын күүседикен. Техтиң коллективи ниитизи-биле 570,2 муң рубльдиң ажылын будүргеп. Эрткен 11 айларда будүргеп продукциянын, бот-үнелиг чиигээн, күш-ажылдың будүрүкчүдүүн бээдээн.

Ол цехтеи № 1 эдлеп (мастери В. М. Комиссаров), № 2 эдлеп (Н. С. Стадник) будүрүлгечи бедик коргүзүглерни чедип ап, планнарын үре-түзүнүн 112,3 болгаш 106,6 хуу күүсеткилеен.

Ол ышкаш И. Пановтуң болгаш хөөрай Совединиң депутады И. Слезинниң бригадалары онза шылгараан.

Септелге-механика цегинниң бүгү коллективи амгы үеде 1977 чылдың февральдың үлүүнде ажылдап турар. **М. ООРЖАК.**

Кызыл хоорай Совединиң депутаттарынга

1976 чылдың декабрь 29-та ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң сессиязы СЭКП Кызыл хооркомунуң хуралдаар залынга 15 шакта болгуру хоорай Совединиң депутаттарынга дыкнадыы тур.

Репортаж

УЛУГ ИДЕГЕЛ

Ажыл-агыйның төп суурундан үнгеш, комплекстиг хойжу бригаданың төвүнге удавайн чедо бердивис. Машинавыс доктаадым, дүжүп турувуста, бажындан үнген кижи бисне утпапты. Чүгле «Тиилелге» совхозта, Кызыл районда эвес, а харын республикада суреглыг малчын—О. Б. Баян-Доону кайы ырактан таныш, мендилештивис.

— Мал-сүрүг хүр, чаагай-за бе, Ондар Баазанович?

— Аа, чаагай, чаагай...Соок чок, бо үеге чедир эки-ле бооп келди.—Ол аразында бажындан хөй кожа чолдак хоректээштиг кыс үне халып келгеш, кайы ырактан мендилешти.

— Бээр, бээр Вера Семёновна! Бистиң № 1 хойжу бригаданың бригадирп Вера Таваа-дыр—деп, хоочун хойжу таныштырды. Шынап-ла чылы-даа коңчуг, кодан девискээрин эргий көрүп, ажыл-агый, чаа турлаг дугайында чугаалажып, үр-ле болдувус.

Артыы талазын дагжыгаштар кажаландыр дуглап алган, хат, чывар эртпес, дыкадаа таарымчалыг черни шилип тутканы турлаг болду. А мурнунче коорге, карак четпес хову кудургайлай аарак чатты берген. Олче кодан малды сүрүпкеш, көрүп олурар болза, уг-шин каракпан черле ажыттанбас ышкаш сагындырар. Шатты белдедин келген оруувусче дедир көрүп, удавас болап улус чоп үзүлбестеп, тиилелгежилериниң бо комплекизи кедизинде барып дүржүлгениң улуг одаа болу бээрин бодап турумда, Ондар Баазанович бажын кыдыында чөлендэр салып каап улуг малбак демир амаларда чураап көргүзүг материалдарынче айыткаш:

— Оруктуң од-бо талаларынга, доо-ла одурутдап, комплекс костүп келир черден бээр бо көргүзүг материалдарын делгээрин планнаап түве. Чер эриири билек адаганнарны быжыдыр, шеверип кадап, боларывысты аянышпчн кимр аскылаптар бис-дей-дир.

Комплексте бирээзинге-ле хураганныг 800 хой кирер механизастаттынган үш кажаа, бирээзинге ийи-пии өгбүле чурттаар чурттаалга бажынары дээш ында оске-даа тудуглар чаа төлевилел ёзугаар кылдынган. Бо бүгүнү коорге көрүштүг, сагышка таалапчыг. Ынчангаш ында ажылдап, ону эдлеп турар кижилер аңаа чежемейниндаа чаа (бо чылдың октябрь эгезинден) ажылдап, чурттап эгелээн болза, сагыш амыр, келир үеде улуг планныг, хамыктың мурнунда оларның чангыс демнинң эскердивис.

Ийет, олар комплекске октябрьда көжүп келгеннер. Мурнунда одек чок чаа кажаалар-ла болгай дээн бодал-биле оларның өдээн сегиргеп көргүледивис. Кажаадарның ишти делгем болгаш курлаг болганындан ооң одээ 5—6 шилг кылын, база-ла дыка курлаг.

— Одек чок деп баштэй коргуп турган бис, бо чер сүстүң чыдар довуракты болгаш мал кажаалаарга дораап одектелген—деп, Вера Семёновна бистиң карааанывысты билгензиг чугаалады.

Кажаалардан үнүп турувуста кежөлей берген, оътап хүнээн бир кодан хой аал кедээзинде борбак тейин шыва ап, кыштагже таваар шуужүп эгеледи. Коданга сарап, сиген чип хүнээннери чем каап бээр тускай кажаада таваар дайпанган, кегженген турлар.

Онгу беш чылдың баштайгы чылында ажыглалда киргеп, ам-даа чедир кылып турар бо черде амдыызында 6 кодан торувес 4100 баш шээр мал кыштаглаш турар. Оларны эр, кыс аайы-биле үскеп, бо чылгы болгаш артқеп чылгы хураганнар. Совхозтуң директизы, тускай эртемниглерп үк кажаадарны амдыызында ынчаар шенеп ажыглаашкы, келир чылдан эгелеп аңаа төрүүр, хой тургузарын планнаап турар.

«Тиилелге» совхозтуң директизы район нуң удуртур ажылдакчылары-биле сүмележип тургаш, хөй ажылынга республикада бир-ле дугаар инда бригадирлерге болгаш улуг кадрчыларга хереженерин ажыддадып эгелээн. Вера Таваа бригадирлээн № 1 хойжу бригадала шупту 12 кодан 7400 ажыг хой бар. Ооң 6 коданы комплекстеп оске кыштагларда хүр, мензв кыштап турар. Вера Семёновнаның бригадазының бир онзагай түүлү болза, инда бодуу дег комсомолчу аныяктарның бактаан, ажылдап турары болуур.

— Аныяктар-биле ажылдаарга черле кандыг ышкаштыр, Ондар Баазанович?—деп, Ленин болгаш Октябрь Революциязы ордениернин адилектизи, комплекстин эргелекчизи, улуг кадрчы, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны эш Баян-Доодан айтырдывыс.

— Аныяктар дыңнаптыр, ырес-кежээ, тура-соруктуг экдирлер—деп, ол мактады. СЭКП Кызыл райкомунуң бюро кежигүнү О. Б. Баян-Доону 80 хуузу аныяктардан тургустунган чаа комплекске ажылдаары-биле партия райкому чоруткап. Ол партийжи даалганы кыймак күүседип, ажыл херек кирээнда бадыткап турар.

Совхозтуң партком-унуң соруктуг шпчи Вера Таваа базала партийжи даалга өзугаар бригадирлээн. Дөрт-беш чыл бурунгаар Тоожу районнуң Азас коозо Советтиниң күүсемунуң даргазы, инек-илерниң идепкейлиг организакчызы дурган Вера Семёновна эм хөйжуларның нарын, чымыштыг ажыл-ажыңа мерген шиидээдип алган. Бергезерге төрудбайн шудургу ажылдап турар.

№ 2 хойжу бригаданың бригадири Оолак Сарыг-оолович Тумай хойжулар аалдары кесин чораап келген турда, совхоз төвүнге ужуражы бердивис. Бригаданың чедп муң хою шупту төрүүр, ону 15 кодында үскеп. Малчыннар кыштагларының аразы 10—15—20 километр ырак-даа болза, бригадир ону барык хүн бүрү эргип турар. Оолак Сарыг-оолованың кызымак ажылдаанынын түңнелинде кыштагларда мал чемн, одаар чүүл чогуур үеэнде чедиртпеген, малчыннар хүн бүрүнүң чугула бараанпары-биле тандырганган.

Ук бригаданың хойжуларының оналаг бөйдээ—кодаларының улуг кадаремдарындэ шугулайында херезженнерин киирген болуур.

— Мурнунда бода мал бригадирлеп турган-дыр сиңер. Шээр малга ажылдаарга кандыг ылгалдыгны? —деп, Оолак Сарыг-оолованы айтырдывыс.

— Инек бригадирлеп турганымга бодаларга, хой ажылы оон берге, чымыштыг-даар, кодашкар хөй, аразы ырак. Бо чылдың февральдан бээр бригадирлеп келдим, эрткен үе бистиң эргим херезженнерниң келгени. Ол ышкаш фермаларда инектерниң кызыраар чоруу хой, бисте инек боозадыр техниктериниң ажылы сула, олардан негелде кошкак.

Фермада саар инектерниң ажаалдазы болгаш чемгерилгезим негелдеге четпес. Сиген, чарба үстүү бээр, суттарынга база багай, мал чемн болбазырадыр цех ажылдавас. Мынчап кээрге сүт черле элбевес. Салбыр эргелекчизи, фермаңың ажылдакчылары кызып ажылдап, четпестерни чайладыр дээш демисежип-ле турар, а совхозтуң удуртукчуларындан, кол специалистерден биске боттуг дуза эвээш.

Бистиң фермага 200 инек кирер механизастаан кажаалы дутаары 741 мехколонна хөй чылда тудуп келгеш, бо чылын совхозка хүлээткен. Ук кажаада механизастаан чүүдерден ажылдап турар чүве чок. Кажаалың шынары багай, мал чемн үлээр, өдек аштаар механизминер ажылдавас, ишти соок, ол-шык. Ону чылыдарыбиле хөмүр-дашты үзүк чок одап турар, ынчалза-даа чылывас.

Бистиң фермаларда барык бүгү-ле ажылдарны хол-биле кылыр. Бо бүгү четпестер биствн ажылдыкчыларга каштыктан тур. Моок мурнунда мурнакчы ферма турдувус, ам план күүсетпестээн, ажыл бакыраан. Мындыг чорук бистерни дүвүрелип келди. Кандыг-даа ажылдакчы, коллектив бүргүү алган хүлээлгезин күүседир дээш кызып ажылдап турар болгай, а бистер ажылывыста четпестерни боттарывыс одуп аар дээш кызып турзувуссадаа, машина-техника, материал чедишпези-биле күш четпес-тир бис. Биске директивдан дуза херек.

С. КҮЖҮГЕТ, саанчы.

Кызыл хоорай Совединиң депутаттарынга

1976 чылдың декабрь 29-та ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң сессиязы СЭКП Кызыл хооркомунуң хуралдаар залынга 15 шакта болгуру хоорай Совединиң депутаттарынга дыкнадыы тур.

Чыл дооступ турда...

ХҮЛЭЭЛГЕ КҮҮСЕТТИНГЕН

СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976 ч) Пленумунуң шиитпирлерин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң тоску чыжыныҥ бешки сессизизиниң 1977 чылда болгаш 1976—1980 чылларда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдеринің беш чыл планының дугайында материалдарын Монгүн-Тайганың харылзаа белдирииниң ажыл-ишчилери өөренип корген, 1976 чылда алган хүлээлгелерин декабрь 26-ла күүседир деп бедиткен социалистиг хүлээлгеин алган турган. Харылзаачыларның ол хүлээлгезин күүсеттинерин он бир айларның түңнелдери ажыл-херек-биле бадыткап турган.

Районнуң харылзаа белдириниң коллективи он бир айларда тарифтиг орулга киирип алырының планын 105,4 хуу күүсеткен болгаш почта харылзаазындан 11,5 мун рубльди, телеграфтан — 2,4 мун рубльди, радиодамчыдылгазындан —5,4 мунну, телефон харылзаазындан — 2,3 мун рубльди алган. Радио точкаларын киирер планын 133 хуу күүсеткеннер.

Монгүн-Тайганың харылзаачылары сөлүгге ээ болуп шыдаанзар. Коллективтиң алганы бедиткен социалистиг хүлээлгезин декабрь 23-те күүсеттингеи.

Харылзаа белдириниң коллективинде ажыл-ишкинге кызымак, билиг-мергежилиг бедидеринге, хөй-шиитиг ажылынга идепкейлиг кижилер аазап эвес. Радист В. Хертек, оператор А. Сая, телефонист П. Өскен, почтальон Т. Доктуту оларны чоргаарал-биле адап болур.

Бо чылды харылзаачылар мынчаар чедиишкиннииг доосканы ийиги чылды бедик темп-биле эгелээриниң бижыг үндезини болур.

Д. КУУЛАР.

Мутур-Аксы.

О. О. Сат дөртен чылдарның төнчүзүнден бөзөр үзүктеп чөк дааранывчылаап келген. Тыва АССР-ниң чиик үлөгүрүнүң алдарлыг ажылдакчызы, «Хүндүлелдиг Демдээ» орденниң эдиленчизи Оюмаа Опаевна бо чылдың бүдүрүлге планын база-ла 150 хуу күүсеткен.

ЧУРУКТА: Кызыл хоорайда «Чечек» ательениң хөөчүннарының бирээзи Оюмаа Опаевна Сат ажыл үезинде.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

ТОДАРГАЙ СОРУЛГАНЫ САЛГАН

«Билиг» шиитилелдиң район организациязында 282 кижигүнү хаара тутқан чаарби бир эге организация бар. Ол дээрге райониуң ажылчы чонунуң ортузунга лекция пропагандазының калбартырынга, эки бедик деңнелге тургузарынга улуг идиглиг күш-тур. Ол ажылга партия, комсомол, профсоюзтар организацияларының ажылдакчылары, улус ажыл-агыйының түскай эртемнигнери база идепкейлиг кижии турар.

Бо чылдың эрткен айларында шиитилелдиң кежигүнүнерни янзы-бүрү темаларга хөй санныг лекцияларны номчаан, анаа 45 мун ажыг кижини олурушкап. Шлагның Тайбыкның Бүтү-делегей Чөвүзелиниң Стокгольм Кыйгырынга ат салышкынының организастап чорударының лекторлар оныа идепкейлиг киришкен.

Эрге-хөөлгү айтырыгларны чиң ортузунга пропагандалаар ажыл сөөлү үеде кол черни эзелеп турар. Түскей эртемниг эмчилер арагаазар чоруктуп хоралыының дугайында лекция, беседаларны удаа-дараа кылгылаазан, темалыг кежээлер, аас журналдары чер бүрүзүнге әрткилээн. Суд прокуратура, истелге организациялының ажыл-дакчылары эрге-хөөлгү кампаланының талазы-биле лекциялар номчуурун эжиктеп. Ында-бүрү мергежилдиг кижилериниң, албан-халчыларның арасындан идепкейлиг лекторларның тиилгин кара турары сорунчуг. Ындыларга Д. Калбак, Б. Монгуш-оол, К. Кара-кыс, Ч. Оюржак, А. Байбаков болгаш өскелер-даа хамаарыжыр.

Шиитилелдиң чамдык эге организациялары удам бижыглып, ажылын эжиктеп. Ылаңгыя Торгалыгда, Иштии-Хемде, Ийи-Талда база райкүүскомнуң иштики херектер килдиңээде эге организацияларының ажылы өскелерден эки. Ол организацияларда лекторларның ажылын тодаргай планнап, лекциялаарын сонын көөдедиринче эвес, оон ылыарынча, дүштүнче киирип турарлар.

Торгалыг суурда үш эге организация 55 кежигүнүң хаара тутқан. Оларның арасында 22 коммунист болгаш аазап хөй дээди эртемниглер бар. Олар бо чылдың эрткен айларында партияның XXV съездиниң материалдары, кодэ ажыл-агыйның түскай эртемниглери, беседаларны удаа-дараа кылгылаазан, темалыг кежээлер, аас журналдары чер бүрүзүнге әрткилээн. Суд прокуратура, истелге организациялының ажылдакчылары эргехөөлгү кампаланының талазы-биле лекциялар номчуурун эжиктеп. Ында-бүрү мергежилдиг кижилериниң, албан-халчыларның арасындан идепкейлиг лекторларның тиилгин кара турары сорунчуг. Ындыларга Д. Калбак, Б. Монгуш-оол, К. Кара-кыс, Ч. Оюржак, А. Байбаков болгаш өскелер-даа хамаарыжыр.

Шиитилелдиң чамдык эге организациялары удам бижыглып, ажылын эжиктеп. Ылаңгыя Торгалыгда, Иштии-Хемде, Ийи-Талда база райкүүскомнуң иштики херектер килдиңээде эге организацияларының ажылы өскелерден эки. Ол организацияларда лекторларның ажылын тодаргай планнап, лекциялаарын сонын көөдедиринче эвес, оон ылыарынча, дүштүнче киирип, ажылдаарын чорударының лекторлар оныа идепкейлиг киришкен.

Эрге-хөөлгү айтырыгларны чиң ортузунга пропагандалаар ажыл сөөлү үеде кол черни эзелеп турар. Түскей эртемниг эмчилер арагаазар чоруктуп хоралыының дугайында лекция

Хөй уругларлыг иелерни „Иенин алдары“ орден-биле болгаш „Иенин медалы“ медаль-биле шаннаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

Ч А Р Л Ы Ы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң омуразынган шаннавры болза:

УЛУГ-ХЕМ РАЙОН

Тос уругларны божаап, кижизиткен иелерни «Иенин алдары» орденинин I чергези-биле

Серенмаа Тюлюшевна Доржу-оол — Чодураа суурда ог-буле азап.

Оолак Угутбеевна Тыкыл-оол — Шагаан-Арыг хоорайда амыдырал хандырылга комбинадының даараныкчызы.

Диляу Бадановна Хуурак — Хайыраан суурда ог-буле азап.

Хандыжаа Салчаковна Кара-оол — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Сее уругларны божаап, кижизиткен иелерни «Иенин алдары» орденинин II чергези-биле

Уйнук Кыргысовна Кыргыс — Торгалыг суурда ог-буле азап.

Анай Тулушевна Маспын-оол — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругларны божаап, кижизиткен иелерни «Иенин алдары» орденинин III чергези-биле

Хандыш Кыргысовна Бичe-оол — Арыскан суурда ог-буле азап.

Өшүү-Саар Хак-ооловна Дадар-оол — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Сара Кууларовна Даржай — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Александра Доңгаковна Куулар — Чодураа суурда ог-буле азап.

Аныраа Васильевна Сынчат-оол — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Валентина Чооруевна Седип — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Чысымаа Ирискиневна Уйнукай-оол — Шагаан-Арыг хоорайда коммунал будурулгелер комбинадының ажылчыны.

Анна Ховалыговна Шортан-оол — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругларны божаап, кижизиткен иелерни «Иенин медалы» медальдың I чергези-биле

Капшымаа Чамзыевна Айыр-оол — Кок-Чыраа суурда ог-буле азап.

Валентина Самыштаевна Балчынмай — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Кызыл Васильевна Бурун-оол — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Александра Данзыновна Ондар — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Тамара Бичe-ооловна Сарыкай — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Мария Ондаровна Танды-Белек — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Бичии Таржаевна Танова — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Мария Викторовна Хадиева — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругларны божаап, кижизиткен иелерни «Иенин медалы» медальдың II чергези-биле

Чадрак-оол Мачин-Хөөевна Бегзи — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Дүжекей Чамыевна Дора — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Светлана Монгушевна Доржу — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Наңзат Ховалыговна Дугур-Серен — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Ховалыг Чыргаловна Кара-Хаваа — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Александра Тюлюшевна Кыргыс — Арыг-Узуу суурда ог-буле азап.

Кара-кыс Лопсановна Кыргыс — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Зоя Кыргысовна Мартын-оол — Чодураа суурда ог-буле азап.

Кара Хомушкуевна Монгуш — Жданов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Валентина Чангаровна Ооржак — Кок-Чыраа суурда ог-буле азап.

Раиса Доңгаковна Ооржак — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Долгат Какпайевна Седен — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Марта Тюлюшевна Тас-оол — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Тамара Николаевна Тоорук — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

ЭРЗИН РАЙОН

Тос уругларны божаап, кижизиткен иелерни «Иенин алдары» орденинин I чергези-биле

Чылбакай Лопсановна Балган — «Чаа оруң» колхозтуң колхозчузу.

Сее уругларны божаап, кижизиткен иелерни «Иенин алдары» орденинин II чергези-биле

Серенмаа Хапчыковна Дадай — Эрзиниң уруглар садының техниктиг ажылчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ТОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫХ.

Кызыл хоорай. 1976 чыл ноябрь 30.

Чеди уругларны божаап, кижизиткен иелерни «Иенин алдары» орденинин III чергези-биле

Нуукей Сотовна Баламай — «Морен» колхозтуң колхозчузу.

Свартай Иргитовна Дамба — «Чаа оруң» колхозтуң колхозчузу.

Салынмаа Лопсановна Кашай — «Морен» колхозтуң колхозчузу.

Кежик-Чыргал Кадыкеевна Ламажап — Шарын суурда ог-буле азап.

Сувааи Лопсановна Ламба — «Чаа оруң» колхозтуң колхозчузу.

Билинмаа Балатовна Муна — «Чаа оруң» колхозтуң колхозчузу.

Кара Караковна Чооду — «Коммунизмиче оруң» колхозтуң колхозчузу.

Алды уругларны божаап, кижизиткен иелерни «Иенин медалы» медальдың I чергези-биле

Анна Шараповна Кунчуп — «Чаа оруң» колхозтуң колхозчузу.

Билва Таиовна Лоовай — «Чаа оруң» колхозтуң колхозчузу.

Саяна Кыргысовна Хүдер — Морен кодээ Советтиң секретары.

Беш уругларны божаап, кижизиткен иелерни «Иенин медалы» медальдың II чергези-биле

Чечекмаа Давыковна Бадарчы — «Морен» колхозтуң колхозчузу.

Минчеймаа Кыргысовна Дэмба — «Морен» колхозтуң колхозчузу.

Сватай Чамыяновна Опгудаа — «Морен» колхозтуң колхозчузу.

КЫЗЫЛ ХООРАЙ

Тос уругларны божаап, кижизиткен иени «Иенин алдары» орденлиг I чергези-биле

Роза Байыр-ооловна Аюпова — ог-буле азап.

Алды уругларны божаап, кижизиткен иени «Иенин медалы» медальдың I чергези-биле

Надежда Васильевна Шебакова — эът комбинадының ажылчыны.

Беш уругларны божаап, кижизиткен иелерни «Иенин медалы» медальдың II чергези-биле

Елизавета Иргитовна Булугуи — ог-буле азап.

Валентина Яковлевна Ехлакова — автотехниктиг хандырылганың материал-техниктиг хандырылганының конторазының ажылчыны.

Клавдия Афанасьевна Лумпова — ог-буле азап.

Клавдия Васильевна Машинистова — автосорук техникумунуң ажылчыны.

Полина Сан-ооловна Санчай — кооперативтиг профтехучилищенин ажылчыны.

Раиса Тюлюшевна Сандан — «Окие аарыгларығ удур диспансеринең ажылчыны.

Александра Николаевна Сагаашева — ог-буле азап.

Ховалыг Ховалыговна Топуран — республиканың дүлей уруглар школазының ажылчыны.

Балатмаа Хомушчуковна Хертек — ог-буле азап.

ШИМЧЕДИКЧИНИ ШЕНЕП ТУРАР

«Газ турбиналарлыг күчүлүг автотыртыкчыларның болгаш орук чок чергелерге чорүүр хөй өжектиг автомобильдериниң чаа конструкцияларын тургузарынче киреринге. («1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус аазы-агыйының хөгжүдүрилгелериниң кол угланыышкыннары»).

Газ турбиналыг автомобиль шимчедикчилериниң башкайгы хевирлерин Ярославльдың мотор заводунда тургускан. Чаа моторнуң күчүзү — 1100 ат күжү. Газ турбиналыг шимчедикчилер аазы-бүрү хевирниң озалгалары-биле ажылдаар, суг хереглевес, агаарны шоолуг хирлендирбес.

Ярославльдың чаа моторларын салган автотыртыкчы БелАЗ-тар Сонгу чүктүң, Ыракты Чөөн чүктүң районнарынга, БАМ-ның түзүүнге кадбаа-биле ажыглаттынар.

ЧУРУКТА: МАЗ-тың озалдө тургускан газ турбиналыг чаа шимчедикчини шенеп турары.

С. МЕТЕЛИЦАНЫҢ фотозу.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Даштыкыда болуушкуннар

МУРНУНДА БЕРГЕ ЧЫЛ

ВЕНА. 1977 чыл Австрияның ажылчы чоннарынга чаа аар-бергелерин, качыгдаларны тарадыштырар деп, АКШ-ның Алдыы Австрия организациязының даргазы Карл Пенкер «Рундшау» солунга интервьюзунга медеглээн. Чүрттүң улам-на өзүп турар экономиктиг бергедээшкиннери дүвүрээзинин болгаш сагышсыралды болдуруп турар деп, ол чугаалаан. Бүдүүлгени кызырып турар чорук ажыл чоктатылышкынының өзүлдезинге чедирип турар. Оон созуп ёзугаар алыр-га, аъш-чемниң хол-хол продуктуларының өртээ келир чылын картаар, чырык, газ, телефон төлевири улгадыр, ажылчы чоннарның садыл алыр аргадыл күдүлаар.

ЯПОНИЯНЫҢ ПАРЛАМЕНТИЗИНИҢ АДАКЫ ПАЛАТАЗЫНДА

ТОКИО. Япон парламентиниң адакы палатазынга эрге-дүжаалларга кижилер томуйлаарын кылган. Соолгу 18 чылдың дургузунда бир-де дугаарынга элээн кап эрге-дүжаалларны оппозициялыг партияларның төлээлекчилери эвээш. Японияның Социалистиг партизыннан парламент кежигүннериниң адакы палатазының даргазының орлакчызының эрге-дүжаалынга, а ол шынаа харылзаалар талазы-биле комиссиязының болгаш ревизия комиссиязының даргаларынга токуйлаан. Комзйто партияның депутады турар черүүк ажыл чоктатылышкынының өзүлдезинге чедирип турар. Оон созуп ёзугаар алыр-га, аъш-чемниң хол-хол продуктуларының өртээ келир чылын картаар, чырык, газ, телефон төлевири улгадыр, ажылчы чоннарның садыл алыр аргадыл күдүлаар.

ЯПОНИЯНЫҢ ПАРЛАМЕНТИЗИНИҢ АДАКЫ ПАЛАТАЗЫНДА

ТОКИО. Япон парламентиниң адакы палатазынга эрге-дүжаалларга кижилер томуйлаарын кылган. Соолгу 18 чылдың дургузунда бир-де дугаарынга элээн кап эрге-дүжаалларны оппозициялыг партияларның төлээлекчилери эвээш. Японияның Социалистиг партизыннан парламент кежигүннериниң адакы палатазының даргазының орлакчызының эрге-дүжаалынга, а ол шынаа харылзаалар талазы-биле комиссиязының болгаш ревизия комиссиязының даргаларынга токуйлаан. Комзйто партияның депутады турар черүүк ажыл чоктатылышкынының өзүлдезинге чедирип турар. Оон созуп ёзугаар алыр-га, аъш-чемниң хол-хол продуктуларының өртээ келир чылын картаар, чырык, газ, телефон төлевири улгадыр, ажылчы чоннарның садыл алыр аргадыл күдүлаар.

АЙТЫРЫГЛАР ШИИТПИРЛЕТТИНМЭЭН

РИМ. Күш-ажылдың айтырыгларынга ор болгаш хереженмээн кижилерниң ден эргелиг болурунуң дугайында хоойлуг төлевилелин Италияның Министрлер Чөвүзелиг түүлдүт деп корген. Ол хоойлуну ёзугаар алырга, ажылга үлүзээп алыр уеде, а ол шынаа ажыы төлевири база пенсия бээрде хереженеринге кандыг-даа дыка кыдыглаар чорукту хоруглап турар. Парламентиниң түүлдүт деп коргенинин соонда, ол хоойлуг төлевилелин фашизм үеэниден бээр туруп келген күштүг болуп турар хоойлуну солуур.

Демократтыг хөй-ниитиниң өзүп турар негелдези-биле италь чаак ыдыг хоойлуг төлевилелин ажыдап кылыр учурга таварышкан.

КРИЗИС ХАНЫЛАП ТУРАР

НЬЮ-ЙОРК. Израильде чаак кризиниң иштинки политиктиг деминделди чидиглендирген. Кампалал министри Перес Күш-ажыл партиязындан премьер-министрниң эрге-дүжаалынга болуунуң кандидатуразын ийип үнүдүрер, амгы кабинеттиң баштыңы Рабин-биле ынчыг янзы адаанныыр болган турар. Мурнунда Израильдиң даштыкы херектер министри турган Эбан база-ла премьерниң дүжүлгезинге семеп турар.

Күш-ажыл партиязының баштап турары политиктиг күштериниң коалициязындан Национал-шажынчы партилың үнгенинин соонда, ук коалиция бүүрап дүжер чыгап турар деп «Нью-Йорк дейли ньюс» солун бижээн.

(СЭТА).

СОҢГУЛДА ТҮҢНЕЛДЕРИ

СИНГАПУР. (СЭТА). Анаа декабрь 23-те болган парламент соңгулдаларының түңнелдерин үнүдүрген. Чаңгыс палатадыг сингапур парламентиде шүүтү 69 олуттуу Улусчу ходелиниңкин дээр башкарыкчы партияның төлөөлекчилери алган. Оон кандидаттары даөш соңгукчуларның 590 мун хире бадылаашкынны бердинген. 53 соңгулда округунга боттарының кандидаттарын дешиткен оппозициялыг алды партия 207 мун бадылаашкынны алган, ол болза парламент соңгулдаларынга киришкен бадылаашкыннарның 27,6 хуузу болур. Ынчангаш премьер-министр Ли Кап Юанун баштап турар партияны ам-даа беш чыл хуусаада эрге-чагыргада артканы. 1972 чылда эрткен соңгулдаларга база-ла парламентиге бүгү олуттарлы Улусчу ходелиниңкин партияның төлөөлекчилери алган турган.

КУДУЛАП БАДЫЫШКЫН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Үш чыл улаштыр үргүлүлеп турар кудулап бадыышкынын америк экономика 1976 чылда-даа ажырлып шыдаваан. Америк эксперттериниң хөй нуруузу ындыг түңнелди кылып турар. «Чүрттүң экономиказы улам-на күштелип турар соокка октамышкыны эвээжеп турар автомобиль аккумулятору ышкаш болуп турар» деп «Тайм» журнал демделээн.

Садыг министерствозунуң медээлериндең алырга, чүрттө сээзин акшанып уне чоктатылышкыны үзүктелиишкин чок күштелип турар. Өзөк кылдыр ап турар 1967 чылга депиээрге, АКШ-ка үүрмектеп садар өртектер 73,8 хуу оскен.

Эрткен сан-хөө чылында федералдыг бюджеттиң четпези рекордчу чурагайга—65,6 млрд. долларга четкен.

АКШ-тың даштыкы экономиктиг түрүштары-даа дорайтап турар. Бо чылдың үүле үшкү кварталында америк төлелге балансыныың четпези 1,06 миллиард доллар болган, а ол-ла үениң дүргүзүнде даштыкы садыгның түдүүзү 1,7 миллиард доллар чедир оскен.

Албан хуузунуң статистиказының медээлеринден бээп алырга, чүрттө ажыл чоктарның саны барык-ла 8 миллион кижи чедип турар, азы ажыл кылып шыдаар чүрттакчы чоннуң нийти санының 8,1 хуузу.

ИСПАН КОММУНИСТЕРНИ ТУДУП ХОРУГДАП ТУРАРЫНГА

МАДРИД. (СЭТА). Истелгеник двоструунга болгаш чогуур доктаалды үнүдүрериңе чедир Испаниялың Коммунистиг партиязының Чингиине секретары Сантьяго Каррильо хоруглалга турар деп мындыг шиитпирни суд эрге-чагыргалары үнүдүргеп. Ол болза ону дагыныр-биле кара-бажындан үнүдүрбес дээни ол-дур. Оон-биле калы тудуп хоруглаан Испаниялың Коммунистиг партиязының эске-даа үнүдүкчүзүрларына хамаарыштыр база-ла мындыг шиитпирни үнүдүргеп.

Суд эрге-чагыргаларының шиитпириңе хомудал киирер болгаш Компартиялың үнүдүкчүзүрлары истелге доостурунуң бетинде хостап үнүдүрерни чедип алыр бодап турар мен деп. ИКП-ниң Чингиие секретарының адвокады ЭФО агентилеге интервьюзунга медеглээн.

ИКП-ниң үнүдүкчүларының хостап үнүдүрериң негээн үнүдүлгаашкынның чыскаалдары Мадридтиң элээн хөй районнарынга бага катап болгулаан. Түттурганнарны хоруглаан Карабенчель төөр кара-бажының чанынга массалыг митинг болган. Малагка, Валенсияга, Бильбаога, Вигога болгаш чүрттүң эске-даа элээп кап хоорайларынга үнүдүлгаашкынның чыскаалдары болгулаан.

ПРОФЭВИЛЕЛ ЭРГЕЛЕРИНИҢЕ ХАЛДААШКЫН

ПАРИЖ. (СЭТА). Профэвилел үнүдүкчүларын болгаш активчилерин үнүр-дүржок заңылаарын француз будуруулгелериниң администрациязы болгаш эдлери күштелдирип турар.

Париж чоогунда Вильнёр-Ла-Гаренде турун турар, хөй националдыг «Вестингауз» концерниге хамаарыжыг заводтуң директизы КБК-ның профэвилел каттыжылышкынының үк чер үүрүнүң секретары Люсьен Сорвени болгаш үүрүнүң казначейи Фернан Пеону кандыг-даа чыл дагаан чок черге ажылдан үнүдүрген. Профэвилелиниң ам-даа үш активин декабрьның төнчүзүнде ажылдан үнүдүрген турар деп база-ла чарлаан. Ол үнүр-дүржок ажылдаашкыннар будуруулгени кызырарынга болгаш ажылчыларның санын эвээжедиринге үдүр активчилерниң быжыг-түрүштүг демисели-биле холбашкан болуп турар деп. КБК-ның толээлекчиң медеглээн. Бир эвес 1972 чылда заводка 1400 кижи ажылдап турган болза, амгы уеде мында чүгле 750 кижи артқан. Ажылдан үнүдүрериниң айыылы оларга-даа кыжаып турар.

Францияда ажылчы чоннарның профэвилел эргелерин кызып-кыяр чорүктүп чаа-чаа таварылгалары хүн бүрү илереп турар. Корбей хоорайда үжар чүүл мотору төлевилээриниң болгаш түргузарының талазы-биле «Снекма» дээр национал ниитилелдиг заводунга администрация чери завод комитединиң секретарын ажылдан үнүдүрген. Аржантейде «Авьон Марсель-Дассо» дээр хүү үжар чүүл фирмазының бүдүүлгелиниге «профэвилел ажыл-чорудулгазынга көрдүнген шактарының санын ажырганы дээш» профэвилел активтериниң айда алыр шалыпындан чедип мун хире франк акшаны тыртып алган.

ХӨЙ КАЪТ БАЖЫҢНАР ТУТТУНАР

БРАТСК. (Иркутск область). Ангарада бо аныяк хоорайда чаа серинниң улуг панел кежектерден кылынган баштайгы үш бажыңны ажыглалга киирген. Ол тос-тос каът бажыңнарның иштинниң планнаашкының улам экижиткен. Кухнялары делгем, хеп сугар шкафтар база бар.

Бо чаа серинниң кежектерин будуреринде «Братскжелезобетон» комбинат шингээдип ап турар.

Чөөн Сибирьниң бо чаа индустриалдыг төвү онгу беш чылда улам калбарты өзер, бажыннары хөй каъттарлыг болур. Аңаа 700 мун дербелчиң метр хире чүрттелге бажыңнары тыптыр. Аңаа 700 мун дербелчиң метр хире чүрттелге бажыңнары хөй каъттарлыг болур

БАШКЫЛААШКЫННЫ САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДАР

СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлеринге дүүштүр школаларда өөредилге-кижизидилгелиг ажылды сайзырангайжыдарының сорулгазы дээрге аныяк кижилерниң идей-политиктиг мозу-шынар туружун улам сайзырадырыпта: марксизм-ленинчи өөредилгиге шиигээдирингө бызыг үнделиниң тургузуп, оларга амгы эртем-билгелериниң системазын бээринден айгыда, угаан-медерел сайзыралынга, чаа билиглерни шиигээдип алырынга чүткүлдү оттуруп, амыдыралга бодунуң чогуур туружун шын шиилип алырынга дузалаары болур.

Школада өөредилге-кижизидилгиниң ажылды чаартырының дугайын чугаалап тура, оон-биле холбашкап чугула айтырыгларны тус-тулунда сайгарып коор апаар. Оларны канчаар тургускаш-пыдан кол айтырыгның шиитпирлеттинери хамаарыжыр.

Эң чугула кол айтырыг болза бүгү-ниитп ортумак өөредилгеже шилчилге болур. Ол дээрге чүртта улус өөредилгезиниң сайзыралының өзек айтырыы болгай. Бистиң коммунистиг ниитплелвистиг социал-политиктиг, экономиктиг, культурлуг дешилгезинге, ажылчы чоннарның коммунистиг медерелиниң өөлүдезинге ол чугула салдарны чедирип турар.

Школада өөредилге-кижизидилгиниң ажылды чаартырының дугайын чугаалап тура, оон-биле холбашкап чугула айтырыгларны тус-тулунда сайгарып коор апаар. Оларны канчаар тургускаш-пыдан кол айтырыгның шиитпирлеттинери хамаарыжыр.

Эң чугула кол айтырыг болза бүгү-ниитп ортумак өөредилгеже шилчилге болур. Ол дээрге школаларда өөредилге-кижизидилге ажылып сайзырангайжыдарының, чаартырының үндезини. Орта хамаарыштыр биске улуг ажылдар кылдынган. 45 өөредилгө чоннарның эде чогаадыл үндүрген, оларның 22-зи шүүт чаа чоннар болур. Мун-мун башкылар билиг бедидерининг курстарын эрткен. Математика болгаш орус дыл, литературадан сүүлгаар доктаамал шиитпирлеп турар. Чылдан чылче школачыларның база сес чыл болгаш ортумак школаны доозуп турарларның саны озуп орар. Школалар четкизининг оскени-биле ында башкы кадрлар база четчелеттинип турар. «Кодээ школаларны ажылып улам сайзырангайжыдарының хемчегларининг дугайында» доктаалды үүлээп алганының соонда биске кодээ школаларның тудуу улам калбаргап, мастерскаяларның, кабинеттерниң саны ковудээш. Кодээ школалар четчер сайның техниктиг херекселдерин, коргузуг материалдарын ап турар апаргап.

Улус өөредилгезининг амгы үеде база бир кол айтырыгларының бирээзи — өөредилгенин чаа программаларынче шилчилге болур. Ол дээрге школаларда өөредилге-кижизидилге ажылып сайзыраңгайжыдарының, чаартырының үндезини. Орта хамаарыштыр биске улуг ажылдар кылдынган. 45 өөредилгө чоннарның эде чогаадыл үндүрген, оларның 22-зи шүүт чаа чоннар болур. Мун-мун башкылар билиг бедидерининг курстарын эрткен. Математика болгаш орус дыл, литературадан сүүлгаар доктаамал шиитпирлеп турар. Чылдан чылче школачыларның база сес чыл болгаш ортумак школаны доозуп турарларның саны озуп орар. Школалар четкизининг оскени-биле ында башкы кадрлар база четчелеттинип турар. «Кодээ школаларны ажылып улам сайзыраңг

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 306 (10291) | 1976 чылдың декабрь 30, четверг | 1925 чылда үнелезип эгелээнгеден | Өртээ 2 коп.

ЧАА ЧЫЛГА БЕЛЕК

Тываның даг-дүгү болбаазырадыр [illegible] атты комбинаттың арыгдал фабрикаларының ажыл-ишчилерин тудуп жүлер чаа чылда эки бедек-биле оорттур — фабриканың чаа амыдырал хандырылга корпузу чоокку хүнерде ажыглалга кирер.

Галина Коляданың, Зинаида Салчактың, Вазера Ондарның, Клара Еңзактың баштааны комсомолчуланыяктарының 4 бригадалары комбинаттың девискезеринде үш каът чаа корпустуң шеверлеп ажылдарын мастер Тамара Петровна Шляковадың удуртулгалыбиле ноябрь-декабрь айларның дургузунда шалыпкын кылып дооскан. Олар анаа 800 дөрбелчин метр хана-карак шаажан плиталарны салган. 640 дөрбелчин метр шалаларны бетоннаан, малгаштаарын болгаш чутайлаарын, будуурун эки шынарныг чорутскан.

Ылаигын Зинаида Салчактың, Галина Коляданың бригадаларының кежигүннери аңаа оваа шылгараан, олар хүн нормазын үргүлүг 110—120 хуу күүседип турар.

«Востоксантехмонтаж» трестың Кызылда КМК-ның Ак-Довуракта участогунуң монтажчыларының 16 кижи мастер А. Г. Агаповтуң удуртулгазы-биле ол корпустуң изиг, соок суглар болгаш чылыдыргага дамчыдылганын, каналпзациязын кылып дооскан, амгы үеде хоолайларны сут-биле үрдүрүп, хынап турар. Олар объектиниң чаа чылга чедир доозар дээш улуг күженишкинниг эжыдаапкан.

А № 42 тудуг эргелелиниң № 2 тудуг участогунуң 28 кижи составтыг бызаңчы-бетоншиктериниң Сат Казак-оолга удуртқан бригадазы амыдырал хандырылга корпузунче дамчыдылга хоолайлары салыр оңгарларны дескилеп, салдынган 5 хоолайларны чылытпап, шывар ажылдарны база чедиишкинниг кылган.

М. ООРЖАК.

СЭКП Төп Комитединде, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде болгаш ВЦСПС-те

Социал хөгжүлдениң болгаш чоннуң амыдырал деңнелин улам ыңай көдүрериниң талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажылдап кылган программазынга дүүштүр СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ВЦСПС улус амыл-агыйының бүдүрүлгезин эвес адырларында амылдап турар ажылдакчыларның ортуман төлевирлиг категорияларының ставкаларын болгаш шалыңнарын хары угда улгаттырып тургаш, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның минималдыг амыл төлевирин бедидер дугайында доктоал хүлээп аваан.

31 миллион ажылдакчыларның ажыл төлевирин ортумажиле 18 хуу бедидир. Чылга чыжеглеп санаарга ол сорулгаларга күрүшенин чарыгдалдыры 7 миллиард ажыг рубль болур.

Дараазындагы черлериниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ажыл төлевирин улгаттырарын көрүп турар:

чырыдыышкынның, кадык камгалалдыгын, социал хандырылганың, күш-культура болгаш спорттуң (ставкалары болгаш шалыннарны мурнунда бедээн ажылдакчыларның ыңдыг категорияларындан ацгыда), культура-чырыдыышкын албан черлериниң болгаш театр-көрүлде черлериниң;

садыгның болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң, материал-техниктиг хандырылгазың, сайгарылганың болгаш белеткелдериниң, чурттал-коммунал-ажыл-агый ы н ы ң болгаш чоннуң амыдырал хандырылгазының, кадагалал черлериниң;

эртем-шинчилел албан черлериниң, конструктор болгаш төлевилел организацияларының, саналга топтеринің болгаш эртемниң өске-даа организацияларының;

күрүне эргелелиниң органнарының, ажыл-агый организацияларының, судтуң болгаш прокуратураның, чазыг албан черлериниң болгаш күрүне страхованиезиниң.

Массалыг профессияларның ажылдакчыларының — медицина сестразының, санитарказының, фармацевтиниң, эмзи болукчеринің кижизидикчизиниң, библиотекарының болгаш клуб ажылдакчылының (ылангыя көдээ черлериниң), садыгжының, а ол ышкаш будуруглениң эвес адырларның ажылчыннарының, специалистериниң болгаш албан-хаакчыларының өске-даа хөй-хөй категорияларының ажыл төлевирин дыка бедидерин көрген.

Чаа шалыңнарны болгаш ставкаларны чоорту күштүг болдуруп чорудар. Кыдыкы Сөңгү чүктүң районнарынга болгаш оларга деңнештиргеч черлерге, а ол ышкаш Ыракы Чоен Чүктүң, Сибирьниң болгаш ССРЭ-ниң Европа кезээнин сөңгү талазының районнарынга — 1976 чылдың декабрь—1977 чылдың февральда, Уралдың, Казахстанның, Ортаа Азиянның районнарынга, Волго-Вятск районнуңга болгаш Поволжьеге—1977 чылдың декабрьда Айыттынган хемчеглерни чүрттүң өске районнарынге боттандырып чорударының хуусааларын амгы беш чылдың дараазындагы чылдарның планнарынга тодарадыр.

Чоннуң хандырылгазын экижидер, күш-ажылды болгаш будуруглени организастаарын сайзырангайжыдар, ажылдың мурнакчы аргаларын болгаш методтарын кылбак нептерер, ажылдакчыларның мергежилин бедидер, күрүненин болгаш күш-ажылдың сагыш-ага-чурумун быжыглаар, будуруглелерни, организацияларны болгаш албан черлерин улгаттыр каттыштырар, эргелеп-башкарарының структурazын бодүүнчүдер талазы-биле немелде хемчеглерни ажылдап кылырын болгаш боттандырарын ССРЭ-ниң министерстволарынга болгаш ведомстволарынга, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдерине, ажылчы чоннар депутаттарының край, область, округ, хоорай болгаш район Советтеринин комитеттеринге, профэвилел организацияларынга, будуруглелерниң болгаш организацияларның удуртукчуларынга СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ВЦСПС хүлээткен.

Күш-ажылдың улам бедик түннелдерин чедип алырынга ажылдакчыларның материалдыг сонуургалын күштелдиреринче, чонну хандырарының шынарын экижидер дээш материалдыг мактал-шаңналдың депшилгелиг хевирлерин бүгү хемчег-биле непередиринче онза кичээнгейни салган турар ужурлуг. Ставкаларга (шалыңнарга) мактал-шаңналдың немелде төлевирлерин доктаадып тургузарын болгаш чонга көргүзүп турар ачы-дузаның хевирлерин калбарткаңы база шынарын экижиткени дээш шаңнаарының системазын калбаа-биле ажыглазарын көргеп.

Чорудуп турар хемчеглерниң ужур-дузазын тайылбырлаар талазы-биле масса-политиктиг ажылды калбартырын база күш-ажыл төлевириниң чаа негелдерин күштүт болдуруп чорударынче угланган белеткелге Мурнакчы ажылчыннарның болгаш специалистерниң калбак киржилгезин хандырарын партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга, министерстволарның болгаш ведомстволарның, будуруглелерниң, организацияларның база албан черлериниң удуртукчуларынга СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ВЦСПС хүлээткен.

Чоннуң материалдыг болгаш угаан-бодал хереглелдерин улам долу хандырарынга, чоннуң эртем болгаш культура деңнелин улам ыңай өстүреринге, совет кижилериниң медицина хандырылгазын, күш-ажылының, амыдырал-чурттал-газының болгаш дыштанылгазының байдалдарын экижидерине, оларга көргүзүп турар ачы-дузаның шынарын болгаш ажылдың ажыктыг болурун бедидерине күш-ажылчы идепкейни болгаш чогаадыкчы инициативаны көдүрериниче улус ажыл-агыйының будуруглениң эвес адырларының ажылчыннарын, инженер-техниктиг ажылдакчыларын болгаш албан-хаакчыларын СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ВЦСПС кыйгырган.

Эш Л. И. Брежневтиң америк политиктиг хайгааракчы Дж. Кингсбери-Смиттиң айтырыгларынга харыылары

АЙТЫРЫГ: Чаа чыдыы таварыштыр америк улуска чүпү чугаалаарын күзээр Силер?

ХАРЫЫ: Совет книжилерге келир чыл юбилейлиг чыл болур. Ол болза ат-сураглыг ленинчи «Тайбың дутанында декреттиң» лозунунуң адаа-биле төрүттүнген Совет күрүшениң догуннаашкынының 60 чыл ою-дур. Ынчаргa ол чыл тайбыңны камгалаарының болгаш быжыглаарының, күрүнелер аразының харылзааларынга кара чаңгыс угаан-сарыын-дыг, кара чаңгыс таварыш норма-чижек болур тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынны улам ыңай бадыткаарының оруу-биле, чаа улуг базымнар-биле демдеглеттингеп турары күзенчит ийик.

Бистиң ийи чурттарывыс сарыылдыг угаан-бодалга дүүштүр ходелиң база амгы делегейге оларның кайызының-даа харыысалгалыг байдалын барымдаалап тургаш, тайбыңнын болгаш бот-бодунга ажыктыг кадыг ажылдажылганы хөгжүдериниң херээнге чугула салыышкынны киирип болур дээрзин төөгүдүг дуржулга бадыткап турар.

Бо таварылганы ажыглап алгаш, бодумнуң омуңнээмден база Совет Эвилелиниң бүгү улустарының омуңнээмден Американың хамаатыларынга чүректин ханыышкан Чаа чылдың байырын чедирериңге өөрүп олур мен.

АЙТЫРЫГ: Силериниң бодалынар-биле алырга, ССРЭ биле АКШ-тың бот-бодуң-биле кадыг ажылдашпышаан, бүгү-шынтайбыңның болгаш совет-америк харылзааларны быжыглаарының эрге-ажыктарынга 1977 чылда кылып болур эң чугула базымнары кандыгыл?

ХАРЫЫ: Ол талазы-биле бистиң күрүнелеривис коичут хөй чүүлдүг кылып болур ийик деп бодап олур мен. Чүгле эң чугула чүүлдүң дутанып чугаалап корейн: бистер болза 1974 чылда Владивостокка чедип алдынган дугуржуушкунга үлдеилээш, стратегиг чепсегленишкиниерин кызыгаарлаар дутанында совет-америк дугуржулганы ажылдап кылырын болдунар-ла дургени-биле доозары дээш туражуп турар бис. Бүгү кижи төрелгетенге хамаажыр бо херекке бистиң талавыстан кандыг-даа шаптыктаашкыныар турбаан, чок болгаш турбас-даа. Совет-америк дугуржулга ам чепсегленишкиниерин эдерер бүдүрериң үре-түнелдиг соксадырыпкың оруунга кончут чугула базым болуру чугаа чок ийик. Ол сорулганы шинтиирлээри амгы үениң кол сорулгазы-биле — ядролуг дайынны болдурбазы-биле эң-не тудуш холбашкан болуп турар. Ынчаарга чепсектиң уламна коргунчуг хевирлерин болгаш системаларын ажылдап кылыры үргүлүлевишаап турар байдалдарның үезинде ол дугуржулганы узамдыктырар чорук тайбынга, делегейниң турум болгаш айыыл чок чоруунга чаа кыжаңнаарның тыптып келээнге чедирип болур. АКШ-тың чаа соңгуткан президентиниң Дж. Картериң чоокта чаа киллган медегелиниден алырга, америк тала-даа ол айтырыгның обу келген негелдериң биилир чорукту илерейлеп турар. Ол чорук удавас чедиишкин чедип алырын аазап турар дээрзинге ынаныры күзенчит ийик.

Барыын чүкте—АКШ-та-даа, НАТО-нуң өске чурттарында-даа чамдык бөлүктериң туружу Совет Эвилелиниң бистиң кайгадып турарын чугаалавайн барып шыдавас-тыр мен. Соолгу чылдарның дургузунда чүү-даа болбаан, чүү-даа өскерилбээн, ынчаарга делегей «соок дайынының» байдалында турбушаан дээр янзылыг кылдыр олар чаңнап турар. Олар улам-на чаа-чаа шериг акшалапдырылгаларын негевишаан, чепсегленишкиннерин эдерер бүдүрерин күштелдирбишаан, ССРЭ-ниң талазындан «дайын кыжаны» күштелип турар дээр ирлылыг меге-хоозун сындаг-биле шуутаазының кампаниязы удаа-дараа өөскүдүп турар-дыр.

Херек ынчаар үргүлүлевээс ужурлуг деп санап турар бис. Бистер политиктиг чавырлышкынны чедип алгаш, чепсегленишкиниерни кызыгаарлаарының болгаш чепсекти дүжүрериңнң үндезин айтырыгларын болур-тогуруу-биле шинтиирлээриңге-даа оруктуг ажыктаа болгай бис. База катап бүрүн тодаргайы-биле бадыткаар бодай-дыр мен: Совет Эвилеин кымга-даа кыжанмайн турар болгаш кымга-даа халдаар бодавайн турар. Меге-хоозун кыжанныглар-биле бодуи коргуткан херээ чок, а шында бар болуп турар айтырыгларны болгаш бодулуар аргаларны ажыл-херекчи бүү-биле, боттуу-биле чугаалажып коор херек. Ынчангаш, кызыгаарлаашкын национаал айыыл чок чорукка ондактыг деп сылдаг-биле чепсегленишкиниерни эдерер будуреринң үргүлүдеп турар чорукту агартып болбас. Бүгүн ходелишкин чок олурар, келереп барган эдерер чепсегленишкининиң үргүлчүлээрин болдурар чорук бүгү-нинти айыыл чок чорукка чүүден артык ондактыг болуп турар.

Чепсегленишкиниерни эдерер будуреринң соксадырының херээнге 1977 чылдың шынап-ла эргелеглиг чыл болгаш турары биске коичут күзенгиг ийик. Ынчаш ол төөгүге төлептиг черни эдээри чигинниг чок.

АЙТЫРЫГ: 1977 чылда чоокку үеде ийи талага таварымчалыг черге чаа америк президент-биле ужуражарының болдунар аргазынга байыр чедирер Силер бе?

ХАРЫЫ: Киржикчилерниң кайызы-даа боттуг, ажыл-херекчи чугаалажышкынче чүткүп турар дээди деңнелге ужуражышкыннар ажыктыг болгаш үре-түнелдиг болур дээрзин практика, оон иштинде совет-америк харылзаалар-ның практиказы-даа көргүскен. Ынчангаш бис мындыг практиканы үргүлчүлээрн дээш туружуп турар бис. Ээлчеглиг совет-америк ужуражышкынның үезин бот-бодунуң чонзөрежиң-биле болгаш чогуур айтырыгларга бурунгаар шинчээшкининден хамаарыштыр тодаргайлаар аназы черле бидиишпгир.

СЭКП-ниң XXV съездиниң чугаалаттынган чүүлдүн дугайын түңнелинде база катап чугаалаар бодай-дыр мен: америк болгаш совет улустарының эрге-ажыктарынга, а ол ышкаш бүгү-нинти тайбының эрге-ажыктарынга дүжүүп турар совет-америк харылзааларны улам ыңай экижидеринче угланышкынны чорударын бистиң чуртувус быжыы-биле бодап турар.

СЭКП обкомунга беседа

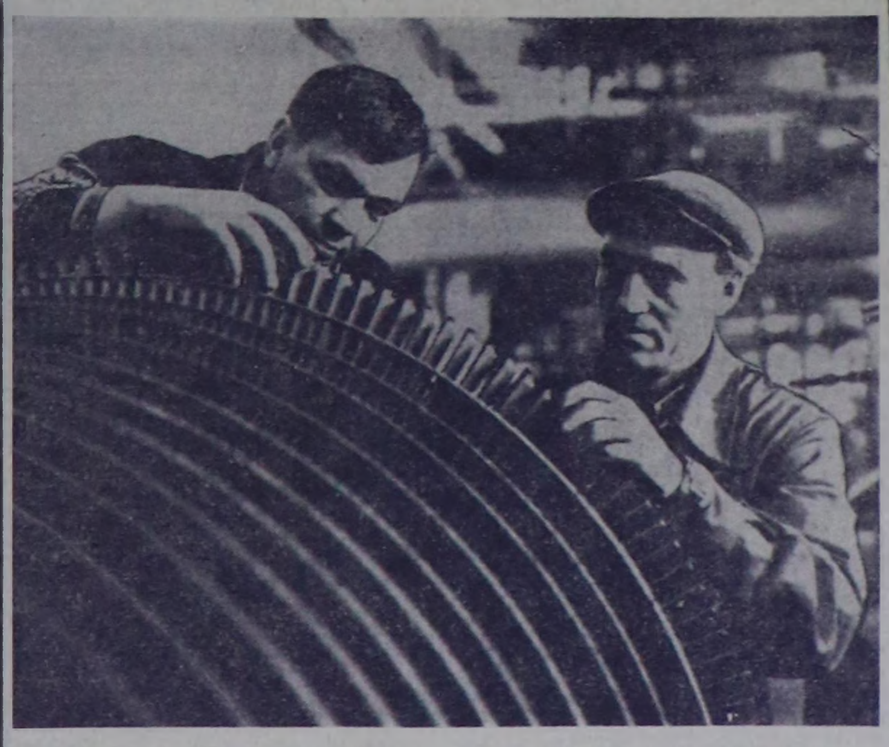
Дүүн СЭКП обкомунуң хуралдаар залынга республиканың министерстволарының, эргелелдериниң, тудуг трестериниң болгаш өске-даа төп албан черлериниң удуртукчулары, а ол ышкаш партия обкомунуң бюрозунуң кежигүннери, совет, профэвилелдери болгаш комсомол организацияларының удуртукчулары СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ВЦСПС хүлээткен.

Күш-ажылдың улам бедик түннелдерин чедип алырынга ажылдакчыларның материалдыг сонуургалын күштелдиреринче, чонну хандырарының шынарын экижидер дээш материалдыг мактал-шаңналдың депшилгелиг хевирлерин бүгү хемчег-биле непередиринче онза кичээнгейни салган турар ужурлуг. Ставкаларга (шалыңнарга) мактал-шаңналдың немелде төлевирлерин доктаадып тургузарын болгаш чонга көргүзүп турар ачы-дузаның хевирлерин калбарткаңы база шынарын экижиткени дээш шаңнаарының системазын калбаа-биле ажыглазарын көргеп.

Чорудуп турар хемчеглерниң ужур-дузазын тайылбырлаар талазы-биле масса-политиктиг ажылды калбартырын база күш-ажыл төлевириниң чаа негелдерин күштүт болдуруп чорударынче угланган белеткелге Мурнакчы ажылчыннарның болгаш специалистерниң калбак киржилгезин хандырарын партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга, министерстволарның болгаш ведомстволарның, будуруглелерниң, организацияларның база албан черлериниң удуртукчуларынга СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ВЦСПС хүлээткен.

Чоннуң материалдыг болгаш угаан-бодал хереглелдерин улам долу хандырарынга, чоннуң эртем болгаш культура деңнелин улам ыңай өстүреринге, совет кижилериниң медицина хандырылгазын, күш-ажылының, амыдырал-чурттал-газының болгаш дыштанылгазының байдалдарын экижидерине, оларга көргүзүп турар ачы-дузаның шынарын болгаш ажылдың ажыктыг болурун бедидерине күш-ажылчы идепкейни болгаш чогаадыкчы инициативаны көдүрериниче улус ажыл-агыйының будуруглениң эвес адырларының ажылчыннарын, инженер-техниктиг ажылдакчыларын болгаш албан-хаакчыларын СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ВЦСПС кыйгырган.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЗИЛЕРИ

Кызылдың электри станциязы—республиканың мурпакчы будуруглелериниң бирээзи. Станцияның коллективи чаа чылдың күш-ажылчы календарь сентябрь 7-де эгелээн. Амгы үеде энергетиктер ийиги чылдың биргн чартыын доозуп турар. Эрткен 11 айларда 33 932 муң квт. шак электри энергиязын будурүп үндүрген, азы чыл планындан ажыр 11 632 муң квт. шакты берген.

Бо чедиишкиннерде сентекчилериниң кииргеп үдүг-хуузу эвээл эвес. Коммунист Виктор Георгиевич Панинниң баштааны слесарьлар бригадазы дериглелериниң ортумак болгаш капиталдыг сентелгезин 174,4 муң рубльже кыпган.

Павел Петрович Барановтуң удуртқан звенозу станцияның машиналар кезиниин бир агрегадын эде кылып, дерип турар. Ол звеноиуң күш-ажылын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижин-биле демдеглээни таварылга эвес.

Станцияда 3 суугуну эптеп, немей тургусканы чылыг, бүс будуреринң кавудедир болгаш хереглекчилерге муң муң киловатт-шак электроэнергиязын немей бэзр арганы берген.

ЧУРУКТА: (солагай талдан) бригадир В. Г. Панин-биле звено баштакчызы П. П. Баранов сентелге ажылларын чорудар мурнунда. А. ЗАЩЕВТИН фотозу.

Хемчикте – телевизор

Барыын-Хемчиктиң Бичэ-Тей суурнуң чапыгга радиорелелиг телевидение подстанциязын бо чылын тудуп эгелээн. Ону улусчу тудуг кылдыр чарлаан. Подстанцияны тударынга «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң, республиканың орук эргелелиниң, «Шөкпээр» совхозтуң болгаш өске-даа коллективтериниң тудугжулары, инженер-техниктиг ажылдакчылары идепкейлиг киришкен. Ынчангаш тудугну чогуур хуусаазында доозкан.

Шагаан-Арыг — Кызыл-Мажалык аразының телевидение дамчыдыгга шугумунуң тудуу ам-даа арай дозулбаан. Ынчалза-даа республиканың харылзаа эргелелиниң ажылдакчылары спутник дамчыштыр дорт шепелде теледамчыдылганы декабрь 28-тиң 17 шакта чорукгап. Шепелде дамчыдыгга челиктиккинниг эртген.

Ак-Довуракта, Кызыл-Мажалыктыда, Бичэ-Тейниң, Барлыктың чурттакчылары Москвадан телевидение дамчыдыгазын Чаа чыл будуунде көрүп эгелээн.

Үени мурнавышаан

Ак-Довуракта АТБ-зи—Барыын-Хемчик районда мурпакчы будуруглелериниң бирээзи. Эрткен 11 айларның планын автотранспортчулар ноябрь 23-те күүсеткен болгаш улус ажыл-агыйышта тутуда 905,4 муң тонна чүктү соорткаиннер.

АТБ-ниң чолаачылары кыпар-чаар материалдарның камналгазы дээш социалистиг тарышка киришкеш, 4100 литр бензинии, 60 комплект дугуйларны камгалап алган.

Күш-ажылдың будуруктуулуунун планы база ажыр күүсеттингеп.

Будуруглениң ажылы үргүннелдиг болуп турарындан 24,8 муң рубльдиң орулгазы алдынган. 6 чаартыкчы санаалдарны будуруглеге шиигээнкешиндеп 5,8 муң рубльдиң экономиктиг камналгазын алыр аргалыг болган.

Социалистиг тарышка киришкеш, доктаамал бедик көргүзүглерни чедип ап турар 18 чолаачыларга «Социалистиг чарыштың типлекчизи» деп хөрек демдектерни тывыскан. Олардан Р. Рубинов, Х. Тумчаев, А. Алексеев болгаш өөскелер чылдың планныг оныаадаларын шагда-ла чедиишкиннг доозкан, ийиги чылдың үдүүнде ажылдап турарлар.

АТБ-ниң коллективин декабрь 26-да күш-ажылчы тинглелгеи чедип алган. Чүүл соортугдегиниң болгаш эргаддезиниң талазы-биле чыл планы ажыр күүсеттингеп. 949,9 муң тонна янзы-бүрү чүктерни соорткан, 41988,2 муң тонна-километрни ажылдап кылган, 5688 муң пассажирлерни аргыштырган.

Мурнакчы будуруглениң коллективи чылды чедиишкиннг доозуп, ийиги чылды бедик темпилиг эгелеп турар.

Ю. ЕГОШИН.

«Салют-4»: орбитага ийи чыл

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СӨТА). 1974 чылдың декабрь 26-да Чер чоогунун орбитазынче салып үндүрген «Салют-4» эртем станциязы ужудуушкунун үргүлчүлеп турар.

Эрткен үениң дургузунда станцияга космонавтыларның ийи экспедициязы: А. Губарев биле Г. Гречко — 30 хонук дургузунда, а оон соонда П. Климук биле В. Севастьянов — 63 хонук дургузунда ажылдаан.

Оон соонда «Салют-4» станциязының болгаш ужудукчу чок «Союз-20» кораблиниң үш ай дургузунда кадыг ужудуушкунун боттандырган.

Эртемниң болгаш улус ажыл-агыйының эрге-ажыктарына шинчилелдерниң база шеңелделериниң калбак программалын күүсеткеп, орбита станциязының болгаш космос кораблиериниң перспективалыг системаларын ажылдап тааришырарын чоруткап.

Декабрьның 27-де Москвадан-биле 16 шак турда, станция черни долгандыр 11 муң 585 эргелиишкинни кылган.

Ук станция программага дүүштүр хүн батареяларының чогумчалыг байдалын доктаамал тутпушаан. Черже азы сылдыстарже шиглээшкин-биле ужудуп турар.

Декабрьның 25-те эртем болгаш техника шеңеделериниң элчеглиг сеансызын чоруткан. Телеметриктиг информацияның медээлериниң алырга, станцияның борт системалары чогумчалыг ажылдап чоруур. Ол-ла үеде станцияның үзүктээштериниде хөй кирбее чорук болгаш чогумчалыг микроклимат хандырганың турар; агаарның температуразы 19 градус, базынгыкы моцгун-суглуг хоорзаның 720 миллиметрни.

Станциядан көзү турар информацияны ажылдап кылып турар.

Чарын космос комплексиниң—орбитаның «Салют-4» эртем станциязының ийи чыл ажызы—совет космос техниказының дыка улуг чедиишкини.

РСФСР-ниң көдээ ажыл-агый мурнакчыларынга Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

Бүгү-эвилелдеп социалистиг чарыышынга чедип алгаш шылгарактай чедиишкиннерн, 1976 чылда таварны болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын будуреринң база күрүнеге садарып көвүдедир талазы-биле планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорукту кылганы дээш Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыспышаан, Ленин ордени болгаш «Кадыг болгаш Маска» алдыы медальбиле шаңнаарлар болза:

ТЫВА АССР-ДЕН

Дойбан Допьяпович Давлага — Тыва АССР-ниң Каа-Хем районунуң «Типлелге» колхозунуң комбайнери.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.

1976 чылдың декабрь 23.

В. Н. Борисовту Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижин-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

Республиканың улус ажыл-агыйынга инженер-техниктиг кадрларны белеткеринге ак сеткилдиг ажылы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 60 харлааны-биле холбаштыр Красноярскиниң политехниктиг институдунуң ректору Василий Николаевич Борисовту Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижин-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай.

1976 чылдың декабрь 23.

Тускай дыңнадыглар

КОМИТЕТТЕРДЕ

● КЫЗЫЛ. Эрзин районуң Ленин аттыг колхозунда көдэ ажыл-агый техниканың база дериг-керекселдерин багай ажылаан турарының дугайында айтырыгны республиканың улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан. Колхозта 35 автомашинаның 14-үү ажылдап турар, 4 автомашина долузу-биле тоймаглаттынган. Оон ады-гында 4 машина, оон иштинде 1975 чылда садып алган ГАЗ-52 бензовоз, 1973 чылда үнген чүк сөөртүр ийи машина база ортке удур ГАЗ-66 деп машина тоймаглаттынмаган.

Малды сут-биле хандырарынга байдал берге турда-ла, суг сөөртүр 9 машинаның бежин өскээр ажыглаар кылдыр эде дерээн, ол машиналарының досказ-ларлары колхоз товүнде кайы хамаан чок чыдар. Колхоз чаа машиналарны алган соң үр үеним иштинде дугаарлаттайн турар.

Колхозта 25 автомашина кирер гараж бар. Ол хиреде чодаачылар техниктиг ажаалданы база септелгени даштын, чадагай черде кылып турар. Машина-техниканы гараж дээш-көрүнче кинрбейн турар, хынаада кылган хүн үреник 11 автомашина колхозчуларның херимнинң иштинде, бажыңнарының чанында турган. Ол ышкаш тракторлар эдилеп база багай, колхозта 22 тракторларның 17-зи ажылдан, үш тракторларның шимчедикчилери Кызылда районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжышкынында септелгеде, 2 трактор шуут тоймагзаттынган.

Комитеттиң хуралындан Ленин аттыг колхозтуң кол инженери Д. Б. Чыжымаа, автомашина механиги Б. С. Намдак оларның кайызындан-даа бир айда шалыңын, а райкүүскомнуң көдэ ажыл-агый эргелелиниң улуг инженер-инспектору Ч. О. Монгуштуң айда алыр шалыңының чартыми тыртарын шиитпирээн. Райкүүскомнуң көдэ ажыл-агый эргелелиниң начальныгы И. К. Бегзинниң ол колхозка техника ажыглалын экижидеринең, инженер-техниктиг ажылдакчыларлан негеддени күштелдиреринең, бурулуг кижилерге шынгыы хемчег хүлээдиринең дугайында медегледин кичээнгейге алган, оны база доктуткан.

● САМАГАЛДАЙ. Тес-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга «Чодураа» колхозта база «Тес-Хем» совхозта мал кыштаглаашкынының база малдың ажаалдачемиргилгелиниң дугайында айтырыгны чугаалашкан. «Чодураа» колхозтуң баштаар черн база түскай эртемнигилери кышка белеткел ажылдарын организастыг эрттирер талазы-биле чамдык хемчеглерни алган. Мал кыштаглаашкынының эгезинде хойнуң 4 база инектиң 4 кажааларын тудуп, эрги кажаалариың септелгезин кылган.

Декабрь эгезинге чедир 2628,8 тонна бөдүүн чемперивц 42 хуузун кыштагларда чедиргеп. Аңгы үеде колуктаалыг чемпер соөртүлгезин организастаап, 7 кижилиг бир звено Таңдында «Революциянын чалбыжы» совхозтан 300 ажыг тонна саваанны белеткээннер.

Үстүнде алдынган хемчеглер-биле чергелештир ам-даа чедир кылдынмаан ажылдарның бары улусчу контролёрларның кымаалаашкын илерээн. Удаваа хой чарун эгезинге биляп турар хиревинде хураган кажааларын ам-даа чедир септевээн. Мал чемн четпес турда-ла, оңу чоп ажыглаарының хемчеглерин четпес ап турар. Малга бөдүүн база холукеваалыг чемнер каап бээр түскай савалар чотундан, оңу черге тоң берип турар. Колхозта сут сөөртүр 9 машинаның түгле 2-зи, 7 кудуктуң түгле бирн ажылдап, мал суг-биле ыракта чедир хандыртынмайн турар. Чамдык кодинарда мал кодурлап турар. Үстүнде четпестерниң чылдагаавынган малдың олуп хораар чоруу эвээжеэвэн. Бо чылдың 11 айдарыңда колхозта 1136 баш мал өлүп хораан.

«Тес-Хем» совхозтуң товүнде малды семиртп азыраар черн багай белеткээн. 1200 баш бода малды тургузу азыраар моллуң тудуун бо чылын ажыглага киирер турган, ам-даа доостаан. А бар кажаалариың септелгезин кылбаан. Мал ыштаар черде чеңнин курлавыры эвээш. Мындыг багай белеткелдиг турган-ла аңаа 763 бодаңы мөөннээн. Декабрь эгезинге чедир бүгү мал чадагай черге турган. Ол малга эдээн каш хонуктар иштинде чем база суг бербейн турган фактылар бар. Чемнн болбаазыралын бэрээнин деңгээлгелг аргаларын ажыглаайн турар, малга чем каап бээрнинн кандыг-даа хереккедя чогуңдан чемнн черге каап берип, чидаргын болдуруп турар. «Чодураа» колхозтуң баштаар черинин даргазы С. А. Чаңгы-оол, «Тес-Хем» совхозтуң директору Ш. Л. Балчый-оол оларга мал кыштаглаашкынында четпестерни дүргеп чайладыр талазы-биле хемчеглерни алырын комитет хуралындан дааскан.

● КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. Ак-Довурак хоорайда автотранспорт будурулгезин пассажирлер аргыжылгазын организастап турарының дугайында айтырыгны Барлын-Хемчик районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан. Суурлар аразынга автобус шимчээшкинин багай организастаан, оларның чолаачылары шак барымдаалавас, рейсче орайтап үнер чоруктар хой бооп турар. Чижээ, ноябрь айның баштайгы хүнүнде Эрги-Барлык—Кызыл-Мажалык, Аянты—Кызыл-Мажалык, Кызыл-Мажалык—Хөнделең аразынга автобустар шуут рейсче үнгэзин.

Чедер суурларынга автобустар орайтап кээр таварылгалар хой. Чижээ, Эрги-Барлыкка расписание ёзугаар эртенгинин 9 шакта келир турган 10 шак 20 минутада, дүште олаа ийи шакта чедер турган. 3 шакта келир таварылгадар турганы хынаалдан илерээн. Оон туржук Ак-Довуракты бодундаа. Кызыл-Мажалык суурда-ла автобус шимчээшкинин багай организастаан. Ажылдаар үжүлүг 15 автобустарның бир эртен түгле 5-и рейсче үнгенн илерээн. Оон кол чылдагаапы олариың хой кезиин септеп, септээр хуузаавын уламын турарында.

Бо бүгү четпестерниң дугайын комитет хуралынга чугаалашкаш, районнуң суурлар аразынга автобус шимчээшкинин чүрүмчүдүп, пассажирлер аргыжылгазын экижидер талазы-биле шалыпкын хемчеглерни алырын АТБ начальныгга Селюктан негээн.

● ЭРЗИН. Эрзинниң улусчу контроль комитединге «Чаа оруң» колхозта касса чүрүмүн хажылып турарының дугайында киргеп дынналдыгны хынаа көргеш, оон түнелиин комитеттиң хуралынга сайгарып көргеп. 9229 рубль орулганын түгле 1000-үн банкыга дужаагаң. Колхозчуларның шалын акшазындан 16124 рубльди өскээр чарыгаан. Хой түңнүг рубльди колхозчуларга чегирип турган. Чижээ, Дүңчүрге 200 рубльди, Севильбаага—1200 рубльди чегирген. Шилчилге кылбайн бараан садып ап турганы база илерээн. Касса документтилери хирлыг, хой эдиглерниг болган өске-даа хажыдымыкшынар бар. Колхозтуң ревизия комиссазы четпес ажылдан, кассага ой-шаанда хынаала кылбайн келген.

Илерээн четпестерни дарый чайладыр талазы-биле шынгыы хемчеглерни алырын колхозтуң кол бухгалтеры Дарий-оолга комитет хуралындан дааскан.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

★ *Бии-Хемниң улусчу контролёрларында*

★ *Бир бөлүктүң ажылының дуржулгазындан*

★ *Ийи совхозтуң дирекциязының кичээнгейинге*

БИРГИ ЧЕРГЕНИҢ АЙТЫРЫЫ

СЭКП-ниң XXV съездиниң салган сорулгаларында экономиканы хөгжүдеринниң интенсивтиг, шынар факторлары бир кол черни эдилеп. Бо сорулгаларны шиитпирлээрниче күштү моөнбевишаан, районнуң партия, совет болгаш ажыл-агый органнары квартал, чыл планнарын күүседиргече, продукцияның шынарын бедидеринче улут кичээнгейни салып турар. Районнуң улусчу контроль органнары бо чугула ажыл-херекке боттарының үүлүн киирип турар. Улусчу контроль комитедиң, бөлүктүрге болгаш постуларга бүдүрүлге влияниярын күүседир, мурнакчы технологияны, материалдыг курлавырларны ажыглаар талазы-биле хемчеглерни күүседир талазы-биле ажылдарга партия организациязынарының дөмейлеп турар.

Чижээ, Тураның мяңгы белеткээр пунктузунда бүдүрүп турар продукцияның куду шынарының дугайында хомудалдар-биле холбаштыр шиитпирлээр тудуг материалдарның шынарын бедидер дээш демисел кайчаар чоруп турарын бүгү талалыг сайгарып шердүүс. Бо бүдүрүгенин удуртукчулары технологтуг турумну шынгыы сагыыр талазы-биле инженер-техниктиг ажылдакчылардан негеддени чогуур деңнелге тургускаан, шынар чок кылыгларны кылып үндүрер чорук-биле ишкинч, сонга болгаш эжик кастактарын, шала ыштарын, өске-даа таваңылга кылыгларын будүрерде техниктиг негелдерни, күрүне стандарттарыг сагыыр талазы-биле инженер-техниктиг ажылдакчылардан негеддени чогуур деңнелге тургускаан, шынар чок кылыгларны кылып үндүрер чорук-биле ишкинч, сонга болгаш эжик кастактарын, шала ыштарын, өске-даа таваңылга кылыгларын будүрерде техниктиг негелдерни, күрүне стандарттарыг сагыыр талазы-биле ажылдаар черлерниң ажылдаар ажылдаар черлерниң ажылдаар ажылдаар черлерниң ажылдаар

партийжи ● информация

Организастыг бедик деңнелге

Партия эге организацияларыгга отчёт-сонгулдалыг хуралларны эртиргенинин түнелдеринин дугайында айтырыгны чоокта чаа СОКП Кызыл хооркомунун бюрозунун хуралынга чугаалашкан. Иштин-биле шайысыладык күш-ажылчы коллективтеринде, албан организацияларында, өөредилге черлеринде, школаларында партия эге организацияларының отчёт сонгулдалыг хуралдарын организастыг болгаш политиктиг бедик деңнелге эртиргенин амаа демдегээн. Оларга Кызылдың бүтү коммунистеринден 80,8 хуузу киришкен болгаш муң ажыг кижи санал-оналдарны берген.

Хуралдарга болгулаан отчёт илетмелдерге болгаш коммунистерниң саналдарынга СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериң күүседир талазы-биле норуттунуп турар партийжи организастыг болгаш идеологтуг ажылдың бүгү талаларын, бүдүрүлгенин ажыктыпп бедидеринин болгаш ажылдың шынарының дугайын хандыр анализтээн. Оон-биле кады оларга кол инээнгейин чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже болгаш моон соонгаргы сорулгаларже угландырган.

Үлетпүр, тудуг, транспорт болгаш өске-даа организацияларның коммунистери боттарының отчёт-сонгулдалыг хуралдарынга күш-ажылдың байдалында, ону организастап турарында, кадрларны быжыглаар, күш-ажылдың сагыпга-чурумун мүштелдирер талазы-биле ажылдарда четпестерге хамаарыштыр шүүмүүлелдерни кылган. Ол ышкаш чамдык партия организацияларында шиитпирлер күүседир талазы-биле дортпуттунуп турар партийжи организастыг болгаш идеологтуг ажылдың бүгү талаларын, бүдүрүлгенин ажыктыпп бедидеринин болгаш ажылдың шынарының дугайын хандыр анализтээн. Оон-биле кады оларга кол инээнгейин чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже болгаш моон соонгаргы сорулгаларже угландырган.

Үлетпүр, тудуг, транспорт болгаш өске-даа организацияларның коммунистери боттарының отчёт-сонгулдалыг хуралдарынга күш-ажылдың байдалында, ону организастап турарында, кадрларны быжыглаар, күш-ажылдың сагыпга-чурумун мүштелдирер талазы-биле ажылдарда четпестерге хамаарыштыр шүүмүүлелдерни кылган. Ол ышкаш чамдык партия организацияларында шиитпирлер күүседир талазы-биле норуттунуп турар партийжи организастыг болгаш идеологтуг ажылдың бүгү талаларын, бүдүрүлгенин ажыктыпп бедидеринин болгаш ажылдың шынарының дугайын хандыр анализтээн. Оон-биле кады оларга кол инээнгейин чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже болгаш моон соонгаргы сорулгаларже угландырган.

Үлетпүр, тудуг, транспорт болгаш өске-даа организацияларның коммунистери боттарының отчёт-сонгулдалыг хуралдарынга күш-ажылдың байдалында, ону организастап турарында, кадрларны быжыглаар, күш-ажылдың сагыпга-чурумун мүштелдирер талазы-биле ажылдарда четпестерге хамаарыштыр шүүмүүлелдерни кылган. Ол ышкаш чамдык партия организацияларында шиитпирлер күүседир талазы-биле норуттунуп турар партийжи организастыг болгаш идеологтуг ажылдың бүгү талаларын, бүдүрүлгенин ажыктыпп бедидеринин болгаш ажылдың шынарының дугайын хандыр анализтээн. Оон-биле кады оларга кол инээнгейин чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже болгаш моон соонгаргы сорулгаларже угландырган.

Үлетпүр, тудуг, транспорт болгаш өске-даа организацияларның коммунистери боттарының отчёт-сонгулдалыг хуралдарынга күш-ажылдың байдалында, ону организастап турарында, кадрларны быжыглаар, күш-ажылдың сагыпга-чурумун мүштелдирер талазы-биле ажылдарда четпестерге хамаарыштыр шүүмүүлелдерни кылган. Ол ышкаш чамдык партия организацияларында шиитпирлер күүседир талазы-биле норуттунуп турар партийжи организастыг болгаш идеологтуг ажылдың бүгү талаларын, бүдүрүлгенин ажыктыпп бедидеринин болгаш ажылдың шынарының дугайын хандыр анализтээн. Оон-биле кады оларга кол инээнгейин чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже болгаш моон соонгаргы сорулгаларже угландырган.

Үлетпүр, тудуг, транспорт болгаш өске-даа организацияларның коммунистери боттарының отчёт-сонгулдалыг хуралдарынга күш-ажылдың байдалында, ону организастап турарында, кадрларны быжыглаар, күш-ажылдың сагыпга-чурумун мүштелдирер талазы-биле ажылдарда четпестерге хамаарыштыр шүүмүүлелдерни кылган. Ол ышкаш чамдык партия организацияларында шиитпирлер күүседир талазы-биле норуттунуп турар партийжи организастыг болгаш идеологтуг ажылдың бүгү талаларын, бүдүрүлгенин ажыктыпп бедидеринин болгаш ажылдың шынарының дугайын хандыр анализтээн. Оон-биле кады оларга кол инээнгейин чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже болгаш моон соонгаргы сорулгаларже угландырган.

Төлептиглерни партияга

Өске бүтү черлерде ышнаш, Улуг-Хем районнуң партия организацияларының ам төлептиг ажылчыларның күзелиг-биле бодунуң хуралдакын немеп остүрериппе улуг кичээнгейни салып турар. Чоокта чаа СЭКП райкомунуң бюрозунга чамдык мурнакчы ажылчыларны СЭКП кежигүнүнге хүлээп алган. Оларның бирээзи «Найырал» совхозтуң Үрбүн фермазының саанчызы Ч. С. Самба бо чылдың 11 саар бир шилектеп-ле 1000 ш. ыг сүт саар планын 2000 кг ч ргэн. Оон ангыда, ол Чаа-Холь кожуун Советтиниң депутады база Үрбүн суурда хөрээлөнгөр чөвүлелиниң кежигүнү хой-ниитинчи даалгаларын база идепкейлиг күүседип турар. Ынчангаш оны райком бюрозунуң хуралынга партия кежигүнүнге бир үн-биле хүлээп алган.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведиинин депутады А. М. Банный-оол мурнунда № 586 КМК-га элээп каш чылдарда мурнакчы тудугчу болуп келген, а сөөлгү чылдарда ол техниканга хандыкшаап, чөлаачылар курузун доозаш, ол-ла тудуг коллективинде мурнакчы чөлаачы болуп ажылдап турар. Анатолий Монгушович Банный-оол базала од бирээдэн партия кежигүнүнге хүлээп алдынган.

Олардан ангыда «УТКА 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хем сүт-бирааң фермазының саанчызы Т. Ш. Ондар, трактористка Н. К. Барынмаа оларны СЭКП кежигүнүнге кандидат кылдыр комсомолду дамчыштыр хүлээп алган. СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бюрозунуң хуралы ол хүн өске-даа ам төлептиг кижилерни партияга хүлээп алган.

Партбөлүк организакчыларының өөредилгези

Чоокта чаа болуп эртикилээн отчёт-сонгулдалыг хуралдарга чамдык дуржулгалыг эптер-биле калы идепкейлиг аныяк коммунистер партбөлүк организакчыларынга сонгуткан. Ону барымдаалаш партиянын Чөөп-Хемчик райкому оларның семинарын девискээр айы-биле «Чыраа-Бажы», «Сүт-Хөл» совхозтарга эртиргилээн. Анаа 30 хире партбөлүк организакчылары киришкен.

Аңаа олар «СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш партия Төп Комитединиң» октябрь (1976 чыл) Пленумунуң шиитпирлериппе дүүштүр партбөлүктерниң сорулгаларының», «Партияга хүлээп алыышкының» болгаш «Партбөлүктүң ажыл планының дугайында» деңнеларны дыңнаапкан. СЭКП райкомунуң кылдыс эргелекчилери Д. Ховалыг, М. Хожур-оол болгаш өске-даа ажылдакчылар лекцияларны номчаан.

Партия бөлүүнүң организакчылары боттарының ажылының дуржулгазын база солушканнар.

Александр Евдокимович Храмовских Тыва электри четкизинде 12 чыл ажыр ажылдап келген. Мергежилдиг токарь, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Александр Евдокимович хой чылдарның дургузунда кызымак ажылы дээп В. И. Ленинниң 100 хардаанынга турааскаткан юбилейлиг медаль, хой санныг хүндүлел бижиктер биле болгаш социалистиг чарыштың тиилекчизин деп хөрек демдээ-биле каш-даа удаа шаңнаткан.

Оон чогаадыкчы болгаш тывынгыр арга-мергежилдиин коллективте эш-оорга үнелзөр. Александр Евдокимовичиниң киргенин 41 чаартыкчы саналдарны бүдүрүлгеде шинээдип алганындан 3340 рубльдың камналгазы алдынган.

ЧУРУКТА: токарь А. Е. Храмовских.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

ПОВАРЛАР

Бирги конкурс

— Ындыг харын. Берге болбайн аал. Белен чүве кайда боор. Ажылыңга ынак-ла болзуңза чактыга бээр сен, ажыр-бас, Зоя. Бистиң ажылывыс чаш эвес-ле болгай. Мен бистиң совхозубустуң Хайырлыг хову-турлаг бригадазынга үзүктел чок 20 чыл поварлап келдим. Иланыпкы дүжүт ажаалдаашкы үезинде суг дыка чымыштыр. Дүн, хүн дивеен ажылдан турар механизаторларның, трактористерниң ажылының будурунчузуг бистиң белеткээн чемнеристен база дыка хамаарыжыр дизе хооредиг эвес боор. Бистиң ажылывыстың код сорулгазы амданныг чемин белеткээрине болгай, кыстар — дээш. Каа-Хем районнуң «Ленинчи» оруқ совхозтан келген Л. Артемьева чаңында олурган өөрүнче коргулаош, хүлүмүүрүй-дүр.

— Чемнериң келгенинерниң ачеттирдиң, повар» дээн сөзүң дыңнаарга, дыка өөрүнчүг. харын кижиниң удам-на хей-аът киирер...

Шак ындыг ажылыг чугааларны ол хүн «Оок» совхозтуң столовазынга хойну дыңнап болур турган.

Республиканың колхоз, совхозтарында пинти чемпеннерге чердериниң поварларының бирги конкурузу Бии-Хем районнуң «Оок» совхозунуң столовазынга болуп эртикен. Ону кодээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчызарының профсоюзтел обкому болгаш Кодээ ажыл-агый министерствозу организастап эртиргеп. Анаа Таңды, Бии-Хем, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Каа-Хем районнарның колхоз, совхозтарындан поварлар киришкеннер. Оларның арозында арга-дургузугазы байлак хөчүүшүлер, поварның харыы-салгалыг ажылынга ажылдаа-ла үр болбаан аныяктардаа бар.

Конкурстуң код сорулгазы — белеткеп турар чемнин шынарын, шимет-каастаашаның экижеддип, ооң ассортиментизин калбартыры база хандырылгавың культуразын бедидер херекке поварларның идепкейлиг киржилгезин чедип алыры.

«Оок» совхозтуң улуг, делгем заалдыг стологаны... Од бодунуң бөгүнгү валчыларын баймралдыг байдалга хүлээп алган. Республиканың янзы-бүрү будуларындан келген поварлар ажыл-херээн чугаалажып, таныжып, од аразында кымга кандыг айтырыг келир ирги деп дүүркексеп турары-ла илдеп.

— Арай суроодексеп тур мен. Биске бодаарга, арга-дургузугазы улуг, хей чыл ажылдап келген, бодунуң ажылының ёзулуг мастерлери болу бергенинер бе-ээн бар-дыр — деп, Саара Күнгаа ажинге сымыраны-дыр.

Конкурсту кодээ ажыл-агый болгаш белеткеп ажылдакчыларының профсоюзтел обкомунуң секретары В. Ф. Кузак ажыткаш, ооң киржикчилериниң чедишкиннерин күзээн. Конкурстуң негелделери мынды: чемнин амданып, даштыкы хевирин каастаарын, чем белеткээриниң рецептизин болгаш технологиязын тыва сагыры, айыткан шагында чемни белеткеп доозары база ажылдап турар черни ары-шевер тургузары.

Поварларның ажылдаарынга бүгү-ле үнеени белен кылган. Белеткээр чемнерин айыткан билеттерин алгаш, олар тус-тузунда ажылдап киришкеннер. Үр эвес болганда баштай доосканнар көрдүнген дөрт чүүл чемни белеткеп алгаш, жюри кежигүннериниң мурнунда столга эккеп деңгеш салып эгелээн. Жюри чемниң амданыш, даштыкы хевирин, белеткеттингеп үезин саналп, чай чок-ла ажылдап турганнар.

Поварлар шупту чемнерни айыткан шагында доозуп, дерип салганнар. Оларның белеткээн чемнерниң шынары, амданыш-даа эки. А оларның ишкинден кайы-бирээзиниң белеткээн чеми эң-не эки деп демдекти алыр үнүрулуг. Амдыгында оны кым-даа билбес. Жюри кежигүннериниң үндүрүп келир түшелдерин маңап, чугаалажып, дүүркексеп турарын кижи дораан-на эскерип каар.

Удавазында жюри конкурстуң түшелин үндүрүп, ооң киржикчизинге Бай-Тайга районнуң «Бай-Тал» совхозунуң повары Саара Күнгааны адаан. Од чемни сөөлүүредир белеткеп эгелээн-даа болза, айыткан үезинден эрте доозуп, конкурстуң эң улуг санын ап, ооң негелделерни долузу-биле күүседип, республиканга бирги черни алган. Ооң ыяаган чеми: быштактан салат, борщ, бифштекс болгаш какао.

Ийиги черни Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачы» совхозунуң повары Людмила Огородова эзээн. Үшкү черни Таңды районнуң С. Тока аттыг совхозтан келген Екатерина Кашина биле Бии-Хем районнуң «Оок» совхозунуң повары Любовь Хомякова аразында үлешиннер. Конкурстуң киржикчилериге

ЧУРЗЫКТАРДА: конкурс үезинде.

хуулдел биминиерин, тураскаадыг белеткерин тыыскан. Иштә чемненирге черниге хөй чылда үре-түнелдиг ажылдан келген база конкурстуң хөстүн киржикчи даап А. Артемьевага база ол ышкаш ол ажылын киржикчи даап З. Куулярга тураскаадыг белеткерин берген.

Конкурстуң киржикчилерин боттарының арга-дургузугазын солуп, шак ындыг конкурстарны доктаамал эрттирип турарын күзеп, кодээның ажыл-ажинээрин амданыг, шынары эки аъш-чем-биле хандырарны — ажылывыстың код сорулгазы деп демдегээнинер.

В. КУУЛАР.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Социализм чурттарында

Металлургияга — чаа технология

ПРАГА. Тршинецте Октябрьның социалистиг Улуг революциязы аттыг металлургия комбинадында күчүлүг конвертор цегининг тудуушунунга белетмел малбарган. Ону үези эртип эргижирээн домна суугунун, нак кудар цехтиң болгаш конс батареязының орнунга тургузар, ам ында эрги деримишкиннерни адырып бузуп эгелээн.

Нак бүдүрерин улам-на деп-шилгелиг технологияже шилчидер чорун комбинатка чыл бүрүде металл үндүрериң 600 муң тонна ажыр көвүдедириниң, ооң шынарын болгаш бүгү бүдүрүлгениң ажылының амыктыын дыка бедидериниң орагзын бээр. Чаарты ныяганының сөөнда кислородтуг конверторлар чылда 2,5 миллион тонна маңны бээр апаар.

Транспортчуларның чедишкини

УЛАН-БАТОР. Улан-Батор демир-оруунуң коллективи бо чылдың планын бүгү норгузуглер талазы-биле хуусаа бетинде күүсеткен. Әртип турар чылдарның дургузушкунунда ажылдан ныяганының сөөнда кислородтуг конверторлар чылда 2,5 миллион тонна маңны бээр апаар.

Транспортчуларның чедишкини

УЛАН-БАТОР. Улан-Батор демир-оруунуң коллективи бо чылдың планын бүгү норгузуглер талазы-биле хуусаа бетинде күүсеткен. Әртип турар чылдарның дургузушкунунда ажылдан ныяганының сөөнда кислородтуг конверторлар чылда 2,5 миллион тонна маңны бээр апаар.

Транспортчуларның чедишкини

УЛАН-БАТОР. Улан-Батор демир-оруунуң коллективи бо чылдың планын бүгү норгузуглер талазы-биле хуусаа бетинде күүсеткен. Әртип турар чылдарның дургузушкунунда ажылдан ныяганының сөөнда кислородтуг конверторлар чылда 2,5 миллион тонна маңны бээр апаар.

Транспортчуларның чедишкини

УЛАН-БАТОР. Улан-Батор демир-оруунуң коллективи бо чылдың планын бүгү норгузуглер талазы-биле хуусаа бетинде күүсеткен. Әртип турар чылдарның дургузушкунунда ажылдан ныяганының сөөнда кислородтуг конверторлар чылда 2,5 миллион тонна маңны бээр апаар.

Румын трактор тудуу 30 чыл болган

БУХАРЕСТ. Үмен чыл мурнунда — 1946 чылдың декабрьның төнчүзүнде Брашовтуң трактор заводунуң ажиннеден баштайгы трактор үнген. Бүдүн адырның — трактор тудуунуң эгези ооң-биле салдынган.

ССРЭ-ниң калбак техниктиг детнимчези-биле түтүлген Брашовтуң трактор заводу эртнен чыындарның дургузунда бүгү-руяге нүүлерин деңгээмээл уягаттырып, бодунуң кылыгазарының шынарын база техниктиг деңнелин бедидип, чаа мзшиналарны дүрген темпилеп-биле шыңгээдип ап келген. 30 чыл дургузумда Брашов заводунуң конвейерлеринден шупту чартын миллион ажыт тракторлар үнген.

(СЭТА).

Америк ёзунуң „хосталгазы"

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кежүтүнки шиитте чурттаң турар Алаша болгаш Маргарет Макшуэярли аптан-кадай хүндүс ийиде ажылдап чоруй барганда, оларның бажыңынга полицейлилер дүжүлге киреп келген. «Корум-чурумнуң сагыкчылары» кара туразында хөделеген: демги аптан-кадай квартирязынга кежээ кажре тош-содаа болган дег, хамык чүвезин үен-даян октагылаап каапкан болган. Бүгү-ле чүвелеп: оруң-дөжегти, ном салыр черлерни, шкафтарны, харындаа соодукчуну безин андараңдүдере октагылаан мындыг. Макшуэярлилер библиотеказының хынал көөрге, артемиг коммунизм талазы-биле дыка хей номнар, а ол ышкаш капиталлизмни база империализмни шүүмүүлээн утказыг өскедаа литература чок болган.

Демдеглелдерни болгаш бижигелдерни база аппарган.

Макшуэярли аптан-кадай мурнунда АКШ-ка дайынга удур шимээшкиннинг идепкейлиг киржикчилери турган. Олар соолгу үеде социал болгаш политика талазы-биле чуртта хевээр арткан чөптүг эвес чорумтарга боттарының таарзымайн турарын чамырбайн, дагжыдарның профсоюзтелиниң ажылынга идепкейлиг киржип турган. Полицияга эргелелиниң мара дацзымынга оларның фамилиязының дужунга «радикалдар» деп сөстүг элээп каш катап шыйп каан турган. Макшуэярлилер полицияның ужур-дүржок ажылдаашкыннарындан камгалаары-биле судка дилеп киирерге, «бүгү-ле чүвеге таваржып болур чадавасе» полицияның хорудгалынга киргбес деп бодаар болзунзаа, «ыяттаванар» деп оларга сүмелээн. Макшуэярлилер мынчангаш өске штатче чоруур ужурга таварышкан.

Элмайра хоорайга (Нью-Йорк штат) тоогу башкымы турган Чарль Джеймстиң «үүлгеткен херээ» болза, Мурнуу-Чөөп Азията болгаш чер бомбузазының өске-даа районнарынга АКШ-тың шериг холчаарлаашкыннарының моральга таарышпас характерин бодунун кичээлдеринге өөренчилерге ооң танылбырлаашы болур.

Ч. Джеймстиң «патриотизмге удур» чорук кылган деп бурудаткаш, ажылындан үндүр сывыртаан. АКШ-тың конституциязы «сөстүң хосгузунө америкаларга магадылап турар болгай деп, ол чугаалаавга. администраторлар чүгле кыжырын каттырган каан. Директинга удур суд хомудалы кылыры-биле Ч. Джеймс бир адвокатка дидет кылырга, демгиан санап киргеш, ук херектиң чорударынга 5 000 доллар негеттинер-дир. Ооң ангыда чедишкиннинг болурунун магадылалы база чоктур деп чугаалаан. Мынчангаш Ч. Джеймс аяның чокталгазының талазы-биле пособие алырының анкетазын бүргүткенинден өске аргазы чок болган.

Түңнелдер болгаш перспективалар

1976 чылдың чавырлыышкыны

Делегей политиказы 1976 чылдың эгезинде партияның ооң мурнундагы съездиинден Тайбың программазының эстафетазын хүлээп алган СЭКП-ниң XXV съездизиниң даштыкы политиктиг шиитпирлериниң күүлүг идигин алган. Од программаның дүшкүүрдүг чоруктуң чавырлыышкыны бүгү хемчег-биле хаңылаарының үглапыышкыны тайбың болгаш делегейниң кады ажылдакчызының айтырыглары болуп турар. Бо үглапыышкынга болуушкуннарның хөгжүлдезин бирги ээлдулгазында экономика, эртемтехника болгаш культура харылзааларын хөгжүдериниң дугайында күүлеер аразының чугула документилеринге, дугуржулгаларынга ат салдынган. Информациң солчулгазын калбартырыпп, ылангыя даштыкы журналистерниң ажылының байдалдарын удам ыяаш экижеддиринің талазы-биле базымнар кылдынгылаан. Улуг шериг өөредилгелериниң дугайын чарлаш дыңнадырын болгаш даштыкы хайгаарактарны

Чавырлыышкыны — эң-не ыяктыр үнүүр удурлажыкчыларынга чогумчалыг байдалдарны тургускан ГФР-ге болгаш АКШ-ка сонгулда мурнунуң байдалын айтыр херек. Сонгукчуларның хөй нуруузу оларның сооңдан чорувайн барганын маңаа демдеглеер чогуур. Ынчалзажок ол дээрге, «хардаачыларның» дүлгээннинге алжаап, чавырлыышкыннан шуут ойталаар чыгыы турган, боттарын бойлаткан ындыг политиктиг дээргилер-дир.

Ындыг болза-даа оске чүүлдү көрбейн барып база-ла болбас: «шериг-үлетпүр комплекстериниң» херектериниң чогге Европага аймыя чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың түңнелдери болгаш Хельсинки дугуржуушкунунарын боттандырар талазы-биле чазактарның база хөй-ниитин күштериниң ажыл-чорудулгазы тодаргайлап турган. Варшава Керээзиниң киржикчилери күүлеринде Политиктиг консультатпатыг комитединиң чоокта чаа Бухарестиге болган чөвүлел хуралынга илергейлеттингеп, социалластиг дем-каттыштырылгазының чурттарының чаңгыс эпсеткилдиг бодалы-биле алыр-га, Хельсинкиге чөвүлел хуралдың соонда иштики европейжи харылзааларның хөгжүдезин чогумчалыг деп үнелеп болурунуң бүгү үндезини барымдаазы бар болуп турар.

Янзы-бүрү шиитпирлел тургузуглуг күүлеринде аразында политиктиг консультацияларның болгаш аралажылгаларының практиказы калбарып турар. Чижээ, ол үениң дургузунда Францияның, Португалияның, ГФР-ниң, Италияның, Финляндияның президентилери, Швецияның премьер-министри, хой-хой барыын европейжи чурттарның даштыкы херектер министрлери Совет Эвилелинге кээп чорваан. Бо талазы-биле Европаның социалистиг оске-даа чурттарының боттарының базарыя талазы партнёрлары-биле аралажылгаларының графиги эш дудак чок идепкейлиг болган. Ол үзүрашкыышкыннарның болгаш чугаалажыышкыннарының чоругларының болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың түңнелдери болгаш Хельсинки дугуржуушкунунарын боттандырар талазы-биле чазактарның база хөй-ниитин күштериниң ажыл-чорудулгазы тодаргайлап турган. Варшава Керээзиниң киржикчилери күүлеринде Политиктиг консультатпатыг комитединиң чоокта чаа Бухарестиге болган чөвүлел хуралынга илергейлеттингеп, социалластиг дем-каттыштырылгазының чурттарының чаңгыс эпсеткилдиг бодалы-биле алыр-га, Хельсинкиге чөвүлел хуралдың соонда иштики европейжи харылзааларның хөгжүдезин чогумчалыг деп үнелеп болурунуң бүгү үндезини барымдаазы бар болуп турар.

Янзы-бүрү шиитпирлел тургузуглуг күүлеринде аразында политиктиг консультацияларның болгаш аралажылгаларының практиказы калбарып турар. Чижээ, ол үениң дургузунда Францияның, Португалияның, ГФР-ниң, Италияның, Финляндияның президентилери, Швецияның премьер-министри, хой-хой барыын европейжи чурттарның даштыкы херектер министрлери Совет Эвилелинге кээп чорваан. Бо талазы-биле Европаның социалистиг оске-даа чурттарының боттарының базарыя талазы партнёрлары-биле аралажылгаларының графиги эш дудак чок идепкейлиг болган. Ол үзүрашкыышкыннарның болгаш чугаалажыышкыннарының чоругларының болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың түңнелдери болгаш Хельсинки дугуржуушкунунарын боттандырар талазы-биле чазактарның база хөй-ниитин күштериниң ажыл-чорудулгазы тодаргайлап турган. Варшава Керээзиниң киржикчилери күүлеринде Политиктиг консультатпатыг комитединиң чоокта чаа Бухарестиге болган чөвүлел хуралынга илергейлеттингеп, социалластиг дем-каттыштырылгазының чурттарының чаңгыс эпсеткилдиг бодалы-биле алыр-га, Хельсинкиге чөвүлел хуралдың соонда иштики европейжи харылзааларның хөгжүдезин чогумчалыг деп үнелеп болурунуң бүгү үндезини барымдаазы бар болуп турар.

Янзы-бүрү шиитпирлел тургузуглуг күүлеринде аразында политиктиг консультацияларның болгаш аралажылгаларының практиказы калбарып турар. Чижээ, ол үениң дургузунда Францияның, Португалияның, ГФР-ниң, Италияның, Финляндияның президентилери, Швецияның премьер-министри, хой-хой барыын европейжи чурттарның даштыкы херектер министрлери Совет Эвилелинге кээп чорваан. Бо талазы-биле Европаның социалистиг оске-даа чурттарының боттарының базарыя талазы партнёрлары-биле аралажылгаларының графиги эш дудак чок идепкейлиг болган. Ол үзүрашкыышкыннарның болгаш чугаалажыышкыннарының чоругларының болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың түңнелдери болгаш Хельсинки дугуржуушкунунарын боттандырар талазы-биле чазактарның база хөй-ниитин күштериниң ажыл-чорудулгазы тодаргайлап турган. Варшава Керээзиниң киржикчилери күүлеринде Политиктиг консультатпатыг комитединиң чоокта чаа Бухарестиге болган чөвүлел хуралынга илергейлеттингеп, социалластиг дем-каттыштырылгазының чурттарының чаңгыс эпсеткилдиг бодалы-биле алыр-га, Хельсинкиге чөвүлел хуралдың соонда иштики европейжи харылзааларның хөгжүдезин чогумчалыг деп үнелеп болурунуң бүгү үндезини барымдаазы бар болуп турар.

Янзы-бүрү шиитпирлел тургузуглуг күүлеринде аразында политиктиг консультацияларның болгаш аралажылгаларының практиказы калбарып турар. Чижээ, ол үениң дургузунда Францияның, Португалияның, ГФР-ниң, Италияның, Финляндияның президентилери, Швецияның премьер-министри, хой-хой барыын европейжи чурттарның даштыкы херектер министрлери Совет Эвилелинге кээп чорваан. Бо талазы-биле Европаның социалистиг оске-даа чурттарының боттарының базарыя талазы партнёрлары-биле аралажылгаларының графиги эш дудак чок идепкейлиг болган. Ол үзүрашкыышкыннарның болгаш чугаалажыышкыннарының чоругларының болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың түңнелдери болгаш Хельсинки дугуржуушкунунарын боттандырар талазы-биле чазактарның база хөй-ниитин күштериниң ажыл-чорудулгазы тодаргайлап турган. Варшава Керээзиниң киржикчилери күүлеринде Политиктиг консультатпатыг комитединиң чоокта чаа Бухарестиге болган чөвүлел хуралынга илергейлеттингеп, социалластиг дем-каттыштырылгазының чурттарының чаңгыс эпсеткилдиг бодалы-биле алыр-га, Хельсинкиге чөвүлел хуралдың соонда иштики европейжи харылзааларның хөгжүдезин чогумчалыг деп үнелеп болурунуң бүгү үндезини барымдаазы бар болуп турар.

Янзы-бүрү шиитпирлел тургузуглуг күүлеринде аразында политиктиг консультацияларның болгаш аралажылгаларының практиказы калбарып турар. Чижээ, ол үениң дургузунда Францияның, Португалияның, ГФР-ниң, Италияның, Финляндияның президентилери, Швецияның премьер-министри, хой-хой барыын европейжи чурттарның даштыкы херектер министрлери Совет Эвилелинге кээп чорваан. Бо талазы-биле Европаның социалистиг оске-даа чурттарының боттарының базарыя талазы партнёрлары-биле аралажылгаларының графиги эш дудак чок идепкейлиг болган. Ол үзүрашкыышкыннарның болгаш чугаалажыышкыннарының чоругларының болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың түңнелдери болгаш Хельсинки дугуржуушкунунарын боттандырар талазы-биле чазактарның база хөй-ниитин күштериниң ажыл-чорудулгазы тодаргайлап турган. Варшава Керээзиниң киржикчилери күүлеринде Политиктиг консультатпатыг комитединиң чоокта чаа Бухарестиге болган чөвүлел хуралынга илергейлеттингеп, социалластиг дем-каттыштырылгазының чурттарының чаңгыс эпсеткилдиг бодалы-биле алыр-га, Хельсинкиге чөвүлел хуралдың соонда иштики европейжи харылзааларның хөгжүдезин чогумчалыг деп үнелеп болурунуң бүгү үндезини барымдаазы бар болуп турар.

Янзы-бүрү шиитпирлел тургузуглуг күүлеринде аразында политиктиг консультацияларның болгаш аралажылгаларының практиказы калбарып турар. Чижээ, ол үениң дургузунда Францияның, Португалияның, ГФР-ниң, Италияның, Финляндияның президентилери, Швецияның премьер-министри, хой-хой барыын европейжи чурттарның даштыкы херектер министрлери Совет Эвилелинге кээп чорваан. Бо талазы-биле Европаның социалистиг оске-даа чурттарының боттарының базарыя талазы партнёрлары-биле аралажылгаларының графиги эш дудак чок идепкейлиг болган. Ол үзүрашкыышкыннарның болгаш чугаалажыышкыннарының чоругларының болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың түңнелдери болгаш Хельсинки дугуржуушкунунарын боттандырар талазы-биле чазактарның база хөй-ниитин күштериниң ажыл-чорудулгазы тодаргайлап турган. Варшава Керээзиниң киржикчилери күүлеринде Политиктиг консультатпатыг комитединиң чоокта чаа Бухарестиге болган чөвүлел хуралынга илергейлеттингеп, социалластиг дем-каттыштырылгазының чурттарының чаңгыс эпсеткилдиг бодалы-биле алыр-га, Хельсинкиге чөвүлел хуралдың соонда иштики европейжи харылзааларның хөгжүдезин чогумчалыг деп үнелеп болурунуң бүгү үндезини барымдаазы бар болуп турар.

Янзы-бүрү шиитпирлел тургузуглуг күүлеринде аразында политиктиг консультацияларның болгаш аралажылгаларының практиказы калбарып турар. Чижээ, ол үениң дургузунда Францияның, Португалияның, ГФР-ниң, Италияның, Финляндияның президентилери, Швецияның премьер-министри, хой-хой барыын европейжи чурттарның даштыкы херектер министрлери Совет Эвилелинге кээп чорваан. Бо талазы-биле Европаның социалистиг оске-даа чурттарының боттарының базарыя талазы партнёрлары-биле аралажылгаларының графиги эш дудак чок идепкейлиг болган. Ол үзүрашкыышкыннарның болгаш чугаалажыышкыннарының чоругларының болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың түңнелдери болгаш Хельсинки дугуржуушкунунарын боттандырар талазы-биле чазактарның база хөй-ниитин күштериниң ажыл-чорудулгазы тодаргайлап турган. Варшава Керээзиниң киржикчилери күүлеринде Политиктиг консультатпатыг комитединиң чоокта чаа Бухарестиге болган чөвүлел хуралынга илергейлеттингеп, социалластиг дем-каттыштырылгазының чурттарының чаңгыс эпсеткилдиг бодалы-биле алыр-га, Хельсинкиге чөвүлел хуралдың соонда иштики европейжи харылзааларның хөгжүдезин чогумчалыг деп үнелеп болурунуң бүгү үндезини барымдаазы бар болуп турар.

Янзы-бүрү шиитпирлел тургузуглуг күүлеринде аразында политиктиг консультацияларның болгаш аралажылгаларының практиказы калбарып турар. Чижээ, ол үениң дургузунда Францияның, Португалияның, ГФР-ниң, Италияның, Финляндияның президентилери, Швецияның премьер-министри, хой-хой барыын европейжи чурттарның даштыкы херектер министрлери Совет Эвилелинге кээп чорваан. Бо талазы-биле Европаның социалистиг оске-даа чурттарының боттарының базарыя талазы партнёрлары-биле аралажылгаларының графиги эш дудак чок идепкейлиг болган. Ол үзүрашкыышкыннарның болгаш чугаалажыышкыннарының чоругларының болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың түңнелдери болгаш Хельсинки дугуржуушкунунарын боттандырар талазы-биле чазактарның база хөй-ниитин күштериниң ажыл-чорудулгазы тодаргайлап турган. Варшава Керээзиниң киржикчилери күүлеринде Политиктиг консультатпатыг комитединиң чоокта чаа Бухарестиге болган чөвүлел хуралынга илергейлеттингеп, социалластиг дем-каттыштырылгазының чурттарының чаңгыс эпсеткилдиг бодалы-биле алыр-га, Хельсинкиге чөвүлел хуралдың соонда иштики европейжи харылзааларның хөгжүдезин чогумчалыг деп үнелеп болурунуң бүгү үндезини барымдаазы бар болуп турар.

Янзы-бүрү шиитпирлел тургузуглуг күүлеринде аразында политиктиг консультацияларның болгаш аралажылгаларының практиказы калбарып турар. Чижээ, ол үениң дургузунда Францияның, Португалияның, ГФР-ниң, Италияның, Финляндияның президентилери, Швецияның премьер-министри, хой-хой барыын европейжи чурттарның даштыкы херектер министрлери Совет Эвилелинге кээп чорваан. Бо талазы-биле Европаның социалистиг оске-даа чурттарының боттарының базарыя талазы партнёрлары-биле аралажылгаларының графиги эш дудак чок идепкейлиг болган. Ол үзүрашкыышкыннарның болгаш чугаалажыышкыннарының чоругларының болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың түңнелдери болгаш Хельсинки дугуржуушкунунарын боттандырар талазы-биле чазактарның база хөй-ниитин күштериниң ажыл-чорудулгазы тодаргайлап турган. Варшава Керээзиниң киржикчилери күүлеринде Политиктиг консультатпатыг комитединиң чоокта чаа Бухарестиге болган чөвүлел хуралынга илергейлеттингеп, социалластиг дем-каттыштырылгазының чурттарының чаңгыс эпсеткилдиг бодалы-биле алыр-га, Хельсинкиге чөвүлел хуралдың соонда иштики европейжи харылзааларның хөгжүдезин чогумчалыг деп үнелеп болурунуң бүгү үндезини барымдаазы бар болуп турар.

ТӨРЭЭН ЧУРТКА БАРААЛГАТКАН

Партилыг XXV съездиниң төөгүлүг планнырынге сорук киргеп совет улус оңгу беш чыдың баштайғы чылын коммунистиг тургузуушкунуң бүгү адырларынга чаа-чаа чедиишкиннерлиг демдеглеп эртпирип турар. Ук чедиишкиннерни чедип алырынга Россия Федерациязының культуразының хой национал-дыг отрядының ажылдакчылары боттарының үлүгүн киирештирген. Ол дугайын 1976 чылда РСФСР-ниң Күрүне шаңналдарыл алган чогаалдар тодаргай хереченлеп турар.

Шаңналдар алган чаа лауреаттарның чогаадыкчы ажыл-чорудулгазының дүтүлгин чугаалап бээрин РСФСР-ниң Министрлер Чөвүдениинге Даргазының ораалакчызы, РСФСР-ниң Күрүне шаңналдарының талазы-биле комиссиязының даргазы В. И. Кочемасовтан СЭТА-ның корреспондентизи дилээн. Оон чугааланы болза:

— Шаңналдар алган ажылдар социалистиг культураны улам байыдып, ажылчы чоннарның угаан-бодал инжиндилгезинге чугула чүүлдер болуп турар, Олар бедик идейлиг, партийжи болгаш бүүдүг улустуң чогаалдар болур.

М. Горький аттыг Күрүне шаңналыш алганнарның бирээзи, амгы орус прозаның улуг мастерлериниң бирээзи С. Воронин хөйге билдингир чогаалчы. Чогаалчымның бижээн номнарында совет кижилерниң угаан-бодал байдал, эвилеп-олдээ, бот-боттарынга дузалажырынга кезээде белеңи хапсыш-биле чыруттынган. База-ла шаңнал алган В. Фирсовтың шүлүктери номчукчуларның бедик үнелелин алган. Орус бойдустуң каас-чараашы, төрээн черге бинакшыл, оон эртжен болгаш амгы үеэн шүлүкчүүң бижээн одуругларында тодаргай костүп турар. «Мак чечектериниң хүнү» деп шүлүктер номуң үндүрген О. Фокина база-ла шаңналга четкен. Ук номуң үш кезээ бир бөлүк кылдыр чыгдынган, инда төрээн чер—бистиң чуртувустуң соңгу таласы хапы инакшыл-биле чыруттынган. Ю. Барбаштың «Эстетика болгаш поэтика айтырыглары» деп ному шаңналды алган. Социализм болгаш капиталызм күштериниң идейлиг демиселиниге хөлбаштыр литератураның болгаш уран чүүлдүң хөгжүдээшиниң айтырыгларын автор хамызыбиле аналитен турар.

Музыка уран чүүлүнүң талазы-биле М. Глинка аттыг шаңналды бистиң хоочун композиторувус А. Касьянов алган. Оон «Степан Разин», «Фома Гордеев» деп операларының болгаш сөөлгү чылдарда чогаатканы камералыг ажылдары бедик идейлиг, амыдыралтыг болгаш национал колоритлиг.

База-ла ол шаңналды алган Ленинградтың Киров аттыг опера болгаш балет театрының кол ыраажызы Б. Штоколовтуң уран талантызы чүгле бистиң чуртта эвес, а даштыкыда билдингир апарган. Музыковед Ю. Келдыштың шинчилел ажылдары бо шаңналга төлептиг болган.

Театр уран чүүлүнүң талазыбиле К. Станиславский аттыг Күрүне шаңналыш элээн хой кижилерге тывыскан. Олардың бирээзи Ленинградтың Ленсовет аттыг театрының артизи А. Владимирова (Фрейдлих) элээн хой чогаалдарының маадырларының овур-хевирин амыдыралчы кылдыр коргүзүп шыдаап. Куйбышевтиң М. Горький аттыг шыл театрының болүк ажылдакчылары Ада-чурттуң Улуг дайынының 30 чыл оюнга тураскаадып «Алдын карета» деп пиесин турғускан. Оң шин коруккүлериниң бедик үнелелин алган. Ростов областың шин театрының чогаадыкчы ажылдакчылары М. Шолоховтуң «Оожум Дон» деп чогаалын театрның сценазынга турғускаш, база-ла коруккүлериниң талазындан эки үнелелдин ап, шаңналды алган.

Чуруага уран чүүлүнүң талазы-биле И. Репин аттыг шаңналдың лауреаттарының отрядында чаа кижилер немешкеп. Талантылыг чурукчу Б. Угаровтуң Октябрь революциязынга болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынынга тураскаатказ элээн каш ажылдары од шаңналга четкен. Бистиң үеэниң кижилериниң овур-хевирин турғускан чурукчу Х. Якупов, улуг чогаалчы Сергей Есенинниң турасказалыш оон тораэн черинде кылган скульптор А. Кибальников олар база-ла улуг шаңналга четкен.

Улустуң уран чогаалын хогжүдеринче партия доктаамал кичээнгейни салып турар. Совет Эвилелиниң хой национал-дыг улустарының талантызы магалыг. Ыштан, даштап, сөөктен болгаш оске-даа чүүлдерден каас-чараш чүүлдерни чаза кылыр талазы-биле бистиң чуртувустуң чамдык улустары шагдан бээр уран талантызыг чораан. Бо удаза Якутияның, Чукотканың, Холмогорүүң бөлүк мастерлериниң хол-биле сиилбиш кылган ажылдары бедик үнелеэдин алган.

Васильев алышкылар аттыг Күрүне шаңналың элээн каш кинофильмериниң авторларынга болгаш кол рольдарының ойнакчыларынга тывыскан. Ол шаңналды алган «Эрги ханалар» деп кинофүү кол маадырың херээжен кижи. Пос-тававы фабриказының директору херээжен кижи чүгле харылап турар коллективиниң эвес, а күрүне ужур-дузалыг айтырыгларны шиитпирдеп билир, быжыг чуруттуг болгаш эрес соруктуг. Совет Эвилелиниң болгаш Польшаның кинематографистериниң кады кылгаш «Бодүүнүң адынга бодап чор» деп фильми база шаңналга четкен.

«Частың он чеди ааи-шиинде» деп кино миллион-миллион телекөрүкчүлериниң таласындан улуг үнелеэдин алган. Ынчангаш оон тургузукчуларынга база кол рольдарының ойнакчыларынга Күрүне шаңналың тыныскаы таварыла эрес.

Владивостокта туттуглаан шин театры бодүүнүң архитектуразының, ниити хевирининиң, планнаттының кылдыгланының талазы-биле амгы үеэниң негелдезинге дүгжүүн турар онзагай хевирлиг объект. Оны чогаадып кылган инженерлер база тудуун кылган бөлүк тудугжулар архитектура талазы-биле Күрүне шаңналың алган.

Бичии урутларга болгаш элээдиг аныяктарга турасказаткан чогаалдар талазы-биле И. К. Крупская аттыг шаңналды чогаалчы И. Сладков алган. Талантызыг чогаалчы «Сут адаанын солуңу» деп номунга бистиң бойдус байлаашыстың чедимчелиг кылдыр чуруп коргускен.

Шаңналга киргеп ажылдарның бедик деңнели Россия Федерациязының чогаадыкчы активиниң улуг талантызының тодаргай бадыткан турар. Улуг Октябрьның 60 чыл юбилейинге уткуштур амдаа чаа бедик утказыг ажылдарның тыптып кээри маргын чок деп, В. И. Кочемасов түннелинде чугаалаан.

Көдээниң культура одаглары

Бедик деңнелге тургузар

Чаа Культура бажыңын ажыдып турда, районнуң удуртукчулары база барган, чон-даа хой-ле болган, оларның сагыш-сеткилинде, арынарында оорушкү, хүлүмзүрүг чайнап турган. Культура бажыңына кодээниң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң киржикчилериниң, агитбригадаларының концерттери, спортчу маргылдаалар эртип турар.

Районда библиотекаларны, автоклубтарны, кызыл-өгүү, уругларның музыка школазын, турум киноларны санаваска чаарбы үш клуб ажыдап турар. «Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының төвүнде чаа клуб база ажыглалга киргеп. Бо беш чылда Ак-Талга, Арыг-Бажыңга чаа клубтар, чаа Шагаан-Арыгга уругларның музыка школазын тударын көргеп.

Районнуң культура-чыргыдыышкын албан чергелериниң ажылдакчылары партия организациязының удуртулгазы-биле, хой-шиитки организациязының күжүнге даянып алгаш ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезиниң херээнге улуг ажылдарны чорудуп турар. Эрткен он бир айларның дургузунда 92 тематиктиг кежээлер, диспуттар, ужуражыышкынналар эртип, аңаа хой кижини хаара тутқан. Районнуң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң киржикчилери 401 концертти, шиилерни турғускал, лекциялар, илеткелдер, беседалар чорудары көвүдээн. Кино көргүүлерни санаваска клубтарга, Культура бажыңнарынга чоруткан ажылдарның бирээзинге-ле ортумаа-биле 84 кижи келген.

Культура-чыргыдыышкын албан чергелериниң ажыл-чорудулгазы ажыд планныг, социалистиг чарыштыг, коллективтиң база мурнакчы кижилериниң чедиишкиннерин көргүзеринге пропагандаланың япызбүрүү хевирлерин ажыглап турар. Ак-Туругнуң, Кызыл-Дагның кодээ Культура бажыңнары, Ийи-Талдың, Кара-Талдың клубтары ажылын эжиктеткен. Ак-Туругнуң кодээ Культура бажыңын Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Оюн Кара-кыс удуртуп турар. Культура бажыңының шимелдээ эки, оон ишти, даштыдаа коруштуг, арыг-силиг, таарымчалыг байдалда турар. Хой-иитки организациялары-биле быжыг харылзаалы тудуп, клубтуң ажылын план өзүлгар чорударын чедип алган. Оон түңнелинде Культура бажыңнарының таллы-биле районга чарлаттынган көрүлде-конкурска бирги черни эзэлээн. Маңаа партия, совет болгаш ажыл-агый организацияларының ачы-дузазы, деткимчези улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Районнуң клубтарында 780 бот-тывынгыр артистерниң хаара тутқан уран чүүлдүң 57 болгүмнери ажылдап, культура-массалыг ажылдарны экижидеринге идегин берип турар. Районда чедиң агитқультбригада доктаамал ажылдап турар.

Районнуң библиотекаларының, кинонуң ажылдакчыларының чоңнуң дыштанылгазын болгаш культура-массалыг ажылдарны экижидеринге, оны массалыг болдурарынга тодаргай ажылдарны чорудуп турар. Торгалыгның, Хаирақанның кодээ библиотекаларының ажылы экижээн.

Совет кижилерниң амыдыралынга киноның ужур-дузазы улуг. Эрткен он бир айларның түңнели-биле киноны коргүзериниң, көрүкчүлерни хаара тударының планы районда ажыр күүсеттинген. Кожер киноның чолаачы-киномеханиги И. Могильников чыл планын октябрь бирде күүсеткеш, чаа чылдың үлүгүне киирештир ажылдап турар. Торгалыгның киномеханиги Дөңгүр-оол Барынмаа планын ноябрь бирде, ол ышкаш Чодураның, Кок-Чыраның кипомеханиктери планнарын күүсеткилээн.

Оон-биле чергелештир культура албан чергелериниң ажылында четпестер болгаш ам-даа шиитпирлеттинмээн айтырыглар хөй. Оон кол-ла чылдагааны культура албан чергелериниң материал-техниктиг базазы кошкак болуп турарында. Торгалыгның, Ак-Талдың, Чаа-Холдуң кодээ Культура бажыңнарының, Эйлиг-Хемниң, Шанчының клубтарының, Иштии-Хемниң, Холчуктуң кодээ библиотекаларының тудугларын эргижирээн, чурттакчы чоннуң сапы оскен, оларның негелдезин долузу-биле хандырып шыдаваc болу берген.

Культура албан чергелерин кадрлар-биле хандырар ажыл чедир шиитпирлеттинмейн турар. Культура ажылдакчыларының түгле 25 хуузу тускай эртемниг болуп турар. Оон ужурундан көдээ клубтарда болгаш библиотекаларда чоруттунуп турар ажылдарның идей-политиктиг деңнели ам-даа чавыс, болгүмнер ажылдары массалыг эвес, чоруттунган хемчеглерниң шынары куду болуп артышаап. Республиканың топ албан чергери культура одагларына дуза чедирер талазы-биле аазаашкыларын күүсетпейн баргылаар. Хөгжүм-шин театры (кол режиссёру С. Оюн) Чаа-Хөлдүң Культура бажыңын эртжен чылын-на шефке алган. Оларның чедирикчи дузазы мынчага чок. Культура министерствозу (министрлиин оралакчызы Д. Попков) районнуң Культура бажыңының улустуң театрынга режиссёр чорудар болгаш. Ында режиссёр амдаа чок хевээр.

Культура албан чергерининң ажыл-чорудулгазын бедик деңнелдеге тургузарынга идегелиг илереткеннер.

Культура бажыңын ажыткаанынга холбаштыр аңаа баштайғы концертти ортумак школаның башкылары көргүскен.

Б. БАРБА.

Бай-Тайга район.

ЧАА КУЛЬТУРА БАЖЫҢ

Бо чыдың соолгу хүннериниң бирээзинде Шүй суур байыр шинчи кирип, кудумчуларынга чаңгыс утже шуушкан чон суурнуң дал ортузунда чаа тутқан улуг бажыңга чыглып келген. Ол чаа бажың—Шүй суурнуң чаа Культура бажыңы. Чоп оон байырлыг ажыдыышкынынга чыглып келгеш ол. Митинг хуралды «Мурнакчы» колхозтуң баштаар черинин даргазы В. С. Очур-оол ажыткаш, колхозта партком секретары С. Ш. Комбута сөс берген. Илеткелчи колхозтуң тудут бригадазының онгу беш чыдың баштайғы чыдында эки ажылдаанын онзалап демдеглээн, чаа Культура бажыңының тудуун хуусаа бетинде доозуп, ажылдалга киргенин айыткан. Тудугжулар Сендаш Хомушку, Доржу Сарыглар, монтажниктер Хүреш-оол Хертек, Сейнек-оол Күжүтет, Адыг-оол Самдан, шеверлекчилер Аглаын Күжүтет, Чымы Хапак, Чечек Салчак болгаш оскелерниң-даа тудугну хуусаа бетинде ажылдалга киргеринге шудурту күш-ажылчы үдүүн илеткелге демдеглээн.

«Мурнакчы» колхозтуң тудут бригадазы (бригадири Комбужап Серен) бо чылын шыпап-ла талыпчы ажылдап, хой ажылларны будүргеп. 250 олуттуг Культура бажыңындан аңгыда ийи аал ишти чурттаар ийи бажыңны, бирээзинге-ле 350 хой кирер ийи кажаанны тудуп, хой сепгеге ажылын кылган. Бригада ам 340 тонна тараа урар складтың тудуунда. Ону бо чылына дээзар. Оон-биле кады 25 машина кирер гаражтың тудуун база эгелээр.

Культура бажыңының ажыдыышкынының байырлыг хуралынга СӨКП райкомунуң кийги секретары Н. У. Успун, райкүүскомнуң культура килдизиниң эртелекчизи К. Д. Ооржак олар суурнуң чурттакчыларынга чаа Культура бажыңын тудуп алганы-биле байыр чедирип, оон чоннуң культурлуг дыштанылгазынга толептиг бараан болурунга идегелиг илереткеннер.

Культура бажыңын ажыткаанынга холбаштыр аңаа баштайғы концертти ортумак школаның башкылары көргүскен.

Б. БАРБА.

«ЯРОСЛАВНА»—ЧАА ЧЫЛ БАЙЫРЛАЛЫНГА

ЯРОСЛАВЛЬ. Дооступ турар 1976 чыл «Ярославнаның» бот-тывынгыр коллективинге чогаадыкчы чедиишкиннерниң чылы болган. Аңаа улустуң ансамбли деп атты тывыскан, хореографтыг коллективтерниң область конкурузунга ол диплому чаалап алган. Ынчаарга мырыңай чаа Румынияга чораан. «Ярославнаның» хоглуг самнакчылары онзагай оруе танцы уран чүүлүн көргүскеш, улуг чедиишкинниг болган.

Ам бот-тывынгыр коллектив чаа чылдың карнавал көргүүлериниң программаны белеткеп турар.

ЧУРУКТА: Сооң-Ирей — ансамбльдиң чаа чыл репетициязының киржикчизи.

С. МЕТЕЛИЦАНЫҢ фотозу.

ДЕКАБРЬ 30-ДЕ

МОСКВАДАН

8.00—«Дескиндир тургузаар-ла». Бот-тывынгыр уран чүүл киржикчилериниң концерти.
9.25—9.35—Чапсар.
9.35—«Спортлото» тиражы.
9.50—«Бистиң намдарывыс. 1925 чыл».
10.50—«Орлёпок» телестудиянын концерт залы.

Агаар

Бөгүн республикага келекезек булуттаар, чагбас. Хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы даглыг черлерге 25—30, а арткаларынга — 33-38 градус соор.

Кызылга база-ла булуттуг хүн болур. Агаарның температуразы 33-35 градус чедер.

Телевидение

11.40—Уругларга фильм. «Калле-нетекчиниң ужуралдары» деп уран-чечен телефильмниң баштайғы көргүүлгези. 1-ги серизы.
12.50—13.00—Чапсар.
13.00—Медээлер.
13.10—«Ном делгизары».
14.00—«Алды адыг болгаш хөг Цибулка». Уран-чечен фильм.
15.15—«Спортлото» тиражы.
15.30—«Маам Төрээн чуртум дүтээшинда ырлар». Концерт.
16.00—«Бистиң намдарывыс. 1925 чыл».
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Хөөлер».
18.00—«Ном делгизары».
18.45—«Алды адыг болгаш хөг Цибулка». Уран-чечен фильм.
КЫЗЫЛДАН
20.00—Телемедээлер.
20.10—«Челээш». Дамчыдылга.
21.00—«Чараш-чечен». Шоодугуг тележурнал.
21.15—Телемедээлер.
21.30—Чарлаалдар.
МОСКВАДАН
21.35—Ажылчы чоннуң бот-тывынгыр уран чогаадылгазының I Бүгү-эвилел фестивалының Новосибирск хоорайга Тыва АССР-ден киржикчилериниң концерти.
22.35—23.30—«Океан кыдыында чер». Телефильм.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 30-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Африка чазы» 10.00, «Хөлчээжин» 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Иван биле Марья» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20 «Биографиянын фактызы» 17.10, 18.50, 21.00 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Шортаанның ыйыткалы-биле» 16.00, «Хаяадан хаяга чедир» 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Од бистиң-биле арткай ган» 11.00, 13.00 «Ынакшылдың анатомиязы» 15.20, 17.00, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «От, суг болгаш чее хоолайлар» 11.00, 13.00, «Азбаннын оске-даа киржилери» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Ак-Довуракты автомотоклубунуң 1968 чылдың апрель 2-де Май-оол Малыйбаевич Ондарның адынга тывыскалы БЕ сериалыг, 084006 дүтээлиг шинээдилге бижии читкен төлээде, күш чок деп саналар.

Кызылдың аъш-чем садыы үүрмектээн бараан садар садыгжыларның тус-тузунда практиктиг өөредилгезиниң үш ай хуусаалыг курстарын чарлап тур. Айда шалыны 54 рубль.

18 хар четкен назылыг, 8—11 класс билиглиг кижилерни хүлээп алыр.

Өөредилге 1977 чылдың январь 1-де эгелээр.

Баар черни Октябрь кудумчузу 29, аъш-чем садыы, № 11 кабинет, тел. № 2-58-88, 2-54-36.

Ийи катап ажаап алган

Ленин аттыг колхозтуң кежигүнү Ш. Курбанов бодунуң садында үнүп турар «Кзил Апор» деп сорттуг гранат-чимистерин бо чылын ийи катап ажаап алган.

Баштайғы дүжүттүг ол сентябрь эгезинде чыып алгаш, удаваашта көөрге, ол-ла ыштары база катап чимистелип эгелээн болган. Декабрь айда оларның кадыы ажаап көөрге, шуут дыка опза, четчип, бышкан боорга, оон дүжүдүн база катап ажаап алган.

Чимис талазы-биле тускай эртемнигилерниң бодалын сагуглар алырга, ыпдыг эдеп кайгамчык чүвелеп чүгле чылыг чымчак күе-биле тайылбырлап болур. Ш. Курбановтуң чурттап турары Текала суурнуң түрээ черн хапы кашпал иштинде, агаар-бойдуу база опза чаагай чер боон турар.

Д. АШУРОВ,
СЭТА-ның корр.
Таджик ССР.

Сугжуыттар

Таллин чурттуг электрик Юло Кивихалльдың азырап остүргеп чеди ыды сугга дүшкен кижилерниң амы-тынын камгалап ап ыпдаар кайгамчык амытаннар боон турар. Оларны ныюфаундленд укеазының ыттары деп алаар. Даштыпдан коорге, шоолуг улуг-даа эвес, бызаага хире боттуг, хозчок ыпдамык, ыырар деп чүве билбес, чаптанчыг-даа амытаннар. Эштип турда, бир-ле базыкла, ынчангаш сугжу ыттар деп база полалаткан.

— Ныюфаундлендилерни каш-ла ай иштинде сугга түлгеп эштир кылдыр ооредип ап болур—деп. Юло Кивихалль тугаалаар. — Ыымпын суг турда амыр-ла, кандыгдаа бедик черден халый бээр, сугга дүшкен кижиниң база үш-баш чок ушта тыртта бербес, кончуг камныг, чоорту үштүп үндүрер. Сугга дүшкен кижиниң амы-тынын алыр дээнде, тускай команданыи-даа херээ чок, чаңгыс алгыраргла-ла четчир.

Юло Кивихалльдың ыттары дыка хой кижиниң амы-тынын алган. Келир чайын оларны Таллин хоорайның пляжтарынга дежурныйладыр деп турар.

Ук ыттарның бирээзи — Ларри «Тулган чарыш» деп кино-чурукту тырттырарынга база киришкеп.

Ф. КААЗИК,
СЭТА-ның корр.
Таллин хоорай.

Ийи катап ажаап алган

Ленин аттыг колхозтуң кежигүнү Ш. Курбанов бодунуң садында үнүп турар «Кзил Апор» деп сорттуг гранат-чимистерин бо чылын ийи катап ажаап алган.

Баштайғы дүжүттүг ол сентябрь эгезинде чыып алгаш, удаваашта көөрге, ол-ла ыштары база катап чимистелип эгелээн болган. Декабрь айда оларның кадыы ажаап көөрге, шуут дыка опза, четчип, бышкан боорга, оон дүжүдүн база катап ажаап алган.

Чимис талазы-биле тускай эртемнигилерниң бодалын сагуглар алырга, ыпдыг эдеп кайгамчык чүвелеп чүгле чылыг чымчак күе-биле тайылбырлап болур. Ш. Курбановтуң чурттап турары Текала суурнуң түрээ черн хапы кашпал иштинде, агаар-бойдуу база опза чаагай чер боон турар.

Д. АШУРОВ,
СЭТА-ның корр.
Таджик ССР.

ЧУРУКТА: № 3 АТБ-ның бот-тывынгыр коллективиниң ыры ансамбли.
В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотозу.

КУБОК КЫЗЫЛЧЫЛАРДА

Стол теннизинге Тыва АССР-ниң команда болгаш хүүда бирги чери дээш маргылдаазы эрткен дыштанып хүннерде Кызылдың төп күш-культура бажыңында болуп эртти. Аңаа Улуг-Хем, Бай-Тайга, Тожу, Эрзин, Барыын-Хемчик, Кызыл районнарның болгаш Кызыл хоорайның ийи шилиндек командалары киришкен.

Ийи хүн үргүлчүлээн солун маргылдаанын түңнелинде Кызыл хоорайның № 1 командазының ойнакчылары ук маргылдаага эки белеткенгенин көргүзүп, чаңгыс-даа командага уттурбайн, бирги черни бүзүрелдии-биле алгаш, республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиң шилчиир кубогу, бирги черге-ниң диплому, турасказалдыг выпелеп-биле шаңнаткан.

Улуг-Хем районнуң спортчулары болуп эртжен маргылдаага багай эвес белеткелдиг келген. Бо районнуң кодээ спортчулары тиилелгеже чуткулдүүн көргүзүп, команда талазы-биле ийиги черни эзэлээн. Республика наймылалыкның спортчуларының ийиси командазы үшкү черни алган.

Стол теннизинге 1976 чылда Тыва АССР-ниң чемпиону ат-дээш спортчу демисел шыңгыы болган. Эр улустуң араазында болган маргылдаага Кызылдың № 7 школазының 8-ки классының өөренчизи Михаил Мусаев чаңгыс-даа кижиге уттурбайн, республика чемпиону атты чаалап алган. Комсомол обкомунуң секретары Анатолий Серен—ийиги, Улуг-Хем райондан келген Амир Мартирасян — үшкү черлерни эзэлээннер.

Херээжен теннисчилерниң араазында болган маргылдаага Улуг-Хем районнуң спортчузу Надежда Найденова бирги черни алган. ВЛКСМ обкомунуң инструктору Мария Шыырал—ийиги, Улуг-Хем районнуң Торгалыгда киномеханик Арина Дөңгүр-оол — үшкү черлерни алганнар.

Шаңналдыг черлерни алган спортчуларга ортектиг бедектерни, мактал бижиктерни тывыскан.

С. ДАРЖАА,
маргылдааның судьязы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харылсаалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетүүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериниң 2-12-45, секретариат тын 2-23-25. солуп келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

ЧАГЫГ № 1816. ТИРАЖ 16332.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүдениинең Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкина-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01493.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 307 (10292) 1976 чылдың декабрь 31, пятница | 1925 чылда үнделип эгелээнтинтеп | Орта 2 көп.

КҮШ-АЖЫЛГА ЧАА ЧЕДИИШКИННЕРЖЕ!

Киев областың мал ажылының ажылдакчыларынга

Эргим эштер!

Мал ажылының продуктуларын бүдүрериң болгаш күрүнеге садарын көвүдедир талазыбиле ажылдың дугайын, 1977 чылда чаа бедик социалистиг хүзөлгелер дугайын чугаалап турар силерниң чагаажарыңар улуг сеткил ханыышкын-биле көмчүдүм. Беш чылдың оттаваадаларын күүседиринің хуусааларын кыырарынче, СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар керекке боттарының садыышкынын улгаттырарынче чүткүл силерниң бедик патриотчамдериңер, кодаа ажылагайның дүргедээшкиннинг хогжүдериниң сорулгаларын ханыы-биле бизин турарывардың дугайын хереглеп, бистиң кодаа ажыл-ишчилеривисе дээш дүрүм саугаар чоргаарадың сагышсеткилин хайныктырып турар-дыр.

Чурттакчы чонуң эътке, сүтке болгаш аъш-чемниң өске-даа үнелиг продуктуларынга сүүтүрар хереглеедерин улам-на долузу-биле хандырар ужурдуг адыр болур мал ажылын хогжүдерин партия улут ужур-дузалыг деп көрүп турар.

Киев область болза ыыдыг продуктуларның улуг бүдүрүчүзү болгаш күрүнеге берикчизи болуп турар. Ынчангаш сүтүүр-эътким мал ажылын, хаваа ажылын болгаш күш ажылын интенсивтиг үндезинге хогжүдер, малдың болгаш куштуң продуктузуун бедидери дээш социалистиг чарыштыг калбартыр, фермаларга күш-ажылдың бүдүрүкчүзүүн эң-не дүргеп өстүрер болгаш мал ажылының бүгү адырларының экономиказын бижыглаар чорук областың партия организациязының бүгү-ле кодаа ажыл-ишчилериниң эң чугула сорулгаларының бирээзи болур дээрзинге силер-биле бүрүн чөпшээреши тур мен.

Эът бүдүрүлгезин көвүдедириңер, өстүүр болгаш семиртир адырлар малдарның хопукта бедик немелде дениишпээн хандыраарынга бүгү курлавырларны эң долузу-биле ажыглаар талазы-биле силерниң жеязошкыннер, чыйыстыг бодаа малдың ортумак дужаалда денизиин дыка бедидериң, хаваа болгаш күш ажылын эң-не интенсивтиг хогжүдерин силерниң бодаа турарывар, мал кыштагаашкынының үезинде сүт саалдазын болгаш ону күрүнеге садарын көвүдедирин чедип алыр дээш силерниң шиитпирлиг чорукчар хереги утказылалдыг, ажыл-агыйжы бзу-биле көвүдедип, эрткен чылдың кадыг-дошкун кандаашкынының ол адырга таварыштырган когаралын дүргеш-биле чайгадып болур дээрзиниң дугайын чугаалап турар-дыр.

Сүт садып алырының талазы-биле 1978 чылдың деценниче келир чылын үнер болгаш күрүнеге сүт база эът садырының беш чылдың тончүзүүне доктаатынган хемчүлдерин бир чыл эрте чедип алыр дээш силерниң хүлээгелеринер оңза оңрунчут-дур. Оң болза СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң шиитпирлеринге практиктиг ажыл-херектер-биле төлептиг харылаары-дыр.

Мал ажылынга силерниң бедик хүзөлгелериңерни күүседиринің чедишкинним кижилер, кадрлар, оларның күш-ажылчы идепкейи болгаш мергежили шиитпирлээр аңаар. Күш-ажылга санның болган шынарның көргүзүглерин бедидери дээш демиселдиң үлегер чижээн боттарының эрее-шудургу күш-ажылы-биле көргүзүп турар будурулгенна чүе-чүе магалыг чартыкчыларын областың партия организациялары кижизиткен. Ынчаларга мурнакчыларның күрөөдеци доктаамал өскен турары, а оларның дуржулгазы болгаш күш-ажылчы чедишкиннери мал ажылының ажылдакчы бүрүзүнүң болуп, ферма бүрүзүнге бүдүрүлгеге шиитпирттингеи турары коичуг чугула.

Мал ажылының продукциязының өзүлдезинин бүгү-ле төлевилеттингеи көргүзүлгелери мал кыштагаашкының организастыг эртирери-биле шуут холбаалыг болуп турары силерниң чагаажарлап ылергей-дир. Ол ам кол чүүл деп болган тур мен. Ынчаарга бо чылын малдың чемнер-биле хандырыышкын соруу кандыг-бир бот ооружуттарышкынны болдурбае ужурлуг, чүге дээрге, чемнер хой-даа болза, олар эки түлеедерин магадылавайн турар болгай. Килограмм чем бүрүүн эң-не ажыктыг кылдыр ажыглаар болза, ферма бүгү бүдүрүлге чорудулгазын эки организастаар болза, кандыг-даа участокта ажылдап турар малчын бүрүзү бригадада, фермада, ажыл-агыйда ажыл-херектің байдалы дээш бодуунда бедик харымсалгалыын медерел билир болза, чүгле ыпчаарда чедишкин чедип алдынар дээрзин билир болгай силер. Киевщинаның малчынарының күш-ажылчы эгелээшкинин мал ажылының продуктуларын бүдүрериң көвүдедир бистиң шиитпирлээриңе улуг ужур-дузалыг болур дээрзин демдеглеп база ол эгелээшкинни өске бүгү областарга, крайларга болгаш республикаларга дедкинир чигзинниг чок деп бодай-дыр мен.

Алган хүзөлгелериңер күүседириңе улуг чедишкиннериң, бистиң совет чонувустуң чаагай чоруузуна күш-ажылга чаачаа будурүүшкүннериңи Киев областың малчынарынга, кодаа ажыл-агыйының ажылдакчыларынга, бүгү ажылчы чонларынга күзедим.

Л. БРЕЖНЕВ.

1976—1980 чылдарда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүнениң беш чыл планының дугайында Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың

ХООЙЛУЗУ

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединиң доктаадыры болза:

1 чүүл. СЭКП-ниң XXV съездиниң бадылааны, 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдериниң кол утаанымышкыннарынга дүүштүр ажылдап кылган, беш чыладың чылдарының, Тыва АССР-ниң министерстволарының, ведомстволарының аайы-биле ангылап тодаргайлаан, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киирип келгеш 1976—1980 чылдарда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдериниң күрүнениң беш чыл планын үүлдүг деп көөр.

2 чүүл. Тыва АССР-ниң девискээринге 1976—1980 чылдарда үлетпүр продукциязын бүдүрериң 1975 чылга удур 1,5—1,6 катап, акшаландырыгаиын бүгү-ле үнер дөстериниң талазы-биле капитал салыышкынынарының хемчээлин 1,5—1,6 катап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн үлетпүрге 30—32 хуу, а тудугга —28—30 хуу улгаттырарыңар; кодаа ажыл-агыйның продукциязын бүдүрериниң чылда ортумак хемчээлин ооң мурнунда беш чылга деңнээрге, 26 хуу улгаттырарың, колхозтарга болгаш совхозтарга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн чылда ортумак деңнелиң-биле деңнээрге, 38—40 хуу белидерин хандырар.

3 чүүл. 1976—1980 чылдарда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдериниң ук черге (ийи дакпыр) хамаарыгалыг күрүнениң беш чыл планының дараазында кол көргүзүглерин бадылаар:

(1975 чылга хуулар-биле)

	1976 чыл	1977 чыл	1978 чыл	1979 чыл	1980 чыл
Үлетпүр продукция	104,7	110,8	120,7	135,2	146,4
Күрүнеиив капитал салыышкыннары	108,5	118,8	118,8	126,7	133,3
Ниити ажыглалдыг автомобиль транспортунуң чүүк эргилдеми	108,5	120,8	131,4	145,0	160,3
Хем транспортунуң чүүк эргилдеми	104,7	114,6	123,8	133,0	142,0
Күрүне болгаш кооперативиниң садымның үүрмектеп садар бүрээ саарылгазы	103,0	109,0	116,0	122,2	129,7

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн үлетпүрге 11,2 хуу, тудугга 22 хуу бедидер.

4 чүүл. СЭКП-ниң XXV съездиниң хүлээп алганы социал хогжүдениң болгаш чонуң амыдыралының материалдыг база культурлуг деңнелиң улам ынай бедидериниң программазын күүседир сорулга-биле Тыва АССР-ниң девискээринге беш чыл дургузунда ниити шолуг 624 мун дорбелчин метр чурттарга бажыңнарын, 28,4 км сут дамчыдылгазын, 17,6 км каналзациязын, 7,3 км чылыг халырылгазын, 15,7 мун олуттуг ниити билиг школаларын, школа назыны четпээн уругларның 3,74 мун олуттуг албан черлерин, 700 ажыг оруннуг ампулаторияларын, культураның албан черлериниң четкилерин калбартырып, харылзаашкын хогжүдерин хандырар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының бешки сессиязының база РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының дөртку сессиязының хүлээп алганы, «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдериниң күрүнениң беш чыл планының дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлузунга, «1976—1980 чылдарда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдериниң күрүнениң беш чыл планының дугайында» РСФСР-ниң Хоойлузунга дүүштүр база ССРЭ-ниң чазаанның чогуур база ССРЭ-ниң министерстволарын-биле доктаатка-тан чурумну болгаш хуусааларны бүзүгаар, Тыва АССР-ниң чонунуң амыдырал деңнелиң бедидер талазы-биле хемчеглерин бот-тандырып чорударын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниге дагзыр.

Күш-ажылдың социал-экономиктиг болгаш бүдүрүлге байдалдарын экижидерии, ооң чогаадыкчы характерин күштелдирерии, артемчин база техниканың чедишкиннерин калбаа-биле ажыглаарынга, технологтуг чорудулгаларны сайзырангайжыдарынга болгаш бүдүрүлгениң техниктиг деңнелии бедидеринге үлезиилээш, хол-биле кылыр, шоолуг мергежил чок болгаш улуг күш үнер аар күш-ажылды бүгү хемчег-биле кыызырарын хандырар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн осүүрериниг, артем-техниктиг депшилгени дүргедедириңге, продукциязың шынарын экижидеринге болгаш ооң бот-үнезин чигедиринге ажыл толевирииниң ыдыг бээр ролюн күштелдирер. Ажылчыларны болгаш албан-хаакчыларны шаңнаарывын системазын сайзырангайжыдарын, күш-ажылдың түңнелдериндеп, продукциязың шынарындап, бүдүрүлге опаалдарын, техника талазы-биле үндезилеттингеп нормаларны күүсеткеңиндеп шаңналдың хамаарылгалыын күштелдирерии хандырар.

Кодаа ажыл-агый бүдүрүлгезин хажык чок интенсификастаарын болгаш ооң материал-техниктиг баазазын бижыглаарын, кодаа ажыл-агый техникалын ажыглаарын экижидерин, кодаа ажыл-агый продуктуларының бот-үнезин чигедирин, кампалганың чурумун шыңгыы сагыырын хандырар.

Кадык камгалалын болгаш чонуң амыдырал хандырылгазын экижидер, улус өөредилгезинин системазын хогжүдер.

Чонуң коммунал-хандырылгазын, кадык камгалалын болгаш өөредилгени хогжүдериниң талазы-биле 1976—1980 чылдарның дараазында көргүзүглерин доктаадың тургузар:

(1975 чылга хуулар-биле)

	1976 чыл	1977 чыл	1978 чыл	1979 чыл	1980 чыл
Чонга амыдырал ачы-дузазы чедиреринің хемчээли	105,9	114,5	128,5	145,6	170,0
Школа назыны четпээн күрүне бюджединде турар албан черлеринге уругларның саны	101,4	109,7	133,3	145,8	156,9
Школаларга болгаш үзаткан хүшүт болуктерге өөренекчилер саны	120,0	131,7	140,0	146,7	153,3
Профессионал-техниктиг өөредилге черлеринге өөренекчилер хүлээп алыры — шуут	100,3	129,8	129,8	129,8	133,8
Ооң иштинде ортумак профессионал-техниктиг училищелерге	151,7	162,9	191	191	191
Республиканың ортумак тускай өөредилге черлеринге өөренекчилер хүлээп алыры	102,7	102,7	109,5	111,8	111,8
Республиканың дээди өөредилге черлеринге өөренекчилер хүлээп алыры	100,0	100,0	114,8	132,6	154,8
Эмнелге оруннарының саны	101,2	107,8	107,8	110,3	115,8

5 чүүл. Эвилеге болган РСФСР-ге чагыртқан бүдүрүлгелериниң тудугларының болгаш организациялырының талазы-биле бадылаттынган беш чыл планнарының ССРЭ-ниң база РСФСР-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының чорудун берген көргүзүглерине үндезилээш, Тыва АССР-ниң девискээринге бүдүрүлгелериниң, тудугларның болгаш организациялырның чагыртқан черинден хамаарылга чокка бүгү ажыл-агыйның талазы-биле ниити беш чыл планының кол-кол көргүзүглерин ажылдап кылырын болгаш бадылаарын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниге дагзыр.

6 чүүл. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, министерстволар болгаш ведомстволар, ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай база районнар Советтери:

а) РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының дөртку сессиязындап бадылаан «1976—1980 чылдарда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдериниң күрүнениң беш чыл планының дугайында» хоойлуну болгаш бо хоойлуну удуртулга болдурбушаан, будурүлге, организацияң бүрүзүнүң беш чыл планнарын беш чыладың чылдарының аайы-биле тодаргай ажыглап кылын тургузарын хандырар:

б) бүдүрүлгенин экономиказын хогжүдериниң болгаш шыпар көргүзүгзерин экижидериниң талазы-биле доктаатынган опаалдаларны күүсеидиринің хандырар. Улус ажыл-агыйын планнаарын база эргелеп башкарарын сайзырангайжыдарының, бүдүрүлгелериниг, организацияларың болгаш албан черлериниң ажылын экижидериниң талазы-биле хемчеглерин бот бурулгаар көөр;

в) беш чыл планын боттандырарының чорудулгазында эртем-техниктиг дешилгенин дүргедедириңге, кампалганың чурумун күштелдирериңге болгаш улус ажыл-агыйының бүгү звеноларынга ажылдың шынарын экижидериңге үндезилээш, ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бүгү хемчег-биле бедидерип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериң хандырарынга оңза киичээнгейин салыр.

7 чүүл. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң план-бюджет комиссиязының, адырлар комиссияларының болгаш аныяктар хереглериниң талазы-биле комиссиязының түңнелинде тайылбырлатқынган, 1976—1980 чылдарда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдериниң күрүнениң беш чыл планының талазы-биле саналдарны база чазалгаларын, а ол ышкаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң хураддарынга депутаттарның чугаалаан саналдарын база чазалгаларын чугаалаашкын көөрүн болган оларның талазы-биле чогуур шиитпирлерин хүлээп алырын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниге дагзыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың декабрь 16.

1977 чылда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының дугайында Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың

ХООЙЛУЗУ

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединиң доктаадыры болза:

1 чүүл. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киирген. 1977 чылда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдериниң Күрүне планының Тыва АССР-ниң девискээринге үлетпүр продукциязын, ажылчы күчүнүң хемчээлин 18,0 хуу, кодаа ажыл-агый продукциязын 19,5 хуу, капитал тудугтуң хемчээлин 18,0 хуу, кодаа ажыл-агый продукциязын 19,5 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн үлетпүрге — 17,0 хуу, тудугга —5,9 хуу, колхозтарга болгаш совхозтарга —8,5 хуу улгаттырарын хандырар.

2 чүүл. 1976 чыл-биле деңнээрге 1977 чылда Тыва АССР-ниң девискээринге үлетпүр продукциязын 19,5 хуу, капитал тудугтуң хемчээлин 18,0 хуу, кодаа ажыл-агый продукциязын 19,5 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн үлетпүрге — 17,0 хуу, тудугга — 5,9 хуу, колхозтарга болгаш совхозтарга —8,5 хуу улгаттырарын хандырар.

3 чүүл. 1977 чылда Тыва АССР-ниң девискээринге үлетпүр продукциязын, ажылчы күчүнүң хемчээлин, капитал тудугтуң хемчээлин, кодаа ажыл-агый продукциязын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн үлетпүрге, чурттарга-коммунал ажыл-агый болгаш чаагай-жидырга талазы-биле комиссиязыпын, аныяктар хереглериниң талазы-биле комиссиязының киирген өскерилгелерин барымдаалавышаап, чүүлдүг деп көөр.

2 чүүл. 1976 чыл-биле деңнээрге 1977 чылда Тыва АССР-ниң девискээринге үлетпүр продукциязын 19,5 хуу, капитал тудугтуң хемчээлин 18,0 хуу, кодаа ажыл-агый продукциязын 19,5 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн үлетпүрге — 17,0 хуу, тудугга — 5,9 хуу, колхозтарга болгаш совхозтарга —8,5 хуу улгаттырарын хандырар.

3 чүүл. 1977 чылда Тыва АССР-ниң тус чер (ийи дакпыр) чагыргалыг улус ажыл-агыйын хогжүдериниң Күрүне планының дараазында кол көргүзүглерин бадылаар. (1976 чылга удур озүлдениң хуузу):

Тус чер чагыргазының үлетпүр продукциязы 5,8

Күрүнеиив капитал салыышкыны 65,6

Ниити ажыглалдың автотранспортунуң чүүк сарыылгазы 11,7

Хем транспортунуң чүүк сарыылгазы 12,2

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн:

үлетпүрге 3,1

тудугга 5,3

4-кү чүүл. 1976 чылга деңнээрге 1977 чылда улгаттырарын хандырар чүүлдер болза:

Күрүне болгаш кооперативтиг садыышкын үүрмектеп садар бүрээ саарылгазын 6,6 хуу

Чонга ачы-дузаа чедиреринің хемчээлин 9,3 хуу

Күрүне бюджединде турар школа назы четпээн уругларның албан черлеринге уругларның, санын 8,2 хуу

Узаткан хүшүт школаларга болгаш болуктерге өөренекчилерниң санын 9,7 хуу

Профессионал-техниктиг өөредилге черлеринге суртуулдар хүлээп алырын 33,3 хуу

1977 чылда республикага ак-шалаңдырыышкынның бүгү үнер дөстериниң күрүне-биле 1,26 мун дорбелчин метр ниити шолдуг чурттарга бажыңнарын тудар.

Сут дамчыдылгаларының, каналзациязының, чылыг халырылгазының четкилерин калбартыр. 1,36 мун олуттуг ниити билиг школаларын, 700 орунnуг школа назы четпээн уругларга албан черлеринге уругларын, садын

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың декабрь 16.

ЧАА ЧЫЛГА КҮШ-АЖЫЛЧЫ БЕЛЕКТЕР

ЧЫЛДЫҢ КҮҮСЕТТИНГЕН

СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, овгу беш чылдың баштайгы чылының планның онаалдаларын чедишкиннинг күүседир дээш республиканың аъш-чем үлетпүрүүн эргелеринин будурулгелери күжелиишкиннинг ажылдап келген.

Аъш-чем үлетпүрүүн эргелеп шиитпир-биле бедиткен социалистиг хүзөлгелерин болгаш планның опаалдаларын декабрь 28-то күүсеткеним дыыпаткан. Эргелелдиң будурулгелериниң Кызылдың хлеб заводу декабрь 27-де, Чадаанадың, Ак-Довурак хлеб заводтары продукция будурериниң болгаш сайгарарының талазы-биле чыл планын деп декабрь 21-де күүсеткен.

Хүүда алган социалистиг хүзөлгелеп хуусаа бетинде чедишкиннинг күүсеткилээн 23 мурнакчыларга РСФСР-ниң аъш-чем үлетпүрүүн Министерствозунуң 1976 чылда «Социалистиг чарыштың тыплекчизи» деп хорек демдектерин тывыскан. Оларның арасында доктаамал бедик көргүзүглерин чедип ап, турар коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары: Кызылдың хлеб заводундан Елизавета Ивановна Викторованы, Надежда Алексеевна Серафимнаны, Чадаанадыпдан Инна Дамбаевна Түлүштү, Хову-Аксыпдан Мария Николаевна Сапниковадыны чоргаарал-биле адап турар бис.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.
аъш-чем үлетпүрүүн эргелериниң начальныгы.

СОРУКТУГ АЖЫЛДААР

Он чыл мурнунда библиотекарылап эгеледим. Ажыл толевириниң эвээжи мени коргутпаан. Чүге дээрге номга болгаш номчукчуларга ынак мен.

Партия болгаш чазак библиотекарыларның ажылын бедип-биле үнелеп көргеш, шаылчын улгатырганнарның арасында киирген. Бо улус болуушкун Чаа чылдың бүдүүзүнде болуп турар. Ол болза биске Чаа чылдың белээ-дир. Совет кижиниң чаагай чоруун экижидер дээш партия болгаш чазактың чаа сагыш салымышкынына Кызыл районнуң библиотека ажылдакчылары күректин тапшыындан ооруп четтиргенин илергейлеп тур бис.

Ленинчи партиянын сывет кижи дугайында доктаамал сагыш салып турарынга харыы кылдыр үзам соруктуг ажылдаарын Чаа чыл будуүүнде хүзөлчип тур бис. СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар херекке боттарывыстың «Дүүүвүстү» киирип, партия организациларының ажылынга дузалаар бис. Ол ышкаш номну пропагандаар, номчукчуларның саңын ковудедир хемчеглер ажыры — хүзөлгевис болгай.

Г. ЕРЕМИНА,
район библиотеказының эргелекчизи.

Мээң юбилейим-биле холбаштыр чылыг байыр чедиришкиннери дээш силерге күректин хамыыдап ооруп четтирдим. Чаа чылда эргим эштер, силерге, бистиң Төрээн чурттувустуң чаагай чоруу дээш күш-ажылыңарга улуг чедишкиннерни, быжыг кадыкшылды болгаш аас-кежиин күзедим!

Л. БРЕЖНЕВ.

БҮГҮ КУРЛАВЫРЛАРНЫ — АЖЫГЛАЛЧЕ КИИРЕР

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич БРЕЖНЕВКЕ

Эргим Леонид Ильич!

Киевщинаның малчыларыр СЭКП-ниң XXV съездизиниң тоогулуг шиитпирлерин ажыраалга боттандырбышаан, оңгу беш чылдың баштайгы чылын чедиишкинниг доозуп турарын Силерге дыңнадыры биске өөрүнчүт-дүр. Улус ажыл-агыйының докталттынган планының хемчээлдеринден артыкка күрүнеши белеткел пунктуларынга 25 мун тонна мал болган куш, 20 мун тонна сүт, 55 миллион сааның түүрга кирер.

СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң шиитпирлери, ол Шеңүмга Силерниң магадыг чугаадар кодаа ышчылериниң коллективтеринге таа чогаалыкчы эвериниң белдүргап. Ук чугаанның түүлдери болган түкшелдери—кодаа ажыл-агыйның бүгү шиитпирлериниң, бүгү совет улустуң оңгу беш чылда ажылының дайынчы программазы. Кодаа ажыл-агыйны хогаадер дугайында докталдга сагыш салышкынныр дээш, «Бүгү чүвени кежиге, кижиниң чаагай чорууга» деп деминчи принципти херек кырынга боттандырганыпар дээш, эргим Леонид Ильич Силерге өөрүп четтиргенивисти чүректен хамыындан тараачыл ёзу-биле илгеглеп тур бис.

Мал ажылының продуктуларын хөйүг, дыка хөйүг бүдүрер деп, СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң салган сорулгазын күүседиир дээш улуг харысалганы хамыжыбыле медерел билбишаан, областың партия, профсоюлга база комсомол организациялары, совет болган кодаа ажыл-агыйның органнары, кодаа ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларының ёзу-биле ажыглаарының, сүттүг болган мал ажылының өске-даа продукциязын бүдүрериниң көвүдеирээрге 1977 чылда дыка улуг сымыны кылырын боттарывыс дорт хүлээлгеге кылдыр чорүп турар. Оңу чедип алырының болдунар аргазы ам колхоз болган совхоз бүрүлүмде, ферма бүрүзүнде бар. Бо чылын чаагай дүжүттүг ёстүрген болган кышка бэлдүү, чудуктуг болган өске-даа чемнерним ыпаныштыг курлавырлары-биле мал ажылын хандырган Систиң чер ажылдыгарывыстың, механизаторларывыстың эрес-шудургу күч-ажылы-биле ол болдунар аргалар турустунган.

Ынчалзажок кол чүве болза, чүгле хой чемниг болурунда эвес, харын ол чемнерни мергежилдиг, ажыл-агыйны ёзу-биле ажыглаарында, продукциязының өң улуг озугдеңи чедип алырында дээрелип малчыннар экижи-биле биилип турар. Ынчангаш бүгүде ажыл-агыйларда чем белеткээр пехтерни ажыглаалга киирнеп, оон болбаазырадыр бүдүүн техниканыг тускай төлдерни фермаларда организастаан, бөдүүн чемнерни термохимиктиг болбаазырадырын, жомну болган силосту аммонизастарын, долу үнелиг чем холуксаларын база борбаандыларын белеткээрин калбаа-биле ажыглаар турар бис.

Ажыл-агыйлар аралының кооперациязының баазазынга кодаа ажыл-агыйн бүдүрүлгедин специализастаарының концентрастаарының чорудулгазы областа идепкейлиг хөгжүп турар, колхозтарда болган совхозтарда фермаларны чаартыг кылырын болган комплекстиг механизастаарын чорудуп турар.

Мал ажылының улам улгадып турар материал-техниктиг дериглелгеге даянмыпаан, бүдүүлгенниң ажыктыг шиитпирлерин амыдыралга боттандырып турар бис. Бистер оңгу беш чылдың иштинде колхоз болган совхоз бүрүзүнде бир инектен-не ортумак сүт саалдазын 700—800 килограмм чедир көвүдеирээр. Ынчангаш кедээнде барып инекке онаштыр оңу 3,5—4 мун килограмм чедир көвүдеир деп турар бис.

Малды азырап семиртириниң интенсивтиг аргаларын калбаа-биле ажытгаарының дугайында СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунга Силерниң чугаалаан сүмелеригн Киев чернин малчыннары ханызыбиле биилип, харысалгалыбыле уткуп хүлээп алган, Леонид Ильич.

Бистер мыйыстыг бода малдың ёзу-биле ажыглаарының, ортумак сүт саалдазының, ынчангаш ажыл-агыйларга болган ёзулүг харысалганы ёзулаарывыстың, ажыл-агыйлар аралының будүүлгелеринде моолеп, оларга хонук санында-ла малдың баш санынга онаштыр 500 граммдан эвээш эвес немелде деңнеп алыр бис. Бистер оңгу беш чылдың иштинде колхоз болган совхоз бүрүзүнде бир инектен-не ортумак сүт саалдазын 700—800 килограмм чедир көвүдеир.

Малды азырап семиртириниң интенсивтиг аргаларын калбаа-биле ажытгаарының дугайында СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунга Силерниң чугаалаан сүмелеригн Киев чернин малчыннары ханызыбиле биилип, харысалгалыбыле уткуп хүлээп алган, Леонид Ильич.

Бистер мыйыстыг бода малдың ёзу-биле ажыглаарының, ортумак сүт саалдазының, ынчангаш ажыл-агыйларга болган ёзулүг харысалганы ёзулаарывыстың, ажыл-агыйлар аралының будүүлгелеринде моолеп, оларга хонук санында-ла малдың баш санынга онаштыр 500 граммдан эвээш эвес немелде деңнеп алыр бис. Бистер оңгу беш чылдың иштинде колхоз болган совхоз бүрүзүнде бир инектен-не ортумак сүт саалдазын 700—800 килограмм чедир көвүдеир. Ынчангаш кедээнде барып инекке онаштыр оңу 3,5—4 мун килограмм чедир көвүдеир деп турар бис.

Малды азырап семиртириниң интенсивтиг аргаларын калбаа-биле ажытгаарының дугайында СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунга Силерниң чугаалаан сүмелеригн Киев чернин малчыннары ханызыбиле биилип, харысалгалыбыле уткуп хүлээп алган, Леонид Ильич.

Бистер мыйыстыг бода малдың ёзу-биле ажыглаарының, ортумак сүт саалдазының, ынчангаш ажыл-агыйларга болган ёзулүг харысалганы ёзулаарывыстың, ажыл-агыйлар аралының будүүлгелеринде моолеп, оларга хонук санында-ла малдың баш санынга онаштыр 500 граммдан эвээш эвес немелде деңнеп алыр бис. Бистер оңгу беш чылдың иштинде колхоз болган совхоз бүрүзүнде бир инектен-не ортумак сүт саалдазын 700—800 килограмм чедир көвүдеир

ылда Тыва АССР-ниң күрүне бюджединиң дугайында Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың

ХООЙЛУЗУ

АССР-ниң Күрүне бюджединге социал-культура хемчегдерине, ниити билиг школаларына, ортумак түскай өөредилге черлерине, библиотекаларга, клубтарга, театрларга, чырыдыышынын болгаш культура талазы-биле өске-даа хемчеглерге база эмнелге, уруглар яслилери болгаш кадык камгалалыныың база куш культураның өске-даа албан черлериге, пенсияларга болгаш пособиелерге, инвалидтер бажыңнарынга акшалаидырышкынны 49 миллион 90,3 муң рубльге доктаадыр.

5 түүл. 1977 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединге күрүне эрге-чагырга органнарын болгаш күрүнниң эртелеп батыкарылга организларын хандырарынга акшалаидырышкынны 2 миллион 622 муң рубльге доктаадыр.

6 түүл. 1977 чылда Тыва АССР-ниң республика бюджедин орулгалар талазы-биле 36 миллион 329,2 муң рубль түнге, чаргыдалдар талазы-биле 36 миллион 11,5 муң рубль түнге азы орулгалар чаргыдалдарыны 317,7 муң рубльге ажып турар кылдыр база 1978 чылдың январь 1-де кассаның туда саарылга түүн 1 миллион 425 муң рубль түнге бадылаар.

7 түүл. 1977 чылда район-нарның, Кызыл хоорайның орулгаларын болгаш чаргыдалдарын 44 миллион 901,8 муң рубль түнге болгаш бо бюджеттер талазы-биле 1978 чылдың январь 1-де кассаның туда саарылга түүн 1 миллион 595 муң рубль түнге бадылаар, оон иштинде:

Районнар аттары	Орулгалар болгаш чаргыдалдар	1978 чылдың январь 1-де саарылга кассазынга туда акча
Бай-Тайга	2177,8	75,0
Барыын-Хемчик	4489,4	150,0
Чоон-Хемчик	5723,9	180,0
Каа-Хем	2287,5	85,0
Кызыл	24354,8	80,0
Монгун-Тайга	909,9	35,0
Өвүр	1625,7	60,0
Бии-Хем	2504,0	100,0
Танды	3403,5	140,0
Тес-Хем	1888,8	65,0
Тожу	1365,6	55,0
Улуг-Хем	4199,8	155,0
Эрзин	1649,8	55,0
Кызыл хоорай	10331,3	360,0

1977 чылда районнарның болгаш Кызыл хоорайның бюджеттеринге шилчилгелерни даразында хемчеглерге бадылаар:

а) кооператив будүрүлгелеринден болгаш ажыл-агый органнарындан олча-ажык үндүрүүнден кирер түңнүг, кедээ ажыл-агый үндүрүүн, мал үндүрүүн, колхозтарның олча-ажык үндүрүүн, чоянуң олча-ажык үндүрүүн, бот болгаш эвээш өг-бүлелиг хамаатылардан үндүрүнүг, акпазот-бараан лотереязын таратканындан кирген түңнүг —100 хуу;

б) саарылга үндүрүүнден кирген түңнүг район бюджеттеринге — 100 хуу, Кызыл хоорайның бюджединге —16,1 хуу.

в) 1977 чылда тарадыр Күрүнениң 3 хуулуг иштики ойлаштыкын чаашкинниден кирген түңнүг — 50 хуулуг.

8 түүл. 1977 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң талазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Планбюджет комиссиязының, адыр-лар комиссияларының, ыяштар херектериниң талазы-биле комиссиязының саналдарын, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң хуралынга депутаттарның киргени саналдарын чугаалажып көөрүн болгаш оларның талазы-биле чогуур шиитпирлерни хүлээп алырын, районнарның база Кызыл хоорайның бюджеттеринге, АССР-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының ниити сметаларынга, орулгаларның болгаш чаргылгаларының балансыларынга өскерилгелерни киирерин, а херек апарган таварылгада РСФСР-ниң Дээди Советиниң бадылаазы 1977 чылда РСФСР-ниң Күрүне бюджединге болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң бадылаазы 1977 чылда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдеринниң планынга дүүштүр 1977 чылдың ол бюджеттеринге ниити күрүне орулгаларындан кирер түнүнүң хемчеглин өскертип болуруп Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даг-зыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай. 1976 чылдың декабрь 16.

Дуза херек апарза...

Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозта эмнелге-санитар пунктузу ийи чыл чедир ажылдап турар. Оон ажыды хөйжулар билип, анаа ларыг малын эпти-ле эккеп турар апаргаи. Эрткен чылдың кыжынында манаа 156 ларыг малды эмнээн. Ветфельдшер Кара-кыс Доржуңуп кызымак күнээжылыныың, байлак дуржулгазының ачызында ол ларыг малдың шупулуу акыдын. Ам олар база катап кодавында келген.

Шак ол эмнелге-санитар пунктуу муңмуң рубль орулганы берип турар. Чүгле эрткен кыжын безин ук колхоз алды муң рубльын камнап алган.

Оңгу беш чылдың ийнги чылында ук пункт база мал эмнээшкинниңге кирер. «Айболит ынчаннын» хүлээлгезин бала-ла ветфельдшер Кара-кыс Доржу күүседир.

Дуржулгалыг мал ынчыгы Кара-кыс Шомбуевна ларыгларга удур лемнеелди шыңгыы чорудуп турар. Кайдыг-бир малга ларыгның ынчын-даа хевирлери кестүү кээр болза, ол дораан-на хемчеглерни ап, малчынга дүүлажыры-биле аъттаныптар.

ЧУРУКТА: Ветфельдшер Кара-кыс Доржу малчын Сайчаң Доржу-биле кады.

Созу бөлгаш чуруу В. НЕСТЕРЕНКОНУУ.

1975 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезининң талазы-биле отчёттуу бадылаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Советиниң **доктаадыры болза:**

1975 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезининң дугайында отчёттуу орулгалар талазы-биле 93 миллион 122 муң рубль түнге, чаргыдалдар талазы-биле 90 миллион 800 муң рубль түнге, орулгалар чаргыдалдардан 2 миллион 262 муң рубльге ажып турар кылдыр бадылаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай. 1976 чылдың декабрь 16.

«Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң күш-ажыл курлавырларын ажыглаар талазы-биле эгелелин Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң күш-ажыл талазы-биле эргелелин кылдыр эде тургузар дугайында» болгаш «Тыва ССР-ниң күрүне эрге-чагыргазының органнарының болгаш күрүне эргелелининг органнарының дугайында», «Тыва АССР-ниң Хоойлуунуң 16-гы түүлүнге өскерилгелер киирер дугайында» Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайында

ТЫВА АВТОНОМНУГ СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХООЙЛУЗУ

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Советиниң **доктаадыры болза:**

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң моон ааска Чарлыктарын бадылаар.

1976 чылдың сентябрь 30-де үндүрген «Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң күш-ажылдың курлавырларын ажыглаарылазы-биле эргелелин Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң күш-ажыл талазы-биле эргелелин кылдыр эде тургузар дугайында»;

1976 чылдың сентябрь 30-де үндүрген «Тыва АССР-ниң күрүне эрге-чагыргазының органнарының болгаш күрүне эргелелининг органнарының дугайында Тыва АССР-ниң Хоойлуунуң 16-гы түүлүнде» «Күш-ажылдың курлавырларын ажыглаар талазы-биле» дээн сөстериниң орнунга «Күш-ажыл талазы-биле» деп сөстүг киирер дугайында.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай. 1976 чылдың декабрь 16.

Тыва АССР-ниң Дээди Советинге Херээженнериниң күш-ажылының болгаш амыдырал-чурттал газының, ие-чаштарны камгалаарының айтырыгларының талазы-биле доктаамал комиссияны тургузарының дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДОКТААЛЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң херээженнериниң күш-ажылының болгаш амыдырал-чурттал газының, ие-чаштарны камгалаарының айтырыгларының талазы-биле доктаамал комиссияны тургузар.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай. 1976 чылдың декабрь 16.

«Эш А. Б. Юмбууну Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң күш-ажыл талазы-биле эргелелининг начальнигинге томуйлаар дугайында» Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыын бадылаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДОКТААЛЫ

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Советиниң **доктаадыры болза:**

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң 1976 чылдың октябрь 25-те үндүргеш эш Андрей Байкараевич Юмбууну Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң күш-ажыл талазы-биле эргелелининг начальнигинге томуйлаар дугайында Чарлыын бадылаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай. 1976 чылдың декабрь 16.

Кадык камгалалыныың, социал хандырылганың болгаш спорт талазы-биле комиссияның даргазын соңгуур дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДОКТААЛЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң **доктаадыры болза:**

Кадык камгалалыныың, социал хандырылганың болгаш спорттуң талазы-биле комиссияның даргазынга Барыын-Хемчик районнуң Ак-Довуракта № 38 сөңгүлде округтуң депутат. Барыын-Хемчиктиң район эмнелгезиниң уруглар салбырының эргелекчизи Лина Назыпчаповна Саяны соңгуур.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

1976 чылдың декабрь 16.

КАМАЗЧЫЛАР РАПОРТТААН

Каманың автомобиль комплекизининиң бирги эдлээн ажыглазга кииргенининиң дугайып ол улуг объектиниң түүп турар түдүг болгаш монтаж организациязарыныың, комплектиг бодуңуң ажылчыларга болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларга партия Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге рапорттаан. Чыдаа 75 муң улуг күүдүлүг автомашина болгаш 115 муң ат-зельдиг моторлар будүрер күүдүлер ажыглазга киргеи.

КамАЗ-тың кол конвейери баштайгы автомашиналарны партиниың XXV съездизиниң ажыттынар хүнүң таварыштыр будүрүп эгелээн. Бирги эдлегчиниң ажыглазга киргеи хүнүнге чедир 5 муң автомашинаны будүргеп. КамАЗ-тың түдүүлүгүн бо хүннерге чедир пиитиин-биле 3,6 миллиард рубль шингэттингеп.

КамАЗ-чылар 1977 чылда 15 муң автомашина будүрер планның 22 муң кылдыр күүседир деп бедиткен хүлээлгезин алган.

КамАЗ-чыларның бо рапорттуна харыы чагааны эп Л. И. Брежнев оларга чорутқан.

(СЭТА).

ЭКИНИ ЭДЕРЕР

Амгы үеде аныяктарның болгаш улгады-даа бертен кижилерниң ногу-нынарынга хамаарыжыр. С. Тейлу болган К. Шойгу оларның чаа болган эрги чаңчылдар дугайында бижээн түүлдери «Шын» солуунуң арынарында пардаттынган. Ол талазы-биле номчуктулар-биле «кижин-кара чок» чугаалажыышкынарыны редакциязының ажылдакчылары республиканың чамдык суурлазынга органнзастап чорутқан.

Тыва АССР-ниң ян ырак булуңнарының бирээзи — Эрзин районда Нарын суурга чаа болган эрги чаңчылдарга хамаарышкан чугаа чоокта чаа болуп эртикен. «Коммунизмче орук» колхозтуң кедээ клубунга суурнуң чурттаачылары чыглын кээп, хурал эгелээр мурнунда-ла олуттарны эдлепкен.

Парынчыларның мурнунга «Шын» солуунуң редакторунуң орлакчызы К. К. Сат адаккел кылып, чаа болган эрги чаңчылдарга хамаарышкан чамдык авторларның чагаалырын чыглыгаларга танытыпкан. Ону кижи бүрүзү ынчаннгейлиг ынаган, боттарының ол талазы-биле саналдарын киргеннер.

Нарын ортумак школазынга хөй чыл иштинде ажыдап эдлеп дуржулгалыг башкы **Кыргыс Нургэт** мынча дээн:

— Мындыг кежээлерни бис чангыс удаа эвес эрттирип келдивис. Мачаа мен, башкы кижи болганымда, колдуунга аныяктарның дугайында чугаалакеадым.

Бо үеде аныяк кижилерниң амыдырал-чурттазының кончуг эки анаргай болгаш оларның ажы-чаны, культуразы шаандакы үеден ораанчак бедип, төлептиг, кижилиг апарганын биэвр бис. Индыг-даа болза, мээн чамдык сөөлекүүм чоруун кижилерниң безин ара-экизинде амгы үениң чалыы кижининң сагыш сагыыр чогуур эстетиктиг дүрүмнерин билбес боор-дур.

Чижээлерге, ийи кижи ужуражып келген-дир. Башкы аныяк «Экии» деп мендилээр болгай, улуу даа харыылаар. А хөй түүлүп мендилежирин оон өске — баштай улуг кижи холуун сунарга ам аныяк кижи холду тудар болгай.

Бистиң районнуң девискээринге-даа, өске-даа черлерге көрүп чоруурумга чамдык аныяктар оны билбес боор-дур. Байы-хамаан чок-ла улуг улустуң холун боду мурнай сунгирип ап, харын-даа од кижиниң эктинче сут часкагылай берген турар чорукту эпти-ле көөр кижи-дир мен.

«Коммунизмче орукта» түдүг бригадири **Эртине Чооду** санал берген, аныяктарның амгы үеде эртирип турар шайлалгазының дугайында чугаалаан. Ол ыры, танцы, хөгжээшкин-биле холбашкан кудаларны алган, бөрээн, ыдыг шайлалгалар дөй болуруи күзен, арага-дары-биле холбашкан, оон уламындан согуш-содза үндүрген, эргинии артыышкыны сиигеп кудаларны шүүмчүдээн.

Оон чижээнге, чамдыкта Эрзиннин девискээринге таварымкылай бөөр «ынчыг» шайлалгаларны көргүскен. Ол чер чурттуг кыс, ады оол, өске ырак район чурттуг кижи-биле ог-буде тутканда, хөй катап массалыг арагазашкын ыглып турары хөралыг деп санаан. Эрги чаңчыл ёзугаар уругну айтырып, куда ыдыр ай, хүнүн дугуржуп, шайлалганы эрттирип турар хүннерни колдуу арагалаашкын-биле холбаштырып турарын ук бригадир шүүмчүдээн. Чер аразы ырак суг болза, хөй кижиниң дыылының шыгын чидирип, машина-техниканы эдбээ-биле чүгле олче чарлыктырып турары канчап-даа таварышпас даарын база чугаалаан.

Колхозчу Эртине Чооду болган өске-даа эштер куда дугаайында хөй-хөй бодалдарны илередип, эргинии хөралыг авторышкынарының ам-даа ында-хаая тыптып келирин шүүмчүдээнер. Чамдык ада-иелер ергенген уругларынга байым көөргедип, орун-дожек, эт-сеивимнен эгелээп, ажаалга кассазының дептерин берип, харыпаа белекке машина безин сагып берип турары — аныяк кижилерни акша-тегериктиг үпер дозун үнелеп билбес чорукка чедирер дээрзин үттүп турарлар деп шүүмчүлелди кылганнар.

Оон ангыда, шаандакы эки чаңчылдарның чидип бар чыдаанын саналбергенвер улуг хомудаашкын-биле чугаалаамар. Ада-иелер ажы-төлүн күш-ажылга ынак болур кылдыр кижилер үүрлуг. Анаа хамаарышкан «Эки ъдынкы сугулуктуг суттар, эки оглуунуң берге иштке ладыкпыр» деп үлегер домак-даа турган. Ол чаагай чаңчыл ам барык үттүнүлүүрүн бар чыдары четпес.

Ук колхозта бухгалтер **Намзырай Калга** мынча дээн:

— Бистиң суурнуң улуг назылыг ынчылерин пенсияже ыглырлыг байдалга үдеп турарывыс кончуг эки. Артельге хөй чыл ажыдап келген кижилер ынак ынчыг чаа шагның чаагай чаңчылын көргеш, сетиилиниң хамыдынан Коммунистиг партияга, Совет чазакка чоргаарланыр боор-дур.

СЭКП Эрзин райкомунуң пропаганда болгаш агитация галдынының эргелекчизи Ховалыг Сагаан-оол шериг назының чеде берген аныяктарны Совет Армиязын хүрээлеринче үдээрии байырлыг байдалга чорудуп турарын кончуг эки дел санаалдаан. Оон-биле чергелештир куш-ажылчы базымнын чаа эгелеп чорүүр кижилерге куш-ажыл дептерин база эш-оорунун, коллективтин мурнунга хурал кылгап тыпсып турары — чаа эки чаңчыл. Ону ам-даа цептерлирии чүүлда даарзин чугаалаан.

Санаалдар арбын болган. Кижи бүрүзү чаа, эки чаңчылдарны эдерер, эргинии хөралыг чаңчылдарын каар дугайында боттарының бодалдарын илередип, ол талазы-биле материалдарны хөйү-биле солуга чыгыдып, кежээлерни организастап артырерге ажыктыын, солуунуң, чаа чаңчылдарны сөөлекээ ажыглап чоруур ийи-чангыс кижилер-биле демиселди чорударынга илгиглиин демдеглээнвер.

Кежээниң соолүнде колхозтуң № 3 хойжу бригазазының коллективиниң концерти болган.

Д. ЧЫДЫМ.

Л. КОРВАЛАН-БИЛЕ УЖУРАШКАН

Чиле демократтар-биле эп-сеткил катыжыралының сөвет комитединге Чилиниң Коммунистиг партиязының Чингиие секретары Луис Корвалан-биле ужураашкыны болган. Ол комитединг даргазы, ВКПС-тиң секретары С. А. Шолаев, сөвет хөй-ниитиниң өске-даа толделекчилери эш Л. Корвалангa чүректи хавыышкыдаа байыр чедирвеннер. Олар боттарының чүгледиларынга Чилиниң шыпты олгуун хөгжүлүнү—Чилиде фашистиг шериг хунтаның сүргүскени террористиг эргечагыргазының үүлгедиишкиннерине удур делегейниң демократтыг, бурункаар дажыылгелиг бүгү күштерииа үлүг тиилелгези болуруп опталап ыйыткамнар.

Эш Л. Корвалан бодунуп чугаазынга Сөвет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, СЭКП ТК-ның Чингиие секретары эш Л. И. Брежневке, Сөвет чазакка, бүгү сөвет кижилерге оны болгаш хөй-хөй өске-даа политиктиг хоруглаттырганнарны хостаарының херээжеге киирген үлүг дээш үлүг-биле өөрүп четтиргенин илереткен.

Фашистиг диктатурага удур чиле улустуң маадырлыг демиселиниң дугайында, чиле демократтар-биле делегейге эп-сеткил катыштырарының шимчээшкинниин ол дөмселге үлүг ужур-дузазының дугайын Луис Корвалан чугаалаан.

(СЭТА).

БАЙЫР ЧЕДИРИП ТУРАР

СОФИЯ. Болгарияның коммунистери болгаш бүгү ажылчы чонвары Луис Корвалангa өөн хостаалып үнгенин-биле болгаш совет черге аас-кежиктиг чедип келгенин-биле холбаштыр ийи байырны чедирип турар дээн. Болгарияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Бирги секретары Тодор Живковтуң Чилиниң Компартиязының Чингиие секретарынга чоруткан телеграммазында чугаалаан турар.

РИМ. Чиле улустуң эрес-дидим оглуунуң хостаалып үнгенининң дугайында медээни Италияның хөй-ниитиин улуг оорушку болган сеткил хамчыыкыны-биле уткаан. Луис Корвалангa фашистиг хунтаның аспаазаан адырып алыр дээш бүгү делегейде миллион-миллион кижилер демисежип турган, оларның аразында Италияның демократтыг күштери база турган дээн. Италияның Компартиязының ТК-зының делегей кеддизининң эргелекчизи Серджо Сегре Рим радиозунга чүве чугаалаан, айыткап.

(СЭТА).

Хөй уруглыг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң омуналарынан шаңнаары болза:

КАА-ХЕМ РАЙОН

Чеди уругну божаап, кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Ужурмаа Намчытовна Иргит — «Ленинчи орук» колхозтуң ажылчыны.

КЫЗЫЛ РАЙОН

Сес уругну божаап, кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Раиса Начыновна Баир-оол — «Кара-Хаак» совхозтуң ажылчыны.

Тамара Лагбаевна Кавай-оол — «Кара-Хаак» совхозтуң ажылчыны.

Биче-уруг Самыевна Монгуш — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Матрена Николаевна Шульбаева — Черби ыяш ажылагайның ажылчыны.

Чеди уругну божаап, кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Мария Яковлевна Баазыр — Элегес-Аксында эмнелге ажылчыны.

Седен Бавуевна Сат — «Көк-Тей» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаап, кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Любовь Матвеевна Исаковa — Каа-Хемде уруглар садыының кижизидикчизи.

Хеймерек Узакаевна Күжүгет — Целиное суурда ортумак школаның ажылчыны.

Шимит Шакдан-ооловна Мичит — «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

Байты Сюрюнчаповна Монгуш «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Чысыг Лоңсанчаповна Монгуш — «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

Майдок Дагбаевна Ондар — Шамбалыгда ортумак школаның ажылчыны.

Зоя Ооржаковна Ооржак — «Кара-Хаак» совхозтуң ажылчыны.

Тамара Борисовна Сайчаң — Кара-Хаак суурда медпунктуның санитарказы.

Беш уругну божаап, кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Мария Доржуевна Донгак — «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

Александра Седеновна Куулар — Целиное суурда учаскөниң эмнелгезиниң ажылдакчызы.

Елена Ак-ооловна Миниг — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Бичеңмаа Бамчыковна Монгуш — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Чурукпан Сюрюновна Монгуш — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Анна Доржуевна Ондар — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

ТЕС-ХЕМ РАЙОН

Тос уругну божаап, кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Чодей Датаевна Шагаачы — «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Сес уругну божаап, кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Татьяна Доржуевна Долгар — «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Анай Норбуевна Симчитмаа — Ак-Эрик суурда ясли-садтың ажылчыны.

Чеди уругну божаап, кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Има-Хөө Сувандиевна Ак-оол — «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Чыдабакай Дөртеп-ооловна Хүлер-оол — «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Серенмаа Чайбаровна Чооду — райпо эмнелгезиниң ажылчыны.

Алды уругну божаап, кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Хаа-Хөө Бичө-ооловна Оюн — Самагалдай суурда ог-буде ээзи.

Саяна Захаровна Эрейчин — «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Беш уругну божаап, кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Сайчымаа Сайчатовна Доңгур — Самагалдай ортумак школазының башкызы.

Дарыйма Чоодуевна Лоссан — «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Мамма Сандиевна Намчыл — Самагалдай ортумак школазының башкызы.

Анчымаа Байыр-ооловна Сиилиимей — кинофикациязының ажылдакчызы.

Вера Павловна Соян — «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Калдыр Викторовна Сундуй — район эмнелгезиниң врачы.

Любовь Павловна Ховалыг — районнуң столовая ажылчыны.

Светлана Чоодуевна Шагаачы — «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.

Долзат Сояновна Шактар — «Ак-Эрик» колхозтуң колхозчузу.

(Үзүнчмалыг).

ҮШКҮ АРЫН ● 1976 ч. декабрь 31

ШЫН

НЬЮ-ЙОРК. Чилиниң Коммунистиг партиязының Чингиие секретары Луис Корвалангa фашистиг хунтаның кандыынаан хостаалып үнгенинге АКШ-та бүгү демократтар болгаш тайбыынның талаалыларының бүгү чер кырында социал депиилгениң күштери болгаш хамчыгын мурнунда алдартарынга улуг Сөвет Эвилелиниң чоруп турары бүгү социалистиг күрүнелер ийик байырны чедирип турар. Катыышкан Штаттарның Коммунистиг партиязының подполат партиязы Г. Уинстон Луис Корвалангa чоруткан чугаазында ол дугайыр бижип турар.

БО ЧЫЛДЫҢ ТУРИСЧИ МАРШРУТТАРЫ!

Туризм — чоннуң чымыштыг күш-ажылынчы соонда дыштанылгазының бир ылак хевири апарган. Бистиң республиканың девискээри чоннуң дыштанылгазынга, аян-чорук кылыр туристерге конуг таарымчалыг чердериин бирээзи. Бо чайын бистиң республиканга Москвадан, Ленинградтан, Киевтен, Таллиндеп, Красноярскиден болгаш оске-даа хоорайлардан дыка хой туристер чораан.

А Тываның чурттакчылары, аян-чорукка ынанып бо чайын Крымга, Москвага, Ленинградка, Прибалтика республикаларынга болгаш чурттуг оске-даа хоорайларынга аян-чорук кылып, экскурсиялап чорааннар.

Туризм болгаш экскурсия талазы-биле Тыва область чөвүлелиниң ажылдакылары соолгу үеде кол кичээнгейни ажылчы чоннуң, өреникчилерниң, студентилерниң дыштанып хүн маршрудунче салып турар. Ынчангаш бо чайдан эгелээш Кызылдан Шушенскоеже, Ак-Довуракче, Хову-Аксыче болгаш «Тайга» станциязынче дыштанып хүн маршрудун доктаамал чорудуп турар апарган. Чадаанадан Шушенское чедер туристи маршрутту база ажыткан.

Үстүнде адаттынган маршруттар-биле солун экскурсияларны 20 муң ажыг ажылчыннар, өреникчилер, студентилер бо чайын кылганнар. Олар совет күрүнениң үдезилекчиин В. И. Ленинниң «Сибирь шөлүдгезин» деп тураскаалмузейинге, кызыл-чараш бойдус чурумалдыг Чагытай хөлге, Тываның аар үлегерлүүн Тайга станциязынга эргиргеннер.

Туризм болгаш экскурсия талазы-биле Тыва область чөвүлели чылдың-на Найырал поездизи-биле туристерни Совет Эвилелиниң хоорайларынче экскурсияладып турары эки чаңчыл болуу берген. Баштайгы туристи поезд ленинчи черлер-биле чеди чыл бурушгаар чораан. Ол үеним дургузунда үлегерүүнүң, кодээ ажыл-агыйның болгаш улус аяңга-агыйының оскелаа адыраларының үш муң хире мурнакчылары Найырал поездизиниң ангы-аңгы маршруттары-биле чораан. Чүгле бо чылын белиин бистиң республиканың улус ажыл-агыйының 600 хире мурнакчылары Найырал поездизи-биле Кызыл — Абакан — Омск — Волгоград — Пятигорск — Ереван — Тбилиси — Батуми — Сухуми — Гагра — Сочи — Адлер маршрут-биле аян-чорукту кылган келгеннер.

Хөй-иянгы эгелээшкинниг-биле ажыддан турар Кызылда «Демир-Сал», Ак-Довуракта «Мөңгүлек», Хову-Аксыда, Туранда туристи клубтарның кежигүннери чыл келген тудум-на олуг турары сөрүнүүт. «Демир-Сал» туристи клуб чүгле 1976 чылда белеткээн 500 ажыг бедик мергежилдиг туристерни белеткеп үндүрген. Оон иштинде ийи кижи туризм талазы-биле ССРЭ-ниң спорт мастерлеринге кандидаттың нормазын дужаагаан. Туризм талазы-биле 300 хой-иянгычы инструкторларны белеткээн. «Демир-Сал» туристи клубтуң эгелээшкини-биле республиканың үшкү альпинидазы, суг туризминиң талазы-биле республика сайду база болуп эрткен.

Чедиишкиннер-биле чергелештир туризм болгаш экскурсия талазы-биле Тыва область чөвүлелиниң ажылынга четпестер амдаа бар. 1976 чылда 12 муң кижини туристедир, 29 муң кижини экскурсиялаадыр ужурлуг турган бис. Херек кырында оон чүгле 70 хире-ле хуузуун күүседип шыдаан бис. Дыштанып хүн маршруду-биле 300 рейстерни кылыр турган, чүгле 105 рейстерни кылган. Оон-даа оске четпестер бисте ем-даа бар.

Онгу беш чылда туризм болгаш экскурсия талазы-биле Тыва область чөвүлелиниң мурнунда улуг сорулгалар салдынган. Ынчангаш ол бүтүнү чедиишкиннер күүседир дээш бистиң коллективтиң ажылчылери онгу беш чылдың ийиги чылында—келир чаа чылда бедик бүдүүркүлүг ажылдаар деп сорулганы салган.

В. МЕРЗЛЯКОВ,
туризм болгаш экскурсия талазы-биле Тыва область чөвүлелиниң даргазы.

В. КУНЧУННУҢ «БАГ-ДАГ» деп чуруу.

ЧАА ЧЫЛ-БИ

Республиканың найысылалы — Кызылдың төп Октябрьский мудумчузунда хөөрайның улуг-биче чурттакчыларынга, оон аалчыларынга Чаа чылдың белээ кыдыр селбегер-селбегер будуктарлыг, каас-шиник, оңмас иягаан ёлка тургустунган. Ёлкаже кирер эжиктиң херимнерин доштан кылган. Төп ёлканың оң-баазын сайгылганнары бо хүннерде чайынналыр чырый берген.

Ак-көк оңнуг дош-биле шыптынган шөлдүң ортузунда тургустунган иягаан улуг, чаагай шиви кайы ыяштан бедип көстүп турар. Шивиниң долгандыр чаптыла берген доштуң адаанда Чаа 1977 чыл деп кызыл будуи-биле улуг кыдыр бижиттингеп сан аңаа келген хижилерниң кичээнгейин дораан-на хаара туда бээр. Ёлканы долгандыр катем база бар.

Бо хүннерде ол тоолчургу шинчи кирген шөлдеп бичии чаштарның катыы-хөглеги үзүлбестээн. Олар аңаа беттарының ынак төөлдарының маадырлары-биле ужураашып, кылымал дош чүгүдүн карааңнадыр бадып, ойнап турар. Оюн-тоглаа, катыы-хөг орай дүнеге чедир үргүлчүлээр.

Ында танцылап-самнаан, ырлап-шөөрлаан дириг амытанарны чураан чуруктар шупту-ла хемтүг, каттырынчыг, тоолчургу.

Доштан кылган шөлде тургускан хөөрайның төп улуг ёлказы кымга-даа магадынчыг!

В. КУУЛАР.

ЧУРУКТА: найысылал Кызылдың төп ёлказы.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Уругларга чаа шии

КАТКЫ-ХӨГ ДИҢМИТТЕЛИР

Республиканың школаларының кышкы дыштанылгазы эгелээн. Түс-түс школаларның башкылар коллективи өреникчилерниң кышкы дыштанылгазын ажыктыг кылдыр, хөглүг солун эртинер даап планнарын тургузуп, организастыг ажылдарны баш бурунгаар кылып чоруткан.

Бышкы дыштанылга чаа чыдыг уткаан балл-маскарадтыг, катыы-хөг, ыр-шоор чаңгыланган ёлка-биле эгелээн. А найысылал Кызылдың школачылары боттарының дыштанылгазын база-ла солун, хөглүг эгелээн. Хоорайның төвүнде каас-шиник кылдыр дерип каан узун, селбер ёлка, ону долгандыр доштан кылган чүгүлар, элдеп чиктиг хуулгаазын чурук-хөрүктер бичии уругларның сеткил-сагыжын хайныктыр чайгаар-ла хаара тудуп, ынаар чалай бээр. Оон орайга чедир бичиилерниң ону катыызы үзүлбес.

Республиканың хөгжүм-шии театрының ишти-дашты базала каас-шиник, тоолчургу алиның дериттинген. Школачы уругларның ойнап-хөглеп дыштанып база бир тевиштиг солун чери бо апарган. Ында ёлка болгаш янзы-бүрү өөнүнар, концерттер болгаш шии коргузуглери болуп эгелээн. Оз бүтүнү школачы чаштарга бараалгаткан.

Ук театрда аң солун болуушкун болза, чогаалчы М. Линдгреннің «Оолчугаштың болгаш Карлсонның чаа ужуралдары» деп хөктүг-баштак шинзиги оруе дыка ойнай эгелээри болур. Ону комиссия эки деп хүлээп алган. Коль роль Карлсонну артист Г. В. Шапин, а оолчугаштың ролин уран чүүл училищезиниң сургуулу О. Попова олар шимчээшкин, чугаа болгаш арыышырай өскерлиишкиннерин көрүксевнир, аянныг, чедимчелиг ойнап турар. Шиниң чурук-хөрүк кластагазы оңгур чараш, тоолчургу шинчилиг. Ук шии уругларның сонуургалын, катыы-хөглелин хайныктырары чугаажок. Дыштанылгада «Оолчугаш болгаш Карлсонның чаа ужуралдары» деп чаа тургустунган хөглүг, хөктүг-баштак шинни Кызылдың школачылары сонуурган көөрдер.

АЛТАЙДАН — ТЫВАЖЕ

Алтай крайның Бийск районуң «Сибирь» совхозундан чыжырганга өзүмнерин бистиң республикаже сөөртүп турар. Оларның аразында янзы-бүрү сорттуң чыжырганалары бар.

Бо чыдың октябрьда Алтай крайдан 11 муң чыжырганга өзүмнерин бистиң республикада эккелген. Оларны Тываның янзы-бүрү булунарынга тарын олуртур.

Ю. СОЛОМОНОВ.

АГААР

1977 чылдың январьда Чөөл Сибирьге агаарның температуразы ортумаа-биле дүне 18—23-тен 35—40 градус чедир, хүндүс 8—13-тен 27—32 градус соор.

Бөгүн республикага болгаш Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер.

Агаарның температуразы даглыг черлерге 28—32, оскелерниг 33—38. Кызылга 34—36 градус соор.

Автооруктарга туманнаар, хостуг 500 метрден аазап болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 31-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: № 7 кинозымында 10.00, «Ар-хи-мед-тер!» 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Иван биле Марья» 9.00, 10.50, 12.40, 14.30, «Хөлзээшин» 16.20, 18.10, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дутуйлар кырында шивээ» 11.00, 13.00 «Биографияның фактызы» 15.20, 17.00, 18.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ол бистии-биле арткай аан» 11.00, 13.00 «Алданның оске-даа кижилери» 15.00, 16.50, 18.40 шактарда.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 31-ДЕ

МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—«Эртенги гимнастика».
10.30—«Бисче далаш, Соок-Ирей». Чаа чыл концерти. Таллиндеп дамчыдылга.
11.00—«Музейлерде болгаш делгелгелерде». «Колумб мурнуунуң Америказының алдыны».
11.30—Уругларга фильм. «Кааже-шетекч шиин ужуралдары». Уран-чечен телефильмиңиң баштайгы көргүзүглези. 2-ги сериязы.
12.50—13.00—Чапсар.
13.00—Төп телевиденнеңниң болгаш Бүгү-эвилел радиозузунуң М. Шостакович-чиниң удуртканы симфония оркестри ойнаар.
13.50—«Делегейниң улустарының уран чогаадылгазы».
14.35—К. Хачатурян—балет «Чиполлино». УССР-ниң күрүнелиг Т. Шевченко аттыг академиктиг опера болгаш балет театрының шинзи.
16.30—«Монреаль-76». Спорттуң программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
17.45—Уругларга фильм. «Пуф биле Муф ёлка кажетаан», «Кайда сен, Соок-Ирей кыргаң?».
18.15—«Адреси: Кызылдың телестудизизи». Дамчыдылга.
18.55—Телемедээлер.
19.05—Неделяда болуушкунарының тайылбыры.
19.20—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.55—«Оортан борта чедир...» деп уран-чечен телефильмиңиң баштайгы көргүзүглези. УССР-ниң улустуң артистери Ю. Тимошенко биле Е. Березкина оларның кыргажилгези-биле.
20.55—А. Фредо—«Кадыннар болгаш гуэарлар». Евг. Вахтангов аттыг академиктиг театрының фильм-шинзиниң баштайгы көргүзүглези.
22.00—«Ye». Информастыг программа.
22.30—«Кадынпар болгаш гуэарлар» деп фильм-шинзиниң үлегчызы.

КЫЗЫЛДАН

23.50—«Чаа чыл-биле, эштер!» Тыва АССР-ниң ажылчы чоннуга чаа чылдың байыр чедиришкини.

МОСКВАДАН

00.00—«Классиктиг оперетталарның аялгалары».
00.40—«Мээң чуртум». Документалдыг телефильм.
00.50—«Чаа-чыл-биле, эштер!» Совет улуска байыр чедиришкини.
01.05—Чаа чылдың «Ак-көк отугажыны».
03.30—03.40—Чапсар.
03.40—«Мээң чуртум». Документалдыг телефильм.
03.50—«Чаа чыл-биле, эштер!» Совет улуска байыр чедиришкини.
04.05—Чаа чылдың «Ак-көк отугажының» үлегчызы.
04.35—«Хөгжүмнүг шургуулда». Совет болгаш дашгыкы эстрада артистериниң концерти.
05.35—06.20—«Хуулгазың чырыткы». Эстрада программазы.

СТАТИСТИКА ЧЫЫНДЫЗЫ

«Тоску беш чылда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйы» деп статистика чыындызын Тываның ном үндүрер чери үндүргеп. Ында Тываның улус ажыл-агыйының 1971—1976 чылдарда хогжүлдезиниң дугайында тодаргай саннарны болгаш 1966—1970 чылдар-биле деңнелгелерни көргүскен. Чаныык көргүзүглерни районнар аайы-биле база көргүскен.

Ук чыындыны экономистерге, статистактерге, плановиктерге, эртем ажылдакчыларынга болгаш оске-даа номчукчуларга таарымчалыг кылдыр тургускан.

Э. МОНГУШ.

ИЖЭЭН

★ Чеченчугаа ★

Кортук кижилер боттарындаа, эш-оорун-даа эки чүвеге чедирип шыдавастар боор ийин, думмакым. Бир-ле баламыг шончаан арттырып каап чоруурлар аан.

Бир кыжын алыс хоочун аңчы чүвен мен тайганын бир черинде пиэзи чыдар даг-иргек барын эскерип каан мен. Ижээп чыдар адыгнын кайнаар-даа барбазын билир болгаш ону аалдаарынче далашаан мен. Ол кончуг уйгужу амытан ала часка чедар хаарыктан кээрип кыы биябес боор. Ынчалгаш аалымда чер аажок дидим болгаш эрес дунмам эр барып сактып келгеш, ону эш кылып алыр бодаанын ол. Кожахелбээ чурттап чоруурум эрлер база бар чүве. Боттары моге-шыырак-даа эрлер чүве. Мээң оомну олар дыңнап каап, эрп хайнып, «аңчы» чүректери достундурбейн үргүнейнип туруп бердилер.

— Бистиң база эдертип эл, Хөөрээр! Улуг кижи сен ону биске айтып бергеш, аңаа-ла коруп олурар сен. Бис таарыштырып каапкай бис аан, мында чүү боор—чудаан эниктиг. Бо чайын инектер чыдыды базып чоруп турган чүве ол болгай аан!—деп, бирээзи чер ажок чүрээ хөөреп чоруп тур.

Ам кайчаар, шупту алды кижи чорупкан бис. Ындазында өөрүшкү-маннайлыывыс, эрэнивис ажжок: адыгдар деп ол «чудаан эниктерни» кымның, кайчаар кыра даалап чораанының дугайында чугаа чедер черивиске чедир үүк чок-ла чораан чүве ийин, ооп.

Даг-иргектиң новрээзи чыдар черниге (ижээде кайдыызы чыдарын даштындаңна билип каар кижи мен) чолап келгеш, кончуг эрлеримни тус-тус оналап киргиттим:

— Силер, ооллар, дөрт кижи даалаар, а сен, мээң дунмам, ижээпни чүшкүүр сен. Хоомай чүве кылбаңар!—дээш олуруп алдым.

Дөрт кижим бооларын хөлдээш тургулаткан, а дунмам узун шет-биле чүшүүп эгеледи.

Бичии болганда, өг дег, түүре-даа оо-хаа деп булганып, үндүлеп ийин. Дөрт кижим дөртелээ олче углай боозун чаза туткуланкаш, тоо-быдарадыр салчып-ла кагдылар. Бичии кара коре каапталарымга, эрлериниң дезип бар чыдарының чүдек деп түвезин канчаар сен! Бооларын безин октагылапкан дедеп, күжүр төрээним...

Ыя аразында дунмам биле даг-иргекче көре каапкаш, бодум база девидей хона берипгир мен. Кавынгыр-ла эр болгай, та кайчаң алзыпканы ол чүве: иргек дээрге, дунмамның буттарынан куду баштандыр куспактапкан доо-ло алчайтып бар чыдыр. Мен-даа база оларны сүрүпте-ле бердим. Чергележип келгеш топтап көөрүмге, кижимниң бажы шынап-ла куду, куду боорда—иргектиң ийи быктындан так сирбектеннипкен чор ийин мон!

— Кайчаң чоруурүң ол, кижи адыптың, аал!

Шак мынчаар шыгаай бээримге-ле дунмам соксадып каар... Та кайчаң кончуг угаан-сегээпин оспупмас эр ыйнаан!

Ынчап чорувуста, хевертен көстүп келген доора чудук эвес болаа, ол чарын та каяа чедир үргүлчүлээр турду мынаан?!

Ийет, демги ийи «алышкыларымэ» чудукту ажып чыдырда, бирээзи (мээң дунмам) ында-ла сывырып калды. Ийи иди—адыгның холунда барган.

Адыгны чер алыспайн дандап каап, дунмамның идиктерни алгылап бердим. А ээт-кеш, чагны чүдүргеш, кортуктарымд бооларын чыып алгаш, чапыпкан бис.

М. ОЛЧЕЙ-ООЛ.

Көрүкчүлер чаа шии дугайында

АМЫДЫРАЛ, ОРУК, КИЖИ

Аныяк шүдүкчү Владимир Серен-оол бодунуң талантызын шин жанрынга шепеп эгелээни оон көзүлдүр өзүп турарының херечээн-дир. Хогжүм-шин театрының артистерп оон «Оруктар, оруктар» деп драмазын көрүкчүлерге бараалгадып эгелээн. Шиңде болуушкун Тываның бир районунда орук тудуунда болуп турар. Орук-тудуг институдунуң бот-ооредилгелиг студентиэи, орук мастери Херел даглыг черге шапкын хемнең ковүрүшүүң төлевилелин кылып турда, оон оруунга багай мөзүлүг маадыр: прораб Наксыл моондакты таварыштырар.

Херел биле Наксылдың амыдыралчы болгаш ажыл-ишчилерге сорүлдөлеринге ук шиниң хөгжүлдези дүйдүнген. Турамык, доскут сеткилдиг Наксыл болза Хереллиң кадайы Саарапың эжы эвчи Долаанага чоокшулап чадааш, ону куруг черге, Хереллге хүнпеп эгелээр.

Хереллге Наксыл моондак кадар дээш сорулгазынга чаазыкаан күш четпес хире апаарга орук участогунуң начальнигни Василий Түлүшович Доржуну база элзедип алыр.

Херел эвчиге чыдырда, оон сивилеп кадайы Сааразы Наксыл-биле холбажып эгелээрге, чорүлдээ улам дынзымыр. Эргедужаал, хей акша, хуузунда машина күзээр Саара «дезиг дезигни сүрер, тепек тепекти сүрер» дээп ишкаш, ыпаа эвчиге чыдып алыр аразында Наксылга хандыншыл, үен чаныш чаңнак эгелээр. Валентина Мортай-оол Сааранын мөзү-шынарын шыпап-ла артаечи хуулуушкун-биле чүгүм-ца тода, чедингир ойнаап. Бульдозерист Дүгүр (Чылбак-оол Мортай-оол) биле оон кадайы Оюу (Анна Ширнип-оол) оларның ходелвишкини, оюнуу шиниң шинги ансамблинге эла-чайгаар органиктиг тутчуп турар.

Доскут, алыскак-чискек, бодун тогдупар Наксылдың ролюн Хертек Ширнип-оол базала кижи алаа ческинин кээр кылдыр «дузуп чедир» ойнап шыдаан. Кара сагыжын, чажырыгның чораанаыг, үргүлчү кара карак шилдиг чоруур Наксылдың доскут торуу оон чугаазындан-на көскү. Кижи аварнята таварышкаш, тын кыркыда чыдырда, ол «Хайыраап эттн. хайыраан машинаны» деп демирге сагыш човаң турар. Ында кижи тыны дээр чүве чок. Оон доңгун сеткилдии оон көскү. Бертинген кижиниң байдалы кандыг-дыр деп айтырар турскук, Херел дугайында эвчи Долаанадан Наксыл: «Ол кажан ажылче үнер ирги?» деп сагыш човаң» айтырып турар.

Ийнзы-бүрү мөзү-шынарны, оюр-хевирни илередирде, автор шиңде чугаа характеристиказын чедиишкиннинг ажыглаан. Василий Түлүшович багай кижиниң үржүү-биле частырыг кылгаш, оозун миннип, Наксылга: «Сээң-биле ам ушкажып шыдавас мен»—деп чугаалаар. Ол оон багын билгеш, Дүгүр сугларга: «Тос ёра доога бар нүгүлдүг амытан-дыр» деп, Наксылдың мөзүүн тодаргайлаар. Амыдыралчы дурзулгазы байлак улуг апарган кижиниң чүтаазы Василий Түлүшовичиңде черле ескүдүр. Бо шиңдо Сааранын, Наксылдың, Хереллиң, Дүгүрүнү, Оюнуун оюр-хевирлери чедимчелиг шуткуттунган, амгы амыдыралда чаңгыс мөзүлеп оюр-хевирлер болур.

Шиниң дыны тываазыг, чочеп шевергин дээрзин ону сайгарып турган, хосчун драматург В. Ш. Кок-оол демдеглээн.

Шиңдо орук демдектерни коргүзүп, амыдырал, орук, кижи дугайында философтуг, хамааты түннел-водаларны илередирп турар авангсцена драманың кол темазын ажыдарынга домек болуп, дараазында көөстеде чүү болуруп алдаартып турар.

Шиңи ажылчып амгыга хамаарыштыр амыдыралдың чаа чүтүлө айтырыын көдүргеп дээрзин филология артемнерчин кандидады Д. С. Куулар, шүлүкчү М. Б. Доржу олар демдеглээннер.

Сааранын Наксылга чүү дээш хөңгү чок болуп турары, оон Наксылга хандыкпылы—бо чоруудээ шоолуг үнделиг чок.

Бижиттингени-даа багай эвес, тургускавы-даа режиссёр Сиин-оол) чедиишкиннинг бо шин чоорту хоюглаттынып, театрның репертуарын байкадар дээрзи чигзилиг чок.

К. ЧЕРЛИК-ООЛ.

Мээң бодалдарым

Хогжүм-шин театрының артистери Эрэли районуң ажыл-ишчилеринге Владимир Серен-оолдуң чогаатканы «Оруктар, оруктар» деп шинзи чоокта чаа бараалгатканнар.

Тываның аныяк ажылчы аңгызының ажыл-амыдыралын социал-психологтуг талазындан коргускени, база бир чаа чүүл болган дээе черле ажырбас боор. Шиниң эгезинден эгелээш, төөчүзүнге чедир аныяк ажылчын кижиниң мозу-шынарын, оон бодунуң ажылы дээш кызымаан, мурнунга салган сорулгазынче чүткүлдүүн, шупгузу—чаңгызы дээш, чаңгызы — шупгузу дээш ажылдап, чурттап турарын кол озек тема кылдыр коргускен.

Орук мастери Херел (артист Дыртык Монгуш) чаа хевирнан, чараш ковүрүүнүн толевилелин тургузуп, ак сеткилдиг ажылдап турар. Орук эргелелиниң начальнигни Василий Түлүшович (Александр Тавакай) прораб Наксылдың коргүлдезинге алзып, ажылдың чингиш харап, толевирнин улуун корүп. Хереллге деткимче боор туржук, харынаа моондактап турар. Наксылдың ролюн артист Хертек Ширнип-оол чедиишкиннинг ойнаап, бодунуң думчуун бодаар эргелин ажыглап, хөй-иянгының эт-хөреңгизин бодуңуп хууда хөреңге ажыглаар, турамык, бодун тогдунар, алыскак-чискек чоруун эки коргускен.

Оң-ла тудуг эргелелиниг ажылдары-биле бир от-бүле Дүгүр (артист Чылбак-оол Мортай-оол) база Оюу (артист Анна Ширнип-оол) кээп турар. Бульдозерист Дүгүр биле оон кадайы диспетчер Оюу оларның аразында харылзаазын дыка чараш кылдыр ойнап коргускен. Олар бот-боттарын хүндүлеп билир, эптиг-найыралдыг, эп-оорун үнелеп билирлер.

Шиңде психологтуг оюнуун база бир чедиишкиниг болганы, паузаларны чогуур үезинде ажыглап, дириктиг шүдүктерни киргенн, шиниң алыс утказын коруктуге дамчыдарынга база улуг идиг болган. Ол ышкаш оруң ажылчыпларының авансцена-га коргузуу, оларның ханы утказыг чугаазы шиниң каастап, утказын ханыладып, дараазында коргузуг-биле удамна харылзаштырып турар.

Херел бот-ооредилге-биле ореникчилерниң кышкы дыштанылгазын ажыктыг кылдыр, хөглүг солун эртинер даап планнарын тургузуп, организастыг ажылдарны баш бурунгаар кылып чоруткан.

Ук театрда аң солун болуушкун болза, чогаалчы М. Линдгреннің «Оолчугаштың болгаш Карлсонның чаа ужуралдары» деп хөктүг-баштак шинзиги оруе дыка ойнай эгелээри болур. Ону комиссия эки деп хүлээп алган. Коль роль Карлсонну артист Г. В. Шапин, а оолчугаштың ролин уран чүүл училищезиниң сургуулу О. Попова олар шимчээшкин, чугаа болгаш арыышырай өскерлиишкиннерин көрүксевнир, аянныг, чедимчелиг ойнап турар. Шиниң чурук-хөрүк кластагазы оңгур чараш, тоолчургу шинчилиг. Ук шии уругларның сонуургалын, катыы-хөглелин хайныктырары чугаажок. Дыштанылгада «Оолчугаш болгаш Карлсонның чаа ужуралдары» деп чаа тургустунган хөглүг, хөктүг-баштак шинни Кызылдың школачылары сонуурган көөрдер.

АЛТАЙДАН — ТЫВАЖЕ

Алтай крайның Бийск районуң «Сибирь» совхозундан чыжырганга өзүмнерин бистиң республикаже сөөртүп турар. Оларның аразында янзы-бүрү сорттуң чыжырганалары бар.

Бо чыдың октябрьда Алтай крайдан 11 муң чыжырганга өзүмнерин бистиң республикада эккелген. Оларны Тываның янзы-бүрү булунарынга тарын олуртур.

Ю. СОЛОМОНОВ.

АГААР

1977 чылдың январьда Чөөл Сибирьге агаарның температуразы ортумаа-биле дүне 18—23-тен 35—40 градус чедир, хүндүс 8—13-тен 27—32 градус соор.

Бөгүн республикага болгаш Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер.

Агаарның температуразы даглыг черлерге 28—32, оскелерниг 33—38. Кызылга 34—36 градус соор.

Автооруктарга туманнаар, хостуг 500 метрден аазап болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 31-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: № 7 кинозымында 10.00, «Ар-хи-мед-тер!» 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Иван биле Марья» 9.00, 10.50, 12.40, 14.30, «Хөлзээшин» 16.20, 18.10, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дутуйлар кырында шивээ» 11.00, 13.00 «Биографияның фактызы» 15.20, 17.00, 18.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ол бистии-биле арткай аан» 11.00, 13.00 «Алданның оске-даа кижилери» 15.00, 16.50, 18.40 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуң 2-24-63, редакторлуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдызының 2-31-75, харылсаалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал кылдызының 2-37-13, культура кылдызының 2-23-54, көдээ ажыл-агый кылдызының 2-21-47, үлетүр кылдызының 2-22-34, чагаа кылдызының 2-41-27, информация база совет тургузуг кылдыстериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериниң 2-12-45, секретариат тың 2-23-35, солун келбейи барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

ЧАГЫГ № 1816. ТИРАЖ 16332.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкина-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01495.